TÜRK DİL KURUMU YAYINLARI

TARAMA SÖZLÜĞÜ

VI

U-Z

TARAMA SÖZLÜĞÜ

TÜRK DİL KURUMU YAYINLARI — SAYI: 212/6

XIII. YÜZYILDAN BERİ TÜRKİYE TÜRKÇESİYLE
YAZILMIŞ KİTAPLARDAN TOPLANAN
TANIKLARIYLE

TARAMA SÖZLÜĞÜ

Sevortyan

VI

U — Z

TÜRK TARİH KURUMU BASIMEVİ — ANKARA, 1972

ÖNSÖZ

Bu kitap, XIII. yüzyıldan günümüze kadar Türkiye Türkçesiyle yazılmış 227 eserden taranan ve bugün kullanılmayan, ya da anlamı, şekli değişik olarak kullanılan Türkçe sözlerin sözlüğüdür.

1943-1957 arasında **Tanıklarıyle Tarama Sözlüğü** adı altında yayımlanan dört kitap da bu nitelikte idi. Ancak bu dört kitaptan her biri sadece 30-50 eserin tarama verimlerini içine alan ayrı ayrı sözlüklerdi. Birinde bulunmayan bir sözcüğü ötekinde aramak gerekiyordu. Kimi zaman da aynı sözcük, bu kitapların hepsinde ayrı ayrı anlamları belirtmek için tekrarlanmış bulunuyordu. Bu dört kitapta 160 eserin taramaları vardı.

Daha geniş taramaların verimleri beklenmeden böyle 30-50 eserlik taramaların ayrı ayrı sözlükler halinde yayımlanması, bir gereksinmeyi kısa zamanda karşılamak düşüncesinden doğmuştu. **Tanıklarıyle Tarama Sözlüğü**'nün birinci kitabının önsözünde şöyle deniliyordu :

Böyle birçok ciltlerde alfabenin bütün harflerinden kelimeler bulunması, esere başvuracak olanlar için bir güçlük doğuracaksa da, işin arkası alınıncaya kadar ortaya hiçbir şey çıkartılmamasından ve uzun seneler böyle bir sözlükten mahrum kalınmasından ise, bu muvakkat güçlüğe katlanmanın daha uygun olacağına şüphe yoktur.

İşte şimdi meydana getirilen eserle, o dört kitap birleştirilerek yukarıda sözü geçen güçlük ortadan kaldırılmakta, ayrıca bu kitaplarda bulunan eksikler tamamlanmaktadır.

Geliştirilen yönler şunlardır :

a) **Tanıklarıyle Tarama Sözlüğü**'nün dört kitabında 160 eserin taramaları bulunduğunu söylemiştik. Bu eserde onlara 67 eserin daha taramaları katılmıştır.

b) Madde başı olan bütün sözlerin eski harflerle nasıl yazılmış olduğu tanıklarda gösterilmiştir.

c) Madde başı olan sözlerde ', *ñ*, *ḫ* işaretleri kullanılmıştır.

ç) Her tanıkta, kaynağın sayfa numarası verilmiştir.

d) **Tanıklarıyle Tarama Sözlüğü**'nün dört kitabında ekler de, sözcükler arasında madde başı yapılmıştı. Bu eserde ekler ayrı bir ciltte toplanacaktır.

***

Tanıklarıyle Tarama Sözlüğü'nün dört kitabı gibi bu eseri de –tarama fişlerinden faydalanarak– Türk Dil Kurumu'nun Derleme Tarama Kolu Başkanı Ömer Asım Aksoy ile Kurum uzmanlarından Dehri Dilçin meydana getirmişlerdir.

T. D. K.

KİTABIN DÜZENLENMESİNDE TUTULAN YOLLAR

1 — Madde başı olan her söz en az bir tanığa dayanır. Tanıksız madde yoktur.

2 — Madde başı olan söz, tanık içinde hangi anlamla kullanılmışsa kitaba o anlam geçirilmiştir. Sözün başka anlamları bulunduğu bilinse dahi, onlara tanık olacak metin kitaba alınmamışsa böyle anlamlar gösterilmemiştir.

3 — Her tanığın sonunda, hangi eserden alınmış olduğu kısaltmalarla gösterilmiştir. Bu kısaltmalar aşağıdaki sayfalarda görülecektir.

4 — Her tanığın hangi yüzyıl eserinden alındığı kısaltmalardan sonra Romen rakamlarıyle belirtilmiştir.

5 — Romen rakamlarından sonraki sayılar, kaynak eserin sayfa numaralarıdır. 3,4,5 numaralı notlardaki bilgiler bir arada ve parantez içinde şöylece verilmektedir: (Muham. XV. 198). Bu, üstteki tanığın XV. yüzyılda yazılan Muhammediyye adlı eserin 198 'inci sayfasından alındığını gösterir.

6 — Bazı eserlerde sayfa numarası değil yaprak (varak) numarası vardır. O zaman, Romen rakamından sonra yazılan yaprak sayısına çizgi ile bağlanan 1 veya 2 rakamı da eklenmiştir : (Deş. XVI. 114-1) ve (Deş. XVI. 232-2) gibi ki 114. yaprağın birinci sayfası ve 232. yaprağın ikinci sayfası demektir.

7 — Taranan bazı eserler birkaç cilttir. Bunların sayfa numaralarından önce, bir virgülle ayrılarak cilt numarası gösterilmiştir : (Bab. XVI. 2, 189) gibi ki ikinci cildin 189. sayfası demektir.

8 — Tanıklar en eskilerinden başlanarak yenilerine doğru sıra ile dizilmiştir.

9 — Tanıklarda birkaç imlâ ile geçen sözcüklerin bir şekli esas olarak madde başı yapılmış ve öteki şekiller bunun yanına parantez ( ) içinde yazılmış ve değişik imlâlı bütün şekillerin tanıkları bu maddede toplanmıştır :
bednus, (bidnus, tebnus) ... gibi.

Bununla birlikte parantez içindeki şekiller de sözlükte kendi yerlerini almışlar, karşılarına → işaretiyle toplu bulundukları madde başına bakılması işaret edilmiştir :

bidnus : → **bednus.**

tebnus : → **bednus** ... gibi.

10 — Tek tük bazı sözcüklerde görülen ekler, sözlüğün özel cildine alınmış, ayrıca bu eklerle yapılan sözcükler de sözlüğe geçirilmiştir. "acılaca" gibi.

11 — Bir kelimenin birbiriyle ilgili birkaç anlamı varsa, kelime madde başı olarak bir defa yazılmış ve anlamlar 1., 2.... numaralarıyle gösterilmiştir. Her numara içinde o anlama uygun tanıklar konulmuştur.

12 — Bir kelimenin birbiriyle ilgisi açık olmayan birden çok anlamı varsa o kelime her anlam için ayrı ayrı madde başı olarak tekrarlanmış ve bunların yanına parantez içinde (I), (II), rakamları yazılmıştır.

13 — Arapça ve Farsçadan Türkçeye lûgat kitaplarından alınan tanıklarda Arapça kelimelerden sonra (Ar.), Farsça kelimelerden sonra (Fa.) işaretleri konulmuştur.

14 — Manzum tanıklardan kolayca ayırt edilebilmesi için mensur tanıkların başına § işareti konulmuştur.

SÖZLÜĞÜN İMLÂSI

Bu sözlükteki imlânın ana hatları, İmlâ Kılavuzu'ndaki kurallardır. Başlıcaları şunlardır :

● Sözcük sonlarında bulunan eski harflerin, b,c,d'si burada p,ç,t ile gösterilmiştir. Yalnız lûgat kitaplarının Arapça ve Farsça olan madde başlarında ve dilimizde yaygın olmayan sözcüklerde harfin aslı değiştirilmemiştir.

● Sert sessiz harflerle biten sözcüklere bitişik eklerin ilk harfleri c,d,g ise bunlar da ç,t,k ile yazılmıştır. Ancak madde başı olarak alınan sözcüklerde harfler asıllarında olduğu gibi bırakılmıştır.

● Farsça ve Arapça terkiplerin yazılışında, vezin için bazı işaretler konulmasında da İmlâ Kılavuzu'nun "Eski metinlerin yazılışı özellikleri" başlığı altında koyduğu kurallar göz önünde bulundurulmuştur.

● "oldu", "gördü", "yurdu" gibi sözcükler, çok vakıt eskiden yazıldıkları "oldı", "gördi", "yurdı" şekillerinde değil, söylenişlerine göre yazılmışlardır.

● Metinlerdeki sözcükler bir zaruret olmadıkça, daha ziyade bugünkü telâffuza yakın bir imlâ ile sözlüğe geçirilmiştir. Bununla beraber metin içinde birkaç şekliyle geçen sözcüklerin madde başlarında bütün şekilleri gösterilmiştir. Özelliği telâffuz ayrılığından ibaret olan sözcüklerin sesleri, olduğu gibi yazılmıştır : Kemük (kemik), büre (pire), demür (demir) ... gibi.

BU KİTAPTAKİ TANIKLARIN KAYNAKLARI

Aşağıda, bu kitaptaki tanıkların kaynakları olan 227 eser hakkında kısa bilgiler veriyoruz. Eserler, adlarına göre alfabe sırasına konulmuştur. Eser adlarının altında, parantez içinde, bunların kısaltmaları ve meydana getirildikleri yüzyıl yazılıdır.

Yüzyılları sırasıyle bu eserlerin ikinci bir listesi de daha sonra verilmiştir.

آبدالنامه
ABDALNAME
(Ab. Na. XVI.)

XVI. yüzyıl Hurufî, Bâtınî şairlerinden Muhyeddin Abdal'ın hece vezniyle yazılmış divanıdır. İçinde 203 parça manzume vardır. Edebiyat öğretmenlerinden Sadettin Nüzhet Ergun, özel kitapları arasında bulunan nüshayı taramıştır.

عجائب المخلوقات
ACAİB-ül-MAHLÛKAT
(Ac. XV.)

Envar-ül-Âşıkîn Müellifi Yazıcıoğlu Ahmet Bîcan'ın Arapçadan dilimize çevirdiği bir eserdir. Yer, gök ve denizlerdeki garabetlerden bahseder. Aralarında hurafe mahiyetinde şeyler de vardır. Murat Molla kitaplığının Saliha Hatun bölümünde 115 numara ile kayıtlı bulunan 63 sayfalı nüsha taranmıştır. Tarayan Kilisli Rifat Bilge'dir.

اعجب العجائب
A'CEB-ül-ACAİB
(Ac. A. XV.)

II. Murat çağı bilginlerinden olup Edirne'de müderris iken ölen Manyas'lı Mahmut'un eseridir. Türlü kitaplardan toplanmış dine, hekimliğe ait birtakım bahislerle bazı olayları içinde toplayan bu eserin, Hekimoğlu Ali Paşa kitaplığında 522 numara ile kayıtlı bulunan 84 yapraklı yazma nüshası taranmıştır. Tarayan edebiyat öğretmenlerinden Murat Uraz'dır.

عدنی دیوانی
ADNİ DİVANI
(Adni. XV.)

Fatih Sultan Mehmet'in vezirlerinden Adni Mahmut Paşa'nın divanıdır. Istanbul Üniversitesi kitaplığının Türkçe yazmalar bölümünde

1962 numara ile kayıtlı bulunan nüsha taranmıştır. Tarayan edebiyat öğretmenlerinden Halit Fahri Ozansoy'dur.

احمد پاشا ديوانى
AHMET PAŞA DİVANI
(Ah. Pş. XV.)

Divan edebiyatının başta gelen şairlerinden Bursa'lı Ahmet Paşa'nın divanıdır. Süleymaniye kitaplığının Reis-ül-Küttap Mustafa Ef. bölümünde 959 numara ile kayıtlı bulunan yazma nüshası taranmıştır. Tarayan edebiyat öğretmenlerinden Behçet Yazar'dır.

اختریٔ کبیر
AHTERİ-i KEBİR
Ah. XVI.)

Afyonkarahisar'lı Mustafa Ahteri'nin 1545 (952) te düzenlediği Arapçadan Türkçeye sözlüktür. Arapça kelimeleri karşılamak için kullanılan Türkçe sözler bakımından oldukça önemlidir. Birçok yazma nüshaları da bulunan bu eser defalarca basılmıştır. 1905 (1323) yılında Istanbul'da Arif Ef. matbaasında basılan nüsha taranmış, gerektikçe başka basımlarına da bakılmıştır. Tarayan Türk Dil Kurumu uzmanlarından İshak Refet Işıtman'dır.

اقرباذين ترجمەسى
AKRABADİN TERCÜMESİ
(Akr. XV.)

14 yıl Amasya Dâr-üş-Şifa'sı hekimliğinde bulunmuş olan Amasya'lı Sabuncuoğlu Şerefüddin'in 1446 (850) yılında Farsçadan çevirdiği hekimlik kitabıdır. İlâçların bileşiminden ve yapılışından bahseden bu eserin Farsça aslı Harizmşahi'nindir. Çevirinin 1676 (1085) yılında Siyavuş bin Abdullah tarafından yazılan ve şimdi Fatih kitaplığında 3536 numara ile kayıtlı bulunan 557 sayfalı nüshası taranmıştır. Tarayan Kilisli Rifat Bilge'dir.

اقصى الارب
AKS-el-İREB
(Aks. XVII - XVIII.)

XII. yüzyılda yaşamış olan büyük Türk bilgini Zemahşeri'nin Mukaddimet-ül-Edeb adıyle yazdığı Arapçadan Farsçaya sözlüğün Aydın'lı İshak - Hocası Ahmet Ef. tarafından yapılan Türkçe çevirisidir. Çevirmen ilk tahsilini memleketinde yapmış ve Şirvan'da tahsilini bitirdik-

ten sonra Bursa'da yerleşerek müderrislikle meşgul olmuş ve 1708 (1120) yılında orada ölmüştür. Kendisinin el yazısı olan ve şimdi Süleymaniye kitaplığının Esat Ef. bölümünde 3180 numara ile kayıtlı bulunan 1096 sayfalı nüsha taranmıştır. Tarayan Türk Dil Kurumu uzmanlarından İshak Refet Işıtman'dır.

ALÂEDDİN KAYGUSUZ DİVANI
(Alâ. XVI.)

Melâmî şeyhlerinden Vize'li Alâeddin Kaygusuz'un divanıdır. Şairin, Yunus tarzında kuvvetli şiirleri vardır. Hece vezniyle yazdıkları, aruzla yazdıklarından daha samimî ve güzeldir. Bunlar Abdülbaki Gölpınarlı tarafından toplanıp 1932 yılında yayımlanmıştır. Tarama bu kitaptan yapılmıştır. Tarayan Üsküdar kitaplığı müdürü Remzi Akyürek'tir.

عالی دیوانی
ÂLİ DİVANI
(Âli. XVI.)

Cidde Mutasarrıfı iken 1599 (1008) yılında ölen Gelibolu'lu Mustafa Âli'nin 1584 (992) te düzenlenen divanıdır. Istanbul Üniversitesi kitaplığının yazma eserler bölümünde 651 numara ile kayıtlı bulunan nüsha taranmıştır. Tarayan Kilisli Rifat Bilge'dir.

عناصر اربعه
ANASIR-ı ERBAA
(Anasır. XV.)

XV. yüzyılın ilk yarısında yaşadığı sanılan Boyacıoğlu'nun manzum eseridir. İnsanın anasır-ı erbaa (toprak, su, hava, ateş) dan yaradıldığını ve bu dört maddenin vasıflarını anlatır. 223 beyit olan bu mesnevinin Ragıp Paşa kitaplığının Yahya Ef. bölümünde 189 numara ile kayıtlı bulunan nüshası taranmıştır. Tarayan Kilisli Rifat Bilge'dir.

عنتر نامه
ANTERNAME
(Anter. XIV.)

VII. yüzyılda yaşayan ünlü Arap şair ve kahramanlarından Anter bin Şeddad'ın sonsuz aşk macerasını ve bazı Arap kabilelerine ve İran, Rum ordularına karşı yaptığı başarılı çetin savaşları anlatan Arapça eserin çevirisidir. Dil ve üslûbuna göre XIV. yüzyıl bilginlerinden Erzu-

rum'lu Yusufoğlu Mustafa Darir tarafından yapıldığı kuvvetle sanılan bu çevirinin Topkapı Sarayında Enderun kitaplığının III. Ahmet bölümünde 3114 numara ile kayıtlı bulunan 863 sayfalı ikinci cildi taranmıştır. Tarayan Kilisli Rifat Bilge'dir.

AŞIK DİVANI
(Ak. XVII.)

Sadettin Nüzhet Ergun'un 1932 yılında yayımladığı bu kitapta Âşık'ın koşmaları, semaileri, türküleri, varsağıları vardır. Tarayan edebiyat öğretmenlerinden Refet Bengü'dür.

عاشق پاشا زاده تاریخی
ÂŞIK PAŞAZADE TARİHİ
(Âş. XVI.)

Asıl adı Tevarih-i Âl-i Osman olan ve Âşık Paşazade Derviş Ahmet Âşıkî bin Yahya tarafından, yer yer manzumelerle de süslenerek meydana getirilen bu eser, Osmanlı saltanatının kuruluşundan II. Bayezit çağının yarısına kadar olan zamanı kapsamaktadır. Bu kitabın Tarih-i Osmani Encümenince 1916 (1332) da yayımlanan nüshasını Türk Dil Kurumu uzmanlarından Şakir Ülkütaşır; Alman müsteşrıklarından Prof. Fricdrich Guise tarafından 1929 'da Leipzig'de yayımlanan nüshasını da Avni Aktuç taramıştır.

عشقی دیوانی
AŞKİ DİVANI
(Aşki. XVI.)

1551 (958) de Istanbul'da ölen Üsküdar'lı Selim Beyoğlu Ali Aşki'nin divanıdır. Millet kitaplığının Ali Emiri-manzum eserler bölümünde 397 numara ile kayıtlı bulunan 300 sayfalı nüsha taranmıştır. Tarayan Kilisli Rifat Bilge'dir.

عطائی دیوانی
ATAİ DİVANI
(Atai. XVII.)

1634 (1044) yılında Istanbul'da ölen şair Nev'izade Atai'nin divanıdır. Istanbul Üniversitesi kitaplığında 1772 numara ile kayıtlı bulunan 75 sayfalı nüsha taranmıştır. Tarayan Kilisli Rifat Bilge'dir.

آتالر سوزی
ATALAR SÖZÜ
(Ata. XV.)

XV. yüzyıl ürünlerinden olduğu sanılan bu eser, Fatih kitaplığında 3443 numara ile kayıtlı bulunan Mevlâna Şemseddin'in hekimliğe ait Teshil adlı yazma kitabının sonuna eklenmiş olarak

1934'te bulunmuştur. Toplayan belli değildir. İçinde 699 atasözü vardır. Kurumumuz bu önemli eserin tıpkıbasımını, Velet İzbudak'ın açıklamalarıyle birlikte 1936'da yayımlamıştır. Tarayan Dehri Dilçin'dir.

بابوس الواسط
BABUS-ül-VÂSIT
(Bab. XVI.)

XVI. yüzyıl bilginlerinden olup, 1555 (963) te ölen Musa Merkez Ef. oğlu Mehmet Ef. 'nin iki cilt üzerine düzenlediği Arapçadan Türkçeye sözlüktür. Eser, meşhur Kamus esas tutularak meydana getirilmiştir. İstanbul kitaplıklarından bazılarında nüshaları vardır. Üsküdar'da Selimağa kitaplığında 1224, 1225 numaralarla kayıtlı bulunan nüsha taranmıştır. Tarayan emekli öğretmen Atıf Tüzüner'dir.

باقی دیوانی
BAKİ DİVANI
(Baki. XVI.)

Divan edebiyatının en büyük üstatlarından olan Baki'nin 1844 (1260) te litoğrafya ile basılmış olan divanıdır. Tarayan edebiyat öğretmenlerinden Sadettin Nüzhet Ergun'dur.

بطال غازی
BATTAL GAZİ
(Battal. XVIII.)

815 (200) yılında Malatya'da doğduğu söylenen Battal Gazi' (Ca'fer) nin Bizanslılara karşı yaptığı savaşları anlatan manzum dâstandır. Yazan Darende'li Kâtipzade Bakayi'dir. Yazar, 7000 beyti bulan bu eserini 1769 (1183) da bitirerek Sadrazam Silâhdar Mehmet Paşa'ya sunmuştur. Menkıbenin mensuru XIX. yüzyıl ortalarından beri Istanbul'da birkaç defa basılmış ise de, manzumu basılmamıştır. Sözlüğümüz için, Türk Dil Kurumu uzmanlarından Dehri Dilçin, özel kitapları arasında bulunan nesihle yazılmış harekeli nüshayı taramıştır.

بشارتنامه
BEŞARETNAME
(Beş. XV.)

XV. yüzyıl şairlerinden Refii'nin Hurufiliği telkin maksadıyle kaleme aldığı eserdir. Millet kitaplığının Ali Emiri bölümünde 960 numara ile kayıtlı bulunan 110 sayfalı nüsha taranmıştır. Tarayan emekli öğretmen Atıf Tüzüner'dir.

برهان قاطع ترجمه‌سی
BÜRHAN-ı KATI' TERCÜMESİ
(Bürh. XVIII-XIX.)

Tebriz'li Hüseyin bin Halef'in Farsçadan Farsçaya yazdığı Bürhan-ı Katı' adlı sözlüğün Mütercim Asım tarafından Tibyan-ı Nâfi' der-Terceme-i Bürhan-ı Katı' adıyle yapılan Türkçe çevirisidir. Farsça kelimeler için gösterilen Türkçe karşılıklar bakımından zengin bir dil hazinesidir. Asım, bu eserini, Kamus'tan daha önce ve 6 yılda tercüme ederek III. Selim'e sunmuş ve hükümdardan mükâfat görmüştür. Bu değerli çeviri Istanbul'da birkaç defa basılmıştır. 1835 (1251) basımı taranmıştır. Tarayan Ragıp Paşa kitaplığı müdürü Zahir Hasırcıoğlu'dur.

جاماسبنامه
CAMASBNAME
(Cam. XV.)

Abdi adlı bir zatın 1429 (833) yılında Farsçadan dilimize çevirerek II. Murat'a sunduğu bu manzum eser, Danyâl'in oğlu Camasb'ın hayalî ıklimlerde hayalî yaratıklar arasında geçen macerasını anlatır. Eserin Ankara Genel kitaplığında 3086 numara ile kayıtlı bulunan 216 sayfalı nüshası taranmıştır. Tarayan Kitaplıklar Genel Müdürü Hasan Fehmi Turgal'dır. Aynı eser, yine XV. yüzyıl şairlerinden Ahmet Dâi tarafından da dilimize çevrilmiştir. Bu manzum çevirinin 1952 yılında Prof. İsmail Hikmet Ertaylan tarafından, şairin manzum, mensur bazı eserlerinden alınan örnek parçalarla birlikte, tıpkıbasım olarak yayımlanan 8 sayfadan ibaret eksik nüshasını Dehri Dilçin taramıştır. Bu çeviriden alınan tanıklar da (Cam. D.) kısaltmasıyle sözlüğümüze alınmıştır.

جامع الفارس
CÂMİ-ül-FARİS
(Cam. Fa. XVII.)

Adı bilinemeyen bir zat tarafından I. Ahmet adına düzenlenen Farsçadan Türkçeye sözlüktür. Eserin "esma, efâl, masadır, esma-i şühur, kavaid-i şi'riyye" olmak üzere beş bölüm üzerine düzenlendiği önsözde bildirilmekte ise de, "kavaid-i şi'riyye" bölümü görülmemektedir. Bu sözlüğün Ankara Genel kitaplığında 1687 numara ile kayıtlı bulunan 277 sayfalı nüshası taranmıştır. Tarayan bu kitaplığın müdür muavini Remzi Akyürek'tir.

جامع الفرس
CÂMİ-ül-FÜRS
(Caf. XVI.)

İnegöl'lü Mustafa bin Mehmet bin Yusuf'un Farsçadan Türkçeye düzenlediği sözlüktür. Eser üç bölüm üzerine düzenlenmiştir. Birinci bölüm isimlerden, ikinci bölüm mastarlardan, üçüncü bölüm de Farsça kurallardan bahsetmektedir. Istanbul'lu Abdürrahman adlı bir zat tarafından 1563 (971) te Bağdat'ta yazılan ve şimdi Köprülü kitaplığında 1540 numara ile kayıtlı bulunan 216 yapraklı nüsha taranmıştır. Tarayan Istanbul Lisesi edebiyat öğretmeni Tahir Nejat Gencan'dır.

جامع النصايح
CÂMİ-ün-NASAYİH
(Câm. Na. XVI.)

1533 (940) yılında ölen büyük Türk bilgini Kemâl Paşazade Ahmet Şemsüddin' (İbni Kemâl) in öğüt verici küçük hikâyelerden meydana getirdiği eserdir. Süleymaniye kitaplığının Esat Ef. bölümünde 1781 numara ile kayıtlı bulunan 114 sayfalı nüshası taranmıştır. Tarayan Kilisli Rifat Bilge'dir.

جم ديوانى
CEM DİVANI
(Cem. XV.)

XV. yüzyılda Anadolu Türkçesiyle yazan Divan şairleri arasında özel bir yeri bulunan şahzade Cem'in divanıdır. Istanbul Üniversitesi kitaplığının Yıldız bölümü kitapları arasında 128 numara ile kayıtlı bulunan nüsha taranmıştır. Tarayan Atıf Tüzüner'dir.

جواهر الاخبار
CEVAHİR-ül-AHBAR
(Cev. Ah. XV-XVI.)

XV - XVI. yüzyıl sofi ve bilginlerinden Antakya'lı Şeyh İsa oğlu Şeyh Kasım'ın din ve ahlâk bilgileri veren eseridir. Müellif bu eserini, Antakya'da bulunduğu sıralarda 1496 (902) yılında 32 bölüm üzerine Arapça olarak yazmış; Antakya'dan Bursa'ya göçtükten sonra da (manevî bir işaretle) Türkçeye çevirmiştir. Bu değerli çevirinin Radoscuk'lu Hüseyin bin Hacı tarafından 1701 (1113) de yazılan ve Nuruosmaniye kitaplığında 2357 numara ile kayıtlı bulunan 900 sayfalı nüshası taranmıştır. Tarayan Kilisli Rifat Bilge'dir.

جواهر الاصداف
CEVAHİR-ül-ESDAF
(Cev. Es. XV.)

1392 (795) den 1439 (843) yılına kadar Kastamonu'da beylik süren Candaroğullarından İsfendiyar Bey'in buyruğu üzerine, oğlu İbrahim Bey için, adı bilinmeyen bir zat tarafından meydana getirilmiş Türkçe Kur'an tefsiridir. Bu tefsirin Nuruosmaniye kitaplığında 278 numara ile kayıtlı bulunan birinci cildi taranmıştır. Tarayan emekli öğretmen Atıf Tüzüner'dir.

جواهر الكلمات
CEVAHİR-ül-KELİMAT
(Cev. Ke. XVII.)

Şemsi adlı bir zatın Arapçadan Türkçeye düzenlediği sözlüktür. 1666 (1077) da istinsah edilen ve şimdi Millet kitaplığının Ali Emiri bölümünde 182 numara ile kayıtlı bulunan nüsha taranmıştır. Tarayan emekli öğretmen Atıf Tüzüner'dir.

جهانما
CİHANNÜMA
(Cihan. XVII.)

Değerli bilgin Kâtip Çelebi (Hacı Halife) nin 1654 (1065) te kaleme aldığı Asya coğrafyasıdır. 1723 (1145) yılında İbrahim Müteferrika'nın himmetiyle basılmış olan nüsha taranmıştır. Tarayan Kilisli Rifat Bilge'dir.

جنان الجنان
CİNAN-ül-CENAN
(Cinan. XV.)

XV. yüzyıl bilginlerinden Müfessir Hacı Ivazoğlu Mehmet adlı bir zatın va'z ve nasihat konusunda kaleme aldığı eserdir. Eserin 1493 (899) yılında İlyas bin Resûl tarafından nesihle ve harekeli olarak yazılan ve şimdi Ragıp Paşa kitaplığının Yahya Ef. bölümünde 189 numara ile kayıtlı bulunan 160 sayfalı nüsha taranmıştır. Tarayan Kilisli Rifat Bilge'dir.

جنان الجناس
CİNAN-ül-CİNAS
(Cinas. XVI.)

Akhisar'lı Münşi Mehmet Bedrüddin'in 1584 (992) yılında yazdığı Farsçadan Türkçeye sözlüktür. Bir adı da "Ravzat-ül-Cinas" olan bu eser, daha çok Farsça cinaslı kelimeleri içinde toplamıştır. Süleymaniye kitaplığının Şehit Ali Paşa bölümünde 2617 numara ile kayıtlı bulunan 170 sayfalı nüsha taranmıştır. Tarayan Atıf Tüzüner'dir.

چنگنامه
ÇENGNAME
(Çeng. XV.)

XV. yüzyıl bilgin ve şairlerinden Germiyan'lı Ahmet Dâi'nin, Yıldırım Bayezit'in oğlu Süleyman Çelebi adına kaleme aldığı manzum eserdir. Bu güzel mesnevinin Burdur kitaplığında bulunan 106 sayfalı nüshası Prof. İsmail Hikmet Ertaylan tarafından, şairin, manzum, mensur bazı eserlerinden alınan parçalar arasında, divanı ile birlikte 1952 yılında tıpkıbasım olarak yayımlanmıştır. Tarama işi bu baskı üzerinden yapılmıştır. Tarayan Dehri Dilçin'dir.

داعی دیوانی
DÂİ DİVANI
(Dâi. XV.)

XV. yüzyıl bilgin ve şairlerinden Germiyan'lı Ahmet Dâi'nin divanıdır. Bu divanın Burdur kitaplığında bulunan 144 sayfalı nüshası Prof. İsmail Hikmet Ertaylan tarafından 1952 yılında tıpkıbasım olarak yayımlanmıştır. Tarama bu baskı üzerinden yapılmıştır. Tarayan Türkçe öğretmenlerinden Nurettin Koç'tur.

DÂSTAN-ı AHMET HARAMİ
(Dah. XIV.)

Dil bakımından değerli manzum bir hikâyedir. Müellifi belli değildir. XIV. yüzyıl ürünlerinden olduğu sanılan bu eserin biricik yazma nüshasını, Çankırı'lı Talat Onay bir önsöz ekleyerek 1933'te Çankırı'da bastırmıştır. Basılı nüsha taranmıştır. Tarayan Süleyman Himran'dır.

دده قورقود کتابی
DEDE KORKUT KİTABI
(Dede. XIV.)

Halk edebiyatının güzel bir örneği olan bu önemli eser, Oğuzname'den alınmış hikâyelerdir. Tarama işi, önce Kurum uzmanlarından Şakir Ülkütaşır tarafından Dresden kitaplığındaki nüshasının fotoğrafisinden yapılmış; sonra da eserin Vatikan'da bulunan başka bir nüshası, Dresden nüshasıyle karşılaştırılmak yoluyle Istanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili asistanı Dr. Muharrem Ergin tarafından taranmıştır. İlk taramanın kısaltması (Dede.), ikinci taramanın kısaltması (Dede. E.) olarak gösterilmiştir.

دقایق الحقایق
DEKAYIK-ül-HAKAYIK
(Deka. XVI.)

1533 (940) te ölen büyük Türk bilgini Kemâl Paşazade Ahmet Şemsüddin' (İbni Kemal) in, Farsça bazı kelimelerin benzerleri ve anlamdaş-

ları arasındaki kök ve yapı farklarını ve anlam inceliklerini gereği gibi irdeleyen çok önemli bir eserdir. Kitaplıklarda birçok nüshalarına rastlanır. Bayezit kitaplığının Veliyüddin Ef. bölümünde 3104 numara ile kayıtlı bulunan nüsha taranmıştır. Tarayan emekli öğretmen Atıf Tüzüner'dir.

دليل العباد
DELİL-ül-İBAD
(Delil. XV.)

Mehmet bin Sinanüddin adlı bir zatın 1481 (886) yılında manzum-mensur olarak kaleme aldığı dinî bir eserdir. Istanbul Üniversitesi kitaplığında 179 numara ile kayıtlı bulunan 350 sayfalı nüsha taranmıştır. Tarayan Türkiyat Enstitüsü asistanlarından Kıvamettin Burslan'dır.

ديوان تورکیٔ بسیط
DİVAN-ı TÜRKİ-i
BASİT
(D. B. XVI.)

XVI. yüzyıl şairlerinden Edirne'li Nazmi Mehmet Bey'in 45-50 bin beyitlik divanındaki münacat, na't, kaside, mersiye ve gazelleri arasına öz Türkçeyle yazıp serpiştirdiği ve "Türki-i Basit" adını verdiği manzumelerdir. Prof. Fuat Köprülü tarafından toplanıp "Millî Edebiyat Cereyanının İlk Mübeşşirleri ve Divan-ı Türki-i Basit" adı altında 1928 yılında Devlet matbaasında bastırılmış olan bu parçalar taranırken, divanın Istanbul Üniversitesi kitaplığının Türkçe yazmalar bölümünde 1636 numara ile kayıtlı bulunan aslı da göz önünde bulundurulmuştur. Tarayan Kilisli Rifat Bilge'dir.

دستورنامهٔ انوری
DÜSTURNAME-i
ENVERİ
(Enveri. XV.)

Enveri adlı bir zat tarafından Nizam-üt-Tevarih'ten Türkçeye çevrilerek Fatih'in vezirlerinden Adni Mahmut Paşa'ya sunulan manzum tarih kitabıdır. Selçuklulardan, Hârizmşahlardan, Moğollardan, Aydınoğullarından ve Osmanlılardan bahseder. Bu eserin Paris Millî kütüphanesindeki nüshasından Prof. Mükrimin Halil Yınanç eliyle istinsah edilen kısmı Türk Tarih Encümeni külliyatının 15 numarah kitabı olarak 1928 yılında Devlet matbaasında basılmıştır. Tarayan Türk Dil Kurumu uzmanlarından Dehri Dilçin'dir.

Eserin basılmamış olan kısmını da, İzmir genel kitaplığında 22/401 numara ile kayıtlı bulunan nüshadan Mahmut Nedim Bozkurt taramıştır. Bu kısımdan alınanların kısaltması (Enveri. B.) olarak gösterilmiştir.

ابامسلمنامه
EBAMÜSLİMNAME
(Müslim. XV.)

Horasan'lı Ebamüslim'in Abbasî hanedanı için Emevîlerle yapmış olduğu savaşları abartarak anlatan mensur bir eserdir. Yazanın adı belli değildir. Yazıldığı çağın XV. yüzyıl olduğu sanılmaktadır. Ebamüslimname; Hamzaname, Battal Gazi ve benzeri cenk kitapları gibi, savaş meydanlarında tek nefer kalıncaya kadar çarpışmak ve hiç bir suretle düşmandan yüz çevirmemek gerektiğini aşılayan bir kahramanlık dâstanıdır. Istanbul Üniversitesi kitaplığında bulunan 9 cilt ile Millet kitaplığının Ali Emiri bölümündeki 19 cilt taranmıştır. Tarayan Kilisli Rifat Bilge'dir.

ادویهٔ مفرده
EDVİYE-i MÜFREDE
(Edviye. XIV.)

XIV. yüzyılda yetişen Türk hekimlerinden Gerede'li İshak bin Murat'ın 1389 (792) da Timurtaş Paşaoğlu Umur Bey adına yazdığı hekimliğe dair eserdir. Birinci bölümü bitkilerden, ikinci bölümü ameliyattan bahseder. Dil bakımından büyük bir önemi olan bu eserin Topkapı müzesi Revan köşkü kitapları arasında 1693 numara ile kayıtlı bulunan 170 sayfalı nüshası taranmıştır. Tarayan Amasya Tarihi müellifi Hüsamettin Yasar'dır.

انفس الجواهر
ENFES-ül-CEVAHİR
(Enfes. XIV-XV.)

1429 (833) yılında memleketinde ölen değerli bilgin İznık'lı Musa bin Hacı Hüseyin'in yaptığı "Tefsir-i Hâzinî" çevirisidir. Bu eserin Bursa'da Ulucami kitaplığında (63-397, 64-398) numaralarla kayıtlı bulunan 2 ciltlik nüshası taranmıştır. Tarayan emekli öğretmen Atıf Tüzüner'dir.

انیس العارفین
ENİS-ül-ÂRİFİN
(Ârifin. XVI.)

XVI. yüzyıl bilgin ve şairlerinden Azmi Pîr Mehmet bin Pîr Ahmet'in 1566 (994) yılında Farsçadan Türkçeye çevirerek II. Selim'e sunduğu

mensur-manzum eserdir. Farsça aslı olan (Ahlâk-ı Muhsini) adlı kitap değerli bilgin ve şair Hüseyin Vâız (Hüseyin Kâşifi) tarafından 1484 (900) te Sultan Hüseyin Baykara'nın oğlu Mirza Muhsin adına kaleme alınmıştır. Enis-ül-Ârifîn'in Istanbul kitaplıklarından bazılarında nüshaları vardır. 1602 (1011) yılında Mehmet bin Yusuf kalemiyle yazılan ve şimdi Süleymaniye kitaplığının Şehit Ali Paşa bölümünde 1531 numara ile kayıtlı bulunan 411 sayfalı nüshası taranmıştır. Tarayan Kilisli Rifat Bilge'dir.

انيس الغزاة
ENİS-ül-GUZAT
(Enis. XVI.)

XVI. yüzyıl şairlerinden Hüseyin Fütuhi tarafından yazılan manzum fetihnamedir. Kanuni Sultan Süleyman'ın 1526 (933) da yaptığı Macaristan seferini anlatır. Ayasofya kitaplığında 3785 numara ile kayıtlı bulunan 128 sayfalı nüsha taranmıştır. Tarayan Bayezit Genel kitaplığı müdürü Sadettin Nüzhet Ergun'dur.

انوار العاشقين
ENVÂR-ül-ÂŞIKÎN
(Envar. XV.)

XV. yüzyıl sofi ve bilginlerinden Yazıcıoğlu Ahmet Bîcan'ın; büyük kardeşi (Muhammediyye sahibi) Yazıcıoğlu Mehmet Ef.'nin Meğarîb-üz-Zaman adlı Arapça eserinden de faydalanmak suretiyle meydana getirdiği din, ahlak ve tasavvuftan bahseden mensur eserdir. Her bakımdan büyük bir önem taşıyan ve birkaç defa basılmış olan bu eserin 1888 (1306) yılında Matbaa-i Osmaniye'de basılan 459 sayfalı nüshası taranmıştır. Tarayan Istanbul Erkek Lisesi türkçe öğretmeni Mithat Sadullah Sander'dir.

ERZURUM'lu EMRAH
(Emrah. XIX.)

Anadolu'nun birçok yerlerinde yıllarca saz çalıp dolaştıktan sonra Niksar'da ölen Emrah, oldukça tahsil görmüş değerli bir halk şairidir. Prof. Fuat Köprülü'nün 1929 yılında basılan "XIX uncu asır saz şairlerinden Erzurum'lu Emrah" adlı kitabındaki şiirleri taranmıştır. Tarayan edebiyat öğretmenlerinden Refet Avni Aras'tır.

اشرف اوغلی دیوانی
EŞREFOĞLU DİVANI
(Eşrefoğlu XV.)

1469 (874) yılında memleketinde ölen değerli bilgin ve sofi İznik'li Eşrefoğlu Abdullah (Eşref Rumî) ın aruz ve hece vezinleriyle yazmış olduğu ilâhileri içinde toplayan divanıdır. Bu divanın 1887 (1305) de Muhip matbaasında basılan 59 sayfalı nüshası taranmıştır. Tarayan Türk Dil kurumu uzmanlarından Cenap Muhittin Kozanoğlu'dur.

التحفة السنية
Et-TUHFET-üs-SENİYYE
(Deş. XVI.)

Amasya'lı Deşişî Mehmet Ef.'nin 1580 (988) yılında Mısır Beylerbeyi Hasan Paşa adına düzenlediği Farsçadan Türkçeye sözlüktür. Asıl adı "Et-Tuhfet-üs-Seniyye ilâ Hazret-il-Haseniyye" olan bu sözlüğün, Süleymaniye kitaplığının Damat İbrahim Paşa bölümünde 118 numara ile kayıtlı bulunan nüshası taranmıştır. Tarayan edebiyat öğretmenlerinden Tahir Nejat Gencan'dır.

اولیا چلبی سیاحتنامه سی
EVLİYA ÇELEBİ SEYAHATNAMESİ
(Ev. XVII.)

Istanbul'da doğup büyümüş olan Evliya Çelebi, orduda hizmet, yurt içinde ve dışında memuriyet gibi vesilelerle Anadolu, Suriye, Irak, Mısır, İran, Macaristan, Lehistan, Almanya, Felemenk, Danimarka, İsveç, Rusya ve Kırım'a seyahat etmiş ve gezdiği yerleri birçok bakımlardan inceleyerek eserinde faydalı bilgiler vermiştir. XVII. yüzyılın yabancı sözlerle dolu nesir ve nazım dili arasında Evliya Çelebi'nin üslûbu oldukça tabiî ve dili haylı sadedir. Bu Seyahatname, her biri 500-1000 sayfalı olan on cilt olarak basılmıştır. Basım işi 1898 (1314) de başlamış, 1938 de bitmiştir. Tarama, basılmış kitap üzerinden yapılmıştır. Tarayan edebiyat öğretmenlerinden Behçet Yazar'dır.

فاتح قانوننامه‌سی
FATİH KANUNNAMESİ
(Fatih. Ka. XV.)

Fatih Sultan Mehmet'in buyruğu üzerine Tevkiî Leys-zade Mehmet bin Mustafa tarafından, herkesin anlayabileceği sade bir dille kaleme alınan 22 sayfalık kanunnamedir. Aslı Viyana impara-

torluk kitaplığında bulunan bu Kanunnamenin Mehmet Arif Bey himmetiyle 1911 (1330) yılında Ahmet İhsan matbaasında basılan kopyası taranmıştır. Tarayan Nuri Gökçe'dir.

فضائل مكه و مدينه و بيت المقدس
FAZAİL-i MEKKE ve MEDİNE ve BEYT-ül-MAKDİS
(Faz. XV.)

XV. yüzyıl bilginlerinden Mehmet Yemenî adlı bir zat tarafından 1452 (856) yılında yazılan eserdir. Bir adı da Tuhfet-ül-Âşıkîn olan bu eser, Mekke'deki Mescid-i Haram, Medine'deki Mescid-i Nebevî ve Kudüs'teki Mescid-i Aksa'nın faziletlerini âyetler, hadisler ve hikâyelerle anlatmaktadır. Dil bakımından pek değerli olan bu eserin Ayasofya kitaplığında 3341 numara ile kayıtlı bulunan nüshası taranmıştır. Tarayan Amasya Tarihi müellifi Hüsamettin Yasar'dır.

فاضل كلياتى
FAZIL KÜLLİYATI
(Fazıl. XVIII-XIX.)

Enderundan yetişmiş olan Hüseyin Fazıl Bey, Divan şiirinin son şairlerindendir. XVIII. yüzyılın ortalarında doğmuş, 1810 (1225) da İstanbul'da ölmüştür. 1842 (1258) de Mısır'da Bulak matbaasında basılmış olan divanı ile Süleymaniye kitaplığının Bağdat'lı Vehbi Ef. bölümünde 1618 numara ile kayıtlı bulunan yazma Hubanname, Zenanname, Çengiyanname adlı mesnevileri de taranmıştır. Tarayan Kilisli Rifat Bilge'dir.

فضيلتنامه
FAZİLETNAME
(Fazilet. XVI.)

Hafız oğlu Mehmet Yemini adlı bir zatın 1519 (925) yılında, Hazreti Muhammed'in ve Hazreti Ali'nin üstün vasıflarını, özel olarak Hazreti Ali'nin kerametlerini bazı hikâyelerle kaynaştırarak kaleme aldığı bir mesnevidir. Bu eseriyle iyi bir şair olduğunu gösteren Yemini hakkında, eldeki kaynaklarda hiç bir bilgiye rastlanmamaktadır. Faziletname'nin, Hasköy'lü Derviş Hüseyin kalemiyle aslından istinsah edilen 358 sayfalı nüshası Manisa Lisesi tarih öğretmeni İbrahim Gökçen'in özel kitapları arasındadır. Tarayan İbrahim Gökçen'dir.

فرج بعد الشدة
FEREC BA'D-eş-ŞİDDE
(Ferec. XV.)

Kitabın adından da anlaşılacağı üzere, hayatta çekilen sıkıntı ve karşılaşılan güçlüklerden sonra ferahlığa kavuşmanın da mümkün olduğunu anlatmak düşüncesiyle kaleme alınmış kırk hikâyedir. IX., X. yüzyıllarda Arap yazarları tarafından (Ferec Ba'd-eş-Şidde) adı altında yazılmış eserler vardır. Bunlardan bazıları yine (Ferec Ba'd-eş-Şidde) ve (Câmi-ül-Hikâyat)... gibi adlarla dilimize çevrilmiştir. Tokat'lı Molla Lutfi (Sarı Lutfi) tarafından çevirildiği sanılan bu eserin Türk Dil Kurumu kitaplığında 5777/-432 numara ile kayıtlı bulunan 546 sayfalı nüshası taranmıştır. Tarayan Dehri Dilçin'dir.

فرهنکنامهٔ سعدی ترجمهسی
FERHENGNAME-i SA'Dİ TERCÜMESİ
(Ferh. XIV.)

XIV. yüzyıl bilginlerinden Hoca Mesut'un, Şiraz'lı Şeyh Sa'di'nin Bustan'ından seçerek dilimize çevirdiği manzum bir eserdir. Dil bakımından pek büyük bir önem taşımaktadır. Kilisli Rıfat Bilge'nin Millet kitaplığının Ali Emiri bölümünde 300 numara ile kayıtlı bulunan nüshadan kopya ettiği ve çıkıntılar eklediği bu eser 1924 'te Maarif Vekâleti tarafından yayımlanmıştır. Tarayan edebiyat öğretmenlerinden Behçet Yazar'dır.

فرشة اوغلی لغتی
FERİŞTEOĞLU LÛGATI
(Fer. XIV.)

1394 (797) yılında memleketinde ölen Tire'li Ferişteoğlu Abdüllatif' (İbni Ferişte, İbni Melek)-in 1392 (795) de yazdığı kabul olunan Arapçadan Türkçeye manzum sözlüktür. Müellif, yirmi sekiz bölüm üzerine düzenlediği bu eserini, torunu Abdürrahman'ın lûgat öğrenmesini kolaylaştırmak düşüncesiyle yazmıştır. Bu manzum sözlüğün kitaplıklarda yazma nüshaları vardır. Millet kitaplığının Ali Emiri bölümünde 1276 numara ile kayıtlı bulunan nüsha taranmıştır. Tarayan Kilisli Rifat Bilge'dir.

فتحنامهٔ بودین
FETİHNAME-i BUDIN
(Budın. XVI.)

XVI. yüzyıl şairlerinden Pirijdine (Piriştine) li Bahari'nin, Türk orduları tarafından Budın şehrinin alınışını anlatan manzum eseridir. Ba-

hari bu eserini Budın'ın fetih tarihi olan 1526 (932) yılında yazmış ve Kanuni Sultan Süleyman'a sunmuştur. 31 sayfalı olan bu küçük fakat değerli eserin, Yahya Ef. kitaplığının Hacı Mahmut Ef. bölümünde 5345 numara ile kayıtlı bulunan nüshası taranmıştır. Tarayan Kilisli Rifat Bilge'dir.

فغانی دیوانی
FİGANİ DİVANI
(Figani. XVI.)

XVI. yüzyıl şairlerinden Trabzon'lu Figani'nin divançesidir. Istanbul Üniversitesi kitaplığının Rıza Paşa bölümünde 2500 numara ile kayıtlı bulunan 10 sayfalı nüsha taranmıştır. Tarayan edebiyat öğretmenlerinden Behçet Yazar'dır.

فضولی کلیاتی
FUZULİ KÜLLİYATI
(Fuzuli. XVI.)

Türk şiirinin en büyük üstatlarından olan Fuzuli'nin külliyatıdır. İçinde kasideler, gazeller, terci-i bentler, musammatlar, kıtalar, Şikâyetname, Beng ü Bade, Leylâ ve Mecnun dâstanı vardır. 1913 (1329) te Istanbul'da basılmış olan külliyat taramaya esas olmuş, gerektikçe başka nüshalara ve Kurumumuz uzmanlarından Dehri Dilçin'in özel kitapları arasında bulunan yazma nüshaya da baş vurulmuştur. Tarayanlar Sadettin Nüzhet Ergun ve İhsan Giray'dır.

فتوح الشام ترجمهسی
FÜTUH-üş-ŞAM
TERCÜMESİ
(Fütuh. XIV.)

Suriye'nin müslümanlar tarafından fethini anlatan bu eser, Arap tarihçilerinden Mehmet bin Ömer Vâkıdi'nin "Fütuh-üş-Şam" adlı kitabının Erzurum'lu Mustafa Darir bin Yusuf tarafından yapılan çevirisidir. Darir, çeviri işini 1388-1392 (790-795) yılları arasında Mısır'da bitirmiş ve eserini, 1392 (795) de Halep'e gittiği zaman, Halep hükümdarı Melik Çulpan'a sunmuştur. Fütuh-üş-Şam çevirisinin bazı kitaplıklarda nüshaları vardır. Fatih kitaplığında 4286 numara ile kayıtlı bulunan nüsha taranmıştır. Tarayan Kilisli Rifat Bilge'dir.

غریبنامه
GARİBNAME
(Ga. XIV.)

Âşık Paşa'nın tasavvufla ilgili manzum eseridir. Dil bakımından bir hazine olan bu eserin Süleymaniye kitaplığının Lâleli bölümünde 1752

numara ile kayıtlı bulunan nüshası taranmıştır. Tarayan Kilisli Rifat Bilge'dir.

GEDAİ
(Ged. XIX.)

Sadettin Nüzhet Ergun tarafından (Beşiktaşlı Gedai) adıyle yayımlanan bu eser değerli saz şairimizin aruz ve heceyle yazdığı şiirleri içine almış bulunmaktadır. Tarayan edebiyat öğretmenlerinden Refet Bengü'dür.

كنج لآل
GENC-i LEÂL
(Genc. XVII.)

Gencî Pîr Mehmet adlı bir zat tarafından 1631 (1041) de yazılan manzum sözlüktür. Eser iki bölümdür. Birinci bölüm Arapçadan Türkçeye, ikinci bölüm Farsçadan Türkçeyedir. Yahya bin Yakup adlı bir hattat kalemiyle 1638 (1048) yılında yazılmış olan bu nüsha Kurumumuz uzmanlarından Dehri Dilçin'in özel kitapları arasında bulunmaktadır. Tarayan Dehri Dilçin'dir.

گلستان ترجمەسی
GÜLİSTAN TERCÜMESİ
(Güls. XV.)

İran'ın ünlü şairi Şeyh Sa'di'nin Gülistan adlı meşhur kitabının Manyas'lı Mahmut tarafından 1429 (833) yılında yapılan çevirisidir. Bayezit kitaplığının Veliyüddin Ef. bölümünde 1648 numara ile kayıtlı bulunan 79 yapraklı nüsha taranmıştır. Tarayan Kilisli Rifat Bilge'dir.

گلشنی دیوانی
GÜLŞENİ DİVANI
(Gülşeni. XVI.)

Halvetî tarikatının Gülşenî kolunu kuran Diyarbakır'lı İbrahim Gülşeni'nin divanıdır. Bu büyük sofi, uzunca bir müddet İran ve Azerbaycan'ı dolaştıktan sonra Mısır'a giderek orada yerleşmiş, 1533 (940) yılında orada ölmüştür. Millet kitaplığının Ali Emiri bölümünde 379 numara ile kayıtlı bulunan 154 sayfalı divanı taranmıştır. Tarayan Kilisli Rifat Bilge'dir.

گلشن راز ترجمەسی
GÜLŞEN-i RAZ
TERCÜMESİ
(G. Ra. XV.)

Şeyh Mahmut Şebüsterî'nin, Farsça olarak yazdığı manzum tasavvufî eserin Şeyh Elvan Şirazî adlı bir zat tarafından yapılan Türkçe çevirisidir. Açık bir dille yapılmış olan bu çeviri II. Murat'a sunulmuştur. Eserin, Türkiyat Enstitüsü kitap-

lığının yazmaları arasında 24 numara ile kayıtlı bulunan 232 sayfalı nüshası taranmış, gerektikçe Istanbul kitaplıklarındaki başka nüshalara da bakılmıştır. Tarayan Kilisli Rifat Bilge'dir.

كلزار تنورى
GÜLZAR-ı TENNURİ
(Tennuri. XV.)

1482 (887) de Kayseri'de ölen Sofi şair Amasya'lı Tennuri İbrahim Ef.'nin, Muhammediyye tarzında kaleme aldığı dinî manzum eserdir. Yazma nüshaları Nuruosmaniye ve Esat Ef. kitaplıklarındadır. Tarayan Kilisli Rifat Bilge'dir.

حديقة السعدا
HADİKAT-üs-SÜADA
(Hadika. XVI.)

Hüseyin Vâiz'ın Farsça "Ravzat-üş-Şüheda" adlı eserini göz önünde bulundurarak, Fuzuli'nin yarı çeviri, yarı telif niteliğinde kaleme aldığı mensur eserdir. Yer yer şiirlerle de süslenmiştir. Kitap, Kerbelâ fâciasını anlatır. Bir defa Istanbul'da basılmıştır. Süleymaniye kitaplığının Halet Ef. bölümünde 195 numara ile kayıtlı bulunan 368 sayfalı yazma nüsha taranmıştır. Tarayan Ragıp Paşa kitaplığı müdürü Zahir Hasırcıoğlu'dur.

حديقة السعدا
HADİKAT-üs-SÜADA
(Raufi. XVI.)

Hüseyin Vâiz'ın "Ravzat-üş-Şüheda" adlı ünlü eserinin Fuzuli'den sonra Burdur'lu Mahmut Raufi tarafından yapılan çevirisidir. Raufi, aslında bulunup, Fuzuli'nin almadığı parçaları da almıştır. Bir adı da "Kerbelâname" olan bu eserin 1573 (981) te çevirmen tarafından yazılan ve şimdi Millet kitaplığının tarih bölümünde 232 numara ile kayıtlı bulunan 609 sayfalı nüshası taranmıştır. Tarayan Kilisli Rifat Bilge'dir.

حافظ شرحى
HAFIZ ŞERHİ
(Ha. Ş. XVI.)

Ünlü İran şairi Hafız Şirazî'nin divanının Bosna'lı Sûdi tarafından yapılan Türkçe şerhidir. Eser, Mısır'da Bulak matbaasında üç cilt olarak basılmıştır. Tarayan Velet İzbudak'tır.

حالتى ديوانى
HÂLETİ DİVANI
(Hâleti. XVII.)

Divan şairleri arasında daha çok rubaileriyle ün almış olan Azmizade Mustafa Hâleti'nin divanıdır. 1630 (1041) yılında Istanbul'da ölen

bu değerli bilgin şairin divanının Istanbul kitaplıklarında çeşitli nüshaları vardır. Bayezit kitaplığının Veliyüddin Ef. bölümünde 2703 numara ile kayıtlı bulunan 621 sayfalı nüsha taranmıştır. Tarayan Kilisli Rifat Bilge'dir.

خلق شاعرلری
HALK ŞAİRLERİ
(Hal. Şa. XVIII-XX.)

Sadettin Nüzhet Ergun tarafından 1926'da yayımlanan bu kitapta XVIII-XX. yüzyılları arasında yaşamış 19 halk şairinin şiirleri vardır. Tarayan Türkçe öğretmenlerinden Meliha Sanver'dir.

خمسهٔ عطائی
HAMSE-İ ATAİ
(Atai. Ha. XVII.)

XVII. yüzyıl şairlerinden Nev'izade Atai'nin Nefhat-ül-Ezhar, Sohbet-ül-Ebkâr, Hefthân, Sâkiname (Âlemnüma) adlarıyle kaleme aldığı dört mesneviyi içinde toplayan 491 sayfalı manzum eserdir. Şairin, görülebilen Hamse'lerinin hemen hepsi bu dört mesneviden ibaret olduğu için, beşinci mesneviyi yazmağa muvaffak olamadığı sanılır. Eserin Millet kitaplığının Ali Emiri bölümünde 1002 numara ile kayıtlı bulunan nüshası taranmıştır. Tarayan Kilisli Rifat Bilge'dir.

حمزه نامه
HAMZANAME
(Hamza. XIV-XV.)

Peygamberimiz Hazreti Muhammed'in amcası Hamza'ya ve oğullarına isnat olunan efsane halinde bir takım savaşları ve bu savaşlarda gösterilen kahramanlıkları anlatan mensur eserdir. Müellifi, XIV-XV. yüzyıl bilginlerinden şair Ahmedi'nin kardeşi olup, bu muhteşem eseri meydana getirmesi dolayısıyle (Hamzavî) diye ün kazandığı kuvvetle sanılan zattır. Bu kahramanlık dâstanı; Yeniçeri ocaklarında okunarak, savaş meydanlarında tek er kalıncaya kadar çarpışmak ve hiç bir suretle düşmandan yüz çevirmemek gerektiğini iyice aşılamak için o çağın diliyle ve güzel bir üslûp ile yazılmıştır. Her cildi 80-120 sayfa arasında olarak 72 cilt üzerine düzenlenen bu büyük eserin Istanbul Üniversitesi kitaplığında 1142/1-1142/19 numaralarla kayıtlı bulunan 18 cildi taranmıştır. Tarayan Kilisli Rifat Bilge'dir.

خیالی دیوانی
HAYALİ DİVANI
(Hayali. XVI.)

Kanuni Sultan Süleyman'ın mukarreplerinden olup 1556 (964) yılında Edirne'de ölen Vardar Yenice'li Hayali Mehmet Bey'in divanıdır. Murat Molla kitaplığında 442 numara ile kayıtlı bulunan 167 sayfalı nüsha taranmıştır. Tarayan Sadettin Nüzhet Ergun'dur.

حیاة الحیوان ترجمهسی
HAYAT-ül-HAYVAN TERCÜMESİ
(Hay. XV.)

Mehmet bin Süleyman adlı bir zatın 1427 (831) yılında Arapçadan çevirdiği bu eser, hayvanların hayatı hakkında bilgi vermektedir. Süleymaniye kitaplığının Esat Ef. bölümünde 2565 numara ile kayıtlı bulunan 211 sayfalı yazma nüsha taranmıştır. Tarayan Kilisli Rifat Bilge'dir.

خزائن السعادات
HAZAİN-üs-SAÂDÂT
(Hazain. XV.)

XV. yüzyıl içerisinde yaşadığı sanılan değerli Türk bilginlerinden Mehmet oğlu Eşref'in, okuyanların kolaylıkla anlayabilmelerini sağlamak için o çağın konuşma diliyle kaleme aldığı hekimlik üzerine bir eserdir. Dil bakımından büyük bir önem taşıyan bu kitabın İne Hoca oğlu Ali adlı bir zat tarafından 1460 (864) yılında 72 yaprak halinde yazılmış olan (bugün için) biricik nüshası Topkapı Sarayı kitaplığı III. Ahmet bölümünde 557 numara ile kayıtlı bulunmaktadır. Eserin, Istanbul Üniversitesi tıp tarihi ve deontoloji doçenti Dr. Bedi N. Şehsuvaroğlu tarafından yeni yazıya çevrilen metniyle birlikte Türk Tarih Kurumunca 1961 yılında yayımlanan tıpkıbasımı taranmıştır. Tarayan Dehri Dilçin'dir.

HENGÂMİ
(Hengâmi. XIX.)

Halk şairlerinden Bektaşi Hengâmi'nin hayatı ve eserleri hakkında Sadettin Nüzhet Ergun'un yayımladığı 53 sayfalı eserdir. Tarayan Türkiyat Enstitüsü asistanlarından Kıvamettin Burslan'dır.

حکمتنامه
HİKMETNAME
(Hikmet. XV.)

Antep'li İbrahim bin Bâli'nin, hilkattan, tabiattan, peygamberler tarihinden ve uzun müddet gezip dolaştığı memleketlerin tarih ve coğrafya-

sından kısa kısa; doğup büyüdüğü Antep ile Mısır tarihinden nisbeten daha geniş bahseden manzum eseridir. Müellif, 13,000 beyti bulan bu güzel mesnevisini 1487 (893) yılında memleketinde bitirmiştir. Istanbul Üniversitesi kitaplığının yazma eserler bölümünde 3290 numara ile kayıtlı bulunan nüsha taranmıştır. Tarayan Kilisli Rifat Bilge'dir.

خورشید و فرحشاد
HURŞİD ü FERAHŞAD
(Hurş. XIV.)

XIV. yüzyıl bilgin ve şairlerinden Germiyan'lı Şeyhoğlu Mustafa Cemali'nin manzum eseridir. İran Şahı Siyavuş'un kızı Hurşid ile Mağrıp Sultanının oğlu Ferahşad arasında geçen aşk macerasını anlatır. Bu mesnevinin Süleymaniye kitaplığının Hamidiye bölümünde 550 numara ile kayıtlı bulunan nüshası taranmıştır. Tarayan Amasya Tarihi müellifi Hüsamettin Yasar'dır.

حسن و عشق
HÜSN ü AŞK
(Hüs. Aşk. XVIII.)

1757 (1171) de Istanbul'da doğan ve Galata Mevlevihanesi şeyhi iken 1798 (1213) yılında ölen Şeyh Galip Esat Dede'nin Leylâ ve Mecnun tarzında kaleme aldığı tasavvufî manzum eserdir. Şairin, 26 yaşında meydana getirdiği bu içli eser, divanıyle birlikte 1837 (1252) de Mısır'da Bulak matbaasında basılmakla beraber sonradan Istanbul'da divanından ayrı olarak da basılmıştır. Taranan Bulak basımıdır. Tarayan Kilisli Rifat Bilge'dir.

حسن و دل
HÜSN ü DİL
(Hüs. Dil. XVI.)

XV. yüzyıl İran şairlerinden Nisabur'lu Fettahi'nin, Meşrık padişahı Aşk'ın kızı Hüsn ile Mağrıp sultanı Akl'ın oğlu Dil arasında geçen aşk macerasını ve bu yüzden iki hükümdar arasında vuku bulan çarpışmalardan sonra uzlaşıp barıştıklarını anlatan eserinin, Bursa'lı Lâmii Çelebi tarafından yapılan manzum çevirisidir. Lâmii, Yavuz Sultan Selim'e sunduğu eserinin mensur önsözünde özet olarak "Osmanlı ülkesinde yaşayan bilginler hâlâ eserlerini Arapça ve Farsça yazıyorlar. Dili Türkçe olan bu devlet,

öbür devletlerden nasıl üstün ise, Türk Dilinin de öbür dillerden daha üstün durumda olması gerekir. Bundan dolayı Osmanlı yazarları Türkçeye önem vermelidirler" diyor. Hüsn ü Dil çevirisinin 1564 (972) te ta'lik ile yazılan ve Yahya Ef. kitaplığının Hacı Mahmut Ef. bölümünde 5396 numara ile kayıtlı bulunan 231 sayfalı nüshası taranmıştır. Tarayan Kilisli Rifat Bilge'dir

عشق نامه
IŞKNAME
(Işk. XIV)

XIV. yüzyılda yaşayan Mehmet adlı bir şairin 1398 (800) yılında kaleme alarak Yıldırım Bayezit'in oğlu Süleyman Çelebi'ye sunduğu manzum hikâyedir. 8702 beyti bulan bu güzel mesnevi Hüma ile Ferruh arasında geçen sevişme olaylarını anlatır. Tarama işi; eserin, Paris Millî kitaplığının Türkçe yazmalar bölümünde 604 numara ile kayıtlı bulunan biricik nüshasının fotoğrafı üzerinden yapılmıştır. Tarayan Doç. Sedit Yüksel'dir.

ابراهيم بك كلياتى
İBRAHİM BEY KÜLLİYATI
(İbrahim. XV.)

XV. yüzyılda yaşadığı kabul olunan İbrahim Bey adlı değerli bir şairin manzumelerini içinde toplayan külliyattır. Külliyat iki bölümdür. Birinci bölüm münacat, na't, Mevlâna hakkında medhiye ve Gencname adlı uzunca bir mesnevi ile Mevlâna'nın Mesnevi'sinden nazmen çevirilmiş 14 parça hikâyeyi içine almış bulunuyor. İkinci bölüm Musammatlar, gazeller ve rubailerdir. Külliyatın XV. yüzyıl içerisinde ta'lik ile ve harekeli olarak yazılmış olan 153 yapraklı biricik nüshası Selim Ağa kitaplığının Kemankeş bölümünde 250 numara ile kayıtlı bulunmaktadır. Tarayan Sadettin Nüzhet Ergun'dur.

اخلاص تفسيرى
İHLÂS TEFSİRİ
(İhlâs. XIV.)

Ankara'lı Mustafa bin Mehmet adlı bir zatın, 1361 (763) yılında ölen Denizli hükümdarı Murat Arslan bin İnanç Bey adına meydana getirdiği tefsirdir. Güzel bir dil ve üslûpla yazılmış olan bu tefsirin Istanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi kitaplığında 910 numara ile kayıtlı bulunan

323 sayfalı nüshası taranmıştır. Tarayan emekli öğretmen Atıf Tüzüner'dir.

ارشاد المريد الى المراد
İRŞAD-ül-MÜRİD İL-el-MURAD
(İrşad. XV.)

Afyonkarahisar'lı Şeyh Kasım bin Mahmut'un 1421 (825) yılında meydana getirerek II. Murat'a sunduğu Mirsad-ül-İbad min-el-Mebde-i v-el-Maad çevirisidir. Eserin aslı XIII. yüzyılın büyük sofilerinden Necmüddin Dâye tarafından Farsça olarak Sıvas'ta yazılmış, Selçuk Hükümdarı Alâüddin Keykubad'a sunulmuştur. Ahlak ve tasavvuftan, memleket idaresinden, cemiyet hayatından bahseder. Çevirinin, İstanbul kitaplıklarında çeşitli nüshaları vardır. 1427 (831) yılında istinsah olunup şimdi Fatih kitaplığında 2576 numara ile kayıtlı bulunan nüsha taranmış; gerektikçe Yahya Ef. kitaplığının Hacı Mahmut Ef. bölümündeki 2235 numaralı nüshaya da bakılmıştır. Tarayan Kilisli Rifat Bilge'dir.

اسكندر كتابى
İSKENDER KİTABI
(İs. H. XIV-XV.)

Ahmedi'nin kardeşi olup Hamzaname'nin müelifi olduğu cihetle Hamzavî sanıyle tanılan zatın eseri olduğu sanılmaktadır. Konu bakımından Ahmedi'nin İskendername'sinden ibaret isede bu mensur eserin daha ziyade halk için yazıldığı anlaşılmaktadır. Gerek anlatıştaki kuvvet ve canlılık, gerekse kelime ve tabirleri bakımından pek değerli olan bu eserin, Türk Dil Kurumu kitaplığında 3421/6066 numara ile kayıtlı bulunan 882 sayfalı nüshası taranmıştır. Tarayan Velet İzbudak'tır.

اسكندرنامه
İSKENDERNAME
(İs. XIV-XV.)

Şair Ahmedi'nin 1389 (792) yılında kaleme aldığı manzum eserdir. Bu pek ünlü mesnevide Filip'in oğlu İskender'in hayatı, seferleri anlatılmış, sonra Hazreti Muhammed'in zuhuru, hayat ve gazâları, halifeler devri yazılmış, bundan sonra da Osmanlı tarihine geçilmiş ve nihayet yine İskender'den bahsedilmiştir. Eserin, 1459 (864) yılında Edirne'de Ataullah bin Abdullah tarafından yazılan ve şimdi Konya müzesinde 141-97 numa-

ra ile kayıtlı bulunan 615 sayfalı nüshası taranmıştır. Tarayan Türkçe öğretmenlerinden Hicri Göncel'dir.

عزت ملا دیوانی
İZZET MOLLA DİVANI
(Molla. XIX.)

1829 (1245) yılında sürgün olarak bulunduğu Sıvas'ta ölen değerli şair Keçecizade İzzet Molla'nın iki divanı vardır. 1825 (1241) yılına kadar yazdığı şiirleri "Bahar-ı Efkâr", bu tarihten 1829 (1245) yılına kadar yazdıklarını da "Hazan-ı Âsar" adları altında toplamıştır. 1839 (1255) da Mısır'da Bulak matbaasında basılan 466 sayfalı "Bahar-ı Efkâr" taranmıştır. Tarayan Kilisli Rifat Bilge'dir.

قابوسنامه ترجمه‌سی
KABUSNAME
TERCÜMESİ
(Kab. XV.)

Mercimek Ahmet tarafından Farsça'dan dilimize çevrilen bu mensur eser, Kabus'un, torunu Kûhistan hükümdarı Keykâvus'un oğlu Geylan Şah'a verdiği öğütlerdir. 44 bölüm olan bu kitabın her bölümünde ayrı bir konuyle ilgili öğütler vardır: Yatmak, dinlenmek, yiyip içmek, hamama girmek, çevgân oynamak, mal artırmak, oğul ve kız terbiye etmek, ilim istemek usûl ve âdabı gibi. Dil ve üslûp bakımından büyük bir değer taşıyan eserin Ankara Genel kitaplığında 1011-61 numara ile kayıtlı bulunan 478 sayfalı nüshası taranmıştır. Tarayan Kitaplıklar müdürü Hasan Fehmi Turgal'dır.

قاضی برهان‌الدین دیوانی
KADI BURHANETTİN
DİVANI
(Kadı. XIV.)

Bilgin bir hükümdar olan Kadı Burhanettin'in bu divanı dil bakımından çok zengin ve özelliklerle doludur. 1394 (796) te Halil bin Ahmet tarafından yazılan biricik nüshası Biritiş müzesinde bulunmakftadır. Türk Dil Kurumu, 608 sayfa olan bu eserin fotoğrafisini aldırmış ve bir kitap halinde yayımlamıştır. Tarama fotoğrafi üzerinden yapılmıştır. Tarayan Istanbul Üniversitesi metin şerhi Profesörü Doktor Ali Nihat Tarlan'dır.

قاموس عثمانی
KAMUS-ı OSMANİ
(Kam. Os. XIX.)

Mehmet Salâhi'nin 1895 (1313) te basılan Arapça, Farsça ve başka dillerden Türkçeye sözlüğüdür. İzahlardaki Türkçe kelimeler bakımından taranmıştır. Tarayan Türkçe öğretmenlerinden Mehmet Oğuz'dur.

قاموس ترجمەسی
KAMUS TERCÜMESİ
(Kam. XVIII-XIX.)

XIV-XV. yüzyıl bilginlerinden Mecdüddin Firuzâbâdî'nin telif ettiği meşhur Arapça Kamus'un Antep'li Ahmet Asım tarafından yapılan Türkçe çevirisidir. Asım'a "Mütercim" lâkabını kazandırmış bulunan bu eser, en büyük ve en sağlam dil kaynaklarımızdan biridir. İncelemelerinin derinliği ve doğruluğu bakımından olduğu kadar Arapça kelimeleri karşılamak ve açıklamak için kullandığı öz Türkçe kelimeler bakımından da gayet değerli bir dil hazinesi olan bu çeviriyi Asım beş yılda başarıp II. Mahmut'a sunmuş ve hükümdar bu eseri beğenerek Mütercim'i mükâfatlandırmıştır. Kamus çevirisi Mısır'da ve Istanbul'da birkaç defa üç cilt olarak, bir defa da Istanbul'da dört cilt halinde basılmıştır. Tarama üç cilt olarak basılmış olan nüshalar üzerinden yapılmıştır. Birinci cildi tarayan Maarif Matbaası musahhihi Avni Aktuç, ikinci ve üçüncü ciltleri tarayan Velet İzbudak'tır.

قانونناميۀ آل عثمان
KANUNNAME-i ÂL-i OSMAN
(Kanun. Os. XVI.)

Prof. Dr. E. Kraelitz ve Dr. P. Wittek'in önsözleriyle ve Almanca çevirisi ile birlikte 1921'de yayımlanan kanunnamedir. Metin üç kısma ayrılmıştır. İlk sayfada Fatih Sultan Mehmet Kanunnamesi diye yazılı ise de buna II. Bayezit ve I. Selim zamanlarında çıkan kanunların da eklendiği anlaşılmaktadır. Tarayan Nuri Gökçe'dir.

قانون الادب ترجمەسی
KANUN-ül-EDEB TERCÜMESİ
(Kdeb. XVIII.)

Eserin aslı olan Kanun-ül-Edeb fi-Zabt-ı Kelimat-il-Arab, XV. yüzyılda yaşadığı sanılan Ebülfazl Hubeyş-üt-Tiflisî'nin Arapçadan Farsçaya düzenlediği sözlüktür. Bu eserin 1456 (861) da Mustafa bin Şemseddin adlı bir zat

tarafından yazılan ve şimdi Süleymaniye kitaplığının Vehbi Ef. bölümünde 1968 numara ile kayıtlı bulunan nüshasını, 1787 (1202) yılında ölen Müstakımzade Süleyman Sadüddin Ef. "Terceme-i Kanun-ül-Edeb" adıyle Türkçeye çevirmiş ve çevirinin başlama tarihi olan 1769 (1183) u ebced hesabıyle belirtmek üzere de eserine السنهٔ ثلاثه Elsine-i Selâse diye ikinci bir ad vermiştir. Büyük kıtada 2186 sayfayı bulan çevirinin Süleymaniye kitaplığının Esat Ef. bölümünde 3182 numara ile kayıtlı bulunan nüshası taranmıştır. Tarayan emekli öğretmen Atıf Tüzüner'dir.

KARACAOĞLAN
(Kara. XVII.)

Anadolu'nun güneyinden çıkmış ve Adana, Antep, Maraş, Urfa, Halep, Şam taraflarında dolaşarak güzel şiirler söylemiş olan bu değerli halk şairinin şiirleri birçok kimseler tarafından toplanmış ve yayımlanmıştır. Bunlar arasında Sadettin Nüzhet Ergun'un 1933 'te yayımladığı "Karacaoğlan" adlı kitap taranmıştır. Tarayan Türkçe öğretmenlerinden Meliha Sanver'dir.

KÂTİBİ
(Kâtibi. XVII.)

IV. Murat zamanında yaşayan Kâtibi, XVII. yüzyılın ilk yarısındaki saz şairlerinin ileri gelenlerindendir. Sadettin Nüzhet'in yayımladığı şiirleri taranmıştır. Tarayan Kabataş Lisesi Türkçe öğretmeni Nurettin'dir.

KAYIKÇI KUL MUSTAFA
(Kayıkçı. XVII.)

XVII. yüzyılın ilk yarısında büyük bir ün kazanan bu şair IV. Murat'ın ordu saz şairlerindendir. Sade dili, tabiî üslûbuyle halk şiirinin pek güzel örneklerini vermiştir. Prof. Fuad Köprülü'nün 1930 'da yayımladığı "Kayıkçı Kul Mustafa ve Genç Osman hikâyesi" adlı broşür taranmıştır. Tarayan Türkçe öğretmenlerinden Behice Köprülü'dür.

كليله و دمنه
KELİLE ve DİMNE
(Kel. XIV.)

Aslı, Hint filozofu Bidpay tarafından Sanskritçe olarak yazılmış olan bu eser, ibret verici hikâyelerden ve maceralardan ibarettir. Olaylar hayvanlar arasında geçmektedir. "Kelile" ve

"Dimne" birinci bölümdeki hikâyelerin kahramanlarından iki çakalın adıdır. Bu kitap önce İran hükümdarı Nuşirevan'ın buyruğuyle Pehleviceye, daha sonra Arapça'ya, Arapçasından da birçok dillere çevirilmiştir. XIV. yüzyılın değerli bilgin ve şairlerinden Kul Mesut da Aydınoğlu Umur Bey, 1309-1347 (709-748), adına bu eseri Türkçeye çevirmiştir. Dil bakımından büyük bir önem taşıyan bu çeviri iki önsöz, bir zeyl ve 16 bölüme ayrılmış yüz kadar hikâyeden ibarettir. İsmail bin Kılağuz tarafından 1489 (895) yılında Enez'de güzel nesihle ve harekeli olarak yazılan ve şimdi Süleymaniye kitaplığının Lâleli bölümünde 1897 numara ile kayıtlı bulunan 464 sayfalı biricik nüshasının fotoğrafisi taranmıştır. Tarayan Türk Dil Kurumu uzmanlarından Dehri Dilçin'dir.

كمال امى ديوانى
KEMAL ÜMMİ DİVANI
(K. Ü. XV.)

XV. yüzyıl şairlerinden Karaman'lı Kemal Ümmi'nin divanıdır. Millet kitaplığının Ali Emiri bölümünde 53 numara ile kayıtlı bulunan yazma nüsha taranmıştır. Tarayan Türkçe öğretmenlerinden İhsan Mahvi Balgır'dır.

قصص انبيا
KISAS-ı ENBİYA
(Enb. XIV.)

Aydınoğlu Mehmet Bey adına Arapçadan çevrilmiş olan bu önemli eser, XIV. yüzyıl Anadolu Türkçesinin sade ve güzel bir örneğidir. Çeviren belli değildir. Kitabın konusu, yaradılış öncesi, yaradılış ve peygamberlerin menkıbeleridir. Eserin, Türk Dil Kurumu kitaplığında 1776/6037 numara ile kayıtlı bulunan 950 sayfalı nüshası taranmıştır. Tarayan edebiyat öğretmenlerinden Kemal Edip Kürkçüoğlu'dur.

كتاب بحريه
KİTAB-ı BAHRİYE
(K. B. XVI.)

Büyük Türk denizcisi Pîrî Reis'in denizciliğe, coğrafyaya, birçok deniz ve memleketlere dair değerli bilgiler veren bu eseri 1935 'te Türk Tarih Kurumu tarafından tıpkıbasım olarak yayımlanmıştır. Tarayan Müverrih Ahmet Refik Altınay'dır.

كتاب كزيده
KİTAB-ı GÜZİDE
(Güzide. XV.)

Bu kitabın aslı XI. yüzyıl içerisinde Doğuda yetişen büyük Türk bilginlerinden İmam Serahsî (Ebu-Nasr bin Tahir bin Mehmet) tarafından Türk Ulusunun din bilgisini geliştirmek, genişletmek amacıyle Türkmen-Kıpçak ağzıyle (الغابلغى ibaretince) yazılmıştır. XV. yüzyılda yaşadığı sanılan Mehmet bin Bâli adlı bir bilgin bu eseri (... fasih ve ruşen Türkiye dönderem) diyerek yaşadığı çağın Anadolu ağzına çevirmiştir. Her bakımdan büyük önem taşıyan bu çevirinin bazı kitaplıklarda nüshaları vardır. Millet kitaplığının Ali Emiri-Şer'iye bölümünde 379 numara ile kayıtlı bulunan 177 sayfalı nüshası taranmıştır. Tarayan Kilisli Rifat Bilge'dir.

قوچى بك رسالەسى
KOÇU BEY RİSALESİ
(Koçu. XVII.)

Enderundan yetişmiş ve IV. Murat'ın musahipliğinde bulunmuş değerli idareci ve ileri görüşlü siyaset adamlarımızdan Göriçe'li Koçu (Mustafa) Bey'in, ordunun ve devlet işlerinin düzene konulması maksadıyle 1631 (1041) de kaleme alıp IV. Murat'a sunduğu tasarıdır. Zamanına göre sade bir dille ve külfetsizce yazılmış olan bu tasarı, önce Avrupada, sonra da iki defa Istanbul'da basılmıştır. 1885 (1303) te Istanbul'da Ebüzziya matbaasında basılan nüsha taranmıştır. Tarayan Kilisli Rifat Bilge'dir.

قدوسى ديوانى
KUDDUSİ DİVANI
(Kuddusi. XIX.)

Kadirî Tarikatı şeyhlerinden Bor'lu Mer'aşîzade Ahmet Kuddusi'nin sofiyane şiirlerinden meydana gelmiş olan divandır. Şair 1769 (1183) da doğmuş, 1848 (1265) yılında ölmüştür. Divanı iki defa basılmıştır. 1874 (1291) te basılan taş basması nüsha taranmıştır. Tarayan Kilisli Rifat Bilge'dir.

KULOĞLU
(Kuloğlu. XVII.)

Bu halk şairinin şiirlerini Sadettin Nüzhet Ergun "Kuloğlu" adını verdiği kitapta toplamıştır. Tarayan Kabataş Lisesi Türkçe öğretmenlerinden Nurettin'dir.

لامعی دیوانی
LÂMİÎ DİVANI
(Lâmii. XVI.)

XVI. yüzyıl bilgin ve şairlerinden Bursa'lı Lâmii Mahmut Çelebi'nin divanıdır. Istanbul Üniversitesi kitaplığında 671 numara ile kayıtlı bulunan 226 sayfalı nüsha taranmıştır. Tarayan Süleymaniye kitaplığı müdürü Zahir Hasırcıoğlu'dur.

لیلا و مجنون
LEYLÂ ve MECNUN
(Ley. XV.)

XV. yüzyıl şairlerinden Karıştıran'lı Süleyman Bey oğlu Bihişti Ahmet Sinan Çelebi'nin Hamse'sini teşkil eden beş mesneviden biridir. Bu güzel eserin Istanbul Üniversitesi kitaplığının edebiyat bölümünde 216 numara ile kayıtlı bulunan nüshası taranmıştır. Tarayan Türkçe öğretmenlerinden Abdülbaki Fevzi'dir.

لیلا و مجنون
LEYLÂ ve MECNUN
(Lârendi. XVI.)

Lârende' (Karaman) li Hamdi'nin 1543 (950) te yazıp o yıllarda Karaman Valisi bulunan Şahzade Selim'e sunduğu manzum eserdir. Şairin, (Hayretname, Tahayyürname) gibi adlar da verdiği bu mesnevinin Fatih kitaplığında 3740 numara ile kayıtlı bulunan 375 sayfalı nüshası taranmıştır. Tarayan Kilisli Rifat Bilge'dir.

لغت نعمة الله
LÛGAT-i Nİ'METULLAH
(Ni'meti. XVI.)

1561 (969) de Istanbul'da ölen Nakşibendî şeyhlerinden Sofya'lı Ni'metullah Ef.'nin 1540 (947) yılında düzenlediği Farsçadan Türkçeye sözlüktür. Bu eserin Türk Dil Kurumu kitaplığında 6075 numara ile kayıtlı bulunan nüshası taranmış, gerektikçe 451 numara ile kayıtlı başka bir nüshaya da bakılmıştır. Tarayan Kurumumuz uzmanlarından Dehri Dilçin'dir.

لغت شهنامه
LÛGAT-i ŞEHNAME
(Lû. Şeh. XVIII.)

Bağdat'lı Ömer oğlu Abdülkadir adlı bir zatın 1721 (1133) yılında, Şehname'de geçen kelimeler üzerine düzenlediği Farsçadan Türkçeye sözlüktür. Bu eserin Millet kitaplığının Ali Emiri bölümünde 61 numara ile kayıtlı bulunan 96 yapraklı nüshası taranmıştır. Tarayan emekli öğretmen Atıf Tüzüner'dir.

معارفنامه
MAÂRİFNAME
(Maârif. XV.)

1486 (891) yılında Istanbul'da ölen Hızır Bey oğlu Sinan Paşa'nın ahlak ve nasihate dair eseridir. Çağının oldukça sade bir üslûbuyle yazılmış olan bu eserin, Afyonkarahisar'lı Abdullah oğlu Ca'fer adlı bir zat tarafından 1570 (978) de yazılan ve Süleymaniye kitaplığının Lala İsmail bölümünde 212 numara ile kayıtlı bulunan 295 sayfalı nüshası taranmıştır. Tarayan Kilisli Rifat Bilge'dir.

منطق الطير
MANTIK-ut-TAYR
(Man. Tayr. XIV.)

Gülşehri'nin 1317 (717) yılında meydana getirdiği 4408 beyitten ibaret mesnevidir. Dilimiz bakımından büyük önemi bulunan bu eserin bazı kitaplıklarda nüshaları vardır. Bunlardan, kitapçı Raif Yelkenci'de bulunan nüsha, Agâh Sırrı Levend'in önsözüyle birlikte tıpkıbasım olarak 1957'de Türk Dil Kurumu yayınları arasında yayımlanmıştır. Tarama bu baskıdan yapılmıştır. Tarayan Dr. Müjgân Cumbur'dur.

مجمع اللطائف
MECMA-ül-LETAİF
(Letaif. XVI.)

Bursa'lı Lâmii Çelebi'nin güldürücü ve öğütleyici küçük küçük hikâyeleri bir arada toplamak suretiyle meydana getirdiği mensur-manzum eserdir. Istanbul Üniversitesi kitaplığında 870 numara ile kayıtlı bulunan 93 sayfalı nüsha taranmıştır. Tarayan Kilisli Rifat Bilge'dir.

ملحمهٔ شمسیه
MELHAME-i ŞEMSİYYE
(Melhame. XIV-XV.)

XV. yüzyılın değerli bilgin ve sofilerinden Yazıcıoğlu Mehmet ve Ahmet Bîcan'ın babaları Yazıcı Salâhüddin Ef.'nin 1408 (811) yılında Farsçadan çevirdiği manzum eserdir. Yıldızlardan ve havanın günlük olaylarından bahseden bu eserin 1576 (984) da Ferruhi adlı bir zat tarafından yazılan ve şimdi Nuruosmaniye kitaplığında 2809 numara ile kayıtlı bulunan 173 yapraklı nüsha taranmıştır. Tarayan Türkiyat Enstitüsü asistanlarından Kıvamettin Burslan'dır.

مناظم الجواهر
MENAZIM-ül-CEVAHİR
(Men. Cev. XVII.)

Tire'li Mustafa Hâki'nin 1632 (1042) de yazdığı Türkçe - Arapça - Farsça manzum sözlüktür. Eserin Bayezit kitaplığında 6901 numara ile kayıtlı bulunan 67 sayfalı nüshası taranmıştır. Tarayan Kilisli Rifat Bilge'dir.

مناظر العوالم
MENAZIR-ül-AVALİM
(Men. Av. XVI.)

XVI. yüzyıl sonlarında yetişen tarihçi ve bilginlerimizden Trabzon'lu Âşık Mehmet bin Hafız Ömer'in 1597 (1006) de kaleme aldığı eserdir. Rumeli ve Anadolu şehirlerine dair bilgi verir. Süleymaniye kitaplığının Halet Ef. bölümünde 616 numara ile kayıtlı bulunan 690 sayfalı nüsha taranmıştır. Tarayan Ragıp Paşa kitaplığı müdürü Zahir Hasırcıoğlu'dur.

مسیحی دیوانی
MESİHİ DİVANI
(Mesihi. XV.)

1512 (918) de ölen Mesihi'nin divanıdır. Bu divanın bazı kitaplıklarda nüshaları vardır. Istanbul Üniversitesi kitaplığında 899 numara ile kayıtlı bulunan nüsha taranmıştır. Tarayan Istanbul Erkek Öğretmen Okulu edebiyat öğretmeni Sedat Öksal'dır.

مواهب الخلاق
في مراتب الاخلاق
MEVAHİB-ül-HALLAK
Fİ
MERATİB-il-AHLAK
(Mevahib. XVI.)

Uzun yıllar Kanuni Sultan Süleyman'ın Nişancılık hizmetinde bulunduğu için (Koca Nişancı) sanıyle tanılan Tosya'lı Celâlzade Nişani Mustafa Çelebi'nin 1556 (964) yılında kaleme alarak Kanuni'ye sunduğu siyaset ve ahlaktan bahseden mensur eserdir. 55 bölüm üzerine düzenlenmiştir. Eserin Nuruosmaniye kitaplığında 2629 numara ile kayıtlı bulunan nesihle yazılmış 726 sayfalı nüshası taranmıştır. Tarayan Kilisli Rifat Bilge'dir.

مولد
MEVLİD
(Mevlid. XV.)

Süleyman Çelebi'nin bu ünlü eserinin Ayasofya kitaplığında 3485 numara ile kayıtlı bulunan yazma nüshası taranmıştır. Tarayan Kilisli Rifat Bilge'dir.

مفتاح الجنة
MİFTAH-ül-CENNE
(Cennet. XV.)

XV. yüzyıl şair ve bilginlerinden Ahmet Dâi'nin Arapçadan dilimize çevirdiği bu eser, İslâmın şartlarından, bazı ay ve günlerde yapılan ibadetlerin faziletlerinden, cennetin ni'metlerinden, cehennemin korkunç azabından bahsetmektedir. Eserin bazı kitaplıklarda nüshaları vardır. Türk Dil Kurumu uzmanlarından Dehri Dilçin, özel kitapları arasında bulunan 488 sayfalı nüshayı taramıştır.

مفتاح اللغة
MİFTAH-ül-LÛGA
(Miftah. XV.)

Amasya'lı Şeyh Mahmut bin İbrahim'in II. Bayezit adına düzenlediği Farsçadan Türkçeye sözlüktür. Bu sözlük, bir önsöz ve iki bölüm üzerine düzenlenmiştir. Önsöz, Fars dilinin kurallarından bahseder. Birinci bölüm mastarlar, ikinci bölüm de isimlerdir. Eserin Türk Dil Kurumu kitaplığında 6157 numara ile kayıtlı bulunan 146 sayfalı nüshası taranmıştır. Tarayan Dehri Dilçin'dir.

محنتکشان
MİHNETKEŞAN
(Mihnet. XIX.)

Keçecizade İzzet Molla'nın manzum eseridir. 1822 (1238) yılında Keşan'a sürülen ve orada bir yıl kalan şairin duyuş ve hatıralarını kapsar. 1879 (1296) da Ceride-i Havadis matbaasında basılan nüsha taranmıştır. Tarayan Kilisli Rifat Bilge'dir.

مهری دیوانی
MİHRİ DİVANI
(Mihri. XV.)

XV. yüzyılda yaşamış olan kadın şairimiz Mihri'nin, Istanbul Üniversitesi kitaplığının Rıza Paşa bölümünde 3203 numara ile kayıtlı bulunan mecmua içerisindeki 86 yapraklı divanı taranmıştır. Tarayan edebiyat öğretmenlerinden Ali Sedat'tır.

مهر و مشتری
MİHR ü MÜŞTERİ
(Mih. XV.)

1520 (927) yılında Sofya'da ölen Amasya'lı şair Münir İbrahim Çelebi'nin 1486 (891) da Farsçadan Türkçeye çevirdiği manzum hikâyedir. Istahr Padişahının oğlu Mihr ile vezirinin

kızı Müşteri arasında geçen aşk macerasını anlatır. Eserin 5120 beyit olan Farsça aslı 1381 (783) de ölen Tebriz'li Şeyh Assar'ındır. Aslı da, çevirisi de bazı kitaplıklarda vardır. Çevirinin, Millet kitaplığının Ali Emiri bölümünde 1185 numara ile kayıtlı bulunan nüshası taranmıştır. Tarayan Kilisli Rifat Bilge'dir.

مهر و مشتری
MİHR ü MÜŞTERİ
(Mîri. XVI.)

1599 (1008) yılında Istanbul'da ölen Nakib-ül-Eşref Kiçi Mîrzade Mîri Yahya'nın Farsçadan Türkçeye çevirerek III. Murat'a sunduğu manzum hikâyedir. Mîri'den başka iki şairimiz tarafından da dilimize çevrilmiş olan Mihr ü Müşteri'nin 5120 beyitli Farsça aslı 1381 (783) de ölen Tebriz'li Şeyh Assar'ındır. Istahr Padişahının oğlu Mihr ile vezirinin kızı Müşteri arasında geçen aşk macerasını anlatır. Çevirinin Istanbul Üniversitesi kitaplığının Halis Ef. bölümünde 3520 numara ile kayıtlı bulunan, Mîri'nin el yazısı 344 sayfalı nüsha taranmıştır. Tarayan Kilisli Rifat Bilge'dir.

محمدیه
MUHAMMEDİYYE
(Muham. XV.)

XV. yüzyıl bilgin ve sofilerinden Gelibolu'lu Yazıcıoğlu Mehmet Ef.'nin 1449 (853) da yazdığı tasavvufî manzum eserdir. Istanbul'da birkaç defa basılmıştır. Girit'li Ali bin Mehmet tarafından 1751 (1165) yılında müellif nüshasından istinsah edilen ve şimdi Süleymaniye kitaplığının Lâleli bölümünde 1491 numara ile kayıtlı bulunan 560 sayfalı nüsha taranmıştır. Tarayan Kilisli Rifat Bilge'dir.

محبی دیوانی
MUHİBBİ DİVANI
(Muhibbi. XVI.)

Muhibbi, Kanuni Sultan Süleyman'ın manzumelerinde kullandığı mahlastır. Divan basılıdır. Tarayan edebiyat öğretmenlerinden Tahir Nadi'dir.

مجربنامه
MÜCERREBNAME
(M. Na. XV.)

XV. yüzyılda yetişen değerli bilgin ve hekimlerimizden Amasya'lı Sabuncuoğlu Şerefüddin bin Ali'nin 1468 (873) de yazdığı hekimliğe dair

eserdir. Istanbul kitaplıklarından bazılarında nüshaları vardır. Ayasofya kitaplığında 3729 numara ile kayıtlı bulunan nüsha taranmıştır. Tarayan Zahir Hasırcıoğlu'dur.

مفردات ابن بيطار ترجمەسى
MÜFREDAT-ı İBNİ BAYTAR TERCÜMESİ
(M. Bay. XIV.)

1248 (646) yılında ölen ve İbni Baytar sanıylc anılan ünlü hekim Zıyaüddin Abdullah bin Ahmet'in birtakım ilâçların hangi hastalıklar için faydalı olduklarını anlatan Arapça eserinin çevirisidir. Umur Bey'in isteği üzerine yapılmış olan bu değerli çevirinin kimin tarafından yapıldığı bilinmemektedir. 1495 (901) yılında yazılan ve şimdi Fatih kitaplığında 3635 numara ile kayıtlı bulunan 940 sayfalı nüsha taranmıştır. Tarayan Türkiyat Enstitüsü asistanlarından Kıvamettin Burslan'dır.

منبه الراقدين
MÜNEBBİH-ür-RÂKIDİN
(Müneb. XIV-XV.)

XIV-XV. yüzyıl bilginlerinden 1429 (833) da memleketinde ölen İznık'lı Hacı Hüseyin oğlu Musa'nın, insanların yedi azasıyle işleyebileceği iyilik ve kötülükleri irdeleyen değerli eseridir. Nuruosmaniye kitaplığında 2611 numara ile kayıtlı bulunan 312 yapraklı nüsha taranmıştır. Tarayan Kıvamettin Burslan'dır.

منشأت و مكتوبات كانى
MÜNŞEAT ve MEKTUBAT-ı KÂNİ
(Kâni. XVII-XVIII.)

1791 (1206) yılında Istanbul'da ölen Tokat'lı Ebubekir Kâni'nin mensur yazılarıyle bazı dostlarına yazdığı mektupları içinde toplayan mecmuadır. Millet kitaplığının Ali Emiri bölümünde 396 numara ile kayıtlı bulunan 488 sayfalı nüsha taranmıştır. Tarayan emekli öğretmen Atıf Tüzüner'dir.

منتهى
MÜNTEHA
(Münteha. XV.)

Yazıcıoğlu Ahmet Bîcan'ın bu, dinî, tasavvufî mensur eserinin Istanbul Üniversitesi kitaplığının Halis Ef. bölümünde 3324 numara ile kayıtlı bulunan 198 sayfalı nüshası taranmıştır. Tarayan edebiyat öğretmenlerinden Behçet Yazar'dır.

منتخب اللغة
MÜNTEHAB-ül-LÛGA
(Müntehab. XVII.)

Arapçadan Türkçeye düzenlenmiş küçük bir sözlüktür. Müellifi bilinmeyen bu sözlüğün XVII. yüzyıl ürünlerinden olduğu sanılmaktadır. Nuruosmaniye kitaplığında 4885 numara ile kayıtlı bulunan 218 sayfalı nüsha taranmıştır. Tarayan emekli öğretmen Atıf Tüzüner'dir.

منتخب الشفاء
MÜNTEHAB-üş-ŞİFA'
(Mü. Şi. XIV.)

Anadolu'da yetişen büyük Türk bilginlerinden, Konya'da doğmuş, Aydın'da yerleşmiş olan Hacı Paşa' (Celâlüddin Hızır) nın hekimliğe ait eseridir. Müellif bir ara hastalanmış ve kendisini tedavi etmek maksadıyle hekimlik tahsil etmiştir. Müntehab-üş-Şifa'yı, yine kendisinin Arapça olarak yazdığı "Şifa-ül-Eskam" adlı büyük kitaptan özetleyip Türkçeye çevirerek Aydınoğlu Mehmet Bey'e sunmuştur. Yaşadığı çağın Anadolu Türkçesi için değerli bir kaynaktır. Topkapı Sarayı kitaplığında 545 numara ile kayıtlı bulunan 540 sayfalı nüsha taranmıştır. Tarayan Abdülbaki Gölpınarlı'dır.

مزکی النفوس
MÜZEKK-in-NÜFUS
(Müz. XV.)

Hacı Bayram Veli'nin damadı olup Kadirî tarikatının Eşrefiyye kolunu kuran İznik'li Eşrefoğlu Abdullah' (Eşref Rumî, Şeyh Abdullah Rumî) ın nefsi terbiye etme yollarını öğreten mensur eseridir. Birkaç defa basılmış olan bu önemli eserin Konya Âsarıatika müzesi kitapları arasında 5471 numara ile kayıtlı bulunan 494 sayfalı yazma nüshası taranmıştır. Tarayan Türkçe öğretmenlerinden Hicri Göncel'dir.

نابی دیوانی
NABİ DİVANI
(Nabi. XVII-XVIII.)

Ünlü şairimiz Urfa'lı Nabi'nin divanıdır. 1875 (1292) yılında Istanbul'da Yahya Ef. matbaasında basılan nüsha taranmıştır. Tarayan emekli öğretmen Mesut Saydam'dır.

نعیما تاریخی
NAİMA TARİHİ
(Naima. XVII-XVIII.)

Osmanlı tarihleri arasında hükümlerinin doğruluğu, kaynaklarının sağlamlığı bakımından güvenilir olan bu eser dil yönünden de önemlidir.

1591 (1000) ile 1659 (1070) yılları arasında geçen olayları anlatır. Istanbul'da altı cilt halinde basılmış olan nüsha taranmıştır. Tarayan Devlet Matbaası musahhihi Avni Aktuç'tur.

نصايح الملوك
NASAYİH-ül-MÜLÛK
(Nasayih. XVII.)

1639 (1049) yılında Istanbul'da ölen sofi ve bilginlerimizden Sıvas'lı Abdülmecit Şeyhi'nin, I. Ahmet'in buyruğu üzerine, 57 eserden seçerek meydana getirdiği dinden, ahlaktan ve memleket idaresinden bahseden eserdir. Süleymaniye kitaplığının Lâleli bölümünde 1613 numara ile kayıtlı bulunan 286 sayfalı nüsha taranmıştır. Tarayan Kilisli Rifat Bilge'dir.

نظم الجواهر
NAZM-ül-CEVAHİR
(Naz. Cev. XVIII-XIX.)

Bâbıâli hocası ve Mümeyyiz-üş-Şuara Antep'li Hasan Ayni'nin Arapça-Farsça-Türkçe manzum sözlüğüdür. Eserin adı, ebced hesabıyle te'lif tarihi olan 1821 (1236) yı göstermektedir. Sözlüğün 13 beyitlik her sayfası ayrı bir kıtadır. Eser 100 sayfa yani 1300 beyittir. İçinde 5000 kavramın Arapçası, Farsçası, Türkçesi birbirinin karşılığı olarak verilmiştir. Şair eserini önce Dürr-ün-nızam adıyle yazmıştır. Bu ad ebced hesabıyle te'lif tarihi olan 1811 (1226) yı bildirmektedir. Bundan on yıl sonra meydana getirdiği Nazm-ül-Cevahir, Dürr-ün-Nızam'ın bazı yerleri değiştirilmiş şeklidir. Dürr-ün-Nızam'ın güzel bir nüshası, Istanbul Üniversitesi kitaplığının Türkçe yazmalar bölümünde eski 2816-65, yeni 5493 numara ile kayıtlıdır. Yazma bir nüshası da Türk Dil Kurumu Derleme - Tarama Kolu Başkanı Ömer Asım Aksoy'un özel kitapları arasındadır. Aksoy Nazm-ül-Cevahir ve Dürr-ün-Nızam üzerine birer inceleme yayımlamıştır. Hasan Ayni 1837 (1253) de Istanbul'da ölmüştür. Nazm-ül-Cevahir 1826 (1241) da müellifin nezareti altında bastırılmıştır. Tarama basılı nüsha üzerinden yapılmıştır. Tarayan Ömer Asım Aksoy'dur.

نظم اللآل
NAZM-ül-LEÂL
(Naz. Le. XVII.)

Mütercim Asım'ın altı göbek öncesi dedesi Antep'li (Çarpın köylü) Şeyh Ahmet'in yazdığı Arapça-Türkçe manzum sözlüktür. Eserin adı, ebced hesabıyle te'lif tarihi olan 1641 (1051)i gösterir. Müellif Antep'te ölmüştür. Nazm-ül-Leâl, 1515 (921) te yazılmış Farsça-Türkçe bir sözlük olan Şahidi Tuhfesi'ne, nazire olarak meydana getirilmiştir. Eserin bir nüshası Çorum Genel kitaplığında 1880/2 numara ile kayıtlı bulunmaktadır. Türk Dil Kurumu Derleme - Tarama Kolu Başkanı Ömer Asım Aksoy'da da biri tam, biri eksik iki nüsha vardır. Aksoy bu eser üzerinde inceleme yayımlamış ve kendisinde bulunan tam nüshayı taramıştır.

ندیم دیوانی
NEDİM DİVANI
(Nedim. XVIII.)

Değerli şairimiz Nedim'in, Halil Nihat Boztepe tarafından yayımlanan divanı taranmıştır. Tarayan emekli öğretmen Mesut Saydam'dır.

نسیمی دیوانی
NESİMİ DİVANI
(Nesimi. XIV.)

Ünlü sofi şair Nesimi'nin divanıdır. Divanın basılmış nüshaları eksik olduğundan Bayezit kitaplığında 3353 numara ile kayıtlı bulunan yazma nüsha taranmıştır. Tarayan edebiyat öğretmeni Sadettin Nüzhet Ergun'dur.

نگارستان ترجمه‌سی
NİGÂRİSTAN
TERCÜMESİ
(Nigâ. Ter. XVII.)

İçinde ibret verici hikâyeler bulunan Nigâristan, büyük Türk bilgini Şeyhülislâm Kemal Paşazade' (İbni Kemal) nin Farsça olarak yazdığı bir eserdir. Bu eseri, 1643 (1053) yılında ölen Şeyhülislâm Yahya Ef. I. Ahmet'in isteği üzerine Türkçeye çevirmiştir. Bu güzel çevirinin Süleymaniye kitaplığının Halet Ef. bölümünde 373 numara ile kayıtlı bulunan 307 yapraklı nüshası taranmıştır. Tarayan Kilisli Rifat Bilge'dir.

نهانی دیوانی
NİHANİ DİVANI
(Nihani. XVI.)

XVI. yüzyıl şairlerinden Kastamonu'lu Nihani'nin divanıdır. Şair bazı illerde kadılık hizmetinde bulunmuştur. Divanın 1551 (959) de Recep bin

Hoca Mehmet kalemiyle yazılan ve şimdi Millet kitaplığının Ali Emiri bölümünde 473 numara ile kayıtlı bulunan 102 sayfalı nüshası taranmıştır. Tarayan Kilisli Rifat Bilge'dir.

نیازی دیوانی
NİYAZİ DİVANI
(Niyazi. XVII.)

XVII. yüzyılın bilgin ve sofi şairlerinden Malatya'lı olup, Mısır'da tahsil eden ve Halvetiyye tarikatının Mısrıyye şubesini kurmuş olan Şeyh Niyazi' (Niyazi-i Mısrî) nin divanıdır. Şair, 1693 (1094) te sürgün olarak bulunduğu Limni'de ölmüştür. Din ve tasavvuf konularında, bir kısmı basılı olmak üzere, 13 kadar eseri vardır. Divanın, Istanbul Üniversitesi kitaplığında 352 numara ile kayıtlı bulunan 107 sayfalı nüshası taranmış, gerektikçe basma ve başka yazma nüshalara da bakılmıştır. Tarayan Zahir Hasırcıoğlu'dur.

نظامی دیوانی
NİZAMİ DİVANI
(Nizami. XV.)

XV. yüzyıl şairlerinden Karaman'lı Veliyüddin oğlu Nizami'nin divanıdır. Henüz 18-20 yaş arasında bulunduğu bir çağda Fatih Sultan Mehmet'in daveti üzerine Karaman'dan Istanbul'a giderken yolda öldüğü söylenen şairin, Millet kitaplığının Ali Emiri-manzum eserler bölümünde 451 numara ile kayıtlı bulunan divanı taranmıştır. Tarayan Kilisli Rifat Bilge'dir.

نخبهٔ وهبی
NUHBE-i VEHBİ
(Nuhbe. XVIII-XIX.)
و شرحی
ve ŞERHİ
(Nuhbe. Ş. XVIII-XIX.)

Maraş'lı Sünbülzade Vehbi'nin "Nuhbe-i Vehbi" adlı Arapçadan Türkçeye manzum sözlüğü ve ona, –Kırkağaç'lı olup sonradan Manisa'nın Yayaköy'üne göç etmiş olan– Ahmet Reşit Ef. tarafından yazılan şerhtir. Basılmış olan nüsha taranmıştır. Metinden tanık alındığı zaman kısaltma (Nuhbe.) olarak, şerhten tanık alındığı zaman (Nuhbe. Ş.) olarak gösterilmiştir. Tarayan Kilisli Rifat Bilge'dir.

نخبة التحفه
NUHBET-üt-TUHFE
(Nuh. Tuh. XVII.)

XVII. yüzyıl bilginlerinden Ahmet bin Ali bin Ahmet adlı bir zatın 1649 (1059) yılında Farsçadan Türkçeye düzenlediği sözlüktür. Eserin 1687 (1099) de Abdullah Lutfi bin Abdullah kalemiyle yazılan ve Süleymaniye kitaplığının Esat Ef. bölümünde 3283 numara ile kayıtlı bulunan 448 sayfalı nüshası taranmıştır. Tarayan emekli öğretmen Atıf Tüzüner'dir.

عثمانلی قانوننامه‌لری
OSMANLI
KANUNNAMELERİ
(Os. Kanun. XVII.)

Tevkiî Abdürrahman Ef. tarafından 1676 (1087) yılında yazılan ve Istanbul Üniversitesi kitaplığının Rıza Paşa bölümünde 906 numara ile kayıtlı bulunan kanunnamedir. Bu kanunnamenin Millî Tetebbu'lar mecmuası III. sayısında yayımlanan kopyası taranmıştır. Tarayan Nuri Gökçe'dir.

پندنامهٔ کواهی
PENDNAME-i GÜVAHİ
(Güvahi. XVI.)

XVI. yüzyıl şairlerinden Geyve'li Güvahi Mehmet bin Abdullah'ın 1525 (933) yılında yazdığı, atasözleriyle öğüt veren manzum eserdir. Bu pek değerli mesnevide sık sık kullanılan atasözleri mümkün olduğu kadar aslı bozulmadan vezne sokulmağa çalışılmıştır. Pendname'nin Istanbul ve Ankara kitaplıklarından bazılarında nüshaları vardır. Yahya Ef. kitaplığının Hacı Mahmut Ef. bölümünde 3760 numara ile kayıtlı bulunan 121 sayfalı nüsha taranmıştır. Tarayan Kilisli Rifat Bilge'dir.

PİR SULTAN ABDAL
(P.S.A. XVI-XVII.)

Kitap, bu bektaşi-kızılbaş şairin hep hece vezniyle yazılmış olan 105 nefesini içinde toplamıştır. Yeni harflerle basılmıştır. Tarayan edebiyat öğretmenlerinden Tahir Nejat Gencan'dır.

راحة الارواح
RAHAT-ül-ERVAH
(Rahat. XVI.)

XVI. yüzyıl bilginlerinden Burdur'lu Şeyh Mahmut Raufi bin A'mâ Vâiz Murat'ın İslâm ahlâkından ve dinin âdap ve erkânından bahseden mensur kitabıdır. Müellif, "Melâz-ül-Müttakîn"

adlı eserinin önsözünde kitabını 1566 (974) yılında yazdığını söylüyor. Buna göre Rahat-ül-Ervah'ın bu tarihten sonra yazılmış olması gerekir. Eserin, Millet kitaplığının Reşit Ef. bölümünde 379 numara ile kayıtlı bulunan 573 sayfalı nüshası taranmıştır. Tarayan Kilisli Rifat Bilge'dir.

روضة الاخبار ترجمه‌سی
RAVZAT-ül-AHBAR TERCÜMESİ
(Rav. Ah. XVI.)

1571 (979) yılında kadı olarak bulunduğu Üsküp'te ölen, Meşâir-üş-Şuara sahibi Bursa'lı Âşık Mehmet Çelebi'nin Arapçadan dilimize çevirerek II. Selim'e sunduğu, terbiye ve ahlak kitabıdır. Eserin Arapça aslı, 1533 (940) te Istanbul'da ölen Amasya'lı Hatip Kasımoğlu Muhyeddin Mehmet Ef.'nin, Zemahşeri'nin "Rebi-ül-Ebrar" adlı eserini kısaltarak (Ravzat-ül-Ahbar) adıyle meydana getirdiği eserdir. Çevirinin 1652 (1063) yılında Mustafa Bevvap kalemiyle yazılan ve şimdi Istanbul Üniversitesi kitaplığının Rıza Paşa bölümünde 1548 numara ile kayıtlı bulunan nüshası taranmış, gerektikçe Millet kitaplığının Ali Emiri bölümünde 747 numara ile kayıtlı bulunan nüshaya da bakılmıştır. Tarayan Kilisli Rifat Bilge'dir.

روضة الانوار
RAVZAT-ül-ENVAR
(Ravza. XV.)

Değerli bilgin ve şairlerimizden İznik'li Ahmet Hayali'nin ahlak ve tasavvuftan bahseden manzum eseridir. Şair bu mesneviyi 1449 (853) yılında yazmış ve Fatih Sultan Mehmet'e sunmuştur. Ravzat-ül-Envar'ın biricik nüshası, Fatih Sultan Mehmet'in vakfı olarak Fatih kitaplığında 2633 numara ile kayıtlı bulunmaktadır. Tarayan Kilisli Rifat Bilge'dir.

روانی دیوانی
REVANİ DİVANI
(Revani. XVI.)

1523 (930) yılında Istanbul'da ölen şair ve asker Edirneli Revani İlyas Çelebi'nin divanıdır. Şairin ölümünden bir yıl önce Kayseri'li Şeyh İbrahimoğlu Derviş Mustafa kalemiyle yazılan ve Millet kitaplığının Ali Emiri-manzum eserler bölümünde 178 numara ile kayıtlı bulunan 198 sayfalı nüsha taranmıştır. Tarayan Kilisli Rifat Bilge'dir.

روحی دیوانی
RUHİ DİVANI
(Ruhi. XVI.)

XVI. yüzyılın ünlü şairi Bağdat'lı Ruhi'nin divanıdır. 1870 (1287) te basılan nüsha taranmıştır. Tarayan Türkçe öğretmenlerinden Salâhattin'dir.

روشنی دیوانی
RUŞENİ DİVANI
(Ruşeni. XV.)

Aydın'lı Dede Ömer Ruşeni'nin divanıdır. Ruşeni, Halvetî Tarikati Piri Seyyit Yahya'nın halifesidir. 1486 (892) da Tebriz'de ölmüştür. Ruşeni'nin tasavvufî gazellerinden ve ilâhilerinden başka "Miskinname" ve "Çobanname" adlı mesnevilerini de içine alan bu divanın Istanbul Üniversitesi kitaplığında 795 numara ile kayıtlı bulunan 314 sayfalı nüshası taranmış, gerektikçe aynı kitaplıktaki başka nüshalara da bakılmıştır. Tarayan edebiyat öğretmenlerinden Abdülbaki Fevzi'dir.

سعادتنامه
SAADETNAME
(Saadet. XV-XVI.)

İran'lı Hüseyin Vâiz'ın Kerbelâ fâciasını anlatan "Ravzat-üş-Şüheda" adlı eserinin çevirisidir. Çeviren 1505 (911) te Istanbul'da ölen Balıkesir'li Câmi Mehmet Muhyeddin'dir. Saadetname'nin Nuruosmaniye kitaplığında 3938 numara ile kayıtlı bulunan 436 sayfalı nüshası taranmıştır. Tarayan Haydarpaşa Lisesi edebiyat öğretmeni Abdülbaki Gölpınarlı'dır.

سعادتنامه
SAADETNAME
(Saa. Pend. XVI.)

XVI. yüzyıl şair ve bilginlerinden Pirizren'li Şem'i'nin III. Murat'ın yakınlarından Zeyrek Ağa adına Feridüddin Attar'ın Pendname'si üzerine yaptığı Türkçe şerhtir. Eserin, Kılıç Ali Paşa kitaplığında 793 numara ile kayıtlı bulunan 127 sayfalı nüshası taranmıştır. Tarayan Kilisli Rifat Bilge'dir.

ساعتنامه
SAATNAME
(Saat. XV.)

XV. yüzyıl ürünlerinden olduğu sanılan bu eser Hibetullah bin İbrahim bin İsmail adlı bir bilgin tarafından va'z kitabı olarak yazılmıştır. Eserin bazı kitaplıklarda nüshaları vardır. Süleymaniye

kitaplığının Lâleli bölümünde 1378 numara ile kayıtlı bulunan nüsha taranmıştır. Tarayan bu kitaplık müdürü Zahir Hasırcıoğlu'dur.

ثابت ديوانى
SABİT DİVANI
(Sabit. XVII-XVIII.)

Şairin kaside ve gazellerinden başka küçük mesnevilerini de içinde toplayan ve Istanbul Üniversitesi kitaplığının Halis Ef. bölümünde 2901 numara ile kayıtlı bulunan divanı taranmıştır. Tarayan Kilisli Rifat Bilge'dir.

سلاطيننامه
SALÂTİNNAME
(Salâtin. XV.)

Bergama'lı Sarıca Kemal'in 1489 (895) yılında kaleme aldığı 3600 beyitli manzum Osmanlı tarihidir. Bir adı da "Tevarih-i Âl-i Osman" olan bu eserin Istanbul Üniversitesi kitaplığının Türkçe yazmalar bölümünde 331 numara ile kayıtlı bulunan nüshası taranmıştır. Tarayan Kilisli Rifat Bilge'dir.

صاريجه كمال ديوانى
SARICA KEMAL
DİVANI
(Sarıca. XV.)

XV.yüzyıl şairlerinden Bergama'lı Sarıca Kemal'in divanıdır. Bu bilgin şair, Fatih'in vezirlerinden Adni Mahmut Paşa'nın Edirne Hasköy'ünde yaptırdığı medresenin müderrisliğinde bulunmuştur. Divanın Istanbul Üniversitesi kitaplığında 759 numara ile kayıtlı bulunan 50 sayfalı nüshası taranmıştır. Tarayan emekli öğretmen Atıf Tüzüner'dir.

سلامان و ابسال ترجمەسى
SELÂMAN ve EBSÂL
TERCÜMESİ
(Selâman. XVI.)

Bursa'lı Lâmii Çelebi'nin Farsçadan dilimize çevirdiği manzum eserdir. Eserin Farsça aslı Molla Câmi'nindir. Bu güzel mesnevi, Yunan Hükümdarlarından birinin oğlu Selâman ile sütninesi Ebsâl arasında geçen ve Ebsâl'in ölümü ile neticelenen garip aşk macerasını anlatmaktadır. Çevirinin Istanbul Üniversitesi kitaplığında 3088 numara ile kayıtlı bulunan 166 sayfalı nüshası taranmıştır. Tarayan Kilisli Rifat Bilge'dir.

سلیمنامه
SELİMNAME
(Selim. XVI.)

Yavuz Sultan Selim'in sırkâtibi Amasya'lı Keşfi Mehmet Çelebi'nin, kendisinin de katıldığı İran ve Mısır seferlerini, yer yer manzumelerle de süsleyerek canlı bir şekilde anlatan kitabıdır. Müellif, asıl adı "Bağ-ı Firdevs-i Guzat ve Ravza-i Ehl-i Cihad" olan bu eserini 1514 (920) yılında yazmağa başlamış, 1520 (927) de bitirmiş, ayrıca bir de özet yapmıştır. Eserin, Süleymaniye kitaplığının Esat Ef. bölümünde 2147 numara ile kayıtlı bulunan 276 sayfalı nüshası taranmıştır. Tarayan Kilisli Rifat Bilge'dir.

سید وهبی دیوانی
SEYYİT VEHBİ
DİVANI
(S. Vehbi. XVIII.)

1736 (1149) yılında Istanbul'da ölen değerli şairlerimizden Seyyit Hüseyin Vehbi'nin divanıdır. Bu divanın, hattat Baharizade Mehmet Sait tarafından ta'lik ile yazılan ve Istanbul Üniversitesi kitaplığının Yıldız bölümünde 5506 numara ile kayıtlı bulunan 398 sayfalı nüshası taranmıştır. Tarayan Kilisli Rifat Bilge'dir.

صحاح العجمی فی اللغة
SIHAH-ül-ACEMÎ
Fi-l-LÛGA
(Sıh. Ac. XV.)

Ankara'lı Yusuf oğlu Pîr Mehmet'in 1472 (877) yılında Farsçadan Arapça ve Türkçeye düzenlediği sözlüktür. Eserin Ayasofya kitaplığında 4697 numara ile kayıtlı bulunan 214 sayfalı nüshası taranmıştır. Tarayan Atıf Tüzüner'dir.

سرالا سرار ومطلع الانوار
SIRR-ül-ESRAR ve
MATLA-ül-ENVAR
(Sır. XVI.)

Hurufî şairlerden Istanbul'lu Mürekkepçi Enveri'nin eseridir. 1000 beyitlik 150 manzume ile bunların sonlarına eklenmiş öz Türkçe nesirlerdir. Bu nesirlerde telâffuz ve ahenk bakımından birbirine yakın olan kelimeler bir araya getirilmeğe çalışılmıştır. Bu sebeple ifade ve anlam bazan zaif kalmıştır. Selim Ağa kitaplığının Kemankeş bölümünde bulunan nesihle yazılmış 167 yapraklı nüsha taranmıştır. Tarayan Sadettin Nüzhet Ergun'dur.

سیر ضریر
SİYER-i DARİR
(Si. Da. XIV.)

Erzurum'lu Mustafa Darir bin Yusuf'un 1388 (790) yılında Mısır Hükümdarı Berkuk adına, Eb-ül-Hasan-ül-Bekrî ile Abdülmelik bin Hişam'ın Siyer kitaplarından, birbirini tamamlar şekilde seçerek dilimize çevirdiği mensur Siyer-i Nebevî'dir. Bu değerli eserin, Süleymaniye kitaplığının Çelebi Abdullah Ef. bölümünde 251 numara ile kayıtlı bulunan 5 cilt halinde 1622 sayfalı nüshası taranmıştır. Tarayan bu kitaplık müdürü Zahir Hasırcıoğlu'dur.

صولاق زاده تاریخی
SOLAKZADE TARİHİ
(Solak. XVII.)

1657 (1068) de ölen Mehmet Hemdemi Çelebi'nin Osmanlı saltanatının kuruluşundan 1644 (1054) yılına kadar geçen olayları anlatan eseridir. Vaktiyle Istanbul'da basılmış olan bu eserin Nuruosmaniye kitaplığında 3137 numara ile kayıtlı bulunan yazma nüshası taranmıştır. Tarayan emekli öğretmen Atıf Tüzüner'dir.

سلطان ولد دیوانی
SULTAN VELET
DİVANI
(Velet. XIII-XIV.)

Mevlâna Celâlüddin Rumi'nin oğlu olup, Anadolu Türkçesinin yazılı şiir dilindeki ilk örneklerini veren Sultan Velet'in eseridir. Velet İzbudak'la Kilisli Rifat Bilge tarafından 1925 (1341) te İstanbul'da bastırılmıştır. Tarayan Velet İzbudak'tır.

سورنامه
SÛRNAME
(Sûr. XVIII.)

III. Ahmet'in, oğulları için 1719 (1132) yılında tertip ettiği tantanalı sünnet düğününü tasvir maksadıyle Seyyit Vehbi tarafından kaleme alınan eserdir. Vaktiyle, taş basması olarak eksik bir halde basılmış olan bu eserin, ta'lik yazı üstatlarından Mehmet Nazif Ef. kalemiyle 1754 (1168) de yazılan ve şimdi Istanbul Üniversitesi kitaplığının yazma eserler bölümünde 1607 numara ile kayıtlı bulunan 271 sayfalı nüshası taranmıştır. Tarayan Kilisli Rifat Bilge'dir.

سهیل و نوبهار
SÜHEYL ü NEVBAHAR
(Süh. XIV.)

Ferhengname-i Sa'di çevirisi ile XIV. yüzyıl Anadolu Türkçesinin şiir dilindeki ilk güzel örneklerini vermiş olan Hoca Mesut'un Farsçadan çevirdiği manzum hikâyedir. Çin hükümdarının kızı Nevbahar'a, bir nakkaşın yaptığı resimden âşık olan Yemen hükümdarının oğlu Süheyl'in Nakkaş ile birlikte Çin'e seyahatını ve birçok maceradan sonra sevdiğine kavuşmasını anlatır. Bu çeviri dil bakımından gayet zengin ve önemlidir. Eserin biricik yazma nüshası Berlin Kitaplığında bulunuyordu. Bu nüsha 1925'te Prof. Mortman tarafından Berlin'de bastırılmıştır. Bundan bir yıl sonra Çankırı'da minyatürlü bir nüsha daha bulunmuştur. Tarama, şimdi Kurum uzmanlarından Dehri Dilçin'in elinde bulunan bu nüsha üzerinden yapılmış, gerektikçe basılı nüshaya da bakılmıştır. Tarayan Dehri Dilçin'dir.

شاه و گدا
ŞAH ü GEDA
(Ş. G. XVI.)

Şair Taşlıca'lı Yahya Bey'in mesnevisidir. Konya Âsarıatika Müzesi kitapları arasında 2335 numara ile kayıtlı bulunan yazma nüsha taranmıştır. Tarayan Türkçe öğretmenlerinden Hicri Göncel'dir.

شامل اللغة
ŞAMİL-ül-LÛGA
(Şamil. XVI.)

1540 (947) yılında memleketinde ölen değerli bilgin Afyonkarahisar'lı Hasan bin Hüseyin İmadüddin'in 1505 (911) te büyük bir himmetle düzenlediği Farsçadan Türkçeye sözlüktür. Eser başlıca iki bölüme ayrılmıştır: Birinci bölüm isimler, ikinci bölüm mastarlardır. İkinci bölümde manzum, mensur Farsça gramer kuralları gösterilmiş, çekim örnekleri de verilmiştir. Büyük bir özenle ortaya konulmuş olan bu değerli eserin, Afyonkarahisar Memleket kitaplığında 589 numara ile kayıtlı bulunan 673 sayfalı nüshası taranmıştır. Tarayan Türk Dil Kurumu uzmanlarından Dehri Dilçin'dir.

شهنامه ترجمه‌سی
ŞEHNAME TERCÜMESİ
(Şeh. Ş. XVI.)

İran şairi Firdevsi'nin ünlü Şehname'sinin Diyarbakırlı Şerifi tarafından yapılan manzum çevirisidir. Şerifi, elli sekiz bin beyit olan bu çeviriyi Mısır Hükümdarı Kansu Gavri'ye sunduğu zaman her beyit için bir dinar atıyyeye nail olmuştur. Bu değerli mesnevinin Süleymaniye kitaplığının Damat İbrahim Paşa bölümünde 983 numara ile kayıtlı bulunan 1172 sayfalı nüshası taranmıştır. Tarayan Kilisli Rifat Bilge'dir.

شرف الانسان
ŞEREF-ül-İNSAN
(Şeref. XVI.)

Bursa'lı Lâmii Çelebi'nin Kanuni Sultan Süleyman adına kaleme aldığı eserdir. İnsanların yaradılışta hayvanlardan üstün olduklarını belirtmek için yazılmıştır. Lâmii'nin oğlu Derviş Mehmet tarafından 1537 (944) de Bursa'da yazılan ve şimdi Fatih kitaplığında 3999 numara ile kayıtlı bulunan 439 sayfalı nüsha taranmıştır. Tarayan Kilisli Rifat Bilge'dir.

شرعیه سجللری
ŞER'İYYE SİCİLLERİ
(Sic. A. XVI.)

Şer'iyye sicilleri, Osmanlı İmparatorluğunun son çağlarına kadar devam eden ve bugünkü hukuk mahkemeleri yerinde olan Şer'iyye mahkemelerinin gördüğü davalara ait tutanaklarla hüccet, berat, ferman... suretleri ve mahkemece el konulan miras eşyasının yazıldığı ana defterler, kütüklerdir. Bunlardan:
Ankara Şer'iyye mahkemesince tutulan XVI. yüzyıla ait defterlerden Ankara Etnoğrafya Müzesinde 1-5 numaralarla kayıtlı 5 defter taranmıştır. Tarayan Ankara Etnoğrafya Müzesi dahiliye müdürü Halit Ongan'dır.

شرعیه سجللری
ŞER'İYYE SİCİLLERİ
(Sic. B. XV-XVI.)

Nitelikleri yukarıda açıklanan Şer'iyye sicillerinden Bursa Şer'iyye mahkemesince tutulan XV., XVI. yüzyıllara ait defterlerden Bursa müzesinde 1-12 numaralarla kayıtlı 12 defter taranmıştır. Tarayan Ankara Etnoğrafya Müzesi dahiliye müdürlüğünden emekli Halit Ongan'dır.

شرعیه سجللری
ŞER'İYYE SİCİLLERİ
(Sic. E. XVI.)

Nitelikleri yukarıda açıklanan Şer'iyye sicillerinden Edirne Şer'iyye mahkemesince 1545 (952) yılından sonra tutulan defterlerden şimdi Topkapı Sarayı Müzesinde 479 numara ile kayıtlı 2 numaralı defter taranmış, öbür defterlerden de faydalanılmıştır. Tarayan ressam Murtaza Elker'dir.

شرعیه سجللری
ŞER'İYYE SİCİLLERİ
(Sic. K. XV-XVI.)

Nitelikleri yukarıda açıklanan Şer'iyye sicillerinden Kayseri Şer'iyye mahkemesince tutulan XV., XVI. yüzyıllara ait defterlerden Ankara Etnoğrafya Müzesinde 1-8 numaralarla kayıtlı bulunan 8 defter taranmıştır. Tarayan Halit Ongan'dır.

شواهد النبوة ترجمهسی
ŞEVAHİD-ün-NÜBÜVVE TERCÜMESİ
(Şevahid. XVI.)

Bursa'lı Lâmii Çelebi'nin 1509 (915) yılında II. Bayezit adına Farsçadan dilimize çevirdiği ve birçok ilâveler yaptığı eserdir. Eserin Farsça aslı Molla Câmi'nindir. Hazreti Muhammed'in hak peygamber olduğuna tanık olarak gösterilen tarihe geçmiş olaylarla bazı islâm büyüklerinin olağanüstü hallerini anlatır. 1876 (1293) da Matbaa-i Âmire'de basılmış olan bu çevirinin Fatih kitaplığında 4276 numara ile kayıtlı bulunan yazma nüshası taranmıştır. Tarayan Kilisli Rifat Bilge'dir.

شیخ غالب دیوانی
ŞEYH GALİP DİVANI
(Ş. Galip. XVIII.)

Divan Edebiyatının ünlü şairlerinden Galata Mevlevihanesi postnişini Şeyh Galip Esat Dede'nin 1836 (1252) yılında Mısır'da Bulak matbaasında basılan divanıdır. Tarayan Kilisli Rifat Bilge'dir.

شیخی دیوانی
ŞEYHİ DİVANI
(Şeyhi. XV.)

XV. yüzyıl şairlerimizden Germiyan'lı Şeyhi Yusuf Sinan'ın divanıdır. Millet kitaplığının divan bölümünde 238 numara ile kayıtlı bulunan nüsha taranmış ve Kurumumuzca bu nüshanın tıpkıbasımı da yayımlanmıştır. Tarayan Prof. Ali Nihat Tarlan'dır.

تاج الادب
TAC-ül-EDEB
(T. E. XV.)

Amasya'lı Ali Alâüddin bin Hüseyin'in 1453 (857) yılında yazdığı ahlak ve âdaptan bahseden eserdir. Millet kitaplığının Ali Emiri bölümünde 89 numara ile kayıtlı bulunan nüsha taranmıştır. Tarayan bu kitaplık işyarlarından Süut Yavsı'dır.

تعریفنامهٔ استانبول
TA'RİFNAME-i ISTANBUL
(Tar. Is. XVI.)

Tezkire-i Şuara sahibi Kastamonu'lu Lâtifi'nin eseridir. Müellif, 1582 (990) de bir seyahatı sırasında bindiği geminin batmasıyle ölmüştür. Ta'rifname'nin Süleymaniye kitaplığının Esat Ef. bölümünde 2272 numara ile kayıtlı bulunan nüshası taranmıştır. Tarayan Ragıp Paşa kitaplığı müdürü Zahir Hasırcıoğlu'dur.

تاریخ آل عثمان
TARİH-i ÂL-i OSMAN
(Hadidi. XVI.)

Firecik'li Hadidi'nin 1523 (930) yılında yazdığı manzum Osmanlı tarihidir. Hadidi, yaşadığı çağdan önceki olayları Âşık Paşazade tarihinden almış, yaşadığı çağı ise gördüğü, bildiği, duyduğu gibi yazmıştır. Eserin, Bayezit kitaplığının Veliyüddin Ef. bölümünde 152/3444 numara ile kayıtlı bulunan 933 sayfalı nüshası taranmıştır. Tarayan Kilisli Rifat Bilge'dir.

تاریخ آل سلجوق ترجمه‌سی
TARİH-i ÂL-i SELÇUK TERCÜMESİ
(Ta. Sel. XV.)

İran, Kerman ve Anadolu Selçukluları hakkında Farsça olarak yazılmış olan tarih kitabının yazıcıoğlu Ali adlı bir zat tarafından 1436 (840) da yapılan çevirisidir. Çevirmen bu eserini II. Murat'a sunmuştur. Topkapı Sarayı kitaplığının Enderun bölümünde 1436 numara ile kayıtlı bulunan nüsha taranmıştır. Tarayan Kilisli Rifat Bilge'dir.

تاریخ ابن کثیر ترجمه‌سی
TARİH-i İBNİ KESİR TERCÜMESİ
(Kesir. XV.)

XIV. yüzyılda Şam'lı İmadüddin İsmail bin Ömer'in Arapça olarak yazdığı tarih kitabının 1438 (842) de Hızır bin Celâlüddin tarafından Türkçeye yapılan çevirisidir. Dil bakımından pek önemli olan bu eserin Süleymaniye kitaplığın-

da 896 numara ile kayıtlı bulunan nüshası taranmıştır. Tarayan Türkiyat Enstitüsü asistanlarından Kıvamettin Burslan'dır.

تاریخ شاهی
TARİH-i ŞAHİ
(Ta Şahi. XVI.)

XVI. yüzyıl bilginlerinden, İbrahim adlı bir zat tarafından 1572 (980) de yazılmış tarih kitabıdır. Asıl adı (Tevarih-i Şahi fi-l-Ehadis-il-İlâhi) olan bu değerli eser, yaradılıştan Hud Peygamberin Tanrı tarafından Âd kavmine gönderildiği zamana kadar geçen olayları anlatmaktadır. Eserin, Süleymaniye kitaplığının Hamidiye bölümünde 306 numara ile kayıtlı bulunan 127 yapraklı birinci cildi taranmıştır.Tarayan Kıvamettin Burslan'dır.

تضرعنامه
TAZARRU'NAME
(Tazarru. XV.)

1480 (891) yılında Hızır Beyoğlu Sinan Paşa'nın Tanrı'ya yakarılarını ve Peygamber'le bazı din ulularını öğüşlerini içine alan mensur-manzum eserdir. Vaktıyle Ebuzziya külliyatı arasında "Tazarruat-ı Sinan Paşa" adıyle birkaç forması basılmıştır. Istanbul Üniversitesi kitaplığında 1818 numara ile kayıtlı bulunan 318 sayfalı yazma nüsha taranmıştır. Tarayan Kilisli Rifat Bilge'dir.

تبارك تفسیری
TEBAREKE TEFSİRİ
(Tebareke. XIV.)

Ankara'lı Mustafa bin Mehmet adlı bir zatın Orhan Gazi oğlu Süleyman Paşa adına 1330 (731) yılında açık bir Türkçeyle yazdığı tefsirdir. Istanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi kitaplığında 45 numara ile kayıtlı bulunan 135 sayfalı nüsha taranmıştır. Tarayan Kilisli Rifat Bilge'dir.

تفسیر ابی اللیث ترجمه‌سی
TEFSİR-i EBİLLEYS TERCÜMESİ
(Leys. Ar. XV.)

997 (387) yılında ölen Semerkant'lı Ebülleys Nasır bin İbrahim'in yazdığı Arapça Kur'an tefsirinin çevirisidir. Çeviren 1450 (854) de ölen ünlü Türk bilgini İbni Arapşah Ahmet'tir. Çevirinin Istanbul kitaplıklarından bazılarında nüshaları vardır. Bayezit kitaplığının Veliyüddin Ef. bölümünde 73 numara ile kayıtlı bulunan nüsha taranmıştır. Tarayan emekli öğretmen Atıf Tüzüner'dir.

تفسیر ابی اللیث ترجمه‌سی
TEFSİR-i EBİLLEYS TERCÜMESİ
(Leys. Mu. XIV-XV.)

1429 (833) yılında memleketinde ölen değerli bilginlerimizden İznik'li Musa bin Hacı Hüseyin'in çevirisidir. Eserin Arapça aslı 997 (387) de ölen Semerkant'lı Ebülleys Nasır bin İbrahim'indir. Sade bir dille yapılmış olan bu önemli çevirinin, Topkapı Sarayı kitaplığının Revan köşkü bölümünde 118 numara ile kayıtlı bulunan nüshası taranmıştır. Tarayan Kıvamettin Burslan'dır.

تفسیر ابی اللیث ترجمه‌سی
TEFSİR-i EBİLLEYS TERCÜMESİ
(Leys. Dâi. XV.)

XV. yüzyıl şair ve bilginlerinden Germiyan'lı Ahmet Dâi tarafından yapılan çeviridir. Eserin Arapça aslı 997 (387) de ölen Semerkant'lı Ebülleys Nasır bin İbrahim'indir. Çevirinin Nuruosmaniye kitaplığında 138-191 numara ile kayıtlı bulunan nüshası taranmıştır. Tarayan Sadettin Nüzhet Ergun'dur.

ترجمان
TERCEMAN
(Terceman. XV.)

XV. yüzyılın dil ve din bilginlerinden Ankara'lı Pîr Mehmet bin Yusuf tarafından 28 bölüm üzerine 3 cilt olarak düzenlenen Arapçadan Türkçeye sözlüktür. Sözlüğün Ali Paşa kitaplığında 2604 numara ile kayıtlı bulunan nüshası taranmıştır. Tarayan Türkiyat Enstitüsü asistanlarından Kıvamettin Burslan'dır.

(Osmanlı Müellifleri, müellifin ölüm yılını 1461 (866) olarak gösteriyorsa da Pîr Mehmet "Sıhahül-Acemî fi-l-Lûga" adlı eserini 1472 (877) de düzenlediğine göre ölüm tarihinin daha sonra olması gerekir.)

ترجمان بدایة
TERCEMAN-ı BİDAYE
(Ter. Kurt. XVI.)

1588 (996) yılında ölen bilgin ve sofilerimizden Kurt Dede sanıyle tanılan Tatar Pazarcık'lı Şeyh Mehmet bin Ömer Ef.'nin eseridir. Başta (Bidaye) olmak üzere (Fıkh-ı Ekber, Vikaye, Hidaye...) gibi temel din kitaplarından faydalanılarak meydana getirilmiş olan bu çevirinin Istanbul kitaplıklarından bazılarında nüshaları vardır. Fatih kitaplığında 1532 numara ile kayıtlı

bulunan 549 sayfalı nüsha taranmıştır. Tarayan Kilisli Rifat Bilge'dir.

تسهيل
TESHİL
(Teshil. XIV.)

Ünlü bilgin ve hekimlerimizden Konya'lı Hacı Paşa (Celâlüddin Hızır)nın hekimliğe dair yazdığı eserlerdendir. Bayezit kitaplığının Veliyüddin Ef. bölümünde 2490 numara ile kayıtlı bulunan nüsha taranmış, gerektikçe Süleymaniye kitaplığındaki nüshaya da bakılmıştır. Tarayan Kilisli Rifat Bilge'dir.

تواريخ آل عثمان
TEVARİH-i ÂL-i OSMAN
(T. Oruç. XV.)

Kuruluşundan XV. yüzyıl ortalarına kadar olan Osmanlı tarihidir. Müellifi Oruç Bey'dir. Eser, 1925 yılında Hanover'de basılmıştır. Tarayan edebiyat öğretmenlerinden Behçet Yazar'dır.

تذكرة الاولیا ترجمهسی
TEZKİRET-ül-EVLİYA TERCÜMESİ
(Tez. Ba. XV.)

İran'ın ünlü bilgin ve sofilerinden 1239 (637) yılında ölen Feridüddin Attar'ın Tezkiret-ül-Evliya adlı eserinin çevirisidir. Çevirmeni bilinmeyen bu değerli eserin XV. yüzyıl ürünlerinden olduğu sanılmaktadır. 16 zatın haltercümesinden bahseden ve 215 sayfa olan bu çeviri Bayezit kitaplığında 3286 numara ile kayıtlı bulunmaktadır. Tarayan Istanbul Lisesi Türkçe öğretmeni Tahir Nejat Gencan'dır.

تذكرة الاولیا ترجمهسی
TEZKİRET-ül-EVLİYA TERCÜMESİ
(Tez. Lâ. XV.)

Feridüddin Attar'ın Tezkiret-ül-Evliya adlı eserinin çevirisidir. Çeviren belli değildir. Dil ve üslûp bakımından XV. yüzyıl ürünlerinden olduğu sanılan bu çevirinin Derviş Mehmet adlı bir zat tarafından yazılan ve şimdi Süleymaniye kitaplığının Lâleli bölümünde 2031 numara ile kayıtlı bulunan 807 yapraklı nüsha taranmıştır. Tarayan Haydarpaşa Lisesi edebiyat öğretmeni Etem Kutsan'dır.

تذكرة الاولیا
ترجمه‌سی
TEZKİRET-ül-EVLİYA
TERCÜMESİ
(Tez. Ün. XV.)

Feridüddin Attar'ın Tezkiret-ül-Evliya adlı eserinin çevirisidir. Çeviren belli değildir. 1527 (934) yılında Mehmet bin Şeyh Ali adlı bir zat tarafından yazılan ve Istanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi kitaplığında 177 numara ile kayıtlı bulunan 269 yapraklı nüsha taranmıştır. Tarayan Türkiyat Enstitüsü asistanlarından Hasan Ortekin'dir.

تبرمسبوك ترجمه‌سی
TİBR-i MESBÛK
TERCÜMESİ
(Tibr. XVI.)

1571 (979) de kadılık göreviyle bulunduğu Üsküp'te ölen Bursa'lı Âşık Mehmet Çelebi'nin Kanuni Sultan Süleyman adına Farsçadan çevirdiği eseridir. (Dökme altun) gibi güzel öğütleri içinde toplayan bu olgun eserin (Et-Tibr-ül-Mesbûk fi-Nasayih-il-Mülûk) adındaki Farsça aslı XI. yüzyılda yaşayan eşsiz bilgin İmam Gazali tarafından İran Selçuklularından Melikşah'ın oğlu Sultan Mehmet için yazılmıştır. Çağının oldukça arı dili ve güzel üslûbuyle yapılmış olan çevirinin, Süleymaniye kitaplığının Lala İsmail bölümünde 254 numara ile kayıtlı bulunan 232 sayfalı nüshası taranmıştır. Tarayan Kilisli Rifat Bilge'dir.

تحفهٔ عاصم
TUHFE-i ASIM
(Asım. XVIII-XIX.)

Antep'li Mütercim Ahmet Asım'ın Arapçadan Türkçeye manzum sözlüğüdür. 1839 (1234) da Mısır'da Bulak matbaasında basılan nüsha taranmıştır. Tarayan Kilisli Rifat Bilge'dir.

تحفهٔ وهبی
TUHFE-i VEHBİ
(Tuhfe. XVIII-XIX.)
و شرحی
ve ŞERHİ
(Tuhfe. Ş. XVIII-XIX.)

Maraş'lı Sünbülzade Vehbi'nin Tuhfe-i Vehbi adlı Farsçadan Türkçeye manzum sözlüğü ve ona Elbistan'lı Seyyit Ahmet Hayati tarafından yapılan şerhtir. Basılmış olan nüsha taranmıştır. Metinden tanık alındığı zaman kısaltma (Tuhfe.) olarak, şerhten tanık alındığı zaman (Tuhfe. Ş.) olarak gösterilmiştir. Tarayan Kilisli Rifat Bilge'dir.

تحفة الكبار فى اسفار البحار
TUHFET-ül-KİBAR fi ESFAR-il-BİHAR
(Tuh. Ki. XVII.)

Değerli bilgin Kâtip Çelebi'nin denizciliğe dair eseridir. İbrahim Müteferrika tarafından 1728 (1141) de basılmış olan küçük kıtada 149 sayfalı nüsha taranmıştır. Tarayan Kilisli Rifat Bilge'dir.

تحفة اللطائف
TUHFET-ül-LETAİF
(Tuh. Le. XV.)

XV. yüzyıl bilginlerinden Abdülcebbaroğlu Ahmet adlı bir zatın eseridir. Konusu ahlak ve mev'ızadır. 1493 (899) te İlyas bin Resûl tarafından yazılan ve şimdi Ragıp Paşa kitaplığının Yahya Ef. bölümünde 189 numara ile kayıtlı bulunan küçük kıtada 394 sayfalı nüsha taranmıştır. Tarayan Kilisli Rifat Bilge'dir.

TÜRK SAZ ŞAİRLERİ ANTOLOJİSİ
(Saz. XVI-XIX.)

Prof. Fuat Köprülü tarafından iki cilt halinde 1940'ta yayımlanmış olan bu değerli kitapta XVI. yüzyıldan bugüne kadar yurdumuzda yetişen saz şairlerinden pek çoğunun şiirleri toplanmış bulunmaktadır. Bu eserden taranan kelime ve tanıklar hangi şaire ait ise "Saz." kısaltmasının yanına o şairin adı ve yaşadığı yüzyıl yazılmıştır. Tarayan edebiyat öğretmenlerinden Şükrü Kurgan'dır.

اعجوبة الغرائب
U'CÛBET-ül-GARAİB
(Uc. Gar. XV.)

XV. yüzyıl bilgin ve şairlerinden Malkara'lı Bahaüddin'in, 1423 (827) yılında müderris olarak bulunduğu Ayasluğ'da kaleme aldığı Arapça ve Farsçadan Türkçeye 400 beyitlik manzum sözlüktür. Asıl adı (U'cûbet-ül-Garaib fi-Nazm-il-Cevahir-il-Acaib)tir. Bu küçük sözlüğün bazı kitaplıklarda nüshaları vardır. Bayezit kitaplığında 948 numara ile kayıtlı bulunan nüsha taranmıştır. Tarayan edebiyat öğretmenlerinden Behçet Yazar'dır.

وحدتنامه
VAHDETNAME
(Vahdet. XV.)

XV. yüzyıl bilgin ve sofilerinden Afyonkarahisar'lı Abdürrahim Ef.'nin 1460 (865) da yazdığı tasavvufî manzum eserdir. İstanbul Üniversitesi kitaplığının edebiyat bölümünde 808 numara ile kayıtlı bulunan 170 yapraklı nüsha taranmıştır.

Tarayan Süleymaniye kitaplığı müdürü Zahir Hasırcıoğlu'dur.

واصف ديوانى
VASIF DİVANI
(Vasıf. XIX.)

1824 (1240) yılında ölen Enderunlu Vasıf Osman Bey'in divanıdır. 1841 (1257)de Takvim-i Vakayi' matbaasında basılan nüsha taranmıştır. Tarayan Devlet Matbaası musahhihlerinden Avni Aktuç'tur.

ولايتنامهٔ حاجى بكتاش
VELÂYETNAME-i HACI BEKTAŞ
(Bektaş. XV.)

XV. yüzyıl ürünlerinden olduğu sanılan bu eser, Halep'te Sultan Baba tekkesinde adı bilinmeyen bir derviş tarafından yazılmıştır. Kitap, adından da anlaşılacağı üzere Hacı Bektaş Veli'nin ve Halifelerinden bazılarının haltercümelerinden ve kerametlerinden bahsetmektedir. 1844 (1260) te Istanbul'da Hüseyin Tevfik adlı bir zat tarafından yazılan ve şimdi Muhtar Dağlı'nın özel kitapları arasında bulunan 465 sayfalı nüsha taranmıştır. Tarayan Başvekâlet Arşiv dairesi memurlarından Murtaza Dede'dir.

ويسه و رامين
VEYSE ve RAMİN
(Veyse. XVI.)

Bursa'lı Lâmii Çelebi'nin, Kanuni Sultan Süleyman'ın buyruğu üzerine Farsçadan dilimize çevirdiği manzum eserdir. Farsça aslı Cürcan'lı Fahrüddin'in olan bu güzel mesnevi, İran şahının kızı Veyse ile Turan hakanının oğlu Ramin arasında geçen aşk macerasını anlatır. Çevirinin 1532 (939) de hattat Yahya bin Bâli kalemiyle yazılan ve şimdi Süleymaniye kitaplığının Esat Ef. bölümünde 2853 numara ile kayıtlı bulunan 207 yapraklı nüshası taranmıştır. Tarayan Kilisli Rifat Bilge'dir.

يادكار ابن شريف
YADİGÂR-ı İBNİ ŞERİF
(Yadigâr. XIV.)

XIV. yüzyıl hekimlerinden Ali Çelebi bin Şerif'in Timurtaş Paşaoğlu Umur Bey adına yazdığı hekimliğe dair eserdir. Âşir Ef. kitaplığında 734 numara ile kayıtlı bulunan 768 yapraklı nüsha taranmış, gerektikçe Istanbul Üniversitesi kitaplığında 989 numara ile kayıtlı bulunan nüshaya

da bakılmıştır. Tarayan Türkiyat Enstitüsü asistanlarından Kıvamettin Burslan'dır.

يحيى بك ديوانى
YAHYA BEY DİVANI
(Yahya Bey. XVI.)

XVI. yüzyıl şairlerinden Dokakinzade Yahya Bey'in divanıdır. Bu divanın, Millet kitaplığının Ali Emiri bölümünde 516 ve 517 numaralarla kayıtlı iki nüshası bulunmaktadır. 517 numaralı nüsha taranmış, gerektikçe 516 numaralı nüshaya da bakılmıştır. Tarayan Kilisli Rifat Bilge'dir.

يونس امره ديوانى
YUNUS EMRE DİVANI
(Yunus. XIII-XIV.)

İçli duygularında, lirizminde, tasavvufî, ahlâkî telâkkilerinde öz Türkçe kelimelerle çok sade ve samimi bir dil kullanmış olan bu heyecanlı derviş şairin divanı ve "Risalet-ün-Nushiyye"si Abdülbaki Gölpınarlı'nın birçok nüshalardan faydalanmak suretiyle meydana getirdiği nüsha taranmıştır. Tarayan Abdülbaki Gölpınarlı'dır.

يوسف و زليخا
YUSUF ve ZELİHA
(Yuz. Şeyd. XIII.)

XIII. yüzyıl şairlerinden Şeyyat Hamza'nın manzum eseridir. Batı Türk edebiyatının ilk ürünlerindendir. O çağın, derli toplu olarak bize kadar gelebilen bu biricik yadigârı Dehri Dilçin tarafından basıma hazırlanmış, Kurumumuzca da tıpkıbasımıyle birlikte 1946 yılında yayımlanmıştır. Tarayan Dehri Dilçin'dir.

يوسف و زليخا
YUSUF ve ZELİHA
(Yuz. Da. XIV.)

XIV. yüzyıl bilginlerinden Erzurum'lu Darir'in mensur eseridir. Dil bakımından büyük önemi olan bu kitabın Istanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi kitaplığında 862 numara ile kayıtlı bulunan 53 sayfalı yazma nüshası taranmıştır. Tarayan edebiyat öğretmenlerinden Süreyya Kula'dır.

يوسف و زليخا
YUSUF ve ZELİHA
(Yuz. Hamdi. XV.)

1508 (914) de Göynük'te ölen Akşemseddinoğlu Ahmet Hamdi'nin 1491 (897) yılında yazdığı manzum eserdir. Istanbul Üniversitesi kitaplığı-

nın Halis Ef. bölümünde 3812 numara ile kayıtlı bulunan 179 yapraklı nüsha taranmıştır. Tarayan edebiyat öğretmenlerinden Mehmet Boğaç'tır.

يوسف و زليخا
YUSUF ve ZELİHA
(Yuz. Şems. XVI.)

Büyük Türk bilgini Kemalpaşazade Ahmet Şemsüddin Ef.' (İbni Kemal) nin 7777 beyit olarak kaleme alıp II. Bayezit'e sunduğu manzum hikâyedir. Konusu Kur'andan alınmış olduğu için, müellif mümkün olduğu kadar bu çerçeveden dışarı çıkmamağa çalışmıştır. Millet kitaplığının Ali Emiri bölümünde 1171 numara ile kayıtlı bulunan 407 sayfalı nüsha taranmıştır. Tarayan Kilisli Rifat Bilge'dir.

يوز حديث ترجمهسي
YÜZ HADİS TERCÜMESİ
(Yüz. Ha. XIV.)

XIV. yüzyıl bilginlerinden Erzurum'lu Yusuf oğlu Mustafa Darir'in eseridir. Darir, Peygamberin özlü sözlerini gereğince anlatabilmek için eserine yer yer dinî ve ahlâkî hikâyeler de katmıştır. Bu eserin, Millet kitaplığının Ali Emiri-Şer'iyye bölümünde 1154/133 numara ile kayıtlı bulunan 140 yapraklı nüshası taranmıştı. Tarayan bu kitaplık işyarlarından Süut Yavsı'dır.

زادالعباد ترجمهسي
ZAD-ül-İBAD TERCÜMESİ
(Zad. XVI.)

"İhya-i Ülûm, Fazail-i A'mâl, Zehret-ür-Rıyaz, Tenbih-ül-Gafilin, Şir'at-ül-İslâm Sema' Risalesi, Münyet-ül-Fukaha, Acaib-ül-Mahlûkat, Mealim-üt-Tenzil, Keşşaf..." gibi temel din ve tasavvuf kitaplarından seçilerek meydana getirilmiş olan Arapça Zad-ül-İbad adlı eserin çevirisidir. Arapça aslının ne zaman ve kim tarafından yazıldığı bilinmediği gibi çevirmenin de kim olduğu bilinmemektedir. Çevirinin, bazı bakımlardan, XVI. yüzyıl ürünlerinden olduğunu kabul etmek mümkündür. Fatih kitaplığında 2580 numara ile kayıtlı bulunan nüsha taranmıştır. Tarayan Kilisli Rifat Bilge'dir.

ذاتی کلیاتی
ZATİ KÜLLİYATI
(Zati. XVI.)

XVI. yüzyıl şairlerinden Balıkesir'li Zati'nin kaside, gazel ve kıt'alarıyle mensur, manzum lâtifelerini, Şem'ü Pervane'sini içinde toplayan külliyatıdır. Murat Molla kitaplığında 443 numara ile kayıtlı bulunan nüsha taranmıştır. Tarayan edebiyat öğretmenlerinden Tahir Nejat Gencan'dır.

زهرالکمام ترجمهسی
ZEHR-ül-KİMAM TERCÜMESİ
(Zehr. XVI.)

Koca Nişancı sanıyle tanılan Tosya'lı Celâlzade Nişani Mustafa Çelebi'nin 1560 (968) yılında, kendi zevkına göre bazı değişiklikler yapmak suretiyle Arapçadan Türkçeye çevirerek II. Selim'e sunduğu mensur-manzum eserdir. Konusu Hazreti Yusuf kıssasıdır. Asıl adı (Cevahir-ül-Ahbar fi-Hasail-il-Ahyar) olan çevirinin Nuruosmaniye kitaplığında 2356 numara ile kayıtlı bulunan 345 sayfalı nüshası taranmıştır. Tarayan Kilisli Rifat Bilge'dir.

BU KİTABIN KAYNAĞI OLAN 227 ESERİN YAZILDIĞI YÜZYILLAR SIRASIYLE ADLARI VE KISALTMALARI

XIII. Yuz. Şeyd.	Yusuf ve Zeliha
XIII - XIV. Velet.	Sultan Velet Divanı
XIII - XIV. Yunus.	Yunus Emre Divanı
XIV. Anter.	Antername
XIV. Dah.	Dâstan-ı Ahmet Harami
XIV. Dede.	Dede Korkut Kitabı
XIV. Edviye.	Edviye-i Müfrede
XIV. Enb.	Kısas-ı Enbiya
XIV. Fer.	Ferişteoğlu Lûgati
XIV. Ferh.	Ferhengname-i Sa'di Tercümesi
XIV. Fütuh.	Fütuh-üş-Şam Tercümesi
XIV. Ga.	Garibname
XIV. Hurş.	Hurşid ü Ferahşad
XIV. Işk.	Işkname
XIV. İhlâs.	İhlâs Tefsiri
XIV. Kadı.	Kadı Burhanettin Divanı
XIV. Kel.	Kelile ve Dimne
XIV. Man. Tayr.	Mantık-ut-Tayr
XIV. M. Bay.	Müfredat-ı İbni Baytar Tercümesi
XIV. Mü. Şi.	Müntehab-üş-Şifa
XIV. Nesimi.	Nesimi Divanı
XIV. Si. Da.	Siyer-i Darir
XIV. Süh.	Süheyl ü Nevbahar
XIV. Tebareke.	Tebareke Tefsiri
XIV. Teshil.	Teshil
XIV. Yadigâr.	Yadigâr-ı İbni Şerif
XIV. Yuz. Da.	Yusuf ve Zeliha
XIV. Yüz. H.	Yüz Hadis Tercümesi
XIV - XV. Enfes.	Enfes-ül-Cevahir
XIV - XV. Hamza.	Hamzaname
XIV - XV. İs.	İskendername
XIV - XV. İs. H.	İskender Kitabı
XIV - XV. Leys. Mu.	Tefsir-i Ebilleys Tercümesi

XIV - XV. Melhame.	Melhame-i Şemsiyye
XIV - XV. Müneb.	Münebbih-ür-Râkıdîn
XV. Ac.	Acaib-ül-Mahlûkat
XV. Ac. A.	A'ceb-ül-Acaib
XV. Adni.	Adni Divanı
XV. Ah. Pş.	Ahmet Paşa Divanı
XV. Akr.	Akrabadin Tercümesi
XV. Anasır.	Anasır-ı Erbaa
XV. Ata.	Atalar Sözü
XV. Bektaş.	Velâyetname-i Hacı Bektaş
XV. Beş.	Beşaretname
XV. Cam.	Camasbname
XV. Cem.	Cem Divanı
XV. Cennet.	Miftah-ül-Cenne
XV. Cev. Es.	Cevahir-ül-Esdaf
XV. Cinan.	Cinan-ül-Cenan
XV. Çeng.	Çengname
XV. Dâi.	Dâi Divanı
XV. Delil.	Delil-ül-İbad
XV. Envar.	Envar-ül-Âşıkîn
XV. Enveri.	Düsturname-i Enveri
XV. Eşrefoğlu.	Eşrefoğlu Divanı
XV. Fatih. Ka.	Fatih Kanunnamesi
XV. Faz.	Fazail-i Mekke ve Medine ve Beyt-ül-Makdis
XV. Ferec.	Ferec Ba'd-eş-Şidde
XV. G. Ra.	Gülşen-i Raz Tercümesi
XV. Güls.	Gülistan Tercümesi
XV. Güzide.	Kitab-ı Güzide
XV. Hay.	Hayat-ül-Hayvan Tercümesi
XV. Hazain.	Hazain-üs-Saâdat
XV. Hikmet.	Hikmetname
XV. İbrahim.	İbrahim Bey Külliyatı
XV. İrşad.	İrşad-ül-Mürid il-el-Murad
XV. Kab.	Kabusname Tercümesi
XV. Kesir.	Tarih-i İbni Kesir Tercümesi
XV. K. Ü.	Kemal Ümmi Divanı
XV. Ley.	Leylâ ve Mecnun
XV. Leys. Ar.	Tefsir-i Ebilleys Tercümesi
XV. Leys. Dâi.	Tefsir-i Ebilleys Tercümesi
XV. Maârif.	Maârifname
XV. Mesihi.	Mesihi Divanı
XV. Mevlid.	Mevlid
XV. Miftah.	Miftah-ül-Lûga

XV. Mih.	Mihr ü Müşteri
XV. Mihri.	Mihri Divanı
XV. M. Na.	Mücerrebname
XV. Muham.	Muhammediyye
XV. Münteha.	Münteha
XV. Müslim.	Ebamüslimname
XV. Müz.	Müzekk-in-Nüfus
XV. Nizami.	Nizami Divanı
XV. Ravza.	Ravzat-ül-Envar
XV. Ruşeni.	Ruşeni Divanı
XV. Saat.	Saatname
XV. Salâtin.	Salâtinname
XV. Sarıca.	Sarıca Kemal Divanı
XV. Sıh. Ac.	Sıhah-ül-Acemî fi-l-Lûga
XV. Şeyhi.	Şeyhi Divanı
XV. Ta. Sel.	Tarih-i Âl-i Selçuk Tercümesi
XV. Tazarru.	Tazarru'name
XV. T. E.	Tac-ül-Edeb
XV. Tennuri	Gülzar-ı Tennuri
XV. Terceman.	Terceman
XV. Tez. Ba.	Tezkiret-ül-E
XV. Tez. La.	Tezkiret-ül-Evliya Tercümeümvliya Tercissi
XV. Tez. Ün.	Tezkiret-ül-Evliya Tercümesi
XV. T. Oruç.	Tevarih-i Âl-i Osman
XV. Tuh. Le.	Tufet-ül-Letaif
XV. Uc. Gar.	U'cûbet-ül-Garaib
XV. Vahdet.	Vahdetname
XV. Yuz. Hamdi.	Yusuf ve Zeliha
XV - XVI. Cev. Ah.	Cevahir-ül-Ahbar
XV - XVI. Saadet.	Saadetname
XV - XVI. Sic. B.	Şer'iyye Sicilleri
XV - XVI. Sic. K.	Şer'iyye Sicilleri
XVI. Ab. Na.	Abdalname
XVI. Ah.	Ahteri-i Kebir
XVI. Alâ.	Alâeddin Kaygusuz Divanı
XVI. Âli.	Âli Divanı
XVI. Ârifîn.	Enis-ül-Ârifîn
XVI. Âş.	Âşık Paşazade Tarihi
XVI. Aşki.	Aşki Divanı
XVI. Bab.	Babus-ül-Vâsıt
XVI. Baki.	Baki Divanı
XVI. Budın.	Fetihname-i Budın

XVI. Caf.	Câmi-ül-Fürs
XVI. Câm. Na.	Câmi-ün-Nasayih
XVI. Cinas.	Cinan-ül-Cinas
XVI. D. B.	Divan-ı Türki-i Basit
XVI. Deka.	Dekayık-ül-Hakayık
XVI. Deş.	Et-Tuhfet-üs-Seniyye
XVI. Enis.	Enis-ül-Guzat
XVI. Fazilet.	Faziletname
XVI. Figani.	Figani Divanı
XVI. Fuzuli.	Fuzuli Külliyatı
XVI. Gülşeni.	Gülşeni Divanı
XVI. Güvahi.	Pendname-i Güvahi
XVI. Hadidi.	Tarih-i Âl-i Osman
XVI. Hadika.	Hadikat-üs-Süada
XVI. Ha. Ş.	Hafız Şerhi
XVI. Hayali.	Hayali Divanı
XVI. Hüs. Dil.	Hüsn ü Dil
XVI. Kanun. Os.	Kanunname-i Âl-i Osman
XVI. K. B.	Kitab-ı Bahriye
XVI. Lâmii.	Lâmii Divanı
XVI. Lârendi.	Leylâ ve Mecnun
XVI. Letaif.	Mecma-ül-Letaif
XVI. Men. Av.	Menazır-ül-Avalim
XVI. Mevahib.	Mevahib-ül-Hallak fi-Meratib-il-Ahlak
XVI. Mîri.	Mihr ü Müşteri
XVI. Muhibbi.	Muhibbi Divanı
XVI. Nihani.	Nihani Divanı
XVI. Ni'meti.	Lûgat-i Ni'metullah
XVI. Rahat.	Rahat-ül-Ervah
XVI. Raufi.	Hadikat-üs-Süada
XVI. Rav. Ah.	Ravzat-ül-Ahbar Tercümesi
XVI. Revani.	Revani Divanı
XVI. Ruhi	Ruhi Divanı
XVI. Saa. Pend.	Saadetname
XVI. Selâman.	Selâman ve Ebsâl Tercümesi
XVI. Selim.	Selimname
XVI. Sır.	Sırr-ül-Esrar ve Matla-ül-Envar
XVI. Sic. A.	Şer'iyye Sicilleri
XVI. Sic. E.	Şer'iyye Sicilleri
XVI. Şamil.	Şamil-ül-Lûga
XVI. Şeh. Ş.	Şehname Tercümesi
XVI. Şeref.	Şeref-ül-İnsan
XVI. Şevahid.	Şevahid-ün-Nübüvve Tercümesi

XVI. Ş. G.	Şah ü Geda
XVI. Tar. Is.	Tarifname-i Istanbul
XVI. Ta. Şahi.	Tarih-i Şahi
XVI. Ter. Kurt.	Terceman-ı Bidaye
XVI. Tibr.	Tibr-i Mesbûk Tercümesi
XVI. Veyse.	Veyse ve Ramin
XVI. Yahya Bey.	Yahya Bey Divanı
XVI. Yuz. Şems.	Yusuf ve Zeliha
XVI. Zad.	Zad-ül-İbad Tercümesi
XVI. Zati.	Zati Külliyatı
XVI. Zehr.	Zehr-ül-Kimam Tercümesi
XVI - XVII. P.S.A.	Pir Sultan Abdal
XVI - XIX. Saz.	Türk Saz Şairleri Antolojisi
XVII. Ak.	Âşık Divanı
XVII. Atai.	Atai Divanı
XVII. Atai. Ha.	Hamse-i Atai
XVII. Cam. Fa.	Cami-ül-Faris
XVII. Cev. Ke.	Cevahir-ül-Kelimat
XVII. Cihan.	Cihannüma
XVII. Ev.	Evliya Çelebi Seyahatnamesi
XVII. Genc.	Genc-i Leâl
XVII. Hâleti.	Hâleti Divanı
XVII. Kara.	Karacaoğlan
XVII. Kâtibi.	Kâtibi
XVII. Kayıkçı.	Kayıkçı Kul Mustafa
XVII. Koçu.	Koçu Bey Risalesi
XVII. Kuloğlu.	Kuloğlu
XVII. Men. Cev.	Menazım-ül-Cevahir
XVII. Müntehab.	Müntehab-ül-Lûga
XVII. Nasayih.	Nasayih-ül-Mülûk
XVII. Naz. Le.	Nazm-ül-Leâl
XVII. Nigâ. Ter.	Nigâristan Tercümesi.
XVII. Niyazi.	Niyazi Divanı
XVII. Nuh. Tuh.	Nuhbe-üt-Tuhfe
XVII. Os. Kanun.	Osmanlı Kanunnameleri
XVII. Solak.	Solakzade Tarihi
XVII. Tuh. Ki.	Tuhfet-ül-Kibar fi-Esfar-il-Bihar
XVII - XVIII. Aks.	Aks-el-İreb
XVII - XVIII. Kâni.	Münşeat ve Mektubat-ı Kâni
XVII - XVIII. Nabi.	Nabi Divanı
XVII - XVIII. Naima.	Naima Tarihi
XVII - XVIII. Sabit.	Sabit Divanı
XVIII. Battal.	Battal Gazi

XVIII. Hüs. Aşk.	Hüsn ü Aşk
XVIII. Kdeb.	Kanun-ül-Edeb
XVIII. Lû. Şeh.	Lûgat-i Şehname
XVIII. Nedim.	Nedim Divanı
XVIII. Sûr.	Sûrname
XVIII. S. Vehbi.	Seyyit Vehbi Divanı
XVIII. Ş. Galip.	Şeyh Galip Divanı
XVIII - XIX. Asım.	Tuhfe-i Asım
XVIII - XIX. Bürh.	Bürhan-ı Katı' Tercümesi
XVIII - XIX. Fazıl.	Fazıl Külliyatı
XVIII - XIX. Hal. Şa.	Halk Şairleri
XVIII - XIX. Kam.	Kamus Tercümesi
XVIII - XIX. Naz. Cev.	Nazm-ül-Cevahir
XVIII - XIX. Nuhbe.	Nuhbe-i Vehbi
XVIII - XIX. Tuhfe.	Tuhfe-i Vehbi
XIX. Emrah.	Erzurum'lu Emrah
XIX. Ged.	Gedai
XIX. Hengâmi.	Hengâmi
XIX. Kam. Os.	Kamus-ı Osmani
XIX. Kuddusi.	Kuddusi Divanı
XIX. Mihnet.	Mihnetkeşan
XIX. Molla.	İzzet Molla Divanı
XIX. Vasıf.	Vasıf Divanı

U

uca : Oturak yeri, kıç, sağrı.

§ Kecûl كجول [*Fa.*] : Ucasın اوجاسن oynatıp raks urmak ki cürcüni derler. *(Miftah. XV. 118)*

§ Kaamet mu'tedil, gözler katil, başı müdevver, yüzü münevver, beli ince, ucası اوجاسی yüce, alnı açık, kaşı çatık... *(Ferec. XV. 282)*

§ Sana, bir uzun boylu, ince belli, semiz ucalu اوجلو, gökçek yüzlü, şirin sözlü, handan lepli, açık gönüllü müsterihü'l-üns cariye gerek. *(Ferec. XV. 223)*

§ ... Oğlancıkların ucası اوجسی üzerine urasın ne dürlü ishal olursa kat'ede. *(M. Na. XV. 25)*

§ El-a'cezü الاعجز [*Ar.*] : Sağrısı büyük ve ucası اوجاسی büyük kişi. *(Terceman. XV. 93)*

Uca اوجا arkasını biryan bişirdi
Başını üttü sarmacan bişirdi *(Çeng. XV. 248)*

§ El-harkafa الحرقفة [*Ar.*] : Uca اوجه başının kemiği ki kalça kemiği derler. *(Ah. XVI. 295)*

§ El-verek الورك [*Ar.*] : Uyluk üstü ki uca اوجه derler. *(Ah. XVI. 1133)*

§ Ganc غنج [*Fa.*] : Uca اوجه. *(Şamil. XVI. 84)*

§ Sürûn سرون [*Fa.*] : Uca اوجا. *(Ni'meti. XVI. 411)*

§ Ust اوست [*Fa.*] : Uca اوجا başı. *(Ni'meti. XVI. 102)*

§ Âler آلر [*Fa.*] : Uca اوجه, sürûn mânasına. *(Caf. XVI. 7-2)*

§ Sürûn سرون [*Fa.*] : Ucadır اوجادر. Uca Şarkî dilidir, uyluk dimektir. Ekserya çârpanın illeti oldukta ucasına dağ yakarlar. *(Deş. XVI. 348-2)*

§ Kesîlâ کسیلا [*Fa.*] : Ana derler ki raks ururken ucasını اوجاسنی oynatır. Bu yerlerde şimdiki zamanda cürcünü demekle meşhurdur. *(Deş. XVI. 20-2)*

§ Verik ورك [*Ar.*] : Uca اوجه. *(Müntehab. XVII. 104-2)*

§ Şenc شنج [*Fa.*] : Uca اوجه sürîn mânasına. *(Cam. Fa. XVII.)*

Peyam : haber, haber verici : peyamber ü mer : sağış, di : bügû

Berin : yüce, sürîn سرین [*Fa.*] : uca اوجه, di tâb: güce, aşağı : furû *(Genc. XVII. 58)*

Şenc شنج [*Fa.*] ü ganç غنج [*Fa.*] : uca اوجه, giyah: ot, tâften : Yıldıramak; ivmek : biştâften *(Genc. XVII. 83)*

Yarma bilekli ucası اوجهسی bir yığın
Sımsıkı et hep yakışık bel bıkın *(Atai. Ha. XVII. 116)*

§ Bicünbid sürûn ez ferbihi بجنبید سرون ازفر بهی [*Fa.*] : Uca اوجه ya'ni oturak yeri semiz olmakla hareket etti ki ana müterecriç مترجرج [*Ar.*] derler. *(Aks. XVII-XVIII. 544)*

§ Sürîn سرین [*Fa.*] : Sağrıdır ki Türkide uca اوجه dinür. *(Lû. Şeh. XVIII. 46-2)*

§ El-haceb الحجب [*Ar.*] : Uca اوجا dedikleri kalın etler ki sağrıdır. *(Kdeb. XVIII. 183-1)*

§ El-aczâ' العجزآء [*Ar.*] : Ucası اوجاسی etli, ya'ni sağrısı büyük hatun. *(Kdeb. XVIII. 128-2)*

§ Sürûn سرون [*Fa.*] : Oturak yeri ki insanda uca اوجه hayvanda sağrı derler. *(Bürh. XVIII-XIX. 354)*

§ Âler آلر [*Fa.*] : İnsanda uca اوجه ve pöç ve sair hayvanda sağrı ta'bir olunan uzva denir, kefel ve sürîn mânasına. *(Bürh. XVIII-XIX. 41)*

§ Ḫav خو [*Fa.*] : ... Atın sağrı ta'bir olunan uzvudur ki insanda uca اوجه ve omaca denir. *(Bürh. XVIII-XIX. 253)*

§ Şenc شنج [*Fa.*] : ... Kefel ve sürîn mânasınadır ki insanda uca اوجه ve hayvanda sağrı ta'bir olunan uzuvdur.
(Bürh. XVIII-XIX. 400)

§ Uca اوجه : Ya'ni oturak yeri, sürîn.
(Tuhfe. Ş. XVIII-XIX. 190)

§ Kefel كفل [*Ar.*] : Hayvanda sağrı ve insanda oturak yeri ve kıç ve uca اوجه ve yancık ta'bir olunan mevzıa denir.
(Nuhbe. Ş. XVIII-XIX. 229)

§ El-verek الورك [*Ar.*] : Bedende uyluğun üst tarafına denir ki uca اوجه ve kemiğine uca kemiği denir, iki taraflı olur; ikisine verkân denir, lahm ve şahmiyle; Türkide kıynak ta'bir olunur. Arabide ilye ve Fariside sürûn denir.
(Kam. XVIII-XIX. 3, 119)

Göğüs adı : ber ü sadr u sürûn سرون [*Fa.*] ü acz عجز [*Ar.*] : ucadır اوجه‌در
Ki redd ü bed : kötüdür; bihter : eyürek : etyab
(Naz. Cev. XVIII-XIX. 33)

uca çıkmak : Sona erişmek, hitam bulmak.

Yusuf anda eğlenir olur koca
Yakın gelir ömrü kim çıka uca چقا اوجا
(Yuz. Şeyd. XIII. 101)

uca kemiği : Akse'l-irep, "uca kemiği" ni Arapça "verek" karşılığı olarak alıyor ve uyluğun nihayetindeki yumru kemik deye tanımlıyor. Mütercim Asım bu sözcüğü bir kez verek karşılığı olarak alıyor ve "iki taraflı kalça kemikleri" denecek biçimde tanımlıyor. Bir kez de arapça "sâ'lebe" karşılığı olarak alıyor ve "kuyruk dibindeki mercimek kadar bir kemik" deye tanımlıyor. Burada anlamdaş olarak "kuyruk sokumu" ve "pöç" sözcüklerini de veriyor. "Omaca kemiği" sözcüğünde görüldüğü üzere Mütercim Asım iki taraflı olan kalça kemiklerine "pöç" ve "omaca" da demektedir.

§ El-verek الورك [*Ar.*], sürûn سرون [*Fa.*] : Uyluk dedikleri uzvun nihayetinde olan yumru kemik ki uca اوجه ta'bir olunur. *(Aks. XVII-XVIII. 161)*

§ El-verek الورك [*Ar.*] : Bedende uyluğun üst tarafına denir ki uca ve kemiğine uca kemiği اوجه كيكى denir, iki taraflı olur, ikisine verkân denir lahm ve şahmiyle; Türkide kıynak ta'bir olunur ki Arabide ilye ve Fariside sürûn denir. *(Kam. XVIII-XIX. 119)*

§ Es-sa'lebe الثعلبه [*Ar.*] : İnsanın ve hayvanın mak'adında ve kuyruk dibinde pöç ve kuyruk sokumu ve uca اوجه ta'bir olunur mercimek kadar bir kemiktir ki fatiha-i hilkat-i beni Âdem ve hateme-i fena ve adem ol kemiktir. Ba'zı diyarda ana bezdüm kemiği ta'bir ederler. *(Kam. XVIII-XIX. 1, 83)*

uciyle : → **ucundan.**

ucra : Uc yer; tenha, sakin, kimsesiz mahal.

§ Gerektir ki kassamı bir ucra اوجره yerde oturtasın. *(Ac. A. XV. 29)*

§ Sultan Alâüddin eyitti : Buna bir ucra اوجره yerde yer verin ki ayruk Rum'a gelmesin. *(Bektaş. XV. 144)*

ucumuzdan : İçin, yüzümüzden, bizden dolayı.

§ Kedi gelicek mavlaya, mavlayıcak sıçan ürke, bizim evimizden fülân konşu Cühut evine geçe, bizim ucumuzdan اوجزدن konşu zahmet göre. *(Tuh. Le. XV. 371)*

ucuna ermek : Nihayet bulmak.

§ Pes Belkıs'in ve erinin ve Süleyman'ın mülkü ucuna erdi اجنا ارد ve tamam oldu. *(Enb. XIV. 669)*

ucundan, (uciyle, uçtan(I)) : İçin, sebebiyle, sebepten, -den dolayı, yüzünden.

§ Bunun ucundan katı incindiler. *(Dede. XIV.)*

§ ... Buyrun diyicek mubarek ağzından ve hicabı ucundan اوجندن bir kelâm vermeğe... *(Si. Da. XIV. 169-2)*

§ Koyun ucundan اوجندن bayudu. *(Fütuh. XIV. 262)*

Avuçtan söyledi taşlar kelâmı
Ol ucdan اوجدن oldu buncalar gulâmı *(Işk. XIV. 5-1)*

§ İşbu haller hep senin ucuñdandır اجکدندر.
(Anter. XIV. 134)

Şol uçtan اجدن ki bularda akl kemdir
Irak olmak bulardan gey kademdir *(Hurş. XIV. 10)*

§ Haramdan şüphelüden cem'idüp getirdi bize yidirdi bizim haberimiz yoğuken kim ne vechile kesb idüp getirirdi, bunun ucundan اوجندن biz bu hisab-ı şiddete müptelâ olduk.
(Müneb. XIV-XV. 215-1)

§ Benim ümmetimin helâkliği fâsık âlim ve cahil âbidler ucundandur اوجندندر. *(Müneb. XIV-XV. 264-2)*

Padişahtan iryete ola ziyan
Beğler ucundan ola dir il kıran *(Melhame. XIV-XV. 34-2)*

Çok yalan ahbar ucundan اجندن bellü bil
Kaygu endişe odundan yana il *(Melhame. XIV-XV. 34-1)*

Her kime kim sakal ucundan اوجندن ire renc ü anâ
Yülüdüp yolmağ ile bulmaya derdine deva
(Nizami. XV. 36)

Âşikâr olalı gül yüzünde müşkin hâller
Anlar ucundan اوجندن gelüptür başıma çok hâller
(Cem. XV. 74)

§ Dil ucundan اوجندن gâh olur ki başlar yiter.
(Maârif. XV. 217)

§ Haccam halkı cem'etti Seyyit sarayına vardı. Haccam eyitti : Kamunuz bir uğurdan çağrışın, bir karavaş ucundan اوجندن bu hal revâ değil... *(Ferec. XV. 470)*

§ ... Anın ucundan bana bunun gibi hâl vâki‘ olacağın ne bileydim. *(Ferec. XV. 347)*

§ ... Fâsıktır, nâ-ehildir; anın ucundan اوجندن bir gün fesat kopar. *(Ferec. XV. 147)*

§ ... Senin dostun anın püseridir, sen anın ucundan اوجندن gani olusarsın. *(Ferec. XV. 463)*

§ Bir dahi ol sözü söyleme ki anın ucundan اجندن emeğin arta. *(Kab. XV. 47)*

§ ... Bu oğlum sebebiyle ümmetimden iki tâife barışsa gerek ve bunun uciyle اوجیله iki cemâat görüşse gerek. *(Tazarru. XV. 286)*

§ Tama‘ ucundan اوجندن kendüyi kişi nereye gerekse bırakmak olmaz. *(Müz. XV. 315)*

Üşbu tedbir ile hile ettiler
Bal ucundan اوجندن çün belâya yettiler *(Cam. XV. 12)*

§ Bir düş ucundan اوجندن karındaşların zindana bıraktılar. *(Münteha. XV. 42)*

Dudağın kemrelendirmiş ol uçtan اوجدن
Kim eydeler nedendir ol oruçtan *(G. Ra. XV. 215)*

§ Ol işi işleme kim yarın anın ucundan اوجندن utanasın. *(Cennet. XV. 479)*

§ Gönleğin kanıyle getürdüler kurt yidi didiler anın ucundan اوجندن kör oldum. *(Cev. Es. XV. 827)*

§ Helâk ider misin bizi delülerimüz işledüğü iş ucundan اوجندن. *(Cev. Es. XV. 225)*

§ Benî-Âdem zâlimliği ve cahilliği ucundan اوجندن bir yük götürdü, iki cihan halkı ol yükten kaçtı. *(İrşad. XV. 36)*

§ Eğer yıl kurak olsa, ya bir mâni‘ ucundan اوجندن dahıl hasıl olmasa eyle gerek ki gam yimeye. *(İrşad. XV. 235)*

Zemane meyve ucundan اوجندن ham etti şâh-ı bihi
Huşâ çınar kim oldu cihanda dest-tehi *(Sarıca. XV. 45)*

§ ... Amma ekser bu halkın onmağı ve azmağı âlimler ucundandır اوجندندر. *(Leys. Ar. XV. 316)*

§ ... Anların ucundan Allaha ve Resûle hâin olup dininizi fesada verirsiz. *(Leys. Ar. XV. 484)*

§ Bunlarınla iki eydici cariye ucundan اوجندن niza' ve melâmet var idi, sonra fursat el vericek mecâl vermedi. *(Kesir. XV. 201)*

§ Ne koptuysa bunun ucundan اوجندن koptu. *(Ta. Sel. XV. 299)*

Zamanlardır k'ucumdan کاوجمدن ey belâ-senc
Çekersin gussa vü gam, zahmet ü renc *(Lârendi. XVI. 345)*

Nâfe gibi bir deriye sarlanıp ettim sefer
Hâme-i zülfün ucundan اوجندن ağlayıp kan elveda'
(Lâmii. XVI. 95)

Fakr ucundan اوجندن geçtiğince yüzüme bakmaz nigâr
Görmedim devlet yüzünü geçti ömr-i nazenin *(Zati. XVI. 58)*

Dil ucundan اوجندن gey sakın arada kan dökülmesin *(Zati. XVI. 33)*

Kanlar dökülür gamze-i bürranın ucundan اوجندن *(Baki. XVI. 185)*

(Ucundan kelimesi iki mana ile kullanılmıştır.)

Cinandan zen ucundan اوجندن çıktı insan
Sebep zendir ki Yusuf çekti zindan *(Tibr. XVI. 232)*

§ Mülehhec ملهج [*Ar.*] : Uyuğan olup uyku ucundan اجندن iş işlemekten âciz olan er. *(Bab. XVI. 1, 395)*

Veli iş eylemedi tahte lâyık
Özün sevmedi ol uçtan اوجدن halâyık *(Şeh. Ş. XVI. 9)*

Dedi dilber şem' gibi yana söylersin bana
Çün dil ucundan اوجندن yanarsın ya ne söylersin bana *(Deka. XVI. 84-1)*

Seoriyan

Ne söylerse hıtabı yâre idi
Yüreği yâr ucundan اوجندن yara idi
(Yuz. Şems. XVI. 156)

Göz ucundan اوجندن gönül derdine düştü
Mahabbet oduna yandı dutuştu *(Yuz. Şems. XVI. 80)*

Sergeşteliğim kâkül-i müşkinin ucundan
Aşüfteliğim zülf-i perişanın içündür *(Fuzuli. XVI.)*

Dişleyüben ü depme eşek huyudur işit
Olmayan eşek nefs ucundan اوجندن tepek olmaz
(Gülşeni. XVI. 28)

§ Mezbure Yasemin yaramazdır ve fahişedir, bir gün bizim mahallemizde bunun ucundan اوجندن kan olur, mahalleden reddolunmasın murat ederiz... *(Sic. A. XVI. 2, 188)*

Dil ucundan اوجندن bu hâle koydu beni
Şehrden sürdü doğru söyleyeni *(Atai. Ha. XVII. 87)*

Hırsı ucundan اوجندن ile yüz kızdıra
İki cihanda ola yüzü kara *(Atai. Ha. XVII. 10)*

Gözlerim sevdiğim senin ucundan
Üç beş sene bekliyeyim hacını *(Kara. XVII. 56)*

Dikene yâr olma gülün ucundan
Gafletle uğrarsın ziyana bülbül *(Saz. Aşık Ömer. XVII. 222)*

§ Karaman-oğlu ile Zülkadroğlu Süleyman Bey mâbeyninde bir at ucundan اوجندن husumet ve niza' peydâ olmuş idi.
(Solak. XVII. 90-1)

§ Bunun ucundandır اوجندندر ki nice yıldır seferlerde fütûhat vukûa gelmeyüp yok yere bunca hazâin...
(Solak. XVII. 241-1)

ucuñdan : → **ucuñuzdan.**

ucun tutmak : ... Yoluna, tarafına gitmek.

§ Nasihat etmek, keleci eylemek hakimâne tatlı sözle, güler yüzle gerek kim nefs serkeştir, baş çekip önegülük ucın tutmaya اوجن طتمیه. *(Hazain. XV. 70-1)*

ucuñuzdan, (ucuñdan) : Yüzünüzden, sizden dolayı.

§ Dediler ki ya İbni-yamin, ne haldir ki hiç sizin ucuñuzdan اوجكزدن bir belâdan hâli olmadık. *(Leys. Ar. XV. 649)*

§ Siz devletsizliğiniz ucundan rüsvay olup bende giriftar oldunuz dirlikten el yuyup, üş ben dahi sizin ucuñuzdan اوجكزدن ve şûmluğunuzdan bende giriftar oldum. *(Ferec. XV. 65)*

§ Musa Aleyhisselâm ana dedi ki : Bedürüsti sen gümrâh cahilsin, senin ucuñdan اوجكدن dün bir kişi öldürdüm. *(Leys. Ar. XV. 176)*

ucuraca : Uzakça.

§ Bâtıne باطنة [*Ar.*] : Şehirden ucuraca اجوره‌جه olan, âşikârece olan ev. *(Bab. XVI. 2, 132)*

ucurdum : Uçurum.

§ Zehuk زهوق [*Ar.*] : Sarp yüce dağa giden ucurdum اوجوردم yoldur. *(Bab. XVI. 2, 338)*

ucuz dutmak : Aşağı görmek, değer vermemek.

§ Pes Fira'vne geldiler ve eyittiler kim : Beni İsrail Fira'vnden bir kişi öldürdü imdi bizim hakkımız alıvergil ve bizi bulara ucuz dutmagıl اجزدتمغل. *(Enb. XIV. 359)*

ucuzsunmak : Ucuz görmek, ucuz bulmak.

§ El-istirḫas الاسترخاص [*Ar.*] : Bir nesneyi ucuz görmek mânasınadır ki ucuzsunmak اوجوزسمق ta'bir olunur. *(Kam. XVIII-XIX. 2, 379)*

uç : 1. Son, nihayet, netice.

§ Bâtılın ve yalanın ucu اجی olmaz, söyleyip hiç tükenmez. *(Kel. XIV. 45)*

Koca hergiz inana mı gücüne
Çünki ömrü irmiş ola ucuna اوجنا *(Man. Tayr. XIV. 50)*

§ Dünya turduğunca unutulmaya ve yer ucına dek اوجندك çavı söylene. *(Anter. XIV. 2, 788)*

§ Bayezid Bastamî eyitti : Ol dahi hüner değildir zira ki cazular sihirle bir günde yerin ucuna اوجنه varırlar.
(Güzide. XV. 62)

Tatlı mı var sonu olmaya acı
Var mı hoşluk yatlu olmaya ucu اوجی *(Enveri. XV. 59)*

Gelür dirler o günler karlağucu
İkinci cemrenin ol oldu ucu اوجی *(Hikmet. XV. 387)*

2. Kenar.

Altundan taḫt eylesünler gey yüce
Gümüşten kuş eylesünler bir uca اوجه
(Yuz. Şeyd. XIII. 32)

Erdi bunlar şehr ucunda اوجنده kondular
Yavlak armışlar idi dinlendiler *(Ga. XIV. 71)*

Yatmışım sandıkta bir gün bir gece
Çünkü sarhoşluğum erişti uca اوجه *(Cam. XV. 24)*

§ Meşrebeyi eline alıp suyun ucuna اوجنه koydu. Bu def'a gördüler ki kıpkızıl kan ve gök irin gibi ol meşrebenin içinden Hunkâr'ın avcuna döküldü. *(Bektaş. XV. 142)*

3. Hudut, serhat, sınır.

İli ucuna اوجنه geldi durdu öner
Bu azmış işi bir gün öndin onar *(Işk. XIV. 313-2)*

§ Uçlarda اوچلرده duran Türk beyleri yine gelip tecdid-i hizmet ettiler. *(Ta. Sel. XV. 47)*

§ Sultan Alâüddin dahi Bursa padişahıyle barışık edüp Ermeni derbendinden sınur ettiler, uçlar اوچلر bağlandı, kimse geçmez oldu. *(Bektaş. XV. 360)*

Şeh uç اوچ verdi Siruz'u Evranus'a
Sadâsı saldı lerze Üngürus'a *(Hadidi. XVI. 117)*

§ Ol tarihde Sultan Bayezit Han ile Engürus kıralı aralarında musâlaha ve muâhede olup uclar اوچلر mesdut olup akın etmezlerdi. *(Mevahib. XVI. 610)*

Rumelinin ki güzel yerleridir götürü uç اوج
Takınur başına güzelleri anın sorguç *(D. B. XVI. 65)*

Avâre kıldı gamzesi bir kâfirin beni
Gaziler ile uçlara اوجلره gittim seferdeyim *(Âli. XVI. 149)*

§ Elhasıl Orhan Gazi kim bu ucu اوجی berkitti. *(Âş. XVI. 27)*

Nice yüz kişi gönderdik karavul
Ki çıka uca اوجه vara bekleye yol *(Şeh. Ş. XVI. 160)*

Süpürge : bahc, çirkin : rahc, tor at : mahci, sâ : bac
Çerahşet : mengene, yen : âstin, bûm بوم [*Fa.*]: uc اوج, acı : kez
(Genc. XVII. 48)

4. Sebep, vesile.

Bulunca hasma sabret fursat ucun اوجن
Alan ivdim dimiş kırk yılda öcün *(Güvahi. XVI. 57)*

uçagelmek : Uçar gibi, acele gelmek.

Uçagelüp کالب اوچه dünya dağın yayladık
Âhiretten yana çün azmeyledik *(Ga. XIV. 59)*

uçar : Uçan.

§ Ehl-i kizbin kelâmı uçar اوچر serçe gibidir.
(Mevahib. XVI. 553)

uçarda : Kuşlardan, kuşlar arasında.

Bin erkek semiz yunt binden öğüş
Uçarda اوچرده ne kim eti yenirdi kuş
Boğazlandı ol toyda vü yindidi
Melâikten artığı toyundudu *(Süh. XIV. 132)*

uçayu : Uçarak.

Ol ki yedi yaş sünbül göğe uçar
Dolanır gökten varır şöyleki var
Yahut ol yedi sünbül uçayu اوچیو
Gitti vardı ol dahi görünmeyü *(Yuz. Şeyd. XIII. 49)*

uç beği : Hudut kumandanı.

§ Serhad beğlerine, ki merzbân [*Fa.*] : dirler, Türki dilde uç beğleri اوجبکلری dirler. *(Deka. XVI. 120-1)*

Her uç beğine اوچ بکینه bir kadı koşarlar
Akınlar olucak bile eşerler *(Hadidi. XVI. 102)*

§ Abâhile عباهلة [*Ar.*] : Uç beğleri اوج بکلری. *(Bab. XVI. 2, 244)*

§ Merzbân مرزبان [*Fa.*] : Uç beği اوج بکی, ya'ni serhadd-i memleketi saklayan beğ. *(Ni'meti. XVI. 577)*

§ Merzbân مرزبان [*Fa.*] : Uç beği اوچ بکی *(Şamil. XVI. 512)*

§ Kenareng کنارنك [*Fa.*] : Uç beği اوچ بکی. *(Şamil. XVI. 492)*

§ Kenâreng کنارنك [*Fa.*] : Subaşı ve uç beği اوج بکی. *(Lû. Şeh. XVIII. 69-2)*

uççuğaz : Uççağız.

§ Gönderin temreni uççuğazına اوجچوغزینه târik-ı sinan derler. *(Deka. XVI. 58-1)*

uçkunmak : Esirgemek, vermemek için geri çekmek.

İşitti anı şöyle kızdı tenur
Ki avcundağı çöreği uçkunur اجقنور *(Süh. XIV. 155)*

uçkur evi : Donun uçkur geçirecek yeri, uçkurluk.

§ Nife نیفه [*Fa.*] : Bend-i izâr ü şalvardır, ya'ni ayağa giyilen ton ve çahşır ve şalvar bağı ki uçkur ta'bir olunur, ve uçkur geçecek mevzie de denir ki uçkur evi اوچقور اوی ta'bir olunur. *(Bürh. XVIII-XIX. 606)*

Tike vü süzedir : uçkur evidir اوچقوراویدر : huzze حزه [*Ar.*] vü çüz چز [*Fa.*]
Ton : serâvil, şevâl oldu kasab : bez : kirbas *(Naz. Cev. XVIII-XIX. 61)*

uçmağ : → **uçmak.**

uçmaḫ : → **uçmak.**

uçmak, (uçmağ, uçmaḫ) : Cennet.

Rahmet kılam kuluma sırat geçe
Uçmağa اوچماغه gire şarabından içe *(Yuz. Şeyd. XIII, 35)*

Âşık mı derim ben ana Tanrının uçmağın اوچماغن sever
Uçmak اوچماق dahi bir tuzaktır mü'min canları tutmağa
(Yunus. XIII-XIV. 61)

Kim ecelsiz ölürse ol kalır
Uçmağı اوچمغی bu cihanda nakd alır *(Velet. XIII-XIV. 46)*

Bir zaman uçmak اچماق kapucusu idim
Uçmağın اوچمغك bir key tapucusu idim
(Man. Tayr. XIV. 56)

Tamuda huriler besler acep ol
Koyar uçmağa اچماغه divi bî-sebep ol *(Işk. XIV. 163-1)*

Sanasın tavus idi bağ içinde
Ya huri kızıdır uçmağ içinde *(Dah. XIV. 81)*

Uçmağda اوچماغده rü'yete dahi sahib-nazar gerek
(Nesimi. XIV. 97)

Tamu firakınız ü vaslınızdurur uçmaḫ اچماخ
Kara saçın gece vü yüzün ortada mısbah *(Kadı. XIV. 386)*

Sencileyin acep eğer uçmağ اوچماغ içinde hûr ola
Hûr eğer olur ise nicesi bî-kusur ola *(Kadı. XIV. 245)*

Uçmaḫda اوچمخده çün yüzün ola huriye ne mecal
Ol tende ki tapun ola her ruha ne mahal *(Kadı. XIV. 5)*

§ Anı okuyanı tamudan kurtara, uçmağa اوچمغه givire.
(Tebareke. XIV. 4-1)

§ Dürlü reyhan ve çiçeklerle donanmış idi, şöyle kim uçmak اچماق Rıdvanı anın tazeliğinden gayret parmağın ısırmış idi.
(Kel. XIV. 23)

§ Ağ sakallı baban yeri uçmak اچمق olsun. *(Dede. XIV. 35)*

§ Uçmağ اوچماغ uman kişi, tamudan korkan kişi hergiz genince uyumasa gerek. *(Yüz. Ha. XIV. 26)*

§ Kim ki uçmaklığ اوچماقلغ kişinün yüzüne bakayın derse Ukâşe yüzüne baksun. *(Yüz. Ha. XIV. 249)*

§ Ben uçmak اچماق yarattım, sekiz kapısı var. *(İhlâs. XIV. 20)*

§ Yedi kat gök ferişteleri ve sekiz uçmak اوچماق hurileri... *(Si. Da. XIV. 143-2)*

§ Pes Tanrı Taâlâ Firdevs uçmağından اچماغنداً bir öküz indirdi. *(Enb. XIV. 6)*

Duzaktan kaçıp uçmağa dürüşe
Dûzahtan kaçıp uçmağa اچمغه irişe *(Süh. XIV. 143)*

Sevindi vü gönlü içi toldu nûr
Sanasın ki uçmağa اوچماغه irişti hûr *(Süh. XIV. 233)*

Esiri olan dilemez kaçmağı
Oduna düşen istemez uçmağı اچمغی *(Ferh. XIV. 33)*

§ ... ve dahi uçmakda اوچماقده bezenirler kollarında altun bilezikler ile. *(Leys. Mu. XIV-XV. 36-2)*

Bezedi uçmağı Rıdvan mû-be-mû
Huriler tonandı yapıldı tamu *(Melhame XIV-XV. 7-1)*

§ Behişt بهشت [*Fa.*] : Uçmak اوچماق. *(Sıh. Ac. XV. 9)*

§ Anlar uçmağa اچماغه dahi girmezler, tâ deve iğne yurdusuna girip geçmeyince. *(Enfes. XV. 110)*

§ Eğer gevheri su eyleyüp uçmak اچماق altunun mürekkep, huriler alınların kâğıt eyleyüp... *(Tuh. Le. XV. 394)*

Gönlüm uçup kûyüne varmak diler
Dünyada kimdir ki uçmağ اچماغ istemez *(Nizami. XV. 23)*

Sözden oldu hayr ü şer bilgil anı
Sözden oldu uçmağ ü اوچمغر yedi tamu *(Cam. XV. 1)*

Ağaçlar hep tonandı bağ içinde
Nitekim huriler uçmağ اچماغ içinde *(Çeng. XV. 185)*

Sekiz uçmak اوچاق hurisi bezendi
Ana irmekliğe kamu özendi *(İbrahim. XV. 10-1)*

Gönül uçmak اچق diler kapunda veli
Can kuşudur şikeste-bâl ey dost *(Şeyhi. XV. 75)*
(Uçmak kelimesi iki mâna ile kullanılmıştır.)

Uçmağın hâzinine اوچمغك حازنينه [*Ar.*] di Rıdvan رضوان
(Uc. Gar. XV. 18)

§ İşbu yerden tamuluk tamuya bundan gidiser, uçmaklık اچاقلق uçmağa اچماغه. *(Faz. XV. 194)*

§ Hazreti Âdem cuma günü dünyaya geldi ve uçmağa اوچمنه dahi cuma günü girdi. *(Ac. XV. 11)*

§ Şeytan uçmağa اوچماغه gider mi? *(Ac. A. XV. 7)*

§ Yavuz kul oldur kim kulluğu uçmak اوچاق ve tamu içün kılur. *(Tez. Ba. XV. 103)*

Naimi cennetin âdem aşıdır
Leşi nitsin şu kim uçmak اچق kuşudur *(Tennuri. XV. 60)*

Dünya kâfir uçmağıdır اچمغيدر ahiret mü'minlerin
(K. Ü. XV. 48)

§ Yâ Âdem var ol çiftin Havva ile uçmak اوچاق içinde...
(Leys. Dâi. XV. 23-1)

§ Anların cezası meğer ol ola kim uçmağa اچماغه givirem.
(Güzide. XV. 15)

§ Rahik dedikleri uçmakta اوچاقده bir kızıl sücidir ya'ni şaraptır. *(Envar. XV. 434)*

Bize meyhane bucağı sana uçmaḫ اوچمخ zahidâ
Biz sarayın ihtiyar eylemişiz, dehlizi sen *(Ruşeni. XV. 266)*

Bu gerçektir yalancı görmez uçmak اوچق
Yalancıya gerekmez huri koçmak *(Ruşeni. XV. 67)*

Birinin mislin etmeye temaşa
Sekiz uçmağı اوچاغی ger dokuz dolaşa *(Mesihi. XV. 33)*

İlâhî âlemin icadı hakkı
Tamunun uçmağıñ اوچماغك bünyadı hakkı *(Hikmet XV. 43)*

§ Ve ey tamu mâliki tamuyu kızdır diye ve yâ Rıdvan uçmağı اوچماغی bezegil diye. *(Delil. XV. 155)*

Dost içün nefse murat vermeyene
Dost sekiz uçmağını اوچماغنی erzan ider *(Eşrefoğlu. XV. 32)*

§ Her kim uçmak اوچماق ehli ise uçmak ehlinin amelin işlese gerek. Her kim tamu ehli ise tamu ehlinin amelin işlese gerek. *(Cennet. XV. 119)*

§ Anlara yarlığanmak var ve eyü rızk var uçmakta اوچمقده. *(Cev. Es. XV. 40)*

Bize bu dilden özge bir dürlü dahi vardır zeban
Tamudan uçmaktan اچمقدن öte bir özge dutmuşuz mekân *(İrşad. XV. 193)*

§ Uçmak اچماق hurilerine A'raf, tamu gelir. *(Güls. XV. 12)*

§ Seyf ağladı eyitti : Ey peder, eğer uçmak اوچمق hurisini arz ederlerse gerekmez, Bediülcemâl gerek. *(Ferec. XV. 349)*

§ Karıcık eyitti : Ya Resulallah bu benim yüzüm uçmağ اچماغ ehli yüzü müdür, yoksa tamu ehli yüzü müdür dedi. *(Kab. XV. 138)*

Yine seyrede bir uçmağa اوچماغه geldik
Meğer kim huriler koçmağa geldik *(G. Ra. XV. 77)*

§ Ellerinde uçmak اوچماق yemişleri ile karşı gelip izzet ü ikram birle selâm vereler. *(Saat. XV. 102)*

Tolu iç sağarı sâki görelim
Tolu içenleri uçmağ اچماغ içinde *(Dâi. XV. 101)*

§ Uçmakta اچماقده benimle konşu ola. *(Güzide. XV. 5)*

§ Hazreti Risalet eyitti : Kevser uçmak اوچماق içinde bir ırmaktır. *(Kesir. XV. 337)*

§ Kat'olan iki elinin bedeli yakut-ı ahmerden iki bâl ü per verdi, anınla uçmakta اوچقده tayeran eyler.
(Saadet. XV-XVI. 7-2)

§ Uçmağıñ اوچاغك her bucağından üzerine nur balkırdı.
(Ta. Şahi. XVI. 52)

Yarağın gör bilirler bunu kamu
Ki olur yaz uçmak اوچاق kış tamu *(Güvahi. XVI. 76)*

Evin let kimsenin sanma yıkuptur
Gümansız çomağ uçmaktan اوچقدن çıkuptur
(Güvahi. XVI. 89)

Çekip sabr ile aşkın derdini hoş
Acep uçmağa اوچاغه düştüm aşk elinden
(Gülşeni. XVI. 100)

§ Kankı kapıdan dilerse hisapsız ve azapsız ol kişi uçmağa اوچاغه gire. *(Zad. XVI. 54)*

Yine iyd oldu dilberler uçurdular salıncağı
Melekler seyre gelsinler bugün görsünler uçmağı اوچاغی
(Revani. XVI. 195)

Bir daneye satmıştı sekiz uçmağı اوچمنی Âdem
Billâh neyimiş cennetin ey can semeni gör *(Lâmii. XVI. 60)*

Amel kim sen edersin ey karındaş
Ya tamu ola, ya uçmağ içündür اوچاغیچوندر *(Âş. XVI. 37)*

§ Bihişt بهشت [*Fa.*] : Uçmak اوچق mânasına, cennet.
(Ni'meti. XVI. 165)

§ Ve eğer uçmakta اچاقده dahi hak sözden artuk söz söylenürse...
(Tez. Ün. XVI. 5-1)

Bu makamı ger görürse hûrler uçmağdan اچاغدن
Koya ol uçmağı اچاغی bu uçmağa اوچاغه uçmağ isteye
(Tar. Is. XVI. 2.)

§ Behişt بهشت [*Fa.*] : Uçmak اوچق, cennet mânasına.
(Cinas. XVI. 80-1)

§ Bihişt بهشت [*Fa.*] : Uçmak اوچمق. *(Şamil. XVI. 400)*

§ Cennet جنة [*Ar.*] : Uçmak اوچمق, bağçe ve bostan. *(Müntehab. XVII. 26-2)*

Görmek isteyenler Firdevs uçmağın
Soyunup koynuna girsin güzelim *(Kayıkçı. XVII.)*

Gördüm bu âlemler kamu benim vücudumla tolu
Bir olmuş uçmağ اوچماغ ü tamu, cümle bana oldu sıfat *(Niyazi. XVII. 13)*

Bu gülşenden esen bâd-i sabâlar
Sanasın verdi uçmaktan اوچماقدن nişane *(Battal. XVIII. 68)*

§ El-husnâ الحسنى [*Ar.*] : Uçmak اوچمق ki cennettir. *(Kdeb. XVIII. 58-2)*

§ Ucmac اجماج [*Fa.*] : Bihişt ve cennet mânasınadır. Türkide uçmak اوچمق derler. *(Bürh. XVIII-XIV. 50)*

Adn عدن [*Ar.*] ü ḫuld خلد [*Ar.*] ü cennet جنت [*Ar.*] ü firdevs فردس [*Ar.*] : uçmaktır اوچمقدر, behişt بهشت [*Fa.*]
Rûd-minû : ırmağıdır : selsebil ü zencebil *(Naz. Cev. XVIII-XIX. 95)*

uçrum : Uçurum.

Ulu kayayıdı gayette bitrüm
Ziyade yüce vü etrafı uçrum اوچروم *(Güvahi. XVI. 95)*

uçtan (I) : → ucundan.

uçtan (II) : Baştan sona kadar, tamamiyle.

Âkıbet şah anlara bulup zafer
Kıldı uçtan اوجدن anları zir ü zeber *(İs. XIV-XV. 592)*

uçtan uca : Baştan başa.

Kıralım bu şehirliyi uçtan uca اوجدن اوجا
Ne yiğit koyalım içinde ne koca *(Yuz. Şeyd. XIII. 79)*

Köşkler vere köşk içinde taht yüce
Dürlü döşekler döşenmiş uçtan uca اوجدن اوجا *(Yuz. Şeyd. XIII. 55)*

Yügürür gelir müştular eydür hoca
Hazne dolmuş mal ile uçtan uca اوجدن اوجا
(Yuz. Şeyd. XIII. 28)

İşit imdi hikmet ile halk nice
İşitirsen aydaven uçtan uca اجدن اجه *(Ga. XIV. 36)*

Cihanı geze cümle uçtan uca اوجدن اوجه
Göre her ne kim var uşağ u yüce *(Süh. XIV. 40)*

Sen Merve ile bana Safa'sın
Uçtan uca gönlüme safasın *(Nesimi. XIV.)*

Padişahın düşmeni ola yüce
Mukteda ola ile uçtan uca اوجدن اوجا
(Melhame. XIV-XV. 52-1)

Asılmış uçtan uca اوجدن اوجه ey karındaş
Ki her bir kılına bir hoş ağır taş *(Ruşeni. XV. 56)*

uçuğu depreşmek : Sar'ası tutmak, kendini kaybetmek.

§ Din düşmanının uçuğu depreşti اوچغی دپرشدی.
(Fütuh. XIV. 582)

uçuk : Sar'a.

§ Üm-müs-sıbyan ki ana oğlancıklar sayrılığı derler, uçuktur اجقدر ki safradan olur. *(Teshil. XIV-XV. 86)*

§ Sar'a ki ana uçuk اوچق derler... *(Mü. Şi. XIV-XV. 70)*

uçuk dutmak : → **uçuk tutmak.**

uçuklu : 1. Sar'alı, cin tutmuş, masru'.

Çü baktı suya gördü kim gölge yok
Tonun yırtuben zarılık kıldı çok
Uçuklu اچقلو gibi düştü su içine
Dutuldu dili vü kısıldı cine *(Süh. XIV. 82)*

§ ... Heybetlerinden divler uçuklu اوچقلو olalar.
(Anter. XIV. 769)

§ ... Geldi bir oğlancığı tuttu uçuklu اچقلو bigi kıldı gitti, gerü bir tabip şekline girip geldi, eydür ; Ben bu divanelere deva kıluram. *(Müneb. XIV-XV. 225-1)*

Uçuklu اوچقلی : div-fersây دیوفرسای [*Fa.*], encümen : dernek, bezek : piray
Kadeh : peymâne, öğ : bistay, elek : masû, çatal ok : gez
(Genc. XVII. 47)

2. Sersem, derbeder, sarsak, deli.

§ ... Bunlar uğru, haramî, deli, uçuklu اوچقلو bir yere gelmişler, bir iki alaca bulaca çadırcuklar bulmuşlar, leşkeriz deyü Halifeye karşı durmuşlar. *(Müslim. XV. 6, 41)*

Görüp canım uçuklu اوچلو oldu Nazmi
Çıkarmış dudağında yârim uçuk *(D. B. XVI. 118)*

uçukmak (I) : Yükselmek istemek.
Yayılmış kullesi ayyuka çıkmış
Göğe erişmeğe burcu uçukmuş اوچقمش *(Hurş. XIV. 28)*

uçukmak (II) : Korku ve heyecandan benzi sararmak.
Ata bindi şolok dem karşı çıktı
Çü sultan oğluna erdi uçuktu اوچقدی *(Hurş. XIV. 74)*

uçuk tutmak, (uçuk dutmak) : Cin tutmak, sar'a tutmak.

Peri gelmedi suda yüzü açuk
Acep gör ki duttu دتدی Cühudu uçuk اچوق
Deli gibi hep paraladı tonun
Atın çaynadı dağa duttu yönün *(Süh. XIV. 220)*

§ ... Deli misin yahut uçuk mu tuttu اوچقی طتدی.
(Anter. XIV. 312)

§ Bu yapraktan sar'a ya'ni uçuk tutana اوچوق طوتانه içirseler faide ede. *(M. Bay. XIV. 35)*

§ El-müteḫabbitu المتخبط [*Ar.*] : Şeytan aldamış ve uçuk dutmuş اوچوق دوتمش kişi. *(Terceman. XV. 249)*

Birisi didi kim uçuk tutuptur اوچ طتبدر
Akıl oynun melekten div kapuptur *(Ravza. XV. 43)*

§ Peri-jeft پری ژفت [*Fa.*] : Uçuk dutmak اوچق دوتمق.
(Şamil. XVI. 265)

§ Div-fersay دیو فرسای [*Fa.*] : Uçuk tutmuş اوچوق طوتمش kimesne, masru' mânasına. *(Deş. XVI. 14-1)*

§ Peri-efsay پری افسای [*Fa.*] : Uçuk tutan اوچوق طوتان kimesne masru' mânasına. *(Deş. XVI. 366-1)*

Bıraktı canına heybet hirâsan
Uçuk tutmuş اوچق طوتمش bigi endâmı lerzan
(Hadidi. XVI. 340)

§ Div-fersây دیوفرسای [*Fa.*] : Uçuk dutmuş اوچق دتمش.
(Caf. XVI. 62-2)

§ Peri-sây پری سای [*Fa.*] : Uçuk dutmuş. *(Caf. XVI. 19-2)*

§ Peri-efsâr پری افسار [*Fa.*] : Uçuk tutmuş اوچق طوتمش.
(Ni'meti. XVI. 143)

§ Peri-zeft پری زفت [*Fa.*] : Uçuk tutmuş اوچق طوتمش kimesne.
(Ni'meti. XVI. 143)

Pejije : un, uçuk tutmuş اوچوق طوتمش : peri-zeft پری زفت [*Fa.*]
(Genc. XVII. 73)

uçunmak : Korkudan sararmak, rengi uçmak.

Uçundu اوچندی lerze endamına düştü
Belânın arısı başına üştü *(Hurş. XIV. 11)*

§ Ya'kup eyitti : Noldu sana kim uçunduñ اچندك ? Pes Yusuf, düşün eydiverdi. *(Enb. XIV. 223)*

Uçundum اچوندم heybetin çün gördüm anın
Urımadım nidem terkini canın *(Işk. XIV. 206-2)*

§ Zear ذعر [*Ar.*] : Korkmak ve katı hayret gelüp uçunmak اوچنمق. *(Bab. XVI, 2, 47)*

§ Mergub مرغوب [*Ar.*] : Korkup uçunmuş اوچنمش kimse.
(Bab. XVI. 1,109)

§ Ruva' رواع [*Ar.*] : Kimsenin hasebinden veya fesahatinden veya şecâatinden uçunma اوچونمه ve tanlama ve taaccüb.
(Bab. XVI. 2, 253)

uçurma : Kuru, boş laf, uydurma söz.

Sakın aldanma gönül vâızın uçurmasıdır اوچرمه‌سی‌در
Kaçan olur ki melek ola nigârın bedeli *(Revani. XVI. 128)*

uçurmak : 1. Kaçırmak.

Çemen etfalinin uyhuların uçurdu اوچوردی yine
Subh-dem gulgule-i fâhte gülbang-i hezar
(Baki. XVI. 41)

§ Murgan-ı şecerî efgan-ı seherî birle erbab-ı gafletin huzurun uçurup اوچورب ... *(Hüs. Dil. XVI. 6)*

§ Çünkü Hayreddin Reis zuhûru, küffarın huzûrun uçurup اوچروب ıztıraba düşürmüş idi. *(Tuh. Ki. XVII. 26)*

2. Yüksek göstermek, çok medhetmek.

§ Ol havayîlerin uçurmasına اوچرمسنه firîfte ve esip savurmasına şîftedir. *(Hüs. Dil. XVI. 69)*

Gözünle görmeyince bir işi rast
Uçurmasına اوچورماسینه bu halkın inanma *(Letaif. XVI. 45)*

Uçurma اوچورمه kendini ey kebk-i bül-aceb-reftar
(Nedim. XVIII. 185)

§ El-ıtrâ' الاطرآء [*Ar.*] : Ziyade medheylemek ki uçurdu اوچردی derler. *(Kdeb. XVIII. 123-1)*

§ Peranîden پرانیدن [*Fa.*] : Uçurmak اوچورمق ve ıtare mânasınadır, mecazen ta'rif ve tavsifte isti'mal olunur, ıstılahımızda uçurma اوچورمه ta'biri medih ve vasıfta îga ve ıtra mevkiinde îradolunur. *(Bürh. XVIII-XIX. 148)*

Nola ol Simurg-ı ikbalin uçursam اوچورسم methini
Ejder-i perrana galiptir hücumu savleti *(Vasıf. XIX. 192)*

3. Koşturmak, süratle göndermek.

§ Uğrun kapıdan âdem uçurup اوچوروب nâme gönderdi.
(Hamza. XIV-XV. 53, 3)

uç vermek : Kabarmak.

Şu denlü döktü epsem kanlı yaşı
San uç vermişti اوچ ورمشدی anın bağrı başı *(Mih. XV. 163)*

ud : → **ut.**

udlu (I) : → **utlu.**

udlu (II) : Utanılacak.

§ Öte yazıdan yabandan bir udlu اودلو konuk gelse.
(Dede. E. XIV. 9)

udlu düşmek : Mahcup olmak, utanır duruma düşmek.

§ ... Ol cüvanın akıl kifayeti ve büzürg-zade idüğine delil-i vazıh ve bürhan-ı lâyih idi amma bunlar anın valideyni olduğuna ilmimiz yetişmedi, udlu düştük اودلو دوشدك dedi; eğerçi imkân olduğunca muraât ettim. *(Ferec. XV. 339)*

§ ... Anın erenlerle sohbet edecekleyin hali yoktur, erden udlu düşem اودلو دوشم deyü mesaili piş tutar, bahaneler eder.
(Ferec. XV. 336)

udlu itmek : Mahcup düşürmek, utandırmak.

§ Irağ olsun ol endişe hatırdan ki eğer âşikâre olup bilinmelü olursa kişiyi udlu ide اودلو ایده. *(Câm. Na. XVI. 105)*

udsuz : → **utsuz.**

ud yeri : → **ut yeri.**

ufaklamak : Ufaltmak.

Döğüp ufaklamak اوفاقلمق hem : dekk دك [*Ar.*] ü ked [*Ar.*] dir : mihnet ü haven
(Asım. XVIII-XIX. 48)

ufam ufam : Zerre zerre, ufacık ufacık.

§ Rig rig ریك ریك [*Fa.*] : Zerre zerre ki ufam ufam اوفام اوفام ta'bir olunur. *(Bürh. XVIII-XIX. 311)*

ufanmak : Parçalanmak, ufalanmak.

Yalıncak, yayı ufanduğuna اوفندوغنه katı kakıdı.
(Dede. XIV. 56)

Zarurî emrine çarh-ı hiyelbaz
Ufanmış اوفنمش pençesi meksur geldi *(Enis. XVI. 54)*

Her çanak başına atardı tabak
Ufanurdu اوفانوردی anın başında kabak
(Atai. Ha. XVII. 103)

§ El-inhimar الانهار [*Ar.*] : Ağacın yaprağını sıyırırken ufanıp اوفانوب dökülmek mânasınadır. *(Kam. XVIII-XIX. 2, 154)*

ufantı : Ufalanan şeyin kırıntıları.

§ El-küshume الكشحة [*Ar.*] : Kuru otluk ufantısına اوفنديسنه denir. *(Kam. XVIII-XIX. 3, 547)*

ufanuk : Kırık, ufanmış.

§ Sizin içinizde kankınızdır ki ufanuk اوفانق kalemle bir nameyi temam ide. *(Tibr. XVI. 153)*

Şişe vü sâğara irişti şikest
Oldu küçük büyük ufanuk اوفانق mest *(Atai. Ha. XVII. 38)*

ufatmak : Kırmak, parçalamak.

§ Etti kim : Kim bunun ayağını ufattı اوفتدی ? Bir kulu var idi, ben ufattım اوفاتدم dedi. *(Rahat. XVI. 139)*

Düşer üstüne issinin eşek-vâr
Ufadur اوفادر dest ü pâyin eyler efkâr *(Enis. XVI. 34)*

§ Zeynelabidin'in bir kulu bir koyunun ayağın ufattı اوفاتدی.
(Tibr. XVI. 40)

§ Yağmurlar yağdı, yağmur içinden bir büyük tolu inip bir berk taş üzere tokunup ufattı اوفاتدی. *(Tibr. XVI. 96)*

Görelden lâlenin bağrında dağın
Ufattım اوفاتدم kâse-i sabr ü sükûnum *(Figani. XVI. 3)*

uğ (I) : Direk (?).

§ Bir altundan uğlu اوغلو büyük derim ban ev kurdurdu.
(Ta. Sel. XV. 7)

uğ (II) : Çakşır, şalvar.

§ Rânin رانين *[Fa.]* : Çakşır ve tuman ve uğ اوغ ve şalvar.
(Ni'meti. XVI. 330)

uğ (III) : Zahire ambarı, kiler.

§ Perḫu پرخو *[Fa.]* : Kilar ki anda at'imeden ola ve uğ اوغ ve sapan ve şadılık ve taam. *(Ni'meti. XVI. 135)*

uğrağan : Çok uğrayan, çok karşılaşan.

Felek tığı yürek doğrağan olur
Kişi korktuğuna uğrağan اوغراغن olur *(Güvahi. XVI. 30)*

uğramak : 1. Tesadüf etmek, raslamak, rast gelmek.

Bir yiğit uğradı اوغردى deve binür
Anı göreli bu canım sevinür *(Yuz. Şeyd. XIII. 71)*

Kamusunu şerheyledi ol bana
Hemin demedi uğraduğun اغرادوغن sana *(Süh. XIV. 249)*

Ki bu gün kamumuz çıkavuz yola
Kime uğrar isevüz اغراريساوز ol şah ola *(Süh. XIV. 235)*

§ Pes Musa Harun'u alıp ol dağdın yana gitti. Pes varıp bir ağaca uğradılar اوغردلر kim anın gibi ağaç hergiz görmüş değiller idi. *(Enb. XIV. 510)*

§ ... Ebrehe'nin askerine irişti ve bir hûb âdeme uğradı اوغردى. *(Si. Da. XIV. 110-1)*

§ Giderken yazıda hoş tonlar giyür bir kişiye uğradı اوغردى.
(Yüz. Ha. XIV. 4)

§ Yine gideyorurken bir kişiye dahi uğradım اوغرادم. Eydür ey oğlan hiç kimseye uğraduñ mı اوغردونکی ? Eyittim, evet bir kişiye uğradım اوغردم . *(Yüz. Ha. XIV. 5)*

Yolda nâgeh uğradı اوغردی bir kırgıla
Tahta reml ile kitabı çok bile *(Man. Tayr. XIV. 186)*

§ Ol sahrada bir taşa uğradım اغردم yavlak acip nesne. *(İs. H. XIV-XV. 556)*

§ Kaçan yolda bînamaza uğrasañuz اغرەسکوز bilgil kim şeytan anınla birdir. *(Müz. XV. 279)*

§ Tâ korktular uğrayacak اوغریجق gün ile ya'ni kıyamet güniyle. *(Cev. Es. XV. 187)*

Bana bir uğru uğradı şeb-i tîr
Düzd idi liyk ilm içinde habîr *(Ferec. XV. 255)*

§ Hazreti Hünkâr ol koyunların yanına uğradıkta اوغرادقده velâyet kohusun alıp... *(Bektaş. XV. 114)*

§ Mü'minlerin mü'min üzere altı dürlü nesnesi vâciptir. Dördüncü, uğradığı اوغرادغی yerde selâm vere. *(Cennet. XV. 309)*

§ Çün Dakyanus'tan kaçup dünle gittiler, giderken bir çobana uğradılar اوغرادیلر. *(Leys. Ar. XV. 784)*

§ Her kaçan kim karıcıklara ve kocacıklara uğrasa اوغراسه beni duadan unutman der idi. *(Saat. XV. 6)*

§ Bir esrüğe uğradı اوغرد gördü kim kusmuş. *(Tez. Ün. XV. 56-2)*

Uğradılar اوغرادیلر yanıma görüp beni
Tuttular beni halâsa dümeni *(Zehr. XVI. 100)*

Mısri'yâ, şehr-i fenaya uğradı اوغرەدی râhım bugün
Şems-i rûy-i yâr ile bedroldu çün mahım bugün *(Niyazi. XVII. 95)*

2. Karşılaşıp geçmek, uzaklaşmak.

Kaçan bâdi-sabâ yanından uğrar اوغرر
Tuvağ üstünde yaprak gibi ditrer *(Yüz. Şems. XVI. 150)*

Semtine vardıkça uğrar yanımdan
Hiç yüzüme bakmaz, geçer ağlatır
(Saz. Aşık Ömer. XVII. 212)

3. Üstüne varmak, birden hücum etmek, saldırmak.

Heman açtırmayup göz uğradılar اوغرەديلر
Karağolun Timur'un doğradılar *(Salâtin. XV. 91)*

Görürler kim şikâre uğradılar
Heman diş bileyüben uğradılar اوغرديلر *(Mih. XV. 237)*

§ Süleyman Şah ibni Kaya-Alp cümleden ileri at sürüp uğrayınca اوغرينجه meğer suyun önü uçurum imiş...
(Solak. XVII. 3-2)

uğrap : Uğrayıp.

Ruzigâr âfetleri uğrap اغرب belin sıysın anın
Tâ ki bunun beteri lâyıkdürür ol kişiye *(Kel. XIV. 143)*

uğraş : Harp, savaş, kavga, cenk, dalaşma.

§ Şöyle ki bir gün uğraş اوغرش gününe tüş gelirsin.
(Kab. XV. 413)

Subh-dem bir acep uğraş اوغراش oldu
Her taraf na'ra-i sâpâş oldu *(Mesihi. XV. 28)*

Yedi yüz bin erle Hülâgû gelür
Ol gün, ol gece katı uğraş اغرش olur *(Enveri. XV. 11)*

Yelişür derya kenarında azep
Uğraş içün اوغرشيچون kâfir iderler talep *(Enveri. XV. 64)*

Bir uğraş اغراش oldu kim bu çarh-ı serkeş
Anın tek görmedi âlemde uğraş *(Hikmet. XV. 448)*

§ Başına bir medet kıl, yohsa Tatar kavmi azîm uğraşçı اوغراشجى yağılardır. *(Bektaş. XV. 313)*

§ Düşman ile savaşa şemşir, adüvvile uğraşa اوغراشه tîr gerek. *(Mevahib. XVI. 432)*

§ Küffar-ı şakavet-şiar ile azîm uğraşlar اوغراشلر cihatlar eyleyip... *(Mevahib. XVI. 6)*

§ Hemen bunlar dahi karşıladılar, uğraş اوغراش oldu. *(Âş. XVI. 49)*

Hususâ kim düşe uğraş اوغرش içinde
Dürüst kalmaya beyni baş içinde *(Enis. XVI. 34)*

§ Vâkıa واقعة [*Ar.*] : Olmuş uğraş اوغراش ve savaş. *(Bab. XVI. 1, 349)*

§ Câhım جاحم [*Ar.*] : Katı ulu savaş ve katı kırkınlı olan uğraş اوغراش. *(Bab. XVI. 1, 448)*

§ Rezm رزم [*Fa.*] : Uğraş اغراش, ceng. *(Şamil. XVI. 187)*

Kârzar كارزار [*Fa.*] : uğraş اوغرش dahi harb حرب [*Ar.*] ü kıtâl قتال [*Ar.*] *(Men. Cev. XVII. 22)*

§ Uğraş اوغراش günü cemi'-i hazine ve esbabları telef olup... *(Solak. XVII. 144-2)*

§ Et-tırâd الطراد [*Ar.*] : Uğraşta اوغراشده koğuşmak, ya'ni esna-yi harpte biri birini koğup saldırmak. *(Kdeb. XVII. 381-2)*

§ El-vez' الوزء [*Ar.*] : Uğraş اوغراش üzre olan nâsı bir birinden def edip bertaraf etmek. *(Kam. XVIII-XIX. 1, 63)*

§ Ez-zebun الزبون [*Ar.*] :... Şol cenge ve uğraşa اوغراشه ıtlak olunur ki begayet vefret ve izdiham üzre olmağla asker biri birini öte def' eder ola. *(Kam. XVIII -XIX. 3, 642)*

uğraşçı : Muharip, savaşçı.

§ Başına bir medet kıl, yohsa Tatar kavmi azîm uğraşçı اوغراشجى yağılardır. *(Bektaş. XV. 313)*

uğraş etmek, (uğraş eylemek) : Savaşmak, cenk etmek.

§ Gün guruba varınca uğraş eylediler اوغراش ايلديلر .
(Müslim. XV. 8, 90)

§ Yarım sâat kadar uğraş ittiler اوغراش اتدلر , âhir Mehlâl'i geriye tüskürdüler. *(Müslim. XV. 15, 28)*

Çün âhir Yelbağa döşürdü cündi
Anınla uğraş eyledi اوغرش ايلدى vü sındı *(Hikmet. XV. 559)*

Ulu şehr idi Hırısta, çok eri
Anda uğraş eyledi اوغراش ايلدى haylı çeri
Kıldı Paşa anları zir ü zeber *(Enveri. XV. 50)*

Acem şahı ki anılur kızılbaş
Edemez ادەمز bunların biriyle uğraş اوغراش
(Enis. XVI. 15-2)

§ Kâfirler dahi leşker cemedip karşı geldiler, uğraş ettiler اوغراش ايتديلر . *(Âş. XVI. 53)*

§ Elhasıl Kalmuk ile bunlar azgaş ve uğraş اوغراش ve savaş ede ede ايده ايده . *(Ev. XVII. 5)*

uğraş eylemek : → **uğraş etmek.**

uğraşmak : 1. Karşılaşmak, rast gelmek, raslamak, kavuşmak.

§ Resûl Hazreti buyurdu kim bir ferişte yedinci kat gökten ve bir ferişte yedinci kat yerden gelip bir yerde uğraştılar اوغراشدلر . *(İhlâs. XIV. 9)*

§ Ol ağ kurup av avladığı yerde bir kişiye uğraşur اغرشور .
(Anter. XIV. 54)

§ Bu gez iki kişi geldi Ensar kavminden, ya'ni Medine halkından Resul hazretine uğraştılar اغرشدلر , Akabede biat ettiler. *(Faza. XV. 108)*

§ Ve dahi rivayet olundu ki Hızır ve İlyas Aleyhime's-selâm her yıl Mescid-i Haramda cemolurlar ya'ni birbirine uğraşıp اغرشب buluşurlar. *(Faza. XV. 45)*

§ İki leşker yolda giderken birbirine uğraştı اوغرشدی.
(Leys. Ar. XV. 208)

§ Zâil olmazam tâ yetişem Fâris deniziyle Rum denizi uğraşduğu اوغرشدیغی yere. *(Cev. Es. XV. 400)*

§ Kaçan ki uğraşsanız اوغرشسکز şunlara ki kâfir oldular heman boyunların urun. *(Cev. Es. XV. 229)*

Bir rahgüzerde ol nigâre
Uğraştı اوغرشدی vü kıldı bir nezare *(Fuzuli. XVI. 283)*

2. Çarpışmak, savaşmak.

Geldi uğraştı اوغرشدی nice kerre Moğul
Sındı âhir mülkü terk ider melûl *(Enveri. XV. 10)*

§ Ey mü'minler, kaçan kâfirlerle uğraşsañuz اغرشسکز anların boyunların urun. *(Leys. Mu. XIV-XV. 297-1)*

Uğraşa اوغرشا leşker turuşa başa başa
İllâ Babil ıklimindedir savaş *(Melhame. XIV-XV. 25-2)*

§ Tahkik size ibret hasıl oldu iki bölükde ki uğraştılar اغرشدلر sancıştılar. *(Cev. Es. XV. 84)*

§ Çeri çeküp uğraşalardı اوغرشلردی birbirin sıyup kahreyleyüp yer gök helâk olaydı. *(Güzide. XV. 13)*

§ Ey mü'minler kaçan kâfirlerle uğraşsañuz اوغرشسکوز anların boyunların urun. *(Leys. Ar. XV. 478)*

uğraş yeri : Muharebe meydanı.

§ Uğraş yerinde اوغرش یرنده müslüman öleşin komadılar.
(T. Oruç. XV. 27)

§ Sen buta gibi uğraş yerinde اغراش یرنده kalırsın.
(Anter. XIV. 2, 475)

Çıktı tekfür anda Paşayı görür
On iki er vardı yanında turur
Çok dualar kıldı okur âferin
Varuben hem gördü ol uğraş yerin اغرش یرن
(Enveri. XV. 54)

§ Şehit ol kişidir kim anı müşrikler katletmiş ola yahut ma'rekede ya'ni uğraş yerinde اوغراش یرنده buluna.

(Ter. Kurt. XVI. 73)

Kîne-geh کینه‌که [*Fa.*], ma'reke معرکه [*Ar.*] : uğraş yeri اوغراش یری ; hem, der : kapu, bâb.

(Men. Cev. XVII. 6)

§ El-mekerr المکر [*Ar.*] : Uğraş yeri اوغراش یری , mahall-i harp ve ma'reke mânasına. *(Kdeb. XVIII. 433-2)*

uğratmak : Maruz kılmak, dûçar etmek.

Bu aşk âdeme gör neler uğratır اغرادر
Yarar bağrını yüreğin doğratır *(Süh. XIV. 1, 23)*

uğrayugelmek : Rast gelmek.

Yohsa uğrayu mu geldiñ اوغرایو کلدك kasr-ı Şirin üstüne

(Mesihi. XV. 93)

§ Süleyman Peygamber bir gün saltanat, azamet birle giderdi, bir âbit fakir kişiye uğrayugeldi اوغرایو کلدی. *(Müz. XV. 70)*

§ Hiç bir nesne ile üns dutup karar etmedi tâ ki nâgâh anâsır melekûtunda uğrayugeldi اوغرایو کلدی. *(İrşad. XV. 54)*

Kaçar eşşek acıyarak canı
Dökülüp yaşı yerine kanı
Uğrayugeldi اغریو کلدی pir eşek nagâh
Sordu halini, kıldı, derd ile ah *(Şeyhi. XV. 68)*

§ ... Avrat eyitti : Ey er tizlenme; konşulukta bir şahzade konmuş bî-hisap ni'meti var imiş, her gün, havass-ı hanından ziyade kalanını dervişler için taşra korlarmış, kullukçular uğrayugelmiş اوغرایو کلمش götürüp geldiler kirdeler ve biryanlar... *(Ferec. XV. 145)*

uğru : Hırsız.

Bir kardaşı var idi bunun dahi
Uğru اوغری idi bundan beter ol dahi

(Yuz. Şeyd. XIII. 77)

Uğru اوغرى olmuş uğrular اوغريلر yine kendüyü tutar
Şahne kendisi olmuş kendi zindan içinde
(Yunus. XIII-XIV. 82)

Kimi sahir, kimi kâfir, kim uğru اوغرى
Nola hamle kılursam gaziyâne *(Kadı. XIV. 75)*

Etti, malı uğru اوغرى alır ansızın
Hem haramî urur, ilter gensizin *(Ga. XIV. 375)*

§ Bir zahit kişi var idi. Ruzgârın padışahı ana bir kıymetli don ve ağır bahalı hil'at verdi. Bir uğru اغرى anı anın üzerinde gördü, yavlak tama' eyledi. *(Kel. XIV. 16)*

§ Sahib-i garaz kişilerin sözüne inanır isem benim meselim şol ebleh uğruya kim biregünün damı üstüne uğruluğ ile çıktı. *(Kel. XIV. 12)*

§ Eyittiler : İşbunu gey berkidin, bu uğru اغرى ve kaçağan ve yalancıdır. *(Enb. XIV. 239)*

Anda kim her bir işi kılmak gerek
Uğruya اغريا boynundan asılmak gerek
(Man. Tayr. XIV. 242)

Meğer kim bir bölük uğru اغرى haramî
Ki sağınmazlar idi neng ü namı *(Işk. XIV. 178-2)*

Şu kişi ki uğruya اغريه şefkat karar
Değil kendini kârvanı kırar *(Ferh. XIV. 31)*

Ruhun üzre benin şahane hindûdur, acep yâ Rab
Yabancı uğru mu اوغريمى yahut yüzün bağında gülçindir
(Nesimi. XIV. 138)

§ ... Anın evi ve mali oda yanmaktan ve suya gark olmaktan ve dahi uğrı اوغرى almaktan Hak Taâlânın emânı içinde ola. *(Müneb. XIV-XV. 305-1)*

§ Eminlik ile tena'um edüp varıp geleler, aclık ve susuzluk ve uğru اوغرى ve haramî ve yırtıcılar korkusu olmaya. *(Leys. Mu. XIV-XV. 167-1)*

Od düşe ger yere gökten gündüzün
Çok ola uğru اوغرى belürde kendözün
(Melhame. XIV-XV. 93-1)

Bekle gönlün şehrini ol pâsban
Uğrular اغرلر her köşesinde var nihan *(Vahdet. XV. 144-1)*

§ ... İrte katına varıp ne disem gerek, gece gelen uğru اوغرى benim, üş geldim, tut beni asako mu diyeyim.
(Ferec. XV. 253)

§ İşbu kimesne hırsızdır ve uğrudur اوغردر ve haramîdir.
(Sic. K. XV. 1, 327)

Birkaç uğruya اوغريه sataştı nâgehan
Yoldaş oldu anlarınla bir zaman *(İbrahim. XV. 22-1)*

§ Hane sahibi varken uğrudan اوغريدن ayruk kişi saklamaz.
(Tazarru. XV. 169)

Doğru yâr iste ki uğrudur اغريدر tabiat gey sakın
(K. Ü. XV. 93)

§ Ve her ki göresin uğru اوغرى san, tâ ki malın uğrudan emin ola. *(Kab. XV. 186)*

§ Ey tahıl kârvanı bedürüsti siz uğrularsız.
(Cev. Es. XV. 324)

Kurdu koyunlara şuban eyler
Uğruyu اوغرى burca pâsban eyler *(Yuz. Hamdi. XV. 161-1)*

Üş andan sonra birkaç düzd ü nebbaş
Kefen uğruları اغرىلرى cimri vü kallâş *(Çeng. XV. 231)*

§ Sâbika eski Bezazistanda inci uğrusu اوغرسى dutulmuş idi, hapiste vefat etmiş. *(Sic. B. XV. 11, 205)*

§ Bular uğrular اوغريلر değil, ben bularda enbiya suretin gördüm. *(Leys. Dâi. XV. 442-2)*

§ Bir gün İsa Aleyhisselâm yâranlariyle giderdi, bir carlu uğru اوغرى var idi, bunları gördü, işine peşiman oldu.
(Güzide. XV. 154)

§ Daşrağı uğru اغرى İblis'tir, beni tamuya kulağuzlar.
(Güzide. XV. 64)

§ Bünyamin'i alakodu, uğrudur اغريدر dedi.
(Envar. XV. 81)

§ Düzd دزد [*Fa.*] : Hırsız, uğru اوغرى. *(Sih. Ac. XV. 18)*

§ Fikir hârisi uyuyıcak heva uğrusu اوغرسى uyanır.
(Maârif. XV. 137)

§ ... Çok yâranları var idi kamusu uğru اوغرى ve yol urucular idi. *(Tez. Ba. XV. 112)*

§ Dahi gecelerde uğrular اوغريلر çok yürür oldu.
(Kesir. XV. 221)

§ İblis bir sıfat-ı telbis birle ol dahi gelür tavaf ederdi, ol bir sol gözle uğru اغرى gibi nazar eylerdi. *(İrşad. XV. 71)*

§ Şairlerden birisi uğrular اوغرلر beğinin katına vardı.
(Güls. XV. 48)

§ Düzd دزد [*Fa.*] : Uğru اوغرى. *(Şamil. XVI. 439)*

Bu denlü mülke verdi adl ü dâdı
İşidilmez haramî uğru اوغرى adı *(Hadidi. XVI. 20)*

Dostum düşmanımın boğazına takmışlar
Şol bir asılmalu uğru اوغرى gibi urgan neyiki
(D. B. XVI. 198)

§ Düzd دزد [*Fa.*] : Uğru اوغرى, harami mânasına.
(Deş. XVI. 72-2)

§ Ḥârib خارب [*Ar.*] : Dam dıvarın yarup nesne uğrulayan haramî ve bir deve uğrusu اوغرسى hassaten.
(Bab. XVI. 1, 83)

§ Düzd دزد [*Fa.*] : Uğru اوغرى, sârık mânasına.
(Caf. XVI. 63-1)

§ Düzd دزد [*Fa.*] : Uğru اوغرى. *(Ni'meti. XVI. 320)*

§ Avaz geldi uğruya اغوریه kim : Ey gözü açılmaz kutsuz kişi.
(Ta. Şahi. XVI. 34-2)

Karı gitti İmam turdu ayağın
Ki göstere ol uğruya اوغریه yasağın *(Fazilet. XVI. 260)*

Çün uğrusun اوغریسن uğurla bâri altun
Müsavidir siyaset alma kurşun *(Güvahi. XVI. 101)*

§ Bir uğru اوغری girdi çarın aldı. *(Tez. Ün. XVI. 40-2)*

Es-sârık السارق [*Ar.*] : Uğru اوغری. *(Ah. XVI. 498)*

§ Biz dahi "uğrudan uğruya اوغریدن اوغریه hisse vardır" diye... Yedi parça firenk kadifesi yedi donluk çuha ile yedi reis bargir alıp buradan canib-i cenuba gittik.
(Ev. XVII. 424)

§ Su'lûk صعلوك [*Ar.*] : Fakir ve uğru اوغری.
(Müntehab. XVII. 57-1)

§ Sârık سآرق [*Ar.*] : Uğru اوغری. *(Müntehab. XVII. 47-1)*

Sof(u)luk satar bazı eşek uğrusu
Âşıkların aşk eserin beğenmez *(Saz. Kâtibi. XVII. 350)*

Kilindir ; bülbüle, top taşı : gülle, baş : ser, kelle,
Kafa; düzd دزد [*Fa.*] : uğru اوغری, derd : ağrı, böğürtlen : dirre, savaş : rez
(Genc. XVII. 48)

§ Düzd دزد [*Fa.*] : Uğru اوغری. *(Cam. Fa. XVII. 18)*

§ Keminden çıkıp uğruları اوغریلری kuşattılar.
(Naima. XVII-XVIII. 3, 21)

§ El-lıss اللص [*Ar.*] : Hırsız dedikleri hayırsız kimesnedir, Türkçe uğrudur اوغریدر. *(Kdeb. XVIII. 638-1)*

§ Rûz-ḫusb ü şeb-ḫîz روزخسب و شبخیز [*Fa.*] : Gündüz yatıp gece kalkan kimesnedir ki murat sofi-i zerrak ve mürayidir ve haydut ve uğru اوغری ve mükâbir bil-leyh tarrâra dahi ıtlak olunur. *(Bürh. XVIII-XIX. 307)*

uğru kapu : → **uğrun kapu.**

uğruladın : Gizlice.

§ Fisafis فسافس [*Fa.*] : İsm-i savttır ki fısıldı mânasına ki uğruladın اوغرلدن söylenür. *(Deş. XVI. 158-2)*

uğrulamak, (uğurlamak) : Çalmak.

Ettiler ki biz sağ uğurlamaduk اوغرلامدق
Ömrümüzde biz yavuzluk kılmaduk
(Yuz. Şeyd. XIII. 77)

§ Kankı çeri kim kâfir ile savaşa, dahi kâfirden ganimet ala, daha üleşmedin çerinün bir nicesi uğrulaya اوغرليه.
(Yüz. Ha. XIV. 36)

§ Tâ kim bir fursat ve halvet buldu, anın ol donun uğurladı اوغورلدی. *(Kel. XIV. 17)*

§ Pes Âdem ol üzüm ağacın dikti, kaçan temam oldu. İblis geldi, anın yemişinden uğurladı اغرلدی. *(Enb. XIV. 51)*

§ Yâ Musa, bir kişi saklı yerden mal uğurlasa اوغرلسه ana hüküm nedir. *(Leys. Mu. XIV-XV. 114-2)*

§ ... Ziyade hilekâr nâbekârdır, gözden sürmeyi, ağızdan sakızı uğurlar اوغورلر. *(Hamza. XIV-XV. 19, 30)*

Ehl-i gaflettir meselde uğrular
Vaktını tâatten uğrılar اوغرلر bular *(İbrahim. XV. 26-2)*

§ Bir kişinin nesnesi uğrulanmış اوغرولنمش olsa, birkaç kişiden sezse, ol sezdiği kişiler sağışınca... *(Ac. A. XV. 113)*

Kanda tapsan bir Kitab-ı Mesnevi
Var uğurla اوغرله ger ola Tanrı evi *(Ruşeni. XV. 132)*

Kırk bin erin içinden ol kızı
Gece uğurladı اوغورلادی işit bu sözü *(Enveri. XV. 85)*

§ Bir uğru vardı beraberce üç aylık oğlancığı bişiğinden uğurladı اغرلدی. *(Kesir. XV. 256)*

§ Amma köylerde atlar komadılar uğurladılar اوغورلدلر, hattâ uğrulukları şol hadde yetişti kim sultanın atlarından dahi uğurladılar. *(Kesir. XV. 335)*

Ne fettandır gözün kim can uğurlar اوغرلر
Ne kâfirdir saçın k'iyman uğurlar اوغرلر *(Ah. Pş. XV. 74)*

Der idi uğru komak adın reva
Gönlüm uğruladuñ اوغرلادك ettin müptelâ
(Vahdet. XV. 56-2)

§ ... Gönlünden eyitti : Kim bilir kimse kadının sakalına gülüp aklın uğrulamıştır اوغرلمشدر. *(Ferec. XV. 37)*

§ Eğer kaz ya ördek uğrulasa اوغرلسه kadı ta'zir ura.
(Fatih. Ka. XV. 21)

§ ... Bana işkence olundu, ben dahi Bolu'dan İsa bin Ali'nin bir atın uğurladım. *(Sic. B. XV. 4, 400)*

§ Bacadan inip... Ağreç Hüseyn'in iki yüz arşın alaca ve ak bezin uğruladığını اغرلدغنى... *(Sic. K. XV. 1, 310)*

§ Arûs-ı dehrin gözünden sürmesin uğurlar.
(Müslim. XV. 7, 34)

§ Nâsın şerlireğinden haber vereyim mi size dedi. Kimdir ol yâ Resûlallah dediler. Eyitti, şol kimsenedir ki namazından uğurlaya اوغرليه dedi. Yâ Resûlallah namazdan uğurlamak اوغرلق nice olur, dediler. Hazreti Resûl eyitti, namazdan uğurlamak اوغرلق, rukûunu ve sücûdunu temam etmemektir.
(Delil. XV. 50)

Anın beste-nigârından nigârîn
Uğurlar اغورلر remz ile nakş ü nigârın
(Çeng. XV. 196)

§ Yahya eyitti : Ey hakîm, nesnemiz zayi' oldu... kim uğurladı اوغرلادى? A'ma eyitti : Ferraş. *(Ferec. XV. 406)*

§ Kangı avrat kim erinin malından bir şey uğurlayup اوغورليوب sonra helallık dilemese... *(Sâat. XV. 121)*

§ Bünyamin Aziz-i Mısr'ın maşrabasını uğurladı اوغورلدی.
(Envar. XV. 81)

§ Uğrunun yavuzu namaz uğurlayandır اغرليندر
(Güzide. XV. 47)

§ Bir gün birinin bir hemyan altunu uğurlandı ol kişi Sadık'ı tuttu sen uğurladıñ اوغرلدك deyü. *(Tez. Ba. XV. 10)*

§ Ol kul sultanın altunun uğurladı اوغورلدی, sultan buyurdu: Elin kesin. *(Tez. Ba. XV. 62)*

Sakın Bağdad'ını uğrulamasun اوغريلمسون
Hava ile bu nefs ayyarı gözle *(Eşrefoğlu. XV. 27)*

§ El-muhterisü المحترس [*Ar.*] : Ve dahi geceyle koyun uğurlayıcı اوغورليجی kişi. *(Terceman. XV. 292)*

§ Şeyh sordu eyitti : Ömrün içinde kaç kefen uğurladuñ اوغرلدوك ? Eyitti : Yedi bin sin açtım, kefenin uğurladım اغرلدوم. *(Cennet. XV. 130)*

§ Mal gelinciği : Tabiatı budur ki altun akça ne bulsa uğurlar اوغرلر Mısır'da çok olur. *(Hay. XV. 164)*

§ Sıçan yolu bulsa izler, bulduğun uğurlayup اوغورليوب gizler. *(Tibr. XVI. 221)*

Çün uğrusun uğurla اوغرله bâri altun
Müsavidir siyaset alma kurşun *(Güvahi. XVI. 101)*

§ Bu altunu hatununa ilet ve eyit ki : İşbunu melikin hazinesinden uğurladım اوغورلدم sana getirdim, harçlan, di. *(Câm. Na. XVI. 105)*

§ İbadet ettiğim sanemi uğurlamışsın اوغرلمشسن.
(Zehr. XVI. 33)

§ Gözden sürmeyi çeker bînevalar, rişte ile ağızdan sakız uğurlar اوغرلر sür'at-nümâlar. *(Mevahib. XVI. 337)*

§ ... Ve subhun ağzından sakızın uğurlardı اوغورلاردی.
(Hüs. Dil. XVI. 11)

§ Nigâh-ı düzdâne ile bî-dillerin aklın uğurlarlar اوغورلرلر.
(Ârifin. XVI. 290)

§ Ḫârib خارب [*Ar.*] : Dam dıvarın yarup nesne uğrulayan اوغرليان haramî ve bir deve uğrusu hassaten.
(Bab. XVI. 1, 83)

Düşümde gördüğüm olmazsa doğru
Gözümden pes kim uğruladı اوغرلادی uyhu
(Yuz. Şems. XVI. 102)

§ Mahmut Paşa anın aklını uğrulamıştır اوغريلامشدی.
(Âş. XVI. 156)

§ Mezkûr Marko'yu İskenderiyye'den uğurlayup اوغورليوب hınzır etidir deyü sandık içine koyup... *(K. B. XVI. 423)*

§ Düzdiden دزديدن [*Fa.*] : Uğrulamak اوغرلق.
(Ni'meti. XVI. 22)

Sureta mihman ü düzd-i mânevi
Varın uğurlar اوغرلر harab eyler evi *(Enis. XVI. 56-2)*

Aks-i ruhun uğurladığıyçün اوغورلاديغيچون döne döne
Asıldı gözgü şehrde, elden sürüldü câm *(Fuzuli. XVI. 349)*

Düşte görür nergis-i cadu gubarın kühlünü
Günden uğurlar اوغرلر cemalin ferrini ayyar gül
(Lâmii. XVI. 16)

§ El-istirak الاسترّاق [*Ar.*] : Uğrulamak اوغريلمق, çalmak.
(Ah. XVI. 46)

Bana ettirdi râz-ı aşkını fâş
Gece aklım uğurlayup اوغرليوب sâğar *(Hâleti. XVII. 234)*

Güler yüz ile sakın aklını uğurlamasun اوغرلمسون
Efendi alına aldanma ekşidir mey-i nâb *(Atai. XVII. 5)*

§ Sahib-i divan dedi ki eğer Şemseddin Hüseyn yüz ellisini uğurlamazsa اوغورلزسه... *(Nigâ. Ter. XVII. 115-2)*

§ Cenk edip evlat ve avratlarını uğurlayarak اوغورليرق esir satıp... *(Ev. XVII. 105)*

Etmesin ömr güzer laklakla
Halktan kendin uğurla اوغرله sakla *(Nabi. XVII-XVIII. 32)*

Ukbe dedi uğurladıñ اوغرلديك kızı sen
Anı Battal severdi bilürüm ben *(Battal. XVIII. 195)*

İzn alıp cum'a namazına deyü mâderden
Bir gün uğurlayalım اوغرليلم çarh-ı sitem-perverden
(Nedim. XVIII. 202)

uğrulanmak, (uğurlanmak) : 1. Çalınmak.

Yusuf eydür sağ uğurlandı اوغرلندى bilin
Ol kafleyi bir uğurda dönderin *(Yuz. Şeyd. XIII. 77)*

§ Üç aylık oğlancığı beşiğinden uğurladı, anası oğlancığının uğurlandığın اغرلندغن bilicek kendüden gitti feryad ü figanlar eyledi. *(Kesir. XV. 256)*

§ Ey kafile kavmi benim maşrabam uğurlandı اوغورلندى siz aldınız ola. *(Envar. XV. 81)*

§ Evimden rızkım uğurlandı اوغرلندى idi, uğurlanan اوغرلنان esbaptan bir tava Selver bint Abdullah nâm avrat elinde bulunmuş idi. *(Sic. B. XV. 7, 48)*

§ Hacı Mehmet nâm kimesnenin Burusa'da Toğangözü kârban-sarayında haylı altun ve incisi uğurlanup اوغرلنوب ... *(Sic. B. XV. 3, 10-2)*

§ ...Teftiş olunurken uğrulanan اغرلنان rızıktan sarı sofi ikrarıyle... *(Sic. K. XV, 1, 137)*

§ El-harâis الحرائس [*Ar.*] : Gece ile uğrulanan اوغريلنان koyunlar. *(Kdeb. XVIII. 586-2)*

2. Gizlenmek.

§ ... Heman askerden uğurlanup اوغورلنوب sağlık aldığı tarafa çekildi. *(Hamza. XIV-XV. 15, 40)*

uğrulayın, (uğurlayın) : Hırsız gibi, gizlice, sessizce.

§ Epsem turalım, bilmez olalım, hele bir uğurlayın اوغيرلين işdir işlediler... *(Si. Da. XIV. 313-1)*

§ Pes Kelile'ye karındaşlık göynüğü ve sohbeti şefkati belirdi, uğurlayın اغرلين Dimne'yi görmeğe vardı. *(Kel. XIV. 68)*

§ Pes ol iki uğurlayın اغرلين geldiler kim asâyı alalar. Musa ve Harun uykuda idi. Pes bulara kasteyledi kim helâk kıla. *(Enb. XIV. 385)*

Uğurlayın اغورلين odasına vardı
Sarayında yârini arar idi *(Süh. XIV. 270)*

Derildiler ü anı soykaştılar
Götürdüler uğurlayın اغرلين kaçtılar *(Süh. XIV. 93)*

§ Men seni böyle bilmez idim, uğurlayın اوغورلين can aldığın tuymaz idim. *(Dede. E. XIV. 160)*

Lâ'lin şehâ uğurlayın اوغرلين içti yüreğim kanını
Tokuzladısaram anı türe ile yusun içün *(Kadı. XIV. 425)*

§ Pes cehdeyle kim kimse elinden incinmeye, kimsenin uğurlayın اغرلين maline el sunmağ ile. *(Müneb. XIV-XV. 175-1)*

§ ... Amma Fir'avn'den uğurlayın اغرلين Musa'ya iyman getirmiş idi. *(Leys. Mu. XIV-XV. 291-2)*

§ Uğurlayun اوغرليون gizli söylerdi miskinler işitip ardımıza uyalar deyü. *(Leys. Mu. XIV - XV. 413-2)*

§ ... Fir'avn'den uğurlayın اوغورلين Musa'ya iyman getürmüştü. *(Leys. Ar. XV. 379)*

§ Kendüyi gizleyüp uğurlayın اغرلاين leşkere geldi. *(Leys. Ar. XV. 507)*

Şeh Cihanşah bunları uğurlayın اوغرلين
Gözetip olur idi ayın bayın *(Cam. XV. 70)*

Gizlenip uğurlayın اوغرلين gözler idi
Ol güğercinler üçü kızlar idi *(Cam. XV. 70)*

§ Hak Taâlâdan korkun, Şeytana âşikâre söylemen, çün uğurlayın اغرلين ana uyarsız. *(Cennet. XV. 99)*

§ Anlar yahudilerdi münafıklarla uğrulayın اوغرلين söyleşürlerdi. *(Cev. Es. XV. 272)*

§ Eri hod uyumazdı, uğrulayın اوغرلين anı gözetirdi. *(Müz. XV. 345)*

§ Uğrulayın اوغورلين yüküren aşikâre buzalar. *(Ata. XV. 17)*

§ Kendüyi gizleyüp uğrulayın اغرلين leşkere geldi. *(Enfes. XV. 234)*

§ Sultan Mehmet Şaha uğrulayın اغرلين mektup gönderip Bağdad'ı eğirtmeğe tahris ederlerdi. *(Kesir. XV. 166)*

§ Derya yakın imiş, kenarına geldik; bezirgânlar konmuş, ol avratı uğrulayın اوغرلين sattım, zeri aldım kaçtım. *(Ferec. XV. 427)*

§ Kardaşlarımdan uğrulayın اوغرلين gelir bana taam getirirdi. *(Ferec. XV. 244)*

§ ... Halktan aldığını uğrulayın اوغورلين dervişlere veresin. *(Tez. Ba. XV. 163)*

§ Her kim uğrulayın اوغرلاين gümüş ve eski akçe alıp giderse mezkûr kulum yolda tutup gümüşünü elinden alıp... *(Sic. B. XV. 3, 53-2)*

§ Mahrusa-i Burusa'da mumhanede mum uğrulayın اوغرلين satılmaya deyü yasak olmuş idi. *(Sic. B. XV. 4, 61)*

§ Kengaal كنغال [*Fa.*]: Uğrulayın اوغرلين avın ve dostun gözeten. *(Ni'meti. XVI. 527)*

§ Piçeç پيچچ [*Fa.*] : Uğrulayın اوغرلاين söylenen söz. *(Caf. XVI. 24-1)*

§ Düzd-efşa دزد افشا [*Fa.*] : Her gördüğün uğrulıyan uğru اوغرى. *(Deş. XVI. 14-1)*

§ Cemmaş جماش [*Fa.*] : Uğrulayın اوغورلاين şikârın görücü, yırtıcı kuşların sıfatıdır. *(Deş. XVI. 165-2)*

§ Cemmaş جماش [*Fa.*] : Uğurlayın اوغورلين avın gözetici. *(Şamil. XVI. 151)*

§ El-izliylâ الاذليلاء [*Ar.*] : Uğrulayın اوغرلين gitmek. *(Ah. XVI. 30)*

§ Fursatı ganimet bilüp uğurlayın اوغورلاين Bosna kıralına haber uçurup... *(Solak. XVII. 22-1)*

§ Nısfü'l-leylde uğrulayın اوغريلين şehre getürdüler. *(Nigâ. Ter. XVII. 54-2)*

§ El-imtilât الامتلاط [*Ar.*] : Bir nesneyi uğurlayın اوغورلين kapmak mânasınadır. *(Kam. XVIII-XIX, 2, 518)*

uğrulayıncacık : Pek gizli olarak, hiç sezdirmeyerek.

§ Ḫâine خائنة [*Ar.*] : Uğrulayıncacık اوغرلين‌جه‌جق bakmaklık. *(Bab. XVI. 2, 174)*

uğruluk, (uğurluk) : Hırsızlık.

Ol zamanda uğruluk اوغرلق kılan kanı
Kulluk kılur iki yıl dünü günü *(Yuz. Şeyd. XIII. 77)*

Gönül uğurluğa اوغورلوغا vardı asıldı zülfünde
Cezasıdır zira okumadın dükâna girür *(Kadı. XIV. 382)*

§ ... Ben bu mali uğurluktan اوغورلقدن cemeyledim kim ol iş içinde üstat idim. *(Kel. XIV. 12)*

§ Bilgil kim, bundan birisi uğruluktur اغرلق‌در ve dahi gazapla almak ve... *(Müneb. XIV-XV. 298-1)*

§ Uğurluk اغورلق et, ruspuluk et insafı elden koma. *(Ata. XV. 9)*

§ İssine benzemiyen uğurluk اوغورلق. *(Ata. XV. 39)*

§ Gerü uğruluk اغرلق eylerse zindanla tevbe eyleyince. *(Tuh. Le. XV. 389)*

§ Zindandan Ebülhasan'a eyitti : Ey yiğit, er kişiye uğruluktan اوغرلقدن yaramaz ayıp olmaz, kendinize bu işi nite reva gördünüz? *(Ferec. XV. 32)*

Anın on birisi hâşâ uğurluk اوغرلق eylemekliktir
On ikincisi hamr içmek içenler de deyiser vay
(Muham. XV. 425)

§ Ya öksüz hakkı ve ya ribâ ve ya uğruluktan اغريلقدن kazanılmış mal ile... *(Sâat. XV. 30)*

§ Trapzon'lu Yusuf bin Abdullah nâm kimesne elinde uğruluk اوغرلق at bulunup, ben dahi cebecilerden aldım dedi.
(Sic. B. XV. 5, 169)

§ Senin elindeki deve uğruluktur اغرلقدر deyü kimden aldınsa ısbat et deyicek... *(Sic. K. XV. 2, 42)*

§ Baktı gördü kim bir kişi uğruluk اغرلق ider; eyitti : ilâhî anı helâk eyle. *(Cennet. XV. 69)*

Giceyle uğruluğa اوغرلغه girmediyse bağ içinde
Ya bağbân-ı mihrden niçün kaçar jâle *(Mesihi. XV. 17)*

İşi katl ü uğurluğ idi اغرلوغيدى her dem
İçerdi kanımı halkın dem-â-dem *(Ravza. XV. 60)*

§ Tesrık تسريق [*Ar.*] : Kimseye uğurluk اوغورلق isnâdetmek.
(Bab. XVI. 2, 329)

§ Düzdî دزدى [*Fa.*] : Uğruluk اوغريلق, sirka mânasına...
(Deş. XVI. 374-1)

Sinsi olur gürbe veş ol derbeder
Sabredemez yine uğurluk اوغرلق eder *(Atai. Ha. XVII. 111)*

Atası Bağdat'ta idermiş karar
Uğurlık اوغرليق ider imiş leyl ü nehar *(Battal. XVIII. 344)*

§ El-ahâre العهارة [*Ar.*] : Gecede ya gündüzde zina için bir hatunun uğurluğuna اوغور لغنه gelmek mânasınadır.
(Kam. XVIII-XIX. 2, 47)

uğrun, (uğrunca) : Gizli, gizlice.

Sünbül-i gül-pûşuna vardığı budur dil diler
Nergisinden uğrun اوغرين öpe gonca-i sîrabını
(Ruşeni. XV. 278)

§ El-ihtiyatü الاحتیات [*Ar.*] : Ve dahi kurt uğrun اوغرن gelip koyunu uğurlayıp taşımak. *(Terceman. XV. 31)*

Göz kakup levzine uğrun اوغرین zerdeye
Ta'n ederdi sükkerî perverdeye *(Selâman. XVI. 84)*

§ İvmaz اوماض [*Ar.*] : Berk nûru azacık ıldıramak ve halktan uğrun اوغرین oruç yimek. *(Bab. XVI. 1, 145)*

Gizlice, uğrunca severim seni
Sırrımı kimseye bildirme beni *(Saz. Öksüz. XVI. 27)*

Bağdad'ın kadısı idi ol hemin
Lâkin uğrun اوغرین din dutardı ol lâin *(Battal. XVIII. 182)*

uğrunca : → **uğrun.**

uğrun kapı : → **uğrun kapu.**

uğrun kapu, (uğru kapu, uğrun kapı, urgun kapı) : Binanın asıl kapısından başka göze çarpmayan bir yerindeki kapı, gizli kapı.

§ Uğrun kapudan اوغرون قپودن âdem uçurup nâme gönderdi. *(Hamza. XIV-XV. 53, 3)*

§ ... Amma dahi uğru kapular اغرو قپولر var ki Şeytan andan girer ve çıkar. *(Leys. Ar. XV. 3)*

§ Halit eve girdi, irteye dek muazzep yattı, sabah turdu ol Fir'avn gelmeden gideyim dedi, taşra çıktı gördü ol mel'un eneğine elin urmuş oturur, döndü uğru kapudan اوغری قپودن çıktı. *(Ferec. XV. 469)*

§ ... Halit eyitti : Kapuda dur, gireyim giyineyim dedi. Haccam : Ferman senin, deyüp ev kapısın aldı oturdu. Halit eve girdi haccamdan kurtuldu, uğru kapudan اوغری قپودن va'degâha yöneldi. *(Ferec. XV. 468)*

Giyip pervanenin cümle libasın
Eline aldı helvanın o tasın
Çıkıp uğrun kapudan اوغرین قاپودن yola girdi
Göz açıp yummadan zindana irdi *(Zati. XVI. 189)*

§ Bir yahşi ata süvar olup bağçanın uğrun kapusun اوغرين قاپوسين açtılar... *(Solak. XVII. 190-1)*

§ Heman Karaca Bey ve Kara Mukbil, bir iki hizmetkâr, beş altı atlu ile sarayın uğrun kapusundan اوغرين قپوسندن çıktılar. *(Solak. XVII. 60-1)*

§ Nice bini, kalenin uğrun kapularından اوغرون قپولرندن... *(Ev. XVII. 19)*

§ Abbas Ağa dedikleri nâbekâr âdemisini uğrun kapudan اوغرين قپودن... *(Naima. XVII-XVIII. 2, 284)*

§ Berbâre بربارہ [*Fa.*]: Ve konağın mütearif yolundan ve kapısından başka olan yola ve kapıya dahi denir ki urgun yol ve urgun kapu اورغون قپو ta'bir olunur. *(Bürh. XVIII-XIX. 107)*

uğrunu açmak : Yolunu açmak.

§ Amr Ayyar heman eline garure-i neft alıp uğrunu açup اوغرينى آچوب Hamza'yı alıp... *(Hamza. XIV-XV. 9, 171)*

uğrun uğrun : Gizli gizli.

Sihrile bir lâhzada aklın uğurlar âdemin
Uğrun uğrun اوغرن اوغرن bakmasın ol çeşm-i şehlâ kimseye *(Zati. XVI. 542)*

Uğrun uğrun âşinalık ederken
Şimdi söyleyecek dilin kalmamış *(Kara. XVII. 202)*

Uğrun uğrun اوغرين اوغرين çekilip hanesine
Oldu nâsıh dil-i divanesine *(Atai. Ha. XVII. 136)*

Ben doydum usandım güzel sevmeden
Uğrun uğrun selâm salıp durmasın *(Saz. Emrah. XIX. 600)*

Urumlar da toplanıyor etrafa
Uğrun uğrun haber gitti Yunana *(Saz. Haydar. XX. 743)*

uğrun yol : → **uğru yol.**

uğru yol, (uğrun yol) : Gizli yol, kestirme, kısa yol.

§ Halit... evine geldi, ıraktan gördü haccam elin eneğine urmuş oturur; uğru yoldan اوغرى يولدن geldi evine girdi. *(Ferec. XV. 474)*

Kesildi işlemekten doğru yollar
Açıldı kimse bilmez uğru yollar اوغرى يوللر *(Güvahi. XVI. 44)*

§ Uğrun yolları اوغرين يوللرى vardır, herkes bilmez. *(Cihan. XVII. 327)*

§ El-maâcil المعاجيل [*Ar.*] : Muhtasar olan yollara denir şahrah olmayıp menzile acele ile varılacak yollardır. Uğrun yol اوغرين يول ta'bir olunur. *(Kam. XVIII-XIX. 3, 281)*

uğumca olmak : Geçimli olmak, uysal, kanaatkâr, mütevazi olmak.

§ Müdârâ مدارا [*Fa.*] : Uğumca olmak اوغمجه اولمق. *(Şamil. XVI. 516)*

uğumlu : Sabırlı, tahammüllü.

Ki gözü açık ola ağzı yumlu
Dahi esrar beklemekt'uğumlu اغملو *(Hurş. XIV. 7)*

uğumsuz : Geçimsiz, aç gözlü.

§ Levs لوس [*Fa.*] : Uğumsuz اوغومسز, uğursuz, aç gözlü manâsına. Vavın fethi ve sükûnu câizdir. *(Deş. XVI. 160-1)*

§ Levs لوس [*Fa.*] : Uğumsuz اوغمسز. *(Şamil. XVI. 508)*

§ Levs لوس [*Fa.*] : Uğursuz ve uğumsuz اوغمسز aç gözlü. *(Ni'meti. XVI. 565)*

uğumunu uçurmak : Huzurunu, tahammülünü kaçırmak (?).

§ Şehrin halkının uğumunu uçururlardı اغومنى اوچورورلردى. *(Fütuh. XIV. 24)*

uğundurmak : Bayılacak hale getirmek.

§ El-muğmi المغمى [*Ar.*] : Bir kimseyi uğundurup اوغوندیرب ussun giderici nesne. *(Terceman. XV. 88)*

Boyn'altınını gerdenine tak dizim dizim
Zendostanı salın uğundur اوغوندر sızım sızım
(Vasıf. XIX. 50)

uğunmak, (uvunmak) : Bayılacak hale gelmek, bayılmak, aklı başındangitmek.

Düşer Ya'kup ussu gider uğunur اوغنور
Kardaşları kamu göğsün döğünür *(Yuz. Şeyd. XIII. 10)*

Bünyamin yükünde ol sağ bulunur
Kamu titrer korkusundan uğunur اوغنور
(Yuz. Şeyd. XIII. 77)

Kimi düşer uğunur اوغنور ussu gider
Kimi görmeğe canını terk eder *(Yuz. Şeyd. XIII. 21)*

§ Şol uğunup اغرنب delürmüş gibi olavuz. *(Fütuh. XIV. 272)*

§ Eğer koklasalar hararetten olan uğunmağı اوغنمغی gidere.
(M. Bay. XIV. 68)

Nigâr aydur komanuz kim uğına اغینه
İki avrat girüben koltuğuna *(Hurş. XIV. 67)*

§ Dil-şüde دل شده [*Fa.*] : Uğunmuş اوغنمش. *(Miftah. XV. 84)*

§ Tağı pâre pâre eyledi ve Musa aktarıldı uğunup اوغنوب.
(Cev. Es. XV. 222)

§ Anun heybetinden gök ferişteleri birkezden uğundular اغندلر. *(Tuh. Le. XV. 208)*

§ Uğunmaklık اغنمقلق ve delü olmaklık abdest sır ve teyemmüm sır. *(Tuh. Le. XV. 250)*

§ Benzi za'feran şekli olup uvunup اوونوب döğünmeğe başladı, söz söyleyümez oldu. *(Müslim. XV. 6, 15)*

§ Nasr-ı Seyyar görücek uğundu اوغندی ah vah eyledi...
(Müslim. XV. 5, 100)

Turfil oğluyam, didim adımı ben
Diyivergil adını hem bana sen
Dir Umur Paşa dedikleri benem
Tanrım Allah'dır benim sanma sanem
Uğunur اوغنور Paşayı çün kim bildi ol
Kurtulubilse kaçardı bulsa yol *(Enveri. XV. 65)*

Giden ussu penir ü nan diyende
Uğunup اوغونب kef geçen döğmeç yiyende
(Ruşeni. XV. 32)

§ Tamu ansızda kışgırdığı heybetinden ferişteler uğundular اوغندیلر nice bir ferişte helâk oldu. *(Ta. Şahi. XVI. 23-2)*

§ Dil-şüde دل شده [*Fa.*] : Uğunmak اوغونمق. *(Şamil. XVI. 606)*

§ Pes ol hatun sayha eyledi ve uğunup اوغونب düştü.
(Şevahid. XVI. 229)

Bu sözlerden işitip uğunurum اوغنورم
Bu gamdan ip bırağıp boğunurum *(Şeh. Ş. XVI. 1132)*

Uğundu اوغندی düştü attan Kayser-i Rum
Eridi yüreği san kim yanar mum *(Fazilet. XVI. 129)*

§ Dil-şüde دلشده [*Fa.*] : Kendüden gidip uğunmuş اوغنمش.
(Ni'meti. XVI. 312)

§ El-ığma' الاغماء [*Ar.*] : Bîhuş olmak, uğunmak اوغنمق.
(Ah. XVI. 74)

§ İğşa aleyh اغشآ علیه *Ar.*] : Uğunmak اوغنمق.
(Müntehab. XVII. 4-2)

§ Mağşiyyün aleyh مغشی علیه [*Ar.*] : Uğunmuş اوغنمش kişi.
(Müntehab. XVII. 93-2)

§ Gaşş غش [*Fa.*] : Uğunmak اوغنمق ; müşterek.
(Cam. Fa. XVII. 42)

§ Guşiye aleyhi gaşyen غشی [*Ar.*] : 'Recülün aklı gitti ki uğundu اوغوندی ta'bir olunur. *(Aks. XVII-XVIII. 349)*

§ El-gamâ الغما [*Ar.*] : Uğunmak اوغنمق ki bayılmak dahi dinür. *(Kdeb. XVIII. 32 - 1)*

§ El-hubu' الحبوع [*Ar.*] : Çocuk ağlamaktan nefesi kesilip sesi çıkmaz olmak mânasınadır ki uğunmak اوغنمق ta'bir olunur. *(Kam. XVIII-XIX. 1, 562)*

§ El-mûte الموتة [*Ar.*] : Baygınlığa denir, gaşy mânasına ki sar'a marazı gibi ba'zı ârızadan neşet eder. Asıl Türkide uğunmak اوغنمق ta'bir olunur. *(Kam. XVIII-XIX. 1, 328)*

§ Zi-ḫud şüden زخود شدن [*Fa.*] : Kendüden geçmek ve bî-hud olup uğunmaktan اوغنمقدن kinaye olur. *(Bürh. XVIII-XIX. 316)*

uğunuk : Baygınlık.

§ Inçkırığı ve uğunuğu اوغنغی gidere. *(M. Bay. XIV. 25)*

uğur : 1. Ön, yön.

§ Her kim fikirsiz ve endişesiz anın bigi işe kadem ura, sel uğrunda اغرنده yatak edinmiş ola. *(Kel. XIV. 97)*

§ Bu kez kazaya rıza deyüp uğurlarına اوغورلرینه doğru gittiler. *(Hamza. XIV - XV. 37, 28)*

§ Zekeriyya'nın kalemi su geldiğinden yana akdı ve kalanının kalemi su uğruna اوغرنه akdı. *(Cev. Es. XV. 89)*

§ Kadırga tamam bir yıl uğura اوغوره gitti, denizden maada nesne görmediler. *(Ac. XV. 18)*

§ Kâfirin söziyle helâk etmek revâ değildir; bunu kogıl, senin uğrunda اوغرنده baş ü can oynatsın. *(Bektaş. XV. 364)*

§ Uğurun اغورك gözle, oku at. *(Ata. XV. 16)*

§ Bâğîler kuvvet ve kudret sahibi olup uğurlarında اوغرلرنده olan kasabât ve kurâyı harab ü yebab ederek...
(Solak. XVII. 249-1)

Elif'in uğru nakışlı
Yavru balaban bakışlı
Yayla çiçeği kokuşlu
Kokar Elif Elif diye *(Kara. XVII. 224)*

2. Yol.

§ Yukanna ilerü vardı, melike selâm verdi, uğuruñ اغورك hayır olsun dedi. *(Fütuh. XIV. 13)*

§ Hazret-i Hünkâr kasem yâd edüp : Hakka giden hak uğrum اوغروم hakkıyçün bu rumûzdan benim haberim yoktur. *(Bektaş. XV. 121)*

Kamu varlığı içti bir uğurda
Çü bulundu bu devletli uğurda اوغرده *(G. Ra. XV. 186)*

§ Elbette benim kendüleriyle mulâkaatım lâzımdır deyü uğrundan اوغرندن dönmedi. *(Solak. XVII. 175-1)*

§ Padişah uğuruna اغورينه bezl-i can-i şirin ederler idi. *(Koçu. XVII. 18)*

Öğleyinden evvel Tonus'dan koştuk
Uğrumuz Şarkışla yoluna düştük *(Saz. Talibi. XX. 735)*

uğur eri : İyi bir maksat için yola çıkan yolcu.

Sahib-kadem uğur eri اوغور اری bir ihtiyardır
Kalmaz gazâ yolunda gider başa cana tuğ *(Aşki. XVI. 32)*

uğurkan : Urgan.

§ Mülâham ملاحم [*Ar.*] : Berk bükülmüş uğurkan اوغرقان. *(Bab. XVI. 1, 475)*

uğurlamak : → uğrulamak.

uğurlanmak : → uğrulanmak.

uğurlatmak : Çaldırmak, hırsızlatmak.

§ ... Uğurladam اوغرلدم deyü korkusundan gecelerde uyumazdı. *(Güls. XV. 44)*

§ ... İşbu al, alnı çakal ve iki kıç ayakları sekili at benim idi, uğurlatmış اوغرلتمش idim... *(Sic. A. XVI, 2, 8)*

§ ... Mezbur Ali seferde benim hizmetkârım idi, bir yağmurluğum ve altmış akçam ve bir heğbem ve bir bakracım alıp kaçmış idi, halâ talep iderin deyicek mezbur dahi anı tasdik edüp lâkin heğbeyi ve bakracı ugurlattım اوغرلتدم halâ bir guruşu ile bir yağmurluğu vardır, vereyin, dediği...

(Sic. A. XVI. 1, 683)

uğurlayın : → **uğrulayın.**

uğurlayınca : Gizlice, gizli gizli.

§ Kengal كنغال [*Fa.*] : Uğurlayınca اوغرلاينجه dostun ve avın gözeten. *(Şamil. XVI. 493)*

uğurluk : → **uğruluk.**

uğurmak : Yollanmak, yürümek.

§ ... Çün vedalaşup kardaşların gönderdi, çıktılar, uğurdılar اوغردیلر çün birez gittiler... *(Leys. Ar. XV. 648)*

uğur olsun : Uğurlar olsun.

§ ... Bendenin birnice gulâmı Çin şehrine ticarete gitmişlerdir; icazetin ile anların talebinde olayım. Padişah eyitti : Var uğur olsun اوغور اولسون himmet bilence.

(Ferec. XV. 318)

uğut (I) : İri üğütülmüş un.

§ Halil nâm habbazın etmeği hem çiğ ve uğut اوغود olduğu kaydolundu. *(Sic. A. XVI. 2, 1757)*

uğut (II) : Baygın, bîhuş.

Serv uğut اوغت, şimşad hayran, lâle kanzil, gonca mest
Olmasın mı ey yüzü gül bülbül-i dil mey-perest

(Lâmii. XVI. 82)

ulağ : → **ulak.**

ulağat : Ulaklar, elçiler, postacılar.

Birgi'ye döndü gelür şah-ı guzat
Gitti Istanbul'a çapar ulağat اولغ آت *(Enveri. XV. 39)*

ulak, (ulağ) : 1. Parça.

Vezirin burunların kulakların
Kesti attı bulmaya ulakların اولقلرين *(Battal. XVIII. 46)*

2. Eskiden, bir yerden başka yere posta veya haber götüren.

§ ... Ya'ni bir duracak yerdir ki can anı durağ edinmiştir, çünkü can tene ulağ اولاغ oldu ve ten cana durağ oldu.
(Kab. XV. 161)

Haber bilmeğe vaslından düşüp sahrasına hicrin
Haberci ah-ı dil-sûzum gözüm yaşı ulağ اولاغ oldu
(Ruşeni. XV. 278)

§ Kayseriye beği eyitti : Bu hususdın padişaha ulak اولاق salaram ve ne buyurursa ana göre amel iderem.
(Bektaş. XV. 340)

§ Etraf ü cevânibe şimâl-i isti'cal ulaklar اولاقلر perakende edüp azîm cem'iyyet etti.
(Saadet. XV-XVI. 99-2)

İptida ulağ ile اولاغله ol şir-i ner
Cümle-i etrafa irgürdü haber *(Budın. XVI. 28)*

Meğer bir şefkati yok zalim ulak اولاق
Huda'sından habersiz müfsid ü aak *(Güvahi. XVI. 42)*

Seraser beylere saldı ulağı اولاغی
Eyitti ceng için görün yarağı *(Zati. XVI. 242)*

§ Hünkâr dahi Bursa'ya ulak اولاق gönderdi. *(Âş. XVI. 116)*

Ulaklar اولقلر saldı Bursa tahtına tiz
Ki Bursa beyi gaafil olmayasız *(Hadidi. XVI. 214)*

§ Yam یام [*Fa.*] : Ulakçı اولاقجی atı. Zaman-ı evâilde bir yerden bir yere ale't-ta'cil haber ve nâme iletmek içün giden ulaklara her menzilde atlar ve katırlar beslerler idi, ol atlara yam atları derlerdi. *(Deş. XVI. 239-1)*

§ Ulağ الاغ [*Fa.*] : Türkide ulak الاق dedikleri ve binit mânasına. *(Deş. XVI. 176-1)*

§ Yamcik يامجيك [*Fa.*] : Peyk ve ulak اولاق.
(Deş. XVI. 214 1)

§ Üsküdar اسكدار [*Fa.*] : Ulak اولاق ve haberci ve peyk.
(Şamil. XVI. 387)

§ Üsküdar اسكدار [*Fa.*] : Ulak اولاق ve nâm-ı şehrist.
(Caf. XVI. 89-1)

§ Üsküdar اسكدار [*Fa.*] : Ulak اولاق ve nâm-ı şehrist ve peyk ve elçi. *(Ni'meti. XVI. 103)*

§ El-berid البريد [*Ar.*] : Kulağuz ve kaasıd ve ulak اولاق ve resûl. *(Ah. XVI. 125)*

§ Anadolu tarafından ulaklar اولاقلر gelüp Mustafa Çelebi'nin ahvalinden haber verdiklerinde... *(Solak. XVII. 81-1)*

§ Başterde kürekçileri kartal kanadı, ya'ni yap yap çeküp ayak ayak gideler, sür'atle ulak اولاق gemisi gibi gitmeyeler.
(Tuh. Ki. XVII. 144)

§ Asitane-i saadetten Köprülü Mehmet Paşa ağalarından Ali Ağa nam bir esb-süvar ulağ اولاغ gelip. *(Ev. XVII. 475)*

§ Kaçan ki üzerinize bir düşman gele, mahsur olduğunda bana bir ulak ile haber gönderesin. *(Ev. XVII.)*

Saban oku : hid ü açık : bedid ü nevid : müjde, berid بريد [*Fa.*] : ulak اولاق
(Genc. XVII. 57)

Ulak اولاق gitti Paşalara beylere *(Sabit. XVII-XVIII. 199)*

§ Yam يام [*Fa.*] : Ol attır ki menzil-hanelerde hıfzederler ki sürat ile gelen ulaklar اولاقلر rükûp etsinler için.
(Aks. XVII-XVIII. 131)

§ Dü-esbe دواسبه [*Fa.*] : Mutlaka ulak اولاق mânasınadır, hah iki atı, hah üç atı, hah bir atı olsun; zira ulaklar kadim-ül-eyyamda acele ile bir yere gittiklerinde iki at ile gitmek mu'tat olmağla mutlaka ulağa dü-esbe ıtlak ettiler.

(Aks. XVII-XVIII. 193)

§ Özi muhafazasında olan Murtaza Paşa'ya ulak اولاق gönderip.

(Naima. XVII - XVIII. 3, 87)

§ Üsküdar اسکدار [*Ar.*] : Ulak اولاق ki bir diyara serîan irsâl ve her konakta at tebdil edüp matlup olan haberi götürür.

(Kdeb. XVIII. 496-2)

§ Firistâde فرستاده [*Fa.*] : Ma'ruf, resûle ve ulağa اولاغه dinür.

(Lû. Şeh. XVIII. 62-2)

§ El-berid البريد [*Ar.*] : Resûl mânasınadır ki bir mahalle gönderilen elçi ve ulak اولاق ve sâi makulesidir.

(Kam. XVIII-XIX. 1, 575)

§ Ulağ الاغ [*Fa.*] : İki manâsı var; bir, peyk ve kaasıd manâsınadır. Bir beldeden âhar beldeye mektup ile veyahut haber ile irsâl olunan şahıstır ki ıstılahımızda atla ve bargir ile gidene ulak اولاق ve tatar ve piyadesine sâi ta'bir olunur.

(Bürh. XVIII-XIX. 76)

Denir evdirmeğe : icaf ü berid بريد [*Ar.*] oldu : ulak اولاق

(Asım. XVIII - XIX. 20)

Yola düşsün ulaklar اولاقلر, menzil alsın müjde-gûyalar
Emirler neşr olunsun sû-be-sû etraf ü enhaya

(Vasıf. XIX. 202)

§ Berid بريد [*Ar.*] : Haberci, postacı, tatar, sâi, ulak اولاق.

(Kam. Os. XIX. 140)

3. At.

Binen tâzî nite baka ulağa الاغه
Çü müşk ola ne rağbet topalağa *(Işk. XIV. 98-2)*

Şu yere sürmegil zinhar ulağıñ الاغك
Ki kupuz gibi buralar kulağın *(Işk. XIV. 73-2)*

§ Ve bundan dilek etti nâip ve emirler ki çapar ulağa اولنه binip sultana vara ve sultanı gelmekliğe kındıra.
(Kesir. XV. 104)

§ İbrahim bin Ahmet, Dımışk'tan ulağla اولاغله gelip şöyle haber verdi. *(Kesir. XV. 125)*

§ ... Yoksullardan, zikrolunan gibi kanun-name mucibince hakların aldıklarından sonra atların ve kanlıların güç ile ulak اولاق dutmayalar ve kendülere güç ile iş işletmeyeler.
(Fatih. Ka. XV. 26)

§ El-istifhalü الاستفحال [*Ar.*] : Ve ulakına اولاقنه çekmek içün aykır istemek. *(Terceman. XV. 65)*

§ El-cebhetü الجبهة [*Ar.*] : ... Ve dahi hayl mânasına dahi gelir ki ulak اولاق demek olur. *(Terceman. XV. 233)*

§ Mezkûrlara otuz gün va'de verilmiştir, şöyle bilesiz ve hem mezkûrlara ulak اولاق veresiz, seğirdüm idüp padişahımız maslahatın edâ idüp yerine koyalar. *(Sic. B. XV. 4, 473)*

Getür sâki kanı şol at kulağı
Ki azm-i Arş'eder himmet ulağı اولاغی *(Veyse. XVI. 7-2)*

§ Bir al aygır ve bir doru ulak اولاق ve bir al çakal ulak...
(Sic. A. XVI. 2, 1380)

§ Müşarünileyh İbrahim bin Arslan Çavuş padişah hizmeti için ulağa اولاغه binüp... *(Sic. A. XVI. 2, 301)*

§ Bundan akdem Şeyhi oğlu Musa'dan mezbura on bir altuna bir ulak اولاق alıvermiş idim, ba'dehu ulak sahibi benden akçasını alıp ben dahi bundan talep ederin.
(Sic. A. XVI. 1, 593)

§ ... Ulak اولاق için tavar tutarız deyü mezbur benim siyaha mail kır tayımı alıp gittiler. *(Sic. A. XVI. 5, 450)*

§ ... Mezbura olan ulak اولاق bahasından yüz yiğirmi akça deynimi verdim. *(Sic. A. XVI. 3, 416)*

ulakçı atı : Posta beygiri.

§ Yam یام [*Fa.*] : Ulakçı atı آتی اولاقجی. *(Deş. XVI. 323-1)*

§ Yam یام [*Fa.*] : Ulakçı اولاقجی atı, berid mânasına. *(Cinas. XVI. 84-1)*

ulaklık : Ulak vazifesi, işi.

§ İşte mertlik oldur ki benim hatırım için alelacele ulaklık اولاقلق ile üç gulâm alıp elbette Istanbul'a gidesin. *(Ev. XVII. 13)*

ulalmak : 1. Büyümek, yetişmek, yaşlanmak.

§ Benimle şol oğlan arasında bir söz oldu, ol söz yavlak ulaldı اوللدی. *(İhlâs. XIV. 283)*

§ Çün İbrahim ulaldı اولالدی büyüdü, kavmine sordu kim neye taparsız. *(İhlâs. XIV. 221)*

Ol ohtın iğen küçücük kaldım
Çü sonra yiğit oldum ulaldım اولالدم *(Süh. XIV. 278)*

Felek gibi yüceldi tahtgâhım
Melek gibi ulaldı اوللدی baht ü câhım *(Işk. XIV. 254-1)*

§ Ataların ol din içinde ulaldılar اوللدلر, sonucu ol din üzerine öldüler. *(Fütuh. XIV. 580)*

Bu gencimizi gör ki budur gencimiz ey dost
Ne âfet olusar eğer ulala اولاله değil mi *(Kadı. XIV. 192)*

§ ... Kendi gelür ve vâkıa ulalur اولالور. *(Anter. XIV. 294)*

§ Eyeğülü ulalur اولالور, kaburkalı büyür. *(Dede. E. XIV. 256)*

Niçün besleye kişi genç ılanı
Ki ulaldıkça اللدقجه andan korka canı *(Hurş. XIV. 7)*

Ulaluben اولالوبن ilm okurdu naz ile *(Yuz. Da. XIV. 4)*

§ Pes Yunus anası anın ayrılığı için çok zarılık kıldı, andan sonra az zamanda oğlu Yunus öldü, sütten kesilmiş oğlan idi. Pes anasının musibeti ulaldı الله ve kaygusu çoğaldı. *(Enb. XIV. 533)*

§ Pes İsa'ya uyanlar çokaldı ve İsa'nın çavı ulaldı اوللد. Şöyle kim bir saat içinde sayrudan ve gözsüzden İsa katına elli bin kişi dirgenir idi. *(Enb. XIV. 818)*

§ Madâm ki kiçidir, beşiğin şeşmeği ve bağlamağı zahmetinden hâli değil. Ulalıcak اوللجق ilim ve edep kesbi mihnetle ve bülûğ haline değicek sefer ve hazar ve mal cemeylemek... *(Kel. XIV. 14)*

Küçücükten bile ulalmış idi
Gülendam'ın huyunu almış idi *(Dah. XIV. 55)*

§ Bir toz koptu gittikçe ulaldı اولالدی.
(Hamza. XIV-XV. 10, 221)

Gussa ulala اولالا melâlet hem hazen
Halk arasında öğüş ola fiten *(Melhame. XIV-XV. 86-1)*

§ Sahra-nişinleriz, bunda doğduk, bunda ulaldık اوللدق.
(İs. H. XIV - XV. 3)

§ Nâriden ناریدن [*Fa.*] : Ulalmak اوللمق. *(Sıh. Ac. XV. 95)*

§ Nâriden ناریدن [*Fa.*] : Ulalmak اوللمق. *(Miftah. XV. 38)*

§ Gördüler ki Mâzenderan tarafından tozlar belürdü gittikçe ulalub اولالوب kabardı. *(Müslim. XV. 10, 36)*

Dedi Dârap var olgıl cihanda
Ulalsun اولالسون devletin devr-i zamanda *(Hikmet. XV. 449)*

Halilullah ulaldı اولالدی vü irişti
Kodu uzlet yolun halka karıştı *(Hikmet. XV. 460)*

Bu körpe ulaldıḫça اوللدخچه acep hûb olacahdır
Günden gün igen sevgili mahbub olacahdır
(Ruşeni. XV. 241)

§ Çünki Musa biraz ulaldı اوللدی, Fir'avn avratı Musa'nın anasına haber gönderdi. *(Kesir. XV. 110)*

§ Anda doğdum, anda ulaldım اوللدم demek olmaz.
(Kab. XV. 112)

§ Hazreti Ali dâima Hazreti Risâletin şefkatiyle ve gece gündüz terbiyetiyle ulalmış اوللمش idi.
(Tazarru. XV. 283)

Altı yüz on altı hicret çün olur
Doğdu ol Sultan Alâüddin gelür
Bey olur çün kim ulalur اولالور, padişah
Âl-i Selçuk içre ol zıll-i İlâh *(Enveri. XV. 78)*

§ Ben doğucak adım Ferruhzad komuşlar, ulaldım اوللدم mektebe verdiler. *(Ferec. XV. 112)*

§ Tanrı Taâlâ ana bir oğul verdi... anı beslediler ve adını Rıdvan Şah kodular, çün ulaldı اوللدى üstada verdiler ilim öğrendi... *(Ferec. XV. 68)*

Ulaldıñ اوللدك, baliğ oldun, âgeh oldun
Er isen atan ile hem-reh oldun *(G. Ra. XV. 206)*

§ Çün ulalup اولالوب bülûğ haddine irişti. *(Ta. Sel. XV. 5)*

§ Her nesne andan olmuştur, anın ile ulalmıştır اولالشدر.
(Sır. XVI. 49)

§ Nâriden ناريدن [*Fa.*] : Ulalmak اوللمق.
(Ni'meti. XVI. 37)

Bulup günden güne kuvvet ulaldı اوللدى
Cihana şevket ü avaze saldı *(Şeh. Ş. XVI. 30)*

§ Şebb شب [*Ar.*] : Oğlan ulalup اولهلوب yiğit olmak.
(Bab. XVI. 2, 91)

Bu hâl ile çü geçti mâh ü sâli
Ulalup اولالب ay ü gün oldu cemâli
(Yuz. Şems. XVI. 62)

§ Diraht-ı bîbâr gibi yabanda ulalmışsın اوللمشسين ve cânver-i vahşi gibi dağdan gelmişsin. *(Şeref. XVI. 146)*

§ Ol kişi kim atası ve anası anın katında ulala اولاله ya'ni kocala... *(Rahat. XVI. 73)*

§ Fâtıma'nın yanında büyüyüp ulaldım اولالدم, bu mertebeye geldim. *(Rahat. XVI. 154)*

§ ... Pes haber vergil ki ne yerden geldin ve ne diyarda ulaldıñ اوللدك?... Bu hal ve minvâl üzere ulalmışam اوللمشم.
(Hüs. Dil. XVI. 90)

§ Ulalup اولالوب büyüyünce ihtimam ile besleye.
(Mevahib. XVI. 162)

Dime kim ulalıcak اوللیجق gözetir yol
Çıbuk yaşla eğilir hey habîr ol *(Güvahi. XVI. 88)*

Doğursam pes ben andan bir er oğlan
Ulalsa اوللسه güzel olsa adı Selman *(Güvahi. XVI. 95)*

§ Ol oğlan, tâ huzur u emn içinde refahiyyetle âsude-hâl olup ulala اولالا.
(Câm. Na. XVI. 68)

§ Nâriden ناریدن *Fa.*] : Ulalmak اوللمق. *(Şamil. XVI. 332)*

2. Artmak, çoğalmak.

İlle ol mevsimde yemiş ulalır اوللر
Az iken her nesne artar bolalır *(Ga. XIV. 205)*

§ Rebv ربو [*Ar.*] : Nesne artmak ve ulalmak اوللمق.
(Bab. XVI. 2, 550)

§ Nemv نمو [*Ar.*] : Nesne ulalmak اوللمق ve ziyade olmak.
(Bab. XVI. 2, 558)

§ Bereket برکة [*Ar.*] : Ulalmak اوللمق ve nesne ziyade olmak ve saâdet.
(Bab. XVI. 1, 135)

ulaltmak : Büyütmek, yetiştirmek, yükseltmek, çoğaltmak.

§ Âdem oğlanı Allah ağacıdır, anın içündür ki anı tedric ile terbiyetle besledi ulalttı اولالتدی.
(İhlâs. XIV. 182)

§ İş görmedik kişileri, ataları maruftur ve ululuk atalarından bulara mirastır deyüp ulaltmak اللتمق ve eylik eylemek.
(Kel. XIV. 30)

§ Tenmiye تنمیة [*Ar.*] : Ulaltmaklık اوللتمقلق.
(Bab. XVI. 2, 144)

§ Tezkiye تذكيه [*Ar.*] : Zaif olmak ve koca olmak, gövdelenmek ve nesne ziyade olup ulalmak ve ulaltmak اوللتمق.
(Bab. XVI. 1, 144)

§ Tezkiye تذكيه [*Ar.*] : Ulaltmak اوللتمق ve pâk etmek.
(Bab. XVI. 1, 145)

§ Murbî مربى [*Ar.*] : Nesneyi ulaldıcı اوللدجى kimse.
(Bab. XVI. 1, 619)

ulalu başlamak : Büyümeğe başlamak.

Ulalu başladı اولالوبشلادى ol sahip-kemâl
Ay ü gün buldu cemalinden cemâl *(Mevlit. XV. 38)*

ulamak : Eklemek, katmak, ulaştırmak.

Geh ağlar idi gâhi güler idi
Geceleri gündüze ular idi اولاردى *(Süh. XIV. 62)*

Kalb anınçün dedi ana ululer
Kim bu şahsı hayre, şerre ol ular اولر *(Ga. XIV. 111)*

Dünü güne ulayuben giderdi
Anıp yoldaşlarını ah ederdi *(Dah. XIV. 38)*

ulam ulam : Sıra sıra, arka arkaya.

§ Ulam ulam اولم اولم acele ile çekilip giderler.
(Hamza. XIV-XV. 37, 20)

§ ... Askeri ulam ulam اولام اولام yürüdü.
(Müslim. XV. 8, 128)

ulanmak (I) : Eklenmek.

Âb-ı hayat ile dahi hâkim bulanmadın
Can riştesine târ-i beden hem ulanmadın اولنمدين
(Âli. XVI. 160)

Bağlarsan eğer deste-i reyhan ile durmaz
Tâ rişte-i can turresi târına ulandı اولاندى *(Baki. XVI. 235)*

Bâd estikçe cuşa gelir bulanır
Ayağı yok Kaf'tan Kaf'a dolanır
Aslı yerdir birbirine ulanır
Derya nedir, ırmak nedir göl nedir
(Saz. Üsküdari. XVII. 118)

ulanmak (II) : Büyüklük taslamak.

§ Gatrase غطرسة [*Ar.*] : Kişi kendözünü ulu görmek ve akranı üzerine ulanmak اولنمق . *(Bab. XVI. 2, 259)*

ulaşası olmak : Ulaşacak olmak, ulaşmak.

§ Eğer anı helâk kılmak arasında arslana ziyan ulaşası olursa الشسی الورسه zinhar ol işe el urmagıl. *(Kel. XIV. 38)*

ulaşdırı : → ulaşturu.

ulaşdurmak : → ulaştırmak.

ulaşduru : → ulaşturu.

ulaşmak : 1. Yakınlık peyda etmek, yaklaşmak.

§ Bulardan bir er kendi avratın ya kız kardaşın kığırıp kendi konşusuna, ya bir dostuna verirdi. Anın ile dostlaşmak ve ulaşmak الشمق ister idi. *(Enb. XIV. 311)*

Div ile ulaşma اولشمه bazar eyleme *(Nesimi. XIV. 102)*

Hüma eydür nazar kılgıl i(y) dâye
Süreyya nicesi ulaştı aya *(Işk. XIV. 67-2)*

Saçın girihlerine ben dolaşmışam çohdur
Cefa atına binüben bana ulaşma اولشمه beğim
(Kadı. XIV. 44)

§ Âdem tevbe kıldı Hak Taâlâya ulaştı اولشدی, İblis tevbe kılmadı hazretten ayrıldı. *(Cennet. XV. 51)*

§ Her kim senden kesilse sen ana ulaş اولاش ve her kim senden ırak olsa sen ana yakın ol. *(Cennet. XV. 430)*

§ Ben Tanrı ol kuldan utanam kim hısımları andan ayrılmak isteyeler, ol ulaşa اولشه ayrılmaya. *(Tuh. Le. XV. 372)*

Çarh-ı sitizekâre iğen verme kendini
Hergiz ulaşma اولاشمه kaadir isen içtinap kıl *(Âli. XVI. 34)*

§ Yâ Davut, Çık halka ulaş اولاش ve anlara ilim öğret.
(Câm. Na. XVI. 73)

§ Benden kesilene ulaşuram اولاشورم, tevbe edeni kabul ederem. *(Zehr. XVI. 115)*

Gâg su serpeceğin alıp ele
Ulaşurdu اولاشوردی ile bu işve ile *(Atai. Ha. XVII. 107)*

Biri birine ulaştı اولاشدی bunlar
Ol bağçede kan yalaştı bunlar *(Hüs. Aşk. XVIII. 18)*

2. Birleşmek, birleşip yapışmak, iltisak etmek, erişmek, lâhik olmak.

§ Büyük damar ciğerden yüreğe ulaşmıştır اولشمشدر ve temam nasibini kandan yüreğe iriştürür.
(Yadigâr. XIV. 19-2)

§ Yavuzlar ve müfsitler arasında dostluk geç berkişir ve tiz kesilir, nitekim saksı avadanlığı kim tiz sınur ve hergiz ulaşmak الشمق kabul etmez. *(Kel. XIV. 82)*

§ Ve her katra kim iner kimi iri kimi uvak, her birisi bir dürlü şekil üzerine, birbirine ulaşmazsuzın اولشمازسزین mufâsale ittüğü Hak Taâlânın emriyledir. *(Delil. XV. 93)*

§ ... Ve bir tarafı dahi Mustafa Beğin mülkine ulaşur اولاشور.
(Sic. B. XV. 8, 44)

§ ... Yukarı ucunda bir düdük gibi var sinirden katı, sünükten yumuşak, doğru gelir öykene ulaşır اولاشر.
(Hazain. XV. 55-2)

§ Bir bağarsuk dahi vardır, adı lefâyifîdir, anın üçün ki kıvrım kıvrımdır, sâyimeye ulaşmıştır اولاشمشدر. *(Hazain. XV. 63-1)*

§ Peyvesten پیوستن *[Fa.]* : Ulaşmak اولاشمق ve ulaştırmak ve ümit tutmak. *(Ni'meti. XVI. 12)*

§ Dîs دیس [*Fa.*] : Edât-ı teşbihdir ki ismin âhirine ulaşır اولاشر ana benzetmek içün : Mâh-dîs bigi, ay suretlü demek olur.
(Caf. XVI. 61-2)

§ Ta-i sâkine ki, âhir-i kelimeye lâhık olur, tû lâfzından muhaffefdir ki zamir-i hitaptır, ismin âhirine ulaşur اولاشمشدر, muzafünileyh olur. Canet : "Senin canın"... gibi ve fiilin âhirine ulaşur اولاشر mef'ul olur, dîdet "gördü seni" demektir... âhirinde harf-i elif olan kelimeye ulaşsa اولاشسه...
(Deş. XVI. 10-2)

§ Peyvesten پیوستن [*Fa.*] : Ulaşmak اولشمق.
(Şamil. XVI. 266)

Ateş-i aşk hadden aşmıştır
Dideden çok dile ulaşmıştır اولاشمشدر. *(Atai. Ha. XVII. 26)*

Hem yanmak oldu : ihtirak dahi ulaşmak اولشمق : ittisâl اتصال [*Ar.*]
(Cev. Ke. XVII. 44)

§ Lâhık لاحق [*Ar.*] Ulaşıcı اولشجی. *(Müntehab. XVII. 81-1)*

Kol tolaşmakta ulaşmakta اولاشمقده işi şâm ü seher
Gamze işgilledi dil-beste-i kâküldür zülf
(Ş. Galip. XVIII. 190)

Açma : vâkerden ü i'rab, ses : avaz ü nida
Sıla صله [*Ar.*], peyvesten [*Fa.*] : ulaşmak اولاشمق ne o şey : ançi vü mâ
(Naz. Cev. XVIII-XIX. 30)

3. Yetişmek, erişmek, vâsıl olmak, kavuşmak.

§ ... Canı cehenneme kavuştu ve eski ölülerine ulaştı اولاشدی.
(Anter. XIV. 77)

§ ... Ve bizden olara hiç hayır ulaşır اولاشر değil.
(Leys. Mu. XIV - XV. 25-1)

§ Ola ki ol ümit duttuğunuz rahmete ulaşup اولاشوب saadet bulasız. *(Leys. Mu. XIV-XV. 68-2)*

§ Ol varanlar hapsolunup yığılalar duralar tamu kapısında, tâ sonu dahi varıp anlara ulaşınca اولاشنجه.

(Leys. Mu. XIV-XV. 243-2)

Ulaşa اولشا fitne üşene cümle nâs
Yayın ıssılar katıdır bî-kıyas *(Melhame. XIV-XV. 54-2)*

§ Sen ki Hak Taâlâ hazretine ulaşup اولشوپ dîdarın görmek istersin... *(Müneb. XIV-XV. 3-1)*

§ ... Ya bir kavmim kabilem olaydı ki bana muâvenet kılup sizi bu işten menedelerdi, ben varup anlara ulaşaydım اولشیدم. *(Leys. Ar. XV. 613)*

§ Kişi zindan içinde çok yaşamaktan Tanrı rahmetine ulaşmak اولشماق yeğrektir. *(Cennet. XV. 59)*

Aşka ulaş اولش hevaya verme gönül
Kim hevanın sonu vebâl oldu *(İbrahim. XV. 112-1)*

§ Bize ulaşmağa اولاشمغه bir iğne yurdusu kadar kalmış ola. *(Tez. Ba. XV. 9)*

Her ki Hak yolunda hizmetkâr olur
Aşk ulaşur اولاشر ana ber-hurdâr olur *(Vahdet. XV. 87-1)*

Sana ne fâide düdüden ey yâr
Ulaş الش bire kesil dü düden ey yâr *(Muham. XV. 534)*

Gerü Rabbime lâhık olurvenin
Garib idim ana ulaşurvenin الاشرونن *(Muham. XV. 237)*

§ ... Bir damarını depredürem ana ulaşa اولاشه yere zelzele vâkı' olur, dedi. *(Ta. Şahi. XVI. 10-2)*

§ El-evsıyâ' الاوصیآء *[Ar.]* : Vasıyinin cem'idir. Vasıyyet, bir şeyi bir kimesneye ulaşmasını اولاشماسنی söylemek. Meselâ, fülân nesne fülân kimseye verilsün demek. *(Kdeb. XVIII. 162-2)*

Didi Tariyun eder anda savaş
Müslümanlar katı çok imdi ulaş اولاش
Şimdi yüzbin çeri alıp varalım
Muhammedîleri birez kıralım *(Battal. XVIII. 148)*

4. Sirayet etmek, bulaşmak, tesir etmek.

§ Ekizceler ağnamına hastalık ulaşduğu اولاشدوغی ecilden helâk olup... *(Sic. B. XV. 10, 107)*

§ ... Bunun illetin bize ulaşa اولاشه diyüp gittiler. *(Cev. Ah. XV-XVI. 96)*

Yâr eşiğine gel dolaşıp yürüme hey gel
Hey engel uyuzun ulaşur اولشور yârime hey kel *(D. B. XVI.)*

§ Sârî ساری [*Ar.*] : Kimseye azın azın ulaşıcı اولهشجی marazdır. *(Bab. XVI. 1, 596)*

Diller o ateşle müşevveş olur
Evden eve ulaşur اولاشور ateş olur *(Atai. Ha. XVII. 46)*

5. Akraba olmak, karabet tesis etmek.

§ Anların ulularının kızın alıver, anlarun ile ulaşalum اولاشلوم. *(Anter. XIV. 680)*

6. Eline geçmek, kendisinin olmak.

Bulara orada çok mal ulaşur اولاشور
Filuriyi külâh ile üleşür *(Salâtin. XV. 53)*

ulaştırmak, (ulaşdurmak) : 1. Bağlamak, ilsak, ilhak etmek, bitiştirmek, birleştirmek.

§ Bizi sağ ve selâmet vatanımıza ulaşdurmağa اولشدرمغه inayet eyle değü dua iderlerdi. *(Si. Da. XIV. 108)*

Ulaşdırmak اولشدرمق çetindir zehr ü şehdi
Sühanverlikte olursan da Mehdi *(Mih. XV. 38)*

§ Beni müslimen öldür ve beni salihlere ulaşdurgıl اولشدرغل. *(Cev. Es. XV. 329)*

§ Od hâsıyyeti oldur kim iki nesneyi birbirinden ayırır. Balçık hâsıyyeti oldur kim iki nesneyi birbiriyle yapıştırır, ulaşdırır اولاشدرر. *(Cennet. XV. 50)*

§ Gece ve gündüzü ulaşdırıp اولشدرپ yoğuken var eyleyen. *(Cinan. XV. 42)*

§ Peyvestâniden پیوستانیدن [*Fa.*] : Ulaşdırmak اولشدیرمق. *(Şamil. XVI. 266)*

§ Peyvesten پیوستن [*Fa.*] : Ulaşmak ve ulaşdırmak اولاشدرمق ve ümit tutmak. *(Ni'meti. XVI. 12)*

2. Yetiştirmek, eriştirmek.

§ Mekke kavmine benden bu bitiyi ulaşdur اولشدر. *(Leys. Mu. XIV-XV. 383-2)*

Bu dilekte geçirdi nice günler
Ulaşdurdu اولشدردی sabaha nice dünler *(İbrahim. XV. 42-1)*

ulaşgan : → ulaşkan.

ulaşıḫ : → ulaşık.

ulaşık, (ulaşuk, ulaşıḫ, ulaşuḫ) : 1. İleriden beri sürüp gelen, mütevatir, mütevali.

§ Kaçan benim sözümü ve haberimi bunlara değürseler eydür: Bu aşnuğu sözlerdir ve ulaşık اولشق kelecilerdir. *(Enb. XIV. 692)*

Tevâli توآلی [*Ar.*] : ulaşık اولشق olmak, beraberlik : tesavidir *(Cev. Ke. XVII. 38)*

2. Birbiri ardınca, arkası kesilmeksizin.

§ Hatl هطل ve hatlan هطلان [*Ar.*], peyveste bariden-i bâran پیوسته باریدن باران [*Fa.*] : Yağmur ulaşık اولاشق yağmak, tetabû-ı matar mânasına. *(Aks. XVII-XVIII. 233)*

3. Bağlılık, irtibat.

Şehâ zülfün girihlerine canım bağlıdır nola
Firakın barmağı ile ulaşuğunu اولاشوغنی şeşmesen *(Kadı. XIV. 186)*

4. Bitişik, muttasıl, merbut.

Bizden andan arada naz ü niyaz
Ulaşıḫdur اولاشخدر arası pes nidelim *(Kadı. XIV. 262)*

Seninle beni vü sensiz bulımazam seni ben
Nicesi ulaşuḫ اولاشخ ola bana ne hal idi bu *(Kadı. XIV. 234)*

Ne kıydı canıma bu kaşları ulaşıḫlu اولاشخلو
Ki furkata sala diler bu gözü kıymalu *(Kadı. XIV. 108)*

§ Ve dahi iki deniz yarattı ki biri birine ulaşuk اولشوق, birinin suyu acı ve birinin suyu tatlı. *(Leys. Mu. XIV-XV. 350-1)*

§ Kâ'b eydür : Hak Taâlâ yerleri gökleri biri birine ulaşuk اولاشق yarattı. *(Leys. Mu. XIV-XV. 24-1)*

§ Ve yigirmi bir kal'a vere bu Melik Evhad'in vilâyetine ulaşuk ve muttasıl yerde. *(Kesir. XV.)*

§ Peyvend پیوند [*Fa.*] : Ulaşık اولشق. *(Sıh. Ac. XV. 17)*

§ Ey benim feriştehlerim bakın benim kuluma, canı kıtımda ve bedeni secdededir, benim rahmetim bu üç kişiye ulaşıktır اولاشقدر. *(Envar. XV. 276)*

§ Hak subhanehü ve taâlâ hazretleri ol dağların cümle damarların Kaf dağına ulaşık اولاشق kıldı. *(Envar. XV. 17)*

§ Peyveste پیوسته [*Fa.*] : Ulaşık اولاشق ve çatık.
(Ni'meti. XVI. 160)

§ Birbirinin yanında ulaşuk اولشوق sınur birbirine...
(Enfes. XV. 461)

§ Haber vir anlara kim su ulaşıkdır اولشقدر, ortaklıkdır aralarında. *(Cev. Es. XV. 256)*

§ Bir zamanda iki padişah var idi memleketleri birbirine muttasıl, vilayetler başka münfasıl değil ulaşuk اولاشق idi.
(Mevahib. XVI. 287)

§ Peyvend پیوند [*Fa.*] : Ulaşık اولاشق ve kol bağı.
(Şamil. XVI. 92)

§ Peyveste پیوسته [*Fa.*] : Ulaşuk اولاشوق ve çatık.
(Şamil. XVI. 398)

§ Peyvend پیوند [*Fa.*] : Ulaşuk اولاشق, ittisâl mânasına.
(Caf. XVI. 24-1)

§ Peyveste پیوسته [*Fa.*] : Ulaşık اولاشق ve çatık.
(Deş. XVI. 308-1)

Lâzık لازق [*Ar.*], lâsık لاصق [*Ar.*] ya'ni ulaşık اولاشق
Mil'aka : kaşık, çiğle di : âtık *(Naz. Le. XVII. 11)*

Hem ulaşık اولشق : müselsel مسلسل [*Ar.*], bölünmüşe : munassaf
(Cev. Ke. XVII. 53)

5. Yakınlık, akrabalık.

§ Bizim bu Sultan ile ulaşuğumuz اولاشو غمز şûm oldu.
(Fütuh. XIV. 365)

§ Peyvend پیوند [*Fa.*] : Ulaşık اولاشق ve akraba ve teallukat mânasına. *(Deş. XVI. 66-2)*

ulaşkan, (ulaşgan) : Sıkıca yapışan, yapışkan, sırnaşık.

§ Âvizgin آویزکن [*Fa.*] : Ulaşkan اولشقن kişi...
(Caf. XVI. 9-2)

§ Âvizgin آویزکن [*Fa.*] : Ulaşgan اولاشغان ve kavuşkan.
(Deş. XVI. 241-1)

§ Âvizgin آویزکن [*Fa.*] : Ulaşgan اولشغن kişi.
(Ni'meti. XVI. 76)

ulaşmaklık : Vuslet, kavuşma.

§ Korkmagıl firak korkusundan, endişe kılmagıl ayrılık korkusundan, ulaşmaklık اولشمقلق tekyesine dayangıl.
(Cennet. XIV. 485)

ulaşturu, (ulaşduru, ulaşdırı) : Ardı kesilmeksizin, muttasıl, sürekli, devamlı, fasılasız.

§ Zira kim Tanrı'nın ilhamı ve ulaşturu الشدری vahiy inmek ve Cebrail hemişe gelmek birle medetlenirdi. *(Kel. XIV. 101)*

§ Seferdeki kişi mukim olduktan sonra yidiği günlerin orucun kazâ kılsa, gerek ulaştıru الشدر dutsun, gerekse ayrı ayrı dutsun dahi revadır. *(Cennet. XV. 205)*

§ ... Lâzım olur ana kim iki ay ulaşduru اولشدری oruç tuta, arada bir gün yimeye. *(Leys. Ar. XV. 260)*

§ İki ay temam arayerden kesmedin ulaşduru اولشدرو oruç tutsa gerek. *(Tuh. Le. XV. 349)*

§ Peyâ-pey پیاپی [*Fa.*] : Birbiri ardınca ve ulaşdırı اولشدری ittisâl mânasına. *(Caf. XVI. 23-2)*

Ey namazın kılmağa dürüşmeyen ulaştırı اولاشدری.
Sana kim der kim namazın ara kılma ara kıl *(D. B. XVI.)*

§ Et-tedyim التديم [*Ar.*] : Yağmur ulaşdırı اولشدری yağmak. *(Ah. XVI. 172)*

§ Er-resan الرثان [*Ar.*] : Ulaştırı اولشدری yağan yağmur. *(Ah. XVI. 423)*

§ Et-te'lis التأليث [*Ar.*] :... Ve yağmur daim ulaştırı اولشدری yağmak. *(Ah. XVI. 155)*

ulaşu : Bitişik, bağlı, muttasıl, merbut.

§ Kaçan Tanrı Tebareke ve Taâlâ bir yeri depretmek dilese bana buyurur. Bir damar depredürven ol yer kim bu damara ulaşudur الشودر deprenir. *(Enb. XIV. 8)*

Ulaşudur اولاشودر ana Bulgar dağı
Ki Varsak kavminin oldur durağı *(Hikmet. XV. 164)*

ulaşuḫ : → **ulaşık.**

ulaşuk : → **ulaşık.**

ulaşukluk : Akrabalık, karabet, yakınlık.

§ Gönülleri meyletti ki bunlarun ile ulaşukluk اولاشقلق ola. *(Anter. XIV. 679)*

§ ... Dedi ki bana aman ver, ivmegil yâ Resûlallah, haber vereyim, benim ol Kureyş kavmi ile ulaşukluğum اولاشقلغم var. *(Leys. Ar. XV. 596)*

ulayu, (ulayı) : Muttasıl, arkası kesilmeksizin, devamlı olarak, birbirine bitişik olarak.

Gelürler elçiler her gün ulayu اولایو
Dil ü candan bu canânı dileyü *(Yuz. Şems. XVI. 131)*

Varacak menzile her gün ulayu اولایو
Giderler heftelik yola tolayu *(Güvahi. XVI. 44)*

Dağılmış gördü kuzular tolayu
Kız oturmuş figan eyler ulayu اولایو *(Güvahi. XVI. 96)*

Heman emretti, leşkerler ulayu. اولایو
Şehi ortaya aldılar tolayu *(Hadidi. XVI. 152)*

§ Devsem دوسم [*Ar.*] : Yağmur ulayı اولهی dinmeyü yağıp turmak. *(Bab. XVI. 2, 452)*

§ Tedehtüm تدهّم [*Ar.*] : Bulut ulayı اولهی muttasıl yağmaktır. *(Bab. XVI. 1, 444)*

§ İscam انجام [*Ar.*] : Yağmur ulayı اولای yağmak. *(Bab. XVI. 1, 483)*

Dediler Sâm'a kim şeh karşılayu
Geleyorur sana leşker ulayu اولایو *(Şeh. Ş. XVI. 102)*

İki hafta savaş oldu ulayu اولایو *(Şeh. Ş. XVI. 657)*

Yasağ eylediler halka ulayu اولایو
Çıkalar cümle Zâl'i karşılayu *(Şeh. Ş. XVI. 141)*

ulu : **1.** Zengin.

§ Peygamber Aleyhisselâm eyitti : Ululârla اولولرله sohbet etmenüz, tâ gönlünüz ölmeye; ya'ni dünya sevici baylar ile. *(Cennet. XV. 180)*

2. Ağır.

§ Seni yalanladukları ulu اولو gelüp ana sabredemezsen. *(Enfes. XV. 71)*

3. Çok büyük, pek önemli.

§ Benim bir ulu اولو maslahatım vardır ki elbette padişahtan artığa dimek olmaz. *(Anter. XIV. 2, 190)*

4. İtibarlı, şerefli.

§ Ey benim mahbubem Able, sen ulu اولو soydansın. *(Anter. XIV. 229)*

ulu asıllu : Asılzade.

§ Giran-mâye كرانمايه [*Fa.*] : Ağır bahalı ve ulu asıllu اولو اصللو. *(Ni'meti. XVI. 533)*

ulu başlu : Yüce, yüksek mertebeli, serfiraz.

§ Serfirâz سرفراز [*Fa.*] : Ulu başlu باشلو اولو kişi ve fâhir. *(Caf. XVI. 79-2)*

ulu bayram : Ramazan bayramı.

§ Yevmü'l-fıtr يوم‌الفطر [*Ar.*] : Ulu bayram بيرام اولو günü. *(Bab. XVI. 2, 75)*

§ Adâd عداد [*Ar.*] : Cum'a günü veya ulu bayram بيرام اولو günü veya kiçi bayram günü. *(Bab. XVI. 2, 467)*

§ Ulu bayram بيرام اولو günü, kiçi bayram günü... gusül sünnettir. *(Zad. XVI. 56)*

§ Bu bâb, ulu bayramda verilecek sadakayı beyan eder. *(Ter. Kurt. XVI. 88)*

ulu boy : Boy'dan büyük olan topluluk, kabile, aşiret.

§ Dûdman دودمان [*Fa.*] : Ulu boy اولوبوی, kabile mânasına. *(Cinas. XVI. 67-1)*

uluğ : Ulu, büyük.

§ 616'da uluğ اولوغ yurt hanı Cengiz Han tarafından Mâvera'ün-nehr'e tüccar gelüp... *(Cihan. XVI. 364)*

Hem celil جليل [*Ar.*] : Ulu, Moğol kavmi lisanında uluğ اولوغ. *(Asım. XVIII-XIX. 38)*

ulu ḫatun : Hanımefendi.

§ Kedbânu كدبانو [*Fa.*] : Ulu ḫatun اولو خاتون.
(Sıh. Ac. XV. 62)

§ Bânû بانو [*Fa.*] : Ulu ḫatun اولو خاتون ki Türkide kadın denilir. *(Cinas. XVI. 72-2)*

§ Tîrem تيرم [*Fa.*] : Ulu ḫatun اولو خاتون. *(Caf. XVI. 36-1)*

§ Kedbânu كدبانو [*Fa.*] : Ulu ḫatun اولو خاتون ve evde buyruk eden hatun ve merdüm-zade ve muhtereme ve çok kâbinlü.
(Ni'meti. XVI. 509)

ulu işlü : Büyük işler başaran.

§ Süleyman deniz adalarından bir cezirede bir şehir işitti kim ana Saydun derler idi, anın ulu işlü اولواشلو meliki var idi.
(Enb. XIV. 669)

ululamak : 1. Saygı göstermek, tazim, tevkir etmek.

§ Her kimin kim dini arırak ve itikadı safiraktır, padişahları ululamağı الولغى ve bunların buyruğun tutmağı vacip görür.
(Kel. XIV. 2)

§ Arslan anı ululamakta اولولقده ve ihtiyar kılmakta yavlak mübalâğa eylemiştir. *(Kel. XIV. 32)*

§ Ululuğa ve mürüvvete ve kişiliğe ol lâyıktır kim kendi lûtfunu belirtesin, beni ululayasın الولياسين. *(Kel. XIV. 82)*

Elin aldı geldi Süheyl'e değin
Gerek kim ululaya اولولاى kendi beğin *(Süh. XIV. 50)*

Ne halkın gözüne sığa ol kişi
Ki kendözün ululamaktır اولولمقدر işi *(Ferh. XIV. 44)*

§ Abdülmuttalip bir gövdeli ve heybetli er idi. Pes kaçan Ebrehe anı gördü ululadı الولد ve ağırladı. *(Enb. XIV. 942)*

Melik-zade bulara karşıladı
Görüştü kamusunu ululadı اولولادى *(Işk. XIV. 313-1)*

§ Teclil تجليل [*Ar.*] : Kimseyi ululamak اولولمق ve ulu kılmak. *(Bab. XVI. 2, 383)*

Ululamak اولولمق : tevkir توقير [*Ar.*] ise, hor eylemek : tahkirdir *(Uc. Gar. XV. 33)*

§ Her ki ululaya اولوليه Tanrının Haremlerini ya'ni menâsik-i hacci. *(Cev. Es. XV. 37)*

§ Ululadı اولولدى Allahü Taâlâ Hazretleri gazâ idenleri malarıyle ve nefsleriyle. *(Cev. Es. XV. 38)*

§ ... Bir ulu kişi işbu mahalde konmuş, gönlü diler kim seninle sohbet ede; eğer bir iki gece anı ululayasın اولو لياسن, müşerref dutasın nola. *(Ferec. XV. 52)*

Ululamağa اولولمغه : iclâl اجلال, terk etmeğe di : ihmâl *(Cev. Ke. XVII. 13)*

Ululamaktır اولولمقدر [*Ar.*] : ihtişam احتشام, hem dahi oldu ihtiram احترام [*Ar.*] *(Cev. Ke. XVII. 45)*

Tekebbür hem : büyüklenmek, ululamakdurur اولولامقدرر : tekbir تكبير [*Ar.*]. *(Cev. Ke. XVII. 80)*

§ ... Rıdvan Şah dahi hil'atler giyürüp halkının ulularını ululadı اولولادى nuvaht eyledi, kiçilerini riayet eyledi istimalet verdi. *(Ferec. XV. 86)*

§ Et-ta'zim التعظيم [*Ar.*] : Ululamak اولولامق. *(Terceman. XV. 192)*

§ Şit otuz kerre tekbir eyledi, beşi bu beş vakıt namaz oldu ve yirmi beşi ululamak اولولمق içün idi. *(Envar. XV. 49)*

§ Âzerm daşten آزرم داشتن [*Fa.*] : Hürmet etmek ve ululamak اولولمق. *(Caf. XVI. 180-2)*

§ Terfil ترفيل [*Ar.*] : Bir kimseyi ta'zim edip ululamak اولولمق mânasınadır. *(Nuhbe. Ş. XVIII-XIX. 127)*

2. Üstün kılmak, tafdil etmek.

§ Ululaduk اولو لدق peygamberlerin ba'zını ba'zı üzerine. *(Cev. Es. XV. 382)*

§ Tahkik ben sizi ululadım اولولدم âlemler üzerine. *(Cev. Es. XV. 14)*

§ Kulağı göz üzerine bir, iki, üç nesne ile ululadı اولولدی. Evvel, eğer göz yumulu olursa dımağ rahat olduğu vakit bir kastedici gelirse evvel kulak duyar, gözü uyarır... *(Hazain. XV. 53-2)*

3. Taltif etmek, aziz kılmak.

§ Şol kimsene ki Şa'ban ayını ululayıp اولولیوب menâhiden yığlınsa. *(Delil. XV. 86)*

ululanmak : 1. Büyümek.

§ Ey oğlum, eğer oğlanlıkta edep öğrenir isen ululanıcak اوللنجاق anın ile assılanasın. *(Enb. XIV. 739)*

§ Rivayet bu vechiledir ki Habib gün günden ululandı اولو لندی derece-i kemâli buldu. *(Bektaş. XV. 181)*

2. Kibirlenmek, büyüklük taslamak.

§ Eğer Şam'a ve Irak'a beğ olursam dahi size ululanmazam اولولنازم. *(Anter. XIV. 45)*

§ Ululandılar اولولندلر kendi nefislerinde ve döndüler Hak'tan. *(Cev. Es. XV. 67)*

§ Bir kişi Sadık'a eyitti kim : Senin kamu hünerin var ve gizli keremin var ve âşikâre zâhitliğin var. Peygamber hanedanının mûrusun, liykin tekebbürlük edersin. Sadık eyitti : Tekebbürlük denlü eğer benden ululanmak اولولنق gördünüzse ol andandır kim çün ben küllî ululanmaktan elim derdim, Tanrı ululuğu geldi benim ululuğum yerine dur didi, pes gördüğünüz ululanmak andandır. *(Tez. Ba. XV. 10)*

§ Feḫur فخور [*Ar.*] : Halk üzerine göğüs gerüp öğünen ve ululanan اولولنن er. *(Bab. XVI. 2, 74)*

§ Gendüyi görücü kimseye ve ululanıcıya اولولانجیه hergiz nazar eylemeye. *(Rahat. XVI. 59)*

§ Menî منی [*Fa.*] : Ululanmak اولولانمق ki hamakattir. *(Deş. XVI. 382-2)*

§ Şigerfiden شکرفیدن [*Fa.*] : Aceplamak ve ululanmak اولولنمق. *(Şamil. XVI. 278)*

Hem ulu tutmak : i'tibar, hem ululanmak اولولنمق : iftidâl افتضآل [*Fa.*] *(Cev. Ke. XVII. 45)*

3. Tâzim olunmak, hürmet ve riayet edilmek.

§ Konuk müstahakk-ı ta'zim olup konduğu yerde riayet olunup ululandığından اولولندغندن ötürü mihman derler. *(Deka. XVI. 153-1)*

ulular yolu : Büyüklerin âdeti, usulü, mesleki.

Kiçinin taş altında kalsa eli
Anı dutmak olur ulular yolu اولولر یولی *(Süh. XIV. 170)*

ululatmak : Büyütmek.

§ Pâlûden پالودن [*Fa.*] : ... Ve artırmak ve büyümek ve büyütmek ve ululatmak اولولتمق mânalarınadır. *(Bürh. XVIII-XIX. 143)*

ulu leşker : Külliyetli asker, çok sayıda asker.

§ Cebrail gelip haber verdi ki : Yâ Muhammed, ulu leşker اولولشکر cem'olup Medine üzerine kast kıldılar, amma siz gönlünüz muhkem dutun, üşenmen, Hak Taâlâ'nın nusreti sizinledir. *(Leys. Mu. XIV-XV. 147-1)*

§ Melik birkaç ulu beği ulu leşker اولولشکر ile kaçanların ardınca gönderdi. *(Ferec. XV. 108)*

§ Andan ulu leşkerden اولولشکردن adam irişti. *(Müslim. XV. 5, 83)*

ululuk: Azamet.

§ Azamet عظمت [*Ar.*] : Ululuk اولولق. *(Şamil. XVI. 670)*

ululuk etmek : Kibirlenmek, büyüklük taslamak.

Ululuk edene اولولق ایدنه Mevlâ gazap eyler muîn olmaz
(Kuddusi. XIX. 68)

ulurak : Daha büyük, en büyük, daha iri.

§ Ve cümle yılkılardan ol uluraktır اولورقدر, anın yoğunluğu bin arşındır. *(Enb. XIV. 45)*

§ Mihter مهتر [*Fa.*] : Ulurak اولورق. *(Sıh. Ac. XV. 27)*

§ Zikirlerin ulurağı الورغی bu kelimedür : Lâilâhe-illâllah.
(İrşad. XV. 238)

§ Mih : Mânası uludur. Mihter مهتر [*Fa.*]: Mânası uluraktır اولورقدر. *(Deka. XVI. 42-2)*

§ Mihîn مهین [*Fa.*] : Ulurak اولورق ve iyürek mânasına.
(Deş. XVI. 280-1)

§ Mihter مهتر [*Fa.*] : Sıyga-i tafdildir, ulurak اولورق mânasına. *(Deş. XVI. 122-2)*

ulus : Aşiret, halk, millet, kavim.

Dahi bir biti yazdı Calûs'e ol
Ki beğ olmuş idi bir ulusa اولوسا ol *(Süh. XIV. 335)*

Yine dönmedim ya'ni namustan
Yol azdım ırak düştüm ulustan اولوسدن *(Süh. XIV. 239)*

Kanı ulus اولس kanı şehr ile diyar
Kanı mülk ü kanı il, kanı hisar *(İs. XIV-XV. 515)*

Muhalif olup âhir Türk ulusu اولوسی
Getürdü üstüne anın ulusu *(Hikmet. XV. 491)*

Eyü dedin eyü ey din ulusu
Ki toyladın bu han ile ulusu اولوسی *(G. Ra. XV. 90)*

İlde ulusda اولوسده her ki boyun hana sunmadı
Sultan yasağı oldur anı han esir eder *(Dâi. XV. 140)*

§ İl, ulus اولوس ve memleket tutmak ulu iştir. *(Ta. Sel. XV. 18)*

Bezendi il ü gün anda temamı
İle ulusa اولوسه düştü şadmanî *(Şeh. Ş. XVI. 144)*

Verip tac ü kemer taht ü külahı
Anı kıldı ulusuñ اولوسك padişahı *(Şeh. Ş. XVI. 73)*

Uluslar اولوسلر : hem kabâildir قبائلدر [*Ar.*], sebepler hem : vesâildir
(Cev. Ke. XVII. 43)

§ Halkı ekser ulus اولوس kavmi konar göçer evli tâifedir.
(Cihan. XVII. 252)

Ulus اولوس : ḫalk خلق ü aşirettir عشيرتدر [*Ar.*], çeri sınmak: hezimettir هزيمتدر
(Cev. Ke. XVII. 71)

§ El-heltat الهلتات [*Ar.*] : Yurttan yurda konup göçer olan taife-i insaniye denir ki göçer evli ta'bir olunur. Türkmenler ulus اولوس ta'bir ederler. *(Kam. XVIII-XIX. 1, 335)*

ulu söz : Büyük söz, kendine fazla güvenilerek söylenen söz.

Ilı sözle yılan ininden çıkar
Ulu sözle اولوسزلا kişi dininden çıkar *(Süh. XIV. 15)*

ulu tutmak : İtibar etmek.

Hem ulu tutmak اولوطوتمق : i'tibar اعتبار [*Ar.*], hem ululanmak : iftidal
(Cev. Ke. XVII. 45)

ulu yol : Büyük yol, cadde.

§ Nameyi mühürledi, bir kaasıda verdi ve katı ısmarladı kim ulu yollardan اولو يللردن sakıngıl kim bu name eline düşmanın düşmeye. *(Kel. XIV. 5)*

Ulu yol اولويول şahsı ulu şehre yeder
Kiçi yol dağlar arasına gider *(Man. Tayr. XIV. 276)*

§ Râh-şah راه شاه [*Fa.*] : Seyyah kimse ve şah-râh mânasına ulu yol اولی یول. *(Miftah. XV. 87)*

§ Şah-râh شاهراه [*Fa.*] : Ulu yol اولی یول. Türkide sultan yolu derler. *(Ni'meti. XVI. 422)*

§ Şah-râh شاهراه [*Fa.*] : Ulu yol اولو یول. *(Deş. XVI. 336-1)*

§ Şah-rah شاهراه [*Fa.*] : Ulu yol اولو یول. *(Şamil. XVI. 465)*

§ Şam nahiyesinden yana olan ulu yoldan اولویولدن getüreler. *(Rahat. XVI. 3)*

§ Şâri' شارع [*Ar.*], şah-râh شاهراه [*Fa.*] : Padişah yolu ki ulu yol اولویول ve taht yolu ile ta'bir olunur. *(Aks. XVII-XVIII, 143)*

§ El-meskab المثقب [*Ar.*] : Ulu yol اولویول, şeh-rah gibi. *(Kdeb. XVIII. 190-2)*

§ Fec فج [*Fa.*] : Büyük ve işlek yola denir ki ulu yol اولو یول ta'bir olunur. *(Bürh. XVIII-XIX. 435)*

§ Kû کو [*Fa.*] : Şah-râh ve cadde-i azîme mânasınadır ya'ni ulu اولو ve işlek yol یول ki tahtırevan yolu ta'bir olunur. *(Bürh. XVIII-XIX. 504)*

ulu yollu : Yolda büyük, yüksek dereceli.

§ Bu kaideyi on iki bap kıldım, zira âdemde on iki endamdır şerif, ulu yollu اولو یوللو. *(Hazain. XV. 47-1)*

Var idi bir eşek firasetlü
Hem ulu yollu اولو یولو hem kiyasetlü
("Ulu yollu" sözü iki mana ile kullanılmıştır.)
(Şeyhi. XV. 65)

Kiçilerin işi cürm ü hatâdır
Ulu yollularıñ اولو یوللولرك afv ü atâdır *(Hadidi. XVI. 224)*

umaç : → **omaç (I).**

umak : Arzu, maksat, hırs (?).

Kaşları yasın kurdu girih saldı kemende
Âşık tepelemekliğe umağı اوماغی ne imiş *(Kadı. XIV. 257)*

umarlanmak : Umutlanmak, ümide düşmek.

§ Bir kişinin ki meyli dünyada olur ve gönlü hevada olur, andan sonra ol afv umarlanur اومارلنور hemin bir kuru ibarettir ki söylenir. *(Maârif. XV. 37)*

uma varmak : Umarak, ümitle gitmek.

§ Arv عرو [*Ar.*] : Kimseden ihsan uma اومه çok varmak وارمق. *(Bab. XVI. 2, 553)*

umma : Umduğu eline geçmeyen kimsenin uğradığı hastalık.

Düştüm hayal-i mansıp ile gam şikencine
Uğrattı bu ümit beni umma اومه rencine
(Sabit. XVII-XVIII. 179)

ummak : Beklemek, temenni etmek.

Dedi oğlan ey atam anam inil
Umadurunuz اومادورکز beni beş altı yıl *(Süh. XIV. 37)*

Küyerdim ki güneş kaçan uyağa
Ki ben balı karıştıraydım yağa
Yine vaktimi buldum uma uma اومه اومه
Yüğürüp gelip çıkmış idim dama *(Süh. XIV. 117)*

§ Bular umdukları امدقلری umucuğa irişecek değiller. *(Leys. Mu. XIV-XV. 235)*

§ Büyûsiden بیوسیدن [*Fa.*] : Ummak اعق. *(Şamil. XVI. 268)*

Yalınız iş tutuben umma اومه uzluk
Ki Tanrı'ya yaraşır yalınızlık *(Güvahi. XVI. 33)*

Hemişe olanı hoş gör mukadder
Konuk umduğunu اومدوغنی yimez birader
(Güvahi. XVI. 53)

Temenni تمنی [*Ar.*] : ummağa اومغه dirler, teselli : gussasız olmak

(Cev. Ke. XVII. 62)

umsundurmak, (umundurmak) : Ümide düşürmek.

§ Tanrı ol sıfatludur ki gösterür şimşeği size korkutmağ içün ve umsundurmağ içün اومسوندرمغیچون yağmuru.

(Cev. Es. XV. 333)

§ Elbette anları umundurusaram اوموندورسرم ve elbette anları buyurusaram. *(Cev. Es. XV. 142)*

umsunmak : Ummak, canı çekmek.

§ Kendileri pişirip yedikleri ni'metlerin kokusundan fukaranın ussu gider, komşular umsunur اوم‌صونر. *(Müz. XV. 91)*

§ İkisi bile ol elmaya bakup umsunurlar idi اومسونورلردی.

(Rahat. XVI. 465)

umu : 1. Ümit, emel, rica, arzu.

Ben ki sözüm söylervem gün ü gece göynürvem
Bu umuda امدا kim kişiler anı bula anı bula

(Velet. XIII-XIV. 8)

Uçmaktan umusu اوموسی yok, tamudan korkusu yok
Kendözün yavı kılıp hayr ü şer elden koyan

(Yunus. XIII-XIV. 271)

Ki senden tevakku' ederler kamu
Değil sen bulardan umarsın umu امو *(Ferh. XIV. 76)*

Eyittiler ana ki biz kamumuz
Dürüşüp, bu idi bizim umumuz اومز
Ki bir belli kişi ola bize şah
Muti' olalar il ü şar ü sipah *(Süh. XIV. 234)*

Gözün eğerçi zulmünü irürdü gayete
Umum اوموم budur lebin ile bîdâd dâd ola *(Kadı. XIV. 8)*

Sözü kılmayalım tavil ki var
Lutfanuzdan umum اوم ziyade paşa *(Kadı. XIV. 478)*

§ Karanu dün içinde yol azsam umum اوم Allah.
(Dede. XIV. 269)

Senin hicrin bana tamudan artık
Gönülde nesne yok umudan اومودن artık *(Işk. XIV. 95-1)*

Dedi balıkçı kutludur deminiz
Çalap'tan bulasız dürlü umuñuz اموكز *(Işk. XIV. 299-1)*

Çalap'tan budurur her dem umumuz اومز
Ki şah önünde ola ölümümüz *(Hurş. XIV. 59)*

§ Pes bu korku ile umu امو arasında Hak Taâlâ gökten yağmurlar verir. *(Leys. Mu. XIV-XV. 131-2)*

§ ... Ol male mağrur olup yüce yüce bünyatlar yaptığı yovunca taşlarla ve bağçeler diktiği anı dünyada muhallet koya ve umularına امولرنه irişe. *(Leys. Mu. XIV-XV. 478-2)*

§ Kaçan böyle olsa ol kişi Allah'tan ırak düşüp umularından امولرندن mahrum kalır. *(Leys. Mu. XIV-XV. 316-2)*

Medet ister ü üş kaldık medetsiz
Umular امولر umarız Haktan adetsiz *(G. Ra. XV. 157)*

Nedir bir kişiye miskinliğin yok
Veli umuñ اوموك iğen hadden aşa çok *(Ruşeni. XV. 70)*

§ Ve her kimin ki senden hiç bap ile umusu امو سى olmaya, anı hışm ile, ana buna şikâyet etmekle korkutma.
(Kab. XV. 296)

§ Ol sizin zannınız ki Rabbiniz hakkında kıldınız, sizi helâk eyledi; zira kuru umuya امو يه düştünüz. *(Cinan. XV. 59)*

§ Buların hüccetleri yok amma bir bâtıl umularıdır امولريدر ki umarlar. *(Leys. Ar. XV. 79)*

Görürler ölüm acusun kamusu
Birinde kalmadı dünya umusu اوموسى *(Salâtin. XV. 120)*

Âciz idi ehl-i ilm andan kamu
Andan ederlerdi ârifler umu امو *(Vahdet. XV. 97-2)*

Hem anın altında yedinci tamu
Ana giren çıkmağa yoktur umu اومو *(Cam. XV. 31)*

Çü gitti dünyadan kaldı umular امولر
Olara bes turağ oldu tamular *(Tennuri. XV. 72)*

§ Sen anları kuru umu ile اميله kendine uydur.
(Enfes. XV. 608)

§ Ümmid اميد [*Fa.*] : Umu اومو, arzu mânasına.
(Ni'meti. XVI. 105)

§ Recavetün رجاوة [*Ar.*] : Ummaklık ve umu اومو.
(Bab. XVI. 2, 196)

§ Er-reca الرجاء [*Ar.*] : Umu امو, emel gibi. *(Ah. XVI. 338)*

Zahidin almış için havf-i tamu
Eylemez âşık cinandan da umu امو *(Lâmii. XVI. 71)*

Yetişti canına cânan kohusu
Pür oldu gönlüne vuslet umusu اموسى
(Yuz. Şems. XVI. 139)

Yarlığanmak umusun اوموسن komayalım gel Nazmi
Ki Çalap kullarını suç ile yindek karamaz *(D. B. XVI. 93)*

§ Ümid اميد [*Fa.*] : Tahfif ve teşdit mervidir... Lisan-ı Arapta reca derler. Zeban-ı Acemde ümid, Türk dilinde umu اومو derler. Ümid-vâr kimesneye umusu vardır derler. Nevmid olana umusu yok derler. *(Deş. XVI. 64-2)*

Visalinden senin vardır umusu اوموسى
Ki yakmıştır anı firkat tamusu *(Şeh. Ş. XVI. 314)*

§ Ümiz اميذ [*Fa.*] : Umu اومو. *(Şamil. XVI. 103)*

Kayalarda bal ederlermiş kamu
Yemek içün eylemişlermiş umu اومو *(K. B. XVI. 69)*

§ Lisan-ı Türkide ümid-vâr kimesneye umusu اوموسى var derler, nevmid olana umusu اوموسى yok derler.
(Deka. XVI. 730-2)

§ Ümid امید [*Fa.*] : Umu اومو reca mânasına.
(Cinas. XVI. 4-2)

§ El-emel الامل [*Ar.*] : Ümit ve reca mânasınadır ki Türkide bundan umu اومی ile ve umma ile ta'bir olunur.
(Kam. XVIII-XIX. 3, 135)

2. Beklenen şey.

Bayın bâri bu yüz türüş nişedir
Meğer yoksul umusu اموسی endişedir *(Ferh. XIV. 27)*

umucu : Ümit eden, uman.

§ Ümid-vâr امیدوار [*Fa.*] : Umucu اوموجی. *(Deş. XVI. 89-2)*

§ Ḫabize خبیزه [*Fa.*] : Ve ba'zı lûgatte umucu اومجی mânasına getürmüş... *(Deş. XVI. 319-1)*

§ Ümit-vâr امیدوار [*Fa.*] : Umucu اوموجی. *(Cam. Fa. XVII. 22)*

umucuk : Umulan, beklenen şey.

§ Bular umdukları umucuğa اموجنه irişecek değiller.
(Leys. Mu. XIV-XV. 239)

umundurmak : → **umsundurmak.**

umusuz : Ümitsiz.

§ Nâümid ناامید [*Fa.*] : Umusuz اوموسز, âyis mânasına.
(Cinas. XVI. 4-2)

§ Nevmid نومید [*Fa.*] : Umusuz اوموسز. *(Şamil. XVI. 523)*

Haber vermekliğe : ihbar, iğen çok söylemek : iksâr
Mehel vermeklik : inzar ü umusuz اموسز olmağa : iblâs ابلاس [*Ar.*]
(Genc. XVII. 21)

umu vermek : Ümide düşürmek.

§ Münafıklar dediler ki : Aceplemez misiz bu Muhammed'i ki bir bâtıl va'd ile umular virür اومولر ویرور.
(Leys. Mu. XIV-XV. 147-2)

§ Münafıklar anı işidüp dediler ki: Aceplerüz size bu Muhammed'i ki bir bâtıl va'de ile size umular virür اومولر ويرر.
(Leys. Ar. XV. 241)

unak, (onak) : İyi, elverişli, yarar (?).

Başunda kodular göz ile kulak
Ağız söz içün göz fehme unak انق *(Ferh. XIV. 59)*

uñarmak : → **oñarmak.**

un aşı : Bulamaç, hamur işi.

§ Ârdîne آردينه [*Fa.*] : Un aşı اون آشی. *(Şamil. XVI. 380)*

uñat : → **oñat.**

uñdurmak : → **oñdurmak.**

uñmak : → **oñmak.**

un özü : Nişasta.

§ Serîn سرين [*Fa.*] : Un özü اون اوزی. *(Şamil. XVI. 455)*

§ Serîn سرين [*Fa.*] : Un özü اون اوزی ve üründü ve...
(Ni'meti. XVI. 386)

unutsağı, (unutsağu, unutsak) : Unutkan.

§ Bir kişi biti diri bıraksa unutsağu اونتسغو olur.
(Hay. XV. 175)

§ Unutsağı اونتساغی kişinin burnuna damlatsalar unutsalığı gide. *(M. Bay. XIV. 142)*

§ Nesy نسی [*Ar.*]: Nisyanı galip olan unutsağı اونوتساغی recül.
(Bab. XVI. 2, 625)

§ Taksiye تقسية [*Ar.*] : Unutsak اونتسق olmak ve kanâat etmek. *(Bab. XVI. 2, 147)*

unutsağluk : → **unutsalık.**

unutsağu : → **unutsağı.**

unutsak : → **unutsağı.**

unutsaklık : → unutsalık.

unutsalık, (unutsağluk, unutsaklık) : Unutkanlık, nisyan.

§ Ali Radiyallahü anh eydür: Misvâk unutsalıkı اونتسلقی gide-rür, balgamı giderür, dişleri berkidür.
(Yüz. Ha. XIV. 196)

§ ... Kalbe zekâvet vere ve hıfzı ziyade eyleye ve unutsağ-luğu انتسغلوغ gidere. *(Yadigar. XIV. 114-1)*

§ Yaramaz gönüllülük ve unutsaklık اونتساقلق ve hata tedbirler...
(Yadigâr. XIV. 11 -1)

§ Amma çün ifrat edeler erlik suyun kem ve cima' şehvetin zail eyler ve unutsalık انتسالق getirir. *(Edviye. XIV. 30)*

§ ... Ve andan bir dirhem yirlerse unutsalığı gidere.
(Edviye. XIV.)

§ Pes Yusuf ağladı ve eyitti : Ya Rabbi, bana belâ çokluğu gönlüme unutsaklık انتسقلق bıraktı kim söyledim.
(Enb. XIV. 257)

§ Unutsağı kişinin burnuna damlatsalar unutsalığı اونتسلغی gide.
(M. Bay. XIV. 142)

§ Akıl karıştığına ve sar'a ve unutsalığa اونتسلغه faide ede.
(M. Bay. XIV. 95)

§ Yan ağrısına dahi faide ede ve zirek ede ve unutsalığı اونتسلغی ve kara yerekanı gidere. *(M. Bay. XIV. 46)*

§ Nisyan, ya'ni unutsaklık اونتسقلق... burudet ile rutubet dı-mağda galip olmaktır. *(Mü. Şi. XIV-XV. 67)*

§ ... Faide eyler mi'denin fasitlığına ve beniz sarısına ve vesvasa ve unutsaklığı اونتساقلغی giderir. *(Akr. XV. 256)*

§ Nâsiye ناسية *[Ar.]* : Unutsalığı اونتسلغی artık olan avrat.
(Bab. XVI. 1, 340)

ura başlamak : Vurmaya başlamak.

Hemin baltasını aldı eline
Ura başladı باشلادی اوره başına beline *(Güvahi. XVI. 56)*

urağut : Kadın, nisa.

Ey nice hublâ urağut اراغت bî-adet
Vaktı gelmedin bırağur dir veled
(Melhame. XIV -XV. 96-2)

urdurmak : 1. Vurdurmak, talan, yağma ettirmek.

Vardılar Cengiz'e feryat ittiler
Anda ne kim ittiler yâdettiler
Urduruben اوردوروبن ol ili Cengiz Han
Bilmeden Harezm-Şah, oldu revan *(Enveri. XV. 13)*

§ Zenâniden زنانیدن [*Fa.*] : Urdurmak اوردرمق.
(Şamil. XVI. 275)

2. Sokturmak.

§ Bir ağulu yılana urduralar اوردرەلر eğer ölmezse tiryak civandır. *(Akr. XV. 54)*

urfadan, (rufadan) : Rafadan.

§ Nim-birişt نیم برشت [*Fa.*] Urfadan ارفدن yumurda.
(Ni'meti. XVI. 613)

§ Güvâje کواژه [*Fa.*] : Urfadan اورفدن yumurda.
(Şamil. XVI. 503)

§ Güvâje kerden کواژه کردن [*Fa.*] : Yumurtayı urfadan اورفدن eylemek ve soymak. *(Caf. XVI. 194-2)*

§ Nim-birişt نیم برشت [*Fa.*] : Urfadan اورفدن pişmiş yumurta.
(Caf. XVI. 170-1)

§ Güvaz کواز [*Fa.*] : Karahisarî rufadan روفدان yumurta mânasına nakletmiş. *(Deş. XVI. 277-2)*

§ Nîm-birişt نیم برشت [*Fa.*] : Rufadan رفدن yumurta.
(Deş. XVI. 47-1)

urgun : 1. Vurulan, vurulmuş.

Bu efsun ne cadunun efsunudur
Görün kangı sayyadın urgunudur اورغونیدر
(Mihnet. XIX. 174)

2. Vurgun, âşık.

Her birisi bir nigâra urgun اورغون
Şemşir gibi dehanı pür-hûn *(Hüs. Aşk. XVIII. 12)*

urguncu : Yağmacı, vurguncu.

Urguncu اورغونجی Türk gibi şol uğru gözlerin ah
Gönlüm evin idüptür yağma benim efendim
(D. B. XVI. 154)

urgun malı : Vurgun malı, ganimet.

§ Gânimet غنیمت [*Ar.*] : Urgun malı اورغن مالی.
(Müntehab. XVIII. 70-1)

urkan : Urgan.

§ Boynuna bir urkan ارقان dakıp gemi ardınca, gemi önünce gezdirdiler. *(Anter. XIV. 446)*

§ Boğazına urkan اورقان takıp asker-i ehl-i islâm arasında gezdürüp... *(Rahat. XVI. 41)*

§ Atlar birbirlerinin kuyruklarına urkanlar اورقانلر ile bağlı olup. *(Ev. XVII. 532)*

urk olmak : Uzayıp gitmek, önden gitmek.

Atlı otuz bin, yiğirmi bin yaya
Urk olup ارقاولب geleni sonra kim saya
Leşker-i islâm çıktı çekti saf
Düşman alayın oka kıldı hedef *(Enveri. XV. 25)*

urlu : Vurulmuş, basılmış.

Dutarlar atı vü ol at idi ol
Ki Sa'lûk'i bıraktı vü duttu yol
Şolok dem ki kıldı nazar Şah-ı Çin
Görür kızı tamgası urlu ارلو kıçın *(Süh. XIV. 162)*

urmak : 1. Vurmak, çarpmak.

Oğlanı tutar sürür ol arada
Yüzü üzre çok urur اورر anı dede *(Yuz. Şeyd. XIII. 17)*

Kendözüne kendözü naz eyledi
Kâfı nuna urdu ارد bir saz eyledi *(Ga. XIV. 8)*

§ Bir gece yaturdu, bir çetük pençesiyle urdu اردی iki gözün çıkardı. *(Tebareke. XIV. 69-1)*

Çetük kim ura اورہ pençesin aslana
Eğer diri kalur ise uslana *(Süh. XIV. 220)*

§ Ol sanemi yere urdu اوردی uşattı. *(Si. Da. XIV. 331-1)*

§ Çün gördüler irdiğini urdu اوردی, urduğunu اوردغی öldürdü. *(Fütuh. XIV. 47)*

Bu meydanda devlet topun urdu ارد ol
Ki rahat kişilere irgürdü ol *(Ferh. XIV. 6)*

Hava dımağıma urdu اوردی acep değil şimdi
Bu göz yolundan eğer yaşlarım mukattar ola *(Kadı. XIV. 3)*

§ At bükleyüp Cendah'ı yere urdu اوردی. *(Anter. XIV. 2, 96)*

§ Oğlan yine boğanın alnına yumruğu ile katı urdu اوردی. *(Dede. E. XIV. 16)*

Kakıdı çıbık aldı urdu اورد birkaç
Ki urdı kendisi vü sındı ağaç *(Işk. XIV. 163-2)*

§ Şöyle urmaya اورمیا kim sünüğü uvana ya bir uzvunda cerahat olup kan çıka. *(Müneb. XIV-XV. 171-1)*

§ ... Pîr turdu dâye ile bağa girip selâm verdi. Kel hizmet eyledi : Beni urmağa اورمغه mı geldiniz dedi. Dâye eyitti : Kılıcından korkmadan seni kim urur اورر? *(Ferec. XV. 457)*

§ Hâcip elinde altun değnek, diledi ki ura اورہ. *(Ferec. XV. 52)*

§ Bir dânişment ile çekişip göksünde bıçağ ile urdum. *(Sic. B. XV. 5, 221)*

Çün irdi subh-ı can-efruza dilkeş
Karanu hirmenine urdu ارد ateş *(Ravza. XV. 18)*

§ Ol eşek yattı, ol Bel 'am anı ne kadar ki urdu turgurumadı طرغرومدی. *(Enfes. XV. 162)*

Yüreğime şerha şerha yareler urdu اوردی bu aşk
Garet itti gönlüm ilin yağmaya virdı bu aşk
(Eşrefoğlu. XV. 2)

§ Ol namazı eski çepel bez gibi düreler ol kulun yüzüne uralar اورالر. *(Cennet. XV. 4)*

§ Kaçan ki uğraşasınız şunlara ki kâfir oldular heman boyunların urun اورك. *(Cev. Es. XV. 229)*

Hançer ile Alp-Arslan'ı urur اورر
Ulu divan içre sultanı urur اورر *(Enveri. XV. 7)*

Çaparken tığ-ı elmas ile urdu اوردی
Atının ayağından na'lin ırdı *(Mih. XV. 325)*

Benim olsun deyü tenha bu mahbup
Bu ana çokmar ura اوره ol buna çûp *(Hikmet. XV. 409)*

§ Ebumüslim heman yerinden sıçradı, aşağadan yukarı ana bir kudret teberin eyle urdu kim اوردیکم pişmiş çükündür gibi ol taş iki pâre oldu. *(Müslim. XV. 6, 61)*

§ Üçü dörde urgıl اورغل on iki olur. *(Aç. A. XV. 27)*

Urduñ اوردك cefa taşıyle sıdın çünki gönlümü
Gevher sıdın ivaz gerek ey şive-kâr la'l *(Ah. Pş. XV. 16)*

§ ... Seni kim urdu اوردی deyü istifsar edicek...
(Sic. B. XV. 3, 13)

§ Pîr Nazar bin İlyas ağaçla urup اورب kolum uvatmış idi.
(Sic. B. XV. 8, 247)

Eğer pervane perrin sakınaydı
Özün şem'a urup اورب niçün yanaydı *(İbrahim. XV. 11-1)*

Uyma tahrikine bent ur boynuna
Seni urur اورور koyma taşı koynuna *(Zehr. XVI. 278)*

§ Bizened بزند [*Fa.*] : Ura اورا. *(Şamil. XVI. 555)*

Hemişe kalbini cehd üzre yelte
Keser sanma bir urmağ اورماغ ile balta *(Güvahi. XVI. 11)*

Susamıştım kanıma kim soylar idim anı ben
Kanda imiş geldi bir oh urdu اوردی döktü kanım oh
(D. B. XVI. 69)

İkide birde şimşirinle tîrin can evin yoklar
Dile zahm urduğuñ اوردغك rahmet yeter bunlar ne zahmettir
(Âli. XVI. 93)

§ İltidam التدام [*Ar.*] : Sağu sağarken avrat göksün yumruk ile urmak اورمق. *(Bab. XVI. 1, 439)*

Rivayettir ki bir akıncı gördü
Olup mahzun elin dizine urdu اوردی *(Enis. XVI. 35)*

Şular kim her işin kaydın yimişler
Er ol ur اور baş yar tek sen demişler *(Yuz. Şems. XVI. 372)*

Bunca kim kûh sıfat başıma taşlar urulur اوریلور
Dide-i bahtım uyanmaz ne acep uykuludur
(Fuzuli. XVI. 148)

Düşman başına şeşperinin yaprağın ur اور kim
Sağaltan odur düşmen-i ma'lûl ü nizarı *(Zati. XVI. 5)*

§ ... Sen beni urduñ اوردك, ben dahi seni urdum اوردم.
(Sic. K. XVI. 4, 200)

Urmadan اورمدن tığ-ı tîz-i ta'ne bana
Kanımı dökme mi murad sana *(Mîri. XVI. 49)*

Başı bin kerre ururşañ اوررسك taşa
Ne yazıldıysa gelür ol başa
(Atai. Ha. XVII. 128)

§ Meğer yeni içinde bir hançer-i zehr-âlûdu var imiş, fil-hâl sultan-ı cihana havale edüp sadr-ı mübareklerine bir zahm-i azîm urdu اوردی. *(Solak. XVII. 27-1)*

Urdu beni zalim kanlı yaramaz
Gayet çoktur, değil benim yaram az
(Saz. Gevheri. XVII. 166)

Cümle hazır olduk fîsebilillâh
Urun gazilerim der Yusuf Paşa *(Saz. Sait. XVIII. 393)*

§ Bizen بزن [*Fa.*] : Zeden'den fi'l-i emirdir, zeden, urmak اورمق ve darp mânasınadır. *(Bürh. XVIII-XIX. 116)*

Taş verüp Kuddusi'ye ur اور deyüben salana yuf
(Kuddusi. XIX. 87)

2. Vurmak, baskın yapmak, gasp ve yağma etmek.

§ Akıncılar kâfirin ilin, günün urup اوروب kızın, gelinin esir ettiler. *(Dede. XIV. 128)*

Ben ki Mısr'ın kârvanın urmuşam ارمشم
Dünyede şekker dükânın kurmuşam
(Man. Tayr. XIV. 53)

Gâh beyler anılıdur geh çeri
Geldi vardı aktı urdu اورد illeri *(Ga. XIV. 298)*

Âl-i Selçuku, Oğuzu sürdüler
Uçtan uca illerini urdular اوردلر *(İs. XIV-XV. 501)*

§ Basra nevahisinde haramîler var idi, anların korkusundan halka cihan dar idi. Ol gün kârban urmuşlar اورمشلر, mal üleşmek için... *(Ferec. XV. 13)*

Ol yanada uracak اورجق il yoğudu
Gerçi kim virane yerler çoğudu *(Enveri. XV. 43)*

Kal'ayı alıp erini kırdılar
Çevre yanında ilini urdular اوردلار *(Enveri. XV. 37)*

Canik'i uruñ اورك andan doğru Artık Ovaya gelin.
(Âş. XVI. 112)

Gamze-i mesti meta-ı sabrı târaç eyleyip
Hane-i dil döndü Tatar askeri urmuş اورمش eve
(Sabit. XVII - XVIII. 72)

3. Belli bir sesi yüksek olarak çıkarmak, haykırmak.

İsrafil surunu ura اوره dağlar tepeler savrula
Bir karınca cevabını bin Süleyman veremeye
(Yunus. XIII - XIV. 70)

Lebbeyk uranlarıñ اورنلرنك Arafat'ında aşkının
Teslim-i candan özge kapında rızası yoh *(Nesimi. XIV. 113)*

Yer yüzünü tuttu anın heybeti
Günde beş gez uruludur اورلودر nevbeti *(Ga. XIV. 23)*

Boru, zurna vü nakare urdular اوردیلر *(Yuz. Da. XIV. 90)*

Tutun deyü depinip na'ra urdu اوردی
Ne tururuz deyü çağırdı turdu *(Mih. XV. 227)*

Gâh Arafat'a çıkaram lebbeyk urup اوروب baş açaram
Gâh kurban yerine gelüp koç olup boğazlanuram
(Eşrefoğlu. XV. 11)

Sabâ sünbül saçına şane urmuş
Belâbil na'ra-i mestane urmuş ارمش *(Ravza. XV. 21)*

Budur ol sultan ki âlemde müdam
Günde beş gez urulusar اورلیسر nevbeti *(Mevlit. XV. 31)*

§ Bir kerre na'ra urup اورب düşüp ussu gitti.
(Rahat. XVI. 54)

§ Gırriş غرش [*Fa.*] : Çağırmak ve na'ra urmak اورمق...
(Deş. XVI. 169-2)

§ Garnebe غرنبه [*Fa.*] : Haykırmak, ya'ni na'ra urmak اورمق.
(Caf. XVI. 107-2)

§ Rivayete göre yılda bir kerre bir sayha urup اوروب ruy-i arzda... *(Ev. XVII. 61)*

§ İslambol'un horozları sair şehirlerin horozlarından evvel urup اوروب... *(Ev. XVII. 63)*

4. Giydirmek, giyinmek, takmak.

§ Pes melik, Yusuf'u kığırdı ve Mısır'ın beyliğini verdi. Pes başına taç urdu اردِ ve kendi kılıcın ana bağışladı.
(Enb. XIV. 263)

Kimin başına taç urur ارر bahttan
Kimin toprağa indirir tahttan *(Ferh. XIV. 1)*

K'urdu اوردِ Keyhusrev anın başına taç
Rum u Şam ana verirlerdi haraç *(İs. XIV - XV. 75)*

§ Peygamber anlara şefâat eder ve başlarına taç ururlar اوروِرلر ve yetmiş bin rahmet feriştehleri gelirler. *(Saat. XV. 53)*

§ Bir çoban gördü kim keçe giymiş ve keçeden bir börk urmuş اورمش koyun güder. İbrahim bildi kim ol çoban kendinindir. Ol altunla dikilmiş kaftanın çıkardı ana verdi ve tacı dahı çobanın başına urdu اوردی. *(Tez. Ba. XV. 130)*

Ururdum اوروِردوم ejdeha boynuna bendi
Atardım tâk-ı Kesri'ye kemendi *(Çeng. XV. 253)*

Sabâ sünbül saçına şâne urmuş ارمش
Belâbil na'ra-i mestane urmuş *(Ravza. XV. 21)*

Hem zümürrütten uyan urgıl اورغل ana
Bu belekleri alup vargıl ana *(Muham. XV. 310)*

Çü Husrevlik nişanın tiz ururlar اوررلر
Adımı Husrev'in Perviz ururlar *(Deka. XVI. 79-1)*

§ .. Üçüncü, Hak Taâlânın gölgesinde ola. Dördüncü, başına nurdan taç uralar اورالر. *(Cennet. XVI. 11)*

§ Lepişe لپیشه [*Fa.*] : At burnuna urdukları yavaşa یواشه.
(Ni'meti. XVI. 562)

Kûhde eğnine lâle giymesün gülgûn kabâ
Bağda başına nergis urmasun اورمسون zerrin külâh
(Aşki. XVI. 77)

Başına taç uram sırtına semer
(P. S. Ab. XVI-XVII. 66)

§ El-cübbe الجبه [*Ar.*] : Çâr-pây hayvanın baldırına urulan اوريلان payvant ki kıç ayağından bir ucu kazığa bağlanur. *(Kdeb. XVIII. 198-2)*

5. Vazetmek, koymak.

Ayağı tozun sürme edindi Arş
Yüzün na'lini altına urdu اوردی ferş *(Süh. XIV. 10)*

§ Bu işin bünyadını mekir ve aldamak üzerine urmuşsun ارمش‌سين. *(Kel. XIV. 4)*

§ ... Bundan ötürü kim hakikat ehli ulular, arkaların iminlik ve rahatlık divarına urmuşlardır ارمشلردر üşbu kararsız dünyadan yüz döndürmüşlerdir. *(Kel. XIV. 64)*

§ Kız eyitti : Yahya'nın başın kesip işbu taşt üzerine urup ارب getiresin. *(Enb. XIV. 704)*

§ Tanrı Taâlâ Arş altından bir ferişte veribidi, yedinci kat yer altına indi. Andan yedi tabaka yeri çiğini üzere urdu اردی. *(Enb. XIV. 6)*

Baş urup اوروب secde kılur ayağına
Sen ayağ içicek benin ü benat *(Nesimi. XIV. 105)*

Nerdüban uruben اوروبن ana çıktılar
Gerçi kâfir ol araya çoktular *(Enveri. XV. 38)*

Yüzünü toprağa ur اور kibri terket
İnildünü geçür şâm ü seherden *(Eşrefoğlu. XV. 11)*

§ Bir nerdüban getürüp urdular اردلر bir kişi çıkardılar. *(Enfes. XV. 167)*

Gerü Dâvud urdu اورد ol dergehde baş
Çok tezarru' eyleyüp akıttı yaş *(Vahdet. XV. 69-1)*

§ Bir nûr minber urdular اردلر Arş üzeresinde, çıktım. *(Tuh. Le. XV. 229)*

Ağlayu secdeye urdu اردی yüzünü
Mahvoluben yavı kıldı özünü *(İbrahim. XV. 89-1)*

Yusuf ol dem zemine urdu اوردی yüzün
Dedi ey gûş eden garip sözün *(Yuz. Hamdi. XV. 48-2)*

Bina-yi derde Ferhad urdu اوردی bünyat
Nola olsa diyar-ı aşka üstat *(Ruhi. XVI. 123)*

Urmadı اورمادی deyü kaamet-i yâr ayağına baş
Nevruz erişip elletiser cümle çınarı *(Zati. XVI. 3)*

§ Nemed-zin نمدزین [*Fa.*] :... Ve tegelti ki eyer altına ururlar اوررلر. *(Caf. XVI. 166-1)*

§ Göz yaşların döküp elin sakalına urdu اوردی. *(Şeref. XVI. 110)*

§ Abdi Dede bir bargire binüp omuza bir heğbe esbap urur اورر ; birisi görüp : Hey monla bu omzundaki esbap nedir? Bargire ursaña اورسکه dirler. *(Letafet. XVI. 38)*

Dir evvel ıh dirler çökerürler
Yükünü çöktüğü vaktin ururlar *(Güvahi. XVI. 52)*

§ Âsman-pâye nerdübanlar urup اورب ol kulel-i sema-sâye üzere ağdılar. *(Hüs. Dil. XVI. 128)*

§ Ete narh urarak اورمق sarayına avdet eyledi. *(Ev. XVII. 120)*

6. Sokmak, batırmak, delmek, yaralamak.

§ Ef'i bir oğlanı ayağında urdu اوردی. *(Hay. XV. 11)*

§ ... El tığ-ı sürhe urup depere tutup lâine eylesine urdu kim اوردیکم... *(Hamza. XIV - XV. 55, 168)*

§ ... Giderken yolda çekişip ol beni taşla urup اوروب, ben dahi Eflak bıçağıyle budunda urdum اوردم. *(Sic. B. XV. 5, 237)*

La'lin şarabın içmeğe zülfün ne men' eder
Kim su içerken âdemi urmaz ılan dahi *(Nizami. XV. 58)*

§ Üveys'e sordular kim : Huşu' nedir? Eyitti : Oldur kim namaz içinde sügüyü anın eyeğüsüne uralar اورملر anın haberi olmaya. *(Tez. Ba. XV. 29)*

§ Yılan urduğu اوردغی uyumuş, aç uyumamış. *(Ata. XV. 32)*

§ Zümürrüd زمرد [*Fa.*] : Bir kimseye ağulu canver ursa اورسا veya zehir verilmiş olsa iki arpa vezni sahk idüp içürseler şifa bula. *(Deş. XVI. 74-2)*

§ Resûl Aleyhisselâm eyitti, bu nedir ey Ebubekir. Dedi kim yâ Resûlallah bu gece yılan urdu اوردی. *(Şevahid. XVI. 82)*

§ ... Ben kendim mest iken bıçakla inciğine urdum اردم. *(Sic. K. XVI. 2, 461)*

§ Biregüyü namaz içinde sügü ile ursalar اورسلر... *(Tez. Ün. XVI. 14-2)*

7. Nişan alarak atmak.

Urmañ اورمك geda-yi köy-i harabata seng-i ta'n *(Baki. XVI. 214)*

§ ... Karşıdan bozdoğanla atıp urdu اوردی, depesi üzerine yıkıldı. *(Âş. XVI. 126)*

İkisine bile kıl her sözün tuş
Urasın اوراسن tâ bir ok ile iki kuş *(Güvahi. XVI. 94)*

Harf atup eyleme halka âzar
Urma اورمه ağız tüfeğiyle her bâr *(Atai. Ha. XVII. 106)*

8. İfade etmek, beyan etmek, bildirmek.

Aşkın yolunda her kim lâf-ı mahabbet urdu اوردی
Bî-pâ vü ser değilse aşkında serseridir *(Nesimi. XIV. 201)*

§ İstedim ki bir yüzden dahi fikir ve re'y uram. *(Şeref. XVI. 24)*

Bu çeşmede bizim gibi çok kimse urduاوردی dem
Bir göz yumunca oldu kamu sâlik-i adem *(Nigâ. Ter. XVII. 101-1)*

9. Sürmek.

İrüben peyk-i izzet hazretine
Uyardı yüzün urup اورب gül yüzüne *(Mih. XV. 16)*

§ ... Kanımı yudular... merhem urdular اوردیلر müdavat ettiler... *(Ferec. XV. 240)*

§ ... Dımat edeler arkaya ve kasığa uralar اورەلر.
(Akr. XV. 452)

§ Tiz bir cerrah getirirler, taze et pârelerin yerli yerine diker ve üzerine münasip merhemler urup اورروب bitirici otlar eker.
(Letaif. XVI. 45)

Bunca kim merhem urur اورر jâle yarası kurumaz
Onulur dağ değil lâledeki dağ-ı fuad *(Ruhi. XVI. 32)*

Saki getir ol badeyi kim dâfi-i gamdır
Saykal ur اور o mir'ata ki pür-jeng-i elemdir *(Ruhi. XVI. 75)*

10. Tesir etmek.

§ Süci urmuş اورمش kişiyi hem gerü süci ayar.
(İrşad. XV. 136)

ur tut : Pazarlık ederek, üç aşağı beş yukarı.

Zülf ü gamzen bildi murg-ı dil şikâr olduğunu
Âkıbet bir buseye bazar ettik ur tut اورطوت *(Atai. XVII. 8)*

uruk : 1. Irk, soy, sülâle, hanedan, aile, nesil.

§ Aslan uruğu اورغی sultan kızı, öldürmeğe men seni kıyar mıdım. *(Dede. XIV. 101)*

Yüzü gökcek idi vü şirin sözü
Şah uruğu اروغی , Husrev'leyin kendözü *(Süh. XIV. 293)*

Beğ oğlanları vü han urukları ارقلری
Kim illerde yürürdü buyrukları *(Süh. XIV. 132)*

Dutalım kim değildir şah uruğu اروغی
Âhir helva içün sevgil koruğu *(Işk. XIV. 70-1)*

Anı karşılarız hoş düzdük otak
Hanın uruğudurur اوروغیدرر adı Sırtak *(Hurş. XIV. 60)*

Anda Rüstem uruğundan اورغندن bir dilîr
Vardı kim cengine döymez idi şîr *(İs. XIV-XV. 96)*

Çün Skender ol uruktandı ارقدندی yakin
Gerü taze oldu idi eski kin *(İs. XIV-XV. 120)*

Han uruğu اوروغی kıymeti candır Murat
Âlemin şahlarına candır Murat *(Cam. XV. 3)*

§ Tatar melikinin uruğu اوروغی hatunları Kasr-ı Eblak'a kondurdular. *(Kesir. XV. 188)*

§ Melikler uruğundan اروغندن idi, gayet bahadır idi. *(Kesir. XV. 209)*

Ki mülk-i cihanı kamu dermişiz
Sana, dahi uruğuña اوروغکا vermişiz *(Ta. Sel. XV. 389)*

2. Aşiret kolu, boy, oymak.

Çü Sührap oldu Dahhak'in uruğu اوروغی
Nice helva dutarız ol koruğu *(Şeh. Ş. XVI. 1028)*

§ Kabile [*Ar.*] : Aşiret demektir ki Türkçesi boy, uruk اوروق, oymaktır. *(Kam. Os. XIX. 211)*

uruk atmak : Bitki filiz, dal, kol salmak.

§ El-irşa' الارشاء [*Ar.*] : Ve dahi kavun ve karpuz kökeni budaklanmak ve uruk atmak. اورق اتمق *(Terceman. XV. 48)*

urulmak : 1. Dikilmek, kurulmak, yapılmak, vazolunmak.

Hoş Hudayî meclis anda kurulup
Hem safada badıya hoş urulup اورلب *(Ga. XIV. 91)*

§ Ve İbrahim kaçan kıyamet günü olsa ak hülle giyesidir ve Arşın sağ yanında anınçün bir minber urulasıdır ارلسدر. *(Enb. XIV. 196)*

Bir ulu köşk içün bünyat uruldu *(Dah. XIV. 89)*

§ . . . Can şeh-zadesi içün beden vilâyetinde bir taht urulur اورلر. *(İhlâs. XIV.)*

Har geda iken arpaya muhtaç
Gözedirem k'urula اریله başıma taç *(Şeyhi. XV. 69)*

§ Zira bizim bünyadımız İslâm ile uruldu اورلدی idi.
(Cev. Es. XV. 88)

§ Zira kim namazın aslı tevazûla urulmuştur اورلشدر.
(Kab. XV. 25)

Ger esbab olmaya bünyat urulmaz ارلز
Hem oğlan doğmayınca ad urulmaz *(Muham. XV. 560)*

§ Miyan-ı serâda bir şadırvan akar, Dicle'den almışlar, dört tarafında dört taht urulmuş اورلش suffede cariyeler kamer gibi tabaklarla nisâr tutarlar. *(Ferec. XV. 469)*

§ Yüz arşun boylu bir ağaç var, çok budaklar bitmiş, dibinde bir taht urulmuş ارلش üstünde bir kişi yatur.
(Ferec. XV. 80)

O bağ içinde bir meclis kurulmuş
İrem bağına benzer taht urulmuş اورلش
(Çeng. XV. 193)

§ Ol padişah-ı âlem-penahın seraperde-i rif'atleri sahray-ı Kerbelâ'da uruldu اورلدی. *(Hadika. XVI. 121)*

§ Rummâne رمانة [*Ar.*] : Kapan denilen büyük terazinin bir kefesi taşı ve tartusu ve taşının ağırı ve ana urulan اورلن denk.
(Bab. XVI. 2, 201)

Uruldu اورلدی Hayder içün anda minber
Kaçan kim minbere ağdı o server *(Fazilet. XVI. 73)*

2. Vurulmak, çarpılmak.

§ Salâvat etmeyen kişinin duası göğe ağmaz... Gerü yüzüne ururlar اوررلر. *(Cennet. XV. 256)*

§ Ve ol kılduğu namaz eski bez gibi dürülüp issinin yüzüne urula اورله. *(Delil. XV. 50)*

3. Giydirilmek, takılmak, konulmak.

§ Ol nurdan taç başına urulmuştu اورلشدی hulle eğninde giyilmişti. *(Si. Da. XIV. 294-2)*

§ Mirşeha مرشحة [*Ar.*] : Eyer altına urulan اورلن teğelti ve arakıyye ve şal. *(Bab. XVI. 1, 303)*

§ Künd کند [*Fa.*] : Omca ağaçtır ki tutsak eline ve ayağına urulur اوریلور. *(Lû. Şeh. XVIII. 66-2)*

urum (I) : Vuruş.

§ Resûl Aleyhisselâm anın içün buyurdu kim her bir keleri bir urumda ارمده öldürse... *(İhlâs. XIV. 291)*

urum (II) : Cirm, hacm.

§ Devr دور [*Ar.*] : Nesnenin urumu اورمی ve cirmi. *(Bab. XVI. 2, 46)*

urun : → **orun.**

urunmak : **1.** Giyinmek.

Kaçan hurşit ki meşrıktan göründü
Ulu dağlar kamu nur taç urundu *(Dah. XIV. 36)*

§ Saltanat tahtında oturdu, taç urundu اورندی. *(Fütuh. XIV. 2)*

§ Eğinlerine cebeler giydiler, başlarına ışıklar urundular اورندیلر. *(Si. Da. XIV. 788-2)*

§ Melik eğnine bir ağır cebe giydi, başına bir müzehhep ışık urundu اورندی. *(Si. Da. XIV. 772-1)*

Bir kulun tac urunur اورز geymiş harir
Biri döşenmeğe bulımaz hasır *(Melhame. XIV-XV. 2-1)*

§ Bir altun taht urulmuş, bir sahibü'l-cemal hatun yeşiller giymiş, yakut serbent urunmuş اورنمش oturur. *(Ferec. XV. 363)*

Gerçi ma'şuksun veli âşık libasın urunup اورنب
Cilve-i hüsnün yine kendin temaşa eyledin *(Ruşeni. XV. 258)*

İşit imdi Mustafa Mi'racını
Nice urundu اورندی saadet tacını *(Mevlit. XV. 47)*

Kapusuna gelen ehl-i ihtiyaç
Urınur اورنور başına şahlar gibi taç *(Vahdet. XV. 21-1)*

§ Başa mesh vermek ışık urunmakdur ارٰمقدر gusl çukaldur, yüz yumak yüzlük urunmakdur, kollar yumak kolluk giymekdür. *(Tuh. Le. XV. 289)*

Sinemin suffesi sadrında hayalin sanasın
Tac-ı Kisrî urunur Taht-ı Süleyman'a geçer *(Şeyhi. XV. 87)*

Urınup اورینوب başına bir tac-ı mücevher sünbül
Oldu ıklim-i çemen tahtına server sünbül *(Baki. XVI. 53)*

Şa'r-ı müşkinini çü çezdi cihan
Mah tacın urundu اورندی şah-ı zaman *(Mîri. XVI. 196)*

Başına urunmuş bektaşi börkü
Sırtına da almış çılkava kürkü *(Saz. Köroğlu. XVI. 47)*

Makarrettim eğerçi dest-i şahı
Güneş gibi urundum اورندم zer külâhı *(Şeref. XVI. 113)*

§ Başıma zer efser urunup اورنوب gâh müzehhep dibalarla ve gâh nurânî kabâlarla salınırdım. *(Hüs. Dil. XVI. 73)*

Leşker-i Hindin görüp Şamî zirih giydiklerin
Çekti Mısrî tığ urundu اوروندی nîkter miğfer güneş
(Lâmii. XVI. 9)

Yeşiller urunmuş gördüm tacını *(Kâtibi. XVII. 73)*

2. Takınmak.

Kimisi adam başlı, gövdesi at
Kimi kuş gibi urunuptu اورنبدی kanat *(Süh. XIV. 222)*

Ağaçtan kanatlar urunup uçar
Diyesin buluttur havadan geçer *(Süh. XIV.)*

Kim kimin adın dilerse urunur اورز
Ad bulunmaz deyüben kim yerinür *(Ga. XIV. 514)*

İki peri urunmuş اورنمش şekl-i âhu
Dil alur gözleri manend-i cadu *(Lârendi. XVI. 66)*

3. Konulmak, oturtulmak, takılmak.

§ Ol tacda iki inci urunmuş اورنمش ola nurdan. *(Zad. XVI. 106)*

§ ...Gördü kim bir puttur Azerî, iki gevher-i şep-çerağ gözleri yerinde urunmuş اورنمش başında...
(Ferec. XV. 98)

urunulmak : Giyinilmek.

§ Anın içün urunulur اورنلور takınılur nesneler alam.
(Anter. XIV. 97)

urup tutmak : Ne yapıp yapmak.

§ ... Zamandır ki hazine ve asker terk idüp bunda senin için tururam, bu fursata seni hâli gördüm, şükür rahmet-i Huda bu dem irişti kutlu yüzünü gördüm. Bânu çün bu yafteliği işitti eyitti : Urduñ tuttuñ اوردك طوتدك beni eskiden ma'şûkun çıkardın, bu gece mübareklik ile damat olsan gerek; hay gözün aç, aşk nedir bilmezem... *(Ferec. XV. 527)*

Urus : Rus.

Meğer var idi bir bî-misl ayyar
Kim olmuştu ana casusluk kâr
Olurdu geh sakallı gâh köse
Dönerdi geh Tatar'a gâh Urus'a اوروسه *(Zati. XVI. 278)*

uruş : Müsademe, harp, savaş, cenk.

§ Ol gice, ki irtesi uruş اوروش olucak idi... *(Si. Da. XIV. 388-1)*

§ Tiz uruş اوريش yarağın idiniz, çeriyi atlandırınız.
(Fütuh. XIV. 3)

Baş oynamağın çak günüdür bugün
Bana kaçan ölmektir ölmek düğün
Depinmek uruşmak hünerdir ere
Ne er ola ol kim uruştan اوروشدن ıra *(Süh. XIV. 176)*

Varışı subhgâh-ı iyd-i ekber
Vuruşu وروشی gecesi düşmana mahşer *(Hikmet. XV. 15)*

§ Nestuh نستوه [*Fa.*] : Ol kimesneye derler ki ceng ve harpten ve uruştan اورشدن ve sözden yüz çevirmeyüp mütehevvir ve muânit ola. *(Deş. XVI. 355-1)*

§ Amma bizim Mehmet Giray Han asrında ur beyi on iki bin asker ile uruşa اوروشه giderdi. *(Ev. XVII. 518)*

uruşçu : Muharip, savaşçı.

§ Evvel Ebusüfyan, ikinci .... üçüncü Hazime bin Nevfel iki yüz uruşçuları ile اوروشجلريله yürür. *(Si. Da. XIV. 601-1)*

uruş etmek : Harbetmek, savaşmak, cenk etmek.

§ Bir nice gün uruş etmeği اتمكي اوريش , savaş etmeği terkettiler. *(Fütuh. XIV. 3)*

§ Arabın üstüne çokup bularınla uruş etmegil اورش اتمكل. *(Fütuh. XIV. 64)*

Heman ey Evliye cehdet kuvâ vü kudretin varken
Demidir durma uruş et اوروش ايت budur ayin-i insanî
(Ev. XVII. 1)

uruşmak : 1. Hepsi birleşip vurmak.

Bizimle gelip çünki turuşalar
Yağı sanuben bizi uruşalar اوريشالر *(Süh. XIV. 45)*

2. Vuruşmak, çarpışmak, mücadele, mukatele etmek.

§ Maslahat oldur kim uruşmayavuz اورشمياوز , el verevüz tutulavuz. *(Fütuh. XIV. 363)*

§ ... Çok uruştuñ اورشدك , ol arnukluk ile yattın, karışık düşler gördün dedi. *(Fütuh. XIV. 285)*

Bir iki def'a katı turuşalar
Harp öğüş ola delim uruşalar اورشلار
(Melhame. XIV-XV. 112-2)

§ ... Öyleye değin ol dağa iriştiler, haramîleri bulup uruştular اورشدلر haramîlerin cümlesini tuttular. *(Ferec. XV. 15)*

§ Bir kişinin üç oğlu var idi; hasta düştü, oğullarını cem'etti, üç bin dînarı var idi, bunlara verdi : Bir yerde saklan, üçünüz bir yerde dirilin, uruşmañ اورشمك talaşman...
(Ferec. XV. 299)

§ Eğer Tanrı Taâlâ bir melik viribiye üzerinize kıtâli farz ide, ola ki uruşmayasız اورشمیه‌سز. *(Cev. Es. XV. 67)*

Didi ol İlyas Bey hâşa ki ben
Kâfire arkam dönem sağ ü esen
Uruşalım اورشالم, saf çeküben turalım
Her ne takdir olsa Hak'tan görelim *(Enveri. XV. 34)*

§ Mücâdele مجادله [*Ar.*] : Yalın kılıç ile uruşmak اورشمق.
(Bab. XVI. 2, 294)

§ Mudârebe مضاربة [*Ar.*] : Uruşmak اورشمق ve assısını yarıya ticaret etmeklik. *(Bab. XVI. 1, 314)*

İki ulu sığın bir gün turuşup
Be-gayet ceng ederlerdi uruşup اوریشب *(Güvahi. XVI. 50)*

§ Bu minvâl üzre nice kerre uruşma اورشمه ve turuşma, koşma ve aktarışma olup... *(Selim. XVI. 193)*

uruşu ölmek : Çarpışarak ölmek, çarpışa çarpışa ölmek.

§ Eğer can kurtarımazsa bari anın erliği ve hamiyyeti ve uyanıklığı halk dilinde ayıplı olmaya; uruşu öldü ارش اولدی deyü söyleneler. *(Kel. XIV. 35)*

uruş yarağı : Harp levazımı, savaş hazırlığı.

§ Tiz uruş yarağın یراغن اوریش idiniz, çeriyi atlandırınız.
(Fütuh. XIV. 3)

uru yumru : Bir çeşit ur.

§ Caḥc جحج [*Ar.*] : ... Hak kuşu... ve uru yumru اوروبومری ta'bir olunan vereme dahi denir, ekseriya boğazda ârız olur.
(Bürh. XVIII-XIX. 200)

urva, (uvra) : 1. Yufka açılırken hamur tahtaya yapışmasın diye altına saçılan un.

§ Vârden واردن [*Fa.*] : Urva اوروه ki hamıra saçarlar. *(Miftah. XV. 140)*

§ Vârdel واردل [*Fa.*] : Urva اوروه , hamıra saçarlar. *(Deş. XVI. 225-2)*

§ Vârden واردن [*Fa.*] : Urva اوروه ki etmekçiler bulaşmasın deyü hamıra saçarlar. *(Deş. XVI. 282-2)*

§ Tedmık تدميق [*Ar.*]: Ele yapışmasun deyü hamıra urva اوروه saçmak. *(Bab. XVI. 2, 328)*

§ Süveyna ثوينا [*Ar.*] : Hamır altına saçılan uvra اوره , un. *(Bab. XVI. 2, 23)*

§ Vârden واردن [*Fa.*] : Urva اوروا. *(Şamil. XVI. 657)*

§ Es-süveyna الثوينا [*Ar.*] : Etmek açılan hamur yuvalağı altına saçtıkları una denir. Tahtaya yapışmasın için saçarlar. Türkide urva اوروه ta'bir olunur. *(Kam. XVIII-XIX. 3, 607)*

us : Akıl, fikir.

Ussu اوصى geldi başına dinle nider
Elin tutar Yusuf'un alır gider *(Yuz. Şeyd. XIII. 14)*

Kimi düşer uğunur ussı اوصى gider
Kimi görmeğe canını terk eder *(Yuz. Şeyd. XIII. 21)*

Görün ussuñuzu اسونكزى gevde içinde
Gece yavu varır, gündüz bulursuz *(Velet. XIII-XIV. 18)*

Gülendam ussunu başa getirdi
Hak'a sığındı gör ne iş bitirdi *(Dah. XIV. 103)*

§ Pes kendözün balıkçırın boynu üzerine bıraktı ve anın boğazın berk kıstı; şöyle kim balıkçırın ussu اسى gitti. Pes havadan aşağa düştü. *(Kel. XIV. 35)*

§ ... Pes anın halin ve işin anlamağa yüz duttu, anın ussu اسى ve re'yi ve edebi endazesin sınamak ve denemek birle gey anladı. *(Kel. XIV. 16)*

§ Eğer ussu gitmelü olsa tavuk yünün boğazına soka kustura.
(Yadigâr. XIV. 20-2)

§ Çün anı gördü düştü ussu اصی gitti, çün öğü başına geldi...
(İhlâs. XIV. 61)

Ol araya erişti iverek Tus
Görür yatmış u gitmiş his ile us اوس *(Hurş. XIV.)*

§ ... Ömer bunu işidicek düştü ussu اوصی gitti, gerü ussu gelüp... *(Yüz. Ha. XIV. 33)*

Çü bende ne us اوص kaldı vü ne bilü
Ne iş başarıser eyitgil delü *(Süh. XIV. 35)*

Sen ussuñu اوصوک dağıtma öğünü dir
Gey işit ki kulun tapuna ne dir *(Süh. XIV. 89)*

§ Nice kim bu düşü gördüm, şundan beri aklım, ussum اوصم derebilmem, hanım kardaş, menim bu düşümü yorgıl mana dedi... *(Dede. XIV. 23)*

Na'ra urur ussu اصی gider bir zaman
Avrat üstüne gelir kılur fiğan *(Man. Tayr. XIV. 200)*

Okumak bilmek ü kılmak assı yok
Fasit işi işleyenin ussu اصی yok *(Ga. XIV. 272)*

§ Pes Âdem yavlak korktu ve uçmağı ve anın içindeki ni'metleri andı, düştü, ussu اصی gitti.
(Enb. XIV. 41)

§ Avratların çoğunun ussu اصی gitti, hâmileleri yükün bıraktı.
(Anter. XIV. 543)

Yüzüne saçtı geldi yine ussı اصی
Nefesler sovuğ iken oldu ıssı *(Işk. XIV. 65-1)*

Kim cihand'anın ola bahtı bülent
K'uslulardan اوصللردن işide peyveste pent *(İs. XIV-XV. 63)*

§ Üç damla kan kendi gözü önünde damladı, bunu görüp fil-hâl ussu اوصی gitti, baş aşağı ol sekinin altına muallak yıkıldı. *(Bektaş. XV. 266)*

Her bir ağacın bir ıssı vardurur
Hiç haram bilmez o k'ussu اوصی vardurur *(Cam. XV. 36)*

§ Çünkim yahudi ol alâmeti gördü, ussu اوصی gitti, düştü, bir zamandan ussu اوصی geldi. *(Kesir. XV. 205)*

Gider ussu اوصی penir ü nân diyende
Uğunup kef geçer döğmeç yiyende *(Ruşeni. XV. 32)*

§ Secdeye vardı ussu اصی gitti, yedi gün secde içinde kaldı. *(Cennet. XV. 468)*

Âkıl isen sen dahi us اوص isteme divaneden *(K. Ü. XV. 72)*

§ El-ittilaü الاتلاء [*Ar.*] : Katı kaygulanmaktan ussu اوصی gidip şaşmak. *(Terceman. XV. 10)*

§ ... Ayağın su üzre kodu, Dicle ırmağın yürüyü geçti. Hasan bunu gördü hayran oldu, düştü, ussu اوصی gitti. *(Tez. Ba. XV. 80)*

§ ... Şahzade düştü ussu اوصی gitti gulâmlar ol yiğidi kovdular, şahzadenin yüzüne gülâp, saçtılar, aklı geldi. *(Ferec. XV. 357)*

§ Dam üzerine kaçtım, ussum gitti; aklım gelicek aşağa indim. *(Ferec. XV. 404)*

§ Dâye bakıp Rıdvan Şah'ı gördü bayıldı, ah oğul deyü düştü, ussu اوصی gitti bîhuş oldu. *(Ferec. XV. 77)*

§ Delileri zencire çekmeyince ussu اوصی gelmez. *(Tez. Ün. XV. 51-2)*

Didiler sen misin, ana, Gâv-ı Tus
Kanı buynuzun başında yokmu us اوس *(Enveri. XV. 13)*

§ Ey oğul, eğer karavaş veya kul satın almak istesen gayette ussuñu اصوکی cem'etmek gereksin... *(Kab. XV. 197)*

Âşıkın zenciri aşk olur yine
Akl-ı kül kuldur bu Mecnun ussuna اصنه *(İbrahim. XV. 50-1)*

Geldük imdi nice olur yer ü göğler ey siraç
Nice zâil olur anda uslar اوصلر öğler ey siraç
(Muham. XV. 316)

§ Frenk, ussu اوصی gidip oturduğu kürsü üzerinden düştü.
(Ta. Sel. XV. 58)

Rind-i harabatiyiz bizde ne us اص var ne yüz
Cümle yele vermişiz akl ü dil ü arımız *(Lâmii. XVI. 72)*

§ Bir kerre na'ra urup düşüp ussu اصی gitti.
(Rahat. XVI. 54)

Her göründükçe bana âdem gibi görünmeyip
Ey peri ussum اصم benim hep dardağan etmek neden
(D. B. XVI. 165)

§ Nite ki öğ ile ussu اوصی ki mukabili cünûndur, fark etmeyen hûşün mânasını uss اوص sanır. Ol takdirce bîhûş divane olur, zira uslunun mukabili delidir. *(Deka. XVI. 71-2)*

Dürüşür anmağ içün olan ussu اوصی
Çü korkağ ola bazirgân ne assı *(Güvahi. XVI. 63)*

Teenni ile depren divşür ussu اصی
Ki yoktur son peşimanlıkta assı *(Güvahi. XVI. 1)*

§ İstihyar استحیار [*Ar.*] : Nesneye baka baka ussu اصی gitmek ve hayran olmak. *(Bab. XVI. 1, 8)*

§ Huşyâr هشیار [*Fa.*] : Ayık ve uslu اوصلو. *(Caf. XVI. 177-2)*

§ ... Bunu diyicek düştü halifenin usı اوصی gitti.
(Ta. Şahi. XVI. 17-2)

§ Ḫıred خرد [*Fa.*] : Us اوص. *(Şamil. XVI. 426)*

§ Ferheng فرهنك [*Fa.*] : Us اوص ve edep. *(Şamil. XVI. 579)*

§ Gaşy غشی [*Ar.*] : Ussu اوصی gitmek. *(Müntehab. XVII. 69-2)*

Hem susuza : atşan di, ussı اوصی giden : hayrandır حیراندر [*Ar.*]
(Cev. Ke. XVII. 20)

Us اوص : hûş هوش [*Fa.*] ü zemistan : kış, nefrin ü gile : karış
Kığ : püşk ü yağış : bâriş, ekşilice aş : seğbâ
(Gene. XVII. 44)

§ En-nevkâ النوکی [*Ar.*] : Ussu اوصی az olan kimselerdir.
(Kdeb. XVIII. 34-2)

§ Ülül-elbâb اولوالالباب [*Ar.*] : Us اوص issileri, ashab-ı ukûl.
(Kdeb. XVIII. 229-1)

İrmek : âhiden, bülûğ oldu bölük : ümmet, güruh
Saklamak : ısmet, nigeh daşten; ḫıred خرد [*Fa.*] : usdur
اوصدر: nüha نهی [*Ar.*]
(Naz. Cev. XVIII-XIX. 14)

§ Akl عقل [*Ar.*] : Fariside hûş ve hıred, Türkide us اوص denilir. *(Kam. Os. XIX. 143)*

usal : İhmal edilecek nitelikte önemsiz.

Dedi isten aran hiç mehl vermen
Bu işi siz usal اوصال ü sehl görmen *(Işk. XIV. 189-2)*

usal olmak : → usañ olmak.

usal tutmak : → usañ olmak.

usan : 1. Gafil, gevşek, tembel.

Ay yüzün ağılında gönüller sürülenmiş
Oğlansın anı anlayımamışsın usansın اوسنسن
(Kadı. XIV. 347)

§ Usañ اوصك baş terkidedir asılıdır. *(Anter. XIV. 861)*

§ El-vahinü الواهن [*Ar.*] : Zebun, süst ve yorgun ve usañ اوساك kimesne. *(Terceman. XV. 280)*

Usañlar اوصاکلر bu yolda yitti kaafile menzile yetti
Yürün yürün tiz irişin kaafileye katılıgörün
(Eşrefoğlu. XV. 58)

Diye olmadı mıydı Yusuf da kul
İbâdetten usañ اوصك değül idi ol *(Muham. XV. 361)*

Başımız terkide usañ اوصك yaturuz
Uyuruz gaflet ile açmayız göz *(Şeh. Ş. XVI. 254)*

§ Hûşâ هوشا [*Fa.*] : . . . Ve usañ اوصاك, kâhil mânasına demişler. *(Deş. XVI. 26-2)*

§ Setrî ستری [*Ar.*] : Fârığü'l-bâl olan usañ اوصاك recül. *(Bab. XVI. 2, 596)*

§ Hûşâ هوشا [*Fa.*] : Usañ اوصاك. *(Caf. XVI. 177-2)*

§ Hüşâ هوشا [*Fa.*] : Usañ اوصاك ve kâhil. *(Ni'meti. XVI. 639)*

2. İsteksiz.

§ Bu risaleyi Türkçe diye usañ اوصاك okumayalar. *(İhlâs. XIV. 4)*

usan gelmek : Usanç, bıkkınlık gelmek.

§ Müslim Şah ise gayri bir tarafa sefer olmadığından kendine Padişahlıktan usan geldi اوصان كلدی. *(Müslim. XV. 9, 111)*

Biraz da gayri tarih ü kaside eyleyim inşa
Bana hasbî gazelden Vasıfâ zira usan geldi *(Vasıf. XIX.)*

usañlık : Gafillik, ihmal, tekâsül, tenbellik, gevşeklik.

§ Kendözüne eyitti kim : Fursat gözetip zahire yığmak vaktıdır. Eğer usañlık اساكلق edersem uyanıklıktan ve ihtiyattan ırak düşmek olur. *(Kel. XIV. 85)*

§ Âfet irdiği vaktın fikrin ve re'yin assısı öğüş olmaz ve düşman şerrin defeylemekte usañlığı اسكلغی maslahat görmezler. *(Kel. XIV. 40)*

§ Dimne eyitti : Ben şöyle endişe kıldım kim hileler birle bu işe girem ve dürüşem. Tâ kim anı arslan katından ırak eyleyem kim kendi mezhebimde usañlık اسكلق ve hamiyetsizlik reva değildir. *(Kel. XIV. 21)*

Ne hoş ansızın bir güher buldum
Çü usañlık اوصاكللق ettim yavu kıldım *(Süh. XIV. 263)*

§ El-vinyetü الونية [*Ar.*] : Bir nesnede süstlük ve usañlık اوسا كلق. *(Terceman. XV. 279)*

Seninle yâr iderdi dostluk ah
Gönül olmasa sende bir usañlık اوصا كلق *(D. B. XVI. 117)*

Nazmi sana ne çağa dek usañlığ ile اوصكلغيله yürümek
Hot ansızın irse gerek bir gün ölüm deyince ha
(D. B. XVI. 30)

§ Hels هلث [*Ar.*] : Selgilik ve usañlık اوصكلق ve selgimek. *(Bab. XVI. 1, 375)*

§ Tevehhî توهى [*Ar.*] : Kehellik, usañlık اوصكلق. *(Bab. XVI. 1. 581)*

§ Mukassır مقصر [*Ar.*] : Nesneden âciz olucu ve usañlık اوصكلق edici er. *(Bab. XVI. 2, 91)*

usañ olmak, (usal olmak, usal tutmak, usañ tutmak) : Bıkmak, gaflet etmek, gevşek davranmak, ihtiyatsız bulunmak, tekâsül göstermek, zühûl etmek, ihmal etmek.

Dolandım ü gezdim bozardıp beniz
At ile dağ ü taş, gemiyle deniz
Çok ister idim usañ olmaz idim اوصاك المازدم
Ve liykin nişanımı bilmez idim *(Süh. XIV. 304)*

Bana küy, gerek olasın katı sak
Gelem tizceğez olucak ittifak
Cevahir hem altun bile götürem
Değil kim usañ olam اوصاك اولم ü oturam *(Süh. XIV. 148)*

Dahi dedi her dürlü eksik gerek
Bu arada hazır kılın tizrek
. . . . . .
Gemiden getirin usañ dutmañuz اوصاك دتماكوز
Sımarlarvenin üşte unutmanuz *(Süh. XIV. 215)*

Heman lâhza çözdü bölük saçların
Kemendeyleyip attı birin birin
Ki tiz yapış ü kendözün dama sal
Heman çare üş budur olma usal اوله اوصال *(Süh. XIV. 105)*

Usañ olma اولمه اوصاق niçeme yol emindir
Haramî çok bu yolda pür-kemindir *(Yunus. XIII-XIV. 25)*

Çü od bırağıp yakasın mişesin
Usan olma et aslan endişesin *(Ferh. XIV. 21)*

Bugün özrile tutmayasıñ usal اصال طوتمايسك
Ki yarın söze kalmayıser mecal *(Ferh. XIV. 84)*

§ Âkıl kişi gerek kim kendözün saklamağı ve ihtiyatı artura. Zira eğer gafil ve usañ olur ise اسك الورسا ve yerin kor ise lâcerem düşmanın kemini açıla ve pususu boşana. *(Kel. XIV. 96)*

Yol yarağın eylemektir mutlaka
Usañ olma اولمه اوصق çün gidisersin Haka *(Ga. XIV. 330)*

Gassak غساق tamu irini, usañ olmaktır اوصق اولمقدر : zühûl [*Ar.*]
(Fer. XIV. 21)

§ Bu bapta usañ اوصق ve kâhil olmañ اولمق.
(Anter. XIV. 73)

Buyurdu Zengi varın kamu bile
Usañ olmañ اولمق اوصاق seğirtin yile yile *(Işk. XIV. 163-1)*

§ Çün bu nâbekâr müdbirin hıyaneti ve suçu ruşen oldu, tizrek bunu siyasete değürmek gerek. Eğer bu babı melik usañ dutarsa اسك دتسا imden gerü suç edenler rüsvaylıktan korkmaya. *(Kel. XIV. 160)*

Bunu dutma usañ اوصاق دتما ü eyle tedbir
Yiğitliğine kılma kast ü taksir *(Işk. XIV. 100-1)*

§ Bunu usañ tutmağa طوتمغه اوصق yaramaz, key cidd ü ceht ve key ihtiyat gerektir. *(Müz. XV. 337)*

§ Siz dahi beni duada usan tutmañ طوتماك اوصان... beni anup salâvat getürün. *(İhlâs. XIV. 103)*

Usan olup اولپ اوصن kalman geri menzil uzaktır ileri
İşbu uzak yollar içün yarağınız kılıgörün *(Eşrefoğlu. XV. 58)*

Uslu isen sen de geç hergiz imaret eyleme
Usan olma اولمه اوصن gaafil olma ettiğin işi başar
(Eşrefoğlu. XV. 49)

Ey miskin Âdem oğlu usan tutma ilmi
Esmedin ölüm yeli tevbeye gel tevbeye *(Eşrefoğlu. XV. 25)*

İletip bunu kuyudan taşra sal
Key becit dur bu işe olma usal اوصال اوله *(Cam. XV. 106)*

Usañ olup اوصاك اولوب latife eder gibi el ucıyle dua dilemek olmaz. *(Ac. A. XV. 130)*

§ Tevbeye ta'cil edin, usañ olmañ اوصاك اولماك. *(Müz. XV. 156)*

§ Andan geri her işte usañ olma اوصاك اوله ki usanlık cahilliktir. *(Kab. XV. 217)*

Dedi gelin çeriler cem'edelim
Usañ olmañ اوصاك اولمك heman Türk'e gidelim *(Hadidi. XVI. 54)*

Yarağı neyse görün ol hısarın
Usañ olmañ اوساك اولمك ale't-ta'cil varın *(Hadidi. XVI. 292)*

§ Me'le مآلة [*Ar.*] : Süst, usan olan اوصك اولن avrat. *(Bab. XVI. 2, 291)*

§ Tefniş تفنيش [*Ar.*]: Bir emirde usañ oluvermek اوصك اولى ويرمك. *(Bab. XVI. 2, 162)*

Usañ olma اوصاك اوله ki fursat girdi ele
Gidincek fursat elden müşkil ola *(Şeh. Ş. XVI. 65)*

Kendi işinde o kim usañ olup اوصك اولپ ola uya
İşini başa çıkarmak mı olur öyle o'ya *(D. B. XVI. 39)*

Çü bîcan nakştır bîsuret-i yar
Usañ olma اوصاك اوله ana bir çare kıl var *(Lârendi. XVI. 81)*

Kişi işin usañ tutmak اوصك طوتمق: tehâvündür تهاونْدر [*Ar.*], tekasüldür تكاسلدر [*Ar.*] *(Cev. Ke. XVII. 38)*

usañ tutmak : → usañ olmak.

usan vermek : Usandırmak, usanç vermek.

Ne yapsın Galib-i bîtâb evsafında kaasırdır
Edüp tatvil nazmı korkum oldur ki usan verdi اوصان ویردی
(Ş. Galip. XVIII. 19)

usdan alu : Akılsız, akıldan mahrum, akıl yoksulu.

Zeliha eydür usluyam sensin delü
Âşık olan delü mü ey usdan alu اصدن الو
(Yuz. Şeyd. XIII. 23)

usmak : → **yosmak.**

usu azmak : Çıldırmak.

Hâh derviş ola hâh gani
Usu azur آزور اوصی düşünde görse seni *(Fuzuli. XVI. 87)*

usukmak : Aklı erecek hale gelmek.

§ Sahv صحو *[Ar.]* : Ayıklık, oğlan usukmak اوصقمق.
(Bab. XVI. 2, 552)

usul boy : Mütenasip, mevzun endam.

Altun kemer sıkmış ince belini
Usul boylarını sarasım gelir *(Kara. XVII. 32)*

usullu : Uslu, halim, kibar, yol bilir.

Güleç yüzlü usullu اوصوللو, tatlı sözlü
Açık elli, asıllı, fitne gözlü *(Hurş. XIV. 6)*

Usullu اصوللو, ıssı yüzlü, tatlı sözlü
Belâlı, fitne kaşlı, cadu gözlü *(Hurş. XIV. 79)*

uş : → **üş.**

uşacık, (uşacuḳ, uşacuk) : 1. Uşakcık, küçük çocuk.

Uşacıklar اوشجقلر, oğlancıklar bülbül gibi öter güler
Anadan ayrılmış bular, kızıl, al çiçekler yatur
(Yunus. XIII-XIV. 353)

§ Ebamüslimin hatırına mektep uşacıkları اوشاجقلری geldi.
(Müslim. XV. 4, 92)

§ Öğretiniz uşacıklarınıza اوشجقلریکزه Yusuf sûresin.
(Cev. Ah. XV-XVI. 135)

§ Pîrleri ağırlayan benim nûrum ağırladı, uşacukları اوشجقلری esirgeyen beni sevdi. *(Ta. Şahi. XVI. 42-2)*

Şol uşakcıklar اوشاجقلر gibi binersin ağaç ata
Çevgân ile topun yok meydanı arzularsın *(Niyazi. XVII. 72)*
Dedi müjde uşacık اوشاجق erkek imiş
Serkizin validesi gerçek imiş *(Sabit. XVII-XVIII. 82)*

2. Ufacık.

İnayetinde İlâhın uşacuḳ اوشاجوخ ırmahlar
Kamusı gark olalar ırmağımda çünki taşam
(Kadı. XIV. 248)

§ Ebucehl aleyhi'l-la'ne uşacuk اشاجق taşları avucuna alup Resûlullah katına vardı. *(İhlâs. XIV. 208)*

§ Uşacuk اوشجوق oğlancuklarunuza şefkat eyleyici olun.
(Yüz. Ha. XIV. 34)

Hem Butayn üç uşacuk اوشجق yıldızdurur
Sacayak gibi üçü bile yürür *(Melhame. XIV-XV. 140-2)*

§ ... Olur kim kabağı kızarır, kirpiği dökülür olur, kabağında uşacuk اشاجق uyuz gibi olur. *(Hazain. XV. 15-1)*

§ Biriniz seferden gelse ehline bir nesnecik armağan getirsin, eğerçi uşacık اشجق taşçığazlar dahi olursa.
(Faza. XV. 176)

§ Pes nice korkarsınız Tanrıdan eğer inkâr idecek olursanız şol günü ki uşacuk اوشجق oğlanları pirler ider.
(Cev. Es. XV. 311)

§ İlerü zamanda avratlara ve uşacuk اوشجق oğlanlara miras virmezlerdi. *(Cev. Es. XV. 144)*

§ Taşş طش [*Ar.*] : Uşacık اوشجق yağan yağmur ve çisek.
(Bab. XVI. 1, 168)

§ Razraz رضرض [*Ar.*] : Çağıl uşacığı اوشجغی.
(Bab. XVI. 2, 199)

§ Ferâhid فراهید [*Ar.*] : Koyun içinde olan uşacık اوشهجق hurdece olan koyunlar. *(Bab. XVI. 2, 471)*

uşacuḫ : → **uşacık.**

uşacuk : → **uşacık.**

uşağki : Çocuklukdaki.

Oğlunun oğlanları eydür dede
Yusuf iysi burnundan kaçan gide
Uşağki اوشاغکی iyidir burnundan kokar
Anı tuydun çıktı canından buhar *(Yuz. Şeyd. XIII. 91)*

uşak : **1.** Ufak, küçük.

§ Veheb ibn-i Münebbih eydür: Zülkarneyn Kaf dağına geldi, yöresinde uşak اشق dağlar gördü. *(Enb. XIV. 8)*

Bahr-ı a'zam halicidir her biri
Ger uşağıdır اوشاغیدر ve gerçi kim iri *(K. B. XIV. 52)*

Cihanı geze cümle uçtan uca
Göre her ne kim var uşağ اوشاغ ü yüce *(Süh. XIV. 40)*

Kamu kavmin uşağın اوشاغن ü irisin
Kığırtır imiş kendi her birisin *(Süh. XIV. 42)*

§ Dirse hanın oğlancığı üç dahi ordu uşağı اوشاغی meydanda aşuk oynarlar idi. *(Dede. E. XIV. 16)*

Hem Reşâ uludurur ey verditer
Çevresin altı uşak اوشق yıldız dutar
(Melhame. XIV-XV. 140-1)

Bunca kâfirlerden anı birisi
Görmediler uşağı اوشاغی vü irisi *(Bektaş. XV. 58)*

§ ... Ve her mahalleye kim varırdı, oğlancıklar anı taşla ururdu, pes Uveys eydür : İnciklerim yavlak incelmiştir, uşak اشق taş atın, tâ ayağım sınmaya. *(Tez. Ba. XV. 32)*

§ ... Ve uşak اوشق otlar yıldızlar secde iderler hilkatleri üzerine. *(Cev. Es. XV. 258)*

§ Tavaf ider anların üzerine uşak اوشق oğlanları. *(Cev. Es. XV. 318)*

§ Evvel-i emirde uşak اشق yılduzlar ve ulu yılduzlar misalinde zâhir olur. *(İrşad. XV. 272)*

§ Ve sığırdan, deveden uşağı اوشغی gibi ki binüye, yüke salâhı olmaya. *(Enfes. XV. 78)*

Yarağın yanın'almadı birisi
Hısardan çıktı uşağı اوشاغی irisi *(Salâtin. XV. 51)*

§ Keklik, dürrac, çil, uşak اشق balık kim tatlı suda avlayalar... *(Hazain. XV. 29-2)*

§ ... Hamırı temam gelince andan uşak اشق keseler, gayet bişüreler. *(Hazain. XV. 30-2)*

Besirek deve gibiydi her biri
Hiç uşağı اوشاغی yoğ idi kamu iri *(Cam. XV. 19)*

§ Eğer gövercin yumurtası kadar olsa anınla duvarları içini doldururdu, uşak اوشاق taş yerine helik eylerdi. *(Faza. XV. 188)*

§ Raiyyetin kocaların ağırlagıl, uşakların اوشقلرین esirgegil. *(Tuh. Le. XV. 387)*

§ Rezaz رذاذ [*Ar.*] : Gubar gibi uşak اوشق yağan yağmur ve matar-ı zaif ki yağatura. *(Bab. XVI. 2, 492)*

§ Sitâreçe ستارچه [*Fa.*] : Koğ ve uşak اشق yıldızlar. *(Caf. XVI. 85-1)*

§ Mûrçe مورچه [*Fa.*] : Karıncacık ve uşak اوشق karınca. *(Ni'meti. XVI. 592)*

§ Mûrçe مورچه [*Fa.*] : Ve uşak اوشاق karaca boncuk. *(Deş. XVI. 353-2)*

§ Gök ekinler göyneyip biçildiğinden sonra ağaçlarda biten yamru yumru uşak اوشق iri yemişlerin yineni yinmiş yinmeyeni dama dolmuş. *(Sır. XVI. 62)*

Dilin çıkarıp uşağ ü اوشاغی irisi
Buladı kuyruğunu her birisi *(Lârendi. XVI. 235)*

§ Ḫurd خرد [*Fa.*] : Uşak اوشق. *(Şamil. XVI. 427)*

§ Mûrçe مورچه [*Fa.*] : Uşak اوشق karınca. *(Şamil. XVI. 517)*

2. Çocuk.

§ Çünkü bir yaşına irdi beş yaşındaki uşak اوشاق gibi oldu. *(Si. Da. XIV. 155-2)*

Hûbca, fettanca, güleç yüzlüce
Şûhca, şatırca, uşak اوشق sözlüce *(Ruşeni. XV. 102)*

§ İnsanın ağzı yarın nesne yimedin demregüye, sinile, uşak اوشق canavar soktuğuna dürtse sağ ola. *(Hay. XV. 14)*

Uşaklar اوشقلر toptolu bir ulu mektep
Bular ilm öğrenir bir pîrden hep *(Şeh. Ş. XVI. 970)*

§ Tarhuncu Paşa vezir iken boyacı ol zeâmeti isteyip bir uşaktadır اوشاقدەدر, sefere ve hizmete kaadir değil... *(Naima. XVII-XVIII. 5, 319)*

§ El-mıdrac المضرج [*Ar.*] : Uşakları اوشاقلری sardıkları bağırdak ki beşiklerde olur, bezden bir âlettir. *(Kdeb. XVIII. 293-1)*

uşak devşek, (uşak döşek) : 1. Çoluk çocuk.

§ Bunlar uşak devşek اشق دوشك tâifedir ve kendü sâyelerinden hâifedir. *(Şeref. XVI. 195)*

2. Ufak tefek.

§ Muḥarbıs محربص [*Ar.*] : Uşak döşek اوشاق دشك nesneleri hisap edeğen hisabcı er. *(Bab. XVI. 1, 189)*

uşaltmak : → uşatmak.

uşandırmak : → **uşatmak.**

uşanmak : Kırılmak, parçalanmak, ufanmak, dağılmak, kopmak, toz haline gelmek.

Taş ile taş ü sırça sırça ile
Doğanla doğan serçe serçe ile
Olucak ne sınur ü ne uşanur اوشانور
Ne incinip ürker ü ne üşenir *(Süh. XIV. 267)*

Dahi ne kim put var ise uşanur اوشنور
Pâresi vü kıymığı yere döşenür *(Yuz. Şeyd. XIII. 30)*

§ Müfessirler eydürler : Şöyle deprene nite kim oğlanı beşik içinde üğürürler, ne kim yer yüzünde var, uşana اشنا.
(Enb. XIV. 17)

Tura nisbet kuşağını kuşana
Salipler sına, nâkuslar uşana اوشانا *(Fütuh. XIV. 167)*

Bu sözlerden şehin yumşandı gönlü
Ne yumşandı düşüp uşandı اوشندی gönlü *(Işk. XIV. 295-1)*

Şu kıllardan gelip bir kıl boşana
Yeridir çenge ger boynu uşana اوشانه *(Çeng. XV. 257)*

Nice yaylar sınıp oklar uşandı اوشندی
Belik belden düşüp terkeş boşandı *(Çeng. XV. 246)*

Işıklar yumrula tonlar söküle
Sügüler uşana اوشنه ohlar döküle *(G. Ra. XV. 74)*

Düşüptü kamu haymeler sernigûn
Üzülmüş tınâb ü uşanmış اوشمش sütun *(Ta. Sel. XV. 196)*

§ El-infitatü الانفتات [*Ar.*] : Uşanmak اوشانمق ve üğünmek.
(Terceman. XV. 140)

Kim âhir gele gide işbu eyyam
Dökülür bâde vü hem uşanur اوشنور câm
(Hikmet. XV. 412)

Can kuşu uçtu çün uşandı اوشندی kafes
Hayr ü şer her işi ma'lûm ola pes *(Vahdet. XV. 49-2)*

§ Tecelliden dağın nasibi tedekdük idi, ya'ni uşanmak idi اوشمندی.
(İrşad. XV. 333)

§ Nice Cem geldi ki câmı uşanmadı اوشندی.
(Tazarru. XV. 104)

Bu kuş anda üşeniser kafas bir gün uşanısar اشانیسر
İçinden kuş boşanısar kafastan olusar âzat
(Muham. XV. 287)

Düâ ile temam oldu bu nâme
Mürekkep dökülüp uşandı اوشندی hâme *(Salâtin. XV. 201)*

Gönlünü yıkma Nizami'nin ki yapılmaz dahi
Şişe kim uşandı اوشندی kimdir eyleyen anı dürüst
(Nizami. XV. 8)

Ne bir taşı gedilür ne uşanur اشانر
İçindeki neden korkar üşenür *(Şeh. Ş. XVI. 85)*

Uşanır اوشانر bu âhir uçar murg-ı can
Nice sağ ola üstühandan kafes *(Zati. XVI. 265)*

§ Gemimüz uşandı اوشندی ve mevc bizi bir taş üzerine bıraktı.
(Şevahid. XVI. 296)

§ Ḫasten خستن [*Fa.*] : Uşanmak اوشنق. *(Şamil. XVI. 271)*

Uzatma hayrı uğrarsın ziyana
Ger öküz öle ya kanlı uşana اوشانه *(Güvâhi. XVI. 34)*

Uşandı اوشندی anda Mecnun'un çanağı
Sevindi görüben Mecnun o lâğı *(Güvahi. XVI. 103)*

Hey utanmaz kanı heva vü heves
Kuş uçar bir gün uşanır اوشنر bu kafes *(Nihani. XVI. 46)*

Kızılbaş da korktu kendi uşandı
Sultan Murat geldi açılın dağlar
(Saz. Kul. Mustafa. XVII. 101)

uşatmak, (uşaltmak, uşandırmak) : Ufatmak, parçalamak.

Da'vet kıldı halkı dine okudu
Kilise yıktı haç uşuttı اوشتدی tokudu
(Yuz. Şeyd. XIII. 99)

Balta oluben kalanın uşadur اوشدور
Kuşağın çişer Yusuf'a kuşatur *(Yuz. Şeyd. XIII. 20)*

Gönülüm sırçasını uşadırsın اوشدرسین
Nigârâ gönülün sengin değil mi *(Kadı. XIV. 56)*

§ Ol ulu puta taarruz etmedi ve andan gayrisin uşandurdu اوشندردی ve yıktı. *(Kesir. XV.)*

§ Kirefis, kavukdaki taşı uşaltur اوشلدر giderir.
(Mü. Şi. XIV-XV. 153)

§ Sarayına geldi ol sûreti uşattı اوشتدی ; ol kıza, karavaşlara katı azâbeyledi. *(Yüz. Ha. XIV. 203)*

Kanı gürbüz ki uram sırtına gürz
Uşatam اشادم ger olur isen de Elbürz *(Hurş. XIV. 63)*

§ Ol sanemi yere urdu uşatt اوشتدی. *(Si. Da. XIV. 331-1)*

§ Ol yüz yılda kaynattığı çölmeği ben bir taşla uşadam اوشدم.
(Si. Da. XIV. 476-1)

Belinize yarlığı kuşatalum
Dutmayanın başını uşatalum اوشادلوم
(Man. Tayr. XIV. 147)

Uşatsun اوشتسون başını çarh-ı bed-âyin
Ger ansuz yastanursa gayri bâlin *(Mih. XV. 358)*

Uşatur اوشادر ne ki putlar varsa mutlak
Bir ulusunu kor ortada ancak *(Hikmet. XV. 461)*

Hava terketmeyenler germ olmaz
Bütin uşatmayanlar اوشتمینلر Hakk'ı bulmaz
(Ravza. XV. 114)

Bu tevhidin kapısın açmak olmaz
Hakikat perdesin uşatmak اوشتق olmaz *(Ravza. XV. 41)*

Kıra donuzları haçı uşata اوشاده
Ki budur deye Şer'-i Mustafada *(G. Ra. XV. 77)*

Her ne kim olur cihanda nik ü bed Hak'tan bilüp
Bağladın dişin uşatan اوشادن daşı öpüp beline
(Ruşeni. XV. 233)

§ Taberzed طبرزد [*Fa.*] Şol balta ile uşadılan اوشاديلان gayette muhkem şekere derler. *(Deş. XVI. 4-1)*

Kişilik ancak olur hoş iş ettin
Yidin tuzunu tuzlağun uşattıñ اوشتدك
(Yuz. Şems. XVI. 296)

§ Derdi ki ferişte lerin kanatlarını uşaduram اشدورم.
(Şevahid. XVI. 308)

Minuçehr iki yol ağzın kuşatmış
Adûnun sanki belini uşatmış اوشتمش *(Şeh. Ş. XVI. 83)*

Dişiyle ger tuta taşı uşatır اوشادر
Urup bir taşı bin taşı uşatır اوشادر *(Şeh. Ş. XVI. 219)*

Behram ü Tîr hâme vü tığın bıraktılar
Nâhid uşattı اوشتدی çengini Meh sıdı sagari
(Lâmii. XVI. 50)

§ Başını taşa urdu, dişlerin ve başın uşattı اشتدی dağdan aşağa bıraktı. *(Ta. Şahi. XVI. 115-2)*

uşmak : Uçmak.

Rucu' etti Hak'ın mülkine geşti
Bu işlerden hevası külli uştu اشدی *(Tennuri. XV. 185)*

uşuşmak : Üşüşmek.

§ El-inkıdad الانقضاض [*Ar.*] : Bir taife üzere her taraftan asker uşuşmak اوششمق mânasınadır. *(Kam. XVIII-XIX. 2, 443)*

ut, (ud) : 1. Haya, ar, hicap, edep, utanç.

Ud اود gider Zeliha'dan açar başın
Yusuf'a karşı akıtır göz yaşın *(Yuz. Şeyd. XIII. 36)*

§ Olmasun kim bu kulcuğaz yavuz yerde geze, bana ud اود getüre. *(Tebareke. XIV. 20-2)*

Bir er kardaşım var Kaytas adı
Ki gelmez dile hüsnü, hulku, udu *(Süh. XIV.)*

Yiğitlik ola aşk ü andan süci
Ol arada ud ile اودیله korku neci *(Süh. XIV. 118)*

Çü İblisten gelmeyiser sücud
Yavuz kişiden gelmez eylik ü ud اود *(Ferh. XIV. 32)*

Sen uddan اودن çü kaldırmayasın başın
Yörene üşe hep yaramaz işin *(Ferh. XIV. 82)*

Ut اود ola sağven demek sayru kişi
Aybola bayven demek yoklu kişi *(Ga. XIV. 304)*

Ol işi işlemeye kim ud اود gele
Ol sebepten yeri yarın od ola *(Ga. XIV. 156)*

§ Davut yazuğu udundan اودندن hiç cevap vermedi. *(Enb. XIV. 589)*

Çün düşerd'anın tenine mahtap
Ay udundan اودندن gece ederdi nikap *(İs. XIV-XV. 142)*

Güneş ıssısı halâyık udu اود hem
Tevbe kaykusu tahassür odu hem *(Melhame. XIV-XV. 8-2)*

§ Âzerm ازرم [*Fa.*] : Ud اود ve hürmet. *(Miftah. XV. 43)*

§ Şerm شرم [*Fa.*] : Ud اود. *(Sıh. Ac. XV. 49)*

§ Şerm [*Fa.*] : Uddur اوددر. Şermgîn : Udludur. Kişi utanıcak başın aşağa salar, eser-i hayâ ondan zâhir olmağın ona nisbet eder. *(Deka. XVI. 98-1)*

Bende ne Tanrı korkusu var ne resûl udu اودی
Benzer ki âsiyada ağarttım sakalımı *(Nihani. XVI. 98)*

§ Şerm شرم [*Fa.*] : Ud اود masdardır, hayâ mânasına. *(Deş. XVI. 233-2)*

§ Şerm شرم [*Fa.*] : Ud اود ve hayâ. *(Ni'meti. XVI. 426)*

§ Âzerm آذرم [*Fa.*] : Ud اود ve hürmet ve meyl ve ağırlık. *(Şamil. XVI. 184)*

§ Şerm شرم [*Fa.*] : Ud اود. *(Şamil. XVI. 466)*

Kadem : ayak, hata : adım, haya حيا [*Ar.*] : ud اود *(Genc. XVII. 20)*

2. Kaygı.

Kıyamet günü kimse çekmeye ud اود
Ki her giceler göyne niteki od *(Ferh. XIV. 85)*

3. Şeref.

Gelirler bunda eylerler sürûdu
Komadılar il içre bizde udu اودى *(Lârendi. XVI. 157)*

utalmak : Utanmak (?).

Dükeli çünkü açıldı kapılar
Utalu utalu çün gitti anlar *(Dah. XIV. 31)*

utancak : → **utansak.**

utangan : Çoç utangaç, sıkılgan.

§ Ḫıride خريده [*Fa.*] : Satun alınmış ve utangan اوتانغان avrat. *(Deş. XVI. 320-2)*

§ Şermgîn شرمكين [*Fa.*] : Utangan اوتانغان. *(Şamil. XVI. 623)*

utansak, (utancak) : Mahcup, utangaç.

§ Ḫafır خفر [*Ar.*] : Katı utansak اوتنسق edepli kız. *(Bab. XVI. 1, 42)*

§ Mahcub محجوب [*Ar.*] : Perdelenmiş nesne ve utansak اوتنسق kimse. *(Bab. XVI. 1, 118)*

§ El-ḫıride الخريدة [*Ar.*] : Utancak اوتانجق mesture avrat ve bâkire kız ve delinmedik inci. *(Ah. XVI. 340)*

Ḫaride خريده deliksiz inci hem : bikr, ya katı
Utancak اوتنجق olan hatun, eyü er kişi : kelec
(Naz. Le. XVII. 27)

§ Ḫaride خريده [*Ar.*], zen-i şermgin زن‌شرمكين [*Fa.*] : Utancak اوتانجق ve haya sahibesi olan hatun.
(Aks. XVII-XVIII. 165)

§ El-muḫfar المخفار [*Ar.*] : Begayet utancak اوتانجق olan hatuna denir. *(Kam. XVIII-XIX. 1, 844)*

§ Haşîm حشيم [*Ar.*] : Nâstan ihtişam eden, ya'ni şerm ü haya eder olan utansak اوتانسق kimseye denir.
(Nuhbe. Ş. XVIII-XIX. 239)

§ Gin كين [*Fa.*]: Sahip ve hudavent mânasınadır. Lâkin daima mürekkep istimâl olunur ve meselâ şermgin شرمكين derler, sahib-i şerm demektir ki utancak اوتانجق ta'bir olunur.
(Bürh. XVIII-XIX. 540)

utlu, (udlu (I)) : Utangaç, mahcup.

§ Ben Emirü'l-müminin Ömer katında udlu اودلو olam.
(Fütuh. XIV. 35)

İkilikte kim kalırsa kalısar
Yarın ol hazrette utlu اودلو olısar *(Ga. XIV. 75)*

§ Bir bey var idi Baharbih adlı ve anın bir avratı vardı, yavlak utlu ادلو yüzü ay kaşları yay... *(Kel. XIV. 74)*

§ İmdi eğer gerü döner isem kim varavuz, yaraklanavuz ve gönlü bile getürem ve ol mestureden utlu olmayam.
(Kel. XIV. 113)

§ Simurg korktu ve hayran oldu, uçup göğe çıktı ve mağrıpta deniz içre bir adada gizlendi ve Tanrı'nın takdirine inandı ve and içti kim ebeden ayruk kuşlar yüzüne bakmaya utlu ادلو olduğundan ötürü. *(Enb. XIV. 626)*

§ ... Dediler kim : Gel bu oğlana ilâç kıl, ne dilersen verelim. Döndü gerü bulara eydür : Korkarın ki benim elimden gelmeye, udlu اودلو olam. *(Müneb. XIV-XV. 225-2)*

§ ... Bir kişiye, iki kişiye okutup komazsın, uğradığına gösterirsin, dersin ki : Şayet ol okumadığı nesne var ola, ben anı bilmeyem, sonra ol dostum katında utlu اوتلو olam dersin. *(Müneb. XIV-XV. 22-1)*

§ Şermgîn شرمکین [*Fa.*] : Udlu اودلی. *(Miftah. XV. 104)*

Bu yerde Câbiri Ensârî adlu
Var idi bir sahâbi yüzü udlu ادلو *(Muham. XV. 160)*

§ Ve alışta ve satışta cüst ve emin ve doğru sözlü ol, tâ ki udlu اودلو olmayasın. *(Kab. XV. 312)*

§ Şermgin شرمکین [*Fa.*] : Udlu اودلو. *(Sıh. Ac. XV. 57)*

§ Hak Taâlâ bana bir oğul verdi ... Buyurdu göğsü sütlü, yüzü udlu اودلو, gözü odlu hûb-rûy hasibü'n-nesep dayeler naz ü naim ile beslediler. *(Ferec. XV. 311)*

§ ... Udlu اودلو kişi imiş utandığından su oldu. *(Tez. Ün. XV. 85-2)*

§ Şermgîn شرمکین [*Fa.*] : Udlu اودلو demektir. *(Deş. XVI. 269-1)*

§ Irağ olsun ol endişe hatırdan ki eğer âşikâre olup bilinmelü olursa kişiyi udlu اودلو ide. *(Câm. Na. XVI. 105)*

§ Şermgîn شرمکین [*Fa.*] : Udlu اودلو. *(Şamil. XVI. 203)*

§ Şermgîn شرمکین [*Fa.*] : Udlu اودلو kişi. *(Cam. Fa. XVII.)*

Gelip oturalım edepli udlu
İkimiz arası pek muhabbetli *(Kara. XVII. 52)*

utluluk : Utangaçlık, mahcubiyet.

§ Şermsarî شرمساری [*Fa.*] : Udluluk اودلولق. *(Deş. XVI. 277-2)*

utmak, (ütmek) : 1. Yenmek, oyunda kazanmak.

Birer gevher ellü elinde dutar
Ki her biri nûru güneşten utar اوتر *(Süh. XIV. 226)*

Bana devletim yine yüz dutusar
Yine taliim oyunu utusar اوتيسر *(Süh. XIV. 300)*

Ki geldi bunun gibi iş etti ol
Atı sürdü şahın kızın uttu اتدى ol *(Süh. XIV. 179)*

§ Ol taife kim dostluğu ve karındaşlığı birbirinden nesne utmak اتمق ve fursat gözlemek ve dünya maslahatın düzmek için bağlayalar. *(Kel. XIV. 82)*

Çeviklerden oyunu çün ütmediñ اوتمدك
Dürüşedur ü var yürük gitmedin *(Ferh. XIV. 84)*

Kızı kimse evinde duttuğu yok
Dutan âlemde nesne utduğu اوتدغ yok *(Işk. XIV. 132-2)*

§ Şimdiye değin oynadınız üttüñüz اوتدكوز, illâ şimdi ütüldünüz *(Fütuh. XIV. 37)*

Bu ki bizden kamu oynu ütüser اتسر
Mu'cizat ile cihanı dutusar *(Man. Tayr. XIV. 12)*

Bir vilâyet dünyada dutamadı
Muddaiden bir oyun utamadı اوتامدى *(Man. Tayr. XIV. 85)*

Ya Skender ger dedigim tutasın
İki âlem oyununu utasın اوتسين *(İs. H. XIV-XV. 90)*

Birisi didi kim uçuk tutuptur
Akıl oynun melekten div utuptur اتبدر *(Ravza. XV. 43)*

Acz eli büktü bu aklım boynunu
Oynadıkca karşu üttü اوتدى oynunu *(Vahdet. XV. 25-2)*

Cihanı hükmile tutmuşlar idi
Nice şahtan oyun utmuşlar idi اوتمشلريدى *(Salâtin. XV. 101)*

Seni lû'bile ütmedin اوتمدين bu cihan
Ayş ile lû'bet ile sür devran *(Yuz. Hamdi. XV. 23-1)*

Receb, Şa'ban ayın oruç tutanlar
Bulardır bî-hisap uçmak utanlar اتنلر *(Muham. XV. 367)*

§ El-fevzü الفوز [*Ar.*] : Dahi bir kimse bir kimseyi öçlü oyunda ütmek اوتمك. *(Terceman. XV. 138)*

Taliplerinin sille urup ensesine hep
Üttü اتد seni imdi ki sen anı ütemezsiñ اوتمزسك
(K. Ü. XV. 123)

Ger utarsavuz اوترسەوز olavuz biz sait
Ger ölürsevüz olavuz biz şehit *(Cam. XV. 100)*

§ Kumar oynadık, ben şahı şerik edindim, devletinde nakşim ondu, dört tavuk uttum اوتدم, ikisi sultan nasibidir, getirdim. *(Ferec. XV. 517)*

§ Bürden بردن [*Fa.*] : İletmek ve utmak اوتمق.
(Ni'meti. XVI. 13)

Cihandan her kişi oyun utamaz اوتامز
Ata yerini her oğul tutamaz *(Hadidi. XVI. 401)*

Kazayı gör ki ol kaasıd dutulur
Oyunda çok utam اوتم deyen utulur *(Hadidi. XVI.)*

§ Bürden بردن [*Fa.*] : Ütmek اوتمك ve yenmek...
(Caf. XVI. 185-1)

Nice yok yere öldürdü atasın
Sen andan ne alasın ne utasın اوتاسن *(Şeh. Ş. XVI. 27)*

Gerek sizden biriniz can atasız
Olup serbaz ol tacı utasız اوتامز *(Şeh. Ş. XVI. 459)*

Fuzuli kıl kıyas-ı halin ehl-i dehr halinden
Kumarı, mekr ü tezvir ü hiyel ehlinden üttüñ اوتدك tut
(Fuzuli. XVI. 132)

Dem-a-dem zar ü sergerdansın ey dil
Getir nerd-i muhabbetten ne uttuñ اوتدك *(Zati. XVI. 316)*

Segâliden : sanu sanmak, tapîden : yürek oynamak
Beraziden : yaraşmak, bürden بردن [*Fa.*] : ütmek اوتمك, raz : sır, sây : ez
(Genc. XVII. 47)

Adam aldatıcı ey baş kumarbaz
Ne oynar, ne üter, ne ütülürsün *(Saz. Dertli. XIX. 658)*

2. yararlanmak.

Ger bu ma'nide öğüdüm dutasın
Hükmünü dört faslın anda ütesin اوتسين
(Melhame. XIV-XV. 101-1)

utsuz, (udsuz) : Hayasız, saygısız, kaba davranışlı.

§ Kademi kutsuz gelin diyince udsuz اودسز gelin disinler.
(Dede. E. XIV. 262)

Dedi Rüstem'e ey udsuz اودسز kişi sen
Utanmadın mı ettin bu işi sen *(Şeh. Ş. XVI. 213)*

utsuzluk : Hayâsızlık.

Biri şol avratların udsuzluğu اودسزلغی
Andan olur cümle kıymetsizliği *(Ga. XIV. 350)*

§ Bî-şermî بی شرمی [*Fa.*] : Udsuzluk اودسزلق.
(Şamil. XVI. 248)

utturmak : Kumarda kaybetmek.

Ben dost yolunda nakdimi hep oynayıp utturmuşam اوتدرشم
Çün gitti külli varlığım havf ü reca neme gerek
(Eşrefoğlu. XV. 4)

utulmak, (ütülmek) : Yutulmak, oyunda yenilmek.

Key çabuk oynagıl utulmayasın اوتلمياسن
Havaya, kibre sen tutulmayasın *(Yunus. XIII-XIV. 13)*

Uyur olsa çoban dağılır koyun
Herif olsa gafil ütülür اوتيلور oyun *(Süh. XIV. 48)*

§ Şimdiye değin oynadınız üttünüz, illâ şimdi ütüldüñüz اوتلدوكز.
(Fütuh. XIV. 37)

Tok olucak yürüyemez tutulur
Bir koyun yer anın içün utulur اوتلور *(K. B. XIV. 68)*

Utuldu اوتولدی gönül k'oldu nazar-baz gözünle
Divanedir ol kimse ki ayyar ile oynar *(Ah. Pş. XV. 69)*

§ Kumar oynadık, ben şahı şerik edindim... hezar dînar ütüldüm اوتلدم. Sultan beş yüz dînar verdi.
(Ferec. XV. 517)

Kazayı gör ki ol kaasıd dutulur
Oyunda çok utam deyen utulur اوتیلور *(Hadidi. XVI.)*

Kiminle oynadın ise utulduñ اوتولدك
Nereye cenge vardınsa tutuldun *(Şeh. Ş. XVI. 243)*

Görüp ol nakşı anın oldu zarı
Utuldu اوتلدی cümle nakd-i ihtiyarı *(Zati. XVI. 113)*

Ey nice ser-bâz olanlar utulur اوتلور
Murg-ı zirek ayağından tutulur *(Selâman. XVI. 40)*

Adam aldatıcı ey baş kumarbaz
Ne oynar, ne üter, ne ütülürsün *(Saz. Dertli. XIX. 685)*

uturu uturu bakmak : Dikkatli dikkatli bakmak, dik dik bakmak.

En öndin ayak duttu atasına
Zehi kız neler etti atasına
İki kardaşı kağan arslan gibi
Atası ile otururd'ol iki
Nite gitmedi görücek anları
Ne var kız ise oldu ölüm eri
Heman lâhza şah uturu uturu اتورو اتورو
Becit baktı بقدی bir kaç ana değirü
Görür kim kızıdır nedir çaresi
Hayâl ola der bu süci arası *(Süh. XIV. 135)*

utuşmak : Birbirini yenmeğe çalışmak.

Harp öğüş ola çeriler dutuşa
Oynayıp biri birinden utışa اوتشا *(Melhame. XIV-XV. 53-1)*

utuzmak, (ütüzmek) : Yutulmak, oyunda kaybetmek.

Cühut ol dediğine duttu boyun
Ne bilir ki ütüzüserdür اوتزسردر oyun *(Süh. XIV. 197)*

Ütüzmeye اوتزمیه hiç oynayuben oyun
Komaya dökülmeğe yüzü suyun *(Süh. XIV. 326)*

Hayasızlık eden utızan اتیزن oyun
Nite kayura ayruğun yüz suyun *(Ferh. XIV. 44)*

Gönül bu cüfte kaşına ütüzdü اوتوزدی varlığını
Yeniden oynaya diler bu cüft ü takı getür *(Kadı. XIV. 197)*

§ Büranden براندن [*Fa.*] : Ütüzmek اوتوزمك. *(Caf. XVI. 185-1)*

ut yeri, (ud yeri) : Erkek ve kadının tenasül uzuvlarının bulunduğu yer.

§ Ve dahı avrat, oğlan doğuracak vaktın ol yağdan ud yerine اودیرنه sürte âsanlığıla doğura. *(Mü. Şi. XIV-XV. 169)*

§ Ve bir bu ki, sakına kimseyi ud yirine اودیرنه ya'ni göbeğinden aşağa diz gözüne el yokatmaya.
(Müneb. XIV-XV. 110-2)

§ Kaçan bir yere otursalar birbirine hışmederlerdi ve ud yerlerin اود یرلرن açıp birbirine gösterirlerdi.
(Müneb. XIV-XV. 53-2)

§ Ve ud yeri اودیری, dişi devenin ud yeri gibi ve kuyruğu var balık kuyruğuna benzer, uzunluğu bir buçuk karış, şol kadar ki ud yerini örter. *(Kesir. XV. 110)*

§ Atından indi kaftanların yabana attı, ud yerin اود یرین kimse görmemesi için bir derin suya girip turdu.
(Kesir. XV. 238)

§ Yapraklar alup anunla ud yerlerin اودیرلرن örttüler.
(Enfes. XV. 101)

§ Ḫâye خایه [*Fa.*] : Yumurta ve husye mânasına ki ud yerindedir اودیرندەدر. *(Miftah. XV. 75)*

§ Ol destmâl altına diledi kim elin soka ud yerini اود یرینی yuya.
(Müz. XV. 342)

§ Eyit yâ Muhammed mü'min erenlere, gözlerini ışığa dutsunlar, harama bakmasınlar ve ud yerin اودیرن zinadan saklasınlar. *(Cinan. XV. 142)*

§ Şülle شله [*Fa.*] : Avratın ud yeri اودیری. *(Şamil. XVI. 472)*

§ Küs کس [*Fa.*] : Avratın ud yeri اودیری. *(Şamil. XVI. 500)*

§ Ḫâye خایه [*Fa.*] : Yumurta, âdemin ve gayri hayvanın ud yeridir اودیریدر, meşhurdur. *(Ni'meti. XVI. 259)*

§ Şülle شله [*Fa.*] : Avratın ud yeri اودیری, küs mânasına. *(Caf. XVI. 101-2)*

§ Hüze هزه [*Fa.*] : Avratın ut yeri اودیری, ferç mânasına. *(Deş. XVI. 359-1)*

§ Saklayuver ud yerimi اودیری haram nesnelerden. *(Zad. XVI. 40)*

§ Es-süet السوءة [*Ar.*] : Ve ut yeri اودیری, avret-i galiza mânasına. *(Ah. XVI. 524)*

§ El-avretü العورة [*Ar.*] : Ud yeri اود یری ve her utanacak ve haya ârız olacak yer. *(Ah. XVI. 709)*

§ Sağ elin başı üstüne komuştu, sol eliyle ut yerin اوط یرین setretmişti. *(Ta. Şahi. XVI. 60-2)*

Şülle شله [*Fa.*] : ud yeri اود ییری, mürd : ak inci *(Genc. XVII. 78)*

§ Ut yerini اوطیرینی haramdan ve keşfedüp gayre göstermekten saklasun. *(Nasayih. XVII. 196)*

§ Es-sev'et السوأة [*Ar.*] : Erkek ve dişi dahi bakmak haram olan uzuvlardır ki ud yeri اود یری ve avret yeri dinür. *(Kdeb. XVIII. 180-1)*

§ El-hayâ' الحیاء [*Ar.*] : Ferc, ud yeridir ادیریدر, avret-i galîza. *(Kdeb. XVIII. 108-2)*

§ Zihar زهار [*Fa.*] : Mahall-i avret-i galîzadır ki ud yeri اود یری ta'bir olunur. *(Bürh. XVIII-XIX. 328)*

uvacık, (uvacuğ, uvacuk) : Ufacık.

§ ... Eğer uvacuk اووجق kurtcuğazlar olmayacak olursa bâsur mukaddimesi ola. *(Yadigar. XIV. 96-1)*

§ Hasbanın beşerleri uvacuk اووجق olur ve deriden yukaru kalkuğ olur, yumru olmaz ve hatarlurak olur.
(Yadigâr. XIV. 115-1)

Eyle cazu kim ayı iki yarar
Avcuna taş uvacukların اووجقلارن direr
(Man. Tayr. XIV. 9)

§ ... Üçüncü : Şol süzgü bigi uvacuk اوجق delücek eyledi tâ ki sormayınca süd gelmeye. *(Müneb. XIV-XV. 3-2)*

Bağ ile bostan ona dir hem balık
Çok ola liykin uvacuk اواجق hastalık
(Melhame. XIV-XV. 19-1)

§ Bir bölük uvacuk اواجق oğlancıklar gördüm.
(Tez. Ün. XV. 253-1)

§ Bir kişi yürür, uvacık اواجق taşcağızlar döşürür dahi keselere doldurur. *(Müz. XV. 408)*

§ Şol görünen büyük seller uvacuk اوجق katralardan cem' olur.
(Cinan. XV. 24)

§ Esna-yi taâmda Haccaç sordu kim : Taâmlarda ne taâm hûbdur? Biri eydür : Kuşlarda uvacık اواجق kuşları sükker ve badâm ve... *(Ferec. XV. 169)*

§ Söz dinlemez uvacuk اووجق oğlancuklar çıkardılar.
(Rahat. XVI. 128)

§ Şah-encir شاهانجير [*Fa.*] : Bir nevi lâtif uvacık اواجق incirdir, hergiz tohumu olmaz, gayette leziz olur. *(Deş. XVI. 113-2)*

§ Şeftahenc شفتاهنج [*Fa.*] : Sırmakeşler altundan ve gümüşten tel çekerler, uvacık اواجق delikleri olur...
(Deş. XVI. 53-2)

§ Eğer ana iri yağmur irişmezse uvacuk اواجق yağmur irişe.
(Cev. Es. XVI. 76)

§ Bu etmeği ki sana virürem, uvacuğ اواجغ eyle ve ol suya bırak, tâ ol balıklar yiyeler. *(Şevahid. XVI. 257)*

§ Dikaal دقال [*Ar.*] : Muzaca uvacık اوجق koyunlardır. *(Bab. XVI. 1, 398)*

§ Alûçe آلوجه [*Fa.*] : Dağ erüğü ve karamuk ve uvacuk اواجق saruca erük. *(Ni'meti. XVI. 73)*

§ Taranc طرنج [*Fa.*] : Bir nevi' uvacık اواجق balıktır, kurudurlar, ilden ile satarlar. *(Caf. XVI. 104-2)*

§ Sarınc سارنج [*Fa.*] : Uvacık اواجق kuş. *(Şamil. XVI. 82)*

§ İspergam اسپرغم [*Fa.*] : Uvacık اوواجق yapraklı fesliğen. *(Şamil. XVI. 185)*

Bekere : çarhına derler kuyunun, kolu : kalip
Katı taşa dahi : sahre, uvacık اوواجق taşa : ḫasât خصات [*Ar.*]
(Genc. XVII. 20)

uvacuğ : → uvacık.

uvacuk : → uvacık.

uvağırak, (uvakrak) : Daha küçük, pek ufak.

§ Ben işlerin hakirrağın ve uvağırağın اوغرغن beyan kılmağa gönderildim. *(Enfes. XV. 51)*

§ Rîznâk ريزناك [*Fa.*] : Uvakrak اوقرق demektir. *(Deş. XVI. 198-2)*

uvak : Ufak, küçük, kırıntı.

Dökülürse altundan anda اوق uvak
Becit isteyeler tutuben çırak *(Ferh. XIV. 55)*

Günehsiz niceyi yoğ eyledin sen
Kaba odu uvak اواق koğ eyledin sen *(Işk. XIV. 286-1)*

§ Koyun etin, ya tavuk etin uvak اوق doğrayalar. Sen anı dirşüreydin. *(Teshil. XIV-XV. 32)*

§ Ve dahi bu otlar ve bu uvak اوق daneler kim yerde dökülür. *(Müneb. XIV-XV. 141-1)*

§ Onar dirhem uvak اوق inci, yedi dirhem kavrulmuş... *(Mü. Şi. XIV-XV. 91)*

§ Gâh iri, gâh uvak اواق katralu, gâh orta yağmur gönderevüz. *(Leys. Mu. XIV-XV. 77-1)*

§ Kalem yona, kalemlerinden düşen uvak اواق kızıl altun ola. *(Tez. Ün. XV. 135-2)*

§ Varırdı anda tere uvağın اواغن direrdi. *(Tez. Ün. XV. 172-1)*

§ ... Mi'deye kuvvet verir, iri ve uvak اواق kurtları bağırsaktan arıdur ve giderir. *(Akr. XV. 266)*

§ Kuşlar anın yiyecek yediğinden sonra etmeği uvağın اوغن dirmiş değildi. *(Güls. XV. 39)*

§ Kişinin kendi sofrası uvağı اوغی dahi lezizdir, gayri kişinin kuzu biryanından. *(Güls. XV. 75)*

Buların nice burca her birisi
Kılarlar hükm uvağı اواغی ve irisi *(G. Ra. XV. 36)*

§ ... Yanan evlerde birkaç kimesneler gümüş uvağı اواغی cem' ediyorlar idi, ben dahi varıp birkaç dane gümüş uvağı bulup aldım. *(Sic. B. XV. 4, 443)*

§ Bir taş gönderdiler ki ol taş iğelenip uvağı اواغی çıkar. Ol uvağından اواغندن eğer büyük ve ulu ağızlı yaralara ekilse ol yaralar onalır. *(Kesir. XV. 325)*

§ Kalan uvak اواق sipahileri ve ahâd-ı ecnadı şehirde hapsettiler. *(Ta. Sel. XV. 150)*

§ Er-rıdadu الرضاض [*Ar.*] : Her nesnenin kırıntısı ve uvağı اواغی. *(Terceman. XV. 357)*

§ Tok aca uvak اوق doğrar. *(Ata. XV. 36)*

§ Resûl Aleyhisselâm bizüm içün bir doğru hat çizdi ve anın iki yanına arkuru uvak اوق hatlar çizdi. *(Leys. Ar. XV. 22)*

§ ... Ana bir görklü katı yağmur irişe dahi yemişi iki kat vere ve eğer katı yağmur irmezse dahi uvak, yumuşak yağmur irişe. *(Leys. Ar. XV. 143)*

§ Zer-sâv زرسار [*Fa.*] : Altun uvağı اواغی. *(Miftah. XV. 91)*

§ Gevdere کودره [*Fa.*] : Uvak اواق ördek. *(Miftah. XV. 126)*

Çün bu dürcün cevheri dolu ola
Arada nola uvak اوق lü'lü' ola *(Vahdet. XV. 163-2)*

§ Saman uğrusu uvak اوواق yıldızlardır ki bir yere cem'olmuşlardır. *(Ac. XV. 9)*

§ Ve her katra kim iner kimi iri ve kimi uvak اواق her birisi bir dürlü şekil üzerine. *(Delil. XV. 93)*

§ Üç kile pirinç : 20, üç kile pirinç uvağı اواغی : 6, nakit akça : 10 ... *(Sic. B. XV. 1, 42)*

§ Fetîle kim karındağı uvak اوق kurdu çıkarır. *(M. Na. XV. 28)*

§ Beşiği kodu, uvak اووق ağaçtan bir taht gibi yer düzdü, her gün kızı anda emzirirdi. *(Ferec. XV. 434)*

§ Ebülfaris mürvarit tamaına düştü, inip zenbili doldurdu, pîr yukarı çekti gördü uvak اووق, mellahı taşra okudu, gayri kuyuya girdi. *(Ferec. XV. 507)*

§ Ḫurde خرده [*Fa.*] : Uvak اوق. *(Sıh. Ac. XV. 69)*

Lâle yaprağına diken geçti
La'l uvağın اوواغن gül üstüne saçtı *(İbrahim. XV. 67-1)*

İki gözleri san külhan ocağı
Yedi arşın dişinin en uvağı اواغی *(Fazilet. XVI. 78)*

§ Uvak اواق gemilere münasiptir. *(K.B. XVI. 471)*

§ Yüksekten bakan iriyi uvak اوواق gördüğün bilmeyenlerdir ki alçaktan yükseğe bakmamışlardır. *(Sır. XVI. 16)*

Güherden dürcdür lâ'lîn dudağı
K'içinde pürdür anın kand uvağı اوواغی *(Lârendi. XVI. 210)*

Sevâbit kim ana yok hadd ü sağış
Uvak اوق taştır ki gırbil içre kalmış *(Yuz. Şems. XVI. 249)*

§ Ḫurd خرد [*Fa.*] : Uvaktır اواقدر ; uvak etti diyecek yerde Acem hurd kerd der. *(Deka. XVI. 91-1)*

§ Zer-sâ زرسا [*Fa.*] : . . . Ve altun uvağı اواغی. *(Deş. XVI. 15-1)*

§ Ḫurd خرد [*Fa.*] : Uvak اواق demektir. *(Deş. XVI. 71-1)*

§ Bürâde برادہ [*Ar.*] : Demür büredesi, ya'ni iğeden dökülen uvak اوق parça. *(Bab. XVI. 2, 134)*

§ Riziden ریزیدن [*Fa.*] : Kül uvak اواق olmak ve dökülmek. *(Ni'meti. XVI. 23)*

§ Sekiz uvak اواق sahan : 80, büyük tas : 15 . . . *(Sic. B. XVI. 12, 16)*

§ Rîze ریزہ [*Fa.*] : Uvak اواق. *(Şamil. XVI. 229)*

§ Buğas بغاث [*Ar.*] : Uvak اواق kuşlar. *(Şamil. XVI. 585)*

§ Ḫurd خرد [*Fa.*] : Uvak اواق. *(Caf. XVI. 53-1)*

Nesne uvağına اواغینه dinür : rîze ریزہ [*Fa.*], kurâda قراضه [*Ar.*] vü cüzaz جزاز [*Ar.*] *(Men. Cev. XVII. 18)*

§ Ḫurd خرد [*Fa.*] : Uvak اواق. *(Cam. Fa. XVII. 18)*

uvak devek : Ufak tefek.

§ Derviş geldi doğru yerine geçti, hiç bunlara söylemedi, uvağın deveğin اوغن دوکن dirşürdü kim gide . . . *(Yüz. Ha. XIV. 128)*

§ Pirzî پرزی [*Fa.*] : Uvak devek اووق دوك. *(Miftah. XV. 63)*

§ Bu ayağı hoş olan eyitti, uvağım deveğim اوغم دوکم vur arkama, varayın ehlime muştulayın, dedi. *(Kesir. XV. 240)*

§ Ḫurd mürd خرد مرد [*Fa.*] : Uvak devek اوق دوك demektir. *(Deş. XVI. 321-1)*

§ Ḫurde-füruş خرده فروش [*Fa.*] : Uvak devek اواق دوك satıcı. *(Deş. XVI. 166-1)*

§ Ḫurde خرده [*Fa.*] : Ve uvak devek اواق دوك, para pura ki her nesnenin uvağına derler. *(Deş. XVI. 320-2)*

§ Dâs delûs داس دلوس [*Fa.*] : Uvak devek اووق دوك mânasına. *(Ni'meti. XVI. 292)*

§ Ferarun فرارون [*Fa.*] : Uvak devek اواق دوك, hurde yıldızlar ki gök yüzünde dardağan olur. *(Caf. XVI. 113-1)*

§ Ḫurde-fürûş خرده فروش [*Fa.*] : Uvak devek اواق دەوك satıcı. *(Şamil. XVI. 427)*

uvaklu irilü : Küçüklü büyüklü, irili ufaklı.

Uvaklu irilü اوقلو ايريلو her dürlü kuşlar
Var idi ol suda yazlar u kışlar *(Güvahi. XVI. 73)*

uvakrak : → **uvağırak.**

uvalmak : Ufanmak, parçalanmak.

§ Şol nesneleri zahîre kılın kim kaçan sefineniz uvalsa اوالسه gark olsanız ol sizin ile bile yüze. *(Müneb. XIV-XV. 236-2)*

uvandırmak : Ufaltmak, parçalamak.

Ger kaya olsa ana gürz indirem
Kum idüben ben anı uvandıram اووندورم *(Enveri. XV. 63)*

uvanmak : Ufanmak, kırılmak, parçalanmak.

§ Pes ol altun tahtayı kapadık aldık ve ol kullelere yapışırız dedik, cümlesi kül oldu uvandı اوند ve ol altun iplikler kaaim duru kaldı. *(Enb. XIV. 305)*

§ Çiğinleri toğrandı, kılıçları uvandı اواندى. *(Dede. E. XIV. 250)*

Şu vakt içün ki akl onda uvanur اووانر
Yazuklu kulların hep yarlığanur *(Işk. XIV. 326-1)*

Ki bir lâfzını ger korlarsa dağa
Uvana اوانا benzeye sınuk kabağa *(Işk. XIV. 111-2)*

§ ... Tizcek uvana اوانه. *(Mü. Şi. XIV-XV. 58)*

§ ... Şöyle urmaya kim sünüğü uvana اونا ya bir uzvunda cerahat olup kan çıka. *(Müneb. XIV-XV. 171-1)*

§ ... Ayaklar altında uvanup اوانب gittiler, nitekim yer yüzünde otlar kurur uvanur اوازر gider.
(Leys. Mu. XIV-XV. 49-1)

§ Gökler pâre pâre ola ve yerler yarıla ve dağlar uvana اوانه döküle. *(Leys. Mu. XIV-XV. 9-1)*

§ ... Hak Taâlâ ana uyku havale kıldı, kendüyi yenemeyüp uyudu, şişeler elinden düşüp uvandı اوندی.
(Leys. Ar. XV. 138)

§ Nusretleri yayı kirişi üzülmüş ve azimetleri sünüsü ucu uvanmış اونمش. *(Kesir. XV. 4)*

Ey bütün eyleyici sınmış, uvanmış اوونمش sünüğü
(Hay. XV. 57)

§ ... Bir ürkün taşını omuzuna alıp dama çıkarken nerdüban altında olan çardak yıkılıp nerdübandan taş ile aşağa düşüp beli uvanup اوانوب ... *(Sic. K. XV. 5, 300)*

§ Sini şöyle dar ola kim iyeğüleri birbirine geçe, dahi çağıra eyide vay iyeğülerim uvandı اواندی. *(Cennet. XV. 166)*

§ Nâgâh anlar ol günde mağbun oldular görücek ki putlar uvanmış اونمش. *(Cev. Es. XV. 50)*

§ Eğer başın sünüğü bir pâre olsa kim bir âfet görüp yarılaydı, ayruk yine berkinmeğe kabil olmazdı; pes pâre pâre olduğundan bir pâresi uvanur ise اوانرسه kalanı bütün kalır.
(Hazain. XV. 47-2)

§ Kûze uvanup اووانوب su döküldükte zemin cûşe gelüp mânend-i kefgir delik delik oldu. *(Saadet. XV-XVI. 106-1)*

§ Şimdi gördüm kanatları uvanmış اوانمش inleyüp yatur.
(Cev. Ah. XV-XVI. 197)

§ Ol zencirlerin ağırlığından kâfirlerin boyunları kütedek uvana اوونه. *(Rahat. XVI. 104)*

§ Ḫîzran خیز ران [*Fa.*] : Bir uzun köktür. Hind'de olur. Andan çarhî kalkanlar ve asâlar ederler ki şâhlarından. Ekser Cezayir'de olur, daima yağ içiricek asla uvanmaz اوانمز.

(Deş. XVI. 255-2)

Nen aldı meye ikide bir dil uzadırsın
Zâhid göreyin destisi başında uvansun اوونسون

(Aşki. XVI. 237)

§ ... Nâm kimesne değirmende benim sol dizimde keser ile vurup dizimin ağırşağı uvanup اونوب bana küllî hayf olmuştur. *(Sic. A. XVI. 3, 218)*

uvanuk, (uvanık) : Kırık.

§ İyer uvanuğın اوانوغین, oyan söküğün düze ve dikebilse anı ağa ideler. *(Ta. Sel. XV.)*

§ Omuzunda köprücüğü uvanık اووانق çıkup yine Beğ kulu Mustafa'ya reddetti. *(Sic. B. XV. 5, 229)*

§ ...Ba'dehu mezbur İsa'nın dizi nicedir, uvanık mıdır اوانقمیدر, değil midir deyü cerrahlardan... Cemal bin Tursun Fakih nâm kimesneden tefahhus olundukta çatlak ancak bakla kadar deyü haber verdiklerinde...

(Sic. A. XVI. 3, 219)

uvatmak : Ufaltmak, ufalamak, kırmak, parçalamak.

§ Bu ilâç kavidür, taşı uvadur اوودر pâk eder.

(Yadigâr. XIV. 103)

§ Değirmen meselidir azular keser, ön diş uvadur, art diş un eyler. *(Rahat. XIV. 124)*

Bess بس [*Ar.*] : uvatmak اووتمق, üsve : uymak, kusulan nesne : kales

(Fer. XIV. 5)

§ Kendisi altundan idi, gözleri cevherden idi, anı uvatmadı اوتمدی. *(İhlâs. XIV. 264)*

Çü gürz indi dokundu heybet ile
Uvattı اوتدی kalkanı ol darbet ile *(Hurş. XIV. 64)*

Bu kamu butları uvatmak اوتمق gerek
İltüben demircilere satmak gerek *(Man. Tayr. XIV. 7)*

§ Aslanın alnın gözetip bir yumruk eyle urdu kim yumruk çenesine tokundu uvattı اواتدی. *(Dede. E. XIV. 185)*

Gamın başın hakikat ol uvattı اوتدی
Ki sabretti kanâat okun attı *(Işk. XIV. 291-2)*

Görüp ayrukların balın u yağın
Uvatmaz اوتماز uslu yoğurdu çanağın *(Işk. XIV. 18-2)*

§ ... Anın âdeti bu idi, kaçan bulsa bir kimseyi kim nerd oynardı, anı döğerdi, nerdi uvadurdu اودردی buyururdu kim oda yakarlardı. *(Müneb. XIV-XV. 186-1)*

§ Sedûm eyitti : Seni kim viribidi? Lût aleyhisselâm dedi kim: Hak Taâlâ size resûl gönderdi kim ol putunu uvadasın اودسن. *(Müneb. XIV-XV. 54-2)*

§ Bularun küllîsini uvadup اودوب baltayı ulu putun ileyinde kodu gitti. *(Leys. Mu. XIV-XV. 196-2)*

Ancaların gürz uvattı اووتدی kellesin
Nicenin salık dağıttı zellesin *(İs. H. XIV-XV. 130)*

§ Pîr Nazar bin İlyas ağaçla urup kolum uvatmış اوواتمش idi. *(Sic. B. XV. 8, 247)*

§ ... Böğrek ve kavuğun taşını uvadır اوەدر. *(Akr. XV. 362)*

Ne denlü demir kale gibi berk olur isen
Ahir bir ecel topu seni dahi uvata اواده *(K. Ü. XV. 90)*

Gerçi kim yazar kalem ışkın sözün
Işka iricek uvadur اوادر kendözün *(İbrahim. XV. 92-1)*

§ Pes ol kavm çün kapuyu itüp açmağa çare edemediler ki kapuyu uvattılar اووتديلر, hücum ile girüp ev içi toptolu oldu. *(Leys. Ar. XV. 613)*

§ ... Gittiler, tâ ki anların develeri kığların buldular, ol kığı alup uvattılar اوتديلر gördüler içinde hurma çekirdeği var. *(Leys. Ar. XV. 474)*

Buzları külüng ile uvattılar اوواتدلر
Yol idübenin gemiye gittiler *(Enveri. XV. 47)*

Bozdu anı mancınık ile arap
Dahi uvattı اوواتدی kayıklarını hep *(Enveri. XV. 60)*

§ Varup şehir kapusun uvattılar içerü menziline vardılar. *(Enfes. XV. 67)*

§ Kozun içini kabından ayırmak isteyicek bir çeküçle taş kabını uvadurlar اودرلر. *(İrşad. XV. 373)*

§ Rize kerden ریزه کردن [*Fa.*] : Uvatmak اووتمق. *(Miftah. XV. 29)*

§ Kirman katında bir dağ vardır adına Cebel-i Suver derler, her kim ol dağdan bir taş uvatsa اوواتسه, ol taşın içinden bir âdem suretli taş çıkar. *(Ac. XV. 26)*

§ Valinin zindanına geldiler kapısını uvadıp اودب içindekileri salıverdiler. *(Kesir. XV. 208)*

§ Oğuz dahi alıp yayı uvadıp اواديب üç büyük oğlanlarına verdi. *(Ta. Sel. XV. 10)*

§ Mesanede, ya'ni kavukta menfaatleri budur kim yellerini dağıtır ve taşlarını uvadır اووادر ve arıtır. *(M. Na. XV. 6)*

§ Ve kavukta olan taşı uvadır اوادر ve bevl tutulmasını açar. *(M. Na. XV. 12)*

§ Alevî eyitti : Ey ahmak ne dirsin, çık taşra yohsa çeneni uvadup اوادوب dişini düşürürler. *(Ferec. XV. 472)*

§ Taş basıp bir oyluğunu uvadup اوەدب... *(Sic. K. XVI. 3, 12)*

§ ... Sen Mustafa oğlu Himmet'in kolunu urup uvatmışsın. *(Sic. K. XVI. 4, 138)*

§ Naḫşiden نخشیدن [*Fa.*] : Kafa kemiğin uvatmak اووتمق ve baş yarmak. *(Ni'meti XVI. 37)*

§ Naḫşiden نخشیدن [*Fa.*] : Uvatmak اوتمق ve baş yarmak. *(Caf. XVI. 195-2)*

uvez : → **üyez.**

uvra : → **urva.**

uvumlağı : Kanaat veren.

§ Minyetün منية [*Ar.*] : Devenin potlacı uvumlağı اوملاغی eyyam. *(Bab. XVI. 2, 333)*

uvunmak : → **uğunmak.**

uya : 1. Ahmak, sersem, ebleh, uysal.

Ne bilsin bu aşkı usanlar, uyalar اویالر
Ne varsın bu yola azıksız yayalar *(Yunus. XIII-XIV. 305)*

§ Lîve [*Fa.*] : Şol kimseye derler ki Türkide ona uya اویه derler. *(Deka. XVI. 73-1)*

Kendü işinde o kim usan olup ola uya اویا
İşini başa çıkarmak mı olur öyle o'ya *(D.B. XVI. 39)*

§ Lîve لیوه [*Fa.*] : Yaltaklanmak ve çıkrıkçının hokka oyacak âleti, eğdi derler ve ebleh ve uya اویا. *(Ni'meti. XVI. 566)*

§ Lîve لیوه [*Fa.*] : Yaltaklanıcı ve uya اویا.
(Şamil. XVI. 508)

2. Kâhil, tembel.

Konşu : hem-sâye, kısa : kûtah; uya اویا :
Kâhil کاهل [*Fa.*] ü bâre : yama, tan : bâmdat
(Genc. XVII. 68)

§ Et-tereyyüs التریث [*Ar.*] : Uya اویه ve batî' olmak.
(Kdeb. XVIII. 280-1)

3. Arkadaş, kardaş.

Saldılar Yusuf'u tiz bir kuyuya
İmdi işit nittiler ana uya اویا
Geldi Şem'un Yusuf'u urdu yüze
Tiz çıkargil tonunu vergil bize *(Yuz. Şeyd. XIII. 7)*

Söylemekten gıybet diliniz saklanuz
Yohsa müzdün yazuğa döner anlanuz
Bu sözü Zeliha işitür ey uya اویا
Ne ki hatun var getirir saraya *(Yuz. Şeyd. XIII. 39)*

Kişinin kim bunca kardaşı ola
Ya anın bunca bile eşi ola
Ettim kardaş kardaşa nite kıya
Bu hayâl geçti içimden ey uya اویا
Çün işitti Yehuda üşbu sözü
Ah kıldı Yusuf'a gövündü özü *(Yuz. Şeyd. XIII. 6)*

Döndüler Yehuda'ya söylediler
Ko anı biz öldürelim dediler
Yehuda eydür sözümü dinlen uya اویا
Bırağalım Yusuf'ın biz kuyuya *(Yuz. Şeyd. XIII. 7)*

uyaca : Muti, münkat, uysal (?).

Ben de eğer yumuşağ ya itiyem
Eşiğinin bir uyaca اویه‌جه itiyem *(Ruşeni. XV. 109)*

uyağ : → uyak.

uyağmak : → uyakmak.

uyaḫ : → uyak.

uyaḫmak : → uyakmak.

uyak, (uyağ, uyaḫ) : 1. Uyanık, bîdar, uykusuz.

Gözü uyuhlar gibi bizi salar uyhuya
Sora eğer varasın, biz uyuruz ol uyak اویاق
(Kadı. XIV. 91)

Gözlerini göreli bildim anı ki göz eri
İki gerek biri uyursa uyağ اویاغ ola biri *(Kadı. XIV. 410)*

Uyur iken kirpiği kırdı bizi
Vay eğer gözü ahu uyaḫ اوی خ şeşe *(Kadı. XIV. 355)*

Ne uyak güzlerin koyak sözün var
Sovuk ef'âlin ü ıssı yüzün var *(Işk. XIV. 59-1)*

İ(y) gönül gül gibi gül bî-karar ol
İ(y) göz bülbül gibi uyağ اوياغ ü zâr ol *(Işk. XIV. 185-2)*

Ey uyur iken gönlü uyağ اوياغ gözleri mâzağ
Bülbül gül-i ruyün tanıyan, tanımayan zağ
(Ruşeni. XV. 253)

Sürme-i mâzağ ile sürmeleyip Hak gözün
Uyur iken gözlerin gönlünü etmiş uyağ اوياغ
(Ruşeni. XV. 253)

2. Uykusuzluk.

Gözüme uyhu girmez Gülşeni dir
Nidem uyağa اوياغه düştüm aşk elinden
(Gülşeni. XVI. 101)

uyakdurmak : Gurubettirmek.

§ Güneşi meşrıktan nice çıkarur, mağrıpta uyakdurur اوياقدرر.
(Tebareke. XIV. 23-1)

uyakmağa varmak : Işığı kararır gibi olmak.

§ Yüzünün tecellâsından güneş uyakmağa varırdı اويقمغا واررردى.
(Fütuh. XIV. 25-4)

uyakmak, (uyağmak, oyağmak, uyaḫmak) : Gurubetmek, yıldız batmak.

Dost kılıcından Yunus ölür ise gam değil
Dost göğünden uyağan اوياغن ma'şuk burcundan doğar
(Yunus. XIII-XIV. 329)

Bedr ay ki bize doğdu bu gice var ümidim
Ki daim ola dahi vü uyaḫmaya اوينخمايه şallah
(Kadı. XIV. 268)

Pür-gam gönülüm oldu vü pür-nem gözüm neden
Uyaḫdı اويخدى ayını göreli yılduzum neden *(Kadı. XIV. 188)*

Sarı çiğdem oldu yanağım gülü
Güneşim uyakmağa اويقماغه tuttu yolu *(Ferh. XIV. 78)*

§ Felekî ay gece toğar gündüz uyağur اياغر, melekî ay gece gündüz muhabbet burcunda sâbit-kademdir, hergiz uyakmaz ايقمز. *(İhlâs. XIV. 133)*

Elim üstün iken düştüm ayağa
Koma bahtım güneşi kim uyağa اوياغا *(Işk. XIV. 188-2)*

Ay u güneş doğmak, uyakmağ ile اويقماغله
Gün hesabı aya varır ay ile *(Ga. XIV. 204)*

Üşbu sohbet mülküne tâb bırağır
Pes bu kulak mağrıbından uyağır اويغور *(Ga. XIV. 172)*

§ Kaçan ol iki dahi uyaktı ايقد eyitti: Uyağıcı ايغجى Tanrı olmaya. *(Enb. XIV. 144)*

Toğan ayı uyaktı اويقدى toğmak ister
Toğuben menziline ağmak ister *(Tennuri. XV. 49)*

Ey müdâm ay ü gün bile doğup uyağan اويغن
(K. Ü. XV. 22)

uyalmak: Utanmak, çekinmek.

Ehl-i irfan bir nazarda neydüğünü bilüben
Can adın senin katında anmağa uyalalar اويالالر
(Kadı. XIV. 8)

O talkadan sen uyalma اويلمه gel imdi
Ne ma'densin ne gevhersin bil imdi *(Tennuri. XV. 161)*

uyan, (oyan): Dizgin, gem, yular.

Görürler iyerli, oyanlu اينلو bir at
Dediler işimiz geliser onat *(Süh. XIV. 162)*

Bakıp iki at gördü ol kazlı
İyerli, oyanlu اينلو, tavulbazlı *(Süh. XIV. 151)*

§ Ol at ki eyerlü uyanlu اويانلو durmuştu, üstüne süvâr oldu. *(Si. Da. XIV. 676-1)*

§ Ve dahi mushaf tezhip kılmak ya müfeddad uyan اويان ve üzegü, bular dahi mekruhtur. *(Müneb. XIV-XV. 303-2)*

§ Her atın uyanları اویانلری da altun ve cevherle düzülmüş ve eyerlerinin gaaşiyeleri dibadan. *(Leys. Mu. XIV-XV. 98-1)*

Licam لجام [*Ar.*] ü ligâm لكام [*Fa.*] adı : uyan ise اویانسه İnan ü düvâl adı : dizgindir *(Uc. Gar. XV.)*

§ Dehene دهنه [*Fa.*] : Uyan اویان ağızlığı. *(Miftah. XV. 86)*

§ Muttasıl nefs tosununu mücâhede oyanıyle اویانیله bağlaya. *(İrşad. XV. 254)*

§ ... Bir kara canavar belürdü, nizeyle çaldı hamle kılıp sançtı, ol dahi atını çaldı, canavar bir yana, at bir yana düştü. Halef, eğeri, uyanı اویانی arkasına aldı, hezar mihnet ile, belâ ile geldi. *(Ferec. XV. 313)*

§ Üzerindeki altununu ve cevahirini ve kur iyer ve uyan اویان birle atını aldı. *(Kesir. XV. 383)*

§ El-licamü اللجام [*Ar.*] : Ve dahi licam at uyanına اوینه derler. *(Terceman. XV. 206)*

§ Cebrail aleyhisselam eyitti : Yâ Resulallah devenin uyanıñ اویانك ben yedeyim. *(Envar. XV. 244)*

§ Kılıç : 39, uyan اویان : 11, kalkan : 21. *(Sic. B. XV. 1, 14)*

§ Zağnus Beğ, bir kır atımla bir iki yüz akçalık eyerim ve bir uyanım اویانم alıkodu, dedi. *(Sic. B. XV. 5, 369)*

§ ... Bir doru at eyeriyle ve uyanıyle اویانیله koyup kaçmışlar. *(Sic. K. XV, 2, 85)*

§ Köhne eyer ve çantası içinde üç pâre etmek bir kıl heğbe ve bir uyan اویان bulup... *(Sic. K. XV. 5,169)*

§ ... Bir eyerlerin ve iki dülbentlerin ve bir mushafların ve bir uyanların اویانلرین ve yüz on nakıt akçaların ve bir heğbelerin aldık dedi. *(Sic. B. XV. 5, 237)*

§ Anlar dahi kızıl yakuttan eyerleri ve yeşil zebercetten uyan ile اویانله ve iki hulle ile tezyin ideler. *(Delil. XV. 109)*

§ Her atın oyanları اویانلری altundan cevahirle düzülmüş ve iyerlerinin gaaşiyeleri dîbaçtan. *(Leys. Ar. XV. 157)*

§ Dehene دهنه [*Fa.*] : Uyan اویان ağızlı. *(Şamil. XVI. 227)*

§ Ligâm لگام [*Fa.*] : Uyan اویان. *(Ni'meti. XVI. 566)*

§ Üç yay, on altı ok : 50, bakraç : 15, eyer, uyan اویان : 80 ... *(Sic. B. XVI. 12, 24)*

§ El-kebh الکبح [*Ar.*] : Davarı durdurmak için binen kişi uyanını اویانی kendüye çekip genezlemek. *(Ah. XVI. 848)*

§ Benim zimmetimde vakfın üç bin akçası olup bir gümüş zencirli uyan اویان ve sine-bent rehinimiz vardır. *(Sic. A. XVI. 3, 1026)*

§ Zebercetten üstüne eyer uruldu, yakuttan uyanla اویانله uyanlandı. *(Ta. Şahi. XVI. 54-2)*

§ Ligâm لگام [*Fa.*] : Oyan اویان. *(Caf. XVI. 150-1)*

§ Ligâm لگام [*Fa.*] : Uyan اویان, licam anın muarrebidir. *(Cinas. XVI. 53-2)*

§ İnân عنان [*Fa.*] : Çılbır ya'ni oyanuñ اویانوك elde tuttukları kayışı ki anınla biniti istedikleri yerlere kulavuzlarlar. *(Deş. XVI. 270-2)*

§ Mâh مح [*Fa.*] : Ağır gemlü oyan اویان ki başı berk ata ve katırlara ururlar. *(Deş. XVI. 61-2)*

§ Azr عذر [*Ar.*] : Feres tulununa uyan اویان geçürmek. *(Bab. XVI. 2, 66)*

§ Sifar سفار [*Ar.*] : Deve burnuna aykırı geçirirler uyan اویان halkası gibi bir demür. *(Bab. XVI. 1, 53)*

§ Hekeme حکمه [*Ar.*] : Uyan اوین halkası. *(Müntehab. XVII. 31-1)*

§ Şekime شکیمه [*Ar.*], dehene-i ligâm دهنهٔ لگام [*Fa.*] : Uyan ağızlığı ki suluk ta'bir olunur. Ve zifane-i ligâm ile tefsir olundu, ya'ni gemde olan delik ki suluğu andan geçirirler. *(Aks. XVII-XVIII.)*

§ Aleke'l-feresü'l-licam علك الفرس اللجام [*Ar.*] : At, uyanı اویانی ağzında çiğnedi. *(Aks. XVII-XVIII. 262)*

Aşkar'ın duttu heman uyanını اویانئی
Gitti ana tâ bula düşmanını *(Battal. XVIII. 361)*

Alemlerin ortasında ol gelür
Bin iki yüz at önünde yedilür
Kamusu altun idi eyer, uyan اویان
Veli makhur oluser ana uyan *(Battal. XVIII. 158)*

§ El-eşlâ الاشلی [*Ar.*] : Uyan اویان kayışı. *(Kdeb. XVIII. 34-2)*

Himlac: yorga at, licam لجام [*Ar.*] : uyan اویان inan, di : dizgine *(Asım. XVIII-XIX. 26)*

§ El-i'zar الاعذار [*Ar.*] : Ata uyan اویان geçirmek, alâ-kavlin gemine başlık takmak mânasınadır. *(Kam. XVIII-XIX. 2, 24)*

uyandırmak : 1. Yakmak, ışığı parlatmak.

Sen bir çırağ uyandırıgör اویاندری کور ruzigârda
Yıllarla yeller esse yine zâil olmaya *(Âli. XVI. 175)*

§ El-isrâc الاسراج [*Ar.*] : Kandil veya mum ve emsalin uyandırmak اویاندرمق şu'le-dâr etmek. *(Kdeb. XVIII. 305-1)*

Yine ben bin şevkile bir ateşin ah etmişem
Kubbe-i çarhın kamu kandilin uyandırmışam اویاندرمشم *(Zati. XVI. 321)*

Çü yaktı din-i Zerdüşt'ün çırağın
Uyandırdı اویاندردی mecusiler ocağın *(Tibr. XVI. 72)*

Gönül dağ-ı gamınla sinede bir şem' uyandırmış اویاندرمش *(Baki. XVI. 135)*

Candır câmi-i işrette furûzan kandil
Her gece anı uyandırsa اویاندرسه nola bâde perest *(Atai. XVII. 8)*

Tenavülden ettikte herkes ferağ
Işıklar uyandırdı اویاندردی ol dem çırağ
(Mihnet. XIX. 113)

Şem' veş bezm-i muhabbette uyandırdı اویاندردی beni
Nice ben yanmayayım nâre o yandırdı beni
(Vasıf. XIX. 353)

2. Uyarmak, irşat, ikaz etmek.

Bu hükm ile ki tenbih eyledi şâh
Uyandırdı اویندردی uyurken itti agâh *(Enis. XVI. 18)*

§ ... Ve münebbihü'r-Râkıdin ad verdik ya'ni uyurları uyandırıcı اویاندرجی. *(Müneb. XIV-XV. 2-1)*

§ Ver-kerden ورکردن [*Fa.*] : Uyandırmak اویاندرمق.
(Şamil. XVI. 333)

uyanıgelmek : → **uyanugelmek.**

uyanık : → **uyanuk.**

uyanık olmak : Uyumamak, uykusuz kalmak.

§ Hammamda çoğ oturmaktan, çoğ üyümekten, çoğ yürümekten, çoğ işlemekten ... çoğ uyanık olmaktan اویانق اولمقدن, katı ıssıdan, katı sovuktan ... sakınalar.
(Hazain. XV. 58-1)

uyanlamak, (oyanlamak) : Hayvana gem vurmak.

§ Kime kim bir mes'ele sorsalar, bilürken, ol mes'eleyi eyitmese oddan uyanla ağzın uyanlayalar اوینلیلر.
(Yüz. Ha. XIV. 156)

§ ... Eğer kuvveti yetmezse nefsinin başına takvâ licâmıyle uyanlaya kendüye muti' ede. *(Müneb. XIV-XV. 217-2)*

§ El-ilcam الالجام [*Ar.*]: Davarı oyanlamak اویانلمق, gem takmak.
(Ah. XVI. 87)

§ El-ilcam الالجام [*Ar.*] : Atı uyanlamak اویانلمق ... mânasınadır.
(Kam. XVIII-XIX. 3, 555)

uyanlanmak, (oyanlanmak) : Ağzına gem takılmak, dizgin vurul mak.

§ Ol aziz ilmi dünyanın hakir, hasis metaına sattı; getireler anı kıyamet gününde şöyle kim ağzı oddan licâmla uyanlanmış اویانلنمش ola. *(Müneb. XIV-XV. 262-2)*

§ Anın gibi kimesne yarın kıyamet gününde oddan licam ile uyanlana اویانلنه. *(Delil. XV. 109)*

§ Yezdcürt rahşin yanına vardıkta rahş râm olup rahşe uyan urdu, gayre eğerlenmeyip Yezdcürde oyanlandı اویانلندی. *(Tibr. XVI. 138)*

§ Yezdcürt rahşin oyanlanduğuna اویانلندوغنه aldanıp gerçekten râm oldu sandı. *(Tibr. XVI. 138)*

§ Zebercetten üstüne eyer uruldu, yakuttan uyanla uyanlandı اویانلندی. *(Ta. Şahi. XVI. 54-2)*

uyanmak, (oyanmak) : Işık parlamak, yanmak.

Musibet şem'i ol dem kim uyandı اویندی
İşidüp şem' ile pervane yandı *(Zati. XVI. 301)*

§ Rûzgâr gâh uyanmış اویانمش çırağları dinlendirir ve gâh uyumuş bahtleri uyandırır. *(Câm. Na. XVI. 63)*

Muğanni üfür nâyı etme ferağ
Nefesle oyansun söyünmüş çırağ *(Atai. Ha. XVII. 22)*

uyan tamağı : Gemin ağıza giren kısmı.

§ Tire-ligâm تیره‌لگام [*Fa.*] : Uyan tamağı اویان طمغی ve tamak uyan. *(Ni'meti. XVI. 211)*

uyanugelmek, (uyanıgelmek) : 1. Uyanıvermek.

Uyanugelür اویانوگلور Zeliha uyhudan
Benzi güler emin olur kaygudan *(Yuz. Şeyd. XIII. 23)*

§ Uyanugeldim اوینوگلدم şâd olup çok şükür kıldım. *(Yüz. Ha. XIV. 233)*

§ Cerrah avratı anı şeşti ve kendözün anın yerine bağladı, anı daşra harifine veribidi. Bu arada bu hal üzerine başmakçı uyanugeldi اینو کلدی, avratına kığırdı. *(Kel. XIV. 19)*

§ Uyku aldı, düş gördü; bir karanulukta yatmış, bir kişi eline yanmış bir mum verir; uyanugeldi اوینو کلدی, hayrola dedi. *(Ferec. XV. 316)*

§ Bu def'a diledi ki eteğimden çıka, ol mahalde uyanıgeldim اویانی کلدم sebep budur ki belinledim. *(Bektaş. XV. 128)*

uyanuk, (uyanık) : Agâh, haberdar.

§ Âgâh آگاه [*Fa.*] : Haberdâr ve uyanuk اینوق. *(Caf. XVI. 7-2)*

Her günü bunun bir ayın tanuğı
Ey kamu âkıllerin uyanuğı اویانغی
(Melhame. XIV-XV. 110-1)

§ Agâh آگاه [*Fa.*] : Haberdar ve uyanık اویانق mânasına. *(Deş. XVI. 293-1)*

uyan urmak : Gem, dizgin takmak.

§ Kara eşek başına uyan ursañ اویان اورسك katır olmaz. *(Dede. XIV. 3)*

§ İllâ ol kişi kim arslan ağzına lavaşa ura ve simurg ağzına gem ura ve ejderha ağzına uyan ura اویان اوره. *(Enb. XIV. 326)*

Hem zümürrütten uyan urgıl اویان اورغل ana
Bu belekleri alup vargıl ana *(Muham. XV. 310)*

§ Ol âlimin ağzına oddan bir uyan uralar اویان اورالر dahi zebaniler çekip cehenneme iledeler. *(T.E. XV. 46)*

§ Şeytanlar birbirine buluşup derler ki : Şol ağzına uyan urduğumuz اویان اوردیغمز ve uyhu perdesin gözüne çektiğimiz... *(Saat. XV. 52)*

§ Ve dahi bu saatte şeytan gelir. Âdemoğlanların gaflete bırağur ve mali çok olanın başına uyan ururlar اویان اوررلر malini yemesin deyü. *(Saat. XV. 51)*

Nefs atının ura اوره ağzına uyan اویان
Sürücek Hak yoluna ola revan *(İbrahim. XV. 35-2)*

§ Yezdcürt rahşin yanına vardıkta rahş râm olup uyan urdu اویان اوردی. *(Tibr. XVI. 138)*

uyan urulmak, (uyan vurulmak) : Gem, dizgin takılmak.

§ Mâḫ ماخ [*Fa.*] : Yavuz ata vurulan uyan اویان وروڵن. *(Sıh. Ac. XV. 15)*

§ El-licam اللجام [*Ar.*] : Dabbe ağzına urulan uyana اویانه اوروڵن denir. *(Kam. XVIII-XIX. 3, 555)*

§ Kâme کامه [*Fa.*] : ... Licam mânasınadır ki at ağzına urulan uyan اویان اوریلان ve şebeş ve kantarmaya şâmildir. *(Bürh. XVIII-XIX. 469)*

§ Ligâm لغام [*Fa.*] : ...At ağzına urulan uyandır اویاندر اوریلان, şebeş ve kantarmaya da ıtlak olunur. *(Bürh. XVIII-XIX. 546)*

uyan vurulmak : → **uyan urulmak.**

uyarıcı : Uyandırıcı, mürşit.

§ Bu halk uyurlar, elbette bunlara bir uyarıcı اویارجی gerektir. *(Müz. XV. 438)*

uyarılmak : (Işık) yakılmak, parlatılmak.

§ Şem'-i îzân شمع ایزان [*Fa.*] : Uyarılmış اویارلمش çırak, ve uyaracak çırağ. *(Ni'meti. XVI. 430)*

uyarmak, (uyatmak) : 1. Uyandırmak, irşadetmek, ikazetmek.

Dilberâ onulmadı gönlümde gamzen yarası
Bulmadın mı hufte gözden ayrı dil uyarası اویارسی
(Kadı. XIV. 288)

Ki ey şeh uyuma canını uyar اویار
Ki baht oldur hemişe ola bîdar *(Işk. XIV. 114-1)*

Sen uykudan imdi uyan ey ulum
Ne assı şu dem kim uyara اویاره ölüm *(Ferh. XIV. 80)*

§ Kimdir kim benim lezzetimi kesti ve uykudan uyardı اویردی.
(Enb. XIV. 590)

§ Aydur : Yiğidim, üzerine yağı geldi, uyarmak اویارمق benden, savaşıban hüner göstermek senden dedi.
(Dede. XIV. 98)

Liyk bir kaç gün bana küygil i (ey) yar
Eyle dut kim ben uyurven, sen uyar اویار *(Ga. XIV. 551)*

§ ... Ve her vakıt uykuya vara, uyaralar اویارەلر.
(Yadigâr. XIV. 70-1)

§ .. Anın cebbarlığın ve alplığın bilirdim, geldim kim seni uyaram ایرم ve benim ahdim doğruluğun ve kavlim gerçekliğin sana ruşen gösterdim. *(Kel. XIV. 45)*

§ Bir bınara kasteyledin kim ol benim adıma mensuptur ve çeriyi anda ilettin ve anın suyunu bulattın .İmdi üşbu haber ile üş uyardım ایردم. Eğer kendözüne gelip bu işten durursan durdun yoksa... *(Kel. XIV. 104)*

§ Dünya teşvirlerine dalasın ve gaflet uykusunda kalasın, uyarmaya اویرمیا seni illâ sekerat-ı mevt.
(Müneb. XIV-XV. 60-2)

İşbu sözden ibret al sen ey hoca
Canın uyar اویر aç gözün irte gece *(Melhame. XIV-XV. 18-2)*

Gözün aç aklın uyar اویار ey merd-i kâr
Budur ol ilm-i menâzil âşikâr *(Melhame. XIV-XV. 143-2)*

Bîhûşluk uyhusundan ey mah
Uyardı اویاردی beni şükür kim Allah *(Leys. XV. 176)*

§ Uyur kişi uyuru uyarası اویارسی değildir. *(Güls. XV. 30)*

§ Davud bildi ki anı fitneledük bu da'va ile uyarduk ایردق.
(Cev. Es. XV. 172)

Gaflet uykusundan onları uyar اویار
Her birinin derdine eyle timar *(Mevlit. XV. 54)*

§ Dâye ve hizmetkârı uyardı اویاردی, beni gördüler tana kaldılar. *(Ferec. XV. 119)*

§ Turnalar, nevbeti tamam olucak uyur, birin dahi uyarır اویرر. *(Hay. XV. 178)*

İshar اسهار [*Ar.*] : uyarmak اویرمق, uyhulu kılmak bayık : tenvimdir *(Uc. Gar. XV. 52)*

§ ... Eğer göz yumula dimağ rahat olduğu vakıt, bir kastedici gelirse, evvel kulak duyar, gözü uyarır اویارر. *(Hazain. XV. 53-2)*

Gözün aç canını uyar اویار ki can sende de var ey yâr
Sahihü'l-kalb ol ey muhtar koma anı sakaamette *(Delil. XV. 41)*

Ey Mesihi zâr ile uyarma اویارمه ol ahu veşi
Yeğdürür bîdârlıktan çeşm-i fettan uyhusu *(Mesihi. XV. 104)*

§ El-ikazu الایقاظ [*Ar.*] : Uykudan uyarmak اویارمق. *(Terceman. XV.)*

İrüben peyk-i izzet hazretine
Uyardı اویردی yüzün urup gül yüzüne *(Mih. XV. 16)*

§ İşbu halk dört dürlüdür : Biri budur ki bilir ve lâkin bildiğini bilmez. Ol kişi uyur, anı uyarmak اویارمق lâzım. *(Envar. XV. 350)*

§ Gaflet uykusundan gönlünüz uyarasız اویرمز. *(Tez. Ün. XV. 47-2)*

§ ... Ve birine dahi nida-yi tenbih derler, mânası uyarmak اویرمق demek olur. *(Leys. Ar. XV. 4)*

Göz aç uyar اویار dil ü canı sana bulduraym anı
Deme andan gerü kanı nedür gör manzar-ı eclâ *(Muham. XV. 520)*

Saltanat yokluktadır uyar اویر dilin
Gafletin terkeyle bu âb ü gilin *(Şeref. XVI. 174)*

§ Agâhiden آگاهیدن [*Fa.*] : Anlatmak ve uyarmak اویارمق.
(Şamil. XVI. 576)

Göz ucıyle uyarır اویارر dü cihanı
Salar âlemlere emn ü emânı *(Alâ. XVI. 44)*

Hâb-ı gafletten uyarmağa اویامنه kerimâ kerem it
Sen gider dest-i keriminle gözümden sebelim
(Nihani. XVI. 65)

Şeb-i hicran yanar canım döker kan çeşm-i giryanım
Uyarır اویارر halkı efganım kara bahtım uyanmaz mı
(Fuzuli. XVI. 195)

Tarik-ı izz ü ikbali itürmüştüm olup gaafil
Beni gaflet yukusundan uyattı اویاتدی baht-ı bîdarın
(Fuzuli. XVI. 30)

Uyhusundan çağırıp uyardılar اویردیلر
Aybını zikreylediler verdiler *(Zehr. XVI. 144)*

§ Bir horus severem ki beni uyara اویاره namaz vaktına hazır olam. *(Ta. Şahi. XVI. 72-1)*

§ ... Ben yaturken işbu Mustafa beni uyardı اویاردی kaldırdı.
(Sic. A. XVI. 2, 1366)

§ Âgâhiden آگاهیدن [*Fa.*] : Haberdar olmak ve duyurmak ve uyarmak اویرمق. *(Ni'meti. XVI. 6)*

Göze uydum gönülü uyardım اویاردم *(Sır. XVI. 59-1)*

Ruh-i mücerredin koma ser hâbdan uyar اویار
Cismin libasını demezem câme-hab kıl *(Âli. XVI. 34)*

Hâb-ı gafletten uyara اویاره gözünü
Olmaya dâim o yüzden nâim *(D.B. XVI. 7)*

Açtı gaflet uyhusun
Gönül gözün uyardı اویاردی *(Ab. Na. XVI. 130)*

Uyar اویار gönlüm gözün hâb-ı emelden
Gözüm yumulmadan hâb-ı ecelden *(Enis. XVI. 3-2)*

§ Gidersem ben dahi Selimi uyarırım اویاریم dedi.
(Ev. XVII. 20)

O fitne kim anı Harut uyardı اویاردی Babilde
(Nedim. XVIII. 140)

Tehmim : nenni çalmak, tehciddir تهجید [*Ar.*] : uyarmak اویارمق.
(Asım. XVIII-XIX. 42)

2. Işığı parlatmak, yakmak.

Kim uyarır اویارر acep çırağın anın
Kim teferrüç eder ki bağın anın *(Yuz. Hamdi. XV. 143-1)*

Hüsn kandilin uyarmış اویرمش nur-ı Haktan nar-ı aşk
Zahidâ inkâr-ı nur-ı Zülcelâl etmek neden
(Ah. Pş. XV. 100)

Arş kandilin uyarır اویارر şûle-i ahım benim *(Cem. XV. 143)*

Açın bizden yana canın kulağın
Uyarıñ اویارك aşk ile gönül çırağın *(Tennuri. XV. 84)*

Yakıp canın fitilin gam şebinde
Uyarsun اویرسون âlemin bir mihri mahı *(Mihri. XV. 156)*

Söz ile uyarırlar اویررلر dil çırağın
Söz ile pâk ederler can otağın *(Ravza. XV. 34)*

§ Zehi saâdet şol kimsene içündür, mescitlerde kandil asup ve anı uyarsa اویارسه Hak Sübhanehu ve Taâlâ anın kabrini münevver kıla. *(Delil. XV. 46)*

Uyar اویر ahım çırağın ser-bülend et
Beni aşk oduna her dem sipend et *(Mih. XV. 7)*

§ İsrac اسراج [*Ar.*] : Çırak fetilini yakup uyarmak اویرمق.
(Bab. XVI. 1, 377)

§ Hüzeyme : Şem'i uyar اویار görelim nedir dedi.
(Mevahib. XVI. 521)

Gülistan meclisinde şah-ı zambak
Uyarmış اویارمش câ-be-ca sad şem-i eblak *(Lârendi. XVI. 49)*

§ Keybâniden کیبانیدن [*Fa.*] : Çırağ uyarmak اویرمق.
(Caf. XVI. 193-2)

Hak Taâlâ kabrini nur ile tâ ruşen kıla
Himmet eyle çoğ çırağ uyarmağa اویرمغه rugan gibi
(Zati. XVI. 33)

Gitti ahım Arş kandilin çıkup uyarmağa اویارمغه
Dûd-ı ahım anın ardınca götürdü nerdüban
(Figani. XVI. 6)

Dil çırağın mihr-i aşkından uyardım اویاردم ben anın
Ben fakire umarın yarın olalar mihriban *(Aşki. XVI. 10)*

§ Şem'-i îzan شمع ایزان [*Fa.*] : Uyarılmış çırak ve uyaracak اویرجق çırağ. *(Ni'meti. XVI. 430)*

Bir şu'le uyar اویار şem'a-i kâfurun ucunda
Sâki ele câm al o güzel kollar açılsun *(Âli. XVI. 165)*

Uyarıp اویارب her gece encüm çırağın
Eritürler felekler bağrı yağın *(Şeref. XVI. 331)*

Uyardı اویاردی şeb-çırağı taliin Keyvan-ı meş'al-keş
Ki necm-i bahtı oldu ta'ne-saz-ı zühre-i Zehra
(Sabit. XVII-XVIII. 3)

§ El-istıdbah الاستضباح [*Ar.*] : Bir zıyâ inâre ve iş'aliyye olduğu cihetten çırak uyarmak اویارمق mânasına isti'mâl olundu.
(Kdeb. XVIII. 335-2)

3. Harekete getirmek.

§ ... Bu halleri uyarmağa اویرمغه dimağdan kuvvet varmaya, ol kişi gayretsiz, hırssız, tama'sız, hasetsiz düşer.
(Hazain. XV. 50-1)

uyarmaklık : İkaz, irşat, yola getirme.

§ ... Bunu dedi, görünmez oldu. Zünnûn eydür : Bana ma'lûm oldu ol değilmiş, belkim Haktan bir uyarmaklık اویارمقلق imiş. *(Tez. Ba. XV. 172)*

§ Şol nesne ki fâsıklara zecrdir ve gafilleri uyarmaklıktır اویارمقلقدر. *(Cev. Ah. XV-XVI. 8)*

uyat : → oyat.

uyatlık : → oyatlık.

uyatmak : → uyarmak.

uyḫu, (uyuku) : 1. Uyku.

Uyanugelür Zeliha uyḫudan اویخودن
Benzi güler emin olur kaygudan
(Yuz. Şeyd. XIII. 23)

Gümanın yoğ imişse inanaydın
Bu gaflet uyḫusundan اویخوسندن uyanaydın
(Yunus. XIII-XIV. 12)

§ Kara kıyma gözlerin uyḫu اویخو almış, açgil. *(Dede. XIV. 15)*

Uyḫudan اویخودن uyan ki mahşer oldu
Gör nice zaman pür-şer oldu *(Nesimi. XIV. 58)*

§ Urve gelip uyarmayınca uyukıdan اویوقدن uyanmadı.
(Anter. XIV. 10)

§ Lâkin Allahü Taâlâ uyardı bizi gaflet uyḫusundan ایخوسندن.
(Kesir. XV. 277)

Uyaran uyḫudan اویخودن hargûş-i aklı
Kelile, Dimne'den edici nakli *(Ruşeni. XV. 71)*

Uyutmaz benlerin fikri meni kim
Meges çoğ olsa gelmez göze uyḫu اویخو *(Nizami. XV. 51)*

Ağlar iken uyḫu ایخو geldi gözüne
Bir kişi su saçtı ol dem yüzüne *(İbrahim. XV. 89-1)*

§ Uyḫuda ایخوده iki dürlü faide vardır. Birisi oldur kim dimağ, beden, dükeli kuvvetler sakin olur. *(Hazain. XV. 40-2)*

Erişti gözlerime nâgeh uyḫu ایخو
Ki uyḫu ایخو uyumaktır gözlere hu *(Ravza. XV. 64)*

Uyḫuda اویخوده çün beni gamın kaptı
Gözlerim uyḫuya kapu yaptı *(Yuz. Hamdi. XV. 124-1)*

§ Bular şöyle zannettiler ki hemişegî uyḫularından اویخو لرندن birez artucak uyudular. *(Leys. Ar. XV. 787)*

Gözünde keşfedip sihr-i halâli
Haram oldu gözüne uyḫu ایخو hâli *(Hikmet. XV. 113)*

§ Sabaha dek gözüme uyḫu اویخو girmedi. *(Ferec. XV. 29)*

§ Uyḫuda sevindim, ümittir ki uyanıkla yerinmeyem. *(Ferec. XV. 519)*

Geceler geçti gaflet uyḫusında اویخو سنده
Bu hot nefsin tabiattır husunda *(Çeng. XV. 164)*

İşitti uyḫuda اویخوده avazı kâfer
Heman her biri yerinden belünler *(Salâtin. XV. 52)*

Gel insafa bu fikri ko içine düşürüp korhu
Getirme gözüne uyḫu اویخو ki gaafil bulmaya şeytan *(Delil. XV. 111)*

§ Enbiyanın uyḫusu ایخوسی vahydir. *(İrşad. XV. 294)*

§ Ol sâat uyḫudan اویخودن bîdar olup gözün açtı. *(Bektaş. XV. 12)*

§ Berhanç برخنج [*Fa.*]: Kâbûs mânasına ağırlık ki uyḫuda اویخوده basar. *(Miftah. XV. 56)*

Bu halk uyḫudadır اویخو دادر uyanır değil
Bu uyḫudan اویخودن asla usanır değil *(Ta. Sel. XV. 26)*

Ne lezzet bula uyḫuda اویخده padişah
Çü irteye dek yohsul eyleye ah *(Ta. Sel. XV.)*

Eşiğin yasdanmışam uyḫu اویخو yüzün görmez gözüm
Seng-i hâra yeğ gelür bâlin-i rahattan bana *(Âli. XVI. 76)*

§ Fernas فرناس [*Fa.*] : Imızganmış, ya'ni uyḫusu اویخوسی gelmiş ağırlanmış kimesne... *(Deş. XVI. 158-1)*

Bulur ol goncayı naz uyḫusunda ایخوسنده
Süzülmüş nergisi yaz uyḫusunda *(Hüs. Dil. XVI. 146)*

Nergis açmaz gözünü uyḫudan اویخودن
Görmeyin deyü hâk olup gideni *(Nihani. XVI. 13)*

Çekesin ömrün oldukça cefayı
Veresin uyḫuya اویخویه vakt-ı safayi *(Enis. XVI. 26-1)*

İkisi dahi düşü korhusundan
Belinleyü uyanur uyḫusundan اویخوسندن
(Yuz. Şems. XVI. 367)

Gözüme uyḫu اویخو girmez Gülşeni dir
Nidem uyağa düştüm aşk elinden *(Gülşeni. XVI. 101)*

Belinler uyḫudan ایخودن er, at ürker
Ata oğlunu çalup iki biçer *(Hadidi. XVI. 105)*

Mest-i hâb olmuş seher uyḫudan اویخودن aşmamış gözün
Ah kim baht-ı siyahım dahi hâb içindedir *(Aşki. XVI. 154)*

§ Yusuf uyḫudan اویخودن uyanıp kalktı. *(Zehr. XVI. 22)*

Uyḫusundan اویخوسندن uyandı ah etti
Şevk-ı yâr ile kendüden gitti *(Ş. G. XVI. 42)*

Çekip himmet felek fevkına rahtım
Gam uyḫusundan اویخوسندن uyanmıştı bahtım
(Lârendi. XVI. 47)

§ Anın hakkıyçün ki anı uyḫu اویخو ve ımızganmak ahzetmez.
(Nigâ. Ter. XVII. 16-1)

§ Böyle uzun gecelerde bit-temam uyḫu اویخو ile geçiresin de bir vâkıa görmeyesin... *(Solak. XVII. 228-2)*

Şu denlü diraz oldu şimdi leyâl
Ki uyḫu اویخو yetiştirmek oldu muhâl *(Atai. Ha. XVII. 64)*

Naz uyḫusuna ایخوسنه varsa nola bezm-i safada
Zîba yaraşır ol gözü bâdama şeker-hâb *(Hâleti. XVII. 171)*

Ağlamaktan uyḫu girmez çeşm-i hun-efşanıma
(Saz. Âşık Ömer. XVII. 252)

§ En-nüvâd النوار [*Ar.*] : Uyḫu اویخو vaktında uyḫuya yatmak. *(Kdeb. XVIII. 383-1)*

Dik çocuğun başına çörek otu sarmısak
Sûsenden uyḫu اویخو nushası alıp başına tak
(Vasıf. XIX. 49)

2. Ruya.

Uyḫusunda اویخوسنده şöyle görür sevinir
Uyanır bilmez anı kim kandadır *(Yuz. Şeyd. XIII. 23)*

uyḫusu alınmadık : Uykusu geçmemiş, uykusunu almamış.

Bakmadı murg-ı dile ol çeşm-i mestin nâzı var
Neylesün bir uyḫusu alınmadık النمدق اویخوسی şahbazı var
(Atai. XVII. 13)

uyḫuya varmak, (uykuya varmak) : Uyumaya başlamak, uykuya dalmak, uyumak.

§ Uğru bunu işitip azim şadoldu, ve bir saat küydü kim ev issi uykuya vara ایقویه وره. Çün gördü kim ev içinden söz ve hareket eseri münkatı' oldu, uyudular deyip daracaya geldi. *(Kel. XIV. 13)*

§ ... Hikmet-i Huda dâye dahi uyḫuya vardı اویخویه واردی. *(Ferec. XV. 18)*

Şâzılıktan bu gece uyḫuya varmadı اویخویه وارمادی gözüm
Ki seher ol yüzü gül, alnı kamer gelse gerek
(Şeref. XVI. 398)

Sünbül aşüfte olur hab-ı perişanından
Nergis-i mesti ki gülşende vara uyḫuya واره اویخویه
(Nedim. XVIII. 176)

uykun : Âlâmet, bayrak.

§ Âdet ve türe oldur ki her canver ki bir boyun uykunu اویقونی ola... *(Ta. Sel. XV. 11)*

uykusu uçmak : Uykusu kaçmak.

Meğer uykusu اویقوسی ol dün uçtu اچدی şahın
Kenarın yörenürdü bârgâhın *(Işk. XIV. 187-2)*

uykuya varmak : → **uyḫuya varmak.**

uylaşmak : Birbiriyle uyuşmak, uzlaşmak.

§ Tevahün تواهن [*Ar.*] : İki kişi birbirine uylaşmak اویلشمق. *(Bab. XVI. 1, 331)*

§ İttifak اتفاق [*Ar.*] : Cümlenin fikri bir yere derlenüp uylaşmak اویلشمق. *(Bab. XVI. 2, 321)*

uyluk : → **oyluk.**

uymak : Çatmak, sataşmak.

§ İtin ahsayası gelicek kervana uyar اویر. *(Ata. XV. 38)*

uyucu : Tâbi, dalkavuk, uyuntu.

§ El-eşya' الاشیاع [*Ar.*]: Uyuculara اویوجولره ve bekdeşlere derler. *(Terceman. XV. 82)*

§ Tufeyl طفیل [*Ar.*] : Uyucu اویوجی. *(Şamil. XVI. 181)*

Terece : deriçe, peyrev پیرو [*Fa.*] : uyucu اویوجی, yeni ay : meh-i nev
Öneği : lecûc ü kejrev; sarılık : zerir ü çün : pes
(Genc. XVII. 50)

uyugan, (uyugen) : Çok uyuyan.

§ Ol nebatı âdeme gösterse gayet uyugan اویوغن ola. *(Ac. A. XV. 50)*

§ Eğer keçinin sakalından bir kaç kıl oğlan başı altında kosalar uyugen اویوکن ola. *(Ac. A. XV. 85)*

§ Mesel, parstan uyuğandır اویغندر. *(Hay. XV. 164)*

§ Mülehhec ملهج [*Ar.*]: Uyugen ایوکن olup uyku ucundan iş işlemekten âciz olan er. *(Bab. XVI. 1, 395)*

§ Nüveme نومة [*Ar.*] : Zekâveti olmayan bilisi az ve çok uyuğan ايوغن er. *(Bab. XVI. 1, 348)*

uyugen : → **uyugan.**

uyuklaşmak : Birlikte uyuklamak.

§ Kullar uyuklaşmağa اويقلشمغه ve esneşmeğe başladılar. *(Anter. XIV. 456)*

§ Sehelden cümlesi uyuklaşup اويوقلشوب sayıklaşup kendilerinden geçtiler. *(Hamza. XIV-XV. 10, 1)*

uyuku : → **uyḫu.**

uyumak, (uyunmak, uyuşmek (I), uyuşmak, üğünmek) : İçine damızlık karıştırılan yoğurt sütü ve pekmez gibi şeyler katılaşmak, koyulaşmak, kan pıhtılaşmak.

§ Ve biri mübarek elini karnına soktu ve karnından bir pâre kan üğünmüş اوكنمش gibi çıkardı ve yazıya attılar. *(Si. Da. XIV. 160-1)*

§ Tamızlıksız yoğurt uyumaz اويمز. *(Ata. XV. 6)*

§ Et-tatsirü التطثر [*Ar.*] : Süt koyulmak ve uyuşmek اويشمك. *(Terceman. XV. 188)*

§ İstimhaz استمحاض [*Ar.*] : Süt geç uyunup ايونب yoğurt olmak. *(Bab. XVI. 2, 193)*

§ Revb روب [*Ar.*] : Süt koyulmak ve yoğurt uyunmak اويومق ve yayık çalkanmak. *(Bab. XVI. 2, 88)*

§ Renan رنان [*Ar.*] : Hayran kimse ve uyunmuş اويومش süt. *(Bab. XVI. 1, 511)*

Zulm ile zindan olur her hane yurt
Zulmile derler uyunmazmış اوينمزمش yoğurt
(Zehr. XVI. 238)

§ El-ḫarat الخرط [*Ar.*] : Bir zahmettir ki davarın memesine ârız olur. Südü pâre pâre uyunmuş اویونمش gibi çıkar. *(Ah. XVI. 342)*

§ Enbeste انبسته [*Fa.*] : Soğuk nesne ki katıya ve uyuşa اویشه ve dona ve kuruya enbeste şüd derler. Kana ve mürekkebe sıfat olur. *(Deş. XVI. 299-2)*

§ Ḫadr خدر [*Ar.*] : . . . Ve ol üğüşmüş اوکشمش kan ki yaradan çıkıp zemin üzerine düşer. *(Aks. XVII-XVIII. 50)*

§ Darâs ضراس [*Ar.*] : Ekşi nesne çiğnemek ile diş üğüşmek. *(Aks. XVII-XVIII.)*

§ Er-revb الروب [*Ar.*] : Yoğurt olmak ki südün uyumasıdır اویوماسیدر. *(Kdeb. XVIII. 248-1)*

§ El-cera'kûk الجرعکوك [*Ar.*] : Pek uyumuş ایومش koyu yoğurda denir. *(Kam. XVIII-XIX. 3, 79)*

uyumezlenmek : Uyumazlanmak, uyumaz görünmek.

§ Tesâmür تسامر [*Ar.*] : Uykuyu uyumezlenmek ایومزلنمك. *(Bab. XVI. 1, 28)*

uyundu : → uyuntu.

uyunmak : → uyumak.

uyuntu, (uyundu) : 1. Kendi başına hareket edemeyip başkasının reyine uyan.

§ Ben Tanrı yeri göğü yarattığım gün hükmeyledim kim peygamberliği şakirtler içinde kılam ve melikliği uyuntular ایندلر içinde kılam; azizliği horlar içinde kılam ve kuvveti zaifler içinde ve çokluğu azlular içinde ve şehirleri yazılar içinde kılam. *(Enb. XIV. 693)*

Yaraşur dinse subaşılara sekban başı
Her ases anlara zira ki uyundu اویوندی birer it
(D. B. XVI. 59)

§ El-feskele الفسكلة [*Ar.*] : Bir kimse uyuntu اويونتى olmak mânasınadır ve bir kimseyi uyuntu eylemek mânasına müteaddi olur. *(Kam. XVIII-XIX. 3, 312)*

§ El-feskûl الفسكول [*Ar.*] : Uyuntu اويونتى kimseye denir ki bir taifeye hot-be-hot uyup enselerinden gider. *(Kam. XVIII-XIX. 3, 312)*

2. Tufeylî, asalak.

§ Tufeylî طفيلى [*Fa.*] : Uyundu اويندو. *(Sıh. Ac. XV. 80)*

§ Tufeylî طفيلى [*Fa.*] : Uyundu اويوندى. *(Şamil. XVI. 254)*

§ Pes-rû پس‌رو [*Fa.*] : Uyundu اويوندى. *(Şamil. XVI. 581)*

§ Veşîz وشيظ [*Ar.*] : Kişinin etba' ve hademi ve uyunduları اويونديلرى ve ekdileri. *(Bab. XVI. 2, 232)*

§ Tufeyl طفيل [*Fa.*] : Uyundu اويندى ve konuk ve tâbi'. *(Caf. XVI. 105-1)*

§ Et-tatfil التطفيل [*Ar.*] : ... Ve uyuntuluk اويونديلق etmek, tufeyli. *(Ah. XVI. 192)*

§ Et-tufeyl الطفيل [*Ar.*] : Tâbi' ve uyuntu اويندى mânasına şâyi' olmuştur. *(Ah. XVI. 623)*

§ Tufeylî طفيلى [*Fa.*] : Zıyafete da'vet olunmadan varan kimesne, tâbi' ve uyuntu اويندى mânasına. *(Deş. XVI. 378-2)*

§ Tufeyle طفيله [*Fa.*] : Uyuntu اويندى, tufeyli mânasına. *(Deş. XVI. 339-2)*

§ Tufeylî طفيلى [*Ar.*] : Uyuntu اويندو ki gel demeden varır. *(Cam. Fa. XVII. 108)*

§ El-ḫudr الخضر [*Ar.*] : Dalkavuk ve uyuntu اويونتى ta'bir olunan şahsa denir ki ziyafete davetsiz varıp hazır olur. *(Kam. XVIII-XIX. 1, 823)*

uyur : Uyuyan, uyumakta olan.

§ ... Ve Münebbihü'r-Râkıdin ad verdik ya'ni uyurları اویرلری uyandırıcı. *(Müneb. XIV-XV. 2-1)*

Gidersin yola şöyle düşe tura
Bakarken gözlerin benzer uyura اویوره
(Yuz. Şems. XVI. 95)

Katı müşkildir ider kalbi yanık
Uyur اویر ardınca olmasın uyanık *(Güvahi. XVI. 54)*

Zarar etmesine var mı gümanın
Basıcak kuyruğun uyur اویر yılanın *(Güvahi. XVI. 53)*

uyura urmak : Uyur gibi görünmek.

Kanı tali' ki gelesin dizimi yastanasın
Ben öpem seni vü sen kendin uyura urasın اویره اوراسن
(Nizami. XV. 47)

Niçün düştün bu cehl ile gurura
İşitip urma اورمه kendini uyura اویوره *(Şeh. Ş. XVI. 937)*

Bir uğru bir fakir evine girür
Ev issi kendüyi uyura urur اویوره اورر *(Letaif. XVI. 69)*

uyurlanmak : Uyur görünmek.

§ Tenâvüm تناوم [*Ar.*] : Uyurlanmak اویورلنمق.
(Bab. XVI. 1, 447)

§ Hoca câme-habına girip uyurlandı اویورلندی.
(Mevahib. XVI. 702)

uyurulmak : Uyutulmak.

§ Hâbanîde خوابنیده [*Fa.*] : Yatırılmış ve uyurulmuş اویورلمش ve çökerilmiş mânalarındaır. *(Bürh. XVIII-XIX. 253)*

uyuşmak (I) : → **uyumak.**

uyuşmak (II) : Birbirine uymak, birbirine uygun düşmek.

§ Hemânâ هانا [*Fa.*] : ... Hem, muvafık mânasınadır. İki kişinin yürümekte ayakları birbirine muvafık olsa anlara

hem-pâ derler. Başları uyuşsa اویشسه hem-ser, yolları uyuşsa اویشسه hem-rah... nefesleri uyuşsa اویشسه hem-nefes ve hem-dem derler. *(Deş. XVI. 25-2)*

uyuşuk : Pıhtılaşmış.

§ El-ḫarat الخرط [*Ar.*] : Koyun, yahut nâka pek sütlü olmağla memesine nazar isabet eylediğinden yahut nemnâk yerde yattığından südü pâre pâre uyuşuk اویوشق olarak çıkmak. *(Kam. XVIII-XIX. 2, 467)*

uyuşunmak : Uygun gelmek.

§ Es-sec'u السجع [*Ar.*] : Âhiri birbirine uyuşunan söz, kelâm-ı mukaffa gibi. *(Terceman. XV.)*

uyutmak : Sütü mayalayıp yoğurt haline getirmek, pıhtılaştırıp dondurmak.

§ Keyfer کیفر [*Fa.*] : Bir nevi tağardır ki kenarı yüksek içinde yoğurt uyudurlar اویودرلر. *(Deş. XVI. 120-1)*

uyuzlanmak : Sokulup sürtünmek.

Daima dilkülenip yâre uyuzlanma اویوزلنه rakip
Çıkarır kurdeşenin her ki basarsa izimiz *(Revani. XVI. 64)*

uyuzlu : Uyuz, uyuz hastalığına yakalanmış olan.

§ Gergen کرکن [*Fa.*] : Uyuzlu اویوزلو kimesne. *(Deş. XVI. 274-1)*

uz : 1. Ustaca, münasip, uygun, muvafık, doğru.

Katı yay çekmeğ ü uz اوز atmak ere
Gey hünerdir kime kim Tanrı vere *(Ga. XIV. 278)*

Yedi kat gökte yedi yıldız kodu
Her birin yerli yerinde uz اوز kodu *(Ga. XIV. 455)*

Bu değirmen iyine kutp ayduruz
Orta yerde durduğiyçün doğru, uz اوز *(Ga. XIV. 209)*

§ Kendözüne söylendi ve eyitti kim : Bu işi işlediğim onat değildi ve Dimneyi ana veribidiğim uz اوز değildi. Şundan ötürü kim... *(Kel. XIV. 31)*

Her eylik yerince gerek düşe uz اوز
Yavuzlara eyliktir igen yavuz *(Ferh. XIV. 43)*

Ger düşenbih gün sanılsa kış yavuz
Yağmur öğüş yağa dir ey aklı uz اوز
(Melhame. XIV-XV. 19-1)

Çoğ olmağ ile söz olmaya mergub
Kelâmın az u uz اوز olduğudur hûb *(Selâtin. XV. 201)*

Bana bu perdeden bir raz söyle
İyü söyle vü uz اوز u az söyle *(G. Ra. XV. 102)*

§ Bu, âdil kimesne idi ve sözü uz اوز söylerdi ve kardaşına muti' idi. *(Kesir. XV. 387)*

Hududundan anın kılma tecâvüz
Tecâvüz eylemek hadden değil uz اوز
(Yuz. Şems. XVI. 37)

§ Şu dağların içinde bir uz اوز yerde yatın. *(Ev. XVII. 269)*

2. Usta, mahir, hazık, tecrübeli, dikkatli, uyanık.

Pınarlarda olucu olur peri
Bu sözü sen işitmegil serseri
Gelin bir kaç âdem ki olasız uz اوز
Pınar üstüne bir çadır örtünüz *(Süh. XIV. 214)*

Ki nişe koyasın beni yalınız
Çü ehliyyetin var ü yiğitsin uz اوز *(Süh. XIV. 18)*

Peri yüzlü olunca hulkı yavuz
Ko div olsun ü hulkı hoş kendi uz اوز *(Ferh. XIV. 62)*

§ Pes Kureyş eyitti : Belli oldu kim Tanrı'nın bizim dileğimizde hoşnutluğu var imiş kim bizim katımızda uz از dürger ve yetesi ağaç var. *(Enb. XIV. 175)*

Hele bir iki uz اوز âdem geliniz
Sakalıyle bıyığını yolunuz *(Hurş. XIV. 62)*

§ İş eri, maslahat başarıcı, kifayetli, uz اوز kişiydi. *(Kesir. XV. 166)*

§ Yola giden uz اوز gerek, Hak isteyene kulavuz gerek. *(Tazarru. XV. 176)*

§ El-mahirü الماهر [*Ar.*] : Bir nesnede uz اوز olan ve üstaz olan kimesne. *(Terceman. XV. 201)*

§ Dest-pâ دست پا [*Fa.*] : Uz اوز ve çevik kimesne. *(Şamil. XVI. 433)*

§ El-lebîk اللبيق [*Ar.*] : İşi yakışığı üzere işler olan uz اوز ve çiredest üstada denir. *(Kam. XVIII-XIX. 3, 48)*

§ El-milsa' الملسع [*Ar.*] : Uz اوز ve üstaz kılağuza ıtlak olunur. *(Kam. XVIII-XIX. 2, 666)*

uzadıya, (uzadusına) : Uzunluğuna, uzunlamasına.

§ Keşe كشه [*Fa.*] : ... Uzadıya اوزاديه çekilmiş çizi ve hat. *(Caf. XVI. 132-2)*

§ Ustan اوستان [*Fa.*] : Uzadusına اوزادسنه yapılmış ev. *(Caf. XVI. 12-2)*

uzadusına : → uzadıya.

uzak sağınç : → uzun sağış.

uzak uçmak : Az zamanda uzun mesafe almak.

§ Kuşlarda turnadan uzak uçar اچر ازاق yoktur, hattâ Basra'da tutarlar, görürler ki kursağında dane var ki Şam'da biter. *(Hay. XV. 51)*

uzamak : Uzaklaşmak.

Kovagördüler ana yetmediler
Uzadı اوزادی vü ardınca gitmediler *(Süh. XIV. 292)*

§ Asker halkı çokluk ordudan uzamasunlar اوزامسونلر. *(Müslim. XV. 34, 68)*

uzanılmak : Uzamak, uzatılmak.

§ Kaçan söz uzanıldı اوزنلد, Musa durdu iki rek'at namaz kıldı, andan dua kıldı. Pes taht indi, hatta kim...
(Enb. XIV. 510)

uzanmak : Uzun sürmek, uzamak.

Atam anam, atlılar ü yayalar
Her ıklime vü her yana yayalar
Beni istedeler ana yok güman
Ve liykin bulunca uzanur اوزانور zaman *(Süh. XIV. 240)*

§ Ömrüm uzandukca اوزندقجه yazuğum çok oldu, ey acep neyleyin. *(Yüz. Ha. XIV. 27)*

§ Eğer anı şerh edersevüz söz uzanur. *(İhlâs. XIV. 124)*

§ Hatıra düşeni kaleme getirip tafsil edersevüz söz uzanur اوزانور. *(Leys. Mu. XV. 321-2)*

Bağban kocalır diken uzanur اوزانور
Gaflet ile anı çıkara sanur *(İbrahim. XV. 68-1)*

Zülfü akdi müşkilin kıldan kıla kim halleder
Nice kim söz uzanursa اوزنرسه mâcera eksik değil
(İbrahim. XV. 148-2)

Gerçi uzandı اوزندی fürkatin Dâi irişe vasletin
Yâr ola baht ü devletin bu dahi böyle kalmaya
(Dâi. XV. 107)

§ Benim ömrüm uzanıp ازنب içinizde çok durmağım...
(Enfes. XV. 336)

Ham açıldıkça zülfünden belâ vü mihnetim artar
Bihamd-illâh ki ömrüm uzanur اوزانور cem'iyyetim artar
(Fuzuli. XVI. 149)

El aç kıyam-ı hıyam ü devam-ı devletine
Yeter uzandı اوزاندی bu denlü tınab-ı kaal ü makal
(Baki. XVI. 58)

Söylediler ol cemâat oldular iki taraf
Gördü Ca'fer söz uzandı اوزاندی arada fesat ola
(Battal. XVIII. 15)

uz atıcı : Nişancı.

§ Hükm-endaz حکم انداز [*Fa.*] : Uz atıcı اوز آتجی ki attığı şaşmaya. *(Ni'meti. XVI. 253)*

uzatmak : Uzaklaştırmak.

Anı göndürüben uzattı اوزاتدی öte
Şah öptü gözünden ü bindi ata *(Süh. XIV. 58)*

uzdaşmak : Uzlaşmak, uyuşmak, anlaşmak.

§ Kara Güne, oğlu Budak ile uzdaşmadı; اوزدشمدی birbirine söz atıştılar... *(Dede. XIV. 104)*

uz dillü : Güzel, düzgün söz söyleyen.

§ Uz dillü ازدللو şol âkıl kişi eğer diler ise hak nesneyi bâtıl donıyle göstere. Eğer dilerse bâtılı hak yerine geçire. *(Kel. XIV. 27)*

uz dirilmek : Güzel geçinmek.

Cihan şimden gerü tuttu ana yüz
Heman dirilelim دیریلملم anlar ilen uz اوز *(Fazilet. XVI. 136)*

uz düşmek : 1. Uygun gelmek.

§ Ol kişi kim üşbu âfetler ile sına ve müptelâ ola, ne kim işlerse ve ne söylerse uz düşmez اوزدشمز ve doğru rey ve dost menfaatleri anın hakkında mazarrat ve ziyan olur. *(Kel. XIV. 87)*

2. Uyuşmak, imtizaç etmek.

§ Ba'zı madde hususunda uz düşmediklerini اوز دوشمدکلری tafsil edüp... *(Solak. XVII. 135-1)*

§ Sultan Alâüddin ibni Keykubat vefat ettikte oğlu Gıyasüddin be-gayet bed-hilkat olmağla ümerâsiyle uz düşmeyüp اوز دوشمیوب babası yerine culûsundan altı ay mürur edicek erkân-ı devlet elinde zâyi' olmuştur. *(Solak. XVII. 6-1)*

uz elli, (uz ellü) : Marifetli, hünerli, eli işe yakışır.

§ Ol şehre kim ermişlerdi bu yurdu, ta kim uz ellü اوزاللو sâni'leri kığırdılar ve misal verdi kim bakırdan atlar eyledîler. *(Kel. XIV. 218)*

§ Cerb-dest جرب دست [*Fa.*] : Uz ellü اوزاللو kişi. *(Şamil. XVI. 72)*

§ Çerb-dest چرب دست [*Fa.*] : Uz elli اوزالل kimesne. *(Ni'meti. XVI. 227)*

§ Çîre-dest چیره دست [*Fa.*] : Uz elli اوز الل kimesne ki neye yapışırsa hâsıl olur. *(Ni'meti. XVI. 242)*

§ Çerp-dest چرپ دست [*Fa.*] : Uz ellü اوز اللو kimesne ki işi iyi işler. *(Deş. XVI. 39-1)*

§ Çîre-dest چیره دست [*Fa.*] : Uz ellü اوز اللو kimesne. Ve ol ki her işe sokula ve başara. *(Deş. XVI. 39-2)*

uz ellü : → **uz elli.**

uz gelmek : Uygun, muvafık gelmek.

§ Sapan vaktinde sağ kol orak vaktinde uz gelür اوز کلور. *(Ata. XV. 36)*

uz kişi : Akıllı, mahir, dirayetli, temkinli kimse.

Bu kez çünkü katına geldi Cühut
Sanasın iğen mahrem oldu Cühut
Dedi ey canımın canı uz kişi اوز کشی
Kim işleye sen işlediğin işi *(Süh. XIV. 213)*

§ Bir kişi vardı ana Râfi' bin Âmir derlerdi, gayette ol uz kişiydi yollar bilmekte geceler içinde. *(Kesir. XV.)*

§ Mi'caz [*Ar.*] : Taklil-i kelâm edeğen, az sözlü uz kişi اوز کشی. *(Bab. XVI. 1, 118)*

uz kuş : Kelebek kuşu.

§ Et-tenevvutu التنوط [*Ar.*] : Uz kuş اوزقوش dedikleri kuştur. *(Terceman. XV. 218)*

uzluk : 1. Hilim, yumuşaklık, teenni; ihtiyat.

§ Erin aklını sekiz nesne ile bilmeğe yarar : Evvel uzluk ازلق ve halimlik. *(Kel. XIV. 4-2)*

§ ... Yol gösterici akıl üzerine şol aldayıcı hırsı galip eylemeye ve rûzgâr katılıklarına uzluk ازلق ve sabır birle karşı vara. *(Kel. XIV. 27)*

§ El mütereffiku المترفق [*Ar.*] : Bir nesnede uzluk اوزلوق edici ve yumşaklık edici. *(Terceman. XV. 254)*

§ Azlığı uzlukta اوزلقده sezdik. *(Sır. XVI. 89)*

§ Uzluk اوزلوق sözünde yavuzluk anlayanlar ekin issinin, ektiğini biçesin, dediğin işitmediler. *(Sır. XVI. 46)*

2. Ustalık, maharet.

§ Tedbir işleri düşmana müdara ve uzluk ازلق birle karşı dururlar. *(Kel. XIV. 50)*

§ ... Bunun tarikı oldur ki hile ve uzluk ازلق birle dürüşem ve öküzü helâk kılam. *(Kel. XIV. 21)*

Geh iylik ile geh yavuzluğ ile
İşimi başarırven uzluğ ile اوزلغله *(Süh. XIV. 280)*

§ Bilmezem noldum uzlukum اوزلقوم kalmadı.
(Anter. XIV. 14)

§ Ve hem kendi camiini imaret etti ki Camiü'l-Hakim derlerdi ve bünyadında hayli uzluk اوزلق kıldı.
(Kesir. XV. 302)

§ Çerbî چربی [*Fa.*] : Uzluk اوزلق. *(Ni'meti. XVI. 227)*

§ Çerbî چربی [*Fa.*] : Uzluk اوزلق. *(Şamil. XVI. 415)*

§ El-ladv الاضو [*Ar.*] : Kulağuzlukta uzluk اوزلق eylemek mânasınadır. *(Kam. XVIII-XIX. 3, 919)*

3. Uyuşma, barışma, sulh.

Ali-büstan'ı (Elbistan), Mar'aş'ı bize ver
Ki uzluk اوزلق ola ortada mukarrer *(Hadidi. XVI. 467)*

Arada bulmasanız şimdi uzluk اوزلوق
Erişir size bizden çok yavuzluk *(Şeh. Ş. XVI. 501)*

4. Kusursuz iş.

Yalınız iş tutuben umma uzluk اوزلق
Ki Tanrı'ya yaraşır yalınızlık *(Güvahi. XVI. 33)*

uzrak : Daha uygun, daha elverişli.

§ Süleyman eyitti : İkinize dahi kolaylı ve uzrak ازرق hüküm bundan ayruksıdır. *(Enb. XIV. 602)*

uz söylemek : Sözü düşünerek, tartarak, teenni ile söylemek.

§ Padişah dergâhında yaldanmak ve tatlı dil ve uz söylemek اوزسيلمك ve yaranları görklü söz ile ele getirmek. *(Kel. XIV. 4)*

uzun : Uzunluk, tûl.

§ Her diregin uzunu ازن elli arşın idi. Buyurdu kim anın kamusun San'a şehrine yakın bir yassı üyük üzere diktiler. *(Enb. XIV. 652)*

§ Ve uzunu اوزونى baş barmak mıktarınca ola. *(Mü. Şi. XIV XV. 17)*

§ Nûh düzdüğü geminin uzunu اوزنى üç yüz arıştı, eni otuz arıştı ve yücesi kırk arıştı. *(Leys. Ar. XV. 598)*

§ Yâ Dâvut takdir etgil ol zırhın te'lifinde enini ve dahi uzunu اوزونى ve ginliğini ve darlığını, tâ ki iğen gin, ya dar olmaya. *(Leys. Ar. XV. 272)*

§ Belkıs tahtının uzunu اوزونى seksen arıştı. *(Leys. Ar. XV. 155)*

Görür durmuş acep bir turfe kişi
Dağılmış göğsünün üstünde rişi
Eni uzunu اوزونی san kim yâl ü dümdür
Nice kaba sakallar anda gümdür *(Ruşeni. XV. 66)*

§ Hak Taâlâ deniz ortasında bir kaya yaratmış idi, eni, uzunu اوزون otuz arşın. *(Cennet. XV. 104)*

Eyledi Tebriz'de bir bağ-ı hûb
İki günlük var uzunu اوزونی rağ-ı hûb *(Enveri. XV. 14)*

§ On beş atım uzunu اوزونی ve on iki atım eni olan yer...
(Sic. A. XVI. 7, 415)

§ Arış [*Fa.*] : Bilek uzunu اوزونی , zira' gibi.
(Nuh. Tuh. XVII. 95-1)

Su sığırı gönün aldı ol ulu
Katı ince dildi anı ol ulu
Dört bin arşun oldu uzunu اوزنو heman
Girdi Istanbul'a hem ol pehlevan *(Battal. XVIII. 316)*

uzun eylemek : → **uzun kılmak.**

uzun kılmak, (uzun eylemek) : Uzatmak.

§ İlâhî dilersen geceyi gündüze givürürsün, günü uzun kılursuñ اوزون قلورسك. *(Leys. Ar. XV.)*

§ Bunlar eydürler dükeli bizüm elimizdedür. Bize öküz virenün yaşın uzun eylerüz ازون ایلرز öküz virmeyenün yaşın kısa eylerüz. *(Tuh. Le. XV. 338)*

uzun sağınç : → **uzun sağış.**

uzun sağış, (uzak sağınç, uzun sağınç) : Tûlü emel, bitmez tükenmez istek.

§ Bir zaman gele kim yiğitlerden kocalar haris olalar dünya sevmekte ve dahi uzun sağışlar اوزون سغشلر fikretmekte.
(Cennet. XV. 308)

§ ...Üçüncü : Uzun sağınç ازن سغنج eylemek.
(Güzide. XV. 107)

§ Ol uzak sağınçlar اوزق صغنجلر buları aldayup gaafil eylesün. *(Leys. Ar. XV. 4)*

uzunsuz : Hasılı kelâm, kısacası.

Ölüm yeğdir dirilmekten özünsüz
Bu söz vallah hakikattır uzunsuz ازنسوز *(Hurş. XIV. 75)*

uzunu : Uzunluk.

Döşekte naz ile yatan dün uzunun اوزنن ne bilir
Hakikat anı bilen âşık ola ya bîmar *(İbrahim. XV. 131-1)*

uzun uzak : Uzun uzadıya, devamlı.

§ Bir nevbette uzun uzak اوزون اوزق yap yap yimek yaramazdur, belki bir nevbette tizrek yimek yeğdür. *(Yadigâr. XIV. 6-1)*

uzunu uzunu : Uzun parçalar halinde, uzunlamasına.

§ Tezerru' تذرع [*Ar.*] : Bezi uzunu uzunu اوزونی اوزونی kesmek. *(Bab. XVI. 2, 241)*

Ü

üce : Yüce, yüksek, en üst.

Kim ki irişmek istedi üce اوجه boyun visaline
Oldu hemişe farz ana çekmek anın belâsını
(Nesimi. XIV. 71)

Ücedir اوجادر aşk fehminden ricalin
Eli ermez ana fikr ü hayalin *(Ruşeni. XV. 164)*

Çıktım ücesine seyran eyledim
(P. S. Ab. XVI-XVII. 69)

Evvel sen de ücelerden uçardın
Şimdi enginlere indin mi gönül *(Kara. XVII. 71)*

§ Üce اوجه bir kayanın sinesinde kayayı çar-gûşe mücellâ edip.
(Ev. XVII. 4, 170)

ücrete tutmak : Kiralamak.

§ Tavuk bazarı hamamı kurbünde olan kanara dükkânını se hamse ramazanının yiğirmi üçüncü gününden yevmî ön sekiz akçaya, bir yıla ücrete tuttuk اجرته طوتدوق dediler.
(Sic. B. XV. 3, 384)

üçgül : Yonca, dirfil.

§ Siperik سپريك [*Fa.*] : Üçgül اوچ كول yonca, ya'ni dirfil.
(Caf. XVI. 84-1)

üç günlücek : Üç gün olan sürece.

Murad üzre devretti çarh-ı felek
İçilsin getir bâri üç günlücek اوچ كونلجك
(Atai. Ha. XVI. 38)

üç karındaşlar : Üç kardeş.

§ Bu üç karındaşlar اوچ قرنداشلر ileri gelip. *(Rahat. XVI. 44)*

üçürdüm : Üç telden örülmüş, üç kat edilmiş ip.

§ Yular kazılı : 25, altı üçürdüm اوچردم köstek : 15. ...
(Sic. B. XVI. 12, 54)

üf dimek : Üflemek.

Ateş-i gülden kül olmuş nâtüvan
Tâkati yok üf diseñ اوف ديسك uçar heman
(Atai. Ha. XVII. 24)

üği : → **üğü.**

üğrimek : → **üğrümek.**

üğrümek, (üğrimek, üğülemek) : Sallamak, ırgalamak.

§ Kendü gözümle gördüm ki ay indi beşiğin üğrüdü اوكردى.
(Tebareke. XIV. 3-1)

§ Müfessirler eydürler : Şöyle deprene nite kim oğlanı beşik içinde üğrürler اكررلر ne kim yer yüzünde var uşana.
(Enb. XIV. 17)

Oldur ahi ay beşiğin üğrüdü اوكردى
Bûcehil gördü yüreği ağrıdı *(Mevlit. XV. 40)*

§ ...Latif savt ile uyuta, katı üğrimeye اكرميه, dimağına sadme irişmeye. Üğrimek اكرمك riyazattır, gökcek savt dimağa kuvvettir. *(Hazain. XV. 11-1)*

§ Bir kerre ay inüp beşiğin üğridi اوكريدى.
(Cev. Ah. XV-XVI. 210)

§ Hedhede هدهده [*Ar.*] : Deve kükremek, oğlanı uyusun deyi ırgalamak ve beşiğin üğrimek اوكريمك. *(Bab. XVI. 2, 358)*

Gelüben nevbet ile gâh ü bîgâh
Beşiğin üğrür idi اوكروريدى mihr ile mah
(Yuz. Şems. XVI. 68)

§ Eğer Hasan'ın ve eğer Hüseyn'in nice kerre gehvarelerini üğrüdüm اوكرودم. *(Raufi. XVI. 292)*

Yavaş gider beşik gibi sallanır
Üğüleyim seni nenni boz öküz *(Saz. Talibi. XX. 736)*

üğrümük : Beşik ve salıncağın sallanma merkezi.

§ Bâdpiç بادپیچ [*Fa.*] : Salıncak ve oğlancıklar oynamağı içün beşik üğrümüğünde اوکرومو کنده astıklarına derler. *(Deş. XVI. 49-1)*

üğrünmek : Irgalanmak, sallanmak.

§ El-mermuretü المرمورة [*Ar.*] : Yumşak ve cariye kızdır ki yürüdüğü vaktın gövdesinin eti ırkana ve üğrüne اوکرونه. *(Terceman. XV. 332)*

üğrünü üğrünü : Salına salına.

§ Et-temeyyüsü التمیس [*Ar.*] : Bir kimesne üğrünü üğrünü اوکرونی اوکرونی ve salını salını yürümek. *(Terceman. XV. 213)*

§ El-meyhu المیح [*Ar.*] : Ve dahi meyh kaz gibi üğrünü üğrünü اوکرونی اوکرونی yürümek. *(Terceman. XV. 205)*

üğü, (üği) : Baykuş cinsinden olan puhu kuşunun bir çeşidi.

§ Bir gece üğüler اکولر meliki, ol düşmanlık sebebinden kim üğü ile اکویله zağ arasında var idi, üğüleri اکولری uydurdu, çıktı zağlara şephun kıldı. *(Kel. XIV. 2-96)*

§ Es-sada الصدی [*Ar.*] : Erkek üği اوکی ve erkek baykuş. *(Terceman. XV. 5-2)*

§ Kûf کوف [*Fa.*] : Üği اوکی ve baykuş. *(Şamil. XVI. 162)*

§ Çuğu چغو [*Fa.*] : Üği اوکی. *(Şamil. XVI. 419)*

§ Buh به [*Fa.*] : Üği اوکی dedikleri kuş. *(Caf. XVI. 30-1)*

§ Cuğd جغد [*Fa.*] : Baykuş, bûm mânasına ve ba'zılar üği اوکی dahi yapalak dahi demişler. *(Caf. XVI. 44-1)*

§ El-hâme الهامه [*Ar.*] : Ve dahi üği اوکی dedikleri büyük kuş ki gece ile uçar. *(Ah. XVI. 1182)*

§ Kûf کوف [*Fa.*] : ... Üği اوکی didükleri yırtıcı büyük kuş ki gece ile uçar, Arapça hâme dirler. *(Deş. XVI. 183-1)*

§ Çuğd چغد [*Fa.*] : Erbab-ı lûgat baykuş ve üği اوکی ve kûf dedikleri kuşa derler demiş ... Bu vech üzere tahkik etmişler ki çuğd ol kuştur ki Türki dilde ana üği اوکی derler

gündüz gizlenip gece zâhir olur. Hâli yerler ihtiyar etmeğin şûmlukla meşhur olmada baykuşa müşabihtir.
(Deş. XVI. 70-1)

§ Cuğd جغد [*Fa.*] : Şol kuştur ki Türki dilde ona üği اوكى derler. Gündüz gizlenip gece zâhir olmada, hâli yerler ihtiyar etmede şûmlukla meşhur olmada baykuşa müşabihdir.
(Deka. XVI. 93-1)

§ Bûm بوم [*Fa.*] : Baykuş ve üğü اوكو ve memleket ve serhad.
(Ni'meti. XVI. 189)

Kapı tırkazı : pejavend, adı denilir : binamend
Ağa vü ulu : hudavend, üği اوكى : kûf كوف [*Fa.*] ü nesr: kerkes
(Genc. XVII. 50)

İbibik : hüdhüd ü pupu, üğidir اوكيدر : cuğd جغد [*Fa.*] ü kûf كوف [*Fa.*]
Hatem ü zağ denir : kargaya; hırs u tama' : âz
(Naz. Cev. XVIII-XIX. 60)

§ Üğü اوكو kuşları gözü gibi müdevver. *(Ev. XVII. 7, 299)*

§ Bume بومه [*Ar.*] : Maruftur ki üğü اوكو dedikleri kuştur, baykuştan büyüktür. *(Aks. XVII-XVIII. 210)*

§ Akû آكو [*Fa.*] : Baykuş ki maruf kuştur, kebir nev'ine Rum diyarında puğu ve bizim semtlerde üğü اوكو derler.
(Bürh. XVIII-XIX. 41)

§ Üğü اوكو [*Fa.*] : Baykuş ta'bir olunan kuşun kebir nev'idir, şeametle maruftur. Türkide dahi üğü اوكو derler, bu diyarlarda puğu dedikleridir. *(Bürh. XVIII-XIX. 86)*

üğülemek : → üğrümek.

üğürtlemek, (üyürtlemek, üvürtlemek) : İyisini seçmek, tercih etmek.

§ Ol buluttan bir kığırıcı kığırdı kim ya Kıyl işbu bulutlardan birisin üyürtlegil ايرتلكل algıl. *(Enb. XIV. 120)*

§ Yiğirmi bin bahadır üğürtleyüp اوكردليوب bile koştu.
(Anter. XIV. 271)

§ El-istiraü الاستراء [*Ar.*]: Bir nesnenin arasından iyilerin üyürtlemek ايورتلمك. *(Terceman. XV. 62)*

§ Allahü Taâlâ İbrahim evlâdından İsmail'i üğürtledi اكرتلدى.
(Kesir. XV. 186)

§ Şol hâceleri ki kemal-i akıl ve vüfûr-ı mâl birle mevsuf ve ma'ruf olmuşlardı, üyürtlediler اويورتلديلر.
(Ta. Sel. XV. 132)

§ Delle bir gün ağır tonlar giydi bir bezzazın dükkânına vardı selam verdi, bilesince bir gulâm var idi, eyitti : Ey hoca, seninle benim işim var amma bu dem iki kıymetli bez gerek. Bezzaz bu avratın bî-bâk sözüne aldandı, kumaş arz eyledi. Delle kırk pâre bez üğürtleyüp اوكرتليوب ... gulâma verip : Var göster, dedi. *(Ferec. XV. 484)*

§ Üğürtledi اوكرتلدى anı peygamberliğe ve kulağuzladı doğru yola. *(Cev. Es. XV. 373)*

§ Andan sonra virdük Kur'an'ı şunlara ki üğürtledük kullarımızdan. *(Cev. Es. XV. 152)*

§ Şol ki ululadı Tanrı'nın buyruğunu kurbanın büyüğün ve semizin üğürtleyüp اوكرتليوب. *(Cev. Es. XV. 37)*

§ Çiniden چنيدن [*Fa.*] : Üğürtlemek اوكرتلمك, güziden mânasına, ve nasihat eylemek. *(Ni'meti. XVI. 17)*

§ Ḫanîde خنيده [*Fa.*] : Sıyt ve sadâ, ya'ni yanku ve cavlım ve pesendide ve üvürtlenmiş اورتلنمش ve âkıl ve danâ.
(Ni'meti. XVI. 270)

§ El-intiḫab الانتخاب [*Ar.*] : İhtiyar etmek ve üyürtlemek اويورتلمك. *(Ah. XVI. 96)*

§ El-ıstıfa الاصطفاء [*Ar.*] : Üyürtlemek اويورتلمك ve ihtiyar etmek. *(Ah. XVI. 61)*

§ İctiba اجتبا [*Ar.*] : İnsan içinde üründüleyüp birisini ihtiyar etmek ve nesne içinde üyürtleyüp اورتليوب eyüsünü almak.
(Bab. XVI. 1, 3)

§ Teḫayyür تخير [*Ar.*] : Nesneyi üyürtleyüp ايورتليوب almak.
(Bab. XVI. 1, 25)

Üğürtlemektir اوكورتلمكدر : iḫtiyar اختيار [*Ar.*] hem ictiba اجتبا [*Ar.*] vü ıstıfa اصطفا [*Ar.*]
(Cev. Ke. XVII. 28)

Kazanmak oldu : iktisab [*Ar.*], üğürtlemektir اوكورتلمكدر :
intiḫab انتخاب [*Ar.*]
(Cev. Ke. XVII. 44)

§ El-ictibâ' الاجتباء [*Ar.*] : Üğürtlemek اوكرتلمك, intihap ve ihtiyar ve ıstıfa' demektir. *(Kdeb. XVIII. 156-1)*

§ El-hasf الحسف [*Ar.*] : Hurmayı üğürtlemek اوكورتلمك mânasınadır. *(Kam. XVIII-XIX. 2, 740)*

üğürtlenmek, (üvürtlenmek) : Seçilmek.

§ Es-safiyye الصفيه [*Ar.*] : Üğürtlenmiş اوكورتلنمش iyi, güzide nesne. *(Ah. XVI. 585)*

Demür tonlu idi cümle çerisi
Üvürtlenmiş اورتلنمش idi gayet irisi *(Fazilet. XVI. 120)*

üğüşmek : → **uyumak.**

üleşik : → **üleşük.**

üleşmek : Paylaşmak, bölüşmek.

Malın çok ise beşe, hısımın, kavmin üleşe اولشا
İledeler seni sine göresin yerin tengini
(Yunus. XIII-XIV. 109)

§ Ve evvel kılıç uran ve ganimet üleşen الشن ve kendözün sünnet eyleyen İbrahim idi. *(Enb. XIV. 194)*

Satın alıp satmağa çün bulaşur
Assısın ol hoca ile üleşür اولشر *(Man. Tayr. XIV. 198)*

Heva ile çü bugayı (?) ikimiz üleştük اولشدوك
Bu kısmet içre reva mı ola kasim alu *(Kadı. XIV. 108)*

§ Kaçan şehre yakın erdiler, dilediler kim altunu üleşeler الشلر.
(Kel. XIV. 55)

§ Mal mülk üzere üleşmek اولشمك lâzım gelicek ol kur'acıyı okurlardı ve gelüp kur'a bırakırdı. *(Si. Da. XIV. 79)*

§ Kankı çeri kim kâfir ile savaşa, dahi kâfirden ganimet ala, daha üleşmedin اولشمدن çerinün bir nicesi uğrulaya.
(Yüz. Ha. XIV. 36)

§ Kâfir dahi düşüben bir yerde akça üleşmekte idi اولشمکده‌یدی.
(Dede. XIV. 38)

§ Balı sattılar akçasın üleşüp اولشوب her biri kâmran bazirgân olup... *(Hamza. XIV-XV. 1, 3)*

§ Hasan yolda bir hurma buldu, alıp bize verdi, üleştük اولشدك yidük. *(Tez. Ba. XV. 46)*

§ Üç gündür henüz anın müzdün üleşemezüz اولشمزز.
(Tez. Ün. XV. 61-2)

§ Bir dam üstünden bir ölmüş kuş düştü, beş kişi ol kuşu üleştiler اولشدلر, yidiler. *(Kesir. XV. 13)*

§ Ettiler ki nice üleşelim اولشلوم. *(Ta. Sel. XV. 7)*

§ Şimdi sakladığından nolur, çün öldükten sonra üleşseler اولشسلر gerek. *(Maârif. XV. 17)*

Bulara orada çok mal ulaşur
Filûriyi külâh ile üleşür اولاشور *(Salâtin. XV. 53)*

§ Biz yirmi kişiydik bir bezirgân bozduk, fülan viranede üleşirken اولشرکن gûller peyda oldu ekserimizi mecruh kıldı.
(Ferec. XV. 492)

§ Bu şehirde bir mü'min hocanın oğluyam. Benden büyük bir kardaşım vardır, atamız öldü, mali üleştük اولشدك.
(Ferec. XV. 237)

§ Beğlik has yerde ziraat idüp hasılı kanun üzere üleşdüğümüzden اولشدوکزدن sonra bizim aldığımız hıssadan sipahi öşrün alıp ve beğliğe verilen hıssanın dahi sipahi bizden öşrün alır, deyü şikayet eyledikleri... *(Sic. B. XV. 7, 96)*

§ ... Bu miktarı üleşdüğümüzden اولشدوکزدن bâki kalan aramızda müşterektir. *(Sic. B. XV. 8, 200)*

§ Bu cem' ettiklerini üleştiler اولشدیلر. *(Ac. A. XV. 39)*

Atamız öldü kaldı yüz koyunu
Üleşmekte اولشمکده onarmadık oyunu *(Güvahi. XVI. 61)*

Bahasın üleşüñ اولشك neyse beraber
Nasihattir bu söz tutun mukarrer *(Güvahi. XVI. 23)*

Fülûri vü kumaş üç gün daşırlar
Fülûri üsküf ile üleşürler اولشورلر *(Hadidi. XVI. 219)*

§ Maksum, kısmet olunmuş, ya'ni üleşilmiş اولشلمش.
(Rahat. XVI. 488)

Öldürüp pay eylemişler her birin
Üleşüp اولشوب ya'ni yeyeler yer yerin *(K. B. XVI. 81)*

§ Ol bölüğe verilen ülüşten üleştiler اولشديلر, taşıdılar, taşra içeri doldurdular. *(Sır. XVI. 48)*

§ Mâl-i ganâyimin pençiğin çıkardıktan sonra bâkisini üleşüp اولشوب... *(Tuh. Ki. XVII. 23)*

§ Selefde bu adanın cümlesine bir müstakil padişah hükmederdi. Sonra hiyle ile katlonulup beyleri mâbeyninde memleketi üleştiler اولشدلر. *(Cihan. XVII. 138)*

Gökten kısmet yağa kullar üleşe *(P. S. Ab. XVI-XVII. 38)*

üleştirilmek : Taksim edilmek, paylaştırılmak.

§ Her kavmin sadakası kendi ortalarında üleştirilmek اولشدرلمك gerektir. *(Ter. Kurt. XVI. 87)*

üleştirmek, (üleştürmek) : Paylaştırmak, taksim etmek.

§ Nuh yer yüzün cümle üç oğluna üleştirdi الشدردى.
(Enb. XIV. 95)

§ Baylığı terkeyledi, malini üleştirdi الشدردى fakir oldu.
(Si. Da. XIV. 352-2)

Üleşdürdü birisi kalmadı boş
Ki kıldı cümle Kaygan'ı feramuş *(Işk. XIV. 174-2)*

§ Sen buların malın üleşdirirsin الشدررسن bular râzı mıdır.
(Yüz. Ha. XIV. 150)

§ Sen elüne giren malı Tanrı içün üleşdirdüñ اولشدردوك.
(Yüz. Ha. XIV. 189)

§ ... Ve yüz altun, gümüş Tanrı yoluna üleşdürmek الشدرمك sevabı senin divanında yazılırdı. *(Müneb. XIV-XV. 63-1)*

§ Âkıl malini üleşdürmek اولشدرمك gerek kendüden sonra ekarip üleşmedin. *(Maârif. XV. 199)*

§ Nevruz geldi iclâs toyu eyledi, hil'at üleştirdi اولشدردی.
(Ferec. XV. 303)

§ Karıcığa üç altun verdi, bunu fukaraya üleştir اولشدر dedi.
(Ferec. XV. 324)

Satuben yiğirmi ulu kal'a ol
Leşkere üleştürüben اولشدوروبن tuttu yol *(Enveri. XV. 63)*

§ Çok halk anda derildiler, Habib Acemî var malini üleştürdü اولشدردی Tanrı yoluna, şöyle kim müflis kaldı.
(Tez. Ba. XV. 74)

§ Dahi ferişte̊lerden dört ferişte ihtiyar eyledi kullarına rızk üleştirmek اولشدرمك içün. *(Cennet. XV. 169)*

§ Anadoluda Türk kavmına üleştirdiler اولشدردلر.
(T. Oruç. XV. 22)

§ ... Ağırlığınca altun üleştirmişçe اولشدرمشجه sevap bula.
(Cev. Ah. XV-XVI. 513)

§ Eğer cemi-i malin üleşdirsin الشدرسن (harekelidir) dirse üleşdüreyin الشدره‌ین (harekelidir). *(Zad. XVI. 11)*

§ Cûd ü sahâ elin açıp hazâyin ü defâyini her mîr ü gedaya üleştirdi الشدردی. *(Hüs. Dil. XVI. 95)*

Hazine eyleyip cemetme mali
Üleştir اولشدر kim gide gönlün melâli *(Şeh. Ş. XVI. 156)*

§ Bir rahmettir ki dünya sarayında halkına üleştirdi الشدردی.
(Ta. Şahi. XVI. 26-1)

Bırakmış pâre pâre itlerine gönlümü ol şûh
Üleştirmiş اولشدرمش kesip ashab-ı istihkaka kurbanın
(Fuzuli. XVI. 183)

§ Ve bâkısın ulemaya ve fukaraya üleştirdi اولشدردی.
(Âş. XVI. 58)

Onu var ehl-i zindana ulaştır
Elinle bir bir anlara üleştir اولشدر *(Zati. XVI. 189)*

Üleştirici اولشدرجی : Kassâm قسام [*Ar.*], hem yericidir: zemmam
(Cev. Ke. XVII. 48)

üleştürmek : → **üleştirmek.**

üleşük, (üleşik) : 1. Hisse, pay.

§ Nuh'dan sonra oğlanları Sam, Ham, Yafes ol üleşüğe اولاشوکه razı olmadılar. *(Fütuh. XIV. 74)*

2. Taksim, tevzi, pay etme.

§ Tûzî توزی [*Fa.*] : Üleşik اولاشك, Arabisi tevzi'dir. *(Caf. XVI. 38-1)*

§ Tûzî توزی [*Fa.*] : Ulaşık ve üleşik اولشك ve üleşme ve penbelü kaftan. *(Ni'meti. XVI. 217)*

ülger : Kumaşın yüzü, havı.

§ Pîşan پیشان [*Fa.*] : Ülger اولکر ki kumaşın eyü tarafıdır. *(Ni'meti. XVI. 170)*

§ Peren پرن [*Fa.*] : ... Ve dîbâ-yi Çin ve kumaş ülgeri اولکری. *(Ni'meti. XVI. 140)*

§ Pîşan پیشان [*Fa.*] : Kumaşın ülgeri اولکری ki eyü cânibidir. *(Deş. XVI. 249-1)*

§ Ruygâr روی‌کار [*Fa.*] : Esvabın yüzü demektir ki tahrif edip ülger اولکر derler. *(Aks. XVII-XVIII. 92)*

Ülker : Süreyya yıldızı.

Ol oht Ülkerleyin الکرلین çoknaştı geldi
Yedigen bigi sonra bir bir öldü *(Hurş. XIV. 69)*

ülp : Erkek hayvanın tenasül âleti.

§ Gamlûl غملول [*Fa.*] : Atın ülpü اولپی zeker mânasına. *(Caf. XVI. 109-2)*

§ Gamlûl غملول [*Fa.*] : ... ve atın ülpü الپی. *(Deş. XVI. 221-1)*

§ Gumlûl غملول [*Fa.*] : Atın ülpü الپی ve lif dedikleri ot. *(Deş. XVI. 221-2)*

§ Ecred اجرد [*Ar.*] : Kılsız kavlak olan beden ve cümle hayvanın zekeri ki ülp اولب derler. *(Bab. XVI. 1, 440)*

ülpermek : Ürpermek.

§ Adamın cümle vücudundaki tüyleri ülperir اولپرر.
(Ev. XVII. 7, 271)

ülü, (ülüş) : Hisse, pay, kısmet, kısım, bölük.

§ Resûl Hazreti Aleyhisselâm buyurdu kim uçmak ehlinün dört ülüşde اولشده bir ülüşüsüz اولشیسز.
(Yüz. Ha. XIV. 189)

Eğerçi âşıkı çohdur, benim gibi yohdur
Ben anı külli dilerem, ülüş ile الوشلا nideyim
(Kadı. XIV. 447)

Meğer bir kaafile yol azmış idi
Günün iki ülüşü geçmiş idi *(Dah. XIV. 66)*

§ Şol kadar kaynatalar kim üç ülüden الودن bir ülüsü kala.
(Edviye. XIV. 13)

İki kişi bir sözden alır ülü الو
Biri div ü biri ferişte hulu *(Ferh. XIV. 68)*

§ Nite kim Tanrı eyitti : ... Ya'ni bir ere iki kız ülüsünce السنجا vermek gerek. *(Enb. XIV. 39)*

§ Eğer kökünü su ile üç ülüde الیده bir ülüsü الوس kalınca kaynatsalar. *(M. Bay. XIV. 34)*

§ Dimne eyitti : Filân yerde benim ile Kelilenin gizlencisi vardır, eğer zahmet göresin, anı getiresin, delim şükür ve minnet ola. Ruzbih anın nişanı hükmü ile vardı ve ol gizlenci getirdi. Dimne kendi nasibin ayırdı, Kelile ülüsün الوسین Ruzbihe verdi. *(Kel. XIV. 72)*

§ Şol kadar kaynatalar ki üç ülüde bir ülüsü kala, andan sonra yiğirmi ülüsüne bir ülü şeker ya bal katalar.
(Mü. Şi. XIV-XV.)

§ El-mecdudü المجدود [*Ar.*] : Ülüsü اولیسی ve nasibi olan kişi.
(Terceman. XV. 276)

§ Ben İslâmın sülüsüyün, derdi. Ya'ni üç ülüde الوده bir ülüsüyün الوسین derdi. *(Kesir. XV. 303)*

§ Buçuk miskalin dört ülüden اولوداً bir ülüsün الوسن vere.
(Tuh. Le. XV. 342)

§ Behre بهره [*Fa.*] : Üli اولی. *(Sıh. Ac. XV. 66)*

Nasibe irmeyen her bir ülüden الودن
Kefen soyucular dünle ölüden *(Çeng. XV. 231)*

§ Erenlere ülü اولو vardur şundan ki kodu ana ata.
(Cev. Es. XV. 118)

§ Tanrı buyurur size oğlanlarınız hakkında erkeğe iki dişi ülüşünce الشنجه. *(Cev. Es. XV. 119)*

Veli olmaz cihanda bundan ulu
Verilmez bundan özgeye bu ülü اولو *(G. Ra. XV. 68)*

Dedi bunlar hep anın ülüşüdür اولشیدر
Ki bu def-i belâ anın işidir *(Şeh. Ş. XVI. 535)*

§ Yâ Resulallah, düamın üç ülüde اولوده bir ülüsün الوسن senin salavâtine sarf ideyin mi? *(Zad. XVI. 31)*

§ Behre بهره [*Fa.*] : Ülü اولو nasip. *(Şamil. XVI. 582)*

§ Sehm سهم [*Ar.*] : Ülü اولو. *(Şamil. XVI. 618)*

§ Baḫş بخش [*Fa.*] : Kısmet ya'ni ülü اولو. *(Şamil. XVI. 150)*

§ Kıst قسط [*Ar.*] : Ülüş اولوش, nasip mânasına.
(Deş. XVI. 175-2)

§ Ol bölüğe verilen ülüşten اولشدن üleştiler, taşıdılar, taşra içeri doldurdular. *(Sır. XVI. 48)*

§ Ḫalaak خلاق [*Ar.*] : Nasip ve ülü أولو, ya'ni hıssa.
(Müntehab. XVII. 34)

§ Baḫş بخش [*Fa.*] : Ülüş الوش, hıssa mânasına.
(Cam. Fa. XVII. 39)

Ülüdür اولودر : ḫalak خلاق [*Ar.*] u behre بهره [*Fa.*]; ölü: mürde dahi meyyit
(Men. Cev. XVII. 40)

Ülüye اولویه : hıssa حصه [*Ar.*] vü kıst قسط [*Ar.*] ü bölüğe : şeml ü melâ'

Şekere : sükker ü kand, azuğa : kût ü nebat
(Genc. XVII. 21)

Kısm قسم [*Ar.*] : ülüş اولوش, and'a : kasem, et : lâhm etlidir : lâhim
(Cev. Ke. XVII. 92)

§ Hıssa حصه [*Ar.*], behre بهره [*Fa.*] : Maruftur ki ülü اولو ta'bir olunur. *(Aks. XVII-XVIII. 189)*

ülük : İbrik emziği.

§ Ebârık, ıbrıklar ile kim anların kulpları ve hem ülükleri اولوکلری var. *(Rahat. XVI. 535)*

ülüklenmek : Filizlenmek.

§ El-müferriḫü المفرخ [*Ar.*] :... Ve başlanmağa kolaylanmış ve ülüklenip اولوکلنپ budaklanmağa başlamış.
(Terceman. XV. 91)

ülülü : Hıssament, behrement.

§ Behremend بهره‌مند [*Fa.*] : Ülülü اولولو, nasiplü.
(Şamil. XVI. 92)

ülüş : → **ülü.**

ülütmek : → **yülütmek.**

ün : 1. Ses, yüksek ses, nida, avaz, sada.

Yusuf yine ol sağı bir kez kakar
Ol sağ çınrar yine bir ün اون çıkar *(Yuz. Şeyd. XIII. 87)*

Ün اون geldi Yunus deyü durdum örü
Gözüm açtım kulağım burmağ ile *(Yunus. XIII-XIV. 78)*

§ Tamudan ün اون işideler ki andan çirkin ün eşek ünü ola.
(Tebareke. XIV. 56-1)

Sen eyle uyu yatıcak bir yere
Ki mazlum ünü انی kulağına gire *(Ferh. XIV. 10)*

Değil mutrip, ılkı ayağı ünü اونی
Verir âşıka zevk bilgil bunu *(Ferh. XIV. 37)*

Çü ben giderem tahte sen çık otur
Kupuzun çal, ünüñ اونوك yukarı götür *(Süh. XIV. 77)*

İverdi kaçan bula savaş günün
Kulağı işide nakare ünün اون *(Süh. XIV. 163)*

Akl-ı kül ilkin işitti ol ünü اوڭ
Kulluğa durdu Haka karşı yönü *(Ga. XIV. 9)*

§ Birnice mesellerde dahi gelmiştir : Katı üne اونه ve büyük gevdeye iltifat eylemek gerekmez. *(Kel. XIV. 30)*

§ Yüce ün ile اڭلا eydürler... *(Enb. XIV. 23)*

Benim na'rama kimse durmaz imdi
Nice kiş(i)ler ünümden canı verdi *(Dah. XIV. 33)*

§ Baktım gördüm bir gemi gelür. Ol gemi içinde oğlancuğum ünün işittim. *(Yüz. Ha. XIV. 155)*

Nice dağa ün ان olsa yanku artar
Nice deprense ışkı sine yırtar *(Işk. XIV. 198-1)*

Çok bana söğdü kim ol bir gün benim
Bir yavuz sözde işitmedi ünüm اونم *(Man. Tayr. XIV. 196)*

§ ... Na'raları üniyle اونيله dağlar depeler doldu. *(Anter. XIV. 20)*

§ Pâsbanlar katırın çınrağusu ünün اون işittiler. *(Fütuh. XIV. 399)*

§ Çün senden yana elim uzattım, hâtifden bir ün اون geldi kim... *(İhlâs. XIV. 56)*

§ .. Ve bir gün Harem içinde hâtifden ün اون geldi ki bu senin alnındaki nur-ı şerif ... *(Si. Da. XIV. 61)*

§ Ayıttı : Ünüm اونم anlan beğler, sözüm dinlen beğler. *(Dede. XIV. 20)*

§ ... Ve hem, ezan ünin اون işitse vâciptir kim her neye meşgul ise kendüyi andan fâriğ kılıp müezzine icabet kıla. *(Müneb. XIV-XV. 23-2)*

Şaz olup geydi zemin dürlü tonu
Âdemi hayran eder kuşlar ünü اونی
(Melhame. XIV-XV. 172-2)

Ney ününe انینه şah içip birkaç kadeh
Bade neşvi gönlüne verdi ferah *(İs. XIV-XV. 197)*

§ Yolda giderken bir ün اون işitti. *(Tez. Ün. XV. 27-1)*

Saçında gönlümün avazı çıkmaz
Eğerçi gecede katı çıkar ün اون *(Nizami. XV. 41)*

§ Peygamber aleyhisselam bir gün evden taşra çıktı iki gez ünü اونی varınca çığırdı. *(Güzide. XV. 104)*

Dâi şu resme aşkın ile mest olupturur
Kim sûr ünün اونن işitse meğer anda ayıla *(Dâi. XV. 116)*

§ ... Kulağına bir ün اون geldi kim : Yâ Mâlik, bilmedin kim dehrînin elini senin elin sakladı. *(Tez. Ba. XV. 61)*

Derd ile gezmekte iken nâgehan
Kulağına bir ün اون irişir revan *(Ruşeni. XV. 107)*

Göğe çıkmıştı iki leşker ünü اونی
Sanasın koptu kıyamet ol günü *(Enveri. XV. 59)*

İşitip bülbül ünin اونن nesteren dir
Şu bülbül bâri bizden ni'steren dir *(Çeng. XV. 190)*

§ ... Beni görür ben anı görmezem, ünümü اونمی işitir ben ününü اونونی işitmezem. *(Ferec. XV. 327)*

§ Kulağıma bir ün اون dokundu taşra çıktım.
(Ferec. XV. 388)

§ Süleyman karınca ününü اونئی ırak yoldan işitür idi.
(İrşad. XV. 83)

Bu gece düştü anası rahmine
Erdi ol ün اون cümle halkın sem'ine *(Mevlit. XV. 19)*

Başı anın gövdesinden gitti çün
Ol kesik baştan "Enel-Hak" geldi ün اون
(Vahdet. XV. 107-2)

§ Deniz dipdinsüz oldu ol ünün اونك heybetinden.
(Tuh. Le. XV. 236)

§ Kaçan tabl ve nakare, boru ünün اون işitse...
(Cennet. XV. 269)

§ Birkezin eyle çağıra kim eğer ol hînde cemi-i mahlûkat hayatta olalardı anın ünü اونی heybetinden zehreleri çâk olup helâk olalardı. *(Delil. XV. 146)*

Kapuna varur itin ünün اون işittikçe Kemâl
Sıyt-ı ihsanı gedâya şehlerin da'vet yeter *(Sarıca. XV. 14)*

İşiten kişi tutar sözü yine
Göz kulak müştaktır söz ününe *(İbrahim. XV. 99-1)*

§ İt ünü اونی göğe ağmaz. *(Ata. XV. 40)*

At ününden اوندن erenler gurrişinden
Hem ürke canavarlar dağ başından *(G. Ra. XV. 73)*

Durdu şehzade olunca tâ o gün
Çıktı dellal çağıruben kıldı ün اون *(Cam. XV.)*

Ehl-i şirret olur demiş hukema
Avrat ünlü اونلو recül er ünlü اونلو nisa *(Ârifîn. XVI. 283)*

Medine şehrinin şarktan yanından
Cihana yanku düştü div ününden اوندن *(Fazilet. XVI. 199)*

Gül gibi gülşen içre göreli al yanağın
Bülbül ünün اون işitip dime fiğan gerekmez
(Gülşeni. XVI. 30)

§ Ün ان geldi : Ey Rabia, ey hatun-ı âhiret! ...
(Ta. Şahi. XVI. 34-1)

Sorsalar kim kankı menzildir mesaip mecmaı
Ün اون verir kasr-ı felek kim Kerbelâ'dır Kerbelâ
(Hadika. XVI. 112)

§ Bang بانك [*Fa.*] : Ün اون ya'ni avâz-ı kavi.
(Ni'meti. XVI. 124)

§ Âvaz آواز [*Fa.*] : Ün اون. *(Şamil. XVI. 135)*

§ Bang بانك [*Fa.*] : Ün اون. *(Şamil. XVI. 579)*

§ Avaz آواز [*Fa.*] : Ün اون, sadâ mânasına...
(Deş. XVI. 127-1)

Haktan destur aldı dağlar donandı
Nefir çalındı sûrun ünü اونی geldi *(Ab. Na. XVI. 298)*

Daim yanmaktadır tenim
İrişti eflâke ünüm *(Saz. Gevheri. XVII. 184)*

Ün اون : avâ آوا [*Fa.*] : tef: yalın, tık : biyâken, bâhuş: ayık
Çıban : lek, lâğar : arık, ucuz : erzan ü iz : pey
(Genc. XVII. 52)

§ Avâ عوا [*Fa.*] : Ün اون ve avaz. *(Cam. Fa. XVII. 1-5)*

Saâdet baîd olur ol hanedandan
Horus ünü اونی işitile mâkiyandan
(Nigâ. Ter. XVII. 199-1)

§ Es-sayha الصيحه [*Ar.*] : Ün اون, savt gibi.
(Kdeb. XVIII. 346-2)

Tavabil Seyyid'in ünün اونین işitti
Bîhuş olup serinden aklı gitti
(Battal. XVIII. 149)

§ Bang بانك [*Fa.*] : ... Ve sayha ve avaz-ı bülend mânasına gelir, Türkide ün اون ta'bir olunur.
(Bürh. XVIII-XIX. 100)

2. Şöhret, şan.

Boşuna okunur âşıkın ismi
Hup ad ister, mahlas ister, ün اون ister
(Ha. Ş. İmdadi. XIX-XX. 19)

§ Nam نام [*Fa.*] : Şöhret, şan, ün اوك.
(Kam. Os. XIX. 568)

Biz akşama kadar vardık Cemel'e
Üstümüz toz oldu döndük hamala
Gazeteler yazsın Gazi Kemal'a
Söylesin irfanın ünlü boz öküz
(Saz. Talibi. XX. 736)

ün boğulmak : Ses kısılmak.

§ Eğer ısıcak su ile ezip içseler ün boğulduğuna اون بوغلدوغنه ki nezleden ola, faide ede. *(M. Bay. XIV. 98)*

ün çekmek : Bağırmak, haykırmak, feryat, figan etmek.

Yana yana ün çekip اون چكب ağlar iken
Dağ ü taşın bağrını dağlar iken *(Ruşeni. XV. 178)*

Eğer tavus isen etgil ser-ağaz
Çekip ün اون چكوب sûz ile göster hoş avaz *(Ruşeni. XV. 70)*

Ârife kaal eyleyen horus gimi ün çeküp اون چكوب
Başını vermek içün vaktı ile banlamaz *(Gülşeni. XVI. 87)*

Vâız sert ün çeküp اون چكوب zerk ile belin büküp
İnledüben kupuzun kim didi ozanlamaz *(Gülşeni. XVI. 87)*

Ün çeküben اون چكوبن ü söğme ürüp hışmile halka
Bildinse bunu kim adamoğlu köpek olmaz
(Gülşeni. XVI. 27)

ün dartmak : Ses çıkarmak, bağırmak.

§ Kaçan ağlamağa ve nevha kılmağa başlasa bular kamusu ün dartıp ان درتب bile ağlarlar idi. *(Enb. XIV. 593)*

Çün çemende bülbül ün dartar idi اون درتاردى
Gül tarepten gömleğin yırtar idi *(Man. Tayr. XIV. 295)*

ündemek, (indemek, ünlemek, ünnemek) : Seslenmek, çağırmak, davet etmek.

İşitmezler bu sözü söylemegil
Haîkı kogıl diynine ündemegil اوندەمكل
Yusuf eder ünderem اندەرم doğru yola
Gelmezlerse bulara kılam belâ *(Yuz. Şeyd. XIII. 99)*

Zeliha eydür atam ağırlaram
Destur vergil kim saraya ünderem اوندرم
(Yuz. Şeyd. XIII. 96)

Ya'kup eydür hâdimleri ündeyü اوندايو
Zeliha'yı getirsin görem deyü *(Yuz. Şeyd. XIII. 96)*

İndediler ایندەدیلر Yusuf'u getirdiler
Çevresinde Yusuf'un oturdular *(Yuz. Şeyd. XIII. 3)*

§ Pes Süleyman âdemileri okuyu verip bulan yola ünder idi اندرد. *(Enb. XIV. 635)*

Kamu halkı doğru yola ündegil انداکیل
Benim doğru vü Tanrı birdir de-gil *(Süh. XIV. 9)*

Atından sarayına çün indidi
Süheyl'i viribidi vü ündedi انادی *(Süh. XIV. 272)*

Bir gez dilerem odağına ündeye اوندیا beni
Bin gez kılam fida yoluna pes yüzüm neden
(Kadı. XIV. 189)

Ündedi اندی hatun anı bin naz ile
Düşün ana bir bir etti raz ile *(Ga. XIV. 77)*

Hak anı sevdi anınçün ündedi اندی
Veribidi Cibrili gelsin dedi *(Ga. XIV. 247)*

Dün ü gün halkı Hakka ünderem اوندرم men
Veli men dediğime dutma dak sen *(Ruşeni. XV. 198)*

§ El-cehcehetü الجهجهة [*Ar.*] : Canavara haykırmak ve ünnemek اونمك. *(Terceman. XV. 254)*

§ Bunların artlarınca bir bölük çerisin ündedi اندد.
(Tuh. Le. XV. 201)

§ Bu ne sırdır ki hâk-i zelili Hazreti İzzet bu denlü i'zaz ile kendüye ünder اندر. *(İrşad. XV. 43)*

§ Pes ba'zı istimâlet-i lûtf ile kendi hazretine okur ve ba'zı ün ile ve zecr ile ünder اندر. *(İrşad. XV. 140)*

Dostum beni ündedi اوندی benden yana gel dedi
Yoldaş oluben bile gitme misin ey gönül *(Gülşeni. XVI. 121)*

§ Hak yoluna da'vet ederdi, ibadete ünderdi اوندردی.
(Ta. Şahi. XVI. 119-2)

§ El-iclâb الاجلاب [*Ar.*] : Çağırmak, ünlemek اونلمك ve atın arkasından haykırmak. *(Kdeb. XVIII. 223-2)*

ün etmek, (ün eylemek) : Bağırmak, haykırmak, seslenmek, ses çıkarmak, çağırmak.

Bir ah ile ün itti اوڻ اتدی ansızın ol
Yıkıldı yire vü vurdu yüzün ol *(Işk. XIV. 296-2)*

§ Âdemiler anı görüp danlaştılar, yeryerin ün ettiler اوڻ اتدلر ve eyittiler... *(Kel. XIV. 51)*

§ Her burç üzerinde odlar yandı, firenk bir ağızdan ün eyleyip ان ایلیب çağrıştılar. *(Kesir. XV. 258)*

§ El-müstehillü المستهل [*Ar.*] : Ün edip اوڻ ایدوب seslenici yağmur. *(Terceman. XV. 14)*

§ Damat mest oldu heves-i arus etti; başı ağrır, içerü yatur dediler. Anası höcre kapısına geldi ün eyledi اوڻ ایلدی cevap çıkmadı. *(Ferec. XV. 528)*

§ Bangîden بانکیدن [*Fa.*] : Ün eylemek اوڻ ایلمك.
(Şamil. XVI. 263)

Zeynep pek küçüktür halden bilmiyor
Ün eyledim hiç yanıma gelmiyor *(Kara. XVII. 120)*

Ün edip her yere kolcu saldılar *(Kayıkçı. XVII. 11)*

§ El-cesa الجثا [*Ar.*] : Bir kimesneye üñ eylemek اوڭ ایلمك, çağırup nidâ ve da'vet eylemek. *(Kdeb. XVIII. 94-1)*

ün eylemek : → **ün etmek.**

ün kopmak : Ses yükselmek.

Apansızda ün koptu اوڻ قوپدی vü meşgale
Deniz yüzü oldu dolu meş'ale *(Süh. XIV. 222)*

ünlemek : → **ündemek.**

ünleşmek : Birbirine bağırmak, bağırışmak.

§ Pes biri birine ünleşip انلشب ol akçayı gördüler yavlak tanlaştılar. *(Enb. XIV. 902)*

§ Tenâd تنآد [*Ar.*] : Ünleşmek انلشمك.
(Müntehab. XVII. 22-1)

ünnemek : → **ündemek.**

ün salmak : Haber göndermek.

Atina limonuna çün geldiler
Gâdelân tekfürüne ün saldılar صلدلر ان
Dediler biz kavle turup gelmişüz *(Enveri. XV. 41)*

ün urmak : Yüksek ses çıkarmak, bağırmak, haykırmak.

§ Bang-zen بانك زن [*Fa.*] : Müezzin ve ün urucu اورجى اون. *(Deş. XVI. 245-2)*

ünüge : Tartısı yerine göre değişen bir ağırlık ölçüsü, nügü.

§ Tuḫt تخت [*Fa.*] : Ünüge اونكه ki altı yüz dirhemdir, ana derler, ba'zı yerlerde dahi artık olur. *(Ni'meti. XVI. 213)*

§ Tuḫt تخت [*Fa.*] : Ünüge اونكه ve okya. *(Caf. XVI. 36-1)*

§ Tuḫt تخت [*Fa.*] : ünügeye انكيه derler ki altı yüz dirhemdir. *(Deş. XVI. 38-2)*

üñük : Hançere.

§ Mide zahmetine ve kızıl üñük اوكوك zahmetine faide ede. *(M. Bay. XIV. 169)*

§ Bu şarap boğaza ve tamağa ve kızıl ünüğe اوكوكه ve mideye yapışan galiz ahlatı ve yelmeşik balgamı gidere. *(M. Bay. XIV. 150)*

üñük başı : Boğaz deliğinin başladığı yer.

§ El-galsame الغلصمه [*Ar.*] : Boğaz deliğinin başına denir sevarip ve harkadesiyle ki Türkide üñük başı اوكوك باشى ta'bir olunur. *(Kam. XVIII-XIX. 3, 526)*

ün vermek : Seslenmek, ses çıkarmak.

Sorsalar kim kankı menzildir mesaip mecmaı
Ün verir اون ويرر kasr-ı felek kim Kerbelâ'dır Kerbelâ
(Raufi. XVI. 372)

Ün verir اون ويرر can riştesi ham kametimden çeksem ah
Yel değip çeng üzre bir avaze gelmiş târ tek
(Fuzuli. XVI. 167)

ürce : Beyhude, boş; mütehevvirane.

Çü gördü ki kız, kızdı iğen Cühut
Sözü ürcedir ارجادر, bir yana kodu ut
El urdu yüzünden götürdü nikap
Bulut güneşe nice ola hicap *(Süh. XIV. 202)*

ürke düşmek : Birdenbire ürkmek, ürküp kalmak.

Yüzüne bakan kişi ürke düşer اورکا دوشر
Hayr kalmamış ü dolmuş küllî şer *(Vahdet. XV. 116-1)*

ürkü : 1. Korku, heyecan.

Ol ile ürkü اورکو düştü ol çeriden
Ki korkmuşlardı anlar ileriden *(Şeh. Ş. XVI. 183)*

2. Belâ, musibet, kargaşalık, panik.

§ Şehrin halâyıkına ürkü ارکو düştüğünün sebebi ol idi kim... *(Fütuh. XIV. 435)*

§ Âşûb آشوب [*Fa.*] : Ürkü اورکو. *(Sıh. Ac. XV. 6)*

§ Âşûb آشوب [*Fa.*] : Ürkü اورکی ve fitne. *(Miftah. XV. 44)*

§ Âşûp آشوپ [*Fa.*] : Ürkü اورکو ve ta'ne. *(Şamil. XVI. 63)*

§ Şûr شور [*Fa.*] : Ürkü اورکو. *(Şamil. XVI. 126)*

§ Şûr شور [*Fa.*] : ... Ve gavga ve âşup ve dalga ve kargaşa ve ürkü اورکو. *(Ni'meti. XVI. 448)*

§ Âşûb آشوب [*Fa.*] : Ürkü اورکو ki il birbirine karışur ve her nesnenin biri birine karışması ve harekete gelmesi. *(Caf. XVI. 6-2)*

§ Şûr شور [*Fa.*] : ... Ve ürkü اورکو ki yağı sebebinden il biri birine karışur. *(Caf. XVI. 102-1)*

§ Şûr [*Fa.*] : Çorak yer ve gök su ve ürkü اورکو ki yad yağı geldikte halk perişan-hal ve perakende olur. *(Cinas. XVI. 45-2)*

§ Şûr شور [*Fa.*] : Ve ürkü اورکو âşûb ki yad yağı sebebinden il birbirine karışup dalgalık olur. *(Deş. XVI. 115-2)*

§ Âşûb آشوب [*Fa.*] : Mihnet ve ürkü اوركو ki il birbirine karışır.
(Deş. XVI. 27-1)

§ Âşûb آشوب [*Fa.*] : Ürkü اوركو. *(Cam. Fa. XVII. 6)*

Fitrâk : terki, âsib آسيب [*Fa.*] : ürkü اوركى
Hafrık : çirkin, eyrek : nigûter *(Genc. XVII. 39)*

Ok gezi, iğne yurdusu : sûfar
Şûr شور [*Fa.*] ü âşûb آشوب [*Fa.*] : fetret ü ürkü اوركو
(Genc. XVII. 79)

§ Âşûb آشوب [*Fa.*] : İki mânası vardır... Sâni, fitne ve gavga ve herc ü merç ki karkaşa ve karışıklık ve ürkü اوركو ta'bir olunur. *(Bürh. XVIII-XIX. 39)*

ürkülük : Tehlike, kendisinden korkulan şey, fitne, karışıklık, iğtişaş.

§ Ürkülük اركولك olup fetretler düştü. *(Anter. XIV. 771)*

Çok ola uğru geze bölük bölük
Talgalık ola hem ola ürkülük اركلك
(Melhame. XIV-XV. 131-1)

§ Ürkülük اوركولك olduğu vaktın kızıl börklü, çarıklı Türkleri dinşürdü. *(Ta. Sel. XV. 393)*

§ Haramîden ve yırtıcı ve adam yeyici hayvan canavardan ve ürkülük اركولك ve yağıdan hiç kayırmaya.
(Kab. XV. 337)

Varduğum gibi ol ıklime revan
Sürh-ser ürkülüğü اوركولكى oldu heman *(D.B. XVI. 213)*

Nevbâve : turfende, beşik : gehvâre, âşûb آشوب [*Fa.*] : ürkülük اوركولك
Pûye : dilek, sünbe : delik, çizme dikici : mûzeger
(Genc. XVII. 54)

ürkündülük : Panik.

§ Bağdad'a gelir deyü halk birbirine tokundu, ürkündülük oldu. *(Kesir. XV. 192)*

ürkün taşı : Dam kenarına sıralanan korkuluk taşı.

§ ... Bir ürkün taşını اورکون طاشنی omuzuna alıp dama çıkarken nerdüban altında olan çardak yıkılıp nerdübandan taş ile aşağa düşüp beli uvanup... *(Sic. K.XV. 5, 300)*

ürmek (I), (üvürmek) : Üfürmek, üflemek.

§ Ey İsrafil sen dahi Sûr ürüp ارب bunları haşr kılmağa muntazır ol. *(İhlâs. XIV. 52)*

Ger efsun okuyup bir kez üreydi
Olok dem ayı gökten indireydi *(Dah. XIV. 24)*

Yine efsununu okudu ürdü
Kapı açıldı, ol içeri girdi *(Dah. XIV. 99)*

§ Şol yıldız kurdu kim dünin od bigi ışılar, anı bir arada gördüler, sandılar kim oddur. Pes otun dirşürdüler, anın üzerine kodular ve ürerlerdi اررلردی kim od yandıralar. *(Kel. XIV. 54)*

§ Avrat birez ağuyu bir masura içine koydu, ol yiğidin aşağasına masura ucun sokladı ve bir ucun ağzına koydu, ağuyu anın içine üre. Pes ürmekten ارمکدن öndin ol yiğit bir yel salıverdi, ol ağu temamet ol avratın boğuzuna gitti. *(Kel. XIV. 18)*

§ Birez nesne okudu bunun üzerine ürdü اردی (harekelidir). *(Anter. XIV. 701)*

Şaha ol denlü efsun ürdü اوردی bunlar
Ki gönlü ırmağın durgurdu bunlar *(Hurş. XIV. 71)*

§ A'zalarını yerli yerince düzdü, ol yarattığı rûhundan ana ürdi اردی (harekelidir). *(Leys. Mu. XIV-XV. 142-1)*

§ Ol İsrafil ürdüği Sûr ba'se sebep olunca, ölüme sebep olaydı ki ben bu şiddete ve mihnete sataşmayaydım. *(Leys. Mu. XIV-XV. 419)*

§ ... Sûresin okurdu iki ayasına ürerdi اوررردی dahi başından başlardı mesh ederdi yüzüne dahi. *(Müneb. XIV-XV. 308-2)*

§ Eğer taam ısısı olacak olursa ürmeyesin ارمياسن (harekelidir) bu dahi menhidir, katlanasın sovuyunca.
(Müneb. XIV-XV. 168-2)

Bir nefes ürdi اوردی (harekelidir) adını can kodu
Dört anâsır mülküne sultan kodu *(Melhame. XIV-XV. 3-2)*

§ ... Yüzün göğe duttu, ol müptelalar üzerine bir nefes üvürdü اوردی, şolok sâat kamusu sağaldılar.
(Tez. Ba. XV. 173)

§ Bir nesne okuyup üzerime üvürdü اوردی beni kendüye döndürdü. *(Ferec. XV. 391)*

§ Attar bir efsun okuyup zağa üvürdü اوردی zağ sakin oldu.
(Ferec. XV. 394)

§ Bir şişe kara toprak koymuş önünde cazılık kuvvetiyle odsuz ol toprak kaynar ve karı efsun okur ol şişeye üvürür اورر. *(Ferec. XV. 76)*

§ Attar bu sözü işitti bir efsun okuyup dâyeye üvürdü اوردی dâye dahi kendüyi yitirdi. *(Ferec. XV. 391)*

§ Mihrefza efsun okurdu düşman çerisine üvürürdü اوررردی.
(Ferec. XV. 109)

§ Bedre, Bânu üzerine efsun okudu üvürdü اوردی Bânu düştü, aklı zâil oldu. *(Ferec. XV. 76)*

§ ... Ol topraktan Ehren'in burnuna üvüresin اوراسين kokusun duyduklayın... *(Ferec. XV. 97)*

§ ...Bu adları okuyup kendüye üvüren اورن suya gark olmaz, ateşe yanmaz. *(Ferec. XV. 81)*

Ürür idim اوروريدم nefesler zemheriri
Geçerdi ra'd okundan değme biri *(Çeng. XV. 240)*

§ Demiden دميدن [*Fa.*] : Üvürmek اورمك. *(Miftah. XV. 27)*

Bu ilmi ben bilürem kimse bilmez
Okuyup ürse اورسه ok kendüye ilmez *(Salâtin. XV. 78)*

Sana rûhumdan ürdüm اردم rûh ferişteler sücût etti
Kanı ol devlet ü ıkbâl kanı ol izzet-i Feyyaz
(Muham. XV. 66)

Okudu bir dua yüzüne ürdü اردی
Melek pes nâme-i isyanı dürdü *(Ravza. XV. 62)*

§ Ol cazu, öküzün kulağına bir afsun okudu ürdü اوردی, ol öküz pâre pâre oldu. *(Cennet. XV. 356)*

§ İsrafil Sûr ürüp اورب ve halk anı işitip. *(Kesir. XV. 311)*

§ Ahmaka sitayiş hoş gelir, nitekim arık kouyunu bacağından ürerler اوررلر, şişer. *(Güls. XV. 70)*

§ ... Balçıktan kuş düzüp ürürin اوررین uçar gider.
(Leys. Ar. XV. 439)

§ Biz ana Cebrail'i gönderdük, varup gönleği yakasından ürdü اوردی. Anın ürmeğiyle biz anın rahminden İsa'yı vücûda getürdük. *(Leys. Ar. XV. 50)*

Rûhunu burnundan ürdü اوردی dir ana
Mustafa râvidir üş didim sana *(Beş. XV. 44)*

§ Nagâh İsrafil Sûr'u üre اوره ve âdemîler ne olduklarını bilmeyüp korkularından aşağa yukarı bakıp kaçalar.
(Delil. XV. 143)

§ Anda İsrafil Sûr üre ار (harekelidir) canlar tenlere yürüyeler. *(Ta. Şahi. XVI. 14-2)*

§ Demîden دمیدن [*Fa.*] : Ürmek ارمك. *(Şamil. XVI. 273)*

§ Bi-demed بدمد [*Fa.*] : Üvüre اوره. *(Şamil. XVI. 557)*

§ İsrafil'in Sûr ürdüğünü اوردکنی ve cehennem nârının kükremesini zikreyleyüp. *(Rahat. XVI. 353)*

Ne ise okudu afsunu ürdü اوردی
Çekildi arda gitti geri turdu *(Şeh. Ş. XVI. 975)*

ürmek (II) : Seçmek, ayırmak.

§ Pes Tanrı Taâlâ eyitti : Sizin üründülerinizden iki ferişteh ürüñ ارك kim yere indireyim. *(Enb. XIV. 73)*

§ Musa eyitti : Yâ Rabbî Muhammed nedir? Tanrı eyitti : Ol Ahmet'tir kim anın adını Arşın üstünde sabit kıldım; yer, gök yaratmaktan ön. Ve ol benim Peygamberim ve Safîmdir ve halkımdan kendözüm içün ürdüğümdür اردكمدر.
(Enb. XIV. 426)

§ Pes yüz gavvas ürdü ارد andan eyitti : Ol yüzden otuz üründü kıl. *(Enb. XIV. 631)*

ürpek : Ürpermiş.

§ Ziyade kara ve korkunç saçları ürpek اورپك çirkin kokulu siyah kaftanlı kimesne. *(Rahat. XVI. 325)*

§ Ey meleklerim görün kullarımı, baş açık, saçı ürpek اورپك tozlara bulanmış bana, ya'ni benim evime geldiler.
(Rahat. XVI. 60)

ürpeleşmek : Kaynaşmak, harekete gelmek.

§ İskender leşkeri dahi yerlerinden durup ürpeleşti اورپلشدی, şah dahi tahta ağdı. *(İs. H. XIV-XV. 172)*

ürü : → **örü (II).**

ürükmek : Çıban sıçrayıp çoğalmak.

§ El-urru العر [*Ar.*] : ... Sağ olan yerlerini dağlarlar ve yakarlar ürükmesün اوركسون ve sepmesin deyü.
(Terceman. XV. 61)

ürülmek : 1. Üfürülmek, üflenmek.

§ Kaçan kim Sûr ürile ارله (harekelidir) cemi' yerde ve gökte kim varsa hep helâk ola. *(Leys. Mu. XIV-XV. 225-2)*

§ Vallahi ol Sûr ürüle اورله (harekelidir) şol halde kim halâyık küllî yollarında ve bazarlarında olalar.
(Leys. Mu. XIV-XV. 186-2)

§ Sırat ve terazu ve Sûr ürülmek ارلك. *(Faza. XV. 261)*

§ Sûr üç kerre ürüle اورله, biri nefha-i feza ve biri nefha-i sa'k ve biri nefha-i ba'sdır. *(Delil. XV. 143)*

§ ... Ya'ni Sûr ürüle اوروله cemi' yerde, gökte kim var ise hep helâk ola. *(Leys. Ar. XV. 371)*

§ Dulfin bir canavardır denizde olur, gövdesi ürülmüş اورلمش tuluk gibidir. *(Hay. XV. 84)*

Nebatın haşri oldu Sûr ürüldü اورلدی
Ölenler ol nefesten hep dirildi *(Çeng. XV. 185)*

Bu cisme çünkü Hak emri ürüldü اورلدی
Ölü gibi iken cismin dirildi *(G. Ra. XV. 206)*

Lalasın gördü ol Battal, na'ra haykırdı ol filhal
Sanki Sûr ürüldü اورلدی derhal irişti sâat-ı eşrat
(Battal. XVIII. 163)

2. Şişirilmek.

§ Jâle ژاله [*Fa.*] : Şitab-ı bâran ve kırağı ve çiy ve dolu, tekerek mânasına ve yelle ürülmüş اورلمش tulkuk.
(Ni'meti. XVI. 351)

ürün : 1. Mahsul, kır otu.

Yol üstünde biter mi toprak ürün
Yar sen yüreğime vurdun bir döğün *(Kara. XVII. 103)*

2. Süt ve sütten çıkan maddeler.

§ El-muîmü المعيم [*Ar.*] : Südsüz ve ürüñsüz اوروکسز koyucu kimesne. *(Terceman. XV. 73)*

üründü : Seçilmiş, seçkin, müntahap, güzide, mümtaz, en iyi.

Üründü ارندو erenler idi kamusu
Bırakmışlar idi yere namusu *(Süh. XIV. 289)*

Bunu Şah Fağfur bilsin, ayıt
Aramızda çok var üründü ارندو yiğit *(Süh. XIV. 171)*

§ Salip Milletinin bunlar üründü اورندو erenleridir.
(Fütuh. XIV. 37)

§ Âdem dükeli beşerin atasıdır, Allahü Taâlâ'nın üründü ارندو kuludur. *(İhlâs. XIV. 151)*

Üründü ارندو pehlivanlardan Buğa Han
Seçüben bir kaçına verdi ferman *(Hurş. XIV. 63)*

§ Bilmez misiz kim Eyyup Tanrı'nın peygamberidir ve yer ehlinin Tanrı katında üründüsüdür ارندسدر.
(Enb. XIV. 323)

§ ...Ve ol mahlûkat cemi'sinin üründüsü اورندیسی sadr-ı bedr-i âlem... *(Si. Da. XIV. 124-1)*

§ İşlerin üründüsü ارندسی her bir halde Tanrı'dan korkmaktır.
(Kel. XIV. 10)

§ Çok hünerli şol hünersizlerin hasedi ve günülemeği sebebiyle helâklik yerine düşer; üründüleriñ اوندلرك ve ululaların düşmanı yatlular ve geri kalmışlar olağandır.
(Kel. XIV. 46)

§ Duaların ve senaların yeğreği oldur kim ulular ve üründüler ارندلر dilinden gele. *(Kel. XIV. 42)*

§ Bular bizim katımızda ihtiyar olunmuşlardandır resûllük ile dahi üründülerdendir اورندولردندر, cennet içinde.
(Leys. Mu. XIV-XV. 211-1)

§ Ol tâbi'lerin kıblesi, ol Kırklar'ın üründüsü اورندوسی gizli güneş, ol Tanrı'nın hem-nefesi, ol... *(Tez. Ba. XV. 15)*

§ ... İlmin üründüsü ارندسی olduğu için Güzide deyü ad verdim. *(Güzide. XV. 3)*

§ Güzîn كزين [*Fa.*] : Üründü ارندو. *(Sıh. Ac. XV. 58)*

§ Cüneyd'in sekiz üründü ارونده müridi vardı.
(Tez. Ün. XV. 195-1)

§ İzzetim hakkıyçün anı üründü velilerden kılam.
(Tez. Ün. XV. 168-2)

§ Üstazlardan, üründü ارندی erlerden bin sekiz yüze yakın kimse esir oldu. *(Kesir. XV. 29)*

§ Üründü ارندو çeriyle Horasan'a doğruldular.
(Ta. Sel. XV. 24)

§ Budur âlem nûru, budur mürseller üründüsü ارندسی.
(Tuh. Le. XV. 185)

§ Şol nesne ki üründüdür ارندودر, oğullardur.
(Enfes. XV. 596)

§ El-ḫassa الخاصه [*Ar.*] : Ve dahi halkın iyisine ve üründüsüne اوروندوسنه derler. *(Terceman. XV. 298)*

§ Güzîn كزين [*Fa.*] : Üründü اورندی. *(Ni'meti. XVI. 544)*

Bunu Hak halktan kıldı güzide
Üründümdür اورندمدر benim bu nûr-ı dide
(Fazilet. XVI. 297)

Ol üç yüze bu mahlukun birini
Katarlar bir üründü اورندی serverini *(Fazilet. XVI. 100)*

Üründü اورندی eylemiş anları Allah
Olardan gayri âcizdir ol agâh *(Fazilet. XVI. 146)*

§ Ol mahlukat cem'inin üründüsü ارندوسی buyurur : Mi'rac gecesi Hak Hazretinden armağan diledim.
(Ta. Şahi. XVI. 31-2)

Cebe cevşen mürettep dıbh-ı cündî
Değil cimri cemi'isi üründü اورندی
(Hadidi. XVI. 473)

Üründü اورندی Üngürus'un pehlevanı
Komşular bir iki bin nevcüvanı
(Hadidi. XVI. 277)

§ Güzîn كزين [*Fa.*] : Üründü اورندی. *(Şamil. XVI. 641)*

§ Çin چين [*Fa.*] : Üründü اورندی ve rast. *(Şamil. XVI. 419)*

§ Güzîne كزينه [*Fa.*] : Üründü اورندی güzide mânasına.
(Deş. XVI. 349-1)

§ Serîn سرين [*Fa.*] : Üründü اوروندو güzide, mânasına.
(Cam. Fa. XVII. 72)

Hem mensıba di : rütbet, üründüye اورندويه di : safvet صفوت [*Ar.*]
(Cev. Ke. XVII. 26)

üründü eylemek, (üründü kılmak) : Seçmek, intihap etmek, ihtiyar etmek.

§ Hazret-i Muhammed'i Peygamberlik izzeti ve risalet hatmi içün üründü kıldı ارندو قلدى. *(Kel. XIV. 1)*

§ Andan sonra ol Hak yardımcıları sahabeler ve halifeleri üründü kıldı ارندو قلدى. *(Kel. XIV. 1)*

§ Biz ol Beni-İsrail kavmini üründü kılup ارندو قلوب güzide ettik kendi zamanları kavminin üzerine.
(Leys. Mu. XIV-XV. 278-1)

§ Ey Bişr, bilir misin kim Tanrı Taâlâ seni niçin üründü kıldı اوروندو قلدى ve kamulardan niçin yüksek kıldı?...
(Tez. Ba. XV. 165)

Üründü eyledi ارندو ايلدى yüz pehlivanı
Ki tutarlardı ad ile cihanı *(Şeh. Ş. XVI. 553)*

üründü kılmak : → **üründü eylemek.**

üründülemek : İyisini seçmek, iyisini ihtiyar etmek.

§ ... Ve bu küllîsi olardır ki biz tarik-ı sedâta irşat kılup üründüledük اورندولدك. *(Leys. Mu. XIV-XV. 6-2)*

§ Ol Allah'dır ki sizi islâm içün ihtiyar kıldı üründüledi اوروندولدى. *(Leys. Mu. XIV-XV. 44-2)*

§ Altıncı vazife budur kim ol verdiği nesneyi malinden üründüleye ارندليا eyisin ve arısın vere. *(Müneb. XIV-XV. 157-2)*

§ Bu küllîsi olardur ki bir tarik-ı sedâta irşat kılup üründüledük اورندولدك. *(Leys. Ar. XV. 9)*

§ Pes her zamanda cümle halâyık arasında birini üründüledi ارندلدی. *(İrşad. XV. 54)*

§ Seksen bin asker üründüleyüp اورندولیوب bunların levazımın görüp ol iki pehlevanı irsâl eyledi. *(Müslim. XV. 2, 114)*

§ Güziden كزيدن [*Fa.*] : Üründülemek ارندلك. *(Miftah. XV. 36)*

§ Hak Taâlâ bunları Cennete kor ve kalan hayvanlar içinde bunları üründüler اورندلر, hürmet eder. *(Müz. XV. 331)*

§ ... Yâ Âdem, ben seni benim için üründüledim اورونديلدم ve uçmağı sana helal kıldım... *(Envar. XV. 352)*

§ Vilayet erenlerinden yedi nefer kimesneyi üründüleyüp اورونديليوب Türkistan milkine Hacı Ahmet Yesevi hazretlerini da'vet etmeğe irsâl ettiler. *(Bektaş. XV. 27)*

§ Kendi sürülerinden dört yüz, dörder boynuzlu koç kurban üründüleyüp اورندليوب sürdü yola girdi. *(Bektaş. XV. 341)*

§ Senin Rabbin seni üründüleyüp ارندليوب nübüvvet, risalet birle ihtiyar kıla. *(Enfes. XV. 404)*

§ Ve dahi güzide kılur, üründüler ارندلر her ne kim dilerse, yahut her kimi dilerse. *(Cennet. XV. 167)*

§ Şunlardan ki kulağuzladuk ve üründüledük اورندلدك peygamberlığa. *(Cev. Es. XV. 5)*

§ Âdem eyitti: Yâ Musa, sen ol Musa'sın kim Allahü Taâlâ seni kelâm ile üründüledi ارندلدی, seni peygamber kıldı. *(Kesir. XV. 34)*

§ Evvel otları düzmek ve üründülemek ارندولمك gerektir. *(Akr. XV. 27)*

§ Allahü Taâlâ Kuds-i mübareke aydur : Ya Orşulem, geri kalan yerlerimden sen benim üründülediğim ارندلدكم yersin, mü'min kullarımdan üründülediğim ارندلدكم sana veririn. *(Faza. XV. 257)*

§ ... Istıfa etmiştir ya'ni üründülemiş اورندلمش.
(Ter. Kurt. XVI. 13)

§ Âkıl ve fâzıl kimesnelerden üründüleyüp اورندليوب ihtiyar edip emreyledi ki varıp anda mahfi olalar.
(Mevahib. XVI. 347)

§ Âlem-i kevnin hulâsasıdır, üründüleyip ارندليب mezid-i lutf u inayet ile. *(Ta. Şahi. XVI. 101-2)*

§ Güziden كزيدن [*Fa.*] : Üründülemek اورندولمك.
(Şamil. XVI. 282)

§ Çin kerden چين كردن [*Fa.*] : Üründülemek اورندولمك.
(Şamil. XVI. 419)

§ El-iḫtiyar الاختيار [*Ar.*] : Üründülemek اورندىلمك, ıstıfa mânasına. *(Ah. XVI. 23)*

Ahmed'i cümleden üründüleyüp اورندليوب
Eyledi kâinata ser-defter *(Şeref. XVI. 407)*

§ Iktirah اقتراح [*Ar.*] : Kişi kendi gönlünden hiç olmayacak şey dürüdüp fikrile söylemek ve kendi bilisi ile hükmetmek ve nesneyi üründülemek اورندىلمك. *(Bab. XVI. 1, 401)*

§ İctiba اجتبا [*Ar.*] İnsan içinde üründüleyüp اورندليوب birisini ihtiyar etmek ve nesne içinde üyürtleyüp eyüsünü almak.
(Bab. XVI. 1, 3)

§ Yâ Musa bilir misin seni halk arasında peygamberlik içün ne içün üründüledim اورندلدم. *(Rahat. XVI. 285)*

§ İntiḫab انتخاب [*Ar.*] : Üründülemek ارندلمك.
(Müntehab. XVII. 8-2)

§ İntecebehu انتجبه [*Ar.*], bergüzid ora اورا برگزيده [*Fa.*] : Anı üründüledi اورندىلەدى ki anı ihtiyar etti ta'bir olunur.
(Aks. XVII-XVIII. 448)

§ Taḫayyere تخير [*Ar.*] : Hayırlısını ihtiyar etti ki Türkide üründüledi اورندولدى ta'bir olunur. *(Aks. XVII-XVIII. 502)*

§ Ser-küleh nihaden سرکله نهادن [*Fa.*] : Seçmek ve üründülemek اورندولمك ve intihap ve i'tibar etmekten kinâye olur. *(Bürh. XVIII-XIX. 351)*

§ Et-tekammü' التقمؤ [*Ar.*] : Bir şeyin güzidesini ahz ve ihtiyar eylemek mânasınadır ki üründülemek اورندولمك ta'bir olunur. *(Kam. XVIII-XIX. 2, 45)*

üründülenmek : Seçilmek, ihtiyar olunmak.

§ ... Ebunnecm Kürdî idi ki, Dinever ve Hemedan beğlerinden üründülenmiş اورندلنمش idi. *(Kesir. XV. 312)*

§ Bedürüsti İbrahim bir server idi mukteda idi muti' idi Tanrı'ya üründülenmiş idi ارندلنمشدی . *(Cev. Es. XV. 373)*

§ Altı bin altı yüz altmış altı hadis buyurdu Buhari ve Müslim içinde gelir ve Mesabih ve Mişarık içinden üründülenmiş اورندولنمش ve yüz dört pâre kitaplar içinden üründülenmiş... *(Saat. XV. 3)*

§ El-mustafa المصطفی [*Ar.*] : Üründülenmiş اورندولنمش ve ihtiyar olunmuş kimesne. *(Terceman. XV. 37)*

§ Muḫtar مختار [*Ar.*] : Halk içinden üründülenmiş اورندلنمش kimse. *(Bab. XVI. 1, 85)*

§ Zübde زبده [*Fa.*] : Üründülenmiş اورندولنمش ve özdek ve kaymak. *(Ni'meti. XVI. 368)*

§ Ḫanîde خنیده [*Fa.*] : Üründülenmiş اورندولنمش. *(Şamil. XVI. 225)*

§ Güzâniden گزانیدن [*Fa.*] : Üründülenmek اورندولنمك. *(Şamil. XVI. 331)*

§ Ḫanîde خنیده [*Fa.*] : Üründülenmiş اورندولنمش, muhtar mânasına. *(Cam. Fa. XVII. 90)*

§ Mücteba مجتبی [*Ar.*] : Üründülenmiş اورندولنمش. *(Müntehab. XVII. 46-1)*

§ Nukaye ve nukave نقایه و نقاوه [*Ar.*] : Muhtar olan nesnedir ki Fariside güzide ve Türkide üründülenmiş اورندیلنمش ta'bir olunur. *(Aks. XVII-XVIII. 317)*

§ El-mustafâ المصطفا [*Ar.*] : Üründülenmiş اورندلنمش, her zümrede müntehap ve mümtaz demektir.

(Kdeb. XVIII. 69-1)

§ El-mağas المغص [*Ar.*] : Üründülenmiş اورندولنمش deve, nâka-i muhtâre gibi ki südü çok ola. *(Kdeb. XVIII. 634-1)*

§ Bih güzin به كزين [*Fa.*] : Seçilmiş, üründülenmiş اورونداننمش, güzide ve müntehap mânasına. *(Bürh. XVIII-XIX. 134)*

üründülü : Seçkin.

Gelmiş İzmir'e otuz kadırga er
Cümle yaraklu üründülü اورندولو nefer *(Enveri. XV. 35)*

üründü olmak : Seçilmek, seçkin, mümtaz olmak.

§ ... Zira biz ilm-i ezelde bilirdik ki anlar üründü olmağa ارندو اولمغه lâyıklardı. *(Leys. Mu. XIV-XV. 278-1)*

ürüsüz : Ürün vermeyen.

§ Şol tomalan kim gölgelerde bite... ya sazlı ürüsüz ارسوز yerlerde bite. *(Edviye. XIV. 39)*

üs : Üst.

§ Bahtınasır Berkıya birle tanıştı, eyitti : Bular bağırmadın ve üslerine اسلرنا varmadın geldiler, bu belli doğruluk ve boyun vermek nişanıdır. *(Enb. XIV. 736)*

üsküf : Başlık, serpuş.

Her biri bir peri-sıfat dilber
Altun üsküflü اوسكفلو kur kemerli kamer
(Yuz. Hamdi. XV. 822)

Hem altun üsküfü اسكوفى bilmez idi il
Süleyman Paşa'nın tasnifidir bil *(Salâtin. XV. 53)*

§ Gülbahar nâm müdebbere cariye : 2000, üsküf اسكف : 3000. *(Sic. B. XV. 6, 77)*

§ Altun üsküf اسكف baha : 2500. *(Sic. B. XV. 2, 4)*

§ Üsküf اسکف baha : 4400, salkım küpe : 2200...
(Sic. B. XV. 1, 78)

§ Altun üsküf اسکف haramdır erenlere. *(Cinan. XV. 145)*

§ Padişah; başında altun üsküfü اسکف var idi murassa' cevahirler ile yüz bin akçalık, çıkardı ol hatuna bağışladı.
(Cinan. XV. 137)

§ Altun üsküflü اسکوفلو sîmin-sak sâkiler şarab-ı ergavanı bezm-i husrevanî içinde içirdiler. *(Ta. Sel. XV. 294)*

§ ... Üsküfüm اوسکوفم yitti deyü mezkûr köyün kâfirlerine töhmet etmiş idim. *(Sic. B. XV. 7, 151)*

§ Kaçan ol gelicek ben üsküfüm اوسکفم başımdan götürem.
(Tez. Lâ. XV. 15-2)

Ana karşı durmağ içün giye nergis altun üsküf اسکف
(Mesihi. XV. 66)

Câme-i sebz ile tezyin eylemiş endâmını
Altun üsküflü اوسکوفلو sehi-kad dilbere benzer livâ
(Yahya Bey. XVI. 35)

§ Çarığ چرغ [*Fa.*] : Balaban ki üsküflü اسکفلی doğanlardandır. *(Ni'meti. XVI. 239)*

Fülûri vü kumaş üç gün daşırlar
Fülûri üsküf ile اوسکوفیله üleşürler *(Hadidi. XVI. 219)*

Başlarına altun üsküf urunan
Kulum teslim eylen Sultan Murad'a *(Saz. Köroğlu. XVI.)*

§ Külâh-ı zer کلاه زر [*Fa.*] : Altun üsküf اسکف.
(Ni'meti. XVI. 546)

§ Külâh-ı zerrin کلاه زرین [*Fa.*] : Altun üsküf اسکف.
(Şamil. XVI. 500)

Ay ü gün sergeşte olsa nola sen sîmin-bere
Altun üsküflü اسکفلی güzeller hizmet eyler beğlere
(Revani. XVI. 144)

§ Beş yüz akçaya takvim olunan bir sîm üsküf اسکف üzerine sulh ve bedel-i sulh olan eşya-yi mezkûreyi yedinden ahz ü kabz eyledim. *(Sic. E. XVI. 31, 410-2)*

Kanı ol beylik ki önümce yürürdü şem'-i bezm
Altun üsküflü اسکوفلو uzun boylu solağım var idi
(Aşki. XVI. 291)

Girdi üsküflüler اسکفلو لر heman ki yola
Aldılar turna telli yâri kola *(Atai. Ha. XVII. 60)*

Murg-ı dil saydına kasteylese şahbaz gibi
Ol kuloğlu çıkarır üsküfünü اوسکفنی başından
(Hâleti. XVII. 364)

§ Üsküflü اسکوفلو şahbazlar kebk ü usfûre süzüldüğü gibi şöyle süzüldüler. *(Sûr. XVIII. 32)*

Gonca üsküflendi, gülşen donandı
Gül kadrin bülbül-i şeydaya sorun *(Saz. Dertli. XIX. 665)*

üskülü bezi : İnce yumuşak keten bezi.

§ El-kasab القصب [*Ar.*] : İnce ve nerm ve lâtif keten bezine denir ki selefte Mısır'a mahsus olmakla kasab-ı Mısri ıtlak olunur. Türkide nisvan ana üskülü bezi اسکولی بزی ta'bir ederler. *(Kam. XVIII-XIX. 1, 232)*

üsküre : Ağzı yayvanca kap, toprak çanak.

§ İki tabak : 30, beş üsküre اسکره , iki tabak : 100.
(Sic. B. XV. 6, 1)

§ ... Burnıyle yeri kazdı bir gümüş üsküre اسکوره çıktı içi dolu gül suyu idi... Yine burnıyle kazdı bir altun üsküre çıktı... Ol sudan içti üsküreler اسکوره لر belirsiz oldu.
(Tez. Ün. XV. 64-1,2)

§ Hereni : 30, üsküre اسکوره ve tepsicik : 10.
(Sic. B. XV. 10, 58)

§ İki hokka ve üsküre اسکره: 15, divit : 2. *(Sic. B. XV. 1, 62)*

§ Büyük üsküre اسکره : 50, sınık üsküre : 10, has çini tabak: 50. *(Sic. B. XV. 2, 284)*

§ Süğre سکره [*Fa.*] : Üsküre إسکره mânasınâ, ya'ni küçük çanak. *(Ni'meti. XVI. 412)*

§ Sâğar ساغر [*Fa.*] : Üsküre اسکره. *(Şamil. XVI. 126)*

Germ olup sohbette büyüklenmesin âşıklara
Sakıyâ biz biliriz üsküreciktен اوسکورهجکدن sağarı
(Revani XVI. 165.)

§ Çini üsküre اوسکوره sekiz adet: 40.
(Sic. E. XVI. 22, 479-2)

§ Sekiz üsküre اوسکره : 20; çini ıbrık: 20...
(Sic. B. XVI. 12, 16)

§ El-feyḫa الفیخه [*Ar.*] : Üsküre اوسکره ve dahi genlik, vüs'at gibi. *(Ah. XVI. 781)*

§ Es-sukve السقوة [*Ar.*] : Üsküre اوسکره dedikleri nesne ki esma-i zuruftandır. *(Ah. XVI. 237)*

§ Sükürrece, sükre سکره سکرجه [*Fa.*] : Bir nevi çanaktır ki üsküre اوسکره derler. *(Aks. XVII-XVIII. 154)*

üsmek : Yetişip büyümek.

§ Bıyıklı Derviş Mehmet Paşa... Çerkez âdemisi olmağla Tatar ile üsdüğünden اوسدیکندن bir semiz at eti yeyip ve kımız nâm at südünü içerek yine hastalandı. *(Ev. XVII. 3, 492)*

§ Âlem-i sabavetten beri bir yerde üsüp اسوب nân ü nemek hakkı olduğundan. *(Ev. XVII. 5, 19)*

üsne : Üstüne, üzerine.

Ruy-i ziba üsne اوسنه zülfünden selâsel bağlayıp
Gönlümü serbeste-i zincir-i sevda eyledin *(Ruşeni. XV. 258)*

Musa'ya Hak'tan revan geldi nida
İdüben tur ayağ üsne اوسنه Musiyâ *(Ruşeni. XV. 258)*

üstesi : Üstelik olarak ödenen, üste ödenen.

§ ... Mezburun zimmetinde at üstesinden اوسته سندن yüz on dört akça hakkım vardır... *(Sic. A. XVI. 2, 103)*

§ Doru kısrağımı işbu Davut bin Ahmed'e bir doru üç yaşar kısrağı ile üç altun üstesin اوسته سن alıp tebdil ettik. *(Sic. K. XVI. 6, 300)*

üst gelmek : Galebe etmek, üstün gelmek.

§ El-cebbü الجب [*Ar.*] : Bir tâife bir tâifeye veya bir kimesne bir kişiye gaalip olup üst gelmek اوست كلمك. *(Kdeb. XVIII. 181-1)*

§ El-cerrâr الجرار [*Ar.*] : Üst gelen اوست كلن çeri. *(Kdeb. XVIII. 487-2)*

üst giyesi, (üstlük) : En üste giyilen elbise.

§ Atf عطف [*Ar.*] : Üst giyesi اوست كيەسى giymek. *(Bab. XVI. 1, 309)*

§ Fereci فرجى [*Ar.*] : Came-i zeberin جامهٔ زبرين [*Fa.*] ile tefsir olundu, ya'ni üstlük اوستلوك. *(Aks. XVII-XVIII. 186)*

§ El-mi'tebe المئتبه [*Ar.*] : Nisvanın üstlük اوستلك ta'bir ettikleri libasa denir, ferace gibi. *(Kam. XVIII-XIX. 1, 72)*

üstlük : → **üst giyesi.**

üstün : Üst, üstteki.

§ Dudaklarım şişti şöyle kim üstün استن dudağım eneğimi örttü. *(Enb. XIV. 325)*

Saâdet hayme devlet üstün استون olsun
Okun yüğrük kılıcın üstün olsun *(Çeng. XV. 179)*

üstün ağacı : Üzerine binanın çatısı oturtulan büyük direk.

§ Pâlâr پالار [*Fa.*] : Üstün ağacı اوستون آغجى dedikleri ağaçtır. *(Ni'meti. XVI. 45-1)*

§ Pâlârhane پالارخانه [*Fa.*] : Üstün ağacı استون اغجی.
(Ni'meti. XVI. 45-1)

§ Pâlâl پالال [*Fa.*] : Kalın ya'ni yoğun ağaç ve tîr-i hane ya'ni üstün ağacı اوستون اغجی. *(Ni'meti. XVI. 45-1)*

§ Sütun ستون [*Fa.*] : Üstün ağacı استون اغاجی.
(Şamil. XVI. 620)

§ Feresb فرسب [*Fa.*] : Üstün ağacı اوستون آغاجی.
(Şamil. XVI. 481)

§ Pâlârhane پالارخانه [*Fa.*] : Üstün ağacı اوستون اغاجی dedikleri ki evin çak üstüne korlar. *(Deş. XVI. 302-2)*

§ Darbâm داربام [*Fa.*] : Üstün ağacı اوستون آغاجی ve kiriş ta'bir olunan direktir ki sakf anın üzerine vazolunur.
(Bürh. XVIII-XIX. 261)

üstün almak : Üzerine, etrafına toplanmak, yığılmak.

§ ... Kanım çok akmış düşmüşem. Nâgâh gözüm açtım, kırk, elli avratlar üstüm alup اوسټم آلوب turmuşlar, ortalarında bir server var... *(Ferec. XV. 239)*

üstüne ağlamak : Ölüsüne ağlamak.

§ Anan seni yavı kılsun ve kavmin üstüñe ağlasun استوکه اغلسون.
(Anter. XIV. 164)

üstüne girmek : Yanına girmek, nezdine varmak.

Benim halvet ile barışır başım
Galebe olan yerde yoktur işim
Gerek kimse hiç üstüme girmeye استمه کرمیه
Yüzüm senden artuk kişi görmeye *(Süh. XIV. 196)*

üstün ellü : Galip.

§ Ol veli üstün ellü اللو اوستون oldu kısas itmekle.
(Cev. Es. XV. 379)

üstüne sürmek : → **üzerine sürmek.**

üstüne üşmek : Etrafına, üzerine toplanmak.

Ah edüben çünkim ol tahtten düşer
Karavaşlar kamu üstüne üşer استنا اوشر
(Yuz. Şeyd. XIII. 25)

üstünki : Yukarıki.

§ Zeberîn زبرين [*Fa.*] : Üstünki استونكى. *(Sıh. Ac. XV. 56)*

üstünköyü : Üstünkörü.

§ Sathî سطحى [*Ar.*] : Sırta sıra üstünköyü كوبى اوستون olan yufkacık kimse. *(Bab. XVI. 1, 597)*

üstün yan : Üst taraf, yukarı taraf.

§ Mısr'ın üstün yanında اوستن ياننده suları kısmet olduğu yerhe... *(Enfes. XV. 453)*

§ Mahalle-i mezburenin üstün yanında استن ياننده bağı olan... nâm hatun kişiye ma'rifet-i hakimle bir masra sucuğaz verdi. *(Sic. B. XV. 8, 211)*

§ Benim Rehyan mahallesinde olan evlerine gelen suyumun üstün yanında استن ياننده olan işbu hâmil-i hüccet el-Hac Ahmet bin Musa, benim evimin... *(Sic. B. XV. 4, 411)*

§ İmamı riayet edüp üstadimizsin deyü üstün yanına اوستين يانه alır. *(Letaif. XVI. 53)*

§ Sadr صدر [*Ar.*] : Cemâatin üstün yanı اوستن يانى ve her nesnenin evveli. *(Bab. XVI. 2, 59)*

§ Necd نجد [*Ar.*] : Tıhâme'nin üstün yanı اوستن يانى.
(Bab. XVI. 1, 485)

§ Harkave حرقوه [*Ar.*] : Dilciğin üstün yanı اوستن يانى tamak üzeri. *(Bab. XVI. 2, 165)*

üş, (uş) : 1. İşte, şimdi.

Kamu nesnesin Zeliha unutur
Ne ki görse eydür üş اوش Yusuf budur
(Yuz. Şeyd. XIII. 29)

Elli yıldır yanaram hicrin ile
Şimdi buldum üş اوش seni düştün ele
(Yuz. Şeyd. XIII. 34)

Üş اوش yine nazar oldu bu bizim canımıza
Muhammed bünyat urdu din ü iymanımıza
(Yunus. XIII-XIV. 73)

§ Atan suçunu bağışladı, üş اوش seni görmeğe gelür, dedi.
(Yüz. Ha. XIV. 69)

Eline aluben kadeh kıldı nuş
Dedi sizin için sıdım ahdi uş *(Süh. XIV. 64)*

Dün olasını çün kodun yarına
Düğün lâcerem döndü üş اوش döğüne *(Süh. XIV. 209)*

İşit sana bir hoş hikâyet kılam
Eğer Tanrı'dan üş inayet bulam *(Süh. XIV. 23)*

Benim suretimi ki görmüşsün uş
Anın tuşuna kapuda düz ü koş *(Süh. XIV. 240)*

Nigârin eydür ey yâr-i vefadâr
Bu gin yazı gözüme oldu uş اوش dar *(Işk. XIV. 85-2)*

Mutîam sana ger suçlar isen uş اوش
Ki senden ger cefa ger mihr ola hoş *(Işk. XIV. 120-1)*

Eydür üş اوش ben karşı durmuşven sana
Aşk ile sen bana her dem baksana *(Ga. XIV. 2-82)*

§ Ben bilirdim kim su ile oyun yoktur ve sen bilmezlik ile üş اوش yavrularımızı yele verdin. *(Kel. XIV. 52)*

§ Benim hakkımda verdiğin tanıklığa kimin gümanı olasıdır. Bu gün üş اوش benim halimi gördün. *(Kel. XIV. 69)*

Şeyh fülan dirler idi bana dahi
Nitekim şeyh dirler üş اوش sana dahi
(Man. Tayr. XIV. 172)

§ Aşk, eğer bir bahadır kişi olaydı ben anın barmağın kesip sügüsün kılıcın elinden alaydım, illâ nideyin görünür kimse değil, üş اوش beni helâk ider. *(Anter. XIV. 229)*

Âyine suretinde geldi Resule cum'a
Danuğ bu Hak hadisi uş اوش, kavl-i Mustafa'dır
(Nesimi. XIV. 97)

§ Eğer eylik işledim ise ni'met senindir, eğer yavuzluk işledim ise benim cezam senin elindedir. Üş اوش beni belâ okuna nişan kıldın ve fitnelere amaç kıldın. *(Enb. XIV. 325)*

§ Üş اوش sana bir ağulu hançer. *(Si. Da. XIV. 104)*

§ Ey kullarım dünyada az zahmet çektinizse üş اوش çok rahatlar görün. *(İhlâs. XIV. 49)*

Çü fikrim damarında kan etti cuş
Temam eyledim Tanrı fazlında uş اوش *(Ferh. XIV. 5)*

§ Dünya işine meşgul ola, üş اوش turam kılam deyü vakıt geçire. *(Müneb. XIV-XV. 26-2)*

Dedi Cebrail getirdim üş اوش Burak
Yâ Resulallah turugel kıl yarak *(Melhame. XIV-XV. 7-1)*

§ İnek اينك [*Fa.*] : Üş اوش ve şimdi mânasına, direng dahi derler. *(Miftah. XV. 49)*

§ Yâ Muhammed, ol seni tekzibedenlere va'de kıldığımız ol azâblardan ba'zısın anlara gönderüp sana gösterevüz, yahut seni öldürüp üş اش âhirete gönderevüz, görmeyesin.
(Leys. Ar. XV. 677)

Eflah'ı üş اوش getürmüşem katına
Kıla teslim özünü hazretine *(Yuz. Hamdi. XV. 50-1)*

§ Eğer binit istersen üş اوش Burak. *(Tuh. Le. XV. 175)*

§ Ol yavuz amellerin yavuz huların üş اوش gör tamuda sana ne yerler eyledi. *(Müz. XV. 170)*

§ Ve azıksız üş اوش yol ağzına geldim. *(Kab. XV. 5)*

Üş اوش andan sonra birkaç düzd ü nebbaş
Kefen uğruları cimri vü kallâş *(Çeng. XV. 231)*

§ Şehir halkı anın meclisine derilmişti. Biregü girip geldi eydür : Şehri kâfir alısar, uş اوش kapladı.
(Tez. Ba. XV. 213)

§ ... Üş اوش Hasan'ı görün. *(Tez. Ün. XV. 18-2)*

Sözüm anladın ise ey karındaş
Bu sırrı keşfidüp üş اوش eyledim faş *(Eşrefoğlu. XV. 59)*

§ Hak Taâlâ eyde : Ey kullarım üş اش işittiniz kelâmımı, üş اوش işittiniz selâmımı, üş اوش gördünüz dîdarımı. *(Cennet. XV. 484)*

Açalım ol şekkerin tengini üş اوش
Yimedin canın safalar bula hoş *(Mevlit XV. 29)*

Ben heman ol demde bir şahin olup
Kanat açıp uçtum üş اوش bunda gelüp *(Bektaş. XV. 62)*

Tevbe kılıp tapuna yüz tuttuk üş اوش *(K.Ü. XV. 4)*

Daniyâl eder benim üş اوش Daniyâl
Sor göreyim nicedir hem ol suâl *(Cam. XV. 6)*

Arada kan görünür kim gözünün hançerini
Üş اوش çeker dideden ü dide ciğerden gönüler *(Ah. Pş. XV. 64)*

§ Kayseri'de eşek nerdubana çıkmış, üş اوش eşek, üş اوش nerdüban. *(Ata. XV. 40)*

§ ... Ya ben nice yürüyeyin dedüm, İbrahim eyitti : Üş اوش boynuma bingil. *(Tez. Ba. XV. 145)*

§ ... Hasan'a eyitti : Hay benden yeğlik da'vasın kılursun, üş اوش altı kişi ben çıkardım, birisin dahi sen çıkar. *(Tez. Ba. XV. 55)*

Biri eydür üş اوش kulundur sakb-zen
Gayet üstadım bu fen içinde ben *(İbrahim. XV. 23-2)*

Biri sarhoş dedi birisi bengi
Biri dir ölüdür اولدر üş gitti rengi *(Ravza. XV. 44)*

Digil canâ ki halin nice ya ne
Kül oldum ben hele üş اوش yana yana *(Mih. XV. 225)*

Didiler sen misin ana Gâv-ı Tus
Kanı boynuzun, başında yok mu us
Didi vardır boynuzum getirem uş اوش
Anın ile hem götürem sizi hoş *(Enveri. XV. 13)*

Nakd-i hayatımı nice çaldırmayam ki uş اوش
Bağrım delindi ide ide ney gibi fiğan *(Mesihi. XV. 21)*

Hatm oldu deyü rûze-i gam şekl-i hilâl uş اوش
Mektub-ı felekte çeker altun ile imza *(Cem. XV. 8)*

Üş اوش göz kararttı canıma ol kara gözlerin
Tâ kim kanımı toprağ ile kara gözlerin *(Dâi. XV. 116)*

Husrevâ adını cehdet kim ola dâd ile yâd
Kim bir ad kaldı heman Sam ü Siyavuş'dan uş اوش
(Nizami. XV. 26)

§ Vah ki üş üşle اوشله اوش ömür âhir olmalu oldu.
(Maârif. XV. 51)

§ Melik bana eyitti : Ey bedbaht, doğru söyle oğlunu sen mi helâk ettin? Hezar feryad ü zâri eyledim. Şah eyitti : Üş اوش yalanın, gerçegin ma'lum olur. Buyurdu...
(Ferec. XV. 116)

§ ... Ey hâher, halkımızda muhalefet zâhir oldu, gelmediğime sebep oldur; çün nifak vifaka döndü üş اوش geldim.
(Ferec. XV. 394)

§ Şahzadenin gözü bunlara tokundu, hareketlerinden bildi kim kendüyi söyleşirler. Hâcip gönderdi, var şol yiğitleri odaya ilet müraât eyle, üş اوش geldim dedi.
(Ferec. XV. 447)

Anı kıldım üş اوش Türkiye tercüme
Ziyade sözü sürmedim harcıma
(Cam. D. XV. 154)

Sekizinci budur ana amel uş اوش
Ki tınmaz ana çıh dense veya oş *(Ruşeni. XV. 48)*

Hayalin şem'ine pervaneyem üş اوش
Saçın zincirine divaneyem üş اوش *(Hikmet. XV. 114)*

Başım hoş oldu üş اوش yine ol hûb hâr ile
İster ki seng-i cevr ile bir dahi yarıla *(Sarıca. XV. 35)*

Asıldan hısmımızsın ey şehenşah
Anunçün hizmetine duttuk üç اوش râh *(Salâtin. XV. 25)*

§ Getirdim uş اوش, kapıda durur dedim, destur verdi, karı içeri girdi. *(Kesir. XV. 52)*

İmaret diler iken gönlümü üş اوش
Yıhup virane oldum aşk elinden *(Gülşeni. XVI. 62)*

§ Birkaç kişiler geliyorur anları denerem üş اوش, yakın irdiler. *(Letaif. XVI. 80)*

Çalap onara kim gönül gemisin
Yine yoldaşlar üş اوش engine salduk *(D.B. XVI. 119)*

§ Ol arzu ile üş اوش can atup bu makama geldim. *(Hüs. Dil. XVI. 43)*

§ İnek اينك [*Fa.*] : Üş اوش ve şimdi mânasına. *(Şamil. XVI. 386)*

§ Üş اوش dünyaya esenledim ahirete yöneldim. *(Ta. Şahi. XVI. 101-2)*

Kamudan fazıl üş اوش ehl-i velayet
Ki bunlardan ayan olur keramet *(Fazilet. XVI. 173)*

İl içre halimiz üş اوش şuna yetti
K'ucundan arımız yellere gitti *(Lârendi. XVI. 89)*

§ Üş اوش şimdi kendü sahrada kerpiç keseyorur. *(Şevahid. XVI. 195)*

Dedi bilirem nedir devası
Uş اوش yazılı mendedir duası *(Fuzuli. XVI. 303)*

Niçün yıktın hatırını uş اوش anın
Ayağına düşdü Tefanuş anın *(Battal. XVIII. 66)*

2. Çünkü.

§ Ol nur sahibine kimse zarar etmeğe kaadir olmaya. Üş اوش nice nice tecribe olundu. *(Si. Da. XIV. 105)*

Çıkarsa merdüm-i ağyare dîde karşı nola
Ki bâd-i subh ile üş اوش hâk-i pây-i yâr gelür
(Sarıca. XV. 9)

3. Ancak.

Didim gönül ki kendüden kimse bu yola varımaz
Didi benim bu varmağım üş اوش anın ile anadır
(Eşrefoğlu. XV. 56)

üşböle : → üşbula.

üşbu, (işbu) : Bu, işte bu.

Üşbu اوشبو iş kim sana geldi eyle bil
Bundan ötrü dur Çalab'a secde kıl *(Yuz. Şeyd. XIII. 9)*

İşbu اشبو söze Hak tanıktır, bu can gözüne konuktur
Bir gün ola çıka gide kafesten kuş uçmuş gibi
(Yunus. XIII-XIV. 115)

§ Eğer sorsalar işbu اشبو kalın yeri su üstüne kim döşedi. *(Tebareke. XIV. 8-1)*

§ Senün bigi kişiden üşbu اوشبو kadar suç çoktur, dediler. *(Yüz. Ha. XIV. 30)*

§ Üşbu اوشبو yazının ısra yanında konmuşlardır. *(Fütuh. XIV. 35)*

§ Kaza-yı âsmanî beni üşbü اشبو gömülgene bıraktı. *(Kel. XIV. 79)*

§ Fira'vn eyitti : Ey kavm, işbu اشبو resûl kim size geldi, belli delidir, ve işbu اشبو sağ kişi sözü değildir. *(Enb. XIV. 381)*

Ol zamandan tâ gelince bu güne
Kamu kul oldu gelen üşbu اشبو dine *(Ga. XIV. 43)*

Zülfünü tara ki ola âsan bu müşkilim
Ki sana yaraşır şehâ şol akd ü işbu ایشبو hal *(Kadı. XIV. 4)*

Görün kim neye varır üşbu menzil *(Dah. XIV. 75)*

Bul anı bil nedir maksudumu sen
Su sep söyündür üşbu اشبو odumu sen *(Işk. XIV. 85-2)*

Ettim ahir ne kişilersiz acep
İşbu اشبو mevzi'de ne eylersiz talep
(Man. Tayr. XIV. 177)

§ Çün ol buludu gördüler... sevindiler kim ha işbu اشبو şol buluttur kim gelip... *(Leys. Mu. XIV-XV. 293-2)*

§ Şuna benzer ki bir padişah bir kavme biti biribidi, içinde yazdı kim kaçan bu biti size değse işbu اشبو işleri işleyesiz. *(Müneb. XIV-XV. 100-1)*

Hastalık derletme, sevda, sıtma hem
İşbu اشبو yıl çoktur kara ağrı behem
(Melhame. XIV-XV. 84-1)

İşbu اشبو ayda ger ola peyda soğuk
Padişahlar iryete zulmede çok *(Melhame. XIV-XV. 51-2)*

İşbu اشبو yıl hem çok ola beğler helâk
İl eminlik ola hem yurtlar dölek *(Melhame. XIV-XV. 21-2)*

§ İşbu اشبو halk dört dürlüdür : Biri budur ki bilir ve lâkin bildiğini bilmez. *(Envar. XV. 350)*

§ Ol kimsenin hakkıdır ki işbu اشبو tarı çeçinin üzerinde seccade salup... *(Bektaş. XV. 97)*

Kimde kim işbu اشبو nazar var şaşmadı
Bu fena rengine ol bulaşmadı *(İbrahim. XV. 27-2)*

§ ... Acûze benna evine geldi selam verdi eyitti : Ey ana canı, bir ulu kişi işbu اشبو mahalde konmuş, gönlü diler kim seninle sohbet ede. *(Ferec. XV. 52)*

§ ... Bu esnada kapı kakıldı, cariye durdu kapıya vardı, işbu اشبو vakıt kim ola dedi. *(Ferec. XV. 30)*

§ Mezbur çeşmenin ayağın işbu اشبو hâmil-i hüccet Mahmut Çelebi bin El-hac Ivaz'a vermiş imiş ki evine iledüp icra edip intifaʿ ede. *(Sic. B. XV. 5, 22)*

Ey âşıklar ey sâdıklar ey esrükler ey ayıklar
Kayurmaz canı, başından girenler işbu اشبو meydana
(Eşrefoğlu. XV. 16)

Anı görmeğe varanlara sadâ
Kopa andan işbu اشبو vechile nidâ *(Vahdet. XV. 59-2)*

§ Atan seni işbu dağ tepesine çıkarduğu sâat...
(Tuh. Le. XV. 310)

§ Ve andan ferişteler semaya suûd etmeksüzin gök ferişterinden eydinile ki işbu اشبو riyh-i tayyibe nedür?
(Delil. XV. 131)

§ İşbu اشبو dört nesne kim vardır kabri münevver ve gin idicidir. *(Delil. XV. 135)*

Eğer sorsan hakikat halim üşbu اشبو
Dükeli ser-güzeşt ahvalim üşbu *(Çeng. XV. 220)*

§ Kon işbu اشبو sözü söylemen. *(Leys. Dâi. XV. 395-2)*

§ Eğer üşbu اوشبو şartlardan birisi dediğimizleyin olmayıp bir dürlü dahi olursa... *(Hazain. XV. 21-1)*

§ ... Üşbu şahıs Süleyman Nebi'dir, dilerem ki yüzüğün alam, âleme padişah olam. *(Ferec. XV. 378)*

§ ... Melike ilettiler ve eyittiler : Üşbu اوشبو nebbaş ü kallaş geldi kim şahzadenin cihazın ala. *(Ferec. XV. 264)*

§ Kaçan irte namazın kıldım, Hasan'a eyittim : Tanrı içün işbu اشبو işin niteliğin bana bildir. *(Tez. Ba. XV. 45)*

§ Demür tarak birle tenin taradılar; işbu اشبو resme işkence ile Cercis'i öldürdüler. *(Cennet. XV. 347)*

Hem mülûk-i Fürs'dür ikinci bab
Üşbü اشبو on bir padişah oldu hisap *(Enveri. XV. 4)*

§ Bayık üşbu اشبو benim yolum doğru yoldur.
(Güzide. XV. 27)

Ne katlansun ciğerler bu firaka
Ne doysun üşbu اشبو derde seng-i hârâ *(Muham. XV. 5)*

Hullenin biri yeşil biri saru
Giysün işbu اشبو tonları ol mâh-rû *(Muham. XV. 310)*

§ Âhir bu turanlar sınur taşı, üşbu اوشبو oturanlar eşek başı değildir. *(Şeref. XVI. 146)*

Bir uğurdan aceptir işbu اشبو hâlet
Kamu bir kezden eder arz-ı hâcet *(Hadidi. XVI. 7)*

Gerekmez bir nefes kalbinde gaflet
Ki tâ el vere candan işbu اشبو devlet *(Veyse. XVI. 2-2)*

§ İşbu اشبو Manil oğlu Karaman'dan bî-ayb bir gök katır almış idim, hâlâ çamış çıktı. *(Sic. K. XVI. 7, 78)*

§ Altı altuna işbu اشبو Ahmet'ten bir at alıp verip haklaştım.
(Sic. K. XVI. 8, 15)

Dedi senindir işbu اشبو oğlan ey mah
Bizim değil bilir tanıktır Allah *(Fazilet. XVI. 20)*

§ ...İşbu kişi gelip ekinimi çiğneyip bana ziyan eylemiş.
(Rahat. XVI. 250)

Cihandır bu geçer üşbu اوشبو zamane
Rucuᶜ eylerler âhir dâstane *(Enis. XVI. 22-2)*

üşbu ara, (işbu ara) : Bura.

§ Üşte ben balığı işbu aradan اشبو آرادن tutarın sen dahi bil.
(Câm. Na. XVI. 66)

üşbula, (işbula, üşböle,) : Böyle, bölyece, işte böyle, bu şekilde.

§ Kaçan Süleyman ol kürsiye ağmak dilerse ayağın en aşağağı basacak üzre kor idi. Pes kürsi ne kim üstündeki birle şol yüğrük değirmen çevrilir gibi çevrilir idi ve ol tavuslar ve

kerkesler kanatların açarlar idi ve ol iki arslan pençelerin açıp ve kuyruklarıyle yeri vururlar idi ve her ayak nerdübana kim Süleyman kademin koyadı, kürsü ve ol kuşlar ve arslanlar üşbula اشبلا harekete gelirdi. *(Enb. XIV. 635)*

§ İsa ileri gelip bulardan bir kötürümü bir gözsüzün omuzu üzere bindirdi ve gözsüze eyitti : İmdi turugel; Gözsüz eyitti: Ben zaifven, anı nite götüreyin. İsa eyitti : İşbu dün içinde anı götürüp uğruluk kılmağa gücün nite yetti. Çün İsa'dan bu sözü eşittiler, pes gözsüzü urdular kötürümü turu gelip götürdü. İsa eyitti : Dün gece işbula اشبلا edip malı aldılar. Pes gözsüz ve kötürüm eyitti : Gerçektir, eyle işledik. *(Enb. XIV. 813)*

üşbular, (işbular) : Bunlar.

§ Ol hattın yanlarına çok hatlar çekti, eyitti kim : İşbular اشبولر dahi yollardır. *(Müz. XV. 439)*

§ Za'f-i kebid, hüzâl, cüban, üşbunlarıñ اوشبنلرك her biri bir ulu rencdir. *(Hazain. XV. 44-2)*

§ Üşbular اشبولر mıdır ki Allahü Taâlâ'ya bizim aramızda... *(Enfes. XV. 29)*

Üşbular اشبولر feryad-name yazdılar
Pes firengistana çok söz düzdüler *(Enveri. XV. 62)*

Bize gemi çaresin itmek gerek
Çün bahar oldu bize gitmek gerek
Üşbular اشبولر bu söz içindeydi meğer
Geldi İstanbul içinden bir haber *(Enveri. XV. 56)*

üşbuna, (işbuna) : Buna.

§ Bilesindeki akçadan çıkarıp verdi, dedi ki: Me işbuña اشبوكا bana taam ver. *(Enfes. XV. 640)*

§ Ehren eyitti : Üşbundan tapu eyle, dönelim dedi. Ferruhruz güldü eyitti : Ey ulular, erenlere hakaret nazarıyle bakman, ben mağrıptan geldim işbuña اشبوكا değin... *(Ferec. XV. 97)*

üşbunca : Bunca.

§ Eğer üşbunca اشبونجه ihtilâftan sonra üşbu tayifeye uyar isem... *(Kel. XIV. 12)*

§ Avrat er sözüne muti' olup başladı, eyitti kim: Er, üşbunca malı kanda buldun? Er eyitti... *(Kel. XIV.)*

üşbunda, (işbunda) : Burada, bu yerde.

§ Üşbunda اوش‌بونده kaldım. *(Tebareke. XIV. 11-2)*

§ İbrahim Cebrail'e eyitti : Hacer'le İsmail'i üşbunda komak mı buyruldu? *(Enb. XIV.)*

Çarşenbih gicesin aldı Zühal
Müşkil iş böyle olur üşbunda hal *(Man. Tayr. XIV. 190)*

§ Melik eyitti : İşbunda yedi günden ölmüş bir ölü var atasına küydürdük, köre koymadık. Pes ölüyü getirdiler yiyimiş ve tagayyür olmuştu. *(Enb. XIV.)*

§ Dediler ki: Yâ Mûsa sen Rabbine var, anlarunla ikinüz mukaatele kılın, biz işbunda اشبونده oturalım.
(Leys. Ar. XV. 58)

§ ... Padişah, ya ben kanda gideyim dedi, avrat eyitti : Üşbunda اشبوندا bağçada bir halvet yerimiz vardır, buyurursan anda iletem dedi. *(Ferec. XV. 65)*

§ Ey müslümanlar imamı işbunda اشبونده neylersin.
(Tez. Ba. XV. 79)

üşbundan, (işbundan) : Buradan.

§ Bu gün üşbundan balıkçırlar geçerdi; birbirine eydür kim...
(Kel. XIV.)

§ Ehren eyitti : Üşbundan اوشبوندان tapu eyle, dönelim dedi. Ferruhruz güldü, eyitti : Ey ulular, erenlere hakaret nazarıyle bakman, ben mağrıptan geldim işbuna değin...
(Ferec. XV. 97)

§ ... Handakı ve ferşi gösterdiler. Öte yakada cezirede gördü bir perde var, eyittiler : Ey talib muhlis, matlubun anın ardındadır dediler. Ehren eyitti : Üşbundan اشبوندن tapu eyle, dönelim dedi. *(Ferec. XV. 97)*

§ Bir dindar kişi işbundan اشبوندن geçerdi, üç kez Kul-hüvallah okudu, bir hafta var anın sevabın üleşiriz. *(Tez. Ba. XV. 165)*

üşbunları, (işbunları) : Şunları, bunları.

§ İşbunları اشبونلرى katalar, çekirdeksiz unnap yiğirmi dane. *(Mü. Şi. XIV-XV. 27)*

üşbunu, (işbunu) : Bunu.

§ Eyittiler : İşbunu اشبونى gey berkidin, bu uğru ve kaçağan ve yalancıdır. *(Enb. XIV. 239)*

§ Üveys elin koynuna koydu iki akça çıkardı, eyitti : İşbunu اشبونى deve güdüp aldım. *(Tez. Ba. XV. 24)*

§ Bu altunu hatununa ilet ve eyit ki : İşbunu اشبونى melikin hazinesinden uğurladım sana getirdim, harçlan, didi. *(Câm. Na. XVI. 105)*

üşbunun, (işbunun) : Bunun.

§ ... Eyitti : İşbunuñ اشبنك bu yalduzlama yalanlarına ve gönül kapıcı aldamaklarına ansuzda aldana. *(Kel. XIV. 67)*

§ İşbunuñ اشبونك dostu Tanrı'dır. *(Tez. Ba. XV. 187)*

üşbunuñ gibi, (işbunuñ bigi, iş bunun gibi) : Bu gibi, böyle.

§ Kaadirem işbunuñ gibi اشبونك كبى ağır yeri bir sinek sebebiyle durgurmağa. *(Tebareke. XIV. 23-1)*

§ Eğer sen dahi Tanrı'dan dilersen kim işbunun gibi bir iş ol dahi işleye... *(Enb. XIV.)*

§ Amma teninde söylediğin işbunuñ bigi اشبونك بكى kim... ya karadır, ya sararmıştır, dahi buna benzer nesneler ki var... *(Müneb. XIV-XV. 82-2)*

§ İşbunun gibi hâlet içinde benüm ile senün aranda Cebrail sığmaz. *(Tuh. Le. XV. 200)*

üşbunuñla, (işbunuñla) : Bununla.

İşbunuñla اشبونكله kurtulasız yağıdan
Yeğrek ola vaktınız bayağıdan *(İs. Ha. XIV-XV.)*

üşbu üşbu, (işbu işbu) : Şöyle şöyle, şu şu.

§ Avrat eyitti : İşbu işbu اشبو اشبو sıfatlı bir kişi geldi dua kıldı işbu ni'meti Tanrı veribidi. *(Enb. XIV. 535)*

üşde : → **üşte.**

üşegelmek : Topluca gelmek, toplanıvermek, üşüşmek.

§ Delle kapıyı bağladı, sandık kuflünü sıdı; kızları hazır idi üşegeldiler اوشه كلدلر evi götürdüler. *(Ferec. XV. 502)*

Galip oldu hûp kohulardan ana
Aklı gidüp halk üşegeldi اوشا كلدى ana *(İbrahim. XV. 72-1)*

üşeğen : Çok üşen, şiddetle üşen.

§ Lâkin mâkiyan gibi merdümlerin harmanlarına üşeğenlerdir اوشكنلردر. *(Şeref. XVI. 195)*

üşek : Vaşak, kır kedisi.

Ne azık verelim ne su ne döşek
Ya ılan yiye yahut yırta üşek اوشك *(Işk. XIV. 200-2)*

§ Üşek اشك kürkü, samur kürkü giymek gerek hammamdan çıkıp. *(Hazain. XV. 24-1)*

Gey yaraşır gey güzel düşer üşek اوشك kürkü ile
Sana şol kaplan derisi takye aslanım benim
(D. B. XVI. 149)

§ Vaşak وشق [*Fa.*] : Üşek اوشك. *(Şamil. XVI. 163)*

§ Vaşak وشق [*Fa.*] : Üşek اوشك dedikleri canverdir.
(Caf. XVI. 173-2)

§ Gürbe-i deştî كربهٔ دشتی [*Fa.*] : Üşek اوشك dedikleri canverdir.
(Caf. XVI. 140-1)

üşelemek : Kişelemek, kış diye koğmak.

§ Zünnûn diledi ki sineğin üşeleye اوشليه idi.
(Tebareke. XIV. 16-1)

§ ... Kendüzün koynuna akrep girmiştir sokar, anı giderip kendüyi kurtarmaz, eline sinek üşeleyecek اوشليجك alıp halkın sineğin üşeler اوشلر.
(Leys. Mu. XIV-XV. 388-1)

§ ... Şol kimseye benzer ki... eline sinek üşeleyecek alup halkın sineğin üşeler اوشلر. *(Leys. Ar. XV. 602)*

§ ... Abdullah kıyında dururdu ve sineğin üşelerdi اشلردی.
(Tez. Ün. XV. 102-2)

üşendirmek : Tâciz etmek, tedirgin etmek, rahatsız etmek.

§ Depegöz kocalara eyitti : Bu yerin sineği bizi üşendirdi اوشندردی. *(Dede. XIV. 114)*

§ Ḫadûk خدوك [*Fa.*] : Bir kimseye teşviş verip üşendirmek اوشندرمك. *(Miftah. XV. 75)*

§ Halife, Resûlullah canına ant içti ki yaramazlık etmeye ve üşendirmeye اوشندرميه ve öldürmeye.
(Kesir. XV. 195)

§ Müslümanları üşendirmeyesin اشندرمياسن.
(Ta. Sel. XV. 71)

§ Biri acı sudur ki anı kulakta kodular tâ ki haşerat ve mûziyat kulağa girüp üşendirmeye اوشندرميه.
(İrşad. XV. 48)

§ Sadık'ı üşendürmegil اشندرمكل yohsa seni bu suffe ile bile yudarın. *(Tez. Ün. XV. 7-2)*

§ Kerem eylegil ayruk beni üşendürmegil اوشندرمكل.
(Tez. Lâ. XV. 16-1)

§ Eğer hastalıktan veya pîrlikten zaif olup veya katı yoksulluktan gücü yetmediğinden ötürü çiftin bozsa, kireçcilik ve arabacilik ve tahtacilik edersin deyü üşendirmeye اشندرميه elindeki yerin süvarisi ala gayri kişiye vere.
(Fatih. Ka. XV. 24)

§ ... Ey sultan, bir kişinin kan bahası on bin direm gümüştür. Ben kan baham için hâcibe verirem, vezire verirem, ziyade sultana dahi vereyim, beni üşendirmesün اوشندرمسون, yok dirsen başımı alsınlar. *(Ferec. XV. 231)*

§ Armağan düzdüler şehir melikine vardılar eyittiler : Bunca ferseng yol gittik, eyü adına geldik, garipleriz; bir tarrar geldi bizi üşendirdi اوشندردى, hûn-ı ciğerle kazandığımız malimiz elimizden almak diler. *(Ferec. XV. 237)*

§ ... Ol maksut ettiğin tehevvür-i vehmiyyat benden gelmeye; beni üşendirme اوشندرمه bu dem koyuver yoluna gideyim.
(Ferec. XV. 254)

§ Şöyle ki bir vechile korkutup üşendirmeçik اوشندرمچك edeler.
(T. E. XV. 22)

§ Bu kişi âlim-i Rabbanî olmuş, bunu üşendirmeñ اوشندرمك, kendi halinde kon. *(Cinan. XV. 6)*

§ Ḫudûk خدوك [*Fa.*] : Gazap ve tiregî ve öğke. Türkide bir kimesne yoldaşını üşendirse اوشندرسه bana hödük verme derler. *(Deş. XVI. 197-1)*

§ Osman Gazi yaylağa ve kışlağa gittikleri yerde bunların gücünü üşendirirdi اوشنديرردى. *(Âş. XVI. 4)*

§ Bursa halkı Cem'i beğlediler ve bu yeniçeriyi hayli üşendirdiler اوشنديرديلر. *(Âş. XVI. 220)*

§ Ayruk beni üşendürmegil اشندرمكل. *(Tez. Ün. XVI. 7-1)*

§ Ḫudûk خدوك [*Fa.*] : Tîre ve hödük, ya'ni üşendirmek اوشندرمك. Türkide hödük verdi derler. *(Ni'meti. XVI. 277)*

üşengen : Tembel, çok üşenen, ihmalci.

§ Çemend چمند [*Fa.*] : Eşkinsiz künt ata denir ve tenbel ve üşengen اوشنكن kimesneye de ıtlak olunur.
(Bürh. XVIII-XIX. 224)

§ Desur دثور [*Ar.*] : Daima nevm ile me'lûf, uykuya mülâzım tenbel ve üşengen اوشنكن kimseye denir.
(Nuhbe. Ş. XVIII-XIX. 121)

§ Müseyyib [*Ar.*] : İşinde ihmâl eden, işine bakmayan, tenbel, üşengen اوشنكن. *(Kam. Os. XIX. 491)*

üşengenlik : Tembellik.

§ İrdad ارضاض [*Ar.*] : Tenbellik ve üşengenlik اوشنكنلك hasebiyle yerinden ağır ve geç deprenir olmak.
(Nuhbe. Ş. XVIII-XIX. 167)

üşenmek : 1. Üzülmek, sıkılmak, rahatı kaçmak, tedirgin olmak, fütur getirmek.

§ Katı tanladım, hem ayrılduğuma üşendim اوشندم.
(Yüz. Ha. XIV. 75)

§ Bu Mekke içinde durmazam ve ehl ü ıyalim alup bir gayri vilâyete giderem didi. Eyittiler: Niçün gidersin, kimden üşendin اوشندن... *(Si. Da. XIV. 100)*

Üşenme اوشمًا seni aşk eder ise hâk
Ki baki olasın edicek helâk *(Ferh. XIV. 37)*

§ Bizim pil birle çekişmeğimiz ve eli anın kuşağına urmağımız hiç maslahat değildir kim dağ hergiz yel esmek ile üşenmez اشمز. *(Kel. XIV. 223)*

Üşenmiş idi اشمیشیدی bunlar ol Tatar'dan
Sevindiler bu hoş nazük haberden *(Işk. XIV. 174-2)*

§ Her kim müshil ta'mından üşense اشنسه tarhun ya unnap yaprağın çeyneye. *(Teshil. XIV-XV. 30)*

§ İskender şah tozdan üşenip اوشنب salâtinler ve serverlerle leşker önüne geçtiler. *(İs. Ha. XIV-XV. 601)*

§ Cebrail gelip haber verdi ki : Yâ Muhammed, ulu leşker cem' olup Medine üzerine kast kıldılar, amma siz gönlünüz muhkem dutun, üşenmeñ اوشمك. Hak Taâlânın nusreti sizinledir. *(Leys. Mu. XIV-XV. 177-1)*

Çok ola kaygu halâyık üşene أوشنا
Kimse bakmaya çeride düşene *(Melhame. XIV-XV. 106-1)*

Ulaşa fitne üşene اوشانا cümle nâs
Yayın ıssılar katıdır bî-kıyas *(Melhame. XIV-XV. 54-2)*

§ Felekü'l-Maali'ye haber gönderdiler ki bunun kan ettiğinden üşendik اشندك, gelirsen gel ki bunu tutalım.
(Kab. XV. 176)

§ Yer yer nasihat idüp üşenme اوشمه ey Şah... dediler.
(Müslim. XV. 34, 9)

§ Ahı Baba : Oğul, teber dahi müyesserdir, üşenme اوشمه dedi. *(Müslim. XV. 1, 125)*

§ ...Nitekim oğlan iken sen anlara muhtaç idin. Anlar senden üşenmeyüp اوشمیوب çepelin nice arıttılarsa sen dahi oların ol hallerin kerih görmegil. *(Leys. Ar. XV. 751)*

Ferişteler üşendiler اشندیلر anın ah ü fiğanından
Şikâyet ettiler Hakk'a kamu metbû' ile etba'
(Muham. XV. 81)

§ Habibim kâfirler elinden üşendi اوشندی, incindi.
(Tuh. Le. XV. 180)

§ Zeyn Mübarek'e eyitti : Bu tereddüt ve tahayyüre sebep nedir? Mübarek eyitti : Ey hudavent bu makam, melik makamıdır ve tahtidir, üşenürem اوشنورم döymeyesin dedi. Zeyn eyitti : Korku, canın kadrin bilenedir...
(Ferec. XV. 140)

§ Rûhefza dâyeye eyitti : Gel dur benim ile bile gidelim, varalım tefahhus edelim, şahzadeyi istemeğe meşgul olalım dedi. Meymune melikenin bu ihtimamından azim üşendi اوشندی, tenine lerze düştü. *(Ferec. XV. 74)*

§ Şapur... ağladı, bunların yüreğin dağladı. Tanrı kerimdir üşenme اوشنه dediler. Şapur eyitti : Lutf-ı Hudadan gayrı ümidim yoktur dedi. *(Ferec. XV. 296)*

§ ... Attan in karının önünde baş ko, üşenme اوشنه, epsem otur, ol sana çok iyilik ediser. *(Ferec. XV. 399)*

§ ... Bir zaman bu hal üzerine dirildi, âhir bir arap anı avratlığa aldı, yalınızlıktan üşenmiş idi اوشنمشدی, rıza verdi, ata ana dostları geldiler akd-i nikâh ettiler. *(Ferec. XV. 408)*

§ Yalınızlıktan üşenmeyüp اوشنیوب Allahü Taâlâ ibadetini ve muhabbetini kendüye yâr ve yoldaş eylemeklik...
(Rahat. XVI. 191)

Üşenme اوشنه hiç ödenmez borc olmaz
Kimesnenin hakı kimsede kalmaz *(Güvahi. XVI. 91)*

Her olmayanı düş bil zahiren tuş
Üşenme اوشنه hayır olur korhulu düş *(Güvahi. XVI. 70)*

Sonundan havf idüp üşenme اوشنه ey yâr
Ki yıkıldığı gün tozar hemin yar *(Güvahi. XVI. 57)*

§ Vay sana yâ Nuh, hiç döğdüğümüzden söğdüğümüzden üşenmezsin اشنزسن derlerdi. *(Ta. Şahi. XVI. 119-2)*

2. Çekinmek, ihtiraz etmek, korkmak.

Güle el sunmasın ol kim dikeninden üşenir اوشنر
Ki bu hamrâ gülünün hârına hançer dediler
(Nesimi. XIV. 98)

§ Ve ol ne kelp ve ne hınzirdir ve ne mel'undur biz andan korkavuz ve yahut üşenevüz اوشنوز didi.
(Si. Da. XIV. 116-1)

§ Ben dahi üşendim اوشندم, bıçağ ile urdum öldürdüm.
(Yüz. Ha. XIV. 57)

§ Bu yiğit eydür anun içün kim Tanrı'yı severin dahi isterin hiç üşenmezin اوشنزن, iverin Tanrı katına varam.
(Yüz. Ha. XIV. 139)

Hayalin bende şöyledir ki kan alur olur isem
Üşenürem اوشانورم kan alıcı seçimeye sizi bizden
(Kadı. XIV. 292)

Taldı gönülüm zülfüne gözünden üşenür اوشانور
Zira ki gece korhar olur mest asesten *(Kadı. XIV. 315)*

Sine sineye senin ile dilerem uram
Liykin üşenürem اوشانورم ki uram şişeye sengi
(Kadı. XIV. 86)

Serv boyundur kıyamet korharam bundan kopa
Fitnedir hufte gözün üşenürem اوشانورم uyanasın
(Kadı. XIV. 385)

§ Hiç üşenme اوشمه var Tanrıya sığın git. *(Anter. XIV. 43)*

§ Benim geldiğimden korkma üşenme اوشمه ki...
(Anter. XIV. 2)

Hem sipahiden raiyyet üşene اوشنه
Kimse hiç yapışmaya dir düşene *(Melhame. XIV-XV. 56-1)*

Padişahlardan raiyyet üşene اوشنا
Düreler adli zulümler boşana *(Melhame. XIV-XV. 72-1)*

Ol arada ol kadar eyledi cenk
Andan üşenirdi اوشارد mağrıpta firenk *(İs. XIV-XV 537)*

§ İblis lâin dedi kim : Siz benden üşenmeñ اوشمك, (ben) emînüm, sizin sırrınız benim katımda faş olmaz.
(Leys. Mu. XIV-XV 273-1)

§ Tamgaç Handan korkmadın ve üşenmedin اوشمدين üş yüzüne karşı söylerem. *(İs. H. XIV-XV. 484)*

§ Ehren her vakıt katına varırdı, tereddüt ederdi, üşenürdü اوشنوردی ; en son beni bundan bu sürdürür, derdi.
(Ferec. XV. 98)

§ ... Bu hale muttali' olur kim birimiz er ve birimiz kızdır, mütegayyır olur, kapıyı üzerimize bağlar vezirini çağırtır

eydür : Ey vezir-i ruşen-zamir, işbu hizmetimizde olan oğlan kardaşların acip halleri var imiş... gördüğün temam vezire vasfeyledi, eyitti : Bulardan üşendim اوشندم, gerektir kim varıp teftiş edesin, hallerin bilesin, beni fariğ edesin demiş...
(Ferec. XV. 123)

§ Kızın dâyesi geldi bir boğça ton getirdi ve yüz dînar önüme kodu eyitti : Harçlık için bunalmasın ve kırk bedre altundan üşenmesün اوشنمسون, hazine benim elimdedir.
(Ferec. XV. 183)

§ Eğerçi ammim kızı bana iyilikler etti ve beni ümit-vâr etti amma olan ahvalimden üşenürdüm اوشنوردم, kız tuyup i'raz eyleye deyü. *(Ferec. XV. 184)*

§ ... Memleketi bu tedbir eder, başarır, şimden gerü korkma, üşenme اوشنه düşman sana zafer bulmaz dedi.
(Ferec. XV. 221)

§ Ben cihan-dide, ıssı sovuk çekmiş olam, senin benim üzerimde hukukun var ola, üşenme اوشنه seni mülûk içinde hacîl etmeyem. *(Ferec. XV. 468)*

§ ... Uyandı gördü kim ol menzile kârban konmuşlar, ihtiyat etti; bunlar eyitti : Yolcularız bizden üşenme اوشنه dediler.
(Ferec. XV. 16)

§ Fazl, şehir kenarında bir mescit seküsünde oturdu, andan fikreyledi Musul'lu kimseden biri göre beni bile deyü üşendi اوشندی kalkıp mescide girdi. *(Ferec. XV. 25)*

§ Bir taraftan bir cemâat belürdü aralarında bir kişi bir tâziye binmiş, bir gulâm üzerinde bir sügü tutmuş; kârban halkı üşendi اوشندی, ilerü bir süvâr irdi : Korkman, gelen Adi'dir, size hizmet etmeğe geliyor, dedi. *(Ferec. XV. 520)*

§ Anın bigi yerden can kurtaramazsın, illâ savaşla ki çün seni yeğin göreler, senden üşeneler اشنلر. *(Kab. XV. 173)*

Katı korkuben iğen üşendiler اوشندیلر
Kendilerin yiye maymun sandılar *(Cam. XV. 51)*

Dil la'line kasdetti beninden hazer etmez
Helvaya heves kılan üşenmez اوشمز megesinden
(Ah. Pş. XV. 102)

Dil zülfüne varmağa gözünden üşenir اوشنر kim
Şeb-revlik eden kişi asesten hazer eyler *(Cem. XV. 43)*

§ Herif-i süfle, mestlik vaktında el tarlığından üşenmez اشمز.
(Güls. XV. 63)

§ Korkarlar Tanrı'dan ve üşenürler اوشنرلر yaman hisaptan.
(Cev. Es. XV. 335)

Sanasın bu cihan içre beratın var elinde kim
Yürürsün mâlâ-ya'nide üşenmeden اوشمادن kazasından
(Delil. XV. 140)

§ Atabek fikir edip mealinden üşendi اوشندی.
(Ta. Sel. XV. 62)

§ Ol Zâlimlerden üşenür اوشنور ki duyalar, gelüp bulara zahmet edeler. *(Leys. Ar. XV. 201)*

Bular şah korhusundan kan kaşanur
Ölüsü dahi sin içre üşenür اوشانور *(Salâtin. XV. 171)*

Melikler havf alurdu heybetinden
Salâtin üşenürdü اوشنوردی satvetinden *(Hikmet. XV. 532)*

Eğer köhne giyürse kendözüne
Üşenir اشانر hor ola sultan gözüne *(G. Ra. XV. 217)*

Adûden er olan korkmak gerekmez
Üşenen اوشانن serçeden bil darı ekmez *(Güvahi. XVI. 63)*

Dedi Rüstem üşenme اوشمه söyle bu dem
Beni kendüzüne bil yâr ü hemdem *(Güvahi. XVI. 64)*

Üşenme اوشمه doğru sözlü ol kahırdan
Kovulsan gam değil dokuz şehirden *(Güvahi. XVI. 9)*

§ Üşenmeñ اوشمامك oğullar Hak Taâlânın lutfu çoktur.
(Letaif. XVI. 53)

§ Câyîden جايیدن [*Fa.*] : Üşenmek اوشمك. *(Şamil. XVI. 597)*

İk'oğlun gönderüp gelmedi kendi
İçi hâin idi korkup üşendi اوشندی *(Hadidi. XVI. 232)*

Sultan atasının kılıcından üşenmediñ اوشمدك
Hatun anasının gözü yaşını aldın ah *(Lâmii. XVI. 55)*

O sözden hasta-dil oldu şehinşah
Dedi üşendüğüme اوشندوکومه uğradım ah *(Şeh. Ş. XVI. 367)*

§ Merzengûş مرزنکوش [*Fa.*] : Ak gül ve çiğdem ve canavardan korkup üşenmek اوشمك ve semizlik otu. *(Ni'meti XVI. 577)*

Ne hal ise yüzünden utanuram
Bana hışmede deyü üşenürem اوشنورم
(Yuz. Şems. XVI. 291)

§ Eğer bu cânibe gelmekte tekâsül eylerse biz anın kastına Tebriz ve Sultaniyye'ye varmağa üşenmeziz اوشمزز.
(Solak. XVII. 36-1)

3. Usanmak, bıkmak.

§ ... Çok yimekten anı üşendiler اوشندیلر, tabiatleri andan nefret tuttu. *(Leys. Ar. XV. 58)*

§ Çok diyeler, hiç üşenmeyeler اوشمیلر.
(Tuh. Le. XV. 175)

§ Tap olsa ola mı, dahi usanmadın mı, dahi üşenesi اشانسی olmadın mı. *(Tuh. Le. XV. 173)*

üşilenmek : Yelpazelenmek, nefes, hava vermek, üflemek.

§ Yürek, âdemin bedeninde hararetin ma'denidir. Bir nefes gecirek girerse tuncığar buhardan, ya birez katırak hareket idicek tiz tiz üşilenmek اشلنمك (harekelidir) ister, hareket arttığı için bunalır. *(Hazain. XV. 56-1)*

§ ...Çünkim nefes ol boğazlağudan iner, ağızdan giricek öyken yüreği iki yanından ortaya almıştır, üşiler اشلر (harekelidir), ol nefes öykene dolar, öyken kalkar kabarır.
(Hazain. XV. 56-1)

§ Öyken yüreği ortaya almıştır, nefes vardıkca kalkar, nefes çıkıcak yine iner, iki yanından yüreği üşiler اشلر sovutur; anın içün öykene mirvahü-l-kalb derler. *(Hazain. XV. 20-1)*

§ Dâim uykuda, uyanıkta öyken yüreği üşiler اشلر, nefes girdikçe taze hava iledür, yine çıktıkça buharını yüreğin ol çıkan nefes alır taşra çıkarır. *(Hazain. XV. 56-1)*

üşimdi : Şimdi, şimdiye kadar.

Üşimdi اوش امدی nice gündür otlardım ot
Yemiş bulmuşam bugün ol oldu kût *(Süh. XIV. 194)*

Üşimdi اوشمدی duttu Üsküp üstüne râh
Ki bildim bilmedim deme bil ey şah *(Salâtin. XV. 140)*

üş şunda : Ha şurada, işte şurada.

§ ... İleri gidenler uzadı, izleri belürmedi, üş şunda اوش شونده, üş bunda yetişem deyü sürdü. *(Ferec. XV. 320)*

üşte, (üşde) : İşte.

Nice idi tarih eğer soralar
Dedim üşte اوشده okuyalar göreler *(Süh. XIV. 23)*

Kişi geldi kim üşte Fağfur-ı Çin
Gelir üş ki göre Süheyl'in yüzün *(Süh. XIV. 55)*

§ Üşte اوشده bunlar ölüm erenleri olmuşlardır. *(Si. Da. XIV. 489-2)*

Ki uçmak ravza ise üşte اشده gülzar
Ve ger kevser su ise üşte اشده pınar *(Hurş. XIV. 17)*

§ Rızkımız üşde اوشده düşman bükü oluyorur; kâşki bu yiyeydi. *(Anter. XIV. 2, 641)*

Seni dileyen diye sözün hakın
Ki üşte اشده diken var yolunda sakın *(Ferh. XIV.19)*

Hecr ile zâr ü nizarem üşde اوشده ben
Zülfü ile bî-kararem üşde ben *(Kadı. XIV. 35)*

§ Beyreği Kara Dervent'te öldürmüşler, üşde اوشده nişanı sultanım, dedi. *(Dede. XIV. 48)*

§ Üşde اوشده efendim, bir halvet yerde yatur. *(Müz. XV. 342)*

Çü zülfü vasfını baştan dutaram
Anın ucundan üşde اوشده tarümarem *(G. Ra. XV. 174)*

§ Hak Taalânın azabına, ikabına giriftar olasın, üşte اوشته inkârdan hasılın budur. *(Kab. XV. 195)*

§ Üşte اوشته bir yıldır ki deniz yüzünde geziyoruz. *(Ac. XV. 19)*

§ Altı aydır sefer çekip üşde اوشده bu kuşu varıp getirdim, dedi. *(T. E. XV. 54)*

Oluben hâk ile üşde اوشده beraber
Bir oluben yaturlar ey bürader *(Salâtin. XV. 172)*

§ Gel varalım, biraz av edelim, üşte اوشته toğanlar ve tazılar ve zağarlar hazır, tâ gönlün açıla, dedi. *(Kesir. XV. 11)*

Anâ irdi iştiyakım ki seherde tan yelinden
Kamu bîhaberlığ ile haberin soraram üşte اوشته
(İbrahim. XV. 146-1)

§ Belkıs'in elin aldı melike ısmarladı, eyitti : Üşde اوشده kızın, nice dilersen işle. *(Ferec. XV. 221)*

§ Mansur'a eyittiler : Üşde اوشده şarap, iç; yatursan yat, yerimizi bekle, biz tiz geliriz dediler. *(Ferec. XV. 229)*

Didi ey Paşa senindir il ü mal
Her ne dilersen getirdim üşde اوشده al *(Enveri. XV. 40)*

§ Üşde اشده Ebumüslim Meymune Bânû ile emikdaş karındaş oldular. *(Müslim. XV. 1, 23)*

§ 150 bin haricî üşde اشده bu dağın ardında geliyorur dediler. *(Müslim. XV. 5, 135)*

Gözleri cevr ile can harmanını yahdığına
Üşde اوشده yüzünde nişan dane-i hâl-i siyehi
(Nizami. XV. 55)

§ Güftârımın sıdk u kizbin bilmek istersen üşte اوشته meydanda hazırdır.
(Saadet. XV-XVI. 177-1)

§ ... Ve illâ üşde اوشده berk-ı hâtıf ve ra'd-i musadif gibi iriştim. *(Hüs. Dil. XVI. 116)*

Gamzesi sehminden olma kûşe-gîr
Darb u harp et üşde اوشده hazır tığ u tîr *(Selâman. XVI. 88)*

§ Üşde اوشده sizin için saraylar yaptım ya'ni cennetler yarattım. *(Zad. XVI. 180)*

§ Üşde اوشده ben balığı işbu aradan tutarın sen dahi bil.
(Câm. Na. XVI. 66)

Uyanıklıkta kıldı baht yârî
Ki gördüm yüz yüze üşde اوشده nigâri *(Şeh. Ş. XVI. 116)*

Bu yüzden üşde اوشده kat'ettik kelâmı
Eriştik hatmine bulduk meramı *(K. B. XVI. 855)*

§ Üşde اوشده şimdi biz dahi yaylaya göçeriz. *(Âş. XVI. 15)*

Daima der adûye tîrin kim
Üşte اوشته ben vardım etme sen ta'cil *(Lâmii. XVI. 26)*

§ Üşde اوشده me sana beş tane altun var. *(Rahat. XVI. 427)*

§ Eyittim, Battal'ı ne eylersin, üşde اوشده Battal benven.
(Rahat. XVI. 34)

Ger siyâset emredersen üşde اشده tığ ü üşde ser
Ger inâyet ola fazl-ı şahdır bî-iştibah *(Şeref. XVI. 72)*

§ İnek اينك [*Fa.*] : Üşte اوشته ve buncugaz ve şimdi.
(Ni'meti. XVI. 101)

Başımı senden sakınmazam kesersen başımı
Dönmüşüm yoktur sözümden üşde tığın üşde اوشده baş
(Zati. XVI. 266)

§ Înek اينك [*Fa.*] : Üşde اوشده ve şimdi ve buncağaz.
(Caf. XVI. 11-2)

§ Üşde اوشده hüllesini bana giydürdü. *(Şevahid. XVI. 158)*

§ Înek اينك [*Fa.*] : Üşde اوشده. *(Şamil. XVI. 540)*

Kendini bulmadım üşde اشده avratı
Oldu bana Nâr-i nur'un himmeti *(Battal. XVIII.53)*

Girdi meydana çığırdı dinle sen
Kuh-ı Kaf'tan geldim üşde اوشده didi ben
(Battal. XVIII. 358)

üşte ma : Al işte.

Eğer âşık isen eteğin koma
Canın kanı dirlerse di üşte ma اوشته ما *(Ferh. XIV. 34)*

üşüntü : Üşüşme.

§ Üşüntü اوشونتی ile serveri bende çektiler.
(Müslim. XV. 2, 5)

§ Reh üftaden ره افتادن [*Fa.*] : Haramîler kaafileyi basıp üşüntü اوشونتی ile nehb ü târaç eylemekten kinayedir.
(Bürh. XVIII-XIX. 30)

üşüntü etmek : → **üşüntü eylemek.**

üşüntü eylemek, (üşüntü etmek) : Üşüşmek.

§ Bu Araplar ne acep Firengistan diyarına üşündü eylediler اوشوندی ايلهديلر. *(Hamza. XIV-XV. 19, 34)*

§ Sille sedeme üşüntü idüp اوشوندی ايدوب yıkup bende çektiler.
(Müslim. XV. 4, 131)

§ Sağdan soldan üşüntü idüp اوشوندی ايدوب nice yerinden zahm urdular. *(Müslim. XV. 10, 70)*

§ Bir divaneyi, uryan şehrin sibyanı sokakta bulup üzerine üşüntü ettiler اوشندی ايتديلر. *(Letaif. XVI. 21)*

§ Râh üftaden راه افتادن [*Fa.*] : Yol kesici haramî ve haydutlar alel-gafle kaafile üzere tökülüp üşüntü etmek اوشونتی ایتمك. *(Bürh. XVIII-XIX. 295)*

§ El-insilâl الانثلال [*Ar.*] : Bir nesne üzerine her taraftan üşüntü eylemek اوشنتو ایلمك mânasınadır. *(Kam. XVIII-XIX. 3, 156)*

üşürmek : Üşüştürmek, musallat etmek.

Çü inin yakasın arı üşüre اوشر
Sana kaçmağa ol dem iş düşüre *(Ferh. XIV. 21)*

Bezirgâna çün şah zulm üşüre اوشرا
Yapar hayr kapısın ile, şara *(Ferh. XIV. 9)*

Eğer bir ulu sürçe sen eyle bil
Üşürür اوشورر kamu bir kezin ana dil *(Ferh. XIV. 68)*

§ Ben sakalını tutayın, siz kılıç üşürüñ اوشورك, paralan... *(Dede. XIV. 149)*

Sarmaşır sultanı hem attan yıkar
Gerçi kim gaziler üstüne çokar
Üşürürler اوشوررلر ana tığ ile nacak
Kimisi harbe urur kimi bıçak *(Enveri. XV. 87)*

Şeriat ehline gavga düşürdün
Oğulbalına arılar üşürdün اشردن *(G. Ra. XV. 18)*

§ Gâh olur ki esma ile bir oğlancığı düşürürler, lâya'kil yaturken üstüne cinni üşürürler اوشررلر anın dilinden cinne söyletirler. *(Maârif. XV. 189)*

§ Piyade oldukta fil-hâl üzerine yarağ üşürdüler اوشوردیلر. *(Saadet. XV-XVI. 164-2)*

§ Tığ-ı âbdâr üşürdüler اوشردیلر fil-hâl matrah-ı hûn u hâke ve mesrah-ı fevt ü helâke düşürdüler. *(Saadet. XV-XVI. 41-1)*

Geçen âlemleri yad eyleyip bezminde canânın
Fiğan ettim üşürdüm اوشوردم başıma gülşende murganı *(Ruhi. XVI. 337)*

§ İlleri belleri üstüne üşürdüler اوشوردلر. *(Sır. XVI. 79)*

§ ... Ve belâ zümburların üstümüze üşürmedin اوشرمدین. *(Hüs. Dil. XVI. 69)*

§ Mihal oğlunun kulları dahi Tâcettin oğluna kılıç üşürdüler اوشردیلر pare pare ettiler. *(Âş. XVI. 102)*

Ârif oldur halkı başına üşürmek اوشرمك istemez
Gönlü cümle halk içinde hâk ile yeksan gerek
(Niyazi. XVII. 44)

üş... üş...: Ha..., ha...

§ Üş اوش bugün üş اوش yarın deyü eğlerdi. *(Ta. Sel. XV. 111)*

üş üş : Hemen şimdi, derhal.

Gönderirdi dâima şaha haber
Da'vet ittikçe anı sultan meğer
Gelürem üş üş اوش اوش diyüp gelmez idi
Va'deye murtat vefa kılmaz idi *(Enveri. XV. 86)*

üti : Ütü.

Üti اتی veş ateş-i hayrette pür-sûz
Kalup, işini terketti küleh-dûz *(Yuz. Şems. XVI. 185)*

ütme : Kabuğıyle beraber alev içine atılarak pişirilmiş taze buğday ve nohut, firik.

§ Piş-ḫurd پیش خورد [*Fa.*] : Tahıl ütmesi اوتماسی. *(Miftah. XV. 63)*

§ Sütül ستل [*Fa.*] : Ütme اوتمه buğday, ya'ni buğday biçilmeğe yakın buğday tarlasından yolarlar dahi kılçıkların oda dutarlar dahi ovarlar, yirler, ana ütme derler. *(Ni'meti. XVI. 408)*

§ Sütül ستل [*Fa.*] : Ütme اوتمه buğday. *(Şamil. XVI. 181)*

§ Pîş-ḫur پیش خور [*Fa.*] : Buğday ve arpa ütmesi اوتمه‌سی ki temam olmadan alurlar ve dahi kılçığın od yalınına tutup üterler. *(Deş. XVI. 96-1)*

§ Pîş-ḫurd پیش خورد [*Fa.*] : Ütme اوتمه buğday ve arpa, ucab mânasına. Pîş-hur dahi derler. *(Deş. XVI. 66-2)*

§ Sütûl ستول [*Fa.*] : Ütme اوتمه buğday. *(Caf. XVI. 88-2)*

§ El-afir العفير [*Ar.*] : Ateşte ütme اوتمه ütülmek ile buğday başağının kılçıkları yanup ol sünbüleyi ufalamak ile mâhazar bir me'kûl olur. *(Kdeb. XVIII. 518-1)*

§ Dürmül درمل [*Fa.*] : Taze buğday ve nohut makûlesi galledir ki ateşte ütüp pilav pişirirler. Türkide firik ve ütme اوتمه dahi derler. *(Bürh. XVIII-XIX. 271)*

§ Kerken کرکن [*Fa.*] : Buğday ve nohut henüz taze iken ateşte ütüp tenavül ederler ve pilav dahi yaparlar. Türkide firik ve ütme اوتمه dahi derler. *(Bürh. XVIII-XIX. 478)*

§ Dülmül دلل [*Fa.*] : Yaş ve taze galledir ve henüz gılâfta olan nohut ve hassaten ütülmüş ve ateşte biryan olmuş taze buğdaya denir ki firik ve ütme اوتمه ta'bir olunur, nazik pilâvı olur. *(Bürh. XVIII-XIX. 279)*

ütmek (I) : Taze buğday ve nohudu kabuğu ile alevli ateşe ata rak kebap etmek, kıllarını yakmak için alevden geçirmek.

Uca arkasını biryan bişirdi
Başını üttü اوتدی sarmacan bişirdi *(Çeng. XV. 248)*

§ Piş-ḫur پیش خور [*Fa.*] : Buğday ve arpa ütmesi اوتمه‌سی ki temam olmadan alurlar dahi kılçığın od yalınına tutup üterler اوترلر. *(Deş. XVI. 96-1)*

§ Dürmül درمل [*Fa.*] : Taze buğday ve nohut makûlesi galledir ki ateşte ütüp اوتوب pilâv pişirirler. *(Bürh. XVIII-XIX. 271)*

§ Kerken کرکن [*Fa.*] : Buğday ve nohut henüz taze iken ateşte ütüp اوتوب tenavül ederler ve pilâv dahi yaparlar. *(Bürh. XVIII-XIX. 478)*

ütmek (II) : → **utmak.**

ütülmek (I) : → **utulmak.**

ütülmek (II) : Taze buğday ve nohut kabuğu ile alevli ateşe atılarak kebap edilmek.

§ El-afir العفير [*Ar.*] : Ateşte ütme ütülmek اوتلمك ile buğday başının kılçıkları yanup ol sünbüleyi ufalamak ile mâhazar bir me'kûl olur. *(Kdeb. XVIII. 518-1)*

§ Dülmül دلل [*Fa.*] : Yaş ve taze galledir ve henüz gılâfta olan nohut ve hassaten ütülmüş ve ateşte biryan olmuş taze buğdaya denir ki firik ve ütme ta'bir olunur, nazik pilâvı olur. *(Bürh. XVIII-XIX. 279)*

ütüzdürmek : Kumarda oyunu kaybetmesine sebep olmak.

§ Kımarhane-i hevâ vü heveste re's-ül-mâli ütüzdürdüler اوتزدردلر. *(Şeref. XVI. 29)*

ütüzmek (I) : → utuzmak.

ütüzmek (II) : Kumarda oyunu kaybetmek.

Akl ü dil ü can salalı tasına nigârın
Nefsim kamu varlığını ütüzdü اوتزدی kımara
(Kadı. XIV. 495)

üvez : → üyez.

üvez ağacı : Kara ağaç.

§ Derdâr دردار [*Fa.*] : Lisan-ı Arapta şeceret-ül-bakka derler. Türkide kara ağaç derler. Ve derler ki kabarcıklar olup içinde püs gibi nesnecikleri olur. Acâyiz-i tahlil-i evram içün süt ile dürterler. Nâfi'dir. Ve hem ol kabarcıklar içinde üvezler ve sivrisinekler durur; bu sebeptendir şecer-ül-bakka dedikleri; ba'zılar üvez ağacı اوز آغاجی demişler. *(Deş. XVI. 104-1)*

üvürmek : → ürmek (I).

üvürtlemek : → üğürtlemek.

üvürtlenmek : → üğürtlenmek.

üyez, (üvez) : Sivrisinek, at sineği, eşek sineği, tatarcık, büvelek.

Bir üyez اویز Nemrud'u kahreyledi
Ana dünya ni'metin zehreyledi *(Velet. XIII-XIV. 74)*

§ Tanrı Taâlâ ol dağa tecelli kılmadı illâ bir üyez ایز kondu kadarı kim tağ pare pare oldu. *(Enb. XIV. 420)*

§ Ve ol Cebbar kim üyeziñ ایزك iğnesin düşmanı kahreylemeğe kılıç eyledi. *(Kel. XIV. 1)*

§ Ma'lumumdur kim ol putları bir üvez اوز yaratmağa kadir değil. *(Leys. Mu. XIV-XV. 262-1)*

§ Bilmezlerdi ki Allah katında dünyanın miktarı bir üyez اویز kanadınca dahi yoktur. *(Leys. Mu. XIV-XV. 268-2)*

Bir üvez اوز Nemrud'u kahr eyledir
Dünya dirliğin ana zehr eyledir *(Melhame. XIV-XV. 3-1)*

§ İlim öğreten ve ilim öğrenen ikisi hayırda beraberdir, bulardan ayruk halâyık bir üvezdir اوزدر kim anlarda hayır yoktur. *(Müneb. XIV-XV. 239-2)*

Üyez ایز perince iste yerde canı
Gözet noktada cism-i asmanı *(G. Ra. XV. 25)*

§ İlâhî, sen bilirsin ki sekiz uçmağın benim katımda kadri bir üyez اویاز kaderince değildir. *(Tez. Ba. XV. 140)*

§ Bilmezlerdi ki Allah katında dünyanın miktarı bir üvez اوز miktarınca yoktur. *(Leys. Ar. XV. 436)*

Veli katında Ma'budun Taâlâ
Üyez ایز bâline deymez zir ü balâ *(Hikmet. XV. 458)*

§ ... Ya'ni üvez ile اوزله mesel urur örümcek hod kanda kaldı. *(Cev. Es. XV. 10)*

Bir üyez اویز kanadınca ni'metinden
Anın eksilmeyedi dir katından *(Muham. XV. 45)*

§ El-kile الكله [*Ar.*] : Şol perde ki üvez اوز ve sinek girmesin deyü ince bezden ev gibi dikerler. *(Ah. XVI. 873)*

§ Derdâr دردار [*Fa.*] : Türkide kara ağaç derler. Ve derler ki kabarcıklar olup içinde püs gibi nesnecikleri olur... Ve hem ol kabarcıklar içinde üvezler اوزلر ve sivrisinekler durur bu sebepten şecerü'l-bakka dedikleri; ba'zılar üvez ağacı demişler. *(Deş. XVI. 104-1)*

§ Sârahk سارخك [*Fa.*] : Uzun ayaklı üyez اويز. Ba'zılar uvacık sarıca sinektir dediler, ba'zılar sivrisinektir dediler.
(Deş. XVI. 199-2)

§ Hargez خركز [*Fa.*] : Üvez اوز. *(Şamil. XVI. 137)*

§ Har-meges خرمكس [*Fa.*] : Üyez اويز dedikleri sinek.
(Şamil. XVI. 423)

§ Harek خرك [*Fa.*] : Üyez اويز. *(Şamil. XVI. 168)*

§ Sârahk سارخك [*Fa.*] : Peşşe, ya'ni at üvezi اوزى.
(Şamil. XVI. 452)

§ Har-meges خرمكس [*Fa.*] : At üvezi اوزى. *(Caf. XVI. 49-1)*

§ Harek خرك [*Fa.*] : Tasgır-i hardır ve üyez اويز ve Tanrı deveciği. *(Ni'meti. XVI. 263)*

§ ... Kame'a قمه [*Ar.*] : Ol zübaptır ki ezrakü'l-levn ve büyük olur ve uçtukta kanatlarından sada verir ki Farisiide har-gez ve Türkide öyez اوياز derler.
(Aks. XVII-XVIII. 487)

§ Naare نعره [*Ar.*] : har-meges خرمكس [*Fa.*] : Eşek sineği ki gözleri gök ve kendi yeşil büyük sinektir ki kuyruğunun ucunda olan nişteri ile hayvanatı sokar. Zat-ı hâfir olan devaba eziyet eder. Farisi'de har-gez ve Türki'de üyez اوياز derler. *(Aks. XVII-XVIII. 208)*

§ El-kame'a القمعه [*Ar.*] : Üyez اوياز ta'bir olunan sivrisineğe denir. *(Kam. XVIII-XIX. 2, 657)*

üyimek : → üyümek.

üyitmek : → üyütmek.

üyük, (hüyük) : 1. Üst üste toprak yığılarak meydana gelmiş olan ve kazı ile içerisinden eski eserler çıkarılan yapma tepecik.

Üyük ايوك gibidürür cennet ki ya'ni üstü yüksektir
Ki tâ mecmû'-ı mü'minler göreler birbirin her bâr
(Muham. XV. 434)

§ ... Hal hatır soruştular, dahi ol üyüğüñ اویوکك alt yanında bir yerde oturdular. *(Bektaş. XV. 243)*

§ Yollarda yerler ve üyükler ایوکلر üzerinde putlar düzüp tapu kılurlardı. *(Ta. Sel. XV. 418)*

Seni bildirdiler sana büyükten
Ki düz yere inesin sen üyükten اویکدن *(G. Ra. XV. 122)*

Ol su ortasında bir yeşil üyük ایوك
Var idi yavlak ulu, katı büyük *(Cam. XV. 13)*

Anda gördü ol yılanları büyük
Başları var sanasın kim bir üyük ایوك *(Cam. XV. 120)*

§ El-ekemetü الاكمة [*Ar.*] : ... Ve kiçirek tepe ve üyük اویوك. *(Terceman. XV. 117)*

Key ulu gövdesi filden büyüktür
Gören anı ıraktan dir üyüktür اویکدر *(Fazilet. XVI. 189)*

§ Bedat بدات [*Ar.*] : Zâhir olmaklık ve domalan mantarı ve hüyük هیوك olmuş toprak. *(Bab. XVI. 1, 134)*

§ Lodos tarafından iki sivri üyükler اویوکلر görünür, ol üyükleriñ اویوکلرك ortası alçaktır. *(K. B. XVI. 270)*

§ Reşen رشن [*Fa.*] : Dört mânası vardır. 3, tepe ve üyük اویوك mânasınadır. *(Bürh. XVIII-XIX. 300)*

§ En-nebeke النبكة [*Ar.*] : Topraktan olan küçük tepeye denir ki üyük اویوك ta'bir olunur. *(Kam. XVIII-XIX. 3, 117)*

2. Bostan korkuluğu, oyuk.

§ El-beyhuc بیهوج [*Ar.*] : ... Üyük اویوك ki tarlada ve bostanda ederler. Mezruatı telef etmemek üzere hayvanat ürkmek için yaptıkları suret ki üyük اویوك dahi denir. *(Ah. XVI. 153)*

üyümek, (üyimek) : Uyumak.

§ Gündüz üyümek ایمك benzi saru eyler... gıdâyı sinmez eyler, aklı deng eyler, unutsağu eyler, bedeni süst eyler... arka üzerine üyümek ایمك unatgan eyler... yüz üzerine üyümek ایمك göze ziyan eyler... *(Hazain. XV. 41-1)*

§ Katı aclıktan, igen çok yimekten, yiyüp katı hareket etmekten, yiyüp üyimekten ايمكدن (harekelidir), yiyüp hammama girmekten perhiz ide. *(Hazain. XV. 8-2)*

§ ... Eğer, uyanıp uykudan, gıdâ ya süt vermeden yine üyimek ايمك dilerse... *(Hazain. XV. 12-2)*

§ Vaktiyle üyimek ايمك yumşak döşekte iyidir. *(Hazain. XV. 19-1)*

§ Katı perhiz ideler, ya'ni kakımaktan... hammamda çoğ oturmaktan, çoğ üyümekten ايمكدن, çoğ yürümekten. *(Hazain. XV. 57-2)*

§ Çok sakınmak gerek çok şarap içmekten, katı yürüyüp şarap içmekten, uyku üyimemekten ايمامكدن vaktiyle, katı çoğ üyimekten ايمكدن. *(Hazain. XV. 18-2)*

üyürtlemek : → **üğürtlemek.**

üyütmek, (üyitmek) : Uyutmak.

§ ... Ya'ni biz oları üyüttük اويتدك, olarun üzerine uyhu havâle kılduk. *(Leys. Ar. XV. 784)*

§ ... Her bir emzirme ardınca birez üyitmek ايتملك (harekelidir) gerek. *(Hazain. XV. 10-2)*

üzegü : Üzengi.

Üzegü اوزكو gerip cüst sığadı kolun
Yayı bağrının içine koydu azın *(Süh. XIV. 186)*

Yağırmında kalkan elinde sügü
Ata bindi hiç çalmadı üzegü اوزكو *(Süh. XIV. 287)*

Ecel ansızın üzegüyü اوزكويى üzer
Elinden çıkar dizgin elin üzer *(Ferh. XIV. 82)*

§ Ve dahi mushaf tezhip kılmak ya müfeddad uyan ve üzegü ازكو bular dahi mekruhtur. *(Müneb. XIV-XV. 303-2)*

§ Bir kadem Burak üzegüsüne اوزكوسنه bastı, dahi bir kadem Mescidü'l-Aksâ'da bastı. *(Tuh. Le. XV. 204)*

üzegü germek : → **üzengü germek.**

üzengü germek, (üzegü germek) : Şiddetle karşı koymak, at üstünde kahramanca dayanmak.

§ Bugün meydana ben girem, üzengü gerem اوزنکو کرم turam. *(Fütuh. XIV. 5)*

Yüğürüp Paşa depinip çarpınur
Buldu bir at bindi ana depinür
.....
Cümle kâfir irişip urdu sügü
Dönmedi ol durdu gerip üzegü اوزکو *(Enveri. XV. 53)*

Koydu kılıç kınına aldı sügü
Urdu efrenge gerüben üzegü اوزکو *(Enveri. XV. 65)*

üzere : 1. Üzerine, üzerinde.

§ Tanrı Tebareke ve Taâlâ geçmiş peygamberler haberin Seyyidü'l-Mürselin üzere اوزره neden ötürü kıssa kıldı? *(Enb. XIV. 1)*

§ Kum depecüklerinden bir depecük üzere اوزره Nasranilerin bir kilisesi var idi. *(Enb. XIV. 934)*

§ ... Ya'ni rahmetini anın üzere اوزره neşreder. *(Enfes. XV. 1)*

2. Müddetçe, süresince, kadar.

§ Dahi incittikleri üzere ازره sabrettiler. *(Enfes. XV. 21)*

... üzerine komak : ...e memur etmek.

§ Vâli والی *[Ar.]* : Kadı ve bir maslahat üzerine konmuş اوزرینه قونمش kimse ve sancak beyi. *(Bab. XVI. 2, 627)*

üzerine olmak : Ciddî tutmak, ihmâl etmemek, üzerine düşmek.

§ ... Yâ Muhammed namazı vaktiyle ikaamet edüp edâ etgil, anın dâim üzerine olgıl اوزرنه اولغل, güneş semâdan zâil olduğu vakıt tâ gece vaktı girince... *(Leys. Ar. XV. 769)*

§ El-mukit المقیت *[Ar.]* : Bir nesnenin üzerine olmak اوزرنه اولق ve başına dönmek, ya'ni iltizam-ı hizmet-i lâzıme sahibi. *(Kdeb. XVIII. 273-2)*

üzerine sürmek, (üstüne sürmek) : Israr etmek, üstelemek.

§ Böyle uzun gecelerde bit-temam uyhu ile geçiresin de bir vâkıa görmeyesin, be-herhal görülmüştür, söyle, deyü üzerime sürdü اوزریمه سوردی . *(Solak. XVII. 228-2)*

§ Bana bu teklifi etmen deyü söylemekten ibâ edüp biz üstüne sürdükce اوستنه سوردکجه ... *(Solak. XVII. 229-1)*

üzerine uğramak, (üzerin urmak) : Üzerine yürümek, hücum etmek, saldırmak.

§ Es-satevât السطوات [*Ar.*] : Üzerine uğramak اوزرینه اوغرامق, savlet ve hamle ma'rufdur. *(Kdeb. XVIII. 264-1)*

§ Bir leşker-i cerrar ve bir asker-i kine-güzar birle şebihun idüp üzerlerin ururlar اوزرلرین اوررلر. *(Hüs. Dil. XVI. 103)*

§ El-kıssa Nazar bu hayrette dururken rakıb-i div üzerin urur ازرین اورر. *(Hüs. Dil. XVI. 100)*

üzerin urmak : → **üzerine uğramak.**

üzer yer : Üst taraf.

§ Fülân vilâyette üzer yerimizde اوزار یرمزده bir kal'a var, bir bölük müfsitler içine girmişler yohsulları iğen incittiler, sen padişahtan artık hiç mededimiz yoktur.
(Ta. Şahi. XVI. 87-1)

üzgeç : Yüzgeç.

§ ... Gemide birkaç at var idi, yüzdü çıktı. Şahzade dahi gayet üzgeçti اوزکچدی, yüzdü çıktı. *(Ferec. XV. 442)*

üzkes : Elbette, katiyen, kesin olarak, asla.

§ Elbette البته [*Ar.*] : Kelâmı te'kit içündür. Meselâ : Aslâ ve kat'â bu işi işlemek muhâldir veya işlememek muhâldir, aksi fi'le çıkmak maktu'dur, hiçbir türlü hilâfı mümkin değildir, üzkes اوزکس sana kat'î kelâm ve şâfî cevap demek olur. *(Kdeb. XVIII. 253-2)*

Meclise geldikte dalfes
Kes sesi kaydetme üzkes اوزکس *(Vasıf. XIX. 154)*

üzlemek : Takibetmek.

§ Burada bir gün meksedip sonra lenger alarak eyyam-ı lâtife ile Karadeniz boğazından taşra çıktık Anadolu kıyılarını üzleyerek اوزلەيەرك üç mil gidip Erve iskelesine vardık.
(Ev. XVII. 2, 70)

§ Kalenin şimal tarafı Anapa dağlarıdır. Karadenizden Azağa giden gemiler bu dağları üzleyüp اوزليوب giderler.
(Ev. XVII. 2, 112)

üzmek : 1. Koparmak, kırmak, kesmek, bozmak, ayırmak, uzaklaştırmak.

Bu ile garip geldim ben bu ilden bezerem
Bu tutsaklık tuzağın demi geldi üzerem اوزرم
(Yunus. XIII-XIV. 223)

§ Nice ki cehdeyledi örümcek ağından bir iplik üzemedi اوزەمدی. *(Tebareke. XIV. 26-2)*

§ Gülün bağçavana ne suçu dokundu ki budaktan üzer اوزر.
(Tebareke. XIV. 31-2)

Yusuf içün bir muhafe düzdüler
Yusuf'u Kenan ilinden üzdüler اوزديلر *(Yuz. Da. XIV. 17)*

Başımdan iğen bezmişem çare ne
Yarimden ümit üzmüşem ازشم çare ne *(Süh. XIV. 233)*

Kişinin ne var aşk üzerse ازرسه göcün
Olur olmazın çok götürür gücün *(Süh. XIV. 124)*

Çekip üzdü çılbırını ansızın
Çapındı vü yetti ana gensizin *(Süh. XIV. 264)*

Eğer at kaça idi çılbır üzüp ازوپ
Süciden, kımızdan geçeydi yüzüp *(Süh. XIV. 133)*

Melûl oldu ümid üzdü vü ازديو gitti
Gam ü gussa bunu fil-hal uyuttu *(Işk. XIV. 205-2)*

Çok kişi üzdü ازدی kupuzunun kılın
Söylemedi kimse Gülşehri dilin *(Man. Tayr. XIV. 135)*

Kamusunu tamu yolunda düzem
Bunların ümmidin uçmaktan üzem ازم
(Man. Tayr. XIV. 227)

Bahilin elindeki altun henüz
Taş içindedir andan ümmidin üz اوز *(Ferh. XIV. 29)*

Ger ol tac urur ise kaldır başı
Ve ger ni ümit üz اوز ü ensen kaşı *(Ferh. XIV. 48)*

§ Andan avrat bulara haber veribidi kim ben anı ol urgan ile berkittim. Urgan dutmadı bir gez çekti üzdü ازد.
(Enb. XIV. 944)

§ Kanlı kuyruk üzüp اوزب çap çap yudan... *(Dede. XIV. 25)*

Görün üstadı der kim bizi düzdü
Giderdi ihtiyarı elden üzdü ازد *(Tennuri. XV. 68)*

§ Demür zencir olursa üze اوزه, kıl ne olur. *(Güls. XV. 2-33)*

Sihrini bu dem siz anın bozunuz
Canımızdan ya ümidi üzüñüz اوزیکز *(Bektaş. XV. 74)*

Tuzla ile Mümdiniçe'nin ilin
Kıldılar yağma üzüp اوزپ kâfir belin *(Enveri. XV. 27)*

§ Gül der : Her nâkes ki bağ içinde gezer, beni yerimde komaz gelir üzer اوزر. *(Maârif. XV. 103)*

§ ... Melik kakıdı eyitti : Zindandan bir mücrim getirin, ana bir tığ urayım; bu semenler benim erliğim görsün. Serhengler gelip zindandan beni çıkardılar... ben dahi candan ümit üzdüm اوزدم. *(Ferec. XV. 245)*

Ayağım dutmaz idi pâybendi
Üzerdim ازردم bir çekişte yüz kemendi *(Çeng. XV. 244)*

Şol ağaçtan üzüp ازوب bir nar getürgil
Becit dut anı bana tiz yetürgil *(Salâtin. XV. 98)*

§ ... Bostanlar gördü acebe kaldı, bir yaprak üzdü ازدی bir ağaçtan geldi. *(Faza. XV. 245)*

§ Suda kuvvet olsa kurbağa zincir üzerdi اوزردی.
(Ata. XV. 33)

Değil ey süfle âsan katl-i âl-i Mustafa kılmak
Vefa ehlin esir-i bend-i bîdad-ı belâ kılmak
Adalet bağının gülbünlerinden goncalar üzmek اوزمك
Cefa tıgiyle bir bir başların tenden cüda kılmak
(Hadika. XVI. 180)

§ ... Acıktı, bir geyik buzağucuğun tuttu başın üzdi ازدی yabana bıraktı, etinden yidi. *(Ta. Şahi. XVI. 76-1)*

§ Güsiḫten كسيختن [*Fa.*] : Üzmek اوزمك. *(Şamil. XVI. 331)*

Adûsı gönlünü hileyle düzdü
Kısıp kuyruk göte kösteği üzdü اوزدی *(Güvahi. XVI. 82)*

§ Ebleh cehaletinden peyvendi üzer اوزر.
(Saa. Pend. XVI. 52)

§ Ḫurrem خرم [*Fa.*] : ... Ve bir kızıl çiçektir, üzdükten اوزدکدن sonra nice zaman durur, solmaz. *(Caf. XVI. 53-1)*

§ Güsisten كسستن [*Fa.*] : Üzmek اوزمك ve üzülmek ve sınmak.
(Ni'meti. XVI. 34)

§ Dilkü heman ayak götürüp kösteği üzmek اوزمك ardınca olur. *(Letaif. XVI. 91)*

Çün kim domuzdan assı demişler kıl üzmeği اوزمکی
Zati rakibi bulur isen tut sakalın üz *(Zati. XVI. 261)*

Alaylar bağlayıp, safların düzüp
Nemçe kıralının bağrını üzüp
Cenge ikdâm edip çadırın bozup
Gazi vezir fetheyledi Uyvar'ı *(Saz. Üsküdari. XVII. 119)*

Dün içinde gördü halvet kendini
Durdu ol dem üzdü اوزدی attı bendini *(Battal. XVIII. 52)*

Kakıdı Ahmet heman duttu anı
Üzdü اوزدی başın kâfire attı anı *(Battal. XVIII. 39)*

2. Yüzmek.

Boğuzladı revan üzdü اوزدی derimi
Ayırdı birbirinden peykerimi *(Çeng. XV. 247)*

§ Su kuyuya girdi kuyu toldu, Ebülkasım üzerek اوزەرك, divara yapışarak kuyunun ağzına geldi. *(Ferec. XV. 16)*

§ Et-tesrid التثريد [*Ar.*] : Koyunu fena bıçak ile üzmek اوزمك, ya'ni derisini soymaktır. *(Kdeb. XVIII. 403-1)*

üznük : İyileşmeğe yüz tuttuğu sırada yeniden hasta olan.

§ Nüks نكس [*Ar.*] : Üznük اوزنوك ki hasta sağlıktan sonra yine üzülür. *(Deş. XVI. 161-1)*

§ Nüks نكس [*Fa.*] : Üznük اوزنك, ya'ni eyice olduktan sonra yine üzülen hasta. *(Cam. Fa. XVII. 39)*

üzresinde : → **üzresine.**

üzresine, (üzresinde) : Üzerine, üstüne.

Çünkü can bu tevbeden şerbet içer
Hak anın üzresine ازراسنه rahmet saçar *(Ga. XIV. 310)*

§ Bir nûr minber urdular Arş üzresinde ازرسنده çıktım. *(Tuh. Le. XV. 229)*

§ Ey Habibim tart kılıcun halkın üzresine ازرسنا lâilâheillâllah Muhammedün resulullah demeyince kınına koyma. *(Tuh. Le. XV. 211)*

üzülmek : 1. Kopmak, koparılmak, kırılmak, kopup dağılmak, bozulmak, kesilmek, sökülmek, uzaklaşmak.

Hayrım şerrim yazılısar, ömrüm ipi üzülüser اوزليسر
Suret bendi bozulusar ah nideyim ömrüm seni
(Yunus. XIII-XIV. 129)

Dağılmış gönülleri sen cem' kıl
Ki cem'iyyetinden üzülmeye ازلايه kıl *(Ferh. XIV. 27)*

§ ... Ve anın ameli birle şeytan boynu üzüle اوزله.
(İhlâs. XIV. 3)

Dime ki yaraya öğüt yaraya ey üstad
Ki sabr ipi üzilür ازیلر çün ciğer yaraya düşer
(Işk. XIV. 103-1)

Çün üzülmedi ازلادی kupuzdan kılımız
İşit imdi kim ne söyler dilimiz *(Man. Tayr. XIV. 215)*

§ Allah veren umudun üzülmesin اوزلمسون. *(Dede. XIV. 79)*

§ Nıkrise ve sinirler üzüldüğüne ve çıbanlara ursalar faide ede. *(M. Bay. XIV.)*

§ ... Etleri üzülüp اوزلوب düşerdi, yerinden kan ve irin akardı. *(Leys. Mu. XIV-XV. 481-1)*

§ Yogun incelince ince üzülür اوزولور. *(Ata. XV. 13)*

§ Gördüler bir kişinin diraz-gûşü çamura çökmüş... üştüler yer yer yapıştılar. Müslim'e kuyruğu değdi, çekti üzüldü اوزلدی. *(Ferec. XV. 523)*

§ Yüzüme bir tapanca urdu, sandım başım üzüldü اوزلدی. *(Fereç. XV. 389)*

§ İşi gücü namaz ve niyaz idi, halktan üzülmüş اوزلمش, Hâlika düzülmüş idi. *(Ferec. XV. 408)*

§ Ol esnada ammim şikâra çıktı, attan düştü boynu üzüldü اوزلدی öldü. *(Ferec. XV. 184)*

Yine fakr eteğine ur elini
Müstevi ol u mâsivadan üzil ازیل *(İbrahim. XV. 125-2)*

Taalluktan üzüldü اوزلدی bend ü bağı
Açıldı lâcerem gönlü kulağı *(İbrahim. XV. 42-2)*

Üzilesin اوزیلاسن çü dünyada hayadan
Irağ olasın anda evliyadan *(Tennuri. XV. 116)*

Düşüptü kamu haymeler sernigûn
Üzülmüş اوزلمش tınab ü uşanmış sütûn *(Ta.Sel. XV. 196)*

On iki yıl ki çün doldu dedi şimdi o vaktoldu
Yürekten ebher üzüldü اوزلدی çün eyle eyledi üstat
(Muham. XV. 286)

§ Kaçan bu helâk olsa kalanı dahi ardınca helâk olur, şol dizi gibi kim ipi üzüle اوزله. *(Kesir. XV. 16)*

Bu ömrün riştesi âhir üzilür ازیلر
Binası âkıbet cismin bozulur *(Ravza. XV. 54)*

§ Tatlı elma, tatlı emrut kim anbarda turmuş ola, ağacından üzileli ازلالی bir haftadan eksik olmaya. *(Hazain. XV. 23-2)*

§ Vücut canbazı niceye dek ömür urganına binip oynasa gerek, bir gün ipi üzülür اوزلور. *(Maârif. XV. 34)*

§ El-insıramu الانصرام [*Ar.*] : Kesilmek ve üzülmek اوزلك. *(Terceman. XV. 139)*

§ Kardaşları anı gördüler belleri üzüldü ازلدی. *(Enfes. XV. 440)*

Kirişler üzile اوزیله yaylar yasıla
Sonucu leşkeri Mısr'ın basıla *(G. Ra. XV. 74)*

§ Çok yemişler içinde, ki anların arası üzülmez ازلز. *(Cev. Es. XV. 262)*

Ol nar gülüp bu elma ağlayu
Üzilüp اوزیلوب bunlar düşer yüzün koyu *(Cam. XV. 34)*

Derilmemişti dâne harmanından
Üzülmemişti اوزلمامشدی bir gül gülşeninden *(Yuz. Şems. XVI. 74)*

Dağıldı beynisi üzüldü اوزلدی boynu
Unuttu zulmile her dürlü oynu *(Güvahi. XVI. 43)*

Üzülsün اوزلسون kesilsin hemen riş-i zahit *(Baki. XVI. 74)*

§ Kılıçlarımız kabzalarından üzülüp اوزلوب yere düştü. *(Rahat. XVI. 35)*

Kazadan anda üzüldü اوزلدی kuşağım
Elinde parelendi bend ü bağım *(Şeh. Ş. XVI. 194)*

§ Güsisten کسستن [*Fa.*] : Üzülmek اوزلمك. *(Şamil. XVI. 331)*

Yetürdü silsile-i târ hisab-ı hicretine
Üzülmesin اوزلمسون deyüben rişte-i sinîn ü şühur
(Fuzuli. XVI. 14)

Resen-i şer' gayet inceldi
Kıl gibi bir üzülmesi اوزلمسی kaldı *(Letaif. XVI. 43)*

§ Hazreti Ali buyurdular mukarrebine sepkat dilersen senden üzülene اوزلنه ulaş. *(Mevahib. XVI. 117)*

Dimesünler bu da kanda düzüldü
Kaçan kabak olup boynu üzüldü *(Ârifin. XVI. 178)*

Ko gitsin yüzüne bakma dürüğün
Heman üzüldüğü اوزلدوکی yeğdir çürüğün *(Ârîfin. XVI. 277)*

Bilirler bunu cümle hâs ile âm
Budağından üzülmez اوزلمز meyve-i ham *(Zati. XVI. 242)*

§ Ol kimse bir muhkem kulpa yapışmış olur ki kat'a üzülmez اوزلمز. *(Nasayih. XVII. 310)*

Oba : dûde, gölge : saye, acı : telh ü rütbe : pâye
Taşak u yumurta : hâye büksül بکسل [*Fa.*] : üzül اوزول, büvez : es
(Genc. XVII. 51)

§ İnfeteka'l-ḫazar انتفق الخزر [*Ar.*] : Tikiş üzülüp اوزیلوب söküldü. *(Aks. XVII-XVIII. 471)*

Nakdi, deryadan umudum üzüldü
Serimize kalem böyle yazıldı *(Saz. Nakdi. XVIII. 438)*

2. Yüzülmek.

Nesimi'nin işbu yolda
Ser-pâ derisi üzüldü اوزولدی *(Ab. Na. XVI. 257)*

3. Alâkayı kesmek.

§ Fitâl فتال [*Fa.*] : Her nesneden üzülmek اوزلمك ve kesilmek. *(Ni'meti. XVI. 479)*

4. İyileşmeğe yüz tuttuğu halde yeniden hastalanmak.

§ Nüks نكس [*Ar.*] : Sayru âdem sayruluktan kalkıp hoş olduktan sonra gine üzülmek اوزلمك. *(Miftah. XV. 137)*

§ Nüks نكس [*Fa.*] : Sayrılıktan üzülmek اوزلمك. *(Caf. XVI. 170-1)*

§ Vâser şüden واسر شودن [*Fa.*] : Sayrı üzülmek اوزلمك, nüks mânasına. *(Caf. XVI. 196-2)*

§ Nüks نكس [*Ar.*] : Üznük ki hasta sağlıktan sonra yine üzülür اوزيلور. *(Deş. XVI. 161-1)*

üzülüp kesilmek : Alâkayı kesmek, tamamiyle ayrılmak.

§ El-hecr الهجر [*Ar.*] : Bir kimse ile ülfet ve ittisâl üzre iken üzülüp kesilmek كسلمك اوزيلوب, inkıta' gibi; zıddı vuslettir. *(Kdeb. XVIII. 531-1)*

üzün kılmak : Alâkayı kesmek.

Yâr bizimle yine kıldı üzün قلدى اوزن
Özgeler ile kılur oldu sözün *(Kadı. XIV. 109)*

üzüşmek : Bir şeyi kendi aralarında bozmak.

§ Et-tenaküs التناكث [*Ar.*] : Beyinlerinde olan ahd ü peymanı üzüşmek اوزشمك mânasına. *(Kam. XVIII-XIX. 1, 369)*

V

va : Vay, feryat, ah ü zar.

Yâ İlâhi kime şekvâ eyleyem
Niceye dek işimi va وا eyleyem *(Zehr. XVI. 210)*

Her kaçan kim nefsin iğva eyleye
Azmede kim kârını va وا eyleye *(Zehr. XVI. 178)*

vaf vaf ürmek : Köpek hav hav diye havlamak.

§ Karanu ahşam olanda vaf vaf üren اورن واف واف.
(Dede. XIV. 25)

vaktı düzünmek : Güzel vakit geçirmek.

§ ... Bir meh-rûy-i misk-bûy sâkılığa turdu, kadehler pür-şaraptır kim eğer bir katrası bir leîm ciğerine dokunsa kerîm-i cihan olaydı. Bu sıfatlu bâde gezer arada, herbirinin vaktın düzer sırada... Çün birkaç ayağ gezindi, oturanların vaktı düzündü وقت دوزندی, bir duhter barbat eline aldı...
(Ferec. XV. 281)

vaktını düzmek : Güzel vakit geçirtmek, gönlünü hoş etmek.

§ ... Bir meh-rûy-i misk-bûy sâkılığa turdu, kadehler pür-şaraptır kim eğer bir katrası bir leîm ciğerine dokunsa kerîm-i cihan olaydı. Bu sıfatlu bâde gezer arada, her birinin vaktın düzer وقتین دزر sırada... Çün birkaç ayağ gezindi, oturanların vaktı düzündü. *(Ferec. XV. 281)*

vala, (bala (II)) : Başörtüsü, ince kumaş.

§ ... Bosna asıllı Şahdane nâm cariyeyi bin beş yüz elli nakit ve iki top kırmızı vala والہ ki, yüz arşundur, satın alıp akçayı dahi valayı dahi mezkûr mustafaya teslim etmiş.
(Sic. B. XV. 3, 412)

§ Derlik : 20, ak kuşak : 30, ak vala ولە destimal : 20, kara destimal vala : 15. *(Sic. B. XV. 1, 84)*

§ ... Yüz akçasın ve bir vala والە dezgahın aldım dedi. *(Sic. B. XV. 7, 48)*

Murassa' tonlarım vala idi والايدى hep
Mutarraz hil'atım dibâ idi hep *(Çeng. XV. 236)*

§ On iki arşun vala والە : 30, ve bir maşraba : 10, ve bir ileğen : 100. *(Sic. K. XVI. 4, 118)*

§ Nezkep : 5, vala والە gönlek : 25, peşkir : 5... *(Sic. B. XVI. 12, 2)*

Ben ol nazük kamisem ol vala والە
Ki dürden tüğmelerdir ana jâle *(Hüs. Dil. XVI. 191)*

§ Vala والە gömlek : 22. *(Sic. E. XVI. 2, 479-1)*

§ Buçuk arşun vala والە, ak vala çenben : 15, ak bez çenber iki : 10... *(Sic. B. XVI. 12, 27)*

Van gülü : Akgül.

Vetire وتيره [*Ar.*] : Van gülüdür وان كليدر, nergis-i zerrin dahi : abhar *(Asım. XVIII - XIX. 27)*

var (I) : 1. Varlığı, mevcudiyeti.

Kendi çirkin iyisin diler koya
Yusuf'un iyisin bunlardan yuya
Tâ Ya'kup bilmeye Yusuf varı وارى
Dün ü gün ağlayuben kıla zarı *(Yuz. Şeyd. XIII. 67)*

Bu illetten ki bilmezdik yerini
Deyümezdik şaha kızın varını ورين *(Hurş. XIV. 11)*

§ ... Ol kasem ettüğü nesnelerin kendü katında şerefi ve hürmeti varın وارن bildürür. *(Leys. Ar. XV. 689)*

Sonucu gökten bir ferişte iner
Arkasını Yusuf'un tutar sığar
Varı وارى şehvet barmağından dökülür
Şehveti gider bu kez sakin olur *(Yuz. Şeyd. XIII. 37)*

2. Hepsi, olancası, mevcudu.

Temamet şarın varı واری hep geldiler
Saraya çü gelmeğe yol buldular *(Süh. XIV. 79)*

Cem'ede bir padişah leşger varın ورن
Ayruk ıklime dutalar yönlerin *(Melhame. XIV-XV. 75-1)*

Dil elmasıyle ma'ni gevherini
Delip söz silkine düzdüm varını واریی *(Çeng. XV. 180)*

§ Yağı gitmiş ayranı koyasın, varı واری dibine çöke, üzerinden turuca suyun alasın bir suğrak miktarı. *(M. Na. XV. 18)*

Senin gönlündeki ilmin ho varı واری
Değildir ol denizin bir bınarı *(Tennuri. XV. 153)*

§ Ömrü varı واری namazı terketmekte geçenin hali nice olur. *(Cev. Ah. XV-XVI. 501)*

Okudu nameyi çü şah iverek
Silkti varı واری varlığından etek *(Mîri. XVI. 80)*

3. Olanca, hep.

Yusuf'un var وار tonunu çıkardılar
Dahi beline bir ipi taktılar *(Yuz. Şeyd. XIII. 7)*

Cem'ede bir padişah leşker varın ورن
Ayruk ıklime dutalar yönlerin *(Melhame. XIV-XV. 71-1)*

Görüp ol işi alup varı واری ibret
Hep oldular nişan-ı tîr-i hayret *(Mih. XV. 265)*

§ ... Üşte ol sâhirler külli ana iyman getürdüler. Eğer koyacak olursan Mısr içinde var وار kavmi dahi azar, ana iyman getürürler. *(Leys. Ar. XV. 439)*

Hısar önünde var idi bınarı
Sulanur idi anda kal'a varı واری *(Salâtin. XV. 50)*

§ Mısır içinde var وار kavm dahi az az ana iyman getürürler. *(Enfes. XV. 141)*

Anı üşüp dener bu halk varı واری
Yüzünü görenin gider kararı *(Yuz. Şems. XVI. 187)*

Şöyle ki var وار varımızın varlığı
Yoğ olusardur götürü bîgüman *(D. B. XVI. 16)*

§ Asker-i islâm var وار kuvveti bazuya getürüp toprak sürdüler. *(Tuh. Ki. XVII. 63)*

4. Servet, mal, varlık.

Kul mısam bahamı kim yetürürdü
Beni gören var وار malın yitürürdü *(Yuz. Şeyd. XIII. 13)*

Âciz oldu ol Kutayfer söyledi
Hazinede dahi malim kalmadı
Namusum bekle varum واروم sağışlagıl
Kamusun aldın kulun bağışlagıl *(Yuz. Şeyd. XIII. 26)*

Çünki yar oldu bu şehrin yarına
Hükmün etti mülk ü mal ü varına وارنه *(Nesimi. XIV. 196-1)*

Kimsenem yok nem varın ورن sana yazam
Avrat alam sana hanüman düzem *(Man. Tayr. XIV. 199)*

Avrat eydür geçiniz oturunuz
Ne varını وريڭى ortaya getürünüz *(Man. Tayr. XIV. 196)*

Ki iç, yi, bağışla, soyun yun, arın
Ne gizlersin ayruklar içün varın ورن *(Ferh. XIV. 25)*

Cihandan varın ورين uslu alıp gider
Yerinde kor ahmak pes ayruh nider *(Ferh. XIV. 26)*

§ Çok halk anda derildiler, Habib Acemî var وار malini üleştirdi Tanrı yoluna, şöyle kim müflis kaldı. *(Tez.Ba. XV. 74)*

Var وار altunlarını saçu saçalar
İleri yürüyüp kapı açalar *(İbrahim. XV. 9-1)*

Tutuşup odlara izârından
Kalmadı zerre denlü varından وارندن
(Yuz. Hamdi. XV. 66-2)

Şöyle ki var varımızın واريمزك varlığı
Yoğ olusardur götürü bîgüman *(D. B. XVI. 16)*

Yeler yel gibi dağılmıştı varı واری
Akar su gibi gitmişti kararı *(Yuz. Şems. XVI. 205)*

Sureta mihman ü düzd-i ma'nevi
Varıñ وارك uğurlar harabeyler evi *(Enis. XVI. 56)*

Bu meseldir dostum, varın وارين veren yad olmamış
(Ârifin. XVI. 48)

Varına وريه şükr kıl halkı kınama
Tama'kâr olma buldukça bunama *(Güvahi. XVI. 49)*

Alıp varın وارن fakirin koyasın zâr
Doyar mı a beğim bu ıssıya kar *(Güvahi. XVI. 41)*

Ey Fuzuli maha nisbet mahv kıl varıñ وارك tamam
Ger dilersen bulmak ol hurşid birle ittisâl *(Fuzuli. XVI. 169)*

Dünyada bir haldaş girse elime
Geçerdim uğruna külli varımdan *(Kâtibi. XVII. 22)*

var (II) : 1. Haydi, durma. (Olumlu fiillerle birlikte gelince teşvik pekitmesi oluyor.)

Anı bulmak dilersen var وار ölügör ölmedin zinhar
Ecelsiz ölmeyince bil kimesne bulmaz ol hanı
(Eşrefoğlu. XV. 8)

Didi Mihr ana tut dilin hoş var وار
Ola âsan bolayki bu düşvar *(Miri. XVI. 135)*

§ Var وار bana bir taş getir. *(Men. Av. XVI. 45)*

Bu derdin çaresin bul var وار, elinde var iken fursat
Ne assı sonra ah ü zar edip hayfa diyen insan
(Niyazi. XVII. 68)

Varın söylen şu hayına
Girmesin benim kanıma *(Saz. Gevheri. XVII. 179)*

2. Sakın! (Olumsuz fiillerle birlikte gelince sakındırma pekitmesi oluyor.)

Var aldanma cihan efsânesine
Nesine aldana kişi nesine *(Yuz. Şems. XVI. 76)*

Kutlu günler doğuşundan seherî ruşendir
Balçığ ile günü örtem deyü var وار etme hayâl
(Letaif. XVI. 71)

vara görmek : Götürmek, isal etmek.

Kanı sabâ gibi bir dilnevaz kim gâhi
Dil-i nizarımı kûy-i nigâre vara göre واره كوره
(Nedim. XVIII. 169)

vara vara : Gittikçe, gitgide.

§ Ve ol danelerin her biri beyza-i nâme ile beraber idi ve beni Âdem tarik-ı küfre gitmekle vara vara واره واره sağîr oldu.
(Men. Av. XVI. 107)

Divane Dertli'yi böyle derd ile
Berbadeder vara vara perçemin *(Saz. Dertli. XIX. 666)*

varca : Mevcut, olanca.

§ Sultan dahi varca وارجه leşkerin cemedip anların muharebesiyçün Bağdat tarafına müteveccih oldu. *(Ta. Sel. XV. 35)*

§ Sultan dahi varca وارجه leşker ile ol taraflardağı melâhideyi yağmalamakta ve gaaret etmekte idi. *(Ta. Sel. XV. 62)*

§ ... Şuna benzer kim bir uğru, karanuda gelüp bir müslüman evin deliyorurdu ki girüp anın varca وارجه metâın alup...
(Leys. Ar. XV. 469)

varcaları : Cümlesi, olancası, ne varsa hepsi.

§ Ol vakıt Arap az oluserdir ve varcaları ورجالرى dahi Beyt-i Makdis'te oluserlerdir. *(Kesir. XV. 292)*

varcası : Olancası, ne varsa hepsi.

§ Ol kişi malını vercasın وارجەسن Hak yoluna üleştirdi.
(Müz. XV. 82)

§ Ol taamın varcasın وارجاسن konuk yedi doydu.
(Müz. XV. 108)

§ Sultan leşkerinin varcasın وارجەسن tertip edip.
(Ta. Sel. XV. 40)

var değil : Yok.

Sahte bir cilveyle gülme yüzüme
Candan muhabbetin var değil bana *(Saz.Seyrani. XIX. 475)*

vardığınca, (vardıkça, varduğunca) (I) : Gittikçe, gitgide.

Varduğunca واردوغنجه galip oldu aşk ana *(Yuz.Da. XIV. 18)*

§ ... Bu hareketi etmeğe dahi bedeni öğretmek için anul anul başlayıp ovmak gerek, hususâ ayağı, baldırı, dizi, oyluğu, vardıkça واردقجه katırak, tâ yumşaya. *(Hazain. XV. 37-2)*

Ol taş bağırlı gönlü katı öyk'eder bana
Dutmaz kulak nasihata vardukça واردقجه seng olur
(Dâi. XV. 100)

§ ... Ol hiyaneti işitüp mütegayyir oldum, ana dil-hoşluk verdim; şeb ü rûz vardıkça واردقجه aşkım ziyade oldu.
(Ferec. XV. 404)

§ Etıbbayı getirdiler şahzadenin nabzın tutup karuresin gördüler, ittifak ettiler : Bunun maraz-ı tabiîsi yoktur dediler. Şahzade hot vardıkça واردقجه za'fı ziyade oldu.
(Ferec. XV. 346)

§ ... Melike şahzadenin halini söyledi, mürüvvetini ve iffetini bildirdi; arada çok aferinler geçti, vardıkca واردقجه şahın şahzadeye muhabbeti ziyade oldu. *(Ferec. XV. 356)*

§ Dahi vardıkça واردقجه gavga kabardı. *(Bektaş. XV. 47)*

Mihri vardıkça واردقجه gaalip oldu ana
Gece gündüz musahip oldu ana *(Yuz. Hamdi. XV. 16-2)*

§ Dünyanın gencleri âkıbet dükenür, amma tevbe bir gencdir hergiz dükenmez, vardığınca واردغنجه ziyade olur.
(Cennet. XV. 62)

§ Mekke'de bir yıl kızlık oldu, yağmur yağmadı. Mekke kavmi bir cum'a gicesi Arafat dağına çıktılar, dua ve zarılık kıldılar; güneş vardıkça واردقجه ısısı oldu. *(Cennet. XV. 27)*

§ Gördü ki ol ehl-i bâtıl vardıkça واردقجه hak üzre bâtılların gaalip kıldılar. *(Leys. Ar. XV. 786)*

Vardıkça واردقچه yüce çıkmağ içün pây-i devlete
Ah-ı hasut her dem olur çarha nerdüban *(Mesihi. XV. 21)*

Tuttu kuvvet vardığınca واردغنجه şerʿ-i din
Aslı sâbit idi bitti ferʿ-i din *(Muham. XV. 118)*

Terakki buldu gün-be-gün kemali
Ziyade oldu vardıkça واردقجه celâli *(Hikmet. XV. 578)*

§ Ol tâife-i bîâzerm vardıkça dehan-ı vekaahatı bâz ve zebân-ı mezemmeti diraz edüp güftar-ı kabâyih-âsarı tekrar ve... *(Saadet. XV-XVI. 35-2)*

§ Vardıkça واردقجه deniz kaynadı ve kumlar oynadı ve ruzgâr azdı. *(Hüs. Dil. XVI. 22)*

§ Vardıkça واردقجه avârız-ı cismaniyye ve ruhaniyyeleri izdiyat bulup... *(Solak. XVII. 182-1)*

Ol gün ahşama değin oldu pürhaş
Vardığınca واردغنجه arttı germ oldu savaş *(Battal. XVIII. 49)*

vardıkça : → vardığınca.

varduğu, (varıduğu, varidüğü) : Olduğu, bulunduğu, mevcudiyeti.

Gönülde Kemâl'in var imiş cevher-i aşkın
Ne varduğunu واردغنی kim ne bilür âdem içinde *(Sarıca. XV. 39)*

§ Kitabete kesin anları, eğer anlarda mal varıduğun واردیغن bilürseniz. *(Cev. Es. XV. 48)*

§ Hüdhüd Süleyman'ın delili idi su üzerinde, yaʿni hüdhüd su kanda varıduğun واردوغین bilürdü. *(Leys. Ar. XV. 151)*

§ Fakih eyitti : Üzerimde deyn-i sâbit iki bin dînarın varıduğuna واردوغنه tanık olsunlar dedi. *(Ferec. XV. 196)*

§ Bundan ziyade terekesi dahi varidüğin وار ایدوکن bilmeziz dediler. *(Sic. B. XV. 3, 350)*

§ Evde dahi taam cinsinden nesne varduğun واردوغن fethetmezem. *(Şevahid. XVI. 163)*

§ Mâna-yi nisbet varıduğu واردغی pehlevanîde vech-i mezkûr üzre bu beyitlerden zâhir... *(Deka. XVI. 144-1)*

§ Kapuya münasebeti ve ittisali varıduğu واردغی bu beyitten anlanur. *(Deka. XVI. 137-2)*

Ya bileydin kapuda kim varduğun واردوغن yüz sürtünüp
Başın üzre gelüp edeydin sipas-ı bîkıyas
(Nigâ. Ter. XVII. 79-1)

§ Bâyi', ben sana yeri sattığımda mal varıduğun واریدوغن bilmezdim. *(Tibr. XVI. 86)*

varduğunca (I) : → **vardığınca.**

varduğunca (II), (varınca) : Olanca,... ile, bütün... ile.

§ Tasarruḥ تصرخ [*Ar.*] : Medet, hay deyü gücü varduğunca واردوغنجه çağırmak. *(Bab. XVI. 1, 430)*

§ Peygamber aleyhisselam bir gün evden Taşra çıktı iki gez ünü varınca ورنجه çığırdı. *(Güzide. XV. 104)*

varduğundan : Gittikten.

§ Bir saray önünde bir cüvan oturmuş, altun surrelerin önüne komuş tartar ve ıraktan bir avrat gördü, mizanı elinden kodu, birez teferrüç etti. Delle eliyle işaret etti ya'ni sabret. Birez yer varduğundan sonra واردوغندنصکره döndü cüvana hizmet etti. *(Ferec. XV. 496)*

varıduğu : → **varduğu.**

varı geli : Vara gele, gide gele.

Varı geli واری کلی kapına bir iş eyleyem gibi
Kodum yolunda başımı ya vara ya gele *(Revani. XVI. 146)*

varıgörmek : Gitmek, gidedurmak.

Bahar ü bağ ise maksut hüsn-i yâri görün
Garaz cinan ise köy-i nigâra varıgörüñ واری کورك
(Baki. XVI. 158)

varım : Gidiş, varış.

§ Masîr مصير [*Ar.*] : Cümle mahlûkatın varımı وارمی Hak Taâlâ Hazretinin emrinedir. *(Bab. XVI. 2, 88)*

varınca : → **varduğunca.**

varıncası : Hepsi.

Üştü şeker leblerine misk ü Huten karıncası
Oldu ana cümle fida akl ü gönül varıncası وارنجسی
(Kadı. XIV. 110)

varımı, (varnı) : Olduğunu, bulunduğunu.

§ ... Eğer ben kendözümde suç varnı ورن bilsedim hergiz sormağı ve katı irdemeği istemeyedim. *(Kel. XIV. 65-2)*

§ ... Meğer kendi canına senin hacetin yoktur ve nefsinin kendözün üzerine hakkı varnı ورن bilmezsin.
(Kel. XIV. 79-2)

varını unutmak : İnsan kendi varlığını kaybetmek, fena-fillah mertebesine erişmek.

Arif varın unuttuğu وارین اونوتدیغی
Muhabbet yolun tuttuğu *(Alâ. XVI. 41)*

varır olmak : Gidecek olmak, gitmek istemek.

Geminin geri gel gir içine sen
Eğer varır olur isen Çin'e sen
Anın gibi vü hem dahi yeğrek
Bulasın, sözümüz işitmek girek *(Süh. XIV. 259)*

varısı : Hepsi, mevcudu.

Nedir kastı ne denlüdür çerisi
Çerinin nice bin ola varısı واریسی *(Şeh. Ş. XVI. 451)*

Yasadı halkını gördü çerisin
Bir araya getirdiler varısın واریسن *(Şeh. Ş. XVI. 159)*

varışmak : Yarışmak (?).

Kimisi âhiret içün dürüşür
Geçip biri birinden yol varışur وريشر *(Anasır. XV. 400)*

varışup gelişmek : Birbirine gidip gelmek.

§ Vifad وفاد [*Ar.*] : Varışup gelişmek كلشمك وارشوب. *(Bab. XVI. 2, 487)*

varıturmak : Sürekli, devamlı olarak gitmek.

§ Ağız daim açıktır dimağa havanın eseri uykuda, uyanıklıkta varıtursun وارطرسون deyü. *(Hazain. XV. 54-2)*

varı varı : Gide gide, gitgide.

Sakın mazlumdan kim nâliş eyler
Ki nâliş varı varı واری واری çok iş eyler *(Tibr. XVI. 80)*

Sakın mazlumdan kim nâliş eyler
Ki nâliş varı varı واری واری çoğ iş eyler *(Ârifin. XVI. 28)*

var imdi : Haydi artık.

§ ... Gerdek-haneye koyup var imdi وار ایمدی Allah dirlik düzenlik versin, döllü döşlü olsun dediler. *(Hamza. XIV-XV. 10, 36)*

§ Gâh bîgâh niyaz kapısın varıp kakarsın, var imdi وار امدی kapı açıldı maksudun hasıl oldu. *(Ferec. XV. 157)*

varimisse, (varimişse) : Var idiyse.

§ Eğer senin benimle doğru dostluğun varimisse وارمسه oğlumdan ayrılmazdın. *(Anter. XIV. 55)*

§ Eğer dostlar ile oturmağın faidesi var imişse وار ایمشسه gerek kim düşmanlara değeydi. Nitekim Nuh ve Lût karıları kâfirler idi. Nuh ve Lût birle olmaktan bunlara faide değmedi. *(Tez. Ba. XV. 15)*

varimişse : → varimisse.

var ise : İhtimal ki, belki, galiba, olsa olsa, zannımca.

Ol kara kul eydür ana ey hoca
Döğdüm ol aldığın kulu bu gece
Var ise واريسه anın içün oldu bu iş
Hoca eydür ne sorarsın var görüş *(Yuz. Şeyd. XIII. 17)*

§ ... Var ise وارايسه oldur, andan gayri değildir; zira göz urup nazar saldıkta üzerime bir heybet düştü. *(Bektaş. XV. 107)*

Budur var ise واريسه cennet dir görenler
Ki çıkmak istemez ana girenler *(Hüs. Dil. XVI. 18)*

İrgürdü bu sovuk haberi var ise واريسه sabâ
Zerd ü nizâr olup büzülü düştü bustan
(Yahya Bey. XVI. 89)

Âşnalık resmin unutmuş segân-ı kûy-i yâr
Var ise واريسه sanmış bizi bezm-i vefada nâşiyüz
(Aşki. XVI. 175)

Beni andı var ise واريسه görmeyicek bezminde
Yine def gibi yüzüm kızdı kulağım çinler *(Hâleti. XVII. 249)*

Ser-çeşme-i çeşmim var ise وار ايسه hun-ı ciğerdir
Yaşım nice demdir ki akar kana boyanık *(Hâleti. XVII. 288)*

Tekellüm eylemez almayıcak gönül naktin
O gonca-leb var ise وار ايسه ağzına kira ister *(Atai. XVII. 21)*

Ezber eyler var ise وار ايسه bülbül Atai şi'rini
Subha dek gülşende durmaz dersini tekrar eder
(Atai. XVII. 33)

varlı : → varlu.

varlu, (varlı) : Varlıklı, zengin.

Bir kavilde dahi gelmiştir haber
Taam yirken Yusuf alurdu meğer
Gizler idi verür idi yohsula
Yidirirdi yokluya hem varluya وارلا *(Yuz. Şeyd. XIII. 78)*

Dünyalıktan kimsede hiç nesne yok
Yoğ iken şol varlulardan ورلولردن gönlü tok *(Ga. XIV. 2-304)*

Yeni bulup komak eskiyi olmaz
Ki eski varlu ورلو varludur yayılmaz *(Işk. XIV. 30-2)*

§ Eski varlu varludur ورلو ورلودر . *(Ata. XV. 27)*

§ Kamu kullarum varlu وارلو yaradam, kimse kimseden nesne dilemeye. *(Tuh. Le. XV. 327)*

Olur varlı hemişe eski varlı ورلى
Yeni varlı olur kandaysa çorlu *(Güvahi. XVI. 106)*

varlu varınca : Gücü yettiği ölçüde.

Süleyman'sın şehâ ben bir karınca
Kulundur her kişi varlu varınca وارلو وارنجه
(Çeng. XV. 180)

varmak : 1. Geçmek, maziye karışmak.

§ Geçmiş nesnenin tedbirin eylemek, varmış ورمش işi ikileyin anmak assılı olmaz; fasit hayalleri gönülden daşra çıkar, elini bu işten götür. *(Kel. XIV. 62)*

2. Gitmek, yürümek.

Dünye yüğürdü yetüben çağıru
Etti varma وارمه yâ Yusuf dön gil diyü
Yusuf eydür dönmezem Tanrı hakı
Varuram وارورم bunlarun ile ben dahi *(Yuz. Şeyd. XIII. 5)*

Ulu devlettir sana üşbu düşün
İmdi tur var وار ol yana hoştur işin *(Yuz. Şeyd. XIII. 12)*

§ Kuluna eyitti : Var ور tur ol balı getür, bu kişiye ısmarla. Vardı getürdü, gerü ısmarladı. *(Yüz. Ha. XIV. 212)*

§ Yavlak melûl oldum, eyittim : Siz varuñ وارك ben bu gece bunu gözedeyin, dedim. *(Yüz. Ha. XIV. 73)*

§ Var وار geyicek Tanrı Taâlâ seni saklasın yavuzluğa uğratmasın, gözlerinde Able nişanın gördüm, sürmesin anın gözüne benzettim. *(Anter. XIV. 231)*

§ Bir göç mıktarı bile vardı واردی. *(Anter. XIV. 2, 9)*

Cihan içinde bir âvareven ben
Bilimezem ki kanca varaven وارون ben *(Işk. XIV. 207-1)*

§ Bunu bir göreyin kancaru varur وارور. *(Tebareke. XIV. 20-2)*

§ Hıtab-ı izzet geldi kim sen işine var fariğ ol.
(İhlâs. XIV. 39)

§ Eyitti kancaru varursun وارسن. *(İhlâs. XIV. 39)*

§ Mâlikler diyeler kim yâ ümmet-i Muhammed, fâni dünyada ittiğiniz ameller kançaru vardı kim واردیکم sizi uçmağa iletmedi. *(Si. Da. XIV. 46)*

Cevap eyle verdi Nakaş'a Süheyl
Ki sanma konukluğa vardım وردم tufeyl *(Süh. XIV. 113)*

Ola mı acep ana varmak وارمق reva
Ya biz mi okuyalım anı eve *(Süh. XIV. 53)*

Bağçeye varma وارمه, varırsan sorma dapusı nedür
(Nesimi. XIV. 78)

§ Ümeyye eyitti : Bire hey onmadık, var وار, bâri develeri güt dedi. *(Hamza. XIV-XV. 1, 141)*

§ Dedi ki : Ben sayruyun, illetim var, varımazın واریمزین.
(Leys. Mu. XIV-XV. 196-2)

§ Varkıl ورقل aş etmek algıl. *(Güzide. XV. 108)*

§ Bizi kendülere da'vet kıldı, varmadık وارمدق muhalefet eyledik, elbette varmak وارمق gerek dediler. *(Bektaş. XV. 110)*

§ Sen dahi bizim ile gel dediler, İmre gelmedi, eydür : Ben varmazım وارمزم siz varırsañız varıñ وارك وارسکز dedi.
(Bektaş. XV. 113)

Huda verdi anı bize kılağuz
Ki doğru yolu anunla varavuz وراوز *(Salâtin. XV. 5)*

Ey hâce sen Hicaz'a vargıl وارغل selâmet ile
Meyhane biz gedaya Beytü'l Haram oluptur
(Sarıca. XV. 12)

§ Dedi ki ben sayruyam, illetim var, varımazam واريمزم.
(Leys. Ar. XV. 322)

§ Hacca varmak وارمق vacip olmaya. *(Ac. A. XV. 12)*

§ Ey oğullarum varuñ وارك ve haber isten Yusuf'tan ve kardaşından. *(Cev. Es. XV. 327)*

§ Varuñ ورك benden habîbime selâm değürün.
(Tuh. Le. XV. 181)

Bular şol kişiye mer'idürür Hak yolunu vara واره
Kıla Hakka ibadâtı olup râh-ı hidayette *(Delil. XV. 41)*

§ Kaçan da'vet etseler ol da'vete vara واره. Meğer şol yerde kim fısk ola, andan ötürü varmasa ورمسا kayurmaz.
(Cennet. XV. 310)

Dön çerine var وار, yarın biz tapuna
Pişkeşlerle varavuz واراوز kapuna *(Enveri. XV. 35)*

§ Oğlanı yumuşa sal ardınca sen var وار. *(Ata. XV. 5)*

§ Eğer dünyaya varalardı ورلردى gerü kâfir olurlardı.
(Enfes. XV. 17)

§ Vardı واردى, bir çomak atımı yer gitti. *(Müz. XV. 428)*

Benden bana yakınsın canımdan sevgilisin
Ya ben seni isteyü kanda varayım وارەيم canım
(Eşrefoğlu. XV. 30)

§ Elçinin burnun, kulağın kesip nâme pârelerin eline verip var وار imdi sınarın lâine söyle... *(Müslim. XV. 3, 139)*

Hava-yi nefs ile dermande kaldım
Ne bilem nire varam وارم kanda kaldım *(Ravza. XV. 8)*

§ Ve dahi küçükten oğlancıkları sokağa ve bazara varmağa وارمغه komayalar. *(T. E. XV. 14)*

Ruşeni sen dahi şuban bigi var وار
Söyle revan her ne zamirinde var *(Ruşeni. XV. 108)*

§ Var وار ol miskini kurtar anın zencirinden.
(Maârif. XV. 125)

Şu denlü yaş döker sensiz Nizami
Ki gören dir bu gözden var وار elin yu *(Nizami. XV. 52)*

§ İlkin namaz kılam andan üstat yumuşuna varam وارم.
(Tez. Ün. XV. 92-1)

§ ... Sen ol yana git ben bu yana gideyin. Herem eydür : Diledim kim bir sâat anun ile varam وارم komadı.
(Tez. Ba. XV. 28)

§ Vâki' olan sefer-i padişahiye kendi bizzat varmayup وارمیوب hariçten bedel tuttuğu için... *(Sic. B. XV. 7, 9)*

§ Hâmil-i mektup Solak Mustafa bin Abdullah Karaman seferine varmayup وارمیوب Seferihisar kadılığı tevabiinde olan... *(Sic. B. XV. 3, 245)*

§ Halit eyitti : Bugün geçti, yarın varuram واروروم sensiz varmayam وارمایم, kerem eyle var وار bu gece dinlen dedi.
(Ferec. XV. 469)

§ Hak'tan yana varmağa وارماغه ayağı sınıktır.
(Cev. Ah. XV-XVI. 43)

Gel süvar ol Buraka devletle
Varalım وارەلم Hakka emr-i Hazretle *(Ş. G. XVI. 13)*

Varayın وراین getireyin anları cüst
Değilem işde ben anlar gibi süst *(Güvahi. XVI. 62)*

Kızın ardınca çok varmağı ورماغی kogıl
Gönül verme güyeğü olmaz oğul *(Güvahi. XVI. 93)*

Gül çağıdır ey serv-sehi gülşene meylet
Tâ seyredüp anda varalum وره‌لوم bir sen ü bir ben
(Gülşeni. XVI. 53)

§ Bir at verdiler bindi bile vardı واردی. *(Tez. Ün. XVI. 16-1)*

Ol taş bağırlı gönlü katı öyk' eder bana
Dutmaz kulak nasihate vardıkça واردقجه seng olur
(Dâi. XV. 100)

§ ... Gel var وار su kenarına anlara istimâlet eyle, bolayki Rumillü seni görücek bize meyledeler. *(Aş. XVI. 58)*

Kutlu günler doğuşundan seherî ruşendir
Balçık ile günü örtem deyü var وار etme hayâl
(Letaif. XVI. 71)

§ Mezburan kimesnelerin yemeklerin ve aşların bişirir idim. Zevcim Mehmet Fakih varup واروب mezkûrlar ile bile yir idi.
(Sic. K. XVI. 5, 289)

§ Bir er mezkûr Hızır Bali'nin evine girdi, ben de ev issi mi ola ve yahut konşu mu ola deyü varup واروب kapısı önüne varınca... *(Sic. K. XVI. 4, 109)*

§ ... Var وار sen bu esbabı Süleyman oğlu Ahmet'e iletiver.
(Sic. A. XVI. 6, 586)

Der idi turma var وار ırıl ey şep
Bize olma yürü azaba sebep *(Miri. XVI. 68)*

Dedi Hayder yiğit ersin nola var وار
Onat bekle sakın uyuma zinhar *(Fazilet. XVI. 260)*

Sarılık illeti düşmüş gözüne
İlaç ettir yürü var وار kendözüne *(Hüs. Dil. XVI. 207)*

§ Var وار şu azmış, yolun yavu kılmış bîçare, Fir'avn'i öğütle, nasihat ver. *(Ta. Şahi. XVI. 82-2)*

Gül gibi iğen elden ele varma وارمه dostum
Kim elden ele düşse solar gül feri geçer *(Hayali. XVI. 44.)*

Dedi varıñ وارك heman Allah onara
Ola kim tuş olasız bir şikâra *(Hadidi. XVI. 85)*

Arz-ı didar eylesen kûyunda varmaz وارمز ey sanem
Sofi mescitten yana, ruhban kilisadan yana *(Zati. XVI. 69)*

Vâiz evsaf-ı cehennem kılur ey ehl-i vera'
Var وار anın meclisine gör ki cehennem ne imiş
(Fuzuli. XVI. 156)

§ Ol cihetten vâki' olan gazavat bir varup وارو bir gelmeden, belki tahrib-i memalik-i ma'mureden kinaye olup feht ü nusret ber-taraf oldu. *(Koçu. XVII. 35)*

Acep tekyedir deyr-i pîr-i muğan
Başı ağrıyan ana varır وارر heman *(Atai. Ha. XVII. 47)*

Dedi var var وار وار feda-yi Leyli ol
Dâi-i bîriya-yı Leyli ol *(Nigâ. Ter. XVII. 166-1)*

§ Ben senin dediğin âdem değilim bire adam, var وار bizi kendi halimize koy. *(Ev. XVII.)*

§ İçlerine bir kanlı firar edip varsa وارسا hâkim alamaz, amma tabakların elinden dahi halâs olmaz. *(Ev. XVII. 33)*

§ ... Öte yakaya eşkıya müstevli olmağla reâya ve berâya kadimî yerlerinde karara mecalleri olmayıp biz-zarure firar eyleyip, hâlâ her kişi yerli yerine varmak وارمق ferman olunmağın... *(Os. Kanun. XVII. 82)*

§ İspanyol ve Fransız ve İnkilis'den nice kimseler varup وارو her biri bir vilâyet keşfeyledi. *(Cihan. XVII. 106)*
Kanda gidelim dergeh-i lutfun var iken
Göster bize var mı varacak وارەجق gayri kapu
(S. Vehbi. XVIII. 10)

Vardı واردی ahu katına attı kement
Vardı واردی ahu durmaz önünden kaçar
Düştü anın ardına ol pehlevan
Vardı واردی geyik bir mağaraya girer *(Battal. XVIII. 9)*

3. Yok olmak, zail olmak.

Ay gibi âlemde aydınlık verir
Yüzü nurunda karanuluk varır ورر *(Velet. XIII-XIV. 82)*

4. Hücum etmek.

Dirneğine yâr kim vardı واردی nice engellerin
Han Süleyman sanasın kim vardı واردی Macar üstüne
(D. B. XVI. 177)

Yok dir isen ben de bunda durmazam
Emin olup düşmanına varmazam ورمزم *(Battal. XVIII. 289)*

varmalu : Gitmeği gerektiren.

§ ... Hazreti Hünkâr'a eyitti : Benim eve varmalu وارملو bir ta'cil hizmetim düştü. *(Bektaş. XV. 136)*

var mıdır : Âdete uygun mudur? Caiz midir? Lâyık mıdır.

Dilteşnegân-ı vuslete ta'netme var mıdır وارميدر ?
Sıhhatten özge hatır-ı bîmardan geçer
(Nabi. XVII-XVIII. 52)

varmısa : → **varmıssa.**

varmısadı : → **varmıssa.**

varmıssa, (varmısa, varmısadı, varmışsa) : Olsaydı, olsa, bulunsa.

Ger varmısa وارمسه peyveste kaşiyle kara gözü
Güneş yüzü benzeye idi yüzüne derdim *(Kadı. XIV. 43)*

§ Eğer bende suç varmısadı ورمسدی sizin şol dınmayıp durduğunuzçün sevinedim. *(Kel. XIV. 70)*

§ ... Bu söz ana serzeniştir; demek olur ki aklın yoktur, varmıssa وارمسه böyle kılmazdın. *(Leys. Ar. XV. 305)*

§ Eğer bu taraftan dahi kapım varmışsa وارمشسه buna dahi gelir Allah derdi. *(Müz. XV. 83)*

§ Eğer anı zikretmekte Âdem oğlanlarına faide varmıssa Allahü Taâlâ anı beyan ederdi. *(Kesir. XV.)*

§ Yâ üstat, sen hoş kişisin ve âlimsin ve eğer ilmile biraz amelin varmıssa وارمسه dahi yeğrek idi. *(Tez. Ba. XV. 77)*

Elinde ger bütün varmışsa وارمشسه kudret
Tıraş-ı tîşeden çekmezdi mihnet *(Yuz. Şems. XVI. 233)*

varmışsa : → **varmıssa.**

varnı : → **varını.**

var ola : Olsa gerek.

Var ola وار اولا iki aydan da ziyade
Olundu nâmzed bir şâhzade *(Mih. XV. 361)*

§ Gördü bir saray, çâr suffa; miyan-ı serâda bir hoş havuz var, derinliği hezar arşun var ola وار اوله. *(Ferec. XV. 229)*

§ Heman perde götrüldü, elli var ola وار اوله kenizekle file benzer bir kara karı geldi. *(Ferec. XV. 120)*

§ Bir gayet yufka hicap vardır, dimağ anın içindedir, şöyle yufkadır kim bir gül yaprağı dört ol kadar var ola وار اوله kalınlıkta. *(Hazain. XV. 47-2)*

İrişti şehre karşı kondu leşker
Yiğirmi bin oranı var ola وار اوله er *(Hadidi. XVI. 424)*

var olmak : Bulunmak.

§ ... Alâmet oldur kim dudaklarında depsermek ola, elinde ayağında, oturacak yerinde hararet eseri var ola وار اوله. *(Hazain. XV. 17-2)*

varsa : İhtimal ki, olsa olsa.

Benzetti varsa وارسه kendini raht-ı celâline *(Fuzuli. XVI. 71)*

varsak (I) : Bir Türk boyu, kabilesi.

Ulaşudur ana Bulgar dağı
Ki Varsak وارسق kavminin oldur turağı *(Hikmet. XV. 165)*

§ Varsak وارسق Tarsus'da olurlardı. *(Cihan. XVII. 593)*

varsak (II) : **1.** Eski harp aletlerinden bir çeşit yatağan, kısa kılıç.

§ Yek-âviz يك آويز *[Fa.]* : Salık ta'bir olunan âlet-i harp ki Buharîler ana kârid-i rûyran derler, ekseriya anı uyluk üzerine asarlar. Türkide varsak وارساق derler ki bersaktan muharreftir. *(Aks. XVII-XVIII. 131)*

Kendi kılıc varsağı وارسغی topuk döğer
Önüne kim turabilirdi meğer *(Atai. Ha. XVII. 128)*

§ Nimçe نیمچه [*Fa.*] : Câme-i kûtah ki zıbın ve miltan ve belleme makûlesi sevbdir ve kısa kılıca da denir ki varsak وارسق ve kamçı ta'bir olunur. *(Bürh. XVIII-XIX. 606)*

2. Taşçıların taş kırdıkları büyük çekiç.

§ El-ḫanzere الخنزة [*Ar.*] : Taşçıların taş kırdıkları büyük baltaya denir ki varsak وارسق ta'bir olunur.
(Kam. XVIII-XIX. 1, 847)

varsama : → **marsama.**

varurak : 1. Gitgide.

Varurak وارورق cenk işi katı kabardı
Bu gavga eksik olmaz artavardı *(Şeh. Ş. XVI. 50)*

Varurak ورورق bildi Hûşeng işin aslın
Çıkardı dürlü işler kıldı faslın *(Şeh. Ş. XVI. 17)*

2. Vararak, giderek.

Varurak ورورق gördü kim bir pîr çengi
Yatur bîhud olup şöyle ki bengî *(Ravza. XV. 87)*

Varurak وارورق gördüler kim Mekke şehrin
Kuşatmışlar melekler batn u zahrın *(Muham. XV. 99)*

Ederlerdi bu tertip üzre timar
Güzellendi varurak ورورق ol peri-vâr *(Larendi. XVI. 57)*

varya : Çekiç, tokmak.

§ Kûdeyan کودیان [*Fa.*] : Büyük tokmak ve büyük çeküç. Meselâ demürcülerin büyük çekücü. Ve dülgerlerin varyası واریه‌سی. *(Deş. XVI. 277-2)*

§ Kürîn کرین [*Fa.*] : Büyük tokmak. Türkide varya واریه mânasına. *(Deş. XV. 276-2)*

§ Bundan akdem benim haylı esbabım zayi' olmuş idi, işbu varya واریا nâm avadanlık bunun elinde bulundu.
(Sic. A. XVI. 1, 164)

var yimez : Pinti, hasis.

§ Bahil ya'ni var yimez وار یمز diyeler. *(Rahat. XVI. 85)*

Var yimez وار یمز pinti kara yere gömer akçasını
Bulmasunlar deyü üstüne yığar taş u ağaç *(D.B. XVI. 65)*

vatanlandurmak : Yurtlandırmak, yerleştirmek.

§ Biz vatanlandurduk وطنلندردق İbrahim'i Ka'be yerinde, pes bu beytin mekânında dölendirdik deyü zikreylediği andan ötrüdür. *(Leys. Mu. XIV-XV. 37-1)*

vay : Eyvah.

Anın on birisi hâşâ uğurluk eylemekliktir
On ikincisi hamr içmek, içenler de deyiser vay وای
(Muham. XV. 425)

Uşşakı kamu eyledi meyhane esiri
Dünyayı yeder bir kıl ile vay وای bu ıklık *(Revani. XVI. 76)*

vay aña : Yazıklar olsun ona.

Ne güç yatlu eyüyi yerse vâfir
Vay aña وایاکا kim diye Fir'avn kâfir *(Güvahi. XVI. 13)*

vayki : Tehevvürle, köpürerek.

§ Mektubu alıp baktı vayki وایکی kakıdı. *(Müslim. XV. 5, 14)*

vay saña : Yazıklar olsun sana.

§ Döndü avratına dedi ki vay saña وای سکا tur etmek eylegil bu konuklar içün. *(Leys. Ar. XV. 612)*

§ Veyl ویل [*Ar.*] : Kelime-i takbih ve azâbdır. Vay sana وای سکا demektir... Ve cehennemde bir vâdinin adıdır.
(Deş. XVI. 225-1)

vay size : Yazıklar olsun size.

§ Vay size وای سزه ki katl-i Hüseyn emr-i azîm ve hatb-ı cesîmdir. *(Saadet. XV-XVI. 3-1)*

vazgel-e : Vazgeç, bırakıver.

§ Eyha ایها [*Fa.*] : Vazgele وازکله demektir, feragât eyle mânasına. *(Deş. XVI. 7-2)*

vazgelmek : Vazgeçmek, ferağat etmek.

Her kim bu hali bilir kendözünden vazgelür وازکلور
(Yunus. XIII-XIV. 367)

Cevreyle gerek, gerekse kıl naz
Aşkından ölünce gelmezem vaz واز کلمزم *(Ley. XV. 180)*

§ Belki kendi vücudundan dahi vazgele وازکله.
(Müz. XV. 489)

§ Zira ki yiğitler kimsenin söziyle amel eylemezler ve ayruk kişi söziyle yeğinlikten vazgelmezler وازکلمزلر. *(Kab. XV. 118)*

§ Andan vazgelmek وازکلمك gerek. *(Ac. A. XV. 111)*

Kamu da'vilerinden vazgel وازکل imdi *(K. Ü. XV. 82)*

Vazgeldi وازکلدی cana dilber, tîr-i müjgân urmadan
Anlamıştı ol peri-suret meğer urgunluğum *(Baki. XVI. 175)*

Dedim ey çok sevdiğim cevr ü cefadan vazgel وازکل
(Cem. XV. 138)

§ Davut, pîr ve nâtüvan olup uhdesinden gelimediği ecilden ihtiyarıyle vazgelüp وازکلوب mahlûl olduğu ecilden Seyyit Sefer Şah'a tevcih olundu. *(Sic. B. XV. 10, 9)*

§ Burusa'ya gelelden beri çiftlikten dahi vazgelmiş وازکلمش imiş.
(Sic. B. XV. 10, 76)

§ Ahmet bin Hamza, cibayet-i mezbureden vazgelüp وازکلوب ferağat ettiği içün Ali bin Musa'ya tevcih olundu.
(Sic. B. XV. 11, 55)

§ Bîhude hareketten vazgel وازکل, hûpluğuna i'timat etme.
(Ferec. XV. 260)

§ Benim tonlarım sana münasip değil, bu sözden vazgel وازکل ; sabah gel, sana bin kızıl ve bir kat ton vereyim.
(Ferec. XV. 253)

§ ... Senin kızın rahip ile gizli söyleşirken rast geldim fülan gün, beni gördükte söyleşmeden vazgeldiler واز كلدلر.
(Ferec. XV. 108)

§ Şimdiden terk edip vazgelseñe واز كلسكنه.
(Maârif. XV. 45)

§ Kadılıktan kendi iradetinle vazgel وازكل dedi, ol dahi vazgeldi. *(Kesir. XV. 208)*

§ Ve söz keleciden vazgeldim وازكلدم. *(Güls. XV.)*

§ ... Ve eğer vazgelmezseñiz وازكلمزسكز elbette sizi taşlaruz.
(Cev. Es. XV. 156)

Andan ayruk zikr ü tesbih yok bana
Vazgeldim واز كلدم kamudan önden sona *(Cam. XV. 73)*

§ Vâz âmeden واز آمدن [*Fa.*] : Vazgelmek واز كلمك.
(Miftah. XV. 40)

§ Kandadır anlar ki dünya ve mafihâ ile tena'um ederler idi, anlar gittiler ve dünyadan vazgeldiler واز كلديلر.
(Men. Av. XVI. 213)

Sana ganc ü nazdan gel vazgel واز كل dir kimse yok
A benim çok sevdiğim nazın dahi oranı var
(Nihani. XVI. 37)

Hûblardan vazgelmek واز كلمك yok Nihani ölmedin
Hasıl olmaz gitti bu bitmeyesi onmayası *(Nihani. XVI. 100)*

Olar ki dünyadan el çekmedi vü gelmedi vaz واز كلمدى
Katında ehl-i dilin kaçan ola mahrem-i râz
(Nihani. XVI. 140)

§ Güvazîden كوازيدن [*Fa.*] : Vazgelmek واز كلمك.
(Şamil. XVI. 331)

§ Güvâjîden كواژيدن [*Fa.*] : Vazgelmek واز كلمك.
(Ni'meti. XVI. 35)

§ Güdaşten كداشتن [*Fa.*] : Vazgelmek واز كلمك ve bir yerden bir yere göçmek. *(Ni'meti. XVI. 34)*

§ İnhicaz انحجاز [*Ar.*] : Kişi nesneden yığılınmak ve vazgelmek واز كلمك. *(Bab. XVI. 2, 106)*

Her ne cevrin var ise eyle Figani bendene
Tek rakibe ey sanem mihr ü vefadan vazgel وازكل
(Figani. XVI. 10)

§ Tebâ تبا [*Fa.*] : Ko, vazgel وازكل demektir...
(Deş. XVI. 11-1)

§ Bihil بهل [*Fa.*] : Emirdir, ko, vazgel وازكل mânasına.
(Deş. XVI. 216-1)

§ Anın üzerinde hakkım var ise cümlesinden vazgelüp وازكلوب andan razı oldum. *(Rahat. XVI. 81)*

Gel beri vazgel وازكل bu sevdadan
Sana ne faide bu gavgadan *(Ş. G. XVI. 57)*

Nice vazgeleyim zülfün telinden *(P.S.Ab. XVI-XVII. 43)*

§ Kerem eylen vazgeliñ وازكلك deyü yalvarırdı.
(Solak. XVII. 229-1)

Eski sevdiğimden vazgeldim ise
Yenile sevdiğim andan ziyade *(Kara. XVII. 18)*

Cihandan vazgelir, ayrılmam senden
Meğer kellem düşe meydan içinde *(Kara. XVII.)*

Aşk-ı dilberden Atai vazgelmez وازكلمز gönlümüz
Bülbül-i şeyda eder mi verd-i ra'nadan ferağ
(Atai. XVII. 41)

Ölürüm vazgelmem sevgili yardan *(Kayıkçı. XVII. 68)*

§ Berâet براءة [*Ar.*] : Nesneden vazgelmek واز كلمك kurtulmak.
(Müntehab. XVII. 13-2)

§ Astin efşanden آستين افشاندن [*Fa.*] : Bil-külliyye terk ve ferağat eylemek ve vazgelmek واز كلمك.
(Bürh. XVIII-XIX. 38)

vazgetirmek : Vaz geçirmek.

Komaz odu gitmeğe vazgetürür وازكاتر
Yine bu od sakin olup oturur *(Ga. XIV. 254)*

vekil dikmek : Vekil etmek.

§ Bir kişi bir kişiyi vekil dikti وكيل دكدى. *(Ac. A. XV. 15)*

velhen : Tohum ekilmiş yer, nadas.

§ Şumîr شومير [*Fa.*] : Nadas ki ba'zı yerlerde velhen ولهن derler. *(Deş. XVI. 114-2)*

§ Şüdkâr شدكار [*Fa.*] : Tohum ekilmiş yer ve nadas yer ki ba'zı yerlerde herk ve ba'zı yerlerde velhen ولهن derler. *(Deş. XVI. 114-1)*

verbimek : → **veribimek.**

vereplenmek : Aykırı bir tarafa yönelmek.

§ El-hanf الحنف [*Ar.*] : Bir tarafa vereblenüp وربلنوب meyleylemek mânasınadır. *(Kam. XVIII-XIX. 2, 744)*

veresi : Veresiye.

Deyndir zimmet-i merde veresi *(Atai. Ha. XVII. 133)*

veribimek, (biribimek, verbimek, virbimek, viribimek) : Göndermek, irsâl etmek.

Ol gönleği anın içün virbidi وربدى
Atamın gözü görmez göre dedi *(Yuz. Şeyd. XIII. 90)*

Viribigil oğlumu gelsin bana
Dün ü gün eyü dua ola sana *(Yuz. Şeyd. XIII. 85)*

Beni bunda viribiyen وريبن bilir beni nişe geldim
Kararım yok bu dünyada giderem yumuşa geldim
(Yunus. XIII-XIV. 238)

Ki söyle vü âlemde bildir beni
Veribidim وريبدم anın içün üş seni *(Süh. XIV. 8)*

Bayık ürke bizden ola gussalı
Veribiye وربيا tanla sana bir ulu *(Süh. XIV. 46)*
Kişi kim gele vü katına gire

§ ... Eyitti kim : Arslan beni sana veribidi وربدى ve buyurdu kim seni anın katına iledem. *(Kel. XIV. 15)*

§ Bu sûreyi veribidi وربدی anları yalan kılmak içün.
(Tebareke. XIV. 5-1)

Veribidi وربدی Muhammed'i bu dünyaya ol Kebîr
(Tebareke. XIV. 2-1)

§ ... Beni senin katına viribidiler وربدیلر ki var gör ne kadar çerisi vardır. *(Si. Da. XIV. 802-2)*

§ Tanrı Taâlâ ehl-i hakkı gerçekleyüp geri kalanın yalan kılmak içün bu sureyi viribidi وربدی. *(İhlâs. XIV. 27)*

İlâhi çün bu yollarda kalavuz
Viribi وربدی bize aşk olsun kulavuz *(Hurş. XIV. 22)*

Savaşa viribigil وربکل eyle eren
Ki yürekli ola vü kılıç uran *(Ferh. XIV. 22)*

§ Pes Tanrı Taâlâ ol kâfirler sözü yalanlığı ve Muhammed Mustafa'nın gerçekliği içün ayet veribidi وربدی.
(Enb. XIV. 2)

Şol ulu hoca ki gelmişti bunda
Katı hürmetlidir atan katında
Atanız sizi ana viriben der
Kızım dahi ne der bir göreyin der *(Dah. XIV.)*

Hak ana İnna-fetahna ayetin
Viribidi وربید, verdi fethin gayetin *(Ga. XIV. 25)*

Hak seni bunda neye viribidi وربیدی
Ömrünü var şöyle mi harcet dedi *(Ga. XIV. 130)*

Hak anı sevdi anınçün ündedi
Viribidi وربیدی Cibril'i, gelsin dedi *(Ga. XIV. 247)*

Gönülden virbirem وربرم ana sözümü
Dahi yalvarmazam her tercemana *(Kadı. XIV. 75)*

Senin ile bir olmuşam araya kimsene girmez
İnanmazsan hayalini biribi بربی gönle k'araya
(Kadı. XIV. 45)

Kişi viribidi وربدی kim Pârsâ'yı
Kığıralar sora neyler Hüma'yı *(Işk. XIV. 150-1)*

§ Emirü'l-mü'minin Ömer, Kayser'e bir kalensüve viribidi, ویربدی ya'ni, ak bezden panbuklu, astarlı; başına uracak bir takye viribidi ویربدی. *(Fütuh. XIV. 19)*

§ Bir ferişte viribidi وربدی kim yeri götüre.
(Yüz. Ha. XIV. 9)

§ Hak Taâlâ bir taraftan yardımcı viribiye ویربیه.
(Anter. XIV. 21)

Bir kelebek aradan eydür beni
Viribiñ ویربك ana ki bilürem anı *(Man. Tayr. XIV. 281)*

Verbid'asra وربد geçey'anı Orhan
Kim gaza ede orada bir zaman *(İs. XIV-XV. 536)*

§ Şunun bigi sadıku'l-kavl resûlünü veribidi وربدی ol va'deleri hakduğuna tanıklık verdi ana inanmadın.
(Müneb. XIV-XV. 165-1)

§ Bir kişi var idi ilm-i kelamda key kâmildi. Halife ana kişi veribidi وربدی tiz gelsün deyü. *(Müneb. XIV-XV. 92-1)*

§ Sovuk yel veribidük وربدك gelip çadırlarının ve tavarlarının kazıkların kopardı. *(Leys. Mu. XIV-XV. 146)*

§ Anlar kim Hak Taâlânın kitaplarından inen âyetlerinde viribilen وربیلن resûllerinde delilsiz ve burhansız mücadele kılıp... *(Leys. Mu. XIV-XV. 232-2)*

Heman dem od viribidi وربدی buları eyledi ihrak
Külünü yele savurdu süpürdü anı yel ferrâş
(Muham. XV. 56)

Bî-delil olaydı bu yol aşikâr
Enbiyayı virbimezdi وربمزدی Girdigâr *(İbrahim. XV. 233-1)*

§ Şuna benzer ki bir padişah bir kavme biti biribidi بربدی (harekelidir), içinde yazdı kim kaçan biti size değse işbu işleri işleyesiz. *(Müneb. XV. 100-1)*

§ Elli bin dirhem gümüş tarttı bölük bölük kisecüklere koydu, âhiret kardaşlarına biribidi بربدی *(Müneb. XV. 162-2)*

§ Ben bir ferişteyim, sana senin aczini bildirmek içün Hak Taâlâ beni veribidi وربدی. *(Müz. XV. 401)*

Evvel ol Paşaya nâme viribir وریبر
Nâmenin içinde bu sözleri dir *(Enveri. XV. 39)*

§ ... Yerli yerince bulara resim kor temam ol bir pâre et gibi nesnede. Çünkim bunlar temam ola Hak Taâlâ can viribir وربر evvel gelir ol yürek şeklinde resmolan uzva. *(Hazain. XV. 8-1)*

Sen medet eyle bu gün ben âşıka
Viribi وربی gelsin irişsin ma'aşuka *(Cam. XV. 75)*

§ Ana dinüz ki güneşi viribiyen وربین kimdir. *(Kesir. XV. 20)*

§ Sultan Muhammed'e âdem viribidi وربدی. *(Ta. Sel. XV. 50)*

Dedi bu âyinedir Cüm'a günü
Hak sana viribidi وریبدی ancak bunu *(Beş. XV. 46)*

§ Nice kim Peygamber kâfirleri dine da'vet eyledi, iyman getürmediler. Hak Taâlâ belâ viribidi وربدی. *(Cennet. XV. 185)*

Hak Taâlâ ol Resûlü virbidi وریدی nurdan çırağ
Çâr-yârin her birisi ol çırağa oldu yağ *(Delil. XV. 174)*

§ Bizim viribidüğümüz وربدکز Kur'an'ı ve Muhammed'i yalanladılar. *(Enfes. XV. 108)*

Veribi وربی âline her suph ü şamı
Dil ü candan tahıyyat ü selâmı *(Ravza. XV. 14)*

Ger ol gül germ oluben açsa sine
Hezar üftadesin virbirdi وربردی sine *(Mih. XV. 82)*

§ Anı âlem-i ervah merâtibinin a'lâsından âlem-i ecsam derekâtının esfeline viribirüz وربرز. *(İrşad. XV. 52)*

§ Hak Taâlâ Nemrud'un leşkerine sivrisinek viribidi وربدی. *(Hay. XV. 28)*

§ Hak Taâlâ kendi azametiyle kitap viribidi وربدی kullarına bildirmek için peygamberler viribidi beyan eylediler.
(Hazain. XV. 48-1)

Âlemlere rahmet veribidi وربید seni Rahman *(K.Ü. XV. 36)*

§ Eğer Tanrı Taâlâ bir melik viribiye وربیه üzerinize kıtâli farz ide, ola ki uruşmayasız. *(Cev. Es. XV. 67)*

§ Böyle olduğundan sonra kullarının arasına peygamberler viribidi وربدی. *(Kab. XV. 21)*

§ Şahzade dahi ayrıca mektup yazıp tuhfeler viribidi وربیدی.
(Ferec. XV. 339)

§ ... Kırk yük akmeşe-i Kâzrun bile viribidim وربیدم harçlık için. *(Ferec. XV. 295)*

§ Firistâden فرستادن [*Fa.*] : Viribimek وربیمك.
(Sıh. Ac. XV. 92)

§ Bilin kim Tanrı Taâlâ halkı yarattı, bunlara peygamberler viribidi وربدی. *(Güzide. XV. 11)*

§ Hak Taâlâ anı kabrinde yalnız terketmeye melek viribiye وربیه. *(Cev. Ah. XV-XVI. 14)*

§ ... Eğer garip ise vatanına sağlığ ile viribiye وربیه.
(Cev. Ah. XV-XVI. 20)

§ Allahü Taâlâ iki kuzgun viribidi وربدی, bir gevde üstünde savaştılar. *(Ta. Şahi. XVI. 75-2)*

§ Size peygamber viribidiğüm وربدیکم Nuh'a niçün uymadınız? *(Ta. Şahi. XVI. 126-1)*

Viribi وربی anları sağ u selamet
Bu işte etme anlara melamet *(Şeh. Ş. XVI. 305)*

§ Zeliha münfail olup kendi menziline müracaat kılıp zindanbana haber viribidi وربدی. *(Raufi. XVI. 62)*

§ Yürsil ü's-sema' یرسل السماء [*Ar.*] : Viribiye وربیه göğü ya'ni yağmuru. *(Rahat. XVI. 222)*

§ Firistâden فرستادن [*Fa.*] : Veribimek وربمك.
(Şamil. XVI. 281)

§ Firistende فرستنده [*Fa.*] : Virbici وربجى. *(Şamil. XVI. 481)*

veribinilmek, (viribinilmek) : Gönderilmek.

§ Acaba nite gussalanmadın, azâp gelip şunca kavüm helâk olmaklığına, kim sen anlara peygamber viribinildin, fil-hâl dua kılıp anların helâkliklerin diledin.
(Müneb. XIV-XV. 50-1)

§ ... Çünkü resûl viribinildi وربنلدى Evs ile Hazrec kabilesi islâma geldiler. *(Leys. Ar. XV. 53)*

§ Dördüncü budur ki, bana şefâat mertebesi viribinildi وربنلدى.
(Kesir. XV. 331)

§ Muhammed Mustafa'ya viribinilen وربنلن risaleti size irürdü mü, denile. *(Ta. Şahi. XVI. 15-2)*

verim : 1. Veriş.

Bu dünya ilmile kim olsa âlim
Bu halka bildirir ol verim ورم alım *(G.Ra. XV. 131)*

2. Vergi.

§ Emretti kim, ne denlü baclar, verimler ورملر var ise...
(Kesir. XV. 196)

verinilmek, (virinilmek) : Verilmek.

§ ... Denilir ana kim : Cemi' işlerin kifayet olundu, şerlerden sakınıldın ve hidayet virinildüñ ورنلدك ve şeytan andan kaçar. *(Müneb. XIV-XV. 309-1)*

§ Ol peygamberlere kitap sizden öndün verinildi ورنلدى ve bize kitap anlardan sonra verinildi. *(Kesir. XV. 245)*

§ Ol malların üzerine kim cem'olunup zekâtı virinilmemiştir ورنلممشدر. *(Rahat. XVI. 88)*

verip alma : Alışveriş.

§ Dâd ü sited داد و ستد [*Fa.*] : Verip alma ورب آلە. *(Şamil. XVI. 430)*

vermek : Göndermek.

§ Bânu Bağdad'a geldi, kırk gün hasta düştü, atasına biti virdi ویردی halini bildirdi. *(Ferec. XV. 530)*

Virdi ویردی âdem geldi ol leşker temam
Didi söylen ölüyü diri kılam *(Battal. XVIII. 101)*

Yedi ıklime nâme virdi ویردی Kayser
Temam beş yüz bin kişi derdi Kayser *(Battal. XVIII. 214)*

verügelmek : Verip gelmek.

Dost elinden ölür isem güle güle gerü gelem
Ganimet görem bu demi can şükrane verügelem وروکلم
(Yunus. XIII-XIV. 215)

verügelüpdurmak : İleriden beri vermek, veregelmek, devamlı surette vermek.

§ ... Kendi ve atası rüsum-ı örfiyelerin vakfa verügelüpdururlar ویروکلوب دورلر. *(Sic. B. XV. 5, 298)*

virbimek : → **veribimek.**

vire : Amana gelme, yenilgiyi kabul etme, üzerinde savaşılan şeyi verme.

§ Buhara Moğul hücumuna tâkat getüremeyüp vire وره ile çıktılar. *(Cihan. XVII. 363)*

Küşade ola câm alup hatırı
Vireyle وریله alam kal'a-i kâfiri *(Atai. Ha. XVII. 54)*

§ Nihayet bir sene muhasaradan sonra kal'a vire ویره ile Orhan Gaziye teslim edilmiştir. *(Ev. XVII. 9)*

Vireyle ویرەیله kâfire teslim olundu kal'a-i dil
Edüp hücum-ı gamı ol hısardan me'yus *(Molla. XIX. 276)*

vire etmek : Teslim olmak, teslim bayrağı çekmek.

§ Nâçar teslime rıza verip şapkalarını koltuklarına alıp handekünan vire ettiler ویره ایتدیلر. *(Naima. XVII-XVIII, 3, 283)*

vire eylemek : Veriştirmek, bir kimseyi bol bol azar, tokat gibi şeylere maruz bırakmak.

§ Mervan'ı kuyu başına yanaştırıp gerdel ile vire eylediler ویره ایلدیلر suyu, mel'unu bogayazdılar. *(Müslim. XV. 17, 112)*

virgü, (vergi) : Atıyye, ihsan, bahşiş.

§ Ve Abdülmuttalib'e on bu zikrolunan miktar virgü ورکو verdiler. *(Kesir. XV. 252)*

§ Rifd رفد [*Ar.*] : Bahşiş ve atâ mânasına ki vergi ویرکی ta'bir olunur. *(Nuhbe. Ş. XVIII-XIX. 110)*

Virgülere : ویرکولره a'tâf اعطاف [*Ar.*] di, hem ölçüler : evzandır *(Cev. Ke. XVII. 12)*

Avâtıf عواطف [*Ar.*] oldu : iylikler, di virgüler ویرکولر : mevâhibdir مواهبدر [*Ar.*] *(Cev. Ke. XVII. 42)*

viribimek : → veribimek.

viribinilmek : → veribinilmek.

virinilmek : → verinilmek.

vur etmek : Vurmak, vur emri vermek.

§ Ve alayın içine ecnebiden bir adam komam eğer girerse vur ederim وور ایدرم. *(Ev. XVII. 240)*

vurgun : Baskın, düşman hücumu.

§ İl ile gelen vurgun ورغن düğün bayramdır. *(Ata. XV. 23)*

vurgunluk : Çalınan eşya.

§ ... Melike vardı. Benim bir müfsit kardaşım vardır bed hareket eder, hırsızdır... Hırsızlıktan vurgunluğ ile وورغونلغله geldiği vakıt haber ideyim, tut, ne getirdi ise al. *(Ferec. XV. 238)*

vurmak : Yapıştırmak.

§ ... Yaku eyleyeler karnına vuralar ورالر ... Bir dürlü yaku dahi kimnunla kuru gülü döğeler, sirkeyle yoğuralar vuralar. *(Hazain. XV. 13-2)*

Y

ya : Yay, ok atılan yay.

§ Her söz kim ağız zindanından daşra çıkar ve her ok kim ya يا kabzasından atıla... *(Kel. XIV. 43)*

§ Lâyıktır kim bu günkü günü üşbu ya يا kirişin yemekle geçirem. *(Kel. XIV. 85)*

§ Pes kaçan avcının kurulmuş yasınıñ ياسنك kirişin yemeğe başladı. Yanıñ يانك kirişi kesildi, ya sıçradı, yanıñ يانك iki başı kurdun makteline dokundu, şöyle katı zahm urdu kim şolok sâat kurt dakı hem can verdi. *(Kel. XIV. 86)*

Miyan-ı talib ü matlub iki ya يا denlü menzildir
Bu sahraya özünü tîr gibi atmagıl sen dur *(Sarıca. XV. 14)*

Biçti ölüm sındusu ömr atlasın
Kurulup turur iken yastı yasın يصن *(Enveri. XV. 67)*

Kaşların yası içün ياسيچون kurbanlar olduğum bilip
İrişip gamzen oku dedi kanı kurbanımız *(Cem. XV. 92)*

Revan at ohu yadan يادن tâ ki vara
Nişana irişe Allah onara *(G. Ra. XV. 46)*

Ya يا kadüne eyle sereşkin kiriş
Tîri nişana iledigör dürüş *(Şeref. XVI. 50)*

yaban : 1. Issız kır, ova, insandan hâlî yer.

Etti aldınız Yusuf'u vardınız
İlettiniz yabanda يابانده kurda verdiniz
(Yuz. Şeyd. XIII. 68)

Yaban يبان yolun gözetme, yol evde taşra gitme
Can yolu can evinde can râzını can duyar
(Yunus. XIII-XIV. 321)

Dedi bir garibim şarınızda ben
Öğüş gezmişem dağ ü taş ü yaban یابن *(Süh. XIV. 257)*

Yabandağı یبنداغی her türlüden canavar
Ne hacet demek her ne kim canı var *(Süh. XIV. 4)*

Bıraktı namusu duttu yakayı
Yabana یبانه yorttu vü yırttı yakayı *(Işk. XIV. 150-2)*

Âdemin baş ayağın satar isen
Almayalar yabana یابنا atar isen *(Man. Tayr. XIV. 216)*

§ ... Yabanda یابنده istediğim eve geldi. *(Anter. XIV. 448)*

§ Âmir bin Tufeyl sağrakı götürüp yabana یبانه attı.
(Anter. XIV. 556)

Davar kim yeri ola dağ ü yaban یبان
Hiç âdem olmaya öğredüben *(Ferh. XIV. 47)*

Ey gehi dağda, gehi bağda vü bahçede gezen
Ey gehi evde, gehi yazı vü yabanda یابنده gönül
(K. Ü. XV. 21)

§ Allahü Taâlâ ana bir geyik havale eyledi, tanla yabanda یبانده otlardı ve gece gelip Yunus'u emzirirdi.
(Kesir. XV. 90)

§ Bir kişi yabanda یابانڈا olsa dahi gün bulut olsa, kıble kankıdır bilinmese... *(Cennet. XV. 16)*

§ Evde bir kez ölünce yabanda یابنده bin kez öl. *(Ata. XV. 11)*

§ Eğer yabanda یابانده sığır ve ya yunt ve ya koyun bulsalar kığırtmasalar... *(Fatih. Ka. XV. 23)*

§ Yabandan یابانڈن şimdi geldim, Tanrı dimeği şimdi öğrenürün. *(Tez. Ba. XV. 202)*

§ ... Yabanda یبانده bir öküz buldum, sattım.
(Sic. K. XV. 1, 322)

§ Ve donuz ki yabanda یباندہ yürüye ya sığır ile güdüle, ikisinden bir akça alına, evde kümeslerde boğazlamak için beslenenden birine bir akça alına. *(Fatih. Ka. XV. 29)*

§ Benim elimde bulunan altı yüz dirhem kazzar ibrişimin yabanda یاباندہ çalı arasında bir heğbe ile buldum. *(Sic. B. XV. 5, 281)*

§ Burusa'da Tahtelkal'a'da hamam kurbunda olan çeşmenin ayağı yabana یبانہ akar idi. *(Sic. B. XV. 7, 155)*

§ ... İki gez, üç gez yabana یبنہ sağa andan emzüre. *(Hazain. XV. 11-1)*

§ ... Andan aşağı bagarsuk adı a'verdir, bir ucu lefayifiyeye ulaşır, bir ucu yabanda یبندہ, ya'ni bağarsuğa ulaşmaz, deliği yoktur. *(Hazain. XV. 63-1)*

§ Sarı eyitti : Anda yabanda یباندہ sığır otlağında nice kişi var idi ki sen anları tanık tuttun. *(Bektaş. XV. 147)*

Sırça sanup anı gümâna batar
Âkıbet bilmeyüp yabana یابانہ atar *(Yuz. Hamdi. XV. 96-2)*

Önü kaafilenin menzile irdi
Yabanda یاباندہ kaldın üş sen sana sana *(Eşrefoğlu. XV. 21)*

§ Ümmeti hakkında bunun gibi göynüklü haber işidicek ol sâat içinde tacını başından ve hülleleri eğninden çıkarıp yabana یبانہ ata. *(Delil. XV. 159)*

§ Hazreti İmam tîri çeküp yabana attı. *(Saadet. XV-XVI. 189-1)*

§ Beyâban بیابان [*Fa.*] : Yaban یابان. *(Şamil. XVI. 398)*

Tîr gibi yabana یبانہ atsan ger
Irmazam kîş-i hizmetinden ser *(Mîri. XVI. 125)*

Nice müddetdürür beslü turur ol
Değildürür yabanlarda یبانلردہ yürür ol *(Güvahi. XVI. 55)*

Çıkardı gönleğin attı yabana یبانہ
Ki ten yeter kefen ben mürde cana *(Veyse. XVI. 145-1)*

§ Ben yabana يبانه ot yolmağa gittiğimde bir kimesne gelip benim gözümü ve elimi bağlayıp... *(Sic. K. XVI. 8, 52)*

Sabâ gibi delürüp dağlara düşer Mecnun
Şu demde kim nazarı Leyli'nin yabana ola
(Yahya Bey. XVI. 207)

Yoşadup yol erin yabanda komaz
Rehber-i lâilâhe-illâllah *(Aşki. XVI. 4)*

§ Diraht-ı bî-bâr gibi yabanda ulalmışsın. *(Şeref. XVI. 146)*

§ Beni kor yabana يبانه gidersin, kim bilir kankı oynaşınla ayş ü nûş edersin. *(Tibr. XVI. 221)*

§ ... Acıktı, bir geyik buzağusun tuttu başın üzdü yabana يبانه bıraktı, etinden yidi. *(Ta. Şahi. XVI. 76-1)*

Cemali mihrini seyretmeğe iver Âli
Kaçan ki haneden ol mâh-rû yabana يبانه çıkar
(Âli XVI.)

§ İḫtilâf اختلاف [*Ar.*] : Kimseyi gözleyip yabana يبانه gitdikleyin heman halkı basadüşmek. *(Bab. XVI. 2, 283)*

§ Kalenin bârusu yok idi. Ol sebepten yabandan يباندن maymunlar gelirler. *(K. B. XVI. 632)*

Gezme serseri yabanda يابانده
Deme şundadır ya bunda *(Alâ. XVI. 51)*

Yabandasın يابانده سن evin yok, bir yanmış ocağın yok
Issız tağın başında mihmanı arzularsın *(Niyazi. XVII. 72)*

Bulunur gül gülistanda ararsın sen dağistanda
Gezüben çölde yabanda يابانده çobandan sorayım dersin
(Kuddusi. XIX. 147)

2. Yabancı, yadırgı.

Can göziyle bakan görür Yunus göziyle gördüğün
Yoksa yaban يبان gözü ile kimesneye ne söyleyem
(Yunus. XIII XIV. 209)

Uslu isen yabanı يبانى ko sen sana gel sendedir o
Senden ana yoldur ulu sen seni iste bul bugün
(Eşrefoğlu. XV. 34)

3. Dışarı, başka memleket.

§ ... Taife-i mezburenin kendi mülk bağlarından ve yabandan يباندن alıp hamr itmek içün getirdikleri üzümden her yük başına üçer akça ihtisabiye talep eyleyip...
(Sic. A. XVI. 2, 1359)

§ ... Kendisi yabana يبانه giderse ben edâ edeyim.
(Sic. K. XVI. 7, 11)

§ Bir tarlanın mutasarrıfı yabanda يبانده iken bir kimesne ol tarlanın üzerine izn-i sipahi ile bina ihdas eylese, geldikte ol binayı ref'ettirir. *(Os. Kanun. XVII. 60)*

yabana atmak : Dikkate almamak, itibar etmemek, hiçe saymak, değer vermemek.

Ettiler hoca bu kulu sataruz
Şöyle ucuz kim yabana ataruz يبانه اتروز
(Yuz. Şeyd. XIII. 15)

Vâdi-i hicre saldılar ehl-i muhabbeti
Gör bîvefaları bizi yabana attılar يابانه آتديلر *(Ruhi. XVI. 180)*

Aramızda olan tuz etmek hakkın
Yabana atmadan muradı nedir *(Kâtibi. XVII. 30)*

yaban âdemisi : Gulyabani.

§ Es-si'la' السعلاء [*Ar.*] : Gullerin ziyade habîsi. Ana yaban âdemisi يابان آدميسى derler. *(Kdeb. XVIII. 145-1)*

yabana gitmek : Heder olmak.

Düş rah-ı meâle iz azıtma
Yolsuzluk edüp yabana gitme يبانه كتمه *(Sûr. XVIII. 7)*

yabana oturmak : Kırda abdest bozmağa oturmak.

§ Bireğü yabana oturmakta يبانه اتر مقده kaç şer'î iş etmek gerek kim anun istincâsı temam ola. *(Tuh. Le. XV. 248)*

yabana salmak : 1. Kıra, açığa salıvermek, atmak, serbes bırakmak.

§ ... Heman dem ol arslandan aşağı indi, yılanı dahi elinden yabana saldı یبانه صالدی. *(Bektaş. XV. 210)*

§ Kankı hayat gülünü gördün ki dest-i devran anı pejmürde idip yabana salmadı یبانه صالمدی. *(Maârif. XV. 203)*

Gam murgunu ki can kafesi beslemiş idi
Gönlüm bu şadlıkta yabana sala یبانه صاله diler
(Şeyhi. XV. 49)

2. Bertaraf etmek, savmak, savuşturmak.

Dedi ol kıza git tiz var donan gel
Benim kaygularımı yabana sal
Benim şeklim oluben gerdeğe gir
Seninle arada olsun bu tedbir *(Dah. XIV. 55)*

yabana söylemek : Esası olmayan şeyler söylemek, hezeyan etmek.

Visalin anduğumca ol peri dir
Delürmüş bu yabana söyler یبانه سویلر olmuş *(D. B. XVI. 97)*

Gülşenden özge yerde fiğan eylemez hezar
Mest-i harab iken yine yabana söylemez یابانه سویلمز
(Âli. XVI. 99)

§ Yabana söylersin یابانه سویلرسن bu sözleri, beray-ı hatır te'vilâttır. *(Naima. XVII-XVIII. 3, 41)*

Skender kim ki anın dergehinde ede çakerlik
Durursun da bu gûne her zaman yabana söylersiñ یابانه سویلرسك
(Nedim. XVIII. 13)

yaban atı : Yabanî at.

§ Böyle yaban atın یبان آتین bana niçün gönderdi.
(Müslim. XV. 4, 126)

yabana varmak : Aptese çıkmak, dışarı çıkmak.

§ Ya yel çıkası gelip ya yabana varacağı یبانه ورجغی hacet vaktında. *(Mü. Şi. XIV-XV. 9)*

yabancı gözcüsü : Kır bekçisi, bağ bekçisi.

§ En-nâtır الناطر [*Ar.*] : Yabancı gözcüsü یابانجی کوزجیسی.
(Kdeb. XVIII. 462-1)

yabanda komak : Yabancı sayıp dışarda bırakmak.

Bülend-himmetiz elbette saye-i alemin
Bizi yabanda koyup یابانده قویوب kılmasun denî vü rezil
(Âli. XVI. 9)

yabandan : Yabancı.

§ Padişahım, ol dilâver yabandan یباندن değildir.
(Müslim. XV. 11, 48)

yaban dutmak : Kırlara düşmek.

Dedi ansızın eyle benzer ki ben
Düşeven dağa vü dutaven yaban دوتاون یبن *(Süh. XIV. 120)*

yabanı depmek : Kırda bayırda dolaşmak.

Bir anlayıgör nolusar çaresi
Kim az iş değildir bu yüz karası
İşiten kişi hep kınaya bizi
Yabanları mı depeler یابنلریمی داپلر ya yazı *(Süh. XIV. 173)*

yabanî tirfil : Kara yonca, dağ yoncası.

§ Habâkaa حباقا [*Fa.*] : ... Türkide yanabî tirfil یبانی ترفیل ve kara yonca ve dağ yoncası ta'bir olunan nebattır.
(Bürh. XVIII-XIX. 228)

yaban oğlanı : Gelişigüzel yetişmiş, eğitilmemiş genç.

§ ... Dâye keli temaşa etti, döndü duhter katına geldi eyitti : Muştuluk : kel, kel değil imiş, başı korkusundan kendüyi kel dir imiş. İmdi bu kel hasîp, nesîptir; yohsa yaban oğlanı یبان اوغلانی bu kadar hüneri kanda kesp eder.
(Ferec. XV. 459)

yaban eri : Şehir haricinde büyümüş, yetişmiş kimse.

§ Yedi bin eli deste-çuplu yaban eri یبان اری.
(Hamza. XIV-XV. 13, 31)

§ Yaban eri یبان اری taifesinden Çırak bin Turak ikrar idüp, Derviş Çelebi yedinden iki yüz re's koyun aldım gittim dediği... *(Sic. K. XVI. 7, 12)*

yaban keçisi : Dağ keçisi.

§ Reng رنك [*Fa.*] : Yaban keçisi یبان کچیسی. *(Şamil. XVI. 443)*

yaban sığırı : Dağ öküzü.

§ Gâv-deştî کاو دشتی [*Fa.*] : Yaban sığırı یبان صغیری. *(Şamil. XVI. 638)*

yaban taşı : Âdi taş.

Bes ol tâcir gerek kim ola sarraf
Yaban taşın یبن طاشن dirüben urmaya lâf *(Tennuri. XV. 245)*

yaban yazı, (yazı yaban) : Kır, ova, sahra.

§ Yazıda, yabanda یازیده یابانده geyiği kovar, senin önüne getirir. *(Dede. XIV. 13)*

Ey gehi dağda, gehi bağda vü bahçede gezen
Ey gehi evde, gehi yazı vü yabanda یازو یابنده gönül *(K. Ü. XV. 21)*

§ Ed-deştü الدشت [*Ar.*] : Yazı ve yaban یابان ، یازی yer, sahra gibi. *(Terceman. XV. 323-1)*

§ Bâdiye بادیه [*Ar.*] : Yaban yazı یبان یازی ve beriyye. *(Bab. XVI. 2, 132)*

§ Dâviye داویه [*Ar.*] : Yaban yazı یبان یازی ve ilâç edici. *(Bab. XVI. 1, 185)*

§ Biyâban بیابان [*Fa.*] : Türkide yaban yazı یبان یازی dedikleri. *(Deş. XVI. 248-2)*

§ Ḫarcik خرجیك [*Fa.*] : Gen yazı yaban یابان یازی. *(Ni'meti. XVI. 262)*

§ Ḫarçik خرچیك [*Fa.*] : Gin yazı yaban یبان یازی mânasına. *(Caf. XVI. 48-1)*

§ Hâmun هامون [*Fa.*] : Yaban ve yazı یابانو یازی.
(Şamil. XVI. 654)

yaban yer, (yaban yeri) : Çöl, kır.

§ Bâdiye بادیه [*Fa.*] : Yaban yeri یبان یری, sahralar.
(Ni'meti. XVI. 113)

§ Ben şimdi bir diraz-gûşe, bir cübbe vü destara razıyam, vermezsin, halbukim gece içi yaban yerde یبان یرده yalın kılıç elinde... *(Ferec. XV. 253)*

§ Yaban yerde یبان یرده tarlada samanım vardı, askerden bir nice nefer âdem yarup samanım alırken...
(Sic. K. XVI. 4, 174)

§ Felât فلات [*Ar.*] : Yaban yeri یبان یری.
(Müntehab. XVII. 73-1)

§ Berr بر [*Ar.*] : Yaban yeri یبان یری. *(Müntehab. XVII. 14-1)*

Birr بر : İylik, hem yaban yere یبان یره di : berr [*Ar.*]
(Cev. Ke. XVII. 97)

§ Er-rehâ' الرهاء [*Ar.*] : Beyâban, düz yaban yer یبان بر ki kır ta'bir ederler. *(Kdeb. XVIII. 106-2)*

§ El-berâyâ البرایا [*Ar.*] : Yaban yerler یبان برلر.
(Kdeb. XVIII. 74-2)

yaban yeri : → **yaban yer.**

ya budur ki... ya budur ki : Ya... ya da.

§ Ya budur ki یابودرکه muradıma irişem, ya budur ki یابودرکه ol yolda kurt kuş bükü olam. *(Anter. XIV. 2, 153)*

yacan : Utanma, çekinme, ihtiraz, korku.

Arada olmasın yacan یاجان u yatlık
Kısu vü şermsarî vü oyadlık *(Işk. XIV. 229-2)*

yacanmak : Çekinmek, kaçınmak, imtina etmek, ihtiraz etmek, sakınmak.

Gamzesi dil diler ise dilerse sehl ola
Ne nesne ola can dahi bunda yacanası یجانسی
(Kadı. XIV. 307)

Aşk ehli cihana kala ya cana der isen
Bilmemiş olasın beni yacana یاجانا der isen
(Kadı. XIV. 143)

Çünkü kendüliğini kıldı fida
Ne içün can içün yacana جانه gönül *(Kadı. XIV. 272)*

Biz anı ışk erine saymazuz ki
Bu yola can ile yacana یاجانه geldi *(Kadı. XIV. 274)*

Sana gönül vereni kala cana sanmagıl
Tartına aklı canını yacana یاجانه sanmagıl *(Kadı. XIV. 359)*

Gözün dür dökmesin ummana irdin
Canın yacanmasun یاجانماسون canâna irdin *(Işk. XIV. 79-1)*

Kirpiğin oku belâdır nicebir
Saklana gönül, dahi yacana can *(Şeyhi. XV. 144)*

§ Ol (Hazreti Abbas) meclise gelse Peygamber edebin artururdu ve ol bile olsa söylerken yacanurdu یجانوردی.
(Tazarru. XV. 290)

§ Hazreti Osman'ın hayâsından melâik utanurdu, edebinden Peygamber yacanurdu یجنوردی. *(Tazarru. XV. 280)*

§ Ebubekir girdi hiç andan yacanmayup یاجانمیوب mübatâl etmedin. Resûl Aleyhisselâtü ves-selâm etti: Utanmayayın mı şol kişiden kim melekler andan utana.
(Rahat. XVI. 436, 7)

§ Ol zâlim zulmünü aşurup zulmeylemekten yacanmayup یاجنمیوب eyledüğü zulüm kendüye hoş gelüp.
(Rahat. XVI. 369)

Yacanma یجنمه sohbetinden düşme bîme
Ki yok andan zarar ol kuflü sıma *(Yuz. Şems. XVI. 146)*

yad : Yabancı, ecnebi, garip.

Ger Yusuf'dur ger yad یاد er yâ-Rab anı
Kurtar andan ver halâslık yâ Gani *(Yuz. Şeyd. XIII. 47)*

Aşk anadan doğmadı, kimseye kul olmadı
Hükmüne kıldı esir cümle biliş ü yadı يادى
(Yunus. XIII-XIV. 147)

Dahi görmemişti cihan işini
Ne yadını يادنى anlar ne bilişini *(Süh. XIV. 33)*

Biri birisinden kaçar yad يادٖ gibi
Olmaz bular hiç er avrat gibi *(Süh. XIV. 211)*

§ Siz dahi bir nefis taâm pişiresiz ve içine ağu katasız ve bir yad يادٖ avrata veresiz ta'zimen anlara iledüp...
(Si. Da. XIV. 86)

§ ... Diyar-ı Hicaz'a yad يادٖ çeri geliyor.
(Si. Da. XIV. 181-1)

Şimdi bir avrat peyince vardığın
Yolda yad يادٖ avrat yüzünü gördüğün
(Man. Tayr. XIV. 185)

§ Senin sözünün gerçekliği ma'ruftur. Kaçan yadlar يادلر hakkına tanıklık veresin, çeri kamusu inanır. *(Kel. XIV. 69)*

Ki anın ile unudulmaz adı
Dün ü gün anar bilişi vü yadı يدى *(Ferh. XIV. 3)*

Yad يادٖ etti beni etmedi yâd ol lebi mey-gûn
Yâd etmediğini hele ben yâd ediserem *(Kadı. XIV. 14)*

Yadları يادلرى sen sana hemdem eyleme
Kimseyi kendine mahrem eyleme *(İs. XIV-XV. 57)*

Az ola bu yıl sular dir ey veli
Yad يادٖ çeri girür yıkılur Şam ili *(Melhame. XIV-XV. 64-2)*

§ Ana haramdır yad يادٖ avratın yüzüne ve eline nazar ede.
(Müneb. XIV-XV. 301-1)

§ Ve ecnebi erlere dahi revâ değildir ki yad يادٖ avratların ol bezekleri yerine nazar kıla. *(Leys. Mu. XIV-XV. 62-1)*

§ ... Ol mü'min dahi, gerek yad يادٖ gerek biliş olsun.
(Leys. Mu. XIV-XV. 45-2)

Âşık kendüden el yudu dünyayı ahreti kodu
Hiç anmaz bilişi yadı یادی kendözün yoğa sayıcı
(Eşrefoğlu. XV. 18)

Mühtaç olasın hayr duaya kim edeler
Ruhun içün ez-düşman ü yad یاد ü yarân *(Delil. XV. 140)*

§ ... Gözü şahzadeye dokundu, firasetle bildi kim yad یاد kişidir, tutun deyü buyurdu. *(Ferec. XV. 451)*

§ ... Atamız bir yad یاد kişiyi üzerimize havale etti, bizi ana hizmetkâr etti, biz bunu götürümezüz. *(Ferec. XV.159)*

§ Ve dahi eri sevmedüğü ve hoş görmedüğü kimseleri evine komaya gerek er olsun gerek avrat, gerek biliş olsun gerek yad یاد. *(Leys.Ar.XV. 124)*

§ Kâfir, küfr işlerken Tanrıdan yad یاد, bilişliği yok.
(Cennet. XV. 79)

§ İmdi muhabbet ve mihnet ikisi bir oddandır, ve gerü birbiriyle yad یاد düşmüştür. *(İrşad. XV. 36)*

§ El-ecnebi الاجنبی [*Ar.*] : Yad یاد kimesneye derler.
(Terceman. XV. 19)

§ El-garibü الغریب [*Ar.*] : ... Ve dahi garip yada یاده derler.
(Terceman. XV. 104)

§ Nuh ile yad یاد müsülmanlar kurtuldu, oğlu kâfir olup dinde atasına muhalif olduğu içün helâk oldu.
(Kesir. XV. 45)

§ Gördü ki avratının katında bir yad یاد er oturur.
(Güls. XV. 48)

§ Cehdedeler kim evvel oğlanın mi'desine ana südü gire, zira yad یاد kişi südü anası karnındağı gıdâsına muhaliftir.
(Hazain. XV. 10-2)

Yad یاد it bilişleri dahi yadı یادی biliş edin
Yad ile gerçi bir değil ol âşina hakı *(Dâi. XV. 42)*

Kamu illerde ger biliş eğer yad يادِ
Müsahhardır bugün hükmüne münkat
(Çeng. XV. 177)

§ İlim oldur ki yadı يادى ve bilişi görücek miktarı nedir bilesin.
(Kab. XV. 473)

§ Her heft هرهفت [*Fa.*] : ... Ve yad يادِ demek olur, ya'ni kimseye nisbeti yok... *(Deş. XVI. 47-2)*

Yadıñ يادكَ değil eyle oğlunu yâd
Kıl çare ki düşmen olmaya şâd *(Fuzuli. XVI. 307)*

Günden günilerin ben o bedr-i temamımı
Allah saklasun ki biliş ola yad ile *(Yahya Bey. XVI. 196)*

Sürüne eyleme yad يادِ ağılı yurt
Ki artık yir sağışlu koyunu kurt *(Güvahi. XVI. 37)*

§ İylik, yadı يادى biliş ve düşmanı dost eyler.
(Câm. Na. XVI. 99)

§ Yaramazlık bilişi yad يادِ ve dostu düşman eyler.
(Câm. Na. XVI. 99)

§ Bîgâne بيكانه [*Fa.*] : Yad يادِ. *(Şamil. XVI. 220)*

Kesildim aşk-ı yâr ile her işten
Yimek ü içmek ü yad يادِ ü bilişten *(Hüs. Dil. XVI. 196)*

§ Üstümüzden yavuz yel estiğin ve perdemize yad يادِ el irdiğin dilemezdi. *(Hüs. Dil. XVI. 46)*

§ Ezelî bilişliği ebedî yadlığa يادلغه döndürürsün.
(Ta. Şahi. XVI. 57-2)

Ki bed-nâm olmaya âlemde adın
Sana ta'netmeye biliş ü yadın يادكَ *(Fazilet. XVI. 180)*

Basmasın der yad ayak, tokunmasın der yad يادِ eli
Serteser devr-i harîmin eyledi pür-hâr gül
(Lâmii. XVI. 14)

§ Kerem edin, atasının memleketini bu yad یاد leşkere yıktırman dediler. *(Âş. XVI. 101)*

Bir yad ile konuşunca
Zaman geçer alışınca *(Saz. Öksüz. XVI. 35)*

Yâr elinden zehr eğer nûş eylesem tiryâk olur
Yad یاد elinden ger içem tiryâkı bana sem gelür
(Muhibbi. XVI. 54)

Yadlar ile yiyip içip gezersin
İstiğna satarsın bize gelince *(Saz. Kul Mustafa. XVII. 98)*

§ Bîgâne بیگانه [*Fa.*] : Yad یاد kimesne. *(Cam.Fa. XVII. 85)*

Doğar aylar gibi doğup dolunma
Beni koyup yadlar ile salınma *(Kâtibi. XVII. 33)*

§ Zira bu şehre bir gayri yad یاد ayak bassa viran olur.
(Ev. XVII. 7, 286)

Dürlülere di : enva', hem yadlara یادلره di : ağyar اغیار [*Ar.*]
(Cev. Ke. XVII. 39)

Yad el dokunmasın ince beline *(Ak. XVII. 26)*

Kırdı geçirdi tıg-ı nigâhiyle âlemi
Çeşmi ne yad یاد baktı; Nedimâ, ne âşina
(Nedim. XVIII. 133)

§ Bîtâne بیتانه [*Fa.*] : Zend ü Pazend lûgatinde gayr ve bîgâne mânasınadır, yad یاد ta'bir olunur.
(Bürh. XVIII-XIX. 135)

Şevk ile bağrına basup koçup öpüp sevdiğin
Ehlini ardına koyup yada yâr eyler ölüm
(Kuddusi. XIX. 125)

yada kalmak : Mahrum kalmak.

§ Eğer habibim şimdiden bunda kalur ise bir avuç günahkâr ümmet beş vakıt namaz müzdünden yada kalur یدا قلر.
(Tuh. Le. XV. 257)

§ Şehitlik mertebesinden yada kalavuz یده قلاوز deyü içmezüz.
(Tuh. Le. XV. 255)

ya dakı : Yahut.

§ Her kişi padişahlar dergâhında suçsuz cefa çekmiş ola ve anın ol renci uzanmış ola, ya dakı یادق hemişe ziyanda ve dar dirlikte ömür sürmüş ola, ya dakı malın ve hürmetin yele vermiş ola, ya dakı bir mansıptan ve işten, kim dutar idi, ma'zûl olmuş ola, ya dakı bir şer ehli ve fesat ve fitne issi ola kim hayır işi az işleye, ya dakı یادق...
(Kel. XIV. 31)

yadamak : Muztarip, muazzep olmak.

İşidiceğiz şah öğüş ağladı
Ki gayret odu yüreğin dağladı
Dedi ey diriga benim gey adım
Yavuz oldu vü üş igen yadadım یادادم *(Süh. XIV. 180)*

yada taşı : Eskiden usûlüne göre kullanılınca yağmur yağdırdığına inanılan bir taş, yağmur taşı.

O sâğar ki sihreyler ağlatmada
Meğer cevheri oldu seng-i yada یده سنك *(Atai.Ha. XVII. 37)*

§ ... Ve ol hacer-i bâran-esere Etrâk yada taşı یده تاشی ve ehl-i Fürs seng-i yada ve Arap hacerü'l-matar deyü nam-zet kıldılar ki vakt-i hacette vech-i muharrer üzere istimtar olunsa Hazret-i müsebbibü'l-esbap ol ism-i mubarekin bereketine inzâl-i matar eder. *(Aks. XVII-XVIII. 116)*

yad dutmak : → **yad etmek.**

yad etmek, (yad dutmak, yad eylemek, yad kılmak) : Yabancı saymak, uzak tutmak.

Dedi kim ey şehim dutma دگما beni yad یاد
Sözün söyle bana olmaya oyad *(Işk. XIV. 173-2)*

Ey Çalab'ım fazl kıl dâd eyleme
Ol cemâattan bizi yad eyleme یاد ایلمه
(Melhame. XIV-XV. 10-1)

Dilde çün Abdürrahim'em rahmet et
Bendeni yad etme یاد ایتمه yâd et da'vet et
(Vahdet. XV. 169-1)

Hem meşâyih zümresinden kılma yad یاد قلمه
Anlara göstermişem çün inkıyad *(Vahdet. XV. 169-1)*

Ben kulun yad eyleme یاد ایلمه yâd et dedim güldü dedi
Ben seni bîgâne sandım âşinalardan mısın *(Nihani. XVI. 78)*

Her arada Hakkı yâd et, yad kılma یاد قلمه bir nefes
(Mihri. XV. 90)

yad eylemek : → **yad etmek.**

yad il : Gurbet, yabancı memleket.

Sana işbu sâat verirdim ceza
Yad il içidir ne deyeler bize *(Süh. XIV. 145)*

§ Kaçan endamlarının birisi ağrır olsa, şol otlar kim ana assı eder, ırak yollardan ve yad ellerden یاد الردن getirirler.
(Kel. XIV. 30)

Herifin kimdürür yoldaşın eşin
Bu yad illerde یاد ایللردہ kimlerdir bilişin
(Çeng. XV. 207)

§ Sen ne bağın gülü, kangı bakçanın sünbülüsün. Bu yad illerde یاد ایللردہ kimin âşinasısın. *(Müslim. XV. 1, 12)*

Belkıya eydür yiğit ne kişisin
İşbu yad ilde یاد ایلدہ kimin bilişisin *(Cam. XV. 28)*

Bu yad illerde یاد ایللردہ kimin bilişidir
(Şeref. XVI. 294)

Yâr yad illere یاد ایللرہ salıp beni kakınç ile ah
Tasa nerdinde yine döne döne eyledi zar *(D. B. XVI. 89)*

Eyitti ey oğul sen ne kişisin
Bu yad illerde یاد ایللردہ kimin bilişisin *(Zati. XVI. 68)*

yad kılmak : → **yad etmek.**

yadlık : Yabancılık, bigânelik, ayrı gayrılık.

§ İman ehlinde yadlık یادلق olmaz. *(Hamza. XIV-XV. 12, 98)*

§ Ey bizim Rabbimiz, bizi delâlet kılgıl ol tarik-ı ma'rifete kim ana sülûk etmekle seninle bizim aramızdan yadlık یادلق götürüle. *(Leys. Dâi. XV. 14-2)*

§ Âşıkla ma'şuk arasında yadlık یادلق ve ikilik yoktur. *(İrşad. XV. 26)*

Bîgânegî بیکانکی [*Fa.*] : Yadlık یادلق. *(Şamil. XVI. 248)*

§ Dehist دهست [*Fa.*] : Hayâ ve korkudan utanmak ve yadlık یادلق bigânegî mânasına... *(Deş. XVI. 40-2)*

yad oğul : Evlatlık, üvey oğul.

Kimisi istemezken verir evlat
Kimi ister ana yad oğul یاد اوغل eyler *(Niyazi. XVII. 28)*

yad olmak : Yabancı durumuna düşmek, uzak olmak, mahrum olmak.

Hem vebâ vardır halâyık nâ-murat
Nice biliş yad ola یاد اولا bilişe yat
(Melhame. XIV-XV. 117-2)

Atan anan kardaşların yad olup یاداولب senden ayrıla
Şol ettiğin zulümlerin hep dâdı senden alına
(Eşrefoğlu. XV. 33)

§ Dünya talep eden kişiler benim selâmımdan ve rahmetimden yad ola یاد اولا. *(Müz. XV. 230)*

Aşk ile bilişeli yad olmuşam یاد اولمشم özüme
Akl ile dak dutmanuz anlamadın sözüme *(Gülşeni. XVI. 105)*

yad söz : Başkasına âit söz.

Anın değme bir beytine tercüme
Düzüp sürmedim yad sözü یاد سوزی harcıma *(Ferh. XIV. 4)*

yad yer : Yabancı yer, gurbet.

Atam verdi öğüt hem sonra ant
Bana ol yarar, sayru olana kand
Ki yad yerde یاد یرده süci içip yatmagıl
Edepsizlik olur anı etmegil *(Süh. XIV. 131)*

Yardı beni yârimden ü yad yerlere یدیرلره düştüm
Biliş gibi bilmezvenin atamı anamı *(Süh. XIV. 184)*

yağadılanmak : Yağlı, kirli hale gelmek.

§ Tefes تفث [*Ar.*] : Kirlenmek ve saç yağadılanmak یغه دیلنمق. *(Bab. XVI. 1, 368)*

yağağan : Çok yağıcı.

§ Fülan yanadan bulutlar oynayıcak yağmur yağağan یغاغن olur dirler. *(Fütuh. XIV. 181)*

yağalur : Yağışlı hava.

§ Ol yağalurda یغالورده yol balçığına bakmadılar, yürüdüler, şehre girdiler. *(Fütuh. XIV. 95)*

yağanaklı : Şiddetli, sağanaklı.

§ Bâran-şitab باران شتاب [*Fa.*] : Yağanaklı یغانقلی yağmur. *(Deş. XVI. 28-1)*

yağanmak : **1.** Kin bağlamak, düşmanlık duymak, husumet beslemek.

Yağanurmuş یاغەنورمش bize kadı ol kadar bilmez mi kim
Himmet-i aktab-ı âlemdir kaza-gerdanımız
(Lâmii. XVI. 63)

Düşüp anda vezir ol dem utandı
Nedime gönlü içre çok yağandı یغندی *(Güvahi. XVI. 26)*

Kim ederse nasihat ol yağanur یغار
Kanımız dökmeğe kolun sığanur *(Şeh. Ş. XVI. 1104)*

Olar kim bastılar ayak rikâba
Yağanurlar یغارلر kamu Afrasyab'a *(Şeh. Ş. XVI. 391)*

2. Horozlanmak, kafa tutmak, atıp tutmak.

§ Hişam ana dik gelüp yağandı یغاندی. Ömer etti : Benim katımda mı hasmına yağanursun یغانورسون, he mi diyüp...
(Rahat. XVI. 297)

Yağanurmuş یغانرمش bana kim düşman ey dost
Berü gelsün er ise işte meydan *(D. B. XVI. 158)*

yağar : Yağmur.

Rec' رجع [*Ar.*] ü kefiyy کفی [*Ar.*] ü gays غیث [*Ar.*] ü matardır مطردر [*Ar.*] : yağar یاغار bulut:
Müz ü sehab ü gadiye vü ârız u gamam *(Naz. Le. XVII. 6)*

yağ bağır : 1. Koyunun bağırsağı içine doldurulan kıyılmış ciğer ve iç yağıyle yapılan yemek.

Söklündü iç yağından yağ bağırlar یاغ بغرلر
Sunar sağrak birbirin ağırlar *(Çeng. XV. 248)*

§ Ciger-âkende جکرآکنده [*Fa.*] : Yağ bağır یاغ بغر dedikleri ki ciğeri kıyma edüp bişürürler. *(Deş. XVI. 317-1)*

§ Zerdenc زردنج [*Fa.*] : Koyunun bağırsağını ve ciğerini ve iç yağını kıyma idüp bişürürler; Türkide yağ bağır یاغ بغر derler.
(Deş. XVI. 51-2)

§ Ciğer-âkend جکرآکند [*Fa.*] : Yağ bağır یاغ بغر.
(Caf. XVI. 43-1)

2. Mumbar içine doldurulan kıyılmış ciğer ve iç yağı.

§ Likâne لکانه [*Fa.*] : Yağ bağır یاغ بغر ki döğüp bağırsağa doldururlar. *(Caf. XVI. 150-1)*

yağ cumruğu : → **yağcumur.**

yağcumur, (yağ cumruğu) : Yağlı ekmek.

§ Çengâlî چنکالی [*Fa.*] : Issı etmeği yağla karıştırırlar ve yerler Türkide yağcumur یغجمور dedikleri taâmdır ki Arapçada delîk derler ve erişte aşı ve küliçe ve kete, ve kenar ve yağ cumruğu یاغ جمروغی... *(Deş. XVI. 370-1)*

§ Çengâl چنكال [*Fa.*] : Çimdik. Ve yağcumur يغجمور dedikleri taam ki Arapça delîk derler. *(Ni'meti. XVI. 235)*

§ Çengâl-ḫust چنكال خواست [*Fa.*] : ... Ve ovmaç ve yağcumur ياغ جمور dedikleri taam ki Arapça delîk derler. *(Caf. XVI. 42-1)*

yağdan : Yağ kabı, yağdanlık.

§ Bir tavı, bir süzek, bir tepsi ve bir yağdan يغدان ve bir tas: 20. *(Sic. B. XV. 10, 9)*

yağı : Düşman.

Aşkın çeri saldı benim gönlüm evi ıklimine
Canımı esir eyledin nider bana yağı ياغى Tatar
(Yunus. XIII-XIV. 310)

§ Anınçün yağı ياغى derler ki, biz anlara yetsevüz öldürürüz, anlar bize yetse öldürür. *(Dede. XIV. 66)*

Eline aldı şah bir lâ'l ayağı
Dedi ilsin, bizimle olma yağı ياغى *(Hurş. XIV. 72)*

Süheyl'in atı sürçüben düştü
Heman dem yağı يغى üstüne üştü *(Süh. XIV. 292)*

Kişi kim yağısından ياغيسندن alu kala
Dün içinde baskın edici ola *(Süh. XIV. 168)*

Bana lâ'li il olursa çü gözü mestdir nola
Eğer zülfeyni şûrişte veya kaşları yağıdır ياغىدر
(Kadı. XIV. 224)

Sipahinin olmayıcak yarağı
Nite durubile görücek yağı يغى *(Ferh. XIV. 22)*

Karındır ayak tutsağı, el bağı
Boğaz yasiri Tanrıyadır yağı يغى *(Ferh. XIV. 53)*

Hazer eyleyelim biz ol yağıdan
Benem gürbüz yağıları tağıdan *(Dah. XIV. 9)*

§ Halin nedir, yağı mı ياغيمى geldi, deyü sordular. *(Anter. XIV. 815)*

Key değil kişi adı tağî ola
Hem ülü'l-emr olana yağı ياغى ola *(İs. XIV-XV. 74)*

§ Cahil tabip... bilmediğin işleye, tamaʿ, hırs, neûzü-billah, çün cehlile bir kişide yoldaş ola, ol vilayete dahi haramî, yağı ياغى gerekmez, ol yeter kırmağa. *(Hazain. XV. 26-2)*

Oturup ayş ü nûş içinde sultan
İşitti şah yağı يغى olmuş Karaman *(Salâtin. XV. 59)*

Şu kim ola şerif ıklime yağı ياغى
Çırağ-ı ömrünün dükene yağı *(Hikmet. XV. 85)*

Ki gelebilmeye Mısr üzre yağı ياغى
Adû basmaya bu mülke ayağı *(Hikmet. XV. 125)*

Tut elimi düşmüşem eyle medet
Koma, yağı ياغى yıka ilim eyle ret *(Enveri. XV. 41)*

§ Şark tarafından ulu, kuvvetli yağı ياغى Rum memalikine hücum etti. *(Ta. Sel. XV. 180)*

Eğer söyündürürse ol çırağı
Anın yağma kıla varını yağı ياغى *(Tennuri. XV. 83)*

Gitmek olmaz yağıyı ياغيى bunda koyup
Küfr, islâm nurunu basar yayup *(Cam. XV. 97)*

§ Bir ulu yağı ياغى üzerlerine geldi. *(Kesir. XV. 245)*

§ Od ile su dilsiz yağıdır ياغدر. *(Ata. XV. 14)*

Düşmana saçtı eliyle toprağı
Kör oldu cümle ol kâfir yağı يغى *(Mevlit XV. 43)*

Huruç eyleye mağrıptan ol iç il
Ola yağı ياغى vü ayruk olmaya il *(G. Ra. XV. 71)*

§ Kûhistan'da otuz yıldan az eksik padişahlık sürdü ve müdara ile iline yad yağı ياغى ayağın bastırmadı. *(Kab. XV. 259)*

§ Başına bir medet kıl, yohsa Tatar kavmi azîm uğraşçı yağılardır ياغيلر در. *(Bektaş. XV. 313)*

§ Elçi Yemen vilayetine geldi, haber irişti kim yağı ياغى belürdü deyü; ceng yarağın görüp... *(Ferec. XV. 342)*

Sâki yürüt ol han ayağın ilde yasaktır
Hey hana yağı يغى kimdir işitmez bu yasakı
(Dâi. XV. 135)

Seğirttiğim görüp illerde yağı ياغى
Sızardı korkudan böğrekte yağı *(Çeng. XV. 254)*

Ere kardaş gerek düşman dağıda
Ki dimişler yavuz kardaş yağıda يغيده *(Güvahi. XVI. 80)*

Er ile ol geh illik geh yağıdır يغيدر
Geh uslanır gehi aklın dağıdır *(Güvahi. XVI. 114)*

Kamu engellerin yolunda şimdi
Bizimle yağı ياغى olup oldular çep *(D. B. XVI. 49)*

Gerekmez böyle yatmak fariğü'l-bâl
Bilinsin yağı ياغى mı il mi nedir hal *(Veyse. XVI. 80-2)*

Bilmezem ben neyledim şol gamze-i hunrizine
Kim bizimle dostum kanlı bıçaklı yağıdır ياغىدر
(Revani. XVI. 19)

Çü yok insafı oldu şimdi bâğî
Benim mülkümde oldu bana yağı ياغى *(Câm.Na. XVI. 69)*

Kimin rûşen ola aklı çırağı
Yavuz olup olur mu Hakka yağı ياغى *(Câm. Na. XVI. 104)*

İzar-ı yâri öğersiz benim yanımda deyü
Efendi şem-i bezm hep bizimle yağıdır ياغيدر
(Âli. XVI. 90)

Ola her kim cünûd-ı Hakka yağı ياغى
Çerağ-ı şehde yanar bağrı yağı *(Enis. XVI. 16-2)*

Bir cür'et issidir nola çekse yalın kılıç
Mülk-i cihanda katı soğuk yüzlü yağı ياغى var
(Zati. XVI. 216)

Vilâyette bular gizli yağıdır ياغيدر
Haramî yoldaşı düzd ortağıdır *(Letaif. XVI. 44)*

Yakin bil ol eri fehmeyle dağı
O dağın sahibine olma yağı ياغى *(Fazilet. XVI. 49)*

Gurur-ı mülk ile ol aslı tâgî
Sıyup şah ile ahdi oldu yağı *(Hadidi. XVI. 229)*

Dil müjenle kan yalaştılar karındaş oldular
Zâhirâ gören sanur kanlu bıçaklu yağıdır ياغيدر
(Aşki. XVI. 152)

Giryan didi ey gözüm çerağı
Vahşilere il, benimle yağı ياغى *(Fuzuli. XVI. 329)*

§ Karacahısar Tekfürü bizim ile yağı ياغى olmuş dedi.
(Âş. XVI. 8)

Ecel seyli katı yavuz yağıdır يغىدر
Fenayi yapma kim seyl ayağıdır *(Lârendi. XVI. 365)*

Hûr : güneş ü zehr : ağı, nifedir : iç ton ağı
Güç-bilûçtur كوچ بلوچدر [*Fa.*] : yağı ياغى, lay : çökek, dalga : heng
(Genc. XVII. 41)

Yağı olup hatırcığın bassalar
Kaail idin ağlamağa kosalar *(Kâtibi. XVII. 38)*

Bu sözü dersen seni öldürürem
Kendimi sonra yağıya ياغيه ururam *(Battal. XVIII. 46)*

yağılık, (yağuluk) : Düşmanlık.

§ Andan sonra şart eylesin bizim ilimize yağılığa ياغىلغه gelmeye dedi. *(Dede.E. XIV. 275)*

Padişahlara yağılık يغيلق var gibi
Depreşür leşker yaraklan er gibi *(Melhame. XIV-XV. 136-2)*

§ İtbarak kavmi gerü yağılık ياغليق etmek isterlerdi.
(Ta. Sel. XV. 9)

§ İsbahan beği işitti kim iline yağuluğ ile ياغلوغيله İmadüddevle geldi. *(Kesir. XV. 205)*

§ Anları Istanbul'da rehin kodu kim hiç yağılık olunmaya.
(Âş. XVI. 81)

yağır : 1. Hayvanların sırtında hasıl olan yara.

Yükün gözetir kârvan gey ağır
Esirgemez olursa kölük yağır يغر *(Ferh. XIV. 11)*

§ ... Ve arkası yağırından يغرندن kan akardı, eşeği yudular ve yağırın يغرن timarladılar. *(Tez. Ün. XV. 212-1)*

Ol kadar çeker idi yükler ağır
Ki teninde tü komamıştı yağır *(Şeyhi. XV. 63)*

§ ... Ellerine değirmen verip un üğüttü tâ elleri kabardı. Arka ile odun taşıttı tâ yağır ياغر olunca. *(Ferec. XV. 351)*

§ Senin elinde olan sarı beserek, üst dudağının sol tarafı yirik, beli açık yağır ياغر ve omuzu yağır deveyi...
(Sic. K. XV. 5, 260)

§ Rîş ريش [*Fa.*] : Yara ve yağır ياغير. *(Şamil. XVI. 444)*

§ İnsidam انسدام [*Ar.*] : Yağır يغر yeri onulup tüyü bitmek.
(Bab. XVI. 1, 440)

§ ... Mezburdan iki yüz elli akçaya bir bargir alıp soyup arkasında yağırın ياغرين gördüm. Lâkin mezbur bargirin uyuzu var imiş reddolunmasın murat ederin.
(Sic. A. XVI. 1, 840)

Dokunur zahmi olana gül-i ter
Kocunur yağırı ياغرى olan yerler *(Atai. Ha. XVII. 75)*

§ Bidad بداد [*Fa.*] : Ol keçedir ki dabbenin yağırı ياغرى üzerine bağlarlar. *(Aks. XVII-XVIII. 196)*

§ Figâr فكار [*Fa.*] : Çârpâ hayvanat arkasında olan yaradır, çok binilmekten ve ağır yük götürmekten olur. Türkide yağır ياغر ve cıdav ta'bir olunur. *(Bürh. XVIII-XIX. 447)*

§ Efgâr افكار [*Fa.*] : ... Tavar arkasında olan yağıra ياغره ve cıdava denir. *(Bürh. XVIII-XIX. 71)*

2. Sırtı yaralı (hayvan).

§ ... Bu söz ana şol yağır ياغر tavara kaşağı tokunur gibi...
(Leys. Ar. XV. 355)

Sügüyü duttu gördü katı ağır
Ki file ursalar olaydı yağır ياغر *(Işk. XIV. 210-1)*

§ Ed-debra' الدبراء [*Ar.*] : Yağır ياغر davara derler.
(Ah. XVI. 374)

yağırlık : Eyerin altına konan keçe.

§ El-mirşahatü المرشحة [*Ar.*] : ... İyer teğeltisinin ve yünesinin altına kodukları keçe ki yağırlık يغيرليق derler.
(Terceman. XV. 329)

yağırnı : → **yağrın.**

yağış : Yağmur.

Bir katra yağış ياغيش damdı vü minğ lâle ter oldu
(Nesimi. XIV. 8)

Bir güldürür ise ağlatır bin
Berk ola yağışa يغيشه hem alâmet *(Kadı. XIV. 247)*

Döktü bulut gibi gözünden yağış يغش *(Ruşeni. XV. 90)*

Yağış ياغش olanda nemedim örtedim
Ayağın altına yüzüm sürtedim *(Ruşeni. XV. 86)*

Gözünden yüzüne yağdır yağışlar يغشلر
Ki bir katrasına bin suç bağışlar *(Ruşeni. XV. 9)*

yağlık : Mendil, peşkir, bez parçası.

Getirdi beş on gevher-i şahvâr
Ki âlemde her kanda kim şah var
Anın mislini görmemiş oladı
Ana verdi bir yağlığa يغلغه doladı *(Süh. XIV. 251)*

Sol yanadan aldı avrat yağlığı يغلغى
Solda kaçan bula kimse sağlığı *(Man. Tayr. XIV. 185)*

§ Namaz kılanın ileyinden geçmeye ve mescit içine tükürmeye eğer balgam gelirse yağlığ ile يغلغله ala ve barmakların çatlatmaya. *(Müneb. XIV-XV. 256-2)*

§ Halef'in, tekabbül ettiği nameler öğüne düştü, yağlığından ياغلغندن çıkarıp mührünü fekketti... *(Ferec. XV. 321)*

§ Atı, tonu aldı, altunu yağlığa يغلغه bağladı çıktı gitti. *(Ferec. XV. 317)*

§ Çenber, yağlık يغلق, kolluk, bohca... *(Sic.K. XV. 2, 157)*

§ Uçkur : *10*, yağlık يغلق : *10*, misk : *20*, hamam çarşabı : *50*. *(Sic. B. XV. 10, 50)*

§ Nakip ol bir salkım üzümü alıp yağlığına ياغليغنه bağlayıp oradan çıktı. *(Bektaş. XV. 236)*

§ Destâr دستار [*Fa.*] : Sarık ve yağlık ياغلق. *(Sıh.Ac. XV. 24)*

§ Bazreng بازرنك [*Fa.*] : Oğlancukların göğsüne bağladıkları yağlık ياغلق. *(Miftah. XV. 52)*

§ ... Sa'd ibni Muaz'ın eli yağlığı يغلغ bundan yeğdir. *(Hay. XV. 34)*

§ Siperdek سپردك [*Fa.*] : Destmâl ve yağlık يغلق ki anunla el silerler. *(Deş. XVI. 200-2)*

§ Destar دستار [*Fa.*] : Dülbend ve mendil ve peşkir ve yağlık يغلق. *(Caf. XVI. 58-1)*

§ Seperdek سپردك [*Fa.*] : Destar, yağlık يغلق mânasına. *(Ni'meti. XVI. 376)*

§ Destar دستار [*Fa.*] : Tülbend ve mendil ve peşkir ve yağlık يغلق. *(Ni'meti. XVI. 301)*

§ Dejk دژك [*Fa.*] : Destarçe ve yağlık يغلق. *(Ni'meti. XVI. 301)*

§ Destar دستار [*Fa.*] : Dülbent ve yağlık ياغلق. *(Şamil. XVI. 118)*

§ Seperdek سپردك [*Fa.*] : Yağlık ياغلق. *(Şamil. XVI. 170)*

§ Siperçe سپرچه [*Fa.*] : Yağlık ياغلق ve destarçe.
(Şamil. XVI. 457)

§ Eş-şüstece الشستجه [*Ar.*] : Destmâl ve mendil gibi, Türkçe yağlık يغلق dedikleridir. *(Kdeb. XVIII. 294-2)*

Kibar yar alnına bir yağlık çaldı
Yeşil midir, oflaz mıdır, al mıdır *(Kara. XVII. 172)*

Bir yiğit yaslanıp dizine yatsa
Yârinin yağlığın yüzüne örtse *(Kara. XVII. 192)*

Çağırmadı korktu ol kız ağladı
Ağzına tiz yağlığını يغلغى bağladı *(Battal. XVIII. 67)*

§ Dezek دزك [*Fa.*] : Yaglık يغلق ve destarçe.
(Cam. Fa. XVII. 51)

§ Derek درك [*Fa.*] : Yağlık ياغلق ve destmâl ve destarçe mânasınadır. *(Bürh. XVIII-XIX. 268)*

§ Dezek دزك [*Fa.*] : Sarık ve destar mânasınadır ve bazılar indinde yağlık ياغلق ve destmâl mânasınadır.
(Bürh. XVIII-XIX. 271)

Pınarında bir yenice sağlık var
Çimeninde ıstar görmüş yağlık var
(Saz. Dadaloğlu. XIX. 571)

Ana gerdanlığı agzımla takıp Vasıf vâr
Çü nişan yağlığı ياغلغى boynuna sarılsam her bâr
(Vasıf. XIX. 77)

Tenin misk ü anber olmuş kokuyor
Al benim yağlığım sil memelerin
(Emrah. XIX. 19)

yağmacur : Bir nevi tatlı.

§ Beşneze بشنزه [*Fa.*] : Çengâlîdir ki tahın ve hurma ile yahut ıssı etmek ve yağ ve pekmez ile yapılır. Türkler yağmacur ياغمجور ta'bir ederler. *(Bürh. XVIII-XIX. 119)*

yağma salmak : Yağma etmek üzre saldırmak.

§ Leşkerinden çok çeri halkı üzerine yağma saldı يغما صلدى.
(Kesir. XV. 210)

yağmaya boşanmak : Yağma için saldırmak.

Şir-i Hak çünkim Umul üzre varır
Sır, kovar kâfirler islâmı görür
Anda yağmaya boşandıkta يغمايه بوشندقده guzat
Gitti tenha düşman üzre depti at *(Enveri. XV. 97)*

yağmurca geyiği : Dağ sığırı, bir çeşit sığın geyiği.

§ Gevezn كوزن [*Fa.*]: Sığın geyiği ve yağmurca geyiği ياغمرجه كيكى Fâzıl-ı muhakkık Dekayıkü'l-Hakayık'te böyle tahkik etmişler ki gâv kâf-ı Acemiyle ve gevezn ikisi bir cinstir gâv ehlîsinin adıdır, gevezn deştîsinin adıdır. *(Deş. XVI. 275-1)*

§ Gevezn كوزن [*Fa.*] : Gâv-ı kûhî nev'indendir. Buynuzları ağaç şâhı gibi olur. Bu gâv-ı kûhî ki Türkide sığın ve geyik ve Arabide bakarü'l-vahş dirler. Birkaç nevi olur. Bir nev'i kaviyyü'l-heykel ve ısıcak mişelikte olur, Fariside gevezn didikleri budur; dallı budaklı buynuzu olur, Türkide buna sığın dirler, ve bir nev'i dağ eteklerinde ağaçlı yerlerde olur, cüssesi ahudan ekber ve şa'ri şitada siyaha mâil, sayfda kırmızı olur, bunun kuyruğu sağîr olur, Türkide ana çopur dirler. Isıcak dağlarda olan nev'i bundan ekber ve kuyruklu olur, yahmur didikleri budur, Türkide tahrifle yağmurca geyik يغمورجه كيك dirler. *(Bürh. XVIII-XIX. 534)*

yağmurdan içer : Ancak yağmur suyu içen susuz (toprak).

§ Gerekse yağmurdan içer يغمردن اچر deştî yer olsun gerekse su basar olsun. *(Tuh. Le. XV. 347)*

yağmurlanmak : Mütena'im olmak.

§ Andan oğlanlarına Tanrı adların öğretti kim anın ile yağmurlanurlar يغمرلنرلر idi ve yardımlanırlardı.
(Enb. XIV. 191)

yağnış : Yanlış.

§ Kubat ya şöyle mi yağnış ياغنش görmüşsün.
(Hamza. XIV-XV. 15, 90)

yağ ördeği : Yağda kızartılmış bağırsak dolması.

§ Cühudâne جهودانه [*Fa.*] : ... Ve yağ ördeği ياغ اوردكى.
(Caf. XVI. 45-2)

§ Cühudâne جهودانه [*Fa.*] : Yağ ördeği ياغ اوردكى derler kalye kısmından bir taâmdır. *(Deş. XVI. 318-1)*

§ Cehudâne جهودانه [*Fa.*] : Bir taâm adıdır ki Arabide nekanak ve Türkide yağ ördeği ياغ اوردكى ve sucuk.
(Deş. XVI. 317-1)

§ Cühudâne جهودانه [*Fa.*] : .... Ve Urban at'imesinden bir nevi' taam ismidir. Bağırsağı nice şeyle doldurup yağda kızartırlar, Türkide yağ ördeği ياغ اوردكى ta'bir ederler.
(Bürh. XVIII-XIX. 211)

yağrık : Üzerinde et ve odun gibi şeyler parçalanan kütük.

§ Ḫarek خرك [*Fa.*] : Har lâfzının tasgiridir ve devecik dedikleri uzun ayaklı böcek ve saz kirişi altına kodukları ve odun yağrığına يغرغنه derler. *(Miftah. XV. 76)*

§ Ḫıven خون [*Fa.*] : Yağrık ياغرق ki üstünde kasaplar ve gayriler et keserler ve yahut odun keserler.
(Ni'meti. XVI. 274)

§ Ḫıvan خوان [*Fa.*] : Yağrık ياغرق ki üstünde kasaplar et keserler. *(Deş. XVI. 255-1)*

§ Ḫarek خرك [*Fa.*] : ... Ve yağrık ياغرق ki üzerinde odun yararlar ve et keserler. *(Deş. XVI. 196-2)*

§ Ḫarek خرك [*Fa.*] : ... Yağrık يغرق ki üzerinde odun yararlar ve ağaç yonarlar. *(Caf. XVI. 48-2)*

§ Ḫıven خون [*Fa.*] : Yağrık ياغرق. *(Şamil. XVI. 198)*

§ Ḫarek خرك [*Fa.*] : Yağrık يغرق. *(Şamil. XVI. 423)*

§ Ḫiven خون [*Fa.*] : Yağrık يغرق ki üzerinde odun ve çıra yararlar ve ağaç yonarlar. *(Cam. Fa. XVII. 69)*

§ Vadam وضم [*Ar.*], ḫıvan-ı kassap خوان قصاب [*Fa.*] : Ol ağaç ki kasap anın üzerinde et paralar ki et yağrığı ياغريغى ta'bir olunur. *(Aks. XVII-XVIII. 179-1)*

§ Ḫarek خرك [*Fa.*] : On mânası var... *6*, ol kütüktür ki üzerinde odun kırarlar. Türkide yağrık يغرق derler. *(Bürh. XVIII-XIX. 239)*

§ Künde كنده [*Fa.*] : Kasapların yağrık يغرق ta'bir ettikleri kalın ağaca denir. *(Bürh. XVIII-XIX. 502)*

§ El-evfaz الاوفاض [*Ar.*] : Üzerinde et kat'olunan tahtaya ve kütüğe denir ki yağrık يغرق ta'bir olunur. *(Kam. XVIII-XIX. 2, 453)*

yağrın, (yağırnı) : Sırt, sırtın yukarı kürek kısmı.

§ ... Eğer bu fazla ziyadece olsa yağrını ياغرنى sovuk ola ve üşüye. *(Yadigâr. XIV. 14-2)*

Geh yüreğin ağrıtır, geh bağrını
Geh beli, geh göğsü vü geh yağrını يغرنى *(Ga. XIV. 253)*

Geçti belden çıktı bu gez yağrına يغرنه
Omzaşur her ne gelürse uğruna *(Ga. XIV.)*

§ Eğer yağ ile iki yağrın ياغرن arasına dürtüp ovsalar korkuyu gidere. *(M. Bay. XIV. 83)*

Yağırnında يغرننده kalkan elinde sünü
Ata bindi hiç çalmadı üzenü *(Süh. XIV. 287)*

§ Yağrınında يغرننده kalkan oynar yayasının Kadir korsa başın keseyim. *(Dede. E. XIV. 176)*

§ Çünkü Âdem Aleyhisselâm uçmakta karar kıldı, Muhammed Mustafa'nın nuru iki yağrını يغرنى arasındaydı. *(İhlâs. XIV. 125)*

§ Şunun gibi uludur kim bir kulağından iki yağrını يغرنى ortasındakin... *(Yüz. Ha. XIV. 9)*

§ Pes Tanrı benden ol korkuyu götürdü andan elin iki yağrınım يغرنم arasına kodu anın eli sovukluğu göğsüme çıktı. *(Enb. XIV. 538)*

§ ... Rugan eyleyip göğsüne ve iki yağrın يغرن (harekelidir) arasına ısıcakla dürtmektir. *(Teshil. XIV-XV. 98)*

§ Hişam başını gürz uğrundan kaçırdı veli gürz yağrınında ياغرنده dokundu, rahşinden yıkıldı. *(İs. H. XIV-XV. 722)*

Hem severdi koyunun yağrın يغرن etiyle kolunu
Arpa etmeğin doyunca yimemiştir ey amû
(Muham. XV. 121)

§ Dabbağ eyitti : Devletinde yola çıktım bir delüden iki yük öd aldım... Şeyh eyitti : Satu bazar nedir? Dabbağ eyitti : Bir giyim gön. Şeyh eyitti : Eyü değil. Dabbağ eyitti : Nice? Şeyh eyitti : Eğer senden cerp çıkıp yağrıñdan يغريكدن isterse nidersin dedi. *(Ferec. XV. 535)*

§ Gürz indi yağrınına يغرنينه dokundu, melik-zade hayli telesidi. *(Müslim. XV. 6, 77)*

§ Ve göksü, yağrını يغرنى yassı ola. *(Kab. XV. 201)*

§ Ölüm şuna benzer kim benim yağrınum يغرنوم üzerine ulu ulu dağları korlar... *(Müz. XV. 140)*

§ Yağrınında يغرنده bir ben var idi, gördüler ol alâmeti buldular. *(Kesir. XV. 134)*

§ ... Amma hareketin, kim rıyazat dirler, miktarı şol kadar gerek kim beden kıza, yağrın ياغرن kıza der gele deriye. *(Hazain. XV. 38-1)*

§ El-esbecü الاثبج [*Fa.*] : Yağrını ياغرنى yassı ve sırtı gin ve enni kişi. *(Terceman. XV. 12-1)*

§ Anun iki yağrını ortasında birnice kıllar olsa gerek. *(Şevahid. XVI. 46)*

§ Ketif كتف [*Fa.*] : Yağrın يغرن. *(Caf. XVI. 136-2)*

Benim yağrınımıñ يغرينمك üstüne gel çık
Bu mürdarı kopar İblis evin yık *(Fazilet. XVI. 44)*

§ Kift كفت [*Fa.*] : Yağrın يغرن. *(Şamil. XVI. 496)*

§ Şâne شانه [*Fa.*] : Tarak ve yağrın ياغرين. *(Şamil. XVI. 464)*

§ Kift كفت [*Fa.*] : Bi-ma'ni kitf, ya'ni yağrın يغرن fa'nın takdimi ve te'hiri câizdir ve kiçirek çölmek. *(Ni'meti. XVI. 536)*

§ Zahr ظهر [*Ar.*] : ... Her nesnenin zahrı batnın hilâfıdır. Lâkin insanda kâhilden edna-yi acze varınca olan mevzie zahr derler. Ya'ni yağrın ياغرين ta'bir olunan mevziden kuyruk sokumu ta'bir olunan mevzie varınca zahırdır.
(Aks. XVII-XVIII. 37)

§ Ektaf اكتاف [*Ar.*] : Yağrınlar ياغرينلر. *(Bab. XVI. 1, 289)*

§ Kitf كتف [*Ar.*] : Yağrın يغرن. *(Ni'meti. XVI. 536)*

Ketf كتف [*Ar.*] : yağrın ياغرن, ıbt : koltuk, kol : zira'
(Genc. XVII. 17)

§ Ez-zübre الزبرة [*Ar.*] : Arkada iki kürek arasına denir ki yağırnı يغرنى ta'bir olunur. *(Kam. XVIII-XIX. 1, 871)*

§ Hûye هويه [*Fa.*] : Yağrın ياغرين ve ketif mânasınadır.
(Bürh. XVIII-XIX. 632)

yağrın küreği : Kürek kemiği.

§ Şane شانه [*Fa.*] : Ve yağrın küreği ياغرن كورك ki dalu dahi derler ve mutlaka yağrın mânasına da gelür.
(Deş. XVI. 332-2)

§ Şâne شانه [*Fa.*] : Tarak ve kaşağı ve yağrın küreği يغرن كورك ve yaba. *(Ni'meti. XVI. 420)*

§ El-levh اللوح [*Ar.*] : ... Ve yağrın küreği ياغرين كوراك ketif gibi. *(Ah. XVI. 911)*

§ Levh لوح [*Ar.*] : Tahta ve her yassı olan şey ve yağrın küreği يغرين كورك. *(Bab. XVI. 2. 420)*

§ Levh لوح [*Ar.*] : Tahta ve yağrın küreği یغرن کورکی.
(Müntehab. XVII. 83-1)

§ Şâne شانه [*Fa.*] : Beş mânası var... 5. üstühan-ı ketif mânasınadır ki yağrın küreği یغرین کورکی ta'bir olunan kemiktir.
(Bürh. XVIII-XIX. 380)

yağrınlaşmak : Birbirine arka olmak, muzaheret etmek.

§ Kütaf کتاف [*Ar.*] : Kimse ile yağrınlaşmak یغرنلشمق ve uruşmak. *(Bab. XVI. 2, 312)*

§ Tekâtüf تکاتف [*Ar.*] : Kimse ile yağrınlaşmak یغرنلشمق ve arkalaşmak. *(Bab. XVI. 1, 294)*

yağuluk : → **yağılık.**

yaḫa : Yaka.

Bu aşk kişi başına danışıben gelmez
Yaḫasına yapışıp bî-iradet erse gerek *(Kadı. XIV.)*

Aşkı tuttu yine yaḫamı یخامی acep
Lebi çeşmesine yaha mı acep *(Kadı. XIV. 199)*

Ben sinemi sınayu açtım bu nesim içün
Yaḫama یاخامه yapışuben yahaya çeker bu dil
(Kadı. XIV. 49)

İhram gününde eğnime ol giydiren donu
Nice kim isterem eteği vü yaḫası یخامی yoh
(Nesimi. XIV. 8)

Yaḫamı یاخی çâk eyleyip divane olasım gelir
(Ruşeni. XV. 256)

Talaşubenü yırtma çekip halk yaḫasın یخاسین
Çün zühdile abdullah olan nefsi seg olmaz *(Gülşeni. XVI. 27)*

yaḫılmaḫ : Yakılmak, yanmak.

Eyâ gönül çü la'li ateşîdir
Yaḫılmaḫ یخلمخ dilemez isen yahışma *(Kadı. XIV. 482)*

yaḫın : Yakın.

Nigârâ ışkın oduna bir ola yaḫın ياخين ırah
Kişi ki âşık ola ol ırah yaḫın يخين yahınur
(Kadı. XIV. 501)

Irağ ider bize vaslın yahın kılur hecrin
Yaḫınına ياخينا nazar etme vü bah ırakını gör
(Kadı. XIV. 330)

§ Ol tamar bileğe yaḫın يخن gelicek iki bahş olur.
(M. Na. XV. 3)

Ey bana gelip soran dünye nedir, ur kulah
Dünye odur kim ide yaḫını ياخنى Hak'tan ırah
(Gülşeni. XVI. 13)

Sana senden yaḫın iken يخينيكن bulagör isteğin bugün
Ki danlaya kosan anı bulamazsın düşüp dura
(Gülşeni. XVI. 108)

yaḫın kılmak : Yaklaştırmak.

Irağ ider bize vaslın yaḫın kılur ياخن قلور hecrin
Yahınına nazar etme vü bah ırakını gör *(Kadı. XIV. 330)*

yaḫınmak : Yakılmak, kendini yakmak.

Yaḫına yaḫına ياخنا ياخينه irdim kılmagıl beni ırak
Ol gönülde yahın u gözde ırakı al berü *(Kadı. XIV. 581)*

Nigârâ ışkın oduna bir ola yahın ırah
Kişi ki âşık ola ol ırah yahın yaḫınur يخينور
(Kadı. XIV. 501)

yaḫışmak : → **yakışmak.**

yaḫlaşmak : Yaklaşmak.

Nuh'un gemisin iste sen yaḫlaştı يخلشدى tufan kopmağa
(Nesimi. XIV. 39)

yaḫmak : Yakmak.

Zülfü tek oynayayım başı hıvasında anın
Can yaḫıben ياخيبن oduna ten yoluna hâk edeyim
(Kadı. XIV. 335)

Didim canâ nesin bir bana şerh et
Didi oda yaḫan یاخن sini benem ben *(Kadı. XIV. 127)*

Gözleri cevr ile can harmanını yaḫduğuna یخدغنه.
Üşte yüzünde nişan dane-i hâl-i siyehi *(Nizami. XV. 55)*

Ayn-ı aşkın her kime ki göz kahar
Âşık edip varlığın külli yaḫar یخر *(Ruşeni. XV. 183)*

Melâlet ateşi canını yaḫtı یخدی
Sürûr u behçeti seddini yıhtı *(Ravza. XV. 78)*

Eğer lûtfu zülâli ahmayaydı
Nite kahri cihanı yaḫmayaydı یخمییدی *(Hikmet. XV. 2)*

yaḫşı : → yaḫşi.

yaḫşılığ : → yaḫşilik.

yaḫşılık : → yaḫşilik.

yaḫşi, (yaḫşı, yakşı) : İyi, güzel.

İki cihan dopdolu bağ u bostan olursa
Senin kokundan yaḫşi یخشی gül ü reyhan bitmeye
(Yunus. XIII-XIV. 71)

Yazlu divarında nakşi yakşı یقشی çok
Olmaya bir reng kim ol evde yok *(Man. Tayr. XIV. 131)*

§ Yaḫşi یخشی bilirsiniz kim bizim ileyimizde Cennet-i Naim koyuluptur. *(Fütuh. XIV. 36)*

İki türlü üş gösterirem yolu
Benim ile bile olanın ili
Varırsa Yemen'dir durur ise Çin
Yalan söz yamandır ü yaḫşisi çin *(Süh. XIV. 182)*

Arapta büyüdü ilidir Yemen
Ne bilsin ki yaḫşi یخشی nedir ya yaman *(Süh. XIV. 144)*

§ Ya'ni Muhammed ümmeti dimek mu'cizesini isbat etmektir, yaḫşi یخشی anlagıl. *(Si. Da. XIV. 16)*

§ Ulu kimdir bilinmedi, yaḫşiden يخشدن yaman seçilmedi.
(Si. Da. XIV. 582-1)

Seni diri dutanı yaḫşi يخشى bilgil ey âşık
(Nesimi. XIV. 30)

Şahâ senden her ne gelse cana hoştur yaḫşidir يخشىدر
Cavidanî aşk içün canâne hoştur yaḫşidir يخشىدر
(Nesimi. XIV. 30)

Şekker ağzından acı dil vereli
Yaḫşilerden ياخشىلرداً başladı gelir yaman *(Kadı. XIV. 350)*

Özü göyündü dedi kim bu nakşı
Kim irüre tamama böyle yaḫşı يخشى *(Işk. XIV. 182-2)*

Varlığımız nice ki var hüsnünedir fida senin
Yaḫşi يخشى, yaman deyümeziz yahşi sizin, yaman bizim
(Kadı. XIV. 13)

Kaşın peyveste bizimle vü kaddin rasttır liykin
Gözüne yaḫşi يخشى bahıcak kıyas oldur ki aladur
(Kadı. XIV. 9)

Özün yaḫşi يخشى sanmak yamandır ağa
Neçün menliğin Tanrı'lığa sığa *(Ferh. XIV. 41)*

Cefa imiş bu dünyanın vefası
Ki bin yaḫşi işi değmez yamana *(Dah. XIV. 41)*

§ Yaḫşi يخشى at, yaḫşi kaftan, vâfir harçlık verdi.
(Dede. XIV. 120)

§ ... Katı karıştıralar, tâ ki yaḫşi يخشى karışa.
(Mü. Şi. XIV-XV. 223)

§ Eğer bir kimsenin himmeti yaḫşi يخشى olsa geri kalan ameli dahi hûp olur. *(Kesir. XV. 218)*

Ne hale irdim ise sabr kıldım
Demedim kim bu yaḫşi يخشى, o yamandır *(Kesir. XV. 41)*

Dedi şimdi ettiniz yaḫşi يخشى fikir *(Bektaş. XV. 75)*

§ Ey şah-ı âlem, yaḫşi يخشى muabbirsin; gerü düş görürsem geleyin mi? *(Ferec. XV. 519)*

§ En-nıhrirü النحرير [*Ar.*] : Bir nesneyi iyi bilici ve yaḫşi يخشى bilici kişi. *(Terceman. XV. 216)*

§ Şahzade eyitti : Buyur, yaḫşi يخشى at ve yaḫşi giyim, silah getirsinler. *(Ferec. XV. 460)*

Çıkmadı dilden hayali zülfünün düşnam ile
Gerçi derler yaḫşi يخشى söz ile ılan inden çıkar
(Nizami. XV. 9)

Anı kullukçu komuştu ana Hak
Ahmedi Hak nice saklar yaḫşi يخشى bak *(Mevlit. XV. 42)*

Efendi, Ruşeni benden sözü önden sona budur
Adın çün yaḫşi يخشى çıhdı ön, dönüp sonra yaman etme
(Ruşeni. XV. 267)

Halka deme yaḫşi يخشى yaman, kim bilir
Kim olusar cennetî ya dûzahî *(Ruşeni. XV. 218)*

§ Ferişteler kendüye aydurlardı ki : Haccın yaḫşi يخشى eyle ya Âdem... *(Faza. XV. 26)*

Belkiya eydür igen hoş söyledin
Kamusunu yaḫşi يخشى takrir eyledin *(Cam. XV. 41)*

Ki benzemez bu yerlüye kamunuz
Yaman değildürür yaḫşi يخشى umunuz *(Salâtin. XV. 25)*

§ Eğer cünüp olursanız yaḫşi يخشى yunun. *(Cev.Es. XV. 155)*

Âdeme bir zevk kalır dünyada bir yaḫşi يخشى ad
(Cem. XV. 13)

Dil kafes, râz murg-ı vahşidir
Murg-ı vahşi kafeste yaḫşidir *(Yuz. Hamdi. XV. 19-2)*

Çü girdi cennete gördü ki yaḫşi
Ve liykin yalunuzdu oldu vahşi *(Muham. XV. 59)*

Seni kor sanma bâki bir arada
Dürüş bâri bugün bir yaḫşı ada *(Hadidi. XVI. 17)*

Yaḫşi يخشى sanma ey gönül ehl-i hired etvarını
Olma gaafil aşk derdinden yaman olmaz bu dert
(Fuzuli. XVI. 137)

Cihan içinde mücereptir intikam-ı zaman
Zamane yaḫşiye yaḫşi يخشى verir yamana yaman
(Raufi. XVI. 283)

Ko yatlu sözü kim vardır ziyanı
Çıkarır yaḫşi يخشى söz inden ılanı *(Güvahi. XVI. 3)*

Dilîr ol tâ ki yaḫşi يخشى ad ola nef'
Ecel olduğu yoktur havf ile def' *(Güvahi. XVI. 63)*

§ Ana, şu müslümanların ne güzel türesi var? Acep bunların bundan yaḫşi يخشى neresi var? *(Letaif. XVI. 29)*

Eder ten menzilinden ruhu rıhlet
Yarağın yaḫşi يخشى gör ey ehl-i devlet *(Zati. XVI. 307)*

Baki şarab-ı aşk ile rüsvay olup gezer
Anı gerekse yaḫşi يخشى, gerekse yaman tutun
(Baki. XVI. 158)

Soylayuben bulasın kanda ki bir yaḫşi يخشى soy
Var anın al bahşışın giydiğini belki soy *(D. B. XVI. 201)*

Ruhi anıldı aşk ile, zahid riya ile
Yaḫşinin adı yaḫşi يخشى, yamanın yaman olur
(Ruhi. XVI. 186)

Bize yaḫşi يخشى değildir anda varmak
Güç ile kişi taşa yumruk urmak *(Şeh. Ş. XVI. 202)*

Çün garip garip ötersin
Yaḫşi söyler dilin bülbül *(Saz. Aşık Ömer. XVII. 233)*

Hezaran kalkanlar, yaḫşi kolçaklar *(Kayıkçı. XVII. 6)*

Hûbest û kesî ki rast bâşed:
Yaḫşidir يخشيدر o kimse k'ola gerçek *(Genc. XVII. 75)*

Halk içre bir âyineyin herkes bakar bir an görür
Her ne görür kendi yüzü ger yaḫşi يخشى ger yaman görür
(Niyazi. XVII. 30)

Yaḫşi adam hizmetinden bilinir *(Saz. Sırrı. XVIII. 430)*

Yaḫşi hüner ister rah-ı talebde
Beyhude lâf ile menzil alınmaz
(Saz. Tokatlı Nuri. XIX. 484)

İli yaḫşi vü kendini yaman bil *(Kuddusi. XIX. 112)*

Bed-nazar komşudan, yaman kardaştan
Kadir bilenlerin iti yaḫşidir *(Saz.Karslı Mazlumi. XX. 718)*

yaḫşilik, (yaḫşılığ, yaḫşılık) : İyilik.

Yaḫşılığ يخشيلغ eyle sen sana yaḫşılığ eyleye Huda
(Nesimi. XIV. 70)

§ Erenlerin işi kerem ve mürüvvettir ve âli-himmettir dahi murad-bahşlıktır, yamanlık edenlere yaḫşılıktır يخشيلقدر.
(Bektaş. XV. 175)

Çün ol sana kıldı mihribanlık
Yahşilığa يخشيلغه eyleme yamanlık *(Fuzuli. XVI. 233)*

yaḫşurmak : Tespit etmek, yerleştirmek.

§ Gördüler kim kamu yer altun kerpiç döşenmiş ve ol ara boş. Pes korktular kim uğruluk yapıla deyü; altun kerpiçler, kim getirmişlerdi, ol boş yere yaḫşurdular يخشردلر.
(Enb. XIV. 659)

yaḫta : Eskiden kavuğun tepesine diktikleri düğme.

§ Aḫgûjine آخكوژينه [*Fa.*] Yaḫta ياختە dedikleri ve kavuk tepesine diktikleri tüğme. *(Aks. XVII-XVIII. 88)*

yaḫtu : Nur, ziya, şûle, aydınlık.

Güneşe yaḫtu يختو verirler yanaktan
Süde lezzet bağışlarlar dudaktan *(Hurş. XIV. 54)*

Hem-inandır ol arada şem'ü cem'
Yaḫtu يختو verir orta yerde hem çü şem' *(Ga. XIV. 92)*

§ Kanı benim iki gözüm yaḫtusu يختوسى Anter?
(Anter. XIV. 850)

§ Anın yaḫtusu يختوسى kuvvetinden hiç kimsenin nazarı ana döymez. *(İrşad. XV. 281)*

Temamet yapusunun taşı billûr
Verür her yanasına yaḫtu يختو vü nur *(Hikmet. XV. 197)*

§ Pertev پرتو *Fa.*] : Yaḫtu ياختو. *(Şamil. XVI. 580)*

yaḫtulanmak : Nurlanmak.

Yaḫtulandım يختولاندم rahmeti nuru ile
Kanda kim olsam benimle dost bile *(Ga. XIV. 225)*

yaḫtulu, (yakdulu) : 1. Işıklı, nurlu, ziyadar, münevver, parlak.

§ Ve hakikat şuâı ile canı yakdulu يقدولو ...
(Yüz. Ha. XIV. 2)

Gölgesin sen kanda olasın güneş
Kim kılasın işbu göğü yaḫtulu يختولو
Kendözünü bilüben otur bugün
Kendi kadrin bilen olur bahtulu *(Kel. XIV. 26)*

Buların çün çırağı yaḫtuludur يختولودر
Buları kim severse bahtludur *(Si. Da. XIV. 99)*

Ki işitmişem anı bir uludan
Hakın bezminde şem'i yaḫtuludan يختلو دن *(G. Ra. XV. 169)*

Dediler Meryem'dürür bu bahtulu
Ay ü günden çehresidir yaḫtulu يختلو *(Mevlit. XV. 22)*

İrgüreler binmek içün eşkün atlar nâkalar
İlteler nûrdan buraklar günden aydan yaḫtulu يختلو
(Muham. XV. 404)

2. Tatlı, güzel.

Tıybı severdi, kokusu kendünün etyap idi
Ger mizah eylerse hak söylerdi eltaf yaḫtulu
(Muham. XV. 122)

yaḫtuluk : Ziya, aydınlık.

Yer yüzüne yaḫtuluk يختولق gökten iner
Dünyaya karanuluk yerden döner *(Ga. XIV. 80)*

yaḫu, (yaḫuz) : Yahut.

Seçile bir taraf kılan namazı
Riyâdı yaḫu ياخو yanlıştı niyazı *(Muham. XV. 417)*

§ Şeksiz ol kişi ya fâsıktır, ya münafıktır yaḫuz ياخوز kâfirdir. *(Müz. XV. 5)*

Elindeydi sanasın cam-ı Cemşit
Ele tas almış idi yaḫu ياخو hurşit *(Mih. XV. 283)*

Ya ölem giryelerle yaḫu ياخو gülem
Dönersem ben bu yoldan er değilem *(Mih. XV. 207)*

Güneştir yaḫu ياخو doğmuştur kamerden
Ki misli doğmadı nesl-i beşerden *(Hikmet. XV. 109)*

Dostum bilsem seni kim bîvefalardan mısın
Yaḫu ياخو naz ü şivesi çok dilrubalardan mısın *(Nihani. XVI. 78)*

yahu etmek : Seslenmek.

§ Ahu gazâline yahu edüp ياهو ايدوب sahraya şitaban oldu. *(Mevahib. XVI. 588)*

yahu seni : Seni Allaha ısmarladık.

§ Bânu bildi ki Rüstem aldı fitili, heman nikabın çekip yahu seni ياهو سنى dedikte... *(Hamza. XIV-XV. 26, 207)*

yaḫuz : → **yaḫu.**

yakağan : Çok yakan, pek yakan.

§ Sûzâ سوزا [*Fa.*] : Sûzende mânasınadır. Bunun mefhumundan mübalağa i'tibar olunmağla ziyade yakıcı ve sıfat-ı cibillî iradesiyle yakağan يقاغان ile ta'bir olunur. *(Bürh. XVIII-XIX. 369)*

yakası açılmadık söz : İşitilmedik söz.

Goncaya karşı andelib-i seher
Der yakası açılmadık sözler يقاسی آچلمدق سوزلر
(Ruhi. XVI. 197)

yakasız kalmak : Pek züğürtlemek.

Gönül merdâne depren bu cihan bir pîrezendir kim
Çürüdüp yoluna varın yakasız kalur يقاسز قالور oynaşı
(Aşki. XVI. 297)

yaka yakaya olmak, (yaka yakaya gelmek) : Boğaz boğaza gelmek, yaka paça olmak.

§ Tenaşebû تناشبو [*Ar.*], bâ-yekdiğer der âviḫtend بایکدیکر در آویختند [*Fa.*] : Birbiriyle gavga edip birbirine yapıştılar... Türkide yaka yakaya oldular اولدیلر یاقه یاقه‌یه ta'bir olunur.
(Aks. XVII-XVIII. 508-2)

Yaka yakaya geldi یاقه یاقایه کلدی iki sipah
Beri yakadan halk ederdi nigâh *(Mihnet. XIX. 27)*

yakaya urmak : Kıyıya atmak.

Yel oldu nâgehan urdu yakaya اوردی یقایه
Cihanda çare yoğ imiş kazaya *(Işk. XIV. 273-2)*

yakayı dutmak : Bir tarafa çekilip gitmek.

Kişi aşka vericeğiz yakayı
Yakasını yırtar dutar yakayı دوتر یاقایی *(Süh. XIV. 123)*

yakdulu : → **yaḫtulu.**

yakılmak : 1. Son derecede mahzun olmak.

Kim idüğün atasını bilür mü
Anuben derdin anın yakılur یاقلر mu *(Şeh. Ş. XVI. 386)*

2. Derin bir sevgi duymak.

§ El-alûk العلوق [*Ar.*] : ... Ve şol nâkaya denir ki kendi köçeğinden gayriye yakılmağla یاقلمغله veledine asla meyl ve hanin etmeyip her bâr yakın gelse anı istişman edip teberri eder ola... *(Kam. XVIII-XIX. 3, 28)*

§ Er-re'm الرأم [*Ar.*] : ... Devenin yavrusu helâk olmakla süt vermez oldukta ol yavrunun derisini yüzüp saman ile doldururlar anası anı yavrusu zanniyle yakılup یاقیلوب bu takriple südünü sağarlar. *(Kam. XVIII-XIX. 3, 458)*

3. Yanmak.

§ Dahi cimrilik oduna yakılmaktan یاقلمقدن usanmadın mı. *(Anter. XIV. 2, 814)*

Pervane gibi yakıldı یقلدی canım
Şem-i ruhun olalı pür-envar *(Cem. XV. 31)*

4. Yapıştırılmak.

İpek kıldır dahi ahu derisi
Dahi üş serv ağacıdır birisi
.....
Deridir kim ağaç üzre yakılmış یقلمش
Şu kıllar perdelerdir kim dakılmış *(Çeng. XV. 210)*

yakıncak : Yakıncacık, pek yakın, çok yakın.

Ki bu denlü gele yakıncak یاقنجاق yağı
Uzatırsa şehre gire ayağı *(Süh. XIV. 47)*

Bu söz kim demişler iğen hakdurur
Ki her bir gelecek yakıncakdurur یقینجق دورر *(Süh. XIV. 120)*

Yüce yerde idi şehre yakıncak یقنجاق
Şar içinde görünürdü bakıncak *(Hurş. XIV. 8)*

O bağın gölgesi sana yakıncak یقینجاق
Budakları irer göğe bakıncak *(Tennuri. XV. 220)*

Yakıncakta یقنجقده gelürsüz deyü siz de
Diküp göz gözlerüz yolları biz de *(Mih. XV. 462)*

yakın getürmek : Yaklaştırmak.

§ Müslümanlar dahi ok sepittiler, yakın getürmediler یقین کتورمدیلر . *(Si. Da. XIV. 718-1)*

yakın irmek : Yaklaşmak.

§ Tablım çala çala vardım ve ırlayu ırlayu tarlaya yakın irdim يقين ايردم. *(Letaif. XVI. 35)*

§ Horus eydür : Birkaç kişiler geliyorur, anları denerem, üş yakın irdiler يقين ايرديلر. *(Letaif. XVI. 80)*

yakınlıcık etmek : Yakınlık göstermek.

§ Ikraf اقراف [*Ar.*] : Kimseye kişi yakınlıcık etmek يقين ليجق اتمك ve muhalâta kılmak. *(Bab. XVI. 1, 289)*

yakınlık kılmak, (yakınnık eylemek): Cinsî münasebette bulunmak.

§ Gördü avratı hayızdan arınmış, pes arılık halinde anın ile yakınlık kıldı يقنلق قلدى. *(Enb. XIV. 140)*

§ Mezbure Bani ile başım hoştu, gecede ve gündüzde varır yakınnık eylerdim ياقنق ايلردم. Hamli zâhir olduğu vakıtta gel beni al, hamlim sendendir, şâyi' olmasın didi. Ben dahi gayret eyleyip almadım. *(Sic. K. XVI. 4, 173)*

§ Mezbur Sevindik, bana : Seni alayom deyüp yakınnık eyledi ياقنق ايلدى, andan hâmile oldum. *(Sic.K. XVI, 4, 90)*

yakınmak : Yakmak (kına hakkında).

Dök ciğer hunâbesin öldür beni gir kanıma
Kebk-i hoş-reftara dön pâyına hınnalar yakın يقن
(Âli. XVI. 153)

yakınnık eylemek : → yakınlık kılmak.

yakın olmak : Yaklaşmak.

Eylik eylersen eylik ire sana
Kemliğe olma yakın ياقين اوله ey dâna *(Mîri. XVI. 266)*

yakın varmak : 1. Yaklaşmak.

Tevakkuf ben üş bunda kılurvenin
Yakın varır isem يقين واررسم yakılırvenin *(Süh. XIV. 9)*

§ Remle'ye iricek hasta düştü, ölüme yakın vardı يقين واردى... kelime-i şahadet arz ederlerdi. *(Ferec. XV. 226)*

2. Cinsî münasebette bulunmak.

§ Pes arınmaktan sonra eri ana yakın vardı يقن ورد. Avrat yüklü oldu. *(Enb. XIV. 545)*

yakı otu : Kındıra ve hasır otu denilen bir saz.

§ El-halfa' الحلفاء [*Ar.*] : Sazlık nev'inden Türkide kındıra ve yakı otu ياقى اوتى dedikleri otluğa denir. *(Kam. XVIII-XIX. 2, 743)*

yakışaklı : Uygun, yeğ, evlâ.

§ El-ahriyâ' الاحرياء [*Ar.*] : Lâyık ve cedîrdir ki bir kârda cümleden evlâ ve revâ olanlar. Türkçede yakışaklı ياقشقلى dedikleridir. *(Kdeb. XVIII. 162-1)*

yakışık : Uygun, mütenasip, yakışmış.

Yarma bilekli ucası bir yığın
Sımsıkı et hep yakışık ياقشق bel bıkın *(Atai. Ha. XVII. 116)*

yakışmak, (yaḫışmak) : Yaklaşmak, meyletmek.

§ Arslan ana ülfet ve şirgenmek ve yakınlık gösterdi, tâ kim eşek dahi yakın geldi ve yakıştı يقشدى. Pes arslan seğridi bir hamlede anı aktardı. *(Kel. XIV. 134)*

§ Dostluk yerine düşmanlık geldi ve yakışmaklık يقشاقلق yerine ürkmeklik karar tuttu. *(Kel. XIV. 61)*

Eyle yaḫışma يخشما yâre ki olasın cümle ol
Görmek ü dimek gerek göz ile dil vardurur *(Kadı. XIV. 510)*

Eyâ gönül çü la'li ateşidir
Yahılmah dilemez isen yaḫışma يخشمه *(Kadı. XIV. 482)*

Yakıştı يقشدى Ferruh ana azın azın
Açardı geh nikabın gâh râzın *(Işk. XIV. 130-2)*

§ Kaçan senin bir dostun düşmanın ile dost olsa gönlün anı hiç hoş görmez, dostluğa dahi inanmazsın, andan nefret edüp evvelkileyin yakışmazsın يقشمزسن.

(Müneb. XIV-XV. 5-1)

Yağıdan ürken il geldi akıştı
Ev ile bark ile şehre yakıştı ياقشدى *(Hırş. XV. 59)*

§ Eğer hûr-ı cinanı dilersen ne yakışursun يقشورسن bu acuze-i şevhaya. *(Maârif. XV. 163)*

Gel ey gafil yakışma يقشمه male gence
Bırakma canını zahmetle rence *(Şeh. Ş. XVI. 883)*

Yârin en son sana yakışması ياقشمەسى Nazmi umulur
Engelin savabilirsen hele anı bir sav *(D. B. XVI. 169)*

Sen ah ettikçe Nazmi katı katı
O sevdiğin yakışur يقيشور sana yap yap *(D. B. XVI. 48)*

Beni hicr ateşi birle bu yakış
Nicebir hey güzel gel bana yakış ياقش *(D. B. XVI. 231)*

Behey gözü güzel güzel bana seni gerek seni
Bana yakış يقش gel imdi gel bana seni gerek seni
(D. B. XVI. 190)

§ Ol vaktın Âdem'le üns dutarlardı, Âdem'e yakışırlardı يقشرلردى. *(Ta. Şahi. XVI. 76-1)*

yakıştırmak : Yaklaştırmak.

§ Pes anca hileler birle çerinin gönlün almak, kendözüne ısındırmak ve raiyet yakıştırmak يقشدرمق ardınca (oldu). Tâ kim anın dostluğu gönüllerde karar tuttu. *(Kel. XIV. 126)*

§ Ne çeri ile bularınla savaşayın ve ne uzluğıla bulara kendözüme yakıştırayın يقشدرين. *(Enb. XIV. 762)*

§ Allah veren umudun üzülmesin, ahir sonu arı iymandan ayırmasın, dua kıldık, kabul olsun yakıştırsun يقشدرسون, duruştursun, günahımızı adı görklü Muhammed'e bağışlasın.
(Dede. XIV. 35)

ya ki : Yahut.

Saltanat bağında oldu bir gül-i râna ayan
Ya ki ياكى bir ahter nisar etti zemine âsman
(Nedim. XVIII. 109)

yaklanmak : Yaklaşmak.

§ Kazan Beğ gördü ki kâfir katı yaklandı يقلندى.
(Dede. E. XIV. 132)

yakmak : 1. Yaklaşmak.

Dene aşikâre duzah gizlidir
Hemin ol görür anı kim gözlüdür
Bu duzağa bir kimsene bakmaya
Ki hiç dane yöresine yakmaya يقميه *(Süh. XIV. 143)*

Eğer sen ay olur isen göğe bakmayaven hergiz
Eğer sen devlet olursan sana yakmayaven يقمايون hergiz
(Kel. XIV. 134)

Gözüm yüzünden artuk yere bakmaz
Gönül ışkından özge yere yakmaz يقمز *(Işk. XIV. 170-1)*

Dâi denizde niçe yüze sa'yedüp kişi
Ömrün gemisi bir yakaya âkıbet yaka يقا *(Dâi. XV. 50)*

Gönül aşkın eşiğini bıraktı
Varıp nâçar oluben nefse yaktı ياقدى *(Tennuri. XV. 210)*

Kumaş aldığı nefse yaktuğıdır يقدوغيدر
Riyazatın ü zühdün yaktuğıdır يقدوغيدر *(Tennuri. XV. 135)*

2. Yaklaştırmak.

Kimini yakdılar يقدلر def çenberine
Ki andan vecd erişir ışk erine *(Çeng. XV. 249)*

Usûlüm gördü çün gönlüne yaktı يقدى
İpekten saz u kıldan perde taktı *(Çeng. XV. 242)*

yakşı : → **yaḫşi.**

yaku : Yakı.

§ Tılâ' طلاء [*Ar.*] : Katran ve her sıva ve yaku ياقو ki bir nesneye ederler. *(Ah. XVI. 13)*

§ Tılâ' طلاء [*Ar.*] Yaku ياقو . *(Şamil. XVI. 628)*

yaku urmak : Dağ basmak.

Eğer canın değilmişseydi sayru
Ururlar mıydı اوررلرميدى sinen üzre yaku ياقو
(Hüs. Dil. XVI. 203)

yal (I), (yalı, yeli, yili) : Yele, hayvanlarda boyun üzerindeki saç.

Denizden çıkıp geldi bir bahrî yunt
Yalı يلى yumşacuk idi tuynağı kunt *(Süh. XIV. 246)*

§ Yelisi يلس ve dıynağı uzun. *(Anter. XIV. 238)*

§ Var kuvvetiyle atının yelisine يليسنه düştü.
(Dede. E. XIV. 241)

Div-i Racim'in atıdır emmare nefsin merkebi
Terkeyle divin atını yapışma anın yalına *(Nesimi. XIV.)*

§ Başı at başına benzer, alnında bürçek boynunda yalı يالى ve sinesi dahi kuş göğsüne benzer : Yünlü.
(İs. H. XIV-XV. 601)

§ Aşkar أشقر [*Fa.*] : Kızıl yalılu يالو at. *(Sıh. Ac. XV. 21)*

Kulağı çün kalem kopmuş kamıştan
Yilisi يليسى kunduz u kuyruğu kişten *(Çeng. XV. 255)*

Kaza takdir edip Hak buyruğunu
Yilisin يلىسن kesti andan kuyruğunu *(Çeng. XV. 257)*

§ Aşkar أشقر [*Fa.*] : Kızıl yallı يالى sarı at.
(Miftah. XV. 48)

§ İki yağrını arasında birkaç killar vardır, at yelisi يلسى gibi dizilmiştir. *(Kesir. XV. 205)*

§ El-ma'refetü المعرفة [*Ar.*] : Atın yalısı یالیسی bittiği yere derler. *(Terceman. XV. 66)*

§ Surḫ سرخ [*Fa.*] : ... ve yelisi یلسی ve kuyruğu kızıl at murad olunur. *(Deş. XVI. 60-2)*

§ Kaalûn قالون [*Fa.*] : Ve yelisi یلیسی ve kuyruğu siyah ata derler. *(Deş. XVI. 272-1)*

§ Kümeyt کیت [*Ar.*] : Yelisi یلیسی ve kuyruğu siyah doru at. *(Deş. XVI. 45-2)*

§ Büş بش [*Fa.*] : At yalısı یالسی ve kapu mıhı. *(Caf. XVI. 28-2)*

§ Peş پش [*Fa.*] : At yelisi یلسی (harekelidir). *(Şamil. XVI. 396)*

§ Kümîze کیزه [*Fa.*] : Anız at ki yalısı یالیسی ve kuyruğu kara at. *(Şamil. XVI. 642)*

§ Yalısı یالیسی ve kuyruğu siyah, kunnacı doru kısrağımı... *(Sic. K. XVI. 8, 300)*

§ ... Yalısı یالسی akça yunt atını şimdiki halde ödeşüben almışsın. *(Sic. K. XVI. 4, 48)*

§ Sa'di Vakkas askeri, atlarının yelilerine یلرینه yapışup sudan geçtiler. *(Nigâ. Ter. XVII. 72-1)*

§ El-hevber الهوبر [*Ar.*] : Çok kıllı kurt ki yalılı یالیلی demektir. *(Kdeb. XVIII. 434-2)*

yal (II) : Köpeğe verilen yiyecek.

Sürüde kurda ürümezse bir it
Ana hoş büberli yal یال olur mu ya
(Hal. Şa. Gufrani XIX-XX.)

yalabıdak : Birdenbire, şimşek gibi bir süratle.

§ Baş kaldırdı yalabıdak یلابدق gözün açtı. *(Dede. XIV. 16)*

yalabık, (yalabuk) : Parlak.

§ Dumlas دملص [*Ar.*] : Berrak olan yalabık یلبق nesne. *(Bab. XVI. 1, 183)*

§ Zehr زهر [*Ar.*] : Ildırayıcı yalabuk يلەبق nesne.
(Bab. XVI. 1, 51)

§ Dals دلص [*Ar.*] : Tüysüz, yalabık يلابق gövdeli kişiye denir.
(Kam. XVIII-XIX. 2, 378)

yalabımak, (yalabumak) : Parlamak, parıldamak, lemean etmek.

§ Gördü kubbeden nur yalabır يلابير. *(Fütuh. XIV. 256)*

§ Yalap yalap yalabıyan يلابين ince donlum.
(Dede. XIV. 101)

§ Nâgâh gördü yerlerinde kılıçlar yalabır يالبر ve bayraklar yılabır ve kuşlar iner çıkar. *(Anter. XIV. 74)*

§ Bulut eyü söz söyler ve eyü gülüş güler, söylediği gök gürlediğidir, güldüğü şimşek yalabıdığıdır يلبدغدر.
(Kesir. XV. 21)

§ Pes tahkik gördünüz siz ölümü kılıç yalabırken يلابركن.
(Cev. Es. XV. 106)

§ ... Şehrin zahrinde birkaç ulu ağaç gördü yer yer yalabur يلبور nesneler var kirbas ile sarılmış içinden nur balkır, çevresin ruşen eyler. *(Ferec. XV. 436)*

§ ... Vezirler eyittiler : Bizim şehrimizde birkaç ağaç var, yemişleri yerinde nesneler bitmiş nur gibi yalabır يلابر anın hakikatın bilmezüz. *(Ferec. XV. 439)*

§ Et-tele'lüü التلألؤ [*Ar.*] : Bir nesne yaldıramak ve yalabımak يلابيمق. *(Terceman. XV. 206)*

§ El-vebisu الوبيص [*Ar.*] : Bir nesne ıldıramak ve yalabımak يلابيمق. *(Terceman. XV. 255)*

Taşra kâfir çıktı atlar kişneşür
Yalabır يالبر ışık, çukallar çıkşaşur *(Enveri. XV. 48)*

§ Ve dahi bulut içinde şimşek yalabur يلابور gibi kılıçlar yalabur idi. *(Müslim. XV. 6, 27)*

Birisinde geceler yalabır يالبر berk
Görürler yıl on iki ay anı halk *(Hikmet. XV. 212)*

§ Tâften تافتن [*Fa.*] : ... Işılayup yalabımak بلبيمق.
(Caf. XVI. 185-2)

§ Dïruḫş درخش [*Fa.*] : Şimşek yalabımak يلبيمق.
(Caf. XVI. 63-1)

§ Raḫş رخش [*Fa.*] : Her nesnenin aksine derler ki yalabıya يالابيه ya'ni pertev. *(Şamil. XVI. 445)*

§ Leyân ليان [*Fa.*] : Kılıçtan ve aynadan yalabıyan يلابيان akistir. *(Şamil. XVI. 507)*

Yalabırsın يالبرسن güneş gibi ay oğul
Sana gey yaraşır şol al atlas *(D. B. XVI. 96)*

§ Diraḫşiden درخشيدن [*Fa.*] : Yıldıramak ve yalabımak يلايمق.
(Ni'meti. XVI. 22)

§ Ez-zırnîḫ الزرنيخ [*Ar.*] : ... Ve altun gibi yalabır يلابير şeffaf olur, nakkaşlar reng-âmiz nesneleri ekseriya anınla ederler. *(Ah. XVI. 467)*

§ Nibras نبراس [*Ar.*] : Yalabıyan يالهبين süğü.
(Bab. XVI. 1, 154)

§ Şimşek yalabıdı يالابيدى. Galata'da bir bergosa yıldırım indi.
(Âş. XVI. 262)

Yeşil sancaklar yalabır
Anı gören can talabır *(Kara. XVII.)*

§ Berakan برقان [*Ar.*], şimşek yalabımak. Tukalü, berake'l-berk برق البرق [*Ar.*] : Şimşek yalabıdı يالابيدى.
(Aks. XVII-XVIII. 261)

§ Et-teekkül التاكل [*Ar.*] : Bir nesne pek parıldayıp yalabımak يلابيمق mânasınadır. *(Kam. XVIII-XIX. 3, 139)*

§ Vemîd وميض [*Ar.*] : Şimşek mülâyimce lemean edip yalabımak يلابيمق. *(Nuhbe. Ş. XVIII-XIX. 170)*

İşrak اشراق [*Ar.*] : nurlu parlamak, şimşek yalabımak يلابيمق : vemîd [*Ar.*]
(Nuhbe. XVIII-XIX. 170)

§ Tâbîden تابيدن [*Fa.*] : Işılamak ve yalabımak يلابيمق ve parlamak ve parıldamak ve zıya-pâş olmak ve tahammül etmek ve... *(Bürh. XVIII-XIX. 171)*

yalabıtmak : Parlatmak, parıldatmak.

§ Sügüsün oynatıp kılıcın yalabıttı يلبتدى. *(Anter. XIV. 549)*

yalabuk : → yalabık.

yalabumak : → yalabımak.

yalakımak : → yalıkmak (I).

yalama : Güneşten veya hastalıktan dudakta beliren yara, dudak yarığı.

§ Silinç سيلنج [*Fa.*] : Yalama يلامه dudaklı.
(Ni'meti. XVI. 402)

§ Riş-i dehen ريش دهن [*Fa.*] : Ağızda olan uçuk ve yalama يلامه.
(Ni'meti. XVI. 341)

§ Riş-i dehen ريش دهن [*Fa.*] : Uçuk ve yalama يلمه.
(Caf. XVI. 62-1)

§ Riş-i dehen ريش دهن [*Fa.*] : Ağızda zâhir olan yalama يلامه ve uçuk. *(Deş. XVI. 262-2)*

§ Şekenc شكنج [*Fa.*] : Yalama يلامه dedikleri illet.
(Deş. XVI. 53-2)

§ Silünc سلنج [*Fa.*] : Yalama يلامه dedikleri illet.
(Deş. XVI. 60-2)

§ Silünc سلنج [*Fa.*] : Tudağı yalama يالامه. *(Şamil. XVI. 83)*

§ Ebta' ابتع [*Ar.*] : Tutağı kancıkup yarılmalı olan yalama يالمه tutaklı recül. *(Bab. XVI. 2, 232)*

yalama tuzu : Kaya tuzu.

§ Mandanın iç yağın yalama tuzıyle يلمه طوزله karıştırıp...
(Hay. XV. 43)

yalamtık : Yalayacak kadar, pek az.

§ El-leuk اللعوق [*Ar.*] : Aklı azca olan sebükser adama denir ki bir yalamtık يلامتق aklı olur. *(Kam. XVIII-XIX. 3, 50)*

§ El-lemâk اللماك [*Ar.*] : Cüz'ice taama denir ki yalamtık يلامتق ta'bir olunur. *(Kam. XVIII-XIX. 3, 112)*

yalam yalam eylemek : Dilini çıkarıp dudaklarını yalar gibi yapmak, aç gözlülükle yalanmak.

§ Et-telemmuz التلمظ [*Ar.*] : Yılan dilini çıkarıp yalam yalam eylemek يلام يلام ايلمك mânasına müsta'meldir.
(Kam. XVIII-XIX. 2, 538)

yalan : Yalancı, vefasız, sözünde durmaz.

§ Biz kavlimizde sâdıkuz, yalan يلان değülüz.
(Leys. Ar. XV. 164)

§ ... Di imdi minkarınla yırt görelim içinde ne var. Simurg eyitti : Kız ile deri var, ne olacaktır deyüp deriyi yırttı gördü üç nefstir : vâlit, velet, peder. Süleyman eyitti : Yâ Simurg bu mudur kaza ve kaderi def' ettiğin? vay sana dedi... ol vakıttan beri yalan يلان tanıkların tüsü onmadı.
(Ferec. XV. 446)

§ Mü'min kardaşına şöyle va'de eyleme kim ol va'dede yalan يلان olasın. Va'de kılmak, borçlu olmak gibidir.
(Cennet. XV. 313)

Oturma vü gece gündüz yol al yol
Yalan يلان yoldaşa küyme vü revan ol *(G. Ra. XV. 30)*

yalan bezemek : Yalan uydurmak.

§ Tezvir تزوير [*Ar.*] : Yalan bezemek يلان بزمك.
(Müntehab. XVII. 10-1)

yalan çıkarmak : Yalan isnadetmek.

§ .. ve lâkin şunlar ki kâfir oldular Allah üzerine yalan çıkarırlar يلان چقاررلر. *(Cev. Es. XV. 177)*

yalan eylemek : Yalancı çıkarmak.

Şöyle ahdetmiş idik dahi güzel sevmeyeyüz
Nazeninler ne için bizi yalan eylediler يلان ايلدلر
(Revani. XVI. 31)

yalan kılmak : Yalanlamak, tekzip etmek,

§ Bu sûreyi viribidi anları yalan kılmak يلان قلمق için.
(Tebareke. XIV. 5-1)

yalanlamak, (yalannamak) : Tekzip etmek, yalan veya yalancı olduğunu söylemek.

§ Ve dahi anın resûllerini yalanlamak يلانلمق ve anlarınla muharebe ve mukatele kılmak...
(Müneb. XIV-XV. 290-1)

§ Yunus aleyhisselâm dedi : Yâ oğlan, yürü var şehir kavmine beşaret kılıp beni gördüğünü haber ver. Oğlan eydür : Korkaram ki beni yalanlayalar يلانليلر inanmayalar.
(Müneb. XIV-XV. 51-2)

§ Yâ Muhammed sabreyle bu kâfirler seni yalanlayup يالانليوب incittiklerine. *(Leys. Mu. XIV-XV. 296-1)*

Gelüp a'râbiyi yalanladılar يلانلاديلر
Her kişinin dilin gümanladırlar *(Yuz. Hamdi. XV. 107-2)*

§ Allah'dan gayriye ibadet ettiler, peygamberlerini yalanladılar يلانلاديلر. *(Kesir. XV. 45)*

§ ... Anı görüp tasdik etmedi, iman getirmedi ve Muhammed'i yalanladı يلانلادى. *(Leys. Dâi. XV. 333-2)*

§ Ana bir gerçek haber gelse, Kur'an gibi, ol anı yalanlaya يلانليه, tekebbürlük edüp ana baş indirmeye.
(Leys. Ar. XV. 362)

§ Şol kimseler kim kâfir oldular, benim kitabımı yalannayıp يلانيب resûllerime inkâr kıldılar. *(Leys. Ar. XV. 51)*

§ Şunlar ki kâfir oldular ve yalanladılar يالانلديلر bizim gönderdüğümüz âyetleri. *(Cev. Es. XV. 13)*

§ Onlar iman getürür olmadılar o sebeple ki yalanlayu يالانلي geldilerdi bundan ön. *(Cev. Es. XV. 269)*

§ Tiz ola bileler ki ol yalanladuklarınuñ يلانلدقلرنوك...
(Enfes. XV. 5)

§ Ol kitabı yalanlayanlarıñ يلنليلرك âkıbeti neye irişti.
(Enfes. XV. 7)

İrer bir dağa görür çok yılanlar
Desem vasfın işitenler yalanlar يلانلر *(Şeh. Ş. XVI. 852)*

yalanlanmak : Yalan veya yalancı olduğu söylenmek.

§ Yalanlandı يلنلندى senden öndünki peygamberler dahi sabreylediler. *(Kesir. XV. 363)*

yalanluk : Yalan söyleme.

Takavvül تقول [*Ar.*] : yalanluk يلانلق, nermdürür : rahis
(Fer. XIV. 36)

yalannamak : → **yalanlamak.**

yalansız : Doğru.

§ Eğer dilerseniz kim Hak Taâlâ işinizi rast getire, bu rencurlar hallerini yalansız يلانسز diyeler kim işlerine yalan katmayalar. *(Ferec. XV. 425)*

yalan tanıklık vermek, (yalan tanukluk vermek) : Yalancı şahitlik yapmak, yalan şahadette bulunmak.

§ ... Yalan tanıklık vermeğe يلان طانقلق ورمكه gider gibi giderdi.
(Anter. XIV. 4)

§ ... Ve dahi yalan tanukluk virüp طانقلق ويروب ve zalime muavenet kılmak ve mazlumu sekitmek...
(Müneb. XIV-XV. 300-1)

yalan tanukluk vermek : → yalan tanıklık vermek.

yalañuz, (yalavuz, yalguz, yaluñuz) : Yalnız.

Benden yukumu kaptın vardın yalavuz يالوز yattın
Etgil ne belâdır bu aşkın ne diler benden
(Velet. XIII-XIV. 26)

§ Temürhindi suyun aşına katup bile içse ve yalguz يالغوز dahi içse revadur. *(Yadigâr. XIV. 110-2)*

Kurt yedi anı yalañuz يلاكوز kalmışam
(Yuz. Da. XIV. 66)

Ne kılayın ben yalañuz يلاكوز kalmışam *(Yuz. Da. XIV. 7)*

Şekkerîn piste-i handanına kim susamaya
Sanma kim yalguz يلغوز ana piste-i handan susadı
(Nesimi. XIV. 5)

§ Resûlullah aleyhisselâm buyurdu kim : Önürttü yaluñuz يلوكوز gidiciler, önürttü yaluñuz gidiciler.
(Müneb. XIV-XV. 34-1)

Ben umardım ki havan oduna yanam yaluñuz يلكوز
Hep bile yaktı cihan halkın oda ya ne heves
(Ah. Pş. XV. 83)

§ Şöyle ki yaluñuz يلوكوز arslanı depelerdi. *(Ta.Sel. XV. 45)*

§ Yaluñuz يلوكز elli kişiye cevap ederin. *(Güls. XV. 44)*

Bir niçe itretini koydu kemin
Özü yalguz يلغوز mesafa girdi hemin *(Fuzuli. XVI. 97)*

Yaluñuz يلوكز gördüler o dildarı *(Ş. G. XVI. 22)*

yalap yalap : Parıl parıl, alev, ışık saçarak.

Od bıraktın canıma dün gün yanar
Yanaram yalap yalap يلپ يلپ tutuşuban
(Yunus. XIII-XIV. 256)

§ Yalap yalap يلاب يلاب yalabıyan ince donlum.
(Dede. XIV. 101)

§ Yalmanlar kan dökmeğe yalap yalap يالب يالب yalmanup...
(Selim. XVI. 178)

§ Renv رنو [*Ar.*] : Bir nesneye yavaşça yalap yalap يلب يلب bakup gözün ırmamak. *(Bab. XVI. 1, 551)*

yalap yalap etmek : Parıl parıl parlamak.

§ Zulümat içinde şimşek misâl kılıçlar yalap yalap يلاب يلاب iderdi. *(Müslim. XV. 4, 169)*

yalap yalap yanmak : Parıl parıl parlamak.

§ Teekkül تأكل [*Ar.*] : Işalamak ve yalap yalap yanmaktır يالب يالب يانمق‌در ve yalkımaktır. *(Bab. XVI. 2, 382)*

yalavaç : Peygamber, haberci, elçi.

§ Dahi tanukluk verün kim Muhammed Tanrınun kuludur ve yalavacıdur يلوجى‌در. *(Yüz. Ha. XIV. 6)*

Kaçan ilçi yalavaç يلوچ veribisen
Veribigil sahip-rey ü tedbir
Yalavaçtan يلاوجدن bilinir şah hulku
Eğer eyü eğer yavuz ne kimdir *(Kel. XIV. 103)*

§ Piruz eyitti : Eğer melik buyurursa beni yalavaçlığa يلوجلغا viribisin ve bir emin kişi bana koşsun, tâ kim ben anda söyleyim ve işleyim, ana ma'lûm ola. *(Kel. XIV. 103)*

§ Kiyl bin Anz ol yalavaçların يلوجلرك başı ve ulusu idi...
(Enb. XIV. 119)

§ Bilgil kim Tanrı birdir, Muhammed anun yalavacıdur يلوجدر. *(Tuh. Le. XV. 388)*

yalavaçlık : Elçilik.

§ Düşmana yalavaçlığa يلوجلغه veribimek ve râzları ana demek maslahattan ırağ idi. *(Kel. XIV. 31)*

yalavuz : → **yalañuz.**

yalçı, (yalçu) : Alçı.

§ El-kassatu القصة [*Ar.*] : Yalçı يالچى ve kireç.
(Terceman. XV. 159)

§ Çârûn چارون [*Fa.*] : Yalçu يلچو, Ta'rip idüp sâruc derler. *(Miftah. XV. 69)*

§ Câru جارو [*Fa.*] : Yalçu يالچو kireci. *(Şamil. XVI. 593)*

§ Tasric تصريج [*Ar.*] : Yalçu بلچو ile havzı sıvamak. *(Bab. XVI. 1, 381)*

§ Harrad حراض [*Ar.*] : Yalçuyı يلچوى yakup un edici er. *(Bab. XVI. 1, 198)*

yalçın : Cilâlı, parlak.

§ El-assa اصا [*Ar.*] : Bir nesneyi mühre tahtası gibi düpdüz, yalçın يالچين eylemek mânasınadır. *(Kam. XVIII-XIX. 2, 363)*

yalçu : → **yalçı.**

yaldak, (yaltak) : Riyakâr, mütebasbıs, yaltaklanan, müdaheneci, dalkavuk, mürai.

Kim ise bî-hayâ bî-şerm ü yaldak يلدق
Verirler ana tabl ü kûs ü sancak *(Işk. XIV. 24-2)*

§ Câblûs چابلوس [*Fa.*] : Yaldak يلدق ve dilkicek adam ve ayyar-ı hoş-sühan. *(Caf. XVI. 36-2)*

§ Melezânî ملذانى [*Ar.*] : Meveddeti sâfi olmayan yaldak يلدق recül. *(Bab. XVI. 2, 623)*

§ Lâmanî لامانى [*Fa.*] : Dilkücüklük, çâblûsî ve yaltak يلتق mânasına ism-i mastardır. Avaz ile eş'ar okuyup ve ırlamak bu dahi hakikatte mahbuplara temelluk ve yaltaklanmaktır. *(Deş. XVI. 382-1)*

§ Et-timsih التمسح [*Ar.*] Müdahaneci, yaltak يلتاق kimseye denir. *(Kam. XVIII-XIX. 1, 520)*

§ Nerm-bür نرم بر [*Fa.*] : Dülgerlerin ve demircilerin kısaç ta'bir ettikleri âlete denir ve yaltak يلتاق ve mütemellık ve telbis kimesneden kinaye olur. *(Bürh. XVIII-XIX. 590)*

§ Lâmânî لامانى [*Fa.*] : Lâf ü güzaf ve kizb ü düruğ mânasınadır ve yaltak يلتاق ve mutemellık ve müdâhin mânasınadır. *(Bürh. XVIII-XIX. 542)*

yaldaklanmak : Yaltaklanmak, tebasbus etmek, riyakârlık etmek.

§ Lâmânîden لامانيدن [*Fa.*] : Yaldaklanmak يلداقلانمق. *(Miftah. XV. 37)*

§ ... Dahi yalan gerçek sözün hakikatin bilmedin inanmak, dakı hasûdun yaldaklandığına يلدقلندغنه aldanmak, dakı eyliğe kılavuzlayanın sözün reddeylemek... *(Kel. XIV. 10)*

§ Lîve ليوه [*Fa.*] : Yaldaklanmak يلدقلنمق. *(Şamil. XVI. 242)*

§ Lâmanî لامانى [*Fa.*] : Yaldaklanmak ياللدقلنمق. *(Şamil. XVI. 256)*

§ Kerdkâr كردكار [*Fa.*] : Yaldaklanup يلداقلنوب aldayıcı kimesne, câblûs mânasına. *(Deş. XVI. 119-1)*

§ Pûsîden پوسيدن [*Fa.*] : Yaldaklanmak يلداقلنمق ve yumuşak ve tatlı sözler ile halkı mağbun etmek mânasınadır. *(Bürh. XVIII-XIX. 163)*

yaldalanmak : Yaltaklanmak.

§ Seyyah bir gün ol şehre uğradı, bûzineyi şehir yakınında gördü. Pes bûzine ileri geldi, çok yaldalandı يلدلندى ve tevazû gösterdi. *(Kel. XIV. 202)*

§ Kaçan evine vardı, avratın sayru buldu. Lûtuf göstermek ve gönül istemeğe başladı ve çok yaldalanmak يلدنمق gösterdi. Elbette ol hiç iltifat eylemedi. *(Kel. XIV. 128)*

yaldanmak : Yaltaklanmak, tebasbus ve riyakârlık etmek, yaranmak, hoşa gidecek hareketler yapmak.

Yatağında kaplan söze aldanır
İte etmek atıcağaz yaldanır يلدنور *(Süh. XIV. 15)*

§ Erin aklını sekiz nesneyle bilmeğe yarar... Altıncı : Padişah dergâhında yaldanmak يلدنمق ve tatlı dil ve uz söylemek ve yâranları görklü söz ile ele getirmek. *(Kel. XIV. 4)*

§ Cablûsî جابلوسی [*Fa.*] : Dilkücüklük ki yaldanmak یلدانمق dahi derler. Dil ile dostluk suretin göstermek lâkin gönülden olmaya. Arapça tebasbus derler. *(Deş. XVI. 370-1)*

Firip : aldamak ü cablûsî جابلوسی [*Fa.*] : yaldanmak یالدانمق . *(Genc. XVII. 72)*

yaldırağan : Çok parlayan, dirahşan olan, iltima eden.

§ Ey canan güzellik ayının ziyası yaldırağan یالدیراغان yüzünüzdendir. *(Ha. Ş. XVI. 11)*

§ Raḫşan رخشان [*Fa.*] : Yaldırağan یلدراغن. *(Şamil. XVI. 210)*

yaldırak : Ak, parlak, ışıklı.

§ Öte canibinden anların zu'munca yaldırak یلدراق dünya, ya'ni ak dünyada sakinlerdir. *(Ev. XVII. 10, 13)*

yaldıramak (I) : → yıldıramak.

yaldıramak (II) : Parlamak.

§ Efruḫten افروختن [*Fa.*] : Yakmak ve yaldıramak یلدرمق. *(Şamil. XVI. 577)*

§ Tâbenâk تابناك [*Fa.*] : Berklı ya'ni yaldırayıcı یلدریجی. *(Şamil. XVI. 166)*

yaldırış : Yıldırayış, parlayış, parıltı.

§ Tâbiş تابش [*Fa.*] : Yaldırış یلدرش ve kızış. *(Şamil. XVI. 151)*

yaldır yaldır : Parıl parıl.

§ Gördü kim bir yığanak yatur, yaldır yaldır یلدر یلدر yaldırır. *(Dede. XIV. 109)*

yalguz : → yalañuz.

yalguzek dür : Dürr-i yetim.

Kamu hubların içinde anı ayruhsı yaratmış
Sanasın yalguzek dürdür یلغوزك دردر ki ayrı düştü düzümden
(Kadı. XIV. 436)

yalı : → **yal (I).**

yalıkmak (I), (yalakımak, yalkımak) : Dişi köpek ve kedi erkek istemek, erkek isteyen dişi erkeğin etrafında dolaşmak.

§ Sarif صارف [*Ar.*] : Yalıkmış یالقمش kancık köpek. *(Bab. XVI. 1, 305)*

§ Sarfe [*Ar.*] : ... Ve sabahla deveyi sağıp yine irtesi ol vakıt sağmak ve köpek yalıkmak یلق مق. *(Bab. XVI. 1, 21)*

§ Ikfaḥ اقفاخ [*Ar.*] : İnek boğasımak ve kurt yalıkmak یلقمق ve kürdükmek. *(Bab. XVI. 2, 428)*

§ İstintar استنطار [*Ar.*] : Kancık kelp yalıkmak یالقمق. *(Bab. XVI. 2, 8)*

§ Ec'alete'l-kelbetü ve'l-hirre اجعلت الكلبة و الهره [*Ar.*] : Kancık köpek ve kedi erkek istedi ki yalıktı یالیقدی ta'bir olunur... *(Aks. XVII-XVIII. 372)*

§ El-ic'âl الاجعال [*Ar.*] : ... Ve kancık köpek ve sâir canavarlar erkeğe kızmak mânasınadır ki yalakımak یلاقیمق ta'bir olunur. *(Kam. XVIII-XIX. 3, 164)*

§ El-istic'âl الاستجعال [*Ar.*] : Kancık köpek ve kurt makûlesi canavar yalakımak یلاقیمق mânasınadır. *(Kam. XVIII-XIX. 3, 164)*

§ Ez-zal' الظلع [*Ar.*] : Kancık köpek kızmak ve yalıkmak یالقمق mânasınadır. *(Kam. XVIII-XIX. 2, 635)*

§ El-hıram الحرام [*Ar.*] : Çatal tırnaklı hayvan ve kurt ve kelp makulesi canavar erkeğe kızmak mânasınadır ki yalıkmak یالقمق ta'bir olunur. *(Kam. XVIII-XIX. 3, 425)*

yalıkmak (II) : → **yılıkmak.**

yalılı kurt : Sırtlan.

§ El-muḥâmere المخامره [*Ar.*] : Yalılı kurda قورده یالیل çıkışmak gizlen gizlen demektir. *(Kdeb. XVIII. 447-1)*

Seb' سبع [*Ar.*] : Gerçi yalılı kurda یالیلی قورده denir
Yırtıcı cânveran cümle : siba'
(Nuhbe. XVIII-XIX. 189)

yalım (I) : Derece, mertebe.

Didi ey dostdan gensiz çeken dest
Hücum-ı düşmen iden yalımın یالمن pest *(Mih. XV. 125)*

İdüp her zülf-i pür-çini zeberdest
Yalımın یالیمن âşıkın oldur iden pest *(Mih. XV. 6)*

yalım (II), (yalum) : Yalın, yalçın, sarp, sarp yer.

Bu yanından inecek yer yoğ idi
Yalum یالوم uçurumları key çoğ idi *(Cam. XV. 67)*

§ Kartal isüz dağlarda olur, yalım یالم kayalarda yuva yapar.
(Hay. XV. 94)

§ Tîğ-ser تیغ سر [*Fa.*] : Yalım یالیم kaya. *(Deş. XVI. 98-2)*

Ne ile buldu işbu kudreti ol
Ki yalım یالم kaya ayrılıp olur yol *(Fazilet. XVI. 48)*

§ Şemmâ' شماء [*Ar.*] : Bir dağdır ve güzel yaraşık süğlüm burunlu avrat ve katı yüce sarp ve yalım یالم olan dağ.
(Bab. XVI. 2, 37)

§ İmlâ' املاع [*Ar.*] : Dağ gayetle sarp ve yalım یالم olup çıkılmaz olmak. *(Bab. XVI. 2, 237)*

§ Sındıa صندعه [*Ar.*] : Dağın sarp yalım yalım یالم yar gibi görünen kıyısı. *(Bab. XVI. 1, 232)*

§ Karadan hergiz alınmağa kaabil değildir, yalım یالیم kayadır.
(K. B. XVI. 307)

§ Şinzıre شنظره [*Ar.*] : Dağ yalımı یالمی ve köşesi.
(Bab. XVI. 2, 224)

§ Eş-şakı الشاق [*Ar.*] : Havaya doğru uzun olup dik yukarı yalım یالم olan dağa denir ki suûdu kaabil olmaya.
(Kam. XVIII-XIX. 3, 851)

yalımı alçak : 1. İtibarı düşük, mevkii olmayan.

Yalımı alçağ یالمی آلچاغ u sözü söz değül
Söyleyicek kimsene kılmaz kabul *(Ga. XIV. 394)*

§ Âdem garip olucak yalımı alçak یالمی الچق olur.
(Maârif. XV. 139)

§ Kûteh-bam کوته بام [*Fa.*] : Halk indinde i'tibarı olmayan kimesne ki yalımı alçak یالمی آلچاق ta'bir olunur.
(Aks. XVII-XVIII. 125)

2. Yüzü yerde, yumuşak huylu, mütevazı.

§ Ve dahi gerektir kim atalar kızcağızların ziyade seveler ve anlara şefkat ü merhameti ve muhabbeti ziyade göstereler. Zira kim kızcağızın elleri ve ayakları kaasır ve yalımları alçaktır یالملری الچقدر ; bunların hatırcıkların ziyade riayet edip sevindireler. *(T. E. XV. 14)*

§ Borçlunun yalımı alçak یالمی آلچق olur. *(Ata. XV. 24)*

§ Eksiklik ile büyüyenin yalımı alçak یالمی آلچق olur.
(Ata. XV. 25)

§ Ve biri kendi mekânında fakirdir kimseye halini arzetmez, bu dahi gariptir, yalımı alçaktır یالیمی آلچقدر, döğenlere arkasın tutar, söğenlere cevap vermez. *(Saat. XV. 106)*

§ Yalımım alçaklığından یالیمیم آلچاقلغندن yalmanıp yetimler gibi yanımda olanlara ben eyittim. *(Sır. XVI. 44)*

Aman iste özüne çare eyle
Yalımıñ alçak یالیمك آلچق eyle tatlı söyle *(Şeh. Ş. XVI. 784)*

Yalımım alçağ oluptur gussadan derya gibi
Yerlere düştü yüzüm mihr-i cihan-ârâ gibi
(Yahya Bey. XVI. 110)

§ Teheşşüm تهشم [*Ar.*] : Kişinin yalımı alçak یالمی آلچق olmak ve bel bükülmek. *(Bab. XVI. 2, 447)*

Bîd ki ziyb-i çemen-i bağ olur
Keçliğ ile yalımı alçağ olur *(Atai. Ha. XVII. 135)*

Kâfir-i nefse şu ki tutsağ olur
Hûk-sıfat yalımı alçağ الچاغ یالمی olur *(Atai. Ha. XVII. 111)*

3. Yüksekliği az, yassı, yaygın.

Yalımı alçak آلچق یالیمی olan divar : pest پست [*Fa.*]
(Tuhfe. XVIII-XIX. 457)

yalıñ (I) : Yalçın, sarp.

§ Bu kulle-i âliyeye suûd edecek memer yalıñ یالك kaya olmağla sa'bnâktır. *(Men. Av. XVI. 142)*

§ İki tarafından yalıñ یالك kaya üzerinde bina olunmuş...
(Tuh. Ki. XVII. 107)

yalıñ (II), (od yalıñı) : Alev.

§ Isıtma bir yalıñdur یالکدر cehennem odundan.
(Yadigâr. XIV. 111-2)

§ Şöyle kim od yalıñlu یالکلو olmaya, belki kömür üzerinde ola. *(Yadigâr. XIV. 56-2)*

§ Bir gürültü oldu, çatıltı koptu, her taraftan od yalıñı اود یالکی belirdi. *(Anter. XIV. 415)*

Ağzımdan od saçıla, çarpa yalıñ یالن gözümden
Ne doğusardır oddan illâ meğer şerare *(Kadı. XIV. 313)*

§ ... Ol asâ... bir ulu yılan olurdu... Anın ol iki budağı ağız olurdu, anın içinde on iki diş ve azılar çıkardı, şöyle kim ağız içinden od yalıñı اود یلکی daşra çıkardı. *(Enb. XIV. 369)*

Ne bilsin mi'de cismi sabra perhiz
Ki bir oddur yanar yalıñları یالکنری tiz *(Işk. XIV. 279-2)*

§ Kakımak ve hışım yalıñı یلکی anın hareketinde belirmiş.
(Kel. XIV. 37)

§ Nitekim şol od yalıñı اود یلکی yukarı ağmak ister. Odun arasında kalmaz, kendözün aşikâre eyler. *(Kel. XIV. 29)*

§ El urup tabutun kapağın götürdü ki nazar kıla, bir pâre yalıñ یالك taşra urdu, gördü tabut içi od yalıñı ile اود یالکله dolmuş. *(Müneb. XIV-XV. 25-2)*

§ Zebâne زبانه [*Fa.*] : Od yalıñı یالکی اود ve terazü ve toka dili. *(Miftah. XV. 90)*

§ El-lehebü اللهب [*Ar.*] : od yalıñı یالکی اود. *(Terceman. XV. 217)*

§ Eş-şuvazu الشواظ [*Ar.*] : Od yalıñı یالکی اود ve alevidir ki tütünü olmaya. *(Terceman. XV. 441)*

§ Ol karar tutacak yerleri cehennem ola, hergiz ki yalıñlar یالكلر sâkin ola, gerü tutuşmaklıkların ziyade kılavuz. *(Leys. Ar. XV. 775)*

§ Yarattı cinleri yalıñdan یالکدن ki cehennemdendür. *(Cev. Es. XV. 258)*

§ Mâlik bir kez tamuya gazapla çağıra, heybetinden tamu odu birbirin yaka; andan ol kulu çağıra getire, kamu tenin od yalıñı یالکی اود kaplamış ola. *(Cennet. XV. 33)*

§ Ye'cuc ecce'den me'huzdur, ecce ise lûgatte od yalıñına یالکنه اود derler. *(Envar. XV. 159)*

§ Bir tarafta bir mağara gördüm önünde hayme kurulmuş, tütün ve yalıñ یالك çıkar. *(Ferec. XV. 381)*

§ Kapı yarığından bakıp hali görmüş, gönlü tennurunda hışım odu yalıñı یالکی اودی dımağı sakfine çıkmış. *(Ferec. XV. 268)*

§ Ve ahadiyyet şem'inin yalıñı یلکی anın varlığını mahvidüp... *(İrşad. XV. 217)*

§ Ol kuyudan bir pâre yalıñ یالك çıkıp ol cehennemi gerü yandırır. *(Leys. Dâi. XV. 4-1)*

§ Hışm odu evvel issine düşer ve yakar andan sonra yalıñı یالکی halka irişir. *(Güls. XV. 69)*

Nar ü leheb [*Ar.*] : Yalıñ یالك u od; ocağ ismi : kânundur
(Uc. Gar. XV. 7)

§ Hak Taâlâ cehennemden bir yalıñ یالك verdi, bunları helâk etti. *(Münteha XV. 48)*

Sügüler benzeye ağulu mara
Dilin od yalıñı اود یالکی gibi çıkara *(G. Ra. XV. 73)*

§ Ağzından ve burnundan od yalıñları اود یالکلری, ve dütünler çıkar. *(Rahat. XVI. 325)*

§ Alâv آلاو [*Fa.*] : Od yalıñı اود یالکی, alev mânasına. Türkide dahi müsta'meldir. *(Deş. XVI. 284-2)*

§ Alâv آلاو [*Fa.*] : Od yalıñı اود یالکی, Türkide dahi isti'mâl olunur. *(Ni'meti. XVI. 72)*

Bu odlu yalıñlarla یالکلرله çıkan ahım oluptur
Kaygu çerisi hanına üş bir kızıl otak *(D. B. XVI. 116)*

§ Tef تف [*Fa.*] : Ve od yalıñı اود یالکی ve buğ ve alav.
(Caf. XVI. 33-1)

Mihrin bu felekten yüce bir hayme kuruptur
Ahım odunuñ yalıñı اودونك یالکی altun direğidir
(Zati. XVI. 185)

§ Cehennem odu kapkaradır, ne şavkı var ne yalıñı یالکی.
(Ta. Şahi. XVI. 20-2)

§ Zebane زبانه [*Fa.*] : Yalıñ یالك. *(Şamil. XVI. 230)*

§ Zübane زبانه [*Fa.*] : Od yalıñı اود یالکی. *(Şamil. XVI. 231)*

§ El-mâric المارج [*Ar.*] : Tütünsüz od yalıñı اود یالکی.
(Ah. XVI. 958)

Od yalıñı اود یالکی : zebâne-i ateş زبانهٔ آتش [*Fa.*] dahi dıram ضرام [*Ar.*]
(Men. Cev. XVII. 49)

Yakın yalıñlı یالکلی külhanı atın firengî temreni
Çoktan aradım ben bunu ya ben sizi ya siz beni
(Niyazi. XVII. 93)

§ Leheb لهب [*Ar.*]: Od yalıñı اود یالکی. *(Müntehab. XVII. 83-2)*

Şuvaz شواظ [*Ar.*] : od yalıñıdır اود یالیکدر hem odun bir paresi : mikbas
(Genc. XVII. 23)

§ Fürûz فروز [*Fa.*] : Od yalıñı اود یالکی. *(Cam. Fa. XVII. 35)*

§ El-iltihab الالتهاب [*Ar.*] : Kor yalıñı یالکی peydâ olmak, alavdır ki galatında alev dinür. *(Kdeb. XVIII. 227-2)*

Ücac ü âb : su olmuş, yalıñ یالك : zübane زبانه [*Fa.*], leheb لهب [*Ar.*]
(Naz. Cev. XVIII-XIX. 33)

§ Şeber شبر [*Fa.*] : Şu'le-i ateş mânasınadır, Türkide yalıñ یالك ta'bir olunur. *(Bürh. XVIII-XIX. 385)*

§ Şuvaz شواظ [*Ar.*], Lehep لهب [*Ar.*] : Ateşin dumansız sâfi yalıñına یالکنه denir. *(Nuhbe. Ş. XVIII-XIX. 106)*

Şuvaz شواظ [*Ar.*] ü hem lehep لهب [*Ar.*] : yalıñ یالك, yalınlanıcıdır : vekkad
(Nuhbe. XVIII-XIX. 106)

§ Eş-şuvaz الشواظ [*Ar.*] : Tütünsüz sâfi ateş yalıñına یالکنه denir.
(Kam. XVIII-XIX. 2, 533)

§ Nâire نائره [*Ar.*] : Ateş, şu'le, yalıñ.
(Kam. Os. XIX. 572)

yalın (III) : Çıplak, üryan, açık, kapsız, örtüsüz.

Yusuf ol vaktın kim indi kuyuya
Yalın idi یالنڭی ol Yusuf anda uya *(Yuz. Şeyd. XIII. 89)*

İrü duttular bağladılar elin
Tonun soydular eylediler yalıñ یالك *(Süh. XIV. 292)*

Kayurmaya kim aç ola ya yalın
Oda sala can burcalasa yalın *(Süh. XIV. 182)*

Nice kulların azad eylemişti
Yalın tonadıp açlar toylamıştı *(Dah. XIV. 76)*

Yalın يالن ayak baş açık girür yola
Kim acep şeyhi gerü kanda bula *(Man. Tayr. XIV. 48)*

Ne dersin bu işe nitmek sezadır
Kim aç ü yalın يالن olmak key cezadır *(Işk. XIV. 279-1)*

§ Yalıñ يالك görse donattı. *(Dede. XIV. 9)*

Doyar andan aç ü yalıñ يالك donanır
Her ne kim ol der ise halk inanır *(Ga. XIV. 100)*

§ ... Yalın يالن ayak cevlan urup biri birine karışıp mütehayyir olalar. *(Leys. Mu. XIV-XV. 477-1)*

§ Kaçan görseniz halk ortasında kılıçlar yalıñ يالك olsa, kanlar su bigi dökülse... *(Müneb. XIV-XV. 223-2)*

Eydür andan oldu mübhem iltibas
Yeri balık karnı yalın يالن bî-libas
(Melhame. XIV-XV. 167-2)

Dedi haşrola kamu başı kaba yalın يالن ayak
Ben dedim aybolmaya mı avrata üşbü sıfât
(Muham. XV. 313)

§ ... Ve çok kişiler dahi yalın يالن ayak ve yayan varır ve ehâdis okurlar. *(Kesir. XV. 237)*

§ Ana eyittiler: Niçün yalın يالن ayak yürürsün.
(Tez. Ba. XV. 160)

§ İlâhî Çalabım, beni ac ve yalıñ يالك kılgıl şöyle kim dostların aclık ve yalınlık birle bilirler seni, dir idi.
(Tez. Ba. XV. 70)

§ Ol dergâhta başı açık yalın يالن ayak olanların makamı bu olucak. *(İrşad. XV. 229)*

Kılur adlin kamu derdim ilacın
Tonattı yalıñın يالكن doyurdu acın *(Çeng. XV. 177)*

Bildi aczin bunların şah-ı cihan
Yalın يالن ayak secdeye vardı heman *(İbrahim. XV. 89-1)*

§ Baş açuk ve öñü اوکی yalın یالن, karnı aç ve susuzluktan dudağı depserüp kıyamet günü ıssılığında kala.
(Delil. XV. 155)

Diler aşkınla tutuşmak bugün meydan-ı âlemde
Başında dûdden perçem yalıñ یلك bir pehlivan ateş
(Lâmii. XVI. 91)

Baş açık yalın یالین ayak sevgi yolun seyrederiz
Gören eydür görünüz bu bir bölük rüsvâları *(Sır. XVI. 19)*

Arûs : gelin, kelân : kalın, hiram : salın, bürehne برهنه [*Fa.*]: yalın یالین
(Genc. XVII. 58)

§ İki tarafında yalıñ یالك kubbe üzerinde bina olunmamış.
(Naima. XVII-XVIII. 4, 120)

yalıñaç : → yalın aç.

yalın aç, (yalıñaç) : Çıplak, yoksul, mühtaç.

Bihamdillah değiliz yalıñ u ac یالکو اج
Gönül bağla bize kayguların aç *(Işk. XIV. 203-1)*

Kim Muhammed dostluğuna yaraduptur âlemi
Pes gerü anun içün hoş geçer anda yalın aç یالن اچ
(Muham. XV. 23)

Men hoş idem bunca atâlar sana
Hasta olam gelmeyesin sen bana
Böyle yatam hasta olup yalıñaç یالکاج
Olubeni gâh susuz gâh aç *(Ruşeni. XV. 120)*

Didi ki hâşâ olasın hasta sen
Hasta olup olasın şikeste sen
Ya olasın gâh susuz gâh aç
Müflis olasın oluben yalıñaç یالکاج *(Ruşeni. XV. 120)*

Cihanda bir gedasın yalıñ u aç یالك و آچ
Nizar ü zâr ü iki pula mühtac *(Hüs. Dil. XVI. 192)*

yalın bıçak : → **yalın kılıç.**

yalıncağ : → **yalıncak.**

yalıncak, (yalıncağ) : Çıplak, üryan, cascavlak.

Muhammed ile bile mi'raca ağan benim
Ashab-ı soffa ile yalıncak يلنجق olan benim
(Yunus. XIII-XIV. 216)

§ Bir öksüz oğlancuk gördüm yalıncak يلنجق, esirgedim, toncugaz eyledim. *(Yüz. Ha. XIV. 167)*

§ Ol gün ki beni urdun, yalıncağ يلنجغ idim, arkam, karnım açuğudu. *(Yüz. Ha. XIV. 248)*

§ Aç görsem doyurdum, yalıncak يالنجق görsem donattım. *(Dede. XIV. 9)*

§ Dilerler ki Fâtıma'yı getüreler yalıncaklığına güleler. *(Tebareke. XIV. 54-1)*

§ Kaçan yazuk işledi, avreti açıldı ve üstünden uçmak donu uçtu. Pes Âdem yalıncak يلنجق kaldı. *(Enb. XIV. 114)*

§ Cerrah uyandı, avrattan alet diledi kim anı bir muhteşem kişi kığırmış idi. Pes avrat bir saat eğlendi, yalıncak يلنجق gireği dün içinde anın eline verdi. *(Kel. XIV. 20)*

§ Açları doyururdu, yalıncakları يلنجقلرى tonaldurdu. *(Si. Da. XIV. 272-2)*

Eyledim destan ü mekr ü sihr ile
Bir yalıncak tondan on gönlek bile *(Man. Tayr. XIV. 240)*

Kişi ton giymek ile âdem olmaz
Yalıncak يلنجق güherin kadri kem olmaz *(Işk. XIV. 74-1)*

Kılıç ehli çadır içinde nite
Yalıncak يلنجق oluben kösüle yata *(Ferh. XIV. 23)*

Ecel olucak sügü cevşen bozar
Ecelsiz yalıncağı يلنجاغى nite cizer *(Ferh. XIV. 47)*

§ Yarın kıyamet gününde dükeli halâyık yalıncak يلنجاق, aç, susuz kopalar. *(İhlâs. XIV. 224)*

§ ... Kuyruğun ve kanadın yola, şöyle yalıncak يالنجاق çağa yavru gibi ısı güneşe bırağa. *(Leys. Mu. XIV-XV. 95-1)*

§ Dükeli âlem halkına dürüşüp ton diker kendi yalıncak يلنجق. *(Leys. Mu. XIV-XV. 388-1)*

§ ... İlâhî, beni acıktırdın ve beni yalıncak يلنجق eyledin ve gece karanularında beni çıraksız kodun, bilmezem ki ben bu mertebeye ne sebeple iriştim. *(Müneb. XIV-XV. 103-1)*

§ Her kim yalıncağa يالنجاغ bir kaftan giydirse... *(Envar. XV. 351)*

§ Rüt رت [*Fa.*] : Boş ve yalıncak يلنجاق. *(Miftah. XV. 87)*

Zırh-pûş cümlesi yok bir yalıncak
Düzüldü ol arada nice sancak *(Salâtin. XV. 88)*

§ Eşher-i kavl budur ki kuyruğun, kanadın yola, şöyle yalıncak çıkarıvere. *(Leys. Ar. XV. 151)*

§ Ferah-ı kalb hâsıl ede, dükeli şerlerin korkusundan emin ola dahi açlık ve yalıncaklık görmeye. *(Leys. Ar. XV. 14)*

§ ... Tonun çıkarmış yalıncak يالنجاق oturur. *(Tez. Ba. XV. 162)*

§ Her kim bir yalıncak يالنجاق tonatsa ben ana uçmakta dîbaç giydirem. *(Cennet. XV. 450)*

§ Çün gönül evi yaramaz endişe ağyarından halvet ola, can gözü ma'ni yüzüne yalıncak يالنجق baksa yeğdir. *(Hazain. XV. 2-2)*

Meğer bir kişi var idi yalıncak يلنجاق
Hemin bir gönleği var idi ancak *(İbrahim. XV. 54-2)*

§ İğne gibi yalıncak يالنجاق olgıl. *(Tez. Lâ. XV. 118-2)*

Anadan doğma yalıncak يالنجق mücerret
Ferağat cümleden âzad ü mefred *(Çeng. XV. 239)*

§ ... İtleri acıktırdılar, veziri yalıncak يالنجق itler önüne saldılar. *(Ferec. XV. 304)*

§ Höcrelerden birine girdi gördü on yalıncak يالنجق kişi oturmuşlar... *(Ferec. XV. 510)*

§ ... Ya on miskin doyura ya on yalıncak يالنجق giydire. *(Leys. Dâi. XV. 78-2)*

§ Anlarun katında kabâ vü tac gerekse senün yanunda yalıncak يالنجق ve aç gerek. *(Tazarru. XV. 60)*

Kim yalıncağa يلنجاغه geyürse câmesin
Hak ana bahşede rahmet nâmesin *(Vahdet. XV. 16-1)*

§ Ret رت [*Fa.*] : Yalıncak يالنجق ve boş. *(Sıh. Ac. XV. 105)*

Beyabanda gezerdi deng ü hayran
Yalıncak يالنجق, aç, uyuz, üftan ü hiyzan *(Ruşeni. XV. 69)*

Elinden alıp işret ide emîr
Ayaliyle aç ü yalıncak يلنجق fakir *(Ta. Sel. XV. 74)*

§ Musa aleyhisselâm bir derviş gördü gayet yalıncak يلنجق kuma gömülmüş. *(Güls. XV. 36)*

§ İman yalıncaktır يلنجقدر, anın tonu takvâdır; nitekim âdem ton giymeyince soğuktan ve ıssıdan kendüyi saklayamaz, iman dahi takvâ tonun giymeyince şeytanın vesveseleri soğuğundan ve mekirleri ıssısından imanı saklayamaz. *(Cinan. XV. 19)*

§ Her birimiz yalıncak olduk, izarımızı omuzumuz üzerine koduk. *(Kesir. XV.)*

§ Kuyu üstünde mübarek ayakların yalıncak يالنجاق edip koffa içine ki kuyuya sarkıtılmıştı, anın içine soktu. *(Faza. XV. 166)*

Bir yalıncağı يالنجاغى bin kişi soyamaz *(K. Ü. XV. 55)*

§ Et-ta'riyetü التعرية [*Ar.*] : Bir kimesneyi soyup yalıncak يالنجاق ve çıplak etmek. *(Terceman. XV. 191)*

§ Ba'zı Irak Padişahları bir kimesneye azabetse yalıncak يلنجق eyler, elin ayağın bağlatır, sivrisineği çok bir yere bırağırdı. *(Hay. XV. 27)*

§ Ehilleri yalıncak يالينجق yürürler. *(Ac. XV. 21)*

Misal-i gamze-i dil-duz ü hunriz
Yalıncak يلنجق hazır itmiş seyf-i ser-tîz *(Mih. XV. 153)*

§ ... On bin yalıncak يلنجق tonatmışça sevap verürem. *(Cev. Ah. XV-XVI. 156)*

§ Tehek تهلك [*Fa.*] : Boş, tehi ve yalıncak, yalıncak يالنجاق, uryan mânasına. *(Deş. XVI. 193-2)*

§ Bürehne برهنه [*Fa.*] : Yalıncak يالينجاق, Arabide uryan mânasına. *(Deş. XVI. 310)*

§ Ret رت [*Fa.*] : Örtüsüz ve çıplak ve yalıncak يالنجق. *(Ni'meti. XVI. 332)*

§ Ret رت [*Fa.*] : Boş ve yalıncak, tehi ve bürehne mânasına. *(Caf. XVI. 67)*

§ Bürehne برهنه [*Fa.*] : Yalıncak يالنجق. *(Şamil. XVI. 583)*

§ Guşt غوشت [*Fa.*] : Yalıncak يالنجق. *(Şamil. XVI. 476)*

Dişi erkek karışık oğlan uşak
Dururlar çağrışup ac ü yalıncak يالنجاق *(Güvahi. XVI. 110)*

§ Hulleler üzerinden uçtu yalıncak يلنجق kaldı. *(Zad. XVI. 56)*

Yalıncağ يلنجاغ eyleyip tığını sûsen
Turur vadiler içre hem-çü rehzen *(Larendi. XVI. 48)*

§ Aç, yalıncak يالينجاق, düşmana karşı durdular. *(Âş. XVI. 217)*

Yatur bir câmehab içre yalıncak يالنجق
Heman şalvarı var altında ancak *(Zati. XVI. 187)*

§ Ḫâsir خاسر [*Ar.*] : Başında tuvulgası ve demür giyimi olmayan yalıncak يالنجق kimse. *(Bab. XVI. 2, 37)*

Bir gönül ele getürüp bir yalıncak يالنجق donadan
Bir dahi açlar doyuran eşiğinde kacıdır *(Ab. Na. XVI. 138)*

§ Bürehnegî برهنكى [*Fa.*] : Yalıncak يالينجق, uryan mânasına. *(Cam. Fa. XVII. 105)*

Yalıncak يالنجق dahi hem cıblak : mücerrettir مجرددر [*Ar.*], muarrâdır معرىدر [*Ar.*] *(Cev. Ke. XVII. 15)*

Teferrüd : yalınızlık, hem tecerrüddür تجرد در [*Ar.*] : yalıncaklık يالنجقلق *(Cev. Ke. XVII. 64)*

Elli altmış kâfiri itti helâk
Katı yalıncak يالنجاق idi ol zâtı pâk *(Battal. XVIII. 284)*

§ Tehek تهك [*Fa.*] : Toprak ve hâk mânasınadır... ve çıplak ve yalıncak يالنجق ve uryan. *(Bürh. XVIII-XIX. 194)*

§ Guşt غوشت [*Fa.*] : Çıplak ve yalıncak يالنجق ve uryan mânasınadır. *(Bürh. XVIII-XIX. 432)*

yalıncak eylemek : Soymak, çıplatmak.

Yalıncak eylemek يالينجق ايلمك : i'râ اعرا [*Ar.*], giyürmeğe digil : ilbas *(Genc. XVII. 22)*

yalınkat : 1. Tek kat.

Kat kat olana : çem çem, yalınkata يالين قاتا di : yektâ يكتا [*Fa.*] *(Genc. XVII. 44)*

2. Zaif, cılız, zarif.

§ Rayt ريط [*Ar.*] : Yalıñkat يالك قات olan avratlar üzerine giydiği derlikler. *(Bab. XVI. 1, 217)*

yalın kılıç, (yalın bıçak) : Kınından sıyrılmış kılıç, bıçak.

Yalıñ kılıç يلك قيليج avcunda vü ivdi
Yüğürdü sanasın ki bir div idi *(Süh. XIV. 151)*

§ Kâfirler artları sıra bile geldiler ellerinde yalıñ kılıçlar يالك قلجلر bile. *(Faza XV. 109)*

§ Bir cemâat gördüm ellerinde yalın kılıç يالن قلج kana bulaşmış, etrafa yüğrüşürler, kanda kâfir bulsalar öldürürler. *(Ferec. XV. 373)*

§ Bir dağ gibi kişi içeri girdi, elinde yalın kılıç يالن قلج. *(Ferec. XV. 30)*

§ Ateş-i gazapla gözü kararup yalıñ kılıç يالك قلج ile gelürken... *(Saadet. XV-XVI. 181-2)*

§ Mücâlede مجالده [*Ar.*] : Yalıñ kılıç يالك قلج ile uruşmak. *(Bab. XVI. 2, 294)*

§ Abdülkerim benim evim üzerine gelip kılıç çıkarıp üzerime yalıñ kılıç يالك قلج ile hücum etti. *(Sic. K. XVI. 8, 114)*

Hûn-ı düşmandan mı rengîn oldu ol yalıñ kılıç يالك قلج
(Baki. XVI. 223)

Âli diyar-ı ma'rifetin tâc-dârıyam
Yalıñ kılıçtır يالك قلجدر elde zeban-ı belâgatim
(Âli. XVI. 143)

Çarha ahım gice ey meh çekmese yalın kılıç يالن قلج
Böyle encüm içine yer yer kıran girmezdi hiç
(Figani. XVI. 7)

Yalıñ kılıç يالك قلج aldıkça ele sanki havada
Bir berkturur askerinin cümle süvarı *(Zati. XVI. 4)*

§ Mezbur Sefer'in elinde yalın bıçak يالن بچاق ile üzerime gelip ben dahi merkum Sefer'in elinden bıçağın aldım...
(Sic. A. XVI. 3, 54)

yalıñlandırmak : Alevlendirmek.

§ El-izharü الازهار [*Ar.*] : Od yalıñlandırmak ياليكلندرمق.
(Terceman. XV. 56)

§ Efruḫten افروختن [*Fa.*] : Yalıñlandırmak ياليكلندرمق.
(Caf. XVI. 181-2)

§ Dem دم [*Fa.*] : Nefes ve körük, demirciler od yalıñlandırırlar یالکلندررلر. *(Ni'meti. XVI. 305)*

§ El-iş'â' الاشعآء [*Ar.*] : Közü yalıñlandırmak یالکلاندرمق, ateşi şû'lelendirmek ve parlatmak. *(Kdeb. XVIII. 135-1)*

yalınlanmak : Parlamak, ışıldamak, ışık saçmak, alevlenmek.

§ Çün Dimne arslanı kındırmaktan fariğ oldu ve bildi kim arslan gönlünde fitne odu yalıñlandı یلکلندی.
(Kel. XIV. 44)

§ Cenk ayağa bindi ve savaş odu yalıñlandı یالکلندی.
(Anter. XIV.)

§ Od üstüne koyalar hemen yalıñlandığınlayın یالکلندغنلبن demür ile karıştıralar. *(M. Bay. XIV. 3)*

§ Pes değme tarafından od bıraktılar. Hattâ kim yalıñlandı یلکلندی şöyle kim gök yüzünde kuşlar anın ıssılığından göyünür idi. *(Enb. XIV. 149)*

Ayn : casus, ayn: çeşme, od yalıñlanmak یالکلنمق dıram : ضرام [*Ar.*]
(Fer. XIV. 3)

§ Haşre inkâr edenlere biz dahi Saîr tamusun yaraklamışız ki odları yalıñlanmıştır یالکلنمشدر.
(Leys. Mu. XIV-XV. 72-1)

§ ... Ve ferişteler dahi gazaba gelip cehennem yalıñlanur یالکلنور anların sözlerinden. *(Leys. Mu. XIV-XV. 9-1)*

§ Ol od çıktı bunlara karşı yalıñlandı یلکلندی, korktular.
(Kesir. XV. 153)

§ İnkâr edenlere biz dahi Saîr tamusunu yaraklamışuz kim odları yalıñlanmıştır یالکلنمشدر. *(Leys. Ar. XV. 115)*

§ Fürûziden فروزیدن [*Fa.*] : Od yalıñlanmak یلکلنمق.
(Miftah. XV. 34)

§ Efrûhten افروختن [*Fa.*] : Yalıñlanmak یالکلنمق şu'lelenmek.
(Miftah. XV. 16)

§ Efrûḫte افروخته [*Fa.*] : Yalıñlanmış يلكلنمش ve pası açılmış. *(Deş. XVI. 299-2)*

§ Azacık ateşi su ile söyündürmek mümkündür. Vay ol sâat iltihap bula ya'ni yalıñlana ياللكله ... *(Saa. Pend. XVI. 54)*

§ Gine ehl-i halvetin çırağı ışığı yalıñlandı ياليكلاندى. *(Ha. Ş. XVI. 190)*

§ ... Ya'ni subh yalıñlanışlı ياليكلنشلى, subh zıyalı demektir. *(Ha. Ş. XVI. 405)*

§ Efrûḫten افروختن [*Fa.*] : Yalıñlanmak ياليكلنمق ve yalıñlandırmak ve pas açmak. *(Ni'meti. XVI. 6)*

Yalıñlanıp يلكلانب igen yeltenme yele
Sözü söyle veli endaze ile *(Şeh. Ş. XVI. 535)*

§ Yalınlanmış ياليناتمش ocak odu gibi yalabıtmasa bu ısıcaklık olmaz idi. *(Sır. XVI. 62)*

§ Ed-darm الضرم [*Ar.*] : Od yalıñlanmak ياليكلنمق. *(Ah. XVI. 605)*

§ El-ecic الاجيج [*Ar.*] : Od yalıñlanmak ياليكلنمق. *(Ah. XVI. 14)*

§ Mâric مارج [*Ar.*] : Nârın dilidir ki yalıñlanduğu ياليكلندوغى zaman nârın çevresinde olur. *(Men. Av. XVI. 28)*

§ Efrûḫten افروختن [*Fa.*] : Yalıñlanmak يلكلنمق ve tutuşmak ve tutuşturmak ve yakmak. *(Şamil. XVI. 312)*

§ Cehennemin aşağası yukarı kaynar, yalıñlanur ياليكلنور. *(Ta. Şahi. XVI. 58-2)*

§ İhtidâ' احتضاء [*Ar.*] : Odu yalıñlandırmak ve od yalıñlanmak ياليكلانمق. *(Bab. XVI. 2, 4)*

§ Telezza تلظى [*Ar.*] : Yalıñlanmak يلكلنمق. *(Müntehab. XVII. 21-2)*

§ Zekâ زكا [*Ar.*] : Boğazlamak ve od yalıñlanmak يلكلنمق. *(Müntehab. XVII. 39-2)*

Taşra üfürmek ile hiç yalıñlanur mı يالكلنورمى ocak
Yönün Hakka dönmedin ihsanı arzularsın
(Niyazi. XVII. 72)

§ Efrûḫte افروخته [*Fa.*] : Yalıñlanmış يالكلنمش, pas açılmış.
(Lû. Şeh. XVIII. 4-1)

§ Telazzi تلظى [*Ar.*] : Ateş yalıñlanup يالكلنوب alevlenmek mânasınadır. *(Nuhbe. Ş. XVIII-XIX. 106)*

§ Tâften تافتن [*Fa.*] : Beş mânası vardır... 4. kızmak ve hararet almak ve yalıñlanmak يالكلنمق mânasına da gelir.
(Bürh. XVIII-XIX. 173)

yalınlar oynamak : Alevler dalgalanmak

§ Odunlar tutuştu yalıñlar oynadı يالكلر اويندى.
(Anter. XIV. 233)

yalınlaşlı : Yalınlanan, parlayan, ışıklı.

§ Güneş yalıñlaşlı يالكلشلى, ya'ni, güneş gibi yalınlanan.
(Ha. Ş. XVI. 372)

yalınlatmak : Alevlendirmek.

§ Efrûḫten افروختن [*Fa.*] : Ateş ve çırağ yakmak ve yalıñlatmak يالكلتمق ve iş'al ve ilhab mânasınadır.
(Bürh. XVIII-XIX. 70)

yalıñlık : Çıplaklık.

§ İlâhî Çalabım, beni ac ve yalın kılgıl şöyle kim dostların aclık ve yalıñlık يالكلق birle bilirler seni, dir idi.
(Tez. Ba. XV. 70)

yalınmak : Yaltaklanmak.

İssi sanır gördüğüne yalınur يالنور
Dişile tutup eteğin salınur *(Ruşeni. XV. 107)*

Yiğrimi dördüncü gelse yerine
Cümle hayvan yalınur يالنور birbirine
İctima' ister kamu vahş ü tuyûr
Ne yimek içmek diler ne uyk'uyur
(Melhame. XIV-XV. 45-2)

§ ... Karşı çıktı ve Habib'e yalındı يلندى. *(Tez.Ün. XV- 31-2)*

§ ... Veziri yalıncak, itler önüne saldılar. İtler bildi kim her gün gelip bunlara et, etmek verendir, önüne gelip yalındılar يالنديلر, Vezir eyitti : Bular beni et, etmek getirdi sanıp yalınurlar يالنورلر, vermeyecek olursam yırtarlar.
(Ferec. XV. 304)

§ El-meleku الملق [*Ar.*] :... Bir kimse bir kimseye yalınmak يالنمق. *(Terceman. XV. 142)*

Gezerken dilkü ol kurda olur duş
İleyinde yalındı يلندى eyledi cûş *(Fazilet. XVI. 289)*

§ Teleyyün تلين [*Ar.*] : Kimseye dilkiciklik edüp yalınmaklık يالنملق. *(Bab. XVI. 2, 495)*

§ Tesallüf تصلف [*Ar.*] : Kimseye temelluk edüp yalınmak يالنمق. *(Bab. XVI. 1, 293)*

§ Bısbas بصباص [*Ar.*] : Köpek kuyruğunu salup yalınmak يلنمق ve dilkicikler etmek. *(Bab. XVI. 2, 178)*

§ Tebasbus تبصبص [*Ar.*] : Kelp kuyruğunu salup kimseye yalınmak يلنمق. *(Bab. XVI. 1, 179)*

yalın yüzlü : Tüysüz, parlak yüzlü.

§ Çok ferişteler, yaşıl kanatlılar cümlesi yalın yüzlü يالن يوزلو hûb suretlü... *(Si. Da. XIV. 122-2)*

§ Pes yalıñ yüzlü يالك يزلو kullar ve karavaşlar armağan veribidi. *(Enb. XIV. 656)*

§ ... Gördü buları kim geldiler gayet görklü cemalleri var, yalıñ yüzlüler يالك يوزلولر liykin katı heybetli kimseler.
(Müneb. XIV-XV. 57-1)

§ Ve birniceler riyâ ederler şundan ötrü kim avratlar ve yalıñ yüzlü يالك يوزلو oğlanlar anın katına cem' olalar.
(Müneb. XIV-XV. 28-1)

§ Dört yüz kul yalıñ yüzlüler يالك يوزلولر gümüş eyerlü atlarla altun çomak dutarlardı. *(Leys. Mu. XIV-XV. 119-1)*

§ Ana Cebrail'i gönderdik yalın yüzlü يالن يوزلو yiğit suretinde. *(Leys. Mu. XIV-XV. 3-1)*

§ Ana Cebrail'i gönderdük yalıñ yüzlü يالك يوزلى yiğit sûretinde. *(Leys. Ar. XV. 4)*

§ Kim ki bir yalın yüzlü يالين يوزلو oğlana baksa şehvet nazariyle, gönlü yerine gelmeye. *(Müz. XV. 210)*

§ ... Ala gözlü, açık kaşlı, orta boylu, yalıñ yüzlü يالك يوزلو ... *(Sic. B. XV. 5, 238)*

§ Hızır nâm buğday enlü, yalıñ yüzlü يالك يوزلو kara gözlü... *(Sic. B. XV. 8, 43)*

§ Saruşın, ala gözlü, orta boylu, yalıñ yüzlü يالك يوزلو ... *(Sic. B. XV. 11, 56)*

§ Kim ki bir yalıñ yüzlü يلك يوزلو oğlanın yüzüne şehvet ile baksa gönlü yerine gelmeye tâ ol haram nazara tevbe kılmayınca. *(Cinan. XV. 109)*

Şam'dan gelmiş yalıñ yüzlü ışık mahbûbdur
Tas alup kûyün gedalar gibi seyreyler güneş
(Hayali. XVI. 9)

Bir yalıñ yüzlü güzel Rumeli şahbazı gibi
Taktı turna teli sorgucunu başına hilâl
(Yahya Bey. XVI. 34)

§ Piser پسر [*Fa.*] : Oğul, ibn mânasına mutlaka, yalıñ yüzlü يالك يوزلو olsun, sakallı olsun. *(Caf. XVI. 24-2)*

Kızarmış germ-dil od gözlü mahbup
Siyeh perçemli yalıñ yüzlü يالك يوزلو dilber
(Hüs. Dil. XVI. 135)

Şem'i kimse sana teşbih edemez ey lâle had
Gerçi yalıñ yüzlü يالك يوزلو bir sîmin-bedendir serv-i kad
(Revani. XVI. 18)

§ Nigl نكل [*Fa.*] : Sâde-rûy, ya'ni yalın yüzlü يالن يوزلو.
(Ni'meti. XVI. 610)

Yalın yüzlü یالن یوزلو güzeldir mey çeker san bezm-i rezminde
Kılıcın hûn-ı a'dâyı içer yalmanı yalmanı *(Aşki. XVI. 35)*

Mücahitler yalıñ yüzlü یلك یوزلو kılıcı
İderler çeşm-i hasma can alıcı *(Enis. XVI. 1-2)*

Zahid-i sad-sâle, Zati, dinin imanın verir
Bir yalıñ یالك یوزلو güzel mahbup oğlan şevkına
(Zati. XVI. 506)

§ El-emred الامرد [*Ar.*] : Sakalsız, yalıñ yüzlü یالك یوزلو.
(Ah. XVI. 92)

§ Külûk كلوك [*Fa.*] : Yalıñ yüzlü یالك یوزلو, emred mânasına.
(Cam. Fa. XVII.)

§ Çüre چره [*Fa.*] : Sâde-rûy ve emred mânasına gelir ki yalıñ yüzlü یالك یوزلو taze ta'bir olunur.
(Bürh. XVIII-XIX. 218)

§ Gûşasb كوشاسب [*Fa.*] : ... Ve sâde-rû cüvana dahi denir, yalıñ yüzlü یالك یوزلو delikanlı ta'bir olunur.
(Bürh. XVIII-XIX. 537)

yalkımak : → **yalıkmak (I).**

yalmak : Kaftan.

Çü rida: dinildi cilbab, ohu sen kabaya قبایه [*Ar.*]: yalmak یلمق
(Uc. Gar. XV. 28)

yalman : Kılıcın, kamanın, bıçağın, mızrağın, süngünün ağzı veya ucu.

§ Kara pulat öz kılıçlar çalındı yalmanı یلمانی düştü.
(Dede. XIV. 33)

Kılıç yalmanı یلمانی nitekim yıldırım
Neye uğrasa eyler idi yarım *(Süh. XIV. 167)*

§ Nâhuç ناخج [*Fa.*] : Yassı yalmanlı یلمانلی süğü.
(Miftah. XV. 134)

§ Nûg نوك [*Fa.*] : Yalman یلمان ve sivri nesnelerin ucu; feth-i nun dahi câizdir. *(Miftah. XV. 137)*

§ Nevg نوك [*Fa.*] : Yalman يلمان. *(Sıh. Ac. XV. 45)*

§ El-elletü الالة [*Ar.*] : Yassı yalmanlu يالمانلو harbe.
(Terceman. XV. 117)

Çaldı kesti üç süğünün ağacın
Bir süğünün dahi yalmanı يلمانى ucun *(Enveri. XV. 53)*

§ Ağzına bir nîze urdu ki yalmanı يلمانى kafasından çıktı.
(Saadet. XV-XVI. 160-1)

§ Zübab ذباب [*Ar.*] : Sinek ve bal arısı ve at gözü bebeğinde kara nokta ve kılıç ucu ya yalmanı. *(Bab. XVI. 1, 86)*

§ Zeleka ذلقه [*Ar.*] : Ağacın ve kılıcın yalmanı يلمانى ve keskin yeri. *(Bab. XVI. 1, 190)*

§ Ḫışt خشت [*Fa.*] :... Harbenin yalmanıdır يالمانيدر.
(Deş. XVI. 39-2)

§ Nevg نوك [*Fa.*] : Edik burnu ve kılıç yalmanı يلمانى ve kalemin ucu ve her nesnenin sivri yanı ve keskin ucu.
(Deş. XVI. 39-2)

§ Rûle رولە [*Fa.*] : Kertekele ve bir canavardır kertekeleden kiçirek ve kılıç yalmanı يلمانى. *(Ni'meti. XVI. 347)*

§ Nevg نوك [*Fa.*] : Yalman يلمان, ya'ni kılıcın ve bıçağın ve süğünün ve iğnenin sivri ucu ve kesen yeri.
(Caf. XVI. 167-1)

Bulut gibi dökülür yaşı ayn-i a'dânın
Gazâ gününde ki berk ura tığı yalmanı
(Yahya Bey. XVI. 13)

Sulh-ı sâdık tâ ki parlattı kılıç yalmanını يلمانى
Çekti başına felek çarhın kızıl kalkanını *(Ârifîn. XVI. 87)*

§ Nevg نوك [*Fa.*] : Yalman يلمان ya'ni tiz-nevg-i sinan.
(Şamil. XVI. 176)

§ Yalmanlar يلمانلر kan dökmeğe yalap yalap yalmanup...
(Selim. XVI. 178)

Bozdoğanlar muşt ile göğsün döğüp kalkanlar
Od saçup top u tüfekler yalmanup yalmanlar يلمانلر
(Selim. XVI. 94)

§ Zupîn harbedir; ḫışt خشت [*Fa.*] harbenin yalmanıdır يلمانىدر. *(Deka. XVI. 62-2)*

§ Yedi sekiz bin yarar nâmdâr, tığları ateşbâr ve nizelerinin yalmanı şu'ledâr... *(Solak. XVII. 55-2)*

§ Bir kere bir cirit peykânı ile dokuz incir kökünden Arnavut kalkanını def'a-i vâhidede rekzedip iki karış güzer edip yalman يالمان gösterip Mısır divanına gönderdi.
(Ev. XVII. 1, 255)

§ Nevg نوك [*Fa.*] : Yalman يلمان, ya'ni süğünün ve kılıcın ve iğnenin sivri ucu ve kesen yeri. *(Cam. Fa. XVII. 54)*

§ Sinan سنان [*Ar.*], âhen-i ser-i nize آهن سر نيزه [*Fa.*] : Nizenin başında olan demir ki yalman dahi derler.
(Aks. XVII-XVIII. 198)

§ Ḫışt خشت [*Fa.*] : Yalman يلمان nize ve harbe mânasına.
(Lû. Şeh. XVIII. 23-1)

§ Jene ژنه [*Fa.*] : İğne yalmanı يلمانى ve akrep ve tarakonya misillü canavarların dikenlerine denir.
(Bürh. XVIII-XIX. 331)

§ Nâḫun-ı ḫâme ناخن خامه [*Fa.*] : Nevg-i hâ'medir, ya'ni kalem yalmanı يلمانى ki sivri ucudur. *(Bürh. XVIII-XIX. 583)*

yalman göstermek : Kınından çekilmiş kılıç göstermek.

Cihangirâne yalman gösterüp كوسترروپ يلمان çekmiş niyâmından
O keskin zülfeler kim Zülfekar-ı Hayderiyyettir
(Ş. Galip. XVIII. 23)

yalmanlı : Sivri, keskin.

§ Kelb كلب [*Ar.*] : Değirmen boğazı demürü ve bir ıldız ve kılıcın yalmanlı يلمانلى ucu. *(Bab. XVI. 2, 105)*

yalmanmak : 1. Yalanmak, yalanıp yiyecek şey aramak.

§ Ağaçları yudup dişleriyle uvadur idi ve dahi yalmanup يلمنب yutası nesne ister idi. *(Enb. XIV. 369)*

Yalın yüzlü güzeldir mey çeker san bezm-i rezminde
Kılıcın hûn-ı a'dâyı içer yalmanı yalmanı يلمانى يلمانى
(Aşki. XVI. 35)

§ Yalmanlar kan dökmeğe yalap yalap yalmanup يالمانوب ... *(Selim. XVI. 178)*

Dil uzatıp yalmanırdı يلمنردى nizeler kan dökmeğe
Gürzler saff-ı adûde gözetirdi câyler *(Selim. XVI. 87)*

2. Bir şey istemek.

§ Yalımım alçaklığından yalmanup يالمنوب yetimler gibi yanımda olanlara ben eyittim... *(Sır. XVI. 44)*

yalñız başı ile : Yalnız başına, tek başına.

§ Timur-ı bînur durduğu yerde Yıldırım Han'ı bîbâk ve bîpervâ yalñız başı ile يالكز باشى ايله safları biri birine katup rast kendü üzerine doğru bu hücum ve ıkdâmını aynen müşahade edicek... *(Solak. XVII. 42-1)*

yalñızın, (yaluñuzun) : Yalnız olarak, tek başına.

Kafileden geri kaldı ansızın
Arkun arkun gider idi yalñuzın يلكوزين *(Ga. XIV. 61)*

§ Eyitmişlerdir kim yedi yıl tamam yaluñuzun يلكزن keykirde ve korku ile ol mağarada ve derelerde oldu. *(Enb. XIV. 526)*

Çünkü bu işler bana oldu yakin
Ben evimde otururken yalñızın يالكزين *(Mevlit. XV. 21)*

yalpak : 1. Şaşkın, beceriksiz.

§ Âbdendan آبدندان *[Fa.]* : Altı mânası vardır. Biri, zebun ve hemeç ve yalpak يلپاق kumarbazdır ki oyununda hemişe mağlup olur. *(Bürh. XVIII-XIX. 26)*

2. Mürdar kıyafetli.

§ Beçel بچل [*Fa.*] : Ol süfle-meşrep ve yalpak يلپاق kimesneye denir ki daima üstü başı mürdar ve mülevves olur.
(Bürh. XVIII-XIX. 103)

yaltak : → **yaldak.**

yalum : → **yalım.**

yaluñuz : → **yalañuz.**

yaluñuzça : Biricik.

§ ... Zira ki yaluñuzça يلكوزچه oğluydu. *(Anter. XIV. 186)*

§ Benim yaluñuzçamı يالكزچه ى Kay öldüre, sen ata, deveye razı olasın. *(Anter. XIV. 259)*

yaluñuzsamak : Yalnızlık duymak.

§ İstihaş استحاش [*Ar.*] : Yaluñuzsamak يلوكوزسمق ve öğürsemek ve tavar vahşi olup güre olmak. *(Bab. XVI. 1, 159)*

§ İrzaf ارزاف [*Ar.*] : Yaluñuzsamak يلوكزسمق.
(Bab. XVI. 2, 248)

yaluñuzun : → **yalñızın.**

yalva : Bıldırcın.

§ İndürdük sizin üzerinize terengübin ve yalvayı يلواي...
(Cev. Es. XV. 15)

§ Es-selva السلوى [*Ar.*] : Yalva يلوه kuşu. *(Ah. XVI. 515)*

§ Selvâ سلوى [*Ar.*] : Yalva يالوا. *(Şamil. XVI. 456)*

§ Selvâ سلوى [*Ar.*] : Yalva يلوه kuşuna derler. *(Ah. XVI. 414)*

§ Zelec زلج [*Fa.*] : Yalva يلوه. *(Caf. XVI. 74-2)*

§ Zilûc زيلوج [*Fa.*] : Yalva يلوه kuşu mânasına.
(Deş. XVI. 52-1)

yalvarı mısın?: Yalvarır mısın?

Bize hûr ile kusurun ne öğersin vâız
Cennete girmeğe mücrimlere yalvarı mısın يلوارى ميسن
(Âli. XVI. 21)

yalvarışmak : Bir çok kimseler bir ağızdan yalvarmak.

§ Pes bular yalvarışıp يلورشب yağmur dileyü başladılar...
(Enb. XIV. 119)

yam : At, menzil atı.

Eğer yer yerin dutalar bağlı yam يم
Varır atlı yiğirmi günde tamam *(Süh. XIV. 281)*

yama : Yamalık.

§ Refû رفو [*Fa.*] : ... Ve yama يما ki eski kaftana yamarlar.
(Ni'meti. XVI. 335)

yamacı : Ayakkabı yamayan.

§ Reḫûger رخوكر [*Fa.*] : Yamacı يماجى ve gözeyici.
(Ni'meti XVI. 333)

§ Refûger رفوكر [*Fa.*] : Yamacı يماجى ve gözeyici.
(Şamil. XVI. 445)

yamaç : Karşı, annaç, mukabil.

§ Boyu uzun Borla Hatun oğlunun yamacına يماجنه geldi.
(Dede. XIV. 28)

Şu yavrunun yamacında durulmaz
Hürü müdür, melek midir bilinmez *(Kara. XVII. 108)*

yamamak : İlhak etmek.

§ ... Sonra Sultan Alâeddin-i Selçukî fethederek mülküne yamamıştır يامەمشدر. *(Ebv. XVII. 2, 77)*

yaman : 1. Kötülük, musibet, fenalık.

§ Hak size yaman يمان getirmesin. *(Dede. XIV. 4)*

Şekker ağzından acı dil vereli
Yahşilerden başladı gelir yaman يمان *(Kadı. XIV. 350)*

2. Fena, kötü, hoş olmayan.

İki dürlü üş gösterirem yolu
Benim ile bile olanın ili
Varırsa Yemen'dir durur ise Çin
Yalan söz yamandır يمندر ü yahşisi çin *(Süh. XIV. 182)*

§ Ulu kimdir bilinmedi, yahşiden yaman يمان seçilmedi. *(Si. Da. XIV. 582-1)*

§ Mücerret oğlanın teni ak olduğu içün avrata yaman يمان güman etmek reva değildir. *(Si. Da. XIV. 582-1)*

Özün yahşi sanmak yamandır يماندر ağa
Niçün menligin Tanrı'lığa sığa *(Ferh. XIV. 41)*

Cefa imiş bu dünyanın vefası
Ki bin yahşi işi değmez yamana *(Dah. XIV. 65)*

Yaman يمان konşu, yaman yoldaş-ı bed-hâh *(Nesimi. XIV. 110)*

Varlığımız nice ki var hüsnünedir fida senin
Yahşi yaman deyümeziz yahşi sizin yaman يمن bizim *(Kadı. XIV. 13)*

Ne hale irdim ise sabr kıldım
Demedim kim bu yahşi o yamandır يماندر *(Kesir. XV. 41)*

Ki benzemez bu yerlüye kamunuz
Yaman يمان değildürür yahşi umunuz *(Salâtin. XV. 25)*

§ ... Şahzade dahi serir-i saltanata geçip oturdu adl ile taht-i hükûmette yamanları يمانلرى biçti, eyülere riayet edüp... *(Ferec. XV. 68)*

Yaman يمن işi kişi etmese hoştur
Edicek bâri unutmasa hoştur *(Hikmet. XV. 166)*

Bana di ki düşmanımı döğeyim
Sana yaman يمان söyleyeni söğeyim *(Ruşeni. XV. 86)*

Cihan içinde mücerreptir intikam-ı zaman
Zamane yahşiye yahşi verir yamana yaman يمانه يمان
(Raufi. XVI. 283)

Sakıyi tuttu mey yaman يمان tuttu
Böyle tutar gibi ki kan tuttu *(Fuzuli. XVI. 85)*

Dün Fuzuli sehv edip geçmiş mey ü ma'şuktan
Tevbe idip bu yaman يمان işten peşiman olsa yeğ
(Fuzuli. XVI. 165)

Ne günüme tururun ah medet vah medet
Ki yamanlar eyü oldu, eyüler oldu yaman
(Yahya Bey. XVI. 50)

Anı gerekse yahşı, gerekse yaman يمان tutar
(Baki. XVI. 158)

Bed-nazar komşudan, yaman kardaştan
Kadir bilenlerin iti yahşidir *(Saz. Karslı Mazlumi. XX. 719)*

3. Şiddetli.

§ Korkarlar Tanrı'dan ve üşenürler yaman يمان hisaptan.
(Cev. Es. XV. 335)

yamandırmak : Yanaştırmak.

§ Çepsîden چپسيدن [*Fa.*] : Çespîden muradifidir ki yapıştırmak ve yamandırmak يماندرمق ve vasletmek mânasınadır.
(Bürh. XVIII-XIX. 215)

yamanlamak : Kötülemek, hakkında fena söylemek.

Tanışık eyleyelim şah ile biz
Yamanlaman bizi, biliştirin siz *(Dah. XIV. 41)*

Aşk ile divanenin özüne bîgânesin
Akla olan âşina halini yamanlamaz يامنلمز *(Gülşeni. XVI. 87)*

Yamanlar يمانلر hâcibe ol denlü anı
Anı görmedin andan ürktü canı *(Şeh. Ş. XVI. 1107)*

yamanlık : Kötülük, fenalık.

Yamanlık sanma bir kişi işine
Sonucu sandığın gelir başına *(Dah. XIV. 93-7)*

§ Erenlerin işi kerem ve mürüvvettir ve âli-himmettir, dahi murad-bahşlıktır, yamanlık يمانلق edenlere yahşılıktır. *(Bektaş. XV. 173)*

Çün ol sana kıldı mihribanlık
Yahşiliğe eyleme yamanlık يمانلق *(Fuzuli. XVI. 233)*

yamanmak : Meyletmek, yanaşmak (?).

§ Pîsûden پیسودن [*Fa.*] : ... Bir tarafa ağmak ve meyleylemek ve yamanmak يمانمق mânasınadır. *(Bürh. XVIII-XIX. 168)*

yaman sanmak : Fenalık düşünmek, kötü düşünce beslemek.

Dedi şah ana ey bedenlere can
Kişi ferzendine sanur mı yaman صنورمی یمان *(Miri. XVI. 111)*

yamsı yumsu olmak : Şaşalamak, şaşkınlıktan süklüm püklüm olmak, ezilip büzülmek.

§ ... Her gece kasr altına varıp bir bedre altun alırdım. Tamam olacağına yakın bir yağmur oldu, karanuda vardım yerimde oturdum. Kız eğlendi; uyhu korkusundan ve düşman korkusundan hançerim elime aldım oturdum, uyumuşum. Kız âdetince gelir bedreyi bırağur, bedre uğurluk ile hançere dokundu, hançer indi budum arasında hayalarımı kesti... Eyittim : Ey latif-i Rabbanî, ben senin aşkından giriftarem, vâlih ü zarem, halimi sana diyimezem. Eğer Allah'a ahdedecek olursan, kim mağbun etmeyesin, halimi sana diyem. Kız bu sözden mütefekkir oldu, yemin etti. Ben dahi açtım cerahatımı gösterdim ve bu zahim hem senindir dedim, ağladım. Çün kız halimden vâkıf oldu yamsı yumsu oldu یمسی یمسی اولدی turdu gitti. Bir nefeste bin kez lutfile boynum ve yüzüm öpen, hafta geçti bana yüz göstermedi. *(Ferec. XV. 183)*

yan : Cep, kemer, kese.

Her altun u ni'metle doldu yanıñ يڭوك
Ver imdi ki sonra değildir senin *(Ferh. XIV. 25)*

yaña, (yañada, yañadan, yañadın, yañasına, yañaya) : Taraf, tarafa, tarafta, taraftan, tarafına.

İstediler dört yañadan يڭادن tağılu
Ol oturmuş kabr üzre zari kılu *(Yuz. Şeyd. XIII. 16)*

§ Nusret yeli bizden yañadın يڭادن eseğendir.
(Fütuh. XIV. 36)

§ Yenmeklik bir yañadan يڭادن belli değil ve sınmaklık bir yañaya يڭايا muayyen değil. *(Kel. XIV. 81)*

Eğer atanı görmeğe anasın
Ya öğler olur isen ol yanasın *(Süh. XIV.)*

Süheyl'e Nakaş ol yanadın يڭادين dedi
Ki Fağfur-ı Çin gussayı gey yidi *(Süh. XIV. 49)*

Ol imam oldu vü biz uyduk ana
Anın ile varırız senden yaña يڭا *(Ga. XIV. 17)*

§ Pes Muttalip dahi yayı eline verdi ve ol yanadan ينادن yahudiler yürüdüler ve yakın geldiler. *(Si. Da. XIV. 67)*

§ Dört yañadan يڭادن sügü söveldi çıktı. *(Anter. XIV. 494)*

§ Bu yañadan يڭادن dahi bezirgânlar gelübeni Kara Dervent ağzına konmuşlar idi. *(Dede. E. XIV. 70)*

Bu fikrile bu zikr için bu şah
Dahi biter bu yañadın ياڭادن Alemşah *(Işk. XIV. 148-1)*

Bu yañadan يڭادن ol tanıklar girdiler
Şehre vü dürlü haberler verdiler *(Man. Tayr. XIV. 156)*

§ Fülan yañadan يڭادن bulutlar oynayıcak yağmur yağağan olur, derler. *(Fütuh. XIV. 181)*

§ Yâ Muhammed, yeter sen söyleme, bizim şâirlerimiz ve hatiplerimize söz söylemeğe destur ver deyü dört yañadan یکادن çağrışıp gavga kıldılar. *(Leys. Mu. XIV-XV. 315-1)*

§ İmdi eğer nefsinden yañadın یکادن ölmüşmissedün bizim ile diri oladun. *(Tuh. Le. XV. 311)*

§ Yürek bir katı ettir dürlü dürlü liflerden kim ol yandın bu yana, bu yañadın یکادن ol yana, aşağadan yukarı, yukarudan aşağa örülmüştür. *(Hazain. XV. 56-2)*

§ ...Havası güneş geldiğinden yañadın یکادن gelir, iyidir, hararet-i şemsiyeyi üzerlerinde irkmez. *(Hazain. XV. 27-2)*

§ Kaçan cenüp yeli ese, ya'ni kıbledin yañadın یکادن yel ese... *(Hazain. XV. 24-1)*

Bu yañada یکاده Yusuf Karakoyunlu
Şehin katında sözü idi yönlü *(Salâtin. XV. 66)*

§ Gelür anlara evvel helâk olanların işledikleri ya gelür anlara azâp her yañadan یکادن. *(Cev. Es. XV. 399)*

Temamet yapusunun taşı billûr
Verür her yanasına یانه‌سینه yahtü vü nur *(Hikmet. XV. 197)*

Felek gibi döküp her yañaya یاکیه yaş
Dolanurlardı her dem değzinüp baş *(Mih. XV. 180)*

Ol yañada یکاده uracak il yoğudu
Gerçi kim virane yerler çoğudu *(Enveri. XV. 43)*

§ Behişt yolu sağ yañadan یکادن varur. *(İrşad. XV. 12)*

Heman ki ahımı gördü seherde keştiban
Dedi ki bu yañadan یکدن katı rûzgâr gelür *(Sarıca. XV. 9)*

Gönlümü bir yaña dilber sır u bir yaña rakip
Bülbülün hatırını geh gül ü geh hâr yıkar *(Sarıca. XV. 6)*

§ Dört yañadan یکادن selâm lezzetin işide, mütehayyir ola. *(Cennet. XV. 482)*

Gamzen okuna nişan olalı dil
Her yañadan یکادن durmadan peykân gelir *(Cem. XV. 51)*

§ Ükeydir'in sarayı çevresine dört yañadan یکدن sığın kalmadı geldi. *(Hay. XV. 33)*

Tefekkür batılı terkeylemektir
Gönül haktan yaña یکا berkeylemektir *(G. Ra. XV. 14)*

Yürürken nâgehan bir gün kazadan
Göründü birkaç atlı bir yañadan یکادن *(Çeng. XV. 246)*

§ ... Dört yañadan یکادن avaz işittiler. *(Envar. XV. 91)*

§ Ehl-i sohbet her yañadan یکادن mükâlemeye başladı. *(Ferec. XV. 437)*

§ Tecessüsten gelen kişiler dört yañadan یکادن gül-ruh, mah-rû duhterlerin nişanların söyleddiler. *(Ferec. XV. 349)*

Bir yañadan یکادن kendi dahi oldu pîr *(Bektaş. XV. 51)*

§ Dört yañadan bakışup derler ki bu hazine bulmuş. *(Leys. Ar. XV. 789)*

Koşu bîhad temâşâ bînihayet
İşit sen bu yañadan bir hikâyet *(Hadidi. XVI. 40)*

Çalındı her yañadan kûs-ı Husrevanîler
Belinledi yatağında sipihrin arslanı *(Yahya Bey. XVI. 22)*

§ Sû سو [*Fa.*] : Yaña یکا ve cihet ve nûr. *(Şamil. XVI. 462)*

§ Sû سو [*Fa.*] : Cihet mânasına ki Türkice yaña یکا derler. *(Caf. XVI. 90-1)*

Naylar olurdu bir yaña یکا nalân
Bir yaña یکا andelip ederdi fiğan *(Ş. G. XVI. 93)*

Her yaña یکا meh-rûler açmıştır cemâl
Cümleden göz yummadır liykin kemâl *(Selâman. XVI. 27)*

Komaz renc ü elem canında tâka(t)
Yakar bir yaña bağrın nâr-ı fâka *(Letaif. XVI. 30)*

Gösterir kâkülünü her yañadan یکادن sanma o mah
İki canipten iki sünbül-i hoş-bû götürür *(Ruhi. XVI. 177)*

§ Sû سو [*Fa.*] : Yaña یکا, savb mânasına. *(Cinas. XVI. 42-1)*

§ Sû سو [*Fa.*] : Taraf, cihet mânasına, Türkçe yaña یکا derler. *(Ni'meti. XVI. 414)*

Yârden yañadan یاکەدن ey tan yeli gel bana yetiş
Dün ü gün göster esenlikle anın gibi geliş *(D.B. XVI. 101)*

Her yañada یکادە Nazmi kim güzeller at koşar yürür
Her biri can ü gönüller alır öndüller kamu *(D.B. XVI. 169)*

§ Sû سو [*Fa.*] : Taraf, cihet Türkide yaña یکا mânasına...
(Deş. XVI. 290-2)

§ Zey زی [*Fa.*] : Mânası yañadır یکەدر. Meselâ Türk benden yaña یکا der. *(Deka. XVI. 55-1)*

§ Her yañadan uçup ve biri birini geçüp. *(Şeref. XVI. 243)*

§ Ol benim kasdıma gelip bana yettikte ol leşker çıkıp her yañadan یکادن tîr-i barân edip ana nusret bulalar.
(Hadika. XVI. 135)

Mevtaya etse nefes her yañadan یکادن gele ses
Haşreden ey hak-şinas nefsidürür kâmilin
(Niyazi. XVII. 50)

§ Sû سو [*Fa.*] : Yaña یکا, cihet mânasına.
(Cam. Fa. XVII. 80)

Gidi : king ü iğde : sencit, yaña یکا : sû سو [*Fa*], susam : küncüt [*Fa.*]

Di namazgâha : mescit, boya : reng ü bang : pek ses
(Genc. XVII. 51)

Her yañadan یکەدن zort ile sıklık revan
Gitti götüne bakarak ol civan *(Atai. Ha. XVII. 129)*

§ Bir yañadan Çerâkise ve bir yañadan tâife-i Urban askere bâis-i husran olalar. *(Solak. XVII. 211-2)*

Hüseyin Gazi işitti bu ünü
Dört yañaya یکایە baktı görmedi bir er *(Battal. XVIII. 9)*

Bu yañadan يکادن geldi Ahmet Seyyid'in hem katına
Abdülvahhab hem Tavabil geldi din arslanları
(Battal. XVIII. 45)

Dur zuhur etsin hele her gûşeden bir dil-ruba
Kimi gitsin bağa doğru, kimi sahradan yaña يکا
(Nedim. XVIII. 192)

§ En-nekbâ' النکباء [*Ar.*] : Bir rûzgârdır ki her yañadan يکادن eser. *(Kdeb. XVIII. 114-1)*

Setr ü pûşiden kim : örtmek, niyyet ü âheng : azm
Vakt : hengâm ü zaman ü kıble قبله [*Ar.*] vü sûdur [*Fa.*], yaña يکا
(Naz. Cev. XVIII-XIX. 12)

yañada : → **yaña.**

yañadan : → **yaña.**

yañadın : → **yaña.**

yan ağrısı : Zatülcenp.

§ Sağ yan ağrısıyçün يان آغرسيچون kasnı suyiyle vereler ve eyeğüler ağrısı içün şarabı usûl ile vereler.
(Yadigâr. XIV. 115)

§ Zatü'l-cenb ذاتالجنب [*Ar.*] : Yan ağrısı يان اغريسی.
(Şamil. XVI. 65)

§ Zatü'l-cenb ذات الجنب [*Ar.*] : Yan ağrısı يان اغريسی.
(Ah. XVI. 408)

§ Zatü'l-cenb ذات الجنب [*Ar.*] : Yan ağrısı يان آغرسی.
(Müntehab. XVII. 39-1)

§ Ceneb جنب [*Ar.*], der-pehlû girift ora درپهلو کرفتاورا [*Fa.*] : Anı yan ağrısı يان آغريسی ahzetti, ya'ni zatü'l-cenb marazına müptela oldu ki insanın yanının içinde bir yaradan ibarettir.
(Aks. XVII-XVIII. 347)

yanar : Ilıca, kaplıca.

§ Ilıcaya, Bosna ve Rumeli'nin bir kısmında yanar يانار derler.
(Ev. XVII. 2, 393)

yanarak : Daha öteye, öbür yana.

§ Zaster زاستر [*Fa.*] : Ol yanaraktan demek olur. Meselâ fülân bir kişi bir yerde oturmuş olsa kalk ol yañarak يڭارق otur demek olur. *(Deş. XVI. 107-1)*

yañaru : Yana, yan tarafa.

Hem Kutayfer razı olur sözüne
Beş bin altun koydular terazüye
Yusuf'u koydu hoca bir yañaru يڭارو
İndi Yusuf kaldı altun yukaru *(Yuz. Şeyd. XIII. 26)*

yañası : Yanı.

§ Buldu iki dağın âdemilerden yañasında يڭاسنده bir kavm ki aslâ dil bilmezlerdi. *(Cev. Es. XV. 403)*

yañasın : Yanını, tarafını.

Şeh buyurdu bağçevanlar girdiler
Her birisi bir yañasın يڭاسن aldılar *(Ga. XIV. 161)*

yañasına : → **yaña.**

yanaşdırma : Tâbi, mühmel lafız.

§ Nifr نفر [*Ar.*] : İfr lâfzının yanaşdırmasıdır ifr ينشديرمسى در nifr derler. *(Bab. XVI. 2, 97)*

§ Mazır مضر [*Ar.*] : Hazır lâfzının yanaşdırmasıdır hazır يانشديرمسى در mazır derler. *(Bab. XVI. 1, 89)*

§ Bezir بذير [*Ar.*] : Kesir lâfzının yanaşdırmasıdır ينشدرمسى در (Kema yükaalü kesirün bezirün). *(Bab. XVI. 2, 19)*

yanaşı : Bitişik, yanaşık.

§ El-müteḫalḫil المتخلخل [*Ar.*] : Aralıkları seyrek seyrek olan şeye denir ki birbirine yanaşı يناشى ve bitişik munzam ve mütekâsıf olmaya. *(Kam. XVIII-XIX. 3, 200)*

§ En-nevaciz النواجذ [*Ar.*] : ... Azı dişlerinin öte yanlarında yanaşı يناشى olan dişlerdir. *(Kam. XVIII-XIX. 1, 738)*

yanaşı oturmak : Bitişik oturmak.

§ El-muhafeze المحافزة [*Ar.*] : Bir kimse ile diz dize yanaşı oturmak يناشی اوتورمق mânasınadır.

(Kam. XVIII-XIX. 2, 172)

yanaşma : Tufeyli.

§ Dayfen ضيفن [*Ar.*] : Dayfın ardına düşüp beraberce ziyafete gelen tufeyliye denir ki Fariside kâselis ve Türkide dalkavuk ve yanaşma يناشمه ve uyuntu ta'bir olunur.

(Nuhbe. Ş. XVIII-XIX. 197)

Bendesiyiz hazreti şeyhin temam
Sanma yanaşma يناشمه bizi ey nîk-nâm *(Atai. Ha. XVII. 110)*

yanaşmak : 1. Hizmete durmak.

§ El-ecîr الاجير [*Ar.*] : Ücretle gündelik veya aylık ve yıllık ile yanaşan يناشن kimesne. *(Kdeb. XVIII. 515-1)*

2. Erişmek, ...değerine ulaşmak.

Cümle eczası yarar hem tarabe hem cenge
Yok bahara yanaşur يانشور ceyş-i müretteplerde

(Nabi. XVII-XVIII. 192)

yanaştırmak : Hizmete, hizmetçiliğe vermek.

§ ...Bundan akdem benim karındaşım öksüzü Zülfekar'ı, mezbura iki yüz kırka yanaştırmış بنشدرمش idim...

(Sic. A. XVI. 2, 1536)

§ ... Zikr olunan oğlan bize gelip : Ben anamdan ve babamdan razı değilin, beni bir eyüce yere yanaştır يناشدر dimeğin ben dahi alıp benim hısımımdır deyü Sinan Halife'nin oğluna iletip vermiş idim... *(Sic. A. XVI. 1, 989)*

yañaya : → **yaña.**

yañaz, (yañuz) : İnatçı, aksi, huysuz, kavgacı.

§ Âkıl ve devletlü ve nik-baht olan kulun budur ki doğru ola, süksünü düşük, yañuz ياكز olmaya. *(Kab. XV. 200)*

§ Lecc لج [*Ar.*] eden kimesneye lecuc لجوج [*Ar.*] derler ki yañaz یکاز ta'bir olunur. *(Aks. XVII-XVIII. 236)*

§ El-âtik العاتك [*Ar.*] : ... Ve öneğü yanaz یناز âdeme denir. *(Kam. XVIII-XIX. 3, 103)*

Lüccedir : mâ-i azim oldu yanaz یناز kimse : lecuc لجوج [*Ar.*] *(Asım. XVIII-XIX. 13)*

Ben bir yañaz یکاز tazeyim
Şûh-ı bed-avazeyim *(Vasıf. XIX. 160)*

yanazlık : İnatçılık, aksilik, yaramazlık, hırçınlık.

§ Arus-keç عروس کج [*Fa.*] : Ol zişt ve mühip surettir ki çocuklar yanazlık یناز لق eyledikte anınla korkuturlar. Türkide böcü derler. *(Bürh. XVIII-XIX. 419)*

§ El-aşzene العشزنه [*Ar.*] : Yanazlık یناز لق ve önegülük eylemek mânasınadır. *(Kam. XVIII-XIX. 3, 669)*

yan basmak : Yanında yer almak, tarafını iltizam etmek.

Yan bassa یان باصسه ger ol Yusuf-ı gûl-çehreye ağyar
Mânend-i terazu kefini pür-direm eyle *(Atai. Ha. XVII. 71)*

yan bastı : Geminin yanı, borda.

§ Kalyonlar ise mahall-i muharebede küffar gemilerine yan bastıdan یان باصدیدن birer yaylım top atıp.
(Naima. XVII-XVIII. 6, 268)

yanbaşı, (yanbaşı ağrısı) : 1. Kalça kemiğinin üst başı, uca.

§ Bevasırın siğiline bâsur derler. İlâcı, baslıktan kan alalar ve yanbaşlarınıñ یان باشلرینك ortasından hacamet edeler.
(Yadigâr. XIV. 96-1)

§ El-hacebetü الحجبة [*Ar.*] : Yanbaşı یان باشی.
(Terceman. XV. 258-2)

§ Pervaş پرواش [*Fa.*] : Yanbaşı یان باش ve gafil.
(Şamil. XVI. 150)

§ Kûserûn كوسرون [*Fa.*] : Ni'meti, uca ve sekirden ve yanbaşı يان باشى ve dübür deliği mânasına nakleylemiş.
(Deş. XVI. 277-2)

§ Kûs كوس [*Fa.*] : Yanbaşı يانباشى ve iki nesne birbirine muhkem tokuşmak... *(Deş. XVI. 277)*

§ Sürûn سرون [*Fa.*] : Yanbaşı يانباشى, uca.
(Caf. XVI. 89-2)

§ Kûst كوست [*Fa.*] : Yanbaşı يان باشى. *(Şamil. XVI. 504)*

Harf : kıran, fürce : gedik, yanbaşıdır يان باشيدر : verk ورك [*Ar.*] ü verik ورك [*Ar.*]
(Naz. Le. XVII. 9)

2. Siyatik.

§ Irkunnesa ki ana yanbaşı يان باشى derler.
(Mü. Şi. XIV-XV. 165)

§ ... Ununu yaku edip yanbaşı ağrısına يان باشى آغريسنه ursalar faide ede. *(M. Bay. XIV. 39)*

§ Tanrı'dan ılısuda yunmak... uyuza, giciğe, ırku'n-nesaye, yanbaşları ağrısına يان باشلر آغرسنه faide eyler.
(Hazain. XV. 46-2)

yanbaşı ağrısı : → **yanbaşı.**

yanbaşı gelmek : 1. Tokuşmak, çarpışmak.

§ Kûs كوس [*Fa.*] : ... Ve katı tokuşmak, yanbaşı gelmek يان باشى كلمك bir kimseye. *(Caf. XVI. 145-2)*

§ Âsîb آسيب [*Fa.*] : Biri birine yanbaşı gelmek يان باشى كلمك.
(Caf. XVI. 6-1)

Var iken mihr-i ruhun ortaya atıldı deyü
Şem'a bir yanbaşı geldi يان باشى كلدى bu gece pervane
(Âli. XVI. 184)

§ Âsîb آسيب [*Fa.*] : Yanbaşı gelmek يان باشى كلمك.
(Şamil. XVI. 63)

§ Âsîb آسیب [*Fa.*] : Mevlâna Halimi birbirine yanbaşı gelmek یان باشی کلمك mânasına ism-i mastardır der. Ve iki kişi mülâkat ettikleri vaktın göğüs göğüs üzerine olup koçuştuklarına da âsîb derlermiş. *(Deş. XVI. 37-1)*

§ Pertev پرتو [*Fa.*] : ... Ve sadme ve tokuşmak ve yanbaşı gelmek یان باشی کلمك ve çatmak ve çarpışmak mânasına gelir. *(Bürh. XVIII-XIX. 149)*

§ Kûsten کوستن [*Fa.*] : Karşılıklı tokuşmak ve çatmak ve yanbaşı gelmek یان باشی کلمك mânasınadır, Arabide musademe denir. *(Bürh. XVIII-XIX. 507)*

§ El-musademe المصادمة [*Ar.*] : Tokuşmak ve çarpmak ve yanbaşı gelmek یان باشی کلمك mânasınadır. *(Kam. XVIII-XIX. 1, 21)*

2. Denk olmak, müsavi gelmek.

§ Bir saruşın, gök gözlü, uzun sakallı, kaba bıyıklı haramzadedir ki Bahtek'e şeytanlıktan yanbaşı یانباشی gelir. *(Hamza. XIV-XV. 6, 158)*

Divanelikte yanbaşı geldi یان باشی کلدی gönül ana
Mecnun tutardı aşk ile bu arsada güreş *(Atai. XVII. 38)*

§ Me'kûlât, meşrubat sanayii : Engürü paçası Kütahya paçasına yanbaşı یان باشی gelir. *(Ev. XVII. 2, 432)*

yanbaşı urmak : Çarpmak, kalça ile vurmak.

§ Kûst کوست [*Fa.*] : Yanbaşı urmak یان باشی اورمق , âsîb mânasına. *(Miftah. XV. 126)*

§ ... Yaş kuru ne buldumsa ocağa urdum, od kalktı mutbah tutuştu, halk uyandı od üzerine geldi, güyeğü dahi dama çıktı, ben dahi ardınca vardım, cariye dahi ardımızca çıktı. Güyeğü çağırdı : Su getirin: dedi. Tiz küstahane güyeğü ile cariye arasına girdim : Beğim, oddan berirek turun, der gibi oldum, cariyeye yanbaşı urdum یان باشی اوردوم oda düştü büryan oldu. *(Ferec. XV. 175)*

yancık, (yancuk) : **1.** Kese, torba, boyundan geçirilerek yana asılan çanta.

Eğer inci girmez ise yancuğa ینجغا
Heves eyler oğlan uşak boncuğa *(Ferh. XIV. 5)*

§ Yancuğunda یانجوغنده sırımdan, kavdan, çakmaktan bulunur olsa anı ağa ederler. *(Ta. Sel. XV. 16)*

Geşt ederken gördü kim bir kişi hoş
Yanına bir yancuk یانجق asmış hace veş *(Ruşeni. XV. 74)*

Hırkana başını çekmezsen seni
Tutuben yancuk یانجق edinir her denî *(Ruşeni. XV. 76)*

§ Ḫamḫaḫ خمخاخ [*Fa.*] : Kav çakmak yancuğu یانجوغی. *(Miftah. XV. 78)*

§ El-kal'u القلع [*Ar.*] : Ve dahi kal' çoban yancığına یانجغنه ve torbasına denir. *(Terceman. XV. 169)*

§ Gümüş arayıcılar eski akça sizüp aradıklarında yancuğunda یانجوغنده ayrıca doksan yedi eski akça bulup girift etmişler. *(Sic. B. XV. 8, 75)*

Ne bilsin gevheri boncuk takınan
Gani olmaz kuru yancık یانجق takınan *(G. Ra. XV. 125)*

§ Kişinin yoldaşı yancuğudur ینجوغیدر. *(Ata. XV. 7)*

§ Yiğit hoş, yancuk ینجق boş. *(Ata. XV. 16)*

Enbânek انبانك [*Fa.*] : Yancuk یانجق. *(Şamil. XVI. 384)*

Hemişe avrata sanma gelir hoş
Ki yiğit hoş ola vü yancuğu ینجوغی boş *(Güvahi. XVI. 108)*

§ Enbânek انبانك [*Fa.*] : Yancık یانجق. *(Caf. XVI. 8-1)*

§ Hemyan هیان [*Fa.*] : Yancık یانجق ve dağarcık. *(Deş. Deş. XVI. 283-2)*

§ Çemḫaḫ چمخاخ [*Fa.*] : Ağzı büzme büyük yancık یانجق ki içinde kav ve çakmak ve akça ve tarak koyarlar. *(Deş. XVI. 49-2)*

Gözüme karşı benim kanda giderse ol yâr
Niçe bir engeli yancık يانجق gibi yanına daka
(D. B. XVI. 183)

§ Hemyan هميان [*Fa.*] : Yancık يانجق ve dağarcık.
(Ni'meti. XVI. 634)

2. At zırhı, çukal.

§ At mı sattın gümüşlü yancuğum ينجوغم isen kesil.
(Ata. XV. 27)

§ Fitrâk فتراك [*Fa.*] : Terki ve yancuk يانجق.
(Şamil. XVI. 480)

§ Ve bir yancuğu يانجغى ve bir tuzluğu ve bir kaşıklığı dahi vardı.
(Âş. XVI. 36)

§ Cümle küheylân ve tazî esb-i saba-misallere süvar olup sim-raht ve yamçılar ve curum kadife eğerle ve altı pare pulad-ı Nahcüvanî yancıklar يانجقلر ve bahrî hotaslar ile donatıp gaziler üzerlerine süvar olup... *(Ev. XVII. 6, 92)*

§ Sipah zorbalarından Işık Yahya ol gün alayda yancıklar يانجقلر ile gösteriş edip in'am umardı, ahz ve katl olundu.
(Naima. XVII-XVIII. 3, 239)

§ Bergüstüvan برگستوان [*Fa.*] : Ata mahsus giyimdir, ceng günlerinde atlara giydirirler ve dilâverler dahi giyerler, çukal ve kesme ve yancık يانجق derler. *(Bürh. XVIII-XIX. 111)*

§ Kecim كجيم [*Fa.*] : Bergüstüvan mânasınadır ki kesme ve giyim ta'bir olunur, ceng günlerinde ata giydirirler ve bazıları yancık يانجق ta'bir ederler. *(Bürh. XVIII-XIX. 473)*

§ Bergüstüvan برگستوان [*Fa.*] : Hayvana, ata mahsus bir nevi zırh, örtü idi ki Türkçede çukal, kesme, yancık يانجق ta'bir olunur. *(Kam. Os. XIX. 134)*

3. Oturak yeri, sağrı, kıç.

§ El-uzeyzâ' العزيزآء [*Ar.*] : Yancık يانجق eti, ya'ni lahm-i verik dediler. *(Kdeb. XVIII. 138-1)*

§ En-nâḫıs الناخس [*Ar.*] : Atın yancığında olan dâiredir ki atın uyûbundandır ve yancık يانجق, kuyruğıyle darbettiği mahaldir. *(Kdeb. XVIII. 584-2)*

§ Kefel كفل [*Ar.*] : Hayvanda sağrı ve insanda oturak yeri ve kıç ve uca ve yancık يانجق ta'bir olunan mevzıa denir. *(Nuhbe. Ş. XVIII-XIX. 229)*

yancıklı : Sağrısı büyük olan.

§ Sekal ثقال [*Ar.*] : Sağrısı büyük, yancıklı يانجقلى hatun. *(Nuhbe. Ş. XVIII-XIX. 229)*

yancılmak : Ezilip yapışmak, yassılmak, ezilip yassılmak.

Dilin ağzı içinde dutar yılan
Ki ininde hoş yatar iymin ilen
Çıkıcak taş ile başı yancılur ينجلور
Ya çomak yir ü ya oka sancılur *(Süh. XIV. 238)*

Olur bir gürz ile ol hurd ü haş haş
Yere yancıldı ينجلدى gitti ayağ u baş *(Şeh. Ş. XVI. 510)*

yancımak, (yencmek) : Yasıltmak, yapıştırmak, çekip sıkıştırmak.

Alıcak gürzün ol mel'un eline
Yere yancır ينجر kim uğrarsa yoluna *(Şeh.Ş. XVI. 524)*

§ Terenciden ترنجيدن [*Fa.*] : Kuşağı ve kolanı muhkem çekmek ve yencip ينجب sıkmak ve kasılmak. *(Ni'meti. XVI. 15)*

§ Baḫsûden بخسودن [*Fa.*] : Yencmek ينجمك. *(Ni'meti. XVI. 10)*

§ Baḫsûden [*Fa.*] : Yencmek. *(Caf. XVI. 183-1)*

§ Terenciden ترنجيدن [*Fa.*] : Kuşağı ve kolanı muhkem çekmek yencip ينجب sıkmak ve kısılmak. *(Caf. XVI. 186-1)*

yancucuk : Küçük yancık.

§ Enbanek انبانك [*Fa.*] : Yancucuk يانجوجق demektir tasgir-i enbandır. *(Deş. XVI. 187-1)*

yancuk : → yancık.

yandık : → yanduk.

yandırmak, (yandurmak) : 1. Yakmak, tutuşturmak.

Yüzümüzü yandurmaz یاندرمز bu tamuda
Kalan a'zamız yanar dün gün oda *(Yuz. Şeyd. XIII. 52)*

Zeliha eydür gördünüz mü siz bunu
Budur âhir yanduran یاندورن dün gün beni
(Yuz. Şeyd. XIII. 40)

§ Şiş kızıl ola ve yandurucu ola ve katı acır ve ıssı ola.
(Yadigâr. XIV. 116-2)

§ İştiyak odunu altında yandurasın یندورەسن, ihtiyat çomçasiyle suvarasın. *(Yüz. Ha. XIV. 124)*

§ Ve iymana gelmeyenlerin mallarını alup ehil ve ıyâllerini esir idecektir ve iyman çırağını kıyamete değin yandırısardır یاندریسردر. *(Si. Da. XIV. 40)*

En' Allah'ın odun çünkim yanağın şevki yandırdı یاندردی
Leb-i lâ'linden afâk-ı hayat âbına bandırdı
(Nesimi. XIV. 98)

Zamane çeşmi çırağı Nesimi yarindir
Götür çırağı vü yandır anın çırağından *(Nesimi. XIV.)*

§ Suçu ne idi ki öldürdüler, berdâr ittiler ve oda yandurdular یندردلر. *(İhlâs. XIV. 60)*

Azacuk çıra bir dul avrat yakar
Nice şehri ol yandurur یندرر ü yahar *(Ferh. XIV. 8)*

Çeriyi yöresine konduralım
Çırağları, odları yanduralım یندورلم *(Süh. XIV. 46)*

Her çerağ ol gece kim gök yandurur یندرر
Şeyh anı bir ah ile söyündürür *(Man. Tayr. XIV. 26)*

Çünkü nâgeh gözlerim gördü bunu
Eydesin kim oda yandırdı یندردی beni *(Man.Tayr. XIV. 11)*

§ Pes odun dirşürdüler, anın üzerine kodular ve ürürlerdi kim od yandıralar یندرلر. *(Kel. XIV. 54)*

§ Er duru geldi, çırağ yandırdı یندردی. Gördü kim avratı sağ selâmet. *(Kel. XIV. 19)*

Fetret ü talga Yemen Tayif katı
Yandura یندره hem od delim imareti
(Melhame. XIV-XV. 61-1)

§ Vargıl fülandan bir katra yağ dilegil çırağı yanduralım یاندورەلم. *(Tez. Ba. XV. 88)*

§ Yağmur yerine od yağdı zengileri gemisiyle yandırdı یاندردی helâk eyledi. *(Ferec. XV. 120)*

§ ... Aşağa indi gördü kireçle yapılmış bir büyük ev; çıkıp çırağ yandurup یندورب içine girdi. *(Ferec. XV. 136)*

Işk odıyle hicabımız yandur یندر (harekelidir)
Bizi vuslet şarabına kandır *(İbrahim. XV. 5-2)*

§ Ol kuyudan bir pâre yalın çıkıp ol cehennemi gerü yandurur یاندورر. *(Leys. Dâi. XV. 4-1)*

Oda yandırdı یندردی nefsin bağlarını
Sızırdı aşk oduna yağlarını *(Tennuri. XV. 143)*

§ Arap, kuraklıkta istiska etseler sığırın kuyruğun yandırırlardı یندررلردی. *(Hay. XV. 32)*

§ Tâat odu anı yandurupdurur یندربدرر tevbe issiliği anı tuncukturur turur, ana ayruk göyünmek yok. *(Tuh. Le. XV. 224)*

Ol muhip ilm ehline kesbet ulûm
Tâ seni yandurmaya یندرمیه nâr-ı semum
(Vahdet. XV. 165-2)

§ Bir çırak yanduram یاندرم ki bir zaman söğünmeye. *(Müslim. XV. 8, 12)*

§ Biz bu gece yatsu namazın mescitte kıldıktan sonra çırağ yandırup یاندیروب komadık; bu aydınlık nedir.
(Bektaş. XV. 131)

Tığ-ı aşkınla şehid olanların kabrinde mah
Yandurur kandiller şâm ü sehergâh ey sanem
(Sarıca. XV. 28)

Yandırup aşkın odu bende beni
Göreyim bile ben seninle seni *(Yuz. Hamdi. XV. 3-2)*

§ Eğer cehennemden bir iğne yurdusu denlü açılaydı dünyayı ve ehlini yandıraydı یاندیرایدی. *(Cev. Ah. XV-XVI. 826)*

Cismimi yandırma یاندیرمه rahmet yaşıma ey bağrı taş
İhtiyat et yanmasın tâ ki kuru yanında yaş
(Fuzuli. XVI. 158)

Ah ettiğimce âlemi yandırdı یاندردی hüsn-i dost
Yel estiğince ateşin artar sirayeti *(Hüs. Dil. XVI. 62)*

Gün gimi yüzüne bahup yandırır یاندرر gönlüm evin
Mihrin ile çünkü yohtur andan özge yanası
(Gülşeni. XVI. 70)

Uyandırdı veli yandırdı یندردی oda
Kaçan bîdar ola baht-i gunûde *(Enis. XVI. 18-1)*

Gönül dağ-ı gamınla sinede bir şemʿ uyandırmış
Çırağ-ı aşka bir garra kızıl altunu yandırmış یاندرمش
(Baki. XVI. 135)

Yaktı yandırdı یندردی beni mihr-i ruh-ı dilber deyü
Ey Halilim yandı yakıldı bugün Azer bana *(Zati. XVI. 74)*

§ Ver kerden ور کردن [*Fa.*] : ... Yanmak ve yandırmak یندرمق.
(Caf. XVI. 196-2)

§ Yâ Rab, cemʿi-i beni-Âdemde bir kimesnedir ki senin ahadiyyetine muʿteriftir ve ibadetine muttasıf; anı yandırmak یاندرمق isterler. *(Hadika. XVI. 10)*

§ Ver kerden ورکردن [*Fa.*] : Tayındırmak ve kaldırmak ve koparmak ve yanmak ve atmak ve yandırmak یاندرمق.

(Ni'meti. XVI. 39)

Firkat ateşine yandırdı beni
Aşkın belâsıdır gayri değildir *(Kâtibi. XVII. 30)*

Yeri göğü aşk odunu yandıram *(Kayıkçı. XVII. 68)*

§ Meş'ale مشعله [*Ar.*] : Düzülmüş demürden bir nesnedür ki içinde çıra yandırup یندروب meş'ale iderler.

(Müntehab. XVII. 91-1)

Çırağa sarf-ı nefes eyle yandırıncıya یاندرنجیه dek
Visale eyleme ikdam utandırıncıya dek

(Nabi. XVII-XVIII. 130)

Bir şem'i ki Hak yandura یاندوره bir veçhile sönmez

(Kâni. XVII-XVIII. 301)

Aşkdır pervaneyi şem'a atuben yandıran یاندیران

(Kuddusi. XIX. 141)

Âlemi yandırmış hüsnün zıyası
Ol elvan yanağa gül münasiptir

(Saz. Mustafa İrşat. XX. 723)

2. Tutuşturmak, verivermek.

Haneye dahil olunca o fakir
Yandırır یاندیرر destine birkaç mankır

(Fazıl. XVIII-XIX. 63)

yan dividi : Mürekkepliğine yapışık olup içine kalem konulan borusu kuşak arasına sokulup taşınan madenden yapılma divit.

§ Yan dividi یان دویدی kalemtıraşıyle : 13...

(Sic. B. XVI. 12, 159)

yanduk, (yandık) : Devedikeni, yabanî enginar.

§ Türkçe devedikeni derler, ba'zılar yanduk یندق derler.

(M. Bay. XIV. 12)

§ Câverd جاورد [*Fa.*] : Yandık otu didikleri bir dikenlüce ottur, taze iken turşusun ederler. *(Deş. XVI. 69-1)*

§ Ḫâr-ı sepîd خار سپید [*Fa.*] : Yandık یاندق dedikleri dikenlüce bir ot ki taze iken turşusun ederler. *(Deş. XVI. 70-1)*

§ Ḫârçe خارچه [*Fa.*] : Bir dikenlüce ottur, yandık یاندق derler. *(Deş. XVI. 318-2)*

§ Ḫınamek خنامك [*Fa.*] : Yandık یاندق dedikleri ot. *(Deş. XVI. 197-1)*

§ Ḫınamek خنامك [*Fa.*] : Yandık یندق dedikleri ottur. *(Caf. XVI. 52-1)*

§ Ḫârçe خارچه [*Fa.*] : Yandık یندق. *(Caf. XVI. 46-2)*

§ Ḫârçe خارچه [*Fa.*] : Yandık یندق otu. Bir dikenlü ottur, taze iken turşusun ederler sirke ile. *(Ni'meti. XVI. 254)*

§ Ḫınamek خنامك [*Fa.*] : Yandık یندق otu. *(Ni'meti. XVI. 274)*

§ Es-seğaam الثمام [*Ar.*] : Bir nebat ismidir ki Fariside direnme derler. Bu suretle ak yavşan dedikleri nebat olur. Lâkin Bürhanda "câverd" ile müfesserdir ki yandık یاندیق otu dedikleri beyaz dikenliktir. *(Kam. XVIII-XIX. 3, 410)*

§ Câverd جاورد [*Fa.*] : Yandık یاندیق otu didikleri beyaz dikenliktir. Arabide seğaam dinür. *(Bürh. XVIII-XIX. 200)*

yundurmak : → **yandırmak.**

yandurunulmak : Yakılmak.

§ Bin yıl dahi yandurunuldu یاندرنلدی tâ kim apbak oldu. *(Rahat. XVI. 497)*

yangı : → **yankı.**

yangılanmak : → **yankulanmak.**

yan gitmek : Mübayin, muhalif harekette bulunmak, ünsiyete yanaşmamak.

Karac'oğlan der ki böyle oluptur
Ala gözüm kan yaş ile doluptur
Ol asırdan beri âdet oluptur
Ergen kızlar yiğitlerle yan gider *(Kara. XVII. 168)*

yangu : → **yankı.**

yangun : → **yankun.**

yanıç yanıç : Yan yan, yana doğru.

§ Ceneb جنب [*Ar.*] : Nesneyi kişi yedüp yanına götürmeklik ve yedek olan atlar ve yanıç yanıç یانج یانج olan yürüyüşü. *(Bab. XVI. 1, 80)*

yanıkara : Karakabarcık, şarbon.

§ Bu liyakatla ve bu istıhkakla destursuz havalesiz ileri durup imamet yerine geçersin hey yanıkara یانی قره olası, dedi, fi'l-hâl erenlerin nefesiyle yanıkara oldu, dahi nesli vardır. *(Bektaş. XV. 152)*

yañıltmaç : Yanıltıcı, şaşırtıcı söz, lûgaz, bilmece.

§ El-âbide الابده [*Ar.*] : mesel ve yañıltmaç یاکلتماج.
(Terceman. XV. 4)

§ El-âbid الآبد [*Ar.*] : ... Mesel ve yañıltmaç یاکلتماج.
(Ah. XVI. 4)

§ Perdek پردك [*Fa.*] : Lûgaz ki Türkide bilmece, mesel derler ve yañıltmaç یکلتمج dahi derler. *(Deş. XVI. 191-2)*

§ Pürde پرده [*Fa.*] : ... Yañıltmaca یاکلتمجه dahi derler.
(Ni'meti. XVI. 176)

§ Çistan چستان [*Fa.*] : Yañıltmaç یاکلتماج. *(Şamil. XVI. 418)*

§ Pürde پرده [*Fa.*] : Yañıltmaç یاکلتماج. *(Şamil. XVI. 403)*

§ Galûta غلوطه [*Ar.*] : Yañıltmaç یکلتمج ve masal.
(Bab. XVI. 1, 259)

§ Lûğaz لغز [*Ar.*] : Muradı gizlenecek kelâm, ki ana muamma derler ve yañıltmaç یکلتمج derler. *(Bab. XVI. 1, 116)*

§ Çistan چیستان [*Fa.*] : Lûğaz ki yañıltmaç یکلتمج derler ve bilmece, meseldir ve acep söz demektir. *(Ni'meti. XVI. 242)*

§ El-ebede الابده [*Ar.*] : Bilmece, yañıltmaç یاکلتمج söyleşmek ki bir nevi' lû'bdür. *(Kdeb. XVIII. 361-2)*

§ Kirdek کردك [*Fa.*] : Lûgaz ve çistan mânasınadır. Arabide uğlûta ve Türkide bilmece ve yañıltmaç یاکلتمج derler. *(Bürh. XVIII-XIX. 479)*

§ Bürd برد [*Fa.*] : ... Ve lûgaz ve çistan mânasınadır ki bilmece ve yañıltmaç یاکلتمج ta'bir olunur. *(Bürh. XVIII-XIX. 114)*

§ El-mağlata المغلطه [*Ar.*] : Yañıltmaç یاکلتمج ta'bir olunan kelâma denir. *(Kam. XVIII-XIX. 2, 498)*

§ Elgaz الغاز [*Ar.*] : Yañıltmaç یاکلتماج, bilmece, mânası mestur kelâm. *(Kam. Os. XIX. 168)*

yañılup yazmak : → **yazmak (II).**

yanın almak : Yanına yaklaşmak, yanında bulunmak.

Atı gövdesi hep bulaşmış kana
Kanın aslan içmişti kana kana
Yanın aluben یانن‌الوبن yatıp anrar idi
Yavuz it gibi her dem ınrer idi *(Süh. XIV. 264)*

Kaçan ise sensin benim, ben senün
Gece gündüz alam الم oturam yanuñ یتوك *(Süh. XIV. 211)*

Bîmarım ey ecel bu gece bekle yanım al یانم آل
Rûz-ı firak-ı dilberi gösterme canım al *(Yahya Bey. XVI. 139)*

yanınca : Yanında, beraberinde.

Bular çü hazne kapısına yetti
Yanınca bunların suylayü gitti *(Dah. XIV. 31-6)*

Yanınca یننجا beğleri giderdi gamkin
Süâl edenlere vermez cevabın *(Işk. XIV. 150-2)*

§ Rum'un flusun dutan Lutfi bin İne Beğ, Hamza bin Abdullah'a yevmî beş akça ulûfe ta'yin eyledi ki yanınca يانجا yürüyüp hizmetinde ola. *(Sic. B. XV. 8, 76)*

Harmen-i hüsn ü melâhattır tapun ey mah-rû
Hûblar yanınca يانكجه Pervin gibi hûşe-çinlerin
(Sarıca. XV. 25)

Ne kim gizli acayip var göründü
Yanınca ينجه âşıkı olup süründü *(İbrahim. XV. 10-1)*

§ Resulullah yanınca يانجه mahşer issilerinde Ebubekir, Ömer, Osman, Ali'yi alıp... *(Müz. XV. 35)*

Yanınca ينجه aldı birkaç bin mukatil
İlerü vardı vü oldu mukabil *(Enis. XVI. 29-1)*

yanında kalmamak : Yanına kalmamak.

§ Âdem ettiği yanında kalur يانده قلور sanmamak gerek. *(Maârif. XV. 150)*

yanın dönmek : Yan tarafa dönmek.

§ ... Tiz geldiler ikisin, dahi dâyenin ellerin muhkem bağladılar... Kız, yanın dönüp يانن دونوب dişi ile oğlanın bendin şeşti. *(Ferec. XV. 18)*

yanın yanın : Yan yan.

§ İbniabbas eydür, artların dönüp girdiler, ba'zılar eydür yanın yanın يانن يانن girdiler. *(Leys. Ar. XV. 59)*

yanın yanın yürümek : → **yanın yürümek.**

yanın yatmak : Yan üstü yatmak.

§ Zikreylen Tanrı'yı örü tururken, otururken ve yanın yaturken ينن يترکن. *(Güzide. XV. 48)*

§ Cılnaz جلناظ [*Ar.*] : Yanın yatmaklık يانن ياتمق‌لق ve çalk koyun yatmak. *(Bab. XVI. 1, 230)*

§ Yanın yatup يانن ياتوب uyumak dahi abdesti bozar. *(Ter. Kurt. XVI. 28)*

§ El-iclinbâb الاجلنباب [*Ar.*] : Yanın yatmak, ya'ni tûlânî beytûtet etmek. *(Kdeb. XVIII. 228-1)*

§ El-isbıtrar الاسبطرار [*Ar.*] : Yanın yatmak يانن ياتمق ve arîz ve amîk istirahat eylemek. *(Kdeb. XVIII. 500-2)*

yanın yürümek, (yanın yanın yürümek) : Yan yan yürümek.

§ Engece niçin yanın yürürsün يانن يورسين demişler, yiğide nice yürürse yaraşır demiş. *(Âta. XV. 21)*

§ Tîhan تيحان [*Ar.*] : Giderken yanın yanın yürüyüp يانن يانن يورويوب gâh öteye gâh berüye yürüyen atlar. *(Bab. XVI. 2, 496)*

§ Ez-zâmil الزامل [*Ar.*] : ... Şol dabbeye denir ki cünbüş ve neşatından bir tarafa ağsayıp yekdirir gibi yanın yanın yürür يانن يانن يورر ola. *(Kam. XVIII-XIX. 3, 235)*

yanıtmak : Cezayı karşılamak (?).

Kızı veribigil atasına sen
Varın gidiniz fariğ ü sağ esen
Suçunuzu ben dileyem yanıdam يانيدم
Yine döndürem şahı alam gidem *(Süh. XIV. 172)*

yankı, (yangı, yangu, yanku, yañu) : Aksisada.

Dertsizlere benim sözüm benzer kaya yankusuna ينقوسنه
Haldaşı bilir kişinin gönlündeki şol râzını
(Yunus. XIII-XIV. 110)

Aşksızlara benim sözüm benzer kaya yankısına يانقيسنه
Bir zerre aşkı olmayan bellü bilin yabandadır
(Yunus. XIII-XIV. 341)

Ününden saray içi doldu yañu ياكو
Kim işitse olurdu enü yanu *(Süh. XIV. 97)*

§ ... Her vakıt kim yel eserdi, ol ağacın budağın ol davula ururdu ve korkulu ve heybetli avaz dilkinin kulağına girerdi. Çün dilki anın gövdesi yoğunluğun gördü ve avazı heybetini

işitti, tamaʿ bağladı kim anın derisi dahi avazına göre ola. Pes dürüştü ve ol davulu yırttı, kuru yankudan ينقودن ve yelden ayruk nesne bulumadı. *(Kel. XIV. 30)*

Nice dağa ün olsa yanku ينقر artar
Nice deprense ışkı sine yırtar *(Işk. XIV. 198-1)*

§ Hemen raʿd-vâr bir naʿra işittiler kim dere tepe yanguya ينغويه geldi. *(Si. Da. XIV. 729-1)*

§ Müslümanların tekbir, tehlili avazı tağlara, yazılara yanku ينقو bıraktı. *(Fütuh. XIV. 20)*

§ Sana ... Peygamberlerin hadislerin takrir kılıp tafsil edersem meselim şuna benzer kim bir kayanın katında durup çağırıram yañkudan يكقودن artuk hasılım yok. *(Müneb. XIV-XV. 188-2)*

§ Yüz bin kelâm-ı nasâyih ü hikmet sana takrir edersem müstefit olmazsın, sözüm kulağına kaya yañkusu يكقوسى gibi dokunur, sen andan ne idrâk edebilesin. *(Müneb. XIV-XV. 27-2)*

§ Âvâ آوا [*Fa.*] : Avaz ve yanku ينقر. *(Sıh. Ac. XV. 2)*

§ Avazı her nesnenin kulağa gelir taşrağı tabakasına dokunur andan kaya yankusu ينقسى gibi içeriki tabakasına döner. *(Hazain. XV. 53-1)*

§ Türki deyü bu kitabı avam okur, ol söz anlara bir abes yanku يانقو gelür. *(Maârif. XV. 161)*

§ Yankudan ينقودن kaya yıkılır. *(Ata. XV. 13)*

Su görmedin kişi çermenmek olmaz
Kaya yankusile ينقوسيله deprenmek olmaz *(Mih. XV. 364)*

§ Es-sadâ الصدى [*Ar.*] : Dağdan gelen yanku يانقو ve gayriden gelen yanku يانقو. *(Terceman. XV. 5)*

§ Tûf توف [*Fa.*] : Yankı يانڭى. *(Miftah. XV. 68)*

§ Nûf نوف [*Fa.*] : Sadâ mânasına, yangı يانغى. *(Miftah. XV. 137)*

§ Pejvâk پژواك [*Fa.*] : Sadâ mânasına, yangı یانغی.
(Miftah. XV. 58)

§ Es-sadâ الصداء [*Ar.*] : Ve yanku یانقو ki dağlarda çağırmaktan hasıl olur. *(Ah. XVI. 574)*

Nun ile bu aynin k'urulur na'rası yâ Hay
Varlık ola mı var ile bu yankuya ینقویه düştü
(Sır. XVI. 31)

Medine şehrinin şarktan yanından
Cihana yankuینقو düştü div ününden *(Fazilet. XVI. 199)*

§ Âvâ آوا [*Fa.*] : Avaz ve yanku یانقو. *(Şamil. XVI. 382)*

§ Pejvâk پژواك [*Fa.*] : Yanku یانقو. *(Şamil. XVI. 395)*

§ Ḫanîde خنیده [*Fa.*] : Yanku یانقو ve çavlanmak.
(Şamil. XVI. 425)

§ Sadâ صدا [*Fa.*] : Âvaz ve yanku یانقو. *(Ni'meti. XVI. 450)*

§ Ḫanît خنیت [*Fa.*] : Yanku ینقو sadâ mânasına ve dağ taş yankusuna dahi derler. *(Caf. XVI. 51-1)*

§ Sadâ صدا [*Ar.*] : Avâze ve dağ yankusu. *(Bab. XVI. 1, 38)*

§ Aḫres اخرس [*Ar.*] : Sadâ işidilmeyen yangusuz ینکوسز dağ.
(Bab. XVI. 1, 120)

§ İzdiham-ı avâm velvele-i hammam gibi kuru yangı یانغی ve derd-i serdir. *(Şeref. XVI. 239)*

İrişmişti dibi taht-ı seraye
Çıkardı yangusu ینغوسی evc-i semaye *(Zati. XVI. 141)*

§ Sadâ صدا [*Ar.*] : Yanku ینقو ve avâze... *(Deş. XVI. 17-2)*

§ Âvâ اوا [*Fa.*] : ... Ve yanku یانقو, sadâ mânasına.
(Deş. XVI. 7-2)

§ Sadâ صدا [*Fa.*] : Yanku یانقو ki hamamlarda ve dağlar kurbünde avaz in'ikâsından hasıl olur. *(Cinas. XVI. 23-2)*

Zıya : Aydınlığa, yanku يانقو : sadâdır صدادر [*Ar.*]
(Cev. Ke. XVII. 96)

İyilik : nîgî ,süci : sîgi, karanlık : târik
Yanku يانقو : pejvâk پژواك [*Fa.*], bapıç : pâlek ü kuvvet : pâyap
(Genc. XVII. 64)

Âvâ آوا [*Fa.*], avaz [*Fa.*] : Yanku ينقو. *(Cam.Fa. XVII. 3)*

§ Tûf ترف [*Fa.*] : Yankudur ينقودر ki dağda ve hamamda olur.
(Lû. Şeh. XVIII. 17-2)

§ Pejvâk پژواك [*Fa.*] : Ol savttır ki dağ aralarında ve hammam ve kubbe misillü hâli ve mücevvef yerlerde çağrıldıkta geriye mün'akis olur. Arabide sadâ ve Türkide yanku يانقو derler. *(Bürh. XVIII-XIX. 155)*

§ Sida سدا[*Fa.*] : ... Dağ aralığında ve künbet ve hammam misillü hâli ve mücevvef yerlerde çağrıldıkta geriye mün'akis olan savta denir. Türkide yanku يانقو ta'bir olunur.
(Bürh. XVIII-XIX. 345)

§ Pejvâk پژواك [*Fa.*] : Aks-i sadâ, dağ aralarında ve kubbeli yerlerde seslendikçe hasıl olan diğer ses ki Türkçede yankı يانقى ta'bir olunur. *(Kam. Os. XIX. 323)*

yankılanmak : → yankulanmak.

yanku : → yankı.

yankulamak : → yankulanmak.

yankulandırmak : → yankulatmak.

yankulanmak, (yangılanmak, yankılanmak, yankulamak) : Aksisada çıkarmak, ses aksetmek.

Küvünden yankulanırdı ينقولانردى felekler
Ki tesbihin yanılurdu melekler *(Hurş. XIV. 56)*

§ Çomak kütürtüsünden yer yankulanurdu ينقولنردى.
(Anter. XIV. 235)

At suheyli, er girivinden, paşa
Yankulandı ينقلندى yer ü gök baştan başa
(İs. H. XIV-XV. 127)

Söylese sözünden anın dağ ü taş
Yankulanup يڭقلنوب sırrını ederdi faş *(Ruşeni. XV. 109)*

Yüğrüşüp çün ururlar avaze
Yankulanırdı dağ u dervaze *(Şeyhi. XV. 64)*

§ Bir na're eylesine urdu kim dağ ve taş yankulandı يڭقولندى.
(Müslim. XV. 1, 127)

§ Semavât ü zemin bunların avazlarından yankulanup يڭقولنوب... *(Müslim. XV. 31, 96)*

§ El-aḫras الاخرس [*Ar.*] : Ve dahi yankulanmayan يڭقولنمين ve yankusu işitilmeyen dağa cebel-i aḫras derler.
(Terceman. XV. 32-2)

Gehi gözler yaşından yer sulanur
Gehi gökler giriden yankılanur يڭقلانور *(Çeng. XV. 197)*

§ Ayağın bu dağa urdu, dağ yankulandı يڭقلندى, yer sarsıldı.
(Müz. XV. 258)

§ Nûfîden نوفيدن [*Fa.*] : Yankulanmak يڭقولنمق ve sadâ etmek.
(Caf. XVI. 196-1)

§ Nûfîden نوفيدن [*Fa.*] : Yankulanmak يڭقولنمق.
(Ni'meti. XVI. 38)

Gül ü nergis gibi gönlüm açıldı bugün
Yangılandı يڭقى لاندى dil-i divanede şenlik haberi
(Yahya Bey. XVI. 18)

Ürücek dağlar yankulanurdu يڭقولنوردى
İşitüp gönlü kurdan bulanırdı *(Güvahi. XVI. 20)*

Sadâdan yankulanır يڭقلار dağ u yazı
Kulağı sağır etti kûs avazı *(Şeh. Ş. XVI. 282)*

§ İki aşkerin hay ü huyundan zemin ü zaman yankulandı.
(Solak. XVII. 62-2)

§ Ḫanîd خنيد [*Fa.*] : Çinremek ve sadâ etmek ve yankulanmak ينقولمق. *(Lû. Şeh. XVIII. 23-2)*

Gördü anı Seydi Battal Gazi
Na'ra urdu yankulandı ينقولندى avazı *(Battal. XVIII. 48)*

§ Ḫanîden خنيدن [*Fa.*] : Sadâ etmek ve yankulamak ينقولمق ve çinremek mânasınadır. *(Bürh. XVIII-XIX. 251)*

§ Nûfîden نوفيدن [*Fa.*] : ... Ve yankulanmak ينقولمق ya'ni dağdan ve hammamdan sadâ mün'akis olmak. *(Bürh. XVIII-XIX. 602)*

§ Ez-zemzeme الزمزمة [*Ar.*] : Uzun uzadı gürüldeyerek ve yankulayarak يايقوليەرق seslenmek mânasınadır. Iraktan dağ içinden gelen top ve ra'd avazı gibi. *(Kam. XVIII-XIX. 3, 476)*

yankulatmak, (yankulandırmak) : Yanku ile çınlatmak.

§ Cemm-i gafîr bir kezden tekbir getürüp saray-ı behcet-efzâyı yankulattılar يانقولتدلر. *(Solak. XVII. 185-2)*

Nüh kubabın yankulandırdı يانقولاندردى sipihrin mir-i aşk *(Baki. XVI. 145)*

yankun, (yangun) : Yanmış, yanık.

§ Her birinin gönlü doluydu ve ciğeri yangundu ينغوندى. *(Anter. XIV. 251)*

Başından ayağa gark eyleyüp dem'
Turur her biri yankun ينقون nitekim şem' *(Mih. XV. 215)*

yanlamak : Zarardan korunmak için bir tarafa sıvışmak.

§ Er-revegan الروغان [*Ar.*] : Bir nesneden yanlayup يانليوب tilki gibi beri tarafa, ve öte tarafa uğurlayın yamanıp sapmak mânasınadır ki tilkilik etmek ta'bir olunur. *(Kam. XVIII-XIX. 2, 708)*

yanlaşmak : Yaklaşmak, yanaşmak.

§ Ehl-i Mekke ol Surâka'ya çok mal verüben ücrete tuttular, Resûl'ün ardınca gönderdiler, vara başın getüre. Çün Sürâka Resûl'e gelüp yanlaştı يانلشدى .... *(Leys. Ar. XV. 475)*

yanlucuk : Kesecik, küçük yan çantası.

Her ki senin kandalığın dir bana
Çakmacuğum kavlucuğum hep ana
Bel ki tuzum toprası enbancuğum
Düdücüğüm yanlucuğum يانلوجغم yancuğum
(Ruşeni. XV. 90)

yanmak : Dert dökmek, şikâyette bulunmak.

Olur Kâvus için yanıp يانب yanışlar
Verirler her birisi serzenişler *(Şeh. Ş. XVI. 250)*

Yanardı يندى Rüstem için gey yanular
Sanurdu ana gey yavuz sanular *(Şeh. Ş. XVI. 277)*

§ Dervişler bunun halinden bîhuzur olup her biri şeyhe yanardı يناردى. *(Letaif. XVI. 34)*

yañsılamak : 1. Taklit etmek.

Güldüğiyçün kahkahayle haline divaneler
Yañsılarlar يكصيلرلر ey peri-zad anları viraneler
(Zati. XVI. 208)

§ Fessâs فساس [*Ar.*] : Kimseyi yañsılayıcı يكصليجى herif.
(Bab. XVI. 1, 144)

§ Ḫamânîden خمانيدن [*Fa.*] : ... Ve bir kişi bir kişiye öykünüp yañsılamak يكسلهمق. *(Caf. XVI. 188-1)*

§ Ḫamânîden خمانيدن [*Fa.*] : Ağız eğmek ve yañsılamak ياكصلمق ve gıybet etmek. *(Niʿmeti. XVI. 19)*

§ Tûfid توفيد [*Fa.*] : Yañsılamak يكصلمق, hamamda ve dağda avâz aksi. *(Lû. Şeh. XVIII. 17-1)*

Sabit'i yañsılayam ياكسيلهيم şöyle ki mensi kalsın
Mudhikât-ı suhan-ı Hacı Ubeyd-i Zâkân
(S. Vehbi. XVIII. 186)

§ Nûs نوس [*Fa.*] : ... Ve bir kimsenin sözünü taklit etmek mânasınadır ki Türkçe öykünmek ve yañsılamak يكصهلق ta'bir olunur. *(Bürh. XVIII-XIX. 601)*

2. Muhalefet etmek.

Dik başlı kahpe yañsılayıp یاکسیلاییب gitme dikime
Pay verip öyle taş başına ninemin deme *(Vasıf. XIX. 50)*

yañşak : Çok sözlü, boşboğaz, geveze.

§ Eğer sakıskan kanın kurudalar ve gülâb ile yoguralar, her kime ki yidirseler çok sözlü ve yañşak یکشق ola.
(Mü. Şi. XIV-XV. 99)

Bana billâh hemdem etme anı
Nâlemin sayruluğu yañşaktır یکشقدر *(Zati. XVI. 164)*

§ Bezr بذر [*Ar.*] : Çok söyleğen yañşak یکشق recül.
(Bab. XVI. 2, 19)

§ Berbere بربره [*Ar.*] : Yañşak یکشق avrat. *(Bab. XVI. 2, 134)*

§ Nûgüfare نوکفاره [*Fa.*] : Yañşak یکشاق , çok söyleğen kişi.
(Caf. XVI. 167-2)

§ Nûgüfare نوکفاره [*Fa.*] : Yañşak یاکشاق. *(Şamil. XVI. 244)*

Şöyle vasfeylemişem güllere gülşende ruhun
Didi birbirine bülbüller o yañşak یکشق bu mudur
(Âli. XVI. 89)

Sözü bî-rabıta yañşak یکشاق: sersar ثرثار [*Ar.*]
(Nuhbe. XVIII-XIX. 189)

§ Sersar ثرثار [*Ar.*] : Çok sözlü, lâfzen, boşboğaz olan ve geveze ve yañşak یکشاق kimseye denir. *(Nuhbe. Ş. XVIII-XIX. 189)*

§ İygude ایغده [*Fa.*] : ... Hafif ve yâve ve yañşak یکشاق ve boşboğaz. *(Bürh. XVIII-XIX. 89)*

§ El-'aḫtal الاخطل [*Ar.*] : Herzegûy olarak ozan ve yañşak یکشاق kimseye denir. *(Kam. XVIII-XIX. 3, 197)*

Kendi keser göbeğini öksüz olan, savul
Yañşak یاکشاق karışma dırdır edip kalayım mı dul
(Vasıf. XIX. 54)

yañşamak, (yañşanmak) : Saçma sapan söz söylemek, gevezelik etmek.

§ El-hezerü الهذر [*Ar.*] : Bir kimesne samırdamak ve yañşamak یکشامق ve sözünü şaşırmak ve karış muruş söz söylemek.
(Terceman. XV. 287)

§ Bir kerret dahi incir arzuladıydı, sekiz yıl yañşandı یکشندی hiç huzurun komadı. *(Müz. XV. 28)*

Küllî eczası olur kül nâle kılmaz, bülbülâ
Aşk işin, çok yañşama یکشمه, öğren yürü pervaneden
(Zati. XVI. 436)

yañşanmak : → **yañşamak.**

yañu : → **yankı.**

yanu etmek, (yanu kılmak) : Azarlamak, tekdir etmek.

Çü kendözüne yanu yanu kıla یانویه‌نو قله
Hemin bir asâya dayanu kala *(Süh. XIV. 207)*

§ Kerkes dedi ki : ... Bilmezem ol hüthütü ki kancaru vardı, ben anı kancasaya göndermedim. Süleyman aleyhisselâm gazaba gelip ana katı yanular itti ینولر اتدی.
(Leys. Mu. XIV-XV. 95-2)

§ Dirler ki : Vay sana yâ hüthüt kancaru gaip oldun ki bu gün bulunmazsın, tahkik Tanrı resûlü sana gazap edüp yanular kılmıştır ینولر قلمشدر. *(Leys. Mu. XIV-XV. 95-2)*

yanu kılmak : → **yanu etmek.**

yanut : Mükâfat, karşılık, ivaz, ecr.

Tanrı anın yanutun یانودن uçmak vere
Kim günahsız ol kişi Hakka ere *(Ga. XIV. 93)*

§ ... Madam kim benim ömrüm bâkıdır, senin hakların unutmayam sana anın ivazın eylemeği fursatını ve anın yanutun یندن vermek vaktını istemekte hiç gafil olmayam.
(Kel. XIV. 144)

Kamu işleri onların Hak içün idi ıvaz
Almaz idi hiç biri ez-sim ü zer yanut یانود garaz
(Delil. XV. 173)

yanu yanmak : Dert yanmak, dert dökmek, şikâyette bulunmak.

Çü düşman kimesneye yanu yanur
Uyur olucak fursatı uyanur *(Süh. XIV. 217)*

Yanardı یاردی Rüstem için gey yanular ینولر
Sanurdu ana gey yavuz sanular *(Şeh. Ş. XVI. 277)*

yañuz : → **yañaz.**

yan vermek : Yan çizmek, uzak durmak, arka çevirmek, kaçınmak.

§ Sünnîler ol dem yan vermişlerdi یان ویرمشاردی , bir miktar ortudan uzadılar. *(Müslim. XV. 8, 65)*

Yâr ağyar ile ayşeylesin ey kalb-i hazin
Yan verir یان ویرر benden o gül-ruh deyü sen yan yakıl
(Ruhi. XVI. 294)

§ Anlar dahi imdat ve ittihat etmeyip yan verdiler یان ویردیلر .
(Naima. XVII-XVIII. 1, 441)

§ El-mücânebe المجانبه [*Ar.*] : Kaçınmak ve çekinmek ve yan vermek یان ویرمك . *(Kdeb. XVIII. 196-2)*

§ El-ictinab الاجتناب [*Ar.*] : Yan vermek یان ویرمك , savuşmak, mukaabeleden hazer eylemek. *(Kdeb. XVIII. 227-2)*

yap : → **yap yap.**

yapağılu : Sık, birbirine girmiş.

§ Yapağılu یپاغلو gökçe çimen güze kalmaz. *(Dede. XIV. 3)*

yapalak : Baykuş.

§ Çuğd چغد [*Fa.*] : Baykuş. Ba'zılar üğü'dür derler ve ba'zılar kûf'e cuğd derler ve yapalak یپەلق derler.
(Ni'meti. XVI. 244)

§ Çağne چغنه [*Fa.*] : Yapalak یپلق kuşu ve kâfir kırlağucu.
(Ni'meti. XVI. 231)

§ Cağne جغنه [*Fa.*] : Yapalak یاپلاق. *(Şamil. XVI. 594)*

§ Cuğd جغد [*Fa.*] : Baykuş, bûm mânasına, ve ba'zılar üği dahi, yapalak یپەلق dahi demişler. *(Caf. XVI. 44-1)*

§ Lebad لباد [*Ar.*] Yere yumulur yürür ve uçurmayınca uçmaz bir kuştur, ana yapalak یپەلق derler. *(Bab. XVI. 1, 476)*

yapamak : → yapmak.

yapanmak : → yapınmak.

yapa yapa : Lâpa lâpa.

§ Karavaşa ton giyürsen kadın olmaz, yapa yapa یپا یپا karlar yağsa yaza kalmaz. *(Dede. XIV. 3)*

yapayıkomak, (yapayukomak) : Kapatıvermek, kapalı bırakmak.

§ Kâzm کظم [*Ar.*] ; Gazabını kişi habsetmek ve kapuyu yapayıkomak یاپەیی قومق. *(Bab. XVI. 2, 468)*

§ Ol hatun kapu aralıcağından bardağı taşra koyup kapuyu yapayukodu یاپیو قودی. *(Rahat. XVI. 113)*

yapayukomak : → yapayıkomak.

yapça : Yavaş, yavaşça.

§ Bir kes kadılığa müptela olsa, iki hasmin birine ziyade unf ile çağırıp, birine yapça یاپچه söylemesin.
(Nasayih. XVII. 253)

§ En-nebis النبیص [*Ar.*] : Çocuk kısmı kuşları çiftleştirir iken dudaklarını ıslık gibi yapça یاپجه öttürmek.
(Kam. XVIII-XIX. 2, 403)

Gicede gitme : süra : Yapça یاپجه gidiştir : irvad ارواد [*Ar.*]
(Asım. XVIII-XIX. 18)

yapça yapça : Yavaş yavaş.

§ Suyu pek ıssı etme tenim incinmiştir, yapca yapca یاپجه یاپجه aktar suyu. *(Saat. XV. 103)*

§ Tederrüc تدرج [*Ar.*] : Nesne nesnenin içine yapca yapca يابجه يابجه , azın azın gitmek. *(Bab. XVI. 2, 380)*

§ Dücc دج [*Ar.*] : Yabca yabca يبجه يبجه yürümek ve arkun arkun gezmek. *(Bab. XVI. 2, 384)*

§ Iḫrihraz اخرهراز [*Ar.*] : Yabca yabca يبجه يبجه gizlice yürümek. *(Bab. XVI. 2, 105)*

§ Ferâiz ve sünneti ve helal ve haram yapça yapça يابجه يابجه öğretmek gerektir. *(Nasayih. XVII. 262)*

§ Et-tahtaha التحتحه [*Ar.*] : Beri öte kımıldanıp hareket eylemek mânasınadır, ve hareket-i seyr ü meşy savtından, ki ayak tavışı ta'bir olunur, hikâye olur, lâkin yabca yabca يابجه يابجه olan savttan hikâyedir ki tıpırtı ta'bir olunur. *(Kam. XVIII-XIX. 1, 459)*

yapı : → yapu.

yapıcı : → yapucı.

yapık : → yapuk.

yapıkmak : → yapılmak (II).

yapıldak, (yapuldak) : Çıplak, teçhizatsız.

Yapuldaklar يپولدقلر ne at var ne giyesi
Acıkıp ne içesi ne yiyesi *(Hurş. XIV. 73)*

§ El-i'rivraü الاعروراء [*Ar.*] : Yapıldak يابلداق ve iğersiz ata binmek. *(Terceman. XV. 95)*

§ Es-serihü السريح [*Ar.*] : Yapıldak يابلداق davar, ya'ni iyersiz at. *(Terceman. XV. 394)*

yapılmak (I) : Kapanmak, örtülmek, seddolunmak.

Otururlar idi meğer bir gece
Gönülleri açık, yapılu يابيلو baca *(Süh. XIV. 120)*

§ ... Ana nazar-ı sâfi ve fikr-i şâfi hasıl olmaz, müşahede kapısı yapılur يابلور izin verilmez ki aklı ana duhûl edüp tasarruf kıla. *(Müneb. XIV-XV. 135-2)*

§ ... Yakın varıp çün dileye ki içeri gire, ol kapı yapıla یاپله bir taraftan bir kapı dahi açıla, bu kez andan yana da'vet kılalar dönüp andan yana vara, yakın varıcak ol dahi yapıla یاپله. *(Müneb. XIV-XV. 75-2)*

§ Kaçan bular oda gireler ol odun kapıları bunlar üzerine yapıla یاپله ve kilitlene. *(Leys. Mu. XIV-XV. 467-1)*

Bezedi ucmağı Rıdvan mû-be-mû
Huriler tonandı yapıldı یاپلدی tamu
(Melhame. XIV-XV. 7-1)

Sanadın uçmağ idi dünya kamu
Cennet açıldı vü yapıldı یاپلدی tamu
(Melhame. XIV-XV. 172-2)

§ Gel bu kez ol on kapuyu işit kim karşu anın biri açıldıkça bu kapuların elbette biri yapılsa یاپلسه gerek.
(Leys. Ar. XV. 3)

§ Ve ger kapu yapılu یاپلو olursa yaruğundan içeri bakmayasız. *(Leys. Ar. XV. 98)*

§ Ferişteler alırlar göğe ağarlar, eğer salih ise gök kapıları açılır, eğer salih değilse gök kapıları yapılur یاپلور, yere bırağırlar. *(Kesir. XV. 25)*

§ Ağaç kapı yapıldı ise یاپلدیسه altun kapı açıldı.
(Ata. XV. 23)

§ ... Kapısı açıktır, yapılmaz یاپلماز göz gibi, şol sebepten kim daim agâh ola, dinleye. *(Hazain. XV. 53-1)*

Tek der-i dildar ile meyhaneden sapılmasun
Tevbe kapısı bana ne yapılıp yapılmasun یاپلمسون
(Selim. XVI. 50)

Şer' götrüldü yapıldı یاپلدی bâb-ı din
Zulmet-i bid'atle gitti tâb-ı din *(Selâman. XVI. 18)*

§ Ehl-i tevhid çıkıcak boş kalır, kapısı yapılur یاپلر ehl-i tevhidden kimse kalmaz. *(Ta. Şahi. XVI. 22-1)*

Yapılmış idi der-i gam adû dehanı gibi
Açılmış idi gül-i bağ-ı dost hurrem idi
(Yahya Bey. XVI. 215)

§ İ'nak اعناق [*Ar.*] : Kapuyu yapılı یاپلی komak, kilitli komak.
(Bab. XVI. 1, 356)

§ ... Ol büyük kapuya, kanatları olmaz, daim açuk turur yapılmaz یاپلمز, dervaze derler.
(Deka. XVI. 45-2)

§ Kaçan ramazan ayı gözükse cennetin kapıları açılır, cehennem kapıları yapılur یپلر. *(Zad. XVI. 150)*

Taşra çıktı kapu yapıldı یاپلدی gerü
Geldi dahi hem o gazi serveri *(Battal. XVIII. 339)*

yapılmak (II), (yapıkmak) : Karışmak, keçeleşmek.

§ Şeva' شوع [*Ar.*] : Baş saçı tağukluğu ve yapılması یاپلمسی.
(Bab. XVI. 2, 256)

§ Midray مدرای [*Ar.*] : Yapıkmış یاپقمش saç taramak içün demürden ve ağaçtan dişlice düzerler tarak gibi nesne.
(Bab. XVI. 2, 618)

yapındırmak : Elde ettirmek, alıştırmak, kabiliyetli hale getirmek.

§ Et-takzi' التقزیع [*Ar.*] : ... Atı seğirtmeğe yapındırmak یاپندرمق mânasınadır. *(Kam. XVIII-XIX. 2, 646)*

yapınmak, (yapanmak) : **1.** Kendisi için yapmak.

§ Ol yörede bir zağ bir agaç üzerinde ev yapınmış یپنمشدی idi.
(Kel. XIV. 77)

2. Kapanmak, kapatılmak, örtülmek.

§ Cennetin kapuları açılup ve cehennemin kapuları yapanmak یپانمق; bir dahi budur ki ya'ni tâat ve tevfik kapuları açılup ve maâsiden men' olunmaktır. *(Delil. XV. 69)*

§ Ramazan ayı girse evvel gecesinden ebvab-ı cinan açılıp ve cehennemin kapuları yapınur یاپنور. *(Delil. XV. 69)*

Kapanısar üstlerine kapular
Yapanısar پاپنیسر üstlerine yapular *(Muham. XV. 391)*

§ Cenazesine nihayetsiz halk hazır oldu, dükkanlar yapındı پیندی, dükeli halk ağlaştılar. *(Kesir. XV. 169)*

§ Sebit gün ikindi vaktında gine şehir ürktü, kapılar yapındı پیندی. *(Kesir. XV. 138)*

§ Vâkıa gördüm ki gökten bir kapu açıldı ve Hanzale ol kapudan içeri girdi ve ol kapu gerü yapındı پاپندی.
(Şevahid. XVI. 96)

3. Hazırlanmak, davranmak.

§ Keşide کشیده [*Fa.*] : ... Ve ol tokata ve yumruğa da denir ki bir kimesneye urmak ölçüsünde ve tedarikinde oluna, urmağa yapınmak پاپنمق ve ölçülenmek ta'bir olunur.
(Bürh. XVIII-XIX. 487)

§ El-işhan الاشحان [*Ar.*] : ... Ağlamağa hazırlanıp yapınmak پاپنمق mânasınadır... ve bir kimseye ok atmağa yapınmak mânasınadır. *(Kam. XVIII-XIX. 3, 654)*

4. Örtünmek, bürünmek.

§ Misâl-i nihâl-i gülhatmi siperin yapınup پاپنوب sûsen-i lâlerize el urdu. *(Saadet. XV-XVI. 177-2)*

Yapınup پاپنوب zerrin siper meydan-ı çarha saldı at
Leşker-i Hind'i sıyup oldu muzaffer-fer güneş
(Hüs. Dil. XVI. 118)

yapışacak : Sap, kulp, bir şeyin elle tutulacak yeri.

§ Makbız مقبض [*Ar.*] : Nesnenin tutamağı ve yapışacağı پاپشه‌جغی. *(Bab. XVI. 2, 204)*

yapışak : Yapışkan.

§ Lüzûc لزوج [*Ar.*], dûşende şüden دوشنده شدن [*Fa.*] : Bir nesne yapışak پاپشاق olmak. *(Aks. XVII-XVIII. 251)*

yapışmak : Bulaşmak, kirli bir şey sürülmek.

Ol kimse ki başmağına yapışmaz پیشمز iken toz
Dağlara tazıka vü yabana toza benven *(Süh. XIV. 187)*

§ Anın işi hakikatı güman ve şüphet tozundan arına ve ol hüküm kim anın üzerine olusardır, adil yolundan ırak olmasun ve sultanlar ve melikler adına zulüm ve ayıp yapışmasun پیشمسون. *(Kel. XIV. 70)*

§ Ahit ve kavil sımak aybı ana yapıştı پیشدی. *(Kel. XIV. 61)*

yapıştırmak : Yamamak, yakınlaştırmak.

§ Sen ilm ü hilmin berekâtıyle Çomar'a iyilik edip Akşehir'den bana getirip yapıştırdıñ یاپیشدیردك. *(Ev. XVII. 3, 249)*

yapmak, (yapamak) : Kapamak, kapatmak, seddetmek, örtmek.

§ Beni gördü kaçtı bir mescide girdi, kapusun yaptı یپدی. Vardım kapu ardında turdum. *(Yüz. Ha. XIV. 123)*

Değil atını devletin deptidi
Hem ümidinin kapısın yaptıdı یپدیدی *(Süh. XIV. 156)*

Saçı küfrü gül yüzünün imanını gerçi yaptı یاپدی
Hele razıyız nidelim saçı küfri imanıma
(Kadı. XIV. 182)

§ Kankı kulum kim bu on beş kelimeyi okusa ana yedi tamu kapusun yapuverem یاپوورم. *(İhlâs. XIV. 20)*

§ İlerü zamanda bir bakkal var idi gündüz dükkânın yapardı یاپردی, gece olucak açardı. *(İhlâs. XIV. 166)*

§ Pes Dakyanus yapıcılara buyurdu kim taş ve kireç birle ol mağaranın kapısın yaptılar یپدلر. *(Enb. XIV. 884)*

§ Saadet kapısın açtı ve şekavet kapısın yaptı یاپدی.
(Leys. Mu. XIV-XV. 221-1)

§ ... Anın içün derler ki : Sadaka itmek belânın kapısın yapar یپر. *(Müneb. XIV-XV. 166)*

§ Namaz içün ezan okundu, halk turugelip dükkânları yaptılar یاپدلر mescide girdiler. *(Leys. Mu. XIV-XV. 65-2)*

Uyhuda çün gamın beni kaptı
Gözlerim uyhuya kapu yaptı *(Yuz. Hamdi. XV. 124-1)*

§ Ol kapıdan uçmağa gire, ol kapıyı yapakoyalar یپا قویالر. *(Müz. XV. 336)*

§ İkisin bir eve koyup kapısın balçık ile yaptılar یپدلر. *(Güls. XV. 34-1)*

§ Senin dört duvarında bir kapın var, anı dahı derviş gelicek yaparsın یاپرسن. *(Müz. XV. 83)*

Huda'dan gayriye tapmak gerekmez
Konağa kapıyı yapmak یاپمق gerekmez *(Ruşeni. XV. 34)*

§ Kal'anın şehirden yanağı kapısını yaptılar. *(Kesir. XV.)*

§ Muhakkak siz bilin kim, gökler kapısın yaptı یپدی benim üzerime dedi. *(Kesir. XV.)*

§ Gerek olduğu vakıt açarlar ve yaparlar یپرلر. *(Kesir. XV. 27)*

§ Hayır kapısın açıp fesat kapısın yaptılar یپدلر. *(Kesir. XV. 167)*

§ Ahşamdan sonra kapını yap یاپ. *(Ata. XV. 7)*

§ Kapular yapup یپوب kendüyi Yusuf'la evinde halvet kıldı. *(Leys. Ar. XV. 632)*

§ Ol iki sinir, kim içi boştur, göze nur andan gelir. Ol sinir, kim içi doludur, andan bir kuvvet gelir kim kabakların dilerse açar, dilerse yapar یپر. *(Hazain. XV. 48-2)*

§ ... Gece oldukta durdu kûrhanenin kapısın muhkem yaptı یپدی. *(Ferec. XV. 12)*

§ Padişah âdetce kapıları yaptı یپدی atlandı şehre gitti. *(Ferec. XV. 203)*

Şehre girüben bular yaptı يپدی kapu
Yeğ erenler irişüp depti kapu *(Enveri. XV. 39)*

§ Helâl rızk kapusun ana açıverdim, haram kapusun anun üzerine yapam يپم. *(Tuh. Le. XV. 306)*

§ Kapuları yapup ياپوب muhkem üstüvâr etti.
(Saadet. XV-XVI. 125-1)

§ İsad ايصاد [*Ar.*] : Kapuyu yapamak ياپەمق.
(Bab. XVI. 2, 447)

§ İşbac اشباج [*Ar.*] : Kapu kanadı açık iken yapamak ياپەمق.
(Bab. XVI. 1, 377)

§ Firaz kerden فراز كردن [*Fa.*] : Kapuyu ve ana benzer bir nesneyi yapmak ياپمق. *(Ni'meti. XVI. 31)*

Bir âsitane idi mürüvvet didükleri
Yaptı ياپدی anın kapusunu hisset didükleri *(Âli. XVI. 70)*

Konuğuz konuğa yapma ياپمه kapunu
Kapıyı aç ki görevüz tapunu *(Şeh. Ş. XVI. 116)*

§ Yatmazdan evvel Beytü'l-Makdis'in cemi'-i kapuların yapardım. *(Şevahid. XVI. 108)*

§ ... Evden gidicek hatunu üzerine kapıyı yapup ياپوب kilitlerdi. *(Ta. Şahi. XVI. 78-2)*

Durmadılar, şahlarını kaptılar
Kala'ya girip kapusun yaptılar ياپديلر *(Battal. XVIII. 74)*

yapracuk : Yaprakcık.

§ ... Ol zaif yumuşak yapracuğu يپرجغی ol katı yeri yarıp çıkagelir. *(Leys. Mu. XIV-XV. 408-2)*

§ Ve dahi her yapracuk يپرجوق ağaçtan ne vakıt düşüser.
(Enfes. XV. 31)

§ Topracuk yalayup ve yapracuk يپراجق yiyüp...
(Şeref. XVI. 326)

yaprı : Düşük, sarkık.

§ Zikr olan gök yunt kulağı yaprı يابرى at benim...
(Sic. K. XV. 5, 297)

yapturmak : Kapattırmak.

Cemi'-i illerini tapdururlar
Üşüp şehrin kapusun yapdururlar يپدررلر
(Hadidi. XVI. 54)

yapu, (yapı) : **1.** Bina, inşaat.

Bu fena yapusuna يابوسنه aldanma
Cevri çoktur vefa bulam sanma *(İbrahim. XV. 106-2)*

Nasibin alsalar gitme tapudan
Yapu يپو taşı yine kalmaz yapudan يپودن *(Güvahi. XVI. 9)*

Vardı yanına dedi gel hizmete
Yapumuz يابموز var müstahik ol ücrete *(Zehr. XVI. 119)*

§ Bina بنا *[Ar.]* : Yapu يابو. *(Şamil. XVI. 54)*

§ Dihliz, kapu ile dâr ortasında olan yapuya يابويه derler.
(Ter. Kurt. XVI. 190)

2. Kılık, kıyafet, biçim, şekil.

§ Vaktâki Abdülcebbar bu zehirnâk sözleri sınarı pözevenk yapulu يابولى deyyusa söyledi. *(Müslim. XV. 17, 33)*

§ Başında bir samur kalpak, Çerkes yapusında يابوسنده, ılgar ile Medine-i Saray'a dahil olup.
(Naima. XVII-XVIII. 3, 391)

yapucu, (yapıcı) : İnşaat ustası, dıvarcı.

Heman lâhza Nakkaş döner gelir
Yiğirmi otuz yapıcılar يابيجيلر alır

Ol arada bir yüce bünyat urur
Döker akça vü dün ü gündüz durur *(Süh.XIV. 75)*

§ Pes Dakyanus yapıcılara پیچلره buyurdu kim taş ve kireç birle ol mağaranın kapısın yaptılar. *(Enb. XIV. 884)*

§ ... Bir üstat benna var idi kim mühendislikte naziri yoğudu, adı âlemde hemişe meşkurdu amma bî-kârdı, teng-destti ve kalan yapucular یپوجیلر nesne bilmedikleri ile hoş-vakıtlar idi daima işde idiler ve bu üstat yapucunuñ یپوجینك bir pârsâ hatunu var idi... *(Ferec. XV. 45)*

§ Ol kadar ırgat ve yapucular یاپوجیلر cem' eyledi kim... *(Rahat. XVI. 424)*

§ Bennâ بنا [*Ar.*] : Yapucu یاپوجی. *(Şamil. XVI. 53)*

§ Binager بناکر [*Fa.*] : Yapucu یاپوجی. *(Şamil. XVI. 399)*

§ Dezar دزار [*Fa.*] : Yapıcı یاپیجی. *(Şamil. XVI. 118)*

§ Dezar دزار [*Fa.*] : Yapucu یاپوجی. *(Ni'meti. XVI. 300)*

Baltadır : fe's ü teber, tişe, kadum oldu keser
Künger ü neccar : dülger, yapucu یپوجی: benna بنا [*Ar.*] vü jav ژاو [*Fa.*]
(Naz. Cev. XVIII-XIX. 105)

yapuk, (yapık), 1. Eyerde üzerine oturulacak, beşikte içine yatılacak yer.

§ Kara boğa derisinden beşiğinin yapuğu یاپوغی olan. *(Dede. E. XIV. 149)*

§ Es-suffe الصفة [*Ar.*], ... Ve suffetü's-serc [*Ar.*] : Eyerin iki kaşı aralığına denir ki Türkmenler yapık یاپق ve eğer davlumbazı ta'bir ederler. *(Kam. XVIII-XIX. 2, 794)*

2. Çukal, belleme.

§ Saḫt ساخت [*Fa.*] : ... Ve hususan bergüstüvan ki cenglerde atlara giydirdikleri giyimdir, çukal ve yapuk یاپوق dahi derler. *(Bürh. XVIII-XIX. 332)*

§ Bagaltak بغلتاق [*Fa.*] : ... Ve cenk günlerinde atlara giydirdikleri giyimdir, kesme ve yapuk یاپوق ve yancık ve çukal ta'bir ederler. *(Bürh. XVIII-XIX. 121)*

§ Bürkende برکنده [*Fa.*] : İyer yapuğu یپوغی. *(Caf. XVI. 27-2)*

3. Baş örtüsü.

§ Nezkep : 30, iki yaşmak : 35, yapuk یاپوق : 40, tolama : 40... *(Sic. K. XV. 2, 206)*

§ Bir yapuk یپوق sûsenî: 20, bir köhne yapuk: 5, beş dolama: 50... *(Sic. K. XVI. 3, 15)*

§ Bu saya kavtanı ve bu al vala yapuğu یاپوغی ve ba'zı hurdevat esbap ile sirkat olunup... *(Sic. K. XVI. 4, 47)*

§ Sende bir zıbun ve bir gümüş küpe ve bir guruş ve bir yapuğum یاپوغم olup talep iderin. *(Sic. K. XVI. 8, 128)*

yapuldak : → yapıldak.

yapu yapmak : Bina inşa etmek.

§ Köprü üstünde ev bina olmaz ve yol üstünde yapu yapılmaz یاپو یاپلمز. *(Maârif. XV. 171)*

yapyalıncak : Çırılçıplak.

Ardına bakmaz seğirdip ha gider
Yapyalıncak یالنجاق یاب geldi şehre gör nider *(Cam. XV. 106)*

yap yap, (yap) : Yavaş yavaş, usul usul, sessizce.

§ Bir nevbette uzun uzak yap yap یاب یاب yimek yaramazdur, belki bir nevbette tizrek yimek yeğrektür. *(Yadigâr. XIV. 6-1)*

§ Edep ile yap yap یاب یاب geri döndü. *(Dede. XIV. 40)*

§ Biz senin ardınca yap yap یاپ یاپ yürüyelim. *(Anter. XIV. 27)*

§ Mürdesengi sahkedip yap yap ياپ ياپ katalar.
(Mü. Şi. XIV-XV. 249)

§ Serheng yap yap ياب ياب gelip çobana dâru verip...
(Hamza. XIV-XV. 12, 61)

§ ... Ve hem turman göçün yap yap يب يب gidin.
(Kesir. XV. 26)

§ Çeri gelmekte, bular yap yap ياپ ياپ gitmekte...
(Ferec. XV. 109)

§ El-butu' البطوء [*Ar.*] : Eğlenmek ve yap yap ياب ياب gitmek.
(Terceman. XV. 160)

§ Diye ki : Yâ yuyucu yap yap ياپ ياپ tut tenimi Azrail pençesinde can acısından zahmet gördüm. *(Saat. XV. 103)*

§ ... Andan namazın kılıp omuzlarına aldıkta can haykırıp : Ey beni götürenler, yap yap ياپ ياپ yürün eğer kastınız sevap ise beni silkelemen, zira... *(Saat. XV. 104)*

Dûd-i ateşle ikisi ol şep
Peşse-i sîmi sürdüler yap yap يب يب *(Mîri. XVI. 237)*

Sunağın yap yap ياب ياب eyledi pür-âb
Sû-yi Behram-ı serde etti şitap *(Mîri. XVI. 286)*

§ Cezr جزر [*Ar.*] : Su yap yap يب يب çekilmek.
(Bab. XVI. 1, 35)

Sen ah ittikçe Nazmi katı katı
O sevdiğin yakışur sana yap yap ياپ ياپ *(D. B. XVI. 48)*

§ Âhiz آهيز [*Fa.*] : Yap yap ياب ياب. *(Ni'meti. XVI. 96)*

§ Vükur وقور [*Fa.*] : Yap yap ياب ياب, âheste mânasına.
(Caf. XVI. 174-2)

§ El-er'as الارعس [*Fa.*] : Zaifliğinden veya yorulduğundan yap yap ياب ياب yürüyen kişi. *(Ah. XVI. 36)*

§ Ed-dehmece الدهمجه [*Ar.*] : Pîr koca kişinin yap yap ياب ياب yürümesi ayağında bukağı var gibi. *(Ah. XVI.)*

§ Halifenin âdemîleri Kayser'in elçisini Derbü'l-Menâbir yolundan alıp yap yap ياپ ياپ gittiler. *(Rahat. XVI. 3)*

Gûşmâl eyledi mutrip yine yap yap ياپ ياپ kupuza
Beni deng etmeğe mızrab ile bir etti *(Âli. XVI.)*

Derya-yi gamda gönlüm hayrette idi muhkem
Gördüm yeşerdi sahra yap yap ياپ ياپ kenara irdim
(Âli. XVI. 127)

Mülk-i Rumî üstüne yap yap ياب ياب giderdi şah-vâr
Şam'da cem'eyleyip mirâne leşker âsman *(Zati. XVI. 21)*

§ Meclis-i şer'-i şerife Apustol veledi Mihon nâm zimmii ihzar idüp takrir-i da'va idüp mezkûr Apustol benim ineğim kemerle urdu helâk etti dedikte mezkûr Apustol : Vurdum amma yap yap ياپ ياپ vurdum dedikte...
(Sic. E. XVI. 15, 144-2)

§ Başterde kürekcileri kartal kanadı ya'ni yap yap çeküp ayak ayak gideler, sür'atle ulak gemisi gibi gitmeyeler.
(Tuh. Ki. XVII. 144)

Bil ırlamaktır : tağniye, yap yap يپ يپ çağırmak : zemzeme زمزمه [*Ar.*]
(Cev. Ke. XVII. 76)

Âheste bihan name [*Fa.*] : kitabı oku yap yap ياپ ياپ
(Genc. XVII. 67)

§ Ilgara tahammül edemediğinden Sofya şehrine gelince yap yap ياپ ياپ gelmek üzere kaldı. *(Ev. XVII. 5, 536)*

Yap gönül Kâ'belerini yap yap يب يب
Anı bil devlet-i dâreyne sebep *(Atai. Ha. XVII. 82)*

Yağlı çörek : mürettene, yab yab ياب ياب yemek : züam زوام [*Ar.*]
(Naz. Le. XVII. 6)

§ Debbe دب [*Ar.*], nerm-reft نرم رفت [*Fa.*] : Yap yap ياب ياب yürüdü. *(Aks. XVII-XVIII. 235)*

§ El-gadd الغض [*Ar.*] : Sesi aşağı komak, meselâ yap یاب söylemek. *(Kdeb. XVIII. 651-2)*

§ Ez-zemit الزمیت [*Ar.*] : Seri'in zıddı ki teenni dahi dinür, Türkçe yap یاب ve ağır dinür. *(Kdeb. XVIII. 273-2)*

§ Nâvidan ناودان [*Fa.*] : Oluk, değirmen sanduğudur ki içinde buğday olup andan yap yap یاب یاب değirmene iner. *(Lû. Şeh. XVIII. 89-1)*

Sofi a'mâl ile ma'mur gururiyle gelir
Ne harab olduğumu bildim ü geldim yap yap یاپ یاپ
(Fazıl. XVIII-XIX. 22-1)

yapyassı : Yamyassı.

§ Bir gürz ile işin bitirip yapyassı یاپیاصی eyledi. *(Hamza. XIV-XV. 13, 86)*

§ Depesine bir depme eyle indi ki hurduhaş, yapyassı یاپیاصی cehenneme gitti. *(Müslim. XV. 10, 23)*

§ Server-i âlem bir darp ile bunu da yapyassı یاپیاصی cehenneme gönderdi. *(Müslim. XV. 17, 13)*

yar (I) → ağız yarı.

yar (II) : Yarılmış yer, suyun açtığı uçurum.

Ah kim sine-i viranımızı yâr yıkar
Güce görüp depeler üstümüze yar یار yıkar *(Sarıca. XV. 6)*

§ Bu suya bir yar یار obruldu düştü. *(Kesir. XV. 21)*

§ ... Mahalle ortasında seni oda yakmayınca ve üzerine yar یار yıkmayınca komayam. *(Ferec. XV. 411)*

§ Deveye binip yara یاره pusma. *(Ata. XV. 26)*

§ Ve bu nehir amîktır ve ekser kenarı kendlân ve yarlardır, یارلردر bu cihetten bu nehirden güzâr azîm düşvardır. *(Men. Av. XVI. 107)*

Sonundan havf idüp üşenme ey yâr
Ki yıkıldığı gün tozar hemin yar یار *(Güvahi. XVI. 57)*

Mürur-ı devr anın üstüne hergiz yar یار yıkmazdı
Yürüse yüzü suyiyle eğer âb-ı revan doğru
(Ârifîn. XVI. 202)

§ Âbḫast آبخوست [*Fa.*] : ... Ve âbkend mânasına gelir ki seyl suyu yırttığı yerdir yar یار ta'bir olunur.
(Bürh. XVIII-XIX. 25)

§ Perâkûh پراکوه [*Fa.*] : Tağın öte yüzü ve bir kavilde tağın sel suyu akacak yar یار ve dere gibi çukur yerlerine denir.
(Bürh. XVIII-XIX. 148)

yaradılışı düz kişi : Vücudu mütenasip.

§ Pes kaçan anı (İsa'yı) görseniz bilin kim ol bir yaradılışı düz kişidir یردلش دز کشدر ak ve kızıl renkli sarkık saçlıdır ve saçından su damadurur. *(Enb. XIV. 851)*

yaradılmış : Mahlûk, mahlûkat, kâinat.

§ Ben senin sabrında ve becitliğinde hayran kalmışven... Hiç yaradılmışta یردلشده bunun gibi sabır ve akıl ve saknukluk olmaya. *(Kel. XIV. 4)*

Yaradılmışıñ یارەدلیشك kamu sultanısın *(Mihri XV. 89)*

Yaradılmış یارادلش yaradılmış değildi
Ki Ahmet canı cümle ilmi bildi *(Şeh. Ş. XVI. 5)*

Yaradılmışta یاردلشده yokturur dersen
Ol sanem hakkına eğer haktır *(Zati. XVI. 165)*

Yaradılmışa یارادیلمیشه oldum yâr
Kalmadı arada ağyar
Kaygusuzum ne gavgam var
Ben bende buldum imanı *(Alâ. XVI. 49)*

yarağ : → **yarak.**

yarağa yapışmak : Silaha sarılmak.

§ Mezbur Pîr Bende, Bekir Çavuşun avratın ayartmağa geldi, tutmak istediklerinde Pîr Bende yarağa یراغه یاپشوب yapışup savaş etmek istedikte... *(Sic. K. XVI. 7, 24)*

yarağında olmak : → yarak etmek.

yarağını görmek : İşini görmek, hazırlığını yapmak, hazırlanmak.

§ Çeri yarağın görüp یاراغن کورپ Belh Arslan üzerine yürüyüp uğraştı. *(Kesir. XV. 95)*

Ol beka mülkün yarağın gör یراغن کور heman
Bu fena dünyadan usan tevbe kıl *(K. Ü. XV. 24)*

§ Ve teallukatı ol kızın necatından ümmit kesip anınçün techiz tekfin yarağın görürlerdi یراغن کوررلردی . *(M. Na. XV.)*

Adem diyarına azm eyledim gaminle senin
Efendi tığını gönder benim yarağımı gör یراغمی کور
(Âli. XVI. 79)

yarağ kılmak : → yarak etmek.

yaraḫ düzmek : → yarak etmek.

yarak, (yarağ) : 1. Hazırlık, levazım, techizat.

§ Düşman mühlet bulıcak kuvvet tutar ve zaman ve müddet birle yarak یرق ve âlet bulur. *(Kel. XIV. 42)*

Ayıtgıl hazır olsun hep yarağı یراغی
Kaçan halk uykuda bula ferağı *(Işk. XIV. 149-2)*

Hem âdem sesine urun kulağı
Gözedüben kılın hazır yarağı *(Dah. XIV. 33)*

§ Biz gafil olmayalım ve kendü yarağımızda یراغمزده olalım diyüp... *(Si. Da. XIV. 181-2)*

Ten şem' ü yaşım süci kebab oldu yüreğim
Nedir yarağuñ یاراغوك bu gece mihmana der isen
(Kadı. XIV. 143)

§ Hak Taâlâ buyurupturur ana ki vara Kâ'be'yi ziyaret ede, ve ol yola yarar yarağı یرغی olmayana Hak Taâlâ güç buyurmadı. *(Kab. XV. 28)*

Yol erine çünkü vâciptir yarağ یراغ *(Mihri XV. 99)*

Sipahinin olmayıcak yarağı یارغی
Nite durubile görücek yağı *(Ferh. XIV. 22)*

Zâd ü yarakla giderken ol cevad
Uğradı Bağdad'a canı, gönlü şad *(Vahdet. XV. 114-1)*

§ ... Peri kızı artlarından irişti, suların döktü, ni'metlerin dağıttı, ol tedarük olan nesnelerdi bir menfaate gelir nesne komadı... Melik eyitti : Ey hatun, oğlancuğum oda bıraktın nesne demedim, kızçığazım ite verdin nesne demedim, yarağımı یراغمی dağıttın canıma kastettin, ne revadır?
(Ferec. XV. 220)

§ ... İttifak ana sefer-i Hicaz hevesi düştü, temam yarağ ile یراغیله yola girdi. *(Ferec. XV. 306)*

§ Ölüm yarağın یراغن ve âhiret saadetin unutur.
(Leys. Dâi. XV. 1-2)

§ Vardı bir kadırga düzdü ve içine iki yıllık yarak یراق koyup...
(Ac. XV. 18)

Lâmekân yolu nişansızdır yine
Yarağı یارغی ol yolun ayruksı yine *(İbrahim. XV. 33-1)*

Dükeli meclisin anda yarağı یراغی
Sanasın oldurur Firdevs bağı *(Çeng. XV. 193)*

§ ... Ölüm yarağın یرغن ve âhiret saâdetin unutur.
(Leys. Ar. XV. 2)

Durup etti müheyya yol yarağın یراغن
Geçe tâ kim cihanın deşt ü dağın *(Zati. XVI. 204)*

Evün yarağına یاراغینه iv eyle kastın
Ki anız basıcak bil kar bastın *(Güvahi. XVI. 75)*

§ Encire انجیره [*Fa.*] : Sefer yarağı یراغی ... *(Deş. XVI. 300-1)*

§ Pesîc پسیج [*Fa.*] Yarak یراق, tehie mânasına.
(Deş. XVI. 49-2)

§ Berg برگ یراغ [*Fa.*] : ... Yol yarağına یراغنه berg-i rah derler.
(Deka. XVI. 58-2)

§ Sâz ساز [*Fa.*] : Yarak یراق ve düzen. *(Şamil. XVI. 452)*

§ Sâz-ı rah ساز راه [*Fa.*] : Yol yarağı یراغی. *(Ni'meti. XVI. 373)*

2. Silâh.

§ Gözümüze yaşıl yaraklu یارقلو ve yaşıl atlu ve heybetlü âdemler gördük. *(Si. Da. XIV. 184-2)*

§ Sabah turdum çömleği ve şişeyi ve tuzu hazır eyledim, gece yarağımla یراغمله küpe girdim oturdum, avrat gelip küpe bindi, makam-ı ma'lûme irdi, ben dahi yarağımla çıktım bir yerde pinhan oldum. *(Ferec. XV. 154)*

§ ... Bir mergzara yetiştiler kondular, safa üzre otururken elli atlı haramî yaraklular یراقلولر geldi, ceng ettiler. *(Ferec. XV. 24)*

§ Ba'zısı dahi iltifat etmeyip yaraksız یراقسز gelmişti. *(Ta. Sel. XV. 67)*

§ Yaraksız یراقسز kimesneyi yoldaş edinmeyeler. *(Münteha. XV. 84)*

§ Savaş yarağı یراغی ki demir âletinden ola. *(Terceman. XV. 404)*

§ Sâz-ı leşker [*Fa.*] : Çeri yarağı یاراغی. *(Sıh. Ac. XV. 25-1)*

Yarağın یراغن yanın'almadı birisi
Hısardan çıktı uşağı irisi *(Salâtin. XV. 51)*

§ Her gâh ki Abdullah yarak یراق havale edüp üzerine yürürdü... *(Saadet. XV-XVI. 174-2)*

Yaraksız یرقسز anda nice tuş tutasın
Tutalım ağzın ile kuş tutasın *(Güvahi. XVI. 68)*

Biner dört bin yiğit atına düpdüz
Bezenmiş yarağ ile یارغیله sanki yıldız *(Fazilet. XVI. 63)*

§ Nîmçe نیمچه [*Fa.*] : Yarımca ve bir yarak یراق gükçük kılıç. *(Caf. XVI. 169-2)*

§ Harir giymek haram iken imameyn katlarında gazâda caizdir, zira yarağa یراغه doyar. *(Nasayih. XVII. 70)*

§ Kalmukların atların ve yat ve yarakların یراقلرن alıp.. *(Ev. XVII. 8, 14)*

§ El-bezz البز [*Ar.*] : Ceng âleti, silâh mânasına, Türkçe yarağ یراغ derler. *(Kdeb. XVIII. 555-1)*

3. (At hakkında) yaranmış, idmanlı.

§ Yerağ یراغ [*Fa.*] : Türkide yarak یراق ve yaranmış at ta'bir olunur, bait yerlere ılgar ederek ve sıkıştırarak puhte olmuş attır ki her ne kadar yürüse ve seğirtse haceti olmaz. Öylesi ata karaciğer dahi derler. *(Bürh. XVIII-XIX. 636)*

yarakcı : Silahcı, silah yapan usta.

§ Yarakcı یراقجی Mehmet bin Yusuf ıkrar idüp eyitti ki : Kütahya'da etmekci Fotu oğlunda kırk altı pâre kılıç, on üç pâre kalkan kodum dedi. *(Sic. B. XV. 4, 100)*

yarak düzmek : → yarak etmek.

yarak etmek, (yarağında olmak, yarağ kılmak, yarağ düzmek, yarak düzmek, yarak eylemek, yarak görmek, yarak idinmek, yarak kılmak, yarak yimek) : Hazırlık görmek, levazım düzmek, hazırlık yapmak.

Yarak itti یاراق ایتدی ol hoca turdu gider
Gittiler Ken'an dapa gör kim nider *(Yuz. Şeyd. XIII. 12)*

On oğlu hazır oldu kıldı yarak قلدی یراق
Gittiler Mısr'a dapa ol tanlarak *(Yuz. Şeyd. XIII. 64)*

Tur atan katına var eyle yarak ایله یراق
Şimden gerü andadır sana turak *(Yuz. Şeyd. XIII. 97)*

Haktan haber geldi yine kullar yarağ etsün یراغ ایتسون demiş
Dirilüben evliyadan bir el etek tutsun demiş *(Yunus. XIII-XIV. 370)*

Becit bilir idin yarak etmeği یراق ایتمکی
Hic anmaz mıdın sen yola gitmeği *(Ferh. XIV. 76)*

§ Bezirgânlar yarak gördüler يراق كوردلر gece gündüz demeyip yürüdüler. *(Dede. E. XIV. 94)*

Tapuna can irişem deyü düzdü idi yaraḫ دزديدى يرخ
Bu ortalıhta nidelim hakaret oldu bize *(Kadı. XIV. 73)*

§ Eğer yarak kılurmışsañ يراق قيلورمشسك kılaydın.
(Tebareke. XIV. 31-1)

Kamu beğler gelir anda irişir
Düğün içün yarak edip duruşur *(Dah. XIV. 54-4)*

§ Kaçan Buhtınasr buların üstüne geldi şehre girip katı yarak kılıp يرق قلب kal'ayı berkittiler. *(Enb. XIV. 705)*

§ Davut eyitti : Neşün bana haberci veribimedin kim ölüm içün yarak idinem يرق ادنم. *(Enb. XIV. 607)*

§ Tiz uruş yarağın idüñüz يراغن ايدوكز , çeriyi atlandırınız.
(Fütuh. XIV. 3)

Yarak etti يراق اتدى gönüldü hışmile ol
Ferah şehrine doğru bağladı yol *(Işk. XIV. 191-2)*

İrişti Ferruh'a dâye dedi söz
Yarağ eyledi يراق ايلاد şeh duttu yola göz *(Işk. XIV. 149-2)*

Şehinin adına derlerdi Âdil
Yarağın kılmış idi يراغن قلمشدى cümle kâmil
(Işk. XIV. 169-1)

§ İrkenden yarak eylemek يراق ايلمك gerektir kim yol iğen ıraktur. *(Yüz. Ha. XIV. 162)*

Bilirim hem olasını ittifak
Ki toy eylemeğe düzüser yarak *(Süh. XIV.)*

§ Ve çok hatunlar yarak kılup يراق قلوب Mekke'ye gelüp tayalık eyleyeler. *(Si. Da. XIV. 147-2)*

Müşerref eylenüz tahtınızı siz
Genimizce yarak idinelüm يراق ايدينلوم biz
(Işk. XIV. 137-1)

Mu'tedildir kış yarak itmek يراق اتمك gerek
Çok ola bu yıl ölüm nitmek gerek *(Melhame. XIV-XV. 19-2)*

Dedi Cebrail getirdim üş Burak
Yâ Resulallah turugel kıl yarak قل يراق
(Melhame. XIV-XV. 7-1)

§ ... Âdeti bu idi kim kaçan bir yere gazâya gitmek yarağın kılsa يراغن قلسه kanca gideceğin gizlerdi.
(Leys. Mu. XIV-XV. 383-1)

§ Kıyamet yakındır, ben âhiret yolu içün azık yarağın kıluram يراغن قلورم. *(Tez. Ba. XV. 24)*

§ ... Çin şehrine irdi, Fağfur'a haber oldu; yağı, deyüp yarağ eyledi يراغ ايلدى. *(Ferec. XV. 349)*

§ ... Melik-i Cinnin hediyyesin iletelim dedi, yarak gördüler يراق كوردىلر göçüp Mısır'a geldiler. *(Ferec. XV. 149)*

§ Padişah hazine açtı, hac yarağı يراغى ne ise bit-temam gördü كوردى oğlunu revnak-ı tam ile gönderdi. *(Ferec. XV. 127)*

§ Benna bu sözü işitti gönlü hoş oldu ve sefer yarağın gördü يراغن كوردى yola girdi. *(Ferec. XV. 45)*

§ Biz dahi durun yarağımızı görelim يراغمزى كورەلم erenler bize gelmeden biz anlara varalım irişelim. *(Bektaş. XV. 27)*

Kıl yarağı قل يراغى olmadan nagâh fevt *(Mihri. XV. 92)*

Ne yarağıñ يراغك var ise et ايت gidelim
Şah-ı marana varıp saydedelim *(Cam. XV. 23)*

§ Çün gördüler bu dünya bir yol uğrağıymış âhiret yolunun üzerinde, aldanmak mı gerektir dediler, yol yarağında oldular يراغنده اولديلر. *(Müz. XV. 55)*

§ Kıyamet dahi yakındır, yarağıñızda oluñ يراكزده اولك.
(Tez. Ün. XV. 13-1)

Alup oğlanları bu nameyi cüst
Sefere hem edüp yarağı یاراغی ایدوب dürüst
(Yuz. Hamdi. XV. 173-1)

Çünkü destur verdi ana Aziz
Turdu gitmek yarağın eyledi یراغن ایلدی tiz
(Yuz. Hamdi. XV. 62-2)

§ Ne denlü tamu oduna katlanursan ana göre günah işlegil ve dünyada turacağın kadar kazangıl ve yarak yigil یراق یکل.
(Cennet. XV. 476)

§ Ol kim ölümünü ekser zikredüp ve âhiret içün gökçek yarak ide یراق ایده didi. *(Delil. XV. 99)*

Anın yarağın eyle یراغن ایله bugün itme tekâsül
(Delil. XV. 134)

Kankısına varacağın bilmedin
Ey diriga kim yarağın kılmadın *(Vahdet. XV. 40-1)*

Menzil almaz kim yarağın düzmese یراغن دوزمسه
Genci bulmuz kim tılısmı bozmasa *(Vahdet. XV. 44-1)*

Yol yarağın kılmadıñ یراغن قلمادك geldi irişti üş ecel
Ansızın tutar boğazını serer vermez aman
(Eşrefoğlu. XV. 26)

Anı görüp kılurlardı yarağı قیلورلردی یراغی
Bilürlerdi yürürdü Mısr'a yağı *(Hikmet. XV. 125)*

§ Fir'avn dahi yarak kıldı ki یرق قلدیکه anların ardınca çıka.
(Enfes. XV. 147)

§ Bes Resûl Aleyhisselâm çeri yarağın yidi یراغن یدی, ashap küllî yaraklandılar. *(Enfes. XV. 234)*

Gel altıncısını şartın bil imdi
Ana göre yaraklarıñ kıl یراقلارك قیل imdi *(Tennuri. XV. 26)*

Yâr ise bahtın yarağıñ kılasıñ یراغك قلاسك *(Beş. XV. 87)*

Yarağın görmeyen یراغن کورمین ahmaktır erken
Kışı gök üzre kışlamaz bilirken *(Güvahi. XVI. 76)*

Yarağıñ gör یراغک کور bilirler bunu kamu
Ki olur yaz uçmak kış tamu *(Güvahi. XVI. 76)*

Zire deryadan gelirler kim ırak
Ana göre eylemişlerdir yarak یراق ایلمشلردر *(K. B. XVI. 46)*

§ Mezbur Ali Çavuş mezkûr Ken'an'ı ihzar idüp âsitane-i saâdete teveccüh etmeğe ben yarağım görünce یراغم کورنجه mezkûr Ken'an hısarda haps olunsun dediği...
(Sic. K. XVI. 8, 93)

Serâser beylere saldı ulağı
Eyitti ceng için görüñ yarağı یراغی کورك *(Zati. XVI. 242)*

Gördü کوردی sefer yarağını یراغی ol şuh-ı bîaman
Ağlan bize ki çıkmaludur canımız heman
(Hâleti. XVII. 357)

§ Harezm-Şah-ı gümrâh sefer-i Irak içün yarak düzdü.
(Nigâ. Ter. XVII. 32-2)

Ey gönül gel olmagıl Hak'tan ırak
Tende canım var iken eyle yarak یراق ایله *(Niyazi. XVII. 48)*

§ Sefer-i Eflak'a huruç yarağı görülüp یراغی کورولب...
(Naima. XVII-XVIII. 1, 123)

Didi Seyyit giderem ben de bile
Yarak idüp یراق ایدوب girdiler ol dem yola *(Battal. XVIII. 194)*

yarak eylemek : → **yarak etmek.**

yarak görmek : → **yarak etmek.**

yarak idinmek : → **yarak etmek.**

yarak kılmak : → **yarak etmek.**

yarak kuşanmak : Silah takınmak.

§ Şah Mehmet evi içinden ata binip yarak kuşanup یراق قوشنوب bizimle cenge mübaşeret idüp... *(Sic. K. XVI. 7, 20)*

yaraklamak : Hazırlamak, teçhiz etmek, silâhlandırmak.

§ Kişiler iş olduğundan sonra kıldıkları tedbiri ve fikri ol öndün yaraklamış يرقلمش olur. *(Kel. XIV. 40)*

§ Buyurdu kim ne nesne yarakladuñ يراقلدك kıyâmete, kim, sorarsın. Eydür hiç nesne yaraklamadum.
(Yüz. Ha. XIV. 107)

§ Eyittiler yahşi fikreyledin, hoş cevap yarakladıñ يرقلدك.
(Si. Da. XIV. 385-1)

Yine düzdüler süci vü nukl ü câm
Yarakladılar يرقلدلر dürlü dürlü taâm *(Süh. XIV. 116)*

§ Haşre inkâr edenlere biz dahi Saîr tamusun yaraklamışuz يراقلمشوز ki odları yalınlanmıştır. *(Leys. Mu. XIV-XV. 42-1)*

Elçi çünkim gitti Zülkarneyn Şah
Cenk içün yarakladı يارقلادى hayli sipah *(İs. XIV-XV. 77)*

§ ... Benim için bu sıfatlu köşk ve saray düz dedi. Üstat eyitti : Her ne kim padişah buyura ideyim dedi. Andan padişah buyurdu âletler yarakladılar يراقلدلر işe meşgûl oldular. *(Ferec. XV. 46)*

§ Birkaç günden inşâallah hedayânın kamusunu yaraklayup يراقليوب menşur ile alam varam. *(Ferec. XV. 11)*

§ Hasutler ki tama' kaynağını Sahib'in mansıp ve câhına urmağa yaraklamışlardı يراقلمشلردى. *(Ta. Sel. XV. 384)*

Asesi hüsn elinin gönlümü zülfünde bulup
Gece gezdin deyü asmağa yarakladı يرقلادى resen
(Ah. Pş. XV. 101)

§ Cenneti Hak Taâlâ müttakiler için yaraklamıştır يرقلمشدر.
(Cinan. XV. 22)

§ Yetecek denlü nesne varınca gelince halâl maldan yaraklaya يراقليه.
(Faza. XV. 81)

Dahi olmazdan öndin âşinalık
Yaraklarsın يرقلرسن niçe yerden cüdalık *(Mih. XV. 164)*

§ Ve yarakladı یراقلدی anların içün yastanacaklar ki akılları gidicek Yusuf cemalinden, söykeneler. *(Cev. Es. XV. 317)*

§ Ve dürlü dürlü hoşluklar ki bu iki âlemde anın içün yaraklamışlardır یرقلمشلردر. *(İrşad. XV. 434)*

§ İkindi namazından sonra Rabia katına vardım; ol, taam bişirmek içün yaraklanmış یاراقلنمش, çölmeğe su kuymuş... *(Tez. Ba. XV. 109)*

§ İnkâr edenlere biz dahi Saîr tamusunu yaraklamışuz یراقلمشوز kim odları yalınlanmıştır. *(Leys. Ar. XV. 115)*

§ Ben onun içün neler yaraklayup یرقلیوب durur görsün dedi. *(Müz. XV. 273)*

§ Cennette mü'minlere konukluk yaraklarlar یراقلرلر ve giyecekler hazır ederler, yemişler dikerler, meskenler yaraklarlar یرقلرلر. *(Kesir. XV. 26)*

§ Anların içün koğa ve urgan yaraklayup یارقلیوب ... *(Ter. Kurt. XVI. 20)*

§ Ey kişi kıyamet içün ne yarakladıñ یراقلادك. *(Rahat. XVI. 188)*

§ Âmâden آمادن [*Fa.*] : Yaraklamak یراقلامق. *(Şamil. XVI. 260)*

§ Âmâden آمادن [*Fa.*] : Yaraklamak یارقلمق. *(Caf. XVI. 181-2)*

§ Sâzîden سازیدن [*Fa.*] : Düzmek ve yaraklamak یرقلمق. *(Ni'meti. XVI. 25)*

§ Sıçan otu kavurmasına karnın yaraklayup یاراقلایوب sağlık gözetme. *(Sır. XVI. 98)*

yaraklanmak : Hazırlanmak, silahlanmak.

§ Ve ehl-i Kureyş dahi یارقلندیلر yaraklandılar ve atlandılar. *(Si. Da. XIV. 184-2)*

§ Od söyledi eyitti : Ya Âdem ben sana muti' olmazın ve ben kıyamet gününde senin oğlanlarının âsi olanı için yaraklanmışven يرقلنمش وأ. *(Enb. XIV. 48)*

Sabahın kethuda kulluk yetürdü
Haber Ahmet Harami'ye getirdi
Dedi, hoca yaraklanın gidelim
Buyur ne kulluğun varsa edelim *(Dah. XIV. 43-1)*

Kayıtların yidiler ol gelince
Yaraklandı kamu halli halince *(Dah. XIV. 70-4)*

Gözün açuğ iken yaraklan يرقلان özün
Ki sinde karınca yiyiser gözün *(Ferh. XIV. 80)*

§ ... olok sâat yaraklandı يراقلندى. *(Anter. XIV. 269)*

Çü dünden kalmış idi süls-i âhir
Yaraklandı يرقلندى kamusu oldu hazır *(Işk. XIV. 179-1)*

Padişahlara yağılık var gibi
Depreşür leşker yaraklan يرقلان er gibi
(Melhame. XIV-XV. 136-2)

§ ... Ol bir deredir cehennem içinde riya ehli âlimler içün yaraklanmıştır يرقلنمشدر. *(Müneb. XIV-XV. 281-2)*

§ Her kimse kim müezzin avazın işitse ana cevap tizcek verip andan yana varmağa yaraklanmasa يرقلنسا ...
(Müneb. XIV-XV. 26-1)

§ Uçmak yaratılıp yaraklanmıştır يرقلنمشدر şol kimseler içün kim halktan suçların affederler. *(Leys. Mu. XIV-XV. 283-1)*

§ Bu hareketi etmeğe bedeni öğretmek için anul anul başlayıp ovmak gerek... Bu ovmağa delk-i isti'dadî, ya'ni yaraklanmağ içün يراقلنمغچون ovunmak dimek olur.
(Hazain. XV. 37-2)

§ ... On gün dahi deryada gezdik kenar belürdü. Ol kenar merdum-hûrler ve zengiler şehri imiş. Bizi gördüler gemiler ile karşı geldiler. Biz dahi yaraklandık يراقلندق geminin başında oturduk. *(Ferec. XV. 120)*

§ Beş on gün Vâsıt'ta karar eyledi, andan yaraklandı يرقلندى Bağdat'a müteveccih oldu. *(Ferec. XV. 43)*

§ ... Delle fârîğ evine geldi kızlarına eyitti : Şimden gerü Bağdat bize haram oldu, canımızı malımızı kurtaralım dedi; yaraklandı يرقلندى taallükatıyle Mısır'a gitti. *(Ferec. XV. 505)*

§ Et-teheyyü' التهيو [*Ar.*] : Yaraklanmak يراقلنمق. *(Terceman. XV. 224)*

§ Bes Resûl Aleyhisselâm çeri yarağın yidi, ashap küllî yaraklandılar يرقلندلر. *(Enfes. XV. 234)*

§ Eydürdü, kim ki dünyayı sevse horluk için yaraklansun يراقلنسون. *(Kesir. XV. 20)*

§ Âmâden آمادن [*Fa.*] : Yaraklanmak يرقلنمق. *(Ni'meti. XVI. 6)*

§ Keyûmers dahi kartaşıyle yaraklandı يرقلندى bir bölük divler Belh dağında makam dutup ziyanlar ederlerdi, anların cengine teveccüh etti. *(Ta. Şahi. XVI. 114-1)*

§ Gece ile yatmak için yaraklana يارقلنه. *(Ter. Kurt. XVI. 190)*

Tevekku' nedir : küymek, terecci : ümit etmek
Tekattür تقتر [*Ar.*], tekattur تقطر [*Ar.*] hem teheyyü' تهيؤ [*Ar.*] : yaraklanmak يرقلنمق *(Naz. Le. XVII. 24)*

§ El-mütevedda' المتوضاء [*Ar.*] : Abdesthane ki Türkice yaraklanacak يراقلنەجق mahal ki abdest ile namaza hazır olacak yerdir. *(Kdeb. XVIII. 170-1)*

yaraklanmış : Âmade, hazır.

§ Çepîre چپيره [*Fa.*] : Amâde mânasına yaraklanmış يراقلنمش ve derilmiş. *(Miftah. XV. 70)*

§ Çepîre چپيره [*Fa.*] : Âmâde, ya'ni yaraklanmış يرقلنمش bir işten ötürü ve bir yere cem'olmak. *(Ni'meti. XVI. 226)*

§ Çepîre چپیره [*Fa.*] : Yaraklanmış یرقلنمش, âmâde mânasına. *(Caf. XVI. 39-2)*

§ Çepîre چپیره [*Fa.*] : Ve yaraklanmış یراقلنمش amâde mânasına. *(Deş. XVI. 314-1)*

Boru : kerrenay ü hasır : bûriya
Yaraklanmış یاراقلانمش : âmâde آماده [*Fa.*], lâğar: zebun *(Genc. XVII. 70)*

§ El-ḫaşḫaş الخشخاش [*Ar.*] : Asker-i müsellâh mânasına ki Türkçede yaraklanmış یراقلنمش ehl-i harp denür. *(Kdeb. XVIII. 623-1)*

yaraklı, (yaraklu) : Mücehhez, silâhlı, hazırlıklı, hazır.

Silâhım bile alınız tizrek
Kişi kanda varsa yaraklu gerek *(Süh. XIV. 213)*

Kamusu uykuya vardılar anlar
O kırk serheng yaraklı oturanlar *(Dah. XIV. 100)*

Yaraklu یرقلو bir gemi gördü mürettep
Tevakkuf eylemez kılur azimet *(Işk. XIV. 205-2)*

§ Beş on günden sonra bir yaraklu یراقلو gemi belürdü, içinde on haramî var. *(Ferec. XV. 242)*

Gerçi bile leşkeri dolu gemi
Çok gadırgada yaraklu یرقلو âdemi *(Enveri. XV. 40)*

§ Sazkâr سازکار [*Fa.*] : Yaraklu یراقلو. *(Şamil. XVI. 122)*

§ Suğde سغده [*Fa.*] : Yaraklu یراقلو, ya'ni hazır ve müheyya. *(Deş. XVI. 335-1)*

§ Besuğde بسغده [*Fa.*] : Yaraklu یارقلو, müheyya mânasına. *(Deş. XVI. 306-1)*

yaraklu : → **yaraklı.**

yaraklu yarağın görmek : Herkes kendine âit hazırlığı yapmak.

§ Ferraşlar varıp havuzu süpürüp suladılar, döşediler, aşçılar, şarapdarlar yaraklu yarağın gördüler يراقلو يراغين كوردیلر Şah bindi, gelip havuz kenarında oturdular.

(Ferec. XV. 454)

yaraklu, yasaklu : Silâhlı, intizamlı.

§ Hiç buncılayın yaraklu yasaklu يراقلو يصاقلو çeri gördüğümüz yoktur. *(Si. Da. XIV. 770-2)*

§ Yiğirmi Havaric serheng yaraklu ve yasaklu يراقلو و يصاقلو tururlar. *(Müslim. XV. 1, 10)*

yarak olmak : Hazırlık yapılmak.

Yarak oldu يرق اولدی vü zevka başladılar
Gam ü gussa kuşunu taşladılar *(Işk. XIV. 295-2)*

yarak yasak : Cenk âletleri.

§ Eş-şikketü الشكة *[Ar.]* : Ceng âleti, ya'ni yarak yasak يراق يساق, silâh gibi. *(Terceman. XV. 437)*

yarak yasak dakınmak : Silâh taşımak.

§ Şehre münâdîler bırağup ahali-i Kûfe yarağ u yasak dakınmasunlar يراغ و يساق دقنمسونلر deyü yasağ etti.

(Saadet. XV-XVI. 199-1)

yarak yimek : → **yarak etmek.**

yaramak : 1. Mümkün olmak, imkân elvermek.

§ Kocalık bir yılana eser eyledi ve zaiflik yavlak yol buldu. Ne kûtsuz dirlik eyleyebilür ve ne kuvvetsiz av avlayabilürdü. Pes endişe kıldı ve eyitti kim yiğitliği geri getirmeğe yaramaz يرمز kim kocalık barı dölek ve pâydâr oldu.

(Kel. XIV. 120)

§ Şöyle kim bir ağır taşı çok meşakkat getürmeyince yerden omuza ağdırmağa yaramaz يرمز. *(Kel. XIV. 26-2)*

§ Dimne eyitti : Çün diş yinmeğe başladı, anın ağrısından şifa bulmağa yaramaz يرمز, illâ ol dişi koparmağ ile.

(Kel. XIV. 43-2)

§ Erin aklını sekiz nesne ile bilmeğe yarar يرر. *(Kel. XIV. 4)*

Damın dahi boyun gibiymiş yüce
Reva görme kim uğrayam ben güce
Değilven ü kuş uçmağa yaramaz يارمز
Yine dönüben kaçmağa yaramaz *(Süh. XIV. 105)*

Çü tan yeri başladı ki ağara
Yaradı يرادى seçilmeğe aktan kara *(Süh. XIV. 225)*

Yiğit aşk ile çü ola bîkarar
Anı bağlı dutmağa nice yarar *(Süh. XIV. 33)*

§ Zeccâc eydür, yarar يارر ki bu hitap ashaba ola, ki zira Resûl içlerinde idi. *(Leys. Ar. XV. 189)*

§ ... Yarar ki bu hitap Musa'ya ola ki andan iyman getürenlere beşaret kıla. *(Leys. Ar. XV. 581)*

§ ... Bir, ana yarar ki bu geçmişten haber vermek ola ve bir dahi yarar ki olara yavuz düâ ola. *(Leys. Ar. XV. 31)*

Kara toprağa senden irse sâye
Yarar يرار kim nûr vere gökte aya *(Yuz. Şems. XVI. 37)*

2. Uygun düşmek, elverişli olmak, caiz olmak.

Tan atmış idi ol dem ü göz göre
Yaramazdı يرامزدى kim şara dahi gire *(Süh. XIV. 242)*

3. Yakışmak, lâyık olmak.

Birini sevmeye birini seve
Üşbu söz peygambere yaramaya يارميا
(Yuz. Şeyd. XIII. 66)

Dedi yeğrek oldur ki sabredesin
Yaramaz يرامز ki rüsvay olup gidesin *(Süh. XIV. 93)*

Gül sohbetine yaramaya يارميه nâle-i gurap
(Nesimi. XIV. 33)

Yaramaz يرامز ki yoksulu öldüre şah
Raiyyet olur şaha püşt ü penah *(Ferh. XIV. 8)*

Yarar يرر her ne gerekse ana itmek
Veli kanı yediğimiz tuz etmek *(Işk. XIV. 308-1)*

§ Şâyesten شايستن [*Fa.*] : Yaramak يارامق. *(Ni'meti. XVI. 27)*

4. Hak kazanmak.

§ İstihkak استحقاق [*Ar.*] : Kimse nesneye temam yaramak يرمق. *(Bab. XVI. 1 323)*

5. Uğurlu gelmek.

§ Kime tavşan yarar يرر kime kurt. *(Ata. XV. 19)*

yaramaz : Faydasız, boş, uygunsuz, zararlı, fena, kötü.

§ Pes eğer ol malı artırmağa ve saklamağa dürüşmez ise ve yaramaz يرمز yere harceder ise sonu peşimanlık getire. *(Kel. XIV. 23)*

§ Dünyaya mağrur olmuş kişilerin müşareketin ve musahabetin terkedesin. Bu yaramaz يرمز endişeden geçmek gerek kim yol korkuludur ve yoldaşlar nâmuvafık. *(Kel. XIV. 11)*

§ Şol kişi kim mi'desinde yaramaz يرمز hıltlar olsa kaynatsa suyun içse mi'desini arıda. *(M. Bay. XIV. 5-a)*

§ Geldiğimiz eyü vardık, bunun gibi kişiye gelmek yaramaz يرمز olmaz. *(Anter. XIV. 401)*

Gerek kimse sınarını kınaya
Yaramaz يرامز işde çün bir kez sınaya *(Işk. XIV. 220-1)*

§ İmdi sakınmak gerek yaramaz يرمز işlerden, fisk ü fücûrdan. *(Yüz. Ha. XIV. 94)*

Yaramaz يرامز kişiler ile rûzügâr
Geçirmek çak anın gibidir i (ey) yâr *(Süh. XIV. 260)*

§ Yaramaz يرمز kokulu şarap dımağa ziyan eder ve yaramaz hıltları ziyade eder. *(Yadigâr. XIV. 11-2)*

Yaramazlar ile يرامزلريله savaş kurmagıl
Tutup neştere parmağın urmagıl *(Ferh. XIV. 20)*

§ Huzeyfe bin Bedr bildiğinleyin bir yaramaz يرمز kişidir. *(Anter. XIV. 2, 237)*

§ Eyü işlere buyurup yaramaz يرامز işlerden yığarız. *(Leys. Mu. XIV-XV. 261-2)*

§ Ben anlara nesne buyuram, tutalar ve yaramaz يرمز işlerden yığam, andan yığlınalar. *(Leys. Mu. XIV-XV. 333-2)*

§ Diler ki sizi her mürdar ve habis ve yaramaz يرامز işlerden arıta, pâk ide. *(Leys. Mu. XIV-XV. 156-1)*

§ Ve bedeni semirtir ve yaramaz يرمز fudûlü bedenden arıtır ve havassı eyü eyler. *(M. Na. XV. 31)*

§ Can hastalığı oldur kim hulklar yaramaz يرامز ola. Bir âdem ki hulkleri yaramazdır, can hastadır. *(Hazain. XV. 4-1)*

§ Gönül evi yaramaz يرامز endişeler ağyarından halvet ola. *(Hazain. XV. 2-2)*

§ Bu dört hıltın iyisi var, yaramazı يرامز var, iyisine tabiî dirler, yaramazına gayr-i tabiî dirler. *(Hazain. XV. 7-2)*

§ ... Üzerinin derzi bozulmuş, şiddet-i şitadandır, yaramaz يارامز düzülmekten değildir. *(Sic. B. XV. 8, 131)*

§ ... Üçüncü; Dilini yaramaz يرامز keleciden saklayanlar; dördüncü... *(Cennet. XV. 215)*

§ Pes iyilere musahip olan iyi adla anılır ve yaramazlarla يرامزلرله hem-nişin olan lâcerem yaramaz يرامز ad çıkarır. *(T. E. XV. 14)*

§ Pes yaramaz يرامز kişilerden yaramaz haber gelir, eyü kişilerden eyü haber gelir. *(Saat. XV. 13)*

§ Sahibimiz yaramaz يرامز haber söyledi : Eğer bu gece dahi yem yimezse sabah boğazla, etini sat, bir genc öküz al dedi. *(Ferec. XV. 442)*

§ Konşuları ağzından biti yazalım Bennaya, mazmun bu olsun kim avratın yaramaz يرامز işe başladı, gerektir kim tizcek gelesin. *(Ferec. XV. 50)*

§ Er kişiye uğruluktan yaramaz یرامز ayıp olmaz.
(Ferec. XV. 32)

§ Şol kimsenenin hulkı yaramaz یرامز olsa ol kimseneye Hak Taâlânın gazabı olup ve yarın kıyamet gününde...
(Delil. XV. 99)

§ Hak Taâlâ buyurdu ki her kimseler kim cehl ile yaramaz یرامز amellere el ursalar, andan sonra tevbe edüp...
(Leys. Ar. XV. 740)

§ Hatun kişilerin eyüsü eyüdür, yaramazı yaramazdır یرامزی یرامزدر. *(Cev. Ah. XV-XVI. 448)*

Yaramaz یرامز konşunun tutma gümanı
Yedi konşuya dek irer ziyanı *(Güvahi. XVI. 77)*

Zeban-ı telh uzatmağı iş etme
Yaramaz یرامز söyleyip dime işitme *(Güvahi. XVI. 2)*

Kerimâ ben fakiri ehl-i hal et
Yaramaz یرامز halimi ni'mel-meâl et *(Enis. XVI. 4)*

Düşeli firkatine halim oluptur yaramaz یرەمز
Düşmüşem ah ki bir derde ki canâ katı bed *(D.B. XVI. 74)*

Demişler eyliği idüp suya sal
Yaramazlardan یرامزلردن eylik pendini al *(Veyse. XVI. 131-1)*

§ ... ol kimesneler çikarken görmüşler, yaramazdır یرەمزدر ve haramzadedir, bize gerekmez... *(Sic. A. XVI. 6, 385)*

§ Büzürcmihr eydür : Yaramaz یرامز hular çoktur, amma üç hu igen yaramazdır. *(Câm. Na. XVI. 101)*

§ ... Ne kadar yaramazsam یارمزسم hele Peygamber hısmıyam, ol hısımlığım bana assı etmeye mi? *(Ta. Şahi. XVI. 17-1)*

§ ... Mezbure Yasemin yaramazdır یرمازدر ve fahişedir, bir gün bizim mahallemizde bunun ucundan kan olur, mahalleden reddolunmasın murat ederiz. *(Sic. A. XVI. 2, 188)*

§ ... Mezbure avrat yaramazdır یرمازدر daima nâ-mahrem ile musahabet ve mulâabeden hâli değildir...
(Sic. A. XVI. 1, 610)

§ Pîr Nebi bin Pîr Hasan yaramazdır یرمزدر didi, ben yaramazsam yaramazlığım beyyine eyle dedi. Zikrolan Pîr Nebi : Isbat edemezem dilim cerimesin vereyim dedi.
(Sic. K. XVI. 4, 153)

§ İşbu Şahi bint Kubat yaramazdır یرامزدر, daima levendan taifesi ile alâkası vardır, oda oda gezip sohbet eder, evinde durmaz, şöyle ki müslümanlar ellerinden âciz kalmışlardır...
(Sic. K. XVI. 8, 127)

§ Yaramaz یرامز yoldaştan yalınızlık yeğrektir.
(Câm. Na. XVI. 35)

Ben kara yazılının hali begayet yaramaz یرمز
Kahr ile hatt-ı nigârım beni sanman karamaz
(Zati. XVI. 245)

§ Ağaliş آغالش [*Fa.*] : Bir nâdanı azdırıp yaramaz یرامز nesne öğretmek, iğva ve tahrik etmek mânasına.
(Deş. XVI. 161-2)

§ Bed-endiş بداندیش [*Fa.*] : Yaramaz یرامز fikirli.
(Deş. XVI. 163-1)

§ Münker منکر [*Ar.*] : Yaramaz یرامز iş. Cehl.
(Müntehab. XVII. 97-1)

§ El-fâsid الفاسد [*Ar.*] : Azup yaramaz یرامز olan her şey.
(Kdeb. XVIII. 374-1)

yaramaz añma : Gıybet, çekiştirme.

§ Zişt-yâd زشت یاد [*Fa.*] : Yaramaz añma یرامز آ که, gıybet mânasına.
(Cinas. XVI. 83-1)

yaramaz dua : Beddua.

§ Feryad eyledim ki siz benüm hakkımda yaramaz dua یارەمز دعا kıldınız.
(Şevahid. XVI. 83)

§ Senün üzerine yaramaz dua ederim. *(Şevahid. XVI. 243)*

yaramaz göñüllülük : Kötü kalblilik, kötü düşüncelilik.

§ Yaramaz göñüllülük يرمز كوكللوك ve unutsaklık ve hatâ tedbirler. *(Yadigâr. XIV. 11-1)*

yaramaz göz : Değen, dokunan, isabet eden göz.

§ Sipendan سپندان [*Fa.*] : Yüzerlik, hirmel mânasına ki yaramaz gözden يرامز كوزدن ötürü tütsü ederler. *(Caf. XVI. 84-1)*

yaramaz ḫulu : → **yavuz ḫulu.**

yaramaz kasdeylemek : Sû-i kast etmek.

§ Her kim bu Beytullah'a yaramaz kasdeylese يارەمز قصد ايلسه inşâallahü Taâlâ kendi helâk olur. *(Si. Da. XIV. 109-2)*

yaramazlamak : Fena bildirmek.

Ki irgüre Siyavuş'a ziyanı
Yaramazlaya يرامزلايه nâgeh şaha anı *(Şeh. Ş. XVI. 328)*

yaramazlar : Kötülükler, seyyiat.

§ Yaramazlarunı يرەمزلروكى taşra halk yüzüne ko, eyüce amellerini halktan gizle. *(Müz. XV. 400)*

yaramazlık : Fenalık, kötülük.

§ ... Mezkûrdan yaramazlık يرامزلق sâdır olursa buluvermeğe Hacı Ali Fakı bin Mehmet kefil oldu. *(Sic. B. XV. 11, 94)*

§ ... Halkın yaramazlığını يرامزلغنى koyup kendi uyûbunu arar. *(Maârif. XV. 215)*

§ Bana garimlık eden kenizeki hur u hakir karşıma getirdi, eyitti : Bunun sana ve bana ettiği yarazmazlıklarıñ يرامزلقلرك cezasını ver dedi. Ben affettim. *(Ferec. XV. 184)*

§ ... Melik eyitti : Ne hacet, avratın yaramazlığa يرامزلغه meşgûl oldu ise, bunda sana sâliha avrat bulalım. *(Ferec. XV. 50)*

§ Mezbure Selime Şah kendi halinde, sâliha ve mesture kimesnedir, hiç yaramazlığı یرامازلغی zâhir olmamıştır deyü kelimat ettikleri... *(Sic. K. XV. 5, 96)*

§ Yaramazlıklardan ırağ ol ki, yaramazlık یرامزلق gizli oda benzer ki ansuzdan yakar. *(Câm. Na. XVI. 99)*

§ Yaramazlık یرامزلق bilişi yad ve dostu düşman eyler. *(Câm. Na. XVI. 99)*

yaramazlıkta bulunmak : Fenalık yapmak.

§ Minûçihr Meymune'ye eyitti : Yaramazlıkta bulunduk یرامزلقده بولندق, melike bizim kanımızı bu sebepten yere dökecektir dedi. *(Ferec. XV. 74)*

yaramazrak : Daha kötü, beter.

§ Beter بتر [*Fa.*] : Sıyga-i tafdildir yaramazrak یرامزرق mânasına. *(Deş. XVI. 92-1)*

§ Bedter بدتر [*Fa.*] : Yaramazrak یرمزرق. *(Deş. XVI. 92-1)*

yaramaz sancı : Şiddetli ağrı.

§ Düzâgeh دزکاه [*Fa.*] : Yaramaz sancı یراماز صانجی. *(Şamil. XVI. 228)*

yaramaz sanıcı : Sûi-zan sahibi, kötüye yoran.

§ Bed-sigâl بدسکال [*Fa.*] : Yaramaz sanıcı یرامز صانیجی. *(Deş. XVI. 215-2)*

yaramaz sanmak : Kötü niyet beslemek.

Bu girdaba kişi niçün can ata
Sana yaramaz sanmaz یاره‌مز صنمز oğul, ata
(Şeref. XVI. 311)

yaramaz sanu : Sûiniyet, kötü zan.

Yaramaz sanu یرامز صانو halka sanma yoldaş
Bilürsün yaramaz işten gider baş *(Salâtin. XV. 72)*

§ Biregü hakkında yaramaz sanu یرامزصانو sanmağı dahi işit nicedir. *(Müz. XV. 353)*

§ Sigâl سكال [*Fa.*] : Yaramaz sanu يراماز صانو ve gıybet etmek. *(Şamil. XVI. 181)*

yaramaz söz : Saçma sapan söz, hezeyan.

§ Yâfe يافه [*Fa.*] : Yaramaz söz يراماز سوز. *(Şamil. XVI. 246)*

yaramsık : Güzel görünmeye çalışan, hilekâr.

§ Kâliv كاليو [*Fa.*] : Ebleh ve ahmak enûk mânasına ve bön ve yaramsık يارمسق ve gönüllü ve şol kimesnedir kendüyi düzer koşar güzel gösterir. İnde't-tahkik zikr olunan mânalar ahmaklıktan nâşidir. *(Deş. XVI. 292-1)*

§ Kâliv كاليو [*Fa.*] : ... Ve yaramsık يرمسق, ya'ni dilkülenmek. *(Caf. XVI. 124-2)*

yarandırmak : Egzersiz yaptırarak atı harbe hazırlamak.

§ El-mukaddihu المقدح [*Ar.*] : Atı yarandırıcı يراندريجى ve inceltici kimesne. *(Terceman. XVI. 103)*

§ El-istihzar الاستحضار [*Ar.*] : Atı koşturmak ve gezdirüp yarandırup يارانديرب hazır etmek. *(Kdeb. XVIII. 501-1)*

Aclıkla yarandırmamış يراندرمش olsaydı semendin
İyd olmaz idi böyle sebükpa-yi zenane
(S. Vehbi. XVIII. 121)

Tevsen-i tab'ı yarandırmağ içün يراندرمغيچون ac tutarak
Nice meydan alayım ıydde görsün yâran
(S. Vehbi. XVIII. 186)

§ El-ızma' الاظماء [*Ar.*] : Bir mahall-i baide ılgar yahut çapula gidecek oldukta çend ruz akdem atın yemini ve suyunu tedriç ile taklil edip ve her bâr gezdirerek tavından düşürüp harbî eylemekten ibarettir. Yarandırmak يراندرمق ta'bir olunur. *(Kam. XVIII-XIX. 1, 39)*

yaranmak : (At) rejim ve idmanla karnı çekilip beli incelmek.

§ El-ıkvirarü الاقورار [*Ar.*] : Ve dahi at yaranıp يرانپ karnı ve kasığı çekilip beli incelmek. *(Terceman. XV. 113-2)*

yaranmış at : Pişkin ve idmanlı at.

§ Yerâg يراغ [*Fa.*] : Türkide yarak ve yaranmış at يرانمش آت ta'bir olunur, bait yerlere ılgar ederek ve sıkıştırarak puhte olmuş attır ki her ne kadar yürüse ve seğirtse haceti olmaz. Öylesi ata karaciğer dahi derler. *(Bürh. XVIII-XIX. 636)*

yarar : 1. İşe yarayan, faydalı.

Yarar يرر söz ger eyidürlerse iksir
Ki gussa kalbini uvaduben sır *(Işk. XIV. 26-2)*

2. Şayan-ı itimat, güvenilir.

§ Meblağ-ı mezburânı mezkûrdan tahsil idip kulum ile kapıma gönderesin ve âmili, yahut yarar يارار âdemin bile koşup gönderesin. *(Sic. B. XV. 4, 16)*

§ Burusa mumhanesi mahlûl olup dergâh-ı muâllâdan hüküm gelüp yarar يارار âdem bulup veresiz. *(Sic. B. XV. 8, 38)*

§ Burusa gümrüğüne yarar يرار âdem bulup, verüp ve nefsine kefiller alıp yazıp bildiresiz, deyü emr olunduğu ecilden yarar يرار âdem talep olundukta... *(Sic. B. XV. 11, 10)*

§ ... ve yarar يرار yoldaş olup kılıcıyle etmek çıkaran kimesneler... *(Sic. B. XV. 4, 87)*

§ ... Tahsil olunan akçayı her yiğirmi günde bir yarar يرار âdemle gönderip dâhil-i hazine ettirmeğe ıkdam eyleyesiz. *(Sic. A. XVI. 3, 1139)*

§ ... İrsaliyeyi imzalayıp ve mühürleyip yarar يرار âdemlerinle ve kifayet miktarı hısar erenleriyle gönderip hizane-i Âmire'me teslim ettiresiz. *(Sic. A. XVI. 3, 1141)*

§ ... nâm kimesneleri dergâh-ı âli çavuşlarından Hasan Çavuş ele getirip yarar يرار âdemleriyle kayd ü bend ile, südde-i saâdete gönderilmesi... *(Sic. K. XVI. 7, 9)*

§ Buyurdum ki : Dergâh-ı muâllâm çavuşlarından Hasan Çavuş vardıkta mezburları ele getirip dahi yarar يرار âdemler ile kayd ü ben ile südde-i saâdetime gönderesin. *(Sic. K. XVI. 7, 10)*

§ ... Ve tahvili temam olan mukataât dahi yarar يرار talipler bulup dahi ziyade ile deruhde eyleyip ve zarar-ı mallerine kanun üzre müfettiş ma'rifetiyle yarar يرار ve maldâr yerli ve yurtlu mün'im ve mütemevvil kefil ve müzekkilerin alıp... *(Sic. A. XVI. 3, 1121)*

3. Mümkün, muhtemel, olabilir.

§ Yarar يرار ki hitap kâfirlere ola. *(Cev. Es. XV. 372)*

§ ... İhtimâli var diyecek yerde mecazen Türkide yarar يارر dedikleri gibi. *(Deka. XVI. 52-2)*

4. Kahraman, cesur, muktedir, yetkili.

Hısarın nice deyrin mescit etti
Yarar يرار âdem koyup şehri bekitti *(Hadidi. XVI. 247)*

§ Hasan Alp yarar يارار yiğit idi, gayet bahadır er idi. *(Aş. XVI. 7)*

§ Yedi sekiz bin yarar nâmdâr tığları ateşbâr ve nizelerinin yalmanı şu'ledâr... *(Solak. XVII. 55-2)*

Padişahım Cezayir'in
Yarar arslan yatağıdır *(Saz. Benli Ali. XVII. 124)*

Birlik : yekiden, yelmek : tekiden
Küsmek : zükiden, yarar يارار : dilâver دلاور [*Fa.*]
(Genc. XVII. 39)

§ Kapudan Hasan Paşa bir memduh vezir ve yarar يرار kapudan olup. *(Naima. XVII-XVIII. 3, 39)*

yarasa gözlü : Gece görüp gündüz görmeyen.

Kara gözlüye di : ahven, ala gözlüye di : eşhel
Di yarasa gözlüye يراسه كوزليه : aḫfeş اخفش [*Ar.*], gözü büyüğe di : a'yen
(Naz. Le. XVII. 19)

yara suyu : Cerahat, irin.

§ Ḫım خم [*Fa.*] : Yara suyu يارە صويى. *(Şamil. XVI. 427)*

yaraşdurmak : Yakıştırmak.

§ ... Biri oldur kim ziynettir, göz, yüz anın ile bezenir hat-tı-müsenna gibi kaş göze tahrir olmuştür, yaraşdurur يرشدرر. *(Hazain. XV. 52-1)*

yaraşdurubilmek : Münasip düşürmek.

Ne haddi var dilin aklın ki ya'ni
Yaraşdurıbile يرشدرى بيله medhinde ma'ni *(Işk. XIV. 6-2)*

yaraşık : 1. Yakışık, yakışır, muvafık, münasip, lâyık.

Bu eve andan düşer her dem ışık
Hem bezektir surete hem yaraşık يارشق *(Ga. XIV. 523)*

Kamu eşya mahallinde kemalince yaraşıktır يراشقدر
Kamu bu madde vü sûret düşüptür ana ma'nidâr
(Muham. XV. 522)

Sohbetlerimizin bizim ey can yaraşığı
Sen can ile hoştur
Zira ki kulun derdine derman yaraşığı
Sultan ile hoştur *(Şeyhi. XV. 104)*

Çok sözün yaraşığı ياراشغى Kur'andadır *(K. Ü. XV. 110)*

§ ... Tahtın yaraşığı يرشغى idi. *(Ta. Sel. XV. 45)*

Sipaha yaraşıksın يراشقسن ey pehlivan
Ki sendendürür şâh-ı devlet cüvan *(Ta. Sel. XV. 220)*

Nazarda suretim gökcek yaraşık يراشق
Cihan halkı beni görmeğe âşık *(Çeng. XV. 246)*

§ Kuvvet yönünde gök göz yeğdir, amma yaraşıkta يراشقده kara göz yeğdir. *(Hazain. XV. 51-2)*

Reh-i aşkında nola kılsa dil efgane heves
Yaraşıktır يرشقدر sanemâ Kâ'be tarikında ceres
(Mesihi. XV. 61)

Ak ata binse sehâp üzre âftaba döner
O şevketi yaraşık padişah-ı nûranî *(Yahya Bey. XVI. 16)*

§ Gönlümüzü kendüye müteallık eyleyen mahbubun çeşmine mestanelik yaraşık یاراشیق ve yakışıktır. *(Ha. Ş. XVI. 19)*

§ Şayeste شایسته [*Fa.*] : Yarar ve yaraşık یراشق mânasına. *(Deş. XVI. 336-2)*

Dilersen tavrını sana yaraşık یراشق
Gününe göre giy kürkünü âşık *(Güvahi. XVI. 29)*

§ Şayeste شایسته [*Fa.*] : Yaraşık یراشق. *(Şamil. XVI. 465)*

Şu resme medheder ol kız yaraşık یراشق
Görmedin Seyyit olur ana âşık *(Battal. XVIII. 275)*

§ Seza سزا [*Fa.*] : lâyık, münasip, yaraşık یاراشیق. *(Kam. Os. XIX. 26)*

2. Yakışıklı.

§ Beraz براز [*Fa.*] Yaraşık یراشق. *(Miftah. XV. 55)*

§ Bir yaraşık یراشق ak kaftan yeğrektir bin kemhadan yaraşıksız ola. *(Güls. XV. 40)*

Güzel çok gördüm amma görmedim hiç
Benim yârim gibi güzel yaraşık *(Si. Da. XVI. 117)*

§ Şemmâ' شماء [*Ar.*] : Bir dağdır ve güzel yaraşık یراشق süğlüm burunlu avrat. *(Bab. XVI. 2, 37)*

§ Berazیرآز [*Fa.*] : Yaraşık یراشق mânasına. *(Cinas. XVI. 29-1)*

§ Berazed یرازد [*Fa.*] : Yaraşık یراشیق. *(Cam. Fa. XVII. 17-1)*

3. Süs, ziynet, güzellik.

§ Efrêng افرنك [*Fa.*] : Yaraşık یراشق ve zîbayî mânasına. *(Ni'meti. XVI. 88)*

§ Revnak رونق [*Fa.*] : Yaraşık یراشق ve letâfet. *(Ni'meti. XVI. 338)*

§ Revnak رونق [*Fa.*] : Letafet, yaraşık یراشق. *(Caf. XVI. 68-1)*

yaraşıklı, (yaraşıklu) : Yakışıklı, süslü.

§ Zîbâ زیبا [*Fa.*] : Bezekli ve yaraşıklu یراشقلو.
(Şamil. XVI. 451)

§ Zîbâ زیبا [*Fa.*] : Güzel ve bezekli ve yaraşıklı یراشقلی.
(Ni'meti. XVI. 365)

§ Zîbâ زیبا [*Fa.*] : Yaraşıklu یراشقلو demektir. *(Deş. XVI. 5-2)*

Hatmi : hirû, yuhe : moymul, yaraşıklu : zîbâ زیبا [*Fa.*]
Bürden ez-rah : azıtmak, suya doymuş : sîrab
(Genc. XVII. 64)

Teblerze : ısıtma, çem : mâna, yaraşıklu : çem چم [*Fa.*]
Kat kat olana : çem çem yalınkata di : yektâ
(Genç. XVII. 44)

§ Zîbâ زیبا [*Fa.*] : Bezekli ve yaraşıklu یراشقلو.
(Lû. Şeh. XVIII. 38-1)

§ Zîbende زیبنده [*Fa.*] : Zîbayiş gibi yakışıklı, yaraşıklı یراشقلی, revnaklı mânasında kullanılır. *(Kam. Os. XIX. 2, 482)*

yaraşıklık : Lâyıklık, muvafıklık, uygunluk.

§ Sazkârî سازکاری [*Fa.*] : Muvafıklık ve yaraşıklık یرشقلق.
(Şamil. XVI. 253)

§ El-mihrat المحراة [*Ar.*] : Sezâvârî, yaraşıklık یراشقلق.
(Kdeb. XVIII. 63, 2)

yaraşıklık vermek : Yakışır, yaraşır, güzel bir şekil vermek.

§ Takvim تقویم [*Ar.*] : A'zayı yerli yerince düzüp yaraşıklık vermek یراشقلق ویرمك. *(Bab. XVI. 1, 556)*

yaraşıklu : → **yaraşıklı.**

yaraşık olmak : Yaraşmak, yakışmak.

İki dost olucak olur yaraşık یراشق اولور
Biri âşık ola vü biri sâdık *(Işk. XIV. 36-1)*

§ Zîbîden زیبیدن [*Fa.*] : Yaraşık olmak یراشق اولق.
(Miftah. XV. 29)

yaraşıksız : Biçimsiz, yakışıksız.

§ Bir yaraşık ak kaftan yeğrektir bin kemhadan yaraşıksız یراشقسز ola. *(Güls. XV. 40)*

yaraşıksızlık : Yakışıksızlık, uygunsuzluk, münasebetsizlik.

Hadden aştı uzunluğun ey şep
Yaraşıksızlığıñla یرشقسز لغکله verme teap *(Mîri. XVI. 69)*

yaraşmak : Yakışmak, muvafık gelmek, uygun düşmek, lâyık ve münasip olmak.

Kişi çün yiyesi yiye tok ola
Yaraşur یراشور ki uyku gözüne gele *(Süh. XIV. 184)*

§ Ağlamak ölü issine yaraşur یارشر. *(Anter. XIV. 2, 272)*

Zağ ile bir yerde tuti gerçi yaraşmaz یارشمز veli
Almadı takdir elinden kimse ey yâr ihtiyar
(Nesimi. XIV. 38)

Aynım içinde kametin sidresi mesken eyledi
Sidre hem anda yaraşur یارشر k'âb-ı revan içindedir
(Nesimi. XIV. 70)

Ben anı kıldım ki benden yaraşur یارشر
Sen anı işle ki senden yaraşur یارشر *(Man. Tayr. XIV. 49)*

Dedim yanlış, onad u az eğer çok
Yaraşur یراشور dürler içre gökçe boncuk *(Salâtin. XV. 194)*

§ Padişahlık bana yaraşur یارشور kim dükeli cihan padişahlarını kahreyledim diye. *(Delil. XV. 149)*

Bular cüz'ümdürür ayırma gülden
Yaraşmaz bülbül olmak ayrı gülden *(İbrahim. XV. 15-1)*

§ ... İmdi niyabetimi ammim oğluna verdim, ana divan, bana perde yaraşur یراشور ne buyurursuz, kabul eder misiz dedi. *(Ferec. XV. 185)*

§ ... Sana tacirlik lâyık değil, sen benim katımda yaraşursun یراشورسین buyurdu. *(Ferec. XV. 123)*

Ne ruh-efzâ eğer can-perver olsa
Yaraşur یراشور meclisinde çâker olsa *(Çeng. XV. 213)*

§ Mudıyf dayfının kaydını yir, dayf olana olçumluk yaraşmaz یراشمز. *(Maârif. XV. 225)*

§ Ayağın, elin sığayalar, her bir a'zasını yönünce sığayalar, yerli yerine yaraşsun یرشسون deyü; zira oğlan anadan doğduğu sâat a'zası yumuşak olur, nice tertip ederlerse öyle kalır. *(Hazain. XV. 9-2)*

§ Burâzîden یرازیدن [*Fa.*] : Yaraşmak یارشمق. *(Sıh.Ac. XV. 84)*

Yaraşur یارشر Keyhusrev'e tac ü kemer
Kâmil er işine öykünmez kem er *(Vahdet. XV. 48-1)*

§ Beylik sana yaraşur یرشور ki kimi dilersen bey edersin. *(Tazarru. XV. 115)*

§ Arap lâyık didüğü yerde Türk yaraşur یراشور dir. *(Deka. XVI. 52-2)*

§ Mahluka ol yaraşur, hazretine azamet-i Kibriya yaraşur یراشور. *(Ta. Şahi. XVI. 42-2)*

§ Zîbîden زیبیدن [*Fa.*] : Yaraşmak یارشمق. *(Ni'meti. XVI. 24)*

Yalınız iş tutuben umma uzluk
Ki Tanrı'ya yaraşur یراشر yalınızlık *(Güvahi. XVI. 33)*

Kâkülündür tuğ-ı müşkin kaametin sîmîn alem
Beğlenirsen yaraşır یارەشر kim hüsn ili sultanısın *(Revani. XVI. 108)*

Husrevâ câmen semen pîrahenin gül yaraşur یارەشور
Düşmanın kan ağlasun sen lutfile gül yaraşur *(Hüs. Dil. XVI. 182)*

§ Burâzîden یرازیدن [*Fa.*] : Yaraşmak یراشمق. *(Şamil. XVI. 264)*

Süci kim yaraşır یارشر anınla alma
Ele sen sağrağı almasız alma *(D. B. XVI. 28)*

Gey yaraşır یراشر gey güzel düşer üşek kürkü ile
Sana şol kaplan derisi takya aslanım benim *(D. B. XVI. 149)*

§ Zîbîden زیبیدن [*Fa.*] : Yaraşmak یرشمق. *(Caf. XVI. 190-1)*

Olamaz bir gönülde iki cânan
Bir ıklime yaraşmaz iki sultan *(Yuz. Şems. XVI. 154)*

Yaraşur یرشور safha-i rûyünde hat-ı müşkinin
Ki konur ziynet içün Mushafa ekser sünbül *(Âli. XVI. 33)*

Yaraşmaz یرشمز çok suhan ben bül-fuzûle
Sorasın, bâkısin şahâ resûle *(Enis. XVI. 50)*

Has yaraşmaz یرشمز bu sebze-i terde
Nice bitti ekilmedik yerde *(Atai. Ha. XVII. 99)*

Naz uyhusuna varsa nola bezm-i safada
Zîba yaraşur یراشور ol gözü bâdama şeker-hâb
(Hâleti. XVII. 171)

Segâlîden : sanı sanmak, tapiden : yürek oynamak
Berâziden برآزیدن [*Fa.*] : yaraşmak یارشمق, bürden : ötmek, râz : sır, sây : ez
(Genc. XVII. 47)

O maha hâlet-i diğer verir perişanlık
Hemişe ahter-i hali peren peren yaraşur یراشور
(S. Galip. XVIII. 162)

yaraştırmak : 1. Tertip, tanzim etmek, münasip surette yapmak.

Dedi şöyledir dileğime kolay
Ki komayaven sizi dahi bir ay
Yaraşturaven یراشدورون size tan irte toy
Bunu sen becit bil ü köp sözü koy *(Süh. XIV. 131)*

§ Rızk verene, kıyamet gününe mâlik olana ibadet yaraştırmak یراشدرمق anın avniyle olur. *(Cev. Es. XV. 4)*

§ Hizmet yaraştırdık یرشدردق. *(Ta. Sel. XV. 63)*

§ Burazânîden برازانیدن [*Fa.*] : Yaraştırmak یرشدرمق.
(Şamil. XVI. 267)

2. Lâyık görmek.

§ Eğer bir padişahlık hizmete beni yaraştırmağa یرشدرمغه himmet edesin. *(Güls. XV. 15-2)*

3. Uydurmak, yakıştırmak.

§ Reng-âvürd رنك آورد [*Fa.*] : Dürlü dürlü sözü düzüp yaraşdırup يرشدرب söyleyici kişi. *(Ni'meti. XVI. 336)*

yaratgan : Yaradan, Tanrı.

Bildireydim halâyıka söz ile
Görelerdi Yaratgan'ı يرتغنى göz ile *(Velet. XIII-XIV. 64)*

Buyurdu kim at tarttılar bindi ol
Yaratgan'a يرتغانه sığındı sığadı kol *(Süh. XIV. 161)*

yaratılınmak : Yaradılmak.

§ Ol helâk olduklarından sonra görenler eyle zannettiler ki hiç bu mekânda kimse yaratılınmadı يرتلنمدى.
(Leys. Ar. XV. 432)

yara uçmak, (yardan uçmak) : Uçuruma yuvarlanmak.

§ ... Âkıbet ol cehennem yarlarına uçup يارلرنه اوچب ve tamu çukurlarına düşüp ve oddan dikenlere dolaşıp dürlü dürlü âfetlere uğrar. *(Leys. Mu. XIV-XV. 235-2)*

§ Kişi önün gözleyip kendüyi sakınmak yardan uçmadan يارىدن اوچمادن gerek, çün ayağı tayrınıp yardan uça يارىدن اوچه andan sonra önüne bakmak faide kılmaz.
(Leys. Mu. XIV-XV. 300-2)

yara urmak : Yara açmak.

Merhem yerine urdu اوردى yine yara يارە âkıbet
(Sarıca. XV. 3)

Akıtır her çağ kanım su gibi çağ çağ o yâr
Bana urup ah şol keskin kılıçlarla yara *(Si. Da. XVI. 32)*

Hatırın yıkup buna urma yara اورما يرا
Ol didüğün nesneler hep iftira *(Battal. XVIII. 195)*

Begayet ceng eyledi Abdülvahhap
Ana hem çok yaralar urdu يرالر اوردى kilâp
(Battal. XVIII. 214)

yara yimek : Yaralanmak, yara almak.

Yidi ییدی kırk üç yerde Hulâgû yara یره
Ol kıtalin kim ola vasfın vere *(Enveri. XV. 12)*

yarculaşmak : → **yarçulaşmak.**

yarçu : Dedikodu.

§ ... Liykin bu dediğim nede gerekse yarçu kılmakta değil belki şol vakıttır kim bu yarçuları یرچولری bir nesnede ola ki anın hiç emr-i dine taalluku olmaya. *(Müneb. XIV-XV. 66-2)*

yarçu etmek, (yarçu kılmak) : Münakaşa etmek, tartışmak.

§ Bir gün eve geldim ehlime kakıdım, gördüm ol dahi bana karşı gazapla söyledi. Ben ana dedim ki : ... ya'ni bana karşı yarçu mu kılursun یرچوی قلورسن ? ol bana dedi ki : Ben söylediğimi gör götürür müsün? Vallahi Resûlün hatunları dahi Resûle yarçu iderler یرچو ایدرلر.
(Leys. Mu. XIV-XV. 403-1)

§ İlim öğrenmeği talep kılman, şundan ötrü kim anın sebebiyle ilim ehline fahr edesiz, yahut sefihlerle yarçu kılıp یرچو قلب münazara edesiz. *(Müneb. XIV-XV. 261-1)*

§ Her kimse kim yarçu kılmağı یرچو قلمغی terk eylese şol halde kim kendi sözü hak iken, bir ev anın içün bünyat olunur uçmağın key yüce derecesinde. *(Müneb. XIV-XV. 66-2)*

§ ... Liykin bu dediğim nede gerekse yarçu kılmakta یرچو قلمقده değil belki şol vakıttır kim bu yarçuları bir nesnede ola ki anın hiç emr-i dine taalluku olmaya.
(Müneb. XIV-XV. 66-2)

§ ... Amma eğer bu yarçu kılup یرچو قلوب mücadele kıldıkları ilmî nesnede dahi ikiden hâli değil, ya ilm-i dinde ola, ya ilm-i dünyada ola. *(Müneb. XIV-XV. 67-1)*

§ Olmasun kim Resûle karşı yarçu idüp یرچو ایدوب anı kakıtasın.
(Leys. Mu. XIV-XV. 403-1)

§ Bizim ehlimiz dahi bulardan öğrenip bizim ile yarçu iderler یرچو ادرلر oldular. *(Leys. Mu. XIV-XV. 403-2)*

§ Sefihlerle yarçu kılmaktan يارچو قلمقدن ...
(Enfes. XV. 183)

yarçu kılmak : → yarçu etmek.

yarçulaşmak, (yarculaşmak) : Söz atışmak, ağız kavgası yapmak, münakaşa etmek, tartışmak.

§ ... Dimek olur ki sizinle bizim aramızda yarçulaşmağı يرچولشمغى terk ettik selametlik talep etmek içün.
(Leys. Mu. XIV-XV. 114-1)

§ ... Amma dördüncü âfet şoldur ki bir kimesneyle cidel kılıp yarçulaşasın يرچولشاسين bu dahi menhidir, haramdır.
(Müneb. XIV-XV. 66-2)

§ Serengiden سرنكيدن [*Fa.*] : Yarculaşıp يارجولشب eydişmek.
(Miftah. XV. 30)

§ Sirengîden سرنكيدن [*Fa.*] : Yarculaşmak يارجلشمق.
(Caf. XVI. 190-2)

§ Sereng سرنك [*Fa.*] : Ve serengiden lâfzından ki yarçulaşmak يارجلشمق ya'ni söz ile karşu olup birbirine dolaşıp eydişmek.
(Deş. XVI. 199-2)

§ Serengîden سرنكيدن [*Fa.*] : Gürlemek ve gin eylemek ve yarçulaşmak يرچولشمق ya'ni muhkem birbirine sözler söylemek.
(Ni'meti. XVI. 25)

yardan uçmak : → yara uçmak.

yardan uçurmak : Bir kimseyi teşvik ederek tehlikeye düşürmek.

Dilerdi anı yardan uçuradı
Ümidi çırağını öçüredi *(Süh. XIV. 154)*

Taşlar kesti akıttı şîri Şirin yâr içün
Yardan uçurdu يادن اوچردى ey dil âkıbet Ferhad'ı aşk
(Aşki. XVI. 189)

§ Et-tevdir التودير [*Ar.*] : Bir adamı bir mehlekeye düşürmek, alâ-kavlin teşvik ve iğra eylemek mehlekeye ilka eyleyecek nesneye mütekellif ve mürtekip eylemek mânasınadır ki perendeden atmak ve yardan uçurmak يادن اوچورمق ta'bir olunur. *(Kam. XVIII-XIX. 2, 141)*

yardı : Ceza.

Sen öldürme yavrısını ılanın
Ve gerni kaç ü yardısın یردی سن bil anın *(Ferh. XIV. 21)*

yardımlanmak Yardımını görmek, faydalanmak.

§ Eyitmişlerdir kim: Şuayb Aleyhisselâm kızına buyurdu kim bir asâ getirgil, Musa'ya vereyin anın ile yazılarda yardımlana یردملنا. *(Enb. XIV. 365)*

yardımlu : Yardıma mazhar, mansur.

§ Elinde yazılmış kim bu anın karındaşıdır ve ammisi oğludur. Tanrı katında yardımlu یردملو ve nusretlidir. *(Enb. XIV. 553)*

yardın : Yardım.

§ Pes ol er Kayser'e geldi ve ol bulara olan işi Kayser'e eyidiverdi ve Kayser'den yardın یردن diledi. *(Enb. XIV. 937)*

yar geçmek : Dost geçinmek, birisini çok sever görünmek.

Geçenler کچنلر yüzüne karşı sana yar یار
Ederler aybını ardınca tekrar *(Lârendi. XVI. 274)*

yargu : 1. Hüküm, muhakeme.

Kılı kıldan seçer oldukta yargu یرغو
Üşenir bize saldıkta bular gu *(Hurş. XIV. 21)*

Heman dem inip tahttan Nevbahar
Varup perde içinde duttu karar
Viribidi Nakkaş'a kim sen otur
Olan yarguyu یرغوی sen yerine getir *(Süh. XIV. 329)*

Şara varıcak çünkü kondu hemin
Nakaş'ı getirin dedi Şah-ı Çin
Varıp Nakkaş'ı anda getirdiler
Kamu yarguya یارغویه beğler oturdular *(Süh. XIV. 177)*

Anın yarguların یرغولارن dîvane sayma
Anı terk edeni dîvane sayma *(Işk. XIV. 12-1)*

2. Dâva, kaziye.

§ Yargu : Harezm dilinde da'vâ ve kaziyyeye derler ki kavm ortasında vâki' olur. Ol husumeti fasl eden kimesneye yargucu derler. *(Deş. XVI. 295-1)*

§ Yargu يرغو : Yargu يارغو mânasına ve yasak ve tehdit mânasına. *(Deş. XVI. 295-1)*

§ Yargu يرغو : Yasak ve tehdit ve Harezm dilince da'vâ دعوا. *(Ni'meti. XVI. 646)*

§ Yargu يارغو : Da'vâ ve kazıyye ki kavm ortasında olur ve ol kimse ki da'vâyı fasl eyleye ana yargucu derler Hârezem dilince. *(Ni'meti. XVI. 640)*

3. Yasak.

§ Yargu يرغو : Yasak. *(Şamil. XVI. 538)*

yargucu : Dava ve husumet fasleden hâkim.

§ Yargu : Da'vâ kazıyye ki kavm ortasında olur ve ol kimse ki da'vâyı fasl eyleye ana yargucu يارغوجى derler Hârezm dilince. *(Ni'meti. XVI. 640)*

§ Yargu : Harezm dilinde da'vâ ve kaziyyeye derler ki kavm ortasında vâki' olur. Ol husumeti fasl eden kimesneye yargucu يارغوجى derler. *(Deş. XVI. 295-1)*

§ Yargu : Da'vâ ve kaziyye ki kavm ortasında olur ve ol kimse ki da'vayı fasleyleye, ana yargucu يارغوجى derler Hârezm dilince. *(Ni'meti. XVI. 640)*

yargu yeri : Divan, dava görülen yer.

§ Divan ديوان [*Fa.*] : Yargu yeri يرغو يرى ya'ni da'vâ yeri. *(Ni'meti. XVI. 317)*

§ Divan ديوان [*Fa.*] : Yargu yeri يارغو يرى , ya'ni, dâvâ yeri. *(Deş. XVI. 257-1)*

yarı : Yardım.

Dediğim kitap aşnuğu parisi
Dilince düzülmüş, Hak'ın yarısı ياريسى

Bana yar olur ise, ola genez
Ki külli hikâyetleri işbu kez *(Süh. XIV. 22)*

Emek bizden ola Çalap'tan yarı یاری
Ki kısmet kıla bu yiğide yari *(Süh. XIV. 37)*

Lebi ger yari vermezse canıma
Meğer ki Hak'tan ola bize yarı یاری *(Kadı. XIV. 22)*

Ben âşıkam ne aybola yâri diler isem
Işkun ile âcizem nola yarı یاری diler isem *(Kadı. XIV. 364)*

Kimseden bana gerekmez dir medet
Yarı یار olsun Tanrı'dan yapıla set *(İs. XIV-XV. 277)*

yarı can : Yarı canlı.

Ey şah gerçi kullarını yarı can یارجان kodun
İllâ gamınla can vere bir yâr-i can kanı *(Lâmii. XVI. 53)*

yarıcı, (yarıcu) : Yardımcı, muin, şefaatçi.

Yoktur anınla kimesnenin işi
Yarıcısı یارجیسی Hak, erendir yoldaşı *(Ga. XIV. 155)*

Dünyalığa kani' olmak kândürür
Zire kim yarıcısı یاریجیسی Rahman'dürür *(Ga. XIV. 96)*

Kamu kalmışlara sensin yarıcı
Kamu azmışlara hem ol arıcı *(Ga. XIV.)*

§ Benim padişahlığım gendir ve işler ve ameller yavlak çoktur, öğütçülere ve yarıcılara •رجلر muhtaç oluruz.
(Kel. XIV. 158)

§ Biz, muvahhidlerin, mü'minlerin yarıcısıyuz یارجیسیوز didiler.
(Fütuh. XIV. 394)

Düşenleredir Hak Çalap yarıcı یارجی
Kamu azmış işleri onarıcı *(Süh. XIV. 317)*

Yalınız yarıcısı یاریجیسی bir Allah'dır
Garibin nâle vü zar ile ahdır *(Kadı. XIV. 604)*

§ Bu işin yardımı ve yarıcıları يارجلر kimler olasıdır.
(Enb. XIV. 693)

Eli üstün ola ol şahzadenin
Yarıcısı يارجيسى Hak'dürür üftadenin
(Melhame. XIV-XV. 62-1)

Ol gelip der yarıcuñ يارجك olsun İlâh
Muştuluk ver geldi oğlun padişah *(Cam. XV. 79)*

Ne yüküm bir nefes giderici var
Ne birez çekmeğine yarıcı var *(Şeyhi. XV. 69)*

Dediler kim yarıcıñ ياريجك olsun Allah
Günün günden yeğ olsun ey şehenşah *(Salâtin. XV. 33)*

Verir Osman'a orada şehenşah
Dedi Osman yarıcıñ يريجك olsun Allah *(Salâtin. XV. 30)*

§ Da'vacın dânişment oldu, yarıcuñ يارجك Allah olsun.
(Ata. XV. 13)

Ne hacet dilesen dile revadır
Ki senin yarıcuñ يارجوك yârin Huda'dır *(Hikmet. XV. 464)*

Didi ey şah-ı âlem yarıcıñ يارجك Hak
Bugün şenlik senin hakkındur elhak *(Mih. XV. 97)*

Seğirdüp dizin öptü şehriyarin
Didi Hak yarıcıñ يارجك, Allah yârin *(Mih. XV. 97)*

İnayet yarıcuñ يارجوك Hak destgirin
Ferağat hatırın rûşen zamirin *(Çeng. XV. 179)*

§ Oğul berhudar ol, Hak Taâlâ yarıcıñ يارجك olsun.
(Müslim. XV. 10, 173)

Elünde Zülfekar-ı Şah-ı Merdan
Yanınca yarıcıñdır يارجكدر kutb-ı devran *(Aşki. XVI. 51)*

Câm-ı can-bahş idüğin gördü surahi lebinin
Baş urup ayağına yarıcıñ يارجك Allah dedi
(Hüs. Dil. XVI. 187)

Ki da'vicisi dânişment olanın
Meğer yarıcısı یاریجی‌سی Hak ola anın *(Güvahi. XVI. 86)*

§ Biraz ileri varıp : Yarıcıñ یارجك Allah efendi, devletle geliş kapudan mı? Hâl-i erkândan haber ne, havadis nicedir, der. *(Letaif. XVI. 41)*

§ Yarıcıñ یاریجك Huda, canım yoluna feda. *(Tibr. XVI. 220)*

Câm-ı can-bahş idüğün bildi surahi lebinin
Baş urup ayağına yarıcıñ یارجك Allah dedi
(Lâmii. XVI. 107)

Aynı izzet biliriz hışmını ey şah senin
Görmüşüz çok keremin yarıcıñ یارجك Allah senin
(Zati. XVI. 327)

Sana şol yarıcıñ یارجك Yaradan olsun didiğim ben hep
Sana benden benim çok sevdiğim yindek yeter alkış
(D. B. XVI. 97)

yarıcu : → **yarıcı.**

yarı gece : Gece yarısı.

Felektir öyle mahkûmun ki hurşidi kılur zahir
Eğer yarı gece یاری کیجه bezminde lâzım olsa ihzarı
(Fuzuli. XVI. 5)

yarık : Zırh.

Ağaçlar çün geyer altun yarıklar یرقلر
Gümüşten köprüler bağlar arıklar *(Çeng. XV. 240)*

yarık dırnaklı : Çatal tırnaklı.

§ Eşek kulaklı, yarık dırnaklı یارق درنقل, fil hortumu gibi küçük hortumu var. *(Cihan. XVII. 107)*

yarı kılmak : Yardım etmek, muin olmak.

Ger kılur ise قلوریسا sana aklın yarı یاری
İşit imdi ol Yusuf Peygamberi *(Yuz. Şeyd. XIII. 71)*

Ümidini sen üzmegil yârdan
Umaram ki yarı kıla Yaradan *(Süh. XIV. 94)*

Eğer çıkar olursanız aradan
Bize hem yarı kıla یاریقیله ol Yaradan *(Süh. XIV. 335)*

Müddai cevr ü cefasın hadden aşırdı veli
Yâr eğer yarı kılursa gam değil ağyarden *(Nesimi. XIV.)*

Nice gürbüz ayağa düşer kalur
Nice düşmüşe baht yarı kılur یاری قلور *(Ferh. XIV. 27)*

§ Eğer takdir yarı kılmayıp یاری قلمیب ol dilek yerine gelmezse. *(Kel. XIV. 100)*

Sığındım sana yarı kıl یاری قیل bana
Kaçan mahrum ola sığınan sana *(Hamza. XIV-XV. 54, 38)*

§ Beni-İsrail Musa'yi incitti, Allahu Taâlâ ol Musa'ye yarı kıldı یاری قلدی. *(Leys. Mu. XIV-XV. I92-2)*

Rüstem'e geldi ki ol yarı kıla یاری قله
Cehd edip anı elimden kim ala *(İs. XIV-XV. 397)*

§ Ve eğer taliin yarı kılmaya یاری قلمیه, anı dahi yıldızdan tutma. *(Kab. XV. 19)*

§ Pes kankı sahib-i devlete kim saâdet müsait ola ve yarı kıla یاری قلا. *(İrşad. XV. 503)*

Benim halime tap nâdanlık eylen
Bana yarı kılıñ یاری قیلك yâranlık eylen
(Yuz. Şems. XVI. 328)

yarılmak : Delinmek, yırtılmak.

§ Sahrada kara evim yarılup یاریلوب içinden bir Hatayî kemha kaftan... ve bir nezkep ve bir iç edük alındıkta...
(Sic. K. XV. 5, 285)

yarımak, yarcımak : Yardım görmek, Allah'ın lûtuf ve inayetine nail olmak, onmak, kemal bulmak.

§ Aydur, yarımasun, yarcımasun یارمسون یارجسون bu çoban bizim hepimizi kırar. *(Dede. XIV. 23)*

yarımak : Tam olmak, kemale gelmek.

Gerekse gayri dilberle gönül yaz
Ki zira bir çiçekle yarımaz یاریمز yaz *(Güvahi. XVI. 102)*

yarım eylemek : İkiye bölmek, iki biçmek.

Kılıç yalmanı nitekim yıldırım
Neye uğrasa eyler idi yarım ایلاریدی‌یرم *(Süh. XIV. 167)*

yarım süğü : Kısa mızrak.

§ Nizek نیزك [*Fa.*] : Yarım süğü یرم سکو.
(Müntehab, XVII. 103-1)

yarın : Âhiret günü.

Her kim ki sevdi san ile âl-i Muhammed'i
Yarın یارین şefi' olur ana mecmû-ı enbiye *(Nesimi. XIV. 9)*

yarındası : Ertesi, ertesi gün.

§ Yarındası یرندسی bal, kız olur, birisi iki bahaya çıkar.
(Yüz. Ha. XIV. 211)

Yarındası یرنداسی atlandılardı ava
Deniz katına vardılar av kova *(Süh. XIV. 299)*

Yarındası یارنداسی oldu vü şah irişir
Süheyl ile koça koça görüşür *(Süh. XIV. 41)*

§ Kalanın danışık ile bir ağaç dibinde gömdüler, geri şehre geldiler. Ol zirek uslu idi, yarındası یارندسی vardı ol altunu aldı. *(Kel. XIV. 55-2)*

§ Ol kişinin bir oğlun daşra buldu aldı, bir yerde gizledi. Yarındası یارندسی oğlanı istediler. *(Kel. XIV. 59)*

§ Pes kaçan ataları buyruğun tuttular ve Mısr'ın dört kapısı var idi. Pes dört kapıdan girdiler kaçan yarındası یارندس Yusuf katına vardılar. *(Enb. XIV. 269)*

§ Ol gün geçti yarındası یارندسی şaha haber verdiler.
(İs. H. XIV-XV. 234)

§ ... Geri döndü, yarındası یارندسی geri geldi dedi kim: Bir dirhem ödünç ver. *(Müneb. XIV-XV. 228)*

§ Yarındası یارنداسی yine od üstüne koyalar tâ ki ılıcak ola. *(Mü. Şi. XIV-XV. 186)*

§ ... Suda ıslatalar şöyle kim su otun iki barmak üzerine çıka, bir gün bir gece dura, yarındası یارندەسی kaynatalar. *(Akr. XV. 35)*

§ Kenizek hâdimle yüz dînar gönderdi, hem yarın gine gel dedi... yarındası یارنداسی Halit gine va'degâhta bulundu. *(Ferec. XV. 463)*

§ Ol gün meclis oldu, yarındası یارنداسی gün Ferruhşat, Ferruhrûz'u katına okudu eyitti... *(Ferec. XV. 91)*

§ ... Yarındası یارنداسی gece yine gördü. *(Envar. XV. 70)*

§ Ertesi gecesi oldukta karaya çıkar, yarındası یارنداسی ahşama değin anda olur. *(Ac. XV. 22)*

§ Bunlar yarındası یارندسی kalkup birez beğler ile temaşaya gittiler. *(Müslim. XV. 5, 3)*

§ Yarındası یارنداسی ben anınla buluştum. *(Ta. Sel. XV. 64)*

§ Yarındası یارنداسی bu kal'anın beyi kalaba leşkerle gelip yetişti. *(Ta. Sel. XV. 20)*

§ Kendüler nevbetinde yarındası یارندسی içün su saklarlardı. *(Kesir. XV. 55)*

§ ...Hasan yarındası یارندەسی ol kişiyi buldu, atı geri verdi. *(Tez. Ba. XV. 50)*

§ ... Bir gün gıdâ vermeyeler, tâ kim mi'dede dirneşen balgam sonu hararet ile kuruya gide mi'dede yaşlık kalmaya, yarındası یارندسی açıla. *(Hazain. XV. 69-1)*

§ Ol gün geçti, yarındası یرندسی geldim gördüm... *(Enfes. XV. 223)*

§ Öldüğü günün yarındası یرندسی sabah kal'adan içeri her kim ki gire. *(Güls. XV. 8)*

Bu sözü söyleştiler bunlar o gün
Oluben yarındası یارندەسی çün doğdu gün *(Cam. XV. 11)*

§ Çün yarındası oldu Dakyanus anları talep edüp istedi. *(Leys. Ar. XV. 785)*

Ola yarındası gün çünkü Cüm'a
Salâ ede melekler cümle cem'a *(Muham. XV. 477)*

§ Yarındası harbgâha varup sipah-ı bî-intibahtan küşte olanları cem' ettirüp namazın kılup defn etti. *(Saadet. XV-XVI. 197-2)*

§ Yarındası یارندسی yine getürüp... *(Rahat. XVI. 45)*

§ Çün yarındası یارنداسی oldu... *(Rahat. XVI. 38)*

§ Yarındası یارنداسی hizmet-i padişahîye oğlan gider. *(Letaif. XVI. 33)*

§ Ol gece anda yatıp yarındası یاریندەسی göçüp gider iken. *(Âş. XVI. 256)*

§ Yarındası یاریندەسی kösler nakkareler urup kâfirin üzerine yürüdüler. *(Âş. XVI. 257)*

§ ... Eğer ta'bir edersevüz nefsimizden korkarız dədiler, yarındası یارنداسی olup edgas ü ahlâmdır, nesne yoktur deyü teselli verdiler. *(Mevahib. XVI. 72)*

§ Ol gece dahi cümlesi benim evimde yattılar, yarındası یارندەسی gün kable'z-zuhr subaşı âdemleri ve muhzır gelip... *(Sic. K. XVI. 7, 24)*

§ Yarındası یارنداسی talep kıldı ve eyitti : Sana aman verdim, her kanda dilersen git. *(Şevahid. XVI. 105)*

§ Bir menzil-i safa-bahş bina eylemeğe işaret buyururlar. Yarındası ümerâ-i nâmdâr ile ata süvar olup zikr olunan makamı şehrin etrafında araştırırlar. *(Solak. XVII. 18-1)*

Yarındası یارنداسی gün nakare çaldılar
İki leşker ata binüp durdular *(Battal. XVIII. 294)*

yarın gün : Ertesi gün.

§ ... Evde ayâllerine yetesi nesne yoktur. Hiç yarın günü یارن کن anmazsın. *(Kel. XIV. 85)*

yarış : Taksim.

§ Yarım güne yarış یارش yoktur. *(Ata. XV. 6)*

yarışduru varmak : Yarıştırarak gitmek.

§ Biz av avlayu gittik ve birbirimiz ok yarışduru varduk یرشدرو واردق. *(Leys. Ar. XV. 628)*

yarıtmak : Ağartmak, tenvir etmek, parlatmak.

Gönül harç eyledim ü can arıttım
Yaradan yarı kıldı yüz yarıttım یارتدم *(Hurş. XIV. 95)*

yarlıgamak : Affetmek, mağfiret etmek, suç bağışlamak.

Ümiddir Hak'tan bizi ol dileye
Suçumuzu Hak bizim yarlıgaya یارلغیا
(Yuz. Şeyd. XIII. 53)

Öldürelim tevbe kılalım kamumuz
Yarlıgaya یارلغیا suçumuz Çalab'ımız *(Yuz. Şeyd. XIII. 4)*

İkimiz biriz iki görmen bizi
Dutun anı yarlıgaya یرلغایا ol sizi *(Velet. XIII-XIV. 90)*

İkincisi tarikat kulluğa bel bağlaya
Yolu doğru varanı yarlıgaya یرلغیه hâcesi
(Yunus. XIII-XIV. 132)

Padişah hem yarlıgadı یرلغادی bunları
Dünyadan bunlar dahi çıktı arı *(Ga. XIV. 168)*

§ Tanrı Taâlâ senin geçmiş günahını ve gelesi günahını yarlıgadı یرلغدی. *(İhlâs. XIV. 160)*

§ Eyittiler : Ya Resulallah Tanrı geçmiş ve gelen yazuğun yarlıgamadı يرلغمدم mı bunca ibadet kılursun?
(Enb. XIV. 4)

§ Hak Taâlâ cümlenizi yarlıgadı يرلغدى. *(Yüz. Ha. XIV. 249)*

§ Tahkik ben Gaffar'ın yarlıgarın يارلغارين şol kimseyi ki şirki terk idip imana gele. *(Leys. Mu. XIV-XV. 16-1)*

Vaktını gin et düşürme darlıga
Hâcetin eyle revâ vü yarlıga يارلغا
(Melhame. XIV-XV. 165-1)

§ Ey Çalabım beni yarlıga يرلغه ve bana rahmet kıl deyü dileye, eyitmeye kim ey Çalabım dilersen beni yarlıga ve dilersen bana rahmet kıl. *(Müneb. XIV-XV. 311)*

§ ... Anın günahlarını yarlıgaya يرلغيه eğer deniz köpüğünce ve kumlar sağışınca ve ağaçlar yaprağı sağışınca ve dünya günleri hisabınca dahi olursa. *(Müneb. XIV-XV. 304-2)*

§ Allahü Taâlâ müslümanların yazukların affedüp günahların yarlıgayıcıdır يرلغايجيدر. *(Leys. Ar. XV. 68)*

Bî-nihayet rahmeti eksile mi
Yarlıgarsa fazl ederse âlemi *(Muham. XV. 195)*

Bilemezem hiç düşer mi bana
Ruşeni'yi yarlıga يارلغه deyem sana *(Ruşeni. XV. 110)*

§ İzzetim ve celâlim hakkıyçün seni yarlıgadım يارلغدم.
(T. E. XV. 42)

§ Kaçan ramazan ayının son gecesi olsa Hak Taâlâ dükeli mü'minleri yarlıgar يارلغار. *(Cennet. XV. 200)*

§ ... Ol secde ile bin yıllık yazukların yarlıgarım يارليغارم.
(Cennet. XV. 7)

§ Siz tanuk olun ki ben kimesneyi tahkik yarlıgadım يارلغدم.
(Delil. XV. 18)

§ Âmürziden آمرزيدن [*Fa.*] : Yarlıgamak يارلغمق.
(Miftah. XV. 16)

§ Hak Taâlâ olarun günahların yarlıgamaz يراغمز.
(Enfes. XV. 15)

§ Ey Çalabım mü'minleri yarlıgagıl يارلغه‌غل.
(Tez. Ba. XV. 24)

§ El-gafrü الغفر [*Ar.*] : Yarlıgamak يارليغمق ve suçtan geçip örtmek. *(Terceman. XV. 110-1)*

§ Tanrı seni yarlıgasun يرلغسون kim bana yol gösterdin.
(Tez. Ün. XV. 132-2)

§ Çünkim anın hakkına mağfiret istedin, ben seni yarlıgadım يارلغادم eğer Muhammed olmasa seni dahi yaratmazdım.
(Kesir. XV. 34)

§ ... Gönlünü hoş tut Tanrı seni yarlıgadı يارلغدى.
(Ferec. XV. 376)

§ ... Ferruhrûz durdu gerü cemâatten yana geçti, ayağına düştüler, bizi yarlıga يرلغه dediler. *(Ferec. XV. 98)*

§ Eğer iman ile gitti ise Tanrı yarlıgaya يرلغيه.
(Saat. XV. 29)

§ Kadirsin beni esirge ve yarlıga يارلغه dedi.
(Münteha. XV. 45)

Rahmet edip kamusunu yarlıga يارلغا
Yaraşır yâ Rap bular hem yarlıga *(Cam. XV.)*

Mustafa vü Müçteba vü Mukteda
Hakkiçün kamumuzu sen yarlıga يرلغا *(K. Ü. XV. 114)*

Yarlıga bu hataları yâ Rap
Kıl vefa bu cefaları yâ Rap *(Yuz. Hamdi. XV. 155-2)*

§ Tanuk olun kim ben ol kişiyi yarlıgadım يارلغدم.
(Cev. Ah. XV-XVI. 132)

§ Çünkim benim Gafur'duğum bildiler. Siz tanık olun ki ben anların günahların yarlıgadım يرلغدم. *(Zad. XVI. 20)*

Rahmetinden yarlıgadı يارلغدى Hak beni *(Ab. Na. XVI. 350)*

§ Hudâ-yı Taâlâ anı yarlıgayısardır. *(Saa. Pend. XVI. 22)*

§ Gafr غفر [*Ar.*] : Yarlıgamak يرلغەمق, rüsvay etmemek.
(Bab. XVI. 2, 72)

§ Ve ol der ki, yâ Rabbî beni yarlıgamadıñ mı يرلغمدكى ? Ve Allahü Taâlâ der ki, beli, sia-i mağfiretim ile menzilin buraya yetişti. *(Men. Av. XVI. 26)*

§ Âmürziden آمرزيدن [*Fa.*] : Yarlıgamak يارلغەمق, gufran mânasına. *(Caf. XVI. 181-1)*

§ Âmirzgâr آمرزكار [*Fa.*] : Yarlıgayıcı يارلغاييجى Gafûr mânasına. *(Deş. XVI. 87-1)*

§ El-mağfiretü المغفرة [*Ar.*] : Yarlıgamak يارلغامق.
(Ah. XVI. 1010)

§ El-gufran الغفران [*Ar.*] : Ve yarlıgamak يارليغامق, mağfiret gibi.
(Ah. XVI. 732)

§ Âmürziden آمرزيدن [*Fa.*] : Yarlıgamak يارلغمق ve esirgemek.
(Şamil. XVI. 311)

§ Âmürzgâr آمرزكار [*Fa.*] : Yarlıgayıcı يارلغايجى ve esirgeyici.
(Ni'meti. XVI. 74)

Esirgemektir : merhamet, hem yarlıgamak يارلغامق : mağfiret مغفرت [*Ar.*]
(Cev. Ke. XVII. 67)

§ Gufran غفران [*Ar.*] : Yarlıgamak يارلغمق.
(Müntehab. XVII. 69-2)

§ Âmürzgâr آمرزكار [*Fa.*] : Yarlıgayıcı يارلغيجى.
(Cam. Fa. XVII. 21)

§ Huda yarlıgasın يارليغەسن Vani Efendi, hünkârın bu Evliya Çelebi'ye... *(Ev. XVII. 8, 7)*

Yazdıranı yarlıga يرلغا ey Girdigâr
Okuyana rahmet eyle bî-şumar *(Battal. XVIII. 108)*

§ Mağfiret مغفرت [*Ar.*] : Türkçesi yarlıgamak یارلغامق ki Cenab-ı Hak kullarının günahlarını af ve bahş etmek demektir. *(Kam. Os. XIX. 366)*

yarlıganmak : Günahı bağışlanmak, mağfiret olunmak.

Bir nükte geldi bu arada bil ayık
Ver salâvat yarlıganasın یرلغاناسین bayık
(Yuz. Şeyd. XIII. 95)

Barmağın ağzında tutmuş ısıru
Tevbe kıl yarlıgan یارلغن yazuktan dön gerü
(Yuz. Şeyd. XIII. 36)

Ola Hakk'ın rahmeti, bir demde yarlıganasıñ یارلغانه سیك
(Nesimi. XIV. 153)

Çü bu sözü işitti tarlıgandı
Eğerçi devletinde yarlıgandı یارلغندی *(Hurş. XIV. 71)*

§ Çün şol malın beklemek üzerine dürüşmekte şehitlik makamı ve yarlıganmak یرلغنمق menzileti hasıl olur. *(Kel. XIV. 50)*

Şu vakt içün ki akl onda uvanur
Yazuklu kulların hep yarlıganur یرلغار *(Işk. XIV. 326-1)*

§ Her kim gice yatduğu zamanda niyyet eylese kim irte helâl kesb edeyim dise ol kişi yarlıganmış یارلغنمش olur. *(Si. Da. XIV. 2)*

§ Ramazan ayının orucunu dutmak ile ol günahlar yarlıganur یارلغا نور. *(Cennet. XV. 198)*

§ Her dem Allahı anadurgıl ve yarlıganmak یرلغنمق dileyü durgıl. *(Kab. XV. 106)*

§ Ve izzetim, celâlim hakkıyçün sizi hor kılmazın, günahlarınız yarlıganmıştır یارلغنمشدر. *(Delil. XV. 47)*

§ ... Ve her rek'attan ötürü bin tamu ehli yarlıgana یرلغنه. *(Saat. XV. 68)*

§ Eğer lûtuf yüzünden perdeyi götüre, şakîlere dahi yarlıganmak یرلغنمق ümidi vardır. *(Güls. XV. 77)*

§ Bir kerret Sübhane Rabbiye'l-a'lâ diye idi cemi-i günahı hep yarlıganaydı يرلغنايدى. *(Müz. XV. 493)*

§ Siz erenlerden iltimas ve istida'mız budur ki benim günahım yarlıgandığın يارليغاندينغ bana bildiresiz. *(Bektaş. XV. 163)*

§ Yaramaz işini terk etmeyince ana yarlıganmak يارلغنمق olmaz. *(Ferec. XV. 100)*

§ Anlara yarlıganmak يارلغنمق var ve eyü rızk var uçmakta. *(Cev. Es. XV. 40)*

§ Mekkare مكقرة [*Ar.*] : Günahlar yarlıganmasına يرلغنمسنه sebep olan şey. *(Bab. XVI.)*

§ Âmürziden امرزيدن [*Fa.*] : Yarlıganmak يرلغنمق ve esirgenmek. *(Ni'meti. XVI. 7)*

Cihanın darlığından darlıgandı
Civar-ı Hakka varıp yarlıgandı يرلغندى *(Şeh. Ş. XVI. 878)*

§ Şeytan ağlar, vâveylâ ki ayırtlaşınca yarlıgandılar يارلغانديلر bu selamları berekâtında, dir. *(Ta. Şahi. XVI. 52-2)*

Yarlıganmak يارلغنمق umusun komayalım gel Nazmi
Ki Çalap kullarını suç ile yindek karamaz *(D. B. XVI. 93)*

§ El-iğtifar الاغتفار [*Ar.*] : Yarlıganmak يارلغنمق, mağfiret olunmak. *(Kdeb. XVIII. 490-1)*

yarlıganmaklık : Mağfiret olunma, bağışlanma.

§ Mü'minlere yarlıganmaklık يارلغنمقلق talep eylemek vâciptir. *(Saat. XV. 46)*

yarlığ : Ferman, irade, buyrultu.

Neye kaçıp hasta kılursun teni
Gel varalım gösterelim fermanı
Belimize yarlığı يرلغى kuşatalım
Dutmayanın başını uşatalım *(Man. Tayr. XIV. 47)*

§ Me'mun ibni Reşid'den emir Musa'ya bir yarlığ-ı يرليغ beliğ vârid oldu ki bu cebele suûd edip anda mahpus olanın haline vakıf ola. *(Men. Av. XVI. 134)*

Karavul : herküş ü yarlığ يارليغ [*Fa.*] : nişan-ı şahi نشان شاهى
Tığ : dağ başı, duman : miğ, kıl ören : mûtap
(Genc. XVII. 64)

§ Serdar-ı muazzamsın deyü yarlığ-ı يرليغ beliğ-i şahî ile.
(Ev. XVII. 1, 282)

§ İsmail kadısına bir yarlığ يرليغ gönderdi ki...
(Naima. XVII-XVIII. 5, 275)

Dili Mirrih'e geçerken tığın
Baş ü can üzre senin yarlığıñ يرليغك *(Fazıl. XVIII-XIX. 6)*

§ Ferman فرمان [*Fa.*] : Emir, irade, buyruk, yarlığ يرليغ.
(Kam. Os. XIX. 186)

yarlık : Önlük, çocuk göğüslüğü.

§ Bâreng بارنك [*Fa.*] : Oğlancıklar göğsüne bağladıkları yarlık يارلق. *(Deş. XVI. 188-2)*

§ Bâzreng بازرنك [*Fa.*] : Oğlancıklar göğsüne bağladıkları yarlık يارلق. *(Deş. XVI. 189-2)*

§ Bâzreng بآزرنك [*Fa.*] : Oğlancıklar göğüsüne bağladıkları yarlık يارلق. *(Cinas. XVI. 37)*

§ Bâzrend بازرند [*Fa.*] : Küçük ma'sumların göğüslüğüdür ki göğüslerine bağladıkları parçadır, yarlık يارلق ta'bir olunur ve karıların göğüslerine dahi denir. *(Bürh. XVIII-XIX. 97)*

yarmak (I) : 1. Geçmek, ötekini geride bırakmak.

§ Oh attılar Beyrek, kızın okun yardı يردى. *(Dede. XIV. 41)*

2. Kazmak, oymak, delmek.

İkisi düzettiler ü kazdılar
Yeri yol edip hoş oda düzdüler
İki kişi çün canı attı oda
Ayıplamanız düzdülerse oda
Dürüşe kişi kaygusunu alur
Yeri yar içün yaruben يارون yer olur *(Süh. XIV. 124)*

3. Ayırmak, birbirinden uzaklaştırmak.

Kanımı helâl edip iriştim idi yâre
İrmesedi Sa'lûk kara yüzlü haramî
Yardı یاردی beni yârimden ü yad yerlere düştüm
Biliş bigi bilmezvenin atamı anamı *(Süh. XIV. 184)*

Ki yâ Rap ümmetin vardır günahkâr
Buları fazlın ile tamudan yar یار *(Hurş. XIV. 4)*

Senden yaramayalar یارمایالر gönülü
Bunca ki görür yara gözünden *(Kadı. XIV. 295)*

Seni her ne kim dostundan yarar یرار
Ger eğlenceğindir der isem yarar *(Ferh. XIV. 36)*

yarmak (II) : Akça, sikke, para.

Satarız bunu neye kim ola
Altun akça kıymetsiz yarmak یرمق pula
Ol kişi eydür altun akçam yokturur
Üş bilemce kellâ kumaş çokturur
Ettiler biz niderüz kumaş kelâ
Satarız ol kıymetsiz yarmak یرمق pula
Ol kiş'eydür on tokuz var yarmakum یرمقم
Bu kadarla acep ola almağum
Bunlar eydür sattık ancaya size
On tokuz yarmak pulu vergil bize *(Yuz. Şeyd. XIII. 15)*

§ ... Eyittim : Bu kadar dürüşürsün, günde ne kadar kazanırsın? Eyitti : Üç günde bir yarmak یرمق kazanurun dedi. *(Güzide. XV. 100)*

yarmurmak, (yermürmek) : Sızlanmak, teellüm etmek.

Kimi görse ana karşı yarmura یرمره
Gözlerinden durmadın yaş dormura *(Ga. XIV. 394)*

Dedi ağlamsıyarak yermürürek یرمورك
Ne katlansın nice döysün bu yürek *(Hurş. XIV. 45)*

Yarmuru inleyü dedi ey pîr
Har-ı rûbah bigi pür-tezvir *(Şeyhi. XV. 69)*

yarmuru yarmuru : Yalvara yalvara, acındırarak.

§ Canıma yazık dedi, yarmuru yarmuru يرمرو يرمرو ağladı.
(Dede. XIV. 30)

Çü işitti Nakkaş bildi yakin
Ne kim ol gümanıydı oldu hemin
Öğüş zarlık etti kıldı hurûş
Dedi ey diriga bu kez bildim uş
Hem ağlar iğen yarmuru yarmuru يرمرو يرمرو
Öğüş içti andı eyitti gerü *(Süh. XIV. 172)*

yarpuz : Bir cins nane.

§ ... Hususan kim na'na yiye veya yarpuz يارپوز yiye ve gülbeşeker. *(Yadigâr. XIV. 34-1)*

§ Zencebil ve kuru yarpuz her birinden yidi direm.
(Yadigâr. XIV. 66-1)

§ El-futenc الفوتنج [*Ar.*] : Yarpuz يارپوز dedikleri ot.
(Ah. XVI. 778)

§ Bâdrengbû بادرنكبو [*Fa.*] : Oğul otu ve bâdrencbûye ki Türkide yarpuz يرپوز derler. *(Caf. XVI. 13-2)*

§ Galiçen غليچن [*Fa.*] : Yarpuz يارپوز didikleri meşhur ot ki yılan rayihasını gayette sevmez. Derler ki ini kenarında bitse ol mekânı kor gider. *(Deş. XVI. 270-2)*

§ Badrencuye بادرنجويه [*Fa.*] : Yarpuz يارپوز didikleri ot ki yılan rayihasından kaçar... *(Deş. XVI. 301-2)*

§ Galiçen غليچن [*Fa.*] : Yarpuz يارپوز dedikleri ot.
(Cam. Fa. XVII. 73)

§ Na'na' نعنع [*Ar.*] , puzine پوزينه [*Fa.*] : Yarpuz يارپوز.
(Aks. XVII-XVIII. 126)

§ Habak حبق [*Ar.*] : Yarpuz يارپوز dedikleri nebattır, pudine dahi derler. *(Bürh. XVIII-XIX. 228)*

§ Guleycin غليجن [*Fa.*] : İsm-i pudinedir, Türkide yarpuz يارپوز ta'bir olunur. *(Bürh. XVIII-XIX. 430)*

yaru : Yarı, yarım.

§ Alalar ham dağ elmasını ve döğeler ve suyun alalar ve kaynatalar tâ kim yaru يارو kala. *(Akr. XV. 303)*

§ Nîm نيم *[Fa.]* : Yarım ve yaru يارو nısıf mânasına. *(Caf. XVI. 169-2)*

yasa, (yasağ, yasak) : 1. Kanun, ferman, kaide, türe, emir.

Öpmeğe can diler imiş dudağın
Tutalım şimdi ol yasağuñı يساغوكى biz *(Kadı. XIV. 353)*

Buyurdu ışk şahı ki hiç ayığ olmaya
Biz kuluyuz anın hele tutduh yasakını يساقنى
(Kadı. XIV. 387)

Yasakuñ يساقوك farzdır boynuma benim
Ve liykin sâkuna yetmez yasakuñ يساقوك *(Kadı. XIV. 113)*

İlde ulusta her ki boyun hana sunmadı
Sultan yasağı يساغى oldur anı han esir eder *(Dâi. XV. 140)*

Kamusuna bu idi şehten yasak يساق
K'iderlerdi timara göre yarak *(Ta. Sel. XV. 184)*

Revandır başa, çana hükmün ey şah
Yerine yetse gerek Han yasağı *(Şeyhi. XV. 163)*

Bulara Hak koyuptur bu yasağı يساغى
Ki yerli yerine basar ayağı *(G. Ra. XV. 38)*

Bu asr içinde bir devletlü handır
Yasağı يساغى muhkem ü hükmü revandır
(Çeng. XV. 170)

Gûş edelden kûh ü deşt ehli yasağ-ı يساغ adlini
Hemdem-i âhu-yi sahra oldu her şîr-i arîn *(Şeref. XVI. 164)*

§ Yasa ياسا : Harezm lisanında hükm-i padişaha derler ve tedbir-i ahval-i memlekette Cengiz Han'ın kanun-namesi adıdır. *(Deş. XVI. 26-2)*

§ Yargu يارغو : Yasak يساق. *(Şamil. XVI. 538)*

Tutup bıçkı ile baştan ayağa
İki biçti vü irgürdü yasağa يساغه *(Şeh. Ş. XVI. 31)*

Yılanlara yedirirler dımağın
Getirirler yere şahın yasağın يساغين *(Şeh. Ş. XVI.)*

Şol kadar hükmün revandır kim yasağ يصاغ etse, şimâl
Soymayam bağ içre eşcarı deyü eyler yemin *(Zati. XVI. 58)*

Ki kurdun pençesi, söylet yasağı يساغى
Keçinin rîşinin olsun tarağı *(Zati. XVI. 305)*

§ Yasa ياسا : Hârezm dilince hükm-i padişahtır ve kanun-name-i Cengiz Han'dır, memleket tedbirinde.
(Ni'meti. XVI. 641)

Karı gitti İmam turdu ayağın
Ki göstere ol uğruya yasağın يصاغن *(Fazilet. XVI. 260)*

2. Memnu, memnuiyet.

§ Hem düşümden ve hem ta'birinden haber virmeseniz üç güne kadar sizi hep kırarın dedi, bunlar yasağından يساغندن kurtuldular. *(Kesir. XV. 247)*

Rûzgâr oldu muhalif hâl bir yüzden dahi
Ettiler gül mevsiminde bade-i nâbe yasağ يساغ
(Ruhi. XVI. 267)

Gel hele bir kerrecik seyr et göze olmaz yasağ يساغ
Oldu Sa'dabat şimdi sevdiğim dağ üstü bağ
(Nedim. XVIII. 193)

3. Tertibat, tabiye.

Yârin yine bizim ile şıltağı ne imiş
Hûnî gözünün sancışa yasağı ياساغى ne imiş *(Kadı. XIV. 257)*

4. Ödev olarak verilen iş.

Nefs solunda akıl sağındadur
Her birisi kendü yasağındadur يه صاغنده در
(Vahdet. XV. 123-2)

yasadüşmek : Gevşetmek, birden gevşetmek, bozmak.

İlini ansızın basadüşelim
Yayını gensüzün yasadüşelim ياسادشالم *(Hurş. XIV. 56)*

yasağ : → **yasa.**

yasağa değürmek, (yasağa yetürmek) : Cezaya çarptırmak.

§ ... Yasağa değürgil يصاغه دكورگل, ya'ni siyaset etgil ol iki yavuzun dahi boynun urgıl. *(Fütuh. XIV. 15)*

§ Hayin ve suçlu kişiyi elbette yasağa yetürmek يساغه يتّرمك gerek. *(Ta. Sel. XV. 18)*

yasağa yetürmek : → **yasağa değürmek.**

yasağcı : → **yasakçı.**

yasağ etmek, (yasağ eylemek) : Buyurmak, emretmek, ferman çıkarmak.

§ Şehre münâdîler bırağup ahali-i Kûfe yarağ u yasak dakınmasunlar deyu yasağ etti يساغ ايتدى.
(Saadet. XV-XVI. 199-1)

§ Derî دری [*Fa.*] : Parisi dilidir. Anınçün Derî derler ki Behram Gûr yasağ eyledi يساغ ايلدى ki kendü kapusunda Farisi dilin söyleyeler ve beratları ve ahkâmları Farisice yazalar. Ol zamanda anun kapusuna mensup olduğundan ötürü Derî dediler. *(Caf. XVI. 57-2)*

yasağ eylemek : → **yasağ etmek.**

yasak : → **yasa.**

yasakcıbaşı : Baş muhafız, zabıta amiri.

§ ... Mahmiye-i mezburede yasakcıbaşı يساقجى باشى olan Mehmet, subaşılar ve gayri ile bî-garaz müslümanlar mahzarında ahali-i mahalle talepleriyle keşf olunup...
(Sic. A. XVI. 2, 662)

yasakçı, (yasağcı, yasak kulu) : Muhafız, bekçi, zabıta memuru.

Anda fevt oldu yasakçısı يسقچىسى bile
Zî-saâdet Hak yolunda kim öle *(Enveri. XV. 52)*

§ Beğlik şap üzerine yasak kulu يساق قولى olan ulûfeci Karagöz bin Abdullah ikrar idüp eyitti ki... *(Sic. B. XV. 11, 4)*

§ ... Mezburan yoldaşlara yasakcılık يساقجيلق hizmetinde istihdam ettirip ve-lâkin hılâf-ı şer' kimesneye rencide ve remide ettirmeyip... *(Sic. A. XVI. 1, 1094)*

§ ... Otuz üçüncü bölükten Ali nâm yoldaş altı ay va'de ile yasakcı يساقجى ta'yin olunup irsâl olundu. *(Sic. A. XVI. 1, 98)*

§ ... Şer' ile nesne sabit olmadın yasağcı يساغجى getirip bir gök atım alıp gitti. *(Sic. A. XVI. 1, 42)*

§ ... Budur ki nefs-i Ankara'da yasakcı يساقجى olan Ömer Beğ bin Abdullah nâm bölük başı mahkeme-i şerife gelüp Karakeçilü subaşısı olan Dızdaroğlu Mehmet'in reâyaya hılâf-ı şer' zulm ile teaddîsi olduğuna binaen...
(Sic. A. XVI. 2, 201)

§ Nefs-i Ankara'da ve Çukurcuk'ta yasakcı يساقجى olan kırk dördüncü bölükten Mehmet Beğ nâm yeniçeri...
(Sic. A. XVI. 1, 155)

§ ... Bu zikr olunan taife, bize yasakcı يساقجى gerekmez deyüp talep etmezler ise biz dahi bunlardan ferağat eyledik.
(Sic. A. XVI. 3, 59)

§ ... Yatıp uyurlar idi yasakçı يساقجى varıp mescit kapısından yâ Vâsıt deyü çağırdıkta. *(Aks. XVII-XVIII. 514)*

§ Ser-aheng سرآهنك [*Fa.*]: Hanende başı mânasınadır ve pişrev-i asker mânasınadır ki ıstılâhımızda çarkacı ve Türkistan'da herval ve Arabide mukaddemetü'l-ceyş denir ve subaşı ve şihne ve ases mânasına gelir ve başçavuş ve yasakçı يساقجى ve baş çukadar ve baş odabaşı makûlesine ıtlak olunur.
(Bürh. XVIII-XIX. 347)

§ Bedreka بدرقه [*Ar.*] : Kulağuza ve rehbere denir ve yol yasakcılığına يساقجيلغنه ya'ni yol muhafızlığına denir ki ebna-i sebilin önüne düşüp kutta-ı tarıktan muhafaza ve himaye etmekliktir. *(Nuhbe. Ş. XVIII-XIX. 162)*

§ Bedreka بدرقه [*Ar.*] : Kılavuz, yasakçı يساقجى demektir.
(Kam. Os. XIX. 115)

yasak kulu : → **yasakçı.**

yasama : Salma vergi.

Gâh yasama يسامه, gâh kapçur, geh tağar
Koşuna koşmuş ili her dem sağar *(Ga. XIV. 298)*

yasamak : 1. Tertip, tanzim, tasmim etmek, kurmak, hazırlamak.

Cümle âlemler üstüne hayr ü şerri sen yasadın يسدك
Hışm u rahmet havaledir kendi aslına katmağa
(Yunus. XIII-XIV. 48)

Yasadı يصادى leşkeri yer yer Muğa Han
Sanasın mevc urur deryay-ı Umman *(Hurş. XIV. 62)*

§ Kılıtanus dahi kendinin otuz bin çerisini yasadı يصادى.
(Fütuh. XIV. 4)

§ Resûl Hazreti çerisini sağ, sol yasadı يصادى , sağ kola Zübeyr... *(Si. Da. XIV. 715-2)*

Leşkeri yasadı ياساد şah-ı Siysitan
K'ede İskender'le bir ceng-i giran *(İs. XIV-XV. 121)*

Buyurdu ol arada şah-ı âlem
Yasañ يصاك atluyu yayayı dahi hem *(Salâtin. XV. 141)*

Pes mukaabil turdu asker yasadı ياصدى
Hak inâyet kıldı küffarı sıdı *(Muham. XV. 197)*

Çünkü göğü kubbe-i mînâ yasadı يسادى âli taak
Düzdü sunun köpüğünden yerleri etti surâh
(Muham. XV. 27)

Kalem geldi vü Levh oldu düzüldü Arş ü Kürsi hem
Döşendi bu bisat-ı Ferş yasandı يسندى hayme-i hadrâ
(Muham. XV. 8)

Tamuyu yasayan يصاين celâlin hakı
Behişti bezeyen cemalin hakı *(Ah. Pş. XV. 4)*

§ Çavuşlar yemîn ü yesar divan yasayup يصايوب kimi izzetleyüp ve kimi urup... *(Selim. XVI. 30)*

Buyurdu şir-i Yezdan şah-ı şiran
Yasaya يصايه leşkerini mir-i miran *(Enis. XVI. 28-2)*

Yasadı يصادى halkını gördü çerisin
Bir araya getirdiler varısın *(Şeh. Ş. XVI. 159)*

Cihanı eylik ile tuttu adım
Ne vardır bu cihanda ben yasadım يصادم *(Şeh. Ş. XVI. 25)*

Yasadıñ يصادك mü'mine bağ ile cennet
Buyurdun kâfire dürlü meşakkat *(Şeh. Ş. XVI. 4)*

§ Et-tektib التكتيب [*Ar.*]: Alayı ve askeri yerli yerinde yasayup يصايوب tertip ve tanzim eylemek mânasınadır. *(Kam. XVIII-XIX. 1, 243)*

2. Yığmak, tahşit etmek.

Nice ki zülfü gönül kalbine yasarsın ياسارسين sen
Anın gibi yasayış her safa gerekmez mi *(Kadı. XIV. 67)*

Yasamış يصامش giysusu kâfir çerisin
Şebihun kılur islâma bu gece *(Kadı. XIV. 119)*

Çiğdem yasamış يصمش çemende leşker
Sûsen omuzunda gürz-i şeşper *(Hüs. Dil. XVI. 110)*

Şol kadar eşk sipahın yasadım يصدم dideden kim
Cûş ederse tuta dünyayı sipahım sanemâ *(Cem. XV. 20)*

§ ... Şu'b ağzında leşkerin yasayup يصايوب oturup Ervamın yolun seddeyledi. *(Naima. XVII-XVIII. 3, 150)*

3. Yamyassı yatırmak, yere sermek, yaymak.

§ Cellatlar kızıllar giyip, başlarında kızıl atlastan kalpakların giyip, bellerine satırların kuşanup nat-ı siyaseti yasadılar يصاديلر. *(Müslim. XV. 34, 45)*

§ El-azz العظ [*Ar.*] : Bir kimseyi urup yere yasamak يصامق mânasınadır. *(Kam. XVIII-XIX. 2, 533)*

yasandırmak : Kurulu yayı açtırmak.

Nişan-ı nâvek-i naz eyledi o gamze beni
Keman-ı ebru-yi yâri yasandırıncaya dak يصاندرنجيه‌دق
(S. Vehbi. XVIII. 267)

yasanmak (I): 1. Meyletmek, dayanmak, niyetlenmek, tasarlamak.

Gözün Tatarının yasağı budur
Ki kurtulmaya bu ışka yasanan ياصانن *(Kadı. XIV. 243)*

§ Et-teabi التعابى [*Ar.*] : Bir kimse bir kavme ve diğer kimse bir ahir kavme meyl edip yasanmak يصانمق mânasınadır. *(Kam. XVIII-XIX. 3, 868)*

2. Karargâh edinmek.

§ El-muasker المسكر [*Ar.*] : Asker yasandığı يساندينى, ya'ni mahall-i ikamet ittihaz eylediği yerdir. *(Kdeb. XVIII. 445-2)*

yasanmak (II) : → **yasılmak.**

yasatmak : Yaptırmak, kurdurmak, tertip, tanzim ettirmek.

Yasatup يصادب bağda taht-ı Husrev'i gül
Durur meddah olup hizmette bülbül *(Ravza. XV.)*

§ Mezkûr burunun ta ucuna bir kale yasadup يصادوب.
(Ev. XVII. 7, 690)

yasavul : Yasakçı, muhafız.

Geleydi karşına Cem ey şeh-i diyar-i kerem
Yasavul ياصاول ona der idi beğim ıraktan dur
(Hayali. XVI. 2)

§ Dûr-bâş دورباش [*Fa.*] : Yasavulların يساولرك elinde olan âlet-i zecrdir ki ırak turun deyü halkı beğlerin önünden def' ederler. *(Deka. XVI. 63-3)*

§ Dur-bâş دربـاش [*Fa.*] : Yasavullarıñ يساولرك elindeki âlet-i zecrdir ki ırak durun deyü halkı beğlerin önünden def'eder. Dûr-bâş lâfzından muhaffeftir. *(Deş. XVI. 167-1)*

Veli Hakana urdu bend-i muhkem
Yasavul يصاول kodu üstüne yüz âdem *(Şeh. Ş. XVI. 935)*

İki canipte çavuş u yasavul يصاول
Kimisi yürü der kimisi savul *(Şeh. Ş. XVI. 835)*

§ En-nefer النفر [*Ar.*] : Göç mânasına ki askerden ayrılup ileri giden kimseler, karavul ve yasavul يساول mânasına. *(Kdeb. XVIII. 429-2)*

§ Tarrıkû-zen طرقوزن [*Fa.*] : Salâtin ve vüzera önlerinde tarrıkû, tarrıkû diyerek halkı dağıtıp alarga eden çavuş ve yasavul يساول makûlesine denir. *(Bürh. XVIII-XIX. 414)*

Padişahın kapısı : dergah ü babü's-sultan
Çavuşa dindi : yasavul يساول ile serheng سرهنك [*Fa.*] ü daliz دليظ [*Ar.*]
(Naz. Cev. XVIII-XIX. 76)

Asker ü feylak ü zümmare vü cehfel : çeri, heng
Oldu kaaid قائد [*Ar.*] çavuşun adı : yasavul يصاول : serheng سرهنك [*Fa.*]
(Naz. Cev. XVIII-XIX. 92)

yasdağaç : → yastığaç.

yasdanmak : → yastanmak.

yasdığaç : → yastığaç.

yas giyesisi : → yas tonu.

yasılmak, (yasanmak (II)) : Yayın kirişi gevşetilmek.

Tokuz kişi yatur başı kesilmiş
Kılıçları sınıp yayı yasılmış *(Dah. XIV. 37)*

Kirişler üzüle yaylar yasıla يسيله
Son ucu leşkeri Mısr'ın basıla *(G. Ra. XV. 74)*

Danişment beğlik ister gör asıldı
Çürük ok attı hem yayı yasıldı ياصلدى *(Âş. XVI. 93)*

§ Yollar kesilmiş, ahalisinin maişetleri sehmi münkesir ve kuvvetleri kemanları yasılmış ياصلمش. *(Mevahib. XVI. 188)*

§ Ve İzmir-oğulları'nın devirleri âhir olup okları atılup yayları yasıldı ياصلدى. *(Solak. XVII. 84-2)*

Kalmaz ebruda girih terk-i itab eylese yâr
Resmdir, cenk hitamında kemanlar yasanur يصانور
(Nabi. XVII-XVIII. 23)

yasmak : 1. Yayın kirişini gevşetmek.

Bu kamu taatların başı miskinlik imiş
Gel imdi miskin Yunus tamam yayını yas ياس
(Yunus. XIII-XIV. 369)

Bu gün çü kurlu tuttu kastı yasın
Gerek kim sağ el ile yasmayasın ياصمياسك *(Hurş. XIV. 63)*

Çalap kaldırdığını kimse basmaz
Yayı kim Hak kura hiç kimse yasmaz يسمز
(Işk. XIV. 178-1)

Müddainin yayını yasmak يصمق gerek
İki dillünün dilin kesmek gerek *(Man. Tayr. XIV. 121)*

Şöyle sulh oldu gazap bastı bular
Yayını yasup ياسوب silah astı bular
(Melhame. XIV-XV. 155-1)

Biçti ölüm sındusu ömr atlasın
Kurulup turur iken yastı يصدى yasın *(Enveri. XV. 67)*

Hana karşı yayı kurulmuş asar
Didi alsın anı her kim ki yasar
Kimse ne yasabilür ياصابلور hot ne kurar
Hem Iyaz anda bir ay kılur karar *(Enveri. XV. 75)*

Hak'ın görmek dilersen kibriyasın
Riyanın sı okun, yas ياص kibr yasın *(Ruşeni. XV. 4)*

Nice bin kurlu yayı yasdılardı يصديلردى *(Salâtin. XV. 173)*
İlkyaz olucak rebi' yeli eser
Kış burûdet yayını andan yasar يصر *(Anasır. XV. 410)*

Ben umardım gamzenin tîrine can edem hedef
Sen niçün canâ keman ebrûlerini yasasın ياسەسن
(Cem. XV. 155)

§ ... Kız yayını yastı ياصدى ve gereği gibi sındı eyitti : Hezar aferin tab-ı pâkine. *(Ferec. XV. 334)*

Kaşınla kirpiğin öldürdü işte ben kulunu
Gider elinden okun hay efendi yayını yas ياص *(D.B.XVI.104)*

Hey anasına küsenler
Kurulu yayı yasanlar *(Saz. Köroğlu. XVI. 45)*

Tarf-ı rûyinde okun attı yayın yastı يصدى hatın
Şimdiden sonra kaşın hiyle kemanın kursun *(Âli. XVI. 144)*

Okunu attı vü yayın yastı ياصدى
Kurt boğazına san ciğer astı *(Ş. G. XVI. 88)*

Delerdi taşı tîr-i âhı Ferhad-ı keman kaddin
Benimdir şimdi meydan ol okun attı, yayın yastı ياصدى
(Zati. XVI. 576)

Anın başın dahi Abbas kesti
Belini büktü vü yayını yasdı ياصدى *(Fazilet. XVI. 126)*

Kademeynin ecel rikâbına bas
Ok atıldı emel kemanını yas يص *(Ârifîn. XVI. 91)*

Pehlevan ol akl ile sen nefsi bas
Zor u kuvvet eyleyip yayını yas *(Zehr. XVI. 140)*

Okunu attı vü yayını yasdı
Götürüp kaşları tâkında astı *(Yuz. Şems. XVI. 388)*

Anın bir kimse yayını yasamaz يصامز
Anı meydanda ejderha basamaz *(Şeh. Ş. XVI. 99)*

Adın sorar isen Sam idi anın
Kimesne yayını yasmadı ياسمدى anın *(Şeh. Ş. XVI. 94)*

§ Okunu atıp, yayını yasup ياصوب "ircii ilâ Rabbike" emriyle memur olup civar-ı rahmete doğru fenadan göz yumup gitti. *(Ev. XVII. 5, 600)*

Okun atmış kemanını yasmış يصمش
Her biri çarha bir kemet asmış *(Atai. Ha. XVII. 122)*

2. Yassıltmak, düz hale getirmek.

§ Pehîden پهيدن [*Fa.*] : Yasmak يصمق. *(Ni'meti. XVI. 12)*

§ Pehîden پهيدن [*Fa.*] : Yasmak يصمق. *(Şamil. XVI. 266)*

yasmık : Mercimek.

§ Ed-dersec الدرسج [*Ar.*] : Mercimek ki hububattan yasmık ياصمق dedikleri şeydir. *(Ah. XVI. 382)*

yassanmak : → yastanmak.

yastamak : Yaslamak, dayamak, yastık edinmek.

Başımızı kılıca yastayalum يستايلوم
Leşkere bir padişah isteyelim *(Man. Tayr. XIV. 4)*

Garib ü ac idi yer ister idi
Ki her dükkâna göğüs yastar idi يستر يدى *(Işk. XIV. 178-2)*

Baş üstüne varalım isteyelim
Baş üstüne bir taş yastayalım يستايلم *(Süh. XIV. 183)*

Baş açıp dün ü gün ölüm isterüz
Hak yoluna başa kılıç yastaruz يصتّرز *(Enveri. XV. 70)*

§ Şol halde kim Zeyd arkasın Kâ'be'ye yastamıştı ياصتمشدى, eydürdü kim... *(Kesir. XV. 173)*

Âşık oldum geldim anı isterin
Toprağa ten başıma taş yastarın يصطرين *(Cam. XV. 21)*

yastancak : Dayanacak yer.

§ Ve yarakladı anların içün yastancaklar يصتنجقلر ki akılları gidicek Yusuf cemalinden, söykeneler. *(Cev.Es. XV. 317)*

yastanmak, (yasdanmak, yassanmak): Yaslanmak, dayanmak, kendine yastık edinmek.

Bir şaha kul olmak gerek hergiz ma'zûl olmaz ola
Bir eşik yastanmak يصتنمق gerek kimse elden almaz ola
(Yunus. XIII-XIV. 63)

Kimesnem yok benimle ol karındaş
Sevin kaygulara yastanmagıl يستنمغل baş *(Işk. XIV. 159-1)*

Kimi kim görürem elin yastanıp يستنب
Peşimanlık ile kanadır dişin *(Kel. XIV. 12)*

Naz ile ni'met içinde işret edersin gece
Ben yeri döşek edip yasdanayım ياسدانيم taşları mı
(Kadı. XIV. 484)

Yatam toprağ üstüne daş yastanam
Düşem oda vü çaremi isteyem *(Süh. XIV. 245)*

§ Bir ottur ki budağı olur, uzunluğu dört parmak olur, yere yasdanu يصدنو biter. *(M. Bay. XIV. 59)*

§ ... Zira bir kelp önüne bir sünücek bırağana bunca tevazu' eder, anın eşiğin yasdanup يصدنب yatur.
(Müneb. XIV-XV. 6-1)

§ ... Ve ol, örtülü yerlerde yumşak döşekler içinde istirahat kesp ede, ben, karda yağmurda yabanlarda toprak döşenip taş yastanam يستنم. *(Müneb. XIV-XV. 20-1)*

§ Zikr olan yastığı mezbur Mehmed'in avratı işbu Kaya Beşe bint Mirza bize yastanuñ يستانوك deyü verdi.
(Sic. K. XV. 5, 289)

§ Et-tevessüdü التوسد [*Ar.*]: Yasdanmak ياسدنمق ya'ni başı altına yastık komak. *(Terceman. XV. 220-2)*

Uşatsın başımı çarh-ı bed-âyin
Ger ansız yastanursa يصتنورسه gayri bâlin *(Mih. XV. 358)*

Verüp hâre ayak yasdandılar يصدندلر taş
Uyur mu bağrı olsa kişinin baş *(Mih. XV. 177)*

Ay yüzünde deste-i gül yasdanır يصدر reyhan hatın
Kimde olur bu kamer devrinde bu ikbâlîer *(Cem. XV. 74)*

§ Yastığına yastanmayup يصتنميوب bu hal içinde öldü.
(Kesir. XV. 334)

§ Bir gün İsa Peygamber Aleyhisselâm bir taş yasdandı يصدندى ve ımızgandı. *(Kesir. XV. 140)*

§ Ey bencileyin gaflet döşeğinde gurur yastığın yastanan يصتان gaafil. *(Delil. XV. 139)*

Sığıncağım, tapıncağım tapundur
Yatağım, yastanacağum يستناجاغوم kapundur
(Ruşeni. XV. 2)

Devlet evi divarına yastanmayugör يصتنميوكور kim
Muhkem değil ey şah bu bünyadın esası *(Şeyhi. XV. 13)*

Yârin yüzünde her gece gül yasdanıp يصدنب yatur
Devr-i kamerde zülfü ne hoş kâmran imiş *(Ah. Pş. XV. 39)*

Kanı tali' ki gelesin dizimi yastanasın يصتنەسن
Ben öpem seni vü sen kendin urasın uyura
(Nizami. XV. 47)

§ Kullar iki tarafta turup süğülerin yasdandılar يصداندلر.
(Müslim. XV. 6, 197)

§ Bu kadar yıl taş yasdanup ياصدانوب toprak döşendim.
(Müslim. XV. 24, 91)

Ol arzuya bular yastandı يستند divar
Kanı divar işi ya kanda gülzar *(Tennuri. XV. 229)*

§ Yetmiş yıl içinde divara ve gayri nesneye yassanmadı يصنمدى ve söykenmedi ve yastığa tekyelenmedi. *(Kesir. XV. 284)*

§ ... Anların eşiğinde yatıp taş yasdanmağı يصدنمغى dünyanın ve âhiretin rahatı bilirler. *(Maârif. XV. 81)*

Lihaf-ı sebz ile gonca yatur gülzare yasdanmış
Eğilür karşısında hasta bülbül hâre yasdanmış
(Aşki. XVI. 179)

§ Tehassüb تحسب [*Ar.*] : Nesneye yasdanmak يصدنمق ve söykenmek. *(Bab. XVI. 1, 72)*

§ Vesd وسد [*Ar.*] : Dayanmak ve yasdanmak يصدنمق. *(Bab. XVI. 1, 487)*

Der-i dilberde âşık yastanur يصدنر taş
Diler yastık beli sayru olan baş *(Güvahi. XVI. 105)*

Taş yastan يصتن Nihani hâk döşen
Terk ehlinde bûriya (bu riya?) neyler *(Nihani. XVI. 36)*

§ Âhir-i ömrüne varınca yastık yasdanmadılar ياصدنمديلر ve döşek döşenmediler. *(Mevahib. XVI. 112)*

Yanından eksik olmaz ehl-i diller
Eşiğin yasdanurlar يصدنورلر ay u yıllar *(Şeh. Ş. XVI. 11)*

§ Ḫucest خجست [*Fa.*] : Kutlu mübarek ve huceste mânasına ve ilm-i musikide bir terkibin adıdın. Necati :
Şeh-naz eder huceste cemaline yasdanup يصدنوب
Şehnaz iken figanım anınçün Hucest olur *(Deş. XVI. 39-2)*

§ Vâkıamda gördüm ki, Hazreti Resûlullah bir mescit içinde mihraba yasdanup يصدنوب oturmuş. *(Hadika. XVI. 30)*

Niçün koyam eteğin elden ol felek-kadrin
Der-i refîini yasdanmayam ياصدنمم niçün meh ü sâl *(Ruhi. XVI. 27)*

§ Yastanmayacağa yastandılar ياصتاندىلار. *(Sır. XVI. 48)*

Halk eşiğin yasdanur يصدنور kûyun tolanır suç benim
Müttehemdir kanda varırsa sera-tâ-pâ garip *(Lâmii. XVI. 80)*

Eşiğin yasdanurken يصدنوركن canımı teslim edem âhir
Benim bu onmadık başımda var ise eğer devlet *(Zati. XVI. 89)*

Âşık-ı bî-dil ruh-ı zerd ile yasdansun يصدنسون gönül
Yaraşur zerrin hamayil sâid-i sîmînine *(Baki. XVI. 211)*

§ ... Ya'ni altunlu yastık yastanmaktan ibarettir.
(Ha. Ş. XVI. 394)

İşim taş yasdanup يصدنوب toprak döşenmektir meşakkatten
Yürekte gizli derdim var bürûdetten hararetten *(Âli. XVI.)*

Padişahken taşlar yasdanıp yattım
Hayır dua edin ruhum şad edin *(Saz. İbrahim. XVII. 124)*

Gurbet diyarında hasret nedamet
Nice bir yasdanır kolum nice bir *(Kâtibi. XVII. 29)*

Yasdanup يصدنوب taşa bî-mecâl olmuş
Görünürde heman hayâl olmuş *(Atai. Ha. XVII. 106)*

§ Şahzade-i gam-dîdenin uyhusu gelüp bir mıktar istirahat içün yasdanup kendüyi hâb aldı. *(Solak. XVII. 191-1)*

§ Taş yasdanup يصدنوب toprak döşendik diyen...
(Naima. XVII-XVIII. 6, 140)

yastığaç, (yasdağaç, yasdığaç) : Üzerinde yufka açılan tahta, ekmek tahtası.

§ Taḫta-i nân تختهٔ نان [*Fa.*] : Yastığaç يصتغج ve etmekçiler tahtası ki bir tahtadır, yer yer çanak gibi oyulmuştur, anlara etmek koyup taşra taşırlar ve sini. *(Ni'meti. XVI. 197)*

§ Taḫta-i nân تختهٔ نان [*Fa.*] : Yasdağaç يصدغج.
(Şamil. XVI. 408)

§ Taḫta-i nân تختهٔ نان [*Fa.*] : Yastığaç ياصتغاج ve sini.
(Deş. XVI. 312-1)

§ Nâvdân ناردان [*Fa.*] : Ve tekne ve yasdığaç ياصدغج ...
(Deş. XVI. 281-1)

§ Sakibe سقيبه [*Ar.*] : Yufka yaptıkları tahta ki yasdığaç يصديغاج ta'bir olunur, ve mutlak etmek tahtasına dahi derler.
(Aks. XVII-XVIII. 153)

Yoğurmak : acn ü mirkak : oklağı, hem yasdığaç يصديغج : mıstah مسطح [*Ar.*]
(Asım. XVIII-XIX. 48)

yastılmak : Yassılmak, yassılaşmak, eğilmek.

Sarptaki yalçın kayalar
Yastılın Ayvaz geliyor *(Saz. Köroğlu. XVI. 54)*

yastım : Yüksekliği olmayan, yassı, yayvan, alçak.

§ Ḫâne خانه [*Fa.*] : Ev ve şaîr ve buğday çeçi ve kum yığını ve yastım یاستیم depe ve tarla, ya'ni ekin yeri.
(Ni'meti. XVI. 258)

§ El-belahlah البلحلح [*Ar.*] : Çukurluğu olmayıp yastım یصتم ve yayvan olan çanağa ve kavataya denir.
(Kam. XVIII-XIX. 1, 458)

§ Ed-dekkü الدك [*Ar.*]: Yere yakın yastım یصتم dağa denir.
(Kam. XVIII-XIX. 3, 86)

§ El-fentis الفنطيس [*Ar.*] : ... Ve delikleri bol olup ucu yastım یصتم ve yayvan olan buruna denir.
(Kam. XVIII-XIX. 2, 273)

yas tonu, (yas giyesisi) : Matem elbisesi.

§ Şah-ı Gazneyn şahzadeye eyitti : Ey ferzend-i dilpezir senin ferahına matemden çıkmak revadır dedi, andan yas tonların یاس‌طونلرن çıkardılar. Ferruhzad'ı oğlu yerine oğulluğa kabul etti. *(Ferec. XV. 89)*

§ Es-silâb السلاب [*Ar.*] : Yas giyesisi یاس کیسیسی ya'ni mâtem libası. *(Kdeb. XVIII. 216-1)*

yastuk : Yastık.

§ Yastuğa یصتوغه : bâlin بالین [*Fa.*] dedikleri bâl'e mensup olduğundan ötürüdür. *(Deka. XVI. 97-1)*

yaş : 1. Taze.

Yedi sünbül yaş یاش buğday yedi kuru
Uçtular gök yüzüne görünmeyü *(Yuz. Şeyd. XIII. 48)*

Ol ki yedi yaş یاش sünbül göğe uçar
Tolanır gökten varır şöyle ki var *(Yuz. Şeyd. XIII. 49)*

§ Yaş ياش kabağı çendeleyeler ve ayvayı döğeler ve...
(Yadigâr. XIV. 88-1)

Yaş يش kabak yimek menâfi' hem hıyar
Hem gök otun suvuğundan bî-şümar
(Melhame. XIV-XV. 97-2)

2. Deniz.

§ Berde ve bahirde ya'ni yaşda ياشده ve kuruda hiç bir canver kalmaz kim ezanı işittiklerinde illâ can ü dilden kulaklarını tutup tururlar. *(Rahat. XVI. 5)*

yaşa doymak : Uzun ömür sürerek yaşamaktan gına getirmek.

Bu güne kalıp nişe ölmeyedim
Cihanda ben ey kâşki olmayadım
Ki dürlü belâlar benim başıma
Yazılmayadı doymadan yaşıma *(Süh. XIV.)*

yaş ağlamak : Göz yaşı dökmek.

Kimesne çare bulmaz ağlamaktan
Yaş ağlamak ياش اغلامق ciğerler dağlamaktan
(Işk. XIV. 201-2)

yaşanmak : → **yaşınmak.**

yaşar : Yaşında.

§ Meryem ol gün on beş yaşar idi يشرد kız idi, bir niceler eyitti on üç yaşar idi. *(Enb. XIV. 860)*

§ Çobanın üç yaşar يشار dana dersinden sapanının ayası idi, üç keçi tüyünden sapanının kolları idi, bir keçi tüyünden çatlağucıydi. *(Dede. XIV. 30)*

§ ... Karşısında bir ay gibi avrat eli bağlı ve ciğeri dağlı oturur, bir yaşarca يشارجه oğlan elinde tutup ağlar.
(Ferec. XV. 118)

§ ... Gece ile kapım önünden yiğirmi bir gündür alındı, dört yaşar ياشر mâde devedir. *(Sic. K. XV. 5, 173)*

§ Biregünün otuz sığırı olsa andan yıl artuğun otlar olsa bir yıl üstüne geçse bir yaşar يشر erkek dana verse gerek. *(Tuh. Le. XV. 343)*

§ Erkek şişek etin ve bir yaşar يشر erkeç etin kim semiz ola... *(Hazain. XV. 24-1)*

§ Dört yaşında oğlana hidayet erdi, yüz yaşar ياشر kocanın üzerine şakavet sebkat etti. *(Cev. Ah. XV-XVI. 442)*

§ Bundan akdem mezbura bir yaşar يشار bir toru tay katmış idim. *(Sic. A. XVI. 3, 125)*

§ ... Zikr olunan toru üç yaşar يشر enenmiş at, merkum Hacı Mehmet'in sarı kısrağının kulunudur. *(Sic. A. XVI. 4, 1044)*

§ Alnı depeli, kıçları sekili, yağız renkli, beş yaşar يشار, enenmiş at benim atım olup... *(Sic. K. XVI. 7, 31)*

§ İki kara sığır öküzü : 300, bir iki yaşar يشر tosun : 50. *(Sic. K. XVI. 3, 102)*

§ Bir yaşar ياشر bir biserek torum deve verip ıslah olunup tarafeynden rıza bulunup... *(Sic. K. XVI. 4, 25)*

§ Mezburun yedinde ve tasarrufunda olan dört yaşar يشار kuyruğu köse gök merkep... *(Sic. A, XVI. 3, 47)*

yaşarmak : Yeşermek.

§ Hazreti Hünkârın mübarek kef-i pâyları ol ağaç üzerine basmasıyle fil-hâl yaşardı يشاردى. *(Bektaş. XV. 149)*

§ ... Pâkize tonlar giyerler yeşil atları gülgûn bastıkları yer yaşarır يشارر çemen biter. *(Ferec. XV. 383)*

§ Ol ağaç kuru iken yaşardı ياشردى sebz oldu. *(Zehr. XVI. 182)*

yaşdaş, (yaştaş) : Yaşıt, akran, emsâl.

Şular kim olalar seninle yaşdaş يشداش
Muhabbet eyledi anlara kardaş *(Hikmet. XV. 579)*

§ Akran اقران [*Ar.*] : Yaşdaşlar یاشداشلر. *(Bab. XVI. 2, 487)*

§ Asâvid عصاوید [*Ar.*] : Yaşdaşları یاشداشلری olan bahadırlar ile tutuşup ayrılmayan cemâat. *(Bab. XVI. 1, 468)*

§ Hem-ahd هم عهد [*Fa.*] Yaşdaş یاش داش ve kardaş okuşmuş. *(Ni'meti. XVI. 634)*

§ Hem-sâl همسال [*Fa.*] : Yaşdaş یاشداش ki bir yılda doğmuş ola. *(Deş. XVI. 225-1)*

§ Hem-ahd همعهد [*Fa.*] : Yaşdaş یاشداش ve kardaş okuşmuş. *(Deş. XVI. 95-1)*

Yaşdaş یاشداش : hem-zad همزاد [*Fa.*] ü lide لده [*Ar.*], süt adıdır : şîr ü sarif

Mass u mekiden : emmedir hem valide, mader : ana *(Naz. Cev. XVIII-XIX. 21)*

§ El-lidde اللده [*Ar.*] : Hem-zad mânasına velede, yaşdaşa یاشداشه denir. *(Kam. XVIII-XIX. 1, 713)*

yaş dolmak : Yaş, sin kemâle erişmek, ihtiyarlamak.

Dişin aşınuptur ü ditrer başın
Yaşuñ doldu یشوك طلدی gözden dökülür yaşın *(Süh. XIV. 266)*

yaş eylemek : Islatmak.

§ Avrat sısamı yaş eyledi یاش ایلدی, kabın çıkardı. *(Kel. XIV. 86)*

§ Üzerine bir yufka nesne örteler havanın eseri kurutmaya hem ağır olup ısısı iken buğu yaş eylemeye یاش ایلمیه. *(Hazain. XV. 32-2)*

yaş hava : Rutubetli, ıslak, nemli hava.

§ Yaş hava یاش هوا aruk kişiye fâide ede ve deriyi yumuşak ede. *(Yadigâr. XIV. 5-1)*

yaşıl : Yeşil.

§ Rivayet kılıcılar rivayet kıldı kim Tanrı Tebareke ve Taâlâ kaçan diledi kim gökleri ve yerleri yarada evvel bir yaşıl یاشل cevher yarattı. *(Enb. XIV. 5)*

§ Çok ferişteler, yaşıl يشل kanatlılar cümlesi yalın yüzlü, hûb suretlü.. *(Si. Da. XIV. 122-2)*

§ Yaşıl ياشل yaraklu ve yaşıl ياشل atlu ve heybetlü âdemler gördük. *(Si. Da. XIV. 184-2)*

Yer yaşıl ياشل ağaç ağ oldu gül kızıl
Yâr elin al bağbana kul yazıl *(Kadı. XIV. 382)*

Gözükmez yer yüzü yaşıl ياشل çemenden
Çemen hot örtülüptür yasemenden *(Çeng. XV. 189)*

Kamu yaşlar kurur yaşıl sararır
Sararır bağlar dağlar kararır *(Çeng. XV. 239)*

Sovuk sular ile yaşıl ياشل çemenler
Koyu gölgede nâzük encümenler *(Çeng. XV. 237)*

§ ... Hal budur ki bir toprakta biter ve bir su ile suvarılur. Ol suvarılan su yaşıl ياشل, kızıl, saru değil. *(Leys. Ar. XV. 664)*

§ Ol yılan ısırdığı butunu yaşıl ياشل yaprağı renginde durmuş. *(M. Na. XV. 8)*

§ Bir yaşıl ياشيل tafta kaftan ve bir beledî minder ve yastık ve bir... *(Sic. B. XV. 4, 443)*

§ Katı kızıla çok bakmayasın, meğer çiçek kızılı ola, zira yaşılla ياشلله biledir. *(Hazain. XV. 52-2)*

Görürler anı kim iki yaşıl ياشل kuş
Mezarı değzinürler dûş-ber-dûş *(Mih. XV. 459)*

Döşek yoğudu illâ yaşıl ياشل atlas
Yemek cinsi yemiş idi heman bes *(Mih. XV. 255)*

§ Bir karınca dehanında yaşıl ياشل yaprak var, andan ekl eder. *(Zehr. XVI. 185)*

§ Benim asâmı ve sizin elinizde olan asâlarınızı cümle alıp yere soktu, benim asâm bir yaşıl ياشل ağaç oldu. *(Zehr. XVI. 21)*

§ Sebz سبز [*Fa.*] : Yaşıl ياشل. *(Caf. XVI. 78-1)*

§ Bûr بور [*Fa.*] : Fıstıkî renk. Yaşıl ياشل sazdan işlenmeğin bûrya denilmiş. *(Cinas. XVI. 12-1)*

§ Dağ داغ [*Fa.*] : Tağ eteği ve yaşıl ياشل sahra. *(Cinas. XVI. 29-2)*

Çıktı yaşıl ياشل perdeden arz eyledi ruhsar gül
Saldı mir'at-ı zamir-i pâkden jengâr gül *(Fuzuli. XVI. 22)*

Bakmazlar ulular kişiye şimdi be Nazmi
Tâ giymeyicek saru, kızıl, yaşıl, ala ton *(D. B. XVI. 47)*

§ Bir yaşıl ياشل Dımışkî kemha : 250, ve bir alaca kuşak ebrişim : 80, ve ... *(Sic. K. XVI. 3, 23)*

§ Yaşıl yaprağ içinde sebz abâlara girmiş zâhid-i huşk-nihad... *(Şeref. XVI. 85)*

§ Ol iki kaftan yaşıl olmağa ve yılduramağa başladı. *(Şevahid. XVI. 190)*

§ Vârika وارقة [*Ar.*] : Güzel yaşıl ياشل yapraklı ağaç. *(Bab. XVI. 2, 349)*

yaşılgan : Yemyeşil.

§ Dakr دقر [*Ar.*] : Dümdüz yaşılgan يشلغان olan güzel otlu bağça. *(Bab. XVI. 2, 46)*

yaşılistan : Yemyeşil ova, yeşil bitkilerle kaplı yer.

Önüm meydan idi hep bağ u bostan
Kamu sahra çemenler yaşılistan يشلستان *(Çeng. XV. 236)*

§ Hannâ' حناء [*Ar.*] : Mekân yaşılistan ياشلستان olmak ve ot mülteff olmak. *(Bab. XVI. 2, 27)*

yaşıllık : Yeşillik.

§ Sebzî سبزى [*Fa.*] : Yaşıllık يشللق. *(Sıh. Ac. XV. 80)*

§ Sebzî سبزى [*Fa.*] : Yaşıllık ياشللق. *(Şamil. XVI. 253)*

yaşımak : → **yaşınmak.**

yaşınıgörmek : Gizlenmek çaresine bakmak, sakınmak.

Ağız kurutma gözün yaşını gör
Kazâdan varsa ussun yaşınıgör ياشنى كور *(Işk. XIV. 294-2)*

yaşınmak, (yaşanmak, yaşımak) : Gizlenmek, örtünmek, saklanmak.

Süheyl'e dedi imdi durgıl berü
Yaşınma يشنما vü oturmagıl anaru *(Süh. XIV. 302)*

Nikab ile yüzü yaşanmış idi ياشنميشيدى
Gariplıktan teni uşanmış idi *(Işk. XIV. 176-1)*

Yaşınursa يشينورسا revâdır âhir el-hak
Ki gün önünde yoktur aya revnak *(Hurş. XIV. 10)*

Heman ki gördüler yüzünü düpdüz
Hacaletten yaşındı ياشندى cümle yıldız *(Hurş. XIV. 15)*

§ El-müntakıbü المنتقب *[Ar.]* : Ve dahi bir kimesneden yaşınıp ياشينپ ve yaşıyıp yüzün örtücü avrata müntakıbe derler. *(Terceman. XV. 160-2)*

Çün anı Âişe Ana işitti
Yaşanup يشانوب yaşmağın dişin ışıttı *(Muham. XV. 450)*

Resûlullahı yun tonda yalıncak eylemen dedi
Ki zira döyemez gözler yaşanur يشانور gözlere bedr ay *(Muham. XV. 254)*

Gül olduğuna hali'ü'l-izâr sohbette
Yaşındı şerm ile azra-yi gonca beste-nikap *(Şeyhi. XV. 52)*

§ Selâmet düzenin düzenler ki düpdüz döşendiler kuşandılar yaşandılar يشنديلر. *(Sır. XVI. 41)*

Zaman ağyarden olmuştu hâli
Nikap içre yaşanmış يشنمش gün cemali *(Şeh. Ş. XVI. 383)*

Değilim taşra düşmüş perdelerden
Yüzüm yaşınmışam ياشنمشم perverdelerden *(Şeh. Ş. XVI. 263)*

§ El-lifâm اللفام *[Ar.]* : Avratlar burunların anınla örtüp yaşanurlar يشانورلر. *(Ah. XVI. 905)*

Telessüm تلثم [*Ar.*] : Yaşanmaktır یشنمق در , teberku': nikaplanmak
(Naz. Le. XVII. 24)

yaşın yaşın : Gizli gizli, için için.

Çünkü gördü yüzlerini sadrı oldu inşirah
Ağladı yaşın yaşın یاشین یاشین ah eyleyüp etti sayah
(Muham. XV. 233)

§ ... Ve meyyit üzerine feryat eylemeye, yaşın yaşın یاشن یاشن ağlaya. *(Saat. XV. 87)*

Şu kim ah eyledikçe dem-be-dem yaşın yaşın یاشن یاشن ağlar
Ana benzer ki ebr ü bâd ile olur matar peydâ *(D.B. XVI. 21)*

Ağlar isem nola yindek derd ile yaşın yaşın یاشن یاشن
Ölücek çün yokturur Nazmi bir ağlarım benim
(D. B. XVI. 148)

Kaçan Nazmi ki yaşın yaşın یاشن یاشن ağlar
Eder ol çağlar sel gözü yaşın *(D. B. XVI. 161)*

Bu hamîde kaddile halim görüp pîr-i felek
Ağladı yaşın yaşın یاشین یاشین çeşm-i dür-efşanım gibi
(Aşki. XVI. 272)

§ Garen غرن [*Fa.*] : Yaşın yaşın یشین یشین ınçkurup ağlamak, ya'ni ınçkuru ınçkuru ağlamak. *(Caf. XVI. 107-1)*

§ Garen غرن [*Fa.*] : Halimi, yaşın yaşın یشین یشین ınçkırıp ağlayan kimesneye derler, der. *(Deş. XVI. 279-2)*

Kul Mehmet bunu böyle söyledi
Söyledi de yaşın yaşın ağladı *(Saz. Kul Mehmet. XVI. 20)*

§ Gajeng غژنك [*Fa.*] : Yaşın yaşın یاشن یاشن ağlamak.
(Cinas. XVI. 39-1)

Burdu boynun misal-i tâk-i rezan
Oldu yaşın yaşın یاشن یاشن gözü giryan *(Atai. Ha. XVII. 101)*

§ Garn غرن [*Fa.*] : Yaşın yaşın یاشین یاشین ınçkıru ağlayan.
(Nuh. Tuh. XVII. 158)

Bunca demler ağladı yaşın yaşın ياشين amma çi sûd
Birisi ne iltifat etti, ne tecdit eyledi *(Nedim. XVIII. 93)*

yaşla : Yaş iken.

Dime kim ulalıcak gözetir yol
Çıbuk yaşla يشله eğilir hey habîr ol *(Güvahi. XVI. 88)*

yaşlu : Nemli.

§ Nemdâr نمدار [*Fa.*] : Yaşlu ياشلو ve ıslak. *(Şamil. XVI. 132)*

yaşmak : Örtmek, kapamak, gizlemek.

Cehennem ehli değilem nigâre cennetîyem
Nicesi sencileyin huriden gözüm yaşam ياشام
(Kadı. XIV. 248)

Yüzün çü mazhar-ı nur-ı cemâldir şahâ
Güneşi giysülerin anberiyle yaşma يشمه beğim
(Kadı. XIV. 44)

Çün gece müşkin çar örtündü başa
Gitti gündüz şahidi yüzün yaşa يشا *(Man. Tayr. XIV. 146)*

Görüp mühtacdan özünü yaşma ياشمه
Hemin kendi çöreğine köz eşme *(Güvahi. XVI. 15)*

yaşmak yaşanmak : Yaşmaklanmak, yaşmak bürünmek, yaşmak tutunmak.

§ Lesm لثم [*Ar.*] : Ağzına yaşmak yaşanmak يشمق يشنمق.
(Bab. XVI. 2, 469)

yaş oğlan : Genç çocuk, delikanlı.

§ Benî-İsrailin gönlü dar oldu çağrışıp eyittiler kim : Bir yaş oğlan ياش اوغلن bizim üzere halife nite ola. *(Enb. XIV. 604)*

yaşrak : Pek taze, körpe.

§ Terîn ترين [*Fa.*] : Yaşrak ياشرق ve eyürek mânasına.
(Deş. XVI. 252-2)

...yaş sürmek : ... yaşı içinde olmak.

§ Cavşir جاوشير [*Fa.*] : Oğlan aşı dedikleri darûdur ve kadın tuzluğu ve beş yaşın süren ياشن سورن deveye dinür.
(Ni'meti. XVI. 224)

§ Cavşir جاوشير [*Fa.*] : Beş yaşın süren ياشين سورەن deve.
(Şamil. XVI. 115)

yaştamak : Yaşlanmak, çok yaşamak, kocamak.

§ Ahşam oldu ev issinin oğlanı çiftten geldi, bir yaştamış يشتامش öküzü var idi... Bu gece dahi yem yimezse sabah boğazla etini sat, bir genç öküz al dedi. *(Ferec. XV. 441)*

yaştaş : → **yaşdaş.**

yaşurmak : **1.** Saklamak, gizlemek, örtmek, kapatmak.

Yaşurmuş idi يشرميشدى gökte ay kendözün
Çererip göremezdi yıldız yüzün *(Süh. XIV. 114)*

§ Ağ sakallı baban adı nedir? Alp eren, erden adın yaşurmak يشورمق ayıp olur, adın nedir yiğit degil mana dedi.
(Dede. XIV. 136)

§ Yiğit ne yiğitsin? Er erden adın yaşurmak ياشورمق ayb olur, adın nedir yiğit degil mana dedi. *(Dede. XIV. 146)*

Eğerçi kulluğun düşürmeyeydin
Ahir hizmette yüz yaşurmayaydıñ ياشرمييدك
(Işk. XIV. 308-2)

Menden yüzün yaşurma ياشورمه kim secde-gâhım oldur
Seyr ederem bu çarhı hurşid ü mahım oldur
(Nesimi. XIV. 98)

§ Sabaha karşı ikisi dahi yüz yaşurup يشورب gittiler dedi.
(İs. H. XIV-XV. 379)

İlâhî sırrını bizden yaşurma يشرمه
Hicab odun gönül levhine urma *(Tennuri. XV. 67)*

Yaşursañuz یاشرسکوز ölür kulunuzdan cemaliniz
Gitmez hele gönülden efendi, hayaliniz *(Zati. XVI. 254)*

Yaşurmañ یاشرمك gözlerimden gül yüzünü
Düşürmen yere yaşım yılduzunu *(Yuz. Şems. XVI. 173)*

Ne kim der iseniz yahşi yamandan
Yaşurmañız یشورماکز anı bir zerre benden *(Şeh. Ş. XVI. 60)*

Yaşurdu یشردی şeh yüzünden gün yüzünü
Ki tâ bilmeye görüp kendözünü *(Şeh. Ş. XVI. 921)*

2. Örtülmek, kapanmak.

Çeri deprenip koparıcak tozu
Felekte yaşurdu یشوردی güneşin yüzü *(Süh. XIV. 176)*

yaş uşak : Aklı ermez çocuk.

Baş açıp yağmurlara suya batırmış kisvetin
Yaş uşaktır اوشاقدر یاش, levhi sade, hiç bilmez hayr ü şer
(Fuzuli. XVI. 46)

yaş yaşlanmak : Yaş yaşamak, yaş sahibi olmak.

§ On altı yaş yaşlandıñ یاش یاشلدك. *(Dede. XIV. 64)*

yat (I) : 1. Hüner, usul, üslup, tarz.

Kamu tedbir ettiler öldürmeğe
İmdi dilerler aluben gitmeğe
İlttiler Yusuf'u Ya'kup katına
Söylediler sözlü sözün yatına یاتنه *(Yuz. Şeyd. XIII. 3)*

Buluverdi bir koca usta nakaş
Ki güneş yüzüne düze göz ü kaş
Yazar ise Simurg'u divara ol
Divar uça Kaf Dağına duta yol
Şunun gibi bilirdi nakşin yatın یاتن
Ki suya yazar idi pil suretin *(Süh. XIV. 237)*

§ Senin gibi zirek, fehîm, aklı kâmil söz yatını یاتنی bilür...
(Fütuh. XIV. 78)

Bu ma'kûl sözleri çün dinledi
Ne resme dirilmek yatın يتن anladı *(Süh. XIV. 258)*

Ki eblehtir anlamaz işi yatın يتن
Sefer idenin hem yiyeler etin *(Ferh. XIV. 70)*

2. Vaziyet, durum.

Zindan içre Yusuf'un hali yatın حاليتين
İşit imdi aydayım hikâyetin *(Yuz. Şeyd. XIII. 47)*

Anı gördü Yusuf'u sevdi katı
Düşvar oldu Yusuf'un hali yatı يتى *(Yuz. Şeyd. XIII. 30)*

Eyle aldım gaybetin sözde yatın يتن
Kim diderem etmek üstünde etin *(Man. Tayr. XIV. 149)*

Güce gördü her biri sürdü atın
Bilimez olur çeri, çeri yatın ياتن *(Süh. XIV. 289)*

El altındağının gözetgil yatın يتن
Ki devran elidir sana üstün *(Ferh. XIV. 6)*

3. Hazırlık, levazım.

§ Hiç olarunla silâhtan, yattan ياتدن nesne yoğudu.
(Leys. Ar. XV. 476)

Çü fitne kopa savaşa düz yatıñ يتك
Ki kinliye olur hata şefkatin *(Ferh. XIV. 20)*

Sen uğurlayın ceng yatın ياتن düzün
Ki düşman seğirdim eder ansızın *(Ferh. XIV. 23)*

4. Hizmet, iş, kayt.

Geçersen altı gün dünya yatına يتينه
Birin sarf eyle Mevlâ hizmetine *(Hikmet. XV. 376)*

yat (II) : Yatak.

Bir söz dahi aydayım size acep
Çün Kutayfer Zeliha'yı kılur talep
Bir peri kızı gelirdi katına
Yatar idi ol Kutayfer yatına ياتنه *(Yuz. Şeyd. XIII. 25)*

Bir peri kızı yaratmıştı Çalap
Kaçan kılsa Kutayfer beni talep
Ol peri kızı gelirdi katına
Yatur idi ol Kutayfer yatına یاتنه *(Yuz. Şeyd. XIII. 62)*

yatak : Barınak, in.

Yatağında یتاغنده kaplan söze aldanır
İte etmek atıcağaz yaldanır *(Süh. XIV. 15)*

§ Hırsuzu, yataklarına یتاقلرنه ve turaklarına ve akrabasına teklif idüp buldurup... *(Sic. B. XV. 4, 28)*

Mısır'dır mesken ü me'va durağım
Anınçün kılmışam anı yatağım یتاغم *(Gülşeni. XVI. 131)*

§ Künam کنام [*Fa.*] : Şebgâh-ı şirân ve dûdgân, ya'ni arslanlar ve yırtıcılar yatağı یتغی. *(Ni'meti. XVI. 524)*

yatakcı : Gece bekçisi.

§ ... Kaya bin Şehsüvar nâm kimesne meclis-i şer'a gelip mezbur dahi yevmî beş akça vazife ile yatakcı یتاقجی olup çarşuları hıfz ideyin dediği... *(Sic. A. XVI. 2, 1613)*

yataklu : Yatan, yatağında olan.

§ Dünya halkı yüzün düşüp, korkularından ayruk kalkmayıp, hep yataklu یتقلر yattığı yerde can vireydi. *(Müz. XV. 187)*

Ört bas eder heman anı ağyar uyanmadan
Zira ol ahu-beççe-i fitne yataklıdır یتاقلیدر
(Ş. Galip. XVIII. 166)

yatar : Yatan, yatmakta bulunan.

§ Yatar یتر öküze yem yoktur. *(Ata. XV. 33)*

yatık, (yatuk) : Ağzı dar, boğazı kısa, karnı yassı su kabı.

§ Kemas کماس [*Fa.*] : Bir nevi' yassı yatuk یتوق bardak. *(Miftah. XV. 123)*

§ Tava : 5, iki tas : 6, yatuk یتوق : 2, kandil : 2. *(Sic. B. XV. 2, 120)*

§ İki çanak : 2, iki yatuk يتوق : 2, kilit : 3.
(Sic. B. XV. 6, 12)

§ Ke's كأس [*Ar.*] : Ağaç yatuk ياتوق. *(Şamil. XVI. 484)*

§ Keşeng كشنك [*Fa.*] : Yatuk ياتق bardak. *(Şamil. XVI. 173)*

§ Kemas كماس [*Fa.*] : Yatuk ياتوق dedikleri yassı bardak, bakırdan ya ağaçtan, ya saksıdan ederler; koltukta götürürler. *(Deş. XVI. 159-2)*

§ Kedû-nîme كدونيمه [*Fa.*] : Türkide kanata didikleri şarap zarfı ve yatuk ياتوق kabak. *(Deş. XVI. 345-2)*

§ Kedû-pehen كدوپهن [*Fa.*] : Bir nevi' şarap zarfıdır ki Türkide kanata derler ve yatık ياتق kabak. *(Deş. XVI. 273-2)*

§ Kemâs كماس [*Fa.*] : Bir nevi' yassı bardak ki ağaçtan veya saksıdan veya bakırdan. Koltukta götürürler, yatuk ياتوق derler. *(Caf. XVI. 132-2)*

§ Keşeng كشنك [*Fa.*] : Yatık ياتق, müzeffet mânasına.
(Cinas. XVI. 45-1)

§ Keşeng كشنك [*Fa.*] : Yassı kabaktır, yatık يتق gibi olur.
(Ni'meti. XVI. 519)

§ Kedû-yi gird-pehen كدوی كردپهن [*Fa.*] : Yatık يتق kabak.
(Ni'meti. XVI. 510)

§ Ey sâki yatığı ياتغی doldur ki birbirmizle oturalım.
(Ha. Ş. XVI. 446)

Düşürdükçe felek zerrin yatuğu يتوغی
Olaydım bezm-i cânanın konuğu *(Zati. XVI. 611)*

§ Bük بك [*Fa.*] : Üç mânası vardır; biri, yüz ve vecih mânasınadır ve bir kısım bardaktır ki ağzı dar ve boğazı kısa ve karnı gence olur. Türkide yatık ياتيق ta'bir ettikleridir.
(Bürh. XVIII-XIX. 123)

§ Tüng تنك [*Fa.*] : Yatık ياتيق ta'bir olunan ağzı dar ve boyu kısa bardağa denir. *(Bürh. XVIII-XIX. 191)*

yatımına bükmek : Eski büküm yerinin üzerine bükmek.

§ ... Anı evvelki bükünü üzerine büktüm ki Türkide yatımına büktüm ياتيمنه بوكدم ta'bir olunur.
(Aks. XVII-XVIII. 474)

yatlı : → **yatlu.**

yatlu, (yatlı) : Kötü, şom, âdi, fena.

Müslümanlar, zamane yatlu يتلو oldu
Halâl yenmez, haram kıymetli oldu
(Yunus. XIII-XIV. 137)

Su yatlusı يتلوسى olur ki taş bitirir
Söz ağduğu vardır ki baş yitirir *(Süh. XIV. 238)*

Ne var ger zebunun dili tatludur
Çü hasmın düşe süstlüğü yatludur يتلودر *(Ferh. XIV. 42)*

Topu ol alur kim dili tatludur
Yavuz hûlunun işi top yatludur يتلودر *(Ferh. XIV. 42)*

Eğer yatlu يتلو sözde dilin yuyasın
Yeğ andan ki aşta elin yuyasın *(Ferh. XIV. 60)*

İlâhi sen bunu bekle hatardan
Yavuz dilden ü hem yatlu يتلو nazardan *(Hurş. XIV. 10)*

§ Anın derdinden katı hali yatludur يتلودر. *(Anter. XIV. 18)*

§ Kaçan kim Tanrı Taâlâ bir beye hayır dilemese ana bir yatlu يتلو vezir rûzi kılur. *(Yüz. Ha. XIV. 199)*

Cihanın delim dürlü gördüm işin
Beni-Âdemin yatlusun يتلو سين hem hoşun *(Kel. XIV. 12-2)*

§ Zahire yığmaya, harislık göstermek kutlu değildir ve anın âkibeti yatlu يتلو olur. *(Kel. XIV. 86)*

§ Mekrin âkıbeti yavuzdur ve aldamağın hatemeti ve sonu yatludur يتلودر. *(Kel. XIV. 57-2)*

§ Kullukçu niceme yatlu يتلو ve kiçiyse dahi bir ziyan gidermekten ve bir assı getürmekten hâli olmaz.
(Kel. XIV. 28-2)

Şeh eydür pehlevandır ol key ulu
Yüzü çirkin özüdür yatlu يتلو ḫulu *(Işk. XIV. 303-2)*

§ Lokman Hakim, çelebisinin kamu kullarından yatlurağı يتلورغ ve horrağı idi. *(Enb. XIV. 730)*

§ Bir kişi gelip bir kavm ile musahip olup otura anların sözlerinin eyüsin, yatlusın ياتلوسين dinleye.
(Leys. Mu. XIV-XV. 216-2)

Renc arta hâl key yatlu يتلو ola
Yimiş ağaçları âfetlü ola *(Melhame. XIV-XV. 134-2)*

§ Ve nefsi yatlu يتلو ola ve yatlu يتلو fikirler kıla.
(Mü. Şi. XIV-XV. 117)

Sanki seyl iki çeriden kan revan
Oldu, ol dem koptu feryaḍ ü fiğan
Gördü Paşa çünkü yatlu يتلو oldu hâl
Müslümanlar içre kalmadı mecâl *(Enveri. XV. 25)*

Tatlı mı var sonu olmaya acı
Var mı hoşluk yatlu ياتلو olmaya ucu *(Enveri. XV. 59)*

§ Eyüsünden olmazsa iğen yatlusundan يتلوسندن dahi olmaya.
(Enfes. XV. 445)

Yatluya يتلويه Hak Tanrı'dan gele belâ
Gine sınalar olalar müptelâ *(Cam. XV. 58)*

§ Ve hem sana anlatayım tâ ki eyi nişanı olanı alasın ve yatlu ياتلو nişanı olandan kaçasın. *(Kab. XV. 197)*

§ İşinün eyisin, yatlusun يتلوسن sana göstermeğe ol kişi gözigü olmuş olur. *(Kab. XV. 102)*

§ İmdi yatlu يتلو işe sabr ederseniz ol dahi eyü ile beraber olur.
(Tez. Ün. XV. 110-2)

§ Acaba şehirde bir yatlu يتلو söz mü işitti.
(Müslim. XV. 1, 80)

§ Ve hem eyüden ve yatludan يتلودن haberdar ola.
(İrşad. XV. 81)

§ Anlara lâ'net vardur ve anlara sarayın yatlusu يتلوسى vardur ki cehennemdür. *(Cev. Es. XV. 189)*

§ Def'ederler eyü ile yatluyu يتلو ya'ni eyü kelecilerle kâfirlerin yatlu يتلو kelecilerin. *(Cev. Es. XV. 102)*

§ Bir şehir bucağına varalım, mesturü'l-hâl bir yerde duralım. Bunda şayet bir honriz eline düşevüz halimiz yatlu يتلو ola dedi. *(Ferec. XV. 20)*

§ Anası oğlunu yatlu يتلو halde gördü ağladı: Halin nedir dedi. Zeyn eyitti : Bed-bahtın hali nolusardır dedi.
(Ferec. XV. 135)

§ Kız, dâyeye eyitti : ... Ben bu oğlan ile câme-haba girürem, sen uyuma pâsbanlık eyle; yohsa sen dahi ve ben dahi yatlu oluruz يتلو dedi. *(Ferec. XV. 18)*

§ ... Bişirsin taâm getirsin bu şükraneye ben kendi elimle kime dilersem verem eyüye yatluya يتلويه insana hayvana.
(Ferec. XV. 205)

§ ... Eyittim : Zehi kutlu gece kim sizin gibi ulu birle oturup sohbet olduk ve bunca mükâlemet ettik. Fudayl eyitti : Zehi şum gece bu gecedir ve zehi yatlu يتلو sohbet budur, pes ikimiz birbirimiz sözüne bağlanıp Tanrı ile muameleden geri kaldık. *(Tez. Ba. XV. 123)*

§ Bir mahluk âdem işledüğü işin yatlusun bilür, ol padişah yarattuğun nite bilmeye. *(Leys. Ar. XV. 632)*

Özünü gey sakın yatlu sıfattan
Pür eyle mâ'ni ile ma'rifetten *(Salâtin. XV. 73)*

İşi eyünün eyü olur işi
Yatlu eder yoldaşı yatlı يتلى kişi *(Vahdet. XV. 45-1)*

§ Anun ol yatlu يتلو maliyle bunlar kuvvetlenürler.
(Tuh. Le. XV. 330)

§ Her kim sultan hatırı için yatlu يتلو söz söylese tamudan kurtulmaya. *(Güzide. XV. 85)*

§ Nefsinin ve amellerinin iyisine ve yatlusuna يتلوسنه mukayyet olmaz. *(Müz. XV. 14)*

§ Bâri Taâlâ affedeceğin bilsem yatlu ياتلو hâlimden dönüp tevbe, istiğfar ederdim. *(Bektaş. XV. 162)*

§ Aşk yüzünden zevk u şevk hasıl oldu yatlu ياتلو halinden rucû' edüp. *(Bektaş. XV. 395)*

Şehd bigi tatlıdürür tatlu söz
Zehr bigi acıdürür yatlu ياتلو söz *(Ruşeni. XV. 115)*

§ Sultan ana yaramaz cevap viribidi ve yatlu يدلو hitap eyledi.
(Kesir. XV. 260)

§ Her gün himayet ederiz anları yatludan يتلودن, düşmanlık eyleyen kişilerden. *(Kesir. XV. 188)*

§ Halk anı yatlu يتلو ve yaramaz ad ile anarlardı.
(Kesir. XV. 332)

§ El-aklü العقل *[Ar.]* : Ve dahi oğlan uslanıp iyiyi ve yatlıyı ياتلى bilir olmak. *(Terceman. XV. 83-1)*

Eyü vü yatlu يتلو sendendir mizacım
Sen urdun zahmi, sen eyle ilâcım *(Lârendi. XVI. 244)*

§ Nâkes ناكس *[Fa.]* : Yatlu ياتلو kişi. *(Şamil. XVI. 653)*

Ne güç yatlu ياتلو eyüyi yerse vâfir
Vay ana kim diye Fir'avn kâfir *(Güvahi. XVI. 13)*

Anın let değşürür yatlu يتلو huyunu
İtin olmaz çomağ ile oyunu *(Güvahi. XVI. 89)*

Yavuz günler yavaşır yatlu يتلو âdem
Komaz yatluluğun ölünce her dem *(Güvahi. XVI. 31)*

Değürmüşler size yatlu يتلو haberler
Veli çoktur dahi gizli eserler *(Güvahi. XVI. 21)*

§ A'ver اعور [*Ar.*] : Bir gözü kör olan ve her nesnenin yaramazı ve yatlısı ياتلسى. *(Bab. XVI. 1, 13)*

§ İsâet اساءة [*Ar.*] : Yaramazlık etmek ve iyilik edene yatlılık ياتلىلق etmek. *(Bab. XVI. 1, 122)*

Olur yatlu ياتلو turan yatlu ياتلو yanında
Ki yaş dahi yanar kuru yanında *(Ârifîn. XVI. 377)*

§ ... Eyüden ve yatludan يتلودن haberdar ola.
(Ta. Şahi. XVI. 49-2)

Sana her kim ki yatlu ياتلو söyler ise
Ne karşı söyle sen ana ne kakın *(D. B. XVI. 162)*

İyüyü yatlu ياتلو ile şol kişi kim bir göre, ol
Görsün anı ki beraber midir altun ile tuç *(D. B. XVI. 65)*

§ Eyüden ve yatludan hiç nesne fevt etmeyüp benden sorasın.
(Şevahid. XVI. 159)

Ne gördüğün cihandan eyü yatlu ياتلو.
Ne duyduğun zamandan acı datlu *(Yuz. Şems. XVI. 205)*

Yüzün kutlu işin devletlü olsun
Sana yavuz sananlar yatlu يتلو olsun *(Şeh. Ş. XVI. 455)*

Neler tatmış zamandan acı tatlu
Bilir eyyam halin eyü yatlu ياتلو *(Şeh. Ş. XVI. 10)*

§ El-ka'âbe الكاآبه [*Ar.*] : Hüzünden nâşi çehre yatlu ياطلو görünmek. *(Kdeb. XVIII. 217-2)*

yatluluk : Fenalık.

Yavuz günler yavaşır yatlu âdem
Komaz yatluluğun يتلولغن ölünce her dem *(Güvahi. XVI. 31)*

yatlu sanı : Hıyanet.

Gaşş غش [*Ar.*] : öğütte yatlu sanı یاتلوصانی , hem : gönülde, put ne : zun
(Naz. Le. XVII. 13)

yatlu sanu sanmak : Sûizanda bulunmak.

Gönlüm bıraktı beni avarelığa
Düştüm nideyim kahr ile bu avarelığa
Düşman ki sanurdu صنوردی bana yatlu sanular یتلوصنولر
Ger görse beni ağlaya bî-çarelığa *(Ferec. XV. 42)*

yatlu söz : Fena söz.

Kovuculuk dinicilik eyleme
Yatlu sözler یتلو سوزلر eyleme hem söyleme
(Vahdet. XV. 162-2)

Ko yatlu sözü یاتلو سوزی kim vardır ziyanı
Çıkarır yahşi söz inden ılanı *(Güvahi. XVI. 3)*

yatmak : 1. Yatay bir yerde durmak, bulunmak.

§ Fe'v فأر [*Ar.*] : Değirmice yatan یتن kumluk yer.
(Bab. XVI. 2, 555)

§ Gafâ غفی [*Ar.*] : Harman yerinde yatan یتان saman.
(Bab. XVI. 2, 608)

§ Bülsuk بلشوق [*Ar.*] İrkilüp yatan su ve yayılup yatan یتن su.
(Bab. XVI. 2, 327)

2. Yatışmak, sükûnet bulmak.

§ Bir pâre yüreğim oturup korkum yatsun یاتسون.
(Tibr. XVI. 65)

yatsun : Yatsı vaktı.

Ve ger yatsun یتسون eder olsa niyazı
Cemâatle kılur olsa namazı *(Muham. XV. 530)*

yatuk : → **yatık.**

yatur : Yatan, yatmakta olan, yatıyor, yatmaktadır.

Gördü Mecnun'u yatur یتر bir yazıda
Bir yazı kim bin yol erin azıda *(Man. Tayr. XIV. 115)*

§ Benim meselim şol it meseline benzeye kim ağzında sünük götürüp gider idi, aksin su içinde gördü, sandı kim su içinde bir sünük dahi yatur یتور, ağzın açtı kim ol sünüğü dahi ala... *(Kel. XIV. 14)*

§ Dimne eyitti : Bir dilki bir bişeye beğlenü vardı, gördü kim bir tavul bir ağaç yanında yatur یتور. *(Kel. XIV. 30-2)*

§ Gâh olur ki esma ile bir oğlancığı düşürürler, lâya'kil yaturken یتورکن, üstüne cinnî üşürürler, anın dilinden cinne söyletirler. *(Maârif. XV. 189)*

Varurak gördü kim bir pîr çengi
Yatur یتر bîhud olup şöyle ki bengî *(Ravza. XV. 87)*

§ Yatur یتور kurttan yeler köpek yeğdir. *(Ata. XV. 17)*

Kanı bunda gelenler mülk benimdir diyenler
Şimdi gör nice anlar toprak oluben yatur یتور
(Eşrefoğlu. XV. 44)

§ Bir seğirtme, bir kaçışma oldu ki seğirtenler birbirine çarpıp ikisi birden düşüp yaturdu یاتوردی. *(Müslim. XV. 35, 185)*

§ Bir mürdar gördü ki yatur یاتر andan deniz canavarları yir; yazı canavarları yir, uçar kuşlar yir. *(Cev. Es. XV. 74)*

Ebrulerin kemanlarını yine kurdular
Benzer yakınlarında yatur یاتور ahu gördüler
(Sarıca. XV. 12)

§ Şebî شی [*Fa.*] : Gönlek ki gece ile giyüp yaturlar یاتورلر.
(Deş. XVI. 377-2)

§ Çalıda bir tavşan yaturdu یاتوردی belinleyip gidiverdi.
(Letaif. XVI. 32)

Reng-i izarı gitti yatur یاتور kendi huşk-lep
Şol gül gibi ki ayrı düşüptür gülâptan *(Baki. XVI. 13)*

yaturda tururda : Canlı cansız olarak.

§ Yaturda tururda ياتورده طوررده nen var, anı söyle.
(Hamza. XIV-XV. 16, 43)

yatur elin kaldırmak : Beddua için el kaldırmak.

Kimseye hiç bed-dua kıldırmasun
Mahlukun yatur elin kaldırmasun ياتور ايلين قالدرمسون
(Bektaş. XV. 418)

yat yarağ, (yat yarak) : Techizat, harp levazımı, silah, pusat, hazırlık.

Düzetti kamu yarağın ü yatın ياراغن و ياتن
Tonatmış idi hey deyince atın *(Süh. XIV. 287)*

Müheyya idi çün yarağı yatı يارا غ يات
Hurûş etti kamusu saldı atı *(Işk. XIV. 304-1)*

§ ... Maslahat oldur kim bu gavgayı basasız, bu kızı bu yiğitin eline veresiz, yatsız ve yaraksız ياتسز و يراقسز gideler; iki nâmert günde bin kez öleler. *(Ferec. XV. 242)*

Keserden bıçkıdan yatı yarağı ياتى يراغى
Bilesince Ebumüslim nacağı *(Çeng. XV. 241)*

Yatım yarağım ياتم يراغم yok nola, yâ Rap sen irür menzile
Ben hasta-dil bu acz ile nice işim sağlayayım *(K.Ü. XV. 75)*

§ Beş katar katır, beş katar deve âlâtlarıyle yat ve yaraklarıyle يات و يراقلريله şahzadeye gönderdi. *(Ferec. XV. 335)*

On bin artuktu araba at ile
Kaldı ol yerde yarağ u yat ile يراغ و ياتله *(Enveri. XV. 106)*

Bir saya kaftan ile Paşa yayan
Ol yana seğirdüben oldu revan
Bir kişi ana çekiverdi bir at
Ne kılıç var bile, ne yarağ u yat يارا غ ويات *(Enveri. XV. 34)*

On yedi bin tâzi iğdiş atları
Her birinin var yarağı yatları يراغى ياتلرى *(Cam. XV. 88)*

§ Bunlar bu yat ve yarağ ile یات و یراغیله aceptir ki belirsiz oldular. *(Kesir. XV. 113)*

§ ... Ve zırh ve kolçak ve yat ve yarak بات و یراق verüp pîrâste kılup meydana gönderdi. *(Saadet. XV-XVI. 181-1)*

Dahi dört yüz katır elli at ile
Düzüben elçi yarağ u yat ile یاراغ و یاتیله *(Fazilet. XVI. 134)*

Yarağ u yatuñu یاراغ ویاتو کی eyle müheyya
Yola olgıl revan çün deyeler ha *(Yuz. Şems. XVI. 21)*

§ Ve arz-ı sipah idüp piyade ve süvar ve sığar ü kibarın her ne kim var ceng ü cidâl ve cerh ü kıtâl içün yarağ u yatın یراغ ویاتین ve esbâb ü âlâtın göreler. *(Hüs. Dil. XVI. 115)*

§ Silah سلاح [*Ar.*] : Yat yarak یات یاراق. *(Şamil. XVI. 619)*

Donanıp girdiler yarağa yata یاراغه یاته
Geceki söz ile bindiler ata *(Şeh. Ş. XVI. 253)*

§ Ve darabât-ı kurşumdan mürd olan Kalmuk'ların atların ve yat ve yarakların یات و یراقلرن ve lâşe-i mürdarlarından cümle esvab-ı mülevveslerin alup... *(Ev. XVII. 8, 14)*

§ El-ühbe الاهبة [*Ar.*] : Yat ve yarağa یات و یراغه denir ki seyr ü sefer ve harp makulesi hâlât mühimmatıdır. *(Kam. XVIII-XIX. 2, 76)*

§ Udde عده [*Ar.*] : Seyr ü sefer ve harp misillü nesnelerin levazım ve mühimmatından ibarettir. Kaba Türkçede yat ve yarak یات و یراق ta'bir olunur. *(Nuhbe. Ş. XVIII-XIX. 109)*

§ Na'l-zede نعل‌زده [*Fa.*] : Nallanmış davardır ve ol ata da ıtlak olunur ki yat ve yarağı یات و یراغی mükemmel görülmüş ola. *(Bürh. XVIII-XIX. 594)*

yava, (yavu) : 1. Zayi, yitik, kaybolmuş.

Oturur gözedir dağdan yuvadan
Ovada gördüğün yattan yavadan یوادن *(Şeh. Ş. XVI. 679)*

§ ... Budur ki, nefsi Ankara'da yava یاوه ve beytü'l-mâl emini Hacı Mevlut bin Hasan meclis-i şer'de...
(Sic. A. XVI. 3, 157)

§ ... Ankara'da vâkı' yava یاوه emini olan Pîr Ahmet bin Ömer nâm kimesne mahzarında takrir-i da'va idüp hâlâ mezburun yedinde yavadan یاوه‌دن zabt eylediği işbu erkek kula katır benim mülkümdür... *(Sic. A. XVI. 2, 99)*

Derz : yiv ü çehre : beniz, yâve یاوه *[Fa.]* : yavu یاور, bana : be-men
(Genc. XVII. 42)

2. Başıboş gezen, sahipsiz.

§ Leşkerden birkaç yava یوا varup ol kal'ayı feth etmişler.
(Ta. Sel. XV. 28)

§ ... Cihanda yava یوا olup gezmekten ve yavalık etmeğin yimekten kurtulup dinlene. *(Ta. Sel. XV. 235)*

§ İslâm oğlu Süleyman bir yava یوه at dutup getirip meclis-i şer'de il nâibi Ayas'a teslim ettiği sebepten...
(Sic. K. XV. 2, 68)

§ ... Çelebi nâm kimesne bir yava یوه deve bulup getirip meclis-i şer'de şehir nâibi Pîri'ye teslim eyledi.
(Sic. K. XV. 1, 106)

§ Ol adacıkla büyük adanın arası bir iki yava یاوه gemiye yataktır. Veli büyük gemiler yatmaz, sığdır.
(K. B. XVI. 233)

yavacı : Sahipsiz, yitik, başıboş hayvan emanetçisi.

§ ... Zikr olunan bir kısrak ve iki bargiri Kara Hasan'a yavacıya یاوه‌جیه teslim eyle deyü ben verdim.
(Sic. A. XVI. 3, 449)

yava kılmak : → **yavu kılmak.**

yava kulunmak : → **yavu kılınmak.**

yavalanmak : Yalvarmak, tezellül etmek.

§ Elbette ya sana tanık gerek ya ana and vermek gerek; ol kişi ağladı, yavalandı يوالندى, eyitti... *(Kab. XV. 393)*

yavaşa : Nallanmakta veya iğdiş edilmekte olan hayvanı zaptetmek için dudağına geçirdikleri tahta kıskaç.

§ Ez-ziyarü الزيار [*Ar.*] : Yavaşa ياوشه dedikleri nesnedir. *(Terceman. XV. 384-2)*

§ Bursen برسن [*Fa.*] : Kaşağu ve yavaşa يواشه ağacı. *(Şamil. XVI. 145)*

§ Levîşe لويشه [*Fa.*] : Yavaşa ياواشه ki nal'bentler atın burnunu sıkarlar. *(Şamil. XVI. 508)*

§ Levîşe لويشه [*Fa.*] : Yavaşa يواشه ki na'lbentler yavuz atın burnuna ururlar. *(Ni'meti. XVI. 565)*

§ Ez-ziyar الزيار [*Ar.*] : Yavaşa ياوشه dedikleri nesne. Baytarlar anınla davar dudağını kıstırıp zebun ederler. *(Ah. XVI. 480)*

§ Avîşe آويشه [*Fa.*] : Yavaşa يواشه ki serkeş atların burunlarına geçürürler. *(Deş. XVI. 298-2)*

§ Lepîşe لپيشه [*Fa.*] : At burnuna vuracak yavaşa يواشه. *(Caf. XVI. 148-1)*

§ Levîşe لويشه [*Fa.*] : Yavaşa ki yavuz atlara urulur. *(Cam. Fa. XVII.)*

Yavaşa ياواشه : levâşe لواشه [*Fa.*], duşak : düşahe, kelâş : küf, bi-tıraş : yon *(Genc. XVII. 57)*

§ Ziyad زياد [*Ar.*], levîşe لويشه [*Fa.*] : Yavaşa يواشه ki baytarlar anınla hayvanın burnunu sıkarlar, hîn-i mualecede serkeşlik etmesün için. *(Aks. XVII-XVIII. 179)*

§ Lebaşün لباشن [*Fa.*] : Levâşe mânasınadır ki na'lbendlerin yavaşa يواشه ta'bir ettikleri âlettir, alaşa tavar burnun geçirilir. *(Bürh. XVIII-XIX. 543)*

yavaşımak : Hızını kaybetmek, hafiflemek, sakinleşmek, sükûn bulmak.

§ ... Dahi sınar yavaşur یواشر şununla ki taşranızı bezemeği terk edesiz. *(Müneb. XIV-XV. 103-2)*

§ Ol sığır işlemekten yavaşımamıştır یواشمەمش در, yavaş değüldür. *(Cev. Es. XV. 20)*

Yavuz günler yavaşır یواشر yatlu âdem
Komaz yatluluğun ölünce her dem *(Güvahi. XVI. 31)*

Öğeçler anı derhal etti koyun
Yavaşıdı یواشیدی ol işe verdi boyun *(Güvahi. XVI. 22)*

§ İttita اتطا [*Ar.*] : Nesne yavaşımak یوەشمق ve emir genez olmak. *(Bab. XVI. 2, 2)*

§ El-isfar الاسفار [*Ar.*] : Cenk yavaşımak یواشیمق mânasına müsta'meldir. *(Kam. XVIII-XIX. 1, 896)*

Cem-i hoş-meşrep âsâ kimseye râm olmayıp devlet
Kümeyt-i bâde-i ıkbâl o demlerde yavaşmıştır یواشمشدر
(Molla. XIX. 238)

yavaşıtmak : Yavaşlatmak, hafifletmek, hızını, şiddetini kırmak, sakin, halim, itaat eder hale getirmek.

Yavaşıtırlar یواشیدرلر u uyhun alurlar
Sana bir terbiyettir kim kılurlar *(G. Ra. XV. 126)*

§ Tesaḫḫur تسخر [*Ar.*] : Gülünceğe almak ve kimseye göre tavar öğredivermek ve yavaşıdıvermek یوشدی ویرمك.
(Bab. XVI. 1, 28)

§ Fesâniden فسانیدن [*Fa.*] : ... Oğmak ve sürtmek ve mâliden mânasınadır ve doğrultmak ve râm ve muti' etmek mânasınadır ki yavaşıtmak یواشتمق ta'bir olunur.
(Bürh. XVIII-XIX. 446)

yavaşlık : Hilim, sükûn, vekar.

§ İşim küstahlık derecesinden sakinlik ve yavaşlık یوشلق haddine erdi. *(Kel. XIV. 86)*

§ Resûl Aleyhisselâm eyitti: Hak Taâlânın yavaşlığına يواشلغنه, hilmiyyetine, sabrına aldanman dedi. *(Cennet. XV. 45)*

§ Hak Taâlânın hilmine ya'ni yavaşlığına يواشلغنه, sabrına garre olman. *(Cennet. XV. 38)*

§ Hilm حلم [*Ar.*] : Yavaşlık يواشلق. *(Şamil. XVI. 598)*

Sikaat : doğru kişiler, yavaşlığa يوشلغه di: vekar وقار [*Ar.*] *(Cev. Ke. XVII. 90)*

yavaşlık etmek : Gevşek tutmak, gevşeklik göstermek.

§ Şunlar ki Allah'ın buyruğunda taksir ettiler, yavaşlık ettiler يارشلق ايتديلر. *(Kesir. XV. 358)*

yavaş olmak : Yumuşak huylu ve tahammüllü olmak.

Boyun tartuben od kaldırdı baş
Düşüp yere toprak oldu yavaş اولد يواش *(Ferh. XIV. 40)*

§ Hilm حلم [*Ar.*], bürd-bâr şüden برد بارشدن [*Fa.*] : Yük çekici olmak ki yavaş olmak يواش اولق ta'bir olunur. *(Aks. XVII-XVIII. 344)*

yavı kılmak : → **yavu kılmak.**

yavı kılınmak : → **yavu kılınmak.**

yavı kulmak : → **yavu kılmak.**

yavı kulunmak : → **yavu kılınmak.**

yavı varmak : → **yavu varmak.**

yavız : → **yavuz.**

yavlak : Pek, çok, gayet.

Benim oğlun adım Yusuf belgülü
Sultan oldum Mısır'da yavlak يولق ulu *(Yuz. Şeyd. XIII. 93)*

Gider idim ben yol sıra, yavlak يولق uzamış bir ağaç
Böyle lâtif, böyle şirin, gönlüm aydur bir kaç sır aç
(Yunus. XIII-XIV. 75)

§ Uşacuk oğlancuklarım vardur, karıncukları acıktı, yavlak يولق zaif oldular. *(Yüz. Ha. XIV. 33)*

§ Yer titredi zarılık kıldı eyitti : Benim üstümde Âdem oğlanı yazuk kılısar ve mürdar ve habis bırağısar dedi yavlak يولق deprendi. *(Enb. XIV. 8)*

§ Ol çoban eyitti : Eğer işbu mağara kapısın açam ve koyunumu içeri koyam, yavlak يولق maslahat ola. *(Enb. XIV. 890)*

§ İki ortak var idi, birisi yavlak يولق zirek ve bilge ve birisi bön ve gafil idi. *(Kel. XIV. 55)*

§ Dostlar bakışıyle düşmanlar bakışı arasında tefavüt yavlak يولق bellü olur. *(Kel. XIV. 44)*

§ Âlem baki olmağına adl ü siyaset yavlak يولق kavi sebeptir. *(Kel. XIV. 2)*

Çalındı yine saz oldu tarep
Geçen geceden dahi yavlak يولق acep *(Süh. XIV. 226)*

§ Çün Ebuübeyde bu sözleri Halid bin Velid'den işitti, yavlak يولق sevindi. *(Fütuh. XIV. 192)*

§ Eğer anı derisiyle, içegüsiyle kaynatalar ve zeyt yağın koyalar pişe muharra ola, anın suyu içine oturalar mefâsıl ağrısına yavlak يولق faidesi vardır. *(Edviye. XIV. 4)*

Cevrini bize cadu gözün yavlağ يولاغ uzattı
Gamzelerini bağrımıza katı uzattı *(Kadı. XIV. 403)*

Ne hoş geldi bir söz iki kişiden
Ki yavlak يولق beğendi anı işiten *(Ferh. XIV. 63)*

İşit imdi bu yanadan acepler
İşitenler anı yavlak acepler *(Dah. XIV. 55,4)*

Özü gürbüzdürür, yavlak bahadır
Bahadırlık yolunda key bahadır *(Dah. XIV. 23,14)*

Dahi çok tuhfeler bile düzetti
Ulular âdetin yavlak يولق gözetti *(Işk. XIV. 190,1)*

Bize yavlak يولق doğru sözler el verür
Yazuğa eğri okuyanlar girür *(Man. Tayr. XIV. 164)*

Mecnun eğer yüz olur ise reva
Leyli iki olduğu yavlak يولق hata *(Man. Tayr. XIV. 117)*

Dilki eydür re'yiniz yavlak يولق eyü
Yokturur bu danışıkta hiç kayu *(Man. Tayr. XIV. 146)*

§ Geldi gördü yavlak يولق özü göyündü. *(İhlâs. XIV. 67)*

Üşbu sözden maksudum birkaç cevap
Kim anı bilmek bize yavlak يولق savap *(Ga. XIV. 125)*

Bana şirin gelir yavlak يولق bu ef'âl
Kamış arı şeker vere, arı bal *(Hurş. XIV. 2)*

§ Ve bevasırı olana ve içinden kan gidene yavlak يولق iyidir. *(Mü. Şi. XIV-XV. 41)*

§ Ol sahrada bir taşa uğradım, yavlak يولق acep nesne, şöyle kim... *(İs. H. XIV-XV. 556)*

§ Diyeler kim : İşbu gün bizim üzerimize yavlak يولق katı düşhar gönder. *(Leys. Mu. XIV-XV. 345-1)*

§ Ol vakıt ki ben yiğit idim, bir ammim kızı var idi, yavlak يولق ana muhabbetim düşmüş idi, anın dahi bana düşmüş idi. *(Müneb. XIV-XV. 3-1)*

§ ... Hiç gecede uyku uyumazın kuşkulanırın, yavlak يولق zaif oldum. *(Müneb. XIV-XV. 309-1)*

Ger otuz gün ola bunda doğan ay
Şam ili yavlak يولق ucuzluk halkı bay
(Melhame. XIV-XV. 107-1)

Sayd etin bu ay yemek yavlak يولق onat
Kuşlar etlerin yemek hot menfaat
(Melhame. XIV-XV. 57-2)

Babil ilinde bu yıl yavlak يولق savaş
İki pula can ola bir pula baş *(Melhame. XIV-XV. 40-1)*

§ Anın mertebesi ve kadri yavlak يولق yüceldi. *(Tez. Ün. XV. 48-2)*

§ Ol kişi yavlak يولق bunaldı. *(Tez. Ün. XV. 9-1)*

§ ... Bu söz bana yavlak يولق eser eyledi. *(Tez. Ün. XV. 22-2)*

§ Abdullah yavlak يولق fakir oldu. *(Güzide. XV. 17)*

Şu sudan içti hem gusl etti yundu
Hak'a çok şükr edip yavlak يولق sevindi
(Çeng. XV. 229)

Bular remz ettiği ne çeşm ü leptir
Bu lep bu çeşm ise yavlak يولق aceptir *(G. Ra. XV. 163)*

§ Hazırlar ol halden yavlak يولق acebe kaldılar.
(Ta. Sel. XV. 5)

§ Mu'tezilelerin mezhebini ve tarikını yavlak يولق bilirdi.
(Kesir. XV. 137)

§ Bu dünyanın yalancı zevkcığazına ne yavlak يولق aldanmışsız. *(Müz. XV. 116)*

§ Leylâ bunu gördü, yavlak يولق aceplendi. *(Müz. XV. 423)*

§ Bir kabak ağacı kuruduğuna ne yavlak kaygu gussalandın.
(Leys. Ar. XV. 330)

İnanur sözüne vermez amanı
Eder ol kişiye yavlak ziyanı *(Salâtin. XV. 94)*

§ Bir gün Nûh'u kâfirler yavlak يولق döğdüler, iki elin bağladılar, küllüklerde sürüdüler. *(Tuh. Le. XV. 331)*

§ Kaçan Kaabil Hâbil'i depeledi ise Âdem Peygamber yavlak يولق incindi. *(Cennet. XV. 47)*

Anın menzilleri yavlak يولق uzaktır
Azıksız yayalar döymez bana ne *(Eşrefoğlu. XV. 21)*

§ Hakikat içinde yavlak يولق ince nazarı var idi.
(Tez. Ba. XV. 188)

§ Çün Hızr'ı gördük yavlak يولق şad olduk.
(Tez. Ba. XV. 134)

Ol su ortasında bir yeşil üyük
Var idi yavlak يولق ulu katı büyük *(Cam. XV.)*

Bu benim başım serencamın sana
Eder isem kalasın yavlak يولق dana *(Cam. XV. 16)*

Gâhi olur yavlak يولق deli, gider kamu akl ü bili
(K. U. XV. 128)

§ Hak Taâlânın rahmeti bî-nihayettir, ne yavlak يولق zahmet çekersin. *(Cinan. XV. 59)*

§ Hak Taâlâ eydür : Yâ Ahmed, ümmetini yavlak يولق seversin? Eyittim : Yavlak severim. *(Ta. Şahi. XVI. 67-1)*

Bu hayret yavlak ياولاق aldı beni benden
Medet-gîrim hemin Allah oluptur *(Âş. XVI. 99)*

yavrı : Yavru.

Ana karnında olan yavrı ياورى : cenin جنين [*Ar.*], delilik: cünun
(Naz. Le. XVII. 12)

yavrı eylemek : Yavrulamak, yavru yapmak.

§ Her vakıt kim ol zağ yavrı eylerdi يور ايلردى , ol yılan kamusun yerdi. *(Kel. XIV. 33)*

yavruluk : Döl yatağı.

§ Perkân پركان [*Fa.*] : Zehdân ve beçedân mânasınadır ki batn-ı maderde cenin tekevvün edecek zarftır, mevkı-i nutfedir. Türkide medre ve oğlan yatağı ve hayvanatta yavruluk ياورولق ve atta kulunluk ta'bir olunur.
(Bürh. XVIII-XIX. 151)

yavsı, (yavsu) : 1. Bit yavrusu, böcek yavrusu, sürfe.

§ Suyu ile başı yusalar başta olan yavsuyı يوسوى gidere.
(M. Bay. XIV. 99)

§ Oğlancuklarda ve koyunda olan kene ve yavsılara ياوسيلره dürtseler gidere. *(M. Bay. XIV. 106)*

2. Kene.

§ En-nibrü النبر [*Ar.*] : Yavsıya ياوصيه benzer bir dürlü böcek. *(Terceman. XV. 210-1)*

§ ... Kolunu güyeğü boynuna sarmış yavsı ياوسى gibi yapıştı... *(Ferec. XV. 175)*

3. At sineği.

§ Hemci همجى [*Fa.*] : Türkide yavsı ياوسى ta'bir olunan sineğe denir. *(Bürh. XVIII-XIX. 628)*

§ Yeng ينك [*Fa.*] : Bir sarı böcektir, daima otluklarda olur, ba'zılar bunu yavsı ياوسى ile tefsir ederler. *(Bürh. XVIII-XIX. 639)*

yavsu : → **yavsı.**

yavşak : Bit yavrusu.

§ Süpşe سپشه [*Fa.*] : Tahıl biti ve yavşak ياوشاق dedikleri. *(Ni'meti. XVI. 407)*

§ Şibşele شبشله [*Fa.*] : Yavşak ياوشق. *(Şamil. XVI. 234)*

§ Rişk رشك [*Fa.*] : Yavşak ياوشق ve sirke. *(Şamil. XVI. 444)*

§ En-nemm' النمء [*Ar.*] : Kehlenin küçüğüne denir, yavşak ياوشاق ta'bir olunur. *(Kam. XVIII-XIX. 1, 60)*

yavşan : Eskiden mide hastalıklarında ilâç olarak kullanılmış olan acı bir ot, veronika.

§ Yalnız yiğit alp olmaz, yavşan يوشن dibi berk olmaz. *(Dede. XIV. 126)*

§ Yavşan يوشان ıssıdır, kurudur. *(Mü. Şi. XIV-XV. 179)*

Otları yavşan يوشان ü mıknatis taşı
Dopdolu elmas imiş içi taşı *(Cam. XV. 30)*

§ Eş-şiyh الشيح [*Ar.*] : Yavşan ياوشن dedikleri ot ki yaban sıçanı anın kokusun duydukta taşra çıkar ve şol yer ki anda yavşan biter... *(Ah. XVI. 566)*

§ Şiyh شيح [*Ar.*] : Lugat-i Alâüddinü'l-Karahısarî'de mezkûrdur ki dermenedir ve Türkisi yavşandır يوشن‌در.
(Men. Av. XVI. 116)

§ Ḫuncek خنجك [*Fa.*] : Yavşan يوشان, dermene mânasına.
(Cam. Fa. XVII. 51)

§ Şiyh شيح [*Ar.*], diremne درمنه [*Fa.*] : Yavşan ياوشان.
(Aks. XVII-XVIII.)

§ Ḫuncek خنجك [*Fa.*] : Dermenedir ki yavşan يوشان dedikleri nebattır. *(Bürh. XVIII-XIX. 252)*

§ Eş-şiyh الشيح [*Ar.*] : Bir nebat adıdır, Fariside diremne ve Türkide yavşan ياوشان dedikleri ottur.
(Kam. XVIII-XIX. 1, 485)

yavşurmak : Yapıştırmak, yamamak, intibak ettirmek.

Sabahın geri sana tapşıralar
Yama gibi yerine yavşuralar ياوشورالر *(Hurş. XIV. 66)*

Dedi azat elâ ey devlet issi
Çörek yavşur يوشر tenur olmuşken ıssı *(Hurş. XIV. 37)*

yavu : → yava.

yavuḫ : Yakın, akraba.

Terk eyledim özümü vü andan yavuḫları ياوخلرى
Bencileyin kişi dahi bîhîş olmasın *(Kadı. XIV. 387)*

yavuk : → yavuklu.

yavu kılınmak, (yava kulunmak, yavı kılınmak, yavı kulunmak) : Kaybedilmek, kaybolmak, görünmez olmak.

Çün akşam irişüben gün tulundu
Kamu dağlar başı yavu kılındı *(Dah. XIV. 42)*

Nice altun ma'deni bulunmadı
Bu demür kânı yavu kulunmadı يوو قولنمدى
(Man. Tayr. XIV. 86)

§ Ol gün kim Resûl Hazretinin devesi yavı kılındı یاوی قلندی.
(Si. Da. XIV. 524)

Ger yavu kulunsa یوو قولنسه bügün bir kumaş
Tiz gerü buluna dir olmaya faş *(Melhame. XIV-XV. 164-2)*

§ Güm şüden کم شدن [*Fa.*] : Yavı kulunmak یاوی قولنمق.
(Miftah. XV. 36)

§ El-muallâku المعلق [*Ar.*] : Ve dahi eri yitmiş ve yavı kılınmış یاوی قلنمش avrata dahi muallâka derler.
(Terceman. XV. 68-1)

§ Hakkın azameti içinde yavu kılınmış یاو قلنمش ve belirsiz olmuş. *(Tez. Ba. XV. 191)*

§ Yava یاوه [*Fa.*] : ... Ve yavı kılınmış یاوی قلنمش.
(Caf. XVI. 178-2)

§ Veyd وید [*Fa.*] : Yavı kulunmuş یاوی قولنمش.
(Şamil. XVI. 107)

§ Bir merkebim var dün gün yavu kulundu یاو قولندی, eğer ben üstünde bulunsam bile yavu kulunurdum یاو قولنردم, halim ne olurdu. *(Letaif. XVI. 36)*

§ Denda دندا [*Fa.*] : Yavu kılınmış یاوی قلینمش, dâlle mânasına.
(Deş. XVI. 14-1)

§ Veyden ویدن [*Fa.*] : Yavı kulunmak یاوی قولنمق mânasına.
(Ni'meti. XVI. 39)

§ Gaaib غائب [*Ar.*] : Yavı kulunucu یاوی قلونجی ve yitik.
(Bab. XVI. 1, 100)

§ Fakd فقد [*Ar.*] : Nesne yitmek ve yava kulunmak یاوه قولونمق.
(Bab. XVI. 2, 471)

§ Neşde نشده [*Ar.*] : Talep eylemek yavu kılınmışı یاو قلنمش aramak, istemek. *(Müntehab. XVII. 101-1)*

Fâne : çivi, cûy : ırmak, kâlûç : kiçi parmak
Lûç : ahvel ü zir : alçak, yavı kılınan یاوی قیلینان : vîdâ ویدا [*Fa.*]
(Genc. XVII. 44)

yavu kılmak, (yava kılmak, yavı kılmak, yavı kulmak, yavu kulmak) : Kaybetmek.

Bencileyin gören kişi ben sevdiğimin yüzünü
Deli ola tağa düşe yavı kıla یاوقیلا kendözünü
(Yunus. XIII-XIV. 110)

Yavu kıl یاوقیل kendözünü deli bigi
Ki anı kim dilersin sen bulasın *(Velet. XIII-XIV. 22)*

Diriga ki geçti yiğitlik günü
Güle oynayu yavu kıldık یاوقلدق anı *(Ferh. XIV. 79)*

§ Karı eyitti : Sübhanallah, yüz yıldır kim biz anı yavı kıldık یوقلدق. *(Enb. XIV. 719)*

Çün Zeliha gördü anın yüzünü
Pes yavu kıldı یوو قلدی gez kendözünü *(Ga. XIV. 74)*

§ Atası, anası yedi yaşından berü yavu kıldılar یوو قلدیلر.
(Tebareke. XIV. 16-1)

Ferahşat anda çün ol vakt bildi
Şolok dem kendözünü yavu kıldı یاو قلدی *(Hurş. XIV. 38)*

§ ... Götürmüş ki teslim ide ve Harem eşiğinde yavu kılmış یاوی قیلمش, ister bulamaz. *(Si. Da. XIV. 161-2)*

§ Ne mânadır ki kendi bindiği deveyi yavı kıldı یاوی قلدی.
(Si. Da. XIV. 524-2)

Ne hoş ansızın bir güher buldum
Çü usanlık ettim yavu kıldım یاوقلدم *(Süh. XIV. 263)*

§ Ebcer (Anter'in atı), şol kulunun yavı kılmış یاوی قلمش gibi dört ayağın ve başın sala sala geldi. *(Anter. XIV. 11)*

§ Anan seni yavı kılsun یاوی قلسون ve kavmin üstüne ağlasun.
(Anter. XIV. 164)

Nazar çün Dilgüşa'ya kıldı bunlar
Şolok dem aklı yavu kıldı یاوو قلدی bunlar *(Işk. XIV. 225-2)*

§ Yehuda eyitti : Sen bunu yavu kılursun یاو قلورسن, getür ben gizleyivereyin didi. *(İhlâs. XIV. 199)*

§ Kendini yavı kılup ياوى قيلوب zehi Sahipkıran ki Süleyman-ı zaman olmuş... *(Hamza. XIV-XV. 13, 33)*

§ Bular dünya ehli katında yürürler akılsız gibi, ve liykin buların aklı şol mekânda tasarruf kılur kim halk anda akılların yavu kılmışlar يو قلمشلر (harekelidir) haberleri yok. *(Müneb. XIV-XV. 102-1)*

§ Bir kişi bir cevher yavu kulsa يوقلسه (harekelidir), gece ve gündüz durmasa anı talep kılsa... *(Müneb. XIV-XV. 248-2)*

§ Esrük gibi akılların yavu kulalar ياوقلالر kendülerin bilmeyeler. *(Leys. Mu. XIV-XV. 33-2)*

§ ... Korkudan akılların yavu kılup ياوقلوب şol esrüğe döneler. *(Leys. Mu. XIV-XV. 205-1)*

§ Ben, bîçare kulun, bir nesneye meşgul oldum, ben şuğuldeyken atım yavu kıldım ياوقلدم. *(İs. H. XIV-XV. 556)*

Çünki hatun anın işitti sözün
Bir ah etti yavu kuldı ياو قولدى kendözün *(Mevlit. XV. 23)*

§ Yavı kılduğı ياوى قيلدوغى nesneyi yine bula. *(Ac. A. XV. 66)*

§ Andan sonra sakın kendözünü yavu kılma ياو قلمه bir yerde. *(Kab. XV. 48)*

§ Gelirken Kureyş kafilesin gördük, konup otururlar, bir develerin yavu kılmışlar ياو قلمشلر. *(Faza. XV. 203)*

§ Dinlerin yavı kılıp ياوى قلب azmayalar. *(Ta. Sel. XV. 15)*

Karanu oldu yolu yavu kuldum ياو قلدم (harekelidir)
Serasîme olup hayrette kaldım *(Ravza. XV. 132)*

Kamu bulduklarımı yavu kuldum ياو قلدم
Ki tâ ol matlab-ı a'lâyı buldum *(Ravza. XV. 93)*

§ ... Anan seni yavu kılsun ياوقلسون, bilmez misin kim İsmail oğlanları ataları dinin terkettiler. *(Kesir. XV. 168)*

§ Güm kerden گم كردن [*Fa.*] : Yavı kulmak ياوى قولمق. *(Miftah. XV. 36)*

§ Ne buldum ve ne yavu kıldım یو قلدم. *(Ata. XV. 17)*

İşidür bir sofi giderken bir ün
Kim kilidim yavu kılmışam bugün *(Vahdet. XV. 149-1)*

Nice sen tek analar bu cihanda
Oğullar yavı kılmıştır یاوی قیلمشدر zamanda
(Hikmet. XV. 455)

§ Mahabbet-i dünya anı esridüp aklını yavu kılmıştır یو قلمشدر.
(Leys. Ar. XV. 37)

§ ... Şuna benzer ki bir altunu bir pula sattı, anı dahi düşürüp yavı kıldı یاوی قلدی. *(Leys. Ar. XV. 505)*

§ Şirk yoluna girüp tarik-ı İslâmı yavu kuldular یوو قلدلر.
(Enfes. XV. 518)

§ Ol pulu dahi düşürüp yavu kıldı یو قلدی. *(Enfes. XV. 230)*

Beynisi donmuş serasîme olup
Geh bulup kendüyi geh yavı kılıp یاوی قلب *(Cam. XV. 28)*

Şol güher kim kadri bin can ü cihandan yeğ idi
Buldum illâ yavı kıldım kıymetini bilmedim
(Şeyhi. XV. 133)

§ Buzağuya tapdılar, dinlerin yavu kıldılar یاو قلدلر.
(Cev. Es. XV. 170)

§ İbni Mes'ut der ki, Mekke'den bir gece çıktık Peygamberle, aramızdan Peygamberi yavu kıldık یاو قلدق. *(Hay. XV. 47)*

§ Hasan eyitti: İşbu makamı ne ile buldun? Rabia eyitti: Cemi' bulmakları yavı kıldım یاوی قلدم bu mertebeyi buldum.
(Tez. Ba. XV. 99)

§ Gayeti şol ki, mertebesidir, anı yavı kılmaz یاوی قلمز.
(Maârif. XV. 146)

§ ... Bir nesne okuyup üzerine üvürdü, beni kendüye döndürdü, şöyle kim neng ü nâmı yavı kıldım یاوی قیلدم.
(Ferec. XV. 391)

§ Dişleri nurundan gece yollar görünürdü ve bir nesne yavı kılsalar یاوی قلسەلر ol nur ile bulunurdu. *(Envar. XV. 202)*

Kendülerini yavu kılup یاو قلوب gayb erenleri
Âlem içinde seni ararlar bucak bucak *(Mesihi. XV. 67)*

Seni sen yavı kıl یاوی قیل küllî dilersen bulasın anı
Muhâl ola anı bulmak yütürmeyince sen seni
(Eşrefoğlu. XV. 8)

§ Ebumüslim dahi aklını yavu kılmıştı یاو قلمشدی. Az mı gitti, çok mu gitti bir zamandan sonra aklı başına geldi.
(Müslim. XV. 6, 47)

§ Belki vücudüm nakdin dahi ol kumarhanede yavu kuldum یوو قلدم. *(İrşad. XV. 115)*

§ Ve dahi ol bizim hazretimizde bulduğu ünsü yavu kıla یوو قلا. *(İrşad. XV. 52)*

§ El-iftikadü الافتقاد [*Ar.*] : Nesne yitirmek ve yavı kılmak یاوی قلمق. *(Terceman. XV. 103-1)*

§ Es-seklü الثکل [*Ar.*] : Avrat veledini yavı kılmak یاو قلمق. *(Terceman. XV. 228-2)*

Didi vâız çağırup anda derhal
Did'ey har yavı kılan یاوی قیلن gel harin al *(Güvahi. XVI. 101)*

§ Gözümden nur, gönlümden huzur yavu kılmıştır یاوو قلمشدر. *(Sır. XVI. 19)*

Kim diler ise gözün görmeğe canân yüzün
Yavı kılup یاو قلوب kendözün bî-ser ü bî-pâ gerek
(Lâmii. XVI. 69)

§ Bir kişi bulduk ki devesin yavu kulmuş یاوو قولمش arar.
(Şevahid. XVI. 80)

Mest-i lâya'kıl olup kendözümü yavı kılam یاو قلم
(Zati. XVI. 518)

Bilmezem görücek seni noldum
Kendözüm ey peri yavı kıldım *(Zati. XVI.)*

§ Güm kerden گم کردن [*Fa.*] : Yavu kılmak یاوو قلمق.
(Şamil. XVI. 331)

§ Güm kerden گم کردن [*Fa.*] : Yavu kulmak یاوو قولمق.
(Şamil. XVI. 645)

§ Yâvîden یاویدن [*Fa.*] : Yavu kılmak یاو قلمق.
(Şamil. XVI. 280)

§ Yâvîden یاویدن [*Fa.*] : Yavu kulmak یاوو قولمق.
(Şamil. XVI. 334)

§ Yavı kılmak یاوی قلمق ki Türki ibaretdir, asılda yava kılmakdır یاوا قلمقدر. *(Deka. XVI. 73-1)*

§ Yave یاوه [*Fa.*] : Yütüktür, yave kerden [*Fa.*] : yütürmektir... Yavı kılmak یاوی قلمق Türki ibarettir, aslı yava kılmaktır. *(Deş. XVI. 359-2)*

§ Güm kerden گم کردن [*Fa.*] : Yavı kılmak یاوی قلمق.
(Caf. XVI. 140-1)

Ey bağ-ı cihan nakd-i hazanı yavı kılma یاوی قلمه
Bülbüllerin ağlatma gülüm var deyü gülme *(Âli. XVI. 181)*

§ Yevâ kerd یوا کرد [*Fa.*] : Yavı kuldu یاوی قولدی.
(Ni'meti. XVI. 645)

Kaçan kim gördüler Ahmet yüzünü
Kamusu yavu kuldular یاو قولدیلر özünü *(Fazilet. XVI. 112)*

Devr-i hüsnünde dehanınçün turup ağlar gönül
Tıfldır kim yavu kulmuş یاو قولمش sebzede engüşterin
(Revani. XVI. 3)

§ Var, şu azmış, yolun yavu kılmış یاو قلمش bîçare Fir'avn'i öğütle, nasihat ver. *(Ta. Şahi. XVI. 82-2)*

Yavu kılmış یاوو قلمش kendüzün hayran ü zâr
Her kişiyi yitüğin tutup arar *(Selâman. XVI. 9)*

Son peşiman assı etmez firkatini bilmedim
Buldum amma yavı kıldım یاوی قلدم kıymetini bilmedim
(Yahya Bey. XVI. 110)

§ Fikad فقاد [*Ar.*] : Biri birini yavı kulup یاوی قولب yürümek. *(Bab. XVI. 2, 471)*

§ Fukaade فقادة [*Ar.*] : Yitirmeklik ve yavı kılmaklık یاوی قلمقلق. *(Bab. XVI. 2, 265)*

§ Zekeriyya Aleyhisselâm oğlu Yahya Aleyhisselâmı yavu kıldı یاوو قلدی. *(Rahat. XVI. 355)*

İstediğin kendözünde bulmaya
Assısın sermayesin yavı kıla *(Ab. Na. XVI.)*

Anın içün beli bükük ararım
Ah yiğitlik, yavı kıldım ben seni *(Saz. Kul Çulha. XVI. 63)*

Kurb-i şaha erince hürmetle
Kendüyi yavı kıldı یاوی قلدی hayretle *(Ş. G. XVI. 119)*

Müft mansıb mı verir hiç o deni
Kim yavı kıldı ki یاوی قلدیکه ben bulam anı *(Atai. Ha. XVII. 57)*

§ Fâkıd فاقد [*Ar.*] : Nesne yavu kılan یاو قلن. *(Müntehab. XVII. 70-2)*

§ Es-seklâ الثکلی [*Ar.*] : Veledini yavı kılan یاوی قیلان, ya'ni zâyi' ve gaaip eden valide demektir. *(Kdeb. XVIII. 35-1)*

§ Et-tâğyib التغییب [*Ar.*] : Bir nesneyi gaaip eylemek. Türkçe yavı kılmaktır یاوی قیلمقدر. *(Kdeb. XVIII. 241-2)*

Görüp Firdevs yüzünü hayran olur
Heybetinden aklını yavı kılur یاوی قلور *(Battal. XVIII. 93)*

§ Sekel ثکل [*Ar.*] : Bir adam sevgili dostunu yahut veledini yavı kılmak یاوی قلمق mânasına. *(Kam. XVIII-XIX. 3, 155)*

§ Fıkdan فقدان [*Ar.*] : Bir mevcut nesneyi zayi' ve gaip edip yitirmek mânasınadır ki asıl Türkide yavı kılmak یاوی قلمق denir. *(Nuhbe. Ş. XVIII-XIX. 235)*

yavuklu, (yavuk) : Nişanlı, adaklı, namzet.

§ Ve benim bir kara gözlü yavuklum یاوقلم var idi. *(Dede. XIV. 51)*

§ Bundan akdem Ali bin Mustafa, Paşabula binti Kara Ali nâm kıza yavuklu یاوقلی imiş. *(Sic. B. XV. 4, 55)*

§ Nâmzad نامزاد [*Fa.*] : Yavuklu یوقلو mânasına. *(Miftah. XV. 135)*

§ Namzed نامزد [*Fa.*] : Ma'ruf yavuk یاوق mânasına. *(Caf. XVI. 163-1)*

§ Namzed نامزد [*Fa.*] : Yavuklu یاوقلو. *(Şamil. XVI. 519)*

Namzed نامزد [*Fa.*] : Ol askerdir ki mahsus bir mahalle ve bir semte ta'yin oluna ve nişanlı ve yavuklu یاوقلی kıza da denir. *(Bürh. XVIII-XIX. 586)*

§ Destsûze دست سوزه [*Fa.*] : Yavuklu یاوقلی kıza denir. *(Bürh. XVIII-XIX. 274)*

§ Namzed نامزد [*Fa.*] : Nişanlı, yavuklu یاوقلو. *(Kam. Os. XIX.)*

yavuklu etmek : Nişanlamak.

Meğer iki kızı kavmi derilüp
Yavuklu ettiler یوقلو اتدلر va'de verilüp *(Güvahi. XVI. 93)*

yavuk olmak : Nişanlanmak, namzet olmak.

§ Yusuf Şah nâm yiğit şeriat mahfilinde ıkrar idüp eyitti kim : Hâmil-i mektup Ali Balı oğlu el-Hac Murat nâm kimesnenin mahdumu Paşa nâm sulbiye kızına yavuk oldum یاوق اولدوم idi, el-haleti-hazihi ol yavukludan vaz geldim, kime verirse versin. *(Sic. B. XV. 3, 198)*

yavu kulmak : → **yavu kılmak.**

yavunçluk : Kötülük, fena muamele, zarar.

§ Oba sahiplerinden on tane ihtiyar Türkmen babaları, iş görmüş anaları gelip : ... Safa geldiniz, yediniz, içtiniz bizden bir şey istemeyip ehil iyalimiz üzre gelmediniz. Bu mahalle kondunuz, has kişilermişsiz, sizden hatır-mânde olup yavunçluk یاونجلق görmedik ey imdi size bir yahşi nasihatimiz var, kabul eyle, deyü... *(Ev. XVII. 9, 269)*

yavunmak : Kaybolmak.

İşittim öğütünü ettim yavuz
Gözüme yavundu یوندی anın gibi yüz
Çü fursat bulunmuş iken fevt ola
Anı bilmiş ol girmez ayruk ele *(Süh. XIV. 83)*

yavutmak : Kaybetmek, saklamak.

Başardı işin ü yaşurdu yüzün
Sanasın periydi yavuttu یوتدی özün *(Süh. XIV. 93)*

yavu varmak, (yavı varmak) : Kaybolmak, zayi olmak.

Görün ussunuzu gevde içinde
Gece yavu varır یاوورر gündüz bulursuz
(Velet. XIII-XIV. 18)

Atası katında bulunmazsa kız
Yavu varmaya یاوارمیه hot değildir sakız *(Süh. XIV. 280)*

Sanırdık sizinle biledir bular
Yavu vardı یووارردی üşte bulunmaz eser *(Süh. XIV. 179)*

Yavu varmayuptur یوورماییدر yüzün gizler
Yavu varmışının izin izler *(Ferh. XIV. 34)*

Anca üşerler görenler yöreden
Kim yavu varur یووارور vezir ol aradan
(Man. Tayr. XIV. 153)

İltti beni ol makama k'ol makam
Yavu varmış یاو ورمش anda cümle has ü âm *(Ga. XIV. 221)*

Hak yolunda hoşturur cehd eylemek
Dürüşün kim hiç yavu varmaz یوو ورمز emek
(Ga. XIV. 336)

§ Yazıcılar senin bundan önürdü yavı varup یاوی واروب bu dünyada bulunmadığını bilmek istediler. *(Kesir. XV. 324)*

§ Ben kimseyi görmedim ki doğruluk yolda yavu varmış یاو وارمش ola. *(Güls. XV. 15)*

Kokun yetişti revan gitti küfr ile iman
Yüzün çün oldu ayan yavu vardı یو واردی bu dil ü can
(İrşad. XV. 339)

§ Sonum bir avuç taşlar ve topraklar arasında yavu varası یاوو وارسی unudulası ... *(Tuh. Le. XV. 172)*

§ Bu zaife Sa'diyye'nün oğlu Muhammed yavu varmış. *(Şevahid. XVI. 51)*

§ Yevâ şud یوا شد [*Fa.*] : Yavı vardı یاوی واردی. *(Şamil. XVI. 107)*

§ Dendâ دندا [*Fa.*] : Yavu varmış یاوو وارمش. *(Şamil. XVI. 435)*

§ Ḫille خله [*Fa.*] : Yitik ve yavı varmış یاوی وارمش nesne. *(Ni'meti. XVI. 268)*

§ Yevâ şüd یوا شد [*Fa.*] : Yavı vardı یو واردی. *(Caf. XVI. 179-1)*

yavuz, (yavız) : 1. Fena, kötü.

Kim ölürse bugün diri ola
Ol kim ölmez yarın yavuz یاوز öle *(Velet. XIII-XIV. 46)*

Gök perdeleri açılır, iyi yavuzdan یوزدن seçilir
Ol dem kancaru kaçılır baş kurtarası er gerek
(Yunus. XIII-XIV. 173)

§ Altıncı yer içinde tamu ehlinin bitileri ve yavuz یوز amelleri ve arısız canları vardurur. *(Enb. XIV. 12)*

Ne bilsin yavuz یوز konşu yavuz یاوز olur
Yavuzlara Şeytan kılavuz olur *(Süh. XIV. 75)*

Ümid çünki tapundur eyüde yavuzda یاوزده
Beraber olsa gerektir safa savaşım ile *(Kadı. XIV. 116)*

Nesimi yâre ulaştı ne oldu münkire kim
Dutuştu yüreği yanar yavuz یاوز kazaya düşer
(Nesimi. XIV. 98)

§ Hasudlar Ayas'ı sevmediler, Sultan Mahmud'a yavuz یاوز anlattılar. *(İhlâs. XIV. 80)*

§ Olmasun kim bu kulcuğaz yavuz يوز yerde geze, bana ud getüre. *(Tebareke. XIV. 20-2)*

§ İmdi ne kim iş yenilenir eyüden yavuzdan يوزدن sana bildirmek benim üzerime vâciptir. *(Kel. XIV. 44)*

Fi'li zişt ü yavlak avazı yavuz يوز
Lehcesi bî-lezzet ü sazı yavuz يوز *(Man. Tayr. XIV. 122)*

§ Alâmetlerin iyisin ve yavuzun ياوزين bildirelim. *(Mü. Şi. XIV-XV. 20)*

§ Hüthüt gördü ki ukkab ana yavuz ياوز kast birle iner, ant verip didi ki ya ukkab... *(Leys. Mu. XIV-XV. 95-2)*

Çok ola oğlu kızı arta soyu
Nefsine uya yavuz يوز ola huyu *(Melhame. XIV-XV. 163-2)*

§ Yavuz ياوز kul oldur kim kulluğu uçmak ve tamu içün kılur. *(Tez. Ba. XV. 103)*

§ Âkıl oldur kim eyü ile yavuz ياوز arasını fark eyleye. *(Tez. Ba. XV. 10)*

§ Havanın iyisin bilmek gerek tâ yavuzundan يوزندن kişi sakınubile. *(Hazain. XV. 20-2)*

§ Ve mutalâadan ve uykusuzluktan zihin yavuz ياوز olmaklığa ve sabır ve tahammül azlığına tiz vakıtta azîm menfaatı vardır. *(M. Na. XV. 4)*

§ Ve eğer yavuz يوز amel işlediyse nefsine ziyan eyledi. *(Cinan. XV. 5)*

Yeğdir ölmek, kaçmanuz siz ölmeden
Yavuz ياوز ad ile cihanda kalmadan *(Enveri. XV. 34)*

§ Kaçan kim mü'minin vaktı âhir olsa amellerin getireler dağlar gibi, eğer iyi amel olsa ağ ola, eğer yavuz ياوز olsa kapkara ola. *(Cennet. XV. 43)*

§ Temam idiser anlara senin Rabbin işlerini iyiden yavuzdan ياوزدن. *(Cev. Es. XV. 311)*

Ger eyüdür ve ger yavuzdur يوزدر hep
Dükeline kulum dedin yâ Rab *(İbrahim. XV. 2-1)*

§ Ne yavuz ياوز istidlâldir ki Hak Taâlâ ibadetini ve anın dostluğunu şeytan ibadetine ve dostluğuna tebdil kılalar. *(Leys. Dâi. XV. 440-1)*

§ Zinhar ey oğul bu dediğim sözler üzerine gönlünden yavuz يوز endişe geçmesin. *(Kab. XV. 25)*

Cemâl ile celâl andan açıldı
Eyü yavuz ياوز kamu andan seçildi *(Tennuri. XV. 69)*

§ Halk seni iyi sana ve senin halin yavuz ياوز ola. *(Güls. XV. 8)*

§ Yavuz ياوز kişi sizden kimdir? *(Tez. Ün. XV. 28-2)*

§ ... Hâlim budur kim sana dedim. İmdi eğer eyüyem ve ger yavuzam ياوزم. *(Ferec. XV. 36)*

§ Yâ Sadık, senin katında âkıl kimdir. Eyitti: Oldur kim iki iyiyi birbirinden ve iki yavuzu ياوزى birbirinden ayıra ve fark eyleye. *(Tez. Ba. XV. 10)*

§ Her kim yavuz ياوز iş görse eliyle döndersün. *(Güzide. XV. 171)*

§ Ol yavuz ياوز amellerin, yavuz huların üş gör tamuda sana ne yerler eyledi. *(Müz. XV. 170)*

Cismini firkat odu mum etti
Yavuz endişeler hücum etti *(Yuz. Hamdi. XV. 34-1)*

Bahasına anın kalur değülüz
Neye olsa verürüz eyü yavuz *(Yuz. Şems. XVI. 181)*

Gergedan-vâr ikidir payı anın
Yavuz ياوز olur muttasıl huyu anın *(K. B. XVI. 68)*

Kimin rûşen ola aklı çırağı
Yavuz ياوز olup olur mu Hakk'a yağı *(Câm. Na. XVI. 104)*

§ Bed بد [*Fa.*] : Yavuz یاوز , şerir mânasına. *(Deş. XVI. 65-2)*

Dedi kızım sana yavuz یاوز iş olmuş
Günün karanu dün yazın kış olmuş *(Güvahi. XVI. 96)*

Bunlara bir yavız یاویز iş kılayım ben
Kayser'in intikamın alayım ben *(Battal. XVIII. 179)*

2. Sert, azgın, keskin, güçlü, çetin, yaman, şiddetli.

Ettiler bu sert bitidir bilmezüz
Hattı yavuz یاوز mânisin anlamazuz *(Yuz. Şeyd. XIII. 86)*

Şehin bir yavuz یوز düşmanı var idi
Yavuz یاوز kara vü sarp Sa'lûk adı *(Süh. XIV. 151)*

§ Bir yavuz یاوز yılana sokturalar, eğer yılan soktuğundan halâs bulacak olursa tiryak tazedir. *(Yadigâr. XIV. 63-1)*

§ Ol bir yavuz یاوز canavardır. *(Dede. E. XIV. 87)*

§ ... Söylenip gümrendi ve yavuz یاوز köpek gibi kınrandı. *(Anter. XIV. 549)*

§ Zamane âlimlerinin sohbetinden şol yavuz یاوز yılandan kaçar gibi kaçmak gerek. *(Leys. Mu. XIV-XV. 193-1)*

Ger düşenbih gün sanılsa kış yavuz یووز
Yağmur öğüş yağa dir ey aklı uz *(Melhame. XIV-XV. 19-1)*

§ ... Anlardan katı âdemdir, âdemden katı yavuz یاووز uyhudur, uyhudan yavuz ölümdür. *(Saat. XV. 60)*

§ Yavuzlarıñ یاوزلرك kulağın burup te'dip idip koyuvermek şuna benzer ki kurdu tutup ant verip koyuvereler. *(Ta. Sel. XV. 18)*

§ Nekel نكل [*Ar.*] : Yavız یاویز ve bahadır kimesneye derler. *(Terceman. XV. 246-2)*

§ El-asibü العصيب [*Ar.*] : Katı ve yavız یاویز gün, yevmü'şşedid. *(Terceman. XV. 73-1)*

§ Acı deniz kıranlarının havası yavuz یاوز olmaz eğerçi ısısı olur. *(Hazain. XV. 27-2)*

§ Ne yavuz يوز ol asıl, ne yavaş ol basıl. *(Ata. XV. 9)*

§ Yavuz يوز sirke küpüne ziyan eyler. *(Ata. XV. 22)*

Ne igen yumuşağ ol basılasın
Ne igen yavuz ياوز ol kim asılasın *(Ruşeni. XV. 20)*

§ Her kim yavuz ياوز dabbenin kulağına bu Ayeti okuya ol dabbe dura, yavaş ola. *(Hay. XV. 76)*

§ Düşḫâr دشخوار [*Fa.*] : Müşkil ve yavuz ياوز.
(Sıh. Ac. XV. 24)

Adı yavuz ياوز olur kurdun hemîdun
Keser baş dilküler var dime efsun *(Güvahi. XVI. 13)*

Ere kardaş gerek düşman dağıda
Ki dimişler yavuz يوز kardaş yağıda *(Güvahi. XVI. 80)*

Alçak koma rikâp veş olma çü tığ-ı tîz
Ne yavuz ياوز ol asıl ne yavaş ol dilâ basıl *(Ârifîn. XVI. 134)*

Bir seg bana beğlenirdi bir kemik sundum kul ettim
Aç kurt gibi yavuz ياوز iken koyun gibi yavaş oldu
(Lâmii. XVI. 76)

§ Sigin سكين [*Fa.*] : Öneği ve yavuz ياوز ve güre.
(Ni'meti. XVI. 402)

§ Bürs برس [*Fa.*] : ... Ve burunduruk ve yavaşa ağacı ki yavuz ياوز atların nalbantlar burnuna geçirirler.
(Deş. XVI. 155-1)

§ Akaam عقام [*Ar.*] : Katı kırkın olan yavuz ياوز savaş.
(Bab. XVI. 1, 463)

§ Babiliyye بابليه [*Ar.*] : Yavuz ياوز ağu. *(Bab. XVI. 2, 132)*

§ Tünd تند [*Fa.*] : Yavuz ياوز ve sarp. *(Şamil. XVI. 412)*

§ Gares غرس [*Fa.*] : Yavuz ياوز müşkil nesne ve kakımak.
(Şamil. XVI. 474)

Yavuz یوز günler yavaşır yatlu âdem
Komaz yatluluğun ölünce her dem *(Güvahi. XVI. 31)*

Garime tuş gelmemişsin anca
Yimedin bir yavuz یاوز elden tabanca *(Şeh. Ş. XVI. 290)*

Sürhîze : kızamık, arı : pakîze, yavuz یاوز : tünd تند [*Fa.*]
(Genc. XVII. 66)

Didi Şemmas bu yavuz یوز kavmdir katı
Her birinin şîrden artuk heybeti *(Battal. XVIII. 46)*

§ Sîs سیس [*Fa.*] : ... Haşarı ve yavuz یاوز ve tünd ve celed mânasınadır. *(Bürh. XVIII-XIX. 375)*

§ Teca تجا [*Fa.*] : Yavuz یاوز ve keskin ve tünd ve tîz mânasınadır. *(Bürh. XVIII-XIX. 176)*

3. Fenalık.

Ettiler and içeriz biz kamumuz
Saklayavuz gelmeye ana yavuz یاوز *(Yuz. Şeyd. XIII. 68)*

yavuz adlu : Bednam.

§ Melikin ömrü çok olsun kim bu işlere benim dürüşmeğimin faidesi şundan artık olmadı kim yavuz adlu یوز ادلو ve yavuz gümanlı oldum. *(Kel. XIV. 76)*

yavuz baş : Dik kafa, hırçın, serkeş.

§ Yavuz baş یوز باش issine donuz güttürür. *(Ata. XV. 8)*

Yavaş âdem kılur çün hüsn-i tedbir
Yavuz baş یوز باش güttürür issine hınzir *(Veyse. XVI. 53-2)*

yavuz dil : Nazar değmesine sebep olacak kötü söz.

Sakınıp la'l-i dür-bârı yavuz gözden, yavuz dilden یوز دیلدن
Yazılmış hatt-ı jengârı yavuz gözden, yavuz dilden یوز دیلدن
(Ah. Pş. XV. 100)

Bu hüsne değmesün deyü yavuz dil یاوز دل
Edinmiş boynuna zülfün hamâil *(Yuz. Şems. XVI. 79)*

yavuz dil vermek : Acı sözler sözlemek.

§ Yavuz diller verüp یاوز دللر ویروب seni katımdan ırak ederem. *(Leys. Mu. XIV-XV. 5-2)*

yavuz dirliklü : Geçimsiz, huysuz.

§ Şol kişinin ki uyuduğu uyanık olduğundan yiğrek ola, anın gibi yavuz dirliklü یاوز درلکلو ölmek yeridir. *(Güls. XV. 13)*

yavuz dua : Beddua, ilenç.

§ ... Bir, ana yarar ki bu geçmişten haber vermek ola, ve bir dahi yarar ki olara yavuz dua یاوز دعا ola. *(Leys. Ar. XV. 31)*

§ Kişi nefse mütâbaat idüp elini müslümanların mallarına uzatır, lâcerem yavuz dua یاوز دعا alıp esas-ı mülkü harap olur. *(Cam. Na. XVI. 16)*

yavuz dua etmek, (yavuz dua kılmak) : Beddua etmek, ilenmek.

§ Karga bac dericiye yavuz dua kılur یوز دعا قلور. *(Enb. XIV. 612)*

§ Bana yavuz dua kılmış یاوز دعا قلمش kim senden Tanrı hoşnut olmasun demiş. *(Yüz. Ha. XIV. 68)*

§ ... Zira ol, Resûle iki kez iman getürdü, gerü döndü, Resûl ana yavuz dua kıldı یوز دعا قلدی , gerü ol küfr üzre öldü. *(Leys. Ar. XV. 546)*

§ Bu şol kişidir ki Buharî'yi Buhara'dan çıkarıp sürdü ve Buharî ana yavuz dua etti یوز دعا ایتدی. *(Kesir. XV. 112)*

§ ... Oğlum gazapla bana dâru vermiş kim beni gark ede, bî-şek peşiman olusar; ana yavuz dua kılmazam یاوز دعا قلمازم , salâhını dilerem. *(Ferec. XV. 504)*

§ ... Üzerlerine yavuz dua kılup یاوز دعا قلوب helâk ederdi. *(Cev. Ah. XV-XVI. 475)*

yavuz dua kılmak : → **yavuz dua etmek.**

yavuz etmek : Fena iş yapmak, kötü harekette bulunmak.

Yavuz etme ایتمه یوز görmeyesin yavuz یاوز iş
Eyü tohm vermeye yavuz yemiş *(Ferh. XIV. 28)*

yavuz gönüllü : Kötü niyetli, bozuk vicdanlı.

§ Bed-dil بددل [*Fa.*] : Yüreksiz ve korkusuz ve yavuz gönüllü یاوز کوکللو. *(Ni'meti. XVI. 131)*

yavuz göz : Kem nazar, değen göz.

Şol sararmış kolların saldı Mesihi boynuna
Sana yavuz gözden یاوز کوزدن altunlu hamail bağladı
(Mesihi. XV. 105)

Sakınıp la'l-i dür-bârı yavuz gözden یاوز کوزدن yavuz dilden
Yazılmış hatt-ı jengârı yavuz gözden یاوز کوزدن yavuz dilden
(Ah. Pş. XV. 100)

Bu dârü'l-ayş kim oldu bugün üş cennet-i sâni
Yavuz gözden یوز کوزدن ırak dutsun inayet birle Hak anı
(Dâi. XV. 23)

İrem bağı sıfat handan hemişe
Yavuz gözler یوز کوزلر ırağ andan hemişe
(Çeng. XV. 193)

§ Allah yavuz gözden یاوز کوزدن saklasın. *(Ha. Ş. XVI. 119)*

Yavuz gözden یاوز کوزدن vücudun saklasın Hak
(Zati. XVI. 228)

Ateş-i haddinde kim hattın buhur eyler sepend
Hüsnüne tâ kim yavuz gözler یاوز کوزلر irürmeye gezend
(Aşki. XVI. 81)

§ En-nefs النفس [*Ar.*] : Yavuz göz یاوز کوز, ya'ni ısâbetiyle ziyan vâki' ola. *(Kdeb. XVIII. 608-2)*

§ En-nefs النفس [*Ar.*] : Cana denir ruh mânasına... ve yavuz göze یاوز کوزه ıtlak olunur ki derhal nazarı ısabet eder.
(Kam. XVIII-XIX. 2, 299)

yavuz güman iletmek : Kötü düşünce beslemek, suizanda bulunmak.

§ Ey iman getirenler, biri birinizin halini sorup irdemen, zira bu tecessüs edip sorup irdemek ma'nası dahi ol yavuz güman iletmeğüñ یاوز کان التکوك semeresidir.
(Leys. Mu. XIV-XV. 320-2)

§ Allah'a yavuz güman iletmek یاوز کان التك kapusun yapasın.
(Leys. Ar. XV. 3)

§ Eydür : Evinizde söyleşiniz, sizi görüp sizin sebebinizle müslümanlar yavuz güman iletüp یاوز کان التوب yazuğa girerler.
(Ta. Şahi. XVI. 44-1)

yavuz ḫulu, (yaramaz ḫulu) : Kötü huylu, fena tabiatlı.

Ey Hudayâ cümlesine tevbe vü tevfik ver
Ez-cuvan ü pîr ü berna kalmaya yavuz ḫulu یاوز خولی
(Delil. XV.)

§ Gördüler bir taht urulmuş üzerinde çirkin yüzlü, yavuz ḫulu یاوز خولی bir zengi oturup...
(Ferec. XV. 351)

§ Dejâheng دژاهنك [*Fa.*] : Yaramaz ḫulu یراماز خولی ve bahil ve bed-hu adam.
(Şamil. XVI. 437)

§ Dejâheng دژاهنك [*Fa.*] : Yaramaz ḫulu یراماز خولی at.
(Şamil. XVI. 169)

§ Şâş شاش [*Fa.*] : Yaramaz ḫulu یراماز خولی. *(Şamil. XVI. 464)*

§ Ârim [*Ar.*] : Muza recül ve yaramaz ḫulu یرامز خولی er.
(Bab. XVI. 2, 461)

yavuzırak : → **yavuzrak.**

yavuz iş : Suç, günah, seyyie, seyyiat.

Tanrı'dan kork işleme üşbu işi
Yavuz iş یاوز ایش nite kılursun ey kişi
(Yuz. Şeyd. XIII. 36)

§ Ve dahi yukarı el kaldırup dua kılurlar ve eydürler yâ İlâhî yavuz iş یاوز ایش itdük ve nefsimize zulüm kılduk.
(Si. Da. XIV. 29)

§ Ol evvelki yavuz işleriñe یاوز اشلریکه peşiman oldun.
(Fütuh. XIV. 88)

§ Sen şol cazuya benzersin kim kendi yavuz işine یوز اشنه meşgul olup evliya mütabaatiyle tamudan kurtulmak umar. *(Kel. XIV. 13)*

Yavuz işten یوز اشدن biz uğradık kazâya
Sen eyliklerini koyma kazâya *(Işk. XIV. 188-1)*

§ Namaz, münker ve yavuz işlerden یاوز اشلردن yığar.
(Leys. Mu. XIV-XV. 21-1)

§ Yavuz işlerden یاوز اشلردن yığar, hayırdan yana da'vet ider.
(Enfes. XV. 536)

§ Seyyie سیئ [*Ar.*] : Yavuz iş یاوز اش. *(Müntehab. XVII. 51-2)*

yavuz işlü : Fesatçı, müfsit, kötü davranışlı.

Key erenler gitti kaldı mülk boş
Yavuz işlüler یاوز اشلولر diyarı tuttu uş *(İs. XIV-XV. 147)*

§ Bed-kâr بدکار [*Fa.*] : Yavuz işlü یاوز ایشلو, müfsit mânasına.
(Deş. XVI. 92-2)

§ Bed-küniş بدکنش [*Fa.*] : Yavuz işlü یاوز اشلو.
(Şamil. XVI. 150)

yavuz kılmak : İfsadetmek, bozmak, fena hale getirmek.

İslâh: eyü kılmak, yavuz kılmağa یوز قلماغه: sen ifsad [*Ar.*] oku
(Uc. Gar. XV. 46)

yavuzlamak : Kötülemek.

§ Yahudilerin ba'zısı İsa Peygamberi ana yavuzladı یاوزلدی, ol beğ dahi öldürmeğe kasdetti. *(Kesir. XV. 140)*

§ Hatunlar her gün han hizmetine Pervane'yi yavuzlarlardı یاوزلرلردی. *(Ta. Sel. XV. 399)*

yavuzlanmak : Kızmak, azgınlaşmak.

§ Ergand ارغند [*Fa.*] : ... Ve kakımış... ve yavuzlanmış یاوزلنش yırtıcı canavara derler. *(Deş. XVI. 63-1)*

§ Tündiden تندیدن [*Fa.*] : Yavuzlanmak یاوزلنق. *(Şamil. XVI. 318)*

yavuzluğa uğratmak : Kötü duruma düşürmek.

§ Var geyicek Tanrı Taâlâ seni saklasın yavuzluğa uğratmasun یاوزلغه اوغرتماسون, gözlerinde Able nişanın gördüm, sürmesin anın gözüne benzettim. *(Anter. XIV. 231)*

yavuzluk : 1. Fenalık.

Özü alp, eli açık ü ilmi çok
Ne kim var yavuzluk یوزلق biri anda yok *(Süh. XIV. 11)*

Kişi kim yavuzluk یوزلق yolundan kaça
Gerek kim iyi fala ağzın aça *(Süh. XIV. 134)*

Zaman durdukça dursun gökçek adın
Yavuzluk یوزلق görmesin nîgû nihadın *(Işk. XIV. 22-2)*

§ ... Rûh-ı mukaddesleri hakkıyçün olsun bu gün beni bu kâfirin önünde hacil kılma ve yavuzluğ ile یوزلغله helâk olmamı lâyık görme diyüp Esved'e müteveccih oldu. *(Si. Da. XIV. 112-1)*

§ Bir hiyanet kişinin kulağın burmak ile kamu fesat ve dalâlet ehli yavuzluktan یوزلقدن yığılur. *(Kel. XIV. 70)*

Anca yavuzluk یاوزلق ola kim bu cihan
Döndere yüzün su gibi aka kan *(Melhame. XIV-XV. 103-1)*

§ Ol kim yavuzluğa یاوزلغا iylik ide... *(Cennet. XV. 427)*

§ Kimse iyilikten ziyan eylemez ve yavuzluktan یاوزلقدن assı eylemez. *(Ferec. XV. 23)*

§ ... Tâ ki ol dahi ar edüp utana, insafa gele yavuzluğu terkede. *(Leys. Ar. XV. 403)*

Yavuzluktan bu yorulmaz arılmaz
Ana eylük ile başa varılmaz *(Yuz. Şems. XVI. 337)*

§ Bedîhâ بديها [*Fa.*] : Yavuzluklar ياوزلقلر. *(Şamil. XVI. 53)*

§ Bedî بدى [*Fa.*] : Yavuzluk ياوزلق. *(Şamil. XVI. 247)*

§ ... Seyl ağzındağı çaya benzer ki şeytan vesvesesi anı yazuk kumıyle ve yavuzluk ياوزلق taşıyle tolduruptur. *(Ta. Şahi. XVI. 85-2)*

§ Ne kadar yavuzluk يوزاق hışım ve la'net varsa mü'minden ırak olur. *(Ta. Şahi. XVI. 35-2)*

2. Huysuzluk, azgınlık.

§ Kangı er ki avratının yavuzluğuna ياوزلغنه sabr etse Hak Taâlâ ol ere Hazreti Eyyup Peygamber sevabı vere. *(Saat. XV. 126)*

Şerr شر [*Ar.*] : Yavuzluk ياوزلق, yaramazlıklar : şürûr *(Cev. Es. XVII. 83)*

Gazab غضب [*Ar.*] dır : yavuzluk يولق, çekişmek : cedel *(Cev. Ke. XVII. 100)*

§ Garşiden غرشيدن [*Fa.*] : Taralmak ve öykelenmek ve yavuzluk ياوزلق etmek ve azgınlık eylemek mânasınadır. *(Bürh. XVIII-XIX. 427)*

3. Sertlik, keskinlik, haşinlik.

§ Zükre ذكرة [*Ar.*] : Erkeklik ve yavuzluk ياوزلق ve kişinin çavı. *(Bab. XVI. 1, 192)*

§ Hiddet حدة [*Ar.*] : Yavuzluk ياوزلق, itilik ve keskinlik ve öykelilik. *(Bab. XVI. 1, 164)*

§ Sevr سور [*Ar.*] : Sücinin yavuzluğu ياوزلغى. *(Bab. XVI. 2, 54)*

yavuzluk etmek, (yavuzluk eylemek, yavuzluk kılmak) : 1. Fenalık yapmak, kötü muamele etmek.

Zeliha eydür yâ Kutayfer bu bana
Yavuzluk kılur ياوزلق قيلور bir öğüt ver buna *(Yuz. Şeyd. XIII. 37)*

Eylük idene yavuzluk kılmagıl يوزلق قلماغل
Tuti ile karga gibi olmagıl *(Man. Tayr. XIV. 121)*

§ Bize yavuzluk eyleyenlere يوزلق ايلينلره iyilik eylerdük. *(Yüz. Ha. XIV. 7)*

§ Ey mekkâre, size ne yavuzluk ettik ياوزلق ايتدك ; aldığınız helâl olsun, bize yol verin gidelim. *(Ferec. XV. 62)*

2. Çatışmak, maraza etmek.

Siz benim ile yavuzluk ettiñiz ياووزلق ايتديكز
(Yuz. Da. XIV. 84)

3. Azgınlık, haşarılık etmek.

§ El-ıshabü الاصحاب [*Ar.*] : ... Ve tavar yavuzluk ettikten sonra ياوزليق ايتدكدن yavaşımak. *(Terceman. XV. 82-2)*

yavuzluk eylemek : → **yavuzluk etmek.**

yavuzluk kılmak : → **yavuzluk etmek.**

yavuzluk sanmak : → **yavuz sanmak.**

yavuzrak, (yavuzırak) : En fena, çok kötü, daha kötü.

Değme nev'in dünyada var bir işi
Âdemîden yavuzırak ياوزيرق yok kişi *(Man. Tayr. XIV. 158)*

§ İşlerin yavuzrağı ياوزرغى yenile belüren iştir. Her iş kim yenile belürse, ya'ni benim sünnetimde olmaya, ol bid'attir. *(Cennet. XV. 321)*

§ Hey oğlan, hiç bilir misin, ben senin atanı iki akçaya satın aldım ve atan hot şol kişidir kim halk arasında andan yavuzrak ياوزرق yoktur. *(Tez. Ba. XV. 71)*

§ Şerr شر [*Fa.*] : Yavuzrak يوزرق. *(Müntehab. XVII. 53-1)*

yavuz sanıcı : Bedhah, kötü yürekli.

§ Eğer yavuz sanıcılar يوز سنجلر bu kasdı eylediyse ve Tanrı'nın takdiri ana muvafık düştüyse yavlak düşvardır. *(Kel. XIV. 46-2)*

§ Mekr issinin ve aldayıcının akıbeti hemişe yavuz olur. Ve yavuz sanıcınıñ يوزسنجنك fitne issinin hatimeti ve sonu hayr olmaz. *(Kel. XIV. 61)*

§ Bed-ḫah بد خواه [*Fa.*] : Yavuz sanıcı ياوز صانوجى, ya'ni düşman. *(Ni'meti. XVI. 131)*

yavuz sanılu : Kötü düşünceli.

§ Çıksın yavuz sanılu ياوز صانلو kişinin gözü. *(Güls. XV. 51)*

yavuz sanmak, (yavuzluk sanmak, yavuz sanı sanmak) : Kötülük dilemek, kötü niyet beslemek, suizanda bulunmak.

Katı yavuzluk sanur ياوزلق صانور üşbu bana
Korkutgıl bunu eyittim ben sana *(Yuz. Şeyd. XIII. 37)*

§ Benim ile öküz arasında dartışmaklık ve çekişmeklik sebeplerinden nesne yok idi. Ve kadimden ve sonradan düşmanlık yok idi kim kin üzerine ana yavuz sanadım يوز صندم. Ve öküzde dakı yavuz hulk ve gammazlık bilmezven. *(Kel. XIV. 65)*

§ Padişahlar yakınlarının ve hasagîlerinin işi hemişe hasutluk ve çekişmek ve birbirine yavuz sanmak يوز صنق olur. *(Kel. XIV. 68)*

Sol elim ger yavuz sanursa يوزصانرسا dosta
Sağ elimi ana uydurmayaven *(Kel. XIV. 83)*

Hârı kesin bağbana dınmanuz
Güllere zinhar yavuz sanmañuz ياوز صنمكز
(Man. Tayr. XIV. 119)

Atanın sözün eslemek yeğ âhir
Ki maslahat anlar ü andan kahır
Ata ne yavuzluk sana يوزلق صنا oğluna
Ataya nedir canı vü oğlu ne *(Süh. XIV. 195)*

Size yavuz sanan ياوز صانن iylik görmesin
Kaygu sanan şazlığa irmesin *(Yuz. Da. XIV. 84)*

§ Bir kimse bize yavuzluk sansa يوزلق صنسا biz anın suçunu affedip ana hayır sanırdık. *(Müneb. XIV-XV. 14-2)*

§ Hasbey bunun hakkında yavuz sanurdu ياوز صانردى.
(Ta. Sel. XV. 50)

§ Sigâlîden سكاليدن [*Fa.*] : Yavuz sanmak يوز صنمق.
(Sıh. Ac. XV. 90)

§ Her kimesne Medine ehline yavuzluk sansa ياوزلق صانسه Hak Taâlâ anı erite, nite ki tuz suda eridiği gibi. *(Faza. XV. 120)*

§ Yavuz sanu sandıñız ياوز صانو صانديكز.
(Münteha. XV. 147)

§ Çünkü ev düşmanı senden bir kez korkulu oldu ayruk anın gönlü sana yavuz sanmaktan يوز صنمقدن hâli olmayısar.
(Kab. XV. 261)

Can-ı cihandır ol, ana yavuz sananlarıñ ياوز صانانلرك
İki cihanda hasmı Cihan-âferin ola *(Ah. Pş. XV. 44)*

§ Sen Âdemî ben peri, ne münasebet var, Âdemî bî-vefa olur, muradı eline girince tiz usanır, yârine yavuz sanur ياوز صنور.
(Ferec. XV. 361)

§ Kim bize yavuz sansa ياوز صنسا biz ana eyü sanardık.
(Müz. XV. 281)

§ Sana yavuz sananlara ياوز صنلره sen hayır dualar eyle.
(Müz. XV. 67)

§ Değildür cezası senin ehlüne yavuz sananıñ ياوز صنانك illâ ya zindana bırak, ya azâb etmektür. *(Cev. Es. XV. 316)*

§ Mel'undur her kim bir mü'mine ziyan değüre ya ana mekr eyleye ya'ni yavuz sanu sana ياوز صانو صانه.
(Rahat. XVI. 158)

Rakibin sanduğu صندوغى bu sana yavuz ياوز
Komaz tonuzluğun kaçansa tonuz *(Güvahi. XVI. 105)*

Yavuz sanana işi merhametti
Ulu sultan ü huyu meskenetti *(Hadidi. XVI. 14)*

Ola sevdiğime yavuz sananıñ صنانك ياوز
Ayağı yukarı başı aşağa *(D. B. XVI. 29)*

§ Segâlîden سكاليدن [*Fa.*] : Yavuz sanmak ياوزصانمق.
(Şamil. XVI. 324)

§ Bed-ḫah بدخواه [*Fa.*] : Yavuz sanıcı ياوز صانيجى düşman ve hâsit mânasına. *(Deş. XVI. 304-2)*

§ Segâlîden سكاليدن [*Fa.*] : Yavuz sanu sanmak ياوز صانو صنمق ve gıybet etmek. *(Ni'meti. XVI. 25)*

§ El-imkâr الامكار [*Ar.*] : Yavuz sanmak ياويز صانمق, sû-i zan mânasına. *(Kdeb. XVIII. 492)*

Razıyam Battal od ise yanmaya
Tâ ki yavız sanu ياويز صانو sana sanmaya صانميه
(Battal. XVIII. 180)

yavuz sanu sanmak : → **yavuz sanmak.**

yavuz yel : Sert rüzgâr, fırtına, kasırga.

§ Yavuz yel ياوزيل oldukta varak nice ditrer ise şöyle lerzan olmuş. *(Zehr. XVI. 46)*

§ Üstümüzden yavuz yil ياوز ييل estiğin ve perdemize yad el irdiğin dilemezdi. *(Hüs. Dil. XVI. 46)*

§ ...Bana ok batmaz, kılıç kesmez, üstümden yavuz yel ياوز يل esmez. *(Selim. XVI. 235)*

Esmesin üstüne yavuz yeller ياوز يللر
Konmasın hatırına gerd-i melâl *(Hâleti. XVII. 110)*

yavuz yollu : Kötü gidişli.

§ ... Yavuz hulklü ve yavuz yollu ياوز يوللى kişiyi güç ile ve zahmet ile hergiz doğruluğa ve gerçekliğe getürmeğe yaramaz. *(Kel. XIV. 41)*

yay : Yaz, sıcak mevsim.

Senin boyun budahdan ağdı geçti
Cihan imdi yüzünden yaz ü yaydır يايدر
(Velet. XIII-XIV. 16)

Cemalini gördüm düşte, çok aradım yayda •یایده, kışta
Bulumadım dağda taşta, denizleri süzer oldum
(Yunus. XIII-XIV. 253)

§ Şöyle kim yay یای yağmurları dereler içinde dükenir gider. Ne deniz suyuna irişibilir, ne ırmaklara ulaşubilir.
(Kel. XIV. 87)

Yay یای gününün böyle olur hâleti
Zire eyle tertip olmuş âleti *(Ga. XIV. 206)*

§ Yay یای içinde gayet gün uzunluğu olur. *(Enb. XIV. 33)*

§ Andan güneşe koyalar yay یای ıssısında üç hafta dura.
(M. Bay. XIV. 80)

Hulk : kılınç, seyf : kılıç, güzdür : harif, sayf صیف [*Ar.*] : yay یای
(Fer. XIV. 13)

§ Yay یای faslında hareket etmeyeler. *(Mü. Şi. XIV-XV. 9)*

§ ... Ve bundan sonra yay یای faslın gönderir kim gün anda hararetin yere bırağa. *(Leys. Mu. XIV-XV. 288-1)*

Kim nedür bu hâs u âm yohsul u bay
Gece gündüz yaz u güz ü kış u yay یای
(Melhame. XIV-XV. 2)

Pes tavar dutana çok assı ola
İllâ yay یای günleri sarp ıssı ola *(Melhame. XIV-XV. 19-1)*

Ol cenubîsinde dahi altı ay
Gündüz olur dâim ü kamusu yay یای *(İs. XIV-XV. 256)*

Kaçan yay یای faslı gelse kudretiyle
Gani eder idi çok ni'metiyle *(Çeng. XV. 237)*

Tıfıllık sanki ilk yazdır yiğitlik yay günü gibi
Yaşun ortası güz gibi kocalık günleri sermâ
(Muham. XV. 541)

§ Kaçan yay یای faslı olsa Şam tarafına gitmeyüp Yemen'e sefer ederlerdi. *(Leys. Ar. XV. 748)*

§ Nitekim âlem-i kübrada fusûl-i erbaa vardır, biri evvel bahar ve biri yay یای ve biri güz ve biri kış.
(İrşad. XV. 47)

§ Yay یای faslında tatlı, ekşi elma aşın vereler.
(Hazain. XV. 17-1)

§ Güneş hararet ide ide gün uzar, güneş varır ırak burçlardan doğar olur, yay یای ayları gelir gündüz uzun olur.
(Hazain. XV. 21-2)

§ Tâbistan تابستان [*Fa.*] : Yay یای faslı ki sayf derler.
(Miftah. XV. 64)

§ Ve dahi bilgil kim yiğide ve kocaya ve yazda ve yayda یایده ve gözde ve kışta vermek revadır. *(M. Na. XV. 7)*

§ ... Bir kürkü vardı yay یای ve kış anı giyerdi.
(Tez. Ün. XV. 32-2)

§ Kaçan yay یای günleri gelse Allahü Taâlâ anlara buludu gölge ederdi. *(Kesir. XV. 102)*

§ Es-sayfü الصيف [*Ar.*] : Yay یای günlerine derler.
(Terceman. XV. 20-2)

Olsun bahâr-ı lûtfun ile eyle imtizaç
Kim yay u kış tabiatı pür-itidâl ola *(Şeyhi. XV. 38)*

Doğdu oğlan ad verildi bitti iş
Beslemeğe başladılar yay یای ü kış *(Cam. XV. 10)*

§ Haziran حزيران [*Fa.*] : Yay یای aylarının evvelkisi.
(Şamil. XVI. 424)

§ Tâbistan تابستان [*Fa.*] : Yay یای. *(Şamil. XVI. 589)*

§ Çüzd چزد [*Fa.*] :... Orak kuşu dahi derler, yay یای ıssılarında orak vaktında öter. *(Deş. XVI. 69-2)*

§ Tâbistan تابستان [*Fa.*] : Yay یای faslı. *(Caf. XVI. 30-1)*

§ Tâbistan تابستان [*Fa.*] : Yay یای faslı. *(Cinas. XVI. 41-1)*

§ Germâ گرما [*Fa.*] : Yay یای, sayf mânasına.
(Cinas. XVI. 65-1)

§ Kayz قیظ [*Ar.*] : Issı gelen çağdır ana yay یای dinür.
(Bab. XVI. 2, 231)

§ Tâbistan تابستان [*Fa.*] : Yay یای faslı. *(Ni'meti. XVI. 191)*

Yay یای vaktı : germâ گرما [*Fa.*], di kula : çâker
(Genc. XVII. 39)

Levz : payam, cevz : koz, mürr : acı, müzz: muz
Harr u harif : ıssı, güz, dayf : konuk, sayf صیف [*Ar.*] yay یای
(Naz. Le. XVII. 2)

§ Ve eğer yay یای faslı ise askerden taşrası rahattır.
(Ev. XVII. 7, 532)

§ Sayf صیف [*Ar.*], tâbistan تابستان [*Fa.*] : Yay یای günü.
(Aks. XVII-XVIII. 135)

yaya : Piyade.

§ Tor Hasan bin Yusuf nâm yayayı یایای teftiş ve tefahhus ettim, sene selâse ve sene erbaanın hizmetini temam etmiş.
(Sic. B. XV. 5, 16)

yaya başı : Serdar, piyade kumandanı.

§ Serheng سرهنك [*Fa.*] : Gayriler üzerine musallat olup hâkim olan; yaya başı یایا باشی ve çeri başı gibi. *(Miftah. XV. 98)*

§ Banas sancağına müteallık yerler olan yayaların ve yaya başılarınıñ یایا باشلرینك sene erbaa ve semanin ve seman miede olan mevkufatını dârende-i mektup Emir Han oğlu Mehmed'e iki bin iki yüz akçaya mukataaya verdim.
(Sic. B. XV. 3, 202)

§ Biga sancağının yaya başısı یایا باشیسی Ali bin Çakır...
(Sic. B. XV. 7, 290)

§ Yaya başı یایا باشی olan Bayezit bin Mahmut ıkrar idüp eyitti ki : Kendi yaya başılığımda یایاباشلغمده işbu hâmil-i kitap İsa bin Asıl Beğ nâm yaya, Buğdan seferine varmadığı sebepten yüz akçasın aldım didi.
(Sic. B. XV. 4, 257)

§ ... Hâlâ liva-i mezburda ba'zı yaya başılar يايا باشيلر ve yeniçeriler yasakcı nâmı ile varmağın mirlivaya müteallik olan umurda müracaatı mirlivaya etmeyip anlara etmekle ahval-i fukara mükedder olmuştur deyü arz etmeğin, imdi yaya başılar ve yeniçeriler ancak hıfz içün idi, anlar cümle ref' olunmuştur. *(Sic. A. XVI. 2, 729)*

§ Serheng سرهنك [*Fa.*] : Erbab-ı lûgat çeri başı ve yaya başı يايا باشى demişler. *(Deş. XVI. 200-1)*

§ Şehir subaşısı olan Ali subaşı ve yaya başı يايا باشى Mahmut subaşı nâm kimesneler... *(Sic. A. XVI. 3, 130)*

§ Serheng سرهنك [*Fa.*] : Çeri başı ve yaya başı يبا باشى ve iş üzerine turan mu'temede ıtlak olunur. *(Ni'meti. XVI. 386)*

yayağ : → yayak.

yayak, (yayağ) : Yaya, yayan, piyade.

§ Atlarımızdan aşağa inin ve yayak يياق varalım. Cümlesi atlarından inüp yayak يياق yürüdüler. *(Si. Da. XIV. 67)*

§ Yayaklar يياقلر, dahi karakollar âletlendiler. *(Fütuh. XIV. 68)*

§ Dahi beyleri birle yayağ يياغ oldular. *(Fütuh. XIV. 21)*

Yayak يياق atlı cümle çıkıp gördüler
İleyince ardınca yüğürdüler *(Süh. XIV. 76)*

Konuklaya şahı vü duta ayak
Bile ola kavmi hem atlı yayak يياق *(Süh. XIV. 57)*

Kısaysan ağaçtan edinme ayak
Kim uzun sana yürür iken yayak يياق *(Ferh. XIV. 48)*

§ Nâgâh gördüler ki artlarından bir yayak يياق gelir yel gibi eser, kuş gibi uçar. *(Anter. XIV. 37)*

§ Yayak يايق yürüyen kişinin budları veya oturacak yerleri... *(Yadigâr. XIV. 34-1)*

§ Kâfir yanınca yayak پیاق yürür deyin mi? *(Dede. XIV. 75)*

Ne eşip gitmeğe donum, atım var
Ne yayak پایق yürümeğe takatim var *(Hurş. XIV. 74)*

§ Kimi yayak پایق kimi arucak deve üzerinde yol çekip geleler ırak yerlerden. *(Leys. Mu. XIV-XV. 37-2)*

§ Atlu yayak پایاق gelenler andan kesilir. *(Müz. XV. 308)*

§ Leşkeri bin atlı ve beş yüz yayak پیاق kişi idi. *(Kesir. XV. 192)*

§ Kimi yayak, kimi arucak deve üzerinde, yol çeküp arıklamış geleler. *(Leys. Ar. XV. 60)*

Oyluğu altında cennetten Burak
Cebrail olmuş rikâbinda yayak *(Vahdet. XV. 8-2)*

§ Kays at ile Esed yayak پیاق yanınca giderdi. *(Müslim. XV. 1, 26)*

§ Piyâde پیاده [*Fa.*] : Yayak پایق. *(Miftah. XV. 62)*

§ Âdem peygamber aleyhisselâm Hindistan'dan Mekke'ye yetmiş gez yayak پیاق haccetti. *(Faza. XV. 26)*

§ Sultan bunları işitip leşkeri kodu, yayak پایاق oldu. *(Ta. Sel. XV. 22)*

Terkin urdu merkebin kaldı yayak پیاق
Âşıka bir oldu yakın u ırak *(İbrahim. XV. 78-1)*

§ Bir derviş dahi Hicaz'a azm etmiş, yayak پیق yürümekten ayağı kabarmış. *(Kab. XV. 31)*

Muhannesler biner tâzi vü muğrak
Bahadırlar gezer yalın u yayak پایق *(Hikmet. XV. 373)*

Savaşa Paşa dahi kıldı yarak
Kim turur at ile, kim turur yayak *(Enveri. XV. 64)*

§ El-meşyü المشی [*Ar.*] : Yayak پایق yürümek. *(Terceman. XV. 29-2)*

§ İmdi rûha burak-ı nefs gerektir, rucu' ittiği vakıt kendi âlemine zira ki ol yayak پیاق yürümez. *(İrşad. XV. 176)*

§ Üç yüz on üç kişiydi kamu yayak, içinde iki atlı vardı. *(Cev. Es. XV. 236)*

Yolum uzak, azığım yok, yayağım پیاغم hem yazuğum çok
Ki kadrimden yüküm artuk, acep ben nice yol varam
(K. Ü. XV. 70)

§ Cemâat-ı mezbureden Kelender bin İskender yayak پایق gelip gece benim evimde yatıp sabah kalkıp gittiler. *(Sic. K. XV. 5, 100)*

§ Eğer yayak پیاق sefer iderse, at eri ata nice idman ittiyse yayak yürüyen dahi yürümeğe ancılayın idman ide. *(Hazain. XV. 66 1)*

§ Devem de gitti, yayak پایق geldim. *(Hay. XV. 81)*

Ol ki gül üzre basmaz idi ayak
Sürdüler hâre pâ-bürehne yayak *(Yuz. Hamdi. XV. 26-1)*

§ Âdem Aleyhisselâm üç yüz yıl şark ve garbi yayak پیاق gezdi. *(Tazarru. XV. 237)*

§ Dükeli anda olanlar evlâdından ve gayriden rikâbınca yayak revâne oldular. *(Şevahid. XVI. 208)*

§ Hac-kûl حجکول *[Fa.]* : Yayak پیاق hacı. *(Caf. XVI. 45-2)*

§ Eğer iki yayak پیاق kişiler dahi tokuşup helâk olsa anda dahi hüküm atlılar tokuşup helâk olmak gibidir. *(Ter. Kurt. XVI. 434)*

Bu kez kim baht atından kaldı yayak
Zamâne el dutarken aldı ayak *(Yuz. Şems. XVI. 380)*

§ Piyade پیاده *[Fa.]* : Yayak پایق, râcil mânasına. *(Deş. XVI. 308-2)*

Yürüdü yine ol zerrin ayaklar
Semend-i ala bindiler yayaklar پایقلر *(Zati. XVI. 181)*

Kıvırcık saçları panbuk gibi ak
Seğirdir er görüncek şöyle yayak يایاق *(Şeh. Ş. XVI. 821)*

Kaldı yayak يایق çünki bahre vardılar
Tâcir ile bir gemiye girdiler *(Battal. XVIII. 90)*

yayaklaşmak : Yaya olmak, piyade olmak.

§ En-nizalü النزال [*Ar.*] : İki kişi savaşırken attan inip yayaklaşmak يیاقلشمق ve yayak savaşmak. *(Terceman. XV. 222)*

yayakomak, (yazakomak) : Yayıp bırakmak, sermek.

§ ... Gayet bişireler, sakınalar göyünmeye, çiğ kalmaya, bir temiz arı yerde yayakoyalar يیه قویالر üzerine bir yufka nesne örteler. *(Hazain. XV. 30-2)*

§ Teşmis تشمیس [*Ar.*] : Nesneyi güneşe yazakomak یازه قومق ve sermek. *(Bab. XVI. 2-127)*

§ Bast بسط [*Ar.*] : Sündürmek ve dürülüp duran nesneyi ziyade yazakomak یازه قومق. *(Bab. XVI. 2, 210)*

yayan : Yaya.

Gürleyüp kâfir yürür atlı yayan ییان
Bir uğurdan hamle kıldı ol zaman *(Enveri. XV. 23)*

§ Yayan یایان haccedenlerle teânuk idüp görüşürler. *(Delil. XV. 90)*

Pes andan Hâtice yüğürdü yayan ییان
Varup Verka'ya anı etti beyan *(Muham. XV. 107)*

§ Deve yürüşiyle ve yayan یاین kişi yürümekle... *(Ter. Kurt. XVI. 62)*

§ Menzil alır atların ve yorgaların bulunmaz ise yayan ییان kaldın. *(Zehr. XVI. 96)*

§ Ḫazrefe خزرفة [*Ar.*] : Yayan ییان olup koşmaklık ve fahrile salınarak yürümeklik. *(Bab. XVI. 2, 177)*

§ Piyade پیاده [*Fa.*]:... Aslında ehl-i seferin yayanına یایانه ve seferlerde olan kılavuza derler. *(Aks. XVII-XVIII. 177)*

yayanca : Yaya olarak.

§ Hoş ola, da'vete icabettir varalım, amma bizim yayanca پیانجه yürümeğe safamız vardır. *(Bektaş. XV. 223)*

yay bağrı : Kemanın göğsü.

§ Ḫane-i keman خانهٔ کمان [*Fa.*] : Yay bağrı یای بغری. *(Deş. XVI. 254-2)*

yay evi, (yaz evi, yazla evi) : Sayfiye, yazlık ev.

§ Beckem بجکم [*Fa.*] : Suffe ve yaz evi یاز اوی. *(Miftah. XV. 54)*

§ Sitavend ستاوند [*Fa.*] : Direk üzerine yapılmış yay evi یای اوی. *(Miftah. XV. 96)*

§ Bâd-gar بادغر [*Fa.*]: Sovuk yay evi یای اوی. *(Miftah. XV. 51)*

§ Cây-i baharî جای بهاری [*Fa.*] : Yazla evi یازله اوی yeri. *(Ni'meti. XVI. 225)*

§ Gard غرد [*Fa.*] : Yay evi یای اوی ki içinde küf küf yeller eser. *(Caf. XVI. 107-1)*

§ Bâd-gard بآد غرد [*Fa.*] : Yaz evi یاز اوی. *(Ni'meti. XVI. 112)*

§ Bâd-gîr بادکیر [*Fa.*] : Yeleğem yaz evi یاز اوی. *(Ni'meti. XVI. 113)*

§ Bâd-gard بآدغرد [*Fa.*] : Yay evi یای اوی ki içinde küf küf yeller eser. Türkçe hanay didikleridir ki ehl-i haneye menzildir. *(Cinas. XVI. 49-2)*

§ Gard غرد [*Fa.*] : Yay evi یای اُوی ki mürtefi' yerde yapılır. *(Cinas. XVI. 42-2)*

§ Bâd-gar بادغر [*Fa.*] : Yaz evi یاز اوی. *(Şamil. XVI. 111)*

§ Gard غرد [*Fa.*] : Yaz evi یاز اوی. *(Şamil. XVI. 96)*

§ Fervar فروار [*Fa.*] : Yay evi یای اوی. *(Şamil. XVI. 479)*

§ Bâ-gard [*Fa.*] : Yay evi ki içinde küf küf yeller eser. *(Deş. XVI. 65-1)*

§ Gard غرد [*Fa.*] : Yay evleri یای اولری ki âli yerlerde yaparlar, içinde küf küf yeller eser. *(Deş. XVI. 77)*

§ Bâd-gard [*Fa.*] : Penceresi çok yay evi یای أوی ki küfür küfür yeller eser. *(Nuh. Tuh. XVII. 45-2)*

yayḫanmak : → yaykanmak.

yayın, (yayuñ) : Yazın.

Hem rebîim, hem harifim, hem benim sayf ü şita
Hem kışın mebrudu oldum, hem yayın mahruruyam
(Nesimi. XIV.)

Ulaşa fitne üşene cümle nâs
Yayın یاین ıssılar katıdır bî-kıyas *(Melhame. XIV-XV. 54-2)*

Yayın یاین ıssıdır tarılganır kulûp
Arpa buğday çok ola dir her hubûb
(Melhame. XIV-XV. 37-2)

§ Yayıñ یایك tabiatı hârr ü yâbisdir. *(Teshil. XIV-XV. 4)*

§ Güz faslında ufunetten olan hastalıklar çoğ olur, şol sebepten kim dürlü dürlü hava tizliğinden olmuş tabiatı tiz munkalip olucu yemişler kim yayın یاین yinir... *(Hazain. XV. 23-1)*

§ Güzün kusmak, yayın یاین müshil içmek ısıtma getirir. *(Hazain. XV. 24-1)*

Haziran oldu evvel ayı yayuñ یایوك
Otuz gündür hesabı hem bu ayın *(Hikmet. XV. 390)*

Güzün, kışın anı harcanısarsın
Ne kim kesb ettin ise yaz ü yayın یاین *(K. Ü. XV. 84)*

§ Yazın yazlada ve yayın یاین yaylak yerlerde yürüyeler. *(Ta. Sel. XV. 16)*

§ Makız مقیظ [*Ar.*] : Yayın یاین ıssıda turacak mevzi'dir. *(Bab. XVI. 1, 232)*

Yayın یین yaylak u kış kışlak içinde
Gehi gülzar ü gâhi tak içinde *(Yuz. Şems. XVI. 75)*

yayındırmak : Belirsiz, bulunmaz, bilinmez hale getirmek.

Görür biri durur birisi gitmiş
Özün yayındurup يايندرب izin yuvıtmış *(Işk. XIV. 31-1)*

yayını yasmak : Mücadeleden vaz geçmek.

§ ... Kız peygamı işiticek evvelkiden eyü bezendi geldi tahta oturdu, eyitti : Bir iki mesailim var cevap verirsen iş senin, vermezsen benim dedi. Şahzade : Getir nen var ise, cevabın al dedi. Kız eyitti : Ne tâattır kim kişiyi cehenneme koyar ve ne ma'sıyettir ki cennete koyar. Şahzade eyitti : Riyalı ibadet ve maslahat-âmiz yalan... Heman dem kız yayını yastı يايئ يصدى ve gereği gibi sındı eyitti : Hezar aferin tab-ı pâkine. *(Ferec. XV. 334)*

yayınmak : Dağılmak, yayılmak.

Süheyl'in ünün işitir Nevbahar
Yayındı يايندى öğü, gitti andan karar *(Süh. XIV. 82)*

Adam düşer olsa ayak tayınur
Başındağı aklı anın yayınur ياينور *(Süh. XIV. 334)*

Oda yanmış teni aklı yayınmış يايئميش
Tayanmış başı ayağı tayınmış *(Işk. XIV. 67-2)*

Yayınup يينوب kûhlerden canavarlar
Yürüdüler savaşa canı varlar *(Mih. XV. 368)*

Cemal-i meh-veşinin haşmetinden aslanın
Yayındı يايندى sahn-ı sipihrin gazâli otluktan
(Lâmii. XVI. 102)

yaykamak : Yıkamak.

§ ... Taşt-ı sîmin, ıbrık-ı zerrin getirdiler sa'd-Kûfî sabun-ı miski ellerimizi yaykayup يايقيوب sündüsî yağlıklarla...
(Ferec. XV. 280)

Bir sehi-kad gördüm el yaykar يايقر kenar-ı cûyda
Başıma hiç bir periden böyle kâr elvermedi *(Âli. XVI. 199)*

Sürçücü : lâğzende, şüsten شستن [*Fa.*] : yaykamak یایقامق
(Genc. XVII. 81)

§ Ba'de'l-gasl بعد الغسل [*Ar.*] : Yaykadıktan یایقادقدن sonra.
(Aks. XVII-XVIII. 227)

§ El-imlak الاملاق [*Ar.*] : Yaykamak یایقەمق mânasınadır.
(Kam. XVIII-XIX. 3, 56)

§ Erûniten اروذتن [*Fa.*] : Zend ü Pazend lûgatinde yumak ve yaykamak یایقمق mânasınadır. *(Bürh. XVIII-XIX. 57)*

yaykanmak, (yayḫanmak) : 1. Yıkanmak, yunmak.

Gör denizler mevci nice çalkanur
Ol semada bu denizler yayḫanur ییخنور *(Ga. XIV. 11)*

§ Halvet olucak kişi dileğince tizcek yaykunur یایقنر.
(Kab. XV. 157)

§ El-istinka' الاستنقاع [*Ar.*] : ... Ve havzın yahut gölün içine inüp yaykanmak یایقنمق mânasına müsta'meldir.
(Kam. XVIII-XIX. 2, 683)

Teknedir : icane, tave, teşt ile mirken : leğen
Yağsil ü şûyede dimek : yur, şüste شسته [*Fa.*] : yaykanmış
رحیض [*Ar.*] : rahiz : یایقانمش
(Naz. Cev. XVIII-XIX. 71)

2. Çalkanmak, kımıldamak.

§ Andan yer su üzere titredi karar kılmadı nitekim gemi su üstünde yaykanur ییقنر. Tanrı Taâlâ anı dağlarla mıhladı.
(Enb. XIV. 8)

§ Kara deniz gibi yaykanup ییقانب gelen kâfirin leşkeridir.
(Dede. E. XIV. 128)

yaykara : Yaygara.

İster fesat kavmi salâh ehlini müdam
Mağlûp edine kendüzüne yaykara ile یایقرایله
(Letaif. XVI. 46)

yaylak : Yazı geçirmeğe mahsus yüksek yer, yayla.

§ Hindûsitan yaylakın ییلاقن yaylaya. *(Tebareke. XIV. 22-2)*

§ Karşı yatan kara tağı sorar olsam yaylak ییلاق kimin? *(Dede. E. XIV. 102)*

§ Kaçan Seyf-i Zü'l-yezen ol yaylaka یایلاقه gelicek... *(Si. Da. XIV. 201-2)*

§ Ol kuzudan yiyip üzerine sovuk yaylak ییلاق suyundan nûş edip... *(Hamza. XIV-XV. 13, 27)*

§ Meğer kim ol vakıt il yaylağa یایلاغه çıkıp gitmişti. *(Bektaş. XV. 268)*

§ Mevkuf mezraayı yaylakıyle ییلاقیله ve korularıyle ve çayırıyle Hacı Ahmet bin El-Hac Yusuf'a... akçaya satıp akçasın kabz eyledim. *(Sic. B. XV. 8, 224)*

Yazın ederler idi dağı yaylak یایلق
Ovasın eylemişler idi kışlak *(Salâtin. XV. 23)*

§ Tesayyuf تصیف [*Ar.*] : Yaylağa یایلاغه çıkup yaylamak. *(Bab. XVI. 2, 293)*

§ Sermâserd سرماسرد [*Fa.*] : Yaylak ییلاق. *(Caf. XVI. 80-1)*

Yayın yaylak u kış kışlak içinde
Gehi gülzar ü gâhi tak içinde *(Yuz. Şems. XVI. 75)*

§ Henc هنج [*Fa.*] : Yaylak یایلاق, masîf mânasına. *(Cinas. XVI. 80-1)*

§ Henc هنج [*Fa.*] : Yaylak یایلاق. *(Deş. XVI. 58-1)*

§ Bâd-âverde بادآورده [*Fa.*] : Yeleğim yer ve yaylak یایلاق. *(Deş. XVI. 11-2)*

§ Aksaray kurbunda Ekecük nâm yaylakta یایلاقده ictima' ve irtifa' göstereler. *(Selim. XVI. 242)*

§ ... Biz dahi ardınca varıp zikr olunan yaylaka یایلاقه karip yerde erişip zikr olunan koyunlarda mezbur Mehmet'in bir koyunu ve merkum Hamza'nın bir keçisi var idi. *(Sic. A. XVI. 5, 357)*

§ Bâd-âvürde باداوردہ [*Fa.*] : Yeleğim yer ve yelpeze ve yaylak ییلاق ve çakır dikeni. *(Ni'meti. XVI. 109)*

§ Üşbu sâhil-i derya, ki surette cennet-i ulyâdır, yaylağım ve mer'a ve bağımdır. *(Şeref. XVI. 119)*

§ Tâbistanî تابستانی [*Fa.*] : Yaylak یایلق. *(Şamil. XVI. 249)*

§ Ağustasla zemherir bir yaylakta ییلاقدہ musahabet ve ülfet ve muaşeret ederler imiş, kızılca yel gelip selam vermiş. *(Letaif. XVI. 83)*

§ Âb ü hâk ü havası hoş bir yaylakta ییلاقدہ Harkan ismiyle müsemma bir karyenin... *(Men. Av. XVI. 119)*

Yazın yaylarlar idi yaylağını ییلاغینی
Kışın kışlarlar idi kışlağını *(Hadidi. XVI. 35)*

Yerimiz hoş havadır hop yaylak ییلق
Semensüzdür semenler güller aylak *(Şeh. Ş. XVI. 1036)*

§ Yaylak یایلاق ve kışlakın ahkâmı sâir arazi gibidir. *(Os. Kanun. XVII. 54)*

§ Tesayyüf تصیف [*Ar.*] : Eyyam-ı sayfı fülân mevzı'da geçirdi kim mevzı-ı mezkûre mıstaf [*Ar.*] derler ki Türkide yaylak یایلاق ta'bir olunur. *(Aks. XVII-XVIII. 503)*

yaylamak, (yazlamak) : 1. Yaylada yaz mevsimini geçirmek.

Zikrden doğdu andağı kuşlar
Dükeli anda yaylayıp ییلیب kışlar *(Velet. XIII-XIV. 54)*

Ki her kim geldise bildiğin işler
Kimi yaylar ییلار ü kimi anda kışlar *(Yunus. XIII-XIV. 18)*

§ Hindûsitan yaylakın yaylaya ییلیا. *(Tebareke. XIV. 22-2)*

Kendöziçün durmağa yer eyledi
Durdu anda kışladı vü yayladı یایلد *(Ga. XIV. 162)*

Uçagelip dünya dağın yayladık ییلدق
Âhiretten yana çün azm eyledik *(Ga. XIV.)*

§ Ol gün Mekke'de ulu Ebu-Mes'ut idi... Tâif'de yaylar idi ییلرد ve Mekke'de kışlar idi. *(Enb. XIV. 934)*

§ Nuşirevan'a serfûru etmeyip istediğim yerde yazladım یازلدم ve kışladım amma baç ve haraç vermedim.
(Hamza. XIV-XV. 13, 31)

§ Reayâya zulm eden vâlinin misali ol hayvan gibidir ki bir çeragâh-ı ra'nayı görüp bî-çûn u çerâya meşgul olup anda kışlayıp yazlaya یازلیه. *(Tibr. XVI. 35)*

Uvaklı irili her dürlü kuşlar
Var idi ol suda yazlar یزلار u kışlar *(Güvahi. XVI. 73)*

Yazın yaylarlar idi yaylağını
Kışın kışlarlar idi kışlağını *(Hadidi. XVI. 35)*

Cihanda kârban-ı kahr k'işler
Başımda yaylar ییلر u gönlümde kışlar *(Enis. XVI. 11)*

§ Ol diyarın erbab-ı mevaşisi bu cebelin ba'zı mevâzınında eyyam-ı sayfta yaylayup ییلایوب ra'y-i devab ü mevaşi ederler.
(Men. Av. XVI. 143)

§ Istıyaf اصطیاف [*Ar.*] : Bir yerde oturup yazlamak یازلق.
(Bab. XVI. 1, 287)

§ Tesayyuf تصیف [*Ar.*] : Yaylağa çıkup yaylamak یایلامق.
(Bab. XVI. 2, 293)

Bağdad'ın yaylağın bile yayladı
İndi aşkın deryasını boyladı *(P. S. Ab. XVI-XVII. 33)*

On beşine yeni yetme kızınan
Seni yaylamanın zamanı dağlar *(Kara. XVII. 153)*

Kendi lûtfundan söyleyip
Ant içip yemin eyleyip
Gönül yaylasın yaylayıp
Ben seninim derdi bana *(Kâtibi. XVII. 47)*

2. İyi bir yerde vakit geçirmek.

Bil anı kim onları toylayasın
Varıp uçmak içinde yaylayasın ییلیاسن *(Tennuri. XV. 117)*
Şular kim anı ikrar eylediler
Olar sağın imamın yayladılar ییلدیلر *(Tennuri. XV. 71)*

Lâ-mekân Kaaf'ında hayme kuruben yaylar ییلار idin
İşbu hâristan içinde kaldın üş hor u hakir
(Eşrefoğlu. XV. 51)

Huten'de seyr eden çok yıllar aylar
Hıtay ilinde kışlar Çin'de yaylar یایلر *(Çeng. XV. 244)*

İnlesün yayladuğu dağlar yakalar çâk edüp
Nâle vü feryad-ı nahcir ile dolsun saydgâh *(Aşki. XVI. 77)*

3. Bahar olmak.

Ki yaz bir çiçek ile yazlamaz یازلمز hiç *(Ruşeni. XV. 72)*

yaylım : Hayvan otlatılan yer, mera.

§ Yaylımında یایلمنده Oğuz ilin kondurmadı. *(Dede. XIV. 112)*

§ Atlar develer yaylıma یایلمه yayılmış. *(Anter. XIV. 13)*

§ Otları ve suları ve yaylımları یایلملری birbirine yakın idi. *(Anter. XIV. 57)*

§ ... İşbu siyah, kıç ayaklarının biniden tarafı sekili tay benim mülkümdür, yaylımdan یایلمدن zayiʿ olmuş idi, benim doru yundumun kulunudur. *(Sic. A. XVI. 2, 25)*

§ Pâde پاده [*Fa.*] : Hargele mânasınadır, eşek ve sığır sürüsüdür ve tavar otlayacak yere dahi denir, otlak ve yaylım یایلم taʿbir olunur. *(Bürh. XVIII-XIX. 140)*

yaylım ok : Birçok kimse tarafından birden atılan ok.

§ Sünniler hamle idüp kâfirlere bir yaylım ok یایلیم اوق dahi attırmadılar. *(Müslim. XV. 34, 77)*

yaymak : 1. Yağını çıkarmak için yoğurdu yayıkta çalkalamak.

§ Kûbe zeden کوبه زدن [*Fa.*] : Yayık yaymak یایمق. *(Caf. XVI. 192-2)*

§ Tarvân طروان [*Fa.*] : Yayuk ki anınla yoğurdu yayup یایوب yağ çıkarırlar. *(Deş. XVI. 270-2)*

§ Cek جك [*Fa.*] : Tulumda veya destide yağ çıkarmak için yoğurdu çalkayıp beri öte tahrik etmek mânasınadır ki yaymak یایمق ta'bir olunur. *(Bürh. XVIII-XIX. 204)*

2. Tahrik etmek, dağıtmak, perişan etmek.

Giysusu gönlümü yine üş yaya یایه başladı
Aklımı cadu gözü yine yaya یایه başladı *(Kadı. XIV. 105)*

yayuk dokumak : Yayık çalkamak.

§ Nühre kûs نهره کوس [*Fa.*] : Yayuk dokuma یایوق دوقوما. *(Şamil. XVI. 523)*

yayuñ : → **yayın.**

yaz : Bahar mevsimi, ilk bahar.

Senin boyun budahtan ağdı geçti
Cihan imdi yüzünden yaz یاز ü yaydır *(Velet. XIII-XIV. 16)*

Kalîl : azdur, delâl : nazdur, rebi' ربیع [*Ar.*] : yazdur یازدر
vedad : dostluk *(Fer. XIV. 26)*

Yeni avrat al yaz یاز biticek çiçek
Ki takvim işe gelmez eskiyicek *(Ferh. XIV. 63)*

Zire bir yıl üçer ay dört fasl olur
Yaz یاز u yay ü güz ü kış hem vasl olur *(Melhame. XIV-XV. 16-2)*

Ki yaz یاز bir çiçek ile yazlamaz hiç *(Ruşeni. XV. 72)*

§ Ve dahi bilgil kim yiğide ve kocaya ve yazda یازده ve yayda ve güzde ve kışta vermek revadır. *(M. Na. XV. 7)*

§ Bahar بهار [*Fa.*] : Yaz یاز. *(Şamil. XVI. 582)*

§ Bahar بهار [*Fa.*] : Erbab-ı lügat yaz یاز rebi' mânasına demişler. *(Deş. XVI. 94-2)*

§ Bahar بهار [*Fa.*] : Yaz یاز rebi' mânasına. *(Caf. XVI. 22-2)*

Gûye : yayık, kâz : makas, gûre : koruk, yaz یاز : bahar بهار [*Fa.*]
(Genc. XVII. 43)

yazakomak : → yayakomak.

yaz evi : → yay evi.

yazgurmak : Suçlamak, itham etmek.

§ El-musadere المصادرة [*Ar.*] : Bir kimesneyi bir nesne üzerine yazgurmak یازغورمق. *(Terceman. XV. 32-2)*

yazı (I), (yazu (I)) : Ova, sahra, ıssız kır.

Kar yağar yağmur ile heybet tolu
Sel suyıyle yazı یازی olur toptolu *(Yuz. Şeyd. XIII. 17)*

Dağ u yazı یازی kamu gulgule doldu
Kime cennet kime Arasat oldu *(Yunus. XIII-XIV. 14)*

§ Giderken yazıda یازیده hoş tonlar giyür bir kişiye uğradı.
(Yüz. Ha. XIV. 4)

Yağdı yağmur doldu andan yazılar یازلر
Ya'ni kim kâğıt yüzünde yazılar *(Ga. XIV. 119)*

§ Eydürler : Ey Âdem oğlanı, eğer biz bildiğimizi siz bilsediniz az güleciniz ve çok ağlayadınız ve yazılara یازلره çıkıp Tanrı'ya zarılık kıladınız. *(Enb. XIV. 30)*

§ Ve Beni-Sa'd kabilesi yazılarda یازیلرده ot devşirüp ehl ü iyâl ile sebeplenirlerdi. *(Si. Da. XIV. 146-1)*

§ Bunca gönüller kapıcı gökçek suretleri... vücut yazusına یاذسنه getürdü. *(İhlâs. XIV. 1)*

§ Dağdan, yazıdan یازیدن canavarlar dirneşürlerdi.
(Fütuh. XIV. 487)

§ Uçmak yazusuna یازوسنه iriştire. *(Tebareke. XIV. 34-2)*

Giderdi ne yazı یازی bilirdi ne dağ
İçi dolu aşk idi yüreği tağ *(Süh. XIV. 159)*

Bunu dir ü yüz bulardan dönderir
Tonuzunu yazı باز dapa gönderir *(Man. Tayr. XIV. 40)*

Nigârin eydür ey yâr-i vefadâr
Bu gin yazı یازی gözüme oldu üş dar *(Işk. XIV. 85-2)*

Gözümün yaşı gerek bir gün taşa
Sığmaya yazılara یازیلرا dağa taşa *(Kadı. XIV. 554)*

Atın kişnemesi vü çan avazı
Tolu olmuş idi ol ulu yazı *(Dah. XIV. 40)*

Tatarî at irişemez tâziye
Suyunca yeler düşüben yazıya یازیا *(Ferh. XIV. 5)*

§ ... Bize gin yazuyı یازوی dar gösterir dediler.
(Dede. XIV. 135)

§ Şağal eyitti : Senin maslahatın oldur ki hava yüzüne pervaz edesin ve evlere, yazılara یزلاره bakasın. *(Kel. XIV. 36)*

§ ... Ol dört pâre şehri dağlarıyle, yazılarıyle یازیلریله ağaçları, ırmaklarıyle götürdü. *(Müneb. XIV-XV. 59-2)*

Ger bu ayda dutula gün dir cihan
Fetret ola dağ u yazı یازی ins ü can
(Melhame. XIV-XV. 98-2)

§ Çiçeklerle dağları ve yazıları یازلری ve bağları ve bağçeleri bezeriz. *(Leys. Mu. XIV-XV. 262-1)*

§ Bir susuz kişi bir yazıda یازیده gider, su isteyü.
(Müz. XV. 410)

§ Cennetle cehennem arasında bir yazı یازی vardır kim ol yazu kat' olunmaz kim illâ göz yaşıyle. *(Kesir. XV. 153)*

Gezip sahra vü yazı یازی dağ içinde
İriştiler meğer bir bağ içinde *(Çeng. XV. 230)*

§ Bir zamanda bir yazıda یازده yorulmuş idim, bu beni deveye bindirdi. *(Güls. XV. 24)*

§ Ey bizim Tanrı'mız ırağ eyle seferler arahğını ki konakları-mızın aralığı issizlik yazılar یازلر ola. *(Cev. Es. XV. 144)*

§ ... Oğlu, kızıyle ve ehl-i beytiyle bir yazıda kaldı.
(Leys. Ar. XV. 34)

Ki doldu gövdelerden dağ u yazı
Şu denlü kâfiri kırmıştı gazi *(Salâtin. XV. 143)*

§ Ol Allah'tır ki yerleri yarattı, dağlarıyle ve ağaçlarıyle ve yazılarıyle يازلريله ve denizleriyle... *(Enfes. XV. 2)*

§ Melekülmevt eyitti: Yâ İdris gel yazuya يازيه çıkalım bir saat... sahraya çıktılar. *(Cennet. XV. 333)*

Geçtiler çok dağ u yazı يازى vü sular
Tâ Semerkand'e iriştiler bular *(İbrahim. XV. 92-1)*

§ Revâd رواد [*Fa.*] : Yazı يازى yerde olan tepe.
(Miftah. XV. 89)

§ Bir at eyerlediler, Hasan, vezir birle bindi, pes gittiler, kaçan yazıya يازيه irdiler, bir ulu çadır gördüler.
(Tez. Ba. XV. 34)

Derilip bu ağılı yıktı bunlar
Dalâlet yazusına يازوسينه çıktı bunlar *(G. Ra. XV. 212)*

§ Merve yazusunda يازوسنده çadır dutup...
(Tez.Ün. XV. 46-2)

Gündüzün yazıda şubanı biziz
Gece dârında pâsbanı biziz *(Yuz. Hamdi. XV. 20-1)*

§ Beyaban بيابآن [*Fa.*] : Yazı يازى, felât mânasına.
(Cinas. XVI. 8-1)

§ Harçik خرچيك [*Fa.*] : Gin yazı يازى, yaban mânasına.
(Caf. XVI. 48-1)

§ Sahravat صحراوات [*Ar.*] : Otsuz geniş yazılar يازيلر.
(Bab. XVI. 1, 228)

Bir ulu yazı vardı Çaldıran nâm
Gelüp leşkerle etmiş idi ârâm *(Hadidi. XVI. 452)*

§ El-bâdiye البادية [*Ar.*] : Sahra ve yazı يازى. *(Ah. XVI. 122)*

§ Es-sahra' الصحراء [*Ar.*] : Ova ve yazı یازی. *(Ah. XVI. 572)*

§ Battal Gazi eydür : Bir yazıda یازیده giderdim İncil boynumda ve bürnüs eğnimde... *(Rahat. XVI. 34)*

§ Biyaban بیابان [*Fa.*] : Ova, yazı یازی. *(Deş. XVI. 249-1)*

§ Hâmûn هامون [*Fa.*] : Düz yer ve yazı یازی, sahra mânasına. *(Deş. XVI. 283-1)*

Yazıda kaba ağaca
Ulu kuşlar konar olur *(Saz. Ozan. XVI. 58)*

§ Deşt دشت [*Fa.*] : Yazı یازی ve susuz yer. *(Şamil. XVI. 434)*

Yazıda یازیده seher nergis ele aldı ayağı
İster ki yaza câm-ı sabuh ile humarı *(Zati. XVI. 4)*

Ne güher bulsa beğenmez bırakır yazıya یازیه derya
Galiba kim ana maksut dişin gibi güherdir *(Fuzuli. XVI. 144)*

§ Sahra' صحرا [*Fa.*] : Ova, yazı یازی. *(Ni'meti. XVI. 450)*

Horus : dîk ü bağa : seng-püşt ü deşt دشت [*Fa.*] : yazı یازی *(Genc. XVII. 72)*

Evlerinin önü yazı
Yayılır turnası kazı *(Saz. Gevheri. XVII. 187)*

Ne Bağdad'ı koyam ben ne Hicaz'ı
Oda yakam ki yansın şehr ü yazı یازی *(Battal. XVIII. 131)*

§ El-felât الفلاة [*Ar.*] : Uzak ve ıssız yer, ova ve yazı یازی. *(Kdeb. XVIII. 42-1)*

Gemsiz harun atlar gibi yazılara kopturdu aşk *(Kuddusi. XIX. 93)*

Sunûf-ı evliya kalktı ayağa
Bir hareket geldi yazıya یازیه, dağa *(Hal. Şa. Gufrani XIX-XX. 82)*

yazı (II), (yazu (II)) : Talih, nasip, kader, alın yazısı.

Hele yazu idi ki geldi başa
Ezelden yazılan bozula hâşa *(Dah. XIV. 78)*

Diriga gör ne yazılmış bu yazı
Ne işin idi yazmak dağ ü yazı *(Dah. XIV. 79)*

Yazusın يزسن kudret eyle yazmış anın
Binanı yıkma âhir yakma canın *(Işk. XIV. 153-2)*

Bunu tahkik eden kişi yanılmaz
Meseldir yazudağı يازوداغى hiç yoyulmaz *(Hurş. XIV. 14)*

Kimin kim olmaya yazusu يازوسى onmak
Anı sa'yile müşkildir onarmak *(Güvahi. XVI. 80)*

§ Baḫt بخت [*Fa.*] : Tali', kader, kısmet, ikbal, tesadüf demektir ki Türkçe'de yazu يازو, uğur lâfızları bunun mukabilidir. *(Kam. Os. XIX. 101)*

yazıcı : Kâtip.

Yazıcı يازجى uzatsa elin ya dilin
Kalem bigi kesgil ü fi'l-hâl elin *(Ferh. XIV. 32)*

Zülf ile kaşın hurûfun yazmaya her yazıcı يازيجى
(Nesimi. XIV. 183)

Ol kalemden nakle geldi bu hurûf
Kudretin yazıcısı يازيجسى ola vukuf *(İbrahim. XV. 99-2)*

§ Divan yazıcılarına يازجلرنه buyurdu ki filân kişinin ulûfesin ziyade edeler. *(Güls. XV. 24)*

§ Debîr دبير [*Fa.*] : Yazıcı يازيجى. *(Şamil. XVI. 118)*

Yazıcı يازجى çün eline aldı hâme
Feridun hazretine yaza name *(Şeh. Ş. XVI. 91)*

yazıcılık : Kâtiplik.

§ Debîrî دبرى [*Fa.*] : Yazıcılık يازجلق. *(Şamil. XVI. 251)*

yazığı gelmek : Merhamet etmek, acımak.

§ Birçok himmetle meydana gelmiş mamureler olduklarından insanın bakar da yazığı یازیغی gelir. *(Ev. XVII. 4, 140)*

yazık : → **yazuk.**

yazılmak : Yayılmak, dağılmak, dağıtılmak.

Gönüldü odasına yüz naz ile
Anı görenin kaygusu yazıla یازیله *(Süh. XIV. 99)*

Yazuğa yazıla mı lebinden eyâ sanem
Can içer ise câmı humarı ki yazıla یازله *(Kadı. XIV. 433)*

Humarımız çü yazıldı یازلدی tur imdi bâde getir
Geçen ömürlerimizi bu lahza yâda getir
Humar iken tolu verir idin ayağı bize
Humarımız çü yazıldı ayah ziyade getir *(Kadı. XIV. 334)*

§ Vifad وفاض [*Ar.*] : El değirmeni altına yaygı yerine yazılan یازیلن deri. *(Bab. XVI. 2, 206)*

Bunca dem gitmez iken çîn-i cebîni anın
Gönlü yazıldı یازلدی idüp vasfını ezber kâğıt *(Atai. XVII. 12)*

Okumadık seni yazılma یازله igen
Böyle küstah olur mu kendi gelen *(Atai. Ha. XVII. 31)*

yazılmış : Takdir olunmuş, mukadder.

§ Pes kaçan avcının kurulmuş yasının kirişin yemeğe başladı. Yanın kirişi kesildi, ya sıçradı, yanın iki başı kurdun makteline dokundu. Şöyle katı zahm urdu kim şolok saat kurt dakı hem can verdi. Pes ne kim yazılmış idi یزلشدی , gördü. *(Kel. XIV. 86)*

yazınmak : Kendisi için yazmak, istinsah etmek, kopya etmek.

Alıp ba'zısın ol rak üzre küttap
Yazındı یازندی ilm ü hikmet fenn-i âdap
Kimine yazdılar Tevrit ü İncil
Kimine yazdılar tefsir ü te'vil *(Çeng. XV. 248)*

Yazınsa یازنسه hikmet ehli acep mi kelâmını
Her bir sözün Revani bir kitaptır *(Revani. XVI. 48)*

§ Bir dua-i mücerrep işitüp halife ile yazınmış یازنمش idik.
(Tibr. XVI. 199)

§ En-nesḫ النسخ [*Ar.*] : . . . Ve bir kitabı karşısında nüsha edüp suretini yazınmak یازنمق mânasınadır.
(Kam. XVIII-XIX. 1, 563)

yazı yaban : → **yaban yazı.**

yazı yer, (yazı yeri) : Düz ova.

Sahra' صحرآء [*Ar.*] : Düz ova ve yazı yer یازی یر ve otsuz ova.
(Bab. XVI. 1, 38)

§ Bâdiye بادیه [*Ar.*] : Yazı yeri یازی یری.
(Müntehab. XVII. 11-2)

yazı yeri : → **yazı yer.**

yazla : Yayla.

§ Yazın yazlada یازلاده ve yayın yaylak yerlerde yürüyeler.
(Ta. Sel. XV. 16)

§ Cây-i baharî جای بهاری [*Fa.*] : Yazla یازله. *(Şamil. XVI. 250)*

yazla evi : → **yay evi.**

yazlamak : → **yaylamak.**

yazlıcak : Yazın oturulacak yer, yazlık, sayfiye.

§ Yazlıcaktır یازلیجاقدر haremimizdendir, ayalimiz gâhi bunda gelip bağı temaşa edip eğlenirler. *(Hamza. XIV-XV. 16, 180)*

yazlu : Yazılmış, yazılı.

Bu arada bir hafta hem durayım
Başımda ne kim yazlusa یازلوسه göreyim *(Süh. XIV. 225)*

Görem her ne alnımda yazlu ise یازلوسه
Belüre bana her ne gizli ise *(Süh. XIV. 247)*

Yedi yüz ü elli beşiydi tamam
Ki tarihi yazlu يزلو tutar hâs ü âm *(Ferh. XIV. 5)*

Anda a'mâl-i halâyık yazludur يزلودر
Kim ki hayr işleye göğçek yüzlüdür *(Muham. XV. 18)*

yazmak (I) : 1. Nakşetmek, resmetmek, süsleyip bezemek.

Kendözün saray divarında yazar يازر
Gözlerini sürmeler gözün ezer *(Yuz. Şeyd. XIII. 33)*

§ Sağ yanağında bir kara ben var idi ve ol ben yüzün yazar idi يزرد. *(Enb. XIV. 221)*

Hem de ol dört duvarını yazdılar يازديلر *(Yuz. Da. XIV. 30)*

Buluverdi bir koca usta Nakaş
Ki güneş yüzüne düze göz ü kaş
Yazar ise يازاريسه Simurg'u divara ol
Dıvar uça Kaf Dağı'na duta yol *(Süh. XIV. 237)*

Nakaş işidürür suda hem hayâl
Sebat üşbu ikide olur muhâl
Çü Simurg'u sen görmedin, fikr ile
Güzafın yazarsın يزارسن ki böyle ola *(Süh. XIV. 168)*

Dedi bu nice sûrettir bu ne kaş
Ki yüz reng ile yazmaz يزمز böyle nakkaş *(Işk. XIV. 168-1)*

§ Bir nice muhipler Kızılca halvetin divarına ol balıkların şeklin yazdılar يازديلر. *(Bektaş. XV. 192)*

§ Ferruhruz nakkaşların üstadına söyledi eyitti : İşbu divara bir erkek geyik yaz ياز kim duzağa düşmüş olsun; dişisi gelip ipini çeyneyip tutulan geyiği kurtarmış olsun. Üç yerde böyle yaz ياز. Bir yerde dahi böyle yaz ياز kim dişi geyik duzağa düşmüş ola, erkek geyik gelip anı kurtarmağa mukayyet olmasın. *(Ferec. XV. 101)*

Ve ger sad-berg yazsa يزسه bir kızıl gül
Hezar olurdu feryad ile bülbül *(Mih. XV. 201)*

Ehl-i nakş evveli iken Mâni
Yazamaz يزمز nakş-i hüsnüne sâni *(Yuz. Hamdi. XV. 120)*

Yazdılar يزديلر hem o sahne ehl-i nükuş
Hûb-suret nice tuyûr ü vühuş *(Yuz. Hamdi. XV. 121-2)*

Yazsa يازسه ol çerp dest ile ger şem'
Ana pervaneler olur idi cem' *(Mîri. XVI. 118)*

O düzdü sakfini bu bârgâhın
O yazdı يزدى nakşini bu kârgâhın *(Lârendi. XVI. 5)*

Sabâ bir nakş-i dilkeş yazdı يازدى kim âb-ı revan üzre
Eğer seyr eylese nakkaş-ı Çin olurdu hayranı
(Hâleti. XVII. 73)

İkisinin de rûhun şad kılmış hayra girmiştir
Yazan يازان Leylâ ile bir yere Kays-ı nâ-tüvan şeklin
(Hâleti. XVII. 366)

2. Yaymak, dağıtmak, açmak.

Anın şaylığına süci içelim
Yazalım يزالم humar, gönlümüz açalım *(Süh. XIV. 160)*

Yürek dolu süci bağır kebabın
Apardım gözüne yazmaz يازمز humarı *(Kadı. XIV. 127)*

La'li şekerinden gönülüm çün meze iltür
Sehl ola yürekten gözü ger yaza يازه humarı
(Kadı. XIV. 323)

Lebinle mest ü mahmurem gözünle
Yine mey-gûn lebin yazar يازر humarı *(Kadı. XIV. 450)*

Derdi ile çün esrügem dürdi ile yazam يازم humar
Pes nidelim çü hastayız derdimize deva gerek
(Kadı. XIV. 6)

§ El-midmekü المدمك [*Ar.*] : Ekmek yazacak ve çörek yazacak يازجق ve genidip büyütecek âlet. *(Terceman. XV. 318)*

§ Ve iki bin yıl sonradan Allahü Taâlâ cemi' yerleri bunun altından yazdı يازدى ve yarattı. *(Faza. XV. 43)*

Tolu hüşyâre sun lâ-ya'kıl olsun
Kadeh mahmura ver yazsun یازسون humarın
(Çeng. XV. 203)

Nergis ana gözün süzer lâlei remz ile düzer
Karşı humarını yazar یزر bir ola tâ harif ü yaz
(İbrahim. XV. 116-2)

Yazıda seher nergis ele aldı ayağı
İster ki yaza یازه câm-ı sabuh ile humarı *(Zati. XVI. 4)*

Humarın yazmağ içün یزمغیچون abherin gül
Kabağın lâlenin pür eylemiş mül *(Hüs. Dil. XVI. 130)*

Urup sâkıyâ mihber-i sürha dest
Gehi yaz یاز humarım gehi eyle mest *(Atai. Ha. XVII. 37)*

yazmak (II), (yazup yañılmak, yañılup yazmak) : 1. Şaşırıp yanılmak, hata etmek.

Çü lûtfunu bilirim ger günah kıldım ise
Yazana یزانه kılma cefayı, günah yazana gerek
(Kadı. XIV. 5)

Şayet ola ki yürüyem azmayam
Bu uzak yolda yañılup yazmayam یاکیلوب یزمیم
(Melhame. XIV-XV. 149-2)

Bir biti birle, bizim, yazup yañılup یازوب یاکیلوب bâri bir
Ol güzeller hanı ah anaydı Nazmi adımız *(D. B. XVI. 92)*

Cihanda kimdürür yazmaz yañılmaz یزمز یاکیلماز
Yanılur günde yüz gez liyk bilmez *(Şeh. Ş. XVI. 641)*

2. Hedefe isabet ettirmekte yanılmak.

Irah yakın çü gamzen gönlü yazmaz یازمز
Ne veche oturur bu ihtirazım *(Kadı. XIV. 24)*

Yazdı hatın gönül halin yazmadı یازمادی hiç gözlerin
Attığı gamze ohları kamucuğu nişandadır *(Kadı. XIV. 254)*

§ Hükm-endâz حکم انداز [*Fa.*] : Ol ki attığı yazmaya یازمایه, ura. *(Şamil. XVI. 420)*

yazu (I) : → **yazı (I).**

yazu (II) : → **yazı (II).**

yazuğa girmek : Günaha girmek.

§ Eydür : Evinizde söyleşiniz, sizi görüp sizin sebebinizle müslümanlar yavuz güman iletüp yazuğa girerler یازغه کررلر.
(Ta. Şahi. XVI. 44-1)

yazuğa koymak : Günaha sokmak, hataya düşürmek.

Niceme kişiyi yazuğa koyar یازوغه قویار
Sücidir ki kaygu sinirin kırar *(Süh. XIV. 274)*

Öğenler seni hep yazuğa koyar یزوغا قیار
Melâmet edendir sana dost, yâr *(Ferh. XIV. 18)*

yazuğa yazılmak : Günah addolunmak.

Yazuğa yazıla mı یازوغه یازلا می lebinden eyâ sanem
Can içer ise câmı humarı ki yazıla *(Kadı. XIV. 433)*

yazuğu gelmek : Acımak, merhamet duymak.

Dedi ki tut gelmedi rahmin bana
Gelmedi mi کلمدیمی hiç yazuğuñ یزوغك sana *(Ruşeni. XV. 105)*

yazuğu soyulmak : Günahı affolmak, günahından sıyrılmak.

§ Kankı kul kim mü'min ola, ana sayruluk verse, ol sayruluğa sabr eylese yazuğı soyulur یازغی صویلور heman şol yılan kavı gibi soyulur. *(Güzide. XV. 119)*

yazuḫ : Yazık, hayf.

Çayır otlaya, tokuyasız kazuh
Turu turu hamlamış ola yazuḫ *(Süh. XIV.)*

Meşk : tulum, kedi : püşek, merg : ölüm, kırağı : şek
Gerc : dilim, kenar : etek, hayf [*Fa.*] : yazuḫ یازوخ, yazık : güneh
(Genc. XVII. 59)

yazuk, (yazık) : Günah, cürüm, suç.

Bunu koşana Çalap tutma günah
Yazuğun یازوغین bağışlagıl ey padişah
(Yuz. Şeyd. XIII. 102)

Beşikteki genç oğlan bana tanık
Sor ki Yusuf'ta yokturur yazuk یازق *(Yuz. Şeyd. XIII. 37)*

Yazıklarımız یازقلرمز dartıla, anca perdeler yırtıla
Bilmediğin günahların anda sana iyan ola
(Yunus. XIII-XIV. 62)

§ Kendi padişahını üş böyle gussalı kıldın. Sonra anın vebâli ve yazuğu یزغی seni dakı selâmet koyası değildir.
(Kel. XIV. 57)

§ Eyittiler : Yâ Resulallah Tanrı geçmiş ve gelen yazuğuñ یزغلك yarlıgamadı mı bunca ibadet kılırsun?
(Enb. XIV. 4)

Ol kişi öldürdü bir oğlancuğı
Ma'sum idi yoğ idi hiç yazuğı یازوغی *(Ga. XIV. 46)*

Ben bu zühd ü arılığ ile kaçan
Olmayam müzdü yazuğundan seçen *(Man.Tayr. XIV. 70)*

§ Menim içün geldin ise oğlancığım öldürmüşem yiğit sana yazığı یازغی yok, döngil geri. *(Dede. E. XIV. 33)*

§ Üç yüz altmış yıl ağladım yazuğuma یزوغومه keffaret bulmadım. *(Tebareke. XIV. 58-1)*

§ Her kim yüz kez okuya yiğirmi yıllık yazığına یازغنا keffaret ola. *(İhlâs. XIV. 7)*

Yazuğa یزوغا yazıla mı ger humarum
Anın la'l-i lebi ile yazıla *(Kadı. XIV. 241)*

§ Ömrüm uzadukça yazuğum یزوغم çok oldu, ey acep neyleyin.
(Yüz. Ha. XIV. 27)

Bizi çün var eyledin yoğ iken
Rahmet itsen ne tan yazuk یزق çoğ iken *(İbrahim. XV. 6-1)*

§ Kankı mü'min kim sökel olsa inilese kamu yazuğu يازغى dökülür, hazan vaktında ağacın yaprağı döküldüğü gibi. *(Güzide. XV. 120)*

§ Aziz ol kişidir kim yazuktan يزقدن ırak ola. *(Güzide. XV. 21)*

Nefis Tanrı düşmanı
Tevbe kıl öldür anı
Kurtar yazuktan يازقدن canı
Tevbeye gel, tevbeye *(Müz. XV. 63)*

Günahım gey ağırdır yazuğum يازغوم çok
Yolum korkulu yalnız azuğum yok *(Çeng. XV. 165)*

§ İlâhî gelesi yazuktan يازوقدن saklamazsın, bâri geçmiş yazuğum يازوغم yarlıgagıl. *(Tez. Ba. XV. 140)*

§ Ol kişinin kim çok yazuğu olsa tevbe kılsa Allah Taâlâ afv kılur mu? *(Tez. Ba. XV. 101)*

§ Halini sordular bi't-temam haber verdi eyitti: Yazuğum يازوغم boynunuza, bana merhamet edin. *(Ferec. XV. 423)*

Gerçi dedim her ne dile geldi ben
Lûtf ü kerem kıl yazuğa يزوغه yazma sen *(Ruşeni. XV.)*

Teveccüh kılıp sûy-i dergâh-ı şah
Yazuklarıma يزقلارمه olmuşam özr-hah *(Ta. Sel. XV. 204)*

§ El-iznabü الاذناب [*Ar.*] : Ve suç ve yazık يازيق işlemek. *(Terceman. XV.)*

§ Kime namaz içün rahmet kılam, kime yazukların anup inlediği içün, kime eyü sanusu içün. *(Tuh. Le. XV. 280)*

§ Âdem Peygamber tevbe kıldı eyitti: İlâhî Muhammed hakkıyçün yazuğum يازوغم yarlıga. *(Cennet. XV. 80)*

Bencileyin yüzü kara gelmemiştir hiç bir dahi
Ben ittigüm yazukları يازقلرى itmemiştir hiç bir dahi *(Eşrefoğlu. XV. 41)*

§ Kondu her kişinin yazığı يازغى ve müzdü kâğıdı ellerine. *(Cev. Es. XV. 337)*

Bilirem yazuğum یازغم hadden aşa çok
Keremin pertevinde zerrece yok *(Anasır. XV. 404)*

§ Sizin kerametliniz Allahü Taâlâ hazretinde yazuktan یزقدن kaçanımızdır. *(Cinan. XV. 16)*

Şevktan gonca gibi çâk oldum
Yazuğum boynuna helâk oldum *(Yuz. Hamdi. XV. 74-1)*

Ana velleyli yazılmış iki tomardürür zülfün
Benim ömrüm anı yazıp ayağa salma yazıktır یازقدر
(Zati. XVI. 229)

Yazuğu یزوغی boynuna olur özünün
Kim öz kanına susar kendüzünün *(Şeh. Ş. XVI. 94)*

§ Ulemâ bir nesneye ki yazık یازیق deye, Âl-i Osman andan kaçarlar idi. *(Âş. XVI. 70)*

Bu tesbih ile biter azuğumuz
Bağışlayan Huda'dır yazuğumuz یازغوز *(Fazilet. XVI. 284)*

§ ... Seyl ağzındağı çaya benzer ki şeytan vesvesesi anı yazuk یزق kumıyle ve yavuzluk taşıyle tolduruptur.
(Ta. Şahi. XVI. 85-2)

Yazuklar یازقلر işleyip yüz karasıyle
Yüz aklığın kazanmadık karalduk *(D. B. XVI. 119)*

§ Hıns حنث [*Ar.*] : Yazuk یازق ve yalan ant.
(Müntehab. XVII. 32-1)

Meşk : tulum, kedi : püşek, merg : ölüm, kırağı : şek
Gerc: dilim, kenar: etek, hayf: yazuh, yazık یازیق : güneh گنه
[*Fa.*]
(Genc. XVII. 59)

Azığım yok yazığım یازیغم çok yolda dürlü korku var
Yolum alırsa nola ger div ü şeytan bî-haber
(Niyazi. XVII. 27)

Kalbden göz yaşlarıyle yu yazuklar یازقلر kirlerin
(Men. Cev. XVII. 36)

Azığım yok yazığım يازيغم çok yol ırak yalınızım
(Kuddusi. XIX. 7)

yazuk kılmak : Günah işlemek.

§ Tanrı'dan ısmet diledim, eyittim : İlâhi beni saklagıl, hiç yazuk kılmayam يازق قلميم. Şolok sâat nidâ işittim...
(Tez. Ba. XV. 139)

yazuklu : Günahkâr, suçlu, mücrim.

Geri dönüp geleler Muhammed'e
Ol yazuklular يازقلولر güvüncü Ahmed'e
(Yuz. Şeyd. XIII. 54)

Ger yazıkluven يازيقلووەن bağışla ey kerim
Kuluna dutma katı bir kez geç *(Velet. XIII-XIV. 12)*

§ Bu duâcılar kemteri, yazuklular يزقلولر bedteri...
(Tebareke. XIV. 2-1)

Şu vakt içün ki akl onda uvanur
Yazuklu يازقلو kulların hep yarlıganur *(Işk. XIV. 326-1)*

Bu yazuklu يازقلو kulun unutma zinhar
Ne kim ettimse bana etme zinhar *(Işk. XIV. 8-2)*

Yazuklu يازقلو ki korka dura Tanrı'dan
Yeğirek mi ya zerk-ı salûsden *(Ferh. XIV. 41)*

Azı kaçan beğeneler çoklular
Müzde kaçan ireler yazuklular *(Man. Tayr. XIV. 208)*

§ Muhabbeti üzerinde sabit kılgıl ve biz yazuklu يازقلو kulların anın şefâatine erzâni kılgıl. *(Si. Da. XIV. 3)*

§ Pes bu hakirler hakiri ve yazuklular يازقلولر kemteri ...
(İhlâs. XIV. 3)

§ Tanrı eyitti : Ben halkım üzere rahîmven niçeme yazuklular يزقلولر ise. *(Enb. XIV. 534)*

§ Tamu kapısında durup yazukluya يزوقلويه şefâat eylemezse...
(Tez. Ün. XV. 86-2)

§ Peygamber Aleyhisselâm kıyamet gününde yazuklulara يزقلولره şefâat edesidir. *(Güzide. XV. 34)*

§ Kişi bunların katına yazuklu يزقلو girür, yazuksuz gider. *(Güzide. XV. 55)*

§ Bu yazuklu يزقلو kişi ölücek cenazesine kadı Şems bin Müslim hazır olmadı. *(Kesir. XV. 184)*

Ki kurtaram yazuklu يزقلو ümmetimi
Anınçün yüce kıldım himmetimi *(İbrahim. XV. 14-1)*

Çıkıcak yazuklu يازوقلو tenden canımız
Hem-reh etmeklik içün imanımız *(Mihri. XV. 102)*

§ Bireğü namaz kılmasa, oruç tutmasa, zekât vermese, lâilâheillâllah dise kâfir olmaz, illâ gey yazuklu يزقلو müslüman olur. *(Tuh. Le. XV. 211)*

yazuklu bitisi : Günahkârın amel defteri.

§ Anın bir yiğit avratı var idi. Yüzü şol zâhitler hasılı bigi ağ idi ve zülfü şol yazuklu bitisi يازقلو بتسی bigi kara idi. *(Kel. XIV. 110)*

yazuksuz : Suçsuz, günahsız, mâsum.

§ Avrat eyitti : Ey zalim, dur kim Tanrı'nın fazlını göresin kim benim arılığım ve yazuksuzluğum يزقسوزلغم zâhir idi. Tanrı Taâlâ burnumu bana gerü verdi, beni halk arasında rüsvay kılmadı. *(Kel. XIV. 19)*

§ Andan Tanrı Taâlâ İlyas'a vahy kıldı kim sen çok halk helâk kıldın yazuksuzlardan يزقسزلردن ve yılkılardan ve canavarlardan. *(Enb. XIV. 536)*

§ Kişi bunların katına yazuklu girür yazuksuz يزقسز gider. *(Güzide. XV. 55)*

§ Cömert kişi gece yazuklu yatur yazuksuz يزقسز durur. *(Güzide. XV. 67)*

yazuktan çıkmak : Günahtan kurtulmak.

Lâcerem gıybet kılan müzdün yıkar
Ol yuyunur yazuklarından çıkar يازقلرندن چقار
(Yuz. Şeyd. XIII. 39)

yazup yañılmak : → **yazmak (II).**

yedek : Yedekte götürülen at.

§ Cenîbe جنيبه [*Ar.*] : Yedek يدك. *(Şamil. XVI. 390)*

§ Pâlâd پالاد [*Fa.*] : Yedek يدك ve binit. *(Şamil. XVI. 390)*

yedekçi : Yedek atı çeken kimse.

§ El-üsvâr الاسوار [*Ar.*] : Çavuş ki yedekçilerdir يدكجيلر در, cenibe-keş mânasına. *(Kdeb. XVIII. 493-2)*

§ Cenkûk جنكوك [*Fa.*] :... Cenib-keş جنيب كش, yedek çekici يدك چكجى ki yedekçi ta'bir olunur. *(Bürh. XVIII-XIX. 208)*

§ El-üsvar الاسوار [*Ar.*] : At yeden adama denir ki yedekçi يدكجى ta'bir olunur. *(Kam. XVIII-XIX. 1, 905)*

yedeklemek : Yedekte çekip götürmek.

§ El-ıktiyad الاقتياد [*Ar.*] : Çekmek, ya'ni yedeklemek يدكلمك. *(Kdeb. XVIII. 392)*

yedici : Kılavuz.

§ Pes şolok sâat gerü gözlü oldu ve evine gerü yedicisüz يدجسز vardı. *(Enb. XIV. 947)*

Yedigen : → **Yediger.**

Yediger, (Yedigen, Yedikardaş) : Büyük ayı denilen yıldız takımı, Dübbüekber, Benatı-naaş.

Ol oht Ülkerleyin çoknaştı geldi
Yedigen يديكن bigi sonra bir bir öldü *(Hurş. XIV. 69)*

Kurulalar Yediğen يدى كن yası bigi
Yayılalar cühut siması bigi *(Hurş. XIV. 56)*

§ Kaçan kişi yohsul ve muhtaç olsa anın derilmiş dostları Yediger يدكر gibi dağılır derler. *(Kel. XIV. 87)*

§ Dişi ayu kaçan doğurmak istese Yediger يدكر yıldızının geçesine yönelir ve tizcek doğurur. *(Hay. XV. 50)*

§ Heft-evreng هفتورنك [*Fa.*] : Benatü'n-na'ş ki Yediger يدى كر ıldızıdır. *(Miftah. XV. 143)*

§ Benatü'n-na'ş بنات النعش [*Ar.*] : Yediger يدكر dedikleri yıldız. *(Terceman. XV. 166-1)*

§ Biri şimal yelidir ki anın çıkacak yeri Yedigerle يديكرله magrıp mâbeynindedir. *(Ac. XV. 16)*

§ Biri dahi sabâ yelidir ki çıkacak yeri Yedigerle يديكرله maşrıktır. *(Ac. XV. 16)*

§ Heft-evreng هفتورنك [*Fa.*] : Benatü'n-na'ş gûyend ya'ni Yediger يديكر yıldızı ve Yedikardaş يدى قرداش.

(Şamil. XVI. 177)

§ Heft-evreng هفت اورنك [*Fa.*] : ... Ve Yediger يدى كر yıldızı ve Yedikardaş يدى قرداش. *(Caf. XVI. 176-1)*

Kadri gülzarına göklerdeki Ülker, Yediger يديكر
Yedişer danelü gûya iki ebter sümbül *(Âli. XVI. 32)*

§ Heft-evreng هفتورنك [*Fa.*] : Yediger يديكر yıldızı, Benatü'n-na'ş mânasına. *(Cinas. XVI. 5-1)*

§ Heft-evreng هفت اورنك [*Fa.*] : ... Ve Benatü'n-na'ş dedikleri biri birine karip yedi yıldızdır ki Türkide Yediger يديكر ve Yedikardaş يدىقردش derler. *(Deş. XVI. 213-2)*

§ Benâtü'n-na'ş بنات النعش [*Ar.*] : Yediger يديكر dedikleri Dübb-i ekber. *(Ah. XVI. 146)*

Yediger يديكر sanma âsman üzere
Astığım Seb'a-i-muâllakadır *(Sabit. XVII-XVIII.)*

§ Heft-evreng هفتورنك [*Fa.*] : Benatü'n-na'ş ismidir deyü vâki' oldu ki Türkide Yediger يدى كر derler.

(Aks. XVII-XVIII. 76)

§ Benatü'n-na'ş بنات نعش [*Ar.*], Heft-evrenk هفتورنك [*Fa.*] : Heft-biraderan هفت برادران dahi derler ki Türkide Yediger يديكر derler. *(Aks. XVII-XVIII. 138)*

§ Benat-ı na'ş بنات نعش [*Ar.*] : Felekte iki surettir, biri, Be nat-ı na'ş-ü'l-kübradır ki Kutb-ı şimali semtinde Dübb-i ekber suretinde merkûz yedi kevkepten ibarettir, Türkide Yediger يديكر ta'bir olunur. *(Kam. XVIII-XIX. 2, 356)*

§ Fîruze-taşt فيروزه طشت [*Fa.*] : Taht-ı Keyhusrev adıdır ve âsmandan kinaye olur ve suver-i felekiyye-i şimaliyeden Yediger يديكر ta'bir olunan kevâkibe de ıtlak olunur. *(Bürh. XVIII-XIX. 451)*

Yedikardaş : → Yediger.

yedi kimesneler : Yedi kişi.

§ Ol yedi kimesneler يدى كسنلر dahi bir yere gelip Türkistan erenlerinin himmetiyle turna donuna girip kanat açtılar. *(Bektaş. XV. 27)*

yedilmek : Yedekte götürülmek, birinin kılavuzluğunda gitmek.

Dün ü günün çekerler o kıl üzülsün diye
Ömrün anda berkitmiş yedilür يدلور bir kıl ile
(Yunus. XIII-XIV. 88)

§ Demeyedin kim anı yavlak dizgini süst ve tiz yedilür يدلر buldum. *(Kel. XIV. 82)*

İnanıp sözüne ol mah-peyker
Yedilip sözüne dedi i (ey) server *(Dah. XIV. 59)*

§ ... Buların halinden i'tibar alıp kendi haline munsif olasın. Resulün sünnetine yedilüp يدلوب ve anın isrince kadem urup kurtulmuşlardan olasın. *(Müneb. XIV-XV. 36-1)*

§ İman ile gitmeğe sebep, Hak Taâlâ emrine yedilüp يدلوب buyurmadığı nesnelerden imtina' kılmağladır. *(Müneb. XIV-XV. 36-1)*

§ Nitekim Hak Taâlâ haber verüp bildürdü ol hükmü, islâma yedilmezler يدلزلر. *(Leys. Ar. XV. 515)*

§ Önünce on iki Arabî küheylân rahşlar yedilür يديلور cümlesi altun didiklü. *(Müslim. XV. 10, 42)*

Bu mülke gelmeğe çünkim yedildiñ ييدلدك
İnayet oldu sana yaratıldın *(G. Ra. XV. 51)*

§ Zira mü'min burunduruklu deve gibidir, nereye yedseler yedilmek يدلمك gerek. *(Hay. XV. 47)*

§ Tesâvuk تساوق [*Ar.*] : Biri biri ardınca yedilüp يدلوب gitmek. *(Bab. XVI. 2, 329)*

Anları seby eyledi ahmâl ile
Sonra yedildi deve üzre esir *(Nigâ. Ter. XVII. 58-2)*

Gelmeli olsa âdeme devlet
Yedilür يديلور bir kıl ile bî-zahmet *(Atai. Ha. XVII. 92)*

Yedilür يديلور bir kıl ile bir nicesi
Olmaz âsude gündüzü gecesi *(Ş. Galip. XVIII. 265)*

§ El-inkıyad الانقياد [*Ar.*] : Çekilmek ve yedilmek يدلمك ya'ni yeden kimseye itâat eylemek. *(Kdeb. XVIII. 392)*

yedişerleme : Bir dalga fırtınası.

§ Yedişerleme يديشرلمه ta'bir ettikleri kum ise asla aman vermiyordu. Gâh evc-i âsmana çıkıp geminin sütunu bulutlara dokunuyordu, gâh ka'r-i deryaya inip... *(Ev. XVII. 2, 129)*

yedmek, (yidmek) : Çekmek, yedekte götürmek.

Dur üşte kapıda iki at var
Düzülüp hep üstünde âlât var
Birin bin ü eğlenme birini yid ييد
Şarın kapısı yolunu dut git *(Süh. XIV. 148)*

Devemizi her birimiz yidelüm ييدلوم
Geliniz kim yine Rum'a gidelim *(Man. Tayr. XIV. 43)*

Ulu yol şahsı ulu şehre yeder يدر
Kiçi yol dağlar arasına gider *(Man. Tayr. XIV. 276)*

§ Hayber vak'asında Ali'nin gözü ağrırdı, vardım gözü görmezdi, yede yede يده يده Peygamber'e getirdim.
(Hay. XV. 61)

Anın yoluna uyuben gideler
Kamu talipleri ana yedeler يدالر *(Tennuri. XV. 20)*

§ Irakdağı nesneleri görmezdi, yakındağın görürdü, kimse yidmeğe يدمكه muhtaç değildi. *(Kesir. XV. 266)*

Dinle bir remzin anın keşf edeyin
Seni bir doğru yol üzre yideyin ييدين *(Vahdet. XV. 91-1)*

§ ... Ve ol kırk kişi ki deve yederlerdi يدرلردى sizden aşağarağdı.
(Cev. Es. XV. 243)

§ ... Atını yeddi يددى yürüdü, bu tarik ile birez kat'-ı mesafe etti. *(Ferec. XV. 320)*

§ ... Sabah namazı vaktında gördük, mezbur Kemâl yidüp ييدوب Seydi dahi ardınca sürüp alıp gideyorurlardı.
(Sic. B. XV. 8, 63)

§ Cebrail aleyhisselam eyitti : Yâ Resulallah devenin uyanın ben yedeyim يدەيم. *(Envar. XV. 244)*

Uşşakı kamu eyledi meyhane esiri
Dünyayı yeder يدر bir kıl ile vay bu ıklık *(Revani. XVI. 76)*

§ Yanlarınca birkaç dört ayaklı yederler يدرلر od göz, yel yürüyüşlü, hançer dişli... *(Letaif. XVI. 81)*

§ Pes ol kimse anı yede yede يده يده mescide getirdi.
(Raufi. XVI. 243)

§ Ceneb جنب [*Ar.*] : Nesneyi kişi yedüp يدب yanına götürmeklik ve yedek olan atlar ve yanıç olan yürüyüşü.
(Bab. XVI. 1, 80)

§ El-kıyâd القياد [*Ar.*] : Çekmek ve yedmek يدمك.
(Ah. XVI. 844)

§ Boynuna ip taktılar, it gibi yeddiler یددیلر. *(Âş. XVI. 177)*

Dersin ne sebepten beni har gibi yeder یدر nefs
Boynundağı dünya emelinden reseni gör *(Lâmii. XVI. 61)*

Süren kese : saik de, yeden ییدن kese : kaid قائد [*Ar.*]
(Naz. Le. XVII. 27)

Yüzün gördüm aklım oldu perişan
Aşkın yeder beni keşan ber-keşan *(Saz. Üsküdari. XVII. 117)*

§ Kıyad قیاد [*Ar.*], keşiden کشیدن [*Fa.*] : Çekmek ki yedmek یتمك ta'bir olunur, dabbeyi yular ile yedmek gibi.
(Aks. XVII-XVIII. 277)

§ Dest-keş دست کش [*Fa.*]: Ol kimesnedir ki a'mâ ve nâtüvanların elinden yapışıp yeder یدر. *(Aks. XVII-XVIII. 105)*

§ El-üsvar الاسوار [*Ar.*] : At yeden یدن adama denir ki yedekci ta'bir olunur. *(Kam. XVIII-XIX. 1, 905)*

Bir deveci yeder deve
Yularından seve seve *(Saz. Seyrani. XIX. 481)*

Kendini bilmeyen it yer yer gider
Çevirdi ağyarlar etrafım yeder
(Saz. Silleli Nigâri. XIX. 524)

yeğ, (yiğ, yiy) : 1. Daha iyi, üstün, efdal.

And içtin andını niçün sıdın
Yeğ idi ki یکدیکی andın sımaya idin *(Yuz. Şeyd. XIII. 6)*

Niderler hanümanı sensiz iki cihanı
Yeğsin یکسن iki cihandan kimse güman tutmaya
(Yunus. XIII-XIV. 71)

Ne ayş isteye kişi cihanda bundan yeğ یك
Ki şem' ü şahid ü saki müdam ola vü müdâm
(Kadı. XIV. 178)

İyisin ü yavuzun cümle iyan
Bildi yiğin ییکن, alusun bellü beyan *(Ga. XIV. 203)*

§ Bu dervişlik padişahlıktan yiğ يك imiş deyüp kavm ve kabilesinden ayrıldı. *(Yüz. Ha. XIV. 4)*

§ Gezdiğinden öldüğün yeğ يك ola. *(Dede. XIV. 11)*

§ Melik eydür : Ol nedir ki cihanda andan yeğ يك olmaya. *(Si. Da. XIV. 140-1)*

Âdemî hayvan olandan yeğdürür يكدر
Div olan nâdan olandan yeğdürür *(Man. Tayr. XIV. 138)*

Suyu dökmemek yeğ idi يكدى ilkirek
Çü döktün sen imdi teyemmüm gerek *(Ferh. XIV. 84)*

Ölünce unutmayaven iyliği
Hem iylik edendir kişiler yeği يكي *(Süh. XIV. 228)*

§ ... Böyle olucak, bir kelp senden derecat ile yiğ يك ki mevlası kapısından yüz döndermeye, sen dönderesin. *(Müneb. XIV-XV. 6-1)*

§ Yatan kurttan gezen tilki yeğdir يكدر dedikleri gerçektir. *(Hamza. XIV-XV. 2, 130)*

Sözde ne tatvil gerek yiğ يك ihtisar
Âmil ü tüccara şahdan korku var *(Melhame. XIV-XV. 80-2)*

Her ki kendinden yiğüñ يكوك sözün tuta
Dünye vü ukbada ol devlet uta *(İs. H. XIV-XV. 289)*

§ Sana hayırdan yeğ يك nesne vermedim. *(Münteha. XV. 15)*

Dün ü gün şektesin sen kendözünden
Haberdar olmadığın yeğ يك özünden *(G. Ra. XV. 44)*

§ Sen sanduklara koyar kilitlersin, canından dahi yeğ يك saklarsın. *(Müz. XV. 93)*

§ ... Kendüyi kimesneden yiğ يك görmeye. *(Tez. Ün. XV. 131-1)*

§ Peri kızı eyitti : Bu sözü dile getirmesen yeğ يك idi amma çün söyledin, cevabını al. *(Ferec. XV. 220)*

§ ... Yumuşak tuz saçmak yiğdir يكدر, zira ana karnında hiç bir vechile hava dokunmamıştır. *(Hazain. XV. 5-2)*

§ Kur'an dilin Resûl yiğ يك bilür lûgat bilenden. *(Tuh. Le. XV. 341)*

§ İlâhi beni öldür, bana ölüm yeğdir يكدر hayattan. *(Envar. XV. 87)*

Günün günden yiğ يك olsun devletin bay
Çerağın ıldız olsun ıldızın ay *(Çeng. XV. 178)*

§ Hasan'ın şol kadar alçaklığı var idi kim her kişiye kim baksa ol kişiyi kendüden yeğ يك görürdü. *(Tez. Ba. XV. 54)*

Dökerse kimyasın bir nazardan
Kara toprağı yiğ يك eyler güherden *(İbrahim. XV. 16-2)*

Günün günden yeğ يك olsun görme mihnet
Adûnun gitmesün başından âfet *(Salâtin. XV. 89)*

Kâ'be hemişe olduğu yeğdür يكدر hicâb ile *(Mesihi. XV. 97)*

§ Ben de bildim ki etmek yidürdüğüm adamdan turp ve şalgam yeğdir يكدر. *(Müslim. XV. 1, 203)*

§ Sordular kim kâfir küfründen tevbe kılmak mı yeğdir يكدر Tanrı katında, yoksa âsi kul günahından tevbe kılmak mı yeğdir يكدر; cevap eyitti âsi kul günahından tevbe kılmak yeğdir يكدر. *(Cennet. XV. 78)*

Yeğdir يكدر ölmek, kaçmanuz siz ölmeden
Yavuz ad ile cihanda kalmadan *(Enveri. XV. 34)*

§ Kıyamet gününde hâli senden yeğ يك ola ve sen şermsar olasın. *(Güls. XV. 66)*

Şekerden yeğ يك, müferrih sözlerin var
Ki Ahmet aklını hayran edersin *(Ah. Pş. XV. 49)*

Atasından çün bunu yeğ يك gördüler
Kamu anın buyruğuna girdiler *(Cam. XV. 18)*

Bî-hamiyyet yürümekten dünyada
Gayret ile yeğdir يكدر ölmek ey dede *(Bektaş. XV. 42)*

§ Biz eyi atları oğul kız üzerine tercih ederiz ve silahı eyi develerden yiğ يك görürüz. *(Kesir. XV. 397)*

§ Kişinin musahibi kendüden yeğ يك gerek. *(Ata. XV. 15)*

Bu yol kim sen gidersin gitmesen yeğ يك
Bu iş kim sen edersin etmesen yeğ يك *(Ruşeni. XV. 198)*

§ Ve dahi Hazreti Resûl Aleyhisselâmdan sordular ki âlim mi yeğdir يگدر, âbit mi. *(T. E. XV. 42)*

Mey-i safiyi nuş eyle safa-yi la'l-i sâkiden
Gönül âyinesi jengine bundan yeğ يك cilâ olmaz *(Cem. XV. 87)*

Dedi anun aslı balçık benim od
Çün yeğim andan niçün kılam sücud *(Vahdet. XV. 33-1)*

§ Bir kişi bir kişiye kulluk eylese ben ol kişiden yeğven يكون. *(Cev. Ah. XV-XVI. 288)*

§ Ma'lûmdur ki ikilikten birlik ve ölümden dirlik yeğdir. *(Saadet. XV-XVI. 180-2)*

Dostum yeğ يك görürüm iki gözümden anı ben
Beni görmezlenir ol ah ki düşman gözetir *(Zati. XVI. 185)*

Anlamaz sanıp sözün monla bizi etmez kabul
Kendözünden yeydürür يكدرر bin mertebe iz'anımız *(Lâmii. XVI. 63)*

§ Bih به [*Fa.*] : Yeğ يك. *(Şamil. XVI. 399)*

Yahud bir tıfl kim olmaya hoş-hu
Yeğ يك oldur kim anadan toğmaya o *(Lârendi. XVI. 54)*

Ey Fuzuli odlara yansın bisat-ı saltanat
Yeğdir يكدر andan Hak bilir bir kûşe-i külhan bana *(Fuzuli. XVI. 121)*

§ Ol öteden beri gürleyü gelen gölgesiz, boğanaksız bulut bulanığından yeğdir يكدر. *(Sır. XVI. 2)*

§ Nola akça candan ise candan ve cânandan yiğ يك değil deyü. *(Tar. İs. XVI. 5)*

Yiğ يك olur, virdi budur hâs u âmın
Helâlın biri bininden haramın *(Güvahi. XVI. 40)*

Ki başka buzağu, kaçma bu sözden
Yiğ يك olur şeksiz ortaklık öküzden *(Güvahi. XVI. 36)*

Dimez kimse cihan içre yok ölmek
Hele ac ölmeden yeğdir يكدر tok ölmek *(Güvahi. XVI. 24)*

Ko gitsin yüzüne bakma dürüğün
Heman üzüldüğü yeğdir يكدر çürüğün *(Ârifîn. XVI. 377)*

Ne zenler var ki meydan-ı sühande
Erenlerden yeğ يك urur topa çevgân *(Letaif. XVI. 69)*

Kişi dilini yeldirmek yalana
Yeğ يك andan kim göre lâyık yılana *(Câm. Na. XVI. 16)*

Güneş öykünimez yüzüne mahım
Günün günden yeğ يك olsun padişahım *(Revani. XVI. 94)*

Sonucu hâk ile yeksan olanın
Müzehhep atlasından bir aba yeg يك *(Nihani. XVI. 55)*

Cihana adl kılmak şah-ı âdil
Yeğ يك andandır ki yağmur ola şâmil *(Tibr. XVI. 114)*

§ Elinde olan bir serçe gökte uçan bin serçeden yeğdir يكدر.
(Mevahib. XVI. 554)

§ Cahil oldur ki özün bireğüden yeğ يك sana.
(Ta. Şahi. XVI. 12-2)

Sakınman canımı ben ol güzeller hanı hanımdan
Ki zira yeğ يك severven anı ben bu kendi canımdan
(D. B. XVI. 156)

§ Ne dursun, Türke bundan yeğ يك fursat kanda bulursuz dediler. *(Âş. XVI. 132)*

Dutgıl bir erin eteğin k'ilte seni Hakk'a değin
Sever isen işin yiğin يكن gel hizmet it erenlere
(Gülşeni. XVI. 79)

Ko beni kendü halimde olayın
Ki yeğ bilür kişi kendü kolayın *(Yuz. Şems. XVI. 222)*

Olur gayretsiz erden yiğ يك kuru taş
Geh olur erlik eyler ol yarar baş *(Enis. XVI. 25)*

Cihan içre eğer derviş eğer bey
Yalancıdan, meseldir derler it yeğ *(Hadidi. XVI. 190)*

Bilmezem ben kendi re'yimle ziyan ü sûdumu
Bendeem ben padişahım yeğ يك bilir beh-bûdumu
(Hadika. XVI. 24)

Erbab-ı garaz bizden ırağ olduğu yeğdir يكدر
Düşmez yere zira okumuz sahib-i şastız *(Ruhi. XVI. 75)*

Bir sağlık yeğ imiş dünya malından *(P. S. Ab. XVI-XVII. 43)*

Tanrı yanında yeğ mâlden ilm *(Genc. XVII. 40)*

Çok yaşayıp mihnet ile ölmeden
Az yaşayıp dem sürmesi yeğ imiş *(Kara. XVII. 199)*

§ Hemen efendinin bu ta'n-âmiz mektupları derdinden ise ölmek yeğdir يكدر. *(Ev. XVII. 4, 287)*

Irzımı yıktı huzurunda senin
Yeğ يك idi boynuma geçse resenin *(Atai. Ha. XVII. 74)*

Beni lâl eyledi o hüsn ü cemâl
Öz senânı özün demek yeğdir *(Nigâ. Ter. XVII. 6-2)*

Arifin aşk-ı İlâhiden yeğ يك olmaz hemdemi
Nûş edip sahba-yı zâtı can olur her bir demi
(Niyazi. XVII. 6)

§ Bu sefihin sözünü işitmekten ölmek yeğdir يكدر.
(Naima. XVII-XVIII. 1, 23)

Yavuz adla olmadan şah-ı cihan
İyü adla ölmesi yeğ يك bî-güman *(Battal. XVIII. 46)*

Nefsini iğen yiğ bilme ilden etme istikbar
(Kuddusi. XIX. 70)

2. Kuvvetli, yeğin.

Ol ağacın budağı on bir idi
Bir kesilmiş kamusundan yiğ idi ییکدی *(Yuz. Şeyd. XIII. 45)*

§ Ayruk saadet ehliyle erişme ve senden yeğ ile یکله çekişme. *(Anter. XIV. 807)*

Nizam olmamağından saltanatta
Yeğ یك aluyı yir oldu memlekette *(Hikmet. XV. 556)*

Kıldı Paşa ol gece tedbir-i harp
Göstere tâ kim adûye harb u darp
Bin kadar vardı katında yeğ یك eren
Kim gazâ kastına ol yere iren *(Enveri. XV. 19)*

Sındı kâfir döndü ardına kaçar
Atı her kimin ki yeğdürür یكدورر uçar *(Enveri. XV. 48)*

Anadolu'ya olur Beylerbeyi
Hazreti İshak Paşa er yeği یکی *(Enveri. XV. 95)*

Değülmisseydi düşman kendüden yeğ یك
Niçün döneydi düşmandan Ali Bey *(Hadidi. XVI. 337)*

yeğin, (yiğin) : Üstün, fâik, galip, kuvvetli, şiddetli, baskın.

Dutanlar anın gussasın yidiler
Zehi hayf eğer bu öle dediler
Şah-ı Haveran'a anın erliğin
Dediler nice çalışırdı yeğin یکن *(Süh. XIV. 295)*

§ Şimdi yer yüzünde Anter'den yeğin یکن ceng ider kimse yoktur. *(Anter. XIV. 442)*

At yiğin ییکین ü er yiğin ییکین çin kılalım *(İs. H. XIV-XV. 566)*

Ezelden böyledir Mısr'ın masiri
Yeğin یکن olan kişi alur seriri *(Hikmet. XV. 578)*

Bir firengi cengde Paşa bulur
Depti at Paşaya ol yiğin ییکین gelür
Didi Paşa di adin nedir bana
Didi kim adım kılıç, nidem sana *(Enveri. XV. 65)*

§ Çîre şüden چیره شدن [*Fa.*] : Yeğin یکن olmak.
(Miftah. XV. 24)

§ Âhir sünnîler yeğin یکن gelüp haricîleri dönderüp...
(Müslim. XV. 6, 18)

§ Düşmanı sen kendinden yeğin یکن gör, alu çıkarsa taliin.
(Ata. XV. 10)

§ Fîruz فیروز [*Fa.*] : Yiğin یکن ve zaferlü.
(Sıh. Ac. XV. 30)

§ Çîre şüden چیره شدن [*Fa.*] : Yüreklü ve yiğin یکین olmak.
(Sıh. Ac. XV. 87)

Hikmet nedir ki ilm ü hüner mahfilinde uş
Her kim cihana geldi yiğin یکن ol zebun geçer
(Dâi. XV. 35)

§ Terazunün bir kefesine tâatı koyalar ve birisine ma'siyetin; ma'siyet kefesi andan yeğin یکن gele. *(İrşad. XV. 108)*

§ Anın bigi yerden can kurtaramazsın, illâ savaşla ki, çün seni yeğin یکن göreler senden üşeneler. *(Kab. XV. 173)*

§ Bir kişi bir kişiden intikam almak ister ve yalnız olıcak hiç tınmaz hassa ki düşman kendinden yeğin ییکن ola.
(Kab. XV. 323)

§ Neûzübillâh eğer ol senin üzerine yeğin یکن olursa ulu ar olur. *(Kab. XV. 258)*

Kuvvette, şevketin ger eflâktan yeğindir یکندر
İzz ü şerefte ola bir mertebeyle akdem *(Şeyhi. XV. 20)*

§ El-gulmetü الغلمة [*Ar.*] : Ve dahi erin ve avratın şehveti yeğin یکین olup cima' arzulamak. *(Terceman. XV. 112)*

Sualinden cevabın yiğin ییکن olsun
Sana diken veren eline gül sun *(G. Ra. XV. 194)*

Zülfünde yeğin یکن sihrine ahsentü senin kim
Râm eyledin ejderleri fermanına şâne *(Cem. XV. 188)*

§ Muktedir مقتدر [*Ar.*] : Güçlü ve kuvvetli ve kudretli olan yeğin یکن recül. *(Bab. XVI. 1, 91)*

§ Çîre چیره [*Fa.*] : Yürekli ve cür'etli yeğin یکین kimesne ve uz... *(Deş. XVI. 317-2)*

§ Dest bürd دست برد [*Fa.*] : Husumette hasmına yiğin ییکن gelmek, zafer mânasına. *(Deş. XVI. 72-1)*

§ Çîr چیر [*Fa.*] : ... Ve yeğin یکن, galip mânasına. *(Deş. XVI. 99-2)*

Savaş ü ceng çok gördük cihanda
Yeğin یکین geldik adûden her zamanda *(Şeh. Ş. XVI. 19)*

§ Pîrûz پیروز [*Fa.*] : Yiğin یکین. *(Şamil. XVI. 583)*

§ Yegâne یکانه [*Fa.*] : Yeğin یکین ve yalınız. *(Şamil. XVI. 664)*

§ Fîrûz فیروز [*Fa.*] : Galebe ve yeğin یکین ve zaferlü. *(Şamil. XVI. 140)*

Değildir hod güç ile men'i mümkin
Ki benden zor u kuvvette bu yiğin ییکن *(Güvahi. XVI. 66)*

Gör imdi hilede çoğ assı vardır
Yiğin یکن hasma güce görmek hatardır *(Güvahi. XVI. 63)*

§ Pirûz پیروز [*Fa.*] Yeğin یکین, muzaffer ve gaalip. *(Ni'meti. XVI. 168)*

Gele bir dem buluşavuz mukabil
Yeğin یکین erdir olan bu söze kail *(Fazilet. XVI. 270)*

§ Dest bürd دست برد [*Fa.*] : Hasmından yiğin یکین gelmek, zafer mânasına. *(Caf. XVI. 58-2)*

Noldu hey sevdiğim noldu
Dereler kan ile doldu
Gördün hasmın yeğin oldu
Kaç bir yana eş bir yana *(Saz. Köroğlu. XVI. 53)*

Garbi yeli yeğin eser
Deli poyraz sana küser *(Kara. XVII. 252)*

Tegallüb تغلب [*Ar.*] tür : yeğin یکین gelmek, di hükmetmek : tehakküm'dür *(Cev. Ke. XVII. 63)*

Çîre چيره [*Fa.*] vü pîrûz پيروز [*Fa.*] u muzaffer مظفر [*Ar.*] : yiğin يكن
(Men. Cev. XVII. 26)

Ben seni seveli bir dem gülmedim
Derdim pek yeğindir ilâç bulmadım *(Kâtibi. XVII. 5)*

§ Pîruz پيروز [*Fa.*] : Yiğin يكن , mansur mânasına.
(Cam. Fa. XVII.)

§ Çîre چيره [*Fa.*] : Gaalip ve yiğin يكن mânasına.
(Lû. Şeh. XVIII. 22-2)

Kişt [*Fa.*] : ekin, çîre چيره [*Fa.*] : yeğin يكين , kaş : nigin
Çalkoyun : istan ü koyun : gûsfend *(Genc. XVIII. 65)*

Adl edici : dâdger, mukıt, ulu : nijd ü melâs
Galib غالب [*Ar.*] ü çîre چيره [*Fa.*] : yeğin يكين , çabuk : şitaban ü dilâs
(Naz. Cev. XVIII-XIX. 38)

yeğinlenmek : Galip duruma yükselmek, üstün gelmek.

§ Çerbîden چربيدن [*Fa.*] : Yeğinlenmek يكنلنمك ve galip olmak.
(Şamil. XVI. 319)

yeğinlik : 1. İleri gitme, ifrat.

§ ... Zira ki yiğitler kimsenin söziyle amel eylemezler ve ayruk kişi söziyle yeğinlikten يكنلكدن vazgelmezler.
(Kab. XV.)

2. Üstünlük, galibiyet.

§ Vîk ويك [*Fa*] : Zafer, yeğinlik يكين لك mânasına
(Caf. XVI. 174-2)

§ Pîrûzî پيروزى [*Fa.*] : Yeğinlik يكينلك. *(Şamil. XVI. 583)*

§ Vik ويك [*Fa.*] : Yeğinlik يكين لك , zafer mânasına.
(Deş. XVI. 213-1)

§ Destî دستى [*Fa.*] : ... Ve yeğinlik يكين لك ve zafer mânasına.
(Deş. XVI. 213-1)

§ Vîk ويك [*Fa.*] : Zafer ve yeğinlık يكنلك. *(Ni'meti. XVI. 628)*

§ Galebe غلبه [*Ar.*] : Kahr, yiğinlik يكن لك ve yiğin olmaklık ve boyun yoğunluğu. *(Bab. XVI. 1, 259)*

§ Zafer ظفر [*Ar.*] : Yeğinlik يكن لك. *(Müntehab. XVII. 61-2)*

Devlet دولت [*Ar.*] : Yeğinlik يكنيلك oldu, kahretmeğe di : satvet
(Cev. Ke. XVII. 25)

Galebe غلبه [*Ar.*] : oldu : yeğinlik ييكنلك, azamettir ululuk
(Cev. Ke. XVII. 78)

Zufr : tırnak hem yeğinliktir يكنلكدر : zafer ظفر [*Ar.*]
(Cev. Ke. XVII. 98)

yeğin olmak : Zor ve kuvvetle birisini ezecek durumda olmak, bir şey üzerinde zor kullanıp ağır basmak, üstün olmak, galip durumda bulunmak.

§ Galebe غلبه [*Ar.*] : Kahr, yiğinlik ve yiğin olmaklık يكن اولمق لق ve boyun kalınlığı. *(Bab. XVI. 1, 259)*

§ Pîrûzeger پيروزه كر [*Fa.*] : Devlet verici ve yeğin olucu يكين اوليجى ve yeğin eyleyici. *(Şamil. XVI. 400)*

§ El-felâh الفلح [*Ar.*] : Yeğin olmak يكين اولمق, ya'ni kuvvet-i tâli' ve fevz ü zafer mânasına. *(Kdeb. XVIII. 319-1)*

§ El-gulâbiye الغلابيه [*Ar.*] : Bir kimse üzerine yeğin olmak يكين اولمق mânasınadır ki zor ve kuvvetle ve tâb ve kudretle anı makhur eylemekten ibarettir.
(Kam. XVIII-XIX. 1, 221)

yeğinrek : Daha ağır, daha şiddetli.

§ Mukallit kâfirlerin azâbı yeğinrek ييزك olur, muhakkak kâfir azâbından. *(İrşad. XV. 417)*

yeğirek : → **yeğrek.**

yeğlemek, (yiğlemek) : Üstün tutmak, tafdil etmek, tercih etmek.

Kiçimiz kurt yidi bil anlayu
Anı severdi atamız yeğleyü يكليو *(Yuz. Şeyd. XIII. 66)*

Yusuf eydür ben sizi ağırlayu
Buğday verdim kamu halktan yeğleyü يكليو
(Yuz. Şeyd. XIII. 77)

§ Yalınızlığı halka karışmak üzere yeğlemişler يكلمشلر ve Hâlika ibadet kılmağı mahlûka kulluk kılmak üzerine ihtiyar eylemişlerdir. *(Kel. XIV. 64)*

§ ... Ya bir düşman kim mertebede eksik iken padişah anı ileri getirmiş ve anın üzerine yeğlemiş يكلمش ola, bu işler vakı' olduğu kişiye padişah gümanlı olur. *(Kel. XIV. 167)*

§ ... Amma şuları ki Hak Taâlâ mertebe ve tekarrüp yönünden ba'zısın ba'zısı üzre tafdil kıldı, bu dahi haktır, nitekim bizim peygamberimizi cemi-i enbiya üzerine yiğledi يكلد (harekelidir). *(Müneb. XIV-XV. 290-1)*

§ İsa aleyhisselam dedi ki : ... Kardaşın senden âbidrakmış; ey kişi gör imdi nice yiğledi يكلد kesp ehlini ol âbid üzerine, sana bundan yeğ ne fazilet ola. *(Müneb. XIV-XV. 258-2)*

§ ... Ve kullarından çoklarının üzerine bizi yeğledi يكلدى.
(Leys. Mu. XIV-XV. 93-1)

§ Şükr ol Allaha kim bizi yeğledi يكلدى mü'min kullarınun çokları üzerine. *(Leys. Ar. XV. 15)*

§ Dahi mü'minlerin fesada vardığı altı nesnedendir : ... Dördüncü : Âdemîler hoşnutluğun yeğlemek يكلمك, beşinci : Nefsi dileğine uymak... *(Tez. Ba. XV. 185)*

§ Şol kâfirler ki severler dünya dirliğini yeğlediler يكلدلر âhiret üzerine. *(Cev. Es. XV. 340)*

§ Uçmak anı yiğleyenlerüñ يكلينلرك evi olsun.
(Tuh. Le. XV. 171)

§ Dünya mesâlihin âhiret mesâlihi üzere tercih idüp yeğlemeye يكلميا. *(İrşad. XV. 242)*

§ ... Nefsini anın üzerine yeğlemeye يكلميه.
(Cev. Ah. XV-XVI. 369)

§ Uçmak, anı yiğleyenleriñ يكلينلرك evi ola, tamu, sevmeyenlerin yeri ola. *(Ta. Şahi. XVI. 41-2)*

Şükr ü sipas o Tanrıya, insanı yeğledi يكلدى
Zireklik ile söz ü bilü akl ile dahi *(Men. Cev. XVII. 2)*

yeğlenmek : Üstünlük iddia etmek.

§ ... Geri kalan Azab'a yiğlenürdü يكلنردى. *(Anter. XIV. 363)*

§ ... Kıza yapıştı sad hezar bûse leb-i dehanında kodu, kâr-ı diğer hevesin kıldı. Kız eyitti : Ol dahi hasıldır amma dilerem kim şol süalin cevabın öğretesin, varam yeğlenem يكلنم , ne var şunu bilmede, diyem. *(Ferec. XV. 337)*

yeğlik : Üstünlük, iyilik, fâikıyyet, tefevvuk.

Kime olur ise kem-zenlik kılur
Yeğliği يكلكى verir aluluğu alur *(Man. Tayr. XIV. 124)*

§ Hasan'a eyitti : Hay benden yeğlik يكلك da'vasın kılursun, üş altı kişi ben çıkardım, birisin dahi sen çıkar. *(Tez. Ba. XV. 55)*

§ Akl ü tedbir içinde senden artıklığı ve yeğliği يكلكى var. *(Ta. Şahi. XVI. 42-2)*

Yürü var Şam'a yine beğlik eyle
Gider bid'atlerini yeğlik يكلك eyle *(Fazilet. XVI. 331)*

§ Nukave نقاوه [*Ar.*] : Yeğlik يكلك ve pâklik. *(Müntehab. XVII. 102-1)*

§ İstiḫare استخاره [*Ar.*] : Yeğlik يكلك dilemek ve fal tutmak. *(Müntehab. XVII. 17-1)*

§ Tefevvuk تفوق [*Ar.*] : Yeğlik يكلك istemek. *(Müntehab. XVII. 20-2)*

yeğlik vermek : Üstünlük vermek.

§ Et-tafdil التفضيل [*Ar.*]: Bir kimseye âhardan yeğlik يكلك ve artıklık vermek ورمك ve ululamak. *(Ah. XVI. 202)*

yeğlü alulu : Yüksekli alçaklı, iyili kötülü.

§ Çün Hak Taâlâ bildi kim varlık, yokluktan yeğdür... Ve gökçeklik çirkinlikten yeğdür. Eğerçi ki bunlar biri birinden yeğlü aluludur يكلو آلولودر. *(Kab. XV. 17)*

yeğnicek : Hafif, pek hafif.

§ El-cüşû' الجشؤ [*Ar.*] : Ve dahi yeğnicek يكنيجك yay, kavs-i hafif gibi. *(Ah. XVI. 259)*

yeğniceklik : Hafif meşreplilik.

§ Hardâb حرداب [*Ar.*] : Yeğniceklik يكنى جكلك ve tinsizlik etmek. *(Bab. XVI. 2, 81)*

yeğrek, (yeğirek, yiğirek, yiğrek) : Daha iyi, müreccah, efdal, elyak, üstün.

Ma'nide getirmişler kardaştan yâr yeğrektir يكركدر
Oğuldan dahi tatlı eğer doğru yâr ise *(Yunus. XIII-XIV. 68)*

§ Her kim bu duayı okuya Tanrı Taâlâ ana dünyadan, âhiretten yeğrek يكرك nesne vere. *(İhlâs. XIV. 15)*

Elinden yigil ne verirse habip
Ki anlar sökelden yeğirek يكيرك tabip *(Ferh. XIV. 37)*

Gerçi yeğrektir يكركدر vefadan senden ey dilber cefa
Sen vefalısın vefa kıl kim cefa çendan değil *(Nesimi. XIV. 8)*

§ İşlerin yiğreği يكرك oldur kim anın hâtimeti hoşnutlu ve âkıbeti hayır ve sevgili ola. Ve duaların ve senaların yiğreği يكرك oldur kim ulular ve üründüler dilinden gele. *(Kel. XIV. 42)*

§ Gizli kalmasın kim görklü ve berk rey ve tedbir bahadırlıktan ve alplıktan öndür ve yiğrektir يكركدر. *(Kel. XIV. 54)*

§ Yeğreği يكركى budur ki bunda kırılavuz dediler. *(Dede. XIV. 138)*

Eydür âhir bu selamı vermesem
Yeğrek idi يكركيدى kanlarına girmesem *(Man. Tayr. XIV. 92)*

Bitiren işleri gerçi ki zerdir
Veli andan dahi yiğrek يكرك hünerdir *(Işk. XIV. 182-2)*

§ Havanın yeğreği oldur ki mû'tedil ola katı ıssı ve katı sovuk olmaya. *(Yadigâr. XIV. 4-2)*

§ Dahi bir câhil kişi kim cömert ola yeğrektür يكركدر Tanrı katında şol kişiden kim âbiddir ve nâkestir.
(Yüz. Ha. XIV. 22)

Nur eyitti bu sarayındır senin
Mu'teber mülkün ü yeğrek meskenin *(Ga. XIV.)*

§ Yeğreğin يكركن Tanrı bilir. *(Enb. XIV. 779)*

Ayn : altun, ayn عين [*Ar.*] : Yiğrek يكرك, döşenen pelâs : hales
(Fer. XIV. 5)

§ Yâ ana, bu iki emri sen yeğrek يكرك bilürsün, buyurursan Mekke'ye varayım, yok dirsen Medine'ye döneyim.
(Si. Da. XIV. 68)

Ki her nesnenin yeğreğin يكركن ol bilir
Kamu derde hem dermanın ol kılur *(Süh. XIV. 3)*

Süheyl'in görüp dürlü hasletlerin
Bu günden sever idi yeğrek يكرك yarın *(Süh. XIV. 299)*

§ Bir dönüm bitnel arı yer yeğrektür يكركدر ... yüz dönüm çorak yerden. *(Leys. Mu. XIV-XV. 266-1)*

Yeğreğin يكركن Tanrı bilir bilmez adam
Ol ki bildim dir yalandır yir nedem
(Melhame. XIV-XV. 70-1)

§ İlâhi, sen yeğrek يكرك bilirsin. *(Ac. A. XV. 2)*

§ Yeğrek يكرك oldur ki vara, şeyhin hizmetinde ola.
(Müz. XV. 465)

§ Kur'andan ve hadisten sonra meşayih sözünden yeğrek söz hiç yoktur. *(Tez. Ba. XV. 3)*

§ Bihter بهتر [*Fa.*] : Yiğrek يگرك. *(Sıh. Ac. XV. 22)*

§ Etlerin yeğreği يكرى oldur kim sünüğe yapışmış ola. *(Hazain. XV. 30-2)*

§ Şöyle bilmek gerek kim arı buğday etmeğiyle erkek şişek etinden yiğrek يكرك gıdâ yoktur. *(Hazain. XV. 30-1)*

§ Hak Taâlâyı dınsuz zikreylemek dükeli ibadetten yeğrektir يكركدر. Bir kez dınsuz zikreylemek yetmiş kez aşikâre zikreylemekten yeğrektir يكركدر. *(Güzide. XV. 141)*

§ ... Üçüncü, kendözün oda göyündürmeği yiğrek يكرك göre kâfir olmaktan. *(Güzide. XV. 23)*

§ Ta'zim ve tekrim etmedik ol ecilden bize bu kerameti gösterdi, imdi yeğreği يكرى oldur ki ol erenler kanda gittiler ise bulavuz dedi. *(Bektaş. XV. 403)*

§ Ehl-i kitap... mü'minlere dediler ki, biz Allahü Taâlâ katında kurbet ve mertebe bulmağa sizden yeğreğüz يكركز. *(Leys. Ar. XV. 58)*

Laf ü da'vi kılmağa ma'ni gerek
Kavl fi'le gelse olur yiğrek يكرك *(İbrahim. XV. 28-2)*

Her işi ehline arzetmek gerek
Her metâı ehli bilür yiğrek يكرك *(Vahdet. XV. 51-1)*

Ta buların arta izz ü hürmeti
Dahi yeğrek يكرك ola Hakka kurbeti *(Mevlit. XV. 8)*

§ Zira her nesnenin azı ve uzu yeğrektir يكركدر. *(Kab. XV. 7)*

§ Ben Resûlün hak resûl idüğün kendi oğlumu bildiğimden yeğrek يكرك bilirim. *(Enfes. XV. 14)*

§ Her kimin ki üç kızı olsa ve hoş tutsa bin konuk ağırlamaktan yeğrektir يكركدر. *(Leys. Dâi. XV. 439-1)*

§ Ve Muhammed Mustafa hadislerinden sonra hiç söz yoktur meşayih sözünden yiğrek يكرك. *(Tez. Ün. XV. 2-1)*

§ Ayağın toprağına bir kişi dahi geldi evvel gelen kişiden hezar-bâr yeğrek يكرك hizmet eyler ve sizi ister. *(Ferec, XV. 59)*

§ Yahya aleyhisselam hazreti İsa aleyhisselama eyitti : Sen benden yeğreksiñ يكرسك. İsa aleyhisselam eyitti : Belki sen benden yeğreksin. *(Envar. XV. 169)*

Çün dükenir ömr ü mal aşkına sarfolsa hoş
Çünkü gider baş ü can yoluna yiğrek يكرك senin
(Dâi. XV. 109)

§ Gazâların yeğreği يكرى zâlim beylerin katında hak söz söylemektir. *(Cennet. XV. 324)*

§ Yin yiğreğinden يكركندن şol taâmların kim size rûzi kıldık. *(Cev. Es. XV. 16)*

Ki bundan yiğirek يكيرك bulunmaz makam
Ki olmuşdürür reşk-ı Darü's-selâm *(Ta. Sel. XV. 245)*

Bes ol haccı bular kılmasa yeğrek يكرك
Bular hem aşk işin bilmese yeğrek يكرك *(Tennuri. XV. 31)*

§ Müshil kim bu şerbet mecmu-ı şerbetlerden yiğrektir يكركدر demişler. *(M. Na. XV. 17)*

§ Sen anı senden yeğrek يكرك sevemezsin. *(Sır. XVI. 137)*

Ki sen ma'nide yeğreksin يكركسن melekten
Geçer insan öte dokuz felekten *(Zati. XVI. 152)*

§ Aḫyer اخير [*Ar.*] Cümleden yiğrek يكرك olan nesne. *(Bab. XVI. 2, 5)*

§ Ol kelpcüğez bu itten yeğrektir يكركدر. *(Rahat. XVI. 41)*

Hemin şimdi buna hile gerektir
Yeğin düşmana hile yiğrektir ييكركدر *(Güvahi. XVI. 60)*

Ve liykin yeğreği يكرى budur karındaş
Tonuza minnet etme çalı dolaş *(Güvahi. XVI. 12)*

§ Yaramaz yoldaştan yalınızlık yeğrektir يكركدر. *(Câm. Na. XVI. 35)*

Çünkü her kârı Huda yeğrek يكرك bilür
Bende niçün kethudalıklar kılur *(Selâman. XVI. 38)*

Bihin بهين [*Fa.*] : Yeğrek يكرك. *(Şamil. XVI. 162)*

§ Bihter بهتر [*Fa.*] : Yeğrek يكرك ve eyürek.
(Şamil. XVI. 400)

§ Bihter بهتر [*Fa.*] : mânası yeğrektir يكركدر.
(Deka. XVI. 12-2)

§ Şeytan, ben, Âdemden yiğreğim يكركم dedi.
(Saa. Pend. XVI. 63)

§ Padzehr پادزهر [*Fa.*] : ... Levni saru ve bozrak olur amma sarusu yeğrektir يكركدر. *(Deş. XVI. 90-2)*

Bu şahsın asını bilmek gerektir
Birez ardınca varmak yiğrektir ييكركدر
(Fazilet. XVI. 47)

Beni dûr ettin ey devr-i felek bir mah-simadan
Ki zevk-ı vaslıdır yeğrek يكرك bana dünya vü ukbadan
(Raufi. XVI. 53)

Gafil etme özün müdarâdan
Hiyle yeğrek يكرك değil mi gavgadan *(Fuzuli. XVI. 92)*

Hâlık'ım yeğrek يكرك bilir benden benim behbûdumu
Ben ana tapşurmuşam çoktan ziyan ü sûdumu
(Hadika. XVI. 44)

Aza kani' olasın sana yeğrek يكرك olur ol
Be-kem hursend bâşî be-tû mihter şeved vey
(Genc. XVII. 53)

§ Garazları, biz vezir olsak dahi yeğrek يكرك tedbir ederdik demek isterler. *(Naima. XVII-XVIII. 4, 273)*

§ Evlâ اولى [*Ar.*] : Yeğrek يكرك, ya'ni elyak ve ensep mânalarınadır. *(Kdeb. XVIII. 35-1)*

yeğseri : → **eğseri.**

yekdirmek : → **yektirmek.**

yekinmek : Yerinden kalkmak, kalkmaya davranmak.

§ Et-tinvâ التنواء [*Ar.*] : Yerinden zahmet ve meşakkatle yekinüp يكنوب kalkmak. *(Kam. XVIII-XIX. 1, 60)*

yektirmek, (yekdirmek) : Bir ayağını aksatarak yürümek, topallamak.

§ Ez-zâmil الزامل [*Ar.*] : ... Şol dabbeye denir ki cünbüş ve neşatından bir tarafa ağsayıp yekdirir يكدرر gibi yanın yanın yürür ola. *(Kam. XVIII-XIX. 3, 235)*

§ El-aşezan العشزان [*Ar.*] : Ayağı kesilmiş kimsenin yürüyüşü gibi yekdirerek يكديره‌رك yürümek mânasınadır. *(Kam. XVIII-XIX. 2, 188)*

yel ağrısı : Romatizma ağrısı.

§ Ve tumağa ve nâzile ve öksürük ve yel ağrısı ييل اغريسى çok vâki' olur. *(Mü. Şi. XIV-XV. 2)*

yel alsun : Mahvolsun, telef olsun.

Şu *genci kim kişi sarfetmeye pâk*
Yel alsun يل آلسون anı olsun başına hâk
(Yuz. Şems. XVI. 43)

yel ayaklı : Yüğrük, hızlı koşan.

§ Halife bir gün sabreyledi, irtesi ton değşirip yil ayaklu ييل ايقلو bir ata binip Basra'ya teveccüh etti. *(Ferec. XV. 4)*

yel çalmak : Yel çarpmak, rüzgâr dokunmak, soğuk vurmak.

§ Ya yağmur yağmaz bitmez, ya yil çalar ييل چلر hasıl olmaz. *(Ta. Şahi. XVI. 72-2)*

yel devesi : Çok koşan hicin.

§ Yemen'in yüğrük hecinlerinden bir yel devesi يل دواسى vardı. *(Fütuh. XIV. 34)*

§ Cemmâze جمّازه [*Fa.*] : Yel devesi يیل دوسي ve eyittiler mahmil devesi. *(Ni'meti. XVI. 233)*

§ Cemmâze جمّازه [*Fa.*] : Yel devesi يیل دوەسی. *(Caf. XVI. 41-2)*

§ Şütür-bâd شترباد [*Fa.*] : Yel devesi يیل دوەسی. *(Deş. XVI. 77-1)*

§ Div-bâd دیوباد [*Fa.*] : Gayette yüğrük ata derler ve yel devesi يیل دوەسی. *(Deş. XVI. 72-2)*

yeldirmek, (yeldürmek) : Koşturmak.

Aşk değil mi yeli dün gün yeldiren يلدرن
Akıtıp suyu denizler dolduran *(Ga. XIV. 89)*

§ Bunları ol kadar yeldireyim ki kuyrukları ve kanatları döküle. *(Hamza. XIV-XV. 7, 6)*

§ İki deveyi çıkardım ol kişinin ardınca gittim, iverek yürüdü, ben dahi deveyi yeldirdim يلدردم, ol gün ol gece yürüdük... *(Ferec. XV. 389)*

§ Ol sâat karşudan bir kişi atın yeldirüp يلدروب çıkageldi. *(Leys. Ar. XV. 554)*

§ İlm ü hikmet gevherlerini bulduran sensin ve ıkbâl ü saâdet yollarına yeldüren يلدرن sensin. *(Tazarru. XV. 20)*

Aşktır iki cihanı salduran
Aşktır hüsn yoluna yeldüren *(Tazarru. XV. 208)*

Kimin viranelerde kıldı tutsak
Kimini yeldürür يلدرر tâ Çin ü Kıfçak *(Mih. XV. 6)*

§ El-izau الايضاع [*Ar.*] : İvdirmek ve yeldirmek يلديرمك ve yortturmak. *(Terceman. XV. 147-2)*

Kişi dilini yeldirmek يلدرمك yalana
Yeğ andan kim göre lâyık yılana *(Câm. Na. XVI. 16)*

§ Pûyânîden پویانیدن [*Fa.*] : Yeldirmek يلدرمك. *(Şamil. XVI. 588)*

Devesin yeldürür يلدورور dün gün dürüşür
Birez müddetten İran'a erişür *(Şeh. Ş. XVI. 703)*

§ Bir deve palanı üzerine binüp devesini yeldürüp يلدرب...
(Rahat. XVI. 282)

Esen yeller gibi hayran edüp yeldirseñ يلديرسك olmaz mı
(Kuddusi. XIX. 206)

yeldürmek : → **yeldirmek.**

yelebimek, (yilebimek) : Rüzgâr tesiriyle sallanmak, dalgalanmak.

§ Kılıçlar yıldırar ve bayraklar yilebir يلبر. *(Anter. XIV. 566)*

§ Nâgâh gördü yerlerinde kılıçlar yalabır ve bayraklar yilebir يلابر ve kuşlar iner çıkar. *(Anter. XIV. 74)*

§ ... Bayraklar yilebidi ييلبدى. *(Anter. XIV. 169)*

yelegergen : Kerkes kuşu.

§ Setûçe ستوجه [*Fa.*] : Alaca doğan ve kerkenez ki yelegergen يله كركن dahi derler ve gücüğen kuşu. *(Ni'meti. XVI. 377)*

yele gitmek : Heder olmak, boşa gitmek.

Gel ey kimse kim yetmişe yetti ömr
Meğer kim uyurdun yele gitti ييله كتدى ömr *(Ferh. XIV. 76)*

Kimde kim yoktur bu altı hâsıyet
Renci kamu yile gide ييله كيده akıbet
(Man. Tayr. XIV. 181)

Yele gidiser يله كيدسر pes ibâdetleri
Yanalar oda bile tâatleri *(Muham. XV. 356)*

Yele gitmiş يله كتمش karar ü hûş ü sabrı
Zaman etmiş dil ü canına cebri *(Hüs. Dil. XVI. 71)*

Anın yolunda kurban olmayan ser
Yele gitsün يله كتسون ger ola müşk ü anber
(Lârendi. XVI. 43)

yeleğen, (yileğen) : Çok yelen, hızlı koşan, süratle giden.

§ Tekâver تکاور [*Fa.*] : Yeleğen یلکن. *(Sıh. Ac. XV. 23)*

§ Pürtek پرتك [*Fa.*] : Yelegen یلکن. *(Sıh. Ac. XV. 40)*

§ Sügsüğ سکسك [*Fa.*] : Yileğen یلکن (harekelidir) at. *(Şamil. XVI. 171)*

§ Pâlâ-pâl پالا پال [*Fa.*] : Yeleğen یله کن ve gayette revan olan. *(Şamil. XVI. 390)*

§ Pûyâ پویا [*Fa.*] : Yeleğen ییله کن demektir. *(Deş. XVI. 10-1)*

§ Pûyan پویان [*Fa.*] : Pûyiden lâfzından sıyga-i mübalâğadır, gayette yeleğen یلکن demek olur. *(Deş. XVI. 250-2)*

§ Tekâv تکاو [*Fa.*] : Yorga ve yilegen ییلکان at... *(Deş. XVI. 287-2)*

§ Sügsüğ سکسك [*Fa.*]: Yürümesi olmayup yeleğen یلکان davara derler. *(Deş. XVI. 200-1)*

§ Pûyan پویان [*Fa.*] : Yeleğen یلکن. *(Caf. XVI. 29-2)*

§ Pürtek پرتك [*Fa.*] : Eşkün at ve yeleğen یلکن at. *(Caf. XVI. 27-1)*

§ Râmile رامله [*Ar.*] : Yeleğen یله کن tavar. *(Bab. XVI. 2, 194)*

§ Pûyâ پویا [*Fa.*] : Yeleğen یلکن tavar. *(Ni'meti. XVI. 189)*

§ Şuyûb شیوب [*Ar.*] : Yeleğen یلکن at. *(Müntehab. XVII. 55-2)*

§ Tekâver تکاور [*Fa.*] Yeleğen یله گن ve yorga. *(Cam. Fa. XVII. 24-1)*

Bir seng-i sitem olsun atar başına ey dil
Ardınca o şûhun yeleğen یلکن gibi yelince
(Molla. XIX. 369)

yeleğence : Gezip tozan, bir yerde durmayan.

§ Ferhat Ömer'i gördükte ayağa durup : Hoş geldin yeleğence یله کنجه beğ deyüp... *(Hamza. XIV-XV. 26, 3)*

yeleğim : Rüzgâr alan, havadar.

§ Bâd-gîr باد کیر [*Fa.*] : Yeleğim یلکم yaz evi.
(Ni'meti. XVI. 113)

§ Bâd-âvürde باد اورده [*Fa.*] : Yeleğim یلکم yer ve yelpaze ve yaylak. *(Ni'meti. XVI. 109)*

§ Bâd-âver باد آور [*Fa.*] : Yeleğim یلکم yer ve yelpaze.
(Deş. XVI. 90-1)

§ Bâd-âverde باد آورده [*Fa.*] : Yeleğim یلکم yer ve yaylak...
(Deş. XVI. 301-2)

§ Bâd-gard بادغرد [*Fa.*] : Yeleğim یلکم yay evi.
(Caf. XVI. 14-1)

§ Bâd-gîr باد کیر [*Fa.*] : Yeleğim یلکم yay evi.
(Caf. XVI. 14-1)

yelek, (çelek) : 1. Kuş kanadındaki kalemli tüy.

§ Andan çölmeğe koysalar üzerine gelen kircüğezin yelekle یلکله cemetseler. *(M. Bay. XIV. 155)*

§ Şol uçucu kuşları ki Hak Taâlâ anları nite yaratmıştır ve ol kanatlardan ve çeleklerden چلکلردن nite düzmüştür.
(Leys. Mu. XIV-XV. 409-1)

§ Ebâhir اباهر [*Ar.*] : Kuş kanadının üçüncü mertebede olan yeleklerine یلکلرینه derler. *(Terceman. XV. 8-2)*

§ El-eryaşu الاریاش [*Ar.*] : ... Kuş yeleğine ییلکنه derler.
(Terceman. XV. 53-1)

§ Per پر [*Fa.*] : Kuş yeleği یلکی kanat mânasına.
(Miftah. XV. 55)

§ ... Ya bu bıyıklarınızı niçün kesmezsiniz, didi. Hazret-i Hünkâr etti : Şahin çeleksiz چلكسز olmaz.
(Bektaş. XV. 141)

Ok için oldısa kartal yeleği يلاكى
Gümüşlenir asılır kurt enegi *(G. Ra. XV. 223)*

§ Ol Sırat dahi bir nesnedir. Ba'zı rivayette bir ferişte kanadının bir çeleğidir چلاكيدر. *(Müz. XV. 186)*

§ Riş ريش [*Ar.*] : Kuş yünü ve yeleği يلهكى kişilik giyesisi, ana ziynet libası derler. *(Bab. XVI. 2, 167)*

§ Bâl بال [*Fa.*] : ... Ve kuşta kanat, cenah mânasına ve ba'zılar kanat çeleği چلكى şehper mânasına dimişler.
(Deş. XVI. 215-2)

§ Bâl بال [*Fa.*] : Boy bos... ve âdemin kolu ve kuşun kanadı çeleği چلكى ki şehper derler. *(Ni'meti. XVI. 121)*

§ Per پر [*Fa.*] : Kanat ve kuş yünü ve yelek يلك.
(Ni'meti. XVI. 133)

§ Şah-bâl شاه‌بال [*Fa.*] : Kanat çeleği چلكى. *(Ni'meti. XVI. 421)*

§ Şeh-per [*Fa.*] : Kanadın çeleği چلكى. *(Şamil. XVI. 469)*

§ Per-i tîr پرتير [*Fa.*] : Ok yeleği يلكى. *(Şamil. XVI. 111)*

§ Şeh-per شهپر [*Fa.*] : Kanat çeleği چلكى. *(Caf. XVI. 96-1)*

§ El-minsağa المنسغة [*Ar.*] : Habbazların etmek tozun silip giderdikleri nesne ki kuş yeleğinden يلكندن ve gayrıdan ederler.
(Ah. XVI. 1038)

§ El-ebâhir الاباهر [*Ar.*] : ... Kuş kanadının üçüncü mertebede olan yelekleri يلكلرى. Zira beş mertebedir... *(Ah. XVI. 8)*

§ Mi'raz معراض [*Ar.*], tîr-i bî-per تير بى پر [*Fa.*]: Yeleksiz يلكسز ok ki sayda remyolundukta arzına isabet eder, sair oklar gibi tûlüne isabet etmez. *(Aks. XVII-XVIII.)*

§ Kaadime قادمه [*Ar.*] : Kuş kanadının ön tarafında vaki' olan yelekleri يلكلرى ki her kanatta on yelektir يلكدر.
(Aks. XVII-XVIII. 211)

§ Rîş ريش [*Ar.*] : Kuş kanadının tüyleridir ki yelek يلك ta'bir olunur. *(Nuhbe. Ş. XVIII-XIX. 161)*

Uşş عش : kuşun yuvasıdır, yeleği يلكى olmuş: rîş ريش [*Ar.*]
(Nuhbe. XVIII-XIX. 161)

§ Şeh-per شهپر [*Fa.*] : Per-i evvelin-i bâl-i murgan mânasınadır. Ya'ni kuşların kanatlarının ön tarafında olan yelekleri ki her kanatta on tane olur. Türkîde kanat çeleği چلكى ta'bir olunur. *(Bürh. XVIII-XIX. 404)*

§ Rîş ريش [*Fa.*] : Sakal ve lihye... ve Arabide kuş kanadının ucunda olan yelek يلك ve per mânasınadır.
(Bürh. XVIII-XIX. 310)

§ Per پر [*Fa.*] : Altı mânası var. Biri, kanat yeleği يلكى, Arabide rîş denir. *(Bürh. XVIII-XIX. 148)*

Tayr : kuş oldu, yelek يلك : rîş ريش [*Fa.*] ü zenebdir : kuyruk
(Asım. XVIII-XIX. 16)

§ Per پر [*Fa.*] : Kuş kanadının birbiri üzerine binmiş olan büyük tüyleri ki Türkçede yelek يلك derler.
(Kam. Os. XIX. 304)

Ser-hadd-i kâma yol bulamaz bî-sebep kişi
Mühtaç menzil almada ba'zan yeleklere يلكلره
(Vasıf. XIX. 344)

2. Okun tüyleri.

§ Üç yelekli يلكلى kayın oklar atıldı demreni düştü.
(Dede. XIV. 33)

Şeh-per düzer Melâike-i Kudse Cebreil
Perran olup çü yele okundan düşen yelek يلك
(Şeyhi. XV. 36)

§ Kaza قذا [*Ar.*] : Yeleksiz يلكسز ok. *(Bab. XVI. 1, 47)*

§ Küssab كتاب [*Ar.*] : Yeleksiz يلكسز ve temrensiz ok ki ta'lim-hane okudur. *(Bab. XVI. 2, 104)*

Müjde oklarının yilekleri يلكلرى battı cana *(Baki. XVI. 217)*

§ El-ekazz الاقذ [*Ar.*] : Yeleksiz يلكسز olan ok. *(Ah. XVI. 80)*

Koparıp sorgucunu tîrine eylerdi yelek يلك
Yayının bir çilesi olsa kemer-bend-i Kubad
(Molla. XIX. 24)

3. Bir ok atımı uzaklık.

§ Deli Karçar on yelek يلك yer aşırdı. *(Dede. XIV. 44)*

yeleklenmek : Kanatlanmak, kanat açmak.

Ok gibi yeleklenüp يلكلنوب havaya
Doğruldu halâyık ol fezaya *(Sûr. XVIII. 3)*

yeler oñmaz : Uğraşıpdurduğu halde eline bir şey geçmez, çalışır kazanamaz.

§ Zerkî gammaz ol yeler oñmaz يلراوكاز kola binüp...
(Müslim. XV. 2, 136)

Yiler oñmaz يلر اوكز levent idi yakasız
Başında onmağ u devlet bekasız *(Güvahi. XVI. 79)*

Şerre yeltenmededir ehl-i hava
Yeler oñmaza يلر اوكازه havadâr olma *(D. B. XVI. 8)*

§ Hiç kâre heme kâre هيچ كاره همه كاره [*Fa.*] : Ol kimesnedir ki asla sa'yinden faide görmez ki Türkide andan yeler oñmaz ييلر اوكاز ta'bir olunur. *(Aks. XVII-XVIII. 130)*

yeler yel : Hızlı esen rüzgâr.

Yeler yel يلر يل gibi dağılmıştı varı
Akar su gibi gitmişti kararı *(Yuz. Şems. XVI. 205)*

yele varmak (I), (yile varmak (I)) : Heba olmak, havaya gitmek, boşa gitmek, zayi olmak, heder olmak.

§ Bilmek gerek kim ol kişiye eylik eylemek zayi olur ve yele varır يلاورر kim ol kişi akıl mezhebi içinde eylik şükrün unutmağı reva göre. *(Kel. XIV. 59)*

Niçe müflis olan doyar, yir aşı
Niçe mün'imin yele varır يیله وارر işi *(Ferh. XIV. 27)*

Aç gözün geçti ömür vardı yele يله ورد
Çünki geçti ol geri gelmez ele *(Ga. XIV. 130)*

§ Casus bitiyi kasra iletti, mazmunu bu idi kim : Elbette Cebrail'i medet gönder, yohsa hanmân yile vardı يیله واردی. *(Ferec. XV. 204)*

Ömrümüz sermayesi vardı yile يله واردی
Bu cihanın mekri vü alı ile *(İbrahim. XV. 27-1)*

Meges umar iken düşer zenbur
Yele varır يله وارر o hane-i ma'mur
(Yuz. Hamdi. XV. 79-2)

Ne acep gerdiş-i âlem ne acep devr-i felek
İki üç günde yele vardı يله واردی otuz yıllık emek
(Revani. XVI. 87)

yele varmak (II), (yile varmak (II)) : Yel gibi gitmek, koşarak gitmek.

§ Kaçan kulum bana yürüyü gelse ben kuluma yile varurun يیله ورورن. *(Zad. XVI. 14)*

yele vermek : Heder etmek, heba etmek, mahvetmek.

Sücü içevün sücü deli olavün deli
Nem var verevem yele يیلا وروم seni dutavüm bir gün
(Velet. XIII-XIV. 22)

Canı yile virdük يیله ويردك nigârâ saçınçün
Bulalı saçının kohusun sabâdan *(Kadı. XIV. 286)*

§ Ben bilirdim kim su ile oyun yoktur ve sen bilmezlik ile uş yavrularımız yele verdin يله وردك. *(Kel. XIV. 52)*

§ Zinhar sakıngıl, tâ şol balıkçır bigi olmayasın kim bir yengeci helâk eylemeğe dürüştü; kendinin canın yele verdi يله وردی. *(Kel. XIV. 33-2)*

§ Ya dakı hemişe ziyanda ve dar dirlikte ömür sürmüş ola, ya dakı malın ve hürmetin yele vermiş یلاورمش ola.
(Kel. XIV. 31)

Ne bünyadı var ise yele verir ییلا ورر
Şu kim bir yavuz işe bünyad urur *(Ferh. XIV. 8)*

Yele karşı çözerse pervinini
Yele vere یله ویره yüz zahidin dinini *(Süh. XIV. 250)*

Zamandan kim oldu ki güç görmedi
Yahut tac ü tahti yele vermedi یله ورمدی *(Ta. Sel. XV. 43)*

Ah ile harmanını yele verir ییله ورر
Varlığın göz yaşıyle sele verir *(Yuz. Hamdi. XV. 72-1)*

Yele verme یلا ورمه bir avuç toprağı sen
Oda yakma içür rahmet suyundan *(İbrahim. XV. 14-2)*

İşi dünyanın oldu bâd-i hava
Ömrünü yile virdi ییله ورد ay ile gün *(İbrahim. XV. 124-2)*

§ Bî-şermliği terket, beni unut, nâm nengim yele verme یله ویرمه.
(Ferec. XV. 527)

Benim bu vecd ü halâtım görürler
Kamu tâatların yile virürler ییلا ورلر *(Çeng. XV. 215)*

§ Hasan anın yastığı üzerine geldi, gördü kim oda tapmaktan ve od tütününden kararmış. Hasan eyitti : Hay Tanrıdan korkkıl, kendi ömrün od tütünün arasında yele verdın یله ویردك.
(Tez. Ba. XV. 51)

Bu suretten beni sen gayri gördün
Bu ömr-ı nazenini yele verdin یله ویردك *(G. Ra. XV. 5)*

Yele verir یلاورر kuru sevdada ömrü kütahım
Saçın havası uzadırsa intizarımızı *(Ah. Pş. XV. 115)*

Fidi kılmak gerektir cismi canı
Yele vermek gerektir adı sanı *(Muham. XV. 459)*

§ Dünya yolunda yele yele ömrünüzü yele verdünüz ییلا ویردوکوز.
(Müz. XV. 57)

Getür bazuya olan kuvvetini
Yele verme يله ويرمه nihal-i devletini *(Enis. XVI. 18-1)*

Dil ki bir dilbere ser-menzil idi ahım ile
Yele verdim يله ويردم adını taht-i Süleyman ettim
(Fuzuli. XVI. 172)

Ah ü ah ey küfrü iyman zanneden şekki yakîn
Dinini bilmezlik ile yele verdiñ يله ويردك gey sakın
(Letaif. XVI. 6)

Kâr u bârın yile verdi ييله ويردى ruhların rengiyle gül
Hak budur kim kişiyi âlemde onarmaz haset
(Revani. XVI. 18)

Fâni olunca verdi yele يله وردى anı rûzgâr
Fasl-ı hazan varakları genc-i hizânedir *(Hayali. XVI. 59)*

yele yapışmak : Esassız, temelsiz şeye güvenmek.

§ Anlar suya dayanmışlardır, yele yapışmışlardır يله ياپشمشلر در ; kara sinek gibi mürdara üşmüşlerdir. *(Fütuh. XIV. 8)*

§ Yeter yele yapışgıl يله ياپشغل suya dayangıl.
(Fütuh. XIV. 164)

yele yele, (yile yile) : Koşa koşa.

Buyurdu Zengi varın kamu bile
Usan olman seğirtin yile yile ييله ييله *(Işk. XIV. 163-1)*

§ ... Pes Ali gitti, Hasan firaset birle minberden inip ardına düştü yele yele يله يله irdi. *(Tez. Ba. XV. 41)*

§ El-âsil العاسل [*Ar.*] : ... ve şol kimse ki yürürken ivdiğinden yele yele يله يله yürüye. *(Ah. XVI. 49)*

yeli : → yal (I).

yelik, (yilik) : Yelici, çok koşan.

Yel gimi yelüp gezme direm talib-i aşka
Sabit kadem ol talibi anın yilik يلك olmaz *(Gülşeni. XVI. 27)*

yelikmek : Yel gibi koşmak.

§ Heva yolunda heves eteğin miyanıma sokup yelikmiştim يلكمشدم. *(Hüs. Dil. XVI. 73)*

Savaşa girme yiliküp ييليكوب güc ile
Sakın olmaz bahadırlık güç ile *(Güvahi. XVI. 58)*

yelim : Tutkal, yapışkan nesne, çiriş.

§ Oğlancıklar fıtıkı içün tomalanı kurudalar, döğeler, balık yelimin يلمن ısladup kaynadalar, âdetçe karıştırup yaku edeler. *(Yadigâr. XIV.)*

§ Yel gibi gitti yelim يلم gibi yapıştı. *(Dede. XIV. 103)*

§ ... Kara yelimdir يلمدر, eğer değirmen tozundan olan yelimi يلمى şişlere ursalar bişüre. *(M. Bay. XIV. 127)*

§ Eğer samg birle balık yelimi يلمى ederlerse revadır. *(Akr. XV. 451)*

§ Sirîşîm سريشيم [*Fa.*] : Yelim ييلم ki tutkal dahi derler. *(Deş. XVI. 233-1)*

§ Sirîşem سريشم [*Fa.*] : Yilim يلم. *(Şamil. XVI. 459)*

§ Sirîşim سريشم [*Fa.*] : Yelim يلم. *(Caf. XVI. 86-1)*

§ Tıbka طبقه [*Ar.*] : Bir pâre yelim يالم ve tutkal. *(Bab. XVI. 2, 237)*

yelimkara : Ökse de denilen yapışkan madde.

§ Tığ-ser تيغ سر [*Fa.*] : Yelimkara يالم قره. *(Ni'meti. XVI. 212)*

§ Büntume بنتومه [*Fa.*] : Burç ki yelimkara يلم قره demekle meşhurdur, gökçe gökçe ağaçlarda olur, ekser emrud ağacında olur. *(Ni'meti. XVI. 183)*

§ Âhyâne آهيانه [*Fa.*] : ... ve yelimkara يلم قره ki ökse dahi derler. *(Deş. XVI. 299-1)*

§ Aksus اقسوس [*Fa.*]: Yunanidir. Türkide berc ve Macar üzümü ta'bir olunan dane ismidir. Arabide debk ve Türkide ökse ve

yelimkara يلم قره dedikleri lüzûcetli ve yelimşek nesne bundan hasıl olur. *(Bürh. XVIII-XIX. 72)*

§ Et-tıbk الطبق [*Ar.*] : Ökse ve yelimkara يلم قره ta'bir olunan lüzûcetli nesnedir ki anınla kuş saydolunur. *(Kam. XVIII-XIX. 3, 9)*

yelimşik : → **Yelmeşik.**

yelin, (yilin) : Memenin süt toplanan yeri, meme süngeri.

§ Zevcim durdu ol yaşlı devemizi yörendi, gördü kim yilini ییلنی dopdolu olmuş. *(Kesir. XV. 206)*

§ ... Bir dahi, torağ otu, razyane, na'na, kabı çıkmış buğday uniyle, yağla bişireler yidireler. Bir dahi, yilinin یلنن koyun südü içinde bişmiş, ya keçi sütü içinde bişmiş, yidireler, gayet eyüdür. *(Hazain. XV. 11-2)*

§ Nitekim yilindeki یاندکی südü sıkıp sağıp güğleğe dökerler. *(Enfes. XV. 511)*

§ El-irmasü الارماث [*Ar.*] : Tavarı sağıp dahi yilininde ییلننده ve memelerinde bir mıktar süt komak. *(Terceman. XV. 51-1)*

§ Ve dahi koyun ve tonbay dır'ında ya'ni yilininde یلیننده olan südü... satmak caiz değildir. *(Ter. Kurt. XVI. 262)*

§ El-hazeb الحزب [*Ar.*] : Hayvanın yelini یلنی şişip emciği delikleri dar olmak. *(Ah. XVI. 344)*

yelincek : Aceleci.

§ Ve dahi zinhar ey oğul namazda yelincek ییلنجك olma. *(Kab. XV. 26)*

yelinmek : Yoluna devam etmek.

§ Her kişi iş kendi işin sanır, bildiğiyle yelinir یلینور. *(Sır. XVI. 31-1)*

yelip yopurmak : → **yelmek yopurmak.**

yelip yortmak : Koşup durmak.

§ Sen hemişe bizi avlamakta yelip yortup یلب یرتب emek dartarsın. Bir nesne endişe kıldık kim anın ile sana yelmek

ve yortmak emeğinden ferağat ve bize eminlik ve rahat hasıl olur. *(Kel. XIV. 37)*

yeliş : Koşuş.

§ Zula' ظلع *[Ar.]* : Bir yanına yılgın olan yeliştir يلشدر. *(Bab. XVI. 2, 259)*

yelişmek, (yilişmek) : Koşuşmak, birlikte yelip gitmek, yarışmak.

§ Pes irteledi kamusu hınzır olup yollar üzere ve sokaklar içre yelişip يلشب mürdar ve süprüntü yerler idi. *(Enb. XIV. 842)*

§ Kademlerin ataları izlerine basıp ol azgun yola yeliştiler يلشدلر. *(Leys. Mu. XIV-XV. 195-2)*

§ Mahşer yerine sür'at edüp dürüşeler ve yelişeler يلشلر şol sıngun çeri gibi. *(Leys. Mu. XIV-XV. 423-2)*

§ Yâ Muhammed, senin ashabının atları yelişeler يلشلر nefes verüben taşlı yerlere gelicek odlar çıkaralar tıynaklarından. *(Leys. Mu. XIV-XV. 476-1)*

§ Sür'atle yelişüp يلشوب ana geldiler, dediler ki yâ İbrahim, bulara bu işi sen mi kıldın. *(Leys. Ar. XV. 323)*

Yilişsem ييلشسم yel ile yolda kalırdı
Depeye çıksam ol kolda kalırdı *(Çeng. XV. 252)*

Dünya işinde ne hoş çalışıruz
Bir mürada durmayup yilişirüz ييايشرز *(Tazarru. XV. 57)*

Yilişür ييلشور derya kenarında azep
Uğraş içün kâfir iderler talep *(Enveri. XV. 64)*

§ Ye'cuc ve Me'cuc çıksa gerektir, her tağdan ve dereden yelişüp يلشوب gelseler gerektir. *(Kesir. XV. 302)*

§ Sultanın rikâb-ı hizmetinde yelişürlerdi يلشورلردى. *(Ta. Sel. XV. 342)*

§ Atalar sözü Kur'ana girmez yanınca yelişür يلشور. *(Ata. XV. 1)*

§ Pûyiş پویش [*Fa.*] : Pûyiden lâfzından ism-i masdardır yelişiş یلیشیش demektir. *(Ni'meti. XVI. 190)*

Yelişür یلیشر vahşiler pîrameninde
Yatıp bir seg uyumuş dâmeninde *(Lârendi. XVI. 139)*

§ Veddah وضاح [*Ar.*] : Bir lû'bdür ki bir ak kemüğü oğlancıklar gece ile havaya atup anı bulmağa yelişürler یلشرلر. Asıl adına sünükliç oyunu derler. *(Bab. XVI. 1, 427)*

yeliştürmek : Koşmak, şuraya buraya koşmak.

§ Ve yeliştürmen یلشدرمك yir yüzünde müfsidler oluben. *(Cev. Es. XV. 17)*

Fezay-ı gülsitanı pâk edince hâr ü haslerden
Yelüştürdü یلشدردی sabâ ter döktü vâfir cûy-i cûyanı *(Âli. XVI. 145)*

yelken altına almak : Himaye altına almak (?).

§ Henüz Melik Kahkaha'yı yelken altına aldık آلدق یلکن آلتنه idi. *(Müslim. XV. 33)*

yelken eylemek : Yelken açmak.

Kalktı yelken eyledi Murad Reis
Baş başa düşmana varırım demiş *(Saz. Kul Mustafa. XVII. 100)*

yelkeni suda : İddiasız, sakin.

Niçin keşti-i bâde âsudedir
Hababın neden yelkeni sudadır یلکنی صودەدر *(Atai. Ha. XVII. 38)*

Dökülmüş berg-i ezharı dirahte kıl nazar cûda
Bahar eyyamı geçti şimdi bağın yelkeni suda یلکنی صوده *(Atai. XVII. 61)*

yel koğmak : → **yel kovmak.**

yelkovan : Havai, hafif-meşrep, boş gezen, faydasız, lüzumsuz işler peşinde koşan.

Süheyl iğen oğlandürür nevcüvan
Yiğit oğlan iğen olur yelkovan يلقوان

Meğer yanılıp etmiş ola bir iş
Kim anı beğenmeye yad ü biliş *(Süh. XIV. 169)*

Meğer kuyuya düştüdü bir avan
Ki od ölçericidi vü yelkovan يلقوان *(Ferh. XIV. 16)*

§ El-bevga' البوغاء *[Ar.]* : Hafif ve yelkovan يلقوان ahmak ve nadan kimselere ıtlak olunur.
(Kam. XVIII - XIX. 2, 703)

yel kovmak, (yel koğmak) : Beyhude emek sarfetmek, faydasız dolaşmak, abesle uğraşmak.

Çalıp çevre yel kovduğun يل قودوغن anladı
İçi oda yandı iğen tanladı *(Süh. XIV. 243)*

Süheyl'i yerinde nite görmedi
Dönüp Nevbahar'a varıp irmedi
Ara yerde biçare yel kovduğun يل قودغن
Başın döğdüğün ü elin ovduğun *(Süh. XIV. 245)*

Senin haylin içinde bî-nevâvüz
Nice toprakta yatıp yil kovavuz ييل قواوز
(Işk. XIV. 7-2)

Bilür müsün ey gaafil işbu neden yel kovar يل قوار
Savul yort eder dünyada ucb ile ibtidâ'
(Muham. XV. 356)

yellemek : Tergip, teşvik etmek.

§ Tahkik biz, şol nesneye ki siz yellersiz يللرسز ki muvahhid olavuz, ana bizim gönlümüz mutmain olmaz.
(Leys. Ar. XV. 681)

yellenmek : Havalanmak, havaîleşmek.

Havaya uyuben divane dil gittikçe yillendi ييللندى
(Kuddusi. XIX. 196)

yelli mantar : Göbelek, ak mantar.

§ Karhan قرحان [*Fa.*] : Yunanide mantarın ak ve küçük nev'ine denir ki Türkide göbelek ve ak mantar ve yelli mantar يللى منتار ta'bir olunur. *(Bürh. XVIII-XIX. 454)*

yellü : Gaz yapan.

§ Ağır nesne götürmeye ve yellü يللو yemişlerden perhiz ede. *(Yadigâr. XIV. 204-2)*

yelmek, (yilmek) : 1. Koşmak, şitap etmek, acele yürümek, esmek.

Can razını can bile can vermez razın dile
Gerçek âşık dost ile yelen يلن yabanda söyler
(Yunus. XIII-XIV. 321)

Sen ey Sa'di yu defterinden elin
İğen yelme يلمه pâyanı yoktur yolun *(Ferh. XIV. 75)*

§ Böyle dese ol sığır yelip يلب geldi hattâ kim anın önünde durdu. *(Enb. XIV. 482)*

§ Yemen'din yana döndürdüler yelip yelip يلب يلب gitti. *(Enb. XIV. 950)*

§ Nâgâh bir geyik buzağusıyle katı ıssıda dillerin çıkarıp yele yele يلة يله geldiler. *(İhlâs. XIV. 108)*

§ Hayret âleminde bir zaman gezdim ve anın inişinde ve yokuşunda çok yeldim يلدم. Ne maksuddın yana yol buldum; ne Tanrı yolundan bir nişan bulubildim. *(Kel. XIV. 12)*

§ Dâhis'le yil yilse يلسه yetmeye ve hem seğirdimine irmeye. *(Anter. XIV. 242)*

Ayak bas toprağa kim duymasın yil
Seğirt od içre su gibi katı yil يل *(Işk. XIV. 139-2)*

Kolun sığan bugün Allah'a sığın
Oturma yil ييل seğirt niteki sığın *(Işk. XIV. 57-1)*

Yilerdi يلردى kendisi âb ü havada
Evinde yoğ idi hergiz zevâde *(Işk. XIV. 298-1)*

At izin gözetip yelerdi يلردى becit
Saçın ü sakalın yolardı becit *(Süh. XIV. 261)*

Yola giricek yil ييل ü yel gibi iv
Yüğür şöyle kim yetmesin sana div *(Süh. XIV. 281)*

Ağaçtan inip düştü Cühut yola
İğen korkuben gitti yele yele يله يله *(Süh. XIV. 264)*

§ ... Hiç mübalât kılmadan hoş sürur ile nefs-i heva arzusuna yelersin يلرسن, acaba senin halin nite ola. *(Müneb. XIV-XV. 8-2)*

§ Bir kişi bir cevher yavu kulsa gece ve gündüz durmasa anı talep kılsa, nâgâh yilüp ييلوب isteyü yürürken görse kim bir kelp ağzına götürmüş gider. *(Müneb. XIV-XV. 248-2)*

§ ... Eline kırk kızıl dinar alıp yelip يلب İskender Şah leşkerine arkuru gitti. *(İs. H. XIV-XV. 585)*

Eğer bin yıl yelerseñ يلرسك bu fezada
Kuş olup ger uçar isen havada *(G. Ra. XV. 189)*

Ayağın tozuna bir lahza yüzüm sürmek için
Niçe yıl yel gibi yolunda yelem يلم bigi gelir *(Ah. Pş. XV. 65)*

§ Hak Taâlâdan yana yel يل ki, yüzün evvelâ Peygambere döner. *(Faza. XV. 143)*

Zebun oldum hava kaydında mağbun
Heves ardınca yilmekten ييلمكدن ciğer hun *(Çeng. XV. 164)*

Menzil-i uşşaka irmez yel gibi yelse Kemâl
Râh-ı aşk içre şu kim hûn-ı dili zâd etmedi *(Sarıca. XV. 48)*

§ Çâr ü nâçâr bunun yanınca yeldiler ve dediğine uydular. *(Tazarru. XV. 109)*

§ ... Tâ Bedr'den buna değin yeldim يلدم benim haberim yok ki ayağımda na'leyn var, yok. *(Leys. Ar. XV. 236)*

Yelerim yel gibi kararım yok
Bilmezem halim ihtiyarım yok *(Yuz. Hamdi. XV. 102-2)*

§ Ba'zılar yele yele يلا يلا geçe ve ba'zılar yürüyü yürüyü geçeler. *(Kesir. XV. 371)*

Küfr ile din yolunda yilerler ييلرلر
Vahdehu lâ-şerike-leh dirler *(İbrahim. XV. 2-1)*

Bu eşekçiler şahın adlin bilüp
Her biri evlerine geldi yilüp ييلوب *(Cam. XV. 107)*

Dünyaya haris olmağ ile sen tutamazsın
Ardınca yelersiñ يلرسك , akibince yetemezsin *(K. Ü. XV. 123)*

Uyur iken leb-i can-bahşini bir öpmek için
Nice yıldır bu hava ile yeler يلر can evimiz *(Cem. XV. 93)*

Hâki söyledik buğur geldik yele
Emrolundu kim gece gündüz yele يلا *(Anasır. XV. 410)*

Hiylede rûbah idi tutmakta hebr
Yelmede يلمده gürk idi gazabda hizebr *(Ruşeni. XV.)*

Yolunda yel gibi yelem ييلم cihanda
Anılam ben dahi devr-i zamanda *(Mih. XV. 210)*

§ Deviden دويدن [*Fa.*] : Yelmek يلمك ve seğirtmek. *(Miftah. XV. 28)*

§ Ve yelerler يلرلر yir yüzünde yaramazlığa. *(Cev. Es. XV. 168)*

§ Şeytanun bağrı çıkup ardunca yilsün يلسون hergiz tozun dahi görmesün. *(Tuh. Le. XV. 266)*

Ne gönlün ister ise hazır anda
Murad-ı nefs içün yelme يلمه yabanda *(Tennuri. XV. 220)*

Âb olup bustan içinde hizmet içün cariye
Bâd her yana yeler يلر ya'ni yumuş oğlanıdır *(Lâmii. XVI. 7)*

§ Oradan yeldik, yelerek يلرك kıyıyı, kenarı ortadan anladık. *(Sır. XVI. 85)*

Yel gimi yilüp يلوب gezme direm talib-i aşka
Sabit kadem ol talibi anın yilek olmaz *(Gülşeni. XVI. 27)*

Kalkuben yildi ييلدى yel gibi fil-hal
Kıldı peygam ü nâmeyi îsal *(Mîri. XVI. 62)*

Yel gibi yeler ييلر şehâdetten yana
Bî-cenah uçar saâdetten yana *(Enis. XVI. 58-1)*

Yelse يلسه yel yürüse su gibi revan
Turta sabit niteki hâk-i giran *(Ârifîn. XVI. 164)*

Ey dünye kovan dön geri irüp yetemezsin
Yüz bin yıl eğer yel gibi yelseñ يلسك tutamazsın *(Nihani. XVI. 69)*

Zenin meylini bil ana göre yil يل
Ki çöp deprendiği yok esmedin yil *(Güvahi. XVI. 106)*

§ Tekâpûy تكاپوى [*Fa.*] : Yürürken gâh yorgalayup gâh yilmeğe ييلماكه dirler. *(Deş. XVI. 5-1)*

Yele anı nice teşbih ede dil
Ki tozun görmeye yel yelse bin yıl *(Yuz. Şems. XVI. 150)*

Bîhüde yelmekte يلمكده olur yel gibi
Anı ki âvare ide rûzigâr *(D. B. XVI. 15)*

§ Pûyîden پوييدن [*Fa.*] : Yelmek ييلمك. *(Caf. XVI. 185-2)*

Gaflet ile dünya malına dalar
Terkeder ahreti dünyaya yeler يەلر *(Âla. XVI. 60)*

§ Ve arslanın da bir adı ayyardır, sayd talep eylediği için, sağa ve sola yelip yeldiği için يلديكيچون يلوب. *(Ha.Ş. XVI. 383)*

§ Devîden دويدن [*Fa.*] : Yelmek يلمك ve seğirtmek. *(Şamil. XVI. 273)*

Deryalarız ki aşk ile bir keşti-i hayâl
Yüz yıl yelerse يلرسه yel gibi bulmaz kenarımız *(Zati. XVI. 248)*

Dem-â-dem devleti olsun ziyade
Önünce şahlar yelsin يلسون piyade *(Lârendi. XVI. 37)*

§ Ve isrâ etse, ya'ni evse ve yelse يلسه ve dahi sar'etse, ya'ni bir kimseyi yere bıraksa katrebe denilir. *(Men.Av. XVI. 36)*

§ Merdümlerin eblehreği ol kimsedir ki nefs ü hevanın ardından yelici ola. *(Saa. Pend. XVI. 22)*

Bulmadı bûy-i vefadan bir eser zülfünde
Nice demdir ki bu sevdada yeler يلر bâd-i saba
(Ruhi. XVI. 98)

Zahidâ vâdi-i hayrette nolur yelmekten يلمكدن
Sa'yedip menzil-i maksuda hüner yetmededir
(Ruhi. XVI. 154)

Bu zevka yeler يلر herkes bulmaz veli her nâkes
İren ana âdemde bir fırka imiş ancak *(Niyazi. XVII. 48)*

Birlik : yekîden, yelmek يلمك : tekîden تكيدن [*Fa.*]
Küsmek : zükîden, yarar : dilaver *(Genc. XVII. 39)*

Güzellikte yârim idin bir zaman
Gece gündüz kız sevdana yelerdim *(Kara. XVII. 112)*

§ Her cânibe yeldiler ve bir medhale talib oldular.
(Nigâ. Ter. XVII. 119-1)

Kâtibi der hayalini koğduğum
Gece gündüz hayaline yeldiğim
Severler güzeli elbet sevdiğim
Yalancı dünyada ola gelmiştir *(Kâtibi. XVII. 33)*

Geçmişe dinür : mâzi, pek yelicidir يلجيدر : a'di عادى [*Ar.*]
(Cev. Ke. XVII. 55)

§ Halkın ekseri bir âvâzeye yeler يلر, istediğini söyler, medh ü zemmin aslını bilmez. *(Naima. XVII-XVIII. 1, 56)*

Gör bâd-ı nesimi yine bîhude gezer mi
Bir şuh-ı sitemkâr hevasıyle yeler mi يلر ى
(Nedim. XVIII. 130)

§ Tekîden تکیدن [*Fa.*] : Seğirtmek ve koşmak ve yelmek یلمك mânasınadır. *(Bürh. XVIII-XIX. 185)*

§ Pû پو [*Fa.*] : Pûy mânasınadır ki reftar-ı mütevassıttır. Türkide bundan yelme یلمه ile ta'bir olunur. *(Bürh. XVIII-XIX. 162)*

Bir seng-i sitem olsun atar başına ey dil
Ardınca o şûhun yeleğen gibi yelince یلنجه *(Molla. XIX. 369)*

2. (Hayvan) tırıs gitmek, eşkin yürümek, hızlıca yürümek.

Tatarî at irişemez Tâzîye
Suyunca yeler یلر düşüben yazıya *(Ferh. XIV. 5)*

§ Ol atlar hakkı ki yelmekten یلمکدن burunlarından nefesleri, avazları çıkar. *(Leys. Mu. XIV-XV. 476-1)*

§ Yatur kurttan yeler یلر köpek yeğdır. *(Ata. XV. 17)*

Heva atına binmişiz yilerüz ییلاروز
Heves kamçısını yindek salaruz *(Çeng. XV. 262)*

§ El-hirvâl, El-hervele الهروال الهرولة [*Ar.*] : Yelmek یلمك ki meşy ile adv arasında bir nevi yürüyüştür. *(Ah. XVI. 1174)*

§ Sügsüğ سکسك [*Fa.*] : Yorga ve eşkün olmayıp ling ling yelen یلان tavar. *(Cinas. XVI. 41-2)*

§ Pûyâ پویا [*Fa.*] : Yelmek ییلمك , hervele هروله [*Ar.*] mânasına. *(Cinas. XVI. 82-1)*

§ Ebz ابز [*Ar.*] : Geyik sıçramak ve yelerken یلرکن atılı atılı gitmek. *(Bab. XVI. 1, 104)*

§ Dârî ضاری [*Ar.*] : Şikâr avlamağa mu'tad olmuş sin sin yelüp یلوب yürüyen kelptir. *(Bab. XVI. 2, 602)*

§ El-ecc الاج [*Ar.*] : Deve kuşu seğirtmek ve mutlaka seğirtmek ve yelmek یلمك. *(Ah. XVI. 14)*

§ Hervele هروله [*Ar.*] : Yelmek یلمك.
(Müntehab. XVII. 63-2)

Ḫandefe خندفه [*Ar.*] vü hervele هروله [*Ar.*] : yelmek يلمك ü yol : semt
(Naz. Le. XVII. 22)

§ Hervele هروله [*Ar.*] : Seğirtti ki Türkide yeldi يلدى ta'bir olunur. *(Aks. XVII-XVIII. 543)*

§ Redy, redeyan ردى، ردیان [*Ar.*]: Seğirtmek ki ziyade yürümekle yelmek يلمك miyanında ola. *(Aks. XVII-XVIII. 246)*

§ El-hervele الهروله [*Ar.*] : Seğirtme ile yürüme beyninde olan yürümektir ki yelmek يلمك ta'bir olunur. Alâ-kavlin anak dedikleri yürümekten ziyadecedir. Yahut sür'atli yürümektir. Hulâsası ling ile yürümektir. *(Kam. XVIII-XIX. 3, 382)*

yelmek yopulmak : → yelmek yopurmak.

yelmek yopurmak, (yelip yopurmak, yelmek yopulmak, yelmek yüğürmek) : Telaşla koşmak, durmadan seğirtmek.

§ Tekiden تكيدن [*Fa.*] : Yelüp yopurmak يلوب يوپرمق.
(Miftah. XV. 23)

§ Tekâpûy تكاپوى [*Fa.*] : Yelüp yopurmak يلوب يوپرمق.
(Miftah. XV. 67)

§ Tek ü pû تكو پو [*Fa.*] : Yilip yopurmak يلب يپرمق.
(Sıh. Ac. XV. 61)

Cihan sahraların seyrinde görmüş
Yemen'den Çin'e dek yelmiş yüğürmüş ييلمش يوكورمش.
(Çeng. XV. 244)

Muâvenet kıluban durmayub yeler yopurur يلر يوپورر
Ricâl-i gayb gibi her nefeste bâd-i sabâ
(Yahya Bey. XVI.29)

Gam beyâbanında çok yeldim yopurdum peyk-vâr
Aşkıyâ Mecnun sıfat bulmadım ayakdaşımı
(Aşki. XVI. 273)

Dedi at binüben yeldiñ yopurduñ يلدك يوپوردك.
Bilir misin bu meydanda ne kıldın *(Şeh. Ş. XVI. 822)*

§ Tekâpû تكاپو [*Fa.*] : Yelüp yopurmak يلوب يوپورمق.
(Deş. XVI. 287-2)

§ Lek ü pek لك و پك [*Fa.*]: Yelip yopurmak يلوب يوپورمق mânasına ism-i mastardır. *(Deş. XVI. 210-1)*

§ Pekân پكان [*Fa.*] : Yelip yopurmak يلوب يوپورمق. Zira pek [*Fa.*] yelmek mânasınadır. Elifle nun mübalâğa içündür...
(Deş. XVI. 247-2)

§ Tek ü pûy تك وپوی [*Fa.*] : Yelme yüğürme يلمه يوكورمه.
(Cinas. XVI. 16-2)

Mahabbet yoluna yelmiş yopulmuş يلمش يوپولمش
Gehi âşık, gehi ma'şuk olmuş *(Yuz. Şems. XVI. 93)*

§ Nefs ile rûh bunca yıldır ki ticaret eyleriz sanıp yelüp yopurdular يلوب يوپوردیلر. *(Rahat. XVI. 243)*

§ Tekîden تكيدن [*Fa.*] : Yelmek ve yüğürmek ve yelüp yopurmak يلوب يوپورمق. *(Şamil. XVI. 317)*

§ Lek لك [*Fa.*] : Yelmek ve yopurmak يلمك و يوپورمق ve ahmak.
(Şamil. XVI. 174)

§ Tek ü tâz تك و تاز [*Fa.*] : Yelmek yopurmak يلمك يوپرمق.
(Şamil. XVI. 590)

§ Tekîden تكيدن [*Fa.*]: Yelüp yopurmak يلوب يوپرمق ve yüğürmek.
(Ni'meti. XVI. 15)

§ Tekîden تكيدن [*Fa.*] : Yelüp yopurmak يلوب يوپرمق ve yüğürmek mânasına. *(Caf. XVI. 186-1)*

§ Tek ü pûy تك وپوی [*Fa.*] : Yelüp yopurmak يلوب يوپرمق.
(Caf. XVI. 33-2)

Rûz ü şep râh-ı havalarda yelip yopurmağa يلوب يوپرمغه
Sanma peyk-i bâd-ı müsta'cil değildir gönlümüz
(Zati. XVI. 257)

Yel yopur يل يوپر bâd gibi bûy-i visaliyle geçin
Râh-ı aşkında budur sana da ey dil kalacak
(Lâmii. XVI. 97)

Aşk etvarın müsellem eyledi gerdun bana
Bunca kim yeldi yüğürdü يلدى يوگوردى yetmedi Mecnun bana
(Fuzuli. XVI. 123)

İstedim bir çare çok yeldim yüğürdüm يلدم يوگردم her yana
Rahmedip bir kimse imdat etmedi mutlak bana
(Fuzuli. XVI. 211)

Heman dem gaip oldu anı gördüm
Biraz dem aradım yeldim yüğürdüm يلدم يكردم
(Fazilet. XVI. 182)

Yürürdüm ancak evvel sonra geldi yelmeğe nevbet
Birez yeldim yopurdum ba'dehu ancak yürür oldum
(Nigâ. Ter. XVII. 186-2)

Yel gibi çok yelüp yopurmuş idi يلوب يوپرمشيدى
Germ ü serd-i cihanı görmüş idi *(Atai. Ha. XVII. 114)*

Şah-bellût : kestene, tonuz : guraz
Ret : tehi, yelüp yopurmak يلوب يوپرمق : türk ü tâz تركتاز [*Fa.*]
(Genc. XVII. 83)

§ Tâzid تازيد [*Fa.*] : Yeldi yüğürdü يلدى يوكردى.
(Lû. Şeh. XVIII. 17-1)

§ Tekâpûy تكاپوى [*Fa.*] :... Yelmek yopurmak يلمك يوپومق mânasınadır. *(Bürh. XVIII-XIX. 185)*

§ El-mahrif المحرف [*Ar.*] : Bir adamın daima kisb ü kâr edip eşip yorttuğu ve yelip yopurduğu يلوب يپوردينى mahalle denir.
(Kam. XVIII-XIX. 2, 739)

§ Ed-dafr الضفر [*Ar.*]: Yelip yopurmak يلوب يوپورمق mânasınadır.
(Kam. XVIII-XIX. 2, 5)

§ El-erecan الارجان [*Ar.*] : Halkı birbirine düşürüp iğra ve ifsat eden kimse beri öte yelüp yopurmak يلوب يوپورمق mânasınadır.
(Kam. XVIII-XIX. 1, 372)

yelmek yüğürmek : → yelmek yopurmak.

yelmeşik, (yelimşik) : Yapışkan, lüzûcetli.

§ Dûsiden دوسيدن [*Fa.*] : Yumuşak ve yelmeşik يلمشك ve sıvık olmak. *(Miftah. XV. 28)*

§ El-kebiycek الكبيجك [*Ar.*] : ... Lâkin yaprağı bunun yaprağından arîz ve çiçeği sarı ve üzerinde yelmeşik يلمشك rutubetli olur. *(Ah. XVI. 848)*

§ Dûsende دوسنده [*Fa.*] : Yelmeşik يلمشك. *(Caf. XVI. 66-2)*

§ Dûsende دوسنده [*Fa.*] : Yelmeşik يلمشك nesne. *(Niʿmeti. XVI. 326)*

§ El-lezûc الزوج [*Ar.*] : Yelmeşik يلمشك ve bulaşık olan şey. *(Kdeb. XVIII. 308-2)*

§ Et-telezzüc التلزج [*Ar.*] : Yelmeşik يلمشك ve yapışkan olup uzamak, hatmi suyu gibi. *(Kdeb. XVIII. 298-2)*

§ Düc دج [*Fa.*] : Ol nesneye denir ki bal ve pekmez gibi bılaşgan ve yelmeşik يلمشك şeylerle mütelattıh olmağla yapıştıkta ele ve eteğe bılaşıp yapışa. *(Bürh. XVIII-XIX. 265)*

§ Aksus اقسوس [*Fa.*] :... Ve Türkide ökse ve yelimkara dedikleri lüzûcetli ve yelmeşik يلمشك nesne bundan hasıl olur. *(Bürh. XVIII-XIX. 72)*

§ El-keten الكتن [*Ar.*] ... Ve bir nesne lüzûcetli ve yelimşik يلمشك olmak mâṇasınadır. *(Kam. XVIII-XIX. 3, 694)*

§ El-ḫantûl الخنطول [*Ar.*] : Yaʿni geyik ve sığır makulesinin ağızlarından yelimşik يلمشك salyalar bölük bölük akıp çenelerinde arkuru yapışıp kalsalar... *(Kam. XVIII-XIX. 3, 201)*

yelme yokuş : Dik yokuş.

§ Ayasofya camii tabakasına çıkar gibi yelme yokuştur يلمه يوقوشدر. *(Ev. XVII. 7, 290)*

yel ölçmek : Eli boşa çıkmak.

§ Nitekim kişi karanuda ışalayan nesneyi görür od sanur, çün eli birle dutar, ma'lum olur kim yel ölçmüştür يل الجمشدر ve hakikat bilmekten ön hükümde iveceklik kılmıştır.
(Kel. XIV. 162)

yelpeze, (yelpize) : Yelpaze.

§ Meges-ran مکسران [*Fa.*] : Yelpeze یلپزه. *(Miftah. XV. 132)*

§ Bâd-zen بادزن [*Fa.*] : Yelpeze یلپزه... *(Deş. XVI. 244-2)*

§ Bâd-vîze باد ویزه [*Fa.*] : Yelpeze یلپزه, mirvaha mânasına.
(Deş. XVI. 244-2)

§ Pes Cüneyd eline mirvaha ya'ni yelpize یلپیزه aldı.
(Rahat. XVI. 243)

§ Bâd-bâr باد بار [*Fa.*] : Yelpeze یلپزه. *(Şamil. XVI. 388)*

§ Bâd-bâz باد باز [*Fa.*] : Yelpeze یلپزه ve mirvaha mânasına.
(Caf. XVI. 13-2)

§ Meges-rân مکسران [*Fa.*] : Yelpeze یلپزه. *(Caf. XVI. 167-2)*

Vardı hizmetkâr etti da'veti
Yelpeze یلپزه almağa verdi fursatı *(Zehr. XVI. 172)*

§ Meges-rân مکسران [*Fa.*] : Sinek sürücü yelpeze یلپزه.
(Ni'meti. XVI. 580)

§ Bâd-âvürde باداورده [*Fa.*] : Yeleğim yer ve yelpeze یلپزه.
(Ni'meti. XVI. 109)

Destçe : di mindere, revzenedir : pençere
Yelpeze یلپزه, öğendire : bâd-zen بادزن [*Fa.*] ü gâvşeng
(Genc. XVII. 41)

Alıp kayıkta destime bir tirşe yelpeze یلپزه
Bir baş çekilip eltim ile sûy-i körfeze *(Vasıf. XIX. 55)*

yelpeze işlemek : Yelpaze yapmak.

Yelpeze işlerler یلپزه اشلرلر idi her zaman
Bulmağa hârc-ı zaruretten eman *(Zehr. XVI. 171)*

yelpik : Nefes darlığı.

§ Seref سرف [*Fa.*]: Boğazda, sadırda sürfeden, ya'ni öksürükten hasıl olan veca' ve illete denir ve yelpik يلپك ta'bir olunan maraza dahi denir. *(Bürh. XVIII-XIX. 350)*

yelpize : → **yelpeze.**

yelte, (yilte) : Teşvik, iğva.

Bu yilteye يلتايه iriştim ol araya
Ki gönlüm bu acep sırrı araya *(Işk. XIV. 206-2)*

§ Bular şeyâtîne muti' oldular, anların yeltesiyle يلتەسيله bize (putlara) ibadet kıldılar. *(Leys. Mu. XIV-XV. 169-2)*

§ Şeytan dahi İskenderi yelte ile يلتيله iğva verip ol serverleri kırdırıp... *(İs. H. XIV-XV. 54)*

yelteme : Şevka getiren (saz havası).

§ Ozan geldi yelteme يلتەه çaldı. *(Dede. XIV. 96)*

yeltemek, (yiltemek) : Teşvik ve tergip etmek, tahrik etmek, koşturmak, harekete getirmek, kışkırtmak, tahris etmek.

Uçmak uçmağım dediğin mü'minleri yeltediğiñ يلتدكك
Bir ev ile bir kaç huri hevesim yok koçmağ için
(Yunus. XIII-XIV. 294)

Ol malın ki Halil'indir hayırlara yelter يلتر seni
Ol malın ki Karun'undur issi hiç rahat bilmeye
(Yunus. XIII-XIV. 70)

§ Anı bu diyarlara yürümeğe yelteyevüz يلتياوز.
(Anter. XIV. 767)

§ Kaçan vezir padişahı savaşa yelteye يلتيا, ol işte sulh ve uzluk eylemek elverirdi... *(Kel. XIV. 53)*

§ Eğer cerrah avratı yavuz işe ve fesada ol avratı yeltemesedi يلتمسدى, burnu kesilip rüsvay olmayadı. *(Kel. XIV. 21)*

Çün medet erdi Çalap'tan yiltedi يلتدى
Can içinden hal diliyle gel dedi *(Ga. XIV. 465)*

§ Pes Yusuf'u yeltediler يلتدلر ve heves eylediler hattâ kim bular söylemedin Yusuf talep kıldı. *(Enb. XIV. 228)*

§ ... Önlerine düşüp yol kulavuzladı ve kırmağa yiltedi يلتدى ve esir etmeğe kındırdı. *(Anter. XIV. 770)*

§ Rebi', melik Esved'i yilterdi يلترّدى. *(Anter. XIV. 760)*

Gözüm ile kulağımdan neleri görüp işittim
İkisi dahi gönülü yine mâsivaya yilter يلتر *(Kadı. XIV. 540)*

§ ... Senin içinde bâis vardır ki elbette bunu sana söyletir, komaz. İmdi ol bâis olup seni yelteyen يلتين dahi...
(Müneb. XIV-XV. 63-2)

§ Ol şehevat-ı nefsanî buları yiltedi يلتدى ol menhi ağaçtan yedirdi. *(Müneb. XIV-XV. 135-2)*

§ ... Buları küfürden imana da'vet kıl ve şirkten tevhide yilte يلته. *(Leys. Mu. XIV-XV. 431-2)*

§ ... Tevhit ve taate yilter يلتر ve şirkten ve maâsiden nehyeder. *(Leys. Mu. XIV-XV. 474-2)*

§ Ben sizi yeltemezin يلتمزين illâ doğru ve savaplu yo'a yelterin يلترين. *(Leys. Mu. XIV-XV. 232-1)*

Nefstir kim seni yelter يلتر külhana
Akldır kim seni ilter gülşene *(İs. XIV-XV. 40)*

§ Şeytan aleyhilla'ne evlâd-ı beni-Âdemi gayette adû bilüp leylen ve neharen anları dalâlete yeltemektir يلتمكدر.
(Delil. XV. 8)

Terket anı ol ki seni yelteye يلتيه havaye
(Delil. XV. 134)

§ Eğaliden اغاليدن [*Fa.*]: Yeltemek يلتمك. *(Miftah. XV. 15)*

§ Yunus Aleyhisselâm Hak Taâlâya duâ kılup dedi ki yâ Rabbî ben bu kavmi senin ibadetine ve sana tevhide yelterim يلترم, bular imtina' edüp... *(Leys. Ar. XV. 585)*

§ Dedi ki hak şimdi zâhir oldu, belki Yusuf'u ben yeltedim kendüme, tâ ki bana muti' ola. *(Leys. Ar. XV. 641)*

§ ... Zira şol kimse kim bir ma'sıyeti ola, halkı dahi ol ma'sıyete yelter, tâ ki kendü aybı zâhir olmaya. *(Leys. Ar. XV. 236)*

Vaslı hayali aklımı sevdaya yiltedi يلتدي
Ey niceler heveste uçar bu hevayile *(Dâi. XV. 115)*

§ Bu ilham meleği durmadan hayra yelter يلتر. Eğer eydürmezse bir dahi yelter يلتر, tâ şuna dek cehdeder ki eydüre. *(Müz. XV. 26)*

Zinaya şürb-i hamre yelteye يلتيه ol
Kaçıp kurtulmağa hiç bulmaya yol *(Tennuri. XV. 277)*

§ ... Ya bir vesvese ki seni gazaba yelteye يلتيه. *(Enfes. XV. 184)*

§ Birbirinizi iyi amele yiltediñiz يلتدكز, dahi yaramaz işlerden yığdınız. *(Cinan. XV. 8)*

§ Âdem şeytanı oldur kim daim halkı şerre yilteye يلتيه. *(Cinan. XV. 83)*

§ Daima birbirini hayra yilteyüp يلتيب şerden men' etmek birle olur. *(Cinan. XV. 8)*

Bir boğazı ipli asmalu levend-i şehrdir
Dilberin yelter يلتر havaya zülf-i müşk-efşanını *(Lâmii. XVI. 106)*

Ukab-ı tîr-i sîmin-per açup per
Biri birini can almağa yilter يلتر *(Selim. XVI. 154)*

Yilteyen يلتيان cürme seni İblistir
İşi daim vesvese telbistir *(Zehr. XVI. 101)*

§ Rağbet dizgini ile çekip rehbet kamçısıyle kullarını kendi canibine yiltedi يلتدى. *(Zad. XVI. 34)*

§ ... Nefsin yeltemesiyle يلتمه سيله ayş ü nûş ve söz ü saz hevasıyle sermayeyi çaldırır. *(Ârîfin. XVI. 173)*

Bugün kim hayra yelter يلتر kendözünü
Hemin cennette bilsün kendözünü *(Câm. Na. XVI. 104)*

§ Âğaliden آغاليدن [*Fa.*] : ... Ve yeltemek يلتمك , tahris mânasına. *(Caf. XVI. 181-1)*

§ Efjûlîden افژو ليدن [*Fa.*] : Yeltemek يلتمك ve kındırmak. *(Şamil. XVI. 312)*

Hemişe kalbini cehd üzre yilte يلته
Keser sanma bir urmağ ile balta *(Güvahi. XVI. 11)*

Eğer istersenüz gönlümc'olasız
Bu yola yeltemeñüz يلتماكوز Yusuf'u siz
(Yuz. Şems. XVI. 173)

Her demde dilâ yelteyüp يلتيوب ah özge hevaya
Bu Nazmi'ye hay âfet-i can olma iğende *(D. B. XVI. 173)*

Yelteme يلتمه yel gibi gönlün olur olmaz işe var
Varlığın çünkü bilürsün kara toprağ olusar *(D.B. XVI. 6)*

§ Efzûliden افزوليدن [*Fa.*] : Yeltemek يلتمك ve kındırmak. *(Ni'meti. XVI. 5)*

§ Hazz حض [*Ar.*] : Yeltemek يلتمك. *(Müntehab. XVII. 34-1)*

§ El-muhâreşe المحارشه [*Ar.*] : Biri birini yeltemek يلتمك ki hamleye tergip eylemek. *(Kdeb. XVIII. 617-1)*

§ Evjûlîden اوژوليدن [*Fa.*] : Kışkırtmak ve ölçermek ve yeltemek يلتمك ve iğva vermek ve tahrik ve taslit etmek. *(Bürh. XVIII-XIX. 84)*

§ Füjûlîden فژوليدن [*Fa.*] : Kındırmak ve yeltemek يلتمك ve tahrik ve iğra mânasınadır. *(Bürh. XVIII-XIX. 445)*

yeltenmek, (yiltenmek) : Heves etmek, meyletmek, özenmek.

Garipliğe yeltenmegil يلتنمكل zinhar
Demeyem ki sen gel ırak ile var *(Süh. XIV. 31)*

§ ... Bunun gibi bâtıl sevdalara yiltenüp يلتنوب gelmişler.
(Anter. XIV. 449)

§ Nolaydı fülanın sözüne uyup bunun gibi sevdaya yiltenmeye idüm يلتنمايدوم. *(Anter. XIV. 441)*

§ ... Oğluna nasihat et bunun gibi işi terk etsin, muhâl işlere yeltenmesün يلتنماسون. *(Anter. XIV. 408)*

§ ... İki avrat almağa yiltenmeye يلتنميا.
(Müneb. XIV-XV. 198-1)

Sorulısar dörtlü ondan hiç yalan tanukluğa
Yeltenüben يلتنوبن vardı mı, ya eyledi mi el-ıyaz
(Muham. XV. 325)

Hava-yi gurbete yiltenme يلتنمه zinhar
Belalar bendine olma giriftar *(Güvahi. XVI. 70)*

Mirvaha bigi kararım yele verir fikri bu
Zatiyâ durmaz yine gönlüm hevaya yeltenir يلتنور
(Zati. XVI. 169)

Hemişe yeltenüp يلتنوب olmaz hevaya
Kuru efsane ile cûş kılma *(Letaif. XVI. 75)*

Getireyim başına bir belâ ben
Ki yeltenürsün ييلتانورسن anın üstüne sen
(Şeh. Ş. XVI. 568)

Yalınlanıp igen yeltenme يلتنمه yele
Sözü söyle veli endaze ile *(Şeh. Ş. XVI. 535)*

yelte vermek : Tahrik, teşvik, ıgva etmek.

§ Biri birine söyleyüp azdurmağa yelte verür يلته ورر.
(Enfes. XV. 62)

yel tutmak : Ağrımak.

§ Yaban sıçanının yağını yel tutan يل طوتن yere sürseler gidere.
(Ac. A. XV. 80)

yel yeperek : Telaş ile, acele ile, çabucak.

Emr ü fermanı ile padişeh-i zîşanın
Diktiler ana da bir desti gidip yel yeperek يل يپەرك
(Vasıf. XIX. 275)

yel yutmak : Ağzını havaya açmak, hava almak.

O kim dürüşmeye kesbinde her yıl
Hemişe Hızr atı gibi yudar yil يودر يل
(Güvahi. XVI. 75)

yel yürümek : Yel esmek.

§ Müsahhar ittük ana yeli yürür يل يورر anın emriyle arkun arkun nereye uğrarsa. *(Cev. Es. XV. 173)*

yem dökmek : Bir kimseyi, hoşuna gidecek şeylerle aldatıp tuzağa düşürmeğe çalışmak.

§ Sayd-ı anka-yı himmet-i mülûkâne-i şah-ı Cem-hademe yem dökmek يم دوكمك olduğu... *(Sûr. XVIII. 46)*

yemeklenmek : Yemek yemek.

§ Sabah oldukta bir mergzara yetiştiler. Bir tarafında bir hurrem bağ var, içinde bir muhkem zer-nigâr köşk yapılmış, bir bınar âb-ı revan olmuş, üstünde kondular yemeklendiler يمكلندلر. *(Ferec. XV. 104)*

§ ... Nâgâh bir ağaç göründü, Halef ol tarafa yürüdü gördü ağacın dibinde bir çeşmesar var... Atayı götürdü ağaç dibine, andan anasını dahi götürdü, sulandılar, yemeklendiler يمكلندلر Hakk'a şükür ve Halef'e dua ettiler.
(Ferec. XV. 314)

§ ... Mısır'ı teferrüclendi, bir meyhaneci evine yemeklenmeğe يمكلنمكا oturdu, gördü Mısır'ın küberâ ve zurefâsı anda sohbet ederler; bu dahi ol evi konak edindi.
(Ferec. XV. 227)

§ ... Zeyn'in elin öptü tahte geçirdi... Mübarek, taht ayağında hizmet eylerdi. Ekâbir-i Mısır ve konşular gelip Zeyn ile yemeklendiler يمكلندلر ve taaccüp ettiler kim, bu nice kişidir kim Hoca Mübarek buna hizmet eder dediler. Çün yemek yindi... *(Ferec. XV. 138)*

§ Zikr olunan beş nefer âdem ellerinde deve ve at, karyemiz kurbuna konup yemek çıkardık, yemeklenüp يمكلنوب çıkıp gittiler. *(Sic. K. XVI. 8, 317)*

§ Şol zaman ki sahib-i hane ve kendinin hizmetkârı yemeklenüp يمكلنوب yatup uyurlar... *(Solak. XVII. 4-2)*

yemelemek : Topallamak, hafifce aksamak.

§ Eş-şekkü الشك *[Ar.]* : Ve dahi deve yürürken ön ayağını azacık salmak ve yemelemek يملمك.
(Terceman. XV. 436-2)

yemeni yastık : Yazmadan yüz geçirilmiş yastık.

§ Kuşak : 100, yemeni yastık يمنى يصدق : 20, kadife yastık : 20.
(Sic. B. XV. 6, 75)

yemin urmak : Yemin etmek, ahdetmek.

Sâidlerini bana hamâyil kılur isen
Senin esirin olmağa ben urayım yemin اوريم يمين
(Kadı. XIV. 505)

yemiş : Yiyen, yiyici.

Bilür mahiyyetin anın yemişi يميشى
Heman kendözüdür cennet yemişi *(Mih. XV. 241)*

yemişlenmek, (yimişlenmek) : Yemiş yemek, meyva yimek.

§ Tâ ki anın âşıkları her dem, her sâat ol yemişlerin kangısından dilerse yemişleneler يمشلنلر. *(İhlâs. XIV. 244)*

§ Kaçan kişi tok olsa mühtaç olur ki önüne yimiş döke yimişlene يمشلنه pes yimişi ol olur ki halkın ırzın çeyneye mesavîlerine meşgul ola. *(Müneb. XIV-XV. 137-2)*

§ Uçmak ehli ol kıyamet gününde şuğl içinde yemişlenüp يمشلنوب tena'üm ederler. *(Leys. Ar. XV. 306)*

yemlemek : Yem yidirmek.

§ Gaziler üç fırkadır : Biri, tavarlarına timar idüp otarır ve yemler يملر ve suvarır. *(Cev. Ah. XV-XVI. 367)*

yemli yemişli : Sebzeli meyvalı, bağlı bahçeli.

§ Merv kadısın bir yemli yemişli يملى يمشلى bağı ve bir Mübarek adlı bir salih abdi var idi. *(Tibr. XVI. 209)*

§ Er-riyf الريف *[Ar.]* : Ekinli biçimlı, yemli yemişli يملى يمشلى ma'mur ve âbâdan, hasab ve ni'meti firâvan arza denir. *(Kam. XVIII-XIX. 2, 769)*

yeñ, (yiñ) : Elbıse kolunun el üzerine gelen kısmı.

Geldi ol Yusuf katına utanu
Tapu kıldı yeñin يكين yüzne tutunu *(Yuz. Şeyd. XIII. 49)*

Şunlar ki çoktur malları gör nice oldu halleri
Sonucu bir gönlek giymiş anında yoktur yeñleri يكلرى
(Yunus. XIII-XIV. 131)

Eyler idi satu pazar bir pul için geri bozar
Olmuş bu dünyadan bizar yeñsiz يكسز gönlek giymiş gider
(Yunus. XIII-XIV. 333)

Dudağını sildi yeñi يكى ucule
Adamlık ile vü değil gücile *(Süh. XIV. 109)*

§ Düşmanla sohbet kılmak şol yılan götürmek gibidir, hassa kim yeñin يكين yılana yuva eyleye. *(Kel. XIV. 81)*

§ Eğer devenin yüreğin âşık kişinin yiñine يكنه bağlasalar aşkı zâyil ola. *(M. Bay. XIV. 47)*

§ Meryem'in gönleği yakasından, ba'zılar dediler ki yeñinden يكندن üfürdü. *(Leys. Mu. XIV-XV. 3-1)*

§ Kol sınsa yiñ يك içinde, baş yarılsa börk içinde. *(Ata. XV. 3)*

§ Eğer tercümede halel vâki' olsa derhal keremi yeñiyle يكيله anı setreyleye. *(İrşad. XV. 23)*

§ Âstin آستين [*Fa.*] : Yiñ يك. *(Miftah. XV. 44)*

§ ... Ol manzarada bir sanem gördüm vâlih olup baş yerde kodum, alkış ettim, ızhar-ı muhabbet ettim, ol dilber-i mah-peyker yeñin يكين sılkti yüzün örttü, eyitti... *(Ferec. XV. 87)*

§ ... Yeñiyle يكيله yüzümden gözümden yol tozun sildi. *(Ferec. XV. 279)*

§ Nuri bir kez yiñiyle يكيله işaret eyledi, arslanlar mişeye girdiler. *(Tez. Ün. XV. 209-2)*

§ El-itbü الاتب [*Ar.*] : Yeñsiz يكسز ve yakasız gönlek ve kaftandır. *(Terceman. XV. 9-2)*

Ana bağışladı yoldaşlarını
Sildi şefkat yiñile يكله yaşlarını *(İbrahim. XV. 25-1)*

§ Kişinin eli dünyadan kısa gerektir, yiñ يك gerekse kısa olsun gerekse uzun. *(Güls. XV. 75)*

§ ... Diledi kim yeñimden يكمدن çıka, yeñlerim يكلرم tuttum. *(Bektaş. XV. 28)*

§ Mel'unun yeñi يكى içinde âbdâr hançer varmış. *(T. Oruç. XV. 25)*

Geh yeñine يكينه yüzün sürüp miskin
Der idi kanı sâid-i simîn *(Yuz. Hamdi. XV. 141-2)*

Yeñi öpmüş idi ancak elini
Kemer koçmuş hemin ancak belini *(Yuz. Şems. XVI. 73)*

§ Âstîn آستين [*Fa.*] : Kaftan yeñi يكى. *(Ni'meti. XVI. 68)*

§ Âstîn آستين [*Fa.*] : Yiñ ييك, kümm كم [*Ar.*] mânasına. *(Cinas. XVI. 46-1)*

Sığadı gönleğinin yeñlerini merdane
Girdi sâki bir ayağ ile yine meydane *(Âli. XVI. 46)*

Örü turdu ki gide şad ü handan
Çekildi cübbe yiñi ييكى kaldı hayran *(Güvahi. XVI. 15)*

Yapışup hocanın birer yeñine يكنه
Çekişirler komayuben genine *(Güvahi. XVI. 84)*

Sağalıcak elin tutmaz yiñinde يكنده
Hemin sayruyu avla döşeğinde *(Güvahi. XVI. 57)*

Mülk-i cihandan el yusa silkip yeñin يكينى nola
Daman-ı himmetinde dü-âlem gubar idi *(Lâmii. XVI. 53)*

§ İşbu uzun yeñlü يكلو, mâi astarlı çuka tolama ve işbu... *(Sic. A. XVI. 2, 1122)*

§ ... Ve bir vaşak kürklü sarı atlas uzun yiñli يكلى ve bir kürksüz sarı atlas tolama ve bir köhne serâser tolama ve bir uzun yeñli gülgûnî atlas ve... *(Sic. A. XVI. 3, 245)*

§ Ḫıştek خشتك [*Fa.*] : Yiñ ييك. *(Şamil. XVI. 601)*

§ Âstîn آستين [*Fa.*] : Yeñ يك. *(Şamil. XVI. 192)*

Kılıç biçti adûye bir libası
Ne anın yeñi يكى vardır ne yakası *(Zati. XVI. 249)*

§ El-itb الاتب [*Ar.*] : Yensiz يكسز ve yakasız gömlek. *(Ah. XVI. 10)*

Yeñine çekti elini misâl-i şâh-ı çınar
Cefaye elleri değmez güzellerin aslâ *(Yahya Bey. XVI. 61)*

Süpürge : bahc, çirkin : rahc, tor at : mahcı, sâ : baç
Çerahşet : mengene, yeñ يك : âstîn آستين : [*Fa.*], bûm : uç, acı : kez
(Genc. XVII. 48)

§ Estin استين [*Fa.*] : Yeñ يك, âstin mânasına ki Arapça kümm derler. *(Cam. Fa. XVII. 60)*

§ ... Anlar dahi üst kaftanlarının sağ yeñin يكن sağ elleriyle ve peşini sol elleriyle tutarak kemal-i âdab ile... yürürler. *(Os. Kanun. XVII. 511)*

§ Meğer yeñi içinde bir hançer-i zehr-âlûdu var imiş, filhal sultan-ı cihana havâle edüp... *(Solak. XVII. 27-1)*

§ Bakıyre بقيره [*Ar.*], pirahen-i bî-âstîn پيراهن بى آستين [*Fa.*] : Yeñleri يكلرى olmayan gömlek ki nisvan giyerler. *(Aks. XVII-XVIII. 185-2)*

Tenine ditreme düştü, elini öpmeğe sundu
Elini vermedi Seyyit yiñin يكن sundu işaretle
(Battal. XVIII. 61)

§ El-kümm الكم [*Ar.*] : Câmenin yeñine يكنه dinür, Fariside âstîn dirler. *(Kam. XVIII-XIX. 3, 552)*

§ Âstîn آستين [*Fa.*] : Esvap yeni, insanın giydiği her dürlü esvap ve elbise kollarının yeni يكى. *(Kam. Os. XIX. 26)*

yeñ başı : Gömlek yahut elbise kolunun koltuk tarafında olan yeri.

§ Reddene'l-kamis ردن القميص [*Ar.*] : Gömleğe yeñ başı يكباشى etti ki "rudün" gömleğin koltuk tarafından olan canibidir. *(Aks. XVII-XVIII. 417)*

yencmek : → **yancımak.**

yendek : → **yindek.**

yen devşirmek : Kollarını sıvamak, işe hazırlanmak.

Kamu çiğ aşını hep bunda pişir
Yol uzaktır yeñüñi يكوكى bunda devşir دوشر
(Yunus. XIII-XIV. 36)

yene : Yine.

§ Çün evüme geldüm ki yene ينا bayağılayın tesbihim okuyam, namazum kılam. *(Yüz. Ha. XIV. 29)*

Hey ne mübarek yer olur Birgame
Düştü yene ينا üşbu gönül bir game *(Dâi. XV. 108)*

yeng : 1. Renk.

Nitekim çalar ol her dürlü yenge ينكه
Bu miskin çalınır yüz dürlü renge *(Hurş. XIV. 50)*

Hava yengine ينكينه battı nilüfer hem
Hava yüzünde yer yer bitti çiğdem *(Hurş. XIV. 40)*

Hava tutmuş idi yengi ينكى denizden
Deniz dökmüş idi rengi benizden *(Hurş. XIV. 37)*

Arap yengi ينكى kim oldu şam yengi ينكى
Acemden tuttu budur tan rengi *(Hurş. XIV. 59)*

2. Şekil, tarz, üslûp, usul, biçim, suret.

§ Biri biriyle ne yeng ile ينكله kavuştular. *(Fütuh. XIV. 204)*

§ Tırabulus şehrini ne yeng ile ينكله fethetti. *(Fütuh. XIV. 113)*

§ Mısr'ın fethini ne yeng ile ينكله olduğunu bitide bildirdi. *(Fütuh. XIV. 213)*

§ Baylar bezeğinden kaça, yohsullar yengine ينكنه gire. *(Fütuh. XIV. 247)*

Gönül ü can verüben intizare
Hıtap etti bu yeng ile ينكيله nigâre *(Işk. XIV. 81-2)*

Çün kalemle resm kıldı yengini ينكنى
Nakş kıldı şekl ü vaz u rengini *(İs. XIV-XV. 318)*

Liyk her birinde var bir türlü yeng ينك
Dahi bir miktar resm ü şekl ü reng *(İs. XIV-XV. 268)*

Akıbet bir fitne vü yeng ينك eyledi
Tutmağa Tebriz'i aheng eyledi *(İs. XIV-XV. 529)*

Gerçi var âlemde yüz bin dürlü reng
Her tarafta bunca bin bin nev' yeng ينك *(Vahdet. XV. 71-2)*

Çün görünür dürlü dürlü reng ile
Sırr-ı penhan oldu pes bu yeng ile ينكله *(Vahdet. XV. 71-2)*

Aşk geldi yıktı nâm ü nengümüz
Hırka-i nâmus u âr ü yengümüz ينكز *(Vahdet. XV. 89-1)*

Acep saz ol acep söz ol acep yeng ينك
Anı her kim görür hayran olur deng *(Çeng. XV. 206)*

yengeç : Değirmen baltacığının altına konulan demir.

§ Kutube قطبة *[Ar.]* : Değirmen tucunun altına konan çakurcaklı demür ki ana yengeç ينكج derler.
(Bab. XVI. 2, 274)

yeng etmek : Çare bulmak.

§ Müslümanlık çerisi ne acep yeng ettiler ينك اتدلر.
(Fütuh. XIV. 47)

yeñi ay, (yiñi ay) : Hilâl.

Gamdan inceldi bu gönlüm oldu yeñi ay ينكى آى bigi
Gözlerime tuş olalı şol hilâlî kaşların *(Nesimi. XIV. 37)*

Nazar çün eyledi güneş cemale
Yiñi ay يكى آى gibi döndü ol hilâle *(Işk. XIV. 67-2)*

İmdi hem bilmek gereksin yiñi ay ييك آى
Kankı gün doğar dolunur kış u yay
(Melhame. XIV-XV. 159-1)

Çalk koyun yatsa bu ayda yiñi ay ييك آى
Cümle narh ucuz ola dir kış u yay
(Melhame. XIV-XV. 39-1)

Yeñi ay ile يكى آييله eski na'l-i esbi
Şerefte çeşmine yeksan geldi *(Enis. XVI. 53)*

§ Hilâl هلال *[Fa.]* : Yeñi ay يكى آى. *(Şamil. XVI. 661)*

§ Hilâl هلال *[Fa.]* : Yeñi ay يكى آى. *(Ni'meti. XVI. 637)*

Terece : deriçe, peyrev : uyucu, yeñi ay يكى آى : meh-i nev مهنو *[Fa.]*

Öneği : lecûc ü kejrev, sarılık : zerir ü çün : pes
(Genc. XVII. 50)

yeñi bahar : → **yeñi yaz.**

yeñice : Yeni dikilmiş bağ.

§ Nev-âceste نواجسته [*Fa.*] : Taze dikilmiş bağa denir ki yenice يكيجه ta'bir olunur. *(Bürh. XVIII-XIX. 598)*

yeñice güyeğü : Yeni güveyi.

§ Şol yeñice güyeğü يكيجه كويكو gerdeğinde yatur gibi tâ kıyamete değin yatısar. *(Cinan. XV. 86)*

yeñile, (yeñilece, yeñilice) : Yeni, henüz, yeniden, pek yeni.

§ Bir kafes içinde üç göğercin yavrucağı kodu, birisi henüz çağa yavru, yumurtadan yeñile يكله çıkmış.
(Fütuh. XIV. 228)

§ Hatun kişiler yiñile يكله evlendin deyü men' etmeyeler.
(Anter. XIV. 357)

§ Hastalıktan yeñile يكله kalkmışların tedbirin bildirelim.
(Mü. Şi. XIV-XV. 10)

Yeñile يكيله mevlidim çıksun cihana
Eğerçi söylenür dehren fe-dehrâ *(Muham. XV. 5)*

Halâs oldu çün ol dürr-i yegâne
Yeñile يكيله geldi san yine cihana *(Mih. XV. 253)*

Yeñile يكيله geldi bu şehre garip ol
Sefer kılur buradan an-karib ol *(Hikmet. XV. 317)*

Gönül göğünde göründü yeñile يكيله bir meh-i tam
Bu cism zulmetini ruşen etti nûrı temam
(İbrahim. XV. 119-2)

§ İşlerin yavuzrağı yeñile يكله belüren iştir. Her iş kim yenile bélüre, ya'ni benim sünnetimde olmaya, ol bid'attır.
(Cennet. XV. 321)

§ ... Hemşire, Attar'a eyitti : Acep niçin bu zağ kimi görse ağlar, talabır. Lâin eyitti : Ey nur-ı çeşm, bu zağ yeñile يكله geldi, yad kişi görse iner ağaçtan yün yere sürer ağlar dedi. *(Ferec. XV. 394)*

§ ... Fazl mütehayyir kaldı, gönlün eyitti : Yavuz bahtım beni bu hale kodu, nideyim, nâçar ata gitmiş, mal gitmiş Musul'a ne deyü varam, halime münasip oldur kim bî-hâsıl nigâr katına varmayam, kadı tapası olmayam, yeñile يكله âvare olam başım alam gidem. *(Ferec. XV. 42)*

§ El-ibda'ü الابداع *[Ar.]* : Yeñile يكيله nesne dürütmek. *(Terceman. XV. 4-1)*

§ Eğer senin kavmin yeñile يكله ölmüş değilmişse. *(Kesir. XV. 65)*

§ Nevende نونده *[Fa.]* : ... Ve yeñile يكيله çıkmış nesne, nev-peyda mânasına. *(Deş. XVI. 256-2)*

§ Nev-âyin نوآيين *[Fa.]* : Yeñile يكيله zâhir olan nesne, bedi' mânasına. *(Deş. XVI. 282-1)*

§ Acemden yeñile يكيله bir danişment kişi gelmişti ana sordular. *(Âş. XVI. 92)*

Yine bir lâle-ruhu sevdi Revani yiñile يكله
Yine bir taze güle bülbül-i şeyda olmuş *(Revani. XVI. 69)*

Ol serv-i naz kim yeñile يكله naza başladı
Nazın kitabın okumağa taze başladı *(Nihani. XVI. 97)*

§ Ḫat خط *[Fa.]* : Yazu ve yeñile يكله gelmiş sakal ve bıyık. *(Caf. XVI. 50-1)*

§ İbtidâ' ابتداء *[Ar.]* : Yeñilece يكيلجه bir nesneye başlamak ve nesnenin evveli. *(Bab. XVI. 2, 2)*

§ Ittıraf اطراف *[Ar.]* : Kişi yeñilice يكى لجه nesne satun almak. *(Bab. XVI. 2, 287)*

§ Mübtedi مبتدى *[Ar.]* : Yeñilice يكى جه bir işe başlayan kimse. *(Bab. XVI. 2, 617)*

§ Nev-âyin نوآیین [*Fa.*] : Yeñile یکله düreyen nesne.
(Ni'meti. XVI. 606)

Eski sevdiğimden vazgeldim ise
Yenile sevdiğim andan ziyade *(Kara. XVII. 18)*

yeñilece : → **yeñile.**

yeñilice : → **yeñile.**

yeñişmek : Yarışmak, müsabaka etmek.

§ El-gılâbü الغلاب [*Ar.*] : Yeñişmek یکشمك, muğalebe gibi.
(Terceman. XV. 111-1)

yeñi yaz, (yeñi bahar) : İlkbahar.

Bu dem yüzüm süreduram her dem ayım yeni doğar
Her dem bayramdurur bana yayım kışım yeñi bahar یکی بهار
(Yunus. XIII-XIV. 320)

Saâdet bülbülü saz ider idi
Zimistanı yeñi yaz یکی یاز ider idi *(Işk. XIV. 251-2)*

yeñi yetmiş : Yeni yetişmiş, genç, nevreside.

Nevreside نورسیده [*Fa.*] : yeñi yetmiş یکی یتمش, hest [*Fa.*] : var
(Genc. XVII. 68)

yeñi yiğit : Delikanlı, genç.

Dedi yüzün ay, tâliin Müşteri
Muvafık bulundu sana müşteri
Lâtif ü sahi vü melik-zadedir
Yanağı gibi hatırı sadedir
Yeni yiğit یکی یکت ü oldacı kişidir
Boyu serv ağacı, sadef dişidir *(Süh. XIV. 207)*

yeñiyin : Yeni olarak, yenile.

Meğer ki Huten'den yeñiyin یکین esti seher-bad
(K. Ü. XV. 49)

yeñmek : Dayanmak, tahammül etmek, galebe etmek, karşı durmak.

İşidince yeñemez یکه‌مز dağ-ı nihanı açılır
Gülistan-ı dil-i uşşaka sabâdır sühanin
(Nabi. XVII-XVIII. 138)

yennemek, (yinnemek) : Doğuracak hayvanın memelerine süt gelmek.

§ El-ızra' الاضراع [*Ar.*] : Koyun kuzulamağı yakın olup dahi yinneyip ینلیب memelerine süt inmek. *(Terceman. XV. 86-2)*

yeñ silkmek : Vazgeçmek.

§ Cümleden el çeküp yeñim silkmiştim یکم‌سلك‌مشدم.
(Hüs. Dil. XVI. 73)

yentüre : Kalender, tiryaki.

§ Kanijede yentüre ینتره Hasan Paşa ile kaldım.
(Ev. XVII. 6, 525)

yeñül : Yeyni, hafif.

İçildi kamusu açıldı gönül
Çok ağır baş esridi oldu yeñül *(Süh. XIV.)*

Helallık dilendi dölendi gönül
Üzenü ağır oldu dizgin yeñül یکول *(Süh. XIV. 165)*

Anın takririne verme gönül sen
Çü ağırdır yerin olma yeñül یکل sen *(Işk. XIV. 68-1)*

yepelemek : → **yepemek.**

yepemek, (yepelemek, yepmek) : Okşamak.

Yavuzu kim tepemezler yeperler یپرلر
Eli kim ısıramazlar öperler *(Hurş. XIV. 65)*

İki gözlerinde Paşayı öper
Bağrına basuben arkasın yeper یپر *(Enveri. XV. 24)*

Kakımadı hiç puşup söğmedi
Arkasını yepti یپدی dutup döğmedi *(Ruşeni. XV. 105)*

§ Hazreti Hünkâr etti : Yürü imdi sen Rum iline saldık didi, arkasın yepti يابدى gözlerin sığadı nazar-ı himmet eyledi. *(Bektaş. XV. 222)*

§ Yedi küheylân at ve pusat dahi verip arkasını yepeleyerek يپەليەرك "yürü, Allah işini onara" der. *(Ev. XVII. 2, 367)*

yepmek : → **yepemek.**

yeprik : Yıpranmış, fersudeleşmiş, yıpramış.

§ El-atlas الاطلس [*Ar.*] : Eski yeprik يپرك libasa denir. *(Kam. XVIII-XIX. 2, 255)*

§ Reşt رشت [*Fa.*] : Beş mânası var... 5, mutlak eczası birbirinden müteferrık mânasınadır, muharra pişmiş et ve ziyadesiyle eski ve yeprik يپرك câme gibi. *(Bürh. XVIII-XIX. 300)*

§ Ferasude فراسوده [*Fa.*] : Ziyadesiyle eski ve yeprik يپرك ve fersude mânasınadır. *(Bürh. XVIII-XIX. 436)*

yeprimek : Eskimek, yıpranmak, fersudeleşmek.

§ Es-selm السلم [*Ar.*]: ... Koğa eskiyip yeprimekle يپرمكله amelinden fariğ olup termim ve ihkâm eylemek mânasınadır. *(Kam. XVIII-XIX. 3, 481)*

§ En-nekîle النقيلة [*Ar.*]: ... Yeprimiş يپرمش deve dabanına urulan deriden yamaya denir. *(Kam. XVIII-XIX. 3, 366)*

yer : Toprak, ülke, diyar.

§ İşbu Mısr yerinden يرندن ırılıp gitmezüz. *(Enfes. XV. 202)*

§ ... Aslı od, hava, su, yerdir يردر , anın içün bu âleme âlem-i mürekkebat derler. *(Hazain. XV. 3-1)*

§ ... Evvel ol erkânı yarattı, ol dörttür : Biri od, biri hava, biri su, biri yerdir يردر ya'ni toprak. *(Hazain. XV. 6-1)*

§ Bizim yerde يرده hot anın gibi olmaz amma çok didiğin gibi keşürler olur. *(Letaif. XVI. 16)*

yerbağırsağı : Solucan.

§ Ḫaratıyn خراطين [*Ar.*] : Yerbağırsağıdır یربغرسغیدر eğer sahketseler, kesilmiş sinire ursala filhal faide ede.
(M. Bay. XIV. 62)

§ Kefceliz کفجلیز [*Fa.*] : Kefgir ve it balığı ve yerbağırsağı یبر باغرسغی ve çömçe balığı. *(Deş. XVI. 208-1)*

§ Kefçeliz کفچەلیز [*Fa.*] : ... Ve yerbağırsağı یربغرسغی ve it balığı ki Arapça duğmus derler. *(Caf. XVI. 131-1)*

§ Kefceliz کفجلیز [*Fa.*] : İt balığı ve yerbağırsağı یبربغرسغی ve çömçe balık. *(Ni'meti. XVI. 519)*

§ El-ḫaratıyn الخراطين [*Ar.*] : Yer soğulcanı ve yerbağırsağı یربغرسغی dedikleri uzun kurtcağızlardır ki çamurlarda olur müdrir ve muhallil ve mesanede olan taşları müfettit ve yerekan illetine nâfi'dir. *(Kam. XVIII-XIX. 3, 623)*

yercüğez : Yercik, barınak.

§ ... Mıhı soluna burdu, şehre yakın yerde kondu, mişede yercüğez یرجکز idindi. *(Ferec. XV. 201)*

yerden götürmek : Yükseltmek, zilletten, perişanlıktan kurtarmak.

Dedi ger düşmanı ele getürem
Sizi Tanrı bilir yerden götürem یردن کوتورم *(Şeh. Ş. XVI. 44)*

yerden kopmak : Tekrar dirilmek, kabirden kalkmak.

§ İyilik idici şoldur ki iman getürdü Tanrı'ya ve kıyamet gününe, gerü yerden kopmağa یردن قوپمغه. *(Cev. Es. XV. 44)*

yer deprenmek : Yer sarsılmak, hareket-i arz olmak.

§ Tanrı Taâlâ dilerse ki bir şehirde veya bir vilâyette yer deprene یردپرەنه... *(Tebareke. XIV. 46-2)*

Ki yer deprene یردبرانه ditreye kanâdil
Şunun gibi ki hiç şerhetmeye dil *(Muham. XV. 300)*

§ Zelzele زازله [*Ar.*] : Yer deprenmek یردپرنمك.
(Müntehab. XVII. 45-1)

yer deprenmesi : Zelzele, hareket-i arz.

§ Kuvvetinden arzı tahrik edip zelzele zâhir olur ki Türkide yer deprenmesi يردپرنمسی derler. *(Men. Av. XVI. 66)*

yerdeş : Hemşeri.

§ Hem-cây همجای [*Fa.*] : Yerdeş يردش ya'ni köydeş. *(Ni'meti. XVI. 633)*

§ Hem-cây همجای [*Fa.*] : Yerdeş يردش. *(Şamil. XVI. 534)*

yerdük : Yerilmiş, yerilen, kötülenen, hor görülen.

§ Yerdük يردك oğlan yer tutar. *(Ata. XV. 13)*

yer düzmek : Yer hazırlamak.

Ben gül görürem yüzünü gözümde ve liykin
Yer düzerem يردوزرم öndin sanemâ hâre yürekte
(Kadı. XIV. 254)

yere bırakmak : Yere yıkmak, sermek.

§ ... Safa üzre otururken elli atlı haramî yaraklular geldi, ceng ettiler, Fazl, haramîlerden on kişiyi yere bıraktı يره براقدی. *(Ferec. XV. 24)*

yere çalmak : Yere atmak.

§ Çoban mellahtan ümit kat' etti, kasrına vardı; cemâat kaçmış ve koyunu dahi bulmadı, kendüyi yere çaldı يره چالدی canı cehenneme ısmarladı. *(Ferec. XV. 511)*

yere depilmek : Yere vurulmak, çiğnenmek.

§ Gördünüz mü kim Kureyş'in izzeti nice yere depildi يره دپلدی. *(Si. Da. XIV. 511-1)*

yere depmek : Yere çarpmak, vurmak.

§ ... Esna-yi kelâmda vezir eyıtti : Kâşki, balıkçı beni balçıkta bulucak yere depeydi يره دپیدی vezir olup azil şerbetin içmeyeydim dedi. *(Ferec. XV. 545)*

yer edinmek : Mevki tutmak.

§ Padişah katında yer edinmek یر ادنمك için istid'a kıldı ki padişah anın ol kızını aktine mukarrer kıla. *(Raufi. XVI. 78)*

yere getürmek : Yerine getirmek.

§ Ne hâcetün var, buyruğun yere getürem یره کتورم dedi. *(Yüz. Ha. XIV. 266)*

yere ısmarlamak : Toprağa bırakmak.

§ ... Âmir geldi beni bağlayıp çuvala koydu, aldı gitti ol vakıt kendime geldim ki beni çuvaldan çıkardı, acı dil verdi, yaraladı, yere ısmarladı یره اصمرلدی , halim budur. *(Ferec. XV. 404)*

yer etmek : Mekân tutmak, yerleşmek, yer tutmak.

Etmedi امدی hergiz zemin ü âsmanda yer یر veli
Kûh-i Kaf-ı dilde etti aşiyan Anka-yı aşk *(Ruşeni. XV. 255)*

§ Bu ne hararet-i cangâhdır ki dil ü canına te'sir ve cism-i saâdet-nişanında yer etmiş یر ایتمش. *(Saadet. XV-XVI. 52-2)*

Nazîri yokturur devran içinde
Elif kaddi yer etti یر اتدی can içinde *(Raufi. XVI. 102)*

Havay-i nefs ile dilde yer etmedin یر ایتمدین Hannas
Halâs ede o hevadan bizi İlâhi'n-nâs *(Ruhi. XVI. 16)*

Söz ehlini ölür sanma cihanda
Eder ایدر İsi gibi yer یر âsmanda *(Yuz. Şems. XVI. 50)*

§ Yüz dürlü heva vü heves gönlümde yir itmişti یر اتمشدی. *(Hüs. Dil. XVI. 73)*

yer evi : Bodrum, mahzen.

§ ... Ve müteveffat-i mesfurenin Hüseyin ve Fahri nâm sağirlerine irs ile intikal eyleyen üç yer evini یر اویی ve bir sofayı ve... *(Sic. E. XVI. 16, 126-1)*

yere yamamak : Yam yassı etmek.

§ Kâfiri yere yamadı یره یمادی. *(Fütuh. XIV. 38)*

yere yüz urmak : → **yüz urmak.**

yer göceni : Bir çeşit göcen.

§ Rasu راسو [*Fa.*] : Gelincik dedikleri canavarcık, ars mânasına ve yer göceni یر کوجنی. *(Deş. XVI. 290-1)*

yer gök götürmez : → **yer götürmez.**

yer götürmez, (yer gök götürmez) : Pek çok.

Yer götürmez یر کوتورمز leşkeri alay alay
Anda iltür, müşkil iş oldu kolay *(Enveri. XV. 104)*

§ Geceyi gündüze katup yer ve gök götürmez یر و کوك کوتورمز sipah ile yürüdü. *(Şeref. XVI. 64)*

yer içi : Yer altı.

§ Bınar suyu galizdir akar sudan. Çıktığı yerden igen ırak gittikçe latif olur, galizliği buhardan olur yer içinde ya topraktan olur. *(Hazain. XV. 32-2)*

yeridir : Lâyıktır, münasiptir, sırasıdır.

Şu kıllardan gelip bir kıl boşana
Yeridür یریدر çenge ger boynu uşana *(Çeng. XV. 257)*

Yürü ey zâr ü bî-karar gönül
Yiridür یریدر çok inilde var gönül *(İbrahim. XV. 147-2)*

Nâr-ı aşka nûr olursan yeridir یردر ey dil sana
Kim dedi par par tutuş pervane gibi yan ana
(Nihani. XVI. 20)

Döğsem başımı taşlara su gibi yiridür یریدر
Cismin kuruttu kat' olup ol cûybar ah *(Selâman. XVI. 143)*

Şahlardan kendüye var ise hemtâ görmedi
Yeridir یر یدر bî-çarelerle zîr-i hâk olsa yeri
(Nigâ. Ter. XVII. 20-1)

Açılsa gül gibi yeridir یریدر gonca-i emel
Rûy-i zemini hûn-ı adüv kıldı lâle-fâm *(Hâleti. XVII. 33)*

yerilip yeçilmek : Ayıplanmak, kınanmak.

§ El-izmamü الازمام [*Ar.*] : Ve dahi bir kimesne yerilip yeçilecek يرلب يچيلجك ve ayıplanacak iş işlemek. *(Terceman. XV. 42-1)*

yerin bulmak : Yerine gelmek.

§ Darb-ı vâhidle katlolup emr-i İlâhi yerin bulsun يرن بولسون. *(Saadet. XV-XVI. 93-1)*

yerince (I) : Yerinde, uygun, düzgün, eksiksiz.

§ ... Uşbu yer yavlak taze ve lâtiftir ve gönül açıcı ve rahatlıdır. Zağ eyitti : Ne kim dersin yerincedir يرنجادر ve bu makamın hoşluğuna sözüm yoktur ve liykin... *(Kel. XIV. 83)*

Bizi ihsan ile andın yirince يرنجه
Unutmazuz seni sine girince *(Işk. XIV. 175-1)*

Elin aldı öğüt verdi yirince يرنجه
Dedi öğüt dutan olmaz yirince *(Işk. XIV. 217-1)*

Nedir zulm yerince يرنجا hayretmemek
Dürüşüp el erince hayretmemek *(Süh. XIV. 16)*

Yerince ol kızı hatun öğerdi
Ki ya'ni oğlunun gönlün eğerdi *(Dah. XIV. 59)*

Kağan arslan gibi yahşi yiğittir
Güzeldir sureti, nakşi yiğittir
Yüzü gökçek, yerince aklı kâmil *(Dah. XIV. 48)*

Hüma eydür değil bu söz yirince يرنجه
Helâk olur özüm yine görünce *(Işk. XIV. 52-1)*

§ ... Bir dane buğday gibi bağrı yerince يرنجه, talağı yerince, böğreği, yüreği ortada... *(Hazain. XV. 8-1)*

Eli ayağı parmağı yerince يرينجه
Veli karnı büyük inciği ince *(Şeh. Ş. XVI. 821)*

Yerincedir يرنجه ne kim buyurdun ey meh
Yüzün gibi sözün dahi müvecceh *(Şeh. Ş. XVI. 119)*

yerince (II) : Yerilmiş, kötülenmiş.

Elin aldı öğüt verdi yirince
Dedi öğüt dutan olmaz yirince رنجه *(Işk. XIV. 217-1)*

yer incisi : İnci çiçeği.

§ Lâlâ لاله [*Fa.*] :... Ve bir nebat ismidir ki Mekke-i Mükerreme'den gelir; buhuru bevasır ve veca-ı mak'ade nâfi'dir. Bu nebata Türkide yer incisi یرانجوسی ve inci çiçeği dahi derler. *(Bürh. XVIII-XIX. 542)*

yerinden düşmek : Mevkiinden ayrılmak, yerinden olmak.

§ Bu öküzü anın kulluğuna getürdüm; yakınlık ve hürmet ve menzilet buldu ve ben kendi yerimden یرمدن ve hürmetimden düştüm دشدم. *(Kel. XIV. 16)*

yerinden iletmek : Yerinden oynatmak, korkudan hoplatmak, harekete getirmek.

§ ... Ol halde Şenzebe bir kez heybet ile öğürdü şöyle kim anın avazı arslanı yerinden iletti یرندن التدی. *(Kel. XIV. 30)*

yerinden üzülmek : Yerinden ayrılmak, yerinden kalkmak.

§ Behmen yerinden üzülüp یرندن اوزیلوب bu cebelin şi'binden mürur eden halkın üstüne düşüp ihlâk eder. *(Men. Av. XVI. 131)*

yerinde olmak : Kararınca, ne az ne çok, yeteri kadar, miktarınca olmak.

§ ... Azacık ılımış su ile yoğuralar katı tutmaya hamırın igen sıvık eylemeyeler, tuzlu tuzsuz yoğurmayalar, tuzu yirinde ola یرنده اوله. *(Hazain. XV. 30-2)*

yerindirmek, (yerindürmek) : Tasalandırmak, üzmek, mahrum etmek.

§ Sevindirdin yerindirme یرندرمه ozan meni dedi. *(Dede. XIV. 55)*

§ Cennet yolu oldur kim nefsinden kesesin, ehl ü iyalinden kesesin, fukaraya giydiresin, nefsini yerindüresin يرندورمسن. *(Müz. XV. 92)*

Tefâhur etme özüne zer ü sim ile ey mü'min
Gözet miskinlerin hakkın yerindürme يرندرمه giyüp atlas
(Delil. XV. 21)

§ Kendinin evlâdlarına her ne gûne kumaş biçer ise emîre dahi eyle biçer idi anlara bakıp yerindirmez يرندرمز idi. *(Müslim. XV. 1, 82)*

§ Bayramda evlâdını yerindirüp يرندرب mahzun eylemeyesin. *(Rahat. XVI. 289)*

Ele aldı o leşker hatırını
Yerindürmedi يرندرمدی onların birini *(Şeh. Ş. XVI. 91)*

Gözedip ata anlar hatırını
Dilemez kim yerindüre يرندوره birini *(Şeh. Ş. XVI. 988)*

§ El-utba العتبی *[Ar.]* : Bir kimesneyi yerindirdikten يرندرد كدن sonra sevindirmek. *(Terceman. XV. 51-2)*

§ Da'vay-i bâtılı kavl-i zaif ile fasl edip hasm olanı yerindirmezdi يرندرمزدی. *(Ev. XVII. 2, 371)*

§ Bu kadar kavmi yerindirme يريندرمه bu haşerat-ı Yezidileri sevindirme. *(Ev. XVII. 4, 214)*

yerindürmek : → **yerindirmek.**

yerine iletmek : Yerine getirmek.

§ Kahreman قهرمان *[Fa.]* : Buyruğun yerine iletici يرينه ايلتيجی padişahlar evsafındandır. *(Deş. XVI. 272-2)*

yerine kalmak, (yerine turmak) : Yerini tutmak, yerine geçmek.

Berez adlu oğul kodu yerine
Yirine kalsa يرينه قلسه oğul kim yerine *(Muham. XV. 89)*

§ Ol yerlerin sancağı beğleri ve kadıları ve subaşıları ve yerlerine turan يرلرينه طوران âdemîleri ve il kethudaları malim bâbında mezkûr kuluma gereği gibi muavenet eyleyeler.
(Sic. B. XV. 7, 105)

§ Ömrü oldukça kılduğu tâat ol sağlık ni'meti şükrünün yerine turmaz يرينه طورمز. *(Leys. Ar. XV. 454)*

§ Ḫalef خلف [*Ar.*] : Salih oğul ve kişinin yerine turan يرينه طورن kimse. *(Bab. XVI. 1, 299)*

§ Ḫalf خلف [*Ar.*] : Nesnenin ardı ve yerine geçmek ve babasının yerine turmak يرينه طورمق. *(Bab. XVI. 1, 298)*

yerine komak : Yerine getirmek, ifa etmek.

§ Mezkûrlara ulak veresiz, seğirdim idüp padişahımız maslahatın yerine koyalar يرنه قويالر. *(Sic. B. XV. 4, 473)*

yerine turmak : → **yerine kalmak.**

yeringen : Çok üzülen, kederlenen.

§ ... Turımaz oturmak diler, çok oturımaz yatmak diler. Bu vâkıalar gönlün kaygılı eyler, nefsin sır, yiringen يرنكن olur.
(Hazain. XV. 71-1)

yerini beklemek, (yerini saklamak) : Mevkiini muhafaza etmek.

§ ... Eyitti kim : Üşbü er bir iş içün gelir ve bilmeğe yaramaz kim benim kastıma mı gelir ya ayruklar kastına. Hâlâ ben yerim bekleyeyin يرم بكليايين ve göreyin kim nelyer.
(Kel. XIV. 78)

Savaş olucak sanki Mirrih idi
Yerin saklamakta يرين صقلمقده Demür-mıh idi *(Süh. XIV. 151)*

yerini saklamak : → **yerini beklemek.**

yerin kolayını almak : (Harp için) en muvafık yeri intihap edip yerleşmek.

Safı vü gönüllerini düz dutup
Sığınıp ulu Tanrı'ya yüz dutup

Yeriñ kolayın aldılar يروك قولين الدلر durdular
İrişti çeri çün anı gördüler *(Süh. XIV. 165)*

yerinmek : Kederlenmek, üzülmek, mahzun olmak, tasalanmak.

§ Dahi tonum eskidür deyüp yerinmegil يرنمكل.
(Yüz. Ha. XIV. 40)

Enü yanu olup durugeldi şah
Yürüdü, kıza geldi vü dedi ah
Atam bildi ahvalimi nideyim
Ben andan ileri eve gideyim
Hem eyle idip tizceğiz yerine
İrişti, diler bahtına yerine يرنه *(Süh. XIV. 137)*

Ne yerinir يرينر dünyada ni'met için
Ne sevinir uçmağa rahmet için *(Ga. XIV. 127)*

§ ... Arap kızları içinde yirinmeye يرنميه. *(Anter. XIV. 54)*

§ Eğer Hak Taâlâ adli birle sevabın hasmına verecek olursa, ki andan dahı mahrum kalasın, ol sevinü uçmağa gide, sen yerinü يرنو tamuya gidesin, hal nite olusar.
(Müneb. XIV-XV. 115-1)

Gehi üryan olur gâhi tonanur
Gehi yerinir يرنر ü gâhi gönenür *(G. Ra. XV. 27)*

§ Hergiz gelmesin ol sevinmek ki ez'afınca yerinmek يرنمك ve dürlü ziyanlar anınla biledir. *(Cinan. XV. 122)*

§ Tâ ki yarın kıyamet gününde defterini boş görüp yerinmeye يرنميه hasenatla görüp şadola. *(Cinan. XV. 33)*

İlenmez yerinip يرنب verene zahmet
Verir karnın yarana dürlü ni'met *(Ruşeni. XV. 12)*

Bezed adlu oğul kodu yerine
Yerine kalsa oğul kim yerine يرنه *(Muham. XV. 89)*

Kimsenin sevinmeye öğdüğüne
Hem dahi yirinmeye يرنميه söğdüğüne *(İbrahim. XV. 37-1)*

İrte olunca gelirdi yerine
Ol işe razı değil kim yirine يرنه *(İbrahim. XV. 76-1)*

§ Eline dünyalık girürse sevinmeye ve eğer elinden çıkarsa yirinmeye يرنميه. *(Tez. Ün. XV. 35-1)*

§ Bay olup sevinmedim ve yoksul olup yerinmedüm يرنمدوم. *(Kesir. XV. 3)*

§ ... Ey şah-ı âlem düş gördüm... ta'birini buyurun. Uyhuda sevindim, ümittir ki uyanıkla yerinmeyem يرنمايم. *(Ferec. XV. 519)*

§ ... Bu yiğide seni çiftlendireyim, şimden gerü benim kızım ol; cihazım yok deyü yerinme يرنمه bu otuz dane gevheri kılâde edin, kim cihanın cihazı bir danesiyle olur dedi. *(Ferec. XV. 248)*

Dahi ölmedin oğluna yerini
Verüben gitti dünyadan yerini يرينى *(Hikmet. XV. 496)*

Sen dahi sula gönüller yerini
Gitmesin kimse katından yerini يرنى *(Anasır. XV. 406)*

Didi Paşa bana gelsin hastayım
Derdime andan deva ben isteyim
Geldi Paşa gece tekfür evine
Tâ ki yerinmeye يرنمايه, göre sevine *(Enveri. XV. 54)*

İneze dek göndürür tekfür anı
Döndü evine yerini yerini يرينى يرنى *(Enveri. XV. 57)*

§ Hak'tan korkan ne dünyanın geldiğine sevinür ne gelmediğine yerinür يرينور. *(Cev. Ah. XV-XVI. 652)*

Yerine düşmeyen dildar
Ah eder de yerinirsin *(Saz. Öksüz. XVI. 36)*

Yerinür يرينور eşiğinden ayru Aşki
Yerine düşmeyen şahım yerine *(Aşki. XVI. 256)*

Kişi yokluğ ile daim yerinmez يرنمز
Ki olur çok görünürden görünmez *(Güvahi. XVI. 28)*

Zamanıdır eğer devlet yerine يرينه
Ki bağlandı eşekler at yerine *(Güvahi. XVI. 48)*

Yerinme يرنمه yime cihan gussasını gam çekme
Gülü dikensiz ü balı belâsız olmaz imiş *(Nihani. XVI. 48)*

Nice bir vâdi-i gamde dil-i mahzun yerine
Bağlamaz ol saçı Leylâ beni Mecnun yerine
(Yahya Bey. XVI. 201)

Tanrı emrini getirdi yerine
Her kim anı tutmaz ise yerine *(Şeh. Ş. XVI.)*

Ol ortancası düşmüştür yerine
Yerine düşmeyen düşe yerine يرينه *(Şeh. Ş. XVI. 56)*

Gidip ol geldi bir dahi yerine
O dahi gitti yerine yerine يرينه يرينه *(Şeh. Ş. XVI. 8)*

Dönüben elçiler gitti yerini
Varuben her biri buldu yerini *(Yuz. Şems. XVI. 128)*

Nişanın sordu vü buldu yerini
Sürüp serv katına geldi yerini يرينى *(Lârendi. XVI. 293)*

§ Telehhüf تلهف [*Ar.*] : Yerinmek يرنمك.
(Müntehab. XVII. 21-1)

Yerinme يرنمه nâkısım deyü kem ol ehlini gördükçe
Kamu noksanı tekmil eden insandan haber geldi
(Niyazi. XVII. 92)

yerin yerin : → yer yerin.

yerip yeçişmek : Birbirini kınamak.

§ El-mülâvemetü الملاومة [*Ar.*] : İki kimesne birbirini melâmet edişmek ve ayıplaşmak ve yerip yeçişmek يربه يچشمك.
(Terceman. XV. 145-2)

yerip yeçmek, (yerip yerçmek) : Kınamak, hakkında fena söylemek, kötülemek, beğenmemek, aşağı görmek, hakir tutmak.

Bilir misin yere niçün denir yer
Yerip yerçip یرب یرچب demez yimen heman yer
(Ruşeni. XV. 19)

§ El-mülevvim الملوم [*Ar.*] : Bir kimesneyi çok ayıplayıcı ve yerip yeçici یبرب یبچیجی. *(Terceman. XV. 145-2)*

§ El-melâmetü الملامة [*Ar.*] : Bir kimseyi bir nesne ile ayıplamak ve yerip yeçmek یبرب یبچماك. *(Terceman. XV. 145)*

§ El-izmamü الاذمام [*Ar.*] : Horlamak ve ayıplamak ve yerip yeçmek یبرب یبچمك. *(Terceman. XV. 42-1)*

§ Biz anı sana vermek dilemedügümüz seni beğenmeyüp yerip yerçtüğümüzden یروب یرچد کوزدن değildir.
(Rahat. XVI. 138)

yerip yerçmek : → **yerip yeçmek.**

yerlendürmek : Yer olarak vermek, yer tayin etmek.

§ Kâ'be yerin Tanrı ana yerlendürdü یرلندردی ve eskiyip harap olmuştan sonra Kâ'be yerin ana gösterdi. Hattâ kim anı yaptı ve imaret kıldı. *(Enb. XIV. 195)*

yerlenmek : Yerleşmek, yurt edinmek.

§ Bir gölcük içinde iki kaz yerlenmiş idi یرلنمشدی.
(Kel. XIV. 50)

§ Ol düşmanlık ikisinin zamirinde yerlenmiş یرلنش ve eskisi yenisine ulaşmış. *(Kel. XIV. 81)*

§ Bir balıkçır bir su kıranında yerlenmiş idi یرلنمشدی.
(Kel. XIV. 33)

§ Pes Hacer destur verdi kondular ve Mekke'yi yerlendiler یرلندلر. Evvel Mekke'yi yurt edinip oturan bular idi.
(Enb. XIV. 162)

Hem beşinci gün bilir hâs u avam
Yerlenür یرلنور yer altını cümle hevam
(Melhame. XIV-XV. 28-1)

§ İmdi ey oğul eğer bir şehirde yerleneyim يرلنيم, vatan tutayım dersen gücün yettiğince cehdeyle ki ulu şehristanlarda yerlenesin يرلنه سن, vatan tutasın. *(Kab. XV. 196)*

§ Şark tarafına gidip anda yerlendiler يرلنديلر. *(Ta. Sel. XV. 7)*

§ ... Bize sahib-i garazlar şöyle ma'lûm etmişler idi kim konşuluğumuzda bir müfsit yerlendi يرلندی kâfirdir... *(Ferec. XV. 147)*

§ Câygîr جايكير [*Fa.*] : Yurt tutucu ve yerlenmiş يرلنمش. *(Ni'meti. XVI. 225)*

yerlü : Sabit.

§ Bahadırlar yerlü يرلو kaya gibi durdular. *(Anter. XIV. 156)*

§ Anın sebebi kaaim ve yerlü يرلو olmaya. *(Mü. Şi. XIV-XV. 71)*

yerlü renk : Esas renk.

§ Hûd-reng خودرنك [*Fa.*] : Yerlü renk يرلورنك. *(Sıh. Ac. XV. 42)*

yermek : Zemmetmek, kötülemek, kötümsemek, beğenmemek, hor görmek, çekiştirmek, kötü görmek.

Evvelki nişanı budur yermeye يرميه cümle milleti
Yerenler kaldı yerinü nesne değmez yerenlere *(Yunus. XIII-XIV. 94)*

Göğüz ötürdü tâli' yire yire يره يره
Sanasın gök yıkıldı düştü yire *(Işk. XIV. 118-2)*

Çü aşkın kişi anlaya kıymetin
Anı yerme kim bağlaya himmetin *(Süh. XIV. 123)*

Eğer Türki deyip yermezler ise يرمزلريسه
Çoğundan üşenip armazlar ise *(Hurş. XIV. 95)*

Yerme يرمه yiğrenme bu cihan halkını
Sen sen ol Allah'ı seversen dahi
Yerme يرمه yerenler yerini kaldı hep
Yerme يرمه bugün her ne ki yarattı Rab *(Ruşeni. XV. 218)*

Her ne koyalar önüne yerme يرمه yi
Nân-ı cev ü gendüm ü erzen dime *(Ruşeni XV. 214)*

Zâhidâ al eline yerme يرمه meyi
Ki mey-i ahmerin ağı bozu yok *(Sarıca. XV. 21)*

§ El-magazetü المغاذة [*Ar.*] : Davar suyu yermek يرمك ve yiğrenip içmemek. *(Terceman. XV. 80-2)*

Şu yeri âkıl olan kişi yere يره
Ki soka âkıbet kimseyi yere *(Hikmet. XV. 457)*

Hilm ile her sözü halka der idi
Yermez idi يرمزيدى her taamı yer idi *(Mevlit XV. 58)*

Dünyayı yerersin يررسن yine hırs ile dererşin *(K.Ü. XV. 79)*

§ Hiç kimesneyi yirmeyüp يرميوب her kişiyle muâşere ede. *(Maârif. XV. 178)*

§ Halk bizi kerih görüp yerdiler يرديلر sen âhirette bizi kerih görüp yerme يرمه. *(Cev. Ah. XV-XVI. 98)*

Ne güç yatlu eyüyi yerse يرسه vâfir
Vay ana kim diye Fır'avn kâfir *(Güvahi. XVI. 13)*

§ Ez-zemm الذم [*Ar.*] : Yermek يرمك ve aybın söylemek. *(Ah. XVI. 413)*

Nesne yermez her ne verirlerse yir
Seyrini dilkeş kılur oldukta sîr *(Şeref. XVI. 332)*

Fakirin yirüben يبروبن şal u pelâsın
Gözetme beylerin atlas kabâsın *(Yuz. Şems. XVI. 23)*

Hiç taâmı yermez idi diler ise yir idi
Söykenüp yimez idi ucbile tutmaz idi hu *(Muham. XVI. 121)*

§ Vahast واخواست [*Fa.*] : kimseyi yermek يرمك kadh mânasına ve reddetmek. *(Deş. XVI. 47-1)*

Değme bir dîba-yı zîbayı yerersin يررسن giymeğe
Guyiya nazük tenin âhir gubar olur değil *(Nihani. XVI. 57)*

Mezemmet مذمت [*Ar.*], nigûhiden نکوهیدن [*Fa.*] oldu vü : yermek یرمك

(Men. Çev. XVII. 9)

Üleştirici : kassam hem yericidir یرجی‌در : zemmam ذمّام [*Ar.*]

(Cev. Ke. XVII. 48)

Beni kara diye yerme
Mevlâm yaratmış hor görme *(Kara. XVII. 234)*

İli yerme sen, yerilür yeren
Sevilür seven döğülür döğen *(Kuddusi. XIX. 149)*

§ Mezemmet مذمت [*Ar.*] Kınamak, zemmetmek, yermek یرمك .

(Kam. Os. XIX. 333)

yermelü olmak : Yermeğe lâyık olmak.

§ Ve kimseyi öğersen şöyle öğme ki sonra yermelü olucak یرملو اولیجاق yermeyesin. *(Kab. XV. 268)*

yermürmek : → yarmurmak.

yer olmak : Yerle beraber olmak.

Burçtan muhkem bedenler ey felekten cevri çok
Top-ı kahrinden senin yıkıldılar yer oldular یر اولدیلر

(Zati. XVI. 167)

yer tutmak : Yerleşmek, mesken tedarik edinip oturmak.

§ Bir kurbağa bir yılan konşulduğunda yer tutmuş idi یردتمشدی .

(Kel XIV. 56-2)

§ Yerdük oğlan yer یر طوتار tutar. *(Ata. XV. 13)*

yer yerden : → yer yerin.

yer yerin, (yerin yerin, yer yerden, yir yirin) : Her taraftan, yer yer, taraf taraf.

Çeriyi dağıtmadılar durdular
Savaş yarağına gerü durdular
Vezir ol sökümü görüp anladı
Şaha dedi vü şah igen tanladı

Ki şöyle savaştan usanmayalar
Ölümün sağıncını sanmayalar
Buyurdu eren yer yerin يرينْ bindi uş
Sanasın deniz mevci etti huruş *(Süh. XIV. 176)*

Ne kim buyruk iletti vü etti ol
Sakahane yer yerin يرينْ eyletti ol *(Süh. XIV. 241)*

§ Kaçan Meryem İsa'yı götürüp kavmi içine geldi. Pes yer yerin يرينْ taş aldılar kim Meryem'i seng-i sâre kılalar. *(Enb. XIV. 809)*

§ Pes eyle işlediler şolok sâat şehir duvarı yarıldı. Pes yer yerin يرينْ (harekelidir) girdiler. *(Enb. XIV. 705)*

§ Âdemiler anı görüp danlaştılar, yer yerin يرينْ ün ettiler ve eyittiler... *(Kel. XIV. 51)*

Karınca vü balığ ü hem kurd u kuş
Melâik ki göklerde vardır öğüş
Eğer diyeler şükrünü yer yerin يرينْ
Diyemeyeler bellü binde birin *(Ferh. XIV. 75)*

§ Yer yerin يرينْ mealeler ve fânuz dönderdiler. *(Hamza. XIV-XV. 55, 171)*

§ Haricî beğleri yer yerden يردنْ gümreşip ettiler... *(Müslim. XV. 4, 86)*

Yir yirin يرينْ baş kaldura senden havas
Gide hayrun şerün ola bî-kıyas *(Vahdet. XV. 34-2)*

Yerin yerin يرينْ ana koparlar idi
Gelüp gözlerini öperler idi *(Muham. XV. 241)*

Koşun koşun yörüdü nâmverler
Dizildi yer yerin يرينْ saf oldu erler *(Hikmet. XV. 521)*

Kesilmiş baş gibi yuvlundu miğfer
Söküldü yer yerin يرِ يرِن pehlû-i bekter *(Mih. XV. 451)*

Altunu la'l eylemiştir yer yerin يرِ يرِين
Ornadıp komuşlar idi her birin *(Cam. XV. 105)*

Ne ok kim attı yer yerin يرِ يرِن yamadı
Urup her birin ağaca kamadı *(Şeh. Ş. XVI. 536)*

Giydi zırh ü cebe vü cevşeni İskender misâl
Azm-i Bağdat kasd-ı gazvet katl-i şah-ı bed-fiâl
Beller açıldı selâma yer yerin durdu cibâl
Sanki bir şahin şikâr saydına açmış perr ü bâl
(Kâtibi. XVII. 65)

yesir : Esir, tutsak.

Ben bir bezirgânım, sen de bir yesir
Bahanı ödemez Hind ile Mısır *(Kara. XVII. 164)*

Geliser anda Şem'un oğlu Gadban
İdiser sünnî yesirleri يسيرلرى kurban *(Battal. XVIII. 77)*

Yeşilbaş Tatar : Özbek.

§ Ekser Yeşilbaş Tatarlar يشل‌باش تاتارلر ya'ni Özbek ve sofular ya'ni kızılbaş ile ceng ider. *(Cihan. XVII. 214)*

yeşilten : İri ve yeşil kertenkele.

§ Sam-ı ebrus سام ابروص [*Ar.*] : Büyük keltenkeledir ki yeşilten يشيل تن derler. *(Terceman. XV. 410)*

yetecekçe : Yetecek kadar, kâfi miktarda.

§ Yetecekçe يتجكجه zeyt ve şirugan katalar.
(Teshil. XIV-XV. 62)

yeter ancak : Artık yetişir: Yetişir artık:

§ Hasb حسب [*Fa.*] : Kanun-ı Edeb'de bes ve şümâr kerden mânasına nakleylemiş, Türkide yeter ancak يتر انجق demektir.
(Deş. XVI. 29-2)

yetesi : Kâfi miktarda.

Zamanın yitesi يیتسی gördüm cefasın
Savabın bulmadım buldum hatasın *(Işk. XIV. 85-2)*

yetilmek : Büyümek, yetişmek, kemale gelmek.

§ Pes ol oğlan tiz yetildi يتلدی, yiğit oldu. *(Enb. XIV. 131)*

§ Tesyık تسییق [*Ar.*] : Karnında kuzusu yetilmedin يتلمدین koyun kuzusunu düşürmek. *(Bab. XVI. 2, 329)*

yetinmek : Erişmek, yetişmek.

§ Eka'a اقع [*Ar.*] : Kuyuyu kazıp suya yetindi يتندی.
(Aks. XVII-XVIII. 280)

yetirmek, (yetürmek) : 1. Ulaştırmak, eriştirmek, iblağ etmek, vasıl etmek.

Mâlik Reyyan'a bu sözü yetürür يتورر
Ne ki hatun varsa anda getürür *(Yuz. Şeyd. XIII. 50)*

Yetüren يتورن mana şifayı bu gül ile o şekerdir
(Nesimi. XIV. 76)

§ Eri muradına yetürür يتورر senin arhacuğun.
(Dede. E. XIV. 99)

Cihanın rızkını fazlın bitürür
Azanı menzile lutfun yetürür يتورر *(Işk. XIV. 277-2)*

§ .. Ya'ni ömrü âhire yetürdük يتردك gaflet ile, yaramazlık ile.
(İhlâs. XIV. 180)

§ Topraktan âdem yarattı ve can verdi ve kemale yetürdü يتوردی. *(Si. Da. XIV. 3)*

Bu aşkın kıymeti yokluk olur bil
Baha yetürmediler يتورمدیلر yok olana *(Eşrefoğlu. XV. 24)*

Bunda bitmeyen işler anda da bitmeyiser
Gafletten uyar canın aklın başına yetür يتور
(Eşrefoğlu. XV. 44)

§ ...Ben eve varayım, evde bulunan mâhazarı getireyim, hizmetinize yetüreyim يتورەيم. *(Bektaş. XV. 124)*

§ Hic gam yime, işini bitüreyim, seni muradına yetüreyim يتورەيم dedi. *(Ferec. XV. 33)*

§ Mahyar'ı şehre getirdiler, ayağı tozıyle halifeye yetürdüler يتوردلر, Mahyar halifenin elin öptü. *(Ferec. XV. 43)*

§ Padişah eyitti : Ey haramzadeler ve yalancılar, bî-hayalar, haramzadeliği ol miskin benna hakkında gayete yetürdünüz يتردكز. *(Ferec. XV. 65)*

Şol ağaçtan üzüp bir nar getürgil
Becit dut anı bana tiz yetürgil يتوركل *(Salâtin. XV. 98)*

§ Koyunu yüze yetir, il anı bine yetirir يتورر. *(Ata. XV. 25)*

§ ... Ve vâsıta-i Vâsıtî-nijad birle sahife-i beyana yetürdüm يتوردم. *(Saadet. XV-XVI. 7-1)*

Yetürdüñ يتوردك zade-i tab'-ı şerifin şem'-i yârane
Gam ü hicran ile mağmum olan ahbabı şadettin
(Ruhi. XVI. 276)

Yetürür ييتورر nâlemi her gün o mehe bâd-ı seher
Aferin ettiği ihsanlarına rahmet-bâd *(Ruhi. XVI. 123)*

§ Nâle vü figanı bir gayete yetürdüيتوردى ki. *(Raufi. XVI. 56)*

§ Benden huzur-ı şerifine selâm yetür يتور. *(Raufi. XVI. 193)*

§ Ve evc-i inâyetten sehab-ı âtıfet peyda olup gülzâr-ı ümmide taravet yetüre يتوره. *(Hadika. XVI. 5)*

Sensin ol bahr-i keramet kim Şeb-i Mi'rac'da
Şebnem-i feyzin yetürmüş يتورمش sabit ü seyyare su
(Fuzuli. XVI. 16)

Ey Fuzuli mihrine aldanma çarhın gerdişi
Göğe yetürmüş يتورمش veli hâk ile yeksan eylemiş
(Fuzuli. XVI. 157)

§ Ol serv-i ser-efrazı yüz şevk u ihtizaz ile huzur-ı pür-hubûra yetürevüz يتورەوز. *(Hüs. Dil. XVI. 53)*

Yaşım on beş idi yüze yetirdim *(Kara. XVII. 153)*

Eder insanı mey-i merg ile mest
Yetirir يتّرر ömrü dırahtına şikest *(Nabi. XVII-XVIII. 58)*

Haberim yetürür o yâre sabâ
İşitir nazenin-didarım ağlar *(Saz. Emrah. XIX. 629)*

2. Yetiştirmek, büyütüp yetiştirmek.

Bağ bahçe diktim de meyva yetirdim
Alnı top perçemli yavrı yitirdim *(Kara. XVII. 155)*

§ İşcar اشجار [*Ar.*] : Ağaç yetirmek يتّرمك, yetiştirmek. *(Kam. Os. XIX. 365)*

yetirü olmak : Ulaşmak, vasıl olmak, muttasıl yetişmek.

§ Çün bulara horluk ve depelenmek ve bulun olmak yetirü oldu يتّر اولدى yazukları şûmundan ötürü. *(En. XIV. 548)*

yetişmek : Ârız olmak.

§ Beni sakının, yoksa size peşimanlık yetişür يتشر. *(Anter. XIV. 2, 414)*

yetkin : Olgun, kemale gelmiş, ergin.

Beş on türlü meyva gelir pazara
Yetkini m'alırlar yoksa hamı mı *(Kara. XVII. 58)*

yetmek : **1.** Yetişmek, erişmek, vasıl olmak, ulaşmak.

Gördüler kim kafile konmuş kuyuya
Yüğrüşüben yeterler يتّرلر ol araya *(Yuz. Şeyd. XIII. 14)*

Sürün sürelim ola kim yetevüz يتەوز
Eğer yetmeyevüz يتمياوز işimiz yavuz *(Süh. XIV. 162)*

Bu resm ile dün gün bir ay gittiler
Göründü bir ada ana yettiler يتدلر *(Süh. XIV. 198)*

İvmegil bir dem ki yite یيته atlusu
Bu henuz ışkımızın yayasıdır *(Kadı. XIV. 604)*

Vaktıdır kim dua yerine yete یته
Müstecab ede Kadıyü'l-hâcât *(Nesimi. XIV. 91)*

§ Dâhis'le yel yelse yitmeye یتمیه ve hem seğirdimine irmeye. *(Anter. XIV. 242)*

Yedi gün dağ içinde gitti bunlar
Bir ulu köy içine yitdi یتدی bunlar *(Işk. XIV. 225-1)*

Gel kaçalım kim bize yetmeyeler یتمایلر
Tizrek kim irüben dutmayalar *(Man. Tayr. XIV. 148)*

§ Çal kılıcın ağam Kazam yetdim یتدم dedi. Sayılmağ ile Oğuz beğleri tükense olmaz, hep yettiler. *(Dede. E. XIV. 63)*

Gel ey kimse kim yetmişe yetti یتدی ömr
Meğer kim uyurdun yele gitti ömr *(Ferh. XIV. 76)*

§ Berkiyaruk anın ardınca kendi kulu Ayaz'ı biraz çeriyle gönderdi, yetmedi یتمدی. *(Kesir. XV. 90)*

§ Kul inciri aldı, şeyhin ardından yetti یتدی. *(Müz. XV. 29)*

§ Ya'ni her seğirden kolana yetmez یتمز, ol kişi yeter ki ardınca olup seğirde. *(İrşad. XV. 330)*

§ Ey tahıl kârvanı be-dürüstî siz uğrularsız. Evet artlarından yetüp یتوب çağırdılar. *(Cev. Es. XV. 324)*

Alup su arkun arkun katı gitti
Haber vermekliğe Behram'a yetti یتدی *(Mih. XV. 400)*

§ Kadı, bağ kapısına yettikte یتد کده bağbana çağırdı... *(Ferec. XV. 255)*

§ Yüz sahraya tuttular, takdir-i Rabbanî Ebulkasım'ın olduğu köye yettiler یتدلر. *(Ferec. XV. 19)*

Ol aradan sürübeni gittiler
Gelüben derya katına yettiler یتدیلر *(Cam. XV. 23)*

§ Bir hizmekârı varmış, seğirtti ol hâcenin ardından yetti يتدى.
(Kab. XV. 307)

§ Guz'lar seğirttiler yetmeyüp يتميوب hey sultan kaçtı deyü geldiler. *(Ta. Sel. XV. 34)*

§ ... İlim içinde manendi yoğudu ve peygamber tâbi'lerinden çok ululara yetmiş idi يتمشدى. *(Tez. Ba. XV. 70)*

§ El-idrâk الادراك *[Ar.]* : Kimsenin kovup ardından erişmek ve yetmek يتمك. *(Terceman. XV. 38-1)*

§ Âsi kuzuya kurt yetmez يتمز. *(Ata. XV. 37)*

Ulu sultanlara çok hizmet etmiş
Yaşım bin yedi yüz yetmişe yetmiş يتمش
(Çeng. XV. 250)

§ ... Tâ kim firengistanda ol cezireye yetti يتدى.
(Bektaş. XV. 176)

Huda bunlara öyle şefkat etti
Bulara her ki yetti يتدى Hakk'a yetti يتدى *(Ruşeni. XV. 26)*

Bir iki merhale çü gittiler
Maderi türbesine yettiler يتديلر *(Yuz. Hamdi. XV. 48-1)*

§ At depüp leşker-gâh-ı bed-hâha yetti.
(Saadet. XV-XVI. 159-1)

Beni bu bent zahminden halas et
Ki gümrahım beni doğru yola yit يبت *(Fazilet. XVI. 78)*

Sınsın ol el ki senin sıdkıle dutmaz eteğin
Yetmesün يتمسون kâmına her ki sanadır bed-hah
(Hadika. XVI. 93)

§ İrden iren buraya yeter يتر. *(Sır. XVI. 50)*

Serfiraz olmak dilersen merdüm-âzar olma kim
Menzil-i maksuda yetmez يتمز mâil-i âzar olan
(Ruhi. XVI. 17)

Ah-ı ateş-bârı uşşakın sirayetsiz değil
Âkıbet her gam yeter یتر pâyana gayetsiz değil
(Raufi. XVI. 19)

§ Yusuf etti, benim sığar-ı sinnime rahm et ve feryadıma yet یت. *(Raufi. XVI. 48)*

İlm-i ledün bahrine dalalı dir Gülşeni
Yetemezem یتەزم ka'rine her nite kim boylarım
(Gülşeni. XVI. 50)

Bir arslan anrayurak geldi yetti یتدی
Varıp kaftanlarım üstüne yattı *(Fazilet. XVI. 181)*

Ey dünya kovan dön geri irüp yetemezsin یتمزسن
Yüz bin yıl eğer yel gibi yelsen tutamazsın
(Nihani. XVI. 69)

Nice idem seğirdimini beyan
Ki ana yetmez idi یتمزیدی fikr-i revan *(Ârifîn. XVI. 165)*

Hâk-i pâyine yetem یتم dir ömrlerdir muttasıl
Başını taştan taşa urup gezer avare su *(Fuzuli. XVI. 16)*

Bu resme kârban önünce gitti
Varıp bir gün o taht-ı Çin'e yetti یتدی *(Zati. XVI. 263)*

Kulağuz oldu kâfir önce gitti
Gece ile hısar altına yetti *(Hadidi. XVI. 86)*

§ Asmana uruç edip maksut ve meramlarına yettiler.
(Ev. XVII. 1, 266)

Ecel yetip ömür tamam olunca
Can tenden ayrılır, senden ayrılmaz *(Kâtibi. XVII. 42)*

§ Türkman dilâverleriyle ılgar edüp Akşehir kurbunda artlarından yetti یتدی. *(Solak. XVII. 223-2)*

Yetmeseydi یتمسیدی sipeh-i memleketin imdada
Saha-i memleketin olmuş idi hâli tamam
(Nabi. XVII-XVIII. 44)

Eğer kılmazsa nurundan tecelli
Yeter یتر ahım yedinci âsümana *(Battal. XVIII. 69)*

2. Olgunlaşmak.

§ Havada bulutlar yüğrüştüğü ve ağaçlarda yemişler yettiği یتدکی ve yerde nebatlar bittiği, bu cümlesi şahittir.
(Güzide. XV. 13)

§ Ser-âmed سرآمد *[Fa.]*: Her san'atın a'lâ mertebesinde olan kimesne ve başka çıkmış ve temam olmuş ve yetmiş یتمش.
(Ni'meti. XVI. 380)

yetürmek : → yetirmek.

yeyesi : → yiyesi.

yeyni, (yiyni) : 1. Hafif, ağır olmayan.

§ Eğer eyüsü ele girmezse eyü, ak, yumuşak ve yeyni ییٰنی karıkun bir direm.. *(Yadigâr. XIV. 49-2)*

§ Gördü ki üzerinde duran yeynidir ییٰنیدر...
(Anter. XIV. 12)

Bu ağır âlemin temkinini gör
Başını yiyni ییٰنی dutma olmagıl hor *(Işk. XIV. 76-2)*

§ Erin ağırın yeynisin ییٰنیسن at bilir. *(Dede. XIV. 4)*

§ Vezinde yeyni ییٰنی ola. *(Mü. Şi. XIV-XV. 6)*

§ Sen mürtekip olduğunun ednası ve yüklendiğin yiynisi ییٰنسی şoldur ki... *(Müneb. XIV-XV. 268-1)*

§ Suların iyisi odur kim tatlı ve safi ve tiz siner ve vezni yiyni ییٰن ola. *(Teshil. XIV-XV. 11)*

§ Kur'a kime düşerse ahdettiler kim denize bırakalar, tâ kim gemi yeyni ییٰنی ola. *(Kesir. XV. 89)*

§ Ağır bastıkta yeyni یکٰنی kalkar. *(Müslim. XV. 22, 14)*

§ Göçün yeyniñiz ییٰنکز ağırınız, yiğidiniz kocanız.
(Cev. Es. XV. 258)

§ El-ehazzu الاحذ [*Ar*] : Eli yeyni ییٰنی kişiye derler.
(Terceman. XV. 23-2)

§ Bahar faslı terazisidir tabiatın, her biıinin ağırın, yiynisin ییٰنسن aşikâre eyler. *(Hazain. XV. 25-2)*

§ Mi'de boşala dahi yeyni ییٰنی ola, yukarı kalka.
(Hazain. XV. 58-2)

§ Hak nesne tene ağır gelir, bâtıl nesne tene yeyni ییٰنی gelir.
(Güzide. XV. 9)

§ Yüküm yiyni ییٰنی olsun tâ kim canım dahi ve hisabım dahi yiyni ola. *(Tez. Ün. XV. 251-1)*

§ Kimin ki yükü yeynidir ییٰنیدر kurtuldu, kimin ki yükü ağır ise helâk olusardır. *(Tez. Ba. XV. 67)*

§ Ve ikincisi, hisabını yeyni ییٰنی kılmaktır. *(Delil. XV. 63)*

Adem birle vücudum tartılırsa
Gelür bin kerre yeyni ییٰنی az gelürse *(Mih. XV. 120)*

§ İki kelime vardur dilde yiyni ییٰنی ve genez, illâ terazude ağır.
(Tuh. Le. XV. 206)

§ Sebük سبك [*Fa.*] : Yeyni ییٰنی, hafif mânasına.
(Deş. XVI. 199-2)

§ Pû پو [*Fa.*] : Yeyni ییٰنی, hafif mânasına. *(Deş. XVI. 187-1)*

§ Sebük سبك [*Fa.*] : Yeyni ییٰنی, hafif mânasına.
(Caf. XVI. 78-2)

§ Mizani yeyni ییٰنی mi olur yahut ağır mı ola.
(Rahat. XVI. 486)

Uluyu hasm edinen ahkar olur
Ağır bastıkta yiyni ییٰنی kalkar olur *(Güvahi. XVI. 25)*

§ Sebük-bâr سبکبار [*Fa.*] : Yeyni ییٰنی yüklü. *(Şamil. XVI. 122)*

§ El-aḫaff الاخف [*Ar.*] : Ziyade yeyni ییٰنی ve hafif.
(Ah. XVI. 25)

Anın kim yeyni يينى yükü var gelir geç
Yine gönderir anı eğlemez hiç *(Lârendi. XVI. 354)*

Hazâinden alıp nice cevahir
Ki yükte yeyni يينى vü kıymette ağır *(Zati. XVI. 257)*

§ Pû پو [*Fa.*] : Yeyni يينى. *(Ni'meti. XVI. 184)*

Kenev : kendir, sebük سبك [*Fa.*] : yeyni يينى, kılıç : şimşir ü muh : biyni
(Genc. XVII. 47)

§ Şâle'l-mizan شال الميزان [*Ar.*] : Terazi yeyni يينى olup bir kefesi yukarı kalktı. *(Aks. XVII-XVIII. 280)*

Didi benim Hüseyin Gazi'nin oğlu bilesiz
Ger nazarda yeyni يينى isem ağırım mizan ile
(Battal. XVIII. 34)

Çün şitabandır : çabuk : âcil, seri' ü münseiih
Hem sebük سبك [*Fa.*] : yeyni يينى : ḫafif خفيف [*Ar.*], uyku adı: hâb ü sübat
(Naz. Cev. XVIII-XIX. 34)

§ Sebük سبك [*Fa.*] : Hafif ve yeyni يينى mânasınadır ki ağu ve sakil mukabilidir. *(Bürh. XVIII-XIX. 337)*

Ağır : giran ü yeyni يينى : sebük سبك [*Fa.*] hem
(Tuhfe. XVIII-XIX. 381)

§ Sebük سبك [*Fa.*] : Hafif, yeyni يينى, ağırın zıddı.
(Kam. Os. XIX. 14)

2. İtibarsız, ehemmiyetsiz.

§ Ve dahi buşudan sakıngıl kim buşu kişiyi yeyni يين kılur ve senin üzerine olsun saknukluk ve taat kim bu iki kamu nesneyi yener. *(Enb. XIV. 605)*

§ Çün herze-mizaca meşgul olan yeyni يينى ve hürmetsiz olur.
(Kab. XV. 140)

Nedir kefareti hem suç kılanın
O savmın hürmetin yeyni يينى bulanın *(Tennuri. XV. 44)*

3. Kolay.

§ Nuşirevan dedi : İşlemesi yeyni يينى ve âsan ve menfaati olur, gerçekliktir. *(Câm. Na. XVI. 92)*

yeyni başlı, (yiyni başlu) : Ağır başlı olmayan, hafifmeşrep.

§ Melik eyitti : Ben seni yiyni başlu يين بشلو telefçi buldum ey Bilâr vezir. Üç ten bu ayıplarla mevsuf olur. Ol kim bir akılsız cahili doğru yola okuya. *(Kel. XIV. 192)*

§ Yel eyitti : Tamam kuvvet dağda vardır kim bana yiyni başlu يينى بشلو ve toprak ölçücü deyü ad komuştur. *(Kel. XIV. 118)*

§ Sebük-ser سبك سر [*Fa.*] : Yeyni başlu يينى باشلو. *(Deş. XVI. 110-1)*

§ Sebüksar سبكسار [*Fa.*] : Yeyni başlı يينى باشلى demektir. *(Şamil. XVI. 452)*

§ Sebüksar سبكسار [*Fa.*] : Yeyni başlı يينى باشلى, sebük-ser. *(Ni'meti. XVI. 377)*

yeynicek : 1. Hafifmeşrep.

§ Ol ba'se inkâr edenlerin sözleri seni yeynicek يينجك kılup şol mertebeye indirmesün ki ivmek ile anlara yavuz düa kılıp azap dileyesin. *(Leys. Mu. XIV-XV. 136-1)*

§ Bir iş bitirmekte, ya söz söylemekte yeynicek يينجك olma. *(Kab. XV. 88)*

§ Gût غوت [*Fa.*] : Yeynicek يينجك kimesne ki hiffet ede. *(Miftah. XV. 110)*

§ İgude ايندە [*Fa.*] : Ol yeynicek يينجك kişi ki daima beyhude lâf urup öğünüp yürür. *(Deş. XVI. 300-2)*

§ Gut غت [*Fa.*] : Ebleh ve yeynicek يينجك kimesne. *(Ni'meti. XVI. 465)*

2. Hafifçe, hafif.

§ Cismi kav gibi yeynicek يينجك olmuştu. *(Fütuh. XIV. 86)*

§ Ol vakıt hatunlar yeynicek ييڹجك olurlardı, semiz olup et yükün bağlamazlardı. *(Leys. Ar. XV. 91)*

§ Eḫaff اخف [*Ar.*] : Yeynicek يين جك olan nesne. *(Bab. XVI. 2, 283)*

§ Hafif ya'ni yeynicek ييڹجك ola ki yeynicekleri ben oğlancıklar top oynatır gibi oynatıram. *(Tibr. XVI. 41)*

§ Kâvâğ كاواك [*Fa.*] : Ortası boş, mücevvef olana derler. Her nesne ki kefük ve koğuz ve yeynicek ييڹك ve mütehalhil ola. *(Deş. XVI. 207-2)*

§ İki kelime vardır ki dilde yeynicek ييڹجك amma terazide ağırdır. *(Zad. XVI. 22)*

yeynicek kılmak : Düşüncesiz harekete, acele karara sevketmek.

§ Amma ol ba'se inkâr edenlerün sözleri seni yeynicek kılup ييڹجك قلوب şol mertebe indürmesün ki ivmekle anlara yavuz duâ kılup... *(Leys. Ar. XV. 220)*

yeyniceklik : Ağır başlılığa uymayan davranış, hafiflik, hoppalık, hafifmeşreplik.

§ Bular gazaba gelip yeyniceklik kılduğu ييڹجك لك قلدغى vakıt sen halimlik edesin. *(Müben. XIV-XV. 204-2)*

§ Andan hiç bir türlü eksiklik ve yeyniceklik ييڹجكلك belirmedi. *(Kesir. XV. 309)*

§ Es-sefehü السفه [*Ar.*] : Yeyniceklik ييڹجكلك. *(Terceman. XV. 400-2)*

§ Her kim ki yeyniceklik ييڹجكلك eyler ırz ve vakarı pâymâl eyler. *(Saa. Pend. XVI. 75)*

§ Hurbiyye حربيه [*Ar.*] : Şevüklük ve yeyniceklik ييڹى جكلك. *(Bab. XVI. 2, 164)*

§ Sebüksarî سبكسارى [*Fa.*] : Yeyniceklik ييڹيجكلك. *(Şamil. XVI. 453)*

Eyüsü : nukav şeyin nukaye : seçintisi
Eyü hem : nukave de, yeynicekliğe يينجكلكه : zakzaka زقزقه [*Ar.*]
(Naz. Le. XVII. 30)

yeyni dutmak, (yiyni dutmak) : Değer ve ehemmiyet vermemek, aşağı görmek, yeyni görmek, istihfaf etmek.

§ Arslan anı mukarrip edinmekte ve kendözüne yakın eylemekte yavlak mübalâğa eylemiştir. Ayruk kavimler ve öğütçüleri yeyni dutmuştur يين دوتمشدر. *(Kel. XIV. 32)*

§ Sayru, tabip işaretini yeyni dutar يين دوتار ve hekim sözünü dinlemez. *(Kel. XIV. 42)*

§ ... Ol, Hak Taâlânın sözünü istihfaf edüp yiyni dutmuş يينى دوتمش olur, anın kelâmını yiyni tutmak يينى طوتمق Allah'ı yiyni tutmak olur, Allah'ı yiyni tutmak hot küfr-i azîmdir. *(Leys. Mu. XIV-XV. 281-1)*

yeyni eylemek : Hafifletmek, hafif tutmak.

Yükünü eylegil yeyni يينى ايلكل akabe gayet es'abdır
Ki yeyni yüklüler bulur halâsı dâr-ı ukbadan
(Muham. XV. 226)

§ ... Aklı artırır, gönlü ferah eyler, bedeni yiyni eyler يينى ايلر. *(Hazain. XV. 41-1)*

§ Bu ayda kulundan, karavaşından yumuşun yeyni eylese يينى ايلسا Hak Taâlâ kıyamet gününde ol kulunun günahların yeyni eyleye. *(Cennet. XV. 218)*

§ Kendü yükünü yeyni eyle يينى ايله. *(Saa. Pend. XVI. 50)*

yeyni görmek : Küçük görmek, aşağı görmek, değer vermemek, yeyni tutmak.

§ Pes konuk kakıdı ve eyitti : Ben söz söylerven, sen elini birbirine urursun; beni yeyni görüp يين كورب maskaraya dutarsın. *(Kel. XIV. 84)*

yeyni kişi : Hafifmeşrep, boşboğaz.

§ İfüde ایفده [*Fa.*] : Yeyni kişi یینی کشی. *(Şamil. XVI. 386)*

yeynilik : Hafiflik, hiffet.

§ Puḫtkâre پختکاره [*Fa.*] : Yeynilik یینلك , hiffet mânasına. *(Deş. XVI. 304-2)*

§ Puḫtekâre پختکاره [*Fa.*] : Yeynilik یینلك. *(Caf. XVI 27-1)*

yeynilmek : Hafiflemek.

§ ... Hatırı hoş olup gussası yeynildi یینلدی. *(Anter. XIV. 432)*

§ Arap işite ki senden dilek olunmuş, sen de sözden çıkmamışsın, kadrin yeynilmeye یینلمیه. *(Anter. XIV. 245)*

§ Bir mühim işe kendüyi meşgûl etmek ile marazlar yeynilür یینلور ve perişanlık gider. *(Yadigâr. XIV. 31-1)*

§ Mevç geldi deniz çalkandı şöyle kim gemi ehli yakın kaldı kim helâk olalar, pes gemici eyitti : Gemi yeynilmek یینلمك gerek. Biregü eyitti İbrahim içün : Bunu denize atmak gerek. *(Tez. Ba. XV. 148)*

Baş açık yalın ayak abdal-vâr olmak gerek
Bâr-ı gamdan yeynilüp یینلوب bî-berk ü bâr olmak gerek
(Lâmii. XVI. 56)

yeyniltmek : Hafifletmek.

§ Bir kimse yalvara ki işbu yükümden birazın sen al, bana yüküm yeynildivir یینلدیویر. Hiç bir kimse anın yükünden bir zerre götürmeye. *(Leys. Mu. XIV-XV. 173-2)*

Cehd kılgıl sen yükün yeynildesin یینلدەسن
Yol erisin gaafil olma yoldasın *(Tazarru. XV. 164)*

yeynimek : Hafifleşmek.

§ Pes kaçan Ecep melikin oğlu öldü ve anın işinden fariğ oldular ve kayguları biraz yeynidi یینده. *(Enb. XIV. 532)*

yeynirek : Daha hafif, ehven.

§ Tanrı'dan ayruğa tapmak yavuz iştir ve âdem öldürmek azîm hatadır hamr içmek bu ikiden yeynirekdür ییٰ رکدر. Pes hamr içtiler. *(Enb. XIV. 74)*

yeynisemek : Hafif görmek.

§ Aklını yeyniser ییٰنسر bilüne inkâr eder. *(Anter. XIV. 248)*

yeyügelmek : Devamlı olarak yimek.

§ ... Kırk yıldan berü yeyügelmişlerdir ییو کلمش لردر, biz dahi câbi olaldan beri yeyügeldik ییو کلدك. *(Sic.B. XV. 7, 307)*

yezek : Asker müfrezesi, karakol.

§ ... Ba'zı nüshada ketîbe کتیبه [*Ar.*] lafzı yezek یزهك ile tefsir olundu. Sahib-i Mecma' yezek, karavul mânasınadır dedi. *(Aks. XVII-XVIII. 196)*

yığadurmak : Geri çeker durumda olmak.

§ ... Tabiat serkeş olduğu vakıttır, daim yiğitlik atının gemin yığadurmak یغادرمق gerek. *(Hazain. XV. 18-1)*

yığak : Nehiy, memnuiyyet, yasak.

§ Mustafa'nın halifelerin, radıyallahü anhüm, buyruklar ve yığaklar یغقلر ve hal ve akit verdi. *(Kel. XIV. 1)*

§ Ve her padişah kim hışım ve ukubet vaktında şeytana uymağı maslahat görmeye ve anın buyrukları ve yığakları یغقلر bünyadı meşveret ve fikir ve danışık üzerine dölenmiş ola. *(Kel. XIV. 175)*

§ Ol yetmiş kişi dahi bulut içine girdiler sücûda vardılar ve Tanrı'nın kelecisin işittiler kim Musa'ya buyruklar ve yığaklar یغقلر söyler. *(Enb. XIV. 442)*

§ Ol bir sıddık kişi idi ve ne vaktin kim Süleyman'ın sarayına girmek dilerse yığak یغق yoğ idi. *(Enb. XIV. 671)*

§ Ana destur dahi verse kim : Sana hiç yığak يغق yok, her ne vakıt dilersen gel, ne kadar hatırın dilerse otur.
(Müneb. XIV-XV. 27-1)

yığanak, (yığnak, yığınak) : Toplantı, küme, yığın, yığılmış, insan kalabalığı.

§ Gördü kim bir yığanak يغانق yatur, yaldır yaldır yaldırar.
(Dede. XIV. 109)

§ El-va'vau' الوعواع [*Ar.*] : Nâs gürûhuna ve cemâatına ve yığnağına يغنغنه derler. *(Terceman. XV. 272-2)*

Tağda geçmiş ömrü hayvanlar gimi
Gelmemiş yığnağa يغناغه çobanlar gimi *(Ruşeni. XV. 77)*

§ Başında şimdi azîm yığnak يغناق var, dediler.
(Müslim. XV. 1, 7)

§ Anların yığnakların يغناقلرين dağıdup perişan ve malların yağma edelim. *(Müslim. XV. 24, 85)*

Nedir zulm ehlinin bilsem muradı
Bu dünya yığnağından يغنغندن i'tikadı *(Hikmet. XV. 548)*

Ulu yığnağ يغناغ u ulu şevket ile
Gideler Selme Ture heybet ile *(Şeh. Ş. XVI. 73)*

Cihan halkı kılup başıma gavga
Göre yığnağa يغناغه düştüm aşk elinden *(Gülşeni. XVI. 100)*

§ Azîm yığnaklar يغناقلر ve ulu ulu alaylar ile gelüp.
(Rahat. XVI. 37)

§ Rûstây روستای [*Fa.*] : ... Cem'iyyet-i insan mânasına gelir, Türkide yığnak يغناق derler. *(Bürh. XVIII-XIX. 307)*

yığıcı : Engel, mani.

§ ... Hassa kim biregü dostluğumu can ile dileye, ol dostluğu andan yığmak haramdır. Böyle dedi, delik kapısına çıkıp durdu. Zağ eyitti : Yığıcı يغجى nedir kim sahraya gelesin ve benim dizarım ile eşirgenmek isteyesin. *(Kel. XIV. 82)*

§ Şolok saat Cebrail indi ve ol kapıyı açtı. Bulukiya geçti hattâ kim iki denize erdi birisi acı birisi tatlı ve ikisinin arasında yığıcı يغجى var kim birbirine karışmaz.
(Enb. XIV. 753)

yığılınmak : → **yığlınmak.**

yığılmak : Men edilmek.

§ Bir hiyanet kişinin kulağın burmak ile kamu fesat ve dalâlet ehli yavuzluktan yığılur يغلور. *(Kel. XIV. 70)*

yığınak : → **yığanak.**

yığınmak : → **yığlınmak.**

yığıştırmak : Toplamak, biriktirmek, türetmek.

§ Âmin: deyenler didar görsün, yığıştırsun يغشدرسون, dürüştürsün. *(Dede. XIV. 63)*

yığlındırmak : Çekindirmek, sakındırmak, men etmek.

§ El-men'ü المنع *[Ar.]* : Bir kimesneyi bir işten yığıp ve yığlındırıp يغلندرب işletmemek. *(Terceman. XV. 169-2)*

§ Ez-zecrü الزجر *[Ar.]* : Yığmak ve yığlındırmak يغلندرمق, men' gibi. *(Terceman. XV. 374-2)*

Ya'ni kim yığlındıra يغلندره her kişiyi
Yavuz işten erkeği vü dişiyi *(K. Ü. XV. 113)*

§ Perhizâniden پرهيزانيدن *[Fa.]* : Yığlındırmak يغلندرمق.
(Şamil. XVI. 266)

§ Zâcir زآجر *[Ar.]* : Yığlındırıcı يغلندرجى.
(Müntehab. XVII. 44-2)

yığlınmak, (yığılınmak, yığınmak) : Çekinmek, kaçınmak, nefsini men etmek, içtinap etmek, imtina etmek.

§ Fitne koparmaktan ve korkulu işe el sunmaktan yığlınmağı يغلنمغى vacip görürler. *(Kel. XIV. 53)*

İsmet kapusun Çalap ana açar
Fâhiş işten yığlınur يغلنور Yusuf kaçar *(Yuz. Şeyd. XIII. 37)*

§ Cahil kişiler dünya azabın görmeyince, kim ol padişahlar siyasetidir hergiz yazuklardan yığlınmaz يغلنمز.
(Kel. XIV. 2)

§ Melik ol öğüdü işitmekten yığlındı يغلندى ve ol bî-nazir vezirin sözün hor duttu. *(Kel. XIV. 115)*

§ Yavuz işler aşikâre olur hiç kimse yavuz işten yığılınmaz يغانمز. *(Enb. XIV. 37)*

§ Mü'min gönlü dahi çün Allah emrine doğrula, Hak nuriyle dolar. Kaçan ki nevâhiden yığlınmasa يغلنمسا gönlü kararır.
(İhlâs. XIV. 135)

§ İmdi sakınmak gerek yaramaz işlerden fisk u fücûrdan yığlınmak يغلنمق. *(Yüz. Ha. XIV. 94)*

§ Şunu kim size emrettim, anı tutun ve şundan kim nehyeyledim, yığlınuñ يغلنوك. *(Müneb. XIV-XV. 99-2)*

§ Ve dahi dedi kim : Ben sana ne buyurursam anı tutasın, buyurmadığım nesneden yığlınasın يغلناسن, sevgin, mahabbetin benim gayrımden kat' edüp bana vâsıl olasın.
(Müneb. XIV-XV. 28-1)

§ Yâ Lût, eğer sen bu sözü terk edüp yığlınmayacak يغلنمياجق olursan seni ortamızdan çıkarıp kovarız.
(Müneb. XIV-XV. 55-1)

§ ... Şuncılayın kim, bir kişi nâgâh bir ava sataştı, anı tutmaktan yığlınur يغلنور eydür : Şayet ki bunu bir kişi tutmuş idi, anın mâli olmuş iken elinden kaçmış ola.
(Müneb. XIV-XV. 130-1)

§ Anı kim buyurdu, tutun; andan ki nehyetti yığlınuñ يغلنوك.
(Leys. Mu. XIV-XV. 68-2)

§ Ey aziz, aklı olana gıybetten yığlınmağa يغلنمغا bu âyet kifayet kılur. *(Leys. Mu. XIV-XV. 321-1)*

§ Hakkı işler bâtıldan yığılmur يغلار. *(Güzide. XV. 8)*

§ Dürlü dürlü günahı işlerdi hiç yazuktan yığılnmazdı يغلنمزدى. *(Güzide. XV. 74)*

§ Dünyadan yığılnmak zâhitler nişanıdır, nefis dileğinden yığınmak يغنمق ârifler nişanıdır. *(Güzide. XV. 19)*

§ ... Helva yimeye, etten birkaç gün yığılnalar يغلنالر. *(Hazain. XV. 15-1)*

§ Her kim kendi nefsin öldüre şehvetten yığılnmağ ile يغلنمغله *(Tez. XV. 93-1)*

Ne hak üzre amel olur ne bâtıldan yığılunur يغيلو نور
Nite işrak ede pes nûr ya mü'minler ola emcâd
(Muham. XV. 285)

§ Her kim kendi nefsin öldüre şehvetten yığılnmağ ile يغلنمغيله lâcerem rahmet kefenine saralar. *(Tez. Lâ. XV. 293-2)*

§ Telâtûn تلاتون [*Fa.*] : Mürdardan yığılnur يغلنور âdem. *(Sıh. Ac. XV. 54)*

§ Her kim razı oldu buna, şükreyledi ve her kim yığılndı يغلندى bundan, tahkik kâfir oldu. *(Kesir. XV. 5)*

§ Tevbe-i Nasuh ana derler ki, günah etmeğe gönlün ile peşiman olasın, dilin ile istiğfar edesin, bedenin ile yığılnasın يغلناسن. *(Cinan. XV. 53)*

§ Çünki yığılnmak يغلنمق tevfikı ana refik olmadı, isyan ve nisyan duzağının içinde giriftar oldu. *(İrşad. XV. 425)*

§ Oruç tutmak üç türlü olur. Evvel, haramdan yığılnmak, ikinci, yimekten içmekten yığılnmak يغلناق ; üçüncü, günahdan sakınmak. *(Cennet. XV. 209)*

§ Tanrı Taâlâ yığdığı nesnelerden yığılnmak يغلنمق. *(Cennet. XV. 324)*

§ Sakınasız, yığılnasız يغلناسز yimekten, içmekten, cima' etmekten. *(Cennet. XV. 201)*

§ Ola ki siz sakınasız takvâ eteğin dutup günahlardan yığlınasız يغلنەسز. *(Cev. Es. XV. 9)*

§ Gösterdik Fir'avn'e nişanlarımızı küllîsini inanmadı ve yığlındı يغلندى imandan. *(Cev. Es. XV. 12)*

§ Kur'an helâl dedüğün helâl bildiler, anı talep kıldılar ve haram dedüğün haram bildiler, andan yığlındılar. *(Leys. Ar. XV. 27)*

§ Ümittir ki Allah'ı andığın sebep ile ol ma'siyetten yığlınasın يغلنەسن. *(Kab. XV. 106)*

§ Her hakkanî işlerden safası olur ve her batıldan yığlınur يغلنور. *(Müz. XV. 318)*

§ Şol kimsene ki Şa'ban ayını ululayıp menâhiden yığlınsa يغلنسه.. *(Delil. XV. 86)*

§ Üzerinize haram olan nesnelerden yığlınasız يغلناسز. *(Enfes. XV. 86)*

§ Ol Âbid ol fâsıka nasihat eyleyüp dahi ısyandan yığlınmaz mısın يغلنمزمسن der idi. *(Rahat. XVI. 220)*

§ Perhizîden پرهيزيدن [*Fa.*]: Yığlınmak يغلنمق. *(Şamil. XVI. 314)*

§ A'mâl ki mûcib-i sevap ola, işleye ve ef'âl ki müstevcib-i itab ü ikab ola, yığlına يغلنه. *(Ta. Şahi. XVI. 40-1)*

§ Hışmından ve azabından korkup ibadet kılıp ma'siyetten yığlınasın يغلناسن. *(Zad. XVI. 33)*

Yavuz işlere meyletmez yığınır يغينر
Her işte Tanrı lûtfuna sığınır *(Şeh. Ş. XVI. 791)*

§ Perhizîden پرهيزيدن [*Fa.*] : Yığlınmak يغلنمق. *(Ni'meti. XVI. 12)*

§ Taksir تقصير [*Ar.*] : Nesneden yığlınmak يغلنمق ve nesneyi terketmek. *(Bab. XVI. 2, 29)*

§ İnhicaz انحجاز [*Ar.*] : Kişi nesneden yığlınmak يغلنمق ve vazgelmek. *(Bab. XVI. 2, 106)*

§ Perhizîden پرهيزيدن [*Fa.*] : Yığlınmak يغلنمق, ihtimâ mânasına.
(Caf. XVI. 184-1)

§ Perhiz پرهيز [*Fa.*] : Yığlınma يغلنمه, ictinab mânasına.
(Cinas. XVI. 81-2)

§ Teaffüf تعفف [*Ar.*] : Haramdan yığlınmak يغلنمق.
(Müntehab. XVII. 20)

§ Teessüm تأثم [*Ar.*] : Günahtan yığlınmak يغلنمق.
(Müntehab. XVII. 17-1)

Suçtan çü yığlunursan يغلنرسن irersin muradına
(Men. Cev. XVII. 51)

§ Perhizîden پرهيزيدن [*Fa.*] : Yığlınmak يغلنمق.
(Cam. Fa. XVII. 114)

yığmak : 1. Men etmek, engel olmak.

Beni öldü sangıl sen olgıl esen
Yolum yığmagıl يغمغل tatlı dil ile sen *(Süh. XIV. 251)*

§ Tanrı'nun buyruğun tutmak, yığduğundan يغدوغندن yığlınmak.
(Yüz. Ha. XIV. 158)

§ Şayet ki Anter'in şerrini bizden yığa يغا. *(Anter. XIV. 288)*

Raygândır kendinin bilmek anı
Kimse yığmaz يغمز ben anınven deyeni *(Ga. XIV. 517)*

Sadd صد [*Ar.*]: yığmak يغمق, felk : yarmak, göğsü çıkan : ak'as
(Fer. XIV. 6)

Hams : açlık, keff كف [*Ar.*] : yığmak يغمق, bahs : kazmak, kaml : bit
(Ferh. XIV. 6)

§ Harût ve Marût eyitti : Bu işleri biz işlemezüz Tanrı bizi bu işlerden yığmıştır يغمشدر. *(Enb. XIV. 74)*

§ Dahi nesne kim akıl katında eyüdür, ana yüz tutup dükeli halâyıktan zahmetim kestim. Dahi hışımdan ve kibirden ve hiyanetten saklandım ve nefsimi dileğinden yığdım يغدم.
(Kel. XIV. 13)

§ Bu kadar çekindiğim ve seni dostluğumdan yığdığum يغدغوم şundan ötürü idi kim... *(Kel. XIV. 82)*

Belâ çün gökten ine kimse yığmaz يغمز
Ki takdir işine tedbir sığmaz *(Işk. XIV. 100-2)*

Çoh yığdı يغدى akl ü şer' yüzünden bu gözümü
İllâ ki gördü her ne ki der-pişdir gönül *(Kadı. XIV. 474)*

§ Mü'min erenlere ve mü'mine hatunlara emir böyle olundu kim gözlerin haramdan yığalar يغالر.
(Müneb. XIV-XV. 218-2)

§ Şol kişi sözünde hayrola kim müslümanları hayra, sadakaya yelteye, Tanrı'ya lâyık işlere buyura ve yavuz nesnelerden yığa يغا. *(Müneb. XIV-XV. 64-2)*

§ Buyruk tutup taat eden ve nefsini günahtan yığan يغن ol uçmağa lâyık ola. *(Leys. Mu. XIV-XV. 278-2)*

§ Ben anlara nesne buyuram, tutalar ve yaramaz işlerden yığam يغم andan yığılınalar. *(Leys. Mu. XIV-XV. 333-2)*

§ Allah beni peygamber kıldı, geldim ki sizleri puta tapmaktan yığam يغام, doğru yol gösterem. *(İs. H. XIV-XV. 510)*

§ ... Beni üç nesne iman getirmekten yığar يغر dedi.
(Tez. Ün. XV. 21-1)

§ ... İkinci, yakîndir kim yoksulluk korkusun yığar يغر.
(Güzide. XV. 10)

§ Tanrı Taâlâ kulların zina eylemekten yığdı يغدى.
(Güzide. XV. 72)

§ ... Ol kamusu perdeler imiş kim gözüm Hakk'ı görmekten yığar يغار imiş. *(Tez. Ba. XV. 13)*

§ Sabır iki dürlüdür : Biri oldur kim ol nesnelerden kim bizi yığdı يغدى sabır kılavuz işlemeyevüz. *(Tez. Ba. XV. 56)*

§ Dilerim ki namaz vaktı beni namaz kılmaktan yığmayasın ييغمایاسیك. *(Cennet. XV. 12)*

§ Buyurduğum tut ve yığdığum يغدوغم nesneleri işleme.
(Cennet. XV. 479)

§ Yavuz işlerden yığar يغر hayırdan yana da'vet eder.
(Enfes. XV. 536)

§ Anları fesatlarından yığanları يغنلرى azâbımızdan kurtarduk.
(Enfes. XV. 166)

§ Şeriat kilidinin tasarrufu şöyle ola ki her uzvu buyurdukları işe meşgul edesin ve nehyettikleri işten hem yığasın يغاسن.
(İrşad. XV. 153)

Elimi çek menâhiden ilâhi
Ayağım yığ يغ melâhiden ilâhi *(Ruşeni. XV. 2)*

§ Zira Hak Taâlâ aklı verdi ki Âdem'i her dürlü yavuz işten yığaydı يغيدى. *(Cinan. XV. 98)*

§ Süci içmek âdemi Allah zikrinden yığar يغار ve dinin direği namazdır, namaz kılmaktan yığar يغار. *(Cinan. XV. 97)*

§ Birbirinizi eyi amele yeltediniz, dahi yaramaz işlerden yığdıñız يغدكز. *(Cinan. XV. 8)*

§ Gönlü mücahededе komak sehldir ki gözü müşahededen yığmaktan يغمقدن. *(Güls. XV. 52)*

§ Şeytan sizi yığar يغر hayırdan. *(Müz. XV. 110)*

§ Anın nakipleri var idi ki ol leşkerin önün yığardı يغاردى tâ ki biri birinden ilerü geçmeyeler. *(Leys. Ar. XV. 150)*

Zikrden ticaret ya bey' anı yığmaz idı
Beni zikrederdi deyü söyleye Rabb-i nâs *(Muham. XV. 336)*

§ Ez-zecrü الزجر [*Ar.*] : Yığmak يغمق ve yığlındırmak, men' gibi.
(Terceman. XV. 374-2)

§ Kullarını önürdü gönderirdi halkı sudan ve taâmdan yığarlardı يغرلردى. *(Kesir. XV. 305)*

Seni öz bildiğinden kimse yığmaz يغمز
Meseldir bu deniz destiye sığmaz *(G. Ra. XV. 169)*

Beni bu aşk işinden pend yığmaz يغمز
Ki takdirin işi tedbire sığmaz *(Lârendi. XVI. 261)*

§ Mükâffe مكافه [*Ar.*]: Biri birin yığmaklık يغمقلق ve men' ediş-meklik. *(Bab. XVI. 1, 326)*

§ Sohbetimden kimseyi yığmazdım يغمزدم. *(Hüs.Dil. XVI. 80)*

§ Kaasıratu't-tarf : Yığıcılar يغيجلر gözü. Ya'ni huri kızları ki erlerinden gayri bir kimsenin hergiz yüzüne bakmayıcılar. *(Rahat. XVI. 540)*

§ Berkem برکم [*Fa.*] : Yığma يغمه men' mânasına. *(Cinas. XVI. 57-2)*

Hem yığıcı يغيجى : bâz-dârende باز دارنده [*Fa.*] dahi hâciz حاجز [*Ar.*], menu' منوع [*Ar.*] *(Men. Cev. XVII. 35)*

2. Esirgemek, mahrum etmek.

§ Eğer ten gıdasın tenden yığarlarsa يغرلرسا ten ölür. *(İhlâs. XIV. 186)*

§ Benim mezhebimde hergiz dileyici yığmak يغمق ve mahrum eylemek yoktur. Hassa kim bireğü dostluğumu can ile dileye, ol dostluğu andan yığmak يغمق haramdır. *(Kel. XIV. 82)*

§ Anı muhkem bağladılar, gey ihtiyat ile zindana bıraktılar ve taamı ve gıdayı andan yığdılar يغدلر, tâ kim zindan içinde açlıktan ve susuzluktan can ısmarladı. *(Kel. XIV. 77)*

Ben gedâdan yığma يغمه ey dilber zekât-ı hüsnünü
Padişahım, dostum lûtf u atâlar vaktıdır *(Hayali. XVI. 58)*

yığnak : → **yığanak.**

yığnaşmak : Birbiri üzerine yığılmak.

§ El-mu'terikü المعترك [*Ar.*] : Bir kimseyle savaş yerinde dirneşip yığnaşıcı يغنشيجى ve savaşıcı ve uğraşıcı ve tokuşucu kimesne. *(Terceman. XV. 68-2)*

yıḫdurmak : Yıktırmak.

Çünkü buldu anları işit hoca
Yıḫdurdu يخدردى müşebbeki uçtan uca *(Yuz.Şeyd. XIII. 63)*

yıḫılmak : Yıkılmak.

Kâfirin deyri yıḫıldı يخلدى titredi Lât ü Menat
(Nesimi. XIV. 92)

§ Kâ'be Nuh zamanında gark olup yıḫıldı يخلد. *(Hay. XV. 22)*

yıḫmak : Yıkmak.

§ Bular yaptığı divarı kimse yıḫamaz يخامز.
(Fütuh. XIV. 248)

Melâlet ateşi canını yahtı
Sürur-ı behceti seddini yıḫtı يخدى *(Ravza. XV. 78)*

Ten milketini yahıp yıḫanı يخانى
Ma'mur edeni dil-i harabı *(Ruşeni. XV. 227)*

İmaret diler iken gönlümü uş
Yıḫup يخوب virane oldum aşk elinden *(Gülşeni. XVI. 62)*

yıkık : Yıkıntı, enkaz.

§ Talâle طلاله [*Ar.*] : Kişi kendüyi görmeklik ve tanlamaklık ve sövelüp kalan bina yıkığı يقنى ve kalan eser.
(Bab. XVI. 2, 239)

yıkılmağa durmak : Yıkılmağa yüz tutmak, yıkılmak üzere bulunmak.

§ Bir divar buldular anda yıkılmağa durur يقلمغه طورر.
(Cev. Es. XV. 402)

§ Bâdîr بادير [*Fa.*] : Hatıl ağacı, öneğü direk ki yıkılmağa duran يقلمغه طوران divara ve sınmış ağaca düşmesün içün dayarlar. *(Deş. XVI. 91-1)*

yıkınılmak : Yıkılmak.

§ Elbette yıkınıldı يقنيلدى rahiblerin menzilleri ve Nasranilerin ibadet edecek yerleri. *(Kesir. XV. 147)*

yılan ayağı : Görülemeyecek kadar ince.

Niğâr hattını saklar müdâm zülfü ile
Kimesne anı göremez yılan ayağıdır يلان اياغی در
(Revani. XVI. 51)

yılancı : Sanatı yılanla uğraşmak olan.

§ Bir kısım ef'i var ki, yılancılar يلانجيلر ana kelte-dünb derler.
(Akr. XV. 45)

§ Hadem-i salâtin şol yılancıya يلانجی يه benzer ki alaca yılanlarla mesrur u hurrem ola. *(Tibr. XVI. 117)*

yılandili : Hanım iğnesi de denilen ince, narin kayık, piyade.

Ismarlayıp üç çifte yılandili يلانديلی piyade
Mehtap edelim bu gece ey mah-ı felek-tâb *(Vasıf. XIX. 73)*

yılandili süğü : İnce, keskin süngü.

§ Dilâverler, ön safa düşüp yılandili süğüler يلان ديلی سكولر ile düşmanın bağrın sökerler idi. *(Müslim. XV. 16, 19)*

yılan kavı : Yılan gömleği.

§ Yılan kavın يلان قاون giyesi içine kosalar güve yimeye.
(Hay. XV. 66)

yıl artuğu : Bir yıldan çok.

§ Biregünün otuz sığırı olsa andan yıl artuğu يل ارتغی otlar olsa bir yıl üstüne geçse bir yaşar erkek dana virse gerek.
(Tuh. Le. XV. 343)

§ Aykur yunt ile yıl artuğun يل ارتغن otlayup bilinmezse döl içün tutulursa... *(Tuh. Le. XV. 346)*

yıldırağan : Ziyade parlayan, çok parlak.

§ Raḫşan رخشان [*Fa.*] : Yıldırağan يلدرغن. *(Şamil. XVI. 200)*

§ Raḫşâ رخشا [*Fa.*] : Yıldırayıcı mübalağa ya'ni yıldırağan يلدرغن. *(Cam. Fa. XVII. 4)*

yıldıramak, (yaldıramak, yılduramak, ıldıramak) : Parıldamak, lemean etmek, ışıldamak, ziya saçmak.

§ Başı yılanun it başı bigi, gözleri od bigi yıldırar يلدرر.
(Yüz. Ha. XIV. 59)

§ Şükür ve öğmeklik ol Tanrı'ya kim anın kudreti eserleri aydın gündüz yüzünde yıldıramıştır يلدرمشدر. *(Kel. XIV. 1)*

§ İki renkli bir don edinem kim anın aklığı şol su içindeki yıldız gibi ışılaya anın karalığı şol zengiler saçı bigi yıldıraya يلدريا. *(Kel. XIV. 66-2)*

§ Kılıçlar yıldırar يلدرر (harekelidir) ve bayraklar yilebir.
(Anter. XIV. 566)

§ Elinde bir süğüsü var idi demürü yıldız gibi yıldırardı يلدرردى. *(Anter. XIV. 76)*

§ Gördü kim bir yığanak yatur, yaldır yaldır yaldırar يلدرر.
(Dede. XIV. 109)

§ Andan Tanrı Hacerü'l-Esved'i indirdi ol bir ak incü gibi yıldurardı يلدررد. *(Enb. XIV. 170)*

§ ... İkinci darbe ki urdum gördünüz yıldıradı يلدردى bana ruşen oldu Rum vilâyetinin kasırları.
(Leys. Mu. XIV-XV. 147-2)

§ Elin yakasından içeri koltuğuna soktu geri çıkardı, gördü ki nur olup yıldurar يلدرر. *(Leys. Mu. XIV-XV. 92-2)*

§ Benim ashabım şol yıldurayıcı يلدريجى yıldız gibidir, eğer anlara ıktidâ kılursanız hidayet bulursuz.
(Müneb. XIV-XV. 89-1)

§ Kaçan kıyamet günü olsa, bir kavim kopa, buların yüzleri gayet yıldırayıcı يلديريجى ol, şol key nurlu yılduz bigi.
(Müneb. XIV-XV. 251-2)

Çıktı kılıçlar kınından berk-vâr
Dün içinde yıldırar يلدرر ey şehriyar *(İs.H. XIV-XV. 377)*

§ Rüşd ü hidayet âsarı alnından yıldurardı يلدورردى.
(Ta. Sel. XV. 5)

§ Ve levâmi' ol ıldıramaktır الدرمقدر ki müteakip olur bir pâre eğlenür. *(İrşad. XV. 307)*

§ El-vebisu الوبيص [*Ar.*] : Bir nesne ıldıramak ve yalabımak ايلديرمق. *(Terceman. XV. 255-2)*

§ El-irşamü الارشام [*Ar.*] : Azacık şimşek şakımak ve yıldıramak يلديرامق. *(Terceman. XV. 48-1)*

§ Tâbîden تابيدن [*Fa.*] : Ildıramak الدرمق ve kızmak.
(Miftah. XV. 22)

§ Diraḫşiden درخشيدن [*Fa.*] : Yıldıramak يلدرمق.
(Miftah. XV. 27)

§ Herif geldi, önünde bir çuval var gün gibi yıldırar يلدرر.
(Ferec. XV. 389)

§ (Cinniler) ra'd gibi çağırırlar, berk gibi yıldırarlar يلدررلر.
(Ferec. XV. 387)

§ Raḫşâ رخشا [*Fa.*] : Yıldırayıcı يلدرايجى. *(Sıh. Ac. XV. 4)*

§ Gördü bir güzel oğlancık yüzünde nur yıldırar يلدرر.
(Kesir. XV. 91)

§ ... Yahut, gûya ki ay yıldırar يلدرر anın yanlarından.
(Kesir. XV. 196)

§ Gördü ki bir ecdeha var gözleri ıldırar الدرر od gibi.
(Hay. XV. 39)

§ Tinnin تنين [*Ar.*] : Ecdehadır, dişleri, süğü demürü gibidir, gözü kızıldır, yıldırar يلدرر. *(Hay. XV. 38)*

§ Yel bizi bir adaya bıraktı, bir ak kubbe gördük, yıldırar يلدرر.
(Hay. XV. 93)

§ El-ezher الازهر [*Ar.*] : Yaldırayıcı يلديردايجى, maşrık gibi.
(Ah. XVI. 42)

§ El-lemha اللمحة [*Ar.*] : Şakımak ve yaldıramak یلدرەمق.
(Ah. XVI. 909)

§ Tâbiş تابش [*Fa.*] : Ez tâbîden, yıldırayış یلدرایش.
(Şamil. XVI. 406)

§ Diraḫşîden درخشیدن [*Fa.*] : Yıldıramak یلدرمق.
(Şamil. XVI. 321)

§ Boynunda iki bucaklı boğmağ ola nurdan şevk vere yıldıraya یلدرەیه.
(Ta. Şahi. XVI. 30-1)

§ Görmüş ki bir kara yılan gözleri od gibi yıldırar یلدرر.
(Ta. Şahi. XVI. 19-2)

Ber-i sînini yıldırar یلدرر (harekelidir) cebeden
Gösterir sanki cevherin âhen
(Mîri. XVI. 262)

Zîr-i pûlâddan ruh-ı cevher
Yıldırardı یلدرردی kılıçta san cevher
(Mîri. XVI. 128)

§ Tâbân تابان [*Fa.*] : Yıldırayıcı یلدرایجی mânasına.
(Deş. XVI. 250-2)

§ Raḫşâ رخشا [*Fa.*] : Sıyga-i mübalâğadır ziyade yıldırayıcı یلدرایجی demektir.
(Deş. XVI. 14-2)

§ Bertâb بر تاب [*Fa.*] : Ve yıldıramak یلدرامق şa'şa'a mânasına.
(Deş. XVI. 28-1)

§ Tâbiş تابش [*Fa.*] : Tâbîden lâfzından ism-i mastardır. Yıldırayış یلدرایش ve kızış mânasına.
(Deş. XVI. 164-2)

§ Âteş-pâre آتش پاره [*Fa.*] : Yıldız kurdu ve kığılcım ve yıldırar یلدرر nesne.
(Ni'meti. XVI. 62)

§ Şöyle ki kemükleri apbak yıldurardı یلدوررردی.
(Şevahid. XVI. 198)

§ Raḫşîden رخشیدن [*Fa.*] : Yıldıramak یلدرمق.
(Caf. XVI. 189-2)

§ Zâhir زاهر [*Ar.*] : Ildırayıcı الدرایجی berrak nesne.
(Bab. XVI. 2, 48)

§ İşrâ' اشراء [*Ar.*] : Şimşek şakımak ve ıldıramak الدرمق.
(Bab. XVI. 2, 10)

§ Eş-şa'şa'a الشعشعة [*Ar.*] : Şu'le vermek ve yıldıramak ييلدرامق.
(Ah. XVI. 550)

§ El-buruk البروق [*Ar.*]: Bir nesne şakımak ve yıldıramak يلدرامق.
(Ah. XVI. 128)

§ El-inşirak الانشراق [*Ar.*] : Yıldıramak يلدرامق, yıldırım çakmak.
(Ah. XVI. 101)

§ Lâmi' لامع [*Ar.*] : Yaldırayıcı يلدرايجى demektir.
(Ha. Ş. XVI. 409)

Düzgünlü itmek : tahliye hem yaldıramak يلدرامق : şa'şa'a شعشعه [*Ar.*]
(Cev. Ke. XVII. 78)

Hem yıldıramak يلدرمق oldu : tâbîden تابيدن [*Fa.*] ü hem işrak اشراق [*Ar.*]
(Men. Cev. XVII. 41)

§ Tâbiş تابش [*Fa.*] : Yıldırayış يلدريش mânasına.
(Cam. Fa. XVII. 40)

§ Berk برق [*Ar.*] : Şimşek ve tahayyür ve yaldıramak يلدرمق ve tehdit ve göz kamaşmak. *(Müntehab. XVII. 14-1)*

§ Lem' لمع [*Ar.*] : Yaldıramak يلدرمق ve yakmak.
(Müntehab. XVII. 83-1)

§ Durrî درى [*Ar.*] : Yıldırayıcı يلدريجى. *(Müntehab. XVII. 37-1)*

Aks-i ziyaya di : rahş, çiğnenen ota : serahş
Ildıramaktır ايلديرامقدر : diraḫş درخش [*Fa.*], çınrağı vü gözeni : zenk
(Genc. XVII. 41)

Berık بريق [*Ar.*], diraḫşîden درخشيدن [*Fa.*] : Yıldıramak يلديرامق. *(Aks. XVII-XVIII. 261)*

§ Lem' ve leme'an لمع و لمعان [*Ar.*], diraḫşîden درخشيدن [*Fa.*] : Yıldıramak ييلديرامق. *(Aks. XVII-XVIII. 332)*

§ Diraḫşîden درخشیدن [*Fa.*]: Yaldıramak یالدرامق.
(Lû. Şeh. XVIII. 29-2)

§ El-iftirar الافتراز [*Ar.*] : Tâbende nesne yıldıramak یلدرامق mânasınadır. *(Kam. XVIII-XIX. 2, 66)*

§ Direfşîden درفشیدن [*Fa.*]: Yıldıramak یلدرامق ve berk ve leme'an mânasınadır. *(Bürh. XVIII-XIX. 270)*

§ Lipan لپان [*Fa.*]: Yıldırayıcı یلدرایجی ve diraḫşan mânasınadır. *(Bürh. XVIII-XIX. 544)*

§ Rübâ ربا [*Fa.*] : ... Ve yıldırayıcı یلدرایجی ve rahşan mânasına gelir. *(Bürh. XVIII-XIX. 296)*

§ Lâlâ لالا [*Fa.*] : Ve yıldırayıcı یلدرایجی ve rahşende mânasınadır, lü'lü'-i lâlâ derler, yıldırayıcı یلدرایجی inci demektir. *(Bürh. XVIII-XIX. 542)*

§ Dalis دلیص [*Ar.*] : Mülâyim ve yumuşak olarak berrak ve parlak nesneye denir ve yalabımak ve yıldıramak یلدرامق mânasınadır. *(Nuhbe. Ş. XVIII-XIX. 169)*

yıldırayık : Parlak.

§ El-garbü الغرب [*Ar.*] :Ve diş nurlu ve taze olmağa ve yıldırayık یلدرەیق olmağa derler. *(Terceman. XV. 104-1)*

yıldız : Baht, talih.

Hem yıldıza یلدزه di : tali' طالع [*Ar.*], aydınlı nesne : lâyıh
(Cev. Ke. XVII. 61)

yıldız göçmek : Yıldız akmak, yıldız kaymak.

§ Derâ درا [*Ae.*], ... Beyhakî ve Zevzenî "reften-i sitaıe ez cay-i ḫıyş رفتن ستاره از جای خویش [*Fa.*]" ile tefsir ettiler ki Türkide yıldız göçmek یلدیز کوچمك ile ta'bir olunur.
(Aks. XVII-XVIII. 319)

yıldızı düşkün, (yılduzu düşkün) : Talihsiz, bedbaht.

Yılduzu düşkün یلدوزی دوشکون garib ü âşık-ı bî-çareyin
Gün gibi derya-yi hüsnünde gezer âvareyin
(Yahya Bey. XVI. 105)

§ En-nekid النكد [*Ar.*] : Çetin, ya'ni işi sarp kimesne bed-baht olmağla usret çeker ki yıldızı düşkün يلدزى دوشكون ta'bir olunur. *(Kdeb. XVIII. 373-1)*

yıldızı düşmek : Nekbete uğramak, talihi ters dönmek.

Yıldızı düştü يلديزى دوشدى meh-i bedrin işi oldu temam
Rûşen idelden yüzün mihri sipihr eyvanını *(Figani. XVI. 6)*

Eser-i zelzele-i sevletten
Yıldızı düştü يلدزى دوشدى irüp vakt-ı fiten *(Atai.Ha. XVII. 53)*

yıldızı sevmek : Candan sevmek.

Rûy-i mübârekin görücek sevdi yıldızım سودى يلدزم
Dedim ana ki ey dil ü can derdine şifâ *(Yayha Bey. XVI. 56)*

yıldız kurdu : Yıldız böceği, ateş böceği.

§ Hubahib حباحب [*Ar.*]: Yıldız kurdudur يلدزقرددر ki gece uçar, kuyruğu od bigi ışılar. *(Hay. XV. 51)*

§ Şeb-tab شبتاب [*Fa.*]: Yıldız kurdu يلدز قردى. *(Şamil. XVI. 67)*

§ Ateş-pâre آتش پاره [*Fa.*]: Yıldız kurdu يلدز قوردى ve kığılcım ve yıldırar nesne. *(Ni'meti. XVI. 62)*

yıldız odu : Yıldız akması ışığı.

Yıldız oduna يلدز اودينه : şihab شهاب [*Ar.*] ü algım ü salgım : serab
(Cev. Ke. XVII. 107)

yılduramak : → **yıldıramak.**

yılduz : Yıldız.

§ Gözleri tan yılduzı يلدوزى gibi par par yanar.
(Hamza. XIV-XV. 4, 193)

§ Kaçan kıyamet günü olsa, bir kavim kopa, buların yüzleri gayet yıldırayıcı şol key nurlu yılduz يلدز (harekelidir) gibi.
(Müneb. XIV-XV. 251-2)

§ Benim ashabım şol yıldırayıcı yulduz يلدز (harekelidir) gibidir, eğer anlara ıktidâ kılursanız hidayet bulursuz.
(Müneb. XIV-XV. 89-1)

Yaşurman gözlerimden gül yüzünü
Düşürmen yere yaşım yılduzunu يلدوزينى
(Yuz. Şems. XVI. 173)

yılduzu düşkün : → yıldızı düşkün.

yılgamak : Atı koşturmak.

§ Alaca atlı kâfir bindi, yılgadı يلغادى. *(Dede. XIV. 21)*

§ Ol mel'un yedi yüz kâfir ile yılgadı يلغادى. *(Dede. E. XIV. 90)*

yılgın (I), (yılgun) : Ilgın ağacı.

§ ... Ve yılgun يلغون yemişi ki Türkice ayıt derler. Arapça azbe, Parisice gezmâzûdur. *(Yadigâr. XIV. 57-1)*

§ Servi ve yılgun يلغون ağaçları ve acı badem ağacı...
(Yadigâr. XIV. 5-1)

§ ... Anlara iki dürlü yemiş verdik acı, biri erik ağacıdır ki yemişi acıdır, biri yılgun يلغون ağacı.
(Leys. Mu. XIV-XV. 166-2)

Ne kim Husrev dediyse eylediler
Girip yılgun يلغون içine soyladılar *(Şeh. Ş. XVI. 603)*

§ Âc آج [*Fa.*] : Yılgun يلغون ağacı. *(Deş. XVI. 48)*

§ Ec اج [*Fa.*] : Yılgun يلغون ağacı. *(Caf. XVI. 3-1)*

§ Eşcar-ı gayr-i müsmireden Arabide tarfa ve Fariside gez ve Türkide yılgun يلغون ismiyle müsemma olan şecerin...
(Men. Av. XVI. 166)

§ Âc آج [*Fa.*] : Yılgun يلغون ağacı. *(Şamil. XVI. 80)*

yılgın (II) : Eğri.

§ Zula' ظلع [*Ar.*] : Bir yanına yılgın يلغن olan yeliştir.
(Bab. XVI. 2, 259)

yılgun : → **yılgın (I).**

yılı : Yılkı, davar.

Ağıza : liba'di veli heman, dişi yılınıñ يبلنك südüdür : liban لبان [*Ar.*]
(Naz. Le. XVII. 16)

yılığmak : → **yılıkmak.**

yılık : Mail, eğik.

§ El-ıkbalü الاقبال [*Ar.*] : ... Ve bir kimsenin gözlerini burnundan yanaya eğri ve yılık يبايق etmek.
(Terceman. XV. 108-1)

§ Ahvel احول [*Ar.*] : Gözü şaşı ve yıllık يبلق adama denir.
(Nuhbe. Ş. XVIII-XIX. 228)

yılıkdırmak : Eğmek, meylettirmek.

§ Mümil ميل [*Ar.*] : Nesneyi bir yana yılıkdurup يلقدوروب koyucu. *(Bab. XVI. 1, 426)*

§ Ducuʿ ضجوع [*Ar.*] : Çeken kimseyi yılıkdıran يلقدرن dolu ağır kırba. *(Bab. XVI. 1, 426)*

yılıkmak, (yalıkmak (II), yılığmak) : Eğilmek, kaymak, meyletmek, inhiraf etmek.

§ Cavk جوق [*Ar.*] : Yüzü bir tarafa yılıkmış يلقمش recül.
(Bab. XVI. 1, 332)

§ İʿtisâf اعتساف [*Ar.*] : Kimse yoldan yılığmak يلغمق ve meyletmek ve sapmak. *(Bab. XVI. 1, 288)*

§ Dacʿ ضجع [*Ar.*] : Bir yana yalıkmak يلقمق.
(Bab. XVI. 2, 28)

§ Hinbâl هنبال [*Ar.*] : Bir yanına yılığarak يلغرق yürümek.
(Bab. XVI. 1, 423)

§ Zâmil زامل [*Ar.*] : Neşatından bir yana yılığarak يلغرق yürüğen şâtır tavar. *(Bab. XVI. 1, 401)*

yılkı : → **ılkı.**

yıllamak : Üstünden bir yıl geçmek.

§ ... Yıllasa ییل‌لسه eskiyince kohusu gitmez. *(Hay. XV. 127)*

§ Gürinc کرنج [*Fa.*] : Pirinç mânasına ve sütlü pirinç ve çörek otu, şumiz mânasına ve yıllamış یللمش doğan ve atmaca. *(Ni'meti. XVI. 543)*

§ ... Tesennetü indehu تسنة عنده [*Ar.*] : Anın yanında yılladım ییلادم mânasına. *(Aks. XVII-XVIII. 495-2)*

yılmak : Çekilmek, uzaklaşmak.

Gözlerinden çü yıldı ییلدی mihr-i cihan
Her biri zerre veş güm oldu heman *(Mîri. XVI. 149)*

yılpıldatmak : (Gözünü) çabuk çabuk açıp kapamak.

§ El-eşvasu الاشوص [*Ar.*] : Gözlerini tiz tiz açıp yumucu ve yılpıldatıcı یلپلدادجی kimesne. *(Terceman. XV. 81-1)*

yıltar, (ıltar) : Av köpeklerinin boynuna takılan ip ve saire.

§ Meres مرس [*Fa.*] : ... Ve sayd itlerinin boyunlarına taktıkları ip ve gayri ki bu yerlerde ana ıltar ve yıltar یلتار و التار derler. *(Caf. XVI. 155- 1)*

Edüp tazıların yıltarın یلتارین irsal
Kılurlar mâzi vü müstakbeli hâl *(Veyse XVI. 124-1)*

yıltırım : Yıldırım.

§ Yıltırım یلطرم bigi yetişügeldi. *(Fütuh. XIV. 87)*

yımırmak : → **yumurmak.**

yımrılmak : Kıvrılmak.

Işık yımrılması یمرلسی benzerdi na'le
Kan ile dağ u taş dönmüştü la'le *(Işk. XIV. 303-2)*

yınak : → **inak.**

yıprak : 1. Açık, yayvan.

Zahmimin ağzı katı yıpraktır يپراقدر
İşi derd-i derunun açmaktır *(Zati. XVI. 218)*

2. Yıpramış, fersude.

§ Anlar, kim tonları yıprak يپراق ve yumşak idi, cevahir ana değince duruğurdu. *(Tuh. Le. XV. 270)*

§ ... Yâ kızım Fatıma, yıprak يپراق geygil, arpa yigil. *(Güzide. XV. 114)*

§ Hammam-ı mezburun kazganının işbu bir tahtası yıpranup tecdide mühtactır deyü zikr olunan yıprak يپراق tahtayı mahkemeye götürüp... *(Sic.A. XVI. 1, 278)*

yır : → **ır.**

yırak : → **ırak.**

yıramak : → **ıramak.**

yırık : → **yirik.**

yırılmak : Yarılmak, yarılıp ayrılmak, yırtılmak.

§ Yusuf eyitti : Ey melik, gördün, yedi semiz sığır gök renkli ve alınları sakar, Nil yırılır يرلر ve anlar çıkar ve emceklerinden süt akar. *(Enb. XIV. 261)*

Yüzünü görmeyen gözler gerilsün
Sözün işitmeyen kulak yırılsun يرلسون *(Işk. XIV. 143-1)*

§ Şeklîden شكليدن [*Fa.*] : Yarılmak ve yırılmak يريلمق. *(Miftah. XV. 32)*

yırlamak : → **ırlamak.**

yırlayıcı : → **ırlayıcı.**

yırmak : → **yirmek.**

yırtık gözlü : Göz kapağının içi dışarıya dönmüş olan.

§ ... Bir uzun boylu, yırtık gözlü يرتق كوزلو arada bile oturdu nasihat dinledi. *(Ferec. XV. 388)*

yırtışmak : Birbirine karşı böbürlenmek.

§ Kisved کسود [*Fa.*] : Hark mânasınadır ki kimse ile gılzat ve mükâbere eylemektir. Türkide yırtışmak یرتشمق ta'bir olunur. *(Bürh. XVIII-XIX. 485)*

yırtlak : → **yırtlaz.**

yırtlas : → **yırtlaz.**

yırtlaz, (yırtlas, yırtlak) : Göz kapağı, yaralanıp iyi olduktan sonra, şeklini değiştirmiş olan göz ve böyle gözlü olan kimse.

§ Bir gözü yırtlaz یرتلاز idi. *(Hamza. XIV-XV. 16, 89)*

§ El-iştaru الاشتار [*Ar.*] : Bir kimseyi urup gözünü yırtlaz یرتلاز eylemek. *(Terceman. XV. 76-2)*

§ Sarışın, açık kaşlı, sağ gözü yırtlaz... nâm cariye... *(Sic. B. XV. 3, 68-2)*

§ (Cinnilerin) gözleri yukarıdan aşağa uzun olur, yırtlaz یرتلاز gibi. *(Ferec. XV. 387)*

§ El-eşter الاشتر [*Ar.*] : Yırtlak یرتلاق gözlü. *(Ah. XVI. 56)*

§ Gerdide-pelek کردیده پلك [*Fa.*] : Göz kapağı devrik, yırtlaz یرتلاز dahi derler. *(Caf. XVI. 128-1)*

§ Amma mübarek gözünün biri cenkte yırtlas یرطلاس olup. *(Ev. XVII. 7, 636)*

§ Eşter اشتر [*Ar.*], deride-çeşm دریده چشم : [*Fa.*] Gözünün kapağı yırtık kimesne ki yırtlaz یرتلاز ta'bir olunur. *(Aks. XVII-XVIII. 162)*

Gözü yırtlaza یرتلازه denir : eşter اشتر [*Ar.*] ü burnaza : eşem *(Asım. XVIII-XIX. 30)*

yırtmak : Parçalamak.

§ ... İmdi arslanı anın üzerine tutmak gerek, anı yırta یرته ve gözü taamdan kalmaya ve bize dahi andan nesne değe. *(Kel. XIV. 48)*

yıylağaç : → **yiğlengeç.**

yıylağıç : → **yiğlengeç.**

yıylakaç : → **yiğlengeç.**

yıylamak : → **yiylemek.**

yıylanguç : → **yiğlengeç.**

yıylankaç : → **yiğlengeç.**

yıylankıç : → **yiğlengeç.**

yıylankuç : → **yiğlengeç.**

yıylatmak : → **yiyletmek.**

yidi : Yedi.

§ Zencebil ve kuru yarpuz her birinden yidi يدى direm.
(Yadigâr. XIV. 66-1)

§ ... Yidi يد (harekelidir) kez Kâ'be yerini tavaf eyledi ki henüz Kâ'be bünyat olunmuş değil idi.
(Müneb. XIV-XV. 308-1)

§ Dimağı akla taht ve mesken eyledi, ol sebeple başta dimağı yidi يد (harekelidir) perde içinde kodu, izzetledi.
(Hazain. XV. 47-1)

Yidi يدى yir ü yidi يد gök yidi ييد uzv yidi ييد ıklim
Sağışta hem yidi يد oldu huruf-ı künfeyekûn
(İbrahim. XV. 115-2)

Yidi يدى ıklim gezip âfak u etraf
Cihanı seyredenler Kaf tâ Kaf *(Çeng. XV. 250)*

§ Yidi يد (harekelidir) kez ellerin bana yokadılar, görmediler.
(Tez. Ün. XV. 33-1)

Kurdular ana keramet minberin
Yidi ييدى ayaklu imâmet minberin *(Muham. XV. 55)*

Gördü yidi يیدی arık sığır dahi şah
Ol yidiyi yidi bu yidi çü kâh *(Yüz. Hamdi. XV. 147)*

Yididür يید در gökler yididür ıldızı
Hefte yididür gicesi gündüzü *(Vahdet. XV. 140-2)*

Gitti on yidi يیدی yıl olup padişah
Oğluna koı mal ü mülk ü izz ü cah *(Enveri. XV. 14)*

Yidi yüz يیدی on biş yıl olmuş idi sâl
Bey olup on biş yıl ider intikaal *(Enveri. XV. 14)*

yidmek : → yedmek.

yige : Güçlü kuvvetli.

§ ... Bir yige يیکه kelp olur elindeki eti ısırır, sen kovduğunca ol turur demür gibi. *(Maârif. XV. 194)*

yigü : → yiygü.

yiğ (I) : İğ.

§ Düğrîse دوکریسه [*Fa.*] : Ağırşak ki yiğe یکه dakarlar. *(Şamil XVI 228)*

yiğ (II) : → yeğ.

yiğdin olmak, (iğdin olmak) : Bozulup kokmak.

§ El-muğarkıletü المغرقلة [*Ar.*] : Kokmuş ve yiydin olmuş يیدین اولمش yumurta. *(Terceman. XV.)*

§ Marak مرق [*Ar.*] : ... Ve yumurta iğdin olup ایکدین اولوب cılk kesmek mânasına. *(Kam. XVIII-XIX. 3, 53)*

§ El-mezer المذر [*Ar.*]: Yumurta bozulup iğdin olmak ایکدین اولق mânasınadır. *(Kam. XVIII-XIX. 2, 105)*

yiğin : → yeğin.

yiğirek : → yeğrek.

yiğirmi, (iğirmi) : Yirmi, sayıda yirmi.

§ Ukhuvan kim ak ola yiğirmi يكرم miskal. Ukhuvan sığır gözü dedükleridür. Türkice babadiyedür.
(Yadigâr. XIV. 61-2)

§ Yiğirmi يكرم bin bahadır üğürtleyip bile koştu.
(Anter. XIV. 271)

§ Bir kişi var idi yiğirmi yıl kadarı tevbe kılurdu, tevbesin gerü bozardı, yiğirmi يكرم yıl ol hal üzre geçti.
(Cennet. XIV. 90)

§ Her kim yüz kez okuya yiğirmi يكرى yıllık yazuğuna kefaret ola. *(İhlâs. XIV. 7)*

Eğer yer yerin dutalar bağlı yam
Varır atlı yiğirmi يكرم günde tamam *(Süh. XIV. 281)*

Verir şaha yiğirmi يكرم tâzi tamam
Murassa' hep üstünde ziyn ü ligâm *(Süh. XIV. 70)*

§ Hâbil depelendiği gün yiğirmi يكرى yaşında idi.
(Enb. XIV. 62)

§ Yiğirmi يكرم yıl hiç bir müezzin banlamadı.
(Müneb. XIV-XV. 252-1)

Anda cem' oldu semavât ehli hep
Geldiler yiğirmi bin saf bâ-edep *(Muham. XV. 55)*

Gitti ol geldi bu kez Keyhatu Han
Yüzüne güldü yiğirmi يكرى yıl zaman *(Enveri. XV. 14)*

Çün yiğirmi يكرى iki bab ittim temam
Bî-mutavvel, ihtisar ittim kelâm *(Enveri. XV. 4)*

§ Dört yiğirmi يكرم beş akçayı alıp kabz ettim.
(Sic. K. XV. 5, 67)

§ Anı anda çaldı, bunu bunda çaldı; hele yiğirmi يكرم beşin düşürdü, on beşi kaçıp gittiler. *(Müslim. XV. 1, 228)*

Yiğirmi يكرم dört ebrişim kılı var
Veli her kılının yüz bin dili var *(Çeng. XV. 194)*

Hem yiğirmi یکری şartı vardır bir bir
Eydeyim aşk ile dinle ey fakir *(İbrahim. XV. 29-1)*

§ ... Huzur-ı padişahîye arz olundu yüz iğirmi ایکری gürz-i zerrin sahibi mîr-i nâm-dâr bulundu.
(Saadet. XV-XVI. 195-2)

İrişti şehre karşı kondu leşker
Yiğirmi یکری bin oranı var ola er *(Hadidi. XVI. 424)*

§ Ferseng فرسنك [*Fa.*] : Yiğirmi یکری beş ok atımı yirdür. Her ok atımının nihayet-i bu'dü üçyüz zira'dan dört yüz zira'a varıncadır. *(Cinas. XVI. 42-1)*

§ Yiğirmi یکری bin akça nakıt, bir maya sarı katır on bin akça ki cümle otuz bin akçam vardır, talep ederim.
(Sic. K. XVI. 8, 73)

§ Kürkçü Köse Minnet'e yedi yüz yiğirmi یکرم akçalık direzin verildi. *(Sic. K. XVI. 4, 148)*

§ Bist بیست [*Fa.*] : Yiğirmi یکری. *(Şamil. XVI. 71)*

§ Bist بیست [*Fa.*] : Yiğirmi یکری, işrîn mânasına.
(Ni'meti. XVI. 169)

Yiğirmide boz bulanık sel idim
Otuzunda çevre yanım göl ettim *(Kara. XVII. 41)*

Yüz yiğirmi یکری kâfir anda var idi
Seyyidi ortaya aldı hem-çü zağ *(Battal. XVIII. 361)*

yiğit, (iğit) : Genç, delikanlı.

Kıralım bu şehirliyi uçtan uca
Ne yiğit یکت koyalım içinde ne koca
(Yuz. Şeyd. XIII. 79)

§ Benim erimin cengleri vardır ki söylense yiğit یکت korkusundan kocalur. *(Anter. XIV. 407)*

§ Gördüm kim bir gökçek yiğit یکت yüzünden nûr tamar.
(Yüz. Ha. XIV. 66)

§ Bir gökçek sûretlü iğit ایکیت iki bölük saçı var...
(Yüz. Ha. XIV. 62)

Birez geçmedin bir yiğit یکت ay bigi
Ki Cinnilerin hot ol imiş beği *(Süh. XIV. 222)*

Yiğit یکت kişi nice ki ziyrek ola
Koca ile tanışsa yeğrek ola *(Süh. XIV. 163)*

Küyün ey olar kim yiğitsiz یکتسز ü cüst
Güç içinde var kocalar katı süst *(Ferh. XIV. 11)*

Sabâ yeli çun bağ içinde ese
Yarar yiğit یکیت ağaç salınsam dise *(Ferh. XIV. 78)*

§ Ve eğer yiğitleriñ یکتلرك tamuya koyarsan ciğer köşem Hasan ve Hüseyn'i koygıl. *(Si. Da. XIV. 18)*

§ Melik eydür: İğitler ایکتلر içün ne eyüdür, pirler içün ne yeğdür. *(Si. Da. XIV. 141-1)*

§ Erkek midir, avrat mıdır, yiğit midir یکتمیدر, koca mıdır, cümlesini bilirdi. *(Si. Da. XIV. 97)*

§ Kendinin niyyetin ve azmin şol karı akıl ve rey suretiyle ve şol yiğit یکت devlet ve baht yardımı ile tamamına değüre.
(Kel. XIV. 42)

§ Anın bir yiğit یکت avratı vardı. Yüzü şol zahitler hasılı bigi ağ idi ve zülfü şol yazuklu bitisi bigi kara idi.
(Kel. XIV. 110)

Bunca kocalar dirildi genc ile
Bunca yiğitler یکتلر kim öldü renc ile *(Man. Tayr. XIV. 111)*

§ Ol vakıt ki ben yiğid یکید idim, bir ammim kızı var idi, yavlak ana muhabbetim düşmüş idi, anın dahi bana düşmüş idi. *(Müneb. XIV-XV. 3-1)*

§ Başsız gövdeler, gövdesiz başlar kana bulaşıp yaturlar kimi koca, kimi yiğit یکت. *(Ferec. XV. 383)*

§ Âdem karıdığınca iki nesnesi yiğit یکت olur: Bir harislik, ikinci ömür uzunluğunu istemek. *(Güzide. XV. 99)*

§ Yâ emire'l-mü'minin, raiyyetin kocaların ata, karıların ana bil, yiğitlerin karındaş bil, yiğit avratların kız karındaş bil. *(Tuh. Le. XV. 392)*

§ Bir zaman gele kim yiğitlerden يكتلردن kocalar haris olalar dünya sevmekte. *(Cennet. XV. 308)*

§ Göçün yeyniniz ağırınız, yiğidiñiz يكدكز kocanız. *(Cev. Es. XV. 258)*

§ Henüz yiğit يكت hatun idi. *(Ta. Sel. XV. 442)*

§ Karı ağaçları kesip yerine yiğit يكت ağaçlar dikmek gerek. *(Ta. Sel. XV. 192)*

§ Kasım oğlu Yusuf Şah nâm yiğit şeriat mahfilinde ikrar edüp eyitti kim... *(Sic. B. XV. 3, 198)*

§ Kiçi iken büyük olur, oğlan iken ulu olur, yiğit iken يكيد كن koca olur. *(Güzide. XV. 13)*

§ Eş-şabbetü الشابة [*Ar.*] : Yiğit يكد avrat. *(Terceman. XV.)*

Âşık olan pîri gör gönlü yiğitdür يكيتدر henüz
Can ü cihan terk eder oğlan uşağ üstüne *(Dâi. XV. 106)*

§ Gerek oğlan olsun, gerek yiğit يكت, gerek koca... *(Hazain. XV. 17-2)*

§ Zeliha'nın gözleri açıldı, Hak Taâlâ anı yiğit يكت etti. *(Cev. Ah. XV-XVI. 68)*

§ Karye-i Ulu Dehne'ye dek reh-nüma olan ol salih yiğit يكيد ile yola revan olup. *(Men. Av. XVI. 335)*

§ Tarir طرير [*Ar.*] : Henüz bıyığı biteduran yiğit يكت. *(Bab. XVI. 2, 63)*

§ Bernâ برنا [*Fa.*] : Yiğit يكت, şâb mânasına. *(Deş. XVI. 9-2)*

§ Bernâ برنا [*Fa.*] : Yiğit يكيت... *(Caf. XVI. 18-2)*

Çiger yiğit يكيت yolun koca varımaz
Nice eyleyiser gönül karımaz *(Güvahi. XVI. 99)*

Göre mi rahat yüzün ergen yiğit يكت
Etmeğin it yir yakasın dahi bit *(Atai. Ha. XVII. 114)*

§ Hasan ve Hüseyin ehl-i cennet yiğitleriniñ يكتلرينك seyyididir. *(Nasayih. XVII. 195)*

yiğitbaşı : Esnaf kethudası.

§ ... Yiğitbaşı يكيت باشى ibni Muzaffer, Mustafa nâm kassabı ihzar edüp, bundan akdem mezbura elli beşer buçuk akçaya otuz davar verdim hâlâ semenin talep ederin. *(Sic. A. XVI. 1, 874)*

§ ... Bize baş ve buğ olup ve sâir mesâhil-i lâzımemiz görmeğe müstehak bir kimesnedir didiklerinde mezbur mahalle-i merkumeye yiğitbaşı يكتباشى nasb ve ta'yin olunup... *(Sic. A. XVI. 7, 95)*

§ ... Avancıklar mahallelerinde olan sofçular zümresinin yiğitbaşısı يكتباشيسى Mahmut bin Hasan Balı kendi ihtiyarı ile ferağat edüp işbu Recep bin Hacı Süleyman yiğitbaşı يكت باشى nasb olundu. *(Sic. A. XVI. 2, 1356)*

yiğitcik : → **yiğitcük.**

yiğitcük, (yiğitcik) : Yeni yetişmiş genç.

§ Bir gökçek yiğitcük يكيتجوك ki senün bağrun pâresidür. *(Yüz. Ha. XIV. 69)*

Bir yiğitcik يكتجك kim meğer dabbağ idi
Donu kirli liyk gönlü ağ idi *(İbrahim. XV. 71-2)*

§ ... Çün büyüyüp yiğitcük يكتجوك oldu, halk ana Fir'avn oğlu derlerdi. *(Leys. Ar. XV. 174)*

yiğit er : Güçlü delikanlı.

Dedi Hayder yiğit ersin يكت ارسين nola var
Onat bekle sakın uyuma zinhar *(Fazilet. XVI. 260)*

yiğitlenmek : Gençlik taslamak.

Oranını bilsen sana yeğ idi
Koca koca ister, yiğit yiğidi

Yiğitlense يكتلنسه kişi olucak karı
Yarar işe derlerse andan karı *(Süh. XIV. 266)*

yiğitlik : Gençlik.

Cüftlen anı Tanrı'nın tut buyruğun
Kudreti var gidere karılığın
Yiğitlik يكتلك vere ana görklü ola
Gözleri görmez iken görür ola *(Yuz. Şeyd. XIII. 61)*

Yiğitlik يكتلك ola aşk ü andan süci
Ol arada ut ile korku neci *(Süh. XIV. 118)*

§ Nite kim ol pîr yiğitlik arzu kıla kim ol bostanı gerü dike, ana çare olmaya. *(Leys. Ar. XV. 146)*

Tıfıllık sanki ilk yazdır yiğitlik يكتلك yay günü gibi
Yaşun ortası güz gibi kocalık günleri sermâ
(Muham. XV. 541)

§ Ve kişi yiğitlik يكتلك nakdini avratlar bazarında sarf ü israf eylemek sermaye-i ömre ziyandır ki mâye-i civanî tükendikten sonra ayruk kesp mümkin değildir. *(T. E. XV. 10)*

Heves murgı havadan düşe dâme
Yiğitlik يكتلك günleri ire temame *(Ravza. XV. 80)*

§ Şeytan Âdem oğlanın iki halde dahi azdırır. Bir yiğitlikte, يكتلكده bir kocalıkta. Yiğit olsa eydür şeytan, yi iç, dünyanın zevkin sür, dahi yiğitsin... *(Cennet. XV. 128)*

Yiğitlikte يكدلكده felek gerdişlerinden
Kocalırdım bu devran işlerinden *(Çeng. XV. 240)*

§ Bilmek gerektir kim tiryak kuvvetinin oğlanlığı ve yiğitliği يكتلكى ve pirliği vardır. *(Akr. XV. 52)*

§ Her ne kemal ki mukadder ola, yiğitlikte يكتلكده bulunurmuş. *(Maârif. XV. 139)*

§ ... Oğlanlık mertebesinden yiğitlik يكتلك mertebesine çıka, ya'ni on beşinden geçe... *(Hazain. XV. 17-2)*

§ Yiğitlik zamanında ve cüvanlık unfüvânında dilemezin ki birbirinizden cüdâ ve derd-i hicrana müptelâ olasız.
(Saadet. XV-XVI. 166-2)

§ Cüvanî جوانی [*Fa.*] : Yiğitlik يكتلك. *(Deş. XVI. 371-1)*

§ Mev'a موعه [*Ar.*] : Yiğitlik يكتلك çağı ve evveli ve kıvamı.
(Bab. XVI. 1, 335)

§ El-fetâ الفتا [*Ar.*] : Yiğitlik يكتلك, fütüvvet gibi.
(Kdeb. XVIII. 94-1)

yiğit yiğli : Gerek sıhhatte gerek hasta (?)

Yiğit yiğli يكت يكل uydu bana çevredin
Urundum haramî vü uğru adın
Katıma diilmiş idi ol eren
Ki tana kalırdı bulaı gören *(Süh. XIV. 278)*

yiğlemek : → **yeğlemek.**

yiğlengeç, (yıylağıç, yıylağaç, yıylakaç, yıylanguç, yıylankaç, yıylankıç, yıylankuç) : Limon büyüklüğünde ve kavun gibi güzel kokan bir meyva, şamama.

§ Destenbûye دستنبويه [*Fa.*]: Şemame ki yıylankuç ييلنقوج derler.
(Miftah. XV. 84)

§ Eş-şemmâm الشمام [*Ar*] : ... Bir küçük kavundur ki yeşil ve kızıl ve sarı hatları, gökçek rayihası olur, Fariside destenbûye derler Türkide yiğlengeç يكلنكج denilir.
(Ah. XVI. 560)

§ Şemmâme شمامه [*Fa*] : Yıylankuç ييلنقج. *(Caf. XVI. 95-1)*

§ Destenbûye دستنبويه [*Fa.*] : Yıylankıç ييلنقج.
(Caf. XVI. 58-1)

§ Şemmâme شمامه [*Fa.*] : Yıylanguç ييلنغوج.
(Şamil. XVI. 58)

Destenbûk دستنبوك [*Fa.*] : Yıylankaç ييلنقج ki Arapça şemame derler. *(Deş. XVI. 197-2)*

§ Destenbûye دستنبويه [*Fa.*] : Yıylankuç يیلنقوج ve şemame. *(Şamil. XVI. 434)*

§ Destenbûye دستنبويه [*Fa.*] : Yıylankaç يیلنقج ki Arapça şemmâme derler. *(Ni'meti. XVI. 301)*

§ Destenbû دستنبو [*Fa.*] : Yıylakaç يیلقج , şamama mânasınadır. *(Cam. Fa. XVII. 79)*

§ Destenbûy دستنبوی [*Fa.*]: Aksam-ı ıtrıyyattan terkip olunmuş şemmamedir ki lâden gibi elde tutup gâh ü bî-gâh istişmam ederler. Ve mutlak elde istişmama salih tayyibü'r-rayiha nesneye ve meyveye ve hassaten yıylağıç يیلغج dedikleri meyveye denir. Şam diyarında ana şemmame derler. Küçük kavun şeklinde ve elvan ve muhattat olur. *(Bürh. XVIII-XIX. 275)*

§ Seğarir ثغارير [*Fa.*] : Destenbûy mânasınadır ki ehl-i Şam şemmam derler, Türkide yıylağaç denir, küçük kavun şeklinde ve elvan hutut ile mülevven ve münakkaş ve hoş-bû bir meyvedir; daima elde tutup istişmam ederler, şemmame dahi derler. *(Bürh. XVIII-XIX. 197)*

§ Şemmam شمام [*Ar.*] : Türkide yıylağıç يیلغج ve şemmam muharrefi şamama ve Fariside destenbûye dedikleri nesnedir ki ebucehil kavunu tarzında küçük ve kırmızı ve yeşil ve sarı alaca ve muhattat olur, rayıhası bârid ve ratb olup dımağı müleyyin ve nevmi câlip ve ekl telyin-i tabiatta müessirdir. *(Kam. XVIII-XIX. 3, 492)*

§ Şemmâme شمامه [*Ar.*] : Fariside destenbûye, Çağatayca'da yıylağaç يیلغج denilen ve kabuğu turunci, yeşil, kırmızı, sarı renklerle karışık dilim dilim küçük kavun şeklinde bir nevi meyvedir ki gayetle güzel kokuludur. *(Kam. Os. XIX. 73)*

yiğlenmek : Yeğinlik, üstünlük taslamak.

§ Gece yiğlenüp يكلنب gündüzü kovucak Tanrı eydür yâ gece, iğen dahi kabarma. Şol kelime ile gündüz gerü semrir, nefelenür geceyi girü yiner. *(Tuh. Le. XV. 357)*

yiğrek : → yeğrek.

yiğrelenmek : İğrenmek, nefret etmek.

Kiçimizi kuıt yidi bil anlayu
Anı severdi atamız yeğleyü
.....
Biz dahi sever idik hem kamumuz
Nitekim severdi anı atamız
Bir sebepten yiğrelendük يكر لندوك biz inan
Söyler idi atasına düşün yalan *(Yuz. Şeyd. XIII. 66)*

yiğrenci : İğrenç, pis, mürdar.

§ Çağrışalar, eydeler kim bu yiğrenci يكرنجى karı kim mürdar boğazı ne çirkin horlar. *(Müz. XV. 64)*

§ El-mübaggazu المبغض [*Ar.*] : Bir kimse yiğrençi يكرنچى olmak ve sevilmemiş olmak. *(Terceman. XV. 230-2)*

§ ... Zağı tuttu yüzün sildi hemşirenin eline verdi... taşra çıktım... korktum eyittim: Bu yiğrenci يكرنجى zağı nidersin, kardaşın bunun şumluğundan öldü... *(Ferec. XV. 403)*

§ Korkunç nesneye, yiğrenci يكرنجى nesneye, gayet karcaşık nesneye çok bakmaktan... *(Hazain. XV. 52-2)*

§ Mukzer مقذر [*Ar.*] : Halkın yanında yiğrenci يكرنجى olan çirkin herif. *(Bab. XVI. 2, 91)*

§ Telâtüf تلاتف [*Fa.*] : Çepel ve yiğrenci يكرنجى kimse ki mürdarlıktan perhiz eylemez ve kir ve pas giyesiler giyer. *(Caf. XVI. 33-2)*

§ Telâtef تلاتف [*Fa.*] : Çepel ve yiğrenci يكرنجى kimse ki mürdardan perhiz eylemez. *(Ni'meti. XVI. 204)*

§ Kaka ققه [*Fa.*] : Kerih ve yiğrenci يكرنجى. *(Ni'meti. XVI. 490)*

§ Ḫıfrik خقريق [*Fa.*] : Çirkin ve yiğrenci ييكرنجى... *(Deş. XVI. 243-1)*

§ Feğâk فغاك [*Fa.*] : Kaltaban ve haramzade ve ebleh ve yiğrenci يكرنجى mânasına. *(Deş. XVI. 206-2)*

§ Kaka ققه [*Fa.*] : Kerih ve yiğrenci يكرنجى demektir, Türkide dahi müsta'meldir, oğlancıkları tenfir içün isti'mâl olunur. *(Deş. XVI. 243-1)*

§ Kaka ققه [*Fa.*] : Kerih, yiğrenci يكرنجى. *(Şamil. XVI. 482)*

yiğrendirmek : İğrendirmek, nefret ettirmek.

§ Her vakıtta, her sâatte dünya fi'linden kendüyi yiğrendüre يكرندرا, âhiret maslahatına cümle vaktın harc eyleye. *(Hazain. XV. 71-1)*

§ İbdâ' ابداء [*Ar.*] : Kimseyi nesneden yiğrendirmek يكرندرمك ve dil uzattırmak ve zemmettirmek. *(Bab. XVI. 1, 2)*

yiğrengen : Çok iğrenen.

§ Kazur قذور [*Ar.*] : Katı yiğrengen يكرنكن er. *(Bab. XVI. 1, 77)*

yiğrenmek : İğrenmek, ikrah etmek, tiksinmek, kerih görmek.

§ Her ki sevdüğün Tanrı içün seve, yiğrendüğün Tanrı içün yiğrene... *(Yüz. Ha. XIV. 148)*

§ Bir gün bir dânişmende halifesi sordu kim acep biz ölümü niçün yiğrenürüz يكرنورز. *(Yüz. Ha. XIV. 157)*

§ Kaçan Eyyub'un belâsı uzandı ve halk andan ve anın avratından yiğrendi يكرند ve ol avrata hiç biregü iş işletmez oldu. *(Enb. XIV. 336)*

§ Arslan eyitti : Ben Şenzebe'nin sohbetin ve konşuluğun yiğrendim يكرندم. İmdi ana kişi veribiyeyin ve ayıdayın kim... İmdi benim katımdan gitgil, kancaru dilersen vargıl. *(Kel. XIV. 43)*

§ Arap, Tuleyha'nın ol ef'âllerinden yiğrendi يكرندى. *(Fütuh. XIV. 90)*

Bahilin görenler yüzün yiğrenür يكرنور
İşitenler anın sözün yiğrenür *(Süh. XIV. 43)*

Severdik anı ol yiğrendi يكرند bizden
Bulanık suyuduk arındı bizden
(Işk. XIV. 321-2)

§ Ol fi'li kerih görüp yiğrenüp يكرنوب işlemeye ve anı işleyen kavim ile dahi dost olup oturmaya. *(Müneb. XIV-XV. 289-2)*

§ Tavşanın kaçışın gördüm etinden yiğrendim يكرندم.
(Ata. XV. 29)

§ El-kerahiyyetü الكراهية *[Ar.]* : Bir nesneyi yiğrenmek يكرنمك.
(Terceman. XV. 187-2)

Ehl-i mahşer görüben halinden anın yiğrene يكرنه
Ba'zısı elsiz ayaksız kopusar bulmaz necah
(Muham. XV. 319)

§ Her kim yüzüne bakarsa andan korka ve yiğrenür يكرنور ola.
(Müz. XV. 64)

Giydiceği çirk oluben yunmayan
Yiğrenüben يكرەنوبن kimse yemek sunmayan
(Ruşeni. XV. 95)

§ Ya'ni nice ki andan yiğrenürsüz يكرنورسز ancılayın mesâviden dahi yiğreniñ يكرنك. *(Cev. Es. XV. 241)*

§ Daim şarap içen kişi getürse hamirden yiğrene يكرنه.
(Ac. A. XV. 115)

§ Ve dahi tekebbürlük etme kim senden halk yiğrenmeye.
(Cennet. XV. 55)

§ ... Dükeliden yeğreği katran dürtmektir, kokusundan yiğrenmeyene يكرنمين. *(Hazain. XV. 68-1)*

Zâhid-i sad-sâleyi sevmez yüzünden yiğrenür يكرنور
Liyk gayet mihr-i meh-rularda mahirdir gönül
(Zati. XVI. 360)

§ Sonun bir leştir yiğrenilmiştir يكرنلمشدر. *(Rahat XVI 233)*

Saçı aklığını etti bahane
Atası yiğrenüp يكرنوب attı yabana *(Şeh. Ş. XVI. 110)*

§ Ez-zevr [*Ar.*] : Bir nesneyi nâ-hoş görüp yiğrenmek mânasınadır. *(Şeh. Ş. XVI.)*

Kaçışın tavşanın gören etinden
Usanır yiğrenür يكرنر hem lezezitnden *(Güvahi. XVI. 38)*

§ Kazer قذر [*Ar.*] : Çepel ve yiğrenecek يكرنەجك nesne. *(Bab. XVI. 1, 77)*

§ Nefriden نفريدن [*Fa.*] : Karış vermek ve ürkmek ve yiğrenmek يكرنمك. *(Caf. XVI. 195-2)*

§ Nefrin dâden نفرين دادن [*Fa.*] : İlenmek ve karış vermek ve ürkmek ve yiğrenmek يكرنمك. *(Ni'meti. XVI. 604)*

§ Fersûden فرسودن [*Fa.*] : Usanmak ve yiğrenmek يكرنمك ve didilmek ve üşenmek. *(Şamil. XVI. 280)*

§ Ḫüdûk خدوك [*Fa.*] : Umûr-ı nâ-mülâyimden hasıl olan infial-i tabiat ve tegayyür-ı kalb mânasınadır ki yiğrenme يكرنمه ta'bir olunur. *(Bürh. XVIII-XIX. 237)*

§ Ez-zevr [*Ar.*] : bir nesneyi nâ-hoş görüp yiğrenmek يكرنمك mânasınadır. *(Kam. XVIII-XIX. 1, 870)*

Ehl-i cennet yığrenüp eyler firar pes dünyadan *(Kuddusi. XIX. 25)*

yiğrensek : İğrenici, çok tiksinen.

§ Nats نطس [*Ar.*] : Katı temizleyici yiğrensek يكرنسك recül. *(Bab. XVI. 2, 154)*

§ Ebyan ابيان [*Ar.*] : Taamdan yiğrensek يكرنسك kimse. *(Bab. XVI. 2, 281)*

§ Kazır قذر [*Ar.*] : Yiğrensek يكرنسك recül. *(Bab. XVI. 1, 77)*

yil : Yel.

Ayak bas toprağa kim duymasın yil يل
Seğirt od içre su gibi katı yil *(Işk. XIV. 139-2)*

Yüyürdüm durmadım bu yolda yildüm
Giderdim toprak üzre sanki yildüm يلدم *(Işk. XIV. 323-2)*

Yelişsem yil ile يىلاد yolda kalırdı
Depeye çıksam ol kolda kalırdı *(Çeng. XV. 252)*

yilebimek : → **yelebimek.**

yileğen : → **yeleğen.**

yilek : Yelek.

§ Sîne-pûş سينه پوش *[Fa.]* : Yilek يلك. *(Sth. Ac. XV. 35)*

yilemek : → **yiylemek.**

yile varmak (I) : → **yele varmak (I).**

yile varmak (II) : → **yele varmak (II).**

yile yile : → **yele yele.**

yili : → **yal.**

yilik : → **yelik.**

yilin : → **yelin.**

yilin ayı : Mart ayı.

Yilin يىلن ayı dir buna rustayîler
Adını mants kumuş İsa'yîler *(Melhame. XIV-XV. 67-1)*

yilişmek : → **yelişmek.**

yilmek : → **yelmek.**

yilte : → **yelte.**

yiltemek : → **yeltemek.**

yiltenmek : → **yeltenmek.**

yimecük : Yiyecek.

§ ... Kullar buna yimecük يمجوك verdiler. *(Anter. XIV. 471)*

yimiş : Yemiş.

Lâtif'in lutfuna yimez kayısın
Tonuza yidirir yimiş يمش eyisin *(Işk. XIV. 163-1)*

Lebi şeftalüsüne karşı yüreğim ditrer
İçi yansa kişinin meyleder olur yimişe يمشه
(Kadı. XIV. 283)

Nice yimişlü يمشلو ağaç kıla vefat
Çok ola sayru alîl hem bî-sübat *(Melhame. XIV-XV. 50-2)*

Ger busarık düşe gökten yere dir
Yimiş يمش olmuş iken âfet ere dir *(Melhame. XIV-XV. 94-2)*

Renc arta hâl key yatlu ola
Yimiş يمش ağaçları âfetlü ola *(Melhame. XIV-XV. 134-2)*

Kırıla bu yıl koyun vardır zevâl
Yimiş يمش onat ola götürmeye dal
(Melhame. XIV-XV. 62-1)

§ Kaçan kişi tok olsa mühtaç olur ki önüne yimiş يمش (harekelidir) döke yimişlene, pes yimişi يمش ol olur ki halkın ırzın çeyneye mesavîlerine meşgul ola.
(Müneb. XIV-XV. 137-2)

§ Sırık götürüp bağ avlağusundan aşuru yimiş يمش (harekelidir) uğurlar, şuna mağrur olup kani' olur... Sana kapu açam, bağ içine koyuverem şol yimişleri göresin kim...
(Müneb. XIV-XV. 214-2)

§ Böyle ta'cil işin nedir ki yimiş يمش dahi yimeyip gitmeğe iversin. *(Bektaş. XV. 165)*

Bu varlık yimişinüñ يمشنك yerde gökte
Oluptur bağ u bustanı Muhammed *(İbrahim. XV. 19-2)*

§ Sen bağçen içinde ağaç dikersin, kim bilir yimişini يمشى kim yiyiser. *(Maârif. XV. 176)*

Ne dürlü kim yimişler يمشلر var cihanda
Dükelinin ağacı vardır anda *(Çeng. XV. 192)*

§ Yimişleri يمشلر fi'l-hâl kestikleri vakıt ağaçtan yimemek yeğdir. *(Hazain. XV. 31-1)*

Ki mü'minlerin oğlancuklarıdur
Gönüller yimişi يميشى cancuklarıdur *(Muham. XV. 372)*

§ Gümüşten bir ağaç düzdürdü, yaprakları yeşimden, yimişleri altun, budakları murassa' ... *(Ferec. XV. 225)*

§ Havada bulutlar yüğrüştüğü ve ağaçlarda yimişler يمشلر yettiği ve yerde nebatlar bittiği, bu cümlesi şahittir. *(Güzide. XV. 13)*

§ Bâr بار [*Fa.*] : Yimiş يمش. *(Şamil. XVI. 388)*

yimişlenmek : → yemişlenmek.

yiñ : → yeñ.

yindek, (yendek) : Daima, hep, mutlaka, muttasıl.

§ Elbette lâzım değül kim işinüz gücünüz terk edüp yindek يندك ibâdet eyleyesiz. *(Yüz. Ha. XIV. 99)*

§ Bir sûret eylediler yindek يندك atası sûretinde, heman canı yoğudu. *(Yüz. Ha. XIV. 201)*

Murada irdi iki yâr-i sâdık
Murada ire yindek يندك söyle âşık *(Işk. XIV. 255-2)*

İşit düşmanın dirse yavuzluğun
Ki yendek يندك görür dostun uzluğun *(Ferh. XIV. 18)*

Sıma gönlün aşak gönüllülerin
Ki yindek يندك eli üstün olmaz erin *(Ferh. XIV. 27)*

Ki ey diri oynama yindek يندك oyun
Eyit zikr ağız tutma ölüleyin *(Ferh. XIV. 77)*

Senin yindek يندك işindir adl ü insaf
Cihan içi doluptur Kaf tâ Kaf *(Hurş. XIV. 75)*

§ Azacık himmete kanaat etmek mürüvvet azlığı olur. Her kimin himmeti yindek يندك taam ve kut ardınca olur, anı yılkılar bölüğünden sayarlar. *(Kel. XIV. 25)*

Ki yindek يندك süci içmek erlik değil
Çukaldır erin tonu derlik değil *(Süh. XIV. 289)*

Tan atıncağaz gece olmaz ırak
Güneş eylemez gökte yindek durak *(Süh. XIV. 119)*

Oturdu vü içmedi ayruk süci
Kupuz çalmağa verdi yindek gücü *(Süh. XIV. 97)*

§ Ve Yusuf ol yıl dahılı yindek يندك nakde sattı hatta kim Mısır ehlinde hiç altun ve akça kalmadı cümlesin Yusuf kabzeyledi. *(Enb. XIV. 264)*

§ Yindek يندك halktan ben assı edem deme, benden dahi assı etsinler demek gerek ki. *(Kab. XV. 315)*

§ Ve atına ve katırına kendi hizmet ede, yendek يندك her bendeye ve mekkârîye inanmaya. *(Kab. XV. 312)*

§ Yanı kuldan ve karavaştan meylin yendek يندك birine olmasın. *(Kab. XV. 154)*

Gözlemeye yindek يندك anın zâhirin
Fikr kıla evvelin ü âhirin *(Vahdet. XV. 169-2)*

Hava atına binmişiz yeleriz
Heves kamçısını yindek يندك salarız *(Çeng. XV. 262)*

§ Eğer bir su olursa yindek يندك necis üzerine akar, yahut necis ortasında durur, abdeste hiç yaramaz.
(Tuh. Le. XV. 246)

Düketme nâmını ansuzda gafil
Keşiş yindek يندك kete yimez hazer kıl *(Güvahi. XVI. 59)*

Varıp okunmadığın yere yindek يندك
Demesinler sakın güc ile gökcek *(Güvahi. XVI. 115)*

Kayurmaz hecr ü zahmet yindek يندك olsun
Geçer hep kişinin canı bek olsun *(Güvahi. XVI. 70)*

§ Hemvâre همواره [*Fa.*] : Yindek يندك. *(Şamil. XVI. 660)*

Ölüm her kişiye bir gün iriser çün deyince ha
Kişi pes ol günü her gün neçün anmaya yindek يندك ya
(D. B. XVI. 21)

Yargılanmak umusun komayalım gel Nazmi
Ki Çalap kullarını suç ile yindek يندك karamaz
(D. B. XVI. 93)

Gelin yindek يندك içip sarhoş olalım
Anınla hoş geçüp dışlık bulalım *(D. B. XVI. 146)*

Odlu ah itsem kığılcımlu nola yüzün görüp
Türedir çün atılur bayram günü yindek يندك fişek
(D. B. XVI. 126)

yine yine : Tekrar tekrar.

§ Hanud حنود [*Ar.*] : Suyunu aldıkça yine yine ينه ينه suyu sarp çıkan eşme. *(Bab. XVI. 1, 458)*

§ Terdad [*Ar.*] : Nesneye deneyi deneyi yine yine bakmak.
(Bab. XVI. 1, 450)

§ Tıvtar طوطار [*Ar.*] : Kimseyi dilleyüp yine yine ينه ينه azarlamak. *(Bab. XVI. 1, 64)*

yiñi : Yeni, taze.

§ İbni-Ömer kendü eski geyürdü, bunlara (kullarına) yiñi يك geyürürdü. *(Tuh. Le. XV. 367)*

yiñi ay : → **yeñi ay.**

yinmek, (yiyilmek) : Çürümek, aşınmak.

§ Dimne eyitti : Çün diş yinmeğe ينمكه başladı, anın ağrısından şifa bulmağa yaramaz, illâ ol dişi koparmaklığa...
(Kel. XIV. 43)

Yiyilübenin بیلوبان batıcağaz kana
Kılıçları katılmaz idi kına *(Süh. XIV. 278)*

§ Eğer bireğünün dışi yinse ینسه anı dişe yapıştırsa yinmekten ینمکدن kalur. *(Edviye. XIV. 8)*

§ Yinen ین dişe yapıştıralar yinmekten ینمکدن kalur.
(Mü. Şi. XIV-XV.)

yinnemek : → **yennemek.**

yiñsüz ton : Kefen.

§ Ah ol yiñsüz ton یکسوز طون geymek korkusundan...
(Tuh. Le. XV. 179)

yinür : Yiyecek, yenilebilen şey.

§ Her tacir kim uğrulayın gelse Beni-Haşim'e bıdâa getürse ya yinürden ینردن ya giysiden. *(Si. Da. XIV. 379-1)*

§ ... Ve helâl oldu size deniz avı ve yinürü ینری.
(Cev. Es. XV. 175)

yinür baş, (yinür renc, yinür maraz) : Gittikçe oyulup derinleşen yara, yenirce, âkile.

§ Hûre خوره [*Fa.*] : Yinür marazdır ینر مرضدر ki Arapça âkile derler ve cüzam rencine dahı derler.
(Ni'meti. XVI. 285)

§ Hûre خوره [*Fa.*] : Yinür baş ینور باش marazı ki âkile mânasına. *(Caf. XVI. 54-2)*

§ Hûre خوره [*Fa.*] : Bir marazdır etıbba âkile derler, Türkide Yinür renc ییںور رنج derler mühlikâttandır.
(Deş. XVI. 322-1)

yinür maraz : → **yinür baş.**

yinür renc : → **yinür baş.**

yir : 1. Yer, arz, zemin.

§ Bir ferişte viribidi kim yiri یری götüre. *(Yüz. Ha. XIV. 9)*

Yir يرِ yaşıl ağaç ağ oldu gül kızıl
Yâr elin al bağbana kul yazıl *(Kadı. XIV. 382)*

Göğüz ötürdü tâli' yire yire
Sanasın gök yıkıldı düştü yire يره *(Işk. XIV. 118-2)*

Ger havadan yire يره od düşse acep
Çok sökellükler olısar bî-sebep *(Melhame. XIV-XV. 115-1)*

Dedi kim enbiyayı hiç yimez yir يير
Haram eyledi Allah nitesi yir *(Muham. XV. 258)*

Ki yir يرِ depıene ditreye kanâdil
Şunun gibi ki hiç şerhetmeye dil *(Muham. XV. 300)*

Baydır her vücut cûdunla
Yir يرِ ü gök toptolu vücudunla *(İbrahim. XV. 1-2)*

Dürüş ev hizmetine geç eğer ir
Keçi yatmaz yatakta eşmedin yir يير *(Güvahi. XVI. 74)*

Serir issi nice serveıleri yir
Güzaf olmadı bu yirin adı yir *(Hadidi. XVI. 31)*

2. Yurt, memleket.

§ ... Yedi kez Kâ'be yirini يرنى (harekelidir) tavaf eyledi ki henüz Kâ'be bünyat olunmuş değil idi.
(Müneb. XIV-XV. 308-1)

§ Bir kişi eydür ise ki : Seferde dürlü dürlü su içmekten korkarın, kendi yirüm يرم suyu gibi tabiatıma muvafık su bulımazam, dir ise... *(Hazain. XV. 68-1)*

yirik, (yırık) : Biraz yırtık, az yarık.

§ Senin elinde olan sarı beserek, üst dudagının sol tarafı yirik يرِيك, beli açık yağır ve omuzu yağır deveyi...
(Sic. K. XV. 5, 260)

§ Bir doru at ki bir kulağı yirik يرك ve kıçında beni vardır.
(Sic. K. XV. 1, 187)

§ El-eşremü الاشرم [*Ar.*] : Burnu yirik ve üst dudağı yarık ve yirik يريك kişi. *(Terceman. XV. 78-2)*

§ El-aḫrak الاخرق [*Ar.*] : Kulağı yirik يريك ve akıl ve bilgisi olmayan. *(Ah. XVI. 24)*

§ ... Merkum Kasım'ın yedinde olan işbu kulağı kesik ve bir kulağı yirik يرك siyah bargir mezkûı Bali'nindir. *(Sic. A. XVI. 2, 1122)*

§ Eflâh افلح [*Ar.*], leb-i zirîn şikâfte لب زيرين شكافته [*Fa.*] : Alt dudağı yırık يريق kimesne. *(Aks. XVII-XVIII. 163)*

§ El-felh الفلح [*Ar.*] : Aşağı dudağı yarık ve yırık يرق olmak. *(Kdeb. XVIII. 319-1)*

yirilmek : Yırtılmak, azacık yırtılmak.

Yirilmek يرلمك : deriden دريدن [*Fa.*], kesilmek : büriden Derun-âveriden : içeri getirmek *(Genc. XVII. 45)*

yirişmek : Erişmek, ulaşmak, yetişmek.

Rab'dan selam getirdi eydür ana
Dahi altmış ay kalupdurur sana
Kim yirişe يريشا senin ömrün va'desi
Ecel geldikte lâbut gidesi *(Yuz. Şeyd. XIII. 99)*

yir karnı : Yer altı, mezar.

§ Ol gül suyiyle iki günde bir yağ dürtüp tarayıp düzüp koştuğun nazük saçın yir karnında يير قرننده perakende olıser. *(Müneb. XIV-XV. 7-1)*

yirmek, (yırmak) : Yırtmak, azacık yırtmak.

§ Yedi başlı ejderhadan korkma, evet, dinücüden kork. Zira ol söz iletip getirmekten bir demde yırduğun يردغن sen bir yılda dikemezsin. *(Kab. XV. 268)*

§ Et-taḫrim التخريم [*Ar.*], bir nesnenin dikişini söküp yirmek يرمك mânasınadır. *(Kam. XVIII-XIX. 3, 439)*

yir yirin : → **yer yerin.**

yiti : → **iti.**

yitik : → **yitük.**

yitilmek : Keskinletmek, sivriltmek, iti hale getirmek.

§ Oturmuş Zemzem katında devha altında ok demrenin yitildür يتلدر. *(Faza. XV. 33)*

yitincek : Yeni yetişme, yeni yetişen, sonradan ortaya çıkan.

§ Hudâvendigârım yitincekler يتنجكلر kitaplarına ve sözlerine iltifat kılmaya. *(Tuh. Le. XV. 198)*

yitirmek, (itirmek, itürmek, yitürmek) : Kaybetmek, mahvetmek, zayi' etmek, telef etmek.

Güzaf görmen siz aşkı kime uğradı ise
Sultanı yıkar tahttan yitirir يترر hanumanı
(Yunus. XIII-XIV. 161)

§ Üşbu nişanları arslanda görürsen kim doğru durmuş ola ve boynun yükseltmiş ve kuyruğun yere urur ola, bilgil kim yavuz kasteylemiştir. Şenzebe eyitti : Eğer bu nişanları görürsem hakikat bileven kim ol beni yitürmeğe يترمكه yüz tutmuştur. *(Kel. XIV. 52)*

§ Ve içlerinden bir koca eyitti, niçün ağlarsın ve ne yitürdün يتوردن. *(Si. Da. XIV. 161-2)*

Süheyl'i katına getiriceğez
Yitürmeğe يتورمكا kastetti bir iki gez
Veli gördü kim benzemez uğruya
Anın işi ihlâs idi yok riya *(Süh. XIV. 295)*

İhtilâf ola öğüş arta savaş
Niceler ol ortada yitüre ييتوره baş *(Melhame. XIV-XV. 94-2)*

Tehlüke fetret öğüş ola savaş
Niceler ol ortada yitüre ييتوره baş *(Melhame. XIV-XV. 41-1)*

§ Sahibin yitürmüş يتورمش hayvan gibi kapı kapı dolaşıp gezersin. *(Hamza. XIV-XV. 54, 21)*

İki âlemde oldur itüren ايتورن yol
Perişan fikr ü âşüfte-fikâr ol *(Ruşeni. XV. 25)*

Halkı bir bir yitürdüñ يتوردك ey saki
Dolu urmuşa döndü sohbetimiz *(Mesihi. XV. 60)*

§ ... Minuçehr eyitti : Bu yiğitin suçu nedir, yok yere bunun gibi yiğiti yitürmek يتورمك reva olmaya dedi. Meymune eyitti : Ol işi reva görmezsen ayruk tarık tutayım, yiğit ölmesin. *(Ferec. XV. 73)*

Beni külli yitürdüm يتوردم seni buldum
Bu ben sensin ben öldüm ben gerekmez *(Eşrefoğlu. XV. 5)*

Ben senin fikrinde hayran olmuşam
Yitürüben aklı nâdan olmuşam *(Vahdet. XV. 166-1)*

Gelin anın işini bitürelim
Ya helâk edelim ya yitürelim يتورەلم *(Yuz. Hamdi. XV. 20-2)*

§ ... Bunu key saklagıl yitürmegil يتر مكل.
(Tez. Ün. XV. 84-2)

İşitenler ol bülent avazını
Yitürür ييتورر aklını bulmaz özünü *(Mihri. XV. 98)*

§ El-itkâlü الاتكال *[Ar.]* : Allahü Taâlâ bir kimsenin oğlun kızın yitürmek يتورمك ve öldürmek. *(Terceman. XV. 13-1)*

Şu denlü şan-ı şerifinde var anın azamet
Ki kendisin yitürür يتورر meclisine gelse celâl
(Baki. XVI. 37)

Sözün bil ey itürmüş ايتورمش nam ü nengi
Yayağın atlı ile nola cengi *(Şeh. Ş. XVI. 490)*

Ol nâdire hem ki Kays'i gördü
Bin zevk bulup özün yitürdü يتوردى *(Fuzuli. XVI. 249)*

Dimiş özün yitiren يترن vaslıma özün yetirir
Bu sözü işiteli şevkıle yitirdim özüm *(Zati. XVI. 316)*

§ Yâve یاوه : Yitüktür. Yâve kerden یاوه کردن : yitürmektür یتورمکدر... *(Deş. XVI. 359-2)*

§ Güm kerden گم کردن [*Fa.*] : Yitirmek یتر مك. *(Caf. XVI. 194-2)*

Gaziler yitirdi یيتردی biri birini
Ne bin anılır oldu ne hot yüz *(Âş. XVI. 255)*

§ Şevk ehline can ü dil nisar eyle ki gönül yitürmüşlerin hikâyetlerini söyleye. *(Zehr. XVI. 18)*

Sanmanuz kim kocalık büktü belin Zati'nin
Nakd-i ömrünü yitürmüş یتورمش eğilip anı arar *(Zati. XVI.)*

Yitirdim aklımı Mecnun'a döndüm
Senin eşiğinde duraldan beri *(Kâtibi. XVII. 15)*

Yitirdim یتوردم benliğim benlik bana Hak benliğindendir
Tekellümde kitab-ı gaybetin kârhanesiyem ben *(Niyazi. XVII. 76)*

Yitirdim kaşı kemanı
Gözüm yaşı çağlar şimdi *(Kara. XVII. 231)*

Bağ bahçe diktim de meyva yetirdim
Alnı top perçemli yavrı yitirdim *(Kara. XVII. 155)*

Aşkın kitabını destime aldım
Yitirdim kendimi hayrette kaldım *(Saz. Mecnuni. XVIII. 491)*

Ben bir seyyah olsam
Giysem karayı karayı
Yitirdim nazlı yârimi
Bulsam arayı arayı *(Emrah. XIX. 33)*

yitmek (I) : Kaybolmak, yok olmak, zayi olmak.

Miskin âdem oğlanını benzetmişler ekinciye
Kimi biter kimi yiter یتر yere tohum saçmış gibi *(Yunus. XIII-XIV. 115)*

§ Aklı şaşmış, biliği yitmiş يتمش koca babam var.
(Dede. XIV. 19)

Çü yarar ola yâr her iş biter bil
Yaramaz olsa bitmiş iş yiter يتر bil *(Işk. XIV. 62-2)*

Bu hânda dökülüdürür dürlü aş
Bu yolda ki öğüş yiter ende baş *(Süh. XIV. 143)*

§ Bular bir yavu kılınmış güdücüsüz koyun sürüsü gibi idi. Pes dağılmışın derdi ve yitmişin يتمش buldu.
(Enb. XIV. 688)

Eğer kaafile gelmeye yite يته baç
Ekinci giderse bozula haraç *(Ferh. XIV. 13)*

Gam değildir eğer yiterse tarik
Çünkü Yusuf gibi buluna refik *(Yuz. Hamdi. XV. 40-1)*

§ Dil ucundan gâh olur ki başlar yiter يتر. *(Maârif. XV. 217)*

Dedi ah gitti Kureyş yitti Kureyş
Şimdiden sonra yere battı Kureyş *(Muham. XV. 198)*

§ Üsküfüm yitti يتدى deyü mezkûr köyün kâfirlerine töhmet etmiş idim. *(Sic. B. XV. 7, 151)*

Ana tefviz olsa her iş tiz biter
Olmaz ise hasıl olmaz tiz yiter يتر *(İbrahim. XV. 38-2)*

İkilikten geçüben birliğe yet
Salıp kendini bahr-i vahdete, yit يت *(Mih. XV. 193)*

§ Ben deve değilem deyü inandırınca benim yünüm yiter يتر.
(Güls. XV. 16)

§ Güm şüden گم شدن [*Fa.*] : Yitmek يتمك.
(Caf. XVI. 194-2)

Hemin anlayana bu maʿni yeter
Ki âhir sulu senek suda yiter يتر *(Güvahi. XVI. 31)*

Dedi kim ey cemâat nice gündür
Eşeğim yitti يتدى bağrımda döğündür *(Güvahi. XVI. 99)*

§ El-fakd الفقد [*Ar.*]: Bir nesne yitmek يیتمك, ya'ni gaybet idip belirsiz olmak. *(Ah. XVI. 770)*

§ Kendi biter, kendi yiter يتر semeratı gûnagûn.
(Ev. XVII. 3, 186)

Koç yiğidin Bağdat olur vatanı
Aramazlar gurbet ilde yiteni *(Saz. Süleyman. XVIII. 412)*

yitmek (II) : İtmek, kakmak.

Ne âsi olanları katı dutar
Ne suçu olanları gerü yiter يتر *(Ferh. XIV. 1)*

§ Avanlar ve zâlimler can alıcı gibi sırıklariyle yite yite يیته od içine koyarlar. *(Ta. Sel. XV. 152)*

§ Kaya başına geldik, bu gafil iken arkasından yittim يتدم suya düşürdüm. *(Ferec. XV. 239)*

yitük, (yitik, itik, yütük) : Kayıp, zayi edilen şey.

§ Ol oğlan Talût'a eyitti: Gel işbu Peygamber katına girelim ve yitüğümüz يتكز işin soralım. *(Enb. XIV. 550)*

§ Hikmet kelâmı, hikmet ehlinin yitüğüdür يتوكدر her ne yerde bulursa alır. *(Müneb. XIV-XV. 248-2)*

§ Bir kişi eyitti : Fülan mahalde bir a'ma var bunun gibi yitikleri يتكلرى (harekelidir) bilir. *(Ferec. XV. 406)*

§ Müneccimin, inşaallah muradın hasıl olur itiğin ايتيكن bulursun, dedi. *(Müslim. XV. 24, 46)*

§ Sürağ سرآغ [*Fa.*] : Yitik يتك, dâlle mânasına.
(Cinas. XVI. 29-2)

§ Veyd ويد [*Fa.*] : Yitik يتك, sürağ mânasına.
(Cinas. XVI. 77-1)

§ Gaaib غائب [*Ar.*] : Yavı kulunucu ve yitik يتك.
(Bab. XVI. 1, 100)

§ Yitüğin يتوكن arayanlardan, kendiliğin isteyenlerden bunu böyle işittik. *(Sır. XVI. 8)*

§ Yâve یاوه [*Fa.*]: Yitüktür بیتوکدر. Yâve kerden : yitürmektür. *(Deka. XVI. 73-1)*

§ Vid وید [*Fa.*] : Yitük یتوك, güm mânasına. *(Deş. XVI. 84-2)*

§ Güm گم [*Fa.*] : Yitük یتوك, nâbedid, dâlle mânasına. *(Deş. XVI. 237-1)*

Bulaydım deyü ol gevher yitüğün یتو کن
Baş asmıştı arardı ya'ni öğün *(Yuz. Şems. XVI. 389)*

Yavu kılmış kendüzün hayran ü zâr
Her kişiyi yitüğin بیتکن tutup arar *(Selâman. XVI. 9)*

Remmale varın görsün yitik یتیك ele girer mi
Mest-i mey-i-aşk oldum nakd-i dili aldırdım *(Zati. XVI. 401)*

§ Güm گم [*Fa.*] : Yütük یتوك, dâlle mânasına. *(Cam. Fa. XVII. 63)*

Güm گم [*Fa.*] : yitiktir یتکدر, zâyi' olmuş nesnedir : gümgeşte [*Fa.*] hem *(Tuhfe. XVIII-XIX. 442)*

§ Zâyi' ضایع [*Ar.*] : Elden çıkan, telef olan ki Türkçesi yitiktir یتك در. *(Kam. Os. XIX. 108)*

yitürmek : → **yitirmek.**

yitüt : Çok, ziyade, fazla, aşkın.

§ Avrat içün kaygu yemek helâldir. Ol kim aslı kerim ve zatı şerif ve cemali yitüt یتت ve mesturluğu meşhur ola. *(Kel. XIV. 194)*

§ Amma halimlığın aslı, akıl issi, yitüt یتت uslu, tecrübe ehli iş görmüş kişilerle meşveret ve danışık kılmaktır. *(Kel. XIV. 175)*

yitütlük : İlerilik, şiddetlilik, keskinlik.

§ Buların içinde beş zağ var idi, rey artukluğu ve akıl yitütlüğü یتتلکی içinde mezkûr, elin kutluluğu ve tedbir onatlığı içinde meşhur idi. *(Kel. XIV. 97)*

§ Pes buların arasından birisi gey zirek idi ve adı Piruz idi. İlerü geldi ve melik anın aklı tamamlığın ve reyi yitütlüğün يتتلكن bilirdi. *(Kel. XIV. 103)*

yiv : Birbirine bitişik olan iki şey arasındaki çizgi, derz.

§ Derz درز [*Fa.*] : Yiv ييو , tirde ve ağaçta ve gayrinde müsta'meldir. *(Miftah. XV. 82)*

§ El-intisah الانتصاح [*Ar.*] : Ve dahi kaftanın yivini ييونى berk ve sık dikmek. *(Terceman. XV. 131-2)*

Her âdem bir terazide çekilir
Bu iplik ile her bir yiv ييو dikilir *(G. Ra. XV. 225)*

§ Zeh زه [*Fa.*] : Yiv ييو. *(Şamil. XVI. 230)*

§ Derz درز [*Fa.*] : Yiv ييو. *(Şamil. XVI. 432)*

§ Derz درز [*Fa.*] : An ve yiv ييو ; çok yerde isti'mâl olunur. Pamaklarda olur ve başta olur ve yapuda olur. *(Ni'meti. XVI. 298)*

§ Beşere بشره [*Ar.*] : Derinin taş yüzü ve bükün ve bükün-tüler ve yivler يولر ve derinin buruşuk yerleri. *(Bab. XVI. 1, 136)*

§ Derz درز [*Ar.*] Yiv ييو ve an ki a'zada olur. *(Cinas. XVI. 25-1)*

Derz درز [*Fa.*] : yiv ييو ü çihre : beniz, yâve : yavu, bana : bemen *(Genc. XVII. 42)*

§ Derz درز [*Fa.*] : Yiv ييو mânasınadır, gerek bizde ve gerek ağaçta ve gerek kelle-i serde olsun. *(Bürh. XVIII-XIX. 267)*

yiy : → **yeğ.**

yiydin, (iğdin, yiydün) : 1. Kokmuş, müteaffin.

§ Gendelâş كندەلاش [*Fa.*] : Yiydin ييدن. *(Sıh. Ac. XV. 36)*

§ Temezzür تمذر [*Ar.*] : Yumurda yiydin ييدين olmak ve mi'de azmak. *(Bab. XVI. 2, 30)*

§ Negaayir نغاير [*Ar.*] : Yiydin ييدين olmuş yumurdalar.
(Bab. XVI. 1, 98)

§ Gendelâş كندەلاش [*Fa.*] : Yiydin ييدين yumurda.
(Şamil. XVI. 493)

§ İğdin ايكدين yumurtaya mezer مذر [*Ar.*] derler.
(Aks. XVII-XVIII. 161)

§ Garkale الغرقله [*Ar.*] : Yumurta iğdin ايكدين olmak.
(Kam. XVIII-XIX. 3, 302)

§ Es-sa'ta الشعطة [*Ar.*] : Kokmuş iğdin ايكدين yumurtaya denir.
(Kam. XVIII-XIX. 2, 460)

§ Gîr كير [*Fa.*] : Aruğ mânasınadır, yani ol acılık ve beşaat ki bâdem ve ceviz ve fındık gibi meyvaların taamlarında arız olur. Zehir gibi tesir eder yumurta da dahi olur. Ol yumurtaya türkide iğdin ايكدين ta'bir ederler.
(Bürh. XVIII-XIX. 540)

§ Lağ لغ [*Fa.*] : ... Ve kokmuş ve fasit olmuş yumurtaya denir iğdin ايكدين ta'bir olunur. *(Bürh. XVIII-XIX. 546)*

2. Fena kokulu bir ot.

§ Gendelâş كندلاش [*Fa.*] : Yiydin yumurta ve yiydin ييدين dedikleri ottur. *(Ni'meti. XVI. 525)*

§ Gendelâş كندەلاش [*Fa*] : Yiydün ييدون dedikleri ot ve yiydün ييدون yumurtaya dahi derler, hakikatte kokmuş yatur leşin adıdır. *(Deş. XVI. 171-1)*

§ Gendelâş كندلاش [*Fa.*] : Yiydin olmuş yumurta ve yiydin ييدن dedikleıi ot. *(Caf. XVI. 133-2)*

yiydün : → **yiydin.**

yiyeğen : Çok yiyen, obur.

§ Gayette çok yiyegen ييكن imiş. *(Anter. XIV. 640)*

§ Mesel : Filden yiyegendir ييكندر. *(Hay. XV. 167)*

§ Rejd رژد [*Fa.*] : Yiyegen یگن. *(Sıh. Ac. XV. 18)*

§ Ḫûrâ خورا [*Fa.*] : Yiyegen یاکن, ekûl ma'nasına, sıyga-i mübalâğadır. *(Deş. XVI. 13-2)*

§ Rübûs ربوس [*Fa.*] : Yiyegen ییکن, ekûl mânasına. *(Deş. XVI. 157-1)*

§ Ḫûrâ خورا [*Fa.*] : Yiyegen یاکن, ekûl mânasına. *(Caf. XVI. 54-2)*

§ Ḫûrâ خورا [*Fa.*] : Yiyegen ییکن, bema'ni ekûl, sıyga-i mübalağadır. *(Ni'meti. XVI. 284)*

§ Ḫûrâ خورا [*Fa.*] : Yiyegen ییگن kişi. *(Cam.Fa. XVII. 4)*

yiyeğenlik : Oburluk, pisboğazlık.

§ Rüs رس [*Fa.*] Ol ki boğazı kulu ola abdü'l- batn ve gelûbende mânasına. Yiyegenliğinden ییکنلکندن ötürü ektilik idüp neıde taâm zannederse sinek gibi güvleyip düşe, it gibi döğüp kovalar. *(Deş. XVI. 157-1)*

yiyesi, (yeyesi) : Yiyecek şey, yemek, taam.

Kişi çün yiyesi ییاسی yiye tok ola
Yaraşır ki uyku gözüne gele *(Süh. XIV. 184)*

Ben ol ulu Fağfur Şah oğluven
Ki hiç yiyesi yimez idim yavan *(Süh. XIV. 194)*

Revan bastı taşra eşikten ayak
Yiyesi ییسی buyurdu ki bir kaç çanak *(Süh. XIV. 109)*

Biri birimize uyuşmaz idik
Yiyesi bile hiç yiyişmez idik *(Süh. XIV. 235)*

§ Kaçan İbrahim bunların önünde ol yiyesileri ییسلر gördü. Pes maskaraya tutup eyitti... *(Enb. XIV. 147)*

§ Filân şehıde bir biliş evine konuk oldum. Çün ahşam yiyesisinden ییاسسندن fariğ olduk. *(Kel. XIV. 85)*

§ Şol yiyesiye يسيا haris sayru yiyesiniñ يسنك ziyanın bilir amma ol ziyanına bakmaz, kendi arzusu dileğince yiyesi يياسى yer sayruluğu artar. *(Kel. XIV. 69)*

Biraz oturdular, yendi yiyesi يياسى
Ne sözler var ise dendi diyesi *(Hurş. XIV. 16)*

§ Kendü yiyesim يسم ana verdim. *(Yüz. Ha. XIV. 141)*

§ Geldi, elinde bir tabak, içinde dürlü dürlü yiyesiler يسيلر. *(Yüz. Ha. XIV. 74)*

Hem semüz et yeye âkıl ola tok
Yeyesi يسى (harekelidir) ardınca yemiş yeye çok *(Melhame. XIV-XV. 16-1)*

Hem eyü süçiden içmek sulu dir
Yeyesi يسى (harekelidir) üstüne birkaç tolu dir *(Melhame. XIV-XV. 67-1)*

§ Bir yiğit geldi ve eyitti kim yiyesi يەسى yimek hâcetin var mı didi. *(Tez. Lâ. XV. 168-2)*

Yiyesi يياسى sinmeye şıltağ ederler
Sonu gensüzin istifrağ ederler *(Çeng. XV. 231)*

§ ... Bir dün ve gün hiç yiyesi يسى bulamadı. *(Tez. Ba. XV. 143)*

§ Oruç kendözün saklamakdur yiyesiden يياسدأ, içesiden. *(Tuh. Le. XV. 347)*

Bu sözü işidicek oturdu ol
Gördü ev içi yeyesi يياسى dolu bol *(Cam. XV. 63)*

Giyesi yerine demür giyeydin
Yiyesi يياسى yerine kaygu yiyeydin *(Müz. XV. 360)*

§ Ḫûıiş خورش [*Fa.*] : Yiyiş ve yiyecek ve yiyesi يياسى. *(Şamil. XVI. 428)*

Ki yok evinde doyunca yeyesi يياسى
Ne hot ehlinde var bütün giyesi *(Fazilet. XVI. 281)*

Komadı bir kara pul elimizde
Gedayiler verir bize yiyesi ییاسی *(Âş. XVI. 75)*

§ Ḫurdenî خوردنی [*Fa.*] : Hazır yiyecek taâm ve yiyesi ییاسی. *(Deş. XVI. 372-2)*

§ Ḫûriş خورش [*Fa.*] : Hûrden lâfzından ism-i mastardır yiyiş ma'nasına ve yiyesi ییاسی ve yiyecek ve içecek ma'nasına da gelür. *(Deş. XVI. 166-1)*

§ Ḫurdenî خوردنی [*Fa.*] : Yiyesi ییاسی. *(Caf. XVI. 54-2)*

§ Ḫûrâk خوراك [*Fa.*] : Yiyesi. *(Ni'meti. XVI. 284)*

yiyesi eylemek : Ziyafet hazırlamak yemek yapmak.

§ Pes İsa ölüm için yavlak zâri kıldı ve ölüm ana yavlak düşvar geldi. Pes Havarileri kığırdı ve buların için yiyesi eyledi ییسی ایلدی. *(Enb. XIV. 845)*

yiygi : → yiygü.

yiygü, (yigü, yiygi) : Yiyecek, taam.

Yiygü ییکو : taâm طعام [*Ar.*]: uyku : menam, süci : müdam, gays : kay *(Fer. XIV. 13)*

Taâm ile diridir Âdemî-zad
Melek gibi değil yiygüden ییکودن âzat *(Işk. XIV. 52-1)*

§ Gızâ' غذآء [*Ar.*] : Kuzucuklar ve yiygü ییکو, gıdâ mânasına. *(Bab. XVI. 1, 44)*

§ Alef علف [*Ar.*] : Hayvan yiygüsü ییکوسی veya otlak. *(Bab. XVI. 2, 309)*

§ A'lâf اعلاف [*Ar.*] : Hayvan yiygüleri ییکولری. *(Bab. XVI. 1, 288)*

§ Ağdiye اغدیه [*Ar.*] : Yiygüler ییکولر. *(Bab. XVI. 2, 125)*

Yiygülere ییکولره di : erzak ارزاق [*Ar.*], yemişlere di : esmar *(Cev. Ke. XVII. 39)*

Gına غنا baylık, yigü يیکو dahi gıdâdır غدادر [*Ar.*]
(Cev. Ke. XVII. 97)

Yaradan : Fâtır u Yezdan, hurış خورش [*Fa.*] : yiygi يیکی : gıda غدا [*Ar.*]
Salih ü nîk : eyü, lezzet adıdır : ta'm ü havâ
(Naz. Cev. XVIII-XIX. 25)

yiyi, (iyi) : Koku.

Etti üş geldi Yusuf'tan bir kohu
Der imiş haberin bildirem ahu
Oğlunun oğlanları eydür dede
Yusuf iysi ایسی burnundan kaçan gide *(Yuz. Şeyd. XIII. 91)*

Döndü eydür etmedim mi ben size
Yusuf'un iyisi ایسی üş gelir bize *(Yuz. Şeyd. XIII. 93)*

§ Bir bölüğü çirkin yiyiler ییلر ile kopa. Arasat kavmi anların yiyisinden ییسندن kaçalar. *(Tebareke. XIV. 59-1)*

Biri şoldur hoş yiyiler ییلر yiyleye
Biri göre hoş teferrüç eyleye *(Ga. XIV. 313)*

§ Eğer tamuya giren kişi geri yer yüzüne gelsedi yer halkı cümle anın yiyisinden ییسندا öledi. *(Enb. XIV. 79)*

Kimi tolu içip kimi içse boş
Kimine olur nîş ü kimine nûş
Eser yel gibidir getirir iyi ای
Güleften koku vü aleften yiyi ییی *(Süh. XIV. 275)*

§ Eğer suyu bir kap içine koysalar, sunun dadı ve yiyisi ییسی dönse kaçan anı od üstüne dökseler ol odu söyündürmekten âciz olmaz. *(Kel. XIV. 81-2)*

§ Bal arısı nilüfer çiçeği içine konar, anın gökcek yiyisi ییسی ve lezzetine meşgul olur. *(Kel. XIV. 47)*

§ ... Sidiği yürüde, beden yiyisin ییسن gidere.
(M. Bay. XIV. 52)

§ Akan sarı sular ve irinler yiyisinden ییسندن tamu ehli incineler. *(Müneb. XIV-XV. 227-2)*

§ ... Mürdar olmuş gevdeden dahi yiyir kopalar, mahşer halkı anların yiyisinden ییسندن incineler. *(Leys. Mu. XIV-XV. 444-1)*

§ Hasan eyitti : Ol kişi kim Tanrı'sı zahmetine sabır kılmaya anın da'vası doğru değil. Râbia eyitti : Bu sözden benvenlik yiyisi ییسی gelir. *(Tez. Ba. XV. 108)*

§ ... Yiyisinden ییسندن tamu ehli bir kezden rencur olup feryat ederler. *(Güzide. XV. 73)*

§ Şol tabakları görmez misin, katlarına kimse varımaz yiyilerinden ییلرندن. *(Müz. XV. 347)*

§ Gende گنده *[Fa.]* : Yiyi یی ve yiyimiş. *(Şamil. XVI. 493)*

yiyi duymak : Koku almak, istişmam etmek; bir şeyler sezmek.

§ Dimne kendi nasibin ayırdı, Kelile ülüsün Rûzbihe verdi ve ısmarlayıp vasiyyet kıldı : Hemişe Melik katında ola ve ol kim anın hakkında söylenir, yiyin duya ییندیا ve ana haber ede, bildire. *(Kel. XIV. 72)*

§ ... Pes diledi kim vara öküzü göre ve anı dakı savaşa kındıra; varıp görmeklik arslan buyruğıyle ola, tâ kim yavuz gümandan ırak ola; pes eyitti : Varsam Şenzebeyi görsem, anın zamirinden yiyi duysam یی دیسم. Arslan destur verdi. *(Kel. XIV. 44)*

Bir aslan atı yiyisin duydu ییسن طویدی
İzin sürdü, sordu kanın doydu *(Süh. XIV. 262)*

yiyilemek : → **yiylemek.**

yiyilmek : → **yinmek.**

yiyim : Taam, yemek, yiyecek, lokma.

§ Pes-i ḫurd پس‌خورد *[Fa.]* : Yiyim یم sonu, sûr mânasına. *(Caf. XVI. 20-1)*

§ Tu'me طعمه [*Ar.*] : Yiyim يیم. *(Şamil. XVI. 628)*

yiyimek, (iyimek, yiymek) : Kokmak, teaffün etmek.

Hunsalâra etti hem seni dahi
Üç günden çıkaralar Tanrı hakı
Asakoyalar tenin iyiye
Gele kuşlar beynini ala yiye *(Yuz. Şeyd. XIII. 43)*

§ Şağal dahi bu fasla ağaz kıldı : Melik bugün gıda beni edinsin, dedi. Yaranları eyitti : Senin etin yiyir یر ve ziyanlıdır, melik yemeğe yaramaz. *(Kel. XIV. 49)*

§ Melik eyitti : İş bunda yedi günden ölmüş bir ölü var atasına küydürdük, köre koymadık pes ölüyü getirdiler, yiyimiş ve tegayyür olmuştu. *(Enb. XIV.)*

§ ...Ol yiyimez یمز, kokmaz arı sudan ırmaklar akar ola.
(Leys. Mu. XIV-XV. 279-2)

§ ...Dili göksü üzere sarkmış, ağzının yarı akar şol necis bigi yiyir, anı gören kişi rayihasından kaçar.
(Müneb. XIV-XV. 176-1)

§ ...Beşinci, mürdar yiyir یر kopa. *(Güzide. XV. 84)*

§ Gece üzerine çiy düşüp gündüz kızıp yiyiyen یین sazlar kokusundan... *(Hazain. XV. 21-1)*

§ Ölünün aybı çoktur, götürün toprağa koyun. Kimisi eydür, yiyidi یدی. *(Tuh. Le. XV. 174)*

§ Et-tenşimü التنشم [*Ar.*] : Bir nesne yiyip یب kokmağa başlamak. *(Terceman. XV. 216-2)*

§ Bugün hor ve hakir ve zelil olup mezbeleler içinde yatur, şişip ve yiyip یب. *(Kesir. XV. 67)*

§ Şol kadar âdem ve tavar kıranın verdi, neûzübillâh Bağdat yiydi یدی. *(Kesir. XV. 354)*

§ Ölülerini kuyulara bırakırlardı, şöyle ki şehir yiydi یدی.
(Kesir. XV. 415)

§ Kırk gün anın etinden yidiler ne yiyidi يیدی ve ne azdı ve ne eksidi. *(Müslim. XV. 1, 37)*

§ Asıl azmaz sağ yiymez يیماز. *(Ata. XV. 3)*

§ Et ile tırnak arasına giren yiyüp يیيوب çıkar. *(Ata. XV. 15)*

§ El-ḫays الخيس [*Ar.*] : Cîfe kokup yiymek يیمك. *(Ah. XVI. 370)*

§ Et-teaffün التعفن [*Ar.*] : Pörsümek ve yiymek يیمك ve fane kokmak. *(Ah. XVI. 196)*

§ Gemi içinde sakin olanların necasetinden gemi koktu, yiyidi يیدی. *(Ta. Şahi. XVI. 124-2)*

§ Fergande فرغنده [*Fa.*] : Yiyimiş يیمش. *(Şamil. XVI. 478)*

§ Gendîden كنديدن [*Fa.*] : Yiyimek يیمك. *(Şamil. XVI. 644)*

§ Gende كنده [*Fa.*] : Yiyi ve yiyimiş يیمش. *(Şamil. XVI. 493)*

§ Kebis كبيث [*Ar.*] : Yiyüp يیيوب kokmuş et. *(Bab. XVI. 2, 372)*

§ Cîfe جيفه [*Ar.*] : Leş ki temam yiymiş يی مش ola ve necis. *(Bab. XVI. 1, 161)*

§ Kebâse كباسه [*Ar.*] : Et yiyiyüp يی يوب kokmak ve nemlenmek. *(Bab. XVI. 1, 280)*

yiyir : Pis kokulu, pis.

§ ... Şol sineğe benzer kim şol görklü çemendeki reyhan ve şirin çiçekli ağaçlara razi olmaz, varır şol esrük pil kulağındağı yiyir يير çirke konar. *(Kel. XIV. 47)*

§ Üzerine havale şefkatsiz kişiler müvekkel kıluram, dürlü dürlü cefalar sana iderler, ağulu sular ve kerih yiyir يير taamlar, diler dilemez sana yedirirler. *(Müneb. XIV-XV. 147-1)*

§ Gassak, tamu ehlinin şol teninden akan sarı sulardır ki yiyir يير, eğer andan bir damlasını dünyaya damzırsalar dünya ehli külli anın kabih rayihasından helâk olalardı. *(Müneb. XIV-XV. 107-2)*

§ (İyi hava için) yaramaz ağaçlar ve yiyir يير otlar olmaya. *(Teshil. XIV-XV. 8)*

Germ olup çün dem urur mey leb-i gülgûnundan
Sakıyâ içmelidir anı yiyir يير sular ile *(Revani. XVI.)*

yiyirce göcen : Kokarca denilen hayvan, gelincik.

§ Ez-zırban الظربان [*Ar.*] : Yiyirce göcen يرجه كوجن didikleri küçük kediye benzer, çirkin kokulu bir canavardır. *(Ah. XVI. 636)*

yiyirin olmak : Bozulmak, kokmak.

§ İkran اكران [*Ar.*] : Yumurta yiyirin olmak يرن اولق. *(Bab. XVI. 1, 239)*

yiyişmek : Birlikte yemek.

Biri birimize uyuşmaz idük
Yiyesi bile hiç yiyişmez idük يشمازدوق *(Süh. XIV. 235)*

yiyitmek, (iyitmek) : Kokutmak.

§ Dağı sahrayı yiyitdüñ يتدوك, kızlar üstüne gülüştüler *(Anter. XIV. 270)*

§ Ol ni'meti ma'sıyete harc etmek ve anı zahire kılup yiyidüp يدوب kurt düşürmek... *(Leys. Mu. XIV-XV. 16)*

Şu denlü dola yer yüzüne leşi
İyide ايييده serteser dağı vü taşı *(Hikmet. XV. 589)*

yiyleğen : Pek fena kokan.

§ Hunfesadan yiyleğendir يلكندر. *(Hay. XV. 73)*

yiylemek, (yıylamak, yiyilemek, yilemek) : Koklamak.

§ Her kişi kim senün mutahher tenünü yiyleye يليه ana tamu haram olur, dediler. *(Yüz. Ha. XIV. 248)*

§ Bir niceleri eyittiler : Melekü'l-mevt ana geldi ve eyitti : Yâ Musa süci içtin mi? Musa eyitti : Yok, eyitti : Berü dur ağzını yiyleyeyin يليايان. *(Enb. XIV. 514)*

Biri şoldur hoş yiyiler yiyleye ییلیه
Biri göre hoş teferrüç eyleye *(Ga. XIV. 313)*

Geh yiyiler ییلر hoş lâtif çiçekleri
Geh bakar gözle görür gökçekleri *(Ga. XIV. 313)*

§ Dükeli sayruluklarda sevinmek ve gönlü dilediği kişiyi görmek ve hoş kokular yıylamak ییلمق ve hoş avazlar işitmek faidesi vardır. *(Teshil. XIV-XV. 23)*

§ Kârvansaraylarda taş yastanıp toprak üzre necisler bulaşıp yiyleye ییلیه yata. *(Müneb. XIV-XV. 280-1)*

§ Her a'zanda bir hâsıyyet komuştur, ba'zısında görmek ve ba'zısında işitmek ve ba'zısında datmak ve ba'zısında yıylamak ییلمق... *(Müneb. XIV-XV. 30-1)*

§ ... Mezakî nesne değil kim ağız tatmağ ile biline, meşmum nesne değil kim burun yıylamağ ile ییلامغله fehm oluna. *(Müneb. XIV-XV. 19-1)*

§ Kaçan kim misg-i abîr ele girmeye kim kokulayasın, bâri nâçar topalak yıylamak ییلمق gerek kim bir tıybden hâli olmayasın. *(Müneb. XIV-XV. 248-2)*

Hoş kokulu nesneler yiyleyesin ییلایسن
Hem terelerden hazer eyleyesin *(Melhame. XIV-XV. 128-2)*

§ Dükeli sayruluklarda sevinmek ve sevdiği bir şeyi görmek ve hoş kokular yiylemek ییلمك ve hûp avaz işitmek faidesi vardır. *(Mü.Şi. XIV-XV. 12)*

§ Ve anın ki mizacı sovuk ola misk ve öd ve anber ve yasemin ve nergis yiyleye ییلیه. *(Mü. Şi. XIV-XV. 15)*

§ Eyitti: Varın bunu arslan önüne bırağın. Bıraktılar, arslan yiyledi ییلدی ve kaçtı. *(Kesir. XV. 193)*

§ Ol kokuyu yiyleyü ییلیو dünya harabatını keşfedüp tavaf iderler idi. *(İrşad. XV. 114)*

§ Ve hem dimağın dahi nasibi vardır çiçekten ki yiylemektir ییلمكدر. *(İrşad. XV. 109)*

§ Havass-ı hamse gibi ki görmek ve işitmek ve datmak ve dutmak ve yiylemektir يلمك در. *(İrşad. XV. 47)*

§ Ve dahi Kelîm deyü münacâtına okudu; pes, süci nite içem dedi. Melek ü'l-mevt eyitti : Beri gel ağzın yiyleyeyim يلياىم dedi. Musa Aleyhisselâm ağzın açtı. *(Cennet. XV. 384)*

§ Kokulu yemiş yiyledi يلدى. *(Güls. XV. 27)*

Ağzını gülâb ile yuyup eyle duayı
Gül mezbelede yatsa anı yıylamağ يلمغ olmaz
(Ruşeni. XV. 250)

Yiylemedin يلامدين dahi anın gülünü
Döşürmedin bir avuç sünbülünü *(Hikmet. XV. 150)*

§ Öp, koç İsmail'ini, boynun yıyla يىلا. *(Tuh. Le. XV. 309)*

§ Beş his : Birisi yıylamak يلمق , ikincisi tatmak. üçüncüsü...
(Tuh. Le. XV. 298)

Yiyleyüp يليوب gönleğini ister bulur
Peridir sunar yer altından olur *(Cam. XV. 83)*

§ Hunfesa yürüdükçe yiyler يىلر. *(Hay. XV. 73)*

§ Şemiden شميدن [*Fa.*] : Yıyləmak يلمق ve koklamak.
(Sıh. Ac. XV. 91)

§ Pes sakınmak gerek her vakıt dimağın, başın sıhhatin berk kalın nesne giymek ile, dahi latif kokular kim... benefşe, gül yiyleye يليه. *(Hazain. XV. 50-1)*

Bir burun kim yıylamaktır يلمقدر ana hu
Zevk eder andan dımağ alur kohu *(Vahdet. XV. 41-1)*

§ ... Bir deste gül getirdi, Şakik aldı gülü yiyledi يلدى.
(Tez. Ün. XV. 114-1)

Pes kığırdı kızını öptü vü boynun yiyledi يلدى
Geldi Azrail gerü verdi tapusuna selâm *(Muham. XV. 249)*

§ Cennet râyihaların yiylemeye يلميه.
(Cev. Ah. XV-XVI. 509)

§ Gönleğimi anama ilet, eyit : Her dem anı yiylesün يیلسون firakım odunu anınla savsun. *(Ta. Şahi. XVI. 94-2)*

§ Bûyîden بوییدن [*Fa.*] : Kokulamak ve kokmak ve yıylamak يیلمق. *(Şamil. XVI. 317)*

§ Enbûyîden انبوییدن [*Fa.*] : Yiylemek يیلمك. *(Şamil. XVI. 261)*

§ Et-teşemmüm التشم [*Ar.*] : Yiylemek يیلمك, birine gülmek. *(Ah. XVI. 187)*

yiyleşmek, (yiyileşmek) : Koklaşmak.

§ Gizli yaka tutuban yiyleştiler يیلشدلر, tatlı damağ verüben soruştular. *(Dede. XIV. 102)*

§ El-münasemetü المناسمة [*Ar.*] : Bir kimse bir kimseyle koklaşmak ve yiyileşmek يیلشمك. *(Terceman. XV. 176-1)*

yiyletmek, (yıylatmak) : Koklatmak.

§ Söğüt yaprağı ve benefşe ve nilüfer yıylatalar يیلدلر. *(Teshil. XIV-XV. 63)*

Pes mübarek yüzün örttü geldi Azrail irüp
Cennetin tıybin ana yiyletti يیلتدی anda ol zaman
(Muham. XV. 250)

§ Bir gün Ehren uyukladı, Ferruhruz ak toprağı ana yıylattı يیلتدی Ehren uyandı, ol kadar ahsırdı kim canı cehenneme ısmarladı. *(Ferec. XV. 98)*

§ Cennet râyihaların yiyletti يیلتدی. *(Cev. Ah. XV-XVI. 303)*

§ Enbûyâniden انبویانیدن [*Fa.*] : Yiyletmek يیلتمك. *(Şamil. XVI. 261)*

yiymek : → yiyimek.

yiyni : → yeyni.

yiyni başlu : → yeyni başlı.

yiyni dutmak : → yeyni dutmak.

yiyü : Yiyerek.

§ Göjenin ini kapısından tâ yılan inine değin değme yerde bir balık bırakgıl; ol göjen anı bir bir yiyü يیو yılan kapısına gele. *(Kel. XIV. 57)*

yiyü içe : Yiyerek içerek.

§ Memalik-i Osmaniyye'ye ric'at ve rıhlet kılıp yiyü içe يیواچه ve kona göçe... *(Selim. XVI. 230)*

yoğ : Yok.

§ Yoğ يوغ, ağ sakallı aziz baba varıram dedi. *(Dede. XIV. 114)*

Kimse ol yoğ يوغ ettiğin var etmedi *(K. Ü. XV. 95)*

Aşk sevdasından ey nâsıh beni men' eyledin
Yoğ يوغ imiş aklın bana yahşi nasihat vermedin
(Fuzuli. XVI. 168)

Dedi ey mihr-i âlem subhdur toğ
Cihanın gün yüzünsüz revnakı yoğ يوغ *(Hüs.Dil. XVI. 176)*

Yoğ iken يوغيكن dahi ne hayvan, ne nebat ü ne cemat
(Nabi. XVII-XVIII. 7)

Ezelden şenlikte mislin yoğ imiş
Minaren, medresen, câmin çoğ imiş *(Saz. Zülâli. XIX. 541)*

yoğalmak, (yoğulmak) : Yok olmak, kaybolmak, mahvolmak.

§ Avazım gedilmedin ünüm yoğalmadın يوغلمدين bir attı elime girdi. *(Dede. XIV. 52)*

§ Yağın artık koyarlar, şol kadar ki yağ gele fitilenin üstüne çıka, fi'l-hal fitile yoğulur يغلر ve çırağ söner. *(Kab. XV. 185)*

yoğamıssa : Yok idiyse.

Gümanın yoğamıssa يوغمسه inanaydın
Bu gaflet uykusundan uyanaydın *(Yunus. XIII-XIV. 12)*

yoğa saymak : Yok farzetmek, hiçe saymak.

Âşık kendüden el yudu dünyayı ahreti kodu
Hiç anmaz bilişi yadı kendözün yoğa sayıcı يوغه صايجى
(Eşrefoğlu. XV. 18)

Kimde ki ışk olmaya varlığını yoğa say يوغه صای
(İbrahim. XV. 123-2)

Bu âlem bezm-gâhında anı yoğa sayar يوغه صير ârif
(Zati. XVI. 13)

yoğıduğu : Yok idiğini, bulunmadığını.

Çeri bunda yoğıduğun يوغيدوغن bildiler
Bu tac ü bu tahte tamaʿ kıldılar *(Süh. XIV. 49)*

§ ... Aslın bilmedüğünden ötürü hata-yı fâhiş itmiştür. Mâna-yı zar'ın ruhsarda veçhi yoğıduğunu da يوغد غنده anlamamıştır. *(Deka. XVI. 98-2)*

§ Güftarında istikamet yoğuduğın يوغدوغين anladı.
(Hüs. Dil. XVI. 33)

yoğimişse, (yoğumuşsa) : Olmasaydı.

Virane gönül kim bile yap yap şeneleydi
Bu çarh-ı felek bu yıkılası yoğimişse يوغمش‌سه *(Âli. XVI. 187)*

Vâız lebin anmazdı recası yoğimişse يوغمش‌سه
Meyhanede neylerdi safası yoğimişse يوغمش‌سه *(Âli. XVI. 186)*

§ Eğer anacağum yoğumuşsa يوغمشسه hergiz bî-huzur olmaz idim. *(Rahat. XVI. 293)*

yoğrulmak : Mezcolmak, imtizaç etmek.

§ ... Birbirinde eser eylemekle aralarında bir dürlü keyfiyet koptu. İkinci mertebede mizaçtır, kim ana tabiat-ı sâniye dirler, mizaç dimek yoğrulmak يوغرلق mânasınadır.
(Hazain. XV. 6-2)

yoğsa : Yoksa.

§ Kadı, Şapur'u öğütledi : Muıadın dînar ise diyeyim elli eylesünler, kupuzun kıllı eylesünler; bundan gayrisi ziyade tamaʿdır; sözüm kabul et, yoğsa يوغسه şerʿ ile âhar ederem.
(Ferec. XV. 289)

§ Dânişment geldi, üş bir boğça ton ve otuz dinar, al, yoğsa يوغسا bu dahi elinden çıkar. *(Ferec. XV. 289)*

§ Yoğsa يوغسه bu menzil-i hevlnâk mehbet-i helâk midir? *(Hüs. Dil. XVI. 20)*

yoğsul : → yoḫsul.

yoğulmak : → yoğalmak.

yoğun, (yovun) : 1. Çapça kalın.

Olma semin yimekten sevmez Tanrı yoğunu يغنى
Ömr ikidir bilgil, ko kısayı dut uzunu *(Velet. XIII-XIV. 42)*

§ Var bir ağaç getür ki... ne yoğun يغون olsun ne ince olsun. *(İhlâs. XIV. 271)*

§ Ve iki kolu ve bazuları yoğun idi يغوندى ve sağ yanağında bir kara ben var idi. *(Enb. XIV. 221)*

§ Budakları yonca budağından yoğunca يوغنجه olur. *(M. Bay. XIV. 19)*

§ Her kanda kim yoğun يغون gövde ve heybetli avaz olur, anın menfaati az olur. *(Kel. XIV. 31)*

§ Dilki anın gövdesi yoğunluğun يغونلغين gördü ve avazı heybetini işitti, tamaʿ bağladı. *(Kel. XIV. 30)*

§ Koyun südü öksürüğe assı eder ve yelleri sürer ve kankı endam kim anınla ovalar büyültür, yoğun يغون eyler. *(Edviye. XIV. 28)*

Bak ol barmağına ki boğun boğun
Düzüptür kimi ince kimi yoğun يوغن *(Ferh. XIV. 73)*

§ Ve eğer aşağa ve yukarı eklerdeyse kıfâl altındaki yoğun يغون tamardan alalar. *(Mü. Şi. XIV-XV. 168)*

§ Bitürdük anda yoğun yoğun يوغن يوغن ağaçlar bahçeler. *(Cev. Es. XV. 326)*

Elde bir yoğun يوغون süğüsü var katı
Kıldı Paşa üstüne hamle katı *(Enveri. XV. 65)*

§ Sût, devenin kamçısıdır, yoğun يوغن kendir ipinden bir kulaç kadarınca burarlar. *(Fütuh. XIV. 62)*

§ Ve dahi istebrak ola yoğunca يوغنجه harir ola âdet-i dünya üzerine ki incesinden gönlek idüp giyerler ve yoğuncasından kaftan idüp giyerler. *(Leys. Mu. XIV-XV. 439-2)*

§ ... Ol male mağrur olup yüce yüce bünyatlar yaptığı yovunca يونجا taşlarla ve bağçeler dikdiği...
(Leys. Mu. XIV-XV. 478-2)

Bî-tekellüf ne kim bulursan giy
Deme ince, yoğun يغون ü seyrek ü sık *(K. Ü. XV. 59)*

Neden yoğun يوغن dimişler kurda boynun
Meğer kim mâide olmuştur öynün *(Mih. XV. 209)*

§ İğen semiz, iğen arık olmaya ve beli yoğun يغن olmaya.
(Kab. XV. 199)

§ Kurdun boynu yoğun يغون olduğu için kimseye inanmaz.
(Ata. XV. 3)

§ Yoğun يوغن incelince ince üzülür. *(Ata. XV. 13)*

Yoğun يوغن hırsı vü yolu ince gibi
Yarımca buğda yer karınca gibi *(G. Ra. XV. 210)*

§ Şol bir ak kurtcuğaza benzer kim orta yeri yoğunca يوغنجه, iki yanı gayet ince. *(Hazain. XV. 47-2)*

§ Boynu yoğun يوغون olmak, hem kalın olmak dimağının sağlığına ve kuvvetine delildir. *(Hazain. XV. 11-1)*

§ El-kalsü القلس [*Ar.*] : Yoğun يوغون urgana derler.
(Terceman. XV. 168-2)

§ Zeft زفت [*Fa.*] : Yoğun يوغن. *(Sıh. Ac. XV. 10)*

§ El-aḫşeb الاخشب [*Ar.*] : Ve her nesne ki yoğun يوغون ve haşin ola. *(Ah. XVI. 24)*

§ Pelîte پليته [*Fa.*] : Câmiü'l-Fürs sahibi, sazın yoğun يوغون kılına dahi dirler, dimiş. *(Deş. XVI. 306-2)*

§ Zeft زفت [*Fa.*] : Yumru ve yoğun يوغن. *(Ni'meti. XVI. 356)*

Yoğundur يوغندر gövdesi mıktarı üç fil
Dahi artukturur sözüm işit bil *(Fazilet. XVI. 236)*

§ Zeft زفت [*Fa.*] : Yoğun يوغون. *(Şamil. XVI. 75)*

§ İstebr استبر [*Fa.*] : Yoğun يوغون. *(Şamil. XVI. 386)*

Düşüp atlarının boynuna onlar
Gelir Tatarlar boynu yoğunlar يوغونلر *(Şeh. Ş. XVI. 582)*

Biri bir uzun aruk mile benzer
Biri yoğun يوغن mücessem file benzer *(Güvahi. XVI. 46)*

§ El-badin البادن [*Ar.*] : Semiz ve yoğun يوغون göğdeli kimse. *(Ah. XVI. 122)*

§ İki kandili var; birinin fitilin geh yoğun يوغون geh ince ederler. *(Sır. XVI. 61)*

§ İstebr استبر [*Fa.*] : Yoğun يغون mânasına. *(Cam. Fa. XVII. 21)*

§ Kemerleri kalın, bazuları ve baldırları yoğun يوغون, ayakları vâsi'dir. *(Ev. XVII. 4, 68)*

Gûzen : sığın ü jeng : yama, sitebr ستبر : [*Fa.*] yoğun يوغون filive : seme
Girive : belen, rugûy : yama, megûy : dime, yüzüne : berû *(Genc. XVII. 59)*

§ Galeb غلب [*Ar.*] : Boynu yoğun يوغون olmak. *(Aks. XVII-XVIII. 291)*

§ Halkalar mıhlanıp her köşesinde ve ortasında bir karış yoğun يوغون mismarlar kakılmıştır. *(Naima. XVII-XVIII. 1, 190)*

§ Zeft زفت [*Fa.*] : Şişman ve yoğun يوغون ve kalın ve bed-endam mânasınadır. *(Tuhfe. Ş. XVIII-XIX. 241)*

§ El-urduman العردمان [*Ar.*] : Vücudu taslak ve şedit yahut boynu yoğun يوغون adama denir. *(Kam. XVIII-XIX. 3, 514)*

§ El-kimtire الكمّرة [*Ar.*] : Vücudu yassı ve yoğun يوغون adamın yürüyüşüne derler. *(Kam. XVIII-XIX. 2, 101)*

İpliğe : puse vü silk, urgana di : kals ü meraz
Şıht u nârin dimedir : ince, yoğun يوغون : sift سفت [*Fa.*] ü galiz غليظ [*Ar.*]
(Naz. Cev. XVIII-XIX. 76)

2. Sesçe kalın.

§ Bem بم [*Fa*] : Sazlarda zir mukabilinde yoğun يغون avaz.
(Miftah. XV. 60)

§ Bem بم [*Fa.*] : Yoğun يوغون avaz. *(Şamil. XVI. 185)*

Katı korkunç idi kuvvetli idi
Yoğun يوغون avazlı hem heybetli idi *(Güvahi. XVI. 20)*

§ Bem بم [*Fa.*] : Yoğun يوغن avaz ve yoğun avazlu...
(Caf. XVI. 22-1)

Çakıl : senglâh ü ki : kim, bem بم [*Fa.*] : yoğun يوغون
(Genc. XVII. 71)

3. İri, büyük.

§ Daḫm ضخم [*Ar.*] : Yoğun يوغن. *(Müntehab. XVII. 59-1)*

4. Kalınlık.

§ Ol minareleyin mili gönden düzmüşler şöyle dikili durur, uzunluğu gayet uzun, yoğunu يغونی dahi gayet yoğun kim elli kişi kulacına sığa veya sığmaya. *(İs. H. XIV-XV. 297)*

§ Yetmiş, seksen kulaç sırça barmak yoğunu يوغونی sicim ucuna... *(Tuh. Ki. XVII. 142)*

5. Kaba, sert, şedit.

§ Ve kelimatı yahdan bârit ve tabiatı yoğundur يغوندر.
(Şeref. XVI. 200)

6. İşe yaramaz.

§ Hıyfa حيفا [*Ar.*] : Fâideye yaramaz yoğun يغون taslak nesne.
(Bab. XVI. 2, 270)

7. Derinlikçe kalın.

§ Yoğun يوغن bezden gönlek giymek ve katı döşekte yatmak. *(Yadigâr. XIV. 132-2)*

§ El-ḫasafe الخصفة [*Ar.*] : Hurma yaprağından işlenüp içine hurma kodukları sepede dinür... ve pek yoğun يوغون beze dinür. *(Kam. XVIII-XIX. 2, 750)*

yoğun gönüllü : Katı yürekli.

§ Bâi Taâlâ azze şanühu ağır sözlü ve yoğun göñüllü يوغون كوكللو olmaktan menᶜ idüp... *(Cam. Na. XVI. 9)*

yoğunlamak : Kalınlaşmak.

§ ... Şol dane gibidir kim iki yaprak olup evvel yerden bitüp çıktı, andan ana kuvvet hâsıl olup yoğunladı يوغنلدى. *(Leys. Mu. XIV-XV. 314-1)*

yoğunlandırmak : Kalınlaştırmak.

§ Ol katı çekirdekler içinden lutfu birle taze latif iki yaprak bitirir, ana kuvvet verir uzatır ve yoğunlandurur يوغنلندرر, özdek, budak verip... *(Leys. Mu. XIV-XV. 408-2)*

yoğunlanmak : Kalınlaşmak.

§ Ekine benzer ki ucunu çıkardı kuvvetlendi, pes yoğunlandı يغنلندى ve kalktı baldırları üzerine. *(Cev. Es. XV. 238)*

§ Andan ana kuvvet hasıl oldu yoğunlandı يوغونلندى. *(Leys. Dâi. XV. 252-1)*

yoğunlatmak : Kemale erdirmek, kalınlaştırmak.

§ ... Lûtfu birle latif iki yaprak bitürüp uzatur ve yoğunladur يوغونلادر. *(Leys. Ar. XV. 632)*

§ İḫza اخظاء [*Ar.*] : Kimse bedenini büyütmek ve yumru kılmak ve semrimek ve semritmek ve yoğunlatmak يغونلتمق. *(Bab. XVI. 1, 5)*

yoğunluk : 1. Kalınlık.

§ Cümle yılkılardan ol uluraktır anın yoğunluğu يغنلغ bin arşındır. *(Enb. XIV. 45)*

§ Hukne tağarcığı lülesinin yoğunluğu يوغنلغى gerek ki serçe barmak yoğunluğunca يوغنلغنجه ola. *(Mü. Şi. XIV-XV. 17)*

§ Ve boyunu yoğunluğu يوغنلغى bir büyük ejdeha derisine kim saman doldururlar, anın yoğunluğu يوغنلغى kadar. *(Kesir. XV. 110)*

§ Galebe غلبه [*Ar.*] : Kahr, yeğinlik ve yeğin olmaklık ve boyun yoğunluğu يوغنلغى. *(Bab. XVI. 1, 259)*

2. Şiddet, sertlik, unf.

§ Unf عنف [*Ar.*] : Rıfkın zıddı, sertlik, mülâyemetsizlik, dürüştlük ki Türkçede yoğunluk يوغونلق ta'bir olunur. *(Kam. Os. XIX. 161)*

3. İrilik.

§ Feḫâme فخامه [*Ar.*] : Kadr ululuğu ve yoğunluk يغونلق ve yücelik. *(Bab. XVI. 2, 262)*

§ Ḫuşme خشمه [*Ar.*] : İrilik ve yoğunluk يغونلق ve sayrılık ve düşvarlık ve yalımlık. *(Bab. XVI. 2, 178)*

§ Ed-daḫame الضخامة [*Ar.*] : Yoğunluk يوغونلق ve göğdeli olmak. *(Ah. XVI. 603)*

yoğunrak : Kalınca.

§ ... Ve ger ak olursa ki kızıllığa mâil ola, incükleri yoğunrak يغونرق ola... *(Leys. Mu. XIV-XV. 56-2)*

§ ... Eğer ak olup karalığa mâil ola, incükleri yoğunrak يوغونرق ola... *(Leys. Ar. XV. 90)*

yoğun sözlü : Kaba sözlü.

§ Fazz, fezaza فظ ، فظاظه [*Ar.*] : Yoğun sözlü يوغون سوزلو ve yaramaz huylu olmak. *(Aks. XVII-XVIII. 310)*

yoğunu : Yok olduğunu, bulunmadığını.

Didi şahımıza sözün söyledim
İşin kamu tedbirini eyledim
Senin hem suçun yoğunu يوغنى bildi ol
Dahi ol ki ne resme duttundu yol *(Süh. XIV. 175)*

yoğun yumru : 1. Şişman, kısa boylu, tıknaz.

Yoğun yumru يغون يومرو çepel çirkin idi ol
Atasından dahi bî-din idi ol *(Şeh. Ş. XV. 15)*

2. Kaba saba, münasebetsiz, biçimsiz.

Acep u'cûbe turfe gözleri var
Yoğun yumru يوغون يومرى yaraşmaz sözleri var
(Ruşeni. XV. 56)

yoḫ : Yok, hayır.

Bencileyin âşık-ı bî-çare yoḫ يوخ
Çaremiz ne derdine çün çare yoḫ يوخ *(Kadı. XIV. 234)*

Çün ne dirsem muhalefet kılısar
Bûse gerek mi dirse yoḫ يوخ diyelim *(Kadı. XIV. 170)*

Ben bu yoḫ varlığımı tuhfe aparmışam ana
Dilerem andan özün bu lûtfile deryûze bah *(Kadı. XIV.)*

Çalap her derde bir derman yaratmış
Benim bu derdime hergiz deva yoḫ *(Kadı. XIV.)*

Sen gelicek ben beni bulumazam
Güneş ile seb'a-i seyyare yoḫ *(Kadı. XIV.)*

Talmışam şol bahre kim payanı yoḫ
Batmışam şol gence kim husıanı yoḫ
Bulmuşam şol bedri kim noksanı yoḫ
Girmişem şol şehre kim viranı yoḫ *(Nesimi. XIV.)*

Kapucun yoḫ veziin nâibin yoḫ يوخ
Keremkânısın ey Hak ni'metin çoh *(Hikmet. XV. 2)*

Nazirin yoḫ misalin beğdeşin yoḫ
İşinde aczin, ortağın eşin yoḫ يوخ *(Hikmet. XV.)*

Dedim ey meh-rû vefa kıl güldü vü yoḫ yoḫ يخ يخ dedi
Can fida olsun ana vü dahi ol lâ lâsına *(İbrahim. XV. 144-1)*

Bu söze yoḫdur يوخدر nihayet dönelim
Bir dahi menzil var ana gidelim *(İbrahim. XV. 34-1)*

Yoḫ يوخ andan yeğ bana bir yer cihanda *(Ruşeni. XV. 70)*

Gün gimi yüzüne bahup yandırı gönlüm evin
Mihrin ile çünkü yoḫdur يوخدر andan özge yanası
(Gülşeni. XVI. 70)

Benden özge yoḫ يوخ hicap bahdum ise her yana
Anın içün benliği salmışam önden sona *(Gülşeni. XVI. 7)*

Kimsede ruhsarına takat-ı nezzare yoḫ يوخ
Âşıkı öldürdü şevk bir nazara çâre yoḫ يوخ
(Fuzuli XVI 136)

yoḫamak : → **yokamak.**

yoḫlu kılmak : Fakirleştirmek, yoksullaştırmak.

Yohsul ile baya dahi takat komaya ol
Yoḫlu kıluben يوخلو قيلبن cümlesini baya reva mı
(Kadı. XIV. 299)

yoḫsa : Yoksa.

Zeliha eydür Yusuf'a işit beni
Yoḫsa يخسه zindana ururam ben seni *(Yuz. Şeyd. XIII. 41)*

Eydür idi din bana hasıldurur
Yoḫsa يخسه ayruğu kamu bâtıldurur *(Man. Tayr. XIV. 6)*

§ Erli midir yoḫsa يخسه ergen midir. *(Anter. XIV. 256)*

§ Razı aşikâre eylemen deyü ısmarlamışlardır. Yoḫsa يخسه ol sözü sana tamam aydıverirdim. *(Kel. XIV. 63)*

§ Tiz el veriniz, sizi tutalım, yoḫsa يخسه dükelinizi çarh okuna sancaruz. *(Fütuh. XIV. 363)*

§ ... Yoḫsa يخسه ol olmasa bunların etlerin yiyen kuş bu makama gelmezdi. *(Anter. XIV. 38)*

Tûba ağacının nedir yemişi
Hak anı er yarattı yoḫsa يوخسه dişi *(Nesimi. XIV. 175)*

§ ... Ve muhakkak bilesiz necat ehli siz misiz yoḫsa يوخسه biz miyiz. *(Leys. Mu. XIV-XV. 24-2)*

§ Ey dilâver ne acep çok baktınız, yoḫsa يوخسه bizi satın mı alırsınız. *(Hamza. XIV-XV. 19, 38)*

§ Başına bir medet kıl, yoḫsa يوخسه Tatar kavmi azîm uğraşçı yağılardır. *(Bektaş. XV. 313)*

§ ... Anın mübarek kaşı çatuk mıydı yoḫsa يوخسه açuk. *(Tez. Ba. XV. 23)*

Bizi küstah lutfun eyledi bes
Yoḫsa يوخسه şekker kaçan yiyeydi meges *(İbrahim. XV. 5-2)*

§ Sadık'ı üşendürmegil, yoḫsa يخسه seni bu suffe ile bile yudarın. *(Tez. Ün. XV. 7-2)*

§ Yoḫsa يوخسه hâdise kişinin kendüye olmayınca koymaz mı. *(Maârif. XV. 44)*

§ Bu ni'metler dükeli senin tâatınla mıdır, yoḫsa يوخسه benim rahmetimle midir? *(Cennet. XV. 108)*

§ Bunu tiz hakkına komak gerektir, yoḫsa يوخسه bu hırlı kişi değildür, dedi. *(Müslim. XV. 6, 24)*

Mümsik ol mâli yigil yoḫsa yılanlar olup ol
Dolaşır gerdenine niteki şol habl-i verid *(Sarıca. XV. 5)*

Ne hâle uğraduğun bildi Hunyat
Utandı yoḫsa يخصه kılur idi feryat *(Salâtin. XV. 142)*

Otuz iki mahıeç eydür bunları
Yoḫsa يوخسه bir avazedir ey din eri *(Beş. XV. 6)*

Yoḫsa يوخسه uğrayu mu geldin kasr-ı şirin üstüne *(Mesihi. XV. 93)*

§ Yoḫsa يخسه benim buyıuğum dutmaz mısın, ben senden Bâri Taâlâya şikâyet kıluram diye. *(Delil. XV. 157)*

§ ... Cihanda er mi çok yoḫsa يوخسه avrat mı çok? Eyitti: Avrat çok. Zira avrata uyan heman avrattır. *(Ferec. XV. 366)*

§ Mesih senin feryadına irişti, yoḫsa يوخسه şeytan seni helâk ederdi. *(Ferec. XV. 102)*

Bu kez ashap hücum etti dediler gerü tur yoḫsa يوخسه
İki pâre eder kılıç, didim didim eder mıkraz
(Muham. XV. 240)

§ Bu inkâr sebebiyle azâba mübtelâ oldular mı, yoḫsa يوخسه olmadılar mı. *(Kesir. XV. 145)*

§ Cebrail'e, Mikâil'e ün geldi kim ilerü gelmen, yoḫsa göynersiz. *(Tuh. Le. XV. 197)*

§ Hûp suretine mi yoḫsa يخسه eyü kohusuna mı. *(Hay. XV. 73)*

§ Yoḫsa kıyamet ola sanmaz mısız. *(Saadet. XV-XVI. 185-2)*

Ruhi şarab-ı aşktadır neşve-i beka
Yoḫsa يوخسه şarab-ı neşve-i dünya gelir geçer
(Ruhi. XVI. 163)

Merhamet kıl, zulmü ko yoḫsa şikâyet eylerem
(Hayali. XVI. 6)

§ Bakla mı saldın yoḫsa يوخسه gaybden mi haber aldın.
(Letaif. XVI. 52)

Girmesin kanına halkın yoḫsa يوخسه anı kan tutar
(Zati. XVI. 171)

§ Ba'zı reâya ile ba'zı toğancılar Zeyd'in toprağında bal etseler öşr-i kovanlarını toprak sahibi Zeyd'e mi verirler yoḫsa يوخسه raiyyetleri oldukları sipahi olan kimesneye mi verirler? *(Os. Kanun. XVII. 312)*

Meyve kısmı mıdır yenir mi ola
Yoḫsa يوخسه bir söz müdür denir mi ola
(Atai. Ha. XVII. 37)

Meğer tevfik-ı feyz-i istiânet irişe senden
Ki yoḫsa bunca mahlûkun hevâsın bilmezem yâ Rab
(Kâtibi. XVII. 77)

Bir sözü söyler isen doğruca di yohsa يوخسه sus ol
Ger bügûyî sühanî rast bügû verne ورنه [*Fa.*] hamuş
(Naz. Cev. XVIII-XIX. 64)

yoḫsa yok : Kendinden önce geçen olumlu soru fiilinin olumsuz soru şekli yerini tutmaktadır.

§ Bu terbiyet ni'metinün şükründen size süâl edüp sorusar ki yerine getürdünüz mü, yoḫsa yok يوخسه يوق.
(Leys. Ar. XV. 19)

§ Ol size gelen resûllerimiz bizim haberimiz size iriştirdiler mi, yoḫsa yok يوخسه يوق. *(Leys. Ar. XV. 407)*

yoḫsul, (yoğsul) : Fakir, yoksul.

Dini islâm kendisi cömert adam
Yoḫsula يخسوله etmek verir her dem-be-dem
(Yuz. Şeyd. XIII. 68)

§ Baylar bezeğinden kaça, yoḫsullar yengine gire.
(Fütuh. XIV. 247)

Cemale bay sen ü ben yoḫsulam şahâ sabre
Çü çare bulmadı bu derde yoḫsul يوخسول u bay içür
(Kadı. XIV. 385)

§ Yoḫsul يخسول ve muhtaç kişiyi maldâr kılur. *(Kel. XIV. 46)*

§ İlâhi gariplerin odası ve miskinlerin makamı değil midim ve yetimlerin atası ve yoḫsulların يخسلرك kullukçusu değil midim? *(Enb. XIV. 324)*

Yine geldi birikip oldu bir ay
Gördüler bu mûcizi yoḫsul يخسول u bay *(Ga. XIV. 24)*

§ Âdem oğlanı kaçan yoḫsul يوخسول ola Çalab'a yalvarır.
(Tebareke. XIV. 23-1)

Zerk u riyadan oldu yoḫsul يوخسل eğer Nesimi
Yârin muhabbetinden gör kim ne muhteşemdir
(Nesimi. XIV. 138)

Dünya bir köprü ya bir kervansaray
Muttasıl konar göçer yoḫsul يخسول u bay
(Melhame. XIV-XV. 5-1)

Padişahlıktan ururdu dem geday
İşrete meşgûl idi yoḫsul u bay
(Melhame. XIV-XV. 172-2)

Ne lezzet bula uyhuda padişah
Çü irteye dek yoḫsul يخسول eyleye ah *(Ta. Sel. XV. 174)*

§ Kanı dervişlere kahreyleyüp ve yoḫsullara يخسولره güç edenler. *(Delil. XV. 149)*

§ Âdil padişahların saye-i hümayunu bayın yoḫsuluñ يخسولك üstünden eksilmesin. *(Kesir. XV. 162)*

Cebi toptolu filori bî-şumar
Yoḫsula يوخسوله üleştirir leyl ü nehar *(Enveri. XV. 102)*

İçinden ok gibi atıldı yayın
Şaşırdı bilüsin yoḫsul يخسول u bayın *(Mih. XV. 326)*

§ Peygamber Aleyhisselâm emir buyurdu gazâya çıkın deyü, nice kişiler Medine yoḫsullarından يخسولرندن eyittiler...
(Cev. Es. XV. 50)

Budurur üçüncü kim yoḫsul يخسول ıyâl-bend idi ol
Tâat ile ulu idi gerçi kadr'idi alu *(Muham. XV. 406)*

§ Beyler buyruğu yoḫsula يخسوله kan ağlatır. *(Ata. XV. 33)*

§ Yoğsul يغسول a'lâ ata binse selâm almaz. *(Ata. XV. 31)*

§ Yoḫsullara يخسلره adlinle gölge olur isen yarın kıyamet güneşi ıssısında başlarda beyni çokraduğu vaktın seni Arş gölgesinde gölgelendürem. *(Tuh. Le. XV. 376)*

§ Yoğsulu يغسل sevindürmeği sebep kıldım.
(Tuh. Le. XV. 328)

Değül zerre iki âlem katında
Ki şaha yoḫsula يوخسوله red yok kapunda *(Hikmet. XV. 3)*

§ Es-su'lûkü الصعلوك [*Ar.*] : Yoğsul يوغسل, fakir gibi.
(Terceman. XV. 9-2)

§ El-fakir الفقير [*Fa.*] : Yoḫsula يوخسوله derler.
(Terceman. XV. 134-2)

§ Safer... Bu ayda bay ve yoḫsul يخسول evde otururlardı.
(Ac. XV. 14)

§ Gedâ كدا [*Fa.*] : Yoḫsul يوخسل. *(Sıh. Ac. XV. 5)*

§ ... Evinde hiç nesne yoğudu, yavlak yoḫsuldu يخسولدى.
(Tez. Ba. XV. 87)

Rahat oldular kamu yoḫsul يوخسول, bay *(Bektaş. XV. 443)*

§ Şehir halkı merd ü zen, vazi' ü şerif, bay, yoḫsul cümlesi...
(Ferec. XV. 12)

Eyle emn erdi yoḫsul يخسل u baya
K'eylemez kimse güç meğer yaya *(Şeyhi. XV. 62)*

§ Bay iken yoḫsul يخسول görünürsün. *(Sır. XVI. 95)*

Halâyık olmuş idi ayşe meşgûl
Kılurdu zevk u işret bay u yoḫsul يخسول
(Yuz. Şems. XVI. 224)

§ Teng-dest تنكدست [*Fa.*] : Yoḫsul يوخسول. *(Şamil. XVI. 72)*

§ Gedâ كدا [*Fa.*] : Yoḫsul يخسول. *(Şamil. XVI. 59)*

§ Derviş درويش [*Fa.*] : Fakir ya'ni yoğsul يوغسول.
(Şamil. XVI. 432)

§ Gedâ كدا [*Fa.*] : Yoğsul يوغسول ve dilençi.
(Şamil. XVI. 488)

§ Yoḫsuluna يوخسولنه hayr eyle, baylarına eminlik ver.
(Ta. Şahi. XVI. 101-2)

Bay u yoḫsul kamu hüsnüne hayran olmuş
Verdi vaslın güzelim götürü dünyaya tama'
(Revani. XVI. 71)

§ Gedâ گدا [*Fa.*] : Yoḫsul يوخسل ve fakir ve dilenci.
(Ni'meti. XVI. 509)

§ Derviş درويش [*Fa.*] : Yoḫsul يوخسول, fakir mânasına.
(Deş. XVI. 166-2)

§ Ikşâ' اقشآء [*Ar.*] : Bay kişi sonradan yoḫsul يخسول olmak.
(Bab. XVI. 1, 15)

Sana muhtaç eğer yoḫsul يوخسول, eğer bay *(Baki. XVI.)*

§ Bu sebepten beğleri yoḫsul يوخسول oldu. *(Âş. XVI. 226)*

§ Miskin مسكين [*Ar.*] : Yoḫsul يخسول. *(Müntehab. XVII. 90-1)*

Fakr فقر : yohsulluk, di yoḫsula يوخسوله : fakir فقير [*Ar.*]
(Cev. Ke. XVII. 95)

Gedây گداى [*Fa.*] : yoḫsul يوخسل u âil عائل [*Ar.*]; gani : tuvanger ü bay
(Men. Cev. XVII. 11)

Alan veren odur bazar içinde
Kimin bay ü kimini yoḫsul يخسول eyler *(Niyazi. XVII. 27)*

§ Gedâ گدا [*Fa.*] Yoḫsul يخسول kişi. *(Cam. Fa. XVII. 5)*

§ El-fukarâ' الفقرآء [*Ar.*] : Yoḫsullar يوخسوللر demek.
(Kdeb. XVIII. 127-1)

§ Dend دند [*Fa.*] : On mânası var. 2, fakir ve miskin ve yoḫsul يوخسول mânasınadır. *(Bürh. XVIII-XIX. 281)*

§ Zinde زنده [*Fa.*] : Beş mânası var. 2, Fakir ve yoḫsul يخسول mânasınadır. *(Bürh. XVIII-XIX. 325)*

yoḫsulluk : Yoksulluk, fakirlik.

§ Yoḫsullukta يخسوللقده ölmek yeğdir nesne uma kimsenin katına varmaktan. *(Güls. XV. 33)*

§ Bir gün Benna, hatunıyle tatlucak söyleşirken baylık, yoḫsulluk يخسوللق sözü çıktı. Hatun eyitti... *(Ferec. XV. 45)*

§ Ve urup baş yarmak ve kılıç ve bıçak ve ziyan ve gayri niza'lı nesnelerden ki kadı katında sabit ola, baylık ve yoḫsullukta يخسوللقده müslümanlar kanluğuna nazar oluna... *(Fatih. Ka. XV. 29)*

§ Ne denlü diri olsa yoḫsulluk يوخسوللق görmeye. *(Cev. Ah. XV-XVI. 15)*

§ Fakr فقر [*Ar.*] : Yoḫsulluk يخسوللق. *(Bab. XVI. 2, 75)*

§ Cehilden katırak yoḫsulluk يوخسللق yoktur. *(Cam. Na. XVI. 33)*

Fakr فقر [*Ar.*] : yohsulluk يوخسللق , di yohsula : fakir *(Cev. Ke. XVII. 95)*

yoḫsul urganı, (yoksul urganı) : Bir cins sarmaşık.

§ Kasus قسوس [*Fa.*] : Şol sarmaşıktır ki yoḫsul urganı يوخسل اورغانى derler. *(Ni'meti. XVI. 490)*

§ Kasus قسوس [*Fa.*] : ... Ol sarmaşıktır ki yoksul urganı يوقسل اورغانى derler. *(Caf. XVI. 120-1)*

§ Kasus قسوس [*Fa.*] : Ol sarmaşık ki yoḫsul urganı يخسول اورغانى demekle meşhurdur. *(Deş. XVI. 158-2)*

yok : Değil.

Ne kuş kim çeviklikte oranı yok
Simurg'u eliktireler anı yok يوق *(Süh. XIV. 199)*

Sınıklığı ol kişi eyler kabûl
Ki fazıl ola yok يوق ki nefsi fuzûl *(Süh. XIV. 124)*

Kılıç ile il gün haraba gider
Yok يوق eyle ki miskinler ahı ider *(Ferh. XIV. 8)*

Ki yoksul gözetmek olsun işin
Yok يوق ol kim gözetesin âsayişin *(Ferh. XIV. 7)*

yokalmak : Yok olmak.

Zehi devletlü can kim ol yokaldı يوقلدى
Ve liykin yer yüzünde adı kaldı *(Çeng. XV. 183)*

yokamak, (yoḫamak, yokmak) : 1. El sürmek, dokunmak, yoklamak.

§ Kalan kullar anın korkusundan kimsenin nesnesine yokamaz يوقز oldular. *(Kesir. XV. 44)*

§ Her kim ana el yokasa يقاسه ol balçıktan avaz çıkardı. *(Münteha. XV. 162)*

§ Pervâsiden پرواسيدن [*Fa.*] : Değip yokamak يوقق. *(Miftah. XV. 20)*

§ Buğdayı... değirmende üğütürken saklayalar kim yumuşak olup göyünmeye, iğen iri olmaya, değirmenden çıkıcak ıssıla çuvala koymayalar bir hafta geçmeyince yokamayalar يوقيلر ; gayet ince elekten. *(Hazain. XV. 30-1)*

§ İstifrağ kim boşaltmaktır bedeni gerekmez hıltlardan... Sayruluk kankı hılttan olursa kankı a'zadan gerek ise ol hıltı artık sürmeğe yarar, illâ ol hıltı sürüp kalanına yokamamağa يقامغه yaramaz, zira birbirine karışmıştır. *(Hazain. XV. 41-2)*

§ Karıncaya dahi merdane yok يق. *(Ata. XV. 2)*

§ Yokmak يوقق, parmak ile veya el ile bir nesnenin içinde ne var anı bilmek. *(Kab. XV. 162)*

§ İleri vardım parmağımı ayağına yokadım يوقدم (harekelidir) taharrük eyledi. *(Cev. Ah. XV-XVI. 603)*

§ Beşlîden بشليدن [*Fa.*] : Yokamak يوقق. *(Şamil. XVI. 315)*

§ Beşlîden بشليدن [*Fa.*] : Yokamak يوقق. *(Ni'meti. XVI. 16)*

§ Ol vakıtta zekerine yokasa يقسه gerektir ki ikiledin abdest ala. *(Zad. XVI. 59)*

§ Büsûden بسودن [*Fa.*] : Değmek ve dutmak ve yokamak يوقق. *(Şamil. XVI. 267)*

§ Mesîden مسيدن [*Fa.*] : Yokamak يوقمق. *(Şamil. XVI. 852)*

§ Çobanlar etti : Kaçan halkın halifesi âdil olsa kurtlar koyunlarımıza yokamazlar يوقزلر. *(Rahat. XVI. 300)*

§ Pervas پرواس [*Fa.*] : Bir nesne iri midir yumşak mıdır bilmek içün yokamak يوقامق mânasına. *(Deş. XVI.)*

2. Yok etmek.

Aşkı yahar ü hecri yıhar, gamzesi yoḫar يوخر
Sıhhat canıma yahar ü yıhar ü yoharı *(Kadı. XIV. 262)*

yokanmak, (yokunmak) : 1. Dokunulmak, yoklanmak.

§ Büsûde بسوده [*Fa.*] : Elle yokanmış يوقنمش nesne. *(Niʿmeti. XVI. 180)*

§ Büsûde بسود [*Fa.*] : Elle yokanmış يوقانمش nesne. *(Deş. XVI. 310-1)*

2. İlişmek, dokunmak.

Tokunmasın yavuz yel gülşenine
Yokunmasun يوقنمسون yamanlık damenine *(Şeh. Ş. XVI. 280)*

Değürmemiş kimesne lep lebine
Yokanmamış يوقنامش dahi el gabgabine *(Yuz. Şems. XVI. 73)*

yokatmak : Yoklatmak, el dokundurtmak.

§ Büsânîden بسانيدن [*Fa.*] : Yokatmak يوقتمق. *(Şamil. XVI. 267)*

yok iş : Esassız, gereksiz iş.

Yok işe ايشه يوق vü olmayası sevdaya dolaşıp
Yârinden ü canından ümidin üze benven *(Süh. XIV. 187)*

Gönül aldırana ne assı öğüt
Yok işler اشلر يوق düzene ne assı öğüt *(Süh. XIV. 36)*

yoklu : Fakir, mühtaç, yoksul.

Bir kavilde dahi gelmiştir haber
Taam yirken Yusuf alurdu meğer

Gizler idi verir idi yohsula
Yidirirdi yokluya يوقلويا hem varlıya *(Yuz. Şeyd. XIII. 78)*

Ut ola sağven demek sayru kişi
Aybola bayven demek yoklu يقلو kişi *(Ga. XIV. 304)*

§ Baylara buyurup dervişlere sadaka kılın dediği dahi kendi yoklu يوقلو olup anların mâline ihtiyacı olduğundan değil. *(Leys. Mu. XIV-XV. 186-1)*

Bular esrar içinde seyrederler
Ne yerde yoklu يوقلو olsa hayrederler *(İbrahim. XV. 16-2)*

Anı yoklu يقلو gören nefsin gözüdür
Bilir mi dün kuşu kim gün yüzüdür *(Tennuri. XV. 38)*

Meğer ol yokluya يقليه irişe cûdu
Kuûda döndüre ol dem sücudu *(Tennuri. XV. 328)*

yokmak : → **yokamak.**

yoksul urganı : → **yoḫsul urganı.**

yoktur : Olmaz.

§ Deniz suyu mevce geldi ve anın yavruların götürdü gitti. Dişisi çün ol hali gördü, yavlak kaygulu oldu ve eyitti : Ben bilirdim ki su ile oyun yoktur يقدر. *(Kel. XIV. 52)*

yokunmak : → **yokanmak.**

yol : 1. Âdap, erkân, âdet, meslek, usûl, kaide.

§ Yol يول bilmezsen yola git. *(Ata. XV. 2)*

§ Giderler (güderler ?) كدرلر sizin devletlü yoluñuzu يولكزى ve türenüzü. *(Cev. Es. XV. 13)*

§ Gerek Halvetî'ler yolu, gerek Zeynî'ler yolu يول ikisi dahi tahkiktir. *(Maârif. XV. 86)*

Bular rehzenler olmakta ne şektir
Bu yollu يوللو şeyh Deccal'a eşektir *(G. Ra. XV. 209)*

Süâl ettim gerü ey yâr-ı âşık
Yolunda یولنده ahdi muhkem kavli sâdık
(Çeng. XV. 220)

§ Divan-ı hümayunumda sadırda oturmak vüzeranın ve kadıaskerlerin ve defterdarların ve nişancıların yoludur یولیدر.
(Kanun. Os. XVI. 13)

Yolun üzre eğer köprü ola ol
Basuben geçme uluyu budur yol *(Güvahi. XVI. 25)*

Ol ki yolsuz iş idüp yol یول bilmeye
Yoldaş olma ana Nazmi sen sen ol *(D. B. XVI. 137)*

§ Vüzera-yı ızam yollarınca یولرنجه birbirinin ardınca yürüyüp ikinci vezir makamında paşa cümlesinin önünce yürüyüp bölük ağalarına ve Yeniçeri ağasına selam mahallerinde merasimi icra ederek... *(Os. Kanun. XVII. 506)*

Ben dururken sarsın iller gül tenin, bu yol mudur
(Saz. Âşık. XVII. 115)

2. Müsaade, izin.

Bağlayup götürelim işbu piri
Sana yol یول yoktur girme içeri *(Battal. XVIII. 195)*

yoladüşmek : Yolmağa başlamak, çok çok yolmak.

Temam idüp sözünü yola düştü
Yine sümbül saçını yoladüştü یوله دوشدی *(Mih. XV. 225)*

yola girmek : Yola çıkmak, yola düşmek, yola koyolmak.

Bulasın istediğin gire ele
Bunu işitti hoca girür yola کیررریولا *(Yuz. Şeyd. XIII. 13)*

Göçtü andan yola girdi یوله کردی ol hoca
Bir şehre girdi işit kavmi nice *(Yuz. Şeyd. XIII. 18)*

Alalım Bünyamin'i girelüm yola کرالوم یولا
Bu şehirde kim var bize karşı gele *(Yuz. Şeyd. XIII. 79)*

Gerek kim icazet ola ben kula
Ki varmak için Çin'e girem yola يولا كيرم *(Süh. XIV. 31)*

§ Yengeç selâmet kurtuldu, yola girdi يولا كردى. Kalan balıklar katına vardı. *(Kel. XIV. 35)*

§ Dahi Konur atın ökçeledi, yola girdi يوله كردى, evine geldi. *(Dede. XIV. 69)*

§ ... İncecik bir yola iletti : Bu yoldan git, bir abadanlığa irişesin dedi. Fazl... yola girdi يولا كيردى ol gece irteye değin katı yürüdü. *(Ferec. XV. 25)*

§ ... Benna bu sözü işitti gönlü hoş oldu ve sefer yarağın gördü, yola girdi يولا كيردى. *(Ferec. XV. 45)*

§ Üç kişi yola girüp يولا كيروب birkaç günde Bağdad'a yetiştiler. *(Ferec. XV. 20)*

§ Kendi sürülerinden dört yüz, dörder boynuzlu koç kurban üründüleyüp sürdü yola girdi يوله كيردى. *(Bektaş. XV. 341)*

Biraz dinlen yine yola giresin يوله كراسن
İki âlemde maksuda iresin *(Enis. XVI. 8)*

§ Merkebe bir mıktar buğday yükletip gece içinde yola girdim يوله كيردم. *(Mevahib. XVI. 23)*

Girdi كيردى üsküflüler heman ki yola يوله
Aldılar turna telli yâri kola *(Atai. Ha. XVII. 60)*

yola gitmek : Âdete riayet etmek, örf ve âdete göre hareket etmek.

§ Yola gitmeyeni يوله كتميانى yöne getirirler. *(Ata. XV. 2)*

yolakçı : Yolcu, yola giden.

§ Şunda bir deli yiğit, yolcunun, yolakçınıñ يولقجىنك, çobanın çoluğun etmeğin alır. *(Dede. XIV. 134)*

yol ayırdı : İki yolun ayrıldığı nokta.

§ Kaçan Şuayp aleyhisselâm Musa'ya kızın verdi ve koyunun dahi ısmarladı eyitti : İşbu koyunları alıp gitgil kaçan yol ayırdına ايردنا erse soldın yana sürgil. *(Enb. XIV. 368)*

yol azıtmak : → yol azmak.

yol azmak, (yoldan azmak, yolu azmak, yolun azmak, yol azıtmak) : Yolunu şaşırmak, doğru yoldan sapmak, yanlış yola gitmek.

Ya ol bir yol azmış يول ازمش kişi olusar
Yahut bir acayip işi olusar *(Süh. XIV. 193)*

Yol azdım يول ازدم ü düştüm yola bilmezem
Atam nitmiş ola anı bilmezem *(Süh. XIV. 234)*

Görüp tana kalıp yolun azduğın يولن ازدوغن
Anın kubbede suretin yazdığın *(Süh. XIV. 179)*

Hele bir sözdürür kim söyleşürsüz
Yol azmış يول آزمش gibi yolu soylaşursuz *(Fütuh. XIV. 358)*

Oturmazdı, gice gündüz arardı
Gülendam'ı bulurdu, ne görerdi
Ne üşenürdü ne yoldan azardı
Bulam deyü Gülendam'ı, gezerdi *(Dah. XIV. 92-1)*

Gelirken, nâgehene yolu azdı
Yol üç bahş oldu ol birine gitti *(Dah. XIV. 71-13)*

§ Eğer ben anı işleyecek olursam bes hidayet yolun azmış يولن ازمش oluram. *(Enfes. XV. 30)*

Giydim dervişler tonunu bulamadım yolunu
Yolu ben azduğumlayın يولى آزدوغلين azmamıştır hiç bir dahi *(Eşrefoğlu. XV. 41)*

§ ... Geldiği yolu tuttu gitti, döndü tuman belürdü, şahzade yolu azdı يولى ازدى gayrı tarafa gitti. *(Ferec. XV. 441)*

§ ... Yüz müsriflığa tuttu hergün mübalağa harçlar eyledi, malini telef eyledi. Hemşireleri halifeye şikâyet etti, halife nisaplarını ifraz etti, Halit vechini sehl müddette bozdu, yolunu azdı يولنى ازدى. *(Ferec. XV. 462)*

§ ... Bir âdeme uğradı selâm verdi, aleyke aldı; Ne kişisin? dedi. Cüllah eyitti : Garibem yol azdım يول ازدم bana abadânlık göster dedi. *(Ferec. XV. 200)*

Niçe bir gül ile hem-rah olam ben
Niçe bir yol azup يول ازب gümrah olam ben
(Çeng. XV. 164)

Kim a'malar bigi yol azmayavuz يول ازمياوز
İlâhî lûtfunu eyle kulavuz *(Delil. XV. 4)*

§ Beriyye içinde giderken yol azıddum يول ازدم.
(Tez. Lâ. XV. 384-2)

Demidir çare kıl âvare kaldım
Yolumu azdım آزدم يولوم u bîçare kaldım
(Yuz. Şems. XVI. 14)

Karanu gicede azmıştı yolun
Ne sağın fark edebilmiş ne solun *(Yuz. Şems. XVI. 180)*

§ Meğer yol azup يول آزوب yabana gitmişim.
(Mevahib. XVI. 23)

Hudayâ Kerîmâ inayet senin
Medet kıl yol azdım يول آزدم hidayet senin
(Atai. Ha. XVII. 3)

§ Bu vechile ihlas-ı niyyet habl-i metin-i hidayettir ki anı tutan yol azmaz يول ازمز. *(Nasayih. XVII. 3)*

§ Dalâlet, dalâl ضلال ، ضلالت [*Ar.*] : Yol yitirmek ki yol azmak يول آزمق ta'bir olunur. *(Aks. XVII-XVIII. 238)*

yol basan : Yol kesen, kutta-ı tarik, rehzen.

§ Mehabet ve heybet hârisleri yol basanı يول باصه‌نى asalar.
(Mevahib. XVI. 463)

yol basmak : Yol kesmek.

Ahd-i adlinde şimâl, ey padişah-ı milk-i adl
Yol basup يول بصوب tozlar koparmayam deyü eyler yemin
(Zati. XVI. 7)

yol başlamak : Kılavuzluk etmek, çığır açmak.

Sanır ki Süheyl ola yol başlayan يول بشلين
Ne bilsin ki zengidir iş işleyen *(Süh. XIV. 153)*

yol bozmak : Yol şaşırtmak.

Hayır diye şerre iltür doğru tamuya çeker
Küfrü iman gösterir yol bozucu يول بوزيجى kallâştır .
(Eşrefoğlu. XV. 35)

yol bulmak : 1. Fırsat bulmak.

§ Padişahlık farizalarından biıisi oldur kim işinin eksiklerin bitirmeğe ve gediklerin düzmeğe ivmeklik ve dürüşmek göstere, düşman yol bulmaktan يول بلمقدن ve galip olmaktan ön. *(Kel. XIV. 42)*

Şâyet ola ki sana hiyle ede
Yol bulucak يول بوليجق metâın ala gide
(Yuz. Hamdi. XV. 45-1)

§ Kurtarmak dilerim, halâsına yol bulmadım يول بوليمادم.
(Zehr. XVI. 51)

2. Benliğine girmek, tesir ve nüfuz etmek.

§ Ol arslan buların meliki idi. Hergiz öküz görmüş ve anın adın işitmiş değil idi. Pes kaçan Şenzebe'nin avazı anın kulağına erdi, yavlak katı korku ana yol buldu يول بلدى.
(Kel. XIV. 24)

§ Şenzebe kuvvet tuttu semirdi, gövdesi imaret oldu. Pes ol dinlenmek deliliği ve ni'met esrikliği ana yol buldu يول بلدى.
(Kel. XIV. 24)

§ Eğer gerçek âşıkmıssadun hergiz uyku sana yol bulmayadı يول بلمياد. *(Tuh. Le. XV. 311)*

yolca : 1. Yoldan ayrılmayarak, yolun imtidadınca, yolu takiben.

Değme gez ki çıkar idi seyrede
Gittiği yolca يولجه gelirdi ol dede *(Yuz. Şeyd. XIII. 59)*

Gide ol yolca يولجا vara andan yana
Anın ile yürüye önden sona *(Ga. XIV. 505)*

§ ... Bu hal ile yolca يولجه yoldaş olup gittiler.
(Anter. XIV. 49)

§ ... Yolca يولجه gelirken bir kâfire sataştı, ol kâfir eyitti : Ne iştesin? Ebu-Ali eyitti : Bazirgân. *(Tez. Ba. XV. 211)*

Yolca يولجه giden müsafir kasr u sarayı neyler
Tahtı vü tacı nitsün şol kimse kim konuktur
(Nihani. XVI. 33)

2. Yol üzerinde.

§ Yolca يولجه bana iki kişi geldiler. *(Şevahid. XVI. 161)*

§ Sultan Murat Han Gazi azm-i şikâr ederken Rum torlaklarından bir güruh-ı mekruh yolca يولجه karşı gelirler. *(Letaif. XVI. 21)*

yolca gidü : Yol boyunca giderek.

Gerü eve gelicek ağlayalım
Yusuf'u kurt kaptı baba diyelim
Üşbu düzgün düzdüler yolca gidü يولجه كيدو
And içtiler kamu kavlin berkidü *(Yuz. Şeyd. XIII. 4)*

yol çekmek : Yol kat'etmek, yol almak.

§ Kimi yayak, kimi arucak deve üzerinde yol çeküp يول چكوب geleler ırak yerlerden. *(Leys. Mu. XIV-XV. 37-2)*

§ Kimi yayak, kimi arucak deve üzerinde yol çeküp يول چكب arıklamış geleler. *(Leys. Ar. XV. 60)*

yoldan azmak : → **yol azmak.**

yoldan eğilmek : Yoldan ayrılmak, sapmak.

§ Hiç kimse benden sonra ol yoldan eğilmeye يلدن اكلميه illâ helâk ola. *(Hay. XV. 46)*

yoldan iletmek : Yoldan çıkarmak.

Bin zâhidi bir şive ile ilede yoldan ايلدا يولدن
Kâfer gözün ol kast ile imana gelüptür *(Dâi. XV. 134)*

§ Nefs ve şeytan seni yoldan iledürler يولدن ايلدرلر.
(Saa. Pend. XVI. 35)

yol dartmak : Yol zahmeti çekmek.

Ne yol dartasın يول درتاسن ne çekesin emek
Ne içmek gerekli ola ne yimek *(Süh. XIV. 250)*

yoldaş koşmak : Yol arkadaşı yapmak.

§ Ulu Abdalı ve Küçü Abdalı kendi eliyle maan yoldaş koşup يولداش قوشوب gönderdi. *(Bektaş. XV. 222)*

yoldaşlanmak : Arkadaşlık yapmak.

§ Hışım tonıyle libaslan, yetmiş bin azap feriştesiyle yoldaşlan يولداشلن. *(Ta. Şahi. XVI. 13-1)*

yoldaşlaşmak : Yol arkadaşlığı yapmak.

§ İrtifak ارتفاق [*Ar.*] : Kimseyle yoldaşlaşmak يولداشلشمق.
(Bab. XVI. 2, 322)

yol deptürmek : Çok yol yürütmek.

§ Bu kadar leşker niçün hakkından gelemediler, bize dahi yol deptürdüler يول دپدردیلر dedi. *(Müslim. XV. 6, 41)*

yol dokumak : Sürekli olarak yol yürümek.

Bin kez hacca vardın ise bin kez gaza kıldın ise
Bir kez gönül sıdın ise, gerekse yüz yıl yol doku يول دوق
(Yunus. XIII-XIV. 124)

yol döğmek : Yol tepmek, yol yürümek.

Meğer kim işitmiştir adımı ol
Ki geldi bu araya dek döğdü yol يول دوکدی *(Süh. XIV. 61)*

yol eri : Sâlik, tarik ehli, yolcu.

Ya ol bir yol azmış kişi olusar
Yahut bir acayip işi olusar
Bezirgân hem olmaya ya yol eri يول اری
Bayık âdemîdir değildir peri *(Süh. XIV. 193)*

Aç kulağın bir işit ey yol eri يول اری
Aydayım ol birliğe yetenleri *(Ga. XIV. 35)*

İlk taleptir yol eri یول اری uğrar ana
Ya'ni özenmek kopar Hak'tan yana *(Ga. XIV. 217)*

Gördü Mecnun'u yatuı bir yazıda
Bir yazı kim bin yol eıin یول ارن azıda
(Man. Tayr. XIV. 115)

Yol erine یول ارینه çünkü vaciptir yarağ *(Mihri XV. 99)*

Nefs ü tendir yol erin یول ارن yoldan koyan
Akl ü candır reh-nümasına uyan *(Vahdet. XV. 34-1)*

Cehd kılgıl sen yükün yeynildesin
Yol erisin gafil olma yoldasın *(Tazarru. XV. 164)*

§ Bir bölük yol erine یول ارنه rast geldi kim bir yere inüp yorkun ve arkun âlemden bî-haber her biri yatup uyumuşlar.
(Rahat. XVI. 282)

Yoşadup yol erin یول ارن yabanda komaz
Rehber-i lâ-ilâhe illâllah *(Aşki. XVI. 4)*

Gaafil olma yol eri یول اری yolda gerek ey Yahya
Aşk yolunda ölüm âşıka vuslat gibidir
(Yahya Bey. XVI. 139)

§ Rah-rev راه رو [*Fa.*] : Yoldaş ve yol eri یول اری.
(Şamil. XVI. 442)

Özünü konduğun yüzden tiz aşur
Oturma yol eri یول اری yolda yaraşur *(Güvahi. XVI. 69)*

yol etmek : 1. Yol bulmak.

Ve liykin kimsene bilmez nedür ol
Edemedi ایده مادی bu sırra hiç kes yol یول
(Yuz. Şems. XVI. 47)

2. Yol açmak.

Varlık cibalin kesip dost iline yol eder یول ایدر
Ferhat'leyin gözünün yolları pınar olur *(Niyazi. XVII. 31)*

yolıra, (yol sıra) : Yolca, yol boyunca.

Andan dahi göçtü gitti yolıra يولیرا
Söz öğüştür bu kez irdi Mısır'a *(Yuz. Şeyd. XIII. 21)*

Yol sıra يول سرا gider iken bunlar kamu
Geldi iblis bunların yolun uru *(Yuz. Şeyd. XIII. 67)*

İmdi yöneldiler giderler Mısır'a
Saklarlar Bünyamin'i ol yol sıra يول سره
(Yuz. Şeyd. XIII. 69)

yol iletmek : Yöneltmek, tevcih etmek.

Beğlerini derdi divanına ol
Meşveret meydanına iletti yol ايلتدی يول *(Budın. XVI. 7)*

yol izlemek : Kılavuzluk etmek, yol göstermek, rehberlik etmek.

Yol izleyici يول ازلايجی enbiya serveri
Emin Cebreil'in inecek yeri *(Ferh. XIV. 2)*

Buldular anda bir Arap kim adı Abdullah idi
Tuttular anı ücrete yol izleye يول ازليه önce revan
(Muham. XV. 157)

yol kesilmek : Yol kapanmak.

Kesildi كسلدی işlemekten doğru yollar يوللر
Açıldı kimse bilmez uğru yollar *(Güvahi. XVI. 44)*

yol kesmek : Yol almak, kat'-ı mesafe etmek.

Bile elimiz dutavuz bu ağır yolu kesevüz يولی كساوز
Kişinin ki gözü görmez dutavuz gözün açavuz
(Velet. XIII-XIV. 18)

§ El-cevb الجوب *[Ar.]* : Yol kesmek يول كسمك ki çok yürümek mânasına. *(Kdeb. XVIII. 248-1)*

yol komak : Yol göstermek.

§ İçmen, içmeyelim, yol komañ يول قومالك biz dahi geçmeyelim.
(Letaif. XVI. 44)

yollamak : 1. Uğurlamak, teşyi etmek.

§ Ve nice yâran hakiri yollamak یوللامق için Keçi Deresi'ne kadar geldiler. *(Ev. XVII. 3, 127)*

2. Yola çekmek, mücazat etmek.

§ Erenlerin mübarek nam-ı şeriflerin dile getirip söylemeyeler ve her kangısı söyler ise yollayalar یوللیەلر.
(Bektaş. XV. 279)

yollu yolunca : Usulü dairesinde, merasime uygun olarak, âdet üzere.

§ Elçiler yollu yolunca یوللی یولنجه oturdular.
(Hamza. XIV-XV. 4, 84)

Çekildi her yimek yollu yolunca یوللو یولنجه
Düzüldü sufralar kollu kolunca *(Güvahi. XVI. 14)*

yol mu : Reva mı, lâyık mı, caiz mi, yeri var mı?

Yol mudur ben senden ayru derde düşem yürüyem
Senden ayrılmaya hiç engel diyen ah ol yaman
(D. B. XVI. 50)

Kaçarsın gördüğünce yolda benden
Bu kunniş yol mudur ey yâr senden *(D. B. XVI. 48)*

yoloğlu : Fedayi, kurban.

Dost elinden dolu içmiş deliyim
Üstü kan köpüklü meşe seliyim
Ben bir yoloğluyum, yol sefiliyim
Ben de bu yayladan şaha giderim
(P. S. Ab. XVI-XVII. 29)

yol sıra : → yolıra.

yolsuz : Gümrah, yolunu şaşırmış olan.

§ Bî-rah بیراه [*Fa.*] : Azgun ve yolsuz یولسوز.
(Şamil. XVI. 400)

yol sürmek : Bir yolda devamlı yürümek.

Yolda hiç eğlenmedi yolu süıer يولى سرر
Cüst Ayas'ın katına değin irer *(Man. Tayr. XIV. 237)*

yolu azmak : → **yol azmak.**

yolu başa aparmak : Amaca ulaşmak, maksada erişmek.

Aparmaż imiş yolu başa آپرمزمش يولى بشا havf ile kimse
Çekme kademin korhubenü can ile serden *(Gülşeni. XVI. 89)*

Her kim ki doğru yolunu يولنى ışk ile aparmaz başa اپرمز بشا
Şeytan gimi eğri gidüp yolunu ol azar imiş
(Gülşeni. XVI. 34)

yolukmak : İsabet etmek, karşısına çıkmak, uğramak, çatmak.

Meğer aya nazar kıldım ki gözüm dolu kılmış oh
Yeridür bu göze her ne ki yolugursa يوليغورسه suçundan
(Kadı. XIV. 32)

Sûyi mağrep ola ger işbu alem
Tapuna yolukmasun يولقمسون hergiz elem
(Melhame. XIV-XV. 101-2)

Eşrefoğlu Rumi aşka pek yapış
Çün sana da geldi yoluktı يولقدى bu aşk *(Eşrefoğlu. XV. 3)*

Mübarek olmadı hiç bize bu yol
Bize yoluktu يولقدى bu yolda belâ bol *(Şeh. Ş. XVI. 450)*

yoluna gelmek : **1.** Karşısına çıkmak.

§ ... Ol sehmnâk yerleri kız görücek korktu eyitti : Sanırdım Basra'ya varam, bilmezem ölüm yerine geldim. Mübarek eyitti : Ağlama, yoluña geleni يولكا كلنى hoş gör.
(Ferec. XV. 150)

2. Yolunu kesmek, önüne çıkmak.

§ ... Mezbur Mehmet dün gece ahşam namazından çıktıktan sonra yoluma gelüp يوله كلوب : Bire gidi, bire baltızın filan idici deyü darb-ı şedit ile darp eyledi.
(Sic. A. XVI. 3, 706)

§ Turak ve Ahmet alât-ı harp ile yoluma gelüp يوله كلوب sol kolumu dirseğimde ve yine sol talumu kılıç ile çalıp mecruh ettikten gayri... *(Sic. K. XVI. 7, 149)*

yolun almak : Yolunu kesmek, yoluna çıkmak.

§ Mel'un, otuz bin erle Behram'ın yolun aldı.
(Müslim. XV. 6, 4)

Azığım yok yazığım çok yolda dürlü haber var
Yolum alursa يولم آلورسه nola ger div ü şeytan bî-haber
(Niyazi. XVII. 27)

Kasdedip adûlar aldı yolları
Göze hayâl oldu ilimiz bizim *(Kâtibi. XVII. 20)*

§ Amma akıncı tâifesi yolların alup يوللرين آلوب çoğunu kılıçtan geçirdiler. *(Solak. XVII. 246-2)*

yolun azmak : → **yol azmak.**

yolun bağlamak : Yolunu kesmek.

§ Tamam ol er milk-i Rum'a girdi, yolun bağlayamadık يولين باغلايهمدق dediler. *(Bektaş. XV. 107)*

§ Ol ferzâne-i yegânenin piyadeler yolun bağladı يولن بغلدى.
(Saadet. XV-XVI. 175-1)

Azmi diyar-ı vaslına azm etse câ-be-câ
Bağlar yolunu بغلر يوليني asker-i hicran bölük bölük
(Ârifin. XVI. 92)

yolundan eğmek : Yoldan çıkarmak, doğru yoldan saptırmak.

§ ... Ol siyah yimekten içmekten fariğ olur eydür : Ey sanem... serkeşliği ko, vefama baş ko ve illâ sana bir iş iderem ki âlem ibret tutar. Ol hatun eydür : Ey ifrit-rûy, zebani-huy, bunca vakıttır ki beni bunda hapsedip tursun, ha söylersin yolumdan eğemezsin يولمدن اكزسين, râm edemezsin; elinden geleni eyle. *(Ferec. XV. 118)*

yolunmak : 1. Kendi saç ve sakalını yolmak.

Gönüldü girdi ol kaza yoluna
İşin bilmez kişi sonra yoluna *(Day. XIV. 99)*

2. Temizlenmek.

Diledi kim yazığından yoluna يولنه
Bu niyyetle girdi Kâ'be yoluna *(Ga. XIV. 61)*

3. Halas bulmak.

Ol gece yolunubenin يولونبانن ol Resûl
Kâ'be'ye tuttu Ebubekr ile yol *(İs. XIV-XV. 435)*

yolun sürmek : Yolunu tâkip etmek, izinden ayrılmamak.

§ Zira din yolun sürmek يلن سرمك ve hak nişanların zahir eylemek padişah korkusunsuz olmaz. *(Kel. XIV. 2)*

yolun urmak : → yolunu urmak.

yolunu urmak, (yolun urmak) : Yolunu kesmek.

Yolum urdu يولم اوردى şeytan ana uydum
Ne durdum ü ne yoldaşa küydüm *(Süh. XIV. 234)*

§ Anın yolun urup يولن اورب yoldan ıra. *(İrşad. XV. 7)*

Yolun urdu يولن اردى bu hünerler niçenin
Ola mı temyizi şol hamr içenin *(İbrahim. XV. 26-2)*

Dem-i rıhlette kıl lûtfunu hemrâh
Yolum urmaya tâ şeytan-ı gümrâh
(Saadet. XV-XVI. 218-2)

§ Rehdâr رهدار [*Fa.*] : Ni'meti, gafil iken bir kimesnenin yolun urup يولن اوروب bağlayıp öldüren kişiye derler, demiş. *(Deş. XVI.)*

Diyürek söyleyürek ederek ah
Yolunu يولنى uyhu düzdü urdu ارد nâgâh
(Yuz. Şems. XVI. 106)

yolu oñarmak : Yolu çıkarabilmek, bulabilmek.

Kardaşlarından ayrıldı gelemez
Tur ana var ol yolu oñaramaz يولى اوكارمز
(Yuz. Şeyd. XIII. 69)

yol uran, (yol urucu) : Yol kesen, yol kesici, rehzen.

Ey hırka giyen yol urucu يول اوريجى zahid-i salûs
Kesretten arın, hırkanı gel vahdete bandır
(Nesimi. XIV. 63)

§ ... Çok yâranları var idi, kamusu uğru ve yol urucuları يول اوروجيلرى idi, dün gün yol urup kârban kumaşın Fudayl'e getirirlerdi... *(Tez. Ba. XV. 112)*

§ Tama'kâr âbid yol urucudur يول اورجىدر. *(Güls. XV. 75)*

§ Reh-zen رهزن [*Fa.*] : Yol urucu يول اوروجى, haramî mânasına. *(Deş. XVI. 262-2)*

§ Rah-zen راهزن [*Fa.*] : Yol urucu يول اوروجى, haramî. *(Şamil. XVI. 442)*

§ Reh-zen رهزن [*Fa.*] : Yol uran يول اورن, kaatı-ı tarik mânasına. *(Cinas. XVI. 38-1)*

§ Reh-zen رهزن [*Fa.*] : Yol urucu يول اورجى ki haramîdir. *(Ni'meti. XVI. 338)*

Turşu : riçâl ü yol uran يول اوران : rah-zen راهزن [*Fa.*]
Dağ : kûhsar ü kazıcı : kûh-ken *(Genc. XVII. 80)*

§ Reh-zen رهزن [*Fa.*] : Yol urucu يول اوريجى, haydut, hırsız. *(Kam. Os. XIX. 446)*

Dûr eder Hak'tan seni yol urucular kıl hazer
(Kuddusi. XIX. 31)

yol urmak : Yol kesmek, yol vurmak.

Yol sıra gider iken bunlar kamu
Geldi iblis bunların yolun uru يولين اورو
(Yuz. Şeyd. XIII. 67)

Diline baksan sanasın dostturur
Dirliğin görsen göresin yol urur يول ارر *(Ga. XIV. 200)*

Ol biri eydür ki div urdu yoluñ اوردى يلك
Kim kamu sağ işini yendi solun *(Man. Tayr. XIV. 30)*

§ ... Çok yâranları var idi kamusu uğru ve yol urucuları idi, dün gün yol urup يول اوروب kârban kumaşın Fudayl'e getirirlerdi. *(Tez. Ba. XV. 112)*

§ Yâ Fuzeyl, niceye dek yol urasın يول اوراسن ?
(Tez. Ün. XV. 47-2)

§ Hak Taâlâ bu dünyayı düşman tuttuğu niçündür bilir misin? Taliplerinin yolun urduğu يولن اوردغى içündür.
(Müz. XV. 57)

Asesler kim gezüp kol kol yürürler
Haramîlerdürür kim yol ururlar يول اوررلر *(Letaif. XVI. 44)*

Ecel düzdi uruben اوروبن nâgehan yol يول
Anası öldü vü kaldı yetim ol *(Yuz. Şems. XVI. 61)*

Bûy-i gülü kurtaramazdı sabâ
Yolun ururdu يولن اورردى irişüp daima *(Atai.Ha. XVII. 85)*

§ Cem-i ehl-i fesat idip Etmekçi-zade'nin yolun urmak يولن اورمق... *(Naima. XVII-XVIII. 2, 27)*

yol urucu : → **yol uran.**

yoluşmak : Pençeleşmek döğüşmek.

§ ... Mihrefza, Hüsnâra-yı cazunun üstüne düştü, ol dahi, sarmaştılar yoluştular يولشدلر gâh ol bunu bastı, gâh bu onu bastı... *(Ferec. XV. 107)*

§ Budur ki, Mehmet bin Abdullah, oğlu Mustafa'yı ihzar edüp, mezbur oğlum beni döğüp sakalım yoldu, deyü bir mıktar sakal yoluğu getirip, mezbur Mustafa inkâr eylediğinde Hacı Hüsam ve Kancıoğlu Mustafa nâm kimesneler li-ecli'ş-şahade hazırân olup : İkisi biri biri ile yoluşuıken يولشوركن gördük, dedikleri kaydolundu. *(Sic. A. XVI. 1, 346)*

§ ... Halk ile döğüşüp yoluşmaktan يولوشمقدن dizleri yara olmağla... *(Aks. XVII-XVIII. 46)*

yolu varmak : Ermek, yolunu amacına eriştirmek.

İste anı ki yolu varmıştır يولى ورمشدر
Canını Hak nuruna karmıştır *(Velet. XIII-XIV. 48)*

yol üstün almak : Yol üstünde durmak, yolda beklemek.

§ İblis geldi görür İsmail anası yol üstün almış يول اوستن آلمش ağlayu durur. *(Tuh. Le. XV. 312)*

yol varmak : Yol gitmek, yola devam etmek, doğru yoldan gitmek.

§ ... Ben dahi gerü yolum vardım يولم واردم.
(Yüz. Ha. XIV. 5)

Sen peri-zadın reh-i aşkında ey çok sevdiğim
Cem nice yol vara يول واره çün yok hûn-ı dilden gayri zâd
(Cem. XV. 37)

§ ... Doğrulara bî-had beşaret var, rahmet-i Huda doğru yol varanlara يول وارانلره. *(Ferec. XV. 199)*

Hikmet-i Hak şöyle kıldı ıktiza
Reh-nümasız bu yolu varmak يولى وارمق hata
(İbrahim. XV. 33-1)

§ Ashabı seven yol varmış يول وارمش olur.
(Cev. Ah. XV-XVI. 322)

Kaçan olur ki bir ağsak karınca
O pencâh ü hezar yıl yol varınca يول وارنجه
(Fazilet. XVI. 199)

Çiger yiğit yolun يولن koca varımaz وريمز
Nice eyleyiser gönül karımaz *(Güvahi. XVI. 99)*

yol vermek : Müsaade etmek.

§ İkincisi uyanığın oldur kim, çün kendi işin gözetimedi, bir vakıa ana erdi; gönlün yerinden ırmaya ve iymenmeye ve hayranlığa kendüden yana hiç yol vermeye يول ورميا.
(Kel. XIV. 40)

§ ... Yâ İblis, kullarım önünden ve ardından ve sağından ve solundan gelip azdırmak mümkün ola, amma üstünden gelip azdırmağa sana yol vermezem يول ويرمەزم.
(Cennet. XV. 7)

§ ... Bu haber Ferruhnaz'a yetişti, ol dahi heves etti kim rahibi göre, nasihatin işite. Durdu cariyeler ile ve hâdimler ile deyr kapısına geldi, rahibe haber ettiler, katına girmeğe destur vermedi... Melikenin melike hirman haberi geldi ol dahi melûl düştü, Ferruhruz katına geldi : Kızıma niçin yol vermediñ يول ويرمدك dedi. *(Ferec. XV. 99)*

§ ... Kızın niyyetin döndürdü ve gönlünde olan yaramaz işe peşiman oldu ve bana buyurdu kim : Şimden gerü bânuyu esirgeyem, katıma yol verem يول ويرم dedi. *(Ferec. XV. 102)*

yol yarağı : Levazım-ı seferiye.

§ Sâz-ı rah ساز راه [*Fa.*] : Yol yarağı يول ياراغى.
(Şamil. XVI. 453)

Sefer kastına bağlanmış kuşağın
Seraser hazır etmiş yol yarağın يول يراغن *(Letaif. XVI. 30)*

§ Rehvâr رهوار [*Fa.*] : Yorga ve yol yarağı يول ياراغى.
(Şamil. XVI. 120)

yol yarağın eylemek : → **yol yarağın görmek.**

yol yarağın görmek, (yol yarağın eylemek, yol yarağın kılmak) : Yol hazırlığını yapmak.

İşidin ey kavm bî-noksan bilin
Hazır olup yol yarağını kılıñ يول يراغيڭى قلك
(Man.Tayr. XIV. 5)

Ol gün anda hüdhüdü toyladılar
Yollarınıñ yarağın eylediler يوللرينك يارغن ايلادلر
(Man. Tayr. XIV. 18)

Ey diriga geçti ömrün kendözüne gelmedin
Bir gün ansızın göçersin yol yarağın kılmadın يول يراغن قيلمدين
(Eşrefoğlu. XV. 35)

§ ... Yol yarağın kıldım قلدم يول يراغن, saçım iki şâh eyledim, silah kuşandım... *(Ferec. XV. 262)*

§ Heman dem hizmet kemerin iki yerden bağlanup yol yarağın gördü يول يراغين كوردى. *(Şeref. XVI. 145)*

yol yarağın kılmak : → **yol yarağın görmek.**

yol yatı : Levazım-ı seferiye.

Gece olucak aldı girdi atın
Gemiye, vü hiç düzmedi yol yatın يول ياتن *(Süh. XIV. 246)*

yom : → **yum.**

yondurmak : Yontturmak.

Öykünürmüş kaddine serv ey nihal-i sebz-pûş
Rûzgâr-ı müntakim neccara anı yondurur يوندورر
(Zati. XVI. 114)

yonma : Yontulmuş, yontma.

§ Ol adanın üzerinde taştan yonma bir âdem vardır.
(K. B. XVI.)

yonmak : **1.** Yontmak, tıraş etmek.

Çünkü Yusuf yüzünü gördü bular
Yusuf'a benzedü bir büt yondular يوندىلر
(Yuz. Şeyd. XIII. 18)

Yine kâğıt düzüben yondu يوند hâme
Getirdi nazmile dürler nizame *(Işk. XIV. 104-1)*

§ Yattuğu yerde başı ucuna bir kazık yonup يونب yere kakalar, yemiş ağacından ola. *(Yadigâr. XIV. 136-2)*

Oduna çünki Brahim-i aşk ile düşe dil
Hayalinin bütini yonmağile يونماغيله Azer ola
(Kadı. XIV. 3)

§ İbrahim bulara dedi kim : Tapar mısız şol nesneye kim kendi elinizle yonarsız يونرسز. *(Leys. Mu. XIV-XV. 197-1)*

Nerdübanlar yonulur یونلور anda öğüş
Çok meters uruldu yabanda öğüş *(Enveri. XV. 30)*

§ ... Ve kendüler kaşık ve keçkül yonarlardı یونارلردی.
(Bektaşi. XV. 24)

§ Her tahtayı ki yonarsın یونارسن gâh taht ve gâh tabut olur.
(Maârif. XV. 203)

Yonup یونب bağladı çattı çeng düzdü
Acep bir çeng-i pür-âheng düzdü *(Çeng. XV. 242)*

§ Anları elleriyle yonarlar یونرلر, düzerler. *(Enfes. XV. 180)*

§ Yüz yıl muntazır oldu ol ağaçlar büyüdü, yüz yılda dahi ağaçları yondu یوندی. *(Kesir. XV. 44)*

§ Şol putlar kim kendi elinizle yonduñuz یوندوکز ve dahi kendiniz ana Tanrı dediniz. *(Kesir. XV. 51)*

§ Çîden چیدن [*Fa.*] : Dermek ve döşürmek ve kesmek ve yonmak. *(Ni'meti. XVI. 17)*

§ Tıraş تراش [*Fa.*] : Tıraşîden lâfzından sıyga-i emir ve vasf-ı terkibîdir. Meselâ, Azer-i büt-tıraş, ya'ni büt yonucu یونیجی Azer demek olur. *(Deş. XVI. 165-1)*

§ Şefreng شفرنك [*Fa.*] : ... Ve mücellitlerin deri yonacağı یوناجغی âletleri. *(Deş. XVI. 204-2)*

§ Kalem-tıraş قلمتراش [*Fa.*] : Kalem yonacak یوناجق âlet.
(Deş. XVI. 170-1)

§ Teş تش [*Fa.*] : ... Ve büyük keser ki anınla ağaç yonarlar یونارلر ... *(Deş. XVI. 165-1)*

§ Tırâşiden تراشیدن [*Fa.*] : Yonmak یونمق ve yolmak ve kazımak.
(Caf. XVI. 186-2)

§ Tırâşiden تراشیدن [*Fa.*] : Yonmak یونمق. *(Şamil. XVI. 592)*

Sanevber servine öykündüğiçün
Bu gün neccarı gördüm anı yondu یوندی *(Zati. XVI. 668)*

Kûhken Şirin'e öz nakşın çekip vermiş firib
Gör ne cahildir yonar يونار taştan özüne bir rakib
(Fuzuli. XVI. 128)

§ Sefn سفن [*Ar.*], tıraşiden تراشيدن [*Fa.*] : Yonmak يونمق.
(Aks. XVII-XVIII. 235)

§ El-hasreme الحصرمه [*Ar.*]: Ve kalem yonmak يونمق mânasınadır.
(Kam. XVIII-XIX. 3, 429)

Di miskab : burgu, yonmak يونمق : necr نجر [*Ar.*] ü hem neccardır: dülger
(Asım. XVIII-XIX. 30)

§ Rendîden رنديدن [*Fa.*] : Yonmak يونمق ve kazımak ve sıyırmak mânasınadır. *(Bürh. XVIII-XIX. 304)*

§ Naht نحت [*Ar.*] : Yonmak يونمق, oymak. *(Kam. Os. XIX. 575)*

2. Silmek, yok etmek.

Mahv محو [*Ar.*] : yonmak يونمق, lehv : oyundur, lağv bâtıl söze di
(Cev. Ke. XVII. 92)

yonuldu : Kazıntı.

§ Sahtiyan yonuldusunu يونلدوسنى alalar bir çölmeğe koyalar ağzını gil-i hikmetle dutalar. *(Yadigâr. XIV. 77-2)*

yonulmak : Yontulmak.

§ ... Yeşimden, billurdan yonulmuş يونلمش ayaklar, şaraplar, müferrihler getirdiler. *(Ferec. XV. 6)*

§ El-ḫaşibü الخشيب [*Ar.*] : Ve dahi bir katca yonulup يونلب tasarlanmış ok. *(Terceman. XV. 297-1)*

§ Bir saray var idi, yonulmuş يونلمش taştan yapılmış idi.
(Kesir. XV. 91)

§ Mukteal مقتعل [*Ar.*] : Hırlıca yonulmamış يونلمامش ok.
(Bab. XVI. 1, 425)

§ Ḫâme خامه [*Fa.*] : Yonulmadık یونلمدق kalem.
(Ni'meti. XVI. 258)

§ Ol kamışa yonulmadın یونلمدین kilk, yonulup kalem olduktan sonra hâme dedikleri bu beytte zâhirdir...
(Deka. XVI. 59-2)

§ Garv غرو [*Fa.*] :... Ve yonulmadık یونلمادق kalem, garva mânasına. *(Deş. XVI. 291-1)*

§ Çûb چوب [*Fa.*] : ... Yonulup یونیلوب düzeldikten sonra kesilmiş ağaca çûb derler. *(Deş. XVI. 29-1)*

§ Garv غرو [*Fa.*]: Yonulmadık یونلمادق kalem. *(Şamil. XVI. 474)*

§ Kalem قلم [*Ar.*], ḫâme خامه [*Fa.*] : Maruftur ki yonulmuşuna یونولمشنه ıtlak olunur ve yonulmamışına yeraa derler.
(Aks. XVII-XVIII. 172)

yonulmalı olmak : Kırılması, parçalanması gerekli olmak.

§ Taber-zed طبرزد [*Ar.*] : Balta ile yonulmalı olan یونلمەلی اولان muhkem baş şeker. *(Bab. XVI. 1, 466)*

yoramaç : Devenin kasık ipi.

§ El-ibtan الابطان [*Ar.*] : Devenin yoramacını یورمجنی bağlamak, ya'ni devenin kasığı ipini bağlamak.
(Terceman. XV. 6-2)

yordam : Kılık, kıyafet.

Hay bâri yürü yordamıña یوردامکه güleyim biraz
Turp sıkayım zarafetine fos çoğa bu naz *(Vasıf. XIX. 50)*

yorga, (yorka) : Rahvan.

§ Hem ölülerinizin yorgasına یورغاسنه binerim, Kâhillerin yederim dedi. Tekür avratı eder : Dinin içün Kazan Bey, yedi yaşında bir kızcağuzum ölmüştür, kerem eyle ana binme, dedi, Kazan eder : Ölülerinizde andan yorga یورغه yoktur, hep ana binerim, dedi. Avrat eder: Vay senin elinden ne yer yüzünde dirimiz ve ne yer altında ölümüz kurtulurmuş, dedi.
(Deae. XIV. 139)

§ ... Bir yorga يورغه at yürüyüşüne iki yıllık yoldur.
(Yüz. Ha. XIV. 74)

§ El-himlâcü الهملاج [*Ar.*] : Yorka يورقه at ve eşkin at.
(Terceman XV. 295-1)

§ Bu dahi bu yorga atına يورغه binip şehirden bunları çıkarmadan kendi çıkageldi. *(Kesir. XV. 332)*

§ Anın dahi bir yorga يورغه atı var idi kim beş günlük yolu bir günde alırdı. *(Kesir. XV. 332)*

§ Rehvâr رهوار [*Fa.*] : Yorga يورغه. *(Sıh. Ac. XV. 24)*

§ Yorga يورغه bargir : 150, iyer ve uyan : 50, beş kalıp sabun : 5... *(Sic. B. XV. 1, 155)*

§ Ha turmayıp ömür yorgasına يورغاسنه binip gider.
(Maârif. XV. 67)

Bana meydan bisat-ı rubʿ-ı meskûn
Hünerde yüğrük ü yorga يورغا vü eşkün
(Çeng. XV. 254)

Her birisi yorga vü yüğrük idi
Ululukta gövde san bir it idi *(Cam. XV. 57)*

§ Tekâver تكاور [*Fa.*] : Yeleğen ve yorga يورغه at.
(Deş. XVI. 97-2)

§ Nîk-rev نيكرو [*Fa.*] : Yürüğen ve yorga يورغه davar.
(Deş. XVI. 294-1)

§ Himlâc هملاج [*Ar.*] : Yorga يورغه olan Türki feres.
(Bab. XVI. 2, 397)

§ Tekâver تكاور [*Fa.*] : Yorga يورغه at. *(Cinas. XVI. 53-2)*

§ Sügsüg سكسك [*Fa.*] Yorga يورغه ve eşkin olmayıp ling ling yelen tavar. *(Cinas. XVI. 41-2)*

§ Çünkü yorgasın, yaʿni sürʿatle gitmeğe kudretin vardır, aksaklık eyleme. *(Saa. Pend. XVI. 113)*

§ Rehvâr رهوار[*Fa.*] : Yorga یورغه ve eşkin. *(Caf. XVI. 68-2)*

§ Rehvâr رهوار [*Fa.*] : Yorga یورغه ve yol yarağı.
(Şamil. XVI. 120)

Gerek at menzil almağ içün eşkün
Yoruluben tiz olur yorga یورغه düşkün *(Güvahi. XVI. 35)*

§ Menzil alır atların ve yorgalarıñ یورغهلرك bulunmaz ise yayan kaldın. *(Zehr. XVI. 96)*

§ Rehvâr رهوار [*Fa.*] : Yorga یورغه ve eşkin tavar.
(Ni'meti. XVI. 338)

§ El-cemum الجموم [*Ar.*] : Yorga at یورغه. *(Ah. XVI. 270)*

§ El-gamr الغمر [*Ar.*] : Ve yorga یورغه eyü at. *(Ah. XVI. 737)*

§ Yedi esir ve iki yorga یورغه at verip... *(Ev. XVII. 7, 550)*

§ Tekâver تكاور [*Fa.*] : Yeleğen ve yorga یورغه.
(Cam. Fa. XVII. 24)

§ ... Yorga یورغه ta'bir olunan ata rahvan ıtlak olunur.
(Aks. XVII-XVIII. 81)

§ Tekâver تكاور [*Fa.*] : Yorga یورغه tavara mahsus vasıftır.
(Lû. Şeh. XVIII. 14-1)

Yorga یورغه at oldu : tekâver تكاور [*Fa.*], yağıza : şebdiz شبديز di
(Tuhfe. XVIII-XIX. 219)

Himlâc هملاج [*Ar.*] : yorga یورغه at licam : uygun inan : di dizgine
(Asım. XVIII-XIX. 26)

yorgalamak, (yorkalamak, yorgalmak) : Rahvan yürümek.

§ El-hemlecetü الهملجة [*Ar.*] : Yorgalamak یورغهلق ve yorka yürümek. *(Terceman. XV. 295-1)*

§ Ömür merkebi yorgalayı یورغالاني yürürken tursa gerek.
(Maârif. XV. 67)

§ Tebgıl تبغيل [*Ar.*] : Deve gâh yorgalup يورغلوب gâh yelmektir. *(Bab. XVI. 1, 383)*

§ Tekâpûy تكاپوى [*Fa.*] : Yürürken gâh yorgalayup يورغاليوب gâh yelmeğe derler. *(Deş. XVI. 5-1)*

§ Yürürken gâh yorgalayup يورغليوب gâh yelmeğe tekâpûy derler. *(Deka. XVI. 88-1)*

§ Er-retean الرتأن [*Ar.*] : Deve adımlarını birbirine karip atarak yorgalamak يورغلامق. *(Kam. XVIII-XIX. 1, 23)*

yorgalatmak : Koşturmak, eştirmek.

Anma ki har gibi nice kevdeni
Yorgaladur يورغلەدر bir iki dûn ü deni *(Atai. Ha. XVII. 138)*

yorgalık : Eşkinlik, eşkin, açık yürüyüşlü olma.

§ Ferahe فراهه [*Ar.*] : Üstadlık, yorgalık يورغەلق. *(Bab. XVI. 1, 264)*

yorgalmak : → yorgalamak.

yorka : → yorga.

yorkalamak : → yorgalamak.

yorkan : Yorgan.

§ Ve katranlı eski yorkanlar يورقانلر ve paçavralar ve bezler. *(Ev. XVII. 8, 471)*

yorkun : Yorgun.

Gitti ser-pençe-i esedden heng
Yorkun يورقن ahu gibi ki göre peleng *(Mîri. XVI. 165)*

yormak : Alıkoymak.

§ Encâliden انجاليدن [*Fa.*] : Bir işe ıkdam eden kimseyi ol işten yormak يورمق. *(Caf. XVI. 182-1)*

yorşumak : Yorgun düşmek.

§ Et-tafdir التفدير [*Ar.*] : Bu dahi aygır dişiye çok varmaktan yorşuyup يورشويوب kalmak mânasınadır.
(Kam. XVIII-XIX. 2, 65)

yort : Hüküm, nüfuz.

Ne der isem yortum يورتم yürür elimde ferman tutarım
Ne der isem hükmüm revan, çün hükm-i sultan tutarım
(Yunus. XIII-XIV. 204)

Kulu var idi şahın sevgili dört
Sürerdi her biri bir Bey gibi yort يرت *(Hurş. XIV. 11)*

yortmak : Koşmak, devamlı yol yürümek, sefer etmek.

Akıl der casusa yört يورت imdi gerü
Kanaata haber benden değirü *(Yunus. XIII-XIV. 9)*

Yort يرت ey gönül sen bir zaman, asûde, fariğ hoş yürü
Korkma, kayırma kimseden, gamdan gussadan boş yürü
(Yunus. XIII-XIV. 112)

Sabahın yola inip yortar idi يرتريدى
Kime kim tuş olursa yırtar idi *(Işk. XIV. 201-1)*

Bıraktı namusu duttu yakayı
Yabana yortdu يرتد vü yırttı yakayı *(Işk. XIV. 150-2)*

§ Kazan geri döndü geldiği yolu eline alıp, yorttu يورتدى.
(Dede. XIV. 72)

§ Yedi gün yedi gece yortdılar يورتدىلر kâfirin ser-haddine irdiler. *(Dede. E. XIV. 177)*

Pes eğlenmegil malini dök ü yort يرت
Saka-haneler yap ü sen dahi dört *(Süh. XIV. 240)*

Eyitti bu bir değil ü belki dört
Arada yazılmıştır, işine yort يورت *(Süh. XIV. 254)*

§ Yortasız يورتسيز bu sınkun ardınca. *(Anter. XIV. 27)*

§ İve ive giderdi ve becit yortardı يورردى. *(Anter. XIV. 55)*

Dost u düşman rahmetin tartmak gerek
Dün ü gündüz durmadın yortmak يرتمق gerek
(Ga. XIV. 331)

Yavuz söze olma kulak, durma yort يورت
Yaramaz işi görür olursan ört *(Ferh. XIV. 59)*

Bu fethi eyleyüben şah-ı didâr
Oradan Bolayır üstüne yortar يورتار *(Salâtin. XV. 50)*

Kurtulan sürtüp girürler içeri
At depüp yortup يورتب gelür Paşa gerü *(Enveri. XV. 70)*

Buyurmuş bir azize yort يرت ana var
Sana ilm-i ilâhi kıla tekrar *(Tennuri. XV. 9)*

§ Yortuñ يورتوك varın meliki inmeğe koman didi.
(Ta. Sel. XV. 86)

§ Ḫud-kâme خود كامه [*Fa.*] : Kendi muradına yortucu ديورتوجى
(Şamil. XVI. 428)

§ Ale's-sabah şiddet-i şita çekerek kar üzre yortup يورطوب.
(Ev. XVII. 8, 6)

§ Ve Kalmuk esirlerin atlarıyle ortaya alıp yorta yorta يورطه
يورطه giderken bir kar yağmağa başlayıp. *(Ev. XVII. 8, 6)*

§ Er-reciʿ الرجيع [*Ar.*] : Tekrar-be-tekrar sefer aşmış yortmuş
يورتمش deveye denir. *(Kam. XVIII-XIX. 2, 583)*

yort savul : Koş, çekil.

Çıkar iki taraftan çok karavul
Sadâ-yi hay ü hûdur yort u savul يورت و صاول
(Hadidi. XVI. 121)

Yürür on bin kişi önce karavul
Çavuşlar çağırırlar yort savul يورت صاول *(Şeh. Ş. XVI. 79)*

yortturmak : Koşturmak.

§ El-izaü الايضاع [*Ar.*] : İvdirmek ve yeldirmek ve yortturmak يورتدورمق. *(Terceman. XV. 147-2)*

yortucu : Haber ulaştırıcı.

§ Siz gelmedin öndünürek bir yortucu يورتجى göndermediniz. *(Enfes. XV. 53)*

yorucu : Yıldızlara bakarak veya başka usullerle, gaipten haber veren, kâhin, müneccim.

§ Aḫter-gû اختر [*Fa.*] : Yumcu ve yorucu يورجى. *(Miftah. XV. 46)*

yorultmak : Yormak.

§ İ'yahü'l-meşyi اعياه المشى [*Ar.*]: Yürümek anı yorulttu يورلتدى. *(Aks. XVII-XVIII. 399)*

yosmak, (osmak, usmak) : Kıyas etmek, benzetmek, benzetmeğe çalışmak, sanmak.

Gözetmek göğü düşmez olur onat
Karıncaya katı kazadır kanat
Özün karga kekliğe ussa nide
Bayık kendi yürüşünü unuta *(Süh. XIV. 220)*

Dolaşmış gönlü boynu bir kemende
Ki usmañ اوصمك ol kemendi hiç bende *(Hurş. XIV. 76)*

Kendini himmet edüben evliya u'llaha yos يوص *(Kuddusi. XIX. 79)*

yosun, (yusun) : Kanun, türe, âdet, usûl, yol.

Lâ'lin şehâ uğurlayın içti yüreğim kanını
Tokuzladısaram anı türe ile yosun içün بوسونچون *(Kadı. XIV. 425)*

§ Bu yosun يوسون ve bu türe ve yasak ki benden yadigâr kalır, saklayıp ayruksını yapmayalar. *(Ta. Sel. XV. 16)*

yoş : 1. Yorgun, yıpranmış, fersiz, zaif, kamaşık, bulanık.

Ne assı çü tonun içi ola boş
Ne assı ki gözün ola nuru yoş يوش *(Süh. XIV. 14)*

Kamaştı oldu ol dem gözleri yoş يوش
Atı boynuna düştü deng ü bîhuş *(Hurş. XIV. 68)*

§ İlkyazın iken mâr ininden çıkıcak gözleri yoş يوش olur, kamaşır. *(Edviye. XIV. 25)*

§ Baharda yılan çıkıcak güneş aydınından gözleri yoş يوش olur, kamaşır. *(Mü. Şi. XIV-XV. 80)*

Canı bahri cem'olup cûş eylemiş
Cûş-ı mevci gün yüzün yoş يوش eylemiş
(İs. H. XIV-XV. 127)

§ Ḫîre خيره [*Fa.*] : Yoş يوش ve bed-endiş. *(Miftah. XV. 80)*

Dedi kim Camasb'ım ana geldim uş
Ağlamaktan gözlerimi kılma yoş *(Cam. XV.)*

§ Ḫîre خيره [*Fa.*] : Bed-endiş kimesne ve uyuşmuş a'zâ ve kamaşmış göz ve donuk ve yoş يوش ve yorgun. *(Ni'meti. XVI. 275)*

2. Yorgunluk, fersizlik, zayıflık.

§ Yabanda biten razyaneyi bulur, yaprağına gözün sürer, gözlerinin yoşun يوشن giderir, açılır. *(Edviye. XIV. 25)*

§ ... Yoşun يوشن giderir, gözü görür. *(Mü.Şi. XIV-XV. 49)*

yoşatmak : Takatten düşürmek, mecalsiz hale getirmek.

Yoşadup يوشادب yol erin yabanda komaz
Rehber-i lâ-ilâhe illâllah *(Aşki. XVI. 4)*

yoş eylemek : → **yoş kılmak.**

yoş kılmak, (yoş eylemek) : Kamaştırmak, görmez hale getirmek.

Tama' odu içinde cûş kıldı
Gözünü hırs yolu yoş kıldı يوش قلدى *(Işk. XIV. 235-2)*

§ Yüzüne gözüne kum saçtılar yoş eylediler يوش ايلديلر ceng edecek mecali kalmadı. *(Anter. XIV. 159)*

yoş olmak : (Göz) Kararmak, fersizleşmek, kamaşmak.

Şuâından gözü yoş oldu يوش اولدى anın
Başından aklı hem boş oldu anın *(Işk. XIV. 87-1)*

§ Ḥîre şüden خيره شدن [*Fa.*] : Yoş ve sayrı olmak يوش وصايرى اولق. *(Miftah. XV. 26)*

yoşumak : Yıpranmak, yorulmak, zaif düşmek, kuvvetini kaybetmek.

Yoşudu يوشيدى atı Nevbahar'ın katı
Yayak neylesin olmayıcak atı *(Süh. XIV. 230)*

§ Kepek köpüğünden kepenek olur diyenler her beytin içi deyü taşın taşımaktan yoşudular يوشوديلر, yavaşıdılar, yabanda kaldılar. *(Sır. XVI. 83)*

§ Zebûn زبون [*Fa.*] : Yoşumuş يوشمش. *(Cam. Fa. XVII. 71)*

yoşutmak : (Göz hakkında) Kamaştırmak.

§ İlkyaz yılan ininden çıkıcak güneş gözlerin yoşudur يوشدر. *(Mü. Şi. XIV-XV. 49)*

yovcu : Harbeden.

§ Bir kovcunun bir saatte başardığın bir yovcu يوجى bir yılda başaramaz. *(Müz. XV. 342)*

yovun : → **yoğun.**

yoymak, (yuymak (II)) : Silmek, imha etmek, izale etmek, bozmak.

§ Gerçeksin, sen dahi anlardandın, illâ adın bu defterden yuydular يويدلر. *(İhlâs. XIV. 250)*

§ Memzuç içecek, kim i'tidalle ola, susalığı giderir gönlü açar, gussayı yuyar يير. *(Edviye. XIV. 30)*

Elinden geldise bu resme bir iş
Yine yoymaklığa يومقلغا sa'y eyle dürüş *(Işk. XIV. 50-2)*

Ucun koma uslu isen ma'ninin
Dürüş suretin yoyagör یویه کور da'vinin *(Ferh. XIV. 25)*

§ Hak Taâlâ ol kâfirlerin sanuların yoymağ içün یو یماغچون ki...
(Leys. Mu. XIV-XV. 284-1)

§ Eğer ol hürmetsizlik ile söyleyesi olursanız, ol fi'liniz sizin hasenatlarınızı yoyar یویر giderir.
(Leys. Mu. XIV-XV. 315-2)

§ El-müstehlikü المستهلك [*Ar.*] : Bir nesneyi yoyucu یویجی ve yok eyleyip giderici. *(Terceman. XV. 12-1)*

Kılma ihsan eylesen menn ü ezâ
Yoyma یویمه anı kim kabûl ede Huda *(Vahdet. XV. 162-1)*

§ Sıtkile tevbe edicek Hak Taâlâ tevbeyi kabul eder. Geçmiş günahları bağışlar, anınla dahi komaz defterinden yuyar یویر. Feriştelere emreyler ki kulumun günahı çok idi defterinde yazılmış idi. Çünkü yuydum giderdim, defteri boş kaldı; din imdi günahları yerine hasenatlar yazın. *(Cinan. XV. 33)*

§ Hak Taâlâ dilerse yoyar یویر ve dilerse kor. *(Müz. XV. 296)*

§ Kişiye aşk galip olıcak kendi adını ve gayrin adını gönülden yoyar یویار ve zikr ettiği mahbubun adını kor kalanını unutur. *(Müz. XV. 422)*

Bu varlık levhinin nakşin yoyasın
Vücüdundan be-küllî el yuyasın *(İbrahim. XV. 66-2)*

Gönüle dolmaz ol yârin hayali
Hayal-i gayri yoyar یویار olmayınca *(Eşrefoğlu. XV. 20)*

§ ... Kaçan beş günah işlese dahi bir müzd işlese ol kişiye beş müzd yazarlar ol beş günahı yoyarlar یویارلر.
(Cennet. XV. 67)

§ Yâ Musa, gazap, iman yoyar یویار ... Yâ Musa yalandan sakın kim adını salihlerden yoymayam. *(Cennet. XV 448)*

§ Sen benim takdirim yoymak یویمق mı dilersin.
(Güzide. XV. 101)

Mûcizeyle kameri şakkeyledi
Yoydu يويدى batıl nakşını hakkeyledi *(Cam. XV. 4)*

Nazmi gönülden gider kamu yaramazlığı
Eylik ile gel anın götürüsün kazı yoy يوى *(D. B. XVI. 201)*

§ Sütürden ستردن [*Fa.*] : Yülümek ve yoymak يويمق.
(Şamil. XVI. 277)

Nevbet-i kâr şimdi değdi size
Nakş-ı âmâli biz yoyup يويوب gittik *(Nigâ. Ter. XVII. 43-2)*

yoyulmak, (yuyulmak, yüyülmek) : Zail olmak, silinmek, bozulmak.

§ Yavuz hululuk ve ad yavuzluğu benim alnıma şöyle basıldı kim anın yoyulmağı يلمغى akla ve imkâna gelmez.
(Kel. XIV. 134)

Bunu tahkik eden kişi yanılmaz
Meseldir yazıdağı hiç yoyulmaz يويلماز *(Hurş. XIV. 14)*

Yeni bulup komak eskiyi olmaz
Ki eski varlu varludur yoyılmaz يويلمز *(Işk. XIV. 30-2)*

§ Yazılmışta yoyulmuş يويلمش yok. *(Anter. XIV. 865)*

§ Ve ol karalık kim ay içindedürür yoyulmak يلمق nişanıdurur. Andan Tanrı Taâlâ ayın ol geri kalan nurundan güneşi yarattı. *(Enb. XIV. 32)*

§ ... Anların hükmü bu âyetle mensuhtur, yoyuldı يويلدى, bu âyet hükmü sâbit olup muhkem oldu.
(Leys. Mu. XIV-XV. 282-2)

§ Adı, döşek üzerinde ve her oturacak yerlerde yazıldı, andan sonra adı yoyuldu يويلدى. *(Kesir. XV. 115)*

§ Yazılmışta yuyulmuş يويولش yok. *(Müslim. XV. 6, 190)*

§ Her kimse kim imana geldikten sonra gerü Allah'a şirk getüre, cemi'-i amelleri yoyulup يويلوب hebâen-mensur oldu.
(Leys. Ar. XV. 370)

Ne denlü dîde dökse hâme-veş hûn
Yoyulmaz یویلمز yazılan olmaz diğer-gûn *(Mih. XV. 149)*

Tutalım kim ya olmuş ya duyulmuş
Meseldir yok yazılmışta yoyulmuş یویلمش *(Mih. XV. 101)*

Yoyuldu یویلدی lâ vü illallah kaldı
Kul oldu mahv küllî şah kaldı *(İbrahim. XV. 12-2)*

§ Yazılmışta yoyulmuş یویلمش yok. *(Ata. XV. 20)*

Vücudundan bu hular hep yoyulsun یویلسون
Anın yerine hoş hular koyulsun *(G. Ra. XV. 188)*

Baka adı vücuda koyuluptur
Fena yokluğu andan yoyuluptur یویلپ‌در *(G. Ra. XV. 152)*

Yime hicran gamın ey dil ecelden öndin ölmüş yok
Yeter çek gussa-i hattın yazılmışta yoyulmuş یویلمش yok
(Ârifîn. XVI. 50)

Olacak nesneyi kim ide tağyir
Yazılmışta yoyulmuş یویلمش yok ne tedbir *(Güvahi. XVI. 29)*

§ Dört bin kebîre günahı defterinden yoyılur یویلر.
(Zad. XVI. 8)

§ Yazılmışta yoyulmuş یویلمش yok. *(Şevahid. XVI. 3)*

Kazılmaz levh-i hatırdan hatın sevdası ey meh-rû
Yazılmışta yoyulmuş yok ala gözlüm meseldir bu
(Yahya. Bey. XVI. 178)

Bu oldu yazılan başa ezelden
Yoyulmaz یویلمز yazılan ne çıkar elden *(Şeh. Ş. XVI. 305)*

Levh-i takdirin hatı hergiz yuyulmaz یویولز ey gönül
Her ne kim takdirdir tagyir olmaz ey gönül
(Raufi. XVI. 238)

§ Et-tarmese الطرمسه [*Ar.*] : Yüyülmek یویلمك ya'ni kazınmak, yolunmak ve sûrî olursa tıraş olmak.
(Kdeb. XVIII. 579-2)

yoz : **1.** Vahşi.

Yoz يوز yaşadım nefsim elinden kaçıp
Üş dahi kurtulamazam ah ah *(K. Ü. XV. 87)*

§ Bir yoz يوز kısrak at ve üç re's arvana deve ve iki re's camus öküzü ve... *(Sic. K. XVI. 6, 77)*

2. Yavan, bayağı.

§ Yağına kıymayan çöreğin yoz يوز yer. *(Ata. XV. 32)*

3. Zararlı.

§ Midede ve bağursaklarda bulunan yoz يوز hıltları süre, gidere. *(Edviye. XIV. 6)*

§ ... Yel eyler ve karnı geçirir ve yiyicek mideye yozdur يوزدر. *(Edviye. XIV. 10)*

4. Sürülmemiş ve ekilmemiş (yer).

§ Ḫarâyik خرايك [*Fa.*] : Yoz يوز ve gen yer, ya'ni dahi sürülmemiş ve ekilmemiş. *(Caf. XVI. 47-2)*

§ El-kafr القفر [*Ar.*] : Yoz يوز yer ki nebâtat olmaya. *(Kdeb. XVIII. 636-1)*

yöcü : Öcü, umacı.

§ Ed-dabâğit الضباغث [*Ar.*] : Yöcüler يوجولر ki sıbyanı anınla tahvif eyledikleri bostan oyuğu mânasına. *(Kdeb. XVIII. 256-1)*

yön : **1.** Cihet, taraf, vecih, suret.

Sözümü işitir isen geri dön
Sana gösteriverirem üşte yön يون *(Süh. XIV. 250)*

§ Melik göıdü kim kendünün çerisi bir yöne يونه durmadılar, karçaştılar. *(Fütuh. XIV. 423)*

Kimisi kulaktır ol işitti ün
Ün içinde ma'lum oldu ana yön يون *(Ga. XIV. 39)*

§ Üşbu senin işaretin vefadan ve rahmetten ıraktır, mürüvvet ve kereme hiç yakınlığı ve nispeti yoktur. Kavil ve aht sımağı ol deve üzerine ne yön ile يونله tutavuz?
(Kel. XIV. 48)

§ Âlimleı sözünün te'vili ve ma'nisi çok olur ve delim dürlü yönü يون olur. *(Kel. XIV. 63)*

§ Evi yüce ide ve hep evlerin kapusunu ve yönünü يونى gün toğrusuna ide. *(Yadigâr. XIV. 3-2)*

Kim yönümü ينوى dutup anın yanına
İrdim ol yoldan ben anın kânına *(Man. Tayr. XIV. 239)*

Yön يون belürür çünki salınur kalem
Ad ile Gülşehri'ye yoktur elem *(Man. Tayr. XIV. 256)*

Bile her bir sözün kim yönü يونى kanda
Bula her Leyli'nin Mecnun'u kanda *(Işk. XIV. 25-1)*

§ Bu iki taifeden kankısı yeğrektir menzil ve mertebe yöninden يوننده. *(Leys. Mu. XIV-XV. 8-1)*

§ ... Zira ben Kureyş'in mertebe yönünden يوننده yücesiyin. *(Leys. Mu. XIV-XV. 156-2)*

§ Bu dahi reddetmek yöninden يوننده cevaptır ol kâfirlerin kavline. *(Leys. Mu. XIV-XV. 22-1)*

§ ... Bedir gününde dağılıp münhezim olalar, yönlerin يونلرن dönüp kaçalar. *(Leys. Mu. XIV-XV. 348-1)*

Cem' ede bir padişah leşker varın
Ayruk ıklime dutalar yönlerin يونلرين
(Melhame. XIV-XV. 75-1)

Üç yüz otuz yedidir beyti bunun
Işk ile dinle bana dönder yönüñ يونك
(Melhame. XIV-XV. 56-2)

§ Dahi gönül mahabbeti daim muhkem kılup ve yönüñü يونكى sıdkile ana teveccüh kıldığın... *(Müneb. XIV-XV. 35-1)*

§ ... Benimle kıldığın ahdi başlayup yerine getirmek ardınca olasın, yönüñü یونکی benden yana müteveccih kılasın. *(Müneb. XIV-XV. 28-1)*

§ ... Amma şuları ki Hak Taâlâ mertebe ve tekarrüp yönünden یوندن ba'zısın ba'zısı üzre tafdil kıldı, bu dahi haktır. *(Müneb. XIV-XV. 290-1)*

§ Ve dahi haddin key katısı ta'zirdir darb yönünden, andan aşağa hadd-i zinadır. *(Müneb. XIV-XV. 294-2)*

§ Her kim dilerse sıhhat-i bedeni saklana, gerek daim hava yönünden یوندن ya'ni nefesinden yüreğin gözleyitura. *(Hazain. XV. 22-1)*

Şifa erdi çü Hak lûtfu yönünden یوندن
Yere döküldü ol kartlar teninden *(Çeng. XV. 230)*

§ Sâmân سامان [*Fa.*] : Yön یون. *(Sıh. Ac. XV. 56)*

§ Ve haber verdiği kişi ahsen ü'n-nâs idi cemâl yönünden. *(Envar. XV. 237)*

§ ... Kadı eyitti : Üç yönden یوندن edepsizlik eyledin; bir : Kapu sıdın, bir : Selam vermedin, bir : Destursuz suffeye çıktın. *(Ferec. XV. 256)*

§ Kol salsa yön یون belli olur. *(Ata. XV. 3)*

§ Yola gitmeyeni yöne یونه getirirler. *(Ata. XV. 2)*

Suret anı gerçi ırağ eyledi
Liyk ol ma'ni yönünden یوندن biledi *(Vahdet. XV. 91-2)*

§ Razı oldum Allah'dan Rab olduğu yönden یوندن, ve İslâm'dan din yönünden ve Muhammed'in razı oldum nebi olduğu yönden یوندن. *(Kesir. XV. 50)*

§ Üstadımın benim üstüme fazileti ululuk ve terbiyet yönündendir یوندندر. *(Güls. XV. 20)*

Bu üç yönden یندن muallem oldu bunlar
Bulardan irdi halka dürlü hûnlar *(Tennuri. XV. 357)*

İki yönlü ینلو oluben zar ü giryan
Kalırdı, bulumazdı derde derman *(Tennuri. XV.)*

§ İmdi ol ki kendi tabiatımın hasılıdır her yönden یوندن bu kitapta yâd kıldım. *(Kab. XV. 6)*

§ Pes yönüñ یونك doğrult doğru dine bir gün gelmezden ön ki... *(Cev. Es. XV. 119)*

Yönüm یونم sana vü kıblem Ma'budum sen
Ayan gördüm seni güman gerekmez *(Eşrefoğlu. XV. 5)*

§ Ne oldu bu kâfirlere kim yönlerini senden yana tutup iki gözleriyle sana çererü bakar. *(Leys. Ar. XV. 653)*

§ Buyurdu ki yâ Muhammed yönelt yönüñü یونکی ihlâs-ı kalbile ol din-i islâmdan yana. *(Leys. Ar. XV. 217)*

§ Her kanda namaz kılsanız yönüñüzü یونو کوزی Kâ'be'den yana yöneltin. *(Leys. Dâi. XV. 59-1)*

Kabadan çıkıban girsen bu dalka
İçin taşın yönü یونی olursa halka *(G. Ra. XV. 192)*

§ Melike yönünü یونی halka tuttu : Ne dersiz ol avrata, bunca vâkıaya uğraya kendüyi saklaya, bir vakıt erinin emanetinden gafil düşmeye. *(Ferec. XV. 430)*

§ ... Yerinden kalkıp ol kilisanın damı üzerine kondu ve yönün یونن bulardan yanadöndü. *(Bektaş. XV. 406)*

§ Her nesnenin yönü یون maksudundan yana olduğuna tevecc-cüh-i külli derler. *(Hazain. XV. 3-1)*

§ Deneyevüz görevüz kim kankısı ahsendir amel yönünden یوننده. *(Zad. XVI. 180)*

Ol ilden görüben bir Türk'ü bir gün
Sorar sözde bilir sanıp an yön یون *(Güvahi. XVI. 83)*

Üçüncüsü budurur kim olan bön
Zarafetten edepten anlamaz yön یون *(Güvahi. XVI. 97)*

§ Dünyada nâsın belâ yönünden یوندن eşetti...
(Ter. Kurt. XVI. 8)

§ Sûy سوی [*Fa.*] : Yön یون. *(Şamil. XVI. 621)*

İşittiler olur gece düğünü
Kamu halkın o yana oldu yönü یونی *(Zati. XVI. 285)*

§ Yönümüz یونومز dosttan yana döndürelim. *(Sır. XVI. 8)*

Dedi Hazret gel ey akl-ı mükerrem
Yönüñü ینوکی bana dön döndü heman-dem
(Câm. Na. XVI. 4)

Beni görün, yönün öte dönersin
Bülbül gibi daldan dala konarsın *(Kara. XVII. 7)*

Yönümü döndürdüm inip gitmeğe
Sarıldı boynuma döndürdü beni *(Kara. XVII. 44)*

Boyadım karaya ben de donumu
Hakk'a doğru döndürmüşem yönümü
(Saz. Süleyman. XVIII. 412)

Ma'lûm ki Hakk'a art ön olmaz
Yoktur ciheti ana yön یون olmaz *(Hüs. Aşk. XVIII. 69)*

Kalfa-köy'ün üstün yel gibi aştık
Yönünü yokuşa döndü boz öküz *(Saz. Talibi. XX. 736)*

yöndem : İtaatli, uysal.

§ Tav' طوع [*Ar.*] : Münkat olan katı yöndem یوندم ricâl.
(Bab. XVI. 2, 259)

§ A'taf اعطاف [*Ar.*] : Yöndemce یوندجه, mülâyimce, ya'ni dört yanından tutması kolayca uysal recül. *(Bab. XVI. 1, 288)*

yön dutmak, (yön tutmak) : Yüzünü bir yöne çevirmek, teveccüh etmek, yüz tutmak.

§ Azîm çok halk anda derildi; nezare kılurlardı. Pes kadı yönün ینن ağaca duttu دتدی ve altun halin sordu.
(Kel. XIV. 57)

Cem' ede bir padişah leşger varın
Ayruk ıklime dutalar yönlerin دوتالر يونلرين
(Melhame. XIV-XV. 75-1)

§ Âhir padişahlık Melik Cevad'a yön tuttu يونطتدى.
(Kesir. XV. 400)

İrişti çünkü hargûşe dahi gün
Öyün olmağa aslana tutar yön طوتريون *(Hikmet. XV. 318)*

Her kim sana yönün tutar يونون طوتار
Ana din ü iman yeter
Günden güne olur beter
Halim, sultanım Evliya *(Alâ. XVI. 42)*

Güler yüzlüye tut طوت maksut için yön يون
Olur belli doğuşundan iyi gün *(Güvahi. XVI. 11)*

§ Dais ضائس [*Ar.*] : Kurumağa yön tutmuş يون طوتمش ot.
(Bab. XVI. 2, 138)

Yönüm Hakk'a duttum, yüzüm türaba
Gönül mahrum kalmaz gelen hitaba
(Saz. Âşık Ömer. XVII. 210)

yöneldürmek : Yöneltmek, tevcih etmek.

Teveccühdür : yönelmek hem yöneldürmekdürür يونلدرمك : tevcih توجيه [*Ar.*]
(Cev. Ke. XVII. 81)

yönelmek, (yönenmek, yönmek, yönülmek) : Teveccüh etmek, yüz tutmak, yüzünü belli bir yere çevirmek.

İmdi yöneldiler يونلديلر giderler Mısır'a
Saklarlar Bünyamin'i ol yol sıra *(Yuz. Şeyd. XIII. 69)*

Siz varasız dümüğesiz oyuna
Korkaram kim Yusuf'uma kurt yöne ينه
(Yuz. Şeyd. XIII. 4)

Elinden aluben yöneldi şaha
Yapıştı çün kim anda bârgâha *(Işk. XIV. 182-2)*

§ Pes Berzaveyh Tabip tamam neşat ve şazlık birle ol işe yönendi يوننده ve maksuda ulaştı. *(Kel. XIV. 4)*

§ Ol kişi kim âlimler alemi gölgesinde karar duta ve cahillikten kurtulmuş ola, padişah siyasetinsüz dakı korkuda olur, yazuk işlemeğe yönenmez يونمز. *(Kel. XIV. 2)*

Tanrının birliğine inandılar
Hak deyip Peygambere yönendiler يوندلر *(Ga. XIV. 474)*

Mücavir olmuşuduh eşiğinde
Yönelmedin يونلمادن dahi ol yola mahmil *(Kadı. XIV. 11)*

§ Atına bindi dahi Kayser'den yana yöneldi يونلدى.
(Fütuh. XIV. 12)

Yönelüp يونالوب kıbleye Cebrail anda
Ezan okudu vü kıldı ikamet *(Si. Da. XIV. 24)*

§ Andan Beni-İsraili göçürüp Eriha'dan yana yönendi يندد.
(Enb. XIV. 500)

§ Züheyr, oğulları ve ashabıyle vatanına yöneldi يونلدى.
(Anter. XIV. 63)

§ Ta'zimden birisi budur kim : Andan yana yönelicek يونلجك edeple, hayâ ile yürüyesin, tiz tiz yürümeyesin.
(Müneb. XIV-XV. 255-2)

§ Bizi fazlın ile affeylegil, hulûs-ı kalb ile sana yöneldük يونلدك senin vahdaniyyetine mukırr olduk.
(Müneb. XIV-XV. 43-1)

§ Ola ki ol sizin öğüdünüzle öğütlene yahut içine korku düşüp bizden yana yönele يونله. *(Leys. Mu. XIV-XV. 13-1)*

§ Donların giyedururken nâgâh eline bir nesne dokandı, yöñeldi يكلدى : Bu nedir? dedi. *(Bektaş. XV. 402)*

Âlem-i fânide yumuldu gözü
Tahttan tahtaya yöneldi يونلدى yüzü
(Yuz. Hamdi. XV. 178-2)

§ Dişi ayu kaçan doğurmak istese Yediger yıldızının geçesine yönelir ینلر de tizcek doğurur. *(Hay. XV. 50)*

§ Bir mü'min-i said dünyadan inkıta'da olup âhirete yönelse, یونلسه. *(Delil. XV. 131)*

§ İstikbâl-i kıblenin hıfzı dahi üç nesne ile olur. Biri budur ki kıbleye yüziyle yönele یونله. *(Delil. XV. 57)*

Muallim kim yöneldi یونلدی tarf-ı şaha
Zevâl ü naks içün mihr ile maha *(Mih. XV. 97)*

Cem' olur beyler kılurlar meşveret
Yönelür یونلور Dimestüküs'e saltanat
İttifakla anı tekfür ettiler *(Enveri. XV. 46)*

Sâlikâ çün başladın seyretmeğe
Hakk'ı tâlipsin yöneldin gitmeğe *(Vahdet. XV. 142-2)*

Yönel یونل Hak'tan yana halkı gözetme
Sözü az eyle vü igen uzatma *(G. Ra. XV. 192)*

§ Resûl Aleyhisselâm kıbleden yana yönüldi یونلدی, iki ellerin kaldırdı. *(Kesir. XV. 284)*

§ Sözüm işit, benden yana yönel یونل. *(Kesir. XV. 258)*

§ Vaktı su içmeğin ol vakıttır kim gıdâ sinmeğe yönelmiş یونلمش ola. *(Hazain. XV. 33-1)*

§ Ol hılt boşanır a'za-i reiselerin, kim üçtür, birisine ya ikisine kim yönelür ینلر inmeğe. *(Hazain. XV. 28-2)*

§ Vezirler yaraklandı ikişer oldu, her biri bir tarafa yöneldi یونلدی; ikisi, şahzade gittiği yola yöneldi یونلدی.
(Ferec. XV. 437)

§ ... Durdum padişah sarayından yana yöneldim یونلدم gördüm halk yollarda oturup başlarına toprak saçar.
(Ferec. XV. 263)

§ Bir kez Mekke'ye yöneldim یونلدم... *(Tez.Ün. XV. 238-1)*

§ İrtesi sultan Ahlat'a yönelti يونلدى. *(Ta. Sel. XV. 87)*

Oturdu bir zaman il gün şeneldi
Ulu kiçi kapısına yönelti يونلدى *(Şeh. Ş. XVI. 14)*

§ Revâne روانه [*Fa.*] : Yola yönelmiş يونلمش ve gönelmüş ve geçer ve yürür mânasına. *(Ni'meti. XVI. 337)*

§ İfrak افراق [*Ar.*] : Hasta kişi sağlığ ile yönelmek يونلمك. *(Bab. XVI. 2. 324)*

Senden yana yönelsem varır önürdü nâlem
Sana haber uçursam ahım olur kebûter
(Yahya Bey. XVI. 134)

§ ... Tîr sıfat maksut tarafına yönelti يونلدى. *(Hüs. Dil. XVI. 25)*

Can ü dilden yönelti يونلدى Allah'a
Bir dua etti heman-dem şaha *(Ş. G. XVI. 68)*

§ Hep ana yöneldiler يونلديلر, yöneldiklerin bildiler. *(Sır. XVI. 155-2)*

Kâ'be-i aşka yönelti يونلدى tek ü tenha Ruhi
Olsa tevfik-i Huda hâdi-i râhı yaraşır *(Ruhi. XVI. 185)*

Bana oldur mühim olan bu dem
Bahre çeşmim gibi heman yönelem يونم *(Mîri. XVI. 138)*

Hamle-i sür'atle şeytan askeri
Seyl ü ateştir yöneldiler يونلديلر beri *(Budın. XVI. 18)*

§ Atam ölüm şerbetin içti, Tanrı'sından yana yönelti يونلدى. *(Ta. Şahi. XVI. 102-2)*

§ Teveccüh توجه [*Fa.*] : Yönelmek. *(Şamil. XVI. 671)*

Kûyün koyup yönelduğiçün يونلدوكيچون Kâbe yoluna
Turmaz yerinde kıble-nüma ıstırabdan *(Âli. XVI. 169)*

§ Ol sahra içinde bir tarafa yönelmiş يونلمش gider. *(Rahat. XVI. 193)*

Teveccühdür توجه‌در [*Ar.*] : yönelmek یونلمك hem yöneldürmekdürür : tevcih
(Cev. Ke. XVII. 81)

Dedi nicidem hane yıkılmağa yöneldi یونلدی
(Nigâ. Ter. XVII. 102-2)

§ Bâk باك [*Fa.*] : Korku ve havf ve haşyet ve sakınma ve ihtiraz mânalarınadır ve yönelmek یونلمك ve teveccüh ve iltifat mânasına gelir. *(Bürh. XVIII-XIX. 98)*

§ Yâziden یازیدن [*Fa.*] : Uzamak ve boy çekmek mânasınadır ve yönelmek یونلمك ve meyleylemek ve kast ve teveccüh kılmak ve el uzatmak ve ölçmek ve ayakla adımlamak mânasınadır. *(Bürh. XVIII-XIX. 634)*

§ El-ce'al الجعل [*Ar.*]: Bir işi işlemeğe yönelüp یونلوب başlamak ve işler olmak demektir. *(Kam. XVIII-XIX. 3, 163)*

yöneltmek : Tevcih etmek, çevirmek.

§ Eyittim: Kankı tarafa teveccüh ederdin. Eyitti: Allahü Taâlâ her ne yere yöneltirse یونلدرسه ol tarafa kılurdum.
(Kesir. XV. 306)

§ Yüzünü bizim visalimiz Kâ'be'sine yönelt یونله.
(İrşad. XV. 149)

§ Zâhirimi ve bâtınımı yönelttim یونلتدم ol Allahü Taâlâya ki...
(Enfes. XV. 43)

§ Buyurdu ki yâ Muhammed yönelt یونلت yönünü ihlâs-ı kalbile ol din-i islâmdan yana. *(Leys. Ar. XV. 217)*

§ Her kanda namaz kılsanız yönünüzü Kâ'be'den yana yöneltiñ یونلدك. *(Leys. Dâi. XV. 59-2)*

§ Et-taḫyilü التخييل [*Ar.*]: Ve bir kimsenin üzerine töhmet yöneltmek یونلتمك. *(Terceman. XV. 177-2)*

Dilersen kim duanı makbul ola
Yönelt یونلت içini taşını bu yola *(G. Ra. XV. 178)*

§ Kangı mü'min ki kurbanın kıbleye yöneldüp یونلدوب dahi boğazlaya. *(Cev. Ah. XV-XVI. 711)*

Seyl-i deryamı yönelt یونلت andan yana
Ol siyeh-rûler görüp kalsın tana *(Budın. XVI. 16)*

Yöneldigör یونلدی کور Hak'a akl ü hayali
Bu halden gayri ahvali nidesin *(Niyazi. XVII. 69)*

yönenmek : → **yönelmek.**

yönet : Şekil, tarz, usûl, suret, vecih.

§ Üslûb اسلوب [*Ar.*] : Nesnenin yönedi یونەدی ve yol ve kılık ve tavr. *(Bab. XVI. 2, 65)*

§ Gırv غرو [*Ar.*] : Yönet یونت ve taraf. *(Bab. XVI. 2, 553)*

§ Tağtış تغطیش [*Ar.*] : Re'yin ve kelâmın yönedini یوندینی tehiyye kılmak. *(Bab. XVI. 1, 162)*

§ Mescuh مسجوح [*Ar.*] : Nesnenin yönedi یوندی ve yönü. *(Bab. XVI. 2, 422)*

yönetsiz : Usûl, âdâp bilmeyen.

§ Cin'ız جنعظ [*Ar.*] : Yönedsiz یوندسز taslak er. *(Bab. XVI. 1, 230)*

§ Gatammeş غطمش [*Ar.*] : Yönedsiz یوندسز er ve arslan. *(Bab. XVI. 1, 170)*

yönetsizlik : Usûl, erkân bilmezlik.

§ Kahha قح [*Ar.*] : İyilikden ve yatlıktan hâlilik ve nesneden berîlik ve hamlık ve çiğlik ve yönedsizlik یوندسزلك ve tertibsizlik. *(Bab. XVI. 1, 418)*

yöniyle : Yakışacak biçimde.

Libas âdemde vâcibdir yöniyle
Demişler at etiyle er tonıyle *(Güvahi. XVI. 18)*

yönlü : Yerinde, uygun, münasip, makbul.

Bu sözleri söyleyicek Nevbahar
Süheyl'in kadar gönlü duttu karar
Sözü yönlü idi يونلويدى nitesi sına
Heman lâhza kavuştu odasına *(Süh. XIV. 120)*

Bu yanada Yusuf Karakoyunlu
Şehin katında sözü idi yönlü يونلو *(Salâtin. XV. 66)*

§ Evceh اوجه [*Ar.*] : Enseb, elyak ve yönlü يونلى demektir. *(Bab. XVI. 2, 560)*

yönmek : → **yönelmek.**

yönsüz : 1. Sebepsiz, bir veçhi olmaksızın, beyhude.

§ Kangı musibet bundan artuk ola kim kendi konşumu ve bekçimi hiç şüphesiz helâk eyledim ve hiç yönsüz ينسوز teleflik donun ana giyürdüm. *(Kel. XIV. 138)*

§ Bîhûde بيهوده [*Fa.*] : Yönsüz يونسوز. *(Şamil. XVI. 584)*

2. Uygunsuz, usûlsüz, tertipsiz, kötü yaradılışlı, hayasız.

§ Bî-sâman بى سامان [*Fa.*] : Yönsüz يونسز ve akılsız. *(Miftah. XV. 94)*

§ Bî-ser ü sâmân بى سرو سامان [*Fa.*]: Cümle ettikleri eğri ve nâ-rast ve yönsüz يونسز ve asılsız ve mürdar. *(Ni'meti. XVI. 169)*

§ Sâman سامان [*Fa.*] : Yön yöş mânasına: Bî-sâman بى سامان [*Fa.*]: yönsüz يونسز demek olur. *(Deş. XVI. 265-1)*

§ Bî-ser ü sâmân بى سرو سامان [*Fa.*] : ... Ve cümle ettüğü nâ-rast ve iğri ve yönsüz يونسز ve asılsız olan kimesne. *(Deş. XVI. 249-1)*

§ Kil' كلع [*Ar.*] : Yönsüz يونسز leîm recül. *(Bab. XVI. 2, 264)*

Yüzü yönsüz يونسز dili ağudan acı
Dilinden hayr gelmemiş geleci *(Şeh. Ş. XVI. 1131)*

yönsüz söz : Herze, beyhude lâf, hezeyan.

§ Yâje یاژه [*Fa.*] : Yönsüz söz یونسز سوز , herze ve beyhude mânasına. *(Deş. XVI. 359-2)*

§ Yâje یاژه [*Fa.*] : Yönsüz söz یونسز سوز ve herze ve bihude mânasına. *(Ni'meti. XVI. 641)*

yönsüz yöşsüz : Varlıksız, servetsiz, düzensiz.

§ Sâmân سامان [*Fa.*] : Ârâm... İşin endâzesi ve tasımı ve nişan-gâh, ve yön yöş mânasına. Bî-sâmân : Yönsüz yöşsüz یونسز یوشسز demek olur. *(Ni'meti. XVI. 374)*

yön tutmak : → **yön dutmak.**

yöñül : Yeyni, hafif.

Nola dersem kadr ile efzun Mesiha'dan seni
Yer ü gök mizan olup fark olmuş ağırdan yöñül یوکل
(Fuzuli. XVI.)

Nazük beden ile berg-i gülsün
Amma ne diyem ki ben yöñülsün یوکلسن *(Fuzuli. XVI. 251)*

yönülmek : → **yönelmek.**

yönünce : Gerektiği şekilde.

§ Hammamdan çıkarıcak kulağın anulcak soralar, kalan a'zasın sığayalar yönünce یونجه. *(Hazain. XV. 10-1)*

§ Ayağın, elin sığayalar, her bir a'zasını yönünce یونجه sığayalar yerli yerine yaraşsın deyü. *(Hazain. XV. 9-2)*

yönünden : Bakımından, cihetiyle, yoliyle.

§ Bu ayda bir farîza edâ etse gayri ayda sevap yönünden یونندن yetmiş farîza edâ etmiş gibidir. *(Delil. XV. 68)*

§ Sevap yönünden یونندن anın kılduğu namaz dört bin dört yüz kırk olurdu. *(Delil. XV. 43)*

§ Anı işidüp ta'zim yönünden یونندن yüz yere koyup...
(Enfes. XV. 1)

yön yöş : 1. Etraf, çevre.

§ El-cihetü الجهة [*Ar.*]: Bir nesnenin yönüne yöşüne یونه یوشنه derler. *(Terceman. XV. 254-2)*

2. Yolculuk techizatı.

§ Zâd ü bûd زاد وبود [*Fa.*]: Yön yöş یون یوش ve saz ü sâman mânasınadır. *(Bürh. XVIII-XIX. 312)*

3. Tertip ve intizam, uygunluk, usûl, nizam.

§ Sâmân سامان [*Fa.*] : Yön yöş یون یوش. *(Miftah. XV. 94)*

§ Âḫiryan آخریان [*Fa.*] : Metâʿ-ı hane... Ve şol yön yöş یون یوش bilmeyen taslak kişi. *(Niʿmeti. XVI. 63)*

§ Sâmân سامان [*Fa.*] : Yön yöş یون یوش mânasına. Bî-sâman yönsüz demek olur. *(Deş. XVI, 265-1)*

§ Sâmân سامان [*Fa.*] : Yön yöş یون یوش, düzen ve nizam mânasına. *(Cinas. XVI. 67-1)*

§ Fehvâ فحوا [*Ar.*] : Kelâmın mânası ve mezhebi ve yönü ve yöşü یونی و یوشی. *(Bab. XVI. 2, 45)*

§ Sâmân سامان [*Fa.*] : Ârâm ve sabûrî ve ad ve san... ve sınurun nişanı mânasına ve yön yöş یون یوش. *(Caf. XVI. 78-1)*

yöre : Etraf, çevre, civar, daire, muhit, havali.

Çevre konar ol kuyu yöresine یوراسنه
Kul karavaş çok kumaş bilesine *(Yuz. Şeyd. XIII. 13)*

Oğlanları geldiler atasına
Oturdular atası yöresine یوراسنا *(Yuz. Şeyd. XIII. 94)*

Deniz yöresini یورسینی yörenen kişi
Güher bulmak anın değildir işi *(Süh. XIV. 256)*

Şar adını Tufan komuşlar idi
Yöresi یوراسی akar su, yemişler idi *(Süh. XIV. 233)*

Sen ivmeyigör sonucu göresin
Ki kaç kez yörenir damın yöresin یورسن *(Süh. XIV. 84)*

§ Zâtü'r-rie zahmeti olan kişinin kulağı tözünde, ya göğsü yöresinde یوراسنده ya eyeğüler başlarında...
(Yadigâr. XIV. 66)

§ Şeytanın ne zehresi ola kim anın yöresinden یوراسندن geçe.
(Tebareke. XIV. 27-1)

§ Eğer sarhoş olmasavuz bizim yöremize یورمزه uğrayımazdınız. *(Anter. XIV. 36)*

§ ... Yöresine یورسنه âdem gelmeğe komazdı.
(Anter. XIV. 441)

Bu köyü vurmağa azm eylediler
Yöresin یراسن çizdiler cezm eylediler *(Işk. XIV. 178-2)*

§ Pes ikisi yüz arslandan yana tuttular. Kaçan katına erdiler, arslan öküze sordu kim üşbu yöreye یوریا kaçan geldin?
(Kel. XIV. 16)

§ Pes bir yeni yiğit yüksek boylu, ince belli, tatlı dilli ana fitne olmuş idi. Ayruk herifleri anın yöresinden یرسندن geçmeğe komazdı. *(Kel. XIV. 17)*

Anca üşeıler göreıler yöreden یوردن
Kim yavu varır vezir ol aradan *(Man. Tayr. XIV. 153)*

§ Veheb ibni Münebbih eydür: Zülkarneyn Kaf dağına geldi yöresinde یرسنده uşak dağlar gördü. *(Enb. XIV. 8)*

Yandı iyman ara yerde şem' olup
Allah emri yöresinde یورەسنده cem' olup *(Ga. XIV. 113)*

§ Ey kulum sana bir dirlik verem ki fena yeli anın yöresinden یرەسندن geçmeye. *(İhlâs. XIV. 163)*

Koma od yöresinde یراسنده pambuğ ü kav
Ki fi'l-hâl tutuşur ü yanar ev *(Ferh. XIV. 64)*

Hem altun idi her bir penceresi
Ağ inciden bezendi heı yöresi *(Dah. XIV. 90)*

§ Ve ol kim sular yöresinde یرەسنده biter azîm terdir.
(Edviye. XIV. 46)

§ Bir başı, ayağı belüsüz cemâatın yöresine يورسنه yörendi.
(Fütuh. XIV. 9)

§ Ne kim ol yörede يراده salip milletinden beyler, çeriler varsa tuşlu tuşuna kaçmışlar. *(Fütuh. XIV. 35)*

Sultan kulu ol ki ola âlem sana Bağdat
Yöreñe يوراكا yörenimeye ayyaı eşiğinde *(Kadı. XIV. 217)*

§ Kaçan bir dünya beğinin koıusuna uğrasan ol alâmeti görüp ol birkaç hakir kullardan ihtiyat edüp anın yöresine يورسنا gelmezsin ki nâgâh eşecüğüm elden gide, yahut eğnimden kaftanım çıkaralar deyü. *(Müneb. XIV-XV. 127-1)*

§ Zencebil, rutubet ki boğazda ve yöresinde يورسنده ola, ana cilâ verir. *(Mü. Şi. XIV-XV. 37)*

§ Bu taş her kanda kim ola Cinniler o yöreden يوردن kaçarlar.
(İs. H. XIV-XV. 558)

§ Guz'lar bir bölük Türkmen tâife idi. Otlakları ve yaylaklaıı Belh yöresinde يورەسنده idi. *(Ta. Sel. XV. 41)*

§ Ol sarayın yöresinde يورەسنده gezip yürürdü.
(Ta. Sel. XV. 100)

Beni bir yerde defnetgil ki zinhar
Yöresinde يوراسنده anın olmaya ebrar *(Ruşeni. XV. 69)*

§ Ebu Ahmed emretti, anı ve anın yöresindekini يورەسندەكى ve ana yakın olan yerleri harap etmeğe. *(Kesir. XV. 106)*

§ Ey anlar ki iman getürdüler, mukaatele idin şol kâfirlerle ki sizin yöreñizde يوركزده ve yakınımızdadır.
(Leys. Ar. XV. 556)

§ Tanrı Taâlâ ana arılar musallat kılmıştır, anın yöresine يورەسنه üşerler, ana bal verirler. *(Tez. Ba. XV. 169)*

§ Atına bindi Fağfur sarayına vardı, dergâh yöresin يورەسين gezdi. *(Ferec. XV. 323)*

§ ... Mekke yöresinde يرسنده bir yere kondular.
(Güzide. XV. 69)

§ Karye-i mezkûre yörelerinde يورەلرنده olan Akçakoyunlu'lardan birinin kulu gelip bize eyitti ki... *(Sic. B. XV. 7, 17)*

Hayf ola gülşene diken dolmak
Bülbülün yöresinde يورەسنده zağ olmak *(İbrahim. XV. 68-1)*

§ Çeşmeler kurur, harap olur, hiç kimse yöresine يورسنه uğramaz olur. *(Müz. XV. 308)*

§ ...Murat ol havlinden yöresindeki يورسندكى şehirlerdir Dımışk gibi. *(Enfes. XV. 578)*

Veli kimseler ola ki gireler Cennet içine
Hisab ile azâb anın geçilmeyüp yöresinden يوراسندن
(Delil. XV. 141)

Hizmetinde oldu her kevkep temam
Tuttular merkez yöresinde يراسنده makam
(Vahdet. XV. 30-1)

§ İhlâs bınarın anun gönlünde akıdam, ayruk riyâ yöresine يرسنا yörenmeye. *(Tuh. Le. XV. 305)*

§ Anın yöresinde يورسنده arılar uçarlar. *(Tez. Ün. XV. 64-1)*

§ El-melgamü الملغم [*Ar.*] : Ağız yöresinden يورەسنده ve çevresinden dil eriştiği ve yetiştiği yere derler.
(Terceman. XV. 145-1)

Didi Istanbul boğazını kesem
Ol aduvvulaha yel gibi esem
Çün sekiz yüz elli altı oldu sâl
Buldular ol yörede يورەده birkaç cibâl
Kara Derya'dan yana bir kal'a sarıp
Yaptı, andan urdu Istanbul'a darp *(Enveri. XV. 95)*

§ Kamu kâfirler anın yöresine يورسنه derilip taşlarlar idi.
(Cennet. XV. 354)

§ Mescid-i Aksa ki Kudüs'tedir bereket bıraktı anın yöresine يورەسنه. *(Cev. Es. XV. 374)*

§ ... Bir evde koyalar kim karanu ola, havası latif mu'tedil ola, yöresine یراسنه mersin yaprağı, alma, turunç koyalar.
(Hazain. XV. 10-1)

Lûgat, nahv ü maâni, hikmet ü sarf
Yöresinde یراسنده yörenir bunların harf *(G. Ra. XV. 130)*

Kan'ol yürek ki bülbüle zağ oldu hem-nefes
Ağla gözüm ki gül yöresi یرسی doldu hâr ile *(Şeyhi. XV. 147)*

§ Anlar dahi Dimetoka yöresini یورەسنی ve Hacı İl Beyi Bergus yöresini یورەسنی çalıp çırpıp gerü Gelibolu'ya getirdilerdi.
(T. Oruç. XV. 19)

Etmeyem ben bu işi Tanrı hakı
Varmayam hammam yöresine یورەسینه dakı *(Cam. XV. 42)*

§ İnegöl yöresinde یورەسنده köyleri var kim ana Turgutili derler. *(Âş. XVI. 20)*

Meğer ol yörede یورەده var idi bir şah
K'özüne baht ü devlet idi hem-rah *(Lârendi. XVI. 138)*

§ Tûr طور [*Ar.*] : Dağ ve kişinin evi yöresi یورەسی.
(Bab. XVI. 1, 64)

§ İttifak ol yörelerde یورەلرده bir kurt mekân ve yurt tutup sakin olmuştu. *(Mevahib. XVI. 710)*

§ Gird گرد [*Fa.*] : Yöre یوره ve çevre. *(Şamil. XVI. 495)*

§ Tebgur تبغور [*Fa.*] : Kuş minkarı ve hayvanatın ağzı yöresi یورسی. *(Ni'meti. XVI. 196)*

Yöresi dolu gılman içi pür-hûr
Bilürler k'andadır ol menba'-ı nûr *(Yuz. Şems. XVI. 140)*

§ Tağılalardı yöreñden یورکدن ya'ni katından tağılup gidelerdi.
(Rahat. XVI. 156)

Ki Umman ile Kaf'ın arasına
Temamet hükmederler yöresine یورسینه *(Fazilet. XVI. 80)*

Pes andan bite çalılar oraya
Pamukçular yük ile ol yöreye يورايه *(Güvahi. XVI. 91)*

§ Sevgi şol yörede يورەده yurt tuttu. *(Sır. XVI. 10)*

§ Etrafında olan yöre يوره köyleri cümle maslık ekerler, biçerler, gayet maslığı bol yerdir. *(K. B. XVI. 639)*

§ Harem حرم [*Ar.*] : Mekke yöresi يورەسى.
(Müntehab. XVII. 29-1)

Bir küçücük ceran geldi
Bizim köyün yöresine *(Kara. XVII. 225)*

§ El-vekef الوكف [*Ar.*] : ... Ve kumluğa bitişik arz-ı sulb eden aşağı inecek yöreye يورەيه ve engebeye denir.
(Kam. XVIII-XIX. 2, 859)

yöreler : Her taraf.

Âlim ü cahil kamu cem' oldular
Hâs u âm ile yöreler يورالر doldular *(Vahdet. XV. 105-2)*

yörendürmek : Yaklaştırmak, bir şeyin etrafında dolaştırmak.

§ Yurt kutlulamadı, yerin suyun yörendürmedi يورندرمدى, konukluk etmedi. *(Anter. XIV. 372)*

§ Bu söz peygamber sözüdür, haktır ki ol sadıkü'l-kavldir. Zinhar kalbine şek yörendürme يورندرمه kim zulümat-ı küfr içinde kalasın. *(Müneb. XIV-XV. 8-1)*

§ Bu zalimlerden gönlüne korku yörendürmedi يرندرمدى.
(Kesir. XV. 173)

yörenlemek : Gezerek görmek, dolaşarak görmek.

§ ... Yürüyüp yurt yörenlendiler يورنلدلر. *(Anter. XIV. 402)*

yörenmek : 1. Dolaşmak, yaklaşmak, bir şeyin etrafında dolaşmak.

Yörenür يورنور dün ü gün denizin yüzün
Bulmaz yörenürse يورانورسه kimse izin *(Süh. XIV. 196)*

Süheyl'i saçı aldı ara yere
Yörenür یورەنور gibi merkezin dâire *(Süh. XIV. 99)*

Cihanı gerek kim yörenip geze
Göre her ne kim görünürse göze *(Süh. XIV. 42)*

Deniz yöresini yörenen kişi
Güher bulmak anın değildir işi *(Süh. XIV. 256)*

Sen ivmeyigör sonucu göresin
Ki kaç kez yörenir damın yöresin *(Süh. XIV. 84)*

§ Sen dahi kulluğunda bî-misl ol, andan bizden yana yören یورن. *(İhlâs. XIV. 257)*

§ Gönül gözüne bir zevk ve bir şevk ... hasıl olur, gönüle yörenür یورنور. *(İhlâs. XIV. 51)*

§ Çün Âdem'in canı ten kalıbına girdi vücudun cümle memleketin yörendi یورند. *(İhlâs. XIV. 114)*

§ Amr bin As çerisinin birezi Kustantin yöresinde yörenürdü یورانردی. *(Fütuh. XIV. 64)*

§ Ya üç gün biş gün katına yörenmediler یورنمدلر. *(Fütuh. XIV. 45)*

§ Bir başı ayağı belüsüz cemâatın yöresini yörendi یورندی. *(Fütuh. XIV. 9)*

§ ... Ağaçtan ün işitti kim altunu ol gafil ortak almıştır. Kadı hayran oldu. Pes ağacı yörendi رندی. Bildi kim hile vardır. *(Kel. XIV. 57)*

Meğer uykusu ol dün uçtu şahın
Kenarın yörenürdü یورنردی bârgâhın *(Işk. XIV. 187-2)*

Sultan kulu ol ki ola âlem sana Bağdat
Yörene yörenimeye یورانیمیه ayyar eşiğinde *(Kadı. XIV. 217)*

§ İhlâs bınarın anun gönlünde akıdam, ayruk riyâ yöresine yörenmeye رنمیا. *(Tuh. Le. XV. 305)*

§ Anın bîkeran lûtf ü ihsanı yöresin yöreneyim يورنيم.
(Ta. Sel. XV. 203)

§ Çok sipahiler geldiler cümlesi silahlar geyüp ol çadırı yörendiler يورنديلر. *(Tez. Lâ. XV. 42-2)*

§ ... Eyitti : Ey âzade-i mert sen benim yöreme yörenme يورنمه zira bir kimsenin mülküyem, sanma kime gerekse el verem, hiyanet edem. *(Ferec. XV. 282)*

§ ... Bir eski çadır bürünüp bağa vardı, bağı yörenür يورز gibi, ıraktan keli gördü... *(Ferec. XV. 459)*

§ Kangı kafile içinde avrat olaydı ana yörenmezdi يورنمزد.
(Tez. Ün. XV. 47-2)

§ ... Gördü kim bir ağır çeri hazır geldi, kamusu savaş âletin giymiş, ol çadırı yörendiler يورنديلر, andan sonra bir bölük nûranî ve bular dahi çadırı yörendiler يورنديلر ve birkaç söz dediler gittiler, bunlardan sonra ay yüzlü karavaşlar, ki yüzden artık ola, her birisi elinde altun tabak dutarlar içi dolu incü ve gevher, hazır geldiler çadırı yörendiler يورنديلر.
(Tez. Ba. XV. 35)

Gemiye girüben andan gittiler
Bir hısara, bir adaya yettiler
Kondular anda çıkup, Paşa meğer
Yörenürdü يورزدى kal'ayı ol şir-ner *(Enveri. XV. 29)*

Bu şart ile ger olsa fikr-i tecrit
Yörene يورنه gönlün evin nur-ı tevhit *(G. Ra. XV. 16)*

§ Girâyiden كرايدن [*Fa.*] : Meyl eylemek ve yörenmek يورنمك.
(Şamil. XVI. 330)

§ Ol bağa mahabbetim şol kadar oldu kim bir günde bir gecede üç yüz altmış def'a yörenürem يورنرم. *(Ta. Şahi. XVI. 86-1)*

§ Gündüzlerde meşâmına bûy-ı taâm, gecelerde çeşm-i bîdarına hâb ü âram yörenmezdi يورنمزدى. *(Mevahib. XVI. 191)*

Buyurdu halvet edeler sarayı
Yörenmeye يورنمايه kimesne ol arayı *(Şeh. Ş. XVI. 322)*

Gezüp yaylağı kışlağı yörendi
Gönülden sevdi vü candan beğendi *(Hadidi. XVI. 35)*

§ Günlerde bir gün köyü yörenü يورنو çıktı. *(Rahat. XVI. 111)*

Yörendi يرندى canlarına ger gelip hoş
Birez kaldılar amma yine hamuş *(Lârendi. XVI. 329)*

§ Bana eyitti : Ey oğlancığım, var ekinliğe yören يورن ve hem birkaç maslahat vardır anı yerine getir. *(Kesir. XV. 236)*

Biz gaflet-i hâb içinde kaldık
Mevtin gözüne yörenmedi يورنمدى hâb *(Kesir. XVI. 164)*

§ Kaf'tan Kaf'a yörendiler يورندىلر çıktılar indiler.
(Sır. XVI. 42)

Ahım dolanır subha değin gökleri kat kat
Kûyin yörenür يورەنور döne döne eşk-i revanım
(Baki. XVI. 177)

2. Hatıra gelmek, gönülü kaplamak.

§ Bu bapta kulunuzun hatırına bir hikâyet yörenür يورەنور.
(Ta. Sel. XV. 1, 360)

Meğer gönülde yok bunca mahabbet
Yörenmez يرنمز hatırına hiç zahmet *(Işk. XIV. 143-1)*

§ Bel'am bir gün seyrana çıktı, müridleri hizmetinde yürürlerdi, nazar eyledi iki yanına ve önüne ardına, nefsine acîp yörendi يورندى. *(Cev. Ah. XV-XVI. 745)*

§ ... Attar bunu görücek karşı varır söyleşir, teemmülle nazar eder harekâtında, sekenâtında, mecmu'-ı ef'alde mutlak kardaşını görür, gönlüne güman yörenmez يورنمز ; ol avrat div imiş beni yolumdan azdırdı der. *(Ferec. XV. 393)*

§ Kadı Münzir bu vechile nasihat edicek Nâsıruddinillâh korktu ve kalbine havf yörendi يورندى ve ağaldı. *(Kesir. XV. 274)*

§ Cevabında Musa'ya hayret yörendi يورندى. *(Zehr. XVI. 304)*

§ ... Gönlüne kibr ü ucb yörendi يورندى, benim bigi kim var dedi. *(Ta. Şahi. XVI. 46-2)*

§ Mejdek'e hacalet yörendi يورندى mülzem oldu. *(Mevahib. XVI. 375)*

yörenü gitmek : Etrafını dolaşmak, gezip dolaşmak.

Kaçan kim yörenü gitse يورنوكتسا ilini
Gülâp ile sularlardı yolunu *(Hurş. XIV. 27)*

§ Karavul gelince Çihilpay-ı Irakî karavulu yörenü gitmiş يورنوكتمش idi. *(İs. H. XIV-XV. 701)*

yöresine üşmek : Etrafında toplanmak.

Nâle vü zâri vü şûre düştüler
Cümle hüthüt yöresine üştüler يورسينه اشدلر
(Man. Tayr. XIV. 18)

yu : Çok yazık, yuh, yuf.

Yoksa ger hayvan huyiysa hu sana
Âdem iken hayvan oldun yu يو sana *(Ga. XIV. 226)*

yudum : Lokma, bir defada yutulacak kadar (yemek).

§ El-lukmatü اللقمة [*Ar.*] : Bir yudum يودوم taam. *(Terceman. XV. 214-1)*

yudunmak (yutunmak) : Yutmak, içmek, yavaş yavaş yutmak, zoraki yutmak, yutkunmak.

Bunu söz idinmişler idi becit
Ağular yudunmuşlar يدنمشلريدى idi becit *(Süh. XIV. 317)*

Bir şerbet ağızından umaram yutunam يوطيم
Tartındığın ne dünyası fani değil ise *(Kadı. XIV. 187)*

§ Gazap sıfatını yudunmağ ile يدنمكله ve hilm ile timar ettiler. *(İrşad. XV. 173)*

Gazaptan iki gözü kana döndü
Birez hışmının ağusun yudundu يدندى *(Şeh. Ş. XVI. 889)*

yudurmak : Yıkatmak.

§ Beni dahi cehud ölüsün yudursam يودرسم. *(Güls. XV. 38)*

§ Şûyanîden شويانيدن [*Fa.*] : yudurmak يودرمق.
(Şamil. XVI. 326)

yufkacık : → **yufkacuk.**

yufkacuk, (yufkacık) : Kalınlığı az, ince.

§ Ol yumurdanın ortasında sarısı sıvuk ve hem üzerinde ağı sıvuk, anın kudreti birledir kim biri birine karışmaz ve dahi anın üzerine bir ak yufkacuk يفقجوق kap ve anın üzerine bir kalın kap... *(Müneb. XIV-XV. 93-1)*

Ama ol yufkacuk يوفقجوق buluda derler
Ki gizlidir bu sözde dürlü sırlar *(G. Ra. XV. 159)*

§ Pâyâb پاياب [*Fa.*] : ... Şol havza derler ki derin olmaya, yufkacık يوفقه‌جق ola, sunun dibi görüne. *(Deş. XVI. 28-1)*

yufkalatmak : → **yufkaltmak.**

yufkalmak : Zayıflamak, incelmek.

§ Bir gün ol dedi kim : Yâ Meta, görürem seni ki sünüklerin iceldi ve tenin zaif olup yufkaldı يفقلد (harekelidir).
(Müneb. XIV-XV. 37-1)

yufkaltmak, (yufkalatmak) : Hafifletmek, cıvıklaştırmak.

§ Ve az yiyecek sevdayi yufkalatır يفقلدر. *(Edviye. XIV. 3)*

§ Ve Koyu taamları ma'dede yufkaltır يوفقلدر, eritir.
(Mü. Şi. XIV-XV. 54)

yuğadı : Bulaşık.

§ El-vadaru الوضر [*Ar.*] : Ve yuğadı يغادى ve kap ve kacak bulaşığı ve yuğadısı. *(Terceman. XV. 270-1)*

§ El-vadıru الوضر [*Ar.*] : Kiri ve yuğadısı يغاديسى olan nesne.
(Terceman. XV. 270-1)

yuğmak : → yumak.

yuğrulmak : 1. Karıştırılmak.

§ Pes Yemliha eyitti : Kankınızdır kim işbu akçaları alıp şehre vara ve bize şehirden taam getirivere ve sakına kim aldığı taam hınzir yağiyle yuğrulmuş يغرلش olmaya.
(Enb. XIV. 885)

2. Ezilmek.

§ Taḫkelyûn تخكليون [*Fa.*] : Ol bez ki yemiş silkiciler anı iki ağaç arasına gererler ki yemiş yere düşüp yuğrulmaya يغروليه.
(Şamil. XVI. 408)

yuğu : → yuğu taşı.

yuğu taşı, (yuğu, yuvu taşı, yuvalak (II), yuvalak taşı, yuvak) : Toprağı sıkıştırıp pekiştirmekte kullanılan taş, silindir.

§ Sath-ı bâmda olan yuvalak taşların يوالق طاشلرن Müslim'in üstüne bıraktılar. *(Saadet. XV-XVI. 132-2)*

§ Zemenç زمنج [*Fa.*] : Yuvalak taşı يووالاق طاشى.
(Şamil. XVI. 449)

§ Zemenç زمنج [*Fa.*] : ... Ve yuvalak taşı يوالق طاشى ki düz damlarda yuvalarlar. *(Ni'meti. XVI. 358)*

§ Hizîne هزينه [*Fa.*] : Yuğu taşı يوغى طاشى ki düz damlar üzerinde toprağın düz etmek içün yuvalarlar ve ol taşa yuğu يوغى derler. *(Ni'meti. XVI. 637)*

§ Zemenç زمنج [*Fa.*] : ... Ve yuvalak taşı يولق طاشى.
(Caf. XVI. 74-2)

§ Hizîne هيزينه [*Fa.*] : Yuğu يوغى. *(Caf. XVI. 177-1)*

§ Lûğ لوغ [*Fa.*] : ... Ve yuvalak يوەلق. *(Caf. XVI. 152-1)*

§ Kiğ كيغ [*Fa.*] : ... Ve yuvu taşı يوى طاشى ki ba'zılar luğ derler. *(Caf. XVI. 139-1)*

§ Duhrûce دحروجه [*Ar.*] : Kara böce yuvaladuğu yuvalak ve yuvalak taşı يوەلق طاشى. *(Bab. XVI. 2, 185)*

Hizîne هزینه [*Fa.*] : Yuğu taşı یوغی طاشی ki toprak damların üzerini düz etmek için yuvalarlar. *(Deş. XVI. 359-1)*

Yuvak یوواق : keyfer کیفر [*Fa.*], bükülmek : ham, bağal : kaltuk, teğektir : rez *(Genc. XVII. 47)*

yuḫa : Yufka, ince.

Yuḫa یوخه bulutta sanasın ki düşer kavs-i kuzah
Al yanahları ile fıstıkî ber-cûşden uş *(Kadı. XIV. 503)*

yuḫacuk : Yufkacık, incecik, yukacık.

§ Boğazı altında zırhı yuḫacuk یوخاجق zırhtır. *(Fütuh. XIV. 51)*

yuḫu, (yuku) : Uyku.

Susuz nice içerse düşte suyu
Kanamaz bilün artırır yukuyu یقویی *(Işk. XIV. 295-1)*

Dilberin gece hayali geldi apardı yuḫum یوخوم *(Ruşeni. XV. 264)*

Aşk özüdür çağıran yuḫuda یوخده isen uyan
Can kulağın aç diyem zâhir ü bâtın sana *(Gülşeni. XVI. 6)*

Geceler sevdayî gimi yuḫu یوخو girmez gözüme
Kılalıdan bir nazar ol nergis-i bîdare ben *(Gülşeni. XVI. 93)*

Koyalı ben ayağımı rikâba
Yuḫu یخو oldu haram Afrasyaba *(Şeh. Ş. XVI. 183)*

Bahtın uyananda bu yuḫudan یخودن
Hırsın yorulanda cüst ü cûdan *(Fuzuli. XVI. 309)*

Hâh sincab eylesin ferşin Fuzuli hâh gül
Hecrden mutlak yuku یوقو görmez göz eğlenmez gönül *(Fuzuli. XVI. 208)*

Bu visale yuku یوقو ahvali demek mümkin idi
Eğer olsaydı yuku یوقو dide-i giryanımıza *(Fuzuli. XVI. 291)*

yukargı : Yukarıki.

§ Zeverin زورين [*Fa.*] : Yukargı يوقرغى (harekelidir).
(Şamil. XVI. 450)

yukaru durmak, (yukaru turmak) : Ayağa kalkmak.

Dur yukaru دريقارو tiz azm-i râh kıl
Var Horasan halkını agâh kıl *(Vahdet. XV. 91-2)*

Aç gözün tur yukaru طوريوقارو hâbından
Nergis açılmadın türabından *(Yuz. Hamdi. XV. 222)*

§ ... Yâ Bektaş, nasip senindir, heman tur yukarı طوريوقارى didi. *(Bektaş. XV. 99)*

§ ... Hikâyetini sordu, kız doğru dedi. Ayyar eyitti : Nice zamandan beri seven, mal harceden destur verdi, ben niçin mânic olam. Tur yukaru طور يوقرو seni dostuna iletip ısmarlayam, yolda bir gayri vâkıaya dahi uğramayasın dedi.
(Ferec. XV. 302)

yukaru olmak : Yükselmek.

§ Zevriden زوريدن [*Fa.*] : Yukaru olmak يوقارو اولق.
(Ni'meti. XVI. 24)

yukarurak : Daha yukarı, daha yüksek.

§ Din içinde hiç ibadet öğüt vermekten yukarurak يقرورق yoktur. *(Tuh. Le. XV. 228)*

§ Bâlâterîn بالاترين [*Fa.*] : bundan yukarurak يوقارورق.
(Deş. XVI. 245-1)

yukaru turmak : → **yukaru durmak.**

yuku : → **yuḫu.**

yukurmak : Yuğurmak.

§ Andan tohum getirdiler yere saçtılar ekin bitti andan ol ekini biçti ve döğdü ve savurdu ve üğüttü ve yukurdu يقرد ve bişirdi yediler. *(Enb. XIV. 916)*

yularlı keser : İki elle kullanılan bir çeşit büyük keser.

§ Yularlı keser يلارلى كسر : 12, balta : 8, hurde : 3.
(Sic. B. XV. 6, 84)

§ Beyrem بيرم [*Fa.*] : Dülger âletlerinden bir demirin ismidir, yularlı keser يولارلى كسر derler ve bir adı şengdir.
(Ni'meti. XVI. 159)

§ Beyram بيرام [*Fa.*] : . . . Ve Neccarların yularlu keser يولارلو كسر didikleri âlettir. *(Deş. XVI. 228-2)*

yulduz : Yıldız.

§ Kıble tarafından bir yulduz يلدوز doğdu, Zühre'ye benzer büyüklükte. *(Kesir. XV. 298)*

Anladı Âsaf Süleyman'ın sözün
Düzdü âyin ile ayın yulduzun يولدزن *(Budın. XVI. 9)*

Deneyüp dür sıfat mihrinde yulduz يولدز
Görünmez zerreden kim sayesidir *(Gülşeni. XVI. 15)*

yum, (yom) : 1. Uğur, kadem.

§ Yum يوم vereyim Hanım; yerli kara dağların yıkılmasın.
(Dede. XIV. 79)

§ Pes İskender ana cevap yazdı ve eyitti : Bitünde ne kim dedin anladık ve ol top ve çevgân veribidiğin fal tuttuk, yavlak hoş gördük ve eyittik : Yer kamusu bir topa benzer. Pes senin mülkün ve ayruk padişahlar mülkü bizim çevgânımız içinde bir top gibi dip yum يوم tuttuk.
(Enb. XIV. 759)

Bunu yum يوم görmüş idi yohsul u bay
Kim çıkarlardı bular taşra bu ay *(Melhame. XIV-XV. 152-2)*

§ El-fe'lü الفأل [*Ar.*] : Bir nesneyi yum يوم tutmak ve uğurlu görmek. *(Terceman. XV. 119-1)*

§ Ahşam pazarı sabah için yumdur يومدر. *(Ata. XV. 27)*

Yüreğin yardı doldurdu talağın
Önürdü yüm يوم deyü yidi kulağın *(Çeng. XV. 248)*

Yumuñ يوملك hayr it görünce kutlu bir yüz
Meseldir kim yumundan يومندن bayar uğuz *(Güvahi. XVI. 28)*

2. Uğursuz, meşum.

§ Eşna' اشنع [*Ar.*] : Yavuz, yatlı, yum يوم olan recül. *(Bab. XVI. 2, 235)*

yumak, (yuymak (I), yuğmak) : Yıkamak.

Yusuf'un başını yur يور öper koçar
Gözlerini sürmeler mâverd saçar *(Yuz. Şeyd. XIII. 4)*

Gör imdi akıl ana ne deyiser
Bize gelen hasetten el yuyısar يوييسر
(Yunus. XIII-XIV. 32)

§ Elin yüzün yumadın يومدن dokuz bazlamaç yer. *(Dede. XIV. 5)*

§ Kusmaktan fâriğ olucak yüzünü ve gözünü sovuk su ile yuya يويه ve ağzını ılıcak su ile yuya. *(Yadigâr. XIV. 18-2)*

Gözüm diler ki hâk-i deri tozunu yuya يويا
Bilmez ki su içinde teyemmüm reva değil *(Nesimi. XIV. 60)*

Elin iricek düşmanın boynun ur
Gönül tozunu fursatın suyu yur يور *(Ferh. XIV. 42)*

Gemiyi yudu يود iki gün kakınca
Ki canı çıktı limondan çıkınca *(Işk. XIV. 174-1)*

§ Günde beş gez kap kacağın yur يور pes kap kacakta hiç arısuz nesne kalmaz. *(Si. Da. XIV. 28)*

§ Tevhit suyiyle ve tevbe sabunıyle yudu يودى arıttı pâk eyledi. *(Leys. Mu. XIV-XV. 467-2)*

İlmile anlar ki kalbin yudular يودلار
Buna nev'avris deyü ad urdular
(Melhame. XIV-XV. 2-1)

§ Kaçan bir dirhem mıktarından ziyade tona değse yumayınca namaz câiz değildir. *(Müneb. XIV-XV. 294-1)*

§ Ayakların tuz ile ve kepek ile ıssı su ile yuyalar يويلر.
(Mü. Şi. XIV-XV. 63)

§ Yüz yumak yüzlük urunmaktur, kollar yumak kolluk giymektür, ayak yumak ayaklık giymektür.
(Tuh. Le. XV. 289)

Çün namaz etmek dilersen aşk resmince Kemâl
Hırka-i âlûdeni var eşk-i hûnîninle yu *(Sarıca. XV. 33)*

§ Aşkın şehitlerini gine sen yu يو. *(Tazarru. XV. 53)*

§ Ton yuğdüğümüz يوغديكز yerde bugün bir derviş geldi, bizden taâm istedi. *(Bektaş. XV. 130)*

Yol tozun yudu cism-i pâkinden
Suya yüz suyu verdi hâkinden *(Yuz. Hamdi. XV. 56-1)*

Kafasına çevirdi züht-i huşki
Riya-yı taatı yuydu يويدى sirişki *(G. Ra. XV. 186)*

§ Anları ileteler, ol Nehrü'l-Hayat adlı ırmakta yuyalar يويالر.
(Müz. XV. 3)

§ Her kim ölü yuya يويه, ben ol kişinin dükeli günahların yuyam يويم. *(Cennet. XV. 450)*

§ Evvel gülü arıtalar andan yuyalar يويالر, anın yumağı şoldur kim... *(Akr. XV. 29)*

§ Birkaç lokma tenâvül eyledi şükrünü dediler, ellerini yudular يوديلر. *(Bektaş. XV. 7)*

§ ... Anı Furat kıranında buldum, tonun yur يور idi.
(Tez. Ba. XV. 25)

§ Bedenin tuzlu su ile yuyalar ييالر ... yudukları يودقلر su ıssı olmaya, sovuk dahi olmaya. *(Hazain. XV. 9-2)*

§ El-gaslü الغسل [*Ar.*] : Nesne yumak يومق.
(Terceman. XV. 108-1)

§ Giyesi yumağa يومغه çıkmışlardı. *(Ta. Sel. XV. 6)*

Ki senliğin yumayınca يمانجه özünden
Fena bulmayısarsın kendözünden *(Tennuri. XV. 16)*

§ İti yedi denizde yursan يورسك ıslandıkça dahi mürdar olur. *(Güls. XV. 61)*

Gözgü gimi gördüğünü söyleme
Su gimi iriştiğini cümle yu يو *(Ruşeni. XV. 214)*

§ Gerektir ki evvelâ taam yir olucak el yumak يومق müstehaptır. *(T. E. XV. 10)*

§ ... Feriştеler cem' oldular, uçmaktan kefen alıp anı üç kerre su ile yudılar يوديلر. *(Envar. XV. 49)*

Yüzünü yur يور seher gül jâle birle
Dolaşmış şâh-ı nesrin lâle birle *(Çeng. XV. 187)*

§ ... Eşeği yudular يودلر ve yağırın timarladılar *(Tez. Ün. XV. 212-1)*

§ Gördü bir ulu kayanın deliğinden bir ak süt gibi su çıkar, ol sudan elin yüzün yudu يودى, yağ gibi uzvu yumuşadı. *(Ferec. XV. 540)*

§ Anda bir ton yuyacak يوياجق yer yapıp ma'mur idüp halk gelip anda ton yuyup يويوب intifa' iderler imiş. *(Sic. B. XV. 8, 205)*

§ Arpa kepeği suyiyle yusan يوسك nurlu ola. *(Ac. A. XV. 103)*

Ey hâce yüz kez ağzımı yusam يوسم gülâp ile
Lâyık değil ki medh-i gedan eyleyim senin *(Ah. Pş. XV. 9)*

Yuydu يويدى tabak-ı kâğıd-ı şeffafını eflâk
Her suph kılur möhre-i mihr ile mücellâ *(Ah. Pş. XV. 15)*

§ Andan sonra yudu يودى, kefenledi, üzerine namaz kıldı. *(Kesir. XV. 121)*

§ Ve bevl-i insan kaynatılıp sahib-i nıkris anınla ayağın yusa يوسه vecaı sâkin olur. *(Men. Av. XVI. 264)*

§ Şüst ü şûy شست و شوی [*Fa.*] : Şüsten ile şûyiden'den gelür. Birinin mânası yumak یومق birinin mânası arıtmaktır.
(Deka. XVI. 7-1)

§ Şüsten شستن [*Fa.*] : Yumak یمق. *(Şamil. XVI. 279)*

§ Sabun صابون [*Fa.*] : Ol ma'ruf nesne ki anınla giyesi yurlar یورلر. *(Deş. XVI. 270-1)*

§ ... Yumak یومق içün mezbura bir beyaz sof vermiş idim, hâlâ talep ederin, süâl olunsun. *(Sic. A. XVI. 3, 691)*

Eri gittiği gibi geysi yumaz یوماز
Aş pişirmez muttasıl yatur uyur *(Tibr. XVI. 221)*

§ ... Eğer isti'mâl ettiği su ayağı altında irkilirse ayağın yumaya. *(Zad. XVI. 58)*

Yakınlık eyle kim etmeyeler dûr
Ki el eli yur الیر iki el yüzü yur یور *(Güvahi. XVI. 27)*

§ Yüzünüzü yuñ یوك. *(Ter. Kurt. XVI. 27)*

Dedi Âdem ol garibi ben yudum یودم
Eşk döktüm üzerine su kodum *(Zehr. XVI. 124)*

§ İttifak ol cevânipte bir çeşmesâr olup hatunlar bez yurlardı یورلردی. *(Mevahib. XVI. 220)*

Levh-i dilden yadını hoştur yumak یومق
Nef' kılmaz adını Muhsin komak *(Selâman. XVI. 37)*

§ Bir kişi ölmüş, varmışlar ölü yuyucu getirmişler ki yuya یویه ölü yuyucu gelmiş... *(Ta. Şahi. XVI. 19-2)*

Ey garik-ı bahr-i isyan yüzün ol dergâha ur
Kim anın bir katra fazlı bin cihan cürmünü yur یور
(Hüs. Dil. XVI. 129)

Ayağın tozuna yüz sürmeğe vermez sabâ ruhsat
Yüzün yüz kerre şebnem yumadan یومدین gülberg-i sîrabın
(Fuzuli. XVI. 168)

Bağı bâran yudu یودی pâk eyledi sahn-ı çemeni
Geliniz sahn-ı çemende kuralım encümeni *(Ruhi. XVI. 341)*

§ Âbcâme آبجامه [*Fa.*] : Don yuyacak یویجق kap, merken mânasına. *(Caf. XVI. 2-2)*

§ Şüsten شستن [*Fa.*] : Yumak یومق. *(Ni'meti. XVI. 28)*

Yüzünü yumağa suyu neylersin *(P. S. Ab. XVI-XVII. 51)*

Döne döne teneşirin üstünde
Yumayınca gönül yarden ayrılmaz *(Kara. XVII. 215)*

Kalbden göz yaşlarıyle yu یو yazuklar kirlerin *(Men. Cev. XVII. 36)*

§ Vuzû' وضؤ [*Ar.*], abdest آبدست [*Fa.*], maruftur dest ü ruy şüsten دست وروی شستن, [*Fa.*] : ile dahi tefsir olundu, ya'ni elin ve yüzün yumak یومق. *(Aks. XVII-XVIII. 169)*

Teknedir : icane, tave, teşt ile mirken : leğen
Yağsil یغسل [*Ar.*] ü şûyed شوید [*Fa.*] dimek : yur یور, şüste : yaykanmış : rahiz *(Naz. Cev. XVIII-XIX. 71)*

§ Şûr شور [*Fa.*] : Sekiz mânası var... 8, yumak یومق ve gasl ü tanzif eylemek mânasınadır. *(Bürh. XVIII-XIX. 403)*

Ölürsem üstüme sevdiğim sen gel
Beni göz yaşiyle yu Leyli, Leyli *(Saz. Deli Boran. XIX. 573)*

yumalak : Yuvarlak, yumak.

§ Zevâle زواله [*Fa.*] : Her nesne ki değirmi ola yumalak یمالاق bigi. *(Şamil. XVI. 450)*

yumarmak : → yumrarmak.

yumcu : Falcı, müneccim, kâhin.

§ Aḫter-gû اختركو [*Fa.*] : Yumcu یمجی ve yorucu. *(Miftah. XV. 46)*

§ Aḫter-gû اختركو [*Fa.*] : Müneccim ve yumcu یومجی. *(Caf. XVI. 3-2)*

§ Aḫter-gû آختركو [*Fa.*] : Müneccim ve yumcu يوجى.
(Ni'meti. XVI. 80)

§ Aḫter-gû اختركو [*Fa.*] : Müneccim ve yumcu يوجى.
(Deş. XVI. 284-2)

§ Aḫter-gûy اختركوى [*Fa.*] : Falcı ve yumcu يوجى.
(Deş. XVI. 364-2)

yumdurmak : Örttürmek, kapattırmak.

§ Bundan sonra emreyledi, ol kuyuyu yumdurdu يمدردى, içindeki kişiler helâk oldular. *(Kesir. XV. 112)*

Bir yana dürrac açıp dürc-i beyan
Gonca veş tutiye yumdurmuş يومدرمش dehan
(Selâman. XVI. 108)

yum görmek : Uğur saymak, uğurlu bulmak.

§ ... Yum görmedi يوم كورمدى, beylerine ne söyledi.
(Fütuh. XIV. 81)

yumlandırmak, (yumlaştırmak) : Yumar gibi yapmak.

§ Muğâtanet مغاطنة [*Ar.*] : Kişi gözlerini yumlandırı يوملندرى bakmak. *(Bab. XVI. 1, 321)*

§ Tırfas طرفاس [*Ar.*] : Gözünü yumlaştırarak يوملشدررق bakmak. *(Bab. XVI. 1, 139)*

§ Taḫşif تخشيف [*Ar.*] : Gözü yumlaştırup يوملشدروب kirpikleri aralığından nazar etmek. *(Bab. XVI. 1, 292)*

yumlaştırmak : → yumlandırmak.

yumlu (I) : Uğurlu, meymenetli, mübarek.

§ Meymun ميمون [*Ar.*] : Mübarek olan kimse ve yumluca يومليجه, kutluca olan nesne. *(Bab. XVI. 2, 541)*

§ Mübarek مبارك [*Ar.*] : Kutlu ve yumlu يوملو olan nesne ve bereketli nesne. *(Bab. XVI. 2, 266)*

§ Hamd-i Huda bu gazadan dahi yumlu يوملى olarak geldiğimde... *(Ev. XVII. 2, 127)*

yumlu (II) : Yumulu, kapalı, ketûm.

Ki gözü açık ola ağzı yumlu يملو
Dahi esrar beklemekt' uğumlu *(Hurş. XIV. 7)*

yummak : 1. Kapamak.

§ Hazreti İsrafil dahi dört kanatlarını yumup يموب andan sonra Sûr'a nefhede. *(Delil. XV. 142)*

§ ... Diyüp kitabın yumdu يومدى. *(Müslim. XV. 1, 120)*

Demişler kıssa-hana sen dahi göç
Heman ağzını yummuş يومش görmemiş güç
(Güvahi. XVI. 53)

2. Üstüne koymak, örtmek, üstüne kapamak.

§ Buhtünasr Beni İsrail üzere akın eyledi ve Beytü'l-Mukaddesi yıktı ve içine mürdar bıraktı ve toprak yumdu يمد. *(Enb. XIV. 645)*

§ Süddi eyitti : Bir kezden üstüne taş yumdular يمدلر. Şöyle kim havanda dökülmüş gibi oldu. *(Enb. XIV. 857)*

§ Isfahan'da bir kişi bir kişiyi öldürdü, kuyuya bıraktı, üstüne toprak yumdu يومدى. *(Hay. XV. 182)*

§ Livata edenleri bir yüce yerden başı aşağa bırağalar, üzerine taşlar yumalar يوملر. *(Cinan. XV. 113)*

yumrarmak, (yumarmak) : Yuvarlaklaşmak, yumrulaşmak.

§ Et-tekʿibü التكعيب [*Ar.*] : Kızın memeleri henüz belirip yumrarmak يومرارمق ve ağırşaklanmak. *(Terceman. XV. 204-2)*

§ Çaḫş چخش [*Fa.*] : Boyun şişip yumrarmak يومرارمق. *(Şamil. XVI. 415)*

§ Dâmgûl دامغول [*Fa.*] : Ol ur ki âdemde yumarur يومرور (harekelidir). *(Şamil. XVI. 431)*

yumru : **1.** Ur, vücuttaki şiş, bez, gudde, kabarcık, tümsek, müdevver.

§ Bâğıre باغره [*Fa.*]: Yumru ki يمريكه gövdede olur, uğre mânasına. *(Miftah. XV. 53)*

§ İşitici kuvvet gelir kulağın deliği ağzındağı emcek başı gibi yumruya يومرويه gelir kulağın kalanına andan yayılır. *(Hazain. XV. 53-1)*

§ ... Mezburun tasarrufunda olan orta boylu, açık kaşlı, sol elinin baş parmağı yumru يومرى Ca'fer nâm Arap benim mülkümden ibak etmiş idi. *(Sic. A. XVI. 2, 854)*

§ Zeft زفت [*Fa.*] : Yumru يومرو. *(Şamil. XVI. 75)*

§ Kelân كلان [*Fa.*] : Büyük ve yumru يومرى. *(Şamil. XVI. 205)*

§ Pâğar پاغر [*Fa.*] : Ur ve her nesne ki âdemin a'zâsında yumru يومرى zâhir olur. *(Ni'meti. XVI. 120)*

2. Eğri, çarpık.

§ Terive ترّيوه [*Fa.*] : Yumru ve yamrı يامرى yol. *(Şamil. XVI. 408)*

yumrucak : Yuvarlak, yumru olan.

§ Hak Taâlâ ananın göksünde, sen gelmedin, iki süt çeşmesin revan eyleyip akıttı, uçlarını senin ağzına ölçtü yumrucak eyledi ki anı tutabilesin. *(Müneb. XIV-XV. 3-2)*

§ Ol arada emcek başına benzer iki sinir ucu var yumrucak يمرجق ... *(Hazain. XV. 54-1)*

yumruğa tükürmek : Yumruğa, sopaya kuvvet vermek.

Nola ger râm ise il buyruğuna
İgen dahi tükürme yumruğuña توكرمه يومرغوكه
(Güvahi. XVI. 41)

yumruk cengi : Yumruk yumruğa yapılan kavga.

§ Ḫarḫaşe خرخشه [*Fa.*] : Gavga ve galebe ve yumruk cengi يومرق جنكى. *(Ni'meti. XVI. 262)*

§ Berḫaş برخاش [*Fa.*] : Ceng ve kargaşa ve daralmak ve yumruk cengi يومرق جنكى ve fitne ve kimseye güç etmek. *(Ni'meti. XVI. 134)*

yumruk düğmek : Yumruk sıkmak, parmakları avuçta toplamak.

İrdiğine yumruğunu düğme يومروغنى دوكه var
Tâ ki düğülmeye işin düğme-vâr *(Ruşeni. XV. 116)*

Kanı serpençe ile laf uranlar
Kanı yumruk düğüp seblet buranlar *(Veyse. XVI. 200-1)*

§ Kef gonca kerden كف غنجه كردن [*Fa.*] : Istılahımızda yumruğunu düğmek يومروغنى دوكمك ta'biri yerindedir; tokat urmak kastiyle pençesini sıkıp yumrulamaktan ibarettir. *(Bürh. XVIII-XIX. 490)*

yumrulanmak : 1. Yuvarlak biçim, durum almak, toplanmak, top olmak.

§ Yumrulanıp يومرلنيب yerinden örü turdu. *(Dede. XIV. 13, 69)*

§ Telâküm تلاكم [*Ar.*] : Yumrulanmak يومرولنمق. *(Bab. XVI. 2, 446)*

2. Yuvarlak hale getirilmek.

§ Yağdurduk anların üzerine taş siccilden yumrulanmış يومرلنمش. *(Cev. Es. XV. 307)*

yumrulmak : 1. Yamılmak, yamrı yumru olmak.

Işıklar yumrula يمرلا tonlar söküle
Sügüler üşene ohlar döküle *(G. Ra. XV. 74)*

2. Tümselmek.

§ Vergan ورغن [*Fa.*] : Ur dedikleri illet ki âdemin bedeninde yumrulup يومرلوب zâhir olur. *(Deş. XVI. 283-1)*

§ Pâğure پاغره [*Fa.*] : Ur dedikleri illet ki âdemin bedeninde yumrulup يومرلوب zâhir olur. *(Deş. XVI. 303-2)*

yumruluk : Şişkinlik.

§ Kunfua قنفعة [*Ar.*] : Burun yumruluğu يومرولغى ve sakal hotuzluğu. *(Bab. XVI. 2, 277)*

yumru yamrı : Eğri büğrü.

§ Terîve ترّيوه [*Fa.*] : Yumru yamrı يومرى يامرى yol. *(Şamil. XVI. 222)*

yumşağ : 1. Kireci az, lâtif (su).

§ Pes kaçan İsa doğdu Tanrı Taâlâ Meryem için bir ırmak akıttı tatlı sudan kim içicek sovuğ idi ve yunmağa yumşağ idi يمشغدى. *(Enb. XIV. 804)*

2. Hafif, şiddeti az.

Ger ahad gün sana kış yumşağ يمشاغ ola
Bal u yağ çok ola sayru sağ ola *(Melhame. XIV-XV. 19-1)*

yumşağrak : Daha yumşak.

§ Senderus سندروس [*Fa.*] : Âmme tahrif idüp sandalos derler. Bir püstür ki kehrüba gibi, illâ kehrübadan yumşağrak يومشغرق olur. *(Deş. XVI. 157-2)*

yumşak yel : Hafif rüzgâr, esinti, esin.

Sem : ağudur, resm : türe dahi yumşak yel يومشق ييل : nesîm نسيم [*Ar.*]
(Cev. Ke. XVII. 91)

yumşaklık : Yumuşaklık.

Liynet لينت [*Ar.*] ü nermî نرمى [*Fa.*] dimek: yumşaklık يومشاقلق, em : derman, deva

Kabz : tutmaktır : giriften hem üzüm : uncüd, meviz
(Naz. Cev. XVIII-XIX. 59)

yumşanmak (I) : Yumuşamak, hilim ve mülâyemet kesbetmek.

§ Yaranlarına eyitti kim : Melik biraz kakıdı ve serkeşlik eyledi. Sonra yumşandı يمشندى ve ele geldi. *(Kel. XIV. 49)*

§ ... Bazirgân cevap verdi kim : Doğru söylersin kim sıçan demürü yavlak sever olur ve anın dişi demür çiğnemeğe kaadirdir. Kaçan bu sözü işitti kim, bazirgân yumşandı يمشندى ve gönlünü demürden götürdü. *(Kel. XIV. 58)*

§ ... Ve ol yağdan hayli çok yağ dürteler tâ tabiat yumşana يمشنه icabet ede. *(Yadigâr. XIV.)*

Çeng-i nevayı koma ki yumşana يومشنه gönlü
Dağları inletmedi mi nağme-i Davud *(Kadı. XIV. 14)*

Bu sözlerden şehin yumşandı يمشندى gönlü
Ne yumşandı يومشندى düşüp uşandı gönlü
(Işk. XIV. 295-1)

§ Eğer demür dahi olursa mum gibi yumşana يومشنه.
(Ta. Sel. XV. 155)

§ ... Resûl Aleyhisselâm anı işitti, kasdeyledi ki anların ilâhların aybetmeği terkede, şol ümide ki anların bir gönülleri yumşanup ana mütâbaat edeler. *(Leys. Ar. XV. 592)*

Gönlü yumşandı يمشندى birez Kur'an işidicek anın
Tuttu yüz amma Resûl'ün kasdına ol pehlivan
(Muham. XV. 115)

§ Kefe كفه [*Fa.*] : Kesmük ki harmanın sonudur. Hakikatte ekin baldırının boğunlarıdır ki katılığından geç yumşanur, tiz saman olmaz, sona kalur. *(Caf. XVI. 141-2)*

Yağ-ı zeyti doldurup havza tamam
İçine kodular anı vesselâm
Tâ ki biraz yumşana يومشنه gön, varalar
Gönü yaruben anı çıkaralar *(Battal. XVIII. 63)*

yumşanmak (II) : İstihdam edilmek.

Yumşanuptur يومشنبدر her biri bir yumuşa
Kimde zehre ola kim ede nişe *(Ga. XIV. 180)*

yum tutmak : 1. Hayırlı, kutlu saymak.

§ Teberrük تبرك [*Ar.*] : Nesne ile yum tutmak يوم طوتمق. *(Bab. XVI. 2, 357)*

2. Uğursuz saymak, teşe'üm etmek.

§ Tefeyyüd تفيد [*Ar.*] : Baykuş ötmesiyle bir nesneye yum tutmak يوم طوتمق ve tetayyur etmek. *(Bab. XVI. 1, 452)*

yumulmak : 1. Kapanmak, büzülmek.

§ Rahim ağzı yumulduğuna يوملدوغنه faide ede. *(M. Bay. XIV. 72)*

Gel ey hûri-sıfat dilber gamından bağrımı gör kim
Yumulmuş يوملمش goncaya benzer ki ağzı dopdolu kandır
(Nesimi. XIV. 143)

Kaçan kim ölüp gözlerim yumula يوميله
Gerek Çin'e var gerek ayruk ile *(Süh. XIV. 32)*

§ Mi'de boşala dahi yeyni ola yukarı kalka aşağu çekilip ol damarın ağzı yumulmaya يوملميا su damlayacak yer bula. *(Hazain. XV. 58-2)*

Yumulmadan يومولمادن gözüm, gördüm yüzünü
Dilim söylerken işittim sözünü *(Şeh. Ş. XVI. 600)*

§ Lebad لباد [*Ar.*] : Yere yumulur يوملور yürür ve uçurmayınca uçmaz bir kuştur, ana yapalak derler. *(Bab. XVI. 1, 476)*

Yumulmaz يوملمز eşk tuğyanından ansız çeşm-i hun-bârım
Hayâl-i suret-i canâne hoş hayranlığım vardır
(Fuzuli. XVI. 147)

2. Üstüne kapanmak, üstüne düşmek.

§ Kaçan bu sözü bulara dedi pes bir kezden anın üzere yumuldular يملدلر ve anı depelediler. *(Enb. XIV. 857)*

Yumulurlar يمولورلر ne kim olursa yerler
Bizim derler, nerede k'ola yerler *(Şeh. Ş. XVI. 853)*

3. Toplanmak, bir araya gelmek, yığılmak.

Yedi yüzbin erle Hulâğû gelür
Ol gün, ol gece katı uğraş olur
Yumulur يوملور bir araya geldi Moğol
Görüben sultan anı oldu melûl *(Enveri. XV. 11)*

§ Musaleḥa مصالحه [*Ar.*] : Bir yere yumulmak يوملمق ve izdiham. *(Bab. XVI. 1, 313)*

yumulup düşmek : Süratle bir şey üzerine kapanmak.

§ El-helûk الهلوك [*Ar.*] : Erkek üzere yumulup düşen يوملوب دوشن visal divanesi ruspu avrata denir. *(Kam. XVIII-XIX. 3, 123)*

yumurda : Yumurta.

§ ... Bunları hep döğeler ve yumurda يمورده ağıyla karıştıralar. *(Yadigâr. XIV. 23-1)*

§ Eğer kablubağa yumurdasını yeseler... *(M. Bay. XIV.)*

§ Elbette iki yumurdai يومردهٔ birbirine ursan biri kırılır. *(Hamza. XIV-XV. 10, 236)*

§ Bednûs (yaban tavuğu) : Acep budur ki yılda bir kerre yumurda يمرده bırağur bir nesne ana karılmadın. *(Ac. XV. 60)*

§ İki batman zerdalü : 50, bin iki yüz yumurda يمرده: 66. *(Sic. B. XV. 10, 50)*

§ Kanın kuvvetin sımak gerek kan aldırmağ ile, sumak yimek ile, et, yumurda يومرده , tatlı az yimek ile. *(Hazain. XV. 25-1)*

Var idi keklik yumurdasınca يمرداسنجه ol
Günden azhardı risalette Resûl *(Muham. XV. 120)*

§ ... Yumurtlar, hemen karşısına geçer, nazarını kırk gün ol yumurdadan يمرداذن gidermez. *(Müz. XV. 55)*

Olur bugünkü yumurda يومرده karındaş
Yeğ, olacak tavuktan irteye aş *(Güvahi. XVI. 26)*

§ Taze gelmiş yumurdalarım یمرده‌لرم vardır. *(Letaif. XVI. 35)*

§ Ol küstah heman ağaca urûc edüp laklak yuvası olduğu şâha sarmaştı çıktı ki yumurdalarını یمرده‌لرینی tebdil edüp beyza-i zagı koya. *(Mevahib. XVI. 198)*

§ Gendelâş کنده‌لاش [*Fa.*] : Yiydin yumurda یومورده. *(Şamil. XVI. 493)*

§ Yavru vaktında hasislerden yumurda یومرده alan içinde sarısın bulmaya. *(Zati. XVI. 701)*

Dehanından çıkar sengin yumurda یومرده
Komaz bir sağ taşta vü demürde *(Enis. XVI. 33-2)*

§ Negayir نغایر [*Ar.*] : Yiydin olmuş yumurdalar یومرده‌لر. *(Bab. XVI. 1, 98)*

yumurda basmak : Kuluçkaya yatmak.

§ Ördek dişisi yumurda bassa یومرده بصسه erkeği turur, anı saklar bir sâat ayrılmaz. *(Hay. XV. 15)*

§ El-hak tuyûr-ı gurur ü hevâ siz tâifenin âşiyan-ı dimağlarında yumurda basup یومرده باصوب yatur. *(Şeref. XVI. 337)*

yumurda bırakmak : → **yumurda toğurmak.**

yumurda toğurmak, (yumurda bırakmak) : Yumurtlamak.

§ Tavuk çağırır halka işittirir, bir pulluk yumurda toğurur یمردا طوغرر. *(Güzide. XV. 127)*

§ Dezz دز [*Ar.*] : Yumurda bırakmağ içün یومرده برقغیچون çekirge kuyruğunu yere sançmak. *(Bab. XVI. 2, 111)*

yumurlanmak : Bir araya gelmek, toplanmak.

Çalınur kûs ü nakara vü boru
Yürüdü ol iki yüz bin er adû
Bir yere gelmiş yumurlanmış یومورلنمش gelür
Bir uğurdan cümlesi hamle kılur *(Enveri. XV. 86)*

yumurmak, (yımırmak) : 1. Derleyip toplamak.

Ne kodular bize bağ u ne tarla
Yumururlar يمورلر ekini şöyle terle *(Şeh. Ş. XVI. 534)*

2. Ezip büzmek, iki kat etmek, kıvırmak.

Senden ırak yaktı beni ayrılık
Yaktı yumurdu يومردى gam ile sayruluk *(Ruşeni. XV. 90)*

3. Bozmak, harap etmek.

Hücum ide ala ili Hüma'yı
Yaka vü yımıra يمره milk-i Hıta'yı *(Işk. XIV. 132-2)*

§ Yâ Musa, senün bir nefes elün irdi bir kezden yıkdun yımırdıñ يمردك. *(Tuh. Le. XV. 380)*

yumurtlağan : Çok yumurtlayan.

§ El-beyûz البيوض [*Ar.*] : Yumurtlağan يومورطلغان tavuk. *(Ah. XVI. 152)*

yumuş : İş, hizmet, ödev, vazife.

Olar kim olalar can yumuşunda يومشنده
Kaçan hergiz ola dünya işinde *(Yunus. XIII-XIV. 41)*

§ Bir nesne bahane idüp Able'i yumuşa يومشه gönderdi. *(Anter. XIV. 185)*

§ Müslümanlık melikinin bir yumuşuna يومشنه vara. *(Fütuh. XIV. 27)*

Her birisi bir şekil yumuştadır يومشدەدر
İlle baksan kamusu bir iştedir *(Ga. XIV. 37)*

Ekmedin biterdi her türlü yemiş
Varmadın olur idi cümle yumuş يمش *(Ga. XIV. 119)*

§ Yâ Ûç bir işim var, anı bitiriverirsen dedi, Ûç işin, yumuşuñ يموشك nedir dedi. *(İs. H. XIV-XV. 529)*

§ İlkin namaz kılam andan üstat yumuşuna يمشنه varam. *(Tez. Ün. XV. 92-1)*

Veresin kıymeti altun gümüşe
Salansın halk arasında yumuşa يميشه *(Anasır. XV. 399)*

§ Bu ayda, kulundan, karavaşından yumuşunu يومشنى yeyni eylese Hak Taâlâ kıyamet gününde ol kulunun günahların yeyni eyleye. *(Cennet. XV. 218)*

§ Kaçan Hak Taalâ bir ferişte yer yüzüne yumuşa يمشه gönderse ol ferişte destur diler, aydur ki... *(Faza. XV. 20)*

§ Oğlanı yumuşa يومشه sal ardınca sen var. *(Ata. XV. 5)*

§ Rehî رهى [*Fa.*] : Yumuşa يومشه giden hizmetkâra derler. *(Deka. XVI. 64-2)*

O güzeller hanına ah olduğum çağlarda tuş
Vay nolaydı ben kuluna buyuraydı bir yumuş يوموش
(D. B. XVI. 98)

§ Vefd وفد [*Ar.*] : Sultan yanında olmak ve yumuşa يومشه yelmek. *(Müntehab. XVII. 105-2)*

yumuşaklık : Hilm, mülâyemet.

§ ... Derhal özür dilemeğe meşgul oldu ve kendi suçun bildi. Yumuşaklığ ile يمشق‌لغله ve lûtuf ile kendi avratından helâllık diledi. *(Kel. XIV. 19)*

§ Ol düşman kim müdara ve yumuşaklık يمشق‌لق birle ele girmez, andan kurtulmak olmaz, illâ anı kahreylemek birle. *(Kel. XIV. 43)*

yumuşaltmak : Yumşatmak.

§ Peykîden پيكيدن [*Fa.*] : Ağzına nesne saçmak ve yumuşaltmak يومشلتمق. *(Şamil. XVI. 266)*

yumuşçu : Hizmetçi.

Hod bular her birisi yumuşçudur يومشجيدر
İş buyuran kanı, bunlar işçidir *(Ga. XIV. 235)*

yumuş oğlanı : Hizmetkâr, hizmet eden oğlan.

§ Menüm de elimde ne var, men dahi bir yumuş oğlanıyım, dedi. *(Dede. XIV.)*

Merdüm-i dide kapun bekleyüp eğlense nola
Yumuş oğlanımıñ يومش اوغلانك eğlendüğü yeğdür cânâ
(Âli XVI 78)

§ Pervane پروانه [*Fa.*] : Yumuş oğlanı يمش اوغلانى ve kulavuz.
(Şamil. XVI. 394)

Gülşeninde bir semenler cariye âb-ı revan
Hizmetinde bir yumuş oğlanıdır يومش اوغلاندر bâd-ı sabâ
(Hüs. Dil. XVI. 20)

Bir yumuş oğlanıdır يومش اوغلانيدر bâd-ı saba durmaz yeler
Bir mülâyim-tab' hizmetkârdır her cûybar
(Lâmii. XVI. 11)

Âb olup bostan içinde hizmet içün cariye
Bâd her yana yeler ya'ni yumuş oğlanıdır يومش اوغلانيدر
(Lâmii. XVI. 7)

§ Pervane پروانه [*Fa.*] : . . . Ve havale ve çeri kulavuzu ve haberci ve yumuş oğlanı يومش اوغلانى ve çırağ mânasına.
(Deş. XVI. 305-2)

§ Pervane پروانه [*Fa.*] : Kelebek ve havale ve çeri ve kulavuz ve haberci ve yumuş oğlanı يومش اوغلانى.
(Ni'meti. XVI. 141)

yum yoragörmek : Uğurlu, kademli saymak.

§ El-müteyemminü المتيمن [*Ar.*] : Ve bir nesneyi yum yoragörücü يوم يوره كورجى ve mübarek görücü kimesne.
(Terceman. XV. 264-2)

yum yormak : Teşe'üm etmek, faldan kötü sonuç çıkarmak.

§ Et-tetayyur التطير [*Ar.*] : Yum yormak يوم يورمق ya'ni fâl-i kabih eylemektir. *(Kdeb. XVIII. 456-1)*

Da'vet idip evine büyüciyle bakıcı
Yum yorma يوم يورما öyle üstüne halkın a fışkıcı
(Vasıf. XIX. 49)

yunmak : Yıkanmak.

Ki yunmağ ise يناغسه yetti, üş gecedir
Bunun gibi yunmak ينمق acep nicedir *(Süh. XIV. 218)*

Giy, iç, yi, bağışla, soyun yun ين arın
Ne gizlersin ayruklar içün varın *(Ferh. XIV. 25)*

§ Esvablarım çıkardım ve ırmağa girüp yundum يوندم.
(Si. Da. XIV. 146-2)

§ Yâ Halime, tonlarını çıkar, dahi bu suya gir ve yun يون gel didi. *(Si. Da. XIV. 146-2)*

Kim yunur يونور, kim abdes'alır, kim içer
Cümlesine maksudun verir geçer *(Ga. XIV. 176)*

§ Eğer bişirip suyiyle yunsalar يونسلر tü ürperdiğin gidere.
(M. Bay. XIV. 133)

Su yüzü yunmaduğa يناڈغا ola eyü
Sen yüzü yunmaduğ iseñ يناڈغيسك iste su
(Man. Tayr. XIV. 74)

§ ... Turup evli evine vardılar, yunmuş يونمش tonların giydiler, Şeyh Ebubekir ile Zeyn dergâhına geldiler. *(Ferec. XV. 147)*

§ Yürümekten ayakları kabardı, yunmamaktan يونمامقدن geysisi çürüdü. *(Ferec. XV. 226)*

§ ... Def'a ham bürüncük elli beş adet : 1650, def'a yunmuş يونمش otuz sekiz bürüncük : 1200. *(Sic. B. XV. 2, 151)*

§ Sadaka bir sabundur ki günahlar anınla yunur يونور.
(Maârif. XV. 195)

§ Su kıranına irdim, yunup يونوب taharet aldım.
(Tez. Ba. XV. 171)

§ Hizmet kılanın eli ayağı arı gerek, tırnakları kara, uzun olmaya, tonu arı yunmuş يونمش, gönlü ferah, şad ola.
(Hazain. XV. 34-2)

Sabredin tâ ki vara hammama
Yuna يونه endamı giye hoş câme *(Yuz. Hamdi. XV. 58-2)*

§ Eğer sizden birinizin kapusında ırmak olup günde beş kerre yunsa يونسه ol kimsenede kirden nesne bâki gördünüz mü. *(Delil. XV. 50)*

§ Efendisi eyitti ey halâyık, yarın yun يون arın. *(Cennet. XV. 150)*

§ Eğer cünüp olursanız yahşi yunuñ يونك. *(Cev. Es. XV. 155)*

§ Üç gün dura, üç günden sonra hammama vara yuna يونه, bir dahi ede. *(M. Na. XV. 25)*

Gel imdi bu cihetlerden arın yun يون
Çün andan geldin ey yar aslına dön *(Tennuri. XV. 73)*

Dil-i Ahmet gibi gam sengine mecruh oluban
Yâd-ı la'linle kızıl kana yunam يونم gelmezsen
(Ah. Pş. XV. 88)

§ El-guslü الغسل [*Ar.*] : Ve dahi yunmak يونمق mânasına isimdir. *(Terceman. XV. 108-1)*

§ Suya girip yundu يوندى. *(Tibr. XVI. 81)*

Yunmadık yüzüne bakmak ölümüdür Zati'nin
Yuyucu görsün cihan içre rakibâ suretin *(Zati. XVI. 300)*

§ Şunların kim yüzleri ezel suyu ile yunmuştu يونمشدى ve gönülleri ebet kaygusundan arınmıştı. Bu izzet anların içün konulmuş idi. *(Sır. XVI. 4)*

§ El-iftidad الافتضاض [*Ar.*] : Ve tatlı su ile yunup يونوب arınıp gümüş gibi olmak. *(Ah. XVI. 75)*

§ Es-sidre السدرة [*Ar.*] : ... Bir ağaçtır ki evrakın kurudup döğerler, dahi anınla hammamda yunarlar يونارلر.
(Ah. XVI. 493)

Şu kim hodbin ola merdan içinde
Kızıl kana yunar يونر meydan içinde *(Enis. XVI. 33-2)*

Meseldir söylenür dillerde düpdüz
Ki yunmağile يونماغيله ağarmaz kara yüz
(Yuz. Şems. XVI. 387)

yunmuşca : Yıkanmış, tertemiz.

§ Yunmuşca يونمشجه ton ve gönlek götürürler.
(Letaif. XVI. 29)

yunt : Kısrak.

Denizden çıkıp geldi bir bahrî yunt يونت
Yalı yumşacuğ idi tuynağı kunt
Anın atı aygır imiş ey acep
Her işe bulunur gelir bir sebep
Çekip üzdü çılbırını ansızın
Çapındı vü yetti ana gensizin
Bıraktı suya yüzdü dartıldı yunt
Boğuldu ol aygır ü kurtuldu yunt *(Süh. XIV. 246)*

Bin erkek semiz yunt يِنت, binden öğüş
Uçarda ne kim eti yinirdi kuş
Boğazlandı ol toyda yindi idi
Melâikten artığı toyundudu *(Süh. XIV. 132)*

§ Gördü kim ılkıcı kâfirler yund يوند güderler, kılıç çekip altı kâfir depeledi, tavlunbaz urup yuntları ürküttü.
(Dede. E. XIV. 263)

§ Hep yuntlarunızı يوندلروكزى kuluncuklarıyle almışlar.
(Anter. XIV. 528)

§ Yunt يوند südü hayız kanın yürütür. *(M. Bay. XIV. 147)*

§ Ve dahi eşeği yunda يونده tutmak ve ayğırı eşeğe tutmak, bular mekruh değildir. *(Müneb. XIV-XV. 79-2)*

§ Ve kimi salma yundlar يوندلر ve atlar mahabbeti duzağına tutulmuştur, şöyle kim kurtulmağa mecali yoktur.
(Müneb. XIV-XV. 149-2)

Düriye dürlü maraz ey hoş-nefes
Yunt يِنت öğüş ola telef kalmaz feres
(Melhame. XIV-XV. 106-2)

§ ... Kızlara er tonun geyürdü bellerine kemer kuşattı her birin bir yunda یونده bindirdi ve ol oğlanlara kız tonların geyürüp... buları birer bargire bindirdi.
(Leys. Mu. XIV-XV. 98-1)

§ Ol vakıt ki Cebrail yunda یونده binüp Fır'avn kavminin ileyince delil oldu. *(Leys. Mu. XIV-XV. 17-2)*

§ ... Ya avratı kız doğursa ya yundu یوندی kulunun bıraksa...
(Leys. Mu. XIV-XV. 35-1)

§ Çok atlar ve yuntlar یندلر ve sığırlar ve koyunlar ganimet aldı. *(Kesir. XV. 255)*

§ Yetmiş bine yakın tavarı vardı, katırdan ve yunttan یونددن ve deveden. *(Kesir. XV. 108)*

§ Dün gece yuntlarıñdan ینتلرکدن bin dane zağ gözlü kulun doğdu. *(Kab. XV. 228)*

§ Kısır yunt یوند talep itti ki kunlacı ola. *(Hay. XV. 15)*

§ Fir'avn kavmi hep aygıra binerdi Cebrail Aleyhisselâm yunda یونده bindi. *(Cev. Es. XV. 291)*

Sırf u Bulgar illerine girdiler
Çok sığır u yund یوند u koyun sürdüler. *(Enveri. XV. 51)*

§ Bir yunt یوند, iki at, bir ester : 1000... *(Sic. B. XV. 6, 49)*

§ Murat, mezkûr Berkuk'un bir doru yuntunu یونطی Muradiye mahallesinden Mustafa oğlu Mehmet'e iki yüz doksan altı akçaya satıp... *(Sic. B. XV. 3, 203)*

§ Bir toru yunt یوند at gece ile sirkat olundukta...
(Sic. K. XV. 5, 100)

§ Yunt یوند karnında kulun götürür bin altun değir, hiç belürtmez. *(Güzide. XV. 127)*

§ Aykur yunt يند ile yıl artuğun otlayup binilmezse, döl içün tutulursa... *(Tuh. Le. XV. 346)*

§ Mü'min meseli tâzî yunda يندہ benzer. *(Güzide. XV. 127)*

§ Eğer yabanda sığır ve ya yunt يوند ve ya koyun bulsalar kığırtmasalar... *(Fatih. Ka. XV. 23)*

§ En-nitacü النتاج [*Ar.*] : Ve yunt يوند ve kısrak kulunnatmak. *(Terceman. XV. 211-2)*

§ Meğer Suluca-kara-yük'te ol Sultan Alâüddin'in yuntları يونتلرى olurdu; Hâlâ yunt pınarı demekle bir pınardır. *(Bektaş. XV. 126)*

§ Mâc ماج [*Fa.*] : Kısrak ya'ni yunt يونت. *(Sıh. Ac. XV. 13)*

§ Sitağ ستاغ [*Fa.*] : Kısır yunt يوند. *(Şamil. XVI. 458)*

§ Zenevîden زنويدن [*Fa.*] : Yunt يوند kişnemek. *(Şamil. XVI. 605)*

§ ... İşbu siyah, kıç ayaklarının biniden tarafı sekili, tay benim mülkümdür, yaylımdan zayi' olmuş idi, benim doru yundumun يوندمك kulunudur. *(Sıh. A. XVI. 2, 25)*

§ ... Yunda يوندہ eşek ağdırıp katır tasnif etmeği ol eyledi. *(Ta. Şahi. XVI. 116-1)*

§ El-felevv الفلو [*Ar.*] : Yunt يوند kulunu. *(Ah. XVI. 775)*

§ Madegân مادكان [*Fa.*] : Yunt يوند, kısrak dahi derler. *(Deş. XVI. 279-1)*

§ Heman Cebrail nâzil oldu âdem suretinde bir yunda يوندہ binerdi. *(Mevahib. XVI. 104)*

§ Bu fasıl, atlar için ve yundlar يوندلر için zekât ahkâmın beyan eder. *(Ter. Kurt. XVI. 77)*

§ Bir yunt يوند ve bir tay : 300. *(Sic. E. XVI. 2, 479-2)*

§ Eşeği yunda يونده çekmek lâbeistir. *(Ter. Kurt. XVI. 430)*

§ Mefâli مفالى [*Ar.*] : Yanında kulunu olan yuntlardır يونتلردر. *(Bab. XVI. 2, 621)*

§ Kıra' قرآع [*Fa.*] : Aygır yunda يونده aşmak. *(Müntehab. XVII. 25-2)*

§ Sitağ ستآغ [*Ar.*] : Kısır yunt يوند. *(Müntehab. XVII. 47-2)*

§ El-emhâr الامهار [*Ar.*] : Taylar mânasına kulun, anasına yunt يوند derler. *(Kdeb. XVIII. 193-1)*

§ Eş-şurşûr الشرشور [*Ar.*] : Yunt kuşu derler bir kuş. Yunt يوند, Türkçe kısraktır. *(Kdeb. XVIII. 510-1)*

yunt kuşu : Kuyruk sallayan kuşu, peygamber kuşu.

§ Senglân سنكلان [*Fa.*] : Yunt kuşu يوند قوشى, sa've mânasına. *(Deş. XVI. 266-2)*

§ Zerd-ser زردسر [*Fa.*] : Yunt kuşu يوند قوشى. *(Ni'meti. XVI. 354)*

§ Rağve رغوه [*Fa.*] : Yunt kuşu يوند قوشى sa've mânasına. *(Ni'meti. XVI. 335)*

§ Rağve رغوه [*Fa.*] : Yunt kuşu يونت قوشى. *(Caf. XVI. 67-2)*

§ Kerâk كراك [*Fa.*] : Yunt kuşu يوند قوشى. *(Şamil. XVI. 499)*

§ Siseng سيسنك [*Fa.*] : Yunt kuşu يوند قوشى. *(Şamil. XVI. 460)*

§ Zerd-ser زردسر [*Fa.*] : Yunt kuşu يوند قوشى. *(Şamil. XVI. 120)*

§ Eş-şurşûr الشرشور [*Ar.*] : Yunt kuşu يوند قوشى derler bir kuş. Yunt, Türkçe kısraktır. *(Kdeb. XVIII. 510-1)*

§ Ter تر [*Fa.*] : Beş mânası vardır: 1, kuyruk salan dedikleri kuştur, yunt kuşu يوند قوشى ve peygamber kuşu dahi derler. *(Bürh. XVIII-XIX. 177)*

yunt oğlanı : Çoban.

§ Sütûrbân ستوربان [*Fa.*] : Yunt oğlanı بوند اوغلانی.
(Şamil. XVI. 619)

yunulmak : Yıkanmak, yıkanılmak.

Yinildi yunuldu یونلدی taâm ile dest
Kamu ihtiyar itti cay-i nişest *(Ta. Sel. XV. 228)*

§ İkincisi budur ki cemi-i enbiyayı yurlar amma şehitler yunulmaz یونلماز. *(Delil. XV. 144)*

Medfeni olmayıcak Kâ'be-i tahkik ne sûd
Âb-ı Zemzem'le yunulmuş یونلمش tutalım kim kefeni
(Ruhi. XVI. 341)

yurt : Oturulan yer, mesken, memleket.

§ Bûm ü ber بوم و بر [*Fa.*] : Karargâh, yurt یورت mânasına.
(Deş. XVI. 96-2)

§ Ne ana karşı durup savaş kılubilürven, ne dakı bu makamı terkedip gidebilürven kim yavlak hoş makam ve taze yurttur یرتدر. *(Kel. XIV. 57)*

§ Uçmakı ana dibelik yurt یرت bağışladım.
(Tuh. Le. XV. 265)

§ ... Bir gün melik divan eyledi, a'yan-ı memleketi ve serefrazları cem'idüp eyitti : Ey ulular, hak yerine vardı, zalimler sezalarını buldu, mülk intizamdadır. İmdi, ben bir avratım yurdum یوردم bucaktır, padişahlık ukdesi dahi üzerimdedir...
(Ferec. XV. 125)

§ ... Eyitti : Hayranım, ol geldiğin yeri sana yurt یورد verdik, ol yer senin ekmeğin olsun, dedi. *(Bektaş. XV. 211)*

§ Hazır ol, tedarük gör, bundan göçevüz, erenler bize Konya şehrin yurt یورد verdiler, anda gidevüz, didi.
(Bektaş. XV. 410)

§ Atamdan âsiyabımı, mezâriimi ve yurdumu یوردی çayırla

ve saireyle hâmil-i kitap İshak bin İsmail'e, yüz doksan akçasın aldım, verdim. *(Sic. B. XV. 7, 241)*

§ Mehmet bin Karagöz yurdunu يوردنى Güvenc bin Süleyman'a on beş akça tapusun alıp verdim. *(Sic. B. XV. 8, 66)*

§ Bize dahi yurt يورد yeri göstersin dedi. *(Âş. XVI. 4)*

Şu denlü emn buldu kim kamu yurt يورد
Gelip çobanı oldu koyunun kurt *(Zati. XVI. 313)*

Sürüne eyleme yad ağılı yurt يورت
Ki artık yir sağışla koyunu kurt *(Güvahi. XVI. 37)*

Sürdü atın düştü anın ardına
Çün irişti Ma'muriyye yurduna يوردينه *(Battal. XVIII. 11)*

yurt edinmek : → **yurt tutmak.**

yurt etmek : → **yurt tutmak.**

yurtlandırmak : İskân etmek.

§ Bu şehirlerimizden bizi çıkara, Beni-İsrail'i yurtlandura يردلندره. *(Müneb. XIV-XV. 221-2)*

§ Biz Beni-İsraili yurtlandırdık يوردلندردق. *(Enfes. XV. 343)*

yurtlanmak : Yerleşmek, tavattun etmek.

§ Gördüler ki düşman galebe, bulardan şevketleri artuk, kuyunun üzerine yurtlanmışlar يورتلنمشلر.
(Leys. Ar. XV. 476)

§ Bu mekânda kimse yurtlanmadı يرتلنمدى. *(Enfes. XV. 131)*

§ İḫtiva اختوا [*Ar.*] : Tenha yerde yurdlanmak يوردالمق.
(Bab. XVI. 2, 5)

yurt tutmak, (yurt edinmek, yurt etmek) : Mesken edinmek, tavattun etmek.

Eğer tutaven دوتاون üşbu mişede yurt يرت
Beni yırta aslan, ya ayu, ya kurt *(Süh. XIV. 263)*

§ Bizim desturumuzsuz yurt tuttukların يورت طتدقلرين bildim. *(Anter. XIV. 2, 390)*

§ ... Halk her biri bir yer tuttu yurt idindi يورت ايدندى Mısır gerü ma'mur oldu. *(Ferec. XV. 539)*

§ Eyittiler ki : Geyiklübaba'da gelüp yer ve yurt idinen يورد ايدينن Karabaş'lu Seyyit on sekiz ay vardır ki Geyiklübaba'dan gidüpdurur. *(Sic. B. XV. 5, 25)*

§ Türkistan iklimini yer ve yurt يورت etti. *(Ta. Sel. XV. 1)*

§ İttifak ol yörelerde bir kurt mekan ve yurt tutup يورت طوتوب sakin olmuştu. *(Mevahib. XVI. 710)*

Raiyyettir koyun zalimdürür kurt
Gerekmez kurt koyun ile tuta yurt *(Veyse. XVI. 17-1)*

§ Ân-ı vâhitte bir günlük yol miktarı mesafeyi kat'edip Şahmir yurt edindüğü يورت ايدندوكى Nuhut nam karyeye vusûl bulup. *(Men. Av. XVI. 137)*

Suyu bol hûp havalı, ferah-efza yerdir
Sofiyâ gel tutalım طوتلم gûşe-i meyhanede yurt يورد
(Zati. XVI. 191)

Yurt etme يرد امّه birader bu güzergâh-ı fenada
Ol milket-i bakideki hubbü'l-vatanı gör *(Lâmii. XVI. 60)*

yusun : → **yosun.**

yutmak (I) : Ütmek, yenmek.

§ Birkaç kimesne yudup يودوب akçaların elinden alır. *(Hamza. XIV-XV. 15, 140)*

yutmak (II) : Hazmetmek, dışarı vurmamak, içinde bırakmak.

§ ... Beşinci, kakımağı yutmak يتمق gerektir. *(Güzide. XV. 4)*

yutu gitmek : Daima yutmak, yutmakta devam etmek.

Kıyamete değin yer yutu gider يوتى كيدر
Gör imdi ki kıyamet ana nider *(Yunus. XIII-XIV. 30)*

yutunmak : → yudunmak.

yuvak : → yuğu taşı.

yuvalak (I) : 1. Yuvarlak.

§ Tuzla, sünbülle döğseler, nohut kadar yuvalaklar يوالقلر eyleyerek gölgede kurutsalar. *(M. Bay. XIV. 49)*

§ Her sabah ve akşam üçer yuvalak يووالق yiyeler. *(Mü. Şi. XIV-XV. 33)*

§ Gird كرد [*Fa.*] : Değirmi ve yuvalak يوالاق gibi ve dâire ve çevre. *(Ni'meti. XVI. 533)*

§ Tahbib تحبيب [*Ar.*] : Bir nesneyi kişiye sevdirmek ve ma'cunu yuvalak yuvalak يووەلق يووەلق hablar etmek. *(Bab. XVI. 2, 71)*

§ El-ka'mute القعموطة [*Ar.*] : Bok böceğinin yuvarladığı yuvalağa يوالنه denir. *(Kam. XVIII-XIX. 2, 507)*

§ Pence پنجه [*Fa.*] : ... Ve ol yuvalak يوالق taşa denir ki kal'a ve hısar burcları üzerine vaz'olunur, düşman pây-ı hısara geldikte başlarına bırağırlar. *(Bürh. XVIII-XIX. 161)*

2. Gülle, dane, top mermisi.

§ Gürûhe كروهه [*Fa.*] : Yuvalak يولاق ki yayla atarlar. *(Miftah. XV. 120)*

§ Keman-gürûhe كمان كروهه [*Fa.*]: Ol yay ki anınla yuvalak يوالق atarlar. *(Caf. XVI. 132-2)*

§ Gülûle كلوله [*Fa.*] : Yumak ve yuvalak يوالق ki yayla atarlar. *(Caf. XVI. 132-2)*

§ Gülûle كلوله [*Fa.*] : Bedrik ve yumak ve yuvalak يوالق ki yay ile atarlar. *(Deş. XVI. 349-2)*

§ On beş bin kantar barut ve elli bin yuvalak tahmil olundu. *(Tuh. Ki. XVII. 106)*

§ On beş bin kantar barut ve elli bin ahenîn yuvalak يوالاق. *(Naima. XVII-XVIII. 4, 113)*

§ El-arrade العراده [*Ar.*] : Selefte hisar alâtından bir alet ismidir ki mancınıktan küçük olur, anınla da yuvalak یوالق atılır idi. *(Kam. XVIII-XIX. 1, 644)*

§ Galûle غلوله [*Fa.*] : Mutlak top gibi müdevver olan nesneye denir, hamır zevalesi olsun, tüfek ve top yuvalağı یوالغی olsun. *(Bürh. XVIII-XIX. 430)*

yuvalak (II) : → **yuğu taşı.**

yuvalak taşı : → **yuğu taşı.**

yuvalamak (I) : Yuvarlamak.

§ ... Hâris taşlar yuvalardı یولردی. *(Anter. XIV. 23)*

§ ... Bu Âdem oğlanının günahından ötürü bu halâyıka azâp kılmak dilese bu mecmu'-ı mahlûka azâp irişeydi, tâ şol necis yuvalayan یولین kurtcuğaza dahi. *(Leys. Ar. XV. 721)*

§ Duhrûce دحروجه [*Ar.*] : Kara böce yuvaladuğu یوه‌لدغی yuvalak ve yuvalak taşı. *(Bab. XVI. 2, 185)*

Yuvala یوله (harekelidir) geldi çün hamir-i nerm
Bişirigör ki var tenûr-ı germ *(Miri. XVI. 247)*

§ Zemenç زمنج [*Fa.*] : Yuvalak taşı ki düz damlarda yuvalarlar یوالرلر. *(Ni'meti. XVI. 358)*

§ Jemu ژمو [*Fa.*] : Luğ taşı ki düz damlar üzerine yuvalarlar یوالرلر toprağın düzeltmek içün. *(Deş. XVI. 290-1)*

§ Torbayı silküp başı yuvalayıverdikte gördüğü gibi teşhis edüp... *(Solak. XVII. 235-2)*

Sünnîler dağdan yuvaladı یوالدی hacer
Taş ile katleylediler çok kefer *(Battal. XVIII. 47)*

§ Ceylân جیلان [*Ar.*] : ... Şol çakıl taşlarına denir ki anı rüzgâr beri öte tozuntu gibi yuvalayup یوالیوب oynadır ola. *(Kam. XVIII-XIX. 3, 170)*

yuvalamak (II) : Yuva yapmak.

§ Uşâşî عشاشی [*Ar.*] : Ağaçta yuva edinüp yuvalayan یوه‌لین kuş. *(Bab. XVI. 2, 605)*

yuvalanmak (I) : Yuvarlanmak.

§ Yüz üstüne yuvalanur یوالنور idi. *(Tebareke. XIV. 12-2)*

Dile özrümüzü ayağına düş
Yuvalan یووالان nitekim kanadı yok kuş *(Işk. XIV. 238-1)*

§ Kara dağdan taş yuvalansa یوالنسه. *(Dede. XIV. 140)*

§ Yahut eşer, sidiğine girer yuvalanur یوالنور, kendi kurtulur, ol soktuğu adam ölür. *(M. Bay. XIV. 97)*

§ Ayacukların sıdılar, yüz üstüne sürünürdü, yuvalanurdu یوالنردی. *(İhlâs. XIV. 82)*

§ ... Şöyle kim uyurdu, yuvalandı یولندی biregünün üzerine düştü. *(Müneb. XIV-XV. 296-1)*

§ ... Yahut bir yüce yerden yuvalanup یوالنوب düşüp ölenden, ya birbirini süsüp öldüren sığır ve koyundan... *(Müneb. XIV-XV. 292-1)*

§ Olur ki toprağa düşüp yuvalanmak یولنق ister. *(Mü. Şi. XIV-XV. 206)*

§ Toprağa yatar, yuvalanır یوالنر, taş bigi olur, su kıranında durur. *(Hay. XV. 185)*

§ Dağlar başlarındağı ulu kayalar koptu, yuvalandı یولندی ve nice dağlar biri birine dokuştu. *(Kesir. XV. 216)*

Hem kayadan yuvalanıp یووالانب indiğim
İner iken nice bin gez döndüğüm *(Cam. XV. 68)*

§ İt gibi yuvalandı یوولندی, eşek gibi anırdı, sığır gibi bağırdı. *(Müslim. XV. 6, 196)*

§ Dağ bir kez silkindi, ol kişiler küllî dağdan aşağa yuvalandılar, helâk oldular. *(Leys. Ar. XV. 608)*

§ Et-tedahrecü التدحرج [*Ar.*] : Yuvalanmak يوالنمق ve tekerlenmek ve toparlak olmak. *(Terceman. XV. 178-1)*

§ Galtanîden غلتانيدن [*Fa.*] : Yuvalanmak يوه‌لنمق. *(Sıh. Ac. XV. 91)*

§ ... Melik-i Cin, Mübarek'e kendüyi gösterdi, Mübarek bîhuş oldu, aklı gelicek toprakta yuvalandı يوالندى aman diledi. *(Ferec. XV. 156)*

§ Galtîden غلطيدن [*Fa.*] : Yuvalanmak يوالنمق. *(Miftah. XV. 33)*

Yeyürek karnı doydu çağnadı
Yuvalandı بولندى vü biraz ağnadı *(Şeyhi XV. 68)*

§ Galtîden غلتيدن [*Fa.*] : Ağnamak ve yuvalanmak يوه‌لنمق. *(Caf. XVI. 192-1)*

§ Galtîden غلتيدن [*Fa.*] : Yuvalanmak يوه‌لنمق. *(Şamil. XVI. 270)*

Seherden öğleye dek oldu savaş
Yuvalandı يولندى ayaklar altına baş *(Şeh. Ş. XVI. 445)*

§ Galtîden غلتيدن [*Fa.*] : Yuvalanmak يوالنمق ve davar ağnamak. *(Ni'meti. XVI. 29)*

§ Gerçi her kişinin önünce ednâ işaretle yuvalanur. *(Şeref. XVI. 228)*

§ Galt غلت [*Fa.*] : Yuvalanmak يوالنمق, galtîden mânasına. *(Deş. XVI. 42-2)*

§ Âdeti kelp âdeti gibi olan ol avrattır ki evi ni'metle memlû ve zevcinin kisesi akça ile tolu görse oyalanır erinin önünde yatur yuvalanur يوالانر. *(Tibr. XVI. 220)*

Kârüban gördü çün kim ol şîri
Yuvalandı يوالندى önünde her biri *(Mîri. XVI. 176)*

Çevgân-ı zülf-i yâre gönül müptelâlanur
Bir top gibi önüne düşmüş yuvalanur يوالنور
(Revani. XVI. 49)

§ Dağ başından bir taş kopup yuvalandı يوالندى. *(Mevahib. XVI. 171)*

§ Yumşak toprak buldum, isterem ki yuvalanam يوالم
(Letaif. XVI. 19)

Dolu karnı su cismi buza benzer
Yuvalanup يوالانوب yatur karpuza benzer
(Letaif. XVI. 30)

Görür halk içre yuvalandı يووالندى ma'cun
Çağırup der ki ti gitti o mel'un *(Güvahi. XVI. 88)*

Özenen gurbete bu fikri kosun
Yapışmaz yuvalanan يووالانْ taşa yosun *(Güvahi. XVI. 70)*

§ Hafız'ın şiiri bunlara bir cezbe salar bî-ihtiyar kimi rakseder ve kimi yuvalanur يوالنور. *(H. Şa. XVI. 301)*

§ Bahçîriden بحچيريدن [*Fa.*] : Ağnamak ve iniş aşağı yuvalanmak يوالامق. *(Nuh. Tuh. XVII. 214-2)*

Düştü karnı üstüne ol taş ıyan
Yuvalandı يووەلندى taş aşağ'indi heman
(Battal. XVIII. 270)

Yuvalanup يوالنوب top gibi baş ayakta
Kuvvet kalmadı atlıda yayakta *(Battal. XVIII. 39)*

yuvalanmak (II) : Yuva edinmek.

§ İmâm-ı âlî-himem Kerbelâ'da şehid olduğu dem bir zağ gelüp revan olan kanın, âşiyânesi gibi, içine girüp yuvalandı يوالندى. (Kelime "**yuvalanmak (1)**" deki anlama da gelebilir.)
(Saadet. XV-XVI. 13-2)

Âram-geh-i mürg idi derler ser-i Mecnun
Meydan-ı muhabbette ne başlar yuvalandı يوەلاندى
(Baki. XVI. 235)

yuvanmak : Müteselli olmak, gönül rahat etmek, avunmak.

Kanı sana güvendiğim, güveniben yuvanduğum يووانەوغم
Kaldı külli kazandığım, ah nideyim ömrüm seni
(Yunus. XIII-XIV. 129)

yuvatmak : Parçalamak, ufaltmak.

§ Anam haber verdi, vardım süci küplerin yuvattım يوتدم.
(Yüz. Ha. XIV. 68)

yuvınmak (I) : → yuvunmak (I).

yuvınmak (II) : → yuvunmak (II).

yuvıtmak : Setretmek, gizlemek.

Ana keşfeyle ahvali yuvıtma يوتما
Kaçan germ ola bazarı savıtma *(Işk. XIV. 57-1)*

Görür biri durur birisi gitmiş
Özün yayındurup izin yuvıtmış يوتمش *(Işk. XIV. 31-1)*

Eğer gitmek gerek gel gidelim biz
Yuvıdalum يويدالم bu aradan yol u iz *(Işk. XIV. 293-1)*

yuvlanmak : → yuvnulmak.

yuvlundurmak : Yuvarlamak.

§ Bi-galtaned بغلطاند [*Fa.*] : Yuvlundura يولندره.
(Şamil. XVI. 558)

yuvlunmak : → yuvnulmak.

yuvmak : Dürmek.

Özgeleri methedenler göreli şah yüzünü
Bir yeni tomar idip yuvdular يوديلر eski defteri
(Kadı. XIV. 6)

yuvnulmak, (yuvlanmak, yuvlunmak) : Yuvarlanmak.

Bu ma'niyi her kimse gey anlasun
Ki taş yuvnulucak يونليجاق yapışmaz yosun
(Süh. XIV. 31)

Yosun tutmaz eğerçi yuvlanan يولنن taş
Komaz bünyada da yuvlanmasa baş *(Mih. XV. 209)*

Kesilmiş baş gibi yuvlandı يولندى miğfer
Söküldü yer yerin pehlû-yi bekter *(Mih. XV. 451)*

§ Bi-galtad بغلطد [*Fa.*] : Yuvluna یولنه. *(Şamil. XVI. 558)*

yuvunmak (I), (yuvınmak (I)) : Kaybolmak, gizlenmek, silinmek.

§ Dânişment eyitti, Tanrı sana varma didüğü yerde gözükme, var didüğü yerde yuvınma یونمه. *(Yüz. Ha. XIV. 159)*

Ne bilem nitti ana çarh-ı gaddar
Ki gözlerden yuvundu یوندی ol peri-vâr *(Hurş. XIV. 26)*

Bir ata urdu vü birine bindi
Bu Zengi kal'asından tiz yuvundu یوندی *(Işk. XIV. 164-1)*

§ ... Derhal karası görünmez oldu gözden yuvundu یوندی (harekelidir). *(Anter. XIV. 511)*

Neheng ağzına düş elinden yuvun یون
Ola yeğ işidince avrat kovun *(Ferh. XIV. 63)*

Bana hüsnünü gösterüp yuvınan یوینن
Bugün bu hüzn evin dar eyleyen kim *(Işk. XIV. 45-1)*

Yürüyen, sürünen, yüğüren, uçan
Görünen, yuvunan یوینن, çapınan, kaçan *(Süh. XIV. 3)*

yuvunmak (II), (yuvınmak (II), yuyunmak) : Yıkanmak.

Lâcerem gıybet kılan müzdün yıkar
Ol yuyunur یویونور yazuklarından çıkar
(Yuz.Şeyd. XIII. 39)

Çün temam yuyundu یویندی Yusuf çıktı gider
İşit imdi ol bezirgânı nider *(Yuz. Şeyd. XIII. 22)*

§ Ve ba'zı kir olur deride kalur, hammamda kaşıyup yuvunmağla یونمغله def' olur. *(Yadigâr. XIV. 42-10)*

§ Alalar tûtiya-yi mağsûl, ya'ni yuvunmuş tûtya, döğeler, eleyeler göze çekeler. *(Yadigâr. XIV. 75-1)*

Güneşten tutunur gizlenir aydan
Sulayın kim yuyınur یویندر değme çaydan *(Işk. XIV. 140-1)*

§ Zemzem suvuna yuvundu یوندی. Vaktaki gusülden fariğ oldu, donunu giydi. *(Kesir. XV. 428)*

§ Evvelki bap dünyadaki oddur, altmış def'a suda yuvundı یوندی (harekelidir) tâ kızardı. *(Ta. Şahi. XVI. 20-2)*

yuvunulmak : Yıkanılmak, yıkanmak.

§ İkincisi budur ki cemi-i enbiyayı öldükten sonra yurlar amma şehidler yuvunulmaz یونلماز. *(Delil. XV. 144)*

yuvu taşı : → yuğu taşı.

yuymak (I) : → yumak.

yuymak (II) : → yoymak.

yuyucu : Cenaze yıkayıcı, gassâl.

Evvel gele şol yuyucu یویجی, ardınca şol su koyucu
İletip kefen sarıcı bunlar halim bilmez ola
(Yunus. XIII-XIV. 64)

§ Kaçan kim soymağa gelirler, can sıçrayıp diye ki : Yâ yuyucu یویوجی yap yap tut tenimi Azrail pençesinde can acısından zahmet gördüm. *(Saat. XV. 103)*

Gaasil [*Ar.*] : yuyucu یییوجی, niteki gassal [*Ar.*]
(Uc. Gar. XV. 42)

İşitmez olur usandıkta sözün
Dir azdıkça yuyıcı یوییجی göre yüzün *(Güvahi. XVI. 108)*

Yunmadık yüzüne bakmak ölümüdür Zati'nin
Yuyucu یویوجی görsün cihan içre rakibâ suretin
(Zati. XVI. 300)

yuyulmak : → yoyulmak.

yuyundu, (yuyuntu) : Bulaşık suyu, yıkanan şeyden dökülen su.

§ ... Ana karnının hararetinden birkaç gün durmağ ile uyuşmuş kana döner şol kanlı et yuyundusu ییندسی gibi.
(Hazain. XV. 7-2)

§ Burun dahi dimağın casusudur, bir fazileti oldur kim tabiat

bir sebeple dimağı yuyucak yuyundusundan يويندسندن mi'deye inmeğe nesne komaz, taşra döker. *(Hazain. XV. 54-2)*

§ Tenşûy تنشوی [*Fa.*] : Evde yuyuntu يويوندی dökecek delik ki su andan taşra gider... Ve evde olan çâh ki içine yuyuntu dökerler. *(Deş. XVI. 369-2)*

§ Tenşûy تنشوی [*Fa.*] : Yuyundu يويندی dökecek yer ve ölü yuyacak tahta. *(Ni'meti. XVI. 206)*

§ Bâlû'a بالوعه [*Ar.*]: Ağzı dar kuyu ve halâ çukuru ve yuyundu يويندی dökülen çukur. *(Bab. XVI.)*

§ Gusele غسله [*Ar.*] : Abdes eden ve gusleden kimsenin bedeninden akan yuyundusı يويندوسی. *(Bab. XVI. 2, 258)*

yuyunmak : → **yuvunmak (II).**

yuyuntu : → **yuyundu.**

yüce : 1. Yükseklik.

§ Nûh düzdüğü geminin uzunu üç yüz arıştı, eni otuz arıştı ve yücesi يوجهسی kırk arıştı. *(Leys. Ar. XV. 598)*

2. Münezzeh, arı, uzak.

§ Pes yüce يوجه oldu ol padişah, ki Hak'dur, avrattan, oğuldan. *(Cev. Es. XV. 18)*

yüce dutmak : Yükseltmek.

Eyitti ey letâif ma'deni sen
Yüce dut يوجا دوت himmetin olma denî sen
(Çeng. XV. 194)

yüce eylemek : Yükseltmek.

Sa'y ü cehteyle dürüş olgıl veli
Yüce eyle يوجه ايله göklere irgür eli *(Zehr. XVI. 141)*

yücelenmek : Azamet satmak, büyüklük taslamak.

§ Efraḫten افراختن [*Fa.*] : Yücelmek ve yücelenmek يوجلنمك.
(Ni'meti. XVI. 6)

yücelik etmek : Kibir, azamet satmak.

Yücelik iden يوجەلك ايدن kişi merdut olur
Merdut olanlar kaçan rahmet bulur *(Anasır. XV. 406)*

yüceli yücelivermek : Şaha kalkmak, şahlanmak.

§ İhdar احضار [*Ar.*] : Yürürken at yüceli yücelivermek يوجەلى يوجەلى ويرمك. *(Bab. XVI. 2, 4)*

yüceltmek : Yükseltmek, âli kılmak.

Götüre hâkden bu dil-şikesti
Yücelde يوجلده kadrini üfkendesinin *(Hüs. Dil. XVI. 158)*

§ Dahi ol sevaplar sağışınca cennette derecesin yüceldür يوجلدر. *(Zad. XVI. 20)*

yücerek : Daha yüce, çok yüce.

§ Berter برتر [*Fa.*] : Yücerek يجارك. *(Sıh. Ac. XV. 22)*

§ Balâter بالاتر [*Fa.*] : Yücerek يوجارك demektir, berter mânasına. *(Deş. XVI. 91-2)*

§ Berter برتر [*Fa.*] : Yücerek يوجارك demektir, ism-i tafdil sıygasıdır, a'lâ mânasına. *(Deş. XVI. 93-1)*

yüğen : Dizgin, gem.

§ ... Atını bir bucağa iletti bağladı, uykusu gelip âciz oluptururdu, atının toprasında iki gecelik yem getirmişti, öğüne gelmedi kim iki geceliktir, yüğenin يگنن aldı, başına toprayı astı. *(Hazain. XV. 26-1)*

yüğrük : **1.** Yürük, hızlı giden, çok koşan, işlek.

§ Yemen'in yüğrük يكرك hecinlerinden bir yel devesi vardı. *(Fütuh. XIV. 27)*

Dağda segban anları nâgâh görür
Yüğrük يكرك itlere buları gösterir *(Man. Tayr. XIV. 147)*

§ Bu yiğidin sözü yüğrük يوكرك, eğer elinde hüneri var ise. *(Dede. XIV. 91)*

§ Bâri Bayındır Hanın tavlasından iki şahbaz yüğrük يوركك at getirin. *(Dede. E. XIV. 82)*

§ Elinde geçgün sügü ve altında yüğrük يركك at. *(Anter. XIV. 126)*

Şeh atlarından al bir dört eyü at
Ki yüğrük يركك yürüğen ola vü onat *(Işk. XIV. 188-2)*

Ey nice yüğrüklerin يركلرن buldu ucun
Ey nice zeyreklerin üzdü gücün *(Ga. XIV. 450)*

§ Kaçan Süleyman ol kürsiye ağmak dilese ayağın iki aşağağı basacak üzere kor idi. Pes kürsi ne kim üstündeki birle şol yüğrük يركك değirmen çevrilir gibi çevrilirdi. *(Enb. XIV. 635)*

§ Hazreti Hünkâr mübarek dest-i şeriflerin yukarı kaldırıp eyitti: Atın yüğrük يوركك olsun, kılıcın keskin olsun. *(Bektaş. XV. 358)*

Saâdet hayme devlet ustun olsun
Okun yüğrük يركك kılıcın üstün olsun *(Çeng. XV. 179)*

§ Bir yüğrük يكروك file bindi. *(Ta. Sel. XV. 23)*

§ Ve ba'zı yel gibi ve yüğrük يوكروك atlar gibi ve develer gibi geçer. *(Kesir. XV. 366)*

§ Atın yörügenin al, yüğrük يركك çıkarsa taliin. *(Ata. XV. 12)*

§ Tavşan ne kadar yüğrük ise يوركسه bahası iki akçadır. *(Ata. XV. 24)*

§ El-cehizü الجهيز [*Ar.*] : Yüğrük يوكرك at. *(Terceman. XV. 254-1)*

Göçür cehdeyle anı ya göçegör
Binip yüğrüğe يوكروكه yüzsüzden kaçagör *(Güvahi. XVI. 77)*

Meğer kim var idi bir peyk-i çâbük
Bir ot değmiş tüfekten cüst ü yüğrük يوكرك *(Zati. XVI. 229)*

Bana karşı anı öğüp durursun
Ki yüğrük يوكروك atı başıra urursun *(Şeh. Ş. XVI. 484)*

§ Bâd-pâ بادپا [*Fa.*] : Yüğrük يوكرك. *(Ni'meti. XVI. 109)*

§ Es-simmile السملة [*Ar.*] : Yöğrük يوكروك dişi deve. *(Ah. XVI. 519)*

§ Tîz-gerd تيزكرد [*Fa.*] : Yüğrük يوكرك, cerra' mânasına. *(Cinas. XVI. 55-1)*

Yüğrük يوكروك atın, kılıcın keskin disem
Gâh tığın geh semendin gösterir *(Baki XVI. 98)*

§ Tîr-i tîz-per تيرتيزپر [*Fa.*] : Yüğrük يوكرك ok. *(Deş. XVI. 98-2)*

§ Pâ-seng پاسنك [*Fa.*] : Hafif ayaklı kimesne, gayette yürüğen, yüğrük يوكرك demek olur. *(Deş. XVI. 189-1)*

§ Bâd-pâ بادپا [*Fa.*] : Yüğrük يوكرك ata derler. *(Deş. XVI. 8-2)*

Tab-ı bülendimizle tayy-ı merahil ettik
Çâpük-süvar-ı dehre yüğrük يوكرك semendimiz var *(Ruhi. XVI. 132)*

Hey ne yüğrük يوكرك imiş o esb-i revan
Bir adım oldu ana iki cihan *(Ş. G. XVI. 88)*

Ki yüz bin yüğrüğü cömert er öttü
Bu meydan öndülün ol aldı gitti *(Muhibbi. XVI.)*

§ Sultanönü'nde bir kaç yüğrük يوكروك yundu ve bir nice çift öküzü... *(Âş. XVI. 36)*

§ Düsür دسر [*Ar.*] : Suyu göğüsle yara yara giden yüğrük يوكرك gemiler. *(Bab. XVI. 1, 46)*

§ Birkaç yüğrük atlu dahi padişah-ı cihan tarafına at koparup haber edince... *(Solak. XVII. 192-1)*

§ Yüğrük يوكرك atlı ve ileri gelen kırk bin askerle. *(Ev. XVII. 4, 66)*

Destur verildi otlara
Binelim yüğrük atlara *(Kara. XVII. 296)*

Ruh-ı gülgûn ile meh-parelerin yüğrüğüne يوكروكنه
Ey Atayi dil-i avareyi öğdül kodular *(Atai. XVII. 20)*

§ Ba'zı Ispanya kapudanları, sizin gemileriniz yüğrük değildir deyü ta'n eyledikte, beri taraftan ârif korsanlar, bizim gemilerimiz kaçanı kovmaz, kovandan kaçmaz...
(Tuh. Ki. XVII. 144)

§ Simmile سمله [*Ar.*], devende دونده [*Fa.*] : Yüğrük يوكروك dişi deve. *(Aks. XVII-XVIII. 201)*

Talib-i ma'rifet çekerse emek
Yüğrük at artırır yemin giderek *(Saz. Levni. XVIII. 361)*

Mühr مهر [*Ar.*] : Taydır, atların yüğrükleridir يوكركلريدر : sâbihat سابحات [*Ar.*]
(Nuhbe. XVIII-XIX. 82)

§ Pûyâ پويا [*Fa.*] : Seğirdici demektir ve ıstılahımızda yüğrük يوكرك ta'bir olunur. *(Bürh. XVIII-XIX. 164)*

2. Yürürlük, hızlı gitme.

§ Başterde yüğrük gerekmez. *(Tuh. Ki. XVII. 143)*

yüğrüklük : 1. Hızlı koşma.

§ Yüğrüklükte يوكركلكده rüzgâr önünden kaçımaz, doğana yol vermez. *(Hamza. XIV-XV. 10, 204)*

Olur sakın bu söze tutmagıl şek
Kedi yüğrüklüğü يوكركلكى samanlığa dek *(Güvahi. XVI. 36)*

2. Taşkınlık.

§ ... Kız eyitti : Karşı geç canını kurtar, bîhude yere ölme. Şahzade eyitti : Hey! salitalık eyleme, niceye dek yüğrüklük يوكركلك idesin. *(Ferec. XV. 327)*

yüğrümle : Süratle, koşarak.

§ Gördüm ki Esvet yüğrümle يوكرومله sınup kaçtı.
(Anter. XIV. 313)

§ ... İshak, şahsın ardını sürdü bir âli köşke irişti, bir ip turur, ipi depretti, cemâat-i kenizegân ve hâdim yüğrümle يوكرومله gelip bir zenbil getirdiler aşağa sarkıttılar.
(Ferec. XV. 210)

yüğrüş : Hız, sürat, koşuş.

Ok atarsan yetmeye yüğrüşüne يكريشنه
Şöyle gide dün ü gündüz işine *(Ga. XIV. 143)*

§ Bir söveden bir söveye tiz at yüğrüşiyle يكرشله kırk yıllık yoldurur. *(Enb. XIV. 99)*

yüğrüşmek, (yüğşürmek) : Koşuşmak.

Gördüler kim kafile konmuş kuyuya
Yüğrüşüben يكروشب (harekelidir) yeterler ol araya
(Yuz. Şeyd. XIII. 14)

Çavuşlar yüğşürür يوكشرور sağda vü solda
Gıriv ü zemzemedir değme yolda *(Yunus. XIII-XIV. 6)*

Duran kişiler anda yüğrüştüler
Acepleldiler üstüne üştüler *(Süh. XIV. 312)*

§ İlâhî havada uçan kuşlar ve yerde yüğrüşen يگرشن geyikler senindir. *(İhlâs. XIV. 85)*

§ Çeriye çığlık düştü; ata, silâha yüğrüştüler يوكرشديلر.
(Fütuh. XIV. 138)

§ Kervan ehli yüğrüştüler يوكرشديلر temaşa kıldılar.
(Si. Da. XIV. 251-2)

§ Râhipler yüğrüşü يوكروشو aşağa indiler, kervana karşı yürüdüler. *(Si. Da. XIV. 251-1)*

Ay ü gün gördüm önümce yüğrüşür يكرشر
Cümle yıldız bana karşı sevnüşür *(Ga. XIV.)*

Yer, gök anın kandalığın bilmedi
Ay ü güneş yüğrüşüben يكرشوبن bulmadı *(Ga. XIV. 350)*

Çalkanır deniz bulanır bahr ü âb
Cem'oluben yüğrüşür يوكرشر gökte sehap
(Melhame. XIV-XV. 28-1)

§ ... O yana bu yana yüğrüştüler يوكرشدلر nesne bulunmadı.
(Ferec. XV. 538)

§ ... Nâgâh çavuşlar ve serhengler yüğrüşüp يوكروشوب geldiler. *(Ferec. XV. 298)*

§ Bir cemâat gördüm, ellerinde yalın kılıç kana bulaşmış, etrafa yüğrüşürler يوكروشرلر, kanda kâfir bulurlarsa öldürürler.
(Ferec. XV. 373)

§ Havada bulutlar yüğrüştüğü يكرشدكى ve ağaçlarda yemişler yettiği ve yerde nebatlar bittiği, bu cümlesi şahittir.
(Güzide. XV. 13)

Yüğrüşüp يكروشوب sağdan soldan hâcipler
Göğe çıktı duâ-yi talipler *(Yuz. Hamdi. XV. 12-2)*

§ Haymeden taşra çıkup eşk-i çeşmleri gibi yüğrüştüler.
(Saadet. XV-XVI. 182-2)

Mûnis olur yüğrüşüp ahu-yi vahşiler bana
Fikr-i çeşminle kaçan kim seyr-i sahra eylesem
(Aşki. XVI. 221)

Şulardan k'ol arada yüğrüşürdü يكرشردى
Bulaı bir kaçını yırtıp düşürdü *(Lârendi. XVI. 328)*

Ay ağıllanır, bulutlar yüğrüşür يوكرشور
Bahr-i Rum'de cümle emvaç çağrışur *(K. B. XVI. 61)*

§ Gulâmları önünce ve ardınca yüğrüşürler يوكروشورلر.
(Rahat. XVI. 127)

Yüğrişir يوكرشر (harekelidir) nerm-pây ü segsarân
Pil-gûşan ü âdemî harân *(Mîri. XVI. 146)*

§ Etraftan huccab ve nüvvab yüğrüşüp يوكرشوب eyittiler...
(Şeref. XVI. 146)

yüğrüştürmek : Deveran ettirmek, koşuşturmak.

Oldurur bu tende tutan canımı
Oldurur yüğrüştüren يكرشدرن bu kanımı *(Ga. XIV. 226)*

yüğşürmek : → **yüğrüşmek.**

yüğürdüşmek : Koşuşmak, yarışmak.

§ Oğlancık ile dutuşmak, güreşmek, yüğürdüşmek يكردشمك sünüğün berkidür. *(Hazain. XV. 17-1)*

yüğürgen : Yürük, hızlı giden.

Yürüdüler yüğürgen يكوركن atlar ile
Yedeklerde şikârî itler ile *(Şeh. Ş. XV. 253)*

yüğürmek, (yüyürmek) : Koşmak, hızlı gitmek.

Kullarına su getir dir buyurur
İki kul şol dem kuyuya yüğürür يوكرور *(Yuz.Şeyd. XIII. 13)*

Koy gitsin Kutayfer'i sen gel berü
Muti' ol kaçmagıl benden gerü
Gel berü dir bir zaman anı öğer
Karşısına yüğürür يوكرور belin eğer *(Yuz. Şeyd. XIII. 33)*

§ Ol geyikcik kuş gibi yüğürdü يكردى gitti, kuzucaklarına irişti. *(Yüz. Ha. XIV, 273)*

§ Şol katı yaydan ok çıkar gibi yüğürdü, yetişti.
(Yüz. Ha. XIV. 274)

Kimi yüğrür يكرر canavarlar döndürür
Kimi kuş avlar havadan indirir *(Ga. XIV. 179)*

Yedi Hindî kılıç yedi güzel at
Yüğürse eyleye kırlangıcı mat *(Dah. XIV. 42)*

Cihanda ne kim canavar var ise
Ki yüğürse, yürürse, uçar ise *(Süh. XIV. 76)*

Dolap öküzü gözü bağlı nide
Dün ü gün yüğürüp يكورب ne yere gide *(Ferh. XIV. 49)*

Çün benim yüğürdüğümü يوكردكوى bilesin
Sen bu eve uça gelmiş olasın *(Man. Tayr. XIV. 238)*

Yüyürdüm يوردم durmadım bu yolda yildüm
Giderdim toprak üzre sanki yildüm *(Işk. XIV. 323-2)*

§ Gördü ki bir yaya kişi gelir yel gibi yüğürür يوكرر.
(Anter. XIV. 11)

§ Şahbaz şahbaz atlar yüğürdü يوكردى nalı düştü.
(Dede. E. XIV. 63)

§ ... Yüğürdü يكردى divar üzerine geldi aşağa baktı.
(Si. Da. XIV. 260-1)

§ Tende dahi tamarlar vardır a'zadan a'zaya varurlar su gibi yüğürür يكرر. *(İhlâs. XIV. 124)*

§ Yusuf bu bürhanı gördü ve anladı, pes duru geldi ol işten korkup ev kapısından yana kaçtı avrat dahi ardınca yüğürdü يكرد. *(Enb. XIV. 247)*

§ ... Pes hayran ve sergerdan sağa sola, inişe yokuşa yüğürürdü يكورردى. Ahiu'l-emir duzağa tutuldu. *(Kel. XIV. 41)*

Eydür işimiz varısar ilerü
Devletimiz atı yüğürdü يوكردى gerü *(Melhame. XIV-XV. 3-2)*

§ ... Kötürüm meydan kenarında kalasın, yarın her bir kişiye ol meydanda yüğürdüğü يكردكى ecrin taksim kılalar, sen anı görüp tahassür kılasın. *(Müneb. XIV-XV. 18-1)*

Saçmış tozunu gülşen-i firdevse bâd-ı subh
Rıdvan bölük bölük yüğürür يكرر k'alalar belek
(Şeyhi. XV. 36)

Yüğürür يكورر itler atlar seğridişür
Beni ele getirmekte dürüşür *(Çeng. XV. 246)*

Buluttan tiz geçer idim seğirsem
Güneş gölgemi görmezdi yüğürsem يكورسم
(Çeng. XV. 244)

Uçmaz idi kuş, yüğürmezdi يكرمزدى kolan
Ne karınca ne sıçan vaı ne ilan *(Cam. XV. 55)*

Yüğürüp يوكرب Paşa depinip çapınur
Buldu bir at bindi ana depinür *(Enveri. XV. 53)*

§ Es-sâ'i الساعى [*Ar.*] : Yüğürücü يوكروجى.
(Terceman. XV. 398-2)

Yüğürüp يكورب tiz olup bâd-i sabadan
Heman sâat geçildi müntehadan *(Mih. XV. 18)*

Sevday-ı ser-i zülfüne irem deyü miskin
Kalmadı mecali dilin anca ki yüğürdü يوگوردى
(Ruşeni. XV. 278)

Sipahi bed-endiş çün gördüler
Ki düşman yüzü döndü yüğürdüler يوكوردىلر
(Ta. Sel. XV. 393)

Dediler ey Tanrı'nın peygamberi
Böyle yüğürmek يوكرمك nedendir serseri
Kimse kovmaz ardından at ile
Yüğürürsüz يوكوررسز ok bigi kim atıla *(İbrahim. XV. 73-2)*

§ Halef kendüyi bir sahrada gördü kim anın dirazında kuş uçmaz ve arzında kolan yüğürmez يوكرمز idi, içi tolu pürmuğaylan... *(Ferec. XV. 320)*

Pes andan Hatice yüğürdü yayan
Varup Verka'ya anı etti beyan *(Muham. XV. 107)*

§ Esb-i remîdeyi râm etmek kasdına ardınca yüğürdü.
(Saadet. XV-XVI. 153-2)

§ Tegîden تكيدن [*Fa.*] : Yelüp yopurmak ve yüğürmek يوكرمك.
(Caf. XVI. 186-1)

Dedi dağdan belüren tozu görün
Nice gez ol yana yelin yüğürüñ يوكورك *(Şeh. Ş. XVI. 121)*

§ Nuruhüm yesa': anların nurü yüğürür يوكررور.
(Rahat. XVI. 268)

§ El-kıssa Nazar aşağa yukarı çok yüğürdü يوكردى.
(Hüs. Dil. XVI. 21)

§ Tegîden تكيدن [*Fa.*] : Yelmek ve yüğürmek يوكورمك ve yopurmak. *(Şamil. XVI. 317)*

Kararı kalmayıp şevk ile turdu
Şebistani yolun tutup yüğürdü يكوردى *(Lârendi. XVI. 116)*

§ Tek تك [*Fa.*] : Hamle mânasına ve yelmek ve yüğürmek يوكرمك. *(Deş. XVI. 193-2)*

Yüce dağlar ki insan görmez idi
Kuş uçmaz u kolan yüğürmez idi يوكرمزيدى
(Güvahi. XVI. 44)

§ Bu bâdiyede kuş uçmaz kolan yüğürmez يوكرمز , gökten mi indin? *(Ârifin. XVI. 119)*

§ Cevf-i unkından hun-ı gayret her yana yüğürüp يكورب...
(Selim. XVI. 111)

Bu fikri edüben şeyh örü turdu
Gidip ol şahsın ardınca yüğürdü يكردى *(Fazilet. XVI. 47)*

İstedim bir çare çok yeldim yüğürdüm يوكردم her yana
Rahmedip bir kimse imdat etmedi mutlak bana
(Fuzuli. XVI. 211)

§ Siz yüğürüñ يوكورك bu kârvana yetin dedi.
(Raufi. XVI. 962)

Anınçün hânman terkini urdum
Düşüp yollara yel gibi yüğürdüm *(Yuz. Şems. XVI. 143)*

§ Tek تك [*Fa.*] : Hamle ve yüğürmek يوكرمك ve yelmek.
(Ni'meti. XVI. 203)

Gıziden : çığırmak, sirişten : yoğurmak
Bizaden : doğurmak, deviden دویدن [*Fa.*] : yüğürmek یوگورمك
(Genc. XVII. 45)

§ Tâzid تازید [*Fa.*] : Yeldi, yüğürdü یوکوردی.
(Lû. Şeh. XVIII. 17-1)

yüğürtmek : 1. Koşmak.

§ Tavus der : Kanı benim cennet çemenlerinde seğirdüp gezdiklerim ve kanı benim ol haremde seyredip yüğürtdüklerim یوکرتدکلرم. *(Maârif. XV.)*

2. Koşturmak.

§ Yüğrük atın yüğürdüp یوکردوب Kanturalı gürzün göğe atar, inip yere düşmedin karvar tutar. *(Dede. E. XIV. 177)*

§ Et-tehzibü التهذیب : [*Ar.*] : Ve tiz tiz yüğürtmek یوکرتمك.
(Terceman. XV. 223-2)

§ Tegiden تکیدن [*Fa.*] : Yelip yopurmak ve yüğürtmek یوکرتمك.
(Ni'meti. XVI. 15)

3. Erkek hayvanı dişisine aşırmak.

§ Lekah لقاح [*Ar.*] : Dişi deveye erkek deveyi yüğürdücü یوکردجی ve basdırıcı er. *(Bab. XVI. 2, 420)*

yüğürü : Koşarak.

§ ... Ol kişi uyandı yüğürü یکو رو Hasan kapısına vardı eyitti : Ey müslümanlar imamı, atımı sattuğuma peşiman oldum, atım geri versen. *(Tez. Ba. XV. 50)*

§ Vezir geldi, Sadık anınla içeri girdi, Mansur durugeldi, yüğürü یکرو karşı vardı, getirdi kendi sadrı üzerine oturttu ve anın önünde iki diz üzerine edep birle oturdu.
(Tez. Ba. XVI. 6)

yük : Rahimdeki çocuk, cenin.

§ Sitervan ستروں [*Fa.*] : Kısır olan dişi ki karnında yükü یوک olmaya. *(Caf. XVI. 85-1)*

yük bağlamak : **1.** Yükü taşınabilecek şekilde hazırlamak.

Verir buğday bunlar bağlar yüklerin باغلر يوكلرين
Yüklerinde gizletir verdiklerin *(Yuz. Şeyd. XIII. 67)*

§ Tâcirân-ı rub'-ı meskûn metâ'u bârını andan bağlardı بغلردى. *(Şeref. XVI. 100)*

§ Göç zamanı irişti, develerini getirdiler, yüklerini bağladılar يوكلرنى باغلدىلر. *(Zehr. XVI. 91)*

2. Yükünü tutmak.

§ Cevahirden yükler bağlayup يوكلر بغليوب hoca-i cihan ve aziz-i devran oldu. *(Şeref. XVI. 31)*

yük koyacak : Yüklük, yük dolabı.

§ Bârdânî باردانى [*Fa.*] : Yük koyacak يوك قيجق. *(Sıh. Ac. XV. 78)*

yüklendirmek : Gebe bırakmak, hamile etmek.

§ ... Peder geldi oğlan kanını da'va etti. Kadı eyitti : Ver avratını yüklendirsün يوكلندرسون gerü sana teslim etsin. Şevher eyitti : Avratım mestûredir razı olmaz...
(Ferec. XV. 525)

yüklet : Yük hayvanı.

§ Katar katar develeri sorar olsan, ağam Beyrek'in yüklediydi يوكلديدى. *(Dede. E. XIV. 103)*

§ Kaytabandan kızıl deve vergil bu oğlana yüklet يوكلت olsun, hünerlidir. *(Dede. E. XIV. 18)*

yüklü : Gebe, hâmile.

§ Kaytabanın mayasını yüklü يوكلو kodum ner midir, maya mıdır. *(Dede. XIV. 107)*

§ Ala gözlü, görklü halâlim yüklü يوكلو kodum er midir, kız mıdır. *(Dede. XIV. 107)*

§ Ve bunun kökiyle yüklü يكلو avratı üç kere anılcak ursalar içindeki oğlanı düşüre. *(M. Bay. XIV. 17)*

§ Kaçan tavşan hayasını hayzdan kesilmiş hatun kişi üç gün içse yüklü يكلو ola. *(M. Bay. XIV. 8)*

§ Pes Sare İshak'a yüklü oldu ve Hacer dahi İsmail'e yüklü يكلو olmuş idi. *(Enb. XIV. 159)*

Hastalık var yüklü يكل (harekelidir) avratlara bil
Hem düşürürlei velet bunlar bu yıl
(Melhame. XIV-XV. 88-2)

§ Bahar yeli ağaçları yüklü يوكلو kılup andan yaprak çıkarur. *(İrşad. XV. 72)*

§ Bin sekiz yüz elli akçaya sattığ Hasna nâm cariye eğer yüklü يوكلو çıkarsa akçasın vere. *(Sic. B. XV. 5, 35)*

§ Âbisten آبستن [*Fa.*] : Yüklü يكلو. *(Sıh. Ac. XV. 51)*

§ Eğer oğlan emzirenin kendi oğlanı tendürüst değilse ol avrata oğlan emzirtmek dürüst değildir, eğer ol kişinin eri varsa cima'dan perhiz eylemek gerek, zira yüklü يكلو olursa südü ağu olur. *(Hazain. XV. 12-1)*

§ Şol cima' kim avrat yüklü يكلو olmağa dükeli şekilde yeğrektir, ol şöyle olmak gerek kim er ile avrat...
(Hazain. XV. 45-1)

§ Her gece bir cariye ile yattı, doksan dokuzunun hamli zâhir oldu, Piruze adlı bir cariyenin olmadı. Padişah kenizeke mütegayyir oldu... Temamet kenizekler yüklü يوكلو oldu, buna noldu kim olmaya... *(Ferec. XV. 158)*

§ ... Bir evden dahi Müslim su diledi içmeğe. Bir kırık bardak ile su verdiler, Müslim bardağı kakıverdi, bardak avratın karnına dokundu, yüklü يوكلو imiş, oğlanı düştü.
(Ferec. XV. 522)

§ Ve dahi bu yılda bir katır yüklü يوكلو oldu, andan bir kuluncak doğdu. *(Kesir. XV. 166)*

§ Ol hatunlardan birisi yüklü يوكلو oldu, hemen ol dahi bir yarım tenli oğlan doğurdu. *(Kesir. XV. 131)*

§ Ol hatun gördü ki Kelîme yüklüdür يوكلودر ve hem ayakları kabar kabar olmuş. *(Müslim. XV. 1, 12)*

§ Ol miskin Kelîme gine yüklü يوكلو idi, karnı burnunda idi. *(Müslim. XV. 1, 45)*

§ Âbisten آبستن [*Fa.*] : Yüklü يوكلى. *(Miftah. XV. 42)*

§ Bir yüklü يوكلو avrat anın erini savaşta öldürmüştü. *(Ta. Sel. XV. 8)*

§ El-ichahu الاجحاح [*Ar.*] : Avrat yüklü يوكلو olmak. *(Terceman. XV. 15-2)*

§ Âbisten آبستن [*Fa.*] : Yüklü يوكلو olan dişi; insan olsun, hayvan olsun. *(Deş. XVI.)*

§ Bâr-dâr باردار [*Fa.*] : Yüklü يوكلو avrat, hâmile mânasına. *(Deş. XVI. 91-1)*

§ Âbisten آبستن [*Fa.*] : Yüklü يكلو olan dişi. *(Caf. XVI. 3-2)*

§ Âbisten آبستن [*Fa.*] : Yüklü يوكلو avrat. *(Şamil. XVI. 567)*

§ ... Havva ol sâat yüklü يكلو oldu. *(Ta. Şahi. XVI. 71-2)*

§ Fir'avn eyitti : Ne mıktar yüklü يوكلو avrat var ise doğursunlar, erkek olanı katledin dedi. *(Mevahib. XVI. 72)*

§ Âbisten آبستن [*Fa.*] : Yüklü يوكلى, hâmile avrat ve hayvanâta dahi şâmildir. *(Ni'meti. XVI. 60)*

§ El-'âkır العاقر [*Ar.*] : Yüklü يوكلو olmayan avrat. *(Ah. XVI. 687)*

§ Ey gaziler, altında atı kalmış, yorgun argın, durgun olan adama salmak, yüklü يوكلى avrata el urmak gibidir. *(Ev. XVII. 5, 18)*

Yüklü يوكلو : âbîsten آبستن [*Fa.*] ü hublâ حبلى [*Ar.*], hâmil حامل [*Ar.*]
(Men. Cev. XVII. 31)

Zeğang : ıçkırık u yüklü يوكلو avrat : âbisten آبستن [*Fa.*] Hiras : korku, kirami : ulu, günah : vebâl
(Genc. XVII. 72)

yüklülük : Gebelik, hamilelik.

§ Bir Cühut evinden çıktı, evine çağırdı : Dürdane! dedi, Dürdane : Lebbeyk! dedi. Yemek vaktında bana mukayyet olman, yemeği yin, ben, İshak tabibe varuıam senin içün yüklülük يوكلولك otun almağa; beni anda konuklarlar.
(Ferec. XV. 493)

yüksecük : Yüksekçe, az yüksek.

§ Benim maslahatım oldur kim bir yüksecük يكساجك yere çıkam ve haberi değürem, ıraktan söyleşem. *(Kel. XIV. 104)*

yükseklik : Ulüvvi cenap.

§ Dimne eyitti : Hürmet ve yükseklik يكسكلك, mürüvvet ehli ve himmet isleri arasında artukluktur. *(Kel. XIV. 26)*

yüksek uçmak : Yüksekten atıp tutmak, azamet furuşluk yapmak, büyüklük taslamak.

Deve dellalı mısın yoksa sermest
İgende yüksek uçma يوكسك اوچما kıl sözün pest
(Veyse. XVI. 47-1)

İgen ok gibi yüksek uçmak يوكسك اوچمه gafil
Ki topraktır son ucu sana menzil *(Veyse. XVI. 64-2)*

yüksinmek : → **yüksünmek.**

yüksünmek, (yüksinmek) : 1. Yük saymak, istiskal etmek, yük addetmek.

§ Yâ Muhammed, sen bulardan, islâma da'vet kıldığın içün hak mı dilersin mallarından ki anlara ol ağır salğun ola, yüksineler يوك سنلر. *(Leys. Mu. XIV-XV. 416-1)*

§ Şah da hocadan yüksünüp يوكسنوب kendüye sovuk cevapların işitip... *(Hamza. XIV-XV. 35, 104)*

2. Kıskanmak.

Görüp giyimli illeri yüksünme يوكسونمه hey düdük
Elbet biçer sana da sağ olsun koca kütük *(Vasıf. XIX. 46)*

yükün bırakmak : Çocuğunu düşürmek.

§ Avratların çoğunun ussu gitti, hâmilleri yükün bıraktı يوكن برقدى. *(Anter. XIV. 543)*

yükünmek : Önünde eğilmek, diz çökmek, baş eğmek.

Başındadı sevda elinde ayak
Bilüsünde hiyle belinde kuşak
Şeh oturucak gör ki nitti yine
Yükündü يوكندى vü ayağı sundu yine *(Süh. XIV. 141)*

Ayağı çü doldurur ol mâlâmâl
Süheyl'e yükündü يكندى vü didi kim al *(Süh. XIV. 109)*

Şehe yükindi يوكندى kodu yere zânu
Şehenşeh dürlü lutfile kıvanu *(Işk. XIV. 92-1)*

Eyâ sâki ki boynuna tohunur şu'le-i sâkı
Elinden elime sungıl yükünüp يوكينوب altun ayakı *(Kadı. XIV. 95)*

Çü tevbeden kıluruz tevbe nola eğer
Yükünüben يوكينوبن sunasın elime Nasuh ayağı *(Kadı. XIV. 125)*

Konya'dan geldi çü Sultan Yüğüne
Katına geldi halâyık yüküne يوكنه *(İs. XIV-XV 532)*

Anın adı Bahira'dı çü gördü bunları kondu
Bulara karşı yükündü beline bağladı fitrâk *(Muham. XV. 101)*

Mihr yüz mihr ile öpüp eşiğin, yüzün sürer
Mah-ı nev ebruna tan mı yükünüp يوكنوب indirse baş *(Ruşeni. XV. 252)*

Almış ele bir sebû şarabı
Erkân ile yükünüp يوكنب urup baş
Didi bu sebûyu yek-deme çek
İbrikına zühdün uruben taş *(Ruşeni. XV. 216)*

§ Çök چوك : Deşt-i Kıpçak ve Türkistan dillerindendir, Farisi-namelerde çoğ isti'mâl olunur. Padişahlar önünde diz yere koyup yükünmeğe يوكنمك ve dinelmeğe derler. *(Ni'meti. XVI. 248)*

Arap verdi selâmın izzet ile
Yükündü يوكندى şah önünde hizmet ile *(Fazilet. XVI. 70)*

Gelip öptü Ebubekr'in elini
Yükündü vü يوكنديو iki büktü belini *(Fazilet. XVI. 66)*

§ Çök چوك : Deşt-i Kıpçak lûgatinde yüz yere urup yükünmek يوكنمك. *(Caf. XVI. 45-1)*

Yükündü يوكندى secde kıldı kuşa karşı
Görür Simurg erişmiş ana kaygı *(Şeh. Ş. XVI. 142)*

§ Çök چوك : Türkistan'da ve Deşt-i Kıpçak lûgatidir. Padişahları önünde yüz koyup yükünmek يوكنمك mânasına; Farisi mektuplarda çok isti'mâl olunur. *(Deş. XVI. 218-1)*

yükünü yukarı tutmak : → **yükünü yukarı yığmak.**

yükünü yukaru yığmak, (yükünü yukarı tutmak) : Nazlanmak, kendini naza çekmek.

§ ... Sizi görüp, gitmiş kaygum yenilendi ve yaralarım tazelendi ve karar tutmuş gönlüm bî-karar oldu, senden vefa bulam deyü satıldım, ne bileydim ki kanıma girdim, beni görelden yükünü yukaru yığdıñ يوكى يوقرو يغدك, gözümden uyhuyu giderdin... *(Ferec. XV. 274)*

Farzâ birine arpa süâlini eylesen
Çarh-ı felek gibi yükünü yukaru yığar يوكنى يوقارو يغر
(Yahya Bey. XVI. 53)

Sürer ayağına her dem yüzünü âb-ı revan
Arus-ı serv anınçün yükün yukarı yığar يوكن يوقارى يغر
(Hâleti. XVII. 66)

Bûseye azm eylese derya eğer
Naz ile yükünü yukarı tutar يوكينى يوقارى طوتر
(Atai. Ha. XVII. 61)

yükürmek : 1. Yüklü hale gelmek, gebe kalmak.

§ Uğurlayın yüküren يوكورن aşikâre buzalar. *(Ata. XV. 71)*

2. Erkek hayvan dişisine aşmak, binmek.

§ Şebr شبر [*Ar.*] : Erkek deve nâkaya yüğürmek يوكورمك ve üzerine çökmek. *(Bab. XVI. 1, 55)*

§ Sifade سفاده [*Ar.*] : Erkek kimse dişiye karılmak ve koç koyuna yükürmeklik يكرمكلك. *(Bab. XVI. 2, 211)*

§ Mumâhaza ماحظه [*Ar.*] : Buğur yükürmek يكرمك için dişi deveyi çökermek. *(Bab. XVI. 1, 330)*

§ Şahassa شحاصه [*Ar.*] : Cümel südü kesilüp soğulmuş koyun ve hiç koç yükürmemiş يكورمەمش dişi koyun.
(Bab. XVI. 1, 220)

§ El-hibab الهباب [*Ar.*] : Tekeyi keçiye yükürmek يوكورمك için çağırmak mânasına *(Kam. XVIII-XIX. 1, 283)*

yük yap : Ev eşyası, pılı pırtı, kap kacak, taşınabilir eşya.

§ Büne بنه [*Fa.*] : Yük yap يوك ياب. *(Miftah. XV. 60)*

§ Fakih turdu gönleğin giydi, döşeği yorganı ve ne var ise arkasına yüklendi halvet odaya girdi, yük yap يوك ياب arkasında iken halk irişti... *(Ferec. XV. 196)*

§ ... Yükü yapı يوك ياب bezirgân âdetince yükletip şehre kişi gönderdi, geldiğin bildirdi. *(Ferec. XV. 179)*

§ Bâr ü büne باروبنه [*Fa.*] : Yük yap يوك ياپ ve uvak devek.
(Ni'meti. XVI. 114)

§ Büne بنه [*Fa.*] : Yük yap یاپ یوك. *(Şamil. XVI. 585)*

§ Bâr ü büne باروبنه [*Fa.*] : Yük yap یاپ یوك.
(Şamil. XVI. 389)

§ Raḫt رخت [*Fa.*] : Esbap ve yük yap یاپ یوك, esas mânasına.
(Cinas. XVI. 30-2)

§ Bâr ü büngâh [*Fa.*] : Yük yap یاپ یوك ki ağruk dirler.
(Nuh. Tuh. XVII. 173-2)

yülüğen : Ustura.

§ Usture استره [*Fa.*] : Yülüğen یولکن ma'ruf.
(Ni'meti. XVI. 103)

§ Usture استره [*Fa.*] : Yülüğen یلوکن. *(Şamil. XVI. 217)*

§ Usture استره [*Fa.*] : Yülüğen یولوکن ... Türkide dahi isti'mâl olunur. *(Deş. XVI. 300-2)*

§ Usture استره [*Fa.*] : Yülüğen یولوکن, musa mânasına.
(Lû. Şeh. XVIII. 4-1)

yülük : Matruş, tüysüz.

§ Sarışın, azrak uzun boylu yülük یولك oğlan Rumeli'ne gider, maslahatı olduğu ecilden. *(Sic. B. XV. 8, 218)*

§ ... Ve sakalı yülük یولك orta boylu, ala gözlü İlyas nâm müslüman yiğit... *(Sic. B. XV. 5, 277)*

§ ... Nam yülük یولوك, kara gözlü, açık kaşlı, orta boylu kâfir bunda çobanlık edip Gazi Hudavendigâr vakf.nın koyunun güdermiş. *(Sic. B. XV. 8, 251)*

yülümek : Tıraş etmek, saç ve sakalı kazımak, dökmek.

§ Saç ve sakalını yülüdüler یولدلر. *(Dede. XIV. 135)*

§ Eğer başa dürtseler kılın yülüye یولیه. *(M. Bay. XIV. 138)*

§ Bulara alıp geri Mina'ya geldi ve taşlar atmağı bulara gösterdi ve kurban yerin ve saç yülümek یلمك bildirdi.
(Enb. XIV. 173)

§ Ve dahi yedinci gün başın yüliyüp يوليوب saçı ağırı gümüş sadaka eylemek... *(Müneb. XIV-XV. 213-1)*

§ Gusül etmeden teninden bir nesne naks etmeye : Saçın yülümek يولك gibi, tırnakın kesmek ve kan aldırmak gibi. *(Müneb. XIV-XV. 209-2)*

§ Kir nesneleri ve kerih nesneleri zâil edüp gidersünler saçların yülümek ile يولومكله ve şâriplerin ve koltukların... *(Leys. Mu. XIV-XV. 37-2)*

Dırnağın kesmek yülümek يلومك hem saçın
Key mübarektir yeni ton tiz biçin
(Melhame. XIV-XV. 151-1)

§ Sütürden ستردن [*Fa.*] : Yülimek يلمك ve yolmak. *(Sıh. Ac. XV. 90)*

§ Yülümeñ يولك başınızı tâ kurban kavl ittüğünüz yere varınca. *(Cev. Es. XV. 51)*

§ Halit'in başını pâk pâkize yülüdü يولدى ılıcak su ile yudu, sildi. *(Ferec. XV. 467)*

§ ... Mader-i Halit bu hali gördü : Yülerseñ yülü يولرسك يولى (harekelidir) ya yıkıl git dedi. Haccam bu verhemi işitti usturasına yapıştı birez dahi yülüdü. *(Ferec. XV. 465)*

§ Benim dahi başım yülüyivirgil يوليويركل dedim. *(Tez. Lâ. XV. 582-1)*

§ Baş tıraş idici dükkânına vardım ki bıyığım kestirem... Baş yülüyücü باش يلويجى... *(Tez. Ba. XV. 147)*

§ Hacılar başların yülürlerdi يلرلردى. *(Tez. Ün. XV. 191-1)*

§ ... Ben mürüvveti ve ihlâsı bir baş yüliyiciden يليجيدن öğrendim dedi. *(Tez. Ün. XV. 191-1)*

§ El-celmazatu الجلمظة [*Ar.*] : Baş yülümek يولك, halk gibi. *(Terceman. XV. 246-2)*

§ Ol beş, kim gevdededir : Dırnak kesmek ve kasuğun yülümek يولمك ve koltuğun yülümek يولمك ...
(Kesir. XV. 68)

§ Sütürden ستردن [*Fa.*] : Yülümek يولومك ve yoymak.
(Şamil. XVI. 277)

§ Sütürden ستردن [*Fa.*] : Yülümek يولومك ve kazımak.
(Ni'meti. XVI. 26)

§ Halk حلق [*Ar.*] : Sakalını yülimek يوليماك.
(Bab. XVI. 1, 333)

§ İstihdad استحداد [*Ar.*] : Ustura ile kasığı kılını yülümek يولمك.
(Bab. XVI. 2, 442)

§ Ömer mektup yazdı, Ey Ebu-Musa kaçan mektubum sana vasıl oldukta bu saçını kestüğün kişiye kendini teslim eyle senin başını yülüyüp يوليوب kamçı ile seni döğüp hakkını ala.
(Rahat. XVI. 296)

§ Ruz-name-i âmalimizi bâde ile ıslat, ola ki günah harflerini andan yülümek يولمك ola. *(H. Ş. XVI. 165)*

§ Başını ağulu ustura ile yülüdüler يولوديلر. *(Âş. XVI. 251)*

§ Sütürden ستردن [*Fa.*] : Kazımak ve yonmak ve yülümek بولومك ve tıraş etmek mânasınadır. *(Bürh. XVIII-XIX. 344)*

yülünmek : Tıraş edilmek.

Yevm-i isneyn ü düşenbih : pazar ertesi günü
Fark u ser : baş, tıraşide تراشيده [*Fa.*] : yülünmüş يولنمش, mesbut مسبوت [*Ar.*]
(Naz. Cev. XVIII-XIX. 36)

yülütmek, (ülütmek) : Tıraş ettirmek.

§ Kırpıştırmak, saçları dipten kestirmek ve başı yülüdeler.
(Mü. Şi. XIV-XV.)

§ ... Tur sen evvel kurbanını boğazlayıp saçını yülit يولد.
(Leys. Mu. XIV-XV. 307-2)

§ Sefet, bıyık kesmektir, tırnak kesmektir baş yülütmektir يولتمكدر. *(Cev. Es. XV. 37)*

§ Ve kaçan ki Mina'da taşlar atup ve başın yülüdüp يولدب Beytullahı ziyaret itse... *(Delil. XV. 88)*

Her kime kim sakal ucundan ire renc ü anâ
Yülüdüp يولدب yolmağ ile bulmaya derdine deva
(Nizami. XV. 36)

§ Boynumu ülideyin الداين Şeytan ipi eseri gitsün. *(Tuh. Le. XV. 262)*

§ Ve kurban boğazlamak ve saç yülütmek يولتمك var. *(Enfes. XV. 230)*

§ Mansur'u hammama iletti gövdesin yudu, başın yülüttü يولتدى hammamdan çıkıcak latif tonlar giyürdü. *(Ferec. XV. 227)*

§ Hâlit eyitti: Ey kişi tur git, bana baş yülütmek يولتمك gerekmez. Haccam eyitti: Ey yiğit Bağdat'ta kimsenin zehresi yoktur ben yapıştığım başa yapışa. *(Ferec. XV. 465)*

§ Haccın vâcipleri... ve baş yülütmektir يولتمكدر. *(Envar. XV. 326)*

§ Resûl Aleyhisselâm buyurdu ki: Yâ Kâ'b var başunu yülüt يولت amma altı miskin taamlandur. *(Leys. Ar. XV. 108)*

§ Ebrehe işitti, saçını ülüttü bir zenbile koydu ve içine toprak doldurdu Necaşi'ye gönderdi. *(Kesir. XV.)*

§ Emreylemişti kim firenk suretine gireler, ol sebepten sakalların yülüttüler يلتدلر, zünnarların kuşandılar. *(Kesir. XV. 251)*

§ Kamusun ol mumla erinmiş yağ ile karıştırasın, her üç gün alîlin başın yülüdüp يولدب dürtesin. *(M. Na. XV. 21)*

§ Ve alîlin depesin yülüdesin يولدسن, depesine urasın. *(M. Na. XV. 39)*

§ Et-tahlik التحليق [*Ar.*] : Saçını yülütmek يولمك.
(Ah. XVI. 167)

§ Eğer sen sünnî mezhep olsan sakalın yülütmezdiñ يولمزدك, derler. *(Ev. XVII. 7, 784)*

yüñ : Tüy, kuş tüyü.

§ Eğer ussu gitmelü olsa tavuk yüñün يوكن boğazına soka kustura. *(Yadigâr. XIV. 20-2)*

Şevk odundan yüñlerin يكلرن dağladılar
Uçmağa kanatların bağladılar *(Man. Tayr. XIV. 285)*

§ Şol yemişli ağaç, şol yemişi tatlılığı budakları sınmağına sebep olur ve tavusun cemali yüñleri يكلر kopmağına sebep olur. *(Kel. XIV. 46)*

Eder cilve tavus oldur yönü
Doğan neylesin yolunucak yüñü يوكى *(Ferh. XIV. 78)*

§ Başlarına deve kuşu yünlerinden يونلرندن çelenkler sokunmuşlar idi. *(Müslim. XV. 10, 84)*

§ Ol vaktin kim mü'minler ol Sırata ayağın basar, ol ferişte derhal kanadının yüñünüñ يوكنك yassısın döndürür.
(Müz. XV. 186)

Kanadında bir yüñceğezle يوك جكزله benam
Koparmıştı altı medâyin temam *(Muham. XV. 184)*

Derisini alıp tabbağa verdi
Meğer tavus yüñünü يكنى zağa verdi *(Çeng. XV. 248)*

§ Heybetinden havada uçan ukaap ve nusûr yüñlerin يوكلرين dökerlerdi. *(Ta. Sel. XV. 112)*

§ Ol sâat bir horusu hazır idip bir butun yoldum, yüñünü يوكنى giderdim. *(M. Na. XV. 8)*

§ Hüdhüd... Kaçan yünlerinden bir yüñü يوكى savaş gününde bir kişi kulağına soksa düşmana galip gele. *(Ac. XV. 63)*

Gördüler cümle hizmetkâr ü her mir
Yanında başı yüñlü يوكلو bende her tir *(Zati. XVI. 246)*

§ Her bir kanadında on bin ulu yüñü يكى vardır.
(Zad. XVI. 15)

Sokar başına Simurg'un yününü
Anı gören kaçan derer öğünü *(Şeh. Ş. XVI.)*

§ Şeh-per شهپر [*Fa.*] : Kanadın büyük yüñü يوكى.
(Şamil. XVI. 125)

§ Şeh-bâl شهبال [*Fa.*] : Kanadın uzun yüñü يوكى.
(Şamil. XVI. 181)

§ Per پر [*Fa.*] : Kanat ve kuş yüñü يوكى ve yelek.
(Niʿmeti. XVI. 133)

§ Aʿsam اعصم [*Ar.*] : İki kanadında ak yüñü يوكى olan karga.
(Bab. XVI. 2, 437)

§ Riş ريش [*Ar.*] : Kuş yüñü يوكى ve yeleği, kişilik giyesesi, ana ziynet libası derler. *(Bab. XVI. 2, 167)*

§ Evdaʿ اودع [*Ar.*] : Kursağında ak yüñü يوكى olan göğercin.
(Bab. XVI. 2, 238)

yüne : İyer altına konulan keçe.

§ El-veliyyetü الولية [*Ar.*] : Yüne يونه ve teğelti dedikleri keçedir ki iyer altına korlar. *(Terceman. XV. 279-1)*

§ El-mirşahatü المرشحة [*Ar.*] : İyer teğeltisinin ve yünesiniñ يونهسنك altına kodukları keçe ki yağırlık derler.
(Terceman. XV. 329-1)

§ El-berzaʿa البرذعة [*Ar.*]: Yüne يونه dedikleri keçe ki iyer altına korlar, teğelti dahi derler. *(Ah. XVI. 126)*

§ ... Hâlâ yava ve beytü'l-mâl emini olan Pîr Ahmet, Yaʿkup-aptal'da fevt olan kuyumcunun bir muhalif boz merkebi ve bir yünesi يونهسى ile zapt eyledi. *(Sic. A. XVI. 2, 217)*

yünlemek : Tüy takmak.

İki leşker serâser oldu agâh
Kim olur ceng-i sultanî sehergâh
Kimisi yünledi يوكلەدى ol gece tiri
Seher tâ sadr-ı âlâ ola yeri *(Zati. XVI. 246)*

yüñsük : Yüksük.

§ Dokuz makas : 40, dört kâğıt yüñsük يوكسوك : 140, def'a yüñsük : 30. *(Sic. B. XV. 6, 128)*

§ İki heğbe : 15, beş sındı ve yüñsük بوكسوك : 20, hurde : 5. *(Sic. B. XV. 10, 120)*

yüreği ağzına gelmek : Çok korkmak, çok heyecanlanmak.

Koptu cûdundan yüreği geldi يراكى كلدى k'anın ağzına اغزنه
Nişe kim kahrın sadasından adûnün Husrevâ
(Hüs. Dil. XVI. 20)

Geldi yüreğim ağzıma آغزيمه كلدى يوركم dildârı görünce
Bağlandı medet râh-ı nefes yâri görünce *(Hâleti. XVII. 476)*

yüreği burmak : İçi sızlamak, muztarip olmak.

§ ... Vecî'-i fecî'inden ve elem-i katîinden fi'l-fevr yüreği burdu يوركى بوردى. *(Saadet. XV-XVI. 153-1)*

yüreği kopmak : Yüreği parçalanmak, pek çok acımak.

§ Bunun zaif halini görüp yüreğim koptu يوركم قوپدى.
(Güls. XV. 63)

yüreği oynamak : Kalbi çarpmak.

Bulup bir la'l-i mey-gûnu düşüp ayağına küp küp
Hasetten câm-ı yâkutun yüreği oynasın يراكى اوينسن düp düp
(Selim. XVI. 223)

Haberciye verüp çok müjdegâni
Yüreği oynayup يراكى اوينيوب talbındı canı
(Yuz. Şems. XVI. 138)

Ki dâim gördüğünce Yusuf anı
Yüreği oynaya talbına canı *(Yuz. Şems. XVI. 247)*

yüreği sovumak : İçi rahat etmek, gönlü ferahlamak.

Yüreği sovumadı صورماد یورکی söğmek ile
Olımadı eşeği döğmek ile *(Şeyhi. XV. 68)*

yürek : 1. Mide.

§ Bulara bir sayruluk veribidi kim karınları ıtlak oldu, şöyle kim her birisi yüreğin یرك ovar idi ta kim ol renclerden Tevrat'ı unuttular. *(Enb. XIV. 720)*

§ Fejej فژژ [*Fa.*] : Katı acı ottur ki yürek یورك ağrısına fâide eder, ana giyah-ı Türki derler, ya'ni eğir. *(Ni'meti. XVI. 477)*

§ Verec ورج [*Fa.*] : Eğir otu ki bir köktür, yürek یورك ağrısı içün yirler. *(Ni'meti. XVI. 622)*

2. Cesaret.

Kişide kim erlik ola vü yürek
Ana gün ölümdür ne kaçmak gerek *(Süh. XIV. 164)*

§ Ne zehre ile güzer edersin ve ne yürekle یورکله gezersin? *(Hüs. Dil. XVI. 44)*

§ Ol arada kimse ile da'va idesi yüreğim یرکم yoktur. *(Ta. Şahi. XVI. 36-1)*

yürek bağı : Bağırdak, çocukları beşik içine koyduktan sonra üstünden sarılan bağ.

Ukde : düğümdür, yürek bağı یورك باغی : kamat قماط [*Ar.*]
Tıfl : uşak, bağlayacak ip : rıbat *(Naz. Le. XVII. 34)*

yürek berkitmek : Gönül bağlamak, cesaret bulmak.

§ Abdülmuttalip cevabında Kureyş cemâatı yürek berkittiler یورك برکتدیلر. *(Si. Da. XIV. 182-1)*

yürek berkliği : Cesaret, şecâat.

§ Eş-şecâatü الشجاعة [*Ar.*] : Bahadırlık, yürek berkliği. *(Terceman. XV. 423-1)*

yürek burmak : Bağırsakta ishâl sancısı peyda olmak.

§ Ez-zihâr الزحار [*Ar.*] : Yürek burmak يورك بورمق ki istıtlak-ı batndır. *(Kdeb. XVIII. 475-2)*

yürek burusu : Mide sancısı.

§ Bürniş برنيش [*Fa.*] : Yürek burusu يورك بروسى ve bağırsak sıyrıntısı ki gûya bağırsaklar kesilir ve doğranır. *(Bürh. XVIII-XIX. 115)*

yürek damarı : Şiryan.

§ Kaçan şerâyin damarından, ya'ni atardamardan, kim ana yürek damarı يورك طمرى derler.. *(Yadigâr. XIV. 19-2)*

yürek ditremesi : → **yürek oynaması.**

yürek itiliği : Şecaat.

§ Şehâmet شهامة [*Ar.*] : Yürek itiliği يورك اتى لكى. *(Bab. XVI. 2, 225)*

yürek koparmak : Öldürecek gibi heyecanlandırmak.

Kıya bakışları yürek kopara يورك قوپره
Nazı vü şivesi gönül apara *(Ârifîn. XVI. 282)*

yüreklendirmek : Cesaret vermek, cesaretlendirmek.

§ ... Va'z etti, müslümanları yüreklendirdi يوركلندردى. *(Fütuh. XIV. 36)*

§ El-müşecca' المشجع [*Ar.*] : Yüreklendirilmiş يوركلندرلش ve bahadır kılınmış kimesne. *(Terceman. XV. 23-1)*

§ Şeyh Takiyüddin bunları yüreklendirdi يركلندردى, kalblerine kuvvet verdi . *(Kesir. XV. 112)*

§ Tecri' تجرى [*Ar.*] : Âhari yüreklendirüp يوركلندرب bahadır etmek. *(Bab. XVI. 1, 21)*

yüreklenmek : Cesaretlenmek.

§ Alparslan anın söziyle yüreklendi يوركلندى , Allahü Taâlâ'ya sığındı *(Kesir. XV. 39)*

§ Dıhdam ضحضام [*Ar*] : Yüreklenüp يوركلنوب bahadırlık etmek. *(Bab. XVI. 1, 460)*

§ Çîre şüden چيره شدن [*Fa.*] : Yüreklenmek يوركلنمك ve gaalip olmak. *(Caf. XVI. 187-2)*

§ Çîre şüden چيره شدن [*Fa.*] : Yüreklenmek يوركلنمك ve gaalip olmak. *(Ni'meti. XVI. 18)*

§ Bekir Subaşı yüreklenüp يوركلنوب bir gece bir mıktar asker ile... *(Naima. XVII-XVIII. 2, 271)*

yürekli : → **yüreklü.**

yüreklilik : Şecaat, cesaret.

§ Çîregî چيركى [*Fa.*] : Yüreklilik يوركليلك. *(Caf. XVI. 43-2)*

§ Şecâat شجاعة [*Ar.*] : Bahadırlık ve yüreklilik يوركلىلك. *(Bab. XVI. 1, 220)*

yüreklü, (yürekli) : Yiğit, korkmaz, cesaretli, cesur.

§ Tanrı'nın kazası... yüreklü يركلو ve bahadırları korkak kılur ve yüreksiz korkakları alp ve hamleci kılur. *(Kel. XIV. 46)*

§ Çîre şüden چيره شدن [*Fa.*] : Yüreklü يركلو ve yiğin olmak. *(Sıh. Ac. XV. 87)*

§ Çîre چيره [*Fa.*] : Cerî ya'ni cür'et edici ve yüreklü يوركلو. *(Şamil. XVI. 418)*

§ Çîr چير [*Fa.*] : Yürekli يوركلى ve yiğit ve cür'etli. *(Caf. XVI. 43-2)*

§ Çîr چير [*Fa.*] : Yüreklü يوركلو , şeci' mânasına. *(Deş. XVI. 99-2)*

§ Çîr چير [*Fa.*] : Yürekli يوركلى ve yeğin ve gaalip ve küstah. *(Ni'meti. XVI. 242)*

§ El-heymâ' الهيماء [*Ar.*] : Yürekli یورکلی, zorlu ve şecâatlü hatundur. *(Kdeb. XVIII. 149-2)*

§ Eş-şüceâ' الشجعاء [*Ar.*] : Yürekliler یورکلیلر ; bahadır derler. *(Kdeb. XVIII. 136-2)*

yüreklürek : Daha cesaretli.

§ Kağan arslandan yüreklürekdürürler یورکلورك دررلر. *(Ta. Sel. XV.)*

yürek oturmak : Kalp sakinleşmek.

§ Bir pâre yüreğim oturup یورکم اوتوروب korkum yatsın. *(Tibr. XVI. 65)*

yürek oynamak : Kalb çarpmak, çarpıntı gelmek.

§ Maklaka مقلقة [*Ar.*] : Yürek oynamak یورك اوینمق ve talabımak ve sebebi ve mevzı'ı. *(Bab. XVI. 1, 324)*

§ Ḫufkan خفقان [*Ar.*] : Yürek oynamak یورك اویناماق ve kuş kanat kakmak. *(Bab. XVI. 2, 504)*

Şol yerde ki arz edem ruhum ben
Oynar yüreğiñ اوینر یورهکلك senin gününden
(Letaif. XVI. 87)

§ Zinç زنج [*Fa.*] : Yürek oynamak یورك اوینمق. *(Ni'meti. XVI. 366)*

§ Ḫafakan خفقان [*Ar.*] : Yürek oynamak یورك اوینمق. *(Müntehab. XVII. 34-2)*

yürek oynaması, (yürek ditremesi) : Kalp çarpıntısı, hafakan.

§ Eyü kokulu şaraba şarab-ı reyhanî derler. Yürek oynaması یورك اوینامهسی olan kişiye ve gaşy olana muvafık ola. *(Yadigâr. XIV. 11-2)*

§ Yürek ditremesine یورك دڑمسنه nâfi'dir. *(Mü. Şi. XIV-XV. 121)*

§ Ciğere ve talaka ve uçuğa ve balgamdan olan yürek oynamasına یورك اینمسنه faide eyler. *(M. Na. XV. 9)*

§ Lisan-ı sevr suyu ferah eyler, öksürüğü keser, yürek oynamasın يورك اوينماسن giderir. *(Hazain. XV. 36-1)*

§ Nâgâh bir sebeple yürek oynaması يورك اوينماسی dedikleri hastalık vâkı' olursa, kim ana hafakan derler...
(Hazain. XV. 58-1)

§ Şol âdem kim yay havasında yürek oynamasından يورك اوينماسندن korkar, mizacı ıssı ise hilâf suyun içe kâfur ile.
(Hazain. XV. 22-1)

§ Kûften-i dil كوفتن دل [*Fa.*] : Hafakan illeti ki Türkide yürek oynaması يورك اوينماسی derler. *(Deş. XVI. 222-1)*

§ Zinc زنج [*Fa.*] : ... Ve yürek oynaması يورك اوينامسی, hafakan mânasına. *(Deş. XVI. 52-1)*

§ Kûften-i dil كوفتن دل [*Fa.*] : Hafakan marazı ki Türkide yürek oynaması يورك اوينمسی derler. *(Caf. XVI. 141-1)*

§ Kûften-i dil كوفتن دل [*Fa.*] Hafakan renci, ya'ni yürek oynaması يورك اوينمسی. *(Ni'meti. XVI. 557)*

Şerere : od koğudürür, sene : yıl
Yüreğiñ oynamasıdır يوره‌كك اويناماسيدر : hafakan حفقان [*Ar.*]
(Genc. XVII. 17)

yüreksiz : → **yüreksüz.**

yürek sürmek : İshal olmak.

§ El-ıstıtlak الاستطلاق [*Ar.*] : İshâle uğrayıp yürek sürmek يورك سورملك mânasınadır. *(Kam. XVIII-XIX. 3, 15)*

§ İshal اسهال [*Ar.*] : Gevşemek, tabiat mülâyim olmak, yürek sürmek بورك سورملك. *(Kam. Os. XIX. 356)*

yürek sürmesi : İshal.

§ Leylü'l-herir ليل‌الهرير [*Ar.*] : Kelbin şerre alâmet zu'm olunan sızlaması, yahut fart-ı ishal ile yürek sürmesi يورك سورمسی gecesi demektir. *(Nuhbe. Ş. XVIII-XIX. 375)*

yüreksüz, (yüreksiz) : 1. Korkak, cesaretsiz.

§ Tanrı'nın kazası ... yürekli ve bahadırları korkak kılur ve yüreksüz يركسوز korkakları alp ve hamleci kılur.
(Kel. XIV. 46)

Yatısardır gece âmi vü cahil
Yüreksüz يركسوز ü bahil ü hem de gafil *(G. Ra. XV. 70)*

§ Bîdare بيداره [*Fa.*] : Yüreksiz يوركسز ve korkak.
(Şamil. XVI. 400)

§ Bîdare بيداره [*Fa.*] : Yüreksiz يوركسز korkak mânasına.
(Ni'meti. XVI. 167)

§ Naḫib نخيب [*Ar.*] : Yüreksiz يوركسز , korkak kişi.
(Nuhbe. Ş. XVIII-XIX. 69)

2. Kötü kalbli.

§ Bed-dil بددل [*Fa.*] : Yüreksiz يوركسز ve korkusuz ve yavuz gönüllü. *(Ni'meti. XVI. 131)*

§ Bed-dil بددل [*Fa.*] : Yüreksiz يوركسز , korkak.
(Kam. Os. XIX.)

yürek tasası : İç sıkıntısı, üzüntü.

§ Ḫudûk خدوك [*Fa.*] : Yürek tasası يورك طاساسى.
(Şamil. XVI. 422)

yürek yakan : Çok tatlı, iç bayıltan.

§ Hamyit حميت [*Ar.*] : Katı leziz yürek yakan يورك يقن hurma.
(Bab. XVI. 2, 170)

yürek yankusu : Aşktan veya üzüntüden duyulan iç sıkıntısı.

Lev'a لوعه [*Ar.*] : yürek yankusu يورك يانقوسى , bir su : Silâm
(Naz Le. XVII. 36)

yürü: Haydi.

Yürü يور ey zâr ü bî-karar gönül
Yeridür çok inilde var gönül *(İbrahim. XV. 147-2)*

yürüğen : 1. Keskin.

§ Pes Musa iki taş alıp birbirine biledi bıçak gibi yürüğen يركن kıldı pes oğlanı anın ile sünnet kıldı. *(Enb. XIV. 376)*

§ ... Amma demirden olan nesne beraberdir, gerek yürüğen يوركن olsun, gerek keskin, gerek sivri olsun. *(Müneb. XIV-XV. 295-1)*

§ El-irhafü الارهاف [*Ar.*] : Kılıçı ve bıçağı bileyip yürüğen يوركن ve keskin eylemek. *(Terceman. XV. 52-2)*

2. Hızlı yürüyen.

§ Şeybub'un bir hançeri vardı ki kaderden geçeğen, kazadan yürüğen يركن idi. *(Anter. XIV. 531)*

Şeh atlarından al bir dört eyü at
Ki yüğrük yürüğen بوروكن ola vü onat *(Işk. XIV. 188-2)*

§ Atın boynuna taksalar gayet yürüğen يوروكن ola. *(Ac. A. XV. 57)*

§ Tîz-kâm تيزكام [*Fa.*] : Yürüğen يوركن tavarda isti'mâl olunur. *(Caf. XVI. 36-2)*

§ Eş-şemizer الشميذر [*Ar.*] : Seri' ve yürüğen يوريكن deve. *(Ah. XVI. 558)*

§ El-udrîc الاضريج [*Ar.*] : Ziyade yürüğen يوريكن ve yüğrük at. *(Ah. XVI. 64)*

§ Râḫvâr راهوار [*Fa.*] : Yorga ve yürüğen يوريكن at. *(Deş. XVI. 106-1)*

§ Firaḫ-rev فراخرو [*Fa.*] : Yürüğen يوريكن, seriü's-seyr mânasına. *(Deş. XVI. 291-2)*

§ Tîz-kâm تيزكام [*Fa.*] : Yürüğen يوريكن ve yüğrük... *(Cinas. XVI. 52-1)*

§ Ol kişinin atının ağsaklığı gidüp bir mertebe yürüğen يوركن oldu kim... *(Rahat. XVI. 43)*

§ Rahvâr راهوار [*Fa.*] : Yürüğen يوركن tavar ve yorga.
(Ni'meti. XVI. 331)

3. Ustura.

§ Kaçan bir kardaşını yüzüne karşı medhedesin, keennehu boğazına key iti yürüğen çaldın. *(Müneb. XIV-XV. 88-2)*

§ Gusül etmeden teninden bir nesne naksetmeye : Saçın yülümek gibi, tırnağın kesmek gibi ve kan aldırmak gibi ya yürüğen يوركن tutunmak ya bıyık aldırmak gibi.
(Müneb. XIV-XV. 209-2)

4. Cilâlı.

§ Ve dahi buncılayındır şol nesneler ki demir amelin işleye, tuc gibi ve altun ve gümüş gibi ve bakır, kalay gibi ve sırça ve kamış ve yürüğen يوركن taş gibi...
(Müneb. XIV-XV. 295-1)

yürüğenlenmek : Tıraş edilmek, cilâlanmak.

§ Ve dahi buncılayındır şol nesneler ki demir amelin işleye : Tuc gibi altun ve gümüş gibi ve bakır, kalay gibi ve sırça ve kamış ve yürüğen taş gibi dahi yüzü yürüğenlenmiş يوركنلنمش ağaç gibi. *(Müneb. XIV-XV. 295-1)*

yürüğenlik : Yürüyüşe dayanıklı olma, çok yol yürür olma.

§ Er-ricle الرجلة [*Ar.*] : Yürümekte dayanıklığa denir ki yürügenlik ta'bir يوريكنلك olunur. *(Kam. XVIII-XIX. 3, 220)*

yürümek : 1. Gezmek, dolaşmak.

§ Yürüdüğü yerde söyler kim, buncılayın cömert ve sahi kim ola. *(Leys. Ar. XV. 159)*

§ Fakir oldur ki anın elinde hiç nesnesi olmaya, yürüyüp يوريب halktan ilhah edüp nesne dahi dilemeye.
(Leys. Ar. XV. 529)

Yürüdüm يوريدم yer yüzünde kül, eger nîm
Temaşa eyledim ıklim ü ıklim *(Hikmet. XV. 139)*

§ Delle meğer bir gün şehirde yürürdü يورردى bir har-bende bunu bilip tuttu, Delle eyitti : Ey âzade, Tanrı'dan koık, halimde yürür يورر bir garibem, kime niderem.
(Ferec. XV. 483)

§ ... Vekil eyledi ki Anadolu'da yürüyüp يوريوب mezbur işe müteallık mahsulu zabt idüp getirip isal ide.
(Sic. B. XV. 11, 62)

§ Ve donuz ki yabanda yürüye يوريه ya sığır ile güdüle, ikisinden bir akça alına, evde kümeslerde boğazlanmak için beslenenden birine bir akça alına. *(Fatih. Ka. XV. 29)*

Nice müddetdürür beslü turur ol
Değildürür yabanlarda yürür يورر ol *(Güvahi. XVI. 55)*

§ Mehya محيا [*Ar.*] : Dünyada sağ olup yürümek يوروملك.
(Bab. XVI. 2, 618)

2. Hareket etmek, iş yapmak.

§ Dend دند [*Fa.*] : Ebleh ve ahmak ve bîbâk ve kendü muradınca yürüyücü يوريجى, hod-kâm mânasına...
(Deş. XVI. 72-1)

3. Tedavül etmek, geçer olmak.

§ Tutegî توتكى [*Fa.*] : ... Bir nevi' akçadır ki zaman-ı evvelde yürürmüş يوررمش ... *(Deş. XVI. 370-1)*

§ Tutegî توتكى [*Fa.*] : Bir nevi' akçadır, evvel zamanda yürür يورر imiş. *(Ni'meti. XVI. 216)*

4. Hareket etmek, dönmek, devretmek.

§ Nice kim ay ve gün yürür يورر. *(Tebareke. XIV. 2-1)*

5. Hücum etmek, saldırmak.

§ ... Anı bu diyarlara yürümeğe يوروملكا yelteyevüz.
(Anter. XIV. 767)

6. Ayrılmak, uzaklaşmak.

§ Hazreti Hünkâr ol kimseye etti : Gel böyle tecavüzlük etme, bizden yürü يورى, sonra sen bilirsin. *(Bektaş. XV. 172)*

7. Geçmek, nafiz olmak.

§ Hikâyet ederler ki Aksaray şehrinde fetvası yürür يورر bir müderris var idi. *(Bektaş. XV. 262)*

... yürür : ... durur. Devam anlamı katmak üzere bileşik fiil yapmağa yarar.

§ Dere دره [*Fa.*] : Ve geviş ki deve ve sığır ve koyun yemlerin yidikten sonra gevşer yürür يورر. *(Deş. XVI. 323-2)*

§ İğde ايغده [*Fa.*] : Ol yeynicek kişi ki dâima beyhude lâf urup öğünüp yürür يورر. *(Deş. XVI. 300-2)*

Felek saklar yürürdü يوررى tahtını Dârâ vü Cemşid'in
Ana teslim edince yerine oturmadı canı *(Hâleti. XVII. 24)*

yürüş : Yürüyüş.

Eğer kekliğe ustu karga nide
Bayık kendi yürüşünü يوريشنى unuda *(Süh. XIV. 220)*

yürütmek : 1. Akıtmak.

§ Ve ol arsa-i belâda senin ve evlâdın kanından cuybâr yürütürler يورودرلر. *(Hadika. XVI. 93)*

2. Gezdirmek, dolaştırmak.

Yürüt يورت ol ayağı saki k'eline girse Nasuh
Ol güzel başın içün tevbeden ola tâib *(Zati. XVI. 80)*

Sâki kerem et şarab-ı gül-fam yürüt يوروت
Gül-fam şaraba verme âram yürüt يوروت *(Fuzuli. XVI. 219)*

3. Çevirmek, döndürmek.

§ Ak Çağlan demekle ma'ruf suyu, ki kıyâsen üç değirmen yürüdür يورودر sudur... *(Solak. XVII. 29-1)*

4. Sevketmek.

§ Eğer bular anın sa'yinde dürüşseler Hak Taâlâ anlara tevfik edüp tarik-ı hidâyete yürüdürdü. *(Leys. Ar. XV. 30)*

5. Tedâvül ettirmek.

§ Şehrevâ شهروا [*Fa.*] : Diyar-ı Acem'de bir nesnedir, gönden veya bezden keserler, akça gibi sikke vururlar dahi akça yerine ol vilâyette yürüdürler يرودورلر. *(Caf. XVI. 96-1)*

yürüyecekleyin : Hareket etmesine, yürümesine elverişli.

§ Ulu ırmaklar olur gemi yürüyecekleyin يوريه‌جكلين. *(Ta. Şahi. XVI. 21-2)*

yürüyü : Yürüyerek.

§ ... Ayağın su üzre kodu, Dicle ırmağın yürüyü يوريو geçti. *(Tez. Ba. XV. 80)*

§ Fera reften فرارفتن [*Fa.*] : Yürüyü gelmek يورويو كلمك. *(Şamil. XVI. 634)*

yürüyücü yıldız : Gezeğen yıldız, seyyare.

§ Seyyare سياره [*Ar.*] : Kaafile ve yürüyücü yılduz يلدز يوريجى. *(Müntehab. XVII. 51-2)*

yürüyüş etmek : Saldırmak, hücum etmek.

§ Ferman vârit oldu ki yürüyüş edeler يوريش ايده‌لر. *(Tuh. Ki. XVII. 22)*

§ ... Bu esnada püskürme fişekler, telli çavuşlar, başı cığalı gaziler yürüyüş ettiği يوريش ايتديكى gibi yürüyüp... *(Sûr. XVIII. 111)*

§ El-masale المصالة [*Ar.*] : Bir kimsenin üzerine yürüyüş edip يورويش ايدوب saldırmak mânasınadır, adamcıl deve gibi. *(Kam. XVIII-XIX. 3, 265)*

yütük : → **yitük.**

yüyülmek : → **yoyulmak.**

yüyürmck : → **yüğürmek.**

yüz : 1. Karşı, nezd, yan.

§ Pes kaçan İbrahim'i âdemîler yüzüne يزنا getirdiler eyittiler.... *(Enb. XIV. 147)*

§ Derinti asker işe yaramaz, düşman yüzünde يوزنده yüz ağartmaz deyip... *(Hamza. XIV-XV. 1, 90)*

§ ... Gavga belürdü, şahzade Fahrünnisa'dan sordu hikâyeti, kız eyitti : Mağrıp meliki beni oğlu için diledi, varmadım, şimdi kahrile almağa çeri göndermiş, ol gavgadır dedi. Şahzade eyitti : Buyur, yahşi at ve yahşi giyim, silah getirsinler kim çıkayım dağıdayım dedi. Derhal kız hazır ettirdi, şahzade süvar oldu. Şah sordu, düşman yüzüne يوزينه cenge gitti dediler. Şahzade iki saf arasında durdu...
(Ferec. XV. 460)

§ Hacı Ahmet bin Ahmet yüzüne يوزنه şahadet idüp eyittiler ki... *(Sic. B. XV. 8, 129)*

§ Camus hususunda olan Ahmet Beğin hücceti benim yüzüme يوزمه oldu. *(Sic. K. XVI. 8, 8)*

2. Cihet, yön, taraf.

§ Ey can bilir misin ki söz ne yüze يوزه varur.
(İhlâs. XIV. 38)

§ ... Ol yana heves bağlamışken nâgâh bir sebeple ümidi kesilir, illâ dahi bir kezden ümidi ipi üzülmez, ümit gittiğiyle can mağbunluk yüzün يوزن tutar. *(Hazain. XV. 39-2)*

Ki döner gadrederdi bu sözden
Yârini medhederdi bir yüzden يوزدن *(Yuz. Hamdi. XV. 75-2)*

§ İstedim ki bir yüzden dahi fikir ve re'y uram.
(Şeref. XVI. 24)

Toğar her günde bir yüzden يوزدن gam-ı dil
Felekten derd ü gamdır bize hasıl *(Veyse. XVI. 90-1)*

Özünü konduğun yüzden يوزدن tiz aşur
Oturma yol eri yolda yaraşur *(Güvahi. XVI. 69)*

yüz basa gelmek : Baş üstünde yeri olmak.

§ Safa geldin ve hoş geldin kadem getirip yüzümüz basa geldiñ يوزومز بصه كلدك. *(Ev. XVII. 7, 242)*

yüz bekitmek : → **yüz berkitmek.**

yüz berkitmek, (yüz bekitmek) : Katı yüzlülük etmek.

Berkidüp yüz يوز بركدوب heman dem ol gammaz
Nakş-i destana eyledi âgaz *(Mîri. XVI. 40)*

Yüz bekitmek يوز بكتمك gerek ki ola bu kâr
Ki bu ma'ni olur fezahat-bâr *(Mîri. XVI. 41)*

yüz berkliği : Utanç duymama, sıkılmazlık.

§ Vakıttır kim senin bilmezliğini ve cahilliğini ve yüzüñ berkliğin يزك برلكين ve azgınlığın sana anlatam.
(Kel. XIV. 54)

yüz beyi : Yüzbaşı.

§ Her bin başı beyin on yüz beyi يوزبكى kafasında durdular. Her yüz beyinin on on beyi ardında durdular.
(Fütuh. XIV. 354)

yüz biñ dahi yiğirmi biñ : Yüz yirmi bin.

§ Pes Tanrı Taâlâ anın cezasın Beni İsrail'in uluların kırdı yüz biñ dahi yiğirmi biñ يوز بيك دخى يكرم بيك kişi bulun aldı.
(Enb. XIV. 799)

yüz burtarmak : → **burtarmak.**

yüzden : Sebebiyle.

Benim ah-ı dilimden havf edip senden utanmaz mı
Ne yüzden يوزدن bahseder gülşende bilsem verd-i ra'nayî
(Hâleti. XVI. 93)

yüz döndermek : → **yüz döndürmek.**

yüz döndürmek, (yüz döndermek) : Yüz çevirmek, terketmek, iltifat etmemek.

Niçin yüz döndürelim bir kişiden
Ne diyiser, bizi eydün, işiden *(Dah. XIV. 69)*

§ Bundan ötürü kim hakikat ehli olurlar. Arkaların eminlik ve rahatlık divarına urmuşlardır. Üşbu kararsız dünyadan yüz döndürmüşlerdir يوزدندرمشلردر. *(Kel XIV. 64)*

§ Eğer işbu dağlar âdem suretine dönüp gelirse dahi yüz döndermezin يوزدوندرمزين. *(Anter. XIV. 64)*

Bunu dir ü yüz يوز bulardan dönderür دندرر
Tonuzunu yazı dapa gönderir *(Man. Tayr. XIV. 40)*

§ Her kimse kim beni bir bilip bana ibadet kılmaktan yüz dönderse يوزدوندرسه ... *(Müneb. XIV-XV. 2-2)*

Anca yavuzluk ola kim bu cihan
Döndere yüzin يوزن دندرا su gibi aka kan
(Melhame. XIV-XV. 103-1)

§ Bizden yüz dönderdiñ يوز دوندردك, vardınız bir nâbekâra kul oldunuz he mi, dedi. *(Müslim. XV. 38, 29)*

Her şep ol mah-ı felek-meşreple hem-ağuş iken
Şimdi yüz döndürdü يوز دوندردى bizden Vasıf'â dünya bu ya
(Vasıf. XIX. 302)

yüz dutmak : → **yüz tutmak.**

yüz dürmek : Surat asmak, yüz buruşturmak.

Yüzünü dürdü büktü nâme gibi
Önüne saldı başın hâme gibi *(Yuz. Şems. XVI. 336)*

§ Ejeng اژنك [*Fa.*] : Yüz dürüp يوز دورب kaş çatmak ve kîne. *(Ni'meti. XVI. 85)*

Ben bülbülünü görse yüzün يوزن gül gibi dürer دورر
Benzer Revani sevdiğim ol işveger sezer *(Revani. XVI. 22)*

§ Yüzün dürdü يوزن دوردى diyecek yirde Acem rûy derhem-keşîd روى درهم كشيد dir. *(Deka. XVI. 170-1)*

Ve liykin ibtidada dinlemez söz
Nevazişle nasihattan dürer yüz دور يوز *(Enis. XVI. 35-2)*

yüze çağrıcı : İnsanın suratına haykıran, şirret.

§ El-ciribane الجربان [*Ar.*] : Yüze çağırıcı یوزه چاغرِیجی deli zifir salîta ve bed-zeban karıya denir. *(Kam. XVIII-XIX. 1, 91)*

yüze dokunç : Yüze vurulan şey.

§ Başımıza kakınç, yüzümüze dokunç یوزمزه دقنج cla.
(Fütuh. XIV. 9)

yüze gelmek, (yüze getürmek) : 1. Yüze vurmak, başa kakmak.

§ Dahi senin yüzüñe یوزوکه men gelmezem کلمزم, ağladığına sebep ne. *(Dede. XIV. 64)*

Kulak urmaz idin yatlu sözüme
Günah etsem getürmezdiñ yüzüme کتورمزدك یزومه
(Lârendi. XVI. 226)

Bu denlü eyledim hürmet özüne
Getürmedim کتورمادم birin anın yüzüne یوزینه
(Şeh. Ş. XVI. 133)

Oların hem getürmedi yüzüne کتورمادی یوزینه
Yudup sakladı sırrını özüne *(Şeh. Ş. XVI. 45)*

2. Meydana çıkmak, kendisini göstermek.

Çün gönülden murad göze gelür
Kor hayali kafada yüze gelür یوزه کلور
(Yuz. Hamdi. XV. 109-1)

Yüze gelme hat-ı cânan gibi ey ârif-i can
Kendünü ilm-i ledün gibi nihan eyle nihan
(Yahya Bey. XVI. 49)

yüze getürmek : → **yüze gelmek.**

yüzek yörenmek : Devriye gezmek (?).

§ Beş kişi talâaya (talîaya) atlandılar yüzek yörendiler یوزك یورندیلر. *(Fütuh. XIV. 45)*

§ Ol gece müslümanlar yüzek yörendiler یوزك یورندیلر.
(Fütuh. XIV. 244)

yüze kir gelmek : Namus lekelenmek, yüzü kara olmak, utanacak duruma düşmek.

Cühut anı işitti keykirdedi
Sonucu yüzüme gele kir يزمه كله كر dedi *(Süh. XIV. 204)*

yüze kir getirmek : Mahcup etmek, utanacak duruma düşürmek, yüzünü kara etmek.

§ Cağala-zade hiç bir seferinde yüze kir getirmedi يوزه كير كتورمدى. *(Tuh. Ki. XVII. 92)*

yüzerlik : Ateşe atıldığı zaman çıtır çıtır ses çıkararak yanıp güzel bir koku neşreden tohum, üzerlik.

Kişi anber yüküne olsa mâlik
Ayıptır ger dütüzürse yüzerlik يزرلك *(Işk. XIV. 98-2)*

§ Kızıl üzüm ve büber ve yüzerlik يوزرلك tohumu, her birinden beraber alalar. *(Mü. Şi. XIV-XV. 87)*

§ Harmel حرمل [*Ar.*] : Yüzerliktir يوزرلكدر, galiz hıltı keser, sidikle çıkarır. *(M. Bay. XIV. 51)*

§ Sepend سپند [*Fa.*] : Yüzerlik يوزرلك, harmel mânasına ki yaramaz göz içün buhur ederler. *(Deş. XVI. 75-1)*

§ Sipendan سپندان [*Fa.*] : Yüzerlik يوزرلك, hırmel mânasına ki yaramaz gözden ötürü tütsü ederler. *(Caf. XVI. 84-1)*

§ Espend اسپند [*Fa.*] : Yüzerlik يوزرلك tohumu, sipend dahi derler; isabet-i ayn def'i için ateşte buhur ederler. *(Bürh. XVIII-XIX. 62)*

yüz eylemek : Havale etmek.

§ El-havale الحواله [*Ar.*] : Borçluyu bir adama yüz eylediği يوز ايلديكى akçaya denir. *(Kam. XVIII-XIX. 3, 187)*

yüze yüz : Yüz yüze, vicahen.

Kıyas eylegil nice göynür özü
Yüze yüz يوزايوز işitse kişi ol sözü *(Süh. XIV. 126)*

Mâcera ister isen gel göze göz bu göze bah
Güneşi görem dir isen yüze yüz يوزه يوز bu yüze bah
(Kadı. XIV. 227)

§ Kaçan bir ulu iş ve danışık olsa perde götürüp yüze yüz يزه يز söyler idi. *(Enb. XIV. 655)*

Ölümün her biri gördü göze göz
Ki Azrail-i vakt idi yüze yüz يوزايوز *(Mih. XV. 154)*

Bize va'de kılıuptun kim özünü
Yüze yüz يزا يوز gösteresin sen yüzünü
(Muham. XV. 477)

Göze göz gördü bu kez yüzün anın
Yüze yüz hem işitti sözün anın *(Muham. XV. 554)*

Yüze yüz يوزه يوز ölmedense bin yeğdir
Ol dua kim ola be-zahri'l-gayb *(Ârifîn. XVI. 25)*

§ Arap dedi ki : Sultanım, ben mübarizleri yüze yüz يوزه يوز görücek anlayımazam amma buyur arkaların dönsünler.
(Câm. Na. XVI. 97)

§ Rû-be-rû روبرو [*Fa.*] : Yüze yüz يوزه يوز. *(Şamil. XVI. 446)*

§ Rû-bâ-rû روبارو [*Fa.*] : Yüze yüz يوزه يوز.
(Şamil. XVI. 212)

§ Rû-be-rû روبرو [*Fa.*] : Yüze yüz يوزه يوز.
(Ni'meti. XVI. 344)

yüze yüz olmak : Yüz yüze, karşı karşıya gelmek.

Gül yüzün ile ne yüz ile yüze yüz ola يوزه يوزاولا
Bazar içinde bir pula bir bağı lâlenin *(Nihani. XVI. 56)*

yüz görmüş : Koca görmüş, kocaya varmış kadın, dul kadın.

Alıştırmaz seninle değmede hu
Heves eyleme ol yüz görmüşü يوزكورمش ko
(Güvahi. XVI. 112)

Bakma yüz görmüş يوزكورمش olanın yüzüne
Şâiri dinle gelirsin sözüne *(Atai. Ha. XVII. 85)*

yüz göstermek : Nasip olmak, kısmet olmak, kendini göstermek, meydana gelmek.

§ Her bir milletin hakimleri hemişe cehdeylerler idi kim dekayik denizine dalıp hakayik ilminde bir mecmu kitap tasnif kılalardı kim ol kitap şamil olaydı masalih-i dünyeviyye ve keyfiyet-i maaşa. Ta ana değin kim bu kitabı cem'eylemek bunlara yüz gösterdi يوزكستردى. Bunca lâtife sözler çok faideler ile vuhuş ve tuyur dilinden cemeylediler.
(Kel. XIV. 8)

§ Bir hile eyleyesin, meğer kim anın şerrin defeylemek elvere ve andan kurtulmaklık yüz göstere يوزكستره.
(Kel. XIV. 45)

yüzgüç : Suda iyi yüzen, yüzgeç.

Şu suda ki hergiz belürmez ucu
Nidibile yüzgüç يوزكوج kişinin gücü *(Ferh. XIV. 47)*

§ Kazın yavrusu yumurtada iken yüz güçlük يوزكوچلك öğrenir.
(Cev. Ah. XV-XVI. 401)

§ Şinâber شنابر [*Fa.*] : Yüzgüç يوزكوج. *(Şamil. XVI. 470)*

§ Âşinâ آشنا [*Fa.*] : ... Ve yüzgüç يوزكوج, sebbah mânasına.
(Deş. XVI. 6-2)

§ Şinâber شنابر [*Fa.*] : Yüzgüç يوزكج. *(Caf. XVI. 98-1)*

§ Şinâver شناور [*Fa.*] : Yüzgüç يوزكج. *(Caf. XVI. 98-1)*

yüz kızdırmak : Yüz kızartmak.

Hırsı ucundan ile yüz kızdıra يوزقزدره
İki cihanda ola yüzü kara *(Atai. Ha. XVII. 10)*

yüzlemek : 1. Yüzünü döndürmek, teveccüh etmek.

§ Şimden sonra Hakk'a yüzleyiñiz يوزليكز, daha nâfi' işler vardır. *(Ev. XVII. 2, 306)*

2. Yüze vurmak.

§ ... ve kimsenin aybını görüp yüzlemedi يوزلمدى.
(Bektaş. XV. 22)

Olmaya da'vide ma'ni gözleye
Kimsenin aybını hâşa yüzleye يزليه *(İbrahim. XV. 37-2)*

yüzlü : Şerefli, itibarlı, hatırı sayılır.

Ol anınçün halk içinde yüzlüdür يوزلودر
Kim yüzünde Allah adı yazlıdır *(Ga. XIV. 100)*

§ Ol eyitti : Sen peygambersin ve peygamber oğlusun. Tanrı katında senden yüzlürek يزلورك kimse yok.
(Enb. XIV. 664)

yüzlü göstermek : Muhterem, makbul göstermek.

§ Var ol yerin beğine bizden selam eyle; gönlünde oturalım, dilinde söyleyelim seni ana yüzlü gösterelim يوزلو كوسترەلم.
(Bektaş. XV. 252)

yüzlük : 1. Peçe, nikap, yüz örtüsü.

§ Başa mesh vermek ışık urunmaktur, gusl çukaldur, yüz yumak yüzlük يزلك urunmaktur, kollar yumak kolluk giymektür, ayak yumak ayaklık giymektür. *(Tuh. Le. XV. 289)*

Kurtulan sürtüp girürler içeri
At depüp yortup gelür Paşa gerü
Göksü gürledi, köpüğü saçılur
Yüzlüğün يوزلكن kaldırdı yüzü açılur *(Enver. XV. 70)*

§ Rûy-pûş روى پوش [*Fa.*] : Yüzlük يوزلك, peçe mânasına.
(Cam. Fa. XVII. 40)

2. Doğarken bazı çocukların yüzünde kalan döl kesesi parçası.

§ Mesek مسك [*Ar.*] : Doğan oğlan yüzünü bürüyüp çıkan yüzlük يوزلك denilen deri. *(Bab. XVI. 2, 367)*

yüz olmak : Bir kimsenin başkasına olan borcunu ödemeyi kabul etmek.

Biri yüz olduğuna يوز اولدوغينه borcu ey yar
Tanık bilmeyüben kılmaktır inkâr *(Tennuri. XV. 200)*

yüz purtarmak → burtarmak.

yüz silmek : Eli yüze sürmek.

Şular kim her duada yüz silerler يوزسيلرلر
Beka-yi ömrünü Hak'tan dilerler *(Çeng. XV. 177)*

yüz suyu : 1. Ar, hicap, hayâ, namus ve şeref, haysiyet, itibar.

Ey gönül sana uyaldan kalmadı yüzümüñ suyu يوزمك صوى
Rahmet gele ta ki sana kandayısan divanesin
(Yunus. XIII-XIV. 284)

Yüzümüz suyile gökcek gideriz
Biz ayruğun şikârını nideriz *(Dah. XIV. 70)*

Didi elma gibi yüzüm suyile يوزم صويله
Dirildim, sonucu derim soyula *(Süh. XIV. 141)*

Diler isem atası vermeyiser
Dilegin elimize girmeyiser
Yüzüñ suyile يوزك صويله sabır etmek gerek
Öğüt işitip anı dutmak gerek *(Süh. XIV. 80)*

Gönül yüzü suyunu يوزى صوينى dökesin yere çün sen
Hayâ ile arak eyleyüben gülâb idesin *(Kadı. XIV. 157)*

Pes yaraşır yüz suyu يوز صوي avratlara
Uçmağa ol avrat erden ilk gire *(Ga. XIV. 344)*

§ Sekizinci, ol kim yüz suyu يوز سوي ve ut azlığına maruf ola ve katı yüzlülükle meşhur ola. *(Kel. XIV. 164)*

Çemen güzellerinin yüzü suyu يوزى صوي olmuştur
Ki ruhlarını kılur pâk her seher jâle *(Mesihi. XV. 17)*

Kimsene cem'edemez aşk odıyle yüz suyunu يوز صوينى
Heva-yi ârı kosun her ki bûy-i yâr ister
(Yuz. Hamdi. XV. 7-2)

Yol tozun yudu cism-i pâkinden
Suya yüz suyun verdi hâkinden *(Yuz. Hamdi. XV. 56-1)*

§ Hudavendâ, bizleri anun yüzü suyuna bağışlagıl.
(Tuh. Le. XV. 163)

§ Her ki hilye-i din-i islâm ile bezendi iki âlemde yüz suyun kazandı. *(Saadet. XV-XVI. 38-2)*

Anların yüzü suyu يوزى صويى hürmetine
Olsa dûzah ne tan haram bize *(Letaif. XVI.)*

Murur-ı devr anın üstüne hergiz yar yıkmazdı
Yürüse yüzü suyiyle يوزى صوييله eğer âb-i revan doğru
(Ârifîn. XVI. 202)

Dimesin halk incinip huyundan
Değirmenler yürür yüzü suyundan يوزى صويندن
(Güvahi. XVI. 88)

§ Her kim hilye-i âdab ile bezendi ve dâr-i dünyada yüz suyun يوزصوين kazandı. *(Hüs. Dil. XVI. 14)*

§ Âb-ı rû آبرو [*Fa.*] : Yüz suyu يوز صوي.
(Ni'meti. XVI. 59)

Didi bu kim ki dağdan indi geldi
Mesih'in yüzü suyun يوزى صوين yere saldı
(Battal. XVIII. 154)

§ Âbkâr آبكار [*Fa.*] : Revnak ve revaç ve izzetten ve âdemin yüzü suyundan يوز صويندن kinaye olur.
(Bürh. XVIII-XIX. 28)

§ Âb-ı rû آب روى [*Fa.*] : Yüz suyu يوز صوي, şeref, haysiyet, namus. *(Kam. Os. XIX. 7)*

2. Güzellik, hüsün, letafet.

§ Revnak رونق [*Ar.*] : Yüz suyu يوز صوي. *(Şamil. XVI. 444)*

yüz süre gelmek : Yüz sürmeğe gelmek.

Hâk-i payinize yüz süre geldi *(P. S. Ab. XVI-XVII. 35)*

yüz sürtünmek : Yüz sürmek.

Ya bileydin kapuda kim varduğun yüz sürtünüp يوز سور تنوب
Başın üzre gelüp edeydin sipas-ı bî-kıyas
(Nigâ. Ter. XVII. 79-1)

yüz toprağa urmak : → **yüz urmak.**

yüz tutmak, (yüz dutmak) : Yönelmek, teveccüh etmek, rağbet etmek, meyletmek.

Banladı ol müezzin durdu kamet eyledi
Hazrete tuttu yüzün يوزن طوتدی, döndü niyet eyledi
(Yunus. XIII-XIV. 122)

§ Dükeli ana yüz duttular يوز دوتديلر, zira dükelinden ol bilgili er idi. *(Si. Da. XIV. 474-2)*

Saçu saçtılar şazılık ettiler
Muti' oldular ana yüz tuttular *(Süh. XIV. 233)*

Safı vü gönüllerini düz dutup
Sığınıp ulu Tanrı'ya yüz tutup يوز دوتپ *(Süh. XIV. 165)*

Hak'a yüz tutup يوزطتب halk içinden kaçıp
Bakıp sakiye vü şarabı içip *(Ferh. XIV. 33)*

Şiraz'a yüz tuttu gitti kârban *(Dah. XIV. 71)*

§ Bu sözü işidicek kadı cerrahtan el tarttı, zahide yüz tuttu يوزدتدی. *(Kel. XIV. 20)*

§ Bu tarikte nefsim ile çok cenk ve husumet eyledim. Ta doğru yola gerü geldim. Tamam rağbet ile rencurların mualecesine yüz tuttum يوز دتدم. *(Kel. XIV. 11)*

§ ... Dahi nesne kim akıl katında eyidir, ana yüz dutup يوزدوتب dükeli halâyıktan zahmetim kestim. *(Kel. XIV. 13)*

§ Pes ikisi yüz arslandan yana duttular. *(Kel. XIV.)*

Gitmeğe ol gün tutar yüz طوتر يوز karlağuç
Devlügeç gider ferah bulur bülüç *(Melhame. XIV-XV. 18-2)*

Zarılığ ile niyaz etti aru
Hazrete duttu yüzünü دوتدی یوزنی yalvaru
(Melhame. XIV-XV. 157-2)

§ Mâlik eyitti : Ah nice ideyin, korkarın olmaya kim devlet yüz duta یوز دوته ve gele beni uykuda bula, hatar eyleye korkarın dedi. *(Tez. Ba. XV. 67)*

§ İbrahim Edhem yüzün یوزن göğe tuttu طوتدی ağladı.
(Tez. Ba. XV. 138)

Gül-i devlet şüküfte yüz duttu
Dil nevâ-yi nühüfte yüz duttu یوز دوتدی
(Yuz. Hamdi. XV. 82-1)

§ Melik eyitti : Ey kızım, bu yiğit ol dostumuzun oğludur; atası dünyadan gitmiş, bu, bizim dergâhımıza yüz tutup یوز طوتوپ gelmiş, bizden atası vazifesini ister.
(Ferec. XV. 142)

§ ... Ağlamakları sakin oldu, yüz یوز sahraya tuttular طوتدلر gittiler. *(Ferec. XV. 19)*

Gönlü yumşandı birez Kur'an işidicek anın
Tuttu yüz یوز طوته amma Resûlün kastına ol pehlüvan
(Muham. XV. 115)

Ki yüzün bize tuttuğun görerüz
Seni bir kıbleye pes döndererüz *(Muham. XV. 169)*

Hakikat ehli isen Hakk'a dut yüzüñ دت یوزك daim
Ko tapsın ıldıza, hâke müneccim ü kavval *(Şeyhi. XV. 12)*

Çü yüz duttuñ یوزدتدك hakikat bu tarika
Gey anla bunda öğüştür dakika *(G. Ra. XV. 19)*

§ Vaktı uykunun şol vakıttır kim gıdâ sinmiş ola, buhar dimağa yüz dutmuş یوز دتمش ola. *(Hazain. XV. 40-2)*

Kaza kim gelmeğe Hak'tan tuta yüz توته یوز
Kulak sağır olur, görmez anı göz *(Müslim. XV. 7, 86)*

Yüz tutam یوز طوتم çün olmağa ehl-i kubûr
Fazl yüzünü yüzümden kılma dûr *(Vahdet. XV. 169-2)*

Güneş çün kim yer altına tuta yüz
Çererşür her yanadan gökte yılduz *(Şeref. XVI. 42)*

Geliniz yüz tutalım یوز طوتلم barigeh-i Gaffara
Can ü dilden gelelim tevbe vü istiğfare *(Baki. XVI. 207)*

Fazl-ı Hakk'a yüz tutup یوزطوتوب oldum cehaletten emin
Daima vird-i zebanımdır Hüve'l-fazlü'l-mübin
(Ruhi. XVI. 50)

Neberdi kodu yüz tuttu یوزطوتدی firare
Gönüldü her biri rah-ı hısara *(Veyse. XVI. 52-1)*

Dedi şimden gerü yüz tuttu یوزطوتدی ikbâl
Müyesser oldu maksut ondu ahvâl *(Hüs. Dil. XVI. 176)*

Vahş ile tayr ü melek yüz tuttu یوزدوتدی gurbet azmine
Kalmayıp anlara leşkerden vatanda câygâh
(Fuzuli. XVI. 34)

Feth yüz tutmuş یوزطوتمش sana her kanda kim azmeylesen
Hiç kimden sureta gelmez hilâf-ı imtisâl *(Fuzuli. XVI. 32)*

Geda Muslu eydür görün harcını
Ant içti İncil'e tuttu yüzünü *(Saz. Geda Muslu. XVI. 61)*

Cihan şimden gerü tuttu طوتدی ana yüz یوز
Heman dirilelim anlar ilen uz *(Fazilet. XVI. 136)*

Bitir bir işi sonra gayre tut yüz طوت یوز
Ki bir koltuğa sığmaz iki karpuz *(Ârifîn. XVI. 356)*

Bitir bir işi gayre sonra tut yüz طوت یوز
Ki bir koltukta sığmaz iki karpuz *(Güvahi. XVI. 34)*

tutar yüz طتریوز ger sizerse sende yüzü
Ki olur omcada oduncu gözü *(Güvahi. XVI. 12)*

İş işi gösterir çün tutasın yüz طوتەسنیوز
Ziyanı yok çıkarmaz artuğ iş göz *(Güvahi. XVI. 74)*

Uzak yollara tutma طوتمه yalınız yüz يوز
Demişler kuş da uçmaz kulağuzsuz *(Güvahi. XVI. 67)*

Gurura tutma yüz طوتمه يوز devlet irince
Zevalidir kanatlansa karınca *(Ârifin. XVI. 178)*

Dutup hizmet kapusuna yüzümüz
Umaruz merhamet açup gözümüz *(Yuz. Şems. XVI. 11)*

Mâkiyan bir içim su içse eğer
Yüz tutup âsmana şükreder *(Nigâ. Ter. XVII. 2-2)*

Tevhide tabşur özünü kimseye açma razını
Pîr izine tut yüzüñü طوت يوزيكى şeyhin yeter bürhan sana
(Niyazi. XVII. 5)

§ Amma ahir-i kâr şaştı ve yüz dutup يوزدوتوب dağlara kaçtı.
(Ev. XVII. 7, 22)

Çü sensin efdal-i âdem seninçün oldu bu dünya
Sana yüz duttu يوز دتدى bu âlem çü geldin bu risaletle
(Battal. XVIII. 58)

Didi ben dahi varup bir hüner göstermeyem niçün
Kamusu ana yüz duttu يوز دتدى ki ben kaldım rezaletle
(Battal. XVIII. 59)

yüz urmak, (yere yüz urmak, yüzün yere urmak, yüz toprağa urmak, yüz yere komak, yüz yere koymak) : 1. Baş vurmak, müracaat etmek.

Çü sen tâate yüz urasın يوزاراسن i (ey) yâr
Eğer Cebrail anlamaya yarar *(Ferh. XIV. 50)*

§ Kimseye halimi dahi diyemezem, yüz urup يوز اورب nesne dileyemezem. *(Ferec. XV. 171)*

§ ... Bir kişiye eyitti : Vâkıaya uğradım, delâlet etsen bir kerim var ise varıp yüz ursam يوزاورسم şayet bir pâre nafaka vereydi. *(Ferec. XV. 306)*

Şeh-i âfak varmadın kapuya
Girip pervane yüz urdu يوزاوردى tapuya *(Veyse. XV. 150-2)*

Âsitanına yüz ur یوزاور bulmak dilersen feth-i bap
(Mihri. XV. 106)

§ Yâ Kerîm, yâ Rahîm senden gayri yüz urup یوزاورب yalvaracak kimesnemiz yoktur. *(Cev. Ah. XV-XVI. 61)*

Emrine bir taş mı var mum olmadı
Yüz uran یوز اورن kapuna mahrum olmadı
(Hüs. Dil. XVI. 178)

Geldi Mâlik dahi yüz urdu یوزاوردی ana
Dedi zannım bu resme oldu sana *(Yuz. Hamdi. XVI. 50-1)*

2. Yüz sürmek, secdeye kapanmak, yere kapanmak.

Bunu işitir yüzün yere urur یوزین یره اورور
Şükıeder Yusuf Hak'a secde kılur *(Yuz. Şeyd. XIII. 45)*

Ki gördüm Kâ'be'ye karşı Muhammed
Bucakta yere urmuş meh yüzünü یوزینی . . یره اورمش
(Si. Da. XIV. 129-2)

Çü işitti Nakkaş karşı varıp
Dua kıldı dedi yere yüz urup یره یوز ارپ
Felek hükmün altında dutsun boyun
Ki adlinde barıştı kurt u koyun *(Süh. XIV. 55)*

Karşı vardılar yüz urdular yere یره یوز اوردیلر
Tavşanın ahvalini bir bir sora *(Man. Tayr. XIV. 252)*

Yüzünü Kâ'be sanuben kaşın mihrap biliriz
Anın içün ana karşı yire urduḫ yüzümüzü یرا اوردخ یوزوموزی
(Kadı. XIV. 550)

Söz öğüş, âkıbet şehre varırlar
Hak'a şükreyleyüben yüz ururlar *(Dah. XIV. 72)*

Tâ ölünce oturayın sernigûn
Yüz urayın یوزاوراین Allah'a ben dün ü gün
(Melhame. XIV-XV. 67-2)

Selam verip karşı turdular kamu
Yüzlerin یوزلرین toprağa urdular اوردیلر kamu
(Bektaş. XV. 92)

Edindi taç na'leynin felekler
Yüz urdular يوزاوردیلر ayağına melekler *(Ravza. XV. 11)*

Yüz urdu yere يوزاوردی‌یره çemen yumdu gözlerin nergis
(Mesihi. XV. 12)

Mihrab deyü yüz uruben ederim sücud
Gördükçe anın izlerini hâk-i râhda *(Sarıca. XV. 37)*

Geh yüz urdum ârızına güllerin
Geh dolaştım şâhına sünbüllerin *(Vahdet. XV. 17-1)*

Mülûk ü salâtin katında anın
Koya yüz yire قویا یزیرا hazretinde anın
(Camas. D. XV. 153)

Cihan serverleri yüz yire korlar یوزییره قورلر
Düa alkış ederler medh okurlar *(Çeng. XV. 173)*

§ ... Mum ve kaliçe getirip kapıyı açtı girdi, şem'i nazarında kodu, altına bîsat saldı, andan yüz yire koyup یوز ییره قویوپ eyitti : Ey hudavent... *(Ferec. XV. 66)*

§ Mâlik'in gönlü dar oldu, gerü evine geldi, yüzün toprağa urdu یوزین طپراغه اوردی eyitti : İlâhi, yetmiş yıldır kim iyman yolunda kadem urdum, âhir beni bir dehrî ile beraber kıldın.
(Tez. Ba. XV. 61)

§ ... Ol kırnak çıktı dâyenin elin aldı içeri girdi. Dâye ol nîk-baht önünde yüz yere kodu یوز یره قودی andan taht önünde durdu. *(Ferec. XV. 70)*

Yere yüz yüz tevâzu'la yüz urdu یوز اوردی
Götürüp baş elin kavşurdu turdu *(Mih. XV. 287)*

Niceler âstanı taşına
Yüz urup yasdık etti başına *(Yuz. Hamdi. XV. 61-2)*

Bunu dedi vü yüz yere urdu یوزیره اوردی
Can-ı şirini Hakk'a tapşurdu *(Yuz. Hamdi. XV. 32-2)*

Gelüp eyvan-ı şaha yüz ururlar
Şaha el kavşurup karşı dururlar *(Salâtin. XV. 23)*

§ Südde-i Keyvan-rütbet ve atabe-i menziletlerine yüz urdum. *(Saadet. XV-XVI. 5-1)*

Âsitan-ı evliyada biz meh ü sal olmuşuz
Yüz uruben يوزاوروبن gerçeğin pâyine pâmâl olmuşuz
(Alâ. XVI. 70)

§ Çök چوك : Deşt-i Kıpçak lûgatinde yüz yere urup يوز يره اوروب yükünmek. *(Caf. XVI. 45-1)*

An ol vaktı ki önünde durasın
Şefâat isteyü yüzün urasın *(Yuz. Şems. XVI. 37)*

Ey garik-ı bahr-i isyan yüzüñ يوزك ol dergâha ur اور
Kim anın bir katra fazlı bin cihan cürmünü yür
(Hüs. Dil. XVI. 129)

Ulu beğler yere yüz urup يره يوز اورب o gün
Kutlu olsun dediler feth-i Budun *(Budın. XVI. 25)*

§ Yahya'nın huzurunda yüz urdu يوز اوردى, ayağın turdu. *(Tibr. XVI. 171)*

Örtemez kimse suçun kimse sınığın saramaz
Yüzü de yok anın içün yüz urup يوز اورب yalvaramaz
(Nasayih. XVII. 82)

Çü Bedrun şah, kızı ol halde gördü
Gelüp Seyyid'e yüz yere يوزيره çün urdu اوردى
(Battal. XVIII. 273)

3. Yüz tutmak, teveccüh etmek, gitmek.

Didi çare oldur yüz uram yetem
Yayak yürüyem her gece aç yatam *(Süh. XIV. 243)*

Yüz urup يوز اروب gurbete bir gün ideyim terk-i diyar
(Nesimi. XIV. 98)

§ ... Ve ibraz-ı hükm içün mütevelli-i evkaf huzuruna yüz urdum يوز اوردم, elhak mütevelli mülâkatına fursat düşmedi. *(Fuzuli. XVI. 102)*

Yüz urup يوز اورب âleme ger hâk ü ver seng
Revanım su bigi ferseng ferseng *(Hüs. Dil. XVI. 14)*

Yüz urup بوز اورب bâd gibi bahr ü berre
Kara yerden nişan bulmadı zerre *(Hüs. Dil. XVI. 148)*

Bu cüst ü cûy ile ben bî-ser ü pâ
Yüz urmadık يوز اورمادق ne dağ kaldı ne sahra
(Hüs. Dil. XVI. 24)

4. Yönelmek, rağbet etmek.

Yiğitsen bu gün tâate yüz urun يوزارن
Ki gelmez yiğitlik kocadan yarın *(Ferh. XIV. 77)*

5. Aksetmek.

Yüzüne âyine yüz urmuş يوزاورمش ancak
Nazirin çeşm-i ahvel görmüş ancak *(Ârifîn. XVI. 79)*

yüzü berk : Sıkılması utanması olmayan, katı yüzlü.

§ Yüz koyunludan yüzü berk يوزبرك yeğdir. *(Ata. XV. 35)*

yüzü çalık : Yüzü bozulmuş, yüzünün rengi, şekli değişmiş.

Kime benzetsem anı bir yere bakan âfitap
Mah ise yüzü çalık يوزى چالق hercayi şehr oğlanıdır
(Zati. XVI. 181)

yüzü dürük : → **dürük yüzlü.**

yüzü eğilmek : Yüzü çarpılmak.

§ ... Yüzüne sille urdu bunun dahi yüzü eğildi يوزى اكيلدى.
(Ferec. XV. 425)

yüzü ışımak : Yüzü gülmek.

§ El-beşa' البشع [*Ar.*] ... Ve türş-rû ve abus ve münkabız kimseye ıtlak olunur ki asla yüzü ışıyup يوزى ايشيوب gülmez ola. *(Kam. XVIII-XIX. 2, 545)*

yüzü kıbleden dönmek : Dinden çıkmak.

Kaşı mihrabın aramazsa gözüm
Döne دونه ey dâye kıbleden bu yüzüm قبله‌دن بو یوزم
(Mîri. XVI. 252)

yüzü kir olmak : Yüzü kara olmak.

§ Çok ahitleri hayasız kişiler az nesne ile sıyup yüzü kir olur یوزی کیر اولور. *(Câm. Na. XVI. 21)*

yüzükoyu : → **yüzünkoyun.**

yüzün : Yüz üstü, yüzükoyun.

Buyura zebânilere tutalar
Yüzün یوزن sürüyü odlara atalar *(Muham. XV. 354)*

§ Mustafa eydür, İlâhî senin buyruğun sınınca ben sürçeyim, ara kıyam ile, ara rukû' ile, ara dizin düşüp, ara yüzün sürünüp götürem. *(Tuh. Le. XV. 274)*

yüzün burtarmak, (burtarmak) : Yüzünü buruşturmak.

§ Andan Resûl yüzün یوزن türş eyledi, burtardı برتردی, gazap şeklin aldı. *(Şi. Da. XIV. 296-2)*

Kâlih كالخ [*Ar.*] : Yüzün burtaran یوزن بورتن, nesne kurumak : kulûh. *(Fer. XIV. 21)*

§ Şol günde ki yüzün burtarmıştır یوزن پرتمشدر iğen katı. *(Cev. Es. XV. 318)*

Burtarmasun بورتمسون iğen yüzünü یوزنی rind-i câm-keş
Kim merhaba-yı yâr ile gelmez şarap telh *(Mesihi. XV. 42)*

§ Âjeng آژنك [*Fa.*] : Yüz burtarması یوز بورتمه‌سی ki gazaptan, ya çok yaşamaktan insana ârız olur. *(Cinas. XVI. 39-1)*

§ Bu'ûr بعور [*Ar.*] : Yüzün burtaran یوزین بورتن. *(Müntehab. XVII. 15-2)*

yüzün düşmek : Yüz üstü, yüzükoyun düşmek.

§ Vehep eyitti : Kaçan İsa doğdu niçe haç kim yer yüzünde vardı, kamusu yüzün düştü یزن دشدی baş aşağa oldu.
(Enb. XIV. 804)

Behayim yüzün düşüp یوزن دوشب otlar karu
Sen uş kaldurur baş durursun örü *(Ferh. XIV. 73)*

Yolunda yeı yüzün düşüp یوزن دوشب döker yaş
Felek bağrında çıktı yelmedin baş *(Mih. XV. 4)*

Yüzün düşmüştü یوزن دشمشدی zülfü gibi yere
Gücü yetmezdi kim aklını dire *(Mih. XV. 331)*

§ Hep dünya halkı yüzün düşüp یوزن دوشب korkularından ayruk kalkmayıp hep yataklu yattuğu yerde can vereydi.
(Müz. XV. 187)

Kanı gün görmeyen yüzler yüzün düşmüş یوزن دوشمش yolar saçın
Kanı gül-yüz benefşe-zülf oluptur kan ile vala *(Muham. XV.)*

Yüzün düşüp یزن دوشب çeke yolda belayı
Ki tâ Hak irgüre derde devayı *(Tennuri. XV. 61)*

Varıp gördüler anı zar ü giryan
Yüzün düşmüş یزن دشمش kılur feryad ü efgan
(Lârendi. XVI. 264)

Güzeller pâyına gülşende güller
Yüzün düşer یوزن دوشر yüzünü döşeı olmuş
(D. B. XVI. 97)

Düşdük دشدك heva giline yüzin یوزن gey mülevvesiz
Kaldık ayakta kân-ı kerem sen elimiz al *(Nihani. XVI. 8)*

§ Gâh bu derd ile yüzün düşüp یزین دوشب zâr oluruz.
(Şeref. XVI. 102)

yüzüne dökmek : Yüzüne vurmak, önüne sermek.

§ Muâtebe معاتبه [*Ar.*] : Suçunu yüzüne döküp یوزنه دکوب ne içün şöyle ettin deyü söylemek ve kakımak.
(Bab. XVI. 2, 316)

yüzüne göre tabanca urmak : Haline münasip olanı yapmak.

§ ... Eğer gamı varsa giderirdi, sermayesi yoğusa sermaye verirdi, ekinci ise tohum verirdi, be-herhal yüzüne göre tabancasın ururdu یوزنه کوره طبانجه‌سن اورردی. *(Tibr. XVI. 111)*

yüzünkoyun, (yüzükoyu) : Yüzükoyun, yüz üstü.

Çün Yusuf puthaneye girdi içerü
Ne kim put var düştüler yüzükoyu یوزی قیو
(Yuz. Şeyd. XIII. 19)

§ Yüzünkoyun یوزین قوین düşerlerdi secde idici oldukları halde. *(Kesir. XV. 249)*

yüzünü ayağına bırakmak : Ayağına yüz sürmek.

Bıraktı yüzünü ayağına برقدی یوزنی ایاغنه tiz
Didi birkaç keleci şekker-âmiz *(Işk. XIV. 270-1)*

yüzünü eğmek : Suratını asmak.

§ Kattabe ma beyne'l-'ayneyh قطب مابین العینیه [*Ar.*]: İki gözünün miyanını cemetti ki yüzünü eğdi یوزینی اکدی ta'bir olunur; taabbüsten kinayedir. *(Aks. XVII-XVIII. 401)*

§ Zeva vecheh زوی وجهه [*Ar.*], ferahem averde rûyeş فراهم آورده رویش [*Fa.*] : Yüzünü dürdü yani taabbüs etti ki yüzünü eğdi یوزین اکدی ta'bir olunur. *(Aks. XVII-XVIII. 250)*

yüzünü ele almak : Utancını yenmeye çalışmak.

§ ... Dâye ile haber gönderdim, dua ettim Tanrı için bir kez buluşam sözüm var diyeyim, andan ne buyurursa tutayım. Ne kadar didimse derman olmadı, yüz göstermedi; âhir bir gün yüzüm elime alup یوزم الله الرب vardım ayağına düştüm, kanlı yaşlar akıttım, eyittim... *(Ferec. XV. 186)*

Ey Atai vasl umar âşık yüzün alup ele یوزن آلوب اله
Ehl-i kudret dilber-i sîmin-tene zer gösterir
(Atai. XVII. 32)

yüzünü yere depmek : Teperek yüzükoyun düşürmek.

Ağlayup her kimin ki öptü dizin
Geldi kahrile yere depti yüzün یره‌دپدی یوزن
(Yuz. Hamdi. XV. 26-2)

Güle baktığına gül yüzüne aldanma bugün
İrte bir gün yüzüñü yere deper یوزکی یره دپر hâk eyler
(Nihani. XVI. 24)

yüzün yere urmak : → **yüz urmak.**

yüzü sulu : **1.** Yüzü taravetli, parlak, güzel, asîl yüzlü.

Baktım anın boyu boylardan ulu
Gördüm anın yüzü یوزی yüzlerden sulu صلو *(Ga. XIV. 294)*

Ki yiğitdürür hûb ü aslı ulu
Hünermend ü hoş hulk u yüzü sulu *(Süh. XIV.)*

Râviler eder Resûlûllah eyitti çün gelem
Kapusuna ede Hâzin kimsin ey yüzü sulu یوزی صلو
(Muham. XV. 405)

Derilüp cem'olur cümle ulular
Münevver yüzü sulu bahtlular *(Hadidi. XVI. 39)*

2. Şerefli, namuslu, hayâ, hicap sahibi.

Derilüp divana geldi ulular
Ad u san issi vü yüzü sululer یوزی صولولر *(Cam. XV. 89)*

§ Ve kendi halâlın sevici ola, arı dirlikli ve yüzü sulu یزی صلو ve eteğin saklayıcı ola.
(Kab. XV. 259)

yüzüşmek : Birçokları beraber yüzmek.

Göllerinde kuğuları yüzüşür
Mişesinde sığırları böğrüşür *(Kara. XVII. 216)*

yüzü yere düşmek : Mahcup, hacil, meyus olmak.

Yalımım alçağ oluptur gussadan derya gibi
Yerlere düşdü yüzüm یرلره دوشدی یوزم mihr-i cihan-ârâ gibi
(Yahya Bey. XVI. 110)

yüz vermek : Yüz göstermek, teveccüh etmek.

Gerçi ey dil yâr içün yüz verdi یوز ویردی yüz mihnet sana
Zerrece kat-ı mahabbet etmedin rahmet sana
(Fuzuli. XVI. 126)

yüz yazıcı : Gelinin yüzünü süsleyen kadın.

§ El-mâşıta الماشطه [*Ar.*] : Kendini tezviç eden hatunu tezyin eden hatun ki bu diyarda yüz yazıcı یوز یازیجی derler.
(Kdeb. XVIII. 681-1)

Mâşıta ماشطه [*Ar.*] : yüz yazıcı یوز یازیجی oldu, donatmak : terkış
(Asım. XVIII-XIX. 32)

§ El-mâşıta الماشطة [*Ar.*] : Yüz yazıcı یوز یازیجی ve hatunları bezeyici kadına denir. *(Kam. XVIII-XIX. 1, 35)*

§ El-mâşıta الماشطة [*Ar.*] : Şol hatuna denir ki saçı güzel taramağla nisvanın saçların tarar ola, gelin çehresini tezyin eden koca kadına mâşıta ta'biri bundandır ki yüz yazıcı یوز یازیجی ta'bir olunur. *(Kam. XVIII-XIX. 2, 515)*

yüz yazmak : Gelinin yüzünü süslemek.

Yazup yüzümü یازرب یوزیمی Esma Hanım kâkülümü kes
Bir âşinaya varacağım sen çıkarma ses *(Vasıf. XIX. 54)*

yüz yerde baş komak : Yüzükoyun yere kapanmak.

§ Pâygâh-ı taht-ı padişahî önünde yüz yerde yüz yerde baş kodu یوز یرده باش قودی. *(Şeref. XVI. 220)*

yüz yere komak : → **yüz urmak.**

yüz yere koymak : → **yüz urmak.**

yüz yüz : 1. Yüzlerce.

Sağışta her birinden verdi yüz yüz یوز
Ki sahra anın ile doldu düpdüz *(Işk. XIV. 234-1)*

Yere yüz yüz يوزيوز tevâzu'la yüz urdu
Götürüp baş elin kavşurdu turdu *(Mih. XV. 287)*

Tevazu' kıl elinden gelse yüz yüz يوزيوز
Ki dimişler basılmaz yerdeki yüz *(Ârifîn. XVI. 177)*

2. Yüzer yüzer.

§ Gerek ise bir bir gelin, gerek ise on on gelin, gerek ise yüz yüz يوزيوز gelin. *(Anter. XIV. 628)*

Z

zaferlü : Muzaffer, galip.

§ Fîrûz فيروز [*Fa.*] : Galebe ve yeğin ve zaferlü ظفرلو.
(Şamil. XVI. 140)

zağ : Yayın ucuna sarılan deıi.

§ Ḫılle خله [*Fa.*] : ... Ve gûşe-i kemana sarılan deriye denir ki keman-keşler beyninde zağ زاغ derler, tuncu ana geçirirler.
(Bürh. XVIII-XIX. 249)

zağlamak : Keskinletmek.

§ Es-sıyt الصيت [*Ar.*] : ... Kılıç ve bıçak makulesine cilâ verüp zağlayan زاغلين kimseye denir
(Kam. XVIII-XIX 1, 313)

§ İrhaf ارهاف [*Ar.*] : Keskinletmek ve zağlamak زاغلمق mânasınadır. *(Kam. XVIII-XIX. 1, 10)*

zağlı : Keskin, şiddetli.

Emrah ne sendeki bu zağlı gayret
Devletsiz cihandan umarsın devlet *(Saz. Emrah. XIX. 628)*

zağ vermek : Keskinliğini göstermek.

Zağ verse زاغ ويرسه dem-be-dem naz ile tığ-ı gamzesi
Deme gavga-yi muhabbet kat' olur da'va mıdır
(Ş. Galip. XVIII. 168)

zamanile : Vaktiyle, bir zamanlar.

Rical-i cah ile hem-hal idik zamanile زمانله biz de
Mekin-i mesned-i ikbal idik zamanile زمانله biz de
(Nabi. XVII-XVIII. 194)

zanbık : Sepet.

§ Üç tahta : 3, üç zanbık زنبیق, esbab-ı köşkâr : 30...
(Sic. K. XVI. 3)

zarılık etmek : → zarılık kılmak.

zarılık kılmak, (zarılık etmek) : Ağlayıp sızlamak.

§ Gelmez kardaş deyü zarılık eder زاریلق ایدر gördüm.
(Dede. XIV. 50)

§ Tanrı Taâlâ bir canavar veribidi, pes anın burnundan girdi ve dimağına ulaştı başladı ol balık Tanrı'ya zarılık kıldı زارلق قلدی.
(Enb. XIV. 7)

zarıncı : Feryat edip inleyen.

Niceye dek çeke bu renci bunlar
Niceye dek kala zarıncı زارنجی bunlar *(Şeh. Ş. XVI. 566)*

zarıncımak : Zarı zarı ağlayıp inlemek, feryad ü figan etmek, ağlayıp sızlamak, yana yakıla ağlamak.

Öğüş zarıncıdı زارنجدی bu resme Behram
Atası sözlerine olmadı ram *(Hurş. XIV. 79)*

Zarıncuduğın زرنجودوغن işitip Nevbahar
Didi eyle dert nitmeğine yarar *(Süh. XIV. 268)*

Nice kim yalvarıp zarıncıdı زارنجدی ol
Birisi girmeğe hiç vermedi yol *(Işk. XIV. 205-2)*

§ Şol kadar zarıncıyup زارنجیوب tezarru'lar eyleye.
(Rahat. XVI. 515)

zarıncıtmak : Yalvartmak, ağlatıp sızlatmak.

Zâri ile karşına gel ey yâr
Zarıncıdup زارنجدوب eyleme beni zâr *(D. B. XVI. 237)*

zarlanmak : Ağlayıp sızlamak.

Seyyit önünde duralar zarlanup زارلنوب
Bu nişandan zinhar deyü arlanup *(Yuz. Şeyd. XIII. 54)*

zaygala : Süzülmüş kara künlük.

§ Murr-ı sâfi ve zağferan ve mia Türkçe zaygala زيغاله derler Menteşe ilinden gelür, kara künlük ravağıdır.
(Yadigâr. XIV. 65-2)

zeğrek : Keten tohumu.

§ El-bizrü البزر [*Ar.*] : Ve dahi keten tohumu ki Türkçe zeğzek زكزك derler. *(Terceman. XV. 158)*

§ El-kettanü الكتان [*Ar.*] : Bir meşhur nesnedir ki zeğrek زكرك tohumu gibi tohumu olur. *(Terceman. XV. 182)*

§ Beş kile zeğrek : 20, bezir üç batman : 45...
(Sic. K. XVI. 3, 102)

zehirlik : Zıkkımlanılacak içki.

Her suph ol zehirlik زهرلك için rind varıyor
Pîr-i muğan yanında boğazın otarıyor
(Sabit. XVII-XVIII. 117)

Cû'-ı kelpe müptelâdır can otarsın hayrına
Bir zehirlik زهرلك ver bugün ağyara Allah aşkına
(Sabit. XVII-XVIII. 162)

zencef, (sencef) : Etek pervazı.

§ Tenyîr تنير [*Ar.*] : Libas kıyısına zencef زنجف etmek ve kumaşı iki cins argaçla tokumak. *(Bab. XVI. 2, 31)*

§ En-neyr النير [*Ar.*] : Câmeye sencef سنجف eylemek mânasınadır. *(Kam. XVIII-XIX. 2, 137)*

zenen : Küçük çömlek.

§ İki kabak : 1, bir zenen زنان : 3. *(Sic. B. XV. 6, 52)*

zengü : Üzengi.

Basuben zengüyü زنكوي üstüne geldi
Kılıç ile atı boynunu çaldı *(Şeh. Ş. XVI. 89)*

zevle (I), (zivle) : Çift öküzünün boyunduruktan çıkmaması için boyunduruğa geçirilen ağaç, zelve.

§ Seme سمه [*Fa.*] : Zivle زیوله dedikleri ki boyunduruğu öküz boynuna anınla perkidürler. *(Miftah. XV. 100)*

§ Es-semigan السمیغان [*Ar.*] : Zivle زیوله didikleri iki eğri ağaçtır ki boyunduruk deliklerine sokarlar. *(Terceman. XV. 410)*

§ Seme سمه [*Fa.*] : Zivle زوله ki boyunduruğu öküzün boynuna anınla bağlarlar. *(Deş. XVI. 332-2)*

§ Kurt öküzün birisinin başını zevleden زوله‌دن çıkarıp boyunduruktan halâs eyledi. *(Mevahib. XVI. 710)*

§ Seme سمه [*Fa.*] : Zevle زوله. *(Şamil. XVI. 456)*

§ Sîm سیم [*Fa.*] : Gümüş ve zevle زوله. *(Şamil. XVI. 188)*

§ Seym سیم [*Fa.*] : Zevle زوله ki boyunduruğu öküzün boynuna anınla bağlaılar. *(Caf. XVI. 83-2)*

§ Seyem سیم [*Fa.*] : Zevle زوله. *(Ni'meti. XVI. 394)*

§ Ziyaretgâh-ı Gazi Hüdavendigâr der Şehr-i Bursa ... Kabr-i Şerifi üzere saban oku, zivlesi زوله‌سی, katife ile kaplı olduğu halde asılı durur. *(Ev. XVII. 2, 40)*

§ Seyem سیم [*Fa.*] : Boyunduruğun iki tarafında tavk gibi ihata iden ağaca denir, Türkide zivle زیوله derler. *(Bürh. XVIII-XIX. 373)*

zevle (II) : Ekilecek yer birimi olarak kullanılan bir ölçü.

§ Mezkûr Eyyup Efendi, Öksüz İlyas demekle ma'ruf bir zevlelik زوله‌لك ma'lumü'l-hüdut yer dahi merkum Mustafa Çelebi vefat etmeğin mahlûl oldu. *(Sic. A. XVI. 3, 379)*

zevzek : Esrar.

§ Beng بنك [*Fa.*] : ... Amma ıstılah-ı avamda esrara derler ki maslık ve zevzek زوزك dahi derler. *(Deş. XVI. 191-1)*

zeyreklenmek : Anlayışlı görünmek.

§ Ḫazr خزر [*Ar.*] : Zeyreklenmek زیرکلنمك. *(Bab. XVI. 2, 42)*

zıbın : → zıbun.

zıbun, (zıbın, zubun) : 1. Vaktiyle kaftan altına giyilen pamuklu yelek, hırka, mintan.

§ Fistan : 50, zıbın زبن : 10, masat ve bıçak ve kuşak : 6. *(Sic. B. XV. 6, 2)*

§ Zir-i câme زیرجامه [*Fa.*] : Diz tonu ve zıbun زیبون. *(Ni'meti. XVI. 366)*

§ Nimten نیم‌تن [*Fa.*] : Zıbun زبون ve kısacık kaftan. *(Ni'meti. XVI. 613)*

§ Sende bir zıbun زیبون ve bir gümüş küpe ve bir guruş ve bir yapağım olup talep iderin. *(Sic. K. XVI. 8, 128)*

§ Zıbın زبین hurde : 5, diz çakşırı : 10, bürüncek : 30... *(Sic. B. XVI. 12, 39)*

§ Bir kırmızı bez zıbun زبون ve bir siyah aba ferace ve... *(Sic. K. XVI. 7, 19)*

§ Bundan akdem bir zıbun زبون düşürmüş idim, mezbur bulmuş, benim olduğun bilip aldım. *(Sic. A. XVI. 2, 596)*

§ Cümlemiz üryan olup birer zıbun زبون ile daracık kayalar içre. *(Ev. XVII. 8, 267)*

2. Entari.

Kutnu zubun giyme dedim, giydin mi
İl sözüne uyma dedim uydun mu *(Kara. XVII. 99)*

zırzıbıldak : Zırzop.

§ Şübhe nâm şahs-ı mahzûl ve mebzûl ve reyb ü riya nâmân iki dane zırzıbıldak ظرظبلداق... *(Kâni. XVII-XVIII. 24)*

zıyafetlemek : Ziyafet çekmek.

§ ... Ziyafetleyüp ضيافتليوب bizim günahımız yoktur, dedi.
(Müslim. XVI. 17)

zıyırıncak : → **sıyırıncak.**

zibil : Gübre, süprüntü.

§ Damuz داموز [*Fa.*] : Büyük kar küreği ve zibil زبيل sepedi.
(Ni'meti. XVI. 293)

zifir : Yağ, yağ bulaşığı.

§ Taam yimekten fariğ olucak götürdüler, dest ü dehan yuyup zifir زفر kokusun giderdiler. *(Ferec. XV. 6)*

§ El-gamre الغمر [*Ar.*] : Et zifiri زفيرى bulaşmış ele denir.
(Kam. XVIII-XIX. 2, 58)

zih : Yayın sinirden şeridi.

Kemişem Mustafalık yayına zih زه
Dedi cennet yoludur bi'l-mekârih *(Hurş. XIV. 96)*

zikreylenmek : Zikretmek, zikredinmek, daima anmak.

Tursa otursa Yusuf'u söylenür
Kanda kim varsa anı zikreylenür ذكر ايلنور
(Yuz. Şeyd. XIII. 29)

zili, (zilü) : Halı, kilim.

Er isen uyu yerin üstünde sen
Yer öpüp zilü زلو isteme kimseden *(Ferh. XIV. 54)*

§ Bir kârbansaraya kondum, bir pîr hancı geldi höcre açtı, zili زيلى saldı, kaliçe döşedi; geçtim oturdum.
(Ferec. XV. 262)

§ ... Derhal bir latif höcre açtı, süpürdü, su saçtı, zilü زيلو saldı, natı' döşedi, yastık getirdi... *(Ferec. XV. 4)*

§ ... Bir boğça ile ibrişim, bir vukıyye miktarı var, ve bir zili زيلى ve bir hatun kişi kuşağı ak kuşak.
(Sic. B. XV. 4, 443)

§ ... Ve iki tağar ve yiğirmi bir zili زیلی ve on iki kilim ve...
(Sic. B. XV. 11, 244)

§ Bir kalı, bir zili زلی : 40, bir havan : 15. *(Sic. B. XV. 6, 5)*

§ On iki şiş, zili زیلی, kalı, iki çomça... *(Sic. K. XV. 1, 365)*

§ Gök iplik : 2, halı : 70, zili زیلی : 15 ... *(Sic. K. XV. 2, 223)*

§ İki yastık : 20, bir döşek : 20, ve bir yastık ve bir zili زلی: 40 ve kaliçe : 20. *(Sic. K. XVI. 3, 26)*

§ ... Ve Yusuf'ta dört kaliçe ve bir zili زلی ve bir kilimi olup talep eylediklerinde inkâr edip... *(Sic. A. XVI. 3, 1136)*

§ En-naḫ النخ [*Ar.*] : ... Ve zili زیلی dedikleri döşek.
(Ah. XVI. 1068)

§ Şâdürvân شادروان [*Fa.*] : Ulu zilü زیلو ki ev yüzüne döşerler. Ba'zılar dediler ki günlükdür ki ulu beğler ve padişahların serâperdeleri üzerine tutarlar. *(Şamil. XVI. 464)*

§ Dûrise دوریسه [*Fa.*] : Havlı makrama ve saçaklı zili زلی.
(Ni'meti. XVI. 325)

§ Zilû زیلو [*Fa.*] : Zili زلی dedikleri kilim. *(Cam. Fa. XVII. 80)*

§ Lisan-ı Türkide halı ve kilime zili زیلی derler.
(Ev. XVII. 3, 238)

§ Zilû زیلو [*Fa.*] : Satranclı pelâs ve kilimdir. Türkçede tahrifle zili زیلی ve sagîrine ziliçe ta'bir ederler.
(Bürh. XVIII-XIX. 330)

zilü : → **zili.**

zindana bırakmak : Zindana atmak, hapsetmek.

§ Değildir cezası senin ehline yavuz sananın illâ ya zindana bırak زندانه براق ya acıdıcı azâb itmektir. *(Cev. Es. XV. 316)*

zindana urmak, (zindana vurmak) : Zindana atmak, hapsetmek.

Zindana urgıl زندانه اورغیل bu benim kulumu
Âsi oldu bana tevbe kıla mı *(Yuz. Şeyd. XIII. 41)*

Zeliha eydür Yusuf'a işit beni
Yohsa zindana ururam زندانه اوروروم ben seni
(Yuz. Şeyd. XIII. 41)

Korkutgıl bunu bu dem vur zindana وور زندانه
Bu yavuz işten boylay ki bu döne *(Yuz. Şeyd. XIII. 37)*

Suçlu benem didi hiç utanmadı
Âşık idim dir sözümü tutmadı
Anın içün urdum اوردم anı zindana زندانه
Sever idim ettim bolay ki döne *(Yuz. Şeyd. XIII. 50)*

§ Dimne'yi zindana urdular زندانه اردلر ve ağır bent anın ayağına geçirdiler. *(Kel. XIV. 68)*

zindana vurmak : → **zindana urmak.**

zindanlamak : Zindanda hapsetmek.

§ Gönüllerine düştü kim Yusuf'u bir zaman zindanlayalar زندانليلر. *(Enb. XIV. 251)*

§ Dokuz ay ana karnında zindanladım زندانلدم ve diledim ki uçmak sadrına irgürem. *(İhlâs. XIV. 303)*

§ Demirden boyunlarına bağ eyleyip zindanladı زندانلدى.
(Leys. Mu. XIV-XV. 210-1)

§ Gerü uğruluk eylerse zindanla زندانله tevbe eyleyince.
(Tuh. Le. XV. 389)

zindanvan : Zindancı, zindan bekçisi.

§ Daniyal zindanda idi ve zindan bekleyen anı yavlak sever idi. Anınçün kim anın görklü ve eyü dilin görürdü. Pes Daniyal zindanvana زندانوانه eyitti : İşbu Melikiniz bir düş gördü. Anı bana kulağuzlagıl kim düşün yoram. Pes zindancı Buhtünasr'a Daniyal haberin değürdü...
(Enb. XIV. 706)

zivindirik : Can.

§ Cân جان [*Fa.*] : Rûh-ı hayvânîdir ki Türkide dahi can denir. Canın asl-ı Türkisi zivindirik زوندرك olduğu resîde-i sâmiadır.
(Bürh. XVIII-XIX. 199)

zivle : → **zevle (I).**

ziyan sanmak : Zarar vermeyi düşünmek.

§ ... Üç gece nifak ile itlere hizmet eyledim, üç gecelik mecazî hakk-ı hizmeti bildiler bana ziyan sanmadılar زیان صانمدلر ; sen ki şehriyar-ı cihandâdsin, itce hürmet etmedin...
(Ferec. XV. 305)

zor : İç ağrısı, karın ağrısı, buruntu.

§ Şarab-ı mersin ishâl olan kişilere ve öksürüğe münasiptir ve kan gidene ve zahîre, kim Türkice zor زور derler, muvafık ve münasiptir. *(Yadigâr. XIV. 50-2)*

zorba kalkmak : İsyan çıkmak, zorbalar ayaklanmak.

§ Ḫaranbâr خرانبار [*Fa.*] : Söz ayağa düşmek ve zorba kalkmak زوربه قالقمق mânasınadır. *(Bürh. XVIII-XIX. 237)*

zorbatır : Babayiğit, zorlu kahraman.

§ Kalmuk Tatarı çok, bizimkiler ancak yetmiş seksen nefer yiğitler amma gayet güzide bahadır pür-silâh zorbatır زور بطر adamlar idi. *(Ev. XVII. 8, 5)*

zort : Şişirilen avurdun üzerine parmakla vurulunca çıkan ses.

Her yanadan zort زورت ile sıklık revan
Gitti götüne bakarak ol civan *(Atai. Ha. XVII. 129)*

§ Zabgur زابغر [*Fa.*] : Avurdu şişirip parmakla urmağla sadâ çıkarmağa denir. Ol sadâya zort ظورت ve sadâ çıkarmağa zort vermek ta'bir olunur. *(Bürh. XVIII-XIX. 311)*

zort vermek, (sort vermek) : Avurt çatlatmak.

Kabul ettim bu âlemde bir ıklık
Kalanına verirven sort صورت ویررون u sıklık
(Hurş. XIV. 53)

§ Çâlâk ol mahalde ardından zort verüp ظورت ویروب...
(Hamza. XIV-XV. 35, 11)

§ Amr bir kapıcının koltuğu altından bir eyü zort verdi ضورت ویردی. *(Hamza. XIV-XV. 6, 164)*

Öykündüğüçün gonca leb-i dilbere bülbül
Hengâme-i gülşende verir sort ile ویرر صورتله sıklık
(Revani. XVI. 76)

§ ... Ve surnaları ve nefirleri bunların bu gururlarına sortlar صورتلر ve sıklıklar verüp ویرب... *(Selim. XVI. 170)*

Zenne deyü sanma heman turt murt
Başmağı bin kadına verirdi zort ویردی ضورت
(Sûr. XVIII. 168)

§ Zabgur زابغر [*Fa.*] : Avurdu şişirip parmakla urmağla sadâ çıkarmağa denir. Ol sadâya zort ve sadâ çıkarmağa zort vermek ظورت ویرمك ta'bir olunur. *(Bürh. XVIII-XIX. 311)*

zubun : → **zıbun.**

zurnapa : Zürafa.

§ Üştür-gâv peleng اشترکاوپلنك [*Fa.*] : Zurnapa زورنپا dedikleri canavardır ki zürafeden galattır. *(Ni'meti. XVI. 103)*

§ Üştür-gâv اشترکاو [*Fa.*] : Zürafedir ki tahrifle zurnapa ظورنپه dedikleri canavardır. *(Bürh. XVIII-XIX. 68)*

TARAMA SÖZLÜĞÜ'NÜ BİTİRİRKEN

1963-1972 yılları arasında altı cilt olarak yayımlanmış bulunan elinizdeki *Tarama Sözlüğü*, 37 yıl süren çalışmaların ürünüdür. İlk evrede (1935'ten 1941'e değin) sözlüğe gereç hazırlanmış, 135 kitap taranmıştır. Bunu, sözlüğün düzenlenme ve bastırma evresi izlemiştir: 1941'de bir yandan tarama fişleri ele alınarak sözlüğün hazırlanmasına başlanmış, bir yandan da kitap tarama işi sürdürülmüştür. Böylece 1943-1957 arasında, taranan kitap sayısı 160'a yükselmiş ve tarama fişlerinden yararlanılarak her biri A'dan Z'ye değin tam bir sözlük olan dört *Tanıklarıyle Tarama Sözlüğü* kitabı ortaya konulmuştur. En sonra, hem bu dört cildi kaynaştırmak, hem yeni taranan 67 kitabın verimlerini onlara katmak, hem de –Önsözde belirtilen eksikleri tamamlayarak– daha geliştirilmiş bir yapıt meydana getirmek için şu sözlük düzenlenmiştir.

Altı cilt içinde 14.000 madde başı söz, 60.000 tanık vardır. Bunlar 227 kitabın taranmasıyle elde edilmiştir. Tarama çalışmalarına 55 kişi katılmıştır.

Sayısı 200.000'i aşan tarama fişlerini, 1941'den 1972'ye değin Ömer Asım Aksoy ve Dehri Dilçin bir bir inceleyerek değerlendirmişler, önce *Tanıklarıyle Tarama Sözlüğü*'nü, onun arkasından da bu kitabı düzenlemişlerdir. Konu üzerindeki çalışmaların otuz bir yıl el değiştirmemiş olması, Sözlük için de onu hazırlayanlar için de güzel bir talih olmuştur. Hazırlayanlar, bu büyük ve çok önemli yapıtı sona erdirmiş olmaktan sonsuz mutluluk duymaktadırlar.

Sözlüğün VII. cildi, altı ciltte geçen eski "ekler"i tanıklarıyle birlikte kapsayacak; VIII. cildi de, altı cildin Osmanlıca'dan Türkçe'ye "dizin"i olacaktır.

Yetkililerce eksikleri tamamlanarak, yanlışları düzeltilerek zamanla geliştirilecek olan *Tarama Sözlüğü*'nü, Türk Dil Kurumunun kuruluşunun kırkıncı yılı armağanı olarak sunuyoruz.

Ankara, 12 Temmuz 1972

Türk Dil Kurumu Genel Yazmanı
ve
Derleme - Tarama Kolu Başkanı

Ömer Asım Aksoy